قرآن مسلمان‌لرى تلنده

تسهيل البيان

فى تفسير القرآن

١

وقف لله تعالى

لا يجوز بيعه

مدرسة ابى بكر الصديق
الاسلامية للنظارة الدينية
لمسلمى جمهورية باشقرتستان

Исламское медресе
«Абу Бакр Сиддик»
Духовное управление мусульман РБ
453650 г.Баймак ул. _____
№ ___ _____ 19 ___ г.

بِمُتَابَعَةِ نُعْمَانْ مُحَمَّدْ طَاشْكَنْدِي

ربّ يسّر ولاتعسّر　　سهّل علينا وتمّم بالخير

اَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

الحمدلله الذى نزّل على عبده الفرقان ليكون للعالمين نذيراً وفضّله على سائرالكتب وجعله ناسخاً لجميع الاديان وسراجاً منيرا واعجزالمعاندين عن الاتيان بمثل سورة منه ولوكان بعضهم لبعض ظهيرا وبيّن فيه احكام الشريعة الغرّاء تفصيلاً وتسهيلاً وتيسيرا وشرّف اصحابه بشفاعته يوم لايجدون من دون الله ولياً ولانصيرا والصلوة والسلام على سيّدنا محمّد الذى ارسله بالهدى ودين الحقّ وجعله نذيراً وبشيرا

حضرت حق سبحانه وتعالى‌گه حمد وثناى بى حد وبى احصاء ورسولينه هم آل واصحابينه درودو سلام لايعد ولايحصى‌دن صكره بوعبد حقير وعاجز پرتقصير محمد صادق بن شاه احمد بن ابى يزيد بن رحمة الله بن ايمانقلى القزانى نادانلق يوزندن ايتوركيم اوشبو قزان مملكتى‌نك اهل اسلامى لسانينه انواع علوم وانحاء فنوندن هر تورلى كتب مفيده ورسائل نافعه ارباب فضل واصحاب كمال طرفلرندن ترجمه ونشر ايدلكان بولسه‌ده لكن اخبار دينيه‌مزنك مجمعى واحكام شرعيه‌مزنك منبعى بولغان كلام الله القديم‌نك تفاسير مشهوره ومقبوله‌سندن بووقتغه قدر هيچ برى ترجمه ايدلمامش بولدقندن بوفقير بى بضاعت بوندن مقدم بعض اخوان دين‌نك التماسارى ايله لبافتيم بولماسه‌ده اوشبو امر عظيم‌گه جسارة ايدوب مولانا حسين الواعظ الكاشفى حضرتلرينك بين العلماء مشهور ومقبول بولغان فارسى تيلنده‌گى تفسيرلرينى طافتيم مقدارى سعى واهتمام ايله قزان ديارنده مستعمل بولغان تركى شيوه‌سينه ترجمه ايدوب بعون الله تعالى اتمامى ميسر بولغان ايدى لكن بعض موانعلر سببلى مذكور ترجمه‌مزنك طبع ونشرى ممكن بولمايوب حتى نسخه‌سى هم قوليمزده قالمادقندن كوب تأسفلرنى موجب بولغان ايدى بودفعه‌ينه بعض احباب كرام‌نك التماسلرى ايله تكرار اوشبو امر خطيرگه مبادرت ايدوب متوكلا على الله تعالى تفسير مشارالبه هم تفسير زبدالآثارلردن حاصلنى آلوب مطالعه‌سى آسان وفهمى ينگل بولورداى روشده قزان مسلمانلرى شيوه‌سينه ترجمه ايلامك‌كه شروع قيلدم وهم تفسير قاضى وكشاف ومدارك هم تبيان كبى تفسيرلردن اوشانداق امام سيوطى رحمة الله عليه‌نك اسباب النزولندن نقلى اهم والزم كورلگانلرنى تركى

لسانینه ترجمه ایله هامشده ثبت وتحریر ایلادم جناب احد قدیم حضرتلری اوشبو امر عظیم الشأن‌نك اتمامینه موفق وتکمیلی ایله مشرف ایتکای ایدی آمین.

اتفاقاً اوشبو تسویدمگه نظر عالیلری وقوع ایتکان فضلاء عظامدن توقعیم شولدرکیم بعض مواردده خلاف مشهور وغیر مسموع بولغان مطالعه وتوجیه‌لرنی تابسه‌لر اول حصوصده بوکمینه‌نی مؤاخذه ومعاتبه قیلماغایلر زیرا که بو بنده فقط مفسرین کرام رحمة الله علیهم حضرتلری‌نك کلام نیکو انجاملرینی ناقل ومترجمدر وایکنچی امیدم شولدرکیم نقصان وخطاسینه کوزلری توشسه لطف بیوروب تصحیح وکرم یوزندن عفو ایلایه‌لر زیرا که آدمی عیب وخطادن خالی بولماس خصوصا بزنکدیك قلیل المادة‌لرنك سوزی البته سهو ونقصان‌سز بولماس واوشبو نتیجهٔ سعی واجتهادم بولغان ترجمه‌دن غرض ومقصودم خالصاً لله تعالی اخوان دینم بولغان عوام مسلمین‌لرگه کلام الله تفسیرینی بقدر طاقت آسان ویکل ایلامك بولدقندن اسمینی **تسهیل البیان فی تفسیرالقرآن** دیوب تعیین قیلدم.

وما توفیقی الا بالله علیه توکلت والیه انیب والحمد لله علی کل حال

الهی ایله تفسیرمنی مقبول خردمندان
خطاسین ستر ایله عیبمنی ایتسونلر ایدی کتمان
آلهی بو کتابیمنی مفیدایت فیضینی عام ایت
که آندین مستفید اولسون اوقوب اخلاصیله انسان
الهی لطفك ایله سهو نقصانیمنی باغشلا
بنی آدم خطادین خالی بولماس یاکلشور هرآن
بو سعیم یمشینی ایله مقبول اهل تحصیله
اوقوب رغبتله بولسونلر منم چون داعیً رحمان
آلهی اوشبو تحریرمنی توفیقمگه باعث قیل
میسّر ایلا گل ایندگو عملرلر هم توزك ایمان
بو تسهیل البیانم دین اوقوچیلر بولوب محظوظ
کلامنك حکمت ومعناسی بولسون آنلره آسان
کمال فضلنك ایله سعیمی مشکورایت یارب
ریا دین کیتماسون بو محنتیم فاشنکه ای دیّان
رضانکدر اصل مقصودم لقانکدر باری مطلوبم
بو ایکی مقصدمنی رحمتنکله ایلا گل احسان
آلهی بو اشیم ایندگو عملدین ایلا گل محسوب
گناهیم صانسز ایرور ایت بونی مستوجب غفران
ایرورمن بنده محجوب گناهیمدر منم بیك کوب
خدادین عفودر مطلوب اشیمدر یوخسه کوب ویران
آلهی بو اشیله ایلا گل مأجور صادق نی
آنك سندین امیدی هر زمان غفران هم رضوان

فاتحه سوره‌سی (*)

مکی هم مدنی‌در جمله‌سی یدی آیتدر منسوخ هم ناسخی یوقدر

(أَعُوذُ بِاللّٰه) صغنامن الله‌تعالی‌گه (مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيم) سورلیگوچی شیطاندان (بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيم) قزغانوچی هم باغشلاوچی اولان الله تعالی نك اسمی ایله باشلایمن (اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ) بارچه ماقتاو عالملرنك آصراغوچی‌سی اولان الله تعالی‌گه مخصوصدر (اَلرَّحْمٰنِ الرَّحِيم) باغشلاوچی رحمت ایتکوچی الله (مَالِكِ يَوْمِ الدِّين) قیامت کونی‌نك خواجه‌سی (إِيَّاكَ نَعْبُدُ) سنکاغنه عبادت قیلامز (وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ) هم سندن‌گنه یاردم استایمز (اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ) کوندرگل سن بزلرنی توغری یولغه (صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ) شول کیمسه‌لرنك یولینه کیم نعمت بیردك سن آنلرغه (غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ) آنلر اوزرینه آچولانولمشلرنك یولینه باشقه (وَلَا الضَّالِّينَ) هم یولدان آزغوچیلرنك یولینه باشقه (۱) آنلر اوزرینه نعمت بیرلمش کیمسه‌لر دورت تورلی کیمسه‌لردر پیغمبرلر وصدیقلر هم شهیدلر وصالحلردر آنلر اوزرینه آچولانولمشلردن مراد یهودی‌لردر یولدن آزغوچیلر نصارالردر (۲) حاصل معنی‌سن بزلرنی پیغمبرلر وشهیدلر هم صدیقلر وصالحلر یولینه کوندرگل یهود ونصارالر یولینه کوندرما گل دیمکدر (۳) بو سوره‌نی الله‌تعالی بنده‌لری‌نك تلندن بیورمشدر کیم مراد بنده‌لرگه دعا قیلو طریقی‌نی اوگراتمکدر.

بقره سوره‌سی

ایکی یوز سکسان آلتی یا که سکسان یدی آیتدر جمله‌سی مدنی‌در.
بو سوره‌ده منسوخ یکرمی آلتی آیه‌در دیمشلر

بسم الله الرَّحمن الرَّحيم

(الٓمٓ) الله اعلم بمراده (ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيه) اوشبو کتاب یعنی قرآن آنده هیچ شك یوقدر (هُدًى لِلْمُتَّقِينَ) توغری یول کورسانکوچیدر الله‌دان قورقوب گناه‌دن صاقلانوچیلرغه (الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ) آندابن کیمسه‌لر کیم اشانورلر کورماگان نرسه‌لرینه (وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ) هم تورغزورلر نمازنی یعنی نمازغه دایم‌چیلق قیلورلر (وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ) دخی بز آنلرغه رزقلاندرغان نرسه‌دن نفقه بیرورلر (وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ) دخی شول کیمسه‌لرکیم ایمان کیلتورورلر واشانورلر سنکا ایندرلمش نرسه‌که (وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ) هم سندن الگاری ایندرلمش نرسه‌که یعنی

١) الله‌تبارك وتعالی اوشبو فاتحه‌سوره‌سی ایله بنده‌لرکه دعا قیلو طریقی‌نی اوگراتادر بس اوشبو سوره دعاالرنك افضلیدر دعا قیلا تورغان اورنلرده اوشبو سوره‌نی اوقوب دعا قیلو تیوشدر فاتحه اوقو اوشبو سوره‌نی اوقودن عبارتدر اوشبو سورهٔ فاتحه اُمُّ القرآن دیوب هم آتالمشدر

٢) معالم التنزیله مذکور درکیم سوره‌لر باشلرنده بولغان حروف هجا الم حم وغیرلر کبی متشابهاتدن‌در الله تعالی آنك علمینی اوزینه خاص ایتمشدر وقرآننك سریدر ظاهرینه ایمان کیلتوروب باطنی‌نی الله تعالی‌نك علمینه حواله ایدارمز ابو بکر الصدیق حضرتلری ایتمشلردرکیم هر کتابده خدای تعالی‌نك سری باردر قرآنداغی سرلری سوره اول‌لرنده بولغان حروف هجادر وبعضیلر هر بر حرفی خدای تعالی اسملرندن بر اسم‌نك مفتاحیدر الف الله اسمینك لام لطیف اسمی‌نك میم مجید اسمی‌نك مفتاحیدر دیمشلر یا که الف حق تعالی‌نك آلائسینه ولام اشارتدر ومیم ملکینه لطفینه دیمشلر والله‌تعالی اعلم تبیاندن

اوّلگی پیغمبرلرگه ایندرلگان کتاب لرغه هم اشانورلر (وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ) دخی آخرتکه آنلر یقین ایدارلر یعنی آخرت کونینك بولماقینه شکسز اشانورلر (أُولَٰئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ) اوشبو کیمسه لردر هدایت اوزره اوزلرینك ربلری طرفندن یعنی الله تعالی آنلرنی توغری یولغه کوندرگاندر (وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ) هم آنلردر فورتولغوچیلر ومقصودغه ایرشکوچیلر (إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا) درستلکده شول کیمسه لر کیم کافر بولدیلر (سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَأَنذَرْتَهُمْ) برابردر آنلرغه کیراك فورقتقل سن آنلرنی (أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ) یا ایسه فورقتماغل آنلرنی (لَا يُؤْمِنُونَ) ایمان کیلتورماسلر (خَتَمَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ) مهر اوردی الله تعالی اول کافرلرنك کوکلری اوزره یعنی کوکللرینی قاپلادی تا کیم حقنی آکلاماسلر (وَعَلَىٰ سَمْعِهِمْ) دخی قولاقلری اوزره مهر اوردی تا کیم توغری سوزنی ایشتماسلر (وَعَلَىٰ أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ) هم آنلرنك کوزلری اوزره پرده باردر تا کیم حقنی کورماسلر (وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ) وبولغوچیدر آنلر اوچون اولوغ عذاب. حضرت (۱) ابن عباس رضی الله عنهمادن روایة ایدلمشدر کیم اوشبو یوقاریده اونکان ایکی آیة مدینه یهودیلری حقنده نازل اولمشدر (وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ) ویولغوچیدر آدمیلر جملهسندن شول کیمسه کیم ایتور (آمَنَّا بِاللَّهِ) ایمان کیلتوردك بز الله غه (وَالْيَوْمِ الْآخِرِ) هم آخرة کونینه دیوب (وَمَا هُم بِمُؤْمِنِينَ) وحال بوکیم آنلر ایمان کیلتورگوچی توگللردر (يُخَادِعُونَ اللَّهَ) آلداماقچی بولالرآنلر الله نی (وَالَّذِينَ آمَنُوا) دخی ایمان کیلتورگان کیمسه لرنی (وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّا أَنفُسَهُمْ) وحقیقتده آلداماسلر آنلر مگر اوز نفسلرینی آلدارلر (وَمَا يَشْعُرُونَ) وبلماسلر آنلر اوزلرینی آلداغانلق لرینی (فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ) آنلرنك کوکللرنده آورو باردر (فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا) بس آرتدردی الله آنلرغه آورونی (وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ) وبولغوچیدر آنلرغه رنجتکوچی عذاب (بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ) شول نرسه سببلی کیم یالغانلر بولدیلر آنلر. اوشبو (۲) اوچ آیت هم توباندهگی آیتلر منافقلر حقنده نازل اولمشدر (وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ) وهر قایچان ایتولسه اول منافقلرغه بوزقلق قیلماکنی یر یوزنده دیوب (قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ) ایتورلر آنلر باشقه توگللدر کیم بز باری توزکلك ایتکوچیلرمز دیوب (أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلَٰكِن لَّا يَشْعُرُونَ) آگاه بولغل کیم درستلکده آنلردر بوزقلق ایتکوچی لر ولکن بلماسلر آنلر بوزقلق ایتکوچی ایدکلرنی (وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ)

(۱) مجاهد رحمة الله علیه دن مروی در کیم بقره سوره سندن اوّلگی دورت آیة مؤمنلر حقنده نازل اولمشدر آندان صوکغی ایکی آیة کافرلر توغریسنده ایندر لمشدر صوکغی اون اوچ آیة منافقلر حقنده در ربیع ابن انس (ان الذین کفروا) دن (ولهم عذاب عظیم) گه چه ایکی آیة احزاب صوغشی توغریسنده نازل بولدی دیمشدر والله اعلم

(۲) امام سدی علیه الرحمة روایة ایتمشدر کیم بر کون عبدالله بن ابی منافق اوزینك یولداشلری ایله بارغانده رسول الله صلی الله علیه وسلم نك اصحابندن بر نیچه کمسه گه اوچرادی شول وقتده عبد الله بن ابی اوزینك یولداشلرینه ایتدی سزلر فاراب تورکز مین بو احمقلرنی نچوك دوندرورمن دیدی هم اوّل حضرت ابو بکر صدیق فار شوسینه کیلوب آنك قولینی توتوب مرحبا ای صدیق

وهر فایچان ایتولسه آنلرغه (اٰمِنُوا كَمَآ اٰمَنَ النَّاسُ) ایمان کیلتورکز نتاك کیم آدمیلر ایمان کیلتوردیلر دیوب (قَالُوا) ایتورلر اول منافقلر (اَنُؤْمِنُ كَمَآ اٰمَنَ السُّفَهَآءُ) ابا ایمان کیلنورایك مو بز عقلسزلر ایمان کیلتورگان کبی (اَلَآ اِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَآءُ) آگاه بولغل کیم آنلر اوزلری عقلسزلر واحمقلردر (وَلٰكِنْ لَّا يَعْلَمُوْنَ) ولکن بلماسلر عقلسز ایدکلرینی (وَاِذَا لَقُوا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا) وهر فایچان یولوقسه‌لر اول منافقلر مؤمنلرگه (قَالُوْٓا اٰمَنَّا) ایتورلر آنلر بز ایمان کیلتوردك دیوب (وَاِذَا خَلَوْا اِلٰى شَيٰطِيْنِهِمْ) وهر فایچان یالغز اوچوراسه‌لر آنلر اوزلرینك شیطانلرینه یعنی اولوغلرینه آولاقده توغری کیلسه‌لر (قَالُوْٓا اِنَّا مَعَكُمْ) ایتورلر آنلر درستلکده بز سزنك ایلمز (اِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِءُوْنَ) باشقه توگلدر کیم بزلر باری استهزاء ایتکو چیلرمز (۱) یعنی ظاهرده اوزمزنی مسلمان کورساتوب باری مسلمانلرنی مصقل ایتهمز حقیقتده ایمان کیلتورگانیمز یوق دیورلر (اَللّٰهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ) الله تعالی استهزآء قیلور اول منافقلرنی (۲) یعنی استهزألرینه قارشی جزالرینی بیرور (وَيَمُدُّهُمْ فِىْ طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُوْنَ) دخی مهلت بیرور آنلرغه آزغونلق لرنده آپدراب بورگانلری حال‌لرنده یعنی جزالرینی قیامتکه قالدرور (۳) حضرت ابن عباس رضی الله عنهمادن روایة ایدلمشدر کیم واذا لقوا الذین الخ آیتی عبدالله بن ابی منافق هم آنك بولداشلری حقنده نازل اولمشدر (اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ اشْتَرَوُا الضَّلٰلَةَ بِالْهُدٰى) اوشبو گروه شول کیمسه‌لردرکیم صاتوب آلدیلر آزغونلقنی هدایت برابرینه یعنی ایمان اورنینه کفرنی اختیار ایتدیلر (فَمَا رَبِحَتْ تِّجَارَتُهُمْ) بس فائده بیرمادی آنلرنك بو سوداسی (وَمَا كَانُوْا مُهْتَدِيْنَ) هم بولمادیلر آنلر توغری یولغه کونلگو چیلر (مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِى اسْتَوْقَدَ نَارًا) اول منافقلرنك مثلی شول کیمسه کبیدر کیم یولنی کورمك اوچون اوط یاقدی (فَلَمَّآ اَضَآءَتْ مَا حَوْلَهٗ) بس یاقطرتقانی زمانده اول اوط اوزینك تیکراسندا گی‌لرنی (ذَهَبَ اللّٰهُ بِنُوْرِهِمْ) کیتاردی الله تعالی آنلرنك نورلرینی (وَتَرَكَهُمْ فِىْ ظُلُمٰتٍ) هم قالدردی آنلرنی قارانغولقلرده (لَّا يُبْصِرُوْنَ) کورماسلر آنلر هیچ نرسه‌نی (۴) حاصل معنا منافقلرنك مثلی شول کشی کبیدر کیم قارانغو کیچه‌ده قرده اوزینك اطرافینی یاقطرتوب قورقنچ نرسه‌لردن صاقلانو اوچون اوط یاندردی اوط یانوب تیکراسینی یاقطرتقاچ قنه سونوب کیتدی‌ده اول کشی یکادن قارانغولق اچنه قالدی شونك کبی منافقلر هم دنیاده ظاهرده اوزلرینی مسلمان کورساتوب فی الجمله اسلام نوری یاقطی‌سنده تورسه‌لرده اولگاندن صوك اول ظاهری اسلاملری فائده بیرمایوب بوتونلای کفر قارانغولقی اچنده قالورلر (صُمٌّ) اول منافقلر صاکغراولردر حق سوزنی ایشتماسلر (بُكْمٌ) تیلسزلردر حق سوزنی

سبب بنی تمیم اسلامنك شیخی رسول الله نك غاردا گی یولداشی هم رسول الله اوچون مالینی وجانیتی ندا ایتکوچی دیوب کوب تعریفلر قیلدی آندن صوك حضرت عمرنك فولینی توتوب آنی هم کوب مافتادی شول طریقه برام برام همه صحابه لرنی مافتاب اوزانقاچ اوزینك یولداشلرینه ایتدی کوردکزمومن نچوك قیلدوم سز هم آنلرغه اوچوراغانده شولای قیلکز دیدی یولداشلری آنك بو اشینه بیك تحسین ایتدیلر مؤمنلردن بعضلری بو اشنی آکلاب رسول الله صلی الله علیه وسلم حضرتینه خبر بیردیلر شول خصوصده الله تعالی اوشبو واذا لقوا الذین آمنوا الخ آیتی نی ایندردی اسباب النزول للسیوطی

سویلاماسلر (عُمیٌ) صوقرلردر عبرت کوزی ایله قاراب کورماسلر (فَهُمْ لَا یَرْجِعُونَ) بس قایتماسلر آنلر اوزلرینك ضلالةلرندن (اَوْ کَصَیِّبٍ مِنَ السَّمَآءِ) یا ایسه اول منافقلرنك مثلی قاطیلق ایله کوکدن قویولغان یغمور کبیدر (فِیهِ ظُلُمَاتٌ) بولغو چیدر آنده قات قات قارانغولقلر (وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ) هم کوك کوکرامکی وباشن یاشنامکی (یَجْعَلُونَ اَصَابِعَهُمْ) قیلورلر آنلر بارمافلرینی (فِی اٰذَانِهِمْ) قولافلرنده (مِنَ الصَّوَاعِقِ) کوك کوکرامکدن حاصل بولغان قاطی طاوشلردن (حَذَرَ الْمَوْتِ) اولوم قورقوسندن (۵) یعنی منافقلرنك مثلی شول کیمسه‌لر کبیدرکیم قارانغو کیچه‌ده بر صحراده بولورلر کوکدن بیك قاطی قورقنچلی طاوش‌لر کیلوب کوك کوکراب هم یاشن یاشناب قاطی یغمور یاغار آنلر اول هیبت‌لو طاوشلردن بیك قورقوب بورا کلری یارلماق در جه‌سینه کیلور غایت قورقولرندن بارماق‌لرینی قولاق‌لرینه قویارلر قورقنچلی طاوشلرنی ایشتماسونلر اوچون منافقلر هم شونك کبی کفر ونفاق قارانغولقلری اچنه قالغانلردر باشلرینه تورلی بلالار کیلودن کوڭل‌لری همشیه قورقوده قایده بارورغه بلماینچه آپدراب تورمافده‌لردر (۱) (وَاللّٰهُ مُحِیطٌ بِالْکَافِرِینَ) والله تعالی کافرلرنی احاطه اینکوچیدر علم برله یعنی آنلرنك همه اشلرینی ونیت‌لرنی بلگوچیدر (یَکَادُ الْبَرْقُ یَخْطَفُ اَبْصَارَهُمْ) یقیندرکیم یاشن اوطی قاماشدرور وچاغلدرور آنلرنك کوزلرینی (کُلَّمَا اَضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِیهِ) هرقایچان یاقطرتسه آنلرغه یاشن یاشنامکی یولنی آنلر یورورلر اول یولده یعنی یاشن یاقطی‌سی ایله قارانغو کیچه‌ده یولنی کوروب برآز بارورلر (وَاِذَا اَظْلَمَ عَلَیْهِمْ قَامُوا) وهرقایچان قارانغولاندرسه آنلر اوزره یعنی یاشن یاشنامکی توقتالوب هوا قارانغولانسه آنلر تیك تورورلر بارا آلماسلر (وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَاَبْصَارِهِمْ) واگر تلاسه ایدی الله‌تعالی البته کیتارور ایدی آنلرنك ایشتولرینی هم کورولرینی یعنی قولاقلری ایشتماس هم کوزلری کورماس ایدی (اِنَّ اللّٰهَ عَلٰی کُلِّ شَیْءٍ قَدِیرٌ) درستلکده الله تعالی بارچه نرسه‌گه کوچی یتکوچیدر (الله تبارك وتعالی سوره‌نك باشندن اوشبو اورنغه‌چه اوچ تورلی گروه‌لرنك حالینی بیان ایتدی برنچی‌سی مؤمنلر ایکنچی کافرلرکیم آنلرنك کوڭل‌لری مهرلنمشدر وایمان آنلرغه نصیب توگلدر اوچنچی‌سی منافقلرکیم ظاهرده مسلمان بولسه‌لرده کوڭل‌لری بر طرفده مایل وقرار ایتکوچی توگلدر بلکه همیشه تردد وتحیره‌لردر (یَاۤاَیُّهَا النَّاسُ) ای آدمی‌لر (اُعْبُدُوا رَبَّکُمُ) قوللق قیلکز سزلرنی تربیه ایتکوچی ربکزغه (الَّذِی خَلَقَکُمْ) آندابن ربکزغه کیم اول سزلرنی یاراتدی ویوقدن بار قیلدی (وَالَّذِینَ مِنْ قَبْلِکُمْ) هم سزدن اوّلده بولغان‌لرنی یاراتدی (لَعَلَّکُمْ تَتَّقُونَ) شاید کیم سزلر تقوی اهلی بولورسز الله‌تعالی‌گه عبادت قیلووکز

۱) ابن مسعود رضی الله عنه‌دن روایت ایدلمشدر کیم مدینه‌اهلی اچنه منافقلردن ایکی کیمسه‌بار ایدی هر ایکیسی رسول صلی الله‌علیه وسلم صحبتنده ن مشرکلر یانینه قاچوب بارور ایدیلر بولده آنلرغه بیك قاطی یغمور توغری کیلدی بیك قاطی کوك کوکراب یاشن یاشنار ایدی آنلر قورقدیلر کوك کوکراگان طاوشدن قورقوب بارمافلرینی قولافلرینه طغارلر ایدی کیچه غایته قارانغو ایدی یاشن یاشنا گان وقتده یاشن یاقطی‌سی ایله برآره بارورلر ایدی بینه بیك قارانغو بولوب قالور ایدی آنلر چقولرینه اوکونوب کاشکی تیزراك طالك آنسه محمد علیه السلام حضورینه بارووب قولیمزنی آلك قولینه بیرور ایدك دیدیلر صکره هر ایکیسی کیلوب کوڭلدن مسلمان بولوب اخلاص ایله توبه ایتدیلر بس حق سبحانه وتعالی مدینه‌داگی منافقلرغه اوشبو ایکی کیمسه‌نی ضرب مثل قیلوب کیلتوردی اوشبو ایکی کیمسه کوك کوکرا گاندن قورقوب بارمافلرینی قولاق‌لرینه قویغان شکللی مدینه

سببلی (الَّذی جعل لَکُمْ) آندایین ربکز کیم قیلدی اول سزنك اوچون (الْأَرض) یرنی (فراشًا) توشاك (وَالسَّمَاءَ بناءً) دخی کوکنی قیلدی توشام وتوبا سزنك اوستکزده (وَأَنزَلَ) دخی ایندردی (مِنَ السَّمَاءِ مَاءً) کوکدن صونی یعنی یغمورنی (فَأَخْرَجَ) بس چقاردی (بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ) اول صوسببلی تورلی یمشلردن (رِزْقًا لَّکُمْ) رزقنی سزنك اوچون (فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ) بس قیلماکز سز الله تعالی ایچون (أَندَادًا) اوخشاشلرنی یعنی آنك شریکی واوخشاشی باردیوب اعتقادایتماکز (وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ) وحالانکه سز بلاسز الله تعالی‌نك خالق ورازق ایدکینی (وَإِن کُنتُمْ فِی رَیْبٍ) واگر بولساکز سز شك وگمانده (مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا) بزایندرگان نرسه‌دن قولیمز اوزرینه یعنی محمد علیه‌السلامغه ایندرلمش قرآن توغریسنده شك وشبهه‌ده بولساکز هم آنك الله تعالی‌دن ایندرلمش ایدکینه اشانماساکز (فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّن مِّثْلِهِ) بس کیلتورکز سز بر سوره‌نی اول قرآن اوخشاشندن یعنی فصاحت وبلاغتده قرآن‌نك بر سوره‌سی شکللی بولغان سوزنی اوزکزدن ایتوکز (وَادْعُوا شُهَدَاءَکُم مِّن دُونِ اللَّهِ) دخی چاقرکز الله‌دن باشقه بولغان شاهدلرکزنی یعنی اوزکزگنه بولدرا آلماساکز یاردمچی‌لرکزنی چاقروب یاردم استاکز (إِن کُنتُمْ صَادِقِینَ) اگر بولساکز سز راست اینکوچیلر اوشبو دعوا کزده (فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا) بس اگر قیلماساکز اوشبونی (وَلَن تَفْعَلُوا) والبته قیلماس‌سز آنی یعنی اوزکزدن قرآن‌نك برسوره‌سینك اوخشاشینی کیلتورا آلماس‌سز (فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِی) بس صاقلانوکز آندایین اوطدن کیم (وَقُودُهَا النَّاسُ) آنك یاندرلا تورغان اوطونلری آدمیلردر (وَالْحِجَارَةُ) هم طاشلردر (أُعِدَّتْ) حاضرلاندی اول اوط (لِلْکَافِرِینَ) کافرلر اوچون (وَبَشِّرِ الَّذِینَ آمَنُوا) وسویوندرگل ای محمد علیه‌السلام شول کیمسه‌لرنی کیم ایمان کیلتوردیلر (وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ) هم اشلادیلر ایزگو عمل‌لرنی (أَنَّ لَهُمْ) شونك برله کیم درستلکده آنلر اوچون بولغوچیدر آخرتده (جَنَّاتٍ تَجْرِی مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ) شول باغچه‌لر کیم آقار آنلرنك آستندن یلغه‌لر (کُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِن ثَمَرَةٍ رِّزْقًا) هر بر رزقلاندرلغانلری زمانده آنلر اول جنت‌لرنك یمشندن (قَالُوا) ایتورلر (هَٰذَا الَّذِی) اوشبودر شول یمش کیم (رُزِقْنَا مِن قَبْلُ) رزقلاندرلدق بزموندن الك یعنی مؤمنلر جنت یمشلرینی آشاغان صابون بزلر بو یمشنی موندن الگاری هم آشاغان ایدك دیورلر برسی ایکنچی‌سینه اوخشاغانلقدن (وَأُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا) وکیلتورلور آنلرغه جنت یمشینی بربرسینه اوخشاغوچی بولغان حالده (وَلَهُمْ فِیهَا) وبولغوچیدر آنلر اوچون جنتده (أَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ) پاك وآرو خاتونلر

منافقلری هم رسو الله صلی الله علیه وسلم مجلسنده آنلر توغری سنده وحی نازل بولور دیب فورفولرندن بارمافلریني قولاق‌لریه طغوب اولتور ورلر ایدی هم اوشبو ایکی کیمسه یاشن یاقطی‌سی ایله بر آر یول یورولری کبی اول منافقلر هم مسلمانلر سببلی فائه‌لانوب غنیمت مال‌لری آلسه‌لر مسلمان لرغه دوستلق ایدوب محمد علیه‌السلام‌نك دینی حقدر دیوب سوزلرلر ایدی وهر فایچان قول‌لرندن مال‌لری کیتوب بلا وقضا کورسه‌لر مسلمانلر شوملوغندن دیوب کیری مرتد بولوب اسلامغه دشمانلق قیلورلر ایدی لباب النقول فی اسباب النزل للسیوطی.

١) امام سدی رهدن مروی در کیم حق سبحانه وتعالی منافقلرنده اوشبو ایکی مثالنی یعنی کمثل الذی استوقد ایله او کصیب من السماء آیتلرینی ایندرگاچ منافق‌لر ایتدیلر کیم خدای تعالی موندایین مثال‌لرنی کیلتورودن عالی راك واولوغراقدر بس خدای تعالی اوشبو ان الله لایستحیی آیة کریمه‌سینی ایندردی لباب النقول.

(وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ) هم آنلر جنتده منگو قالغوچیلردر (۱) مرویدرکیم کافرلر قرآن کریمده چبن واورما کوچ کبی واق جاملقلر ذکر ایتولگانینی ایشوتکاچ طعنه قیلوب محمدنك خدایی موندای خسیس نرسه‌لرنی نچوك اویه‌المایتچه ذکر قیلا بونلرنی ایتودن مرادی نرسه‌دردیدیلر بس آنلرنك طعنه‌لرینه فارشی اوشبو توبانه‌گی آیة کریمه نازل بولدی (انَّ اللّٰهَ لَایَسْتَحْیِی) درستلکده الله اویالماس (اَنْ یَضْرِبَ مَثَلًا) مثال کیلتورماکه (مَا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا) برچبن نی هم آندن اوستون نرسه‌نی یعنی کچکنه نرسه‌نی‌ده اولوغ نرسه‌نی‌ده مثال ایتوب کیلتورماکه الله تعالی اویالماس اوز اورنده مثال کیلتورور (فَاَمَّا الَّذِینَ اٰمَنُوا) بس ایمان کیلتورگان کیمسه‌لر (فَیَعْلَمُونَ اَنَّهُ الْحَقُّ) بس بلورلر آنلر شونی کیم درستلکده اول مثال حق وتوغریدر (مِنْ رَبِّهِمْ) ربلرینی فاشندندر (وَاَمَّا الَّذِینَ کَفَرُوا) واما کافر بولغان کیمسه‌لر (فَیَقُولُونَ) بس ایتورلر (مَاذَا اَرَادَ اللّٰهُ بِهٰذَا مَثَلًا) نی نرسه نیلادی الله بومثال برله یعنی بومثالنی کیلتورماکدن مرادی نرسه‌دردیورلر (یُضِلُّ بِهِ کَثِیرًا) آزدرور الله‌تعالی شول مثال سببلی کوب کیمسه‌لرنی (وَیَهْدِی بِهِ کَثِیرًا) هم توغری یولغه کوندرور آنك سببلی کوب کیمسه‌لرنی یعنی مؤمنلرنی (وَمَا یُضِلُّ بِهِ اِلَّا الْفَاسِقِینَ) وآزدرماس آنك سببلی مگر فاسقلرنی یعنی کافرلرنی گنه آزدرور (الَّذِینَ یَنْقُضُونَ) آنداین فاسقلرکیم بوزارلر آنلر (عَهْدَ اللّٰهِ) الله‌نك عهدینی (مِنْ بَعْدِ مِیثَاقِهِ) اول عهدنی برکتکاندن صوك (وَیَقْطَعُونَ مَا اَمَرَ اللّٰهُ بِهِ اَنْ یُوصَلَ) هم کیسارلر آنلر شول نرسه‌نی کیم بیوردی الله تعالی آکا توتاشمافغه یعنی صلهٔ رحم نی کیسارلر قرنداشلرگه توتاشماسلر یا ایسه مؤمنلرگه توتاشماسلر (وَیُفْسِدُونَ فِی الْاَرْضِ) دخی بوزفلق قیلورلر آنلر برده (اُولٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ) اوشبوگروه زیان‌کورگوچیلردر وخسران اهلیدر آخرتده (کَیْفَ تَکْفُرُونَ بِاللّٰهِ) نچوك کافر بولاسز واشانمایسز الله‌غه ای کفر اهلی (وَکُنْتُمْ اَمْوَاتًا) وحالانکه بولدکز سز اولده اولوکلر وجانسزلر (فَاَحْیَاکُمْ) بس ترگوزدی سزنی الله‌تعالی یعنی سزلرگه جان بیردی (ثُمَّ یُمِیتُکُمْ) صکره اولتورور سزلرنی (ثُمَّ یُحْیِیکُمْ) صکره ترگزور سزلرنی یاکادن (ثُمَّ اِلَیْهِ تُرْجَعُونَ) صکره آنك صاری قایتارلورسز آخرتده (هُوَ الَّذِی خَلَقَ لَکُمْ) اول الله‌تعالی شول ذاتدرکیم یاراتدی سزنك اوچون (مَا فِی الْاَرْضِ جَمِیعًا) یردا گی نرسه‌نك بارچه‌سینی (ثُمَّ اسْتَوٰی اِلَی السَّمَاءِ) صکره یونالدی کوك صاری یعنی کوکلرنی یاراتدی (فَسَوّٰاهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ) بس تیگز قیلدی اول کوکلرنی یدی کوك ایتوب یعنی یدی قات قیلدی (وَهُوَ بِکُلِّ

۱) اوشبو آیة کریمده انسان‌نك باشقه مخلوقلردن شریف ایدکینه هم علم‌نك عبادتدن آرتق ایدکینه دلالت باردر زیرا که آدم علیه السلام فرشته‌لر بلمگان نرسه‌نی بلگاه‌نلکی سببلی آلاردن افضل اولوب آلار سجده ایتماك ایله مامور بولدیلر وحالانکه اول وقتده حضرت آدم هیچ بر عبادت قیلمغانی بوق ایدی فرشته‌لر بولسه همه‌لری همیشه عبادتده ایدیلر شولای بولسه‌ده حضرت آدم فقط علمی سببلی آلاردن آرتق بولدی اگر علمدن آرتق بر نرسه‌نك بولماقی ممکن بولسه ایدی خدای تعالی حضرت آدمنك فضلینی شونك برله اظهار قیلور ایدی وحالانکه حضرت آدمنك ملائکه اوزره فضلینی علم برله اظهار قیلدی بس معلوم بولدی کیم علم کبی فضیلتلی هیچ نرسه یوقدر.

شَیْءٍ عَلِیْمٌ) واول خدای تعالی بارچه نرسه‌نی بلگوچیدر (وَاِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ) وباد ایتکل شول وقت کیم ایتدی سنك ربك فرشته‌لرگه (اِنِّی جَاعِلٌ فِی الْاَرْضِ خَلِیْفَةً) درستلکده‌من قیلغوچی‌من یرده برخلیفه‌نی یعنی یر یوزنده خلیفه ایتوب آدمنی یاراتورمن دیدی (قَالُوْا) ایتدیلر فرشته‌لر الله تعالی‌گه (اَتَجْعَلُ فِیْهَا) ایا قیلورسن‌مو اول یرده (مَنْ یُّفْسِدُ فِیْهَا) شول کیمسه‌نی کیم فساد وبوزغلق قیلور اول آنده (وَیَسْفِكُ الدِّمَآءَ) دخی فانلر توکار (وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ) وحالانکه بزلر تسبیح اینه‌مز سنك حمدك برله (وَنُقَدِّسُ لَكَ) هم پاکلایمز سنی وپاك لکنی افرار ایدامز (قَالَ) ایتدی الله‌تعالی فرشته‌لرگه (اِنِّیْٓ اَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ) درستلکده‌من بیلورمن شول نرسه‌نی کیم سز بیلماس‌سز یعنی یر یوزنده خلیفه ایتوب آدمنی یاراتمافیمه حکمتلر باردر اول حکمتلرنی سز بیلماس‌سز دیدی (وَعَلَّمَ اٰدَمَ الْاَسْمَآءَ كُلَّهَا) واوگراتدی الله‌تعالی آدم علیه‌السلامغه بارچه مخلوقاتنك اسملرینی (ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلٰٓئِكَةِ) صکره عرض قیلدی وکورساتدی اول نرسه‌لرنی فرشته‌لرگه (فَقَالَ) بس ایتدی الله‌تعالی فرشته‌لرگه (اَنْۢبِـُٔوْنِیْ بِاَسْمَآءِ هٰٓؤُلَآءِ) خبر بیرگز مکاای‌فرشته‌لر وایتوگز اوشبو نرسه‌لرنك اسملرینی (اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِیْنَ) اگر بولساگزسز راست ایتکوچیلر (قَالُوْا) ایتدیلر فرشته‌لر (سُبْحَانَكَ) پاکلامك پاکلیمز سنی ای بزنك ربیمز (لَا عِلْمَ لَنَآ اِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا) یوقدر بزنك هیچ علمیمز مگر بیلورمز سن بزگه بیلدرگان نرسه‌نی گنه (اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِیْمُ الْحَكِیْمُ) درستلکده سن گنه سن یخشی بیلگوچی وحکمة ایاسی (قَالَ) ایتدی الله‌تعالی آدم علیه‌السلامغه (یٰٓاٰدَمُ اَنْۢبِئْهُمْ بِاَسْمَآئِهِمْ) ای‌آدم خبر بیرگل فرشته‌لرگه مخلوقاتنك اسملری برله یعنی بارچه نرسه‌لرنك اسملرینی فرشته‌لرگه بیان قیلغل (فَلَمَّآ اَنْۢبَاَهُمْ بِاَسْمَآئِهِمْ) بس خبر بیرگان زمانده آدم علیه‌السلام فرشته‌لرگه نرسه‌لرنك اسملری برله (قَالَ) ایتدی الله‌تعالی فرشته‌لرگه (اَلَمْ اَقُلْ لَّكُمْ) ایا ایتمادمه من سزلرگه ای فرشته‌لر (اِنِّیْٓ اَعْلَمُ غَیْبَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ) درستلکده‌من بیلورمن کوکلرده هم یرده یاشرن بولغان نرسه‌لرنی (وَاَعْلَمُ مَا تُبْدُوْنَ) دخی بیلورمن شول نرسه‌نی کیم سز آنی اشکارا قیلورسز (وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُوْنَ) هم شول نرسه‌نی بیلورمن کیم سز آنی (۱) یاشرور بولدگز یعنی کورساتوب قیلغان‌اشلرگزنی هم کوکللرگزدا گی یاشرن سرلرگزنی همه‌سینی من بیلگوچی‌من (وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ) دخی یادقیلغل شول وقت کیم ایتدك بز فرشته‌لرگه (اُسْجُدُوْا لِاٰدَمَ) سجده قیلگز آدمگه دیب (فَسَجَدُوْٓا) بس سجده قیلدیلر فرشته‌لر حضرت آدمگه (اِلَّآ اِبْلِیْسَ) مگر سجده قیلمادی ابلیسکنه

(۱) ابن‌عباس رضی‌الله عنهما دیمشلردر، کیم‌سز یاشورگان‌نرسه‌نی بلورمن دیماکدن مراد شولدر کیم آدم علیه السلام نك جسد شریفی‌توفراقدن یاراتلوب مکه ایله طائف آراسنده جانسز یاتقان وقتنده ابلیس فرشته‌لر ایله آنکا اوچراب کورایم بونینداین‌نرسه ایکان‌دیب آدم‌علیه‌السلام کاوده‌سی نه آغزندن کروب دبرندن چقدی وایتدی کیم بوبر اش اوچون یاراتلمشدر لیکن آنده قرار و ثبات بولماس زیراکه اچی قووشدر دیدی هم‌یانده بولغان فرشته‌لرگه ایتدی اگر خدای تعالی‌سزلرگه بوکیمسه‌گه اطاعة ایتمك برله بیورسه نی‌اشلرسز فرشته‌لر ایتدیلر بزلر خدای‌نك امرندن هیچ باش تارتماسمز نچوك بیورسه شولای قیلورمز ابلیس اوز کونکلندن ایتدی کیم والله اگر من بونك اوزرینه ایرکلی بولسام آنی اولتورورمن واگر اول‌بنکا ایرکلی‌بولسه من‌آنکا عصیان‌قیلورمن وفار شورمن دیدی تبیاندن

(اَبٰی وَاسْتَکْبَرَ) فارشدی وباش طارتدی اول ابلیس آدمگه سجده قیلودان (وَکَانَ مِنَ الْکٰفِرِیْنَ) هم بولدی اول ابلیس کافرلردن الله تعالی امرینه باش طارتوی سببلی (وَقُلْنَا) دخی ایتدك بز آدمگه (یٰاٰدَمُ اسْکُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ) ای آدم تورغل سن دخی خاتونك جنتده (وَکُلَا مِنْهَا رَغَدًا) هم آشاکز هرایکیکز اول جنتنك نعمتلرندن کیك چیلك ایله (حَیْثُ شِئْتُمَا) تیلاگان اورنکزده یعنی اوزکز تیلاگانچه هیچه طارتولمابنچه جنت نعمتلرندن آشاکز (وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ) ویافن بولماکز اوشبو آغاچقه (فَتَکُوْنَا مِنَ الظّٰلِمِیْنَ) بس بولورسز هرایکیکز ظلم لق ایتکوچیلردن اگر اول آغاچنك یمشیدن آشاساکز اوشبو آغاچ حقنده تورلی سوز باردر بعضیلر بغدای وبعضیلر انجیر یاکه یوزم آغاچی ایدی دیمشلر والله تعالی اعلم (فَاَزَلَّهُمَا الشَّیْطٰنُ عَنْهَا) بس طایدردی آدم ایله حوّانك هرایکیسینی شیطان وآیوردی آنلرنی جنتدن یعنی آنلرنی جنتدن چغارورا وچون وسوسه قیلوب مذکور آغاچنك یمشینی آشامقلرینه سبب بولدی (فَاَخْرَجَهُمَا) بس چقاردی آنلرنی (مِمَّا کَانَا فِیْهِ) شول نعمتلردن کیم آنلر بولدیلر آنده یعنی جنتدن چغولرینه وجنت نعمتلرندن آیرلمقلرینه سبب بولدی (وَقُلْنَا اهْبِطُوْا) وایتدك بز آنلرغه توشوکز یعنی جنتدن چغوب یرگه توشوکز (بَعْضُکُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ) بعضکز بعضکزغه دشماندر یعنی یر یوزنده بر برکزگه دشمان بولوب قرار قیلورسز (وَلَکُمْ فِی الْاَرْضِ مُسْتَقَرٌّ) وبولغوچیدر سزنك اوچون برده قرار قیلا تورغان اورن (وَمَتَاعٌ اِلٰی حِیْنٍ) هم فائده لنمق بر معلوم وقتغه چه یعنی اجل لرکز یتکانگه قدر یر یوزنده قرار قیلوب آنداغی نرسه لر برله فائده لانورسز (فَتَلَقّٰی اٰدَمُ مِنْ رَبِّهٖ) بس بولوقدی وقبول ایتوب آلدی آدم علیه السلام اوزینك ربندان (کَلِمٰتٍ) بر نچه سوزلرنی یعنی الله تعالی حضرت آدمگه بر نچه فائده لی کلمه لر بلدردی آدم علیه السلام آنلر ایله عمل ایدوب اخلاص ایله توبه قیلدی (فَتَابَ عَلَیْهِ) بس رجوع قیلدی الله تعالی آنك اوزرینه یعنی توبه سینی قبول ایدوب خطاسینی باغشلادی (اِنَّهٗ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِیْمُ) درستلکده اول الله تعالی گنه در توبه لرنی قبول ایتکوچی هم رحمت ایتکوچی (۳) الله تعالی حضرت آدمگه تلقین ایتکان کلمه لر سورهٔ اعرافده مذکور رَبَّنَا ظَلَمْنَا اَنْفُسَنَا وَاِنْ لَمْ تَغْفِرْلَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَکُوْنَنَّ مِنَ الْخٰسِرِیْنَ جمله لریدر دیمشلر (قُلْنَا اهْبِطُوْا مِنْهَا جَمِیْعًا) ایتدك بز آنلرغه اینکز سز اول جنتدن بارچه کز یعنی همه لرکز جنتدن چغوب یرگه توشوکز (فَاِمَّا یَاْتِیَنَّکُمْ مِنِّیْ هُدًی) بس اگر کیلسه سزگه منم قاشمدن هدایت یعنی توغری یولنی کورساتکوچی کتاب کیلسه (فَمَنْ تَبِعَ هُدَایَ) بس هرکیم ایارسه منم هدایتیمه وتوغری یولغه کونولسه

(فلاخوف علیهم) بس یوقدر هیچ برقورقو آنلر اوزره (ولاهم یحزنون) هم کویونور بولماسلر آنلر وقایغو کورماسلر آخرتده (والذین کفروا) وشول کیمسه لرکیم کافر بولدیلر (وکذّبوا بآیاتنا) هم یالغانغه نوتدیلر بزنك آیتلرمزنی (اولئك اصحاب النار) اوشبو گروه اوط ایالری وتموغ اهلیدر (هم فیها خالدون) آنلر اول اوطده منگو قالغوچیاردر (یا بنی اسرائیل) ای اسرائیل اوغللری اسرائیل یعقوب پیغمبر علیه السلام نك لقبیدر شول سببلی آنك اولادینه بنی اسرائیل دیولمشدر موسی علیه السلام شولار جملهسندن در تورات هم آنلرغه ایندرلمشدر حق سبحانه وتعالی بنی اسرائیل قومینه بنك کوب نعمتلر انعام ایتدی شول نعمتلرنی بیان ایدوب بیورورکیم ای یعقوب اوغللری (اذکروا) یاد ایتکز (نعمتی التی انعمت علیکم) شول نعمتلرمنی کیم انعام ایتدم من سزلرگه (واوفوا بعهدی) هم وفا قیلکز بنم عهدیمه یعنی منکا قیلغان عهدکزده ثابت بولکز (اوف بعهدکم) تا کیم من هم وفا قیلورمن سزنك عهدکز گه (وایای فارهبون) ومندن گنه قورقکز (۱) اوشبو آیت کریمه دن باشلاب واذا بتلی ابراهیم ربه آیتینه قدر بنی اسرائیل قومی توغری سنده در حق سبحانه وتعالی بو آیت ایله آنلرغه بیرگان نعمتلرینی تذکیر ایتدی وایسلرینه توشوردی صکره آنلرنی قرآنغه ایمان کیلتورماکه دعوت ایدوب بیوردی (وآمنوا بما انزلت) وایمان کیلتورکز من ایندرگان نرسه گه یعنی قرآنغه (مصدقا لما معکم) راستقه تونقوچی بولغانی حالده اول قرآن سزنك برله بولغان نرسه نی یعنی توراتنی (ولا تکونوا اوّل کافر به) هم بولماکز سز قرآنغه اشانماوچیلرنك اوّلی (ولا تشتروا بآیاتی) دخی آلماکز سز منم آیتلرم فارشوسینه (ثمنا قلیلا) آز بهانی یعنی منم آیتلرمنی آنچه ایله آلشدرماکز (وایای فاتقون) ومندن گنه قورقکز وحذر قیلکز (ولا تلبسوا الحق بالباطل) وقاتوشدرماکز حقلق وتوغریلقنی باطل وتوغری بولماغان نرسه برله (وتکتموا الحق) هم یاشورماکز حقلقنی (وانتم تعلمون) وحالانکه سز بیلورسز آنك حق ایدکینی یعنی تورات ده بولغان محمد علیه السلام نك حق پیغمبر ایدکی توغری سنده غی آیتلرنی یاشورماکز وآلشدرماکز (واقیموا الصلوة) دخی تورغوزکز نمازنی (واتوا الزکوة) هم بیرکز مال لرکزدن زکوتنی (وارکعوا مع الراکعین) هم نماز اوتاکز نماز اوتاگوچیلر برله یعنی مسلمانلر جماعتی برله اوقوکز (اتامرون الناس بالبر) ایا بیوراسزمو آدمیلرنی ایزگولك برله (وتنسون انفسکم) وسز اونوتاسز اوز نفسلرکزنی (وانتم تتلون الکتاب) وحالانکه سز اوقیسز کتابنی یعنی توراتنی (افلا تعقلون) ایابس بیلماسسز وفهم ایتماسسزمو یعنی بلساکزنی اوچون بلگانکز برله اش قیلمایسز اوشبو آیة کریمه مدینه یهودیلر ینه

۱) حق سبحانه وتعالی بنی اسرائیل قومینه موسی علیه السلامنی پیغمبر ایدوب آنلرنی فرعون قولندن خلاص ایلدی شام ملکنه آنلرغه اورن بیردی حسابسز کوب نعمتلر عطا قیلدی هم آنلرغه شویله وعده ایتدی کیم اگر من ببارگان پیغمبرلرنك هر قایوسینه یاردم ایتسانکز سزلردن پادشاه لقنی کیتارمام هم شام ملکی همیشه سزنك قولنکزده بولوردیدی بنی اسرائیل قومی کفران نعمت قیلوب عهدلرینی بوزدیلر آزغون بولوب طغیان ایتدیلر پیغمبرلرگه اطاعت ایتمایوب جفا واذا قیلدیلر نیتلرینی بوزوب رشوت آلدیلر حقلقنی یاشوردیلر دنیامالی اوچون تورات آیتلرینی اوزگارتدیلر باطلنی حق دیب خلقغه اوگراتدیلر ریاست اولوغلق استادیلر تورا تهغی آخرزمان پیغمبری صفتلرینی بیان ایتکان آیتلرنی آلشدردیلر حق تعالی یهودیلرگه آتابابا لری حقنده بولغان انعام واحسانلرنی تذکیر ایدوب اوشبو آیتلرنی ایندردی

(المحرره)

تعرضدر کیم آنلر باشقه‌لرنی محمد علیه السلام شریعتینه ایار ورگه اوندایلر وفزقدرالر ایدی واوزلری مسلمان بولودن باش طارتالر ایدی (وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ) ویاردم استاکز خدای تعالی دن طاعتکه صبر قیلو وچداملق برله‌هم نمازاوقویاکه‌دعافیلو برله (وَاِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ) ودرستلکده اول نماز مشکل وچیتندر یعنی نفسکه نمازاوقو آغردر (اِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ) مگر چیتن وآغر توگلدر تواضع ایتکوچی وخدایدن قورقوچیلرغه یعنی نفسلرینی جینکیگان مخلص مؤمنلرگه طاعة وعبادة آغر توگلدر بس شول خاشعلر وخدایدن قورقوچیلر صفتینی بیان ایدوب بیورور (اَلَّذِينَ يَظُنُّونَ اَنَّهُمْ مُلٰقُوا رَبِّهِمْ) آندایین کیمسه‌لرگه کیم آنلر شك‌سز بیلورلر شونی کیم درستلکده آنلر یولقوچیلردر پروردکارلرینه یعنی خدای تعالی حضورینه حساب وجزا اوچون باراچق ایدکلرینی بیلورلر (وَاَنَّهُمْ اِلَيْهِ رٰجِعُونَ) دخی بیلورلر شونی کیم تحقیق آنلر خدای تعالی صاری قایتوچیلردر وقیلغان عمللرینك جزاسینی طاپقوچیلردر شونك اوچون طاعت وعبادة آنلرغه چیتن توگلدر (يٰا بَنِي اِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا) ای بنی اسرائیل قومی یاد ایتکز (نِعْمَتِيَ الَّتِي اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ) شول نعمتمنی کیم انعام قیلدم من سزلرگه (وَاَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعٰلَمِينَ) هم یاد ایتکز شونی کیم من آرتق ایتدم سزلرنی یعنی آتا وباباالرکزنی عالم خلقی اوزره یعنی شول زمانده بولغان خلق اردن آنلرنی افضل وآرتق قیلدم (وَاتَّقُوا يَوْمًا) دخی قورقکز شول کون‌نك عذابندن کیم اول کونده (لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا) کیچماس واوتاماس هیچ برنفس برنفسدن برنرسه‌نی‌ده یعنی هیچ کیم ایکنچی‌گه اوز حقینی باغشلاماس هرکیم اوزی اوچون طرشور (وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ) هم قبول ایتولماس اولکونده هیچ نفسدن شفاعة یعنی کافرلر اوچون شفاعة مقبول بولماس (وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ) دخی آلونماس آندان فدیه یعنی هیچ کیم برنرسه بیروب عذابدن قوتولا آلماس (وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ) هم یاردم ایتولمش بولماسلر اولکونده کافرلر یعنی هیچ کیم آنلرغه یاردم ایتوب عذابلرینی کیموتماس وکیموتا آلماس (وَاِذْ اَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ) وباد قیلکز ای بنی اسرائیل قومی شول وقت کیم قوتقاردق بزسزلرنی یعنی باباالرکزنی قوتقاردق فرعون اتباعلرندن (يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ) طانو تور ایدیلر فرعون قومی سزلرگه عذابنك قاطیراغینی (يُذَبِّحُونَ اَبْنَاءَكُمْ) بوغازلار (۲) ایدیلر اوغللرکزنی یاشلك‌لرنده فرعون امری بوینچه (وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ) وتریك قالدرور ایدیلر قزلرکزنی اوزلرینه خدمت ایتدرمك اوچون (وَفِي ذٰلِكُمْ بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ) واوشبو اشده یعنی آنلرنك اوغللرکزنی اولتورب قزلرکزنی اوزلرینه خدمت قیلدرولرنده پروردکارکز قاشندن اولوغ صناو باردر

۱) انامرون الناس بالبر آیة کریمه‌سی ابن عباس رضی الله عنهما روایتنچه مدینه یهودیلری شاننده نازل بولدی کیم آنلردن بعضیلری اوزلری‌نك کیاولرینی وفرنداشلرینی مسلمان بولغانلرینی شول اسلام دیننده ثابت بولنکز محمد علیه السلام امرندن چقمانکز دیوب اوگوتلار لر ایدی لکن اوزلری مسلمان بولماسلر ایدی لباب النقول للسیوطی

۲) بالالرنك دنیاغه کیلو لرینه باباالر سبب بولغانلکدن باباالرینه بیرلگان نعمتلر ایله بالالرینه امتنان ابتدی.

۳) فرعون بر توش کوروب اول توشینی بنی اسرائیل اچندن بر اوغلان طوغار سنك ملکك خراب بولمافی شول اوغلان سببلی بولوردیوب تعبیر قیلولری سببلی فرعون امری ایله بنی اسرائیل اچنه طوغان هربر ایر بالانی بوغاز لارلر ایدی.

سز لرگه (وَاذْ فرقنا بكم البحر) دخی یاد ایتکز شول وقت کیم یاردق وآیوردق بز سزلرگه دینگزنی یعنی سزنی فرعوندن قوتقارو اوچون فلزم دریاسینی ایکی گه یاروب سزگه یول بیردك (فانجينا كم) بس قوتقاردق بزسزلرنی فرعون لشکری ضررندن (واغرقنآ آل فرعون) هم صوغه غرق قیلدق وباطردق فرعون لشکرینی (وانتم تنظرون) وحالانکه سز قارار ایدکز آنلرنك غرق بولولرینی (وَاذْ واعدنا موسى) دخی ایسکزگه کیلتورکز شونی کیم وعده بیردك بزموسی پیغمبرگه تورات بیرور اوچون طورطاغینه کیلمك برله (اربعين ليلة) قرق کیچه یعنی قرق کیچه وکوندز طورطاغنده تورماق برله وعده بیردك (ثم اتخذتم العجل من بعده) بس توتدکز سز بوزاونی معبود ایتوب آندن صوك یعنی موسی علیه السلام طورطاغینه تورات آلورغه کیتکاچ سزلر سامری اغواسی‌نه ایاروب بوزاو صورتینه طابوندکز (وانتم ظالمون) وسزلر ظلم‌لق ایتکوچیلرسز خدای تعالی‌دن باشقه‌غه عبادت قیلو برله (ثم عفونا عنكم من بعد ذلك) صکره عفو ایتدك وکیچدك بز سزدن اوشبو اشکز صوکنده (لعلكم تشكرون) شاید سزلر شکرانه قیلورسز خدای تعالی گه‌دیب عفو ایتماکی اوچون (وَاذْ اتينا موسى الكتاب) ویاد قیلکز شونی کیم بیردك بز موسی پیغمبرگه تورات کتابینی (والفرقان) دخی بیردك حق برله باطل آراسینی آیارغوچی حجتنی (لعلكم تهتدون) شاید سزلر توغری یولغه کونلورسز دیب (وَاذْ قال موسى لقومه) دخی یاد قیلکز شونی کیم ایتدی موسی پیغمبر اوزینك قومینه یعنی بوزاوغه طابونغانلرغه ایتدی (يا قوم انكم ظلمتم انفسكم) ای منم قومیم درستلکده‌سز ظلم‌لق ایتدکز اوز نفسلرکزگه (باتخاذكم العجل) سزنك توتمافکز برله بوزاونی معبود ایتوب (فتوبوا الى بارئكم) بس توبه قیلکز وفایتکزسز بواشکزدن اوزکزنی یاراتقوچی خدایکز صاری (فاقتلوا انفسكم) بس اولتورکزسز اوزلرکزنی یعنی بوزاوغه طابونماغانلر طابونغان‌لرنی اولتورسون (ذلكم خير لكم) اوشبو اولتورلماکز آرتوغراقدر سزنك اوچون دنیاده ترکلك قیلمافکزدن (عند بارئكم) یاراتقوچی خدایکز قاشنده خدای تعالی‌دن اوشبو طریقه حکم بولغاچ بوزاوغه طابونغانلر برصحراغه جیولوب همه‌لری باشلرینی آلغه صالوب تزلاندیلر هارون علیه السلام اون ایکی ملك کشی ایل یالانغاچ قلچلر قوللرینه آلوب بوزاوغه طابونغان لرنك باشلرینی کیسدیلر ایرته‌دن توش وقتینه‌چه آنلردن یتمش ملك کیمسه‌نی اولتوردیلر بس حق سبحانه وتعالی بیرورکیم فاچانکیم خدای تعالی‌نك حکمینی قبول ایتدکز (فتاب عليكم) بس قبول قیلدی خدای سزنك توبه‌کزنی (انه هو التواب الرحيم)

درستلکن اول خدای تعالی گنه‌در توبه‌لرنی قبول ایتکوچی توبه ایتکانلرگه مهربان بولغوچی (وَاِذْ قُلْتُمْ یَا مُوسٰی لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ) وباد ایتکز شول وقت کیم ایتدکزسز موسی پیغمبرگه ای موسی هرگیز اشانماس بزسکا یعنی موسی علیه السلام برله طور طاغینه حق تعالی‌نك کلامینی ایشتور اوچون بارغان بتمش کشی حق تعالی‌نك کلامینی ایشتکاندن صوك ایتدیلر ای موسی بزلر ایمان کیتورماس‌مز واشانماسمز سکا (حَتّٰی نَرَی اللّٰهَ جَهْرَةً) تا کیم کورگانیمزگه‌چه خدای تعالی‌نی آشکارا یعنی خدای‌نك اوزینی آیرم آچق کورماینچه پرده‌آرقلی ایشتولگان سوزگه‌گنه اشانماسمز دیدیلر (فَاَخَذَتْكُمُ الصّٰعِقَةُ) بس توتدی سزنی یعنی مذکور یتمش کشینی توتدی وکویدردی کوکدن کیلگان اوط (وَاَنْتُمْ تَنْظُرُونَ) وسیزلر قارار ایدکز اول اوطقه بعضیلر دیمشلردرکیم صاعقه‌دن مراد کوك طرفندن کیلگان برفورقنچلی آوازدر مذکور یتمش کشی‌کیم هرقایوسی بنی اسرائیل‌نك عالملری واولوغلری ایدیلر شول آوازنی ایشتکاچ طاقت ایته آلماینچه یوراکلری یارلوب همه‌لری اولدیلر موسی علیه‌السلام بوحالنی کورب متحیر بولدی وقایغوردی هم خدای تعالی‌گه یالبارب ایتدی آلهی اگر بنی اسرائیل قومی اولوغلرمزنی قایه قویدك دیوب مندن صوراسه‌لر من آنلرغه نی جواب بیرورمن دیدی حق سبحانه وتعالی مذکور یتمش کشینی کیری ترگوزدی نتاك کیم بیورور (ثُمَّ بَعَثْنَاكُمْ مِنْ بَعْدِ مَوْتِكُمْ) بس قوباردق بزسزنی وکیری ترگوزدك اولگانکزدن صوك صاعقه سببلی (لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ) شاید سزشکرانه قیلورسز خدای تعالی‌گه ترکلك نعمتینه قارشی (وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ) (۱) وکولاگه ایتدك سزنك اوزرکزگه بولوطنی تا کیم بولوط کولاگه‌سنده قویاش اسیلکندن ضرر لانمادکز بو اش بنی اسرائیل قومی تیه صحراسنده آداشوب یورگان وقتلرنده بولدی خدای تعالی‌نك امری ایله بولوط کیلوب آنلرنك باشلری اوستونده کولاگه بولوب توردی (وَاَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰی) هم ایندردك بز سزلرگه من وسلوی نعمتلرینی من کوکدن یاوغان قدرت حلواسی دیب ایتوله تورغان شکردر سلوی بر تورلی قوشدر الله تعالی‌نك فضلی ایله بریان بولغان پشکان حالنده آنلرغه کیلورایدی اوشبو من وسلوی‌نك کیلماکی هم بنی اسرائیل قومی تیه صحراسنده آداشوب یورگان وقتلرنده ایدی (كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ) وایتدك سزلرگه آشاکزلر بزسزگه رزقلاندرغان نرسه‌نك پاکیزه‌لرندن ویخشی‌لرندن دیوب یعنی اوشبو خدای تعالی طرفندن هرکون کیلا تورغان پاکیزه ونفیس نعمتلرنی قورقماینچه آشاکز ایرته‌گی کون اوچون آزق ایتوب آشاماینچه صافلاماکز بنی‌اسرائیل قومی خدای تعالی‌نك سوزینه خلافلق ایدوب مذکور نعمتلرنی آشاب بتورماینچه کیلاچك کونلر اوچون ذخیره وآزق ایتوب صافلادیلر اول نعمتلر صاصوندی وبوزولدیلر آش‌نك اوزاق

۱(خدای تعالی بنی اسرائیل قومینه عمالقه‌لر ایله صوغش قیلورغه بیوردی آنلر بوخصوصده مساهله ایدوب خدایناك فرماننی یرینه یتکوزمادیلر بس حق سبحانه وتعالی آنلرنی آداشدروب تیه صحراسنده قرق یل حیران وسرگردان یوردیلر آچ وصوسز قالدیلر چادرلری طوزوب بتدی ذکره الله تبارك وتعالی موسی علیه السلام‌نك دعاسی سببلی آنارغه کوکدن من وسلوی نعمتلرینی ایندردی هم برطاشدن اون ایکی چیشمه چغاردی بولوطنی باش اوستلرنده کولاگه ایتدی آنلر اوشبو نعمتلرنك قدرینه بیلمایوب کفران نعمت ایلدیلر عاصی بولدیلر

تورو برله اوزگارماکی وبوزلمافی شوندان قالدی دیمشلر والله تعالی اعلم (وَمَا ظَلَمُونَا) وظلم‌لق ایتمادیلر آنلر اوشبو فرمانغه خلافلق قیلولری برله بزگه (وَلَٰكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ) ولکن اوز نفسلرینه ظلم‌لق قیلور بولدیلر یعنی قیلغان اشلری اوزلرینه‌گنه ضرر بولدی (وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا) ویاد قیلگز شول وقت‌کیم ایتدك بزسزلرگه کرگز دیب (هَٰذِهِ الْقَرْيَةَ) اوشبو آولغه (فَكُلُوا مِنْهَا) بس آشاگز سز اول آولدن یعنی آنده بولغان نعمتلردن آشاگز (حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا) فایواورنده تیلاساگز ایرکنچیلك وکینکلك برله آشاگز (وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا) دخی کرگز آنك فاپقاسندن سجده قیلغان حالگزده خدای‌نك نعمتلرینه شکرانه‌اوچون (وَقُولُوا حِطَّةٌ) هم ایتگز حطه دیوب یعنی سندن مغفرت ویارلقاونی استایمز دیوب ایتگز (۲) اوشبو کلمه آنلرنك استغفار کلمه‌لری ایدی (نَغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ) تاکه یارلقارمز سز نك گناه‌لرگزنی سجده‌واستغفار ایتماکگز سببلی (وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ) هم تیزدرکیم آرتدرورمز ایزگولك ایتکوچیلرگه اجروثواب‌نی (فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا) بس آلشدردیلر اوزلرینه ظلم‌لق ایتکان کیمسه‌لر (قَوْلًا) سوزنی یعنی خدای تعالی آنلرغه ایتورگه قوشقان سوزنی آلشدردیلر (غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ) آنلرغه ایتولگان سوزگه باشقه‌غه یعنی خدای تعالی آنلرغه حطه دیوب ایتورگه بیورغان ایدی آنلر حطه اورنینه حنطه (بغدای) دیدیلر توبه واستغفار کلمه‌سینی اوزلری تیلاگان آشاونرسه‌سینه آلشدردیلر (فَأَنزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا). بس ایندردك بز ظلم‌لق ایتکان کیمسه‌لر اوزرینه خدای تعالی بیورغان سوزنی آلشدرماق برله (رِجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ) برعذابنی کوکدن (بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ) شول نرسه سببلی کیم چغار بولدیلر آنلر خدای تعالی فرمانی چیگندن (۳) آنلرغه ایندرلگان عذاب آلهی بر اوط ایدی کوك طرفندن کیلوب همه‌لرینی کویدردی یعضیلر طاعون مرضی ایدی دیمشلر والله تعالی اعلم (وَإِذِ اسْتَسْقَىٰ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ) ویاد قیلگز شول وقت‌کیم موسی‌پیغمبر صو استادی اوزینك قومی اوچون (۲) بنی اسرائیل قومی تیه صحراسنده من وسلوی نعمتلرینی آشاب صوصادیلر هیچ بر طرفده صو طابولمادی عاجز قالدیلر بس موسی علیه‌السلام دعا قیلوب حق سبحانه وتعالی‌دن قومی اوچون صو تیلادی (فَقُلْنَا اضْرِب بِّعَصَاكَ الْحَجَرَ) بس ایتدك بزموسی‌پیغمبرگه اورغل‌سن طایافك برله طاشنی دیب‌اول طایاق موسی علیه‌السلامغه شعیب پیغمبردن قالغان‌ایدی حق تعالی‌نك فرمانی بوینچه حضرت‌موسی قولنداغی طایاقی برله طاشقه صوقدی (فَانفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا) بس‌اول طاش یارلوب آقدی‌آندان اون ایکی چیشمه (۱) بنی‌اسرائیل قومی یعقوب علیه‌السلامنك

اون ایکی اوغلی نك نسلندن اون ایکی گروه ایدیلر طاشدان هر گروه اوچون بر چیشمه چقدی (قَدْ عَلِمَ كُلُّ اُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْ) تحقیق بلدی هر گروه آدمیلر اوزلرینك صو اچا تورغان اورنلرن یعنی اون ایکی سبطنك هر قایوسی اوزلرینه مخصوص چیشمه‌نی بلدیلر بس خدای تعالی آنلرغه بیوردی (كُلُوا وَاشْرَبُوا مِنْ رِزْقِ اللّٰهِ) آشا گز هم اچوگز الله‌تعالی بیرگان رزقدن (وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ) وچیکدن چقما گز یرده بوزوقلق ایتکوچیلر بولغانگز حالده یعنی الله‌نك امرینه قارشما گز فسوق وفساد اشلاما گز (وَاِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَى) ویاد اینگز شول وقت‌کیم ایتدگز سز موسی پیغمبرگه ای‌موسی (لَنْ نَصْبِرَ عَلَى طَعَامٍ وَاحِدٍ) هرگیز صبر قیلماسمز وچداماسمز برگنه تورلی طعامگه (۲) مذکور صحراده وقتلرنده بنی‌اسرائیل قومی‌نك کوکدن کیلا تورغان من وسلوی‌دن باشقه آشارلق نرسه‌لری یوق ایدی من ایله سلوی‌نی بر برسینه قوشوب برتورلی طعام‌ایتوب آشارلر ایدی شول سببلی موسی‌علیه‌السلامغه ایتدیلر بزلر اوشبو برگنه تورلی آشقه صبر ایتوب تورا آلمایمز (فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ) بس دعا قیلغل‌سن بزنك‌اوچون وصوراغل پروردکار گدن (يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنْبِتُ الْاَرْضُ) تا کیم چغارسون اول بزنك اوچون یر اوسدرا تورغان نرسه‌دن یعنی یرده اوسا تورغان آشاملق نرسه‌لرنی چغارسون (مِنْ بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَا) اول یرنك یاشلچه نرسه‌لرندن هم قیارندن وبغداینندن یاکه صارمساغندن هم یاصماقندن وصوغانندن (قَالَ) ایتدی موسی علیه‌السلام آنلرنك بوسوزلرینه قارشی (اَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ اَدْنَى) ایا آلشدراسزمو توبانراك ونچارراق نرسه‌نی (بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ) یغشیراق نرسه برله یعنی صوغان وصارمساق کبی حقیر نرسه‌لرنی من وسلوی کبی نفیس نعمتلر برله آلشدرماقچی بولاسزمو اگر شویله ایتماکچی بولسا گز (اهْبِطُوا مِصْرًا) توشوگز شهرلردن بولغان برشهرگه (فَاِنَّ لَكُمْ مَا سَاَلْتُمْ) بس درستلکله بولغوچیدر سز لرگه صوراغان نرسه‌گز اول شهرده (وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ) واورولمش بولدی آنلر اوزرینه خورلق (وَالْمَسْكَنَةُ) هم مسکین‌لك وبیچاره‌لق یعنی خدای‌تعالی بیرگان نعمتلرگه راضی بولماینچه کفران نعمت‌ایتکان‌لریناك جزاسی اوچون آنلرغه خورلق ومسکین‌لك لازم‌ایتولدی اسلام یرنده آنلر خورلق‌ایله جزیه تولاب‌تورورلر هم‌بای‌بولسه‌لرده‌بیك‌حریصلقلرندان‌اوزلرینی‌فقیر ومحتاج کورساتورلر (وَبَاءُوا بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِ) وقایتدیلر آنلر خدای‌نك آچووینه یعنی خدای تعالی‌نك غضب وقهرینه مستحق بولدیلر (ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ) اوشبو اش یعنی آنلرغه خورلق ومسکین‌لك ایله حکم ایدلما کی شول سببلی درکیم آنلر اشانماس بولدیلر (بِاٰيَاتِ اللّٰهِ) خدای تعالی‌نك آیتلرینه یعنی تورانقه‌اشانمادیلر (وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ الْحَقِّ)

هم اولتورور بولدیلر پیغمبرلرنی حقلقدن باشقه نتاك كیم ذكریا و یحیی علیهما السلام لرنی اولتوردیلر (ذٰلِكَ بِمَا عَصَوا) اوشبو اشلری شول نرسه سببلی درکیم آنلر عاصی بولدیلر وفاسق شدیلر خدای‌نك فرمانینه (وَكَانُوا يَعْتَدُونَ) هم چیکدن چغار بولدیلر آنلر یعنی خدای‌تعالی‌نك فرمانی چیگندن چغولری سبب بولدی آنلرنك كفرلرینه و پیغمبرلرنی اولتورماکلرینه (١) (اِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا) درستلكه شول كیمسه‌لر كیم ایمان كیلتوردیلر تیللری برله (وَالَّذِينَ هَادُوا) هم شول كیمسه‌لر كیم یهودی بولدیلر (وَالنَّصَارٰى) دخی نصرانیلر (وَالصَّابِئِينَ) هم صابئین‌لر یعنی زندیقلر یا كه دینسز لر (مَنْ آمَنَ بِاللّٰهِ) هر كیم ایمان كیلتورسه اوشبو مذكور گروهلردن واشانسه اخلاص كوكلی برله الله تعالی‌گه (وَالْيَوْمِ الْآخِرِ) هم آخرت كونینه (وَعَمِلَ صَالِحًا) دخی اشلاسه ایدگو عملنی (فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ) بس بولور آنلرغه عملرینك اجر وثوابلری پروردكارلری قاشنده (وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ) هم یوقدر آنلر اوزرینه هیچ بر فورقو قیامت كونده (وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ) دخی كویونور بولماسلر آنلر وفایغو كورماسلر محشر یرنده (وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ) وباد ایتكز شول وقت كم آلدق بز سزدن عهدكزنی (وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ) هم كوتاردك سزنك اوستكزگه طور طاغینی بنی اسرائیل قومی اوّلده توراتنی اوزاری صوزاب آلسه‌لرده تورات كیلگاندن صوك فارشیلق قیلوب بو كتابنك حكملری بیك آغر بزلر مونی قبول ایته آلمایمز اوستمزگه یوكل‌مایمز دیدیلر شول وقتده حق سبحانه وتعالی قدرتی ایله فلسطین طاولرندن بر طاونی هواغه كوتاروب آنلرنك باشلری اوستینه كیلتوروب طوتدی هم حضرت موسی‌غه فرمان قیلدی اگرده بنی اسرائیل تورات حكملرینی قبول ایتمه‌سه‌لر اوشبو طاونی اوستلرینه توشورب همه‌لرینی هلاك قیلورمن دیدی بنی اسرائیل قومی كوردیلر كم باشلری اوستنده طاو ناپلاب تورا هم آلغه طابا قاچماقچی بولسه‌لر بیك قورقنچلی یانوب تورغان اوطنی كوردیلر آرطلرینه طابا بارماقچی بولسه‌لر بیك الوغ دیكز كوردیلر هیچده قاچارغه مجال بولماغاچ تعبیرده قالوب فورقولرندن سجده‌گه كیتدیلر بس خدای تعالی آنلرغه بیوردی (خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ) طوتكز بز سزگه بیرگان نرسه‌نی قوّت وكوچ ایله یعنی تورات حكملرینی قبول قیلوب بیك طرشوب طونكز (وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ) هم یادكزده طوتكز آنده بولغان نرسه‌نی (لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ) شاید سز صاقلانورسز نیوش بولماغان اشلردن عهدكزنی ایسكزده طوتوب (ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ) صكره یوز دوندردكز سز خدابنك فرماننده بر مرتبه عهد قیلغانكزدن صوك (فَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ) بس اگر بولماسه ایدی خدای تعالی‌نك فضلی سزلرگه (وَرَحْمَتُهُ) هم رحمتی بولماسه ایدی (لَكُنْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ) البته بولور ایدكز سز

١) اوشبو ان الذین آمنوا والذین هادوا آیة كریمه سنی مجاهد روایتنچه سلمان الفارسی رضی الله تعالی عنه نك اصحابلرنی شأننده نازل بولمشدر بركون حضرت سلمان رسول صلی الله علیه وسلمدن اوزینك اوّلگی دینی اهلی تو غری‌سندن سؤل قیلدی هم آنلرنك نمازلرینی وعبادتلرینی ذكر قیلدی رسول صلی الله علیه وسلم ایتدیلر كیم آنلر تموغلقدر بس شول خصوصده اوشبو آیت نازل بولدی اسباب النزول

زبان کورگوچیلردن (وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِينَ اعْتَدَوْا مِنْكُمْ) وتحقیق بلدکز سز شول کمسه‌لرنی کم خدای تعالی‌نك فرمانی چیگندن چقدیلر سز نك فومکزدن (فِي السَّبْتِ) شنبه کونی حکمنده یعنی داود علیه السلام زمانننده بنی اسرائیل‌دن بر گروه خدای تعالی‌نك فرمانینه قارشوب شنبه کون حیله برله بالق طوتار ایدیلر خدای تعالی آنلرنی شنبه کون آو آولامافدین طیغان ایدی (فَقُلْنَا لَهُمْ) بس ایتدك بز آنلرغه امرمزگه خلافلق قیلولری اوچون (كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ) بولنکز سز میمونلر خور بولغانلرکز حالده بس خدای تعالی‌نك حکمی ایله آنلرنك صورتلری مسخ ایدلوب بارچه‌لری میمون صورتینه کردیلر اوشبو قصه‌نك تفصیلی اعراف سوره‌سنده کیلور انشاء الله تعالی (فَجَعَلْنَاهَا نَكَالًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهَا) بس قیلدق بز اوشبو قصه‌نی عبرت آنلرنك آلدنده حاضر بولغان کمسه‌لر اوچون یعنی شول زمانده بولغان کشی‌لرگه عبرت قیلدق (وَمَا خَلْفَهَا) هم آنلردن صوکغیلر اوچون عبرت قیلدق (وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ) دخی وعظ واوگوت قیلدق اول قصه‌نی خدایدن قورقوچیلر اوچون (وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ) ویاد قیلکز شول وقتکم ایتدی موسی پیغمبر اوزینك قومینه (إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ) درسلکده خدای تعالی بیورور سزلرگه (أَنْ تَذْبَحُوا بَقَرَةً) بر اوگوز بوغازلامق برله اوشبو بقره قصه‌سی‌نك اجمالی شولدرکم بنی اسرائیل قومی اعنده بر اولتورلگان کشی‌نك گاوده‌سی طابلدی کم اولتورگانینی هیچه بر آلمادیلر تورلی کشیلردن شیکل‌ندیلر عاقبت موسی علیه السلام خدای تعالی‌گه مناجات قیلدی حق سبحانه وتعالی بیوردی کم بنی اسرائیل‌گه اینکل بر اوگوز بوغازلاسونلر شول اوگوزنك بر اعضاسی ایله مذکور اولترلمش میت‌که صوقسونلر اول اولك تریلوب اوزینی کملر اولتورگانینی ایتور بنی اسرائیل قومی بو سوزنی ایشتکاچ عجبکه قالدیلر (قَالُوا) (١) ایتدی‌لر بنی اسرائیل موسی علیه السلامغه (أَتَتَّخِذُنَا هُزُوًا) ایا سن بزلرنی مسخره‌گه طوتاسکمو بز سندن اولترگوچی کم ایکانینی صورایمز سن بزگه اوگوز بوغازلارغه فوشاسك (قَالَ) ایتدی حضرت موسی آنلرغه (أَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ) من صغنامن الله تعالی‌گه نادان‌لردن بولمافمدن یعنی من نادانلردن توگلمن نیچك سزلرنی مسخره‌گه طوتیم دیدی (قَالُوا) ایتدیلر بنی اسرائیل قومی موسی علیه السلامغه (ادْعُ لَنَا رَبَّكَ) دعا قیلغل وصوراغل‌سن بزنك اوچون ربکدن (يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ) تاکیم بیان اینسون وآچق بلدرسن اول بزلزگه اول اوگوز نچوکدر نیندایین صفتلی ونچه یاشلك‌در (قَالَ) ایتدی موسی پیغمبر آنلرغه (إِنَّهُ يَقُولُ) درسلکده مینم ربم ایته‌در (إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا فَارِضٌ وَلَا بِكْرٌ) درسلکده اول

(١) روایت ایدلمشدرکیم بنی اسرائیلده بر ایزگو کشی‌نك بر اوغلی بار ایدی هم بر بوزاوی بار ایدی اول بوزاونی اورمان غه ایلتوب آلهی بو بوزاونی سنکا امانت قویدم اوسکا ندن صوك اوغلیمه طاپشر غای‌سن دیدی صکره اول کشی وفات بولدی بوزاو اورمانده اوسدی کشی کورسه قاچار ایدی هیچ کیم آنی توتا آلمادی اول ایزگو کشی‌نك اوغلی هم ایزگو اولوب آناسینه بیك خدمت قیلوب اوسوب یکت بولدی کیچه‌نك بر بر ثلثنده نماز اوقوب بر ثلثنده یوقلاب قالغان بر ثلثنده آناسی‌نك باشی اوچنده اولتورور ایدی کوندزلرده آرقاسینه اوطون کوتارب کیلتورب صاتار ایدی بر مقدارین آناسی ایله اوزینه نفقه ییلوب قالغانینی فقیرلرگه صدقه ایدر ایدی بر کون آناسی آنکا آتاسندن قالغان اورمانداغی بوزاونی سویلادی باروب آلوب قایتورغه قوشدی یکت باروب بوزاونی طابوب آلوب قایتدی اول بوزاو اوسوب صغر بولغان ایدی آناسی آنی بازارغه

چمار ورغه قوشدی یکت اول صغرنی بازارغه آلوب چقدی برفرشته آدمی صورتنده کیلوب اول صغرنی آلتی آلتونغه صورادی یکت آنامدن رخصت سز بیرماسمن دیدی صکره اول فرشته ایتدی ایمدی بو صغرنی نیری سی طولو آلتون بیرمه سه لر هیچه صاتماغیل خدای نك حکمی شولایدر دیدی عاقبت بنی اسرائیل شول صغرنی نیری سی طولی آلتون بیروب ساتوب آلدیلر چونکه مذکور صفتلر ایله صفتلانغان آندن باشقه صغرنی طابا آلمادیلر تبیاندن

۱) حق تعالی بنی اسرائیل غه اوگوز بوغازلامق ایله بیورماقنی نك نکته سی بوزاوغه طابونغان کیمسه لرگه عتاب وشلته لامك اوچوندر دیمشلر یعنی بوغازلاوغه مستحق بولغان نرسه نی معبود بیلوب شول نرسه گه طابوندنکز سزلر نیندین عقلسزلرسز دیمکدر

اوگوز شوندین اوگوزدرکم بیك فارت هم توگل بیك یاشه توگلدر (عوان بین ذلك) فارت برله یاش آراسنده اورتاچه یاشلیدر (فافعلوا ما تؤمرون) بس قیلگز سز شول نرسه نی کم بیورلدگز آنك برله (قالوا) ایتدیلر بنی اسرائیللر موسی پیغمبرگه ینه (ادع لنا ربك) دعاقیلغل وتل گل سن ای موسی بزنك اوچون پروردکارگدن (یبین لنا ما لونها) تاکم بیان ایتسون اول بزگه آنك توسینی یعنی اول اوگوز نیندین توسلی بولورغه کیرهك شونی بلدرسون دیدیلر (قال) ایتدی حضرت موسی آنلرغه (انه یقول) درستلکده خدای تعالی ایتهدر (انها بقرة صفراء فاقع لونها) درستلکده اول اوگوز صاری اوگوزدرکم آنك توسی غایتده صاری در آلتون شکللی (تسر الناظرین) شادلاندرر آنك توسی فاراوچیلرنی (قالوا) ایتدیلر بنی اسرائیللر ینه حضرت موسی غه (ادع لنا ربك) دعا قیلغل سن وصوراغل بزنك اوچون ینه ربکدن (یبین لنا ما هی) تاکیم بیان قیلسون وآچق بلدرسون اول بزلرگه اول اوگوزنی نرسه در فرده اوتلاب یورگوچی مو یاکه اش اوگوزی مو (ان البقر تشابه علینا) درستلکده اوگوزلر بزگه متشابه بولدی هر نورلی سی کوبدر قایسی اوگوز ایکانینی بز بله آلمایمز (وانا ان شاء الله لمهتدون) ودرستلکده بزلر اگر خدای تعالی تیلاسه کونلگوچیلرمز یعنی خدای تعالی آچق ایتوب بیان قیلسه انشاء الله اول اوگوزنی طابارمز دیدیلر رسول اکرم صلی الله علیه وسلم دن منقولدرکیم اگر بنی اسرائیل قومی شول وقتده انشاء الله دیب اینماسه لر ایدی اول اوگوزنی هیچده طابا آلماسلر ایدی (قال) ایتدی موسی علیه السلام (انه یقول) درستلکده خدای تعالی ایتور (انها بقرة لا ذلول تثیر الارض) تحقیق اول اوگوز شوندین اوگوزدرکیم یرنی صوقالاب وصابان سوروب محنت طارتقوچی توگلدر (ولا تسقی الحرث) هم صوغارماس اول ایگونلکنی یعنی اش اوگوزی توگلدر (مسلمة لا شیة فیها) عیبلردن سلامتدر ایکنچی تورلی نوس آنده هیچ یوقدر یعنی همه اعضاسی صاری باشقه توس هیچده قانوشماغاندر (۱) فاچانکیم بنی اسرائیل اوشبو علامتلرنی ایشتدیلر (قالوا) ایتدیلر آنلر موسی پیغمبرگه (الان جئت بالحق) ایمدی کیلتوردك سن حقلق وتوغری لقنی یعنی اول اوگوزنك صفتلرینی آیرم آچق بیان قیلدك ایمدی بز آنی طابارمز دیدیلر (۲) مرویدرکیم اوشبو صفتلر توغری کیلگان اوگوز بنی اسرائیل اچنده بوتون عمرینی آناسی نك خدمتنده اونکارگوچی بر ایدگو یکت قولنده ایدی بنی اسرائیل قومی مذکور یکتدن شول اوگوزنی تیری سی طولی آلتون برابرینه صاتوب آلدیلر (فذبحوها) بس بوغازلادیلر آنلر اول اوگوزنی (وما کادوا یفعلون) ویاقن بولمادیلر آنلر قیلسه لر اوشبو اشنی

یعنی اوگوزنك بهاسی بیك قیمت بولغانلقدن بو اشنی نلاماینچه گنه اشلادیلر (۲) (وَاذْ قتلتم نفسا) وشول وقت کیم اولتوردکز سز بر کشینی (فادّارأتم فیها) بس اختلاف قیلشدکز سز اول اولتورلمش کشی حقنده یعنی آنی کیم اولتورگان ایکانسز نورلی سوزلر ایتدکز (واللّٰه مخرج ما کنتم تکتمون) وخدای تعالی چغارغوچیدر وظاهر اینکوچیدر شول نرسه‌نی کیم سزلر باشرور بولدکز یعنی اولتورگوچی کیملر ایدکینی خدای تعالی معلوم قیلور (فقلنا اضربوه ببعضها) بس ایتدك بز آنلرغه صوغکز سز اول اولتورلگان کشینی بوغازلانغان اوگوزنك بر کیسا کی برله حق تعالی‌نك امری بوینچه شول اوگوزنك قویرغی یا که تیلی یا که قولاغی برله اول میت که صوقدیلر فی‌الحال اول اواوك تریلوب آیاق اوزره نوردی موبنندن فانی آغوب تورور ایدی اوزینی برتوغمه قرنداشی‌نك ایکی اوغلی اولتورگان‌لکینی بیان قیلوب ینه شول برگه یغولوب اولدی قرنداشی‌نك اوغلاری آنك مالندن میراث آلورلر اوچون اولتورگانلر ایکان بس موسی علیه‌السلام حکم قیلدی آنلرنی میراثدن محروم ایدوب صحراغه آلوب باروب باشلرینی کیسدیلر (کذلك یحیی اللّٰه الموتی) اوشانداق ترگزور خدای اولوکلرنی (ویریکم آیاته) هم کورساتور خدای تعالی سزلرگه قدرتی‌نك دلیل‌لرینی تا کیم آنلرنی کوروب خدای تعالی‌نك اولوکنی ترگزوگه قادر ایکانینه تمام اشانورسز (لعلکم تعقلون) تا کیم شاید سز بیلورسز وآکلارسز خدای تعالی‌نك بارچه اولوکلرنی ترگزوگه قادر ایکانلکینی اوشبو خطاب مذکور اولوك تریلگان مجلسده حاضر بولغوچیلرغه‌در پیغمبرمز علیه‌الصلوة‌والسلام زمانندغی اولگاندن صوك تریلوگه اشانماغان کافرلرگه بولماقی هم احتمالدر واللّٰه تعالی اعلم (ثمّ قست قلوبکم) بس قاطی بولدی وقارالدی سزنك کوکل‌لرکز ای یهودیلر اوشبو اشدن صوك (فهی کالحجارة) بس اول کوکل‌لرکز طاشلر کبیدر قاطیلقده (او اشدّ قسوة) بلکه قاطیراقدر طاشدن هم قساوة یوزندن (وانّ من الحجارة) ودر ستلکده بولغوچیدر طاشلردن بعضلری (لما یتفجر منه الانهار) شول نرسه کیم آقار آندن یلغه‌لر یعنی طاشلرنك بعضسندن اولوغ یلغه‌لر آقار (وانّ منها) هم درستلکده اول طاشلردن بولغوچیدر بعضلری (لما یشقق فیخرج منه الماء) شول نرسه کیم باریلور بس چغار آندن صو یعنی طاشلرنك بعضلری تیشولوب آندن کچکنه چیشمه‌لر آقار (وانّ منها) دخی درستلکده باردر اول طاشلردن بعضلری (لما یهبط من خشیة اللّٰه) شول نرسه کیم یوقاریدن توبانگه توشار خدای تعالی قورقوسندن (وما اللّٰه بغافل عمّا تعملون) وغافل توگلدر خدای تعالی سز اشلاگان نرسه‌دن ای یهودیلر یعنی هرنیندااین عمل قیلساکز خدای تعالی همه‌سینی بیلور (افتطمعون

(۲) اوشبو سوز بقره قصه‌سی نك اوّلیدر.

اَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ) ایا بس امید قیلاسزمو ای مؤمنلر اول یهودیلرنك سزگه اشانولرینی (وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ) وحالانکه تحقیق بولدی بر گروه اول یهودیلردن (يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللّٰهِ) ایشتور ایدیلر آنلر خدای تعالی‌نك سوزینی یعنی آنلرنك بابالری موسی پیغمبر زمانینده طور طاوندہ الله تعالی‌نك سوزینی هیچ واسطه‌سز ایشتور ایدیلر (ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ) صکره اوزگارتور ایدیلر آنلر اول سوزنی آکلاغانلری صوکنده (وَهُمْ يَعْلَمُونَ) وآنلر بیلورلر اوزلری خدایغه افترآء قیلولرینی

(۱) مرویدرکیم یهودیلرنك منافقلری پیغمبرمز علیه الصلوة والسلام زمانینده کون‌نك اوّلنده مدینه گه کیلوب مسلمانلر آراسنده بزهم سزنك کبی مسلمان مزدیوب یورورلر ایدی کون‌نك آخرنده اوز قوملری آراسینه قایتوب بز مسلمانلرنی آلداب قنه یوردك مسلمان بولغانیمز یوق دیورلر ایدی حق سبحانه وتعالی آنلر حقنده بیوردی (وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا) وهر قایچان کیم یولوقسه‌لر اول یهودیلر ایمان کیلتورگان کیمسه‌لرگه (قَالُوا آمَنَّا) ایتورلر آنلر ایمان کیلتوردك بز دیوب (۲) (وَإِذَا خَلَا بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ) وهر قایچان آولاق بولسه‌لر آنلرنك بعضلری بعضلری برله یعنی اولوغلری کچوکلری برله برگه آولاقده اوچوراشسه‌لر (قَالُوا) ایتورلر آنلر یعنی اولوغلری کچوکلرینه ایتورلر (أَتُحَدِّثُونَهُمْ بِمَا فَتَحَ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ) ایا سویلیسزمو وخبر بیراسزمو سز مسلمانلرغه شول نرسه برله کیم آچدی آنی خدای تعالی سزلرگه یعنی تورانده ذکر ایتولگان آخر زمان پیغمبری محمد علیه السلام‌نك صفتلرینی مسلمانلرغه بیان ایته‌سزمو (لِيُحَاجُّوكُمْ بِهِ عِنْدَ رَبِّكُمْ) تاکیم دلیل کیلتورسونلر وبعثلاشسونلر مسلمانلر سزلرگه فارشی اول نرسه برله ربکز قاشنده یعنی سز تورانده ذکر ایتولگان محمد علیه السلام توغری سنداغی سوزلرنی مسلمانلرغه بلدرساکز شول سوزلر ایله مسلمانلر اوزکزگه فارشی دلیل کیلتوروب اوزکزنی الزام قیلورلر (أَفَلَا تَعْقِلُونَ) ایا بس بیلماس موسز دشمان آلدنده سرلرنی سویلامك تیوش توکل ایکانینی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلری مدینه گه یاکا هجرت ایتکان وقتلرده مدینه یهودیلر ندن بعضلری صحابه‌لرگه محمد علیه السلام‌نك تورانده صفتلری ذکر ایدلگان‌لکینی سویلادیلر یهودیلرنك اولوغلری بو اشدن خبردار بولوب مذکور سویلکان کشیلرنی بیاك شلته‌لدیلر اوز کتابکزده بولغان دلیل وحجت‌لرنی اوچون مسلمانلرغه بلدرمسز کم عاقبت آنلر شول سوزلرکز برله اوزکزگه غالب کیلور دیدیلر (أَوَلَا يَعْلَمُونَ) ایا بلمه‌سلرمو اول یهودیلر (أَنَّ اللّٰهَ

۱) یهودنك بعضیلری موسی علیه السلام ایله طور طاوندہ حق سبحانه وتعالی کلامینی ایشتوب قوملری آراسینه قایتقاندن صوك ایتورلر ایدی کیم بزلر خدای تعالی‌نك امر ونهی لرینی ایشتدك لکن صونکندن خدای بزلرگه بو اشلرنی کوچنکزیتسه اشلانکز بیك چیتن بولسه اشلاما سانکزده یارار دیب ایتدی دیوب خدای تعالی گه افترآءلر قیلور لر ایدی

۲) بو آیة کریمه مجاهد قولنچه شول خصوصه نازل بولدی کیم بنی قریظه صوغشی کوتنده رسول صلی الله علنه وسلم آنلرنك قلعه‌لری توبینه کیلوب یا اخوان القردة والخنازیر و یا عبدة الطاغوت یعنی ای میمون هم خنزیر قرندا شلری ای طاغوتکه عبادت ایتوچیلر دیوب قچقردی زیرا که اوّلدا گی یهودیلرنك بعضیلری میمون وخنزیر صورتلرینه مسخ ایدلگانلردر یهودیلر بو سوزنی ایشتوب محمد بو خبرنی قایدان بلگان البته اوز آرامزدن ایتکوچیلر باردر دیوب بربرلرینی شلته‌لرلر ایدی مسلمانلر غه‌نی اوچون آندایین سوزلرنی ایته‌سز صکره آنلر شول سوزلر ایله اوزمزگه غالب کیله‌لر دیورلر ایدی اسباب النزول

يَعْلَمُ) شونی کم تحقیق خدای تعالی بلور (مَا يُسِرُّونَ) شول نرسه‌نی کم یاشرورلر آنلر کوکللرنده (وَمَا يُعْلِنُونَ) هم شول نرسه‌نی کم آشکارا قیلورلر آنلر یعنی آنلرنك منافقلق قیلوب اچلرندن محمد علیه السلامغه هم صحابه‌لرینه دشمان بولولرینی وطشلرندن غنه دوستلق کورسه‌تولرینی خدای تعالی بلور (وَمِنْهُمْ أُمِّيُّونَ) وبولغوچیدر اول یهودیلردن بعضیلری امیلر کم اوقو یازونی بلمه‌سلر (لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ) بلمه‌سلر آنلر تورانتی وآنده یازلغانتی طانو ماسلر (إِلَّا أَمَانِيَّ) مگر بلورلر اوز آرزولرینی‌غنه یعنی نفسلرینه موافق بولغان باطل آرزولرنی واولوغلرندن ایشتکان یالغان وعده‌لرنی‌گنه بلورلر مثلا جنت یهودیلرگه‌گنه خاص بولور وآنلرغه آتا وبابالری شفاعت قیلور دیمکلری کبی (وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ) وایماسدر آنلر مگر شولکم گمان قیلورلر یعنی یقینی علملری یوقدر باری گمان برله‌گنه‌ایتورلر (فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ) بس نی‌اوکنچ وحسرتدر شول کمسه‌لرگه کم (يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ) بازارلر آنلر (۱) تحریف ایتلمش واوزگارتلمش کتابنی اوز قوللری برله (ثُمَّ يَقُولُونَ هَٰذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ) صکره ایتورلر اوشبو کتاب خدای تعالی فاشندن کیلگان کتابدر دیوب (لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا) تاکم صاتوب آلسونلر اوچون آنك برابرینه آزغنه آچه‌نی یعنی رشوت آلوب دنیا مالی اوچون‌اوزلری یازغان نرسه‌نی خدایدن کیلگان دیورلر وخدای تعالی‌نك کتابینی اوزگارتورلر (فَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ) بس‌نی کوبونچ وحسرتدر آنلرغه شول نرسه‌دن کم یازدی آنلرنك قوللری (وَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا يَكْسِبُونَ) دخی ویل وحسرتدر آنلرغه شول نرسه‌دن کم کسب قیلدیلر آنلر حرام بولغان رشوتدن یهود عالملرندن بعضیلری تلهگان نرسه‌لرینی یازوب عوام الناسقه خدای تعالی‌دن کیلگان دیوب بیرورلر ایدی بو آیت کریمه شولار حقنده‌در (وَقَالُوا) وایتدیلر یهودیلر (۲) (لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَعْدُودَةً) هرگیز نوتماس بزنی‌اوط مگر برنچه صانالمش‌کونلرگنه‌طوتار یعنی بزلر تموغ‌اوطنده قرق کون‌گنه یاناررمز چونکه سامری اغواسی ایله بوزاوغه قرق کون طابونغانلر ایدی شونك صانونچه بزلر باری قرق کون‌گنه تموغده قالورمز صکره چغارمز دیدیلر (قُلْ) ایتکل‌سن‌ای محمدعلیه‌السلام‌اول یهودیلرگه (أَتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللَّهِ عَهْدًا) ایا نوتدکزمو سز خدای تعالی قاشنده بر عهدنی یعنی سزلرگه تموغده بر کون‌گنه یاناررسز دیب خدای تعالی وعده قیلدیمو اگر شول طریقه وعده قیلغان بولسه (فَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ عَهْدَهُ) بس البته خلافلق ایتماس خدای تعالی اوزینك عهدینه (أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ) یا ایسه ایتمسزمو خدای تعالی اوزرینه افترء قیلوب اوزکز بلمه‌گان نرسه‌نی (بَلَىٰ مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً) بلی هرکمسه کسب قیلسه بر یاوزلق‌نی یعنی خدای

۱) مرویدرکیم یهودعالملری تورانده ذکر ایدلمش آخرزمان پیغمبرینك اوصافینی تحریف وتغییر ایدوب ایکنچی تورلی قیلوب یازدیلر صنکره عوام الناسقه موندہ یازلغان صفتلر برسیده محمدعلیه السلام‌غه توغری کیلمی تورانده‌ایتولگان آخرزمان پیغمبری باشقه بولورغه کراك دیدیلر یهودعوامی شول سوزگه اینانوب همیشه آخرزمان پیغمبری کیلاچك دیوب منتظرلردر آخرزمانده دجال چقغانده دجالنی آخرزمان پیغمبری دیوب آنکا ایارلر شول سببلی دجال لشکرینك کوبراکی یهود فومندن بولورتفسیرحسین واعظیدن

۲) اوشبو لن تمسنا النار الا ایاما آیة کریمه‌سی‌نك سبب نزولی حقنده حضرت ابن‌عباسدن روایت ایدلمشدر کیم رسول صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری مدینه‌گه کیلگان وقتلرده مدینه‌یهودیلری ایتورلر ایدی کیم دنیانك بارمدتی یدی مناك یلدر آدمیلرتموغده‌هر برمناك یل‌اوچون برکون عذاب قیلنورلر بس یدی‌مناك یل‌اوچون جمعسی‌یدی کون عذابده بولورلر صکره عذاب منقطع بولور دیور ایدیلر بس‌حق تعالی‌اوشبوآیةنی‌ایندردی لباب‌النقول.

تعالی که شرك کیلتورسه وآ کا اطاعت ایتمه‌سه (وَاَحَاطَتْ بِهٖ خَطِيئَتُهٗ) هم چولغاب آلسه آنی گناهسی یعنی گناهلری کوب بولوب تا کم کفراوزرینه دنیادن کیتسه (فَاُولٰئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ) اوشبو گروه‌در تموغ اهللری (هُمْ فِيهَا خٰلِدُونَ) آنلر اول تموغده منگو قالغوچیلردر (وَالَّذِينَ اٰمَنُوا) وشول کمسه‌لر کم ایمان کیلتوردیلر (وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ) هم اشلدیلر ایدگو عملرنی (اُولٰئِكَ اَصْحٰبُ الْجَنَّةِ) بس اوشبو گروه‌در جنت اهللری (هُمْ فِيهَا خٰلِدُونَ) آنلر اول جنتده منگو قالغوچیلردر (وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثٰقَ بَنِىٓ اِسْرَائِيلَ) وشول وقت کم آلدق بز یعقوب اوغللرینك عهدینی هم ایتدك آنلرغه (لَا تَعْبُدُونَ اِلَّا اللّٰهَ) قوللق قیلماس‌سز مگر خدای تعالی که گنه کم معبودلك که مستحق اولغنه‌در (وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا) هم ایدگولك قیلورسز آنا آناغه ایدگولك قیلماق (وَذِى الْقُرْبٰى وَالْيَتٰمٰى) هم ایدگولك قیلورسز قرنداشلرگه ویتیم‌لرگه (وَالْمَسٰكِينِ) دخی مسکینین وبیچاره‌لرغه (وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا) وایتگز آدمیلرگه یخشی‌لقنی وکورکام سوزنی (وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ) هم تورغوزگز نمازنی (وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ) دخی بیرگز زکوتنی (ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ اِلَّا قَلِيلًا مِنْكُمْ) صکره یوز دوندردگز سز اوشبو عهدگزدن مگر سز لردن آزغنه کشیلر یوز دوندرمادیلر کم مراد تورات شریعتنده ثابت بولغان سلفلرینك بعضیلریدر (وَاَنْتُمْ مُعْرِضُونَ) وحالانکه سزلر اعراض ایتکوچیلرسز وباش طارتقوچیلرسز تورات حکمندن محمد علیه السلامغه ایمانچه (وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثٰقَكُمْ) وباد قیلگز ای بنی اسرائیل قومی شول وقت کم آلدق بز سزنك عهدگزنی یعنی سزنك سلفلرگزدن عهد آلدق شویله دیوب کم (لَا تَسْفِكُونَ دِمَآءَكُمْ) تو کماس‌سز بر برگزنك قانلرگزنی (وَلَا تُخْرِجُونَ اَنْفُسَكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ) هم چغارماس‌سز اوز کشیلرگزنی یورطلرگزدن ظلم‌لق برله (ثُمَّ اَقْرَرْتُمْ) صکره اقرار قیلدگزسز یعنی اوشبو شرطلرنی قبول ایتدگز (وَاَنْتُمْ تَشْهَدُونَ) وسزلر ای مدینه یهودیلری گواهلق بیراسز بابالرگزنك اوشبو روشچه عهد قیلغانلق‌لرینه (ثُمَّ اَنْتُمْ هٰٓؤُلَآءِ) صکره سزلر اوشبو گروه‌سزکم عهدگزنی بوزوب (تَقْتُلُونَ اَنْفُسَكُمْ) اولتورورسز اوز کشیلرگزنی (وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا مِنْكُمْ) هم چغاروورسز بر گروهنی اوز قومگزدن (مِنْ دِيَارِهِمْ) یورطلرندن (تَظٰهَرُونَ عَلَيْهِمْ) بر برگزگه یاردم بیرشورسز یکلمش گروهغه ظلم‌لق ایتو اوزرینه (بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ) گناه قیلماق وچیکدن چقماق برله مدینه یهودیلری ایکی قبیله ایدیلر برسی بنی قریضه وبرسی بنی نظیر اوشبو ایکی قبیله بر برسینه دشمان ایدیلر هجرتدن مقدم مشرکلر هم ایکی قبیله ایدیلر اوس

وعورج قبیله‌لری‌در بنی قریضه یهودیلری اوس قبیله‌سی ایله وبنی نظیر عورج قبیله‌سی ایله اتفاق ایدوب همیشه بر برسی ایله صوغشورلر ایدیلر غالب واغلب قبیله یکلمش قبیله‌نی یورطلرندن قالاب آیلرغه تورلی ظلم‌لق‌لر قیلورلر ایدی واکر بر قبیله‌دن ایکلچی سینه اسیر توشسه آنی فدیه آلوب یعنی برابریه مال آلوب آزاد قیلورلر ایدی تنك کم حق تعالی بیورور (وان یأتوکم أسارى تفادوهم) واکر کیلسه‌لر سزکه بنی اسرائیل‌دن اسیر ایرسز آنلرنك برابرنده فدیه آلورسز (وهو محرم علیکم اخراجهم) وحالانکه حرام ایتولمشدر سزلرکه آنلرنی یورطلرندن جفار واوزکزنك عهدکز بوینچه (أفتؤمنون ببعض الکتاب) ایا بس اشاناسزمو سزلر تورات حکملرینك بعضینه (وتکفرون ببعض) وکافر بولاسز یعنی اشانمایسزمو بعضینه (فما جزاء من یفعل ذلك منکم) بس نی نرسه‌در شول کیمسه‌نك جزاسی کیم قیلور اول اوشبو اشنی سزلردن یعنی اینکان عیدینی بوزغان کشی‌نك جزاسی ایماسدر (الا خزی فی الحیوة الدنیا) مکر خورلق ورسوایلق‌در دنیا ترکلکنده تنك کیم بنی قریضه قتل ایدلدیلر وبنی نضیر وطن‌لرندن سورلدیلر (ویوم القیامة) وقیامت کونتده (یردون الی اشد العذاب) قاینارلمش بولورلر آنلر عذابنك قاطیراغی ضرری کیم منکوالك تموغ عذابیدر (وما الله بغافل عما تعملون) وایماسدر خدای تعالی غافل شول نرسه‌دن کیم سز قیلورسز آنی یعنی هرنی‌اشلاسا کز همه‌سینی بلکوچیدر (اولئك الذین) اوشبو کروه آندین کیمسه‌لردرکیم (اشتروا الحیوة الدنیا بالاخرة) صاتوب آلدیلر آنلر وآلشدردیلر دنیا ترکلکی‌نی آخرة برله یعنی آخرة دولتی اورنیمه دنیانی اختیار قیلدیلر (فلا یخفف عنهم العذاب) بس یکلایتولماس آنلردن عذاب‌نی دنیاده وآخرتده دنیاده جزیه تولاو ایله وآخرده تموغ عذابی ایله عذابلانورلر (ولا هم ینصرون) هم یاردم ایتولمش بولماسلر آنلر (ولقد اتینا موسی الکتاب) وتحقیق بیردك بز موسی پیغمبرکه تورانتی (وقفینا من بعده بالرسل) هم آنك ایزندن کیلتوردك آنك صوکنده رسول‌لرنی یوشع وداود وسلیمان والیاس وذکریا ویحیی علیهم السلام‌لرکی (واتینا عیسی ابن مریم البینات) هم بیردك بز مریم اوغلی عیسی‌غه ظاهر وروشن بولغوچی علامتلرنی ومعجزه‌لرنی اولوك ترکزماك وغیبدن خبر بیرماك کبی (وایدناه بروح القدس) دخی برکتدك بر آنی وآکا قوّت بیردك پاکیزه بولغوچی جان برله یاکه روح القدسدن مراد جبرائیل علیه السلام‌در کیم همیشه آنك برله ایدی یا ایسه مراد اسم اعظم یاکه انجیل‌در والله تعالی اعلم (افکلما جاءکم رسول) ایا هر قایچان‌مو کیلتوریسه سزلرکه رسول وپیغمبر (بما لا تهوی

انفسكم) شول نرسه‌نی كيم سويماس آنی سزنك نفسلركز يعنی هر قايچان بر پيغمبر سزلركه حدای تعالی قاشندن نفسلركز سويمی تورغان‌اشنی كيلتورسه (ففريقا كذبتم) بس بر گروه‌نی اول پيغمبرلردن سز يالغانغه توتدكز بتاك كيم محمد وعيسی عليهما السلام‌نی (وفريقا تقتلون) وبر گروه‌نی آنلردن اولتورور بولدكز نتاك كيم ذكريا ويحيی عليهما السلام‌نی يعنی سزلر هر وقت شولای بولاسزمو ای يهوديلر (وقالوا) وايتديلر يهوديلر (قلوبنا غلف) بزنك كوكللريمز پرده‌لانمشدر وبوقچه اچنه‌در شول سببلی سوز آكلامايمز ديديلر آنلر بو سوزلری ايله حضرت پيغمبر عليه الصلوة والسلام‌نی اوزلرينك ايمان كيلتورولرندن اميدسز قيلور ايديلر حق سبحانه وتعالی آنلرنك سوزلرينی رد قيلوب بيوردی كيم آنلر ايتكانچه توكللر (بل لعنهم الله بكفرهم) بلكه لعنة ابتدی ورحمتندن سوردی آنلرنی خدای تعالی آنلرنك كافر لكلری سببلی (فقليلا ما يؤمنون) بس آزغنه كشی آنلردن ايمان كيلتورورلر عبدالله بن سلام هم آنك بولداشلری كبيلر (ولما جاءهم كتاب من عند الله) وكيلگانی زمانده آنلرغه كتاب الله قاشندن يعنی قرآن (مصدق لما معهم) راستلاغوچی اول كتاب آنلر برله بولغان نرسه‌نی يعنی تورانی راستلاغوچی آكا موافق شولای بولسه‌ده آنلر اول قرآن‌نی قبول ابتمادیلر وآكا اشانمادیلر (١) (وكانوا من قبل) وحالانكه بولديلر اول يهوديلر قرآن كيلودن الگاری عاجز قالغان وقتلرنده (يستفتحون على الذين كفروا) نصرت ويارديم استار ايديلر اول كتاب برله كافرلر اوزرينه يعنی اوّلده هر قايچان عرب مشركلری يهودی‌لرگه غالب كيلوب آنلر عاجز قالسه‌لر قوللرينی كوتاروب خدای تعالی‌دن صورارلر ايدی آلهی آخرزمان پيغمبری هم آكا كيلاچك كتاب‌نك حرمتينه سندن ياردم استايمز اوشبو كافرلر اوزرينه بزلرنی غالب قيلغل ديورلر ايدی (فلما جاءهم ما عرفوا) بس كيلگانی زمانده آنلرغه اوزلرينك اوّلده طانوغانلرنی يعنی محمد عليه السلام (كفروا به) كافر بولديلر واشانمادیلر آكا زيرا كه آنلر آخر زمان پيغمبری بنی اسرائيل قومندن كيلور ديوب گمان قيلورلر ايدی بنی اسرائيلدن بولماغاچ آكا ايار اسيلری كيلمادی (فلعنة الله على الكافرين) بس بولغوچيدر خدای تعالی‌نك لعنتی كافرلر اوزرينه (بئسما اشتروا به انفسهم) نی ياوز بولدی شول نرسه كيم صاتديلر آنلر اول نرسه برابرينه اوز نفسلرينی اول نرسه شولدركيم (ان يكفروا بما انزل الله) آنلرنك كافر بولمافلری خدای تعالی ايندرگان نرسه‌گه يعنی قرآنغه اشانماولری (بغيا) عسد وكونچيلك يوزندن (ان ينزل الله من فضله) خدای تعالی‌نك ايندرماكينه اوز فضلندن (على من يشاء من عباده) شول كيمسه اوزره كيم

١) بو آيه كريمه بك سبب نزولده ابن عباس رضی الله عنهمادن روايت ايدر مشركيم جاهليتده خيبر يهوديلری غطفان يهوديلری ايله صوغش قيلور ايديلر هر قايسی صوغشده خيبر يهوديلری مغلوب ومنهزم بولورلر ايدی عاقبت حق تعالی‌دن بالمارو ب صورا ديلركيم آلهی آخر زمانده كيلاچك رسولنك محمد عليه السلام حرمتينه بزلرگه نصرت ويارديم بيرديديلر شوندان صوڭ خيبر قبيله لری غطفانی ارعه غالب بولديلر اوّلده اوزلری شولای ديب دعا قيلغان بولسه‌لرده اولحضرت صلی الله عليه وسلم مبعوث بولماچ آنكا ايمان كيلتورمادیلر بس حق تعالی آنلر حصو صنده بو آيتنی ايندردی اباب النقول للسيوطی

نیلار آنی اوزینك بنده لرندن یعنی اول یهودیلر قرآن نك محمد علیه السلام غه ایندرلما کینه کونجیلك لرندن اول قرآنغه اشانمادیلر وکافر بولدیلر هم شونك برله اوز نفسلرینی صاتدیلر (فَبَاءُوا) بس قایتدیلر آنلر (بِغَضَبٍ عَلَى غَضَبٍ) آچو اوستینه آچوغه یعنی بر مرتبه عیسی علیه السلامنی وانجیلنی انکار ایتولری برله خدای تعالی نك غضب وقهرینه مستحق بولغانلر ایدی صکره قرآن غه محمد علیه السلامغه اشانماولری برله ینه خدای تعالی نك آچو وینه قالدیلر بس آنلرغه آچو اوستینه آچو بولدی (وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُهِينٌ) وبولغوچیدر کافرلرکه خور ایتکوچی عذاب قیامتده (وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ) وهر قایچان ایتولسه اول یهودیلرکه (آمِنُوا بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ) ایمان کیلتورکز سز خدای تعالی ایندرگان نرسه‌گه یعنی انجیل وقرآنغه (قَالُوا) ایتورلر آنلر (نُؤْمِنُ بِمَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا) ایمان کیلتورامز بز اوزمزگه ایندرلگان نرسه‌گه یعنی تورات‌قه‌غنه ایمان کیلتورامز دیورلر (وَيَكْفُرُونَ بِمَا وَرَاءَهُ) وکافر بولورلر یعنی اشانماسلر اوزلرینه ایندرلگان کتابدان باشقه‌غه (وَهُوَ الْحَقُّ) وحالانکه اول آنلرغه ایندرلگان کتابدن باشقه کتاب یعنی انجیل وقرآن راست وتوغریدر (مُصَدِّقًا لِمَا مَعَهُمْ) راستلاغوچی بولغانی حالده آنلر برله بولغان نرسه‌نی یعنی انجیل وقرآن تورات‌نی راستلاغوچیدر بس آنلرنك انجیل وقرآنغه اشانماولرندن تورانغه هم اشانماولری لازم بولادر (قُلْ) ایتکل سن ای محمد علیه‌السلام اول یهودیلرگه (فَلِمَ تَقْتُلُونَ أَنْبِيَاءَ اللَّهِ مِنْ قَبْلُ) بس نی‌اوچون اولتورور ایدکز سز خدای تعالی نك پیغمبرلرینی موندن الگاری (إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ) اگر بولسا کز سز ایمان کیلتورگوچیلر واشانوچیلر تورانغه اوزکز ایتکانچه (وَلَقَدْ جَاءَكُمْ مُوسَى) وتحقیق کیلدی سزلرگه موسی پیغمبر (بِالْبَيِّنَاتِ) ظاهر وروشن بولغوچی دلیللر برله (ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ) صکره توتدکز سز بوزاونی معبود ایتوب (مِنْ بَعْدِهِ) موسی پیغمبر طور طاوینه کیتکاندن صوك (وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ) وسزلر ظلم‌لق ایتکوچیلر سز اوز نفسلرکز گه (وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ) وشول وقت‌کیم آلدق بز سزنك عهدکزنی (وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ) هم کوتاردك سزنك اوستکز گه طور طاوینی وایتدك سزلرگه (خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ) توتوکز بز سزلرگه بیرگان نرسه‌نی قوّة وطرشوبرله یعنی تورات حکملرینی کامل اخلاصکز برله توتوکز (وَاسْمَعُوا) هم ایشتکز وطکلاکز خدای نك فرمانینی (قَالُوا) ایتدیلر بنی اسرائیل قومی (سَمِعْنَا) ایشتدك بزلر وقبول ایتدك (وَعَصَيْنَا) هم عاصی بولدق وقارشدق دیدیلر یعنی آشکارا ایشتدك وقبول قیلدق دیسه‌لرده اوز کوکللرندن قارشدق دیدیلر (وَأُشْرِبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ) واچرتولمش بولدی

آنلرنك كوكل‌لرنده بوزاو محبتی یعنی بوزاوغه طابونولری اوچون كوكل‌لرینه بوزاو محبتی اورناشدی (بكفرهم) كافرلك‌لری وانكار ایتولری سببلی (قل) ایتكل ای محمد علیه‌السلام یهودیلرگه (بئسما یأمركم به ایمانكم)نی یاوز بولدی شول نرسه‌كیم بیورور سزلرنی آنك برله ایمان واعتقادكز یعنی قرآنغه ومحمد علیه السلام‌غه انكار ایتو (ان كنتم مؤمنین) اگر بولساكز سز اشانغوچیلر خدای تعالی‌گه (۱) حاصل معنی مؤمن كشی‌نك ایمانی هیچ بروقتده كفر برله بیورماس اگر سزلر هم خدای تعالی‌گه ایمان كیلتورگان بولساكز اول ایمانكز سزلرنی قرآنغه انكار ایتو برله بیورماس ایدی البته اشانور ایدكز دیمكدر والله تعالی اعلم یهودیلر شولقدر خور ورسوا ایلغلری برله آخرتك جنت بزگه مخصوص جنتكه بزلرگنه كراچكمز دیورلر ایدی حق سبحانه وتعالی بیوردی كیم (قل) ایتكل ای محمد علیه السلام اول یهودیلركه (ان كانت لكم الدار الآخرة عندالله خالصة) اگر بولسه سزنك اوزكمانكز چه آخرت یورطی جنت سزگه گنه خاص الله تعالی قاشنده (من دون الناس) آدمیلردن باشقه یعنی جنتكه باشقه كشیلر كرمایوب خالص سزلرگنه كراچك بولساكز نتاك كیم اوزكز دعوا قیلاسز (فتمنوا الموت) بس آرزو قیلكز سز اولومنی (ان كنتم صادقین) اگر بولساكز سز راست ایتكوچیلر زیراكه اولماینچه جنتكه كروب بولمایدر اگر جنتكه كراچك‌لكنكزنی آچق بلساكز اولومنی تیلاكز واولومدن قورقماكز (ولن یتمنوه ابدا) وآرزو قیلماسلر اول یهودیلر اولومنی هرگیز (بما قدمت ایدیهم) شول نرسه سببلی‌كیم آلدن یباردی آنلرنك قول‌لری یعنی پیغمبرلرنی‌اولتورمك وتوراتنی تحریف ایتمك كبی یاوزلقلر اشلاگانلق‌لری سببلی آنلر اولومدن بیك قورقورلر هیچده اولومنی آرزو قیلماسلر (والله علیم بالظالمین) وخدای تعالی بلگوچیدر ظلم‌لق ایتكوچیلرنی (ولتجدنهم احرص الناس علی حیوة) والبته طابارسك سن اول یهودیلرنی آدمیلرنك حریصرافی تركلك اوزرینه یعنی باشقه كشیلركه قاراغانده هم آرتوغراق آنلرنك دنیاده توراسیلری كیلور (ومن الذین اشركوا) (۱) هم شول كیمسه‌لردن كیم خدای تعالی‌گه شرك كیلتوردیلر (یود احدهم) دوست توتار آنلرنك براگوسی (لو یعمر الف سنة) شونی كیم كاشكی اول عمر ایتسه ایدی دنیاده مك یل (وما هو بمزحزحه من العذاب) وایماسدر اول آنی قوتقارغوچی عذابدن (ان یعمر) آنك عمر بیرلمش بولمافی یعنی دنیاده مك یل عمر ایتسه‌ده آنك اوزون عمر ایتماكی آنی تموغ عذابدن قوتقارماس وآخرنده آنكا فائده بیرماس (والله بصیر بما یعملون) وخدای تعالی كورگوچیدر شول نرسه‌نی‌كیم اشلرلر اول یهودیلر ومجوسیلر مرو بدركیم

(۱) او شبو مشركلردن مراد عرب كافرلری دردیمشلر واصح شولدركیم بو اورنده مراد مجوس مشركلر بدر زیراكه آنلر كبی دنیاده تورونی دوست توتقان قوم یوقدر حتی بر بر سینه اوچراشقانده سلام اورنینه هزارسال یاشی یعنی منك یل عمر سورگل دیورلر شول سببلی بعض علماء بو سوزنی مكروه كورمشلر

(تفسیر حسینی‌دان)

یهودیلرنك بعضیلری ایتدیلر محمد علیه السلامغه وحی کیلتورگوچی جبرائیل فرشته‌در بزنك بابالرمزغه جبرائیل سببلی کوب جفالر ابرشکان کوب بلالر وعذابلر جبرائیل واسطه‌سی ایله نازل بولغان اگر محمد علیه السلامغه وحی‌نی جبرائیل اورنینه میکائیل فرشته کیلتورسه ایدی بزلر آکا ایمان کیلتورور ایدك دیدیلر حق سبحانه وتعالی بیوردی‌کیم (قُلْ) اینکل سن ای محمد علیه السلام اول یهودیلرگه (مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ) هر کیم دشمان بولسه (۱) جبرائیل فرشته‌گه (فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَىٰ قَلْبِكَ) بس درستلکده اول جبرائیل ایندردی قرآن‌نی سنك کوکلك اوزرینه (۲) (بِإِذْنِ اللَّهِ) خدای تعالی‌نك فرمانی برله (مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ) راستلاغوچی بولغانی حالده اول قرآن اوزندن آلده کیلگان کتابنی تورات وزبور هم انجیل کبی (وَهُدًى) دخی توغری یولنی کورساتوچی بولغانی حالده (وَبُشْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ) هم سویونچ بیرگوچی مؤمنلرگه جنت ودرجات برله (مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلَّهِ) هر کیم دشمان بولسه خدای تعالی‌گه (وَمَلَائِكَتِهِ) هم آنك فرشته‌لرینه (وَرُسُلِهِ) دخی رسول‌لرینه (وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ) دخی جبرائیل ومیکائیل علیهما السلامغه (فَإِنَّ اللَّهَ عَدُوٌّ لِلْكَافِرِينَ) بس درستلکده خدای تعالی دشماندر کافرلرگه (وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ) وتحقیق ایندردك بز سنك صاری (آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ) ظاهر وروشن بولغوچی علامتلرنی یاکه راست وتوغری بولغوچی آیتلرنی (وَمَا يَكْفُرُ بِهَا) وکافر بولماس اول آیتلرگه (إِلَّا الْفَاسِقُونَ) مگر خدای‌نك فرمانی چیگندن چقغوچیلرغنه کافر بولورلر (أَوَكُلَّمَا عَاهَدُوا عَهْدًا) ایا هرعهد نیلعانلری زمانده‌موبر عهدنی اول یهودیلر (نَبَذَهُ فَرِيقٌ مِنْهُمْ) بوزدی اول عهدنی بر گروه آنلردن (بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ) بلکه آنلرنك کوبراکی اشانماسلر تورانقه (وَلَمَّا جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ) وکیلگانی زمانده آنلرغه خدای تعالی فاشندن یبارلمش پیغمبر یعنی محمد علیه السلام (مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ) راستلاغوچی اول پیغمبر آنلر برله بولغان کتابنی یعنی تورانتی (نَبَذَ فَرِيقٌ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ) طاشلادی بر گروه کتاب بیرلگان کیمسه‌لردن یعنی یهودیلرنك عالملری طاشلادیلر (كِتَابَ اللَّهِ) خدای تعالی‌نك کتابینی یعنی تورانتی یاکه قرآن‌نی طاشلادیلر (وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ) آرقالری آرطینه (كَأَنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ) گویا کیم بیلماسلر آنلر اول قرآن‌نك کلام الله ایدکینی هم محمد علیه السلام‌نك حق پیغمبر ایدکینی (وَاتَّبَعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيَاطِينُ) وایاردیلر اول یهودیلر شول نرسه‌گه کیم اوقور ایدیلر آنی شیطانلر ودیولر سلیمان پیغمبرنك پادشاه‌لقنده (۳) سلیمان علیه السلام زمانننده دیولر آدمیلرگه آرالاشوب یورورلر ایدی سحر وجادولق‌لر یازوب

۱) جبرائیل علیه السلام خدای تعالی‌گه مقرب فرشته‌لرنك اولوغسی‌در وحی خزینه‌سی‌نك امینی در جبرائیل عبرانی یاکه سریانی تیلنچه عبدالله یعنی الله‌نك قولی دیمکدر

۲) انس رضی الله عنه‌دن بخاری، وایت ایتمشدر کیم رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلری مدینه‌گه کیلگاچ یهودنك اولوغسی عبدالله بن سلام اولحضرت‌نك حضورلرینه کیاوب ایتدی کیم من سندن اوچ تورلی سؤال قیلورمن اول سؤال‌لرنك جوابینی پیغمبر بولماغان کشی بلماس برنچی سؤال شولدرقیامت علامتلرینك اوّلی نی نرسه ایکنچی جنت اهلی‌نك اوّلگی طعاملری نی نرسه اوچنچی بالاآتاسینه مویاکه آناسینه اول حضرت ایتدیلرکیم جبرائیل منکابو نرسه‌لردن خبر بیرگان ایدی عبدالله بن سلام ایتدی اول جبرائیل یهودنك دشمانیدر بس حق تعالی اوشبو آیة کریمه‌نی نازل قیلدی۔

(اسباب النزول)

خلق اراسینه طاراتورلر ایدی سلیمان علیه السلام اول اشدن خبر طاپقاچ بیوردی تا کیم سحر یازلغان کاغذلرنی همه سینی جیوب کیلتورب برصاندغه صالدردی واول صاندقنی محکم بیکلاب اوزینك تحتی آستینه کومدردی سلیمان علیه السلام نك وفاتندن صوك دیولر مذکور صاندقنی تحت آستندن قازوب چغاروب سلیمان اوزینك پادشاه لقینی اوشبو سحر عملی برله توتقان ایکان سحر قوّتنده بارچه مخلوقاتقه پادشاهلق ایتکان دیوب عوام الناسنی اشاندردیلر شوندن صوك یهود قومی حضرت سلیمانني سحرگه نسبت بیروب سحرچی ایکان دیدیلر حق سبحانه وتعالی حضرت سلیمان نك اول اشدن پاك ومبرا ایدکینی بیان ایدوب بیورور (۱)(وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَانُ) وهرگیز کافر بولمادی یعنی سحرچیلك ایتمادی سلیمان پیغمبر (وَلَٰكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا) ولکن اول زمانده غی دیولر کافر بولدیلر (يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ) اویرانور ایدیلر آنلر آدمیلرگه سحر چیلکنی (وَمَا أُنْزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ) دخی ایاردیلر اول یهودیلر شول نرسه گه کیم ایندرلدی ایکی فرشته اوزره (بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ) بابل شهرنده هاروت وماروت اسملی ایکی فرشته گه مرو بدرکیم آدمیلرگه سحر علمی ایکی طرفدن ابرشدی برسی سلیمان علیه السلام زمانننده دیولردن نتاك کیم مذکور بولدی وایکنچی سی هاروت وماروتدن کیم آنلر ایکی فرشته ایدیلر بابل شهرنده آدمی صورتنده توروب سحر علمینی بیلورلر ایدی سحر علمینی اویرانمك اوچون آنلرنك آلدینه کیلگان کشینی اوّل نصیحت قیلوزلر ایدی سین بوسحرچیلك که فرقما بونك ایله ایمانکدن آیرلورسك بوفتنه دن صاقلان دیورلر ایدی اگرده اول کشی بونصیحت نی قبول ایتمایوب همیشه سحر علمینی بلماکنی آرزو قیلسه اول کشی گه سحر علمینی اویرانورلر ایدی اوشبو هاروت وماروت نوغری سنك اصلی بولماغان قصه لر وحکایتلر هم بعضی تفسیرلرده مذکوردر والله اعلم بحقیقة الحال (وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ) واویراتماسلر اوشبو ایکی فرشته سحر علمینی هیچ براوگه (حَتَّىٰ يَقُولَا) تا کیم ایتکانلرینه چه اول کیمسه گه اوّل (إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ) بوندن باشقه توگلدرکیم بزفتنه مز یعنی خدای تعالی بزنی خلقنی صناماق اوچون یبارگاندر بس سن کافر بولماغیل سحرنی درست دیب اعتقاد قیلو برله اوّل اوشبو طریقه اوگوتلامانچه هیچ کیمگه اویراتماسلر ایدی (فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا) بس اویرانورلر اول ایکی فرشته دن (مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ) شول نرسه نی کیم آیرورلر آنك برله (بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ) ایر برله خاتونی آراسین یعنی اول ایکی فرشته دن ایر برله خاتون آراسین آیورتا تورغان سحرلرنی اویرانورلر (وَمَا هُمْ بِضَارِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ) وایماسدر اول سحرچیلر

۱) اوشبو آیت کریمه نك سبب نزولی حقنده روایة ایدلمشدرکیم یهودیلر اول حضرت صلی الله علیه وسلم توغری سنده ایتدیلر قارا نکز بو محمد که حق نی باطل برله خلط قیلادر پیغمبر لر ایله برگه سلیمان نی ذکر اینه در وحالنکه اول سلیمان سحرچی ایدی جبل گه آطلانوب یورور ایدی دیدیلر بس حق سبحانه وتعالی اوشبو آیت نی ایندردی

لباب النقول فی اسباب النزول

ضرر ایرشدرگوچیلر سحرلری برله هیچ برا گوگه یعنی هیچ کیم گه ضرر ایرشدرا آلماسلر (الّا باذن الله) مگر خدای تعالی‌نك اذنی وتقدیری ایله گنه ضرر ایرشدرورلر (ویتعلمون ما یضرهم) واویرانورلر آنلر شول نرسه‌نی کیم ضرر بیرور اول نرسه آنلرغه (ولاینفعهم) وفائده بیرماس اول نرسه آنلرغه یعنی اویرانگان سحرلری اوزلرینه ضرر وزیان‌غنه بولورهیچ فائده‌سی بولماس (ولقد علموا) وتحقیق بلدیلر اول یهودیلر (لمن اشتریه) شونی کیم البته هرکیم صاتوب آلسه واویرانسه اول سحرنی (ما له فی الاخرة من خلاق) یوقدر آکا آخرنده هیچ بر نصیب واولوش ایدگولکدن (ولبئس ماشروا به انفسهم) ونی یاوزدر شول نرسه کیم صاتدیلر آنلر اول نرسه برابرینه اوزنفسلرینی یعنی اوزلری‌نك سعادةلرینی بیروب آنك‌اورنینه سحرنی اختیار ایتدیلر بس نی یاوزدر آنلر اختیار ایتکان نرسه (لوکانوا یعلمون) اگر بلور بولسه‌لر آنلر اوشبو سودالری‌نك زیانینی (ولو انهم امنوا) واگر اول یهودیلر ایمان کیلتورگان واشانغان بولسه‌لر ایدی محمد علیه السلامغه (واتقوا) دخی صاقلانغان بولسه‌لر ایدی سحردن وکفردن (لمثوبة من عند الله خیر) البته خدای تعالی قاشندن بولغان اجر وثواب آرتوغراقدر دنیا مالندن (لوکانوا یعلمون) اگر بلگان بولسه‌لر ایدی آنلر یهودیلرنك قباحتلرندن برسی شولدرکیم پیغمبرمز علیه السلام‌نك مجلس شریفلرینه کیلوب مبارك سوزلرینه فارشی راعنا دیورلر ایدی آنلر بوسوزنی ظاهرده رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلرینی تعظیم ایتوب ایتکان کبی بولسه‌لرده مقصودلری اول حضرتدن استهزآء ایتماك ایدی زیرا که اوشبو راعنا دیگان سوزنك ایکی معناسی باردر برمعناسی بزگه رعایت وشفقت ایتکل وبزنك طرفقه یونالگل دیمکدر وبرمعناسی ابله وآحمق دیمکدر آنلر کوکللرندن اوشبو ایکنچی معنانی اراده قیلوب اول حضرت صلی الله علیه وسلم نی استهزآء وتحقیر نیتی برله بوسوزنی ایتورلر ایدی آنلردن کورب مسلمانلر هم سوز آراسنده شویله‌دیورلر ایدی حق‌سبحانه وتعالی‌مؤمنلرنی آندن طیوب بیوردی کیم (۱)(یا ایها الذین امنوا) ای‌ایمان کیلتورگان کیمسه‌لر (لاتقولوا راعنا) ایتماکز سز راعنا دیوب پیغمبر علیه السلام‌نك مجلسنده (وقولوا انظرنا) وایتوکز انظرنا یعنی فاراغل بزلرگه دیوب (واسمعوا) هم ایشتکز خدای تعالی‌نك حکمینی یعنی قبول قیلکز (وللکافرین عذاب الیم) وبولغوچیدر کافرلرگه رنجتکوچی عذاب آخرنده پیغمبر علیه السلامنی تحقیر واستهزاء ایتولری اوچون (ما یود الذین کفروا) دوست توتماسلر وسویماسلر کافر بولغان کیمسه‌لر (من اهل الکتاب) کتاب اهلندن یعنی یهودیلر (ولا المشرکین)

۱) امام سدی رحمة الله علیه روایت ایتمشدرکیم یهودیلردن مالك بن سیف هم رفاعه بن زید رسول اکرم صلی الله علیه وسلم مجلسلرنده اول حضرت‌نك سوزلرینی طکلاب تورغانده سوزلرینه فارشی راعنا سمعك واسمع غیر مسمع دیوب ایتورلرایدی مؤمنلر بوسوزلرنی کتاب اهلی‌نك اوز پیغمبرلرینی اولوغلاب ایته توزغان سوزلری دردیوب گمان قیلدیلر بس حق سبحانه وتعالی اوشبو یاایها الذین آمنوا لاتقولوا راعنا آیت کریمه‌سینی ایندردی. لباب النقول

دخی مشرکلر سویماسلر (اَن ینزّل علیکم) ایندرلما کینی سزلرگه (من خیر من ربکم) بر خیر وایدگولك پروردکارکزدن یعنی یهودیلر وحی هم قرآن نك اسماعیل علیه السلام نسلینه کیلما کینی سویماسلر چونکه آنلر پیغمبر بنی اسرائیلدن گنه کیلور دیب گمان ایتارلر ایدی اوشانداق مشرکلر هم محمد علیه السلامغه پیغمبرلك کیلما کینی سویمادیلر زیرا که آنلر پیغمبرلکنی اوزلرینك اواوغلرینه کیلور دیب کونالر ایدی (واللّٰه یختصّ برحمته) وخدای تعالی خاصلر اوز رحمتی برله (من یشاء) هر کیمسه نی کیم تیلار اوزی یعنی اوزی تلا گان بنه سینی پیغمبر قیلور (واللّٰه ذو الفضل العظیم) وخدای تعالی اولوغ فضل ایاسیدر (ما ننسخ من آیة) هر نرسه نی منسوخ ایتساك بز بر آیتدن یعنی قرآن آیتلرندن برسینی اوز حکمتیمز ایله منسوخ قیلساق (او ننسها) یا ایسه اونتدرساق بر آیتنی کوکلردن (نأت بخیر منها) کیلتورورمز اول منسوخ بولغان آیتدن آرتوغراقینی ویکلرا کینی نتاك کیم برمسلمان اون کافرگه قارشی صوغشقه چقماق حکمی نسخ ایدلوب آنك اورنینه برمسلمان ایکی کافرگه قارشی تورسون دیوب آیة ایندرلدی (او مثلها) یا ایسه کیلتورورمز اول منسوخ بولغان آیه نك اوغشاشینی یعنی فائده ده آنك ایله برابر بولور نتاك کیم اوّلده مؤمنلر نك قبله سی بیت المقدس ایدی ضکره اول حکم نسخ ایدلوب قبل کعبة اللّٰه غه تحویل ایدلدی (الم تعلم) ایاسن بیلمادکمو (انّ اللّٰه علی کلّ شیء قدیر) شونی کیم الله تعالی بارچه نرسه اوزره قادر وکوچی یتکوچیدر بواورنده خطاب نسخ نی انکار ایتکوچی یهودیلرگه در یعنی سز بیلماس سزمو ای نسخنی انکار ایتکوچیلر درستلکه خدای تعالی بارچه نرسه گه قادردر تلاسه برنرسه نی اثبات وتلاسه محو ایدار تلاسه بر نرسه ایله بیورور وتلاسه اول حکمنی نسخ قیلور همه سی اوز اختیارنده در (الم تعلم) ایا بیلماس سن مو (انّ اللّٰه له ملك السموات والارض) شونی کم تحقیق خدای تعالی گه گنه خاصدر کوکلرنك هم برنك پادشاهلقی (وما لکم من دون اللّٰه) ویوقدر سزلرگه خدای تعالی دن باشقه (من ولیّ) هیچ بر دوستکم آندن فائده ایرشور (ولا نصیر) دخی یوقدر بریاردم بیرکوچی کم سزدن ضررنی کیته رور (أم تریدون) بایسه تلایسزموسز (ان تسئلوا رسولکم) شونی کیم صورارسز اوز پیغمبرکزدن (کما سئل موسی من قبل) نتاك کم صورالمش بولدی موسی پیغمبر موندن الگه ری یهودیلر ایتدیلر کم محمد علیه السلام بزلرکه موسی پیغمبر کیلتورگان کبی بر یولی بر کتاب کیلتورسن شول وقتده بز آکا اشانورمز دیدیلر بس حق سبحانه وتعالی بیوردی کم سزلر هم باباکزکز موسی

پیغمبردن صوراغان کبی محمد علیه السلامدن صورامقچی بولاسزمو (وَمَنْ يَتَبَدَّلِ الْكُفْرَ بِالْاِيمَانِ) وهرکم آلشدرسه کفرنی ایمان برله یعنی ایمان اورنینه کفرنی اختیار ایتسه (فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ) بس تحقیق آزدی اول توغری یولدن (وَدَّ كَثِيرٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ) دوست طوتدی وتله‌دی کتاب‌اهلندن کوبسی (لَوْ يَرُدُّونَكُمْ) شونی کم قایتارسه‌لر آنلر سزلرنی (مِنْ بَعْدِ اِيمَانِكُمْ كُفَّارًا) سزنك ایمان کیلترگانکزدن صوك کافرلر ایتوب یعنی یهودیلر اوزلرندن ایمان کیلتورگان کشیلرنك کیری یهودیلك‌که قایتولرینی تیلادیلر وآرزو ایتدیلر (حَسَدًا مِنْ عِنْدِ اَنْفُسِهِمْ) کونچیلك یوزندن اوز نفسلری قاشندن یعنی سزنك ایمان کیلتورگانکزگه کونل‌شولرندن کیری یهودیلك‌که قایتمانکزنی آرزولادیلر (مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ) ظاهر بولغاندن صوك آنلرغه حق وتوغریلق یعنی اسلام دینی‌نك حقلغینی بلگانلرندن صوك (فَاعْفُوا) بس عفو قیلکز وکیچکز سزای مسلمان‌لر آنلر برله صوغشودن (وَاصْفَحُوا) هم یوز دوندرکز آنلردن (حَتَّى يَاْتِيَ اللّٰهُ بِاَمْرِهِ) تاکم کیلتورگانگه‌چه خدای تعالی اوزینك فرمانینی صوغش برله یاکه آنلردن جزیه آلو برله (اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) درستلکه خدای تعالی بارچه نرسه‌گه کوچی یتکوچیدر (وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ) وتورغزکز نمازنی (وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ) هم بیرکز زکوتنی مالکزدن (وَمَا تُقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ) وهر نرسه کم آلدن بیارورسز اوز نفسلرکز اوچون ایزگولکدن یعنی دنیاده هر نیندااین ایزگولك قیلساکز وصدقه بیرساکز (تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّٰهِ) طابارسز آنی خدای تعالی قاشنده یعنی اجر وثوابینی طابارسز هیچ قایسی ضایع بولماس (اِنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ) درستلکه خدای تعالی سز اشلاگان نرسه‌نی کورگوچیدر (وَقَالُوا) وایتدیلر یهودیلر (لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ) هرگیز کرماس جنتکه (اِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا اَوْ نَصَارٰى) مگر شول کمسه گنه‌کرورکم بولدی اول یهودی‌یا که نصرانی(۲) (تِلْكَ اَمَانِيُّهُمْ) اوشبو دعوی‌لری آنلرنك آرزولریدر (قُلْ) ایتکل سن ای محمد علیه السلام آنلرغه (هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ) کیلترکز سز دلیلکزنی اوشبو دعوا ثزغه (اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ) اگر بولساکز سز راست ایتکوچیلر (بَلٰى مَنْ اَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ) بلی اوشاندا‌قدر هر کیم طاپشرسه وبوی صوندرسه اوزینی خدای تعالی‌گه (وَهُوَ مُحْسِنٌ) هم اول کیمسه ایزگولك ایتکوچی بولسه (فَلَهُ اَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ) بس بولغوچیدر اول کیمسه‌گه اجر وثوابی پروردکاری قاشنده (وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ) ویوقدرٔ هیچ قورقو آنلرغه هم کویونور بولماسلر آنلر آخرتده مرویدرکم نصارادن بر جماعت مدینه‌گه کیلوب

۱) یهودیلرنك اولوغلری اوزلرندن مسلمان بولغان کشیلرنی آولاقده کیری یهودیلك‌که قایتوکز دیب بیك طرشوب اوندارلر ایدی شول خصوصده حق سبحانه وتعالی اوشبو آیة کریمه‌نی نازل قیلدی

۲) یعنی یهودیلر جنتکه یهودیگه باشقه کرماس دیدیلرنصرانیلر نصرانی‌غه باشقه‌کشی کرماس دیدیلر هرقایوسی جنتنی اوزلرینه گنه خاص ایتماکچی بولدیلر

یهودیلرنك اولوغلری برله مناظره قیلشدیلر هر قایوسی ایکنچی‌نك دینینی باطل قیلو اوچون بیك طرشدیلر حق سبحانه وتعالی آنلر خصوصنده آیت نازل قیلوب بیوردی (وَقالَتِ الْیَهُودُ لَیْسَتِ النَّصارٰی عَلٰی شَیْءٍ) وایتدیلر یهودیلر توگلدر نصرانیلر هیچ بر نرسه اوزره حقلقدن یعنی آنلرنك دینلری هیچده حق توگلدر دیدیلر (وَقالَتِ النَّصارٰی لَیْسَتِ الْیَهُودُ عَلٰی شَیْءٍ) وایتدیلر نصرانیلر توگلدر یهودیلر هیچ نرسه اوزره حقلقدن یعنی هر قایسی طائفه ایکنچی‌نك دین‌لرینی باطل دیدیلر (وَهُمْ یَتْلُونَ الْکِتابَ) وحالانکه اوقورلر آنلر خدای تعالی‌نك کتابینی یهودیلر توراتنی اوقوب نصرانیلرنك خدای‌نك اوغلی بار دیب ایتولری سببلی باطل‌لقه ایدکینی بلورلر اوشانداق نصرانیلر انجیل‌نی اوقوب یهودیلرنك عیسی علیه‌السلامغه انکار ایتولری سببلی کافر بولولرنی بلورلر (کَذٰلِكَ قالَ الَّذِینَ لا یَعْلَمُونَ) اوشانداق ایتدیلر شول کمسه‌لر کم بلمه‌سلر کتابنی یعنی مجوسیلر ومشرکلر ایتدیلر (مِثْلَ قَوْلِهِمْ) یهود ونصارانك سوزلری اوخشاشلینی یعنی مجوسیلر ومشرکلرهم یهود ونصارا کبی اوز دینلرینی گنه حق بلوب باشقه‌لرنی باطل‌لقه‌در دیدیلر (فَاللّٰهُ یَحْکُمُ بَیْنَهُمْ) بس خدای تعالی حکم قیلور آنلر آراسنده (یَوْمَ الْقِیامَةِ) قیامت کونده (فِیما کانُوا فِیهِ یَخْتَلِفُونَ) شول نرسه حقنده‌کم خلافلق قیلشور بولدیلر آنلر اول نرسه‌ده بس شول کونده کم‌نك دینی حق وقایوسی باطل ایدکی معلوم بولور (وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ) وکیمدر ظلم‌لق(١) اینکوچیره‌ك شول کمسه‌دن کیم طیدی اول (مَساجِدَ اللّٰهِ) خدای تعالی‌نك مسجدلرینی (أَنْ یُذْکَرَ فِیهَا اسْمُهُ) ذکر ایتلمکدن اول مسجدلرده خدای تعالی‌نك اسمی یعنی شول کشیدن ظالم‌رك کشی بولورموکم مسجدلرده خدای تعالی‌اسمینی ذکر ایتودن طیدی (وَسَعٰی فِی خَرابِها) هم طرشدی اول مسجدلرنك ویران‌لقینه اول کمسه بخت النصردر یا که ططوس رومیدر کم بیت المقدسنی خراب ایتوب آنداغی عابدلرنی اولتردی وآدمیلرنی خدای تعالی‌نی ذکر ایتودن طیدی مسجدلر دیوب جمع صیغه‌سی ایله کیلتورمکی تعظیم اوچوندر (أُولٰئِكَ) اوشبو گروه یعنی خدای تعالی ذکرندن طیوب مسجدلرنك خرابلقینه طرشقوچی کمسه‌لر (ما کانَ لَهُمْ أَنْ یَدْخُلُوها) لایق بولمادی آنلرغه اول مسجدلرگه کرمك‌لری (إِلّا خائِفِینَ) مگر قورقوچیلر بولغانلری حالده گنه کرورلر بو اش اهل اسلام غالب بولغاندن صوکدرکم بیت المقدس مسجدینه نصرانیلر کرسه‌لرده مسلمانلردن قورقغانلری حالده گنه کرورلر (لَهُمْ فِی الدُّنْیا خِزْیٌ) بولغوچیدر اول نصرانیلرغه دنیاده خورلق ورسوایلق کم مسلمانلرغه جزیه توله‌رلر (وَلَهُمْ فِی الْآخِرَةِ عَذابٌ عَظِیمٌ) هم بولور آنلرغه

١) اوشبو آیة کریمه‌ده بشارت باردر مؤمنلرگه اهل مکه‌نك مغلوب بولمافی ایل هم تعریض باردر مکه‌نك مشرکلرینه نصرانیلر اوزلرینی انصاف اهلی بیلوب یهودیلرنی ظالم‌لردردیورلر حضرت عیسی‌غه دشمانلقلرندن وبز مسلمانلر حضرت عیسی‌نی حق پیغمبر دیب اعتقاد قیلامز حق سبحانه وتعالی بیورورکیم نصرانیلر اوزلری یهودیلرگه غالب بولغاچ بیت المقدسنی خراب ایتدیلر یهودیلرنك مسجدلرینی ویران ایلادیلر بس بو اش نیچوك انصاف بولورکیم آدمیلرگه دشمانلقدن حق تعالی‌نك ایولرینی یعنی مسجدلرنی ویران ایتمك بس خدای تعالی بیوردی کیم لایق بولماس آنلرغه مملکتده حاکم بولمق عاقبت الله تعالی شام مملکتینی وبیت المقدسنی مسلمانلرغه میسر قیلدی

تفسیر جمالی‌دن

آخرنده اولوغ عذاب (وَلِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ) وخدای تعالی ملکنه‌در فویاش چغوشی هم فویاش باطوشی طرفلری رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم صحابه‌لرندن برجماعت سفرده وقتلرنده نماز اوقوماقچی بولدیلر فارانغولق سببلی قبله‌نی آچق بله آلمادیلر اختلاف قیلدیلر هر کم تحری قیلوب اوز اجتهادنچه بر طرفقه یونالوب نماز اوقودیلر کون یاقطورغاندن صوك اوزلرینك خطا قیلغانلق‌لرینی بلدیلر مدینه‌گه قایتقاندن صوك شول نمازنی قضا قیلماقچی بولوب پیغمبر علیه السلامدن اجازت صورادیلر حق سبحانه وتعالی شول خصوصده اوشبو آیت کریمه‌نی نازل قیلدی وبیوردی کم مشرق ومغرب همه‌سی خدای تعالی‌نقی‌در قبله‌نی بلمه‌گان وقتده نحری ایله قایو طرفقه یونالوب نماز اوقولسه درستدر صوکندن قضا لازم بولماس (فَاَيْنَمَا تُوَلُّوا) بس هر قایو اورنغه یوزکزنی یونالدرسه‌کز (فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ) شوندادر خدای تعالی‌نك ذاتی (۱) یعنی هر طرفقه یونالوب نماز اوقوسا کزده الله تعالی‌گه قوللق قیلودر (اِنَّ اللّٰهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ) درست‌لکده خدای تعالی مغفرتی کیك بولغوچی بارچه نرسه‌نی بلگوچیدر (وَقَالُوا)وایتدیلر کافرلر یهود ونصارادان (اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا) توتدی خدای بالانی یعنی یهودیلر عزیرنی ونصارالر مسیح‌نی خدایلك اوغلی دیدیلر (سُبْحَانَهُ) پاکلك وعیب‌سزلك اول خدای تعالی‌گه خاصدر (بَلْ لَهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ) بلکه‌اول خدای تعالی ملکنه‌در کوکلرده هم یرده بولغان نرسه بس عیسی وعزیر نچوك آنك اوغلی بولسونلر کیم بارچه نرسه آنك ملوکیدر (كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ) یرده وکوکلرده‌گی نرسه‌لر بارچه‌سی آکا مطیع وبوی صونغوچیلردر (بَدِيعُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ) کوکلرنی هم یرنی یاراتتوچیدر اول خدای تعالی (وَاِذَا قَضٰى اَمْرًا) وهر قایچانکم تقدیر قیلسه براشنی (فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ) بس موندن باشقه توگللرکم ایتور اول نرسه‌گه بار بولغل دیب (فَيَكُونُ) بس بار بولور اول نرسه (وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ) وایتدیلر شول کمسه‌لرکم بلماسلر خدایني وکتابنی مکه مشرکلری کبی (لَوْلَا يُكَلِّمُنَا اللّٰهُ) نی اوچون سویلاشماس بزنك برله خدای (اَوْ تَاْتِينَا اٰيَةٌ) یا ایسه نی اوچون کیلمه‌س بزگه براَیت وعلامت دیدیلر (كَذٰلِكَ) اوشانداق یعنی اوشبو مشرکلر ایتکان کبی (قَالَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ) ایتدیلر آنلردن الگاری بولغان کمسه‌لر یهود ونصارادن (مِثْلَ قَوْلِهِمْ) آنلر ایتکان سوز اوخشاشلینی یعنی آنلرهم پیغمبرلرندن شوندای نرسه‌لرنی صورادیلر (تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ) بربرینه‌اوخشادی کافرلرنك کوکللری عناد وقساوتده (قَدْ بَيَّنَّا الْاٰيَاتِ) تحقیق بیان ایتدك بز توحید ونبوت علامتلرینی

(۱) اوّلله مؤمنلرنك قبله‌سی بیت‌المقدس ایدی صکره خدای تعالی‌نك امری ایله کعبة‌الله‌غه تحویل ایدلدی بیت‌المقدسکه قاراب نماز اوقو منسوخ بولدی اوشبو اش خصوصنده یهودیلر مؤمنلرنی استهزآ قیلدیلر اوشانداق یهود ونصارا هر قایوسی اوز قبله‌سینی ماقتا ب بربرسی ایله بحثلاشورلر ایدی بس حق سبحانه وتعالی بیوردیکیم مشرق ومغرب همه‌سی خدانینقیدر هر قایسی طرفقه یونالوب عبادة قیلسا کزده عبادت آکادر تفسیر جمالی

(لَقَوْم يُوقِنُونَ) شول گروه اوچون کم شکسز بلورلر واشانورلر (اِنَّا أَرسَلنَاكَ بِالحَقِّ) درستلکدن بز یبارديك سنی ای محمد علیه السلام حقلق وتوغریلق برله یعنی قرآن یاکه اسلام دینی برله یبارديك (بَشِيرًا) (٢) سویونچ بیرگوچی ایتوب مؤمنلرگه (وَنَذِيرًا) هم قورقتوچی ایتوب کافرلرنی (وَلَا تُسئَلُ) دخی صورالمش بولماس سنك سین قیامت کونده (عَن أَصحَابِ الجَحِيمِ) تموغ اهلی توغریسندن یعنی آنلرنی نی اوچون مسلمان ایتمه دنك دیب سندن صورالماس سنك اشنك باری رسالتنی ایرشدرمکدر (وَلَن تَرضَى عَنكَ اليَهُودُ) وهرگیز راضی بولماسلر سندن یهودیلر (وَلَا النَّصَارَى) هم نصرانیلر راضی بولماسلر (حَتَّى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُم) تاکم سنك ایارگانك گه‌چه آنلرنك دینلرینه یعنی اوز دینلرینه کرسانك گنه راضی بولورلر (قُل) ایتکل سن آنلرغه (اِنَّ هُدَى اللهِ هُوَ الهُدَى) درستلکدن خدای تعالی‌نك هدایتی در حق وتوغری بولغان یول کورگازمك یعنی هرکمگه خدای تعالی کورساتکان یولغه کرولازمدر کم اول اسلام دینی در یهودیلك ونصرانیلق توگلدر (وَلَئِنِ اتَّبَعتَ أَهوَاءَهُم) واکر ایارسانك سن ای محمد علیه السلام آنلرنك آرزولرینه دین توغریسندن (بَعدَ الَّذِي جَاءَكَ مِنَ العِلمِ) شول نرسه صوکندن کم کیلدی سکا علمدن یعنی سکا وحی کیلوب اسلام دینی‌نك حقلقینی بلکانکدن صوك یهود ونصارانك آرزولرینه ایارسانك (مَالَكَ مِنَ اللهِ مِن وَلِيٍّ) یوقدر سنك اوچون خدای تعالی‌نك عذابندن قوتقارغوچی بر دوست (وَلَا نَصِيرٍ) دخی یوندرر بر یاردم بیرگوچی بو اورنده خطاب ظاهرده پیغمبرمز علیه‌السلامغه‌بولسه‌ده حقیقتده بارچه امتکه‌در (اَلَّذِينَ اٰتَينَاهُمُ الكِتَابَ) شول کمسه‌لرکم بیردك آنلرغه‌کتاب‌نی یعنی توراتنی‌کم مراد عبدالله بن‌سلام(١)هم آنك اصحابیدر بعضیلر قولنچه بو آیت جعفر ابن ابیطالب رضی‌الله عنه‌ایله حبشه دیارندن کیلکان نجاشی کشیلری نصرانیلر حقنده نازل بولغاندر اول تقدیرده کتابدن مراد انجیل‌در وبعضیلر قولنچه بو آیت مسلمانلر حقنده ایندرلمشدر اول تقدیرده کتابدن مراد قرآندر والله تعالی اعلم (يَتلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ) اوقورلر آنلر اول کتابنی تیوشلی بولغان اوقوماق برله یاکه ایارالر آنلر اول کتابقه تیوشلی ایارمك برله (أُولَئِكَ يُؤمِنُونَ بِهِ) اوشبو گروه اشانالر اول کتابقه (وَمَن يَكفُر بِهِ) وهرکم کافر بولسه واشانماسه اول کتابقه (فَأُولَئِكَ هُمُ الخَاسِرُونَ) بس اوشبو گروه آنلردرزیان کورگوچیلر (يَابَنِي اِسرَائِيلَ) ای یعقوب اوغللاری (اُذكُرُوا نِعمَتِيَ الَّتِي أَنعَمتُ عَلَيكُم) یاد ایتکزسز مینم سزلرگه انعام ایتکان نعمتمنی (وَأَنِّي فَضَّلتُكُم عَلَى العَالَمِينَ) دخی یاد ایتکز شونی کم آرتق ایتدم مین سزلرنی اوز زمانکزداغی عالم خلقینه بو آیت بوقاریده هم اونکان ایدی تکرار

٢) برکون رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم حضرتی یاك مبارك تللرینه جاری بولدی کیم اکرخدای تعالی نموغدن برایشکنی آچوب دنیاده یهودیلرگه آنداغی عذابلرنی کورساتسه آنلر شوندن فورقوب ایمان کیلتورورلر ایدی دیوب بس خدای تعالی اوشبو آیة کریمه‌نی نازل قیلدی وبیوردی کیم آنلر تموغ اهلیدر آنلرنی نی اوچون مسلمان ایتمه‌دك دیب سندن صورالماس

تفسیر حسینی‌دن

١) توراتنی یخشی بلکان کشیلر قرآنغه ومحمد علیه السلام شریعتینه‌اشانورلر قرآنغه‌اشانماغان کشیلر توراتنی یخشی بلماگان کیمسه‌لردر یهودیلردن برآزی انصافلی‌لرایدی‌تورات‌نی یاك یخشی بلوب اوقوزلرایدی آندابن کیمسه‌لر قرآنغه‌هم ایمان کیلتوردیلر آنلردن برسی عبدالله بن سلام حضرتیدرکیم یهودنك عالم‌ارندن ایدی آنك ایله برکه‌یهودن نیچه‌کیمسه‌لر مسلمان بولدیلر

تفسیر جمالی

کیلتورمکی نعمت الٰهی‌نی تعظیم وتذکیر اوچوندر (وَاتَّقُوا یَوْمًا) هم قورقمق شول کوننك عذابندن کم اول کونه (لَا تَجْزِی نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَیْئًا) اوتەمس هیچ بر کمسه بر کمسەدن بر نرسه‌نی عذابدن (وَلَا یُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ) هم قبول ایتلمەس هیچ بر نفسدن اولکونه فدا وبدل یعنی هیچ کم اوز اورنینه بر نرسه بدل بیروب عذابدن قورتولا آلماس (وَلَا تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ) دخی فائده بیرمماس اولکونده هیچ بر نفسکه شفاعت (وَلَا هُمْ یُنْصَرُونَ) هم یاردم ایتلمش بولماسلر کافرلر اولکونه (وَاذِ ابْتَلَی اِبْرَاهِیمَ رَبُّهُ) ویاد قیلغل ای محمد علیه السلام شول وقتکم صنادی ابراهیم پیغمبرنی پروردکاری یعنی آکاامر قیلدی (بِکَلِمَاتٍ) برنچه سوزلر برله اوشبو ابراهیم علیه السلامغه بیورلمش کلمەلردن مراداوامر ونواهیدر یا ایسه حج عملرندر یاکه فطرة اسلامیه دیب ایتلە تورغان‌اون تورلی سنتلر کم آنلر ختنه قیلماق مضمضه اوستنشاق هم طرناق کیسمەك ومیونی کیسمەك هم فواتق وقاصقنی کیتەرمك ومسواك قیلماق هم استنجاء ایتمك کبیلردر (فَاَتَمَّهُنَّ) بس تمام قیلدی واوتادی ابراهیم علیه السلام اول کلمەلرنی (قَالَ) ایتدی خدای تعالی ابراهیم پیغمبرگه (اِنِّی جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ اِمَامًا) درستلکەمین قیلغوچی‌من سنی آدمیلرگه امام یعنی سندن صوڭ کیلگان ایدگولر همەسی سکا اباروولر وسنڭ ملتڭه بولورلر اوشبو وعده‌نی اوتاو اوچون خدای تعالی محمد علیه السلامغه هم ابراهیم پیغمبر ملتینه اباروب برله امر قیلدی فایچانکیم خدای تعالی حضرت ابراهیم‌نی اماملق ایله مشرف ایتدی (قَالَ) ایتدی حضرت ابراهیم ای مینم ربم (وَمِنْ ذُرِّیَّتِی) ومنم نسلمدن هم اماملر قیلغل یعنی مینم بالالرم هم خلقمه امام بولسونلر دیدی (قَالَ) ایتدی خدای تعالی حضرت ابراهیمغه (لَا یَنَالُ عَهْدِی الظَّالِمِینَ) ایرشماس مینم عهدم ظلم‌لق ایتکوچیلرگه یعنی کافرلر امام بولماسلر بنی اسرائیل قومی گمان ایدرلر ایدی‌کم بزلر ابراهیم پیغمبر نسلندنمز خدای تعالی ابراهیم پیغمبرگه پیغمبرلك واماملق سنڭ نسلڭه همیشه قالور دیوب وعده قیلدی بس پیغمبر وامام بزلردن بولور بزلر ابراهیم پیغمبر دینندمز ابراهیم پیغمبر دینی خدای تعەنا شنده مقبولدر دیورلر ایدی حق سبحانه وتعه آنلرغه بلدردیکم خدای تعەنڭ ابراهیم پیغمبرگه نبوت وامامت سنڭ اولادڭه بولور دیوب وعده قیلمافی ابراهیم علیه السلام اولادینڭ همەسی حقنده توگلدر بلکه مؤمنلری وایدگولری حقنەدر ظالملرغه اماملق ایرشماس (وَاِذْ جَعَلْنَا الْبَیْتَ مَثَابَةً لِلنَّاسِ) دخی یاد قیلغل شول وقت کیم قیلدق بز کعبةالله‌نی فایتاچق اورن یاکه ثواب اورنی قیلدق آدمیلر اوچون یعنی حاجیلر هر یل آنده باروب حج قیلورلر حسابسز اجر وثوابلر طابارلر (وَاَمْنًا) دخی

۲) اوشبو اورندن سیقول السفهآءگه قدر الله تعالی پیغمبرمز علیه السلام‌نڭ پیغمبرلکینی اثبات قیلور هم تورانه مذکور بولغان ابراهیم علیه السلام‌نڭ دعا قیلو قصه‌سینی بیان قیلور هم ابراهیم علیه السلام ملتی ملة حنیفه ایدکینی وپیغمبرمز محمد علیه السلام شول ملة‌نی تبلیغ اوچون یبارلگان ایدکینی بیان ایلار وهم یهودیلرنڭ بزلرگه حضرت یعقوب یهودیلك ایله وصیة قیلدی دیگان سوزلرینی ردوابطال قیلور وپیغمبرلر آراسنه آیورما یاصاب بعضلرینه اشانوب بعضیلرینه اشانماودن نهی قیلور

تفسیر جمالی

ایمین لك اورنی قیلدق کیم کعبة الله‌غه کرگان کشی ایمن چیلك‌ده‌در آنی اولتورمك درست بولماس (وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ اِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى) (۱) وتوتوکز ای مؤمنلر ابراهیم پیغمبرگه منسوب بولغان مقامدن نماز اوقی تورغان اورن‌نی یعنی شول اورنده طواف نمازی اوقوکز مقام ابراهیم شول اورندر کیم آنده بر طاش قویلمشدر اول طاشده ابراهیم علیه السلام‌نك مبارك آیاق ایزی باردر (وعهدنآ) وعهد ایتدك بز یعنی فرمان قیلدق (اِلَى اِبْرَاهِيمَ وَاِسْمَاعِيلَ) ابراهیم پیغمبر هم آنك اوغلی اسماعیل صاری (اَنْ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ) شویله دیوب کیم پاك قیلکز سز منم یورطمنی طواف قیلوچیلر اوچون یعنی کعبة الله‌نی پوتلردن هم کفر وگناه نجاستلردن پاك ایتوکز (وَالْعَاكِفِينَ) هم آنده اعتکاف‌قه اولتورغوچیلر اوچون (وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ) دخی رکوع ایتکوچیلر وسجده قیلفوچیلر اوچون یعنی نماز اوقوچیلر اوچون (وَاِذْ قَالَ اِبْرَاهِيمُ) دخی یاد ایتکل شول وقت کیم ایتدی ابراهیم پیغمبر یعنی دعا قیلدی شویله دیوب کیم (رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا اٰمِنًا) ای منم ربیم قیلغل سن اوشبو اورن‌نی ایمین‌لکده بولغوچی شهر یعنی اوشبو مکه شهرینی هر تورلی بلالردن ایمین‌لکده صاقلاغل (وَارْزُقْ اَهْلَهُ) هم رزق بیرگل سن آنك اهلینه وآنه نورغوچیلرغه (مِنَ الثَّمَرَاتِ) یمشلردن ۲(مَنْ اٰمَنَ مِنْهُمْ بِاللّٰهِ) شول کیمسه‌گه رزق بیرگل کیم ایمان کیلتوردی واشاندی اول آنلردن خدای تعالی‌گه (وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ) دخی آخرت کونینه (قَالَ) ایتدی خدای تعالی حضرت ابراهیم‌غه (وَمَنْ كَفَرَ فَاُمَتِّعُهُ قَلِيلًا) وهر کیم کافر بولسه بس فائده‌لاندروررمن آنی دنیا نعمتلری برله آزغنه (ثُمَّ اَضْطَرُّهُ اِلَى عَذَابِ النَّارِ) صکره بیچاره‌لق ایله سوروررمن آنی اوط عذابینه یعنی دنیاده بر آز دنیا نعمتلری ایله فائده‌لانسه‌ده آخرتده اورنی تموغ بولور (وَبِئْسَ الْمَصِيرُ) ونی یاوز فاینا‌چق اورندر اول تموغ (وَاِذْ يَرْفَعُ اِبْرَاهِيمُ) ویاد ایتکل شولوقت کیم کوتارورایدی ابراهیم پیغمبر (الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ) کعبة الله‌نك بنالرینی (وَاِسْمَاعِيلُ) دخی اسماعیل کوتارورایدی یعنی آتا واوغل ایکیسی برگه کعبة الله‌نی بنا قیلورلرایدی اسماعیل علیه السلام طاش کیلتورورایدی ابراهیم علیه السلام تیوشلی اورنینه قویارایدی کعبة الله بناسینی تمام ایتکاچ هر ایکیسی خدای تعالی‌گه تضرع قیلوب ایتدیلر (رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا) ای بزنك پروردکاریمز قبول قیلغل سن بزلردن اوشبو خیرلی اشیمزنی (اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ) درستلکده‌سن سن دعالریمزنی ایشتکوچی نیت‌لرمزنی بلگوچی (رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ) ای بزنك پروردکاریمز قیلغل سن هر ایکیمزنی اسلام دیننده ثابت ومخلص‌لر سنکا (وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا) هم بزنك نسلیمزدن قیلغل (اُمَّةً مُسْلِمَةً

۱) حضرت جابر رضی الله عنه‌دن روایت ایدلمشدر کیم رسول اکرم صلی الله‌علیه وسلم طواف قیلغلا نلری وقتده حضرت عمر رضی الله‌عنه آنکا ایتدی کیم اوشبو اورن بابامز ابراهیم مقامیدر اول مقامنی اوزمزگه نماز اوقی تورغان اورن ایتوب تو تمایق‌مو بس حق تعالی اوشبو واتخذوا من مقام ابراهیم آیتینی نازل قیلدی

اسباب النزول

۲) حق سبحانه وتعالی حضوت ابراهیم‌نك اوشبو دعاسینی قبول ایدوب جبرائیل علیه السلام‌غه بیوردی تا کیم جبرائیل علیه السلام فلسطین قریه لرندن یمشلری کوب بولغان برقریه‌نی اورنندن کوتاروب مکه مکرمه‌دن اوزمنزل‌لك یرگه کیلتوروب قویدی اول قریه طائف دیمشلر والله تعالی اعلم

تفسیر حسینی

لَكَ) سنكا اطاعة ايتكوچى وبوى صونغوچى گروه‌ى (وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا) دخى كورسانكل بزلرگه حج عملرى اشلانا تورغان اورنلرمزنى احرام ميقاتلرى ووقوف اورنلرى هم قربان اورن‌لرى كبى (وَتُبْ عَلَيْنَا) هم كيچكل سن بزنك اوزريمزگه وعفو ايتكل عملده قصورلرمزنى (إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ) درستلكده سن سن توبه‌لرنى قبول ايتكوچى گنه‌كارلرغه رحمت قيلغوچى (رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ) اى بزنك ربيمز قوبارغل سن آنلر اچنده (رَسُولاً مِنْهُمْ) بر پيغمبرنى آنلرنك اوزلرندن (يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ) تاكيم اوقوسون اول پيغمبر آنلرغه سنك آيتلرگنى (وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ) هم اويرانسون اول پيغمبر آنلرغه قرآن‌نى هم آنك معنالرينى وشريعت حكم‌لرينى (وَيُزَكِّيهِمْ) دخى پاكلاسون اول آنلرى كفر وگناه‌دن (إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ) درستلكده‌سن سن غالب وقوتلى هم حكمة ايلاسى (۱) حق سبحانه وتعالى ابراهيم عليه السلام‌نك اوشبو دعاسينى قبول قيلوب اولاد اسماعيلدن محمد عليه الصلوة والسلام‌نى پيغمبر ايتوب يباردى بتاك كيم انا دعوة ابى ابراهيم ديگان حديث شريف اوشبوكا اشارتدر (۱) (وَمَنْ يَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ) وكيمدركيم يوز دوندرور اول ابراهيم پيغمبر ملتندن يعنى آنك ملتندن هيچ كيم يوز دوندرماس (إِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ) مگر شول كيمسه يوز دوندرور كيم بيلمادى اوز نفسينى يعنى سفيه وعقلسز بولدى يا ايسه اوز نفسينى هلاك قيلدى (وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ) وتحقيق اختيار ايتدك بز اول ابراهيم‌نى پيغمبرلك وخليللك برله (فِي الدُّنْيَا) دنياده (وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ) ودرستلكده اول ابراهيم آخرتده (لَمِنَ الصَّالِحِينَ) البته بولغوچيدر ايدگولر جملسندن (إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ) شول وقت‌كيم ايتدى اول ابراهيمغه پروردكارى (أَسْلِمْ) طاپشرلغل وبوى صونغل منم فرمانيمه ديوب (قَالَ) ايتدى ابراهيم عليه السلام شول وقتده (أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ) طاپشردم من اوزمنى ومطيع بولدم بارچه عالملرنك پروردكارينه (وَوَصَّى بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ) ووصيت قيلدى اوشبو سوزلر برله ابراهيم پيغمبر اوغل‌لرينه (وَيَعْقُوبُ) هم يعقوب پيغمبر وصيت قيلدى آنك برله اوز بالالرينه هرايكيسى‌نك وصيتلرى اوشبو ايدى كيم (يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى لَكُمُ الدِّينَ) اى منم اوغل‌لريم درستلكده خداى تعالى اختيار قيلدى سزنك اوچون اسلام دينى‌نى (فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ) بس البته اولماكز سز مگر مسلمانلر بولغانكز حالده‌گنه اولكز يعنى اسلام دينده ثابت بولكز واسلامدن آيرلماكز تاكيم دنيادن كيتكان وقتكزده مسلمان بولوب كيتكز (أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ) ايا سزلر حاضر بولدكزلرمو (إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ) شول

۱) ابن عينيه‌دن مرويدر كيم عبدالله بن سلام اوز يندك قرندا شى‌نك اوغل‌لرى سلمه اهل مهاجرنى اسلام دينينه اوندات آنلر غه ابتدى سزلر بلاسز كيم درستلكده خداى تعالى تورات‌ده اسماعيل پيغمبر نسلندن بر پيمبر بيبار ورمن اسمى احمد بولور آنكا ايمان كيلتورگان كشى هدايت طابار اشا نماغان كشى ملعون بولور ديوب ايتمشدر شوندان صونك سلمه مسلمان بولدى مهاجر اسلامنى قبول ايتمادى بس حق سبحانه وتعالى اوشبو آية كريمه‌نى نازل قيلدى

اسباب النزول

وقتده کیم کیلدی یعقوب پیغمبرگه اولوم یعنی اولومنك سببلری وعلامتلری کیلوب یعقوب علیه السلام اولومگه حاضرلنگاچ (اذ قال لبنیه) شول وقتده ایتدی اول یعقوب اوزینك اوغللرینه (ما تعبدون من بعدی) نی نرسه‌گه عبادت قیلورسز -زای منم اوغللریم منم وفاتیمدن صوك (قالوا) ایتدیلر یعقوب پیغمبرنك اوغللری (نعبد الهك) بزعبادت قیلورمز سنك خداینکا (واله اباءك ابراهیم واسماعیل واسحاق) هم سنك آتالرك ابراهیم واسماعیل هم اسحاق پیغمبرلرنك خداینه اسماعیل علیه السلام حضرت یعقوبنك آتاسی برله بر توغمه قرنداشی عمی بولسه‌ده عرب خلقی عمنی آتا دیدکلرندن آتالرك دیوب تعبیر قیلدی (الها واحدا) بر بولغوچی خدایغه عبادت قیلورمز (ونحن له مسلمون) وحالانکه بزلر اول خدایغه مطیع بولغوچیلر وبوی صونغوچیلر (تلك امة قد خلت) اوشبو ذکر ایتولمش جماعت یعنی ابراهیم ویعقوب هم آنلرنك اولادلری بر گروه ایدیلرکم اوتدیلر (لها ما کسبت) بولغوچیدر آنلرغه شول نرسه‌کم کسب قیلدیلر واشلادیلر آنلر یعنی اشلا گان اشلرینك جزاسینی اوزلری کورورلر (ولکم ما کسبتم) هم سزلرگه بولغوچیدر شول نرسه‌کم اشلادکزسز یعنی اشلا گان اشکزنك جزاسینی اوزکز کورورسز (ولا تسئلون عما کانوا یعملون)(١) وصورالمش بولماس‌سز شول نرسه‌دن‌کم اشلار بولدیلر آنلر یعنی آنلر اشلا گان اشلرنك حسابینی سزدن صوراماسلر (وقالوا) (٢) وایتدیلر (کونوا هودا) بولکزسز یهودیلردن (او نصاری) یا ایسه نصرانیلر بولکز (تهتدوا) تا کیم هدایة تابارسز وتوغری یولغه کونلورسز یعنی یهودیلر بهودی بولکز هدایة تابارسز دیدیلر نصرانیلر نصاری بولکز توغری یولغه کونلورسز دیدیلر (قل) اینکل‌سن ای محمد علیه السلام آنلرغه کیم من یهودی هم نصرانی بولماس‌من (بل ملة ابراهیم حنیفا) بلکه من ایارورمن ابراهیم پیغمبر ملتینه توغریلقغه میل اینکوچی بولغانی حالده اول ملت یا که اسلام دینینه میل اینکوچی بولغانی حالده اول ابراهیم (وما کان من المشرکین) وبولمادی اول ابراهیم شرك کیلتورگوچیلردن (قولوا) اینکز ای ابراهیم پیغمبر ملتینه ایارگوچیلر یعنی یهود ونصارانك سوزلرندن اعراض قیلوب آنلرنك سزنی اوز دینلرینه اوندلولرینه قارشی سزلر اینکز (امنا بالله) اشاندق بزخدای تعالی گه (وما انزل الینا) هم اشاندق بزلرگه ایندرلگان نرسه‌گه یعنی قرآنغه (وما انزل الی ابراهیم) دخی اشاندق ابراهیم پیغمبرگه ایندرلگان نرسه‌گه (واسماعیل واسحاق ویعقوب) هم اسماعیل واسحاق ویعقوب پیغمبرلرگه

١) یهودیلر آتا وباباالرنك قیلغان عملرینی سببلی بولا لرینه اجر وثواب بولور هم آتاوباباالرنك کفری سببلی بالالرینه عذاب بولوردیوب اعتقادقیلورلرایدی حق سبحانه وتعالی آنلرنك بو سوزلرینی رد قیلوب بیوردی کیم سزلر اوتکاندا گی امتلرنك قیلغان اشلری سببلی مؤاخذه ایتولماس‌سز

تفسیر حسینی‌دن

٢) حضرت ابن عباس رضی‌الله عنه‌دن مرویدر کیم یهودیلردن ابن‌صوریا اولحضرت صلی‌الله‌علیه‌وسلم گه ایتدی حق یولی بزنك دینمزدرسن بزلرگه ایارگل هدایة طابارسن نصارالر هم اول حضرتکه شوندای سوز ایتورلر ایدی بس حق سبحانه وتعالی اوشبو آیة کریمه‌نی نازل قیلدی

لباب النقول

ایندرلکان نرسه‌گه (وَالْاَسْبَاطِ) دخی یعقوب پیغمبر اولادلرینه ایندرلکان نرسه‌گه اگرچه ابراهیم ویعقوب علیهما السلام اولادینه هیچ برکتاب ایندرلکان بولماسه‌ده آنلر ابراهیم علیه السلام‌غه ایندرلکان صحیفه‌لر برله عمل قیلولری سببلی گویاکه اول صحیفه‌لر آنلرغه هم ایندرلکان حکمنه‌در (وَمَا اُوتِیَ مُوسٰی وَعِیسٰی) دخی ایمان کیلتوردك موسی وعیسی پیغمبرلرگه بیرلکان نرسه‌گه یعنی تورات وانجیل‌گه (وَمَا اُوتِیَ النَّبِیُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ) دخی شول نرسه‌گه کم بیرلمش بولدی پیغمبرلرگه کتاب ومعجزه‌لردن خدای‌تعالی فاشندن همه‌سینه‌اشاندق (لَا نُفَرِّقُ بَیْنَ اَحَدٍ مِنْهُمْ) آیورماس‌مز هیچ برسی‌آراسینی آنلردن بلکه همه‌سینه ایمان کیلتورامز (وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ) وبزلر اول خدای تعالی‌گه مطیعلر وبوی صونغوچیلرمز (فَاِنْ اٰمَنُوا) بس اگر ایمان کیلتورسه‌لر یهود ونصارا (بِمِثْلِ مَا اٰمَنْتُمْ بِهٖ) شول نرسه اوخشاشینه کیم سزلر ایمان کیلتوردکز آکا یعنی آنلر هم سزنك کبی بارچه پیغمبرلرگه وبارچه کتابلرغه اشانسه‌لر (فَقَدِ اهْتَدَوْا) بس تحقیق کونلدیلر آنلر توغری یولغه (وَاِنْ تَوَلَّوْا) واگر یوز دوندرسه‌لر واشانماسه‌لر (فَاِنَّمَا هُمْ فِی شِقَاقٍ) بس موندن باشقه نوگلدرکم آنلر خلافلق ایتوده‌درلر وسن ای محمد علیه السلام آنلرنك خلافلق ودشمانلقلرندن اندیشه قیلماغل (فَسَیَکْفِیکَهُمُ اللّٰهُ) بس تیزدرکم کفایه قیلور سکا خدای تعالی وسنی آنلرنك شرندن صاقلار (وَهُوَ السَّمِیعُ الْعَلِیمُ) واول خدای تعالی ایشتکوچیدر بارچه سوزلرنی بلگوچیدر هرکیمنك اعتقادینی اوشبو آیة کریمه نازل بولغاچ یهودیلر بالکلیه پیغمبر علیه السلامه ایاردن یوز دوندردیلر ونصرانیلر هم عناد ومخالفته بولوب مسلمانلرغه مافتاندیلر بزلرده صبغة بار سزده یوق دیدیلر صبغة دیگانلری شولدرکم نصرانیلر اوزلرینك یاکا توغان بالالرینی یدی کونلك بولغاچ کلیسا گه ایلتوب آب معمودیه دیگان قدرلی صولرینه چومدروب آلورلر ایدی شول اش سببلی اول یاکا توغان بالا پاکلانه دیوب اعتقاد قیلورلر ایدی هم بواشنی سنت قیلو اورنینه تورا دیورلر ایدی شول اشلری برله بزده صبغة بار سزده یوق دیوب مسلمانلر آلدنه تفاخر قیلورلر ایدی بس حق سبحانه وتعالی بیوردیکم (۱) (صِبْغَةَ اللّٰهِ) ایتوکز سز ای مسلمانلر بز خدای تعالی‌نك صبغتینه ایارگوچیلرمز دیوب کم اول اسلام دینیدر مؤمنی پاکلاگوچیدر (وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ صِبْغَةً) وکیمدر یخشیراق خدای تعالی‌دن صبغة وپاکلامك یوزندن یعنی البته خدای تعالی یخشیراق پاکلاگوچیدر مؤمنی اسلام دینی برله (وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ) وبزلر اول خدای تعالی‌گه عبادت قیلغوچیلرمز یهود ونصارا مسلمانلر برله بحثلاشکانده

۱) نصارانك عادتلری شول ایدی کیم اگر بر کیمسه‌نی اوز دینلرینه داخل ایتسه‌لر صاری‌بویاو حاضرلاب‌برنچه‌کیوملرنی صاریغه بویاب‌شول کیو ملرنی مذکور دینلرینه کرگان کشیگه کیورتور لر ایدی شونك ایله بزده صبغة باردیوب‌ماقتانورلر ایدی صبغة بویامق‌معنا سنده‌در بس خدای‌تعالی آنلرنی رد قیلوب‌اوشبو آیة کریمه‌نی اینردی تفسیر جمالیدن

تعصب قیلوب بزلر خدای‌نك اوغللری ودوستلـریمز خدای تعالی قاشنده بزنك عزة وشرافتیمز سزلردن آرتوقدر دیورلر ایدی حق سبحانه وتعالی آنلرنك بوسوزلرینی رد قیلوب اوشبو آیة کریمه‌نی نازل قیلدی (قُلْ) ایتکل ای محمد علیه السلام آنلرغه جوابده (أَتُحَاجُّونَنَا فِي اللهِ) ایا دلیل کیلتورشاسز وبحثلاشاسزمو برنك برله خدای تعالی حقنده (وهو ربنا وربكم) وحالانکه اول خدای تعالی بزنك ربیمز در هم سزنك پروردکارکز در بس اول خدای تعالی همه‌نك ربی بولسه آکا عبادت قیلماق همه‌گه واجبدر (وَلَنَا أَعْمَالُنَا) وبزلرکه بولغوچیدر اوز عمللرمزنك جزاسی (وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ) هم سزلرکه‌در اوز اشلرکزنك جزاسی یعنی براو اوچون ایکنچی جزالانماس هرکم اوزی قیلغان اشنك جزاسینی اوزی گوراچکدر (وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَ) وبزلر اول خدای تعالی‌گه اخلاص ایتکوچیلرمز اعتقاد وعمللده (أَمْ تَقُولُونَ) یا ایسه سز ایتاسزمو ای یهود ونصارالر (انَّ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ) درستلـکده ابراهیم واسماعیل واسحاق علیهم السلام (ویعقوب والأسباط) هم یعقوب پیغمبر وآنك اولادی (كَانُوا هُوداً) یهودی بولدیلر دیوب ایتاسزموکم بوسوز یهودیلر سوزیدر (أَوْ نَصَارَى) یا ایسه نصرانیلر بولدیلر دیوب ایتاسزمو ای نصرانیلر (قُلْ) ایتکل سن ای محمد علیه السلام یهود ونصاراغه (ءَأَنْتُمْ أَعْلَمُ أَمِ اللهُ) ایا سزلر بلگوچیرا کسزمو یا ایسه خدای تعالی بلگوچیرا کموکم اول خدای تعالی اوزی اول پیغمبرلرنی پیارگاندر بس آنلرنك قایسی دینده بولغانلرینی اوزی یخشیراق بلور (وَمَنْ أَظْلَمُ) وکیمدر ظلملق ایتکوچیراك (مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللهِ) شول کیمسه‌دن کم یاشوردی اول اوز قاشنده ثابت بولغان گواهلقنی خدای تعالی‌دن اوشبو آیة کریمه یهودیلرکه هم نصاراغه تعریضدر کم آنلر محمد علیه السلام‌نك پیغمبرلـکی حقنده گواهلقنی یاشوردیلر اوزکتابلرندن فاراب محمد علیه السلامنك حق پیغمبر ایدکینی آچق بلسه‌لرده گواهلق بیرمادیلر (وَمَا اللهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ) وایماسدر خدای تعالی غافل وخبرسز شول نرسه‌دن کم سز اشلارسز یعنی سزنك حقلقنی یاشورگانکزنی هم انکار وتکذیبکزنی همه‌سینی بلور (تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ) اوشبو مذکور قوم بر گروه‌درکم اوتدیلر (لَهَا مَا كَسَبَتْ) آنلرغه‌در اوزلری اشلاگان اشلری (وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ) هم سزلرگه‌در اوزکز اشلاگان اشلرکز (وَلَا تُسْئَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ) وسز صورالمش بولماس سز شول نرسه‌دن کم اشلار بولدیلر آنلر یعنی حساب وجزاسی اوزلرینه بولور بو آیت کریمه‌نی تکرار ذکر ایتمه‌کی تاءکید وتقریر اوچون یا ایسه تنبیه وتحذیر اوچوندر رسول اکرم صلی الله علیه وآله وسلم حضرتلری مکه‌ده وقتلرنده

نماز نی کعبة‌الله‌غه قاراب اوفور ایدیلر مدینه‌که هجرت قیلغاندن صوڭ خدای تعالی‌دن بیت المقدسکه یونالوب نماز اوقوڭز دیوب فرمان بولدی مؤمنلرڭ قبله‌لری بیت المقدس بولدی اون آلتی یاکه اون یدی آی بیت المقدسکه قاراب اوقودیلر یهودیلر بوحالنی کورگاچ تورلی سوزلر سویلادیلر محمدعلیه‌السلام هم آنڭ اصحابی قبله‌نی بلمه‌سلر ایکان بزنڭ نماز اوقولرمزنی کورگاچ بلدیلر قبله‌نی بزدن اویراندیلر دیدیلر چونکه یهودیلرنڭ قبله‌لری هم بیت‌المقدسدر بعضیلری محمد علیه‌السلام بزنڭ دینمزنی یاراتماسه‌ده قبله‌مزنی قبول قیلدی دیدیلر حضرت پیغمبر علیه‌السلام آنلرنڭ سوزلرینی ایشتوب ملول بولدی قبله‌نڭ یینه کعبة الله‌غه تحویل ایدلمه‌کینی آرزو قیلوب خدای تعالی‌دن صورادی حق سبحانه وتعالی اول حضرتنڭ دعاسینی قبول ایدوب قبله‌نی تحویل قیلدی یوزلرڭزنی کعبة‌الله طرفینه یونالدرڭز دیوب فرمان آلهی صادر بولدی یهودیلر قبله‌نڭ آلشدرلغانینی بلگاچ یینه طعنه ایتدیلر خدای تعالی آنلرنڭ حالندن خبر بیروب بیوردی(*) (سیقول السفهاء من الناس) تیزدرکم ایتورلر آحمقلر وعقلسزلر ادمیلردن یعنی یهودیلر ومدینه منافقلری ایتورلر (ما ولیهم) نی نرسه دوندردی مسلمانلرنی (عن قبلتهم التی کانوا علیها) شول قبله‌لرندن کم آنلر بولدیلر اول قبله اوزره یعنی بیت المقدسدن نی اوچون دوندیلر دیدیلر (قل) اینکل سن ای محمد علیه السلام آنلرغه (لله المشرق والمغرب) خدای تعالی‌نڭ‌در مشرق طرفی هم مغرب طرفی کم کعبة‌الله مدینه‌دن مشرق طرفنه بیت المقدس مغرب طرفنه‌در (یهدی من یشاء) کوندرور اول خدای‌تعالی اوزی تله‌گان کمسه‌نی (الی صراط مستقیم) توغری یول صاری‌کم اسلام دینیدر وابراهیم خلیل‌الله قبله‌سیدر (وکذلک جعلناکم) واوشانداق یعنی نتاك کم سزنڭ قبله ڭزنی قبله‌لرنڭ افضلی ایتدك شونڭ کبی قیلدق بزسزنی (أمة وسطا) اورتا وعدل بولغوچی امت یعنی بارچه امتلرنڭ آرتوغراق قیلدق (لتکونوا شهداء علی الناس) تا کیم بولمافکز اوچون سزلر گواهلر آدمیلر اوزرینه یعنی قیامت کونند باشقه پیغمبرلرنڭ امتلرینه‌خدای تعالی‌نڭ رسالتینی ایرشدرگانلك‌لرینه سزلر گواه بولورسز (ویکون الرسول علیکم شهیدا) هم بولسون اوچون محمد علیه السلام سزنڭ توغری‌لفکزغه گواه (۲) (وما جعلنا القبلة التی کنت علیها) وقینمادق بزسکا قبل شول قبله‌نی‌کم بولدك سن آنڭ اوزره یعنی کعبة‌الله‌نی سزلرگه قبله قیلمادق (الا لنعلم) مگر قیلدق بلمه‌کمز وآیرمافمز اوچون (من یتبع الرسول) شول کیمسه‌نی‌کم ایارور اول پیغمبرگه (ممن ینقلب علی عقبیه) شول کمسه‌دن‌کم ایلانور کیری دونار اول ایکی اوکچه‌سینه یعنی پیغمبرگه کملر

۱) یعنی کوردڭ کم اوشبو ایکی تورلی اش سزلرده کاملدر برسی شولدر کم سزلر بارچه پیغمبرلرگه اشانماسز یهود ونصارا پیغمبرلرنڭ بعضلرینه اشانسه‌لرده بعضلرینی انکار قیلالر ایکنچی‌سی شولدر کم سزنڭ قبله‌ڭزنی کعبة الله‌در آنڭ قبله بولماقی ابراهیم علیه‌السلام زمانندن بیرلی ثابتدر ابراهیم پیغمبر جمله‌نڭ امامیدر یهودیلرنڭ قبله‌سی آندن صوڭ بولغاندر اوشبونڭ کبی باشقه توغریلردده هم سزلر کامل لرسز باشقه امتلر ناقص‌لردر آنلرسزدن اویرانوگه محتاجلردر سز آنلرغه محتاج توگلدر.

(الجزء الثانی)

۲) یعنی خدای تعالی‌نڭ علم ازلی سنده محمدعلیه السلام امتی‌نڭ قبله‌سی کعبه‌ٔ شریفه‌بولماقی مقرر ایدی بر نچه وقت قبله‌نڭ بیت مقدسکه تحویل ایدلمکی‌نڭ حکمتی صناماق وپیغمبرگه یارگوچیلرنی ایارما گانلردن آیرماق اوچون ایدی.

تفسیر جمالی.

ایارور وکملر ایارماس ایدکینی آیرماق وصاماق اوچون کعبة‌الله‌نی قبله ایتدك.
(وَاِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً) ودرستلکده بولدی اول قبله‌نك ایلاندرلمه‌کی الوغ وآغراش
(اِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللّٰهُ) مگر آغر بولمادی شول کمسه‌لر اوزره‌کم کوندردی آنلری
خدای تعالی توغری یولغه مؤمنلرنك قبله‌سی بیت المقدسدن کعبة‌الله‌غه ایلاندراگاچ
بعضیلر سؤال قیلدیلرکم اگر توغری قبله کعبة‌الله بولسه اوّلده بیت المقدسکه
یونالوب نماز اوقوغان وقبله‌نك تحویلندن الگاری وفات بولغان اسعد بن زراره
وبراء بن معرور رضی‌الله عنهما کبی صحابه‌لرنك اوقوغان نمازلری نچوك
بولدی ایکان آنلر ضلالتده اولگان بولسه‌لر کیره‌ك دیدیلر حق سبحانه وتعالی
بیوردیکم (وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِيعَ اِيمَانَكُمْ) وضایع قیلور بولمادی خدای تعالی سزلرنك
اوقوغان نمازلرکزنی یعنی بیت المقدسکه قاراب اوقوغان نمازلرکز ضایع بولماس
ویوغالماس (اِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ) درستلکده خدای تعالی آدمیلرگه مهربان
وشفقتلی در رحمت ایتکوچیدرکم قیلغان عملرینی یوغالتماس مزویدرکم رسول
اکرم صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری یهودیلرنك محمد علیه السلام بزنك دینمزنی
یارانماسه‌ده قبله‌مزغه قاراب نماز اوقی‌دیگان سوزلرینی ایشتکاچ ملول وفایغولی
بولوب قبله‌نك بنه ابراهیم علیه السلام قبله‌سی بولغان کعبة‌الله‌غه تحویل ایدلمه‌کینی
آرزو قیلدی وبو توغریده مقصودینی جبرائیل علیه السلامغه ایتدی جبرائیل علیه
السلام اوزینك مقامینه متوجه بولدی اول حضرت صلی الله علیه وسلم هر ساعت
مبارك یوزینی کوك طرفینه طوتوب بوخصوصه وحی کیلمه‌کینه منتظر بولوب
تورور ایدی تاکم جبرائیل علیه السلام اوشبو آیت کریمه‌نی کیلتوردی (قَدْ نَرَى
تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ) تحقیق بزکورامز سنك یوزکنك ایله‌نمه‌کینی کوك طرفینه
وحی کیلمه‌کینی کوتوب (فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا) بس البته یونه‌لگوچی ایتدك سنی
شول قبله‌گه‌کم سن راضی بولورسك آکا (فَوَلِّ وَجْهَكَ) بس دوندرگل سن یوزکنی
(شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ) مسجد حرام طرفینه‌کم کعبة الله آنك اورناسنه‌در مرویدرکم
هجرتنك ایکنچی یلنه رجب آینه رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری صحابه‌لر
ایله بنی سلمه مسجدنه اوبل نمازینی اوقورلر ایدی ایکی رکعت بیت المقدس طرفینه
یونالوب اوقوغانلر ایدی اوشبو حکم نازل بولدی اول حضرت صلی الله علیه وسلم
نمازده حالنده مبارك یوزلرینی بیت المقدس طرفندن کعبة الله طرفینه ایلاندردیلر
قالغان ایکی رکعتنی کعبه‌الله طرفینه قاراب اوقوب نمازنی تمام قیلدیلر مذکور مسجد
ذوالقبلتین یعنی ایکی قبله اباسی دیوب آتالدی حق سبحانه وتعالی یوزکنی مسجد
حرام طرفینه دوندرگل دیوب پیغمبر علیه السلامغه خاصلاب خطاب ایتکاندن صوك

اوشبو حکمنی عام ایدوب بارچه امتکه خطاب قیلوب بیوردی (وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ) وهر قایو اورنده بولساکز سز یعنی کیرهك شهرده وکیرهك صحراده وکیرهك قورودہ کیرهك دیکزده هر قایسی یرده نماز اوقوماقچی بولساکز (فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ) بس دوندرکز یوزلرکزنی مسجد حرام طرفینه (وَإِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ) ودرستلکده کتاب بیرلکان کیمسه‌لر یعنی یهودیلر (لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ) البته بلورلر شونی کم اوشبو قبله‌نك دوندرلمه‌کی حق وتوغری حکمدر پروردکارلرندن زیراکه آنلر کورورلر تورانده آخر زمان پیغمبری ایکی قبله‌غه قاراب نماز اوقور وآخرده قبله‌سی کعبة الله بولور دیوب یازلغاندر (وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ) وایماسدر خدای تعالی غافل شول نرسه‌دن کم اشلرلر آنلر (وَلَئِنْ أَتَيْتَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ) والبته اگر کیلتورساکسن ای محمد علیه السلام کتاب بیرلکان کمسه‌لرکه یعنی یهود ونصاری‌لرغه کیلتورساکْ (بِكُلِّ آيَةٍ) هر بر علامت ومعجزه‌نی یعنی قبله‌نك کعبه طرفی ایدکینه هر نورلی دلیل کیلتورساکْده (مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ) ایارماسلر آنلر سنك قبله‌کا (وَمَا أَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ) هم سین ایارگوچی توکلسن آنلرنك قبله‌لرینه (وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ) دخی آنلرنك بعضیلری ایارگوچی توکلدر بعضیلرینك قبله‌سینه یعنی نصارانك قبله‌سی مشرق طرفی ویهودیلرنك قبله‌لری مغرب طرفیدر برسی ایکنچی‌سی‌نك قبله‌سینه هیچه ایارماس (وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ) واگر سن ایارساکْ آنلرنك آرزولرینه قبله توغری‌سنده (مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ) شول نرسه صوکنده کیم کیلدی سنکا علمدن یعنی حق وتوغری قبله‌نی یلکانناك صوکنده آنلرنك آرزولرینه ایارساکْ (إِنَّكَ إِذًا لَمِنَ الظَّالِمِينَ) درستلکده سن شول وقتده ظلم‌لق ایتکوچیلردن سن خطاب ظاهرده پیغمبر علیه السلامغه بولسه‌ده معنیده بارچه امتکه‌در (الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ) شول کیمسه‌لرکیم بیردك آنلرغه کتابنی یعنی تورات‌نی (يَعْرِفُونَهُ) (١) طانورلر آنلر اول محمد علیه السلامنی هم بلورلر آنك حق پیغمبر ایدکینی (كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ) نتاکیم طانورلر اوز اوغللرینی یعنی باشقه بالالر آراسنده اوز بالالرینی طانوغان شیکللی محمد علیه السلام‌نی طانورلر وآنك پیغمبر ایدکینی آچق بلورلر (وَإِنَّ فَرِيقًا مِنْهُمْ) ودرستلکده بر گروه اول یهودیلردن (لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ) اورتورلر وباشورورلر حقلقنی عوام خلقدن (وَهُمْ يَعْلَمُونَ) وآنلر بلورلراوزلری حقلقنی باشورماکلرینی (الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ) حقلق وتوغریلق پروردکارکدن در (فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ) بس البته بولماغل سن شك کیلتورگوچیلردن خطاب

١) روایت اولندی کم حضرت عمر رضی الله عنه عبد الله بن سلامدن صورادی محمد علیه السلام‌نك پیغمبرلکینی بلورسن موديب عبد الله بن سلام جواب بیردی کم منم فاشمده حضرت محمد علیه السلام نك پیغمبر ایدکنده هیچ شك وشبهه یوقدر اما منم اوغلیم حقنده گاها شبهه‌لانا من آناسی خیانت ایتمادی میکان دیب دیدی بس حضرت عمر بو سوزندن کیفی کیلوب آنك باشینی اوپدی

تفسیر جمالی‌دن

ظاهرده پیغمبر علیه السلام‌غه بولسه‌ده معنی‌ده امتلرگه‌در (وَلِكُلٍّ وِجْهَةٌ) (٢) وهر بر گروه اوچون بر جهت وطرف باردر کیم (هُوَ مُوَلِّيهَا) اول یوز دوندرگوچیدر شول طرفقه (فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ) بس باشقه‌لردن اوتکز وآشوغکز ای مؤمنلر اید گولکلرگه کیم اول اید گولکلردن برسی کعبة‌الله طرفینه یونالما کدر (أَيْنَمَا تَكُونُوا) هر فایده بولسا کز سز (يَأْتِ بِكُمُ اللَّهُ جَمِيعًا) کیلتورور سزنی خدای‌تعالی وجبار بارچه‌کزنی قیامت کونده حساب وجزا اوچون (إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) درستلکده خدای تعالی بارچه نرسه اوزره کوچی یتکوچیدر (وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ) وهر قایده چقسالك سفرگه (فَوَلِّ وَجْهَكَ) بس دوندرگل یوزکنی (شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ) مسجد حرام طرفینه نماز اوقوغاندہ (وَإِنَّهُ لَلْحَقُّ مِن رَّبِّكَ) ودرستلکده اول قبله‌نك ایلاندرلما کی حق وتوغریدر پروردکارکدن (وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ) وایماسدر خدای تعالی غافل وخبرسز شول ترسه‌دن کیم سز اشلارسز (وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ) وهر قایو اورندن چقسالك (فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ) بس دوندرگل یوزکنی مسجد حرام طرفینه نماز اوقوغان وقتکده (وَحَيْثُ مَا كُنتُمْ) وهر قایده بولسا کزده ای محمد علیه السلام امتلری (فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ) بس دوندرکز یوزلرکزنی اول مسجد حرام طرفینه (لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ) تاکیم بولماسون اوچون یهودیلر ومشرکلرنك سزنك اوزکزگه حجت ودلیللری قبله‌نوغریسنده زیرا که مؤمنلر بیت المقدس طرفینه یونالوب نماز اوقوغانده یهودیلر هم مشرکلر آنلرغه طعنه قیلورلر ایدی یهودیلر محمد علیه السلام بزنك دینیمزنی قبول اینما گاچ نی اوچون قبله‌مزنی قبول اینه دیورلر ایدی مشرکلر ایسه بو مسلمانلرغه نی بوادی قدیمدن کیلکان آتا وبابالرینك قبله‌سندن یعنی کعبه‌دن یوز دوندردیلر دیورلر ایدی بس قبله‌نك ینه کعبة‌اللهغه تحویل ایدلما کی ایله آنلرنك حجتلری بتدی سوز ایتورگه اورن قالمادی (إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ) مگر شول کیمسه‌لر کیم ظلم‌لق قیلدیلر اوز نفسلرینه مدینه یهودیلرندن ومکه مشرکلرندن کیم آنلر همیشه طعنه قیلوده بولدیلر یهودیلر محمد علیه السلام اوزاقر بأسینه میل ایتکانکندن یوا ینی مکه طرفینه دوندردی دیدیلر ومشرکلر بزنك قبله‌مزنك حق وتوغری لقینی بلکاچ بزنك قبله‌مزغه یونالدی دیدیلر (فَلَا تَخْشَوْهُمْ) بس قورقماکز سز ای مؤمنلر آنلرنك طعنه قیلولرندن (وَاخْشَوْنِي) وقورقکز من‌دن یعنی منم امریمه خلافلق ایتودن (وَلِأُتِمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ) دخی تمام ایتما کیم اوچون نعمتیمنی سزلرگه یعنی قبله‌نی کعبه‌گه ایلاندرما کیم سزلرگه اوز نعمتیمنی تمام وکامل ایتما کیم اوچوندر (وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ)

٢) یعنی بزنك قبله‌مز بخشی موبا که سزنکی بخشی‌موبو جدال وغوغا اینمك محض عبث وفائده‌سز بر اشدر هر کیم که حق‌تعالی نك امرینه امتثال ایلامك تیوشدر هر امت اوچون خدای تعالی باشقه باشقه قبله‌لر قیلدی آخرده جمله سنی بر یرده یعنی محشر یرینه جیوالسه‌لر کرا کدر مسجد الحرام مکه‌نك مسجدیدر کعبة الله آنك اچنده‌در باشقه اورنلرده حلال بولغان بعض اشلر آنده حرام بولغانلقدن مسجد الحرام دیوب آطالدی تفسیر جمالی

١) هم شونك اوچوندركونلو رسزكيم شايد سزلركونلو رسزتوغرى يولغه (كَمَآ أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا) نتاك كيم كوندردك ويباردك سزلرگه سزنك اچكزده بر رسولنى كيم (يَتْلُوا عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا) اوقور اول رسول سزلرگه بزنك آيتلرمزنى يعنى قرآننى (وَيُزَكِّيكُمْ) هم پاكلار اول رسول سزلرنى شرك وگناهلردن (وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ) دخى اوبراتور اول رسول سزلرگه قرآننى هم حلال وحرامنى (وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ) هم اوبراتور اول سزلرگه شول نرسه‌نى كيم بلماس ايدكز سز آنى (فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ) بس ياد ايتكز زمنى طاعت وعبادت برله تاكيم من ياد ايتارمن سزلرنى مغفرت ورحمت برله (وَاشْكُرُوا لِي) هم شكرانه قيلكز منكا نعمتلرم برابرنده (وَلَا تَكْفُرُونِ) وشكر سزلك قيلماكز منكا (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) اى ايمان كيلتورگان كيمسه‌لر (اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ) ياردم استاكرلر طاعت وعبادتكه ياكه بلالرگه چداملق برله هم نماز اوتو برله (إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ) درستلكده خداى تعالى صبر اينكوچيلر برله‌دركيم آنلرنى اوزى حفظ وحمايت قيلور خداى تعالى صوغش محنتلرينه صبر اينونك هم ثوابينى بيان ايدوب بيوردى كيم (وَلَا تَقُولُوا لِمَن يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ) وايتماكز سز شول كيمسه‌گه كيم اولتورلمش بولور اول خداى تعالى يولنده (أَمْوَاتٌ) اولوكار ديب ايتماكز آنلر اولوك توگللردر (بَلْ أَحْيَاءٌ) بلكه تركلردر آنلر خداى تعالى فاشنده (وَلَٰكِن لَّا تَشْعُرُونَ) ولكن سز بلماس‌سز آنلرنك ترك ايدكارى‌نى زيراكه آنى عقل برله بلو ممكن توگللر صحابه‌لر بدر صوغشندن صوك صوغشده شهيد بولغان مسلمانلرنى صاغنوب وقزغانوب بيچاره‌لر طاتلى جانلرينى بيردىلر دنيا لذتندن آيرلديلر ديوب سويلاشورلر ايدى بس حق سبحانه وتعالى بيوردى كيم اول شهيدلرنى اولوكلار ديماكز آنلر خداى تعالى فاشنده تركلر وراحتده‌لردر (وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ) والبته بزصنارمز سزنى يعنى سزنك برله صناغو چيلر معامله‌سينى قيلورمز (بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ) برنرسه برله قورقودن يعنى صوغش وفتنه بر آز دشمان قورقوسى برله سزنى صنارمز (وَالْجُوعِ) هم آچلقدن يعنى آچلق برله صنارمز (وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ) دخى مال‌لرنك كيموماكى برله (وَالْأَنفُسِ) دخى نفسلرده كيملك برله صنارمز يعنى صرخاولق وضعيفلك هم قارطلق كبى اشلر برله (وَالثَّمَرَاتِ) دخى يمشلرده كيملك ايله يعنى برارتورلى آفت يداروب باقچه‌لركزداغى يمشلرنى كيمونماك ايله سزنى صنارمز (وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ) وسوينچ بيرگل صبر اينكوچيلرگه هرنورلى سعادت وكرامت‌لر برله (الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُم مُّصِيبَةٌ) آندين صبر اينكوچيلر كيم هر قايچان ايرشسه آنلرغه بر قايغو

١) نوراننده مذكوردركيم اسماعيل عليه السلام اولا دندن برجماعت وجودكه كيلوب كعبهٔ شريفنى تعظيم وتكريم ايتده چكلردر بس حضرت محمد صلى الله عليه وسلم نك نماز وقتنده كعبه طرفينه يونا لماكى يهود عالملرى قاشنده آنك حق پيغمبر ايدكينه آچق دليل‌در

(قالوا) ایتورلر آنلر (انا لله وانا اليه راجعون) درستلکده بزلر خدای تعالی نقی مز هم درستلکده بز اول خدای تعالی صاری قایتقوچیلرمز (اولئك) اوشبو گروه یعنی بلالرگه صبر ایدوب مصیبة وقتنده مذکور انا لله الخ کلمه‌لرینی ایتکوچیلر (علیهم صلوات من ربهم ورحمة) بولغوچیدر آنلر اوزرینه رحمتلر اوزلرینك پروردکارلرندن هم نعمت یا که رحمتدن مراد جنتدر (واولئك هم المهتدون) واوشبو گروه آنلردر توغری بولغه کونلگوچیلر تقدیرگه راضی بولوب مصیبة کیلگانده استرجاع قیلولری سببلی (ان الصفا والمروة) ١) درستلکده صفا، مروه مکهٔ مکرمه ده ایکی طاودرکیم آنلرنی طواف ایتمك (من شعائر الله) خدای تعالی نك خانه سینی حج ایتونك علامتلرندن در (فمن حج البيت) بس هرکیم حج قیلسه یعنی حجگه مخصوص عملر برله کعبة الله نی قصد ایتسه احرام باغلاب (او اعتمر) یا که عمره حج قصدی ایله کعبه گه یونالسه (فلا جناح عليه) بس بوقدر هیچ گناه اول کمسه گه (ان يطوف بهما) (٢) طواف قیلمافنده اوشبولرنك هر ایکی سینه مشرکلر جاهلیتنده صفا ایله مروه نی طواف ایتدکلرندن مسلمانلر اول اشنك درستلگنده شبهه‌لنورلر ایدی بس حق سبحانه وتعالی بیوردی کم حج هم عمره وقتنده اوشبو ایکی طاونی طواف ایتمکده یعنی صفا برله مروه آراسنده سعی ایتمکده هیچ ضرر وگناه یوقدر بو اشی حج نك علامت لرندر (ومن تطوع خيرا) وهرکم رغبتی ایله ایزگو عملنی اشله‌سه طواف وزیارت کبی (فان الله شاكر عليم) بس درستلکده خدای تعالی شکرانه ایتکوچیلرگه جزا بیرگوچی هم بلگوچیدر بنه‌لرنك عملرینی (ان الذين يكتمون) درستلکده شول کمسه‌لرکم باشورورلر (ما انزلنا من البينات) شول نرسه‌نی کم ایندردك بز ظاهر وروشن بولغوچی سوزلردن نورانه (والهدى) هم هدایت وتوغری بولنی کورگازمکدن (من بعد ما بيناه للناس في الكتاب) شول نرسه صوکنده کم بیان ایتدك بز آنی آدمیلرگه تورات کتابنده مراد یهود علمآءسیدر کم آنلر توراتده بولغان رجم حکمینی هم محمد علیه السلام صفتلرینی بیان ایتکان آیتلرنی یاشوردیلر (اولئك يلعنهم الله) اوشبو گروه لعنت قیلور وسورور آنلرنی خدای تعالی اوز رحمتندن (ويلعنهم اللاعنون) هم لعنت قیلور آنلرغه لعنت ایتکوچیلر یعنی فرشته‌لر یا که آدمی وپریلردن باشقه بارچه مخلوقات لعنت قیلورلر یا که بارچه مؤمنلر لعنت قیلورلر آنلرنك لعنت ایتولری خدای تعالی دن آلغی اوشبوارغه لعنت قیلغل دیوب صوراولریدر مذکور حقلقنی بیان ایتکان آوتلرنی باشورگوچیلر همه‌لری لعنت که مستحقلردر (الا الذين تابوا) مگر لعنتکه مستحق نوگلدر شول کمسه‌لرکم توبه قیلدیلر وقایتدیلر شوکدن

١) صفا دیکانلری مکه ده بر طاودر کعبه نك بر طرفنده درمروه دخی مکه ده کعبه نك ایکنچی طرفنده در ایکی سی نك آراسنده عاجیلر سعی اینه‌تورغان اورن باردر عربلر ابراهیم علیه السلام زمانندن بیرلی هر وقت حج قیلورلر ایدی لکن جاهلیة زمانده حج نك عملرنده کوب خطالر وبیانکاشلقلر واقع اولور ایدی بر بسی شولدرکیم مکه کافرلری اوشبو ایکی طاو اوستینه ایکی پوت بر یغانلر ایدی حج کونلرنده آنلرنی دخی طواف وتعظیم قیلورلر ایدی اسلام دینی ظهور ایتکاچ مسلمانلر صفا ایله مروه زیارتی نی جاهلیة علامتلرندن صانوب آنمدن اجتناب ایتدیلر آنلرده پوتلر تورد قندن گناه بولور دیوب فورقدیلر بس حق سبحانه وتعالی بیوردی کم اوشبو ایکی طاونك آراسنده سعی ایتوده هیچ گناه یوقدر حج نك شعائرندن درتفسیر جمالی دن

٢) بخاری عاصم بن سلیمان روایة ایتمشدرکیم اول ابتدی من صفا ایله مروه نك طوافی توغری سنندن حضرت انس دن صوردم انس رضی الله عنه ایتدیلرکیم بزلر اوّلده صفا هم مروه طوافلرینی جاهلیت عادتندن حساب ایدردك بس حدای تعالی ان الصفا والمروة من شعائر الله آیتی نی ایندردی لباب النقول

یاکه توبه قیلدیلر تورات آیتلرینی یاشورمکدن (وَاَصْلَحُوا) هم توزك قیلدیلر اوزلرینك عملرینی (وَبَیَّنُوا) دخی بیان قیلدیلر اوزلری یاشورگان آیتلرینی یعنی محمدعلیه‌السلام صفتلرینی خلقغه بلدردیلر (فَاُولٰئِكَ اَتُوبُ عَلَیْهِمْ) بس اوشبو گروه من قایتورمن آنلرغه رحمتم برله (وَاَنَا التَّوَّابُ الرَّحِیمُ) ومن توبه‌لرنی قبول ایتکوچی‌من توبه قیلغان بنده‌لرگه مهربان‌من (اِنَّ الَّذِینَ کَفَرُوا) درستلکده شول کمسه‌لرکم کافر بولدیلر یهودیلردن محمدعلیه‌السلامنك پیغمبرلکینی انکار ایتو برله (وَمَاتُوا وَهُمْ کُفَّارٌ) هم اولدیلر وحالانکه آنلر کافرلردر یعنی کافر حالنده اولدیلر (اُولٰئِكَ عَلَیْهِمْ لَعْنَةُ اللّٰهِ) اوشبو گروه بوالغوچیدر آنلر اوزرینه خدای تعالی‌نك لعنتی (وَالْمَلٰئِكَةِ)هم فرشته‌لرنك لعنتی(وَالنَّاسِ اَجْمَعِینَ)دخی آدمیلرنك بارچه‌لرینك لعنتلری بواورنده آدمیلردن مراد مؤمنلردر (خَالِدِینَ فِیهَا) منگو قالغوچیلر بولورلر آنلر اول‌لعنتده (لَا یُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ) یکلیتولماس آنلردن عذاب (وَلَا هُمْ یُنْظَرُونَ) هم مهلت بیرلمش بولماسلر آنلر یاکه رحمت نظری برله نظر ایتولماسلر (وَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ) وسزنك خدایکز بر خدایدر (لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ) یوقدر هیچ بر معبودلك که لایق مگر اول‌غنه‌در (اَلرَّحْمٰنُ الرَّحِیمُ) باغشلاغوچی‌در مهربان ورحمت ایتکوچیدر (اِنَّ فِی خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ)(۱)درستلکده کوك‌لرنی هم یرنی یارانتوده(وَاخْتِلَافِ اللَّیْلِ وَالنَّهَارِ) هم کیچه وکوندزنك اختلافنده یعنی برسی آرتندن برسی کیلمه‌کنده یاکه‌اوزون وقصقه‌لق برله تورلانماکنده یاایسه یاقطی وفارانغولق‌لری برله تورلی تورلی بولمافلرنده (وَالْفُلْكِ الَّتِی تَجْرِی فِی الْبَحْرِ) دخی شول کویمه‌لرده‌کم یورورلر دریاده (بِمَا یَنْفَعُ النَّاسَ) شول نرسه برله‌کم فائده بیرور آدمیلرگه تجارت ومکاسبدن (وَمَا اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ) وهم شول نرسه‌ده‌کم ایندردی خدای تعالی کوکدن صودن یعنی کوکدن ایندرلگان یغمورصوونده (فَاَحْیَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا) بس ترگزدی‌اول صو برله یرنی اولگانندن صوك یعنی قورویرلرنی یغمور صووی برله یاشارتدی (وَبَثَّ فِیهَا) هم طاراتدی اول یرده (مِنْ کُلِّ دَابَّةٍ) هر بر قیملداغوچی جان اباسندن (وَتَصْرِیفِ الرِّیَاحِ) دخی جیل‌لرنی دونه‌رماکده هر طرفدن (وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَیْنَ السَّمَاءِ وَالْاَرْضِ) هم بربرله کوك آراسنده مسخر ایتولگان بولوطلر والحاصل اوشبو مذکورلرنك بارچه‌سنده (لَاٰیَاتٍ لِقَوْمٍ یَعْقِلُونَ) البته علامتلر باردر خدای تعالی‌نك کمال قدرت وتمام حکمتینه شول گروه اوچون‌کم بلورلر وآنلارلر یعنی عقلی وفهمی بولغان کشی‌گه اوشبو ذکر ایتولگان نرسه‌لرنك

(۱) قریش کافرلری ایتورلرابدی کیم بزنك اوچ یوز آلتمش پوتلرمز بار شولار غه طابونامز اوشبو قدر پوتلرمز بر شهرنك اشینی باشقارا آلمیلر محمد علیه السلام منم برخدایم بارچه عالم‌نك اشلرینی تدبیر قیلادیب ایته بو بیك عجب سوز اگر اوشبو سوزینه برعجتی ودلیلی بولسه بیان ایتسون وبزگه برنشان وعلامت کورگازسون تا کیم بز آنکا اشانورمز دیرلر ایدی حق سبحانه وتعالی آنلرنك سوزلرینه فارشی اوشبو آیة کریمه‌نی نازل قیلدی بو آیة‌قدرت الهی علامتلرندن سکز تورلی علامتنی مشتملدر خبرده کلمشدر کیم وای شول کیمسه‌گه کیم اوشبو آیه‌نی اوقوساده معناسی‌نی تفکر ایتوب عبرتلانماسه

تفسیر حسینی‌دن

هر قایوسنه کوب عبرتلر وخدای تعالی‌نك قدرتی کامل ایدکینه علامتلر باردر اگر عبرت نظری ایله قاراب اخلاصی ایله فکرلهسه (ومن الناس) وآدمیلردن بولغوچیدر (من یتخذ من دون الله اندادا) شول کمسه‌کم طوتار خدای تعالی‌گه باشقه شریکلرنی یعنی پوتلرنی خدایغه شریك ایتوب طوتار (یحبونهم کحب الله) سویارلر آنلر اول پوتلرنی خدایتی سویگان شیکللی (والذین امنوا) وشول کمسه‌لرکم ایمان کیلتوردیلر (اشد حبا لله) قاطیراق ومحکمراك لردر خدای تعالی‌نی سویمکه یعنی مؤمنلرنك الله تعالی‌نی سویمکلری مشرکلرنك اوز پوتلرینی سویمکلرندن قوتلیره‌ك وآرتوغراقدر زیراکه مشرکلر پوطلرنی کوروب سویارلر مؤمنلر خدای تعالی‌نی کورماینچه غایبانه دوست طوتارلر مشرکلرنك محبتلری فانیدر مؤمنلرنك سویمکلری باقیدر هم مؤمنلرنك خدای تعالی‌نی سویمکلرنده محبت هر ایکی طرفدندر خدای تعالی مؤمنلرنی سویار ومؤمنلر خدای تعالی‌نی سویارلر نتاکیم مثنوی شریفده مذکوردر اگر تخم یحبهم نکشتی نهال یحبونه نرستی (ولو یری الذین ظلموا) واگر کورسه‌لر وبلسه‌لر ایدی اوز نفسلرینه ظلم‌لق ایتکان کمسه‌لر یعنی مشرك لر (اذ یرون العذاب) شول وقتده‌کم کورورلر آنلر تموغ عذابینی اوزکوزلری برله (ان القوة لله جمیعا) شونی‌کم قوت وغالبلك بارچه‌سی خدای تعالی‌گه خاصدر (وان الله شدید العقاب) دخی بلسه‌لر شونی درستلکله خدای تعالی‌نك عذابی قاطیدر یعنی اگر شولارنی بلسه‌لر ایدی البته خدایغه پوتلرنی شریك ایتونك ضرر وزیانینی آکلارلر ایدی (اذ تبرأ الذین اتبعوا) یاد ایتکل شول وقت‌کم بیزارلر ایارلمش بولغان کمسه‌لر (من الذین اتبعوا) اوزلرینه ایارگان کمسه‌لردن یعنی مشرکلرنك رئیسلری والوغلری اوزلرینه ایارگان کشی‌لردن بیزارلر قیامت کونده (ورأوا العذاب) هم کورورلر آنلر عذابنی (وتقطعت بهم الاسباب) دخی کیسلور آنلرنك آرالرنده بولغان دوستلق وبافینلق سببلری (وقال الذین اتبعوا) وایتورلر اولکونه ایارگان کمسه‌لر الوغلرینك اوزلرندن بیزار بولولرینی کورگاچ (لو ان لنا کرة) کاشکی بزلرگه کیری دنیاغه قایتو بولسا ایدی (فنتبرأ منهم) تاکیم بزلر بیزار ایدك آنلردن دنیاده (کما تبرءوا منا) نتاك کم آنلر بیزدیلر بزدن بوکونه (کذلك) اوشانداق یعنی نتاك کم کورسانور خدای تعالی اولکونده آنلرغه عذابنی شونك کبی (یریهم الله اعمالهم) کورسه‌تور اول کافرلرگه خدای تعالی قیلغان عملرینی (حسرات علیهم) حسرتلر واوکونچلر بولغانی حالله اول عملرکی آنلر اوزرینه یعنی دنیاده ایتکولك دیوب اشلاگان عملرکی اولکونده حسرت واوکونچلرینه گنه سبب بولور کفر برله قیلغان عمل هیچ فائده بیرماس

(وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ) وچقوچیلر ایماسدر اول مشرکلر همه‌لری (مِنَ النَّارِ) اوطدن یعنی منکوتموغده قالورلر (يَا أَيُّهَا النَّاسُ) ای آدمیلر (كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا) آشا کزلر یرده بولغان حلال وپاکیزه نرسه‌دن (وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ) وایارما کزلر شیطان آدملرینه یعنی شیطان آرتندن بارما کزلر عرب مشرکلری شیطان وسوسه‌سی برله حلال نرسه‌لرنی حرام وحرام نرسه‌لرنی حلال قیلورلر ایدی بس خدای تعالی بیوردی‌کم ای مؤمنلر سزلر حلال وپاك نعمتلرنی آشا کز شیطان وسوسه‌سینه ایاروب حلال نعمتنی اوزکزگه حرام ایتما کز (إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ) درستلکله اول شیطان سزلرگه آشکارا دشماندر (إِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ) موندن باشقه ایماسدرکیم بیورور شیطان سزلرگه یعنی وسوسه قیلور (بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاءِ) یاوزلق هم بوروق اشلر برله بعضیلر سؤدن مراد یاشرن گناه وفحشاء آشکارا گناه‌در دیمشلر یاکه سؤ دنیاغه میل ایتو وفحشاء نفسکه ایارودر وحقیقت شولدرکیم سؤ وفحشاء صغیره وکبیره بولغان گناه‌نك همه‌سینی مشتملدرکیم شیطان آدمیلرگه شول گناه برله امر قیلادر (وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ) دخی بیورور سزلرگه ایتما کز برله خدای تعالی اوزرینه شول نرسه‌نی کیم سز بیلماس‌سز یعنی حلالنی حرام وحرامنی حلال دیوب خدای تعالی‌گه افترا قیلو برله بیورور (وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ) (۱) وهرقایچان ایتولسه اول مشرکلرگه (اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ) ایارکز سز خدای تعالی ایندرگان نرسه‌گه یعنی اوز گمانکز برله بو نرسه حرام‌یاکه حلال دیب ایتما کز بلکه حلال وحرام توغری‌سنده خدای تعالی ایندرگان نرسه‌گه قرآن‌غه ایارکز دیوب ایتولسه (قَالُوا) ایتورلر اول مشرکلر (بَلْ نَتَّبِعُ) بزلر قرآن‌غه ایارماسمز بلکه بز ایارورمز (مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا) شول نرسه‌گه‌کم طاپدق بز آنك اوزره آتالر یمزنی یعنی آتالرمزدن قالغان رسم وعادتکه ایارامز دیورلر (أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ) ایا ایارورلرمو اول مشرکلر آتالرینه اگرچه بولسه‌ده آنلرنك آتالری (لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا) آکلاماسلر هیچ بر نرسه‌نی دین اشلرندن (وَلَا يَهْتَدُونَ) هم کونلماسلر توغری یولغه (وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا) وکافر بولغان کیمسه‌لرنك اوخشاشی (كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ) شول کیمسه کبیدر کم قاطی طاوش بیرور وحیوانلرغه قچقرور (بِمَا لَا يَسْمَعُ) شول حیوان‌غه‌کم ایشتماس (إِلَّا دُعَاءً وَنِدَاءً) مگر اوزین چاقرونی وطاوشنی ایشتور یعنی حیوانلرنی چاقروب براو قچقرسه حیوانلر اوزلرینی چاقروب قچقرغان طاوشنی ایشتوب کیلسه‌لرده اوزلری اول طاوشدن هیچ نرسه آکلاماسلر کافرلر هم شونك کبیدر وعظ ونصیحت

(۱) ابن عباس رضی‌الله عنهمادن روایت ایدلمشدرکیم رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری یهود قومینی اسلام دینینه اوندادی الله‌نك عذابندن قورقوتدی یهودیلردن رافع ومالك دیکان کیمسه‌لر ایتدیلر بزلر آتالریمز هم بابالریمز یولینه ایارامز آنلر بزدن آرتوغراق بلورلر ایدی بس حق سبحانه وتعالی اوشبو واذا قیل لهم اتبعوا ما انزل الله آیتینی نازل قیلدی اسباب النزول

ایتکوچی‌نك سوزلرینی ایشتسه‌لرده باری فورو طاوشنی‌غمه ایشتورلر هیچ نرسه فهم قیلماسلر (صمٌّ) صاکفراولردر آنلرکم حق سوزنی ایشتماسلر (بکمٌ) تیلسزلردر نوغری سوز سویلاماسلر (عمیٌ) صوفرلردر نوغری یولنی کورماسلر (فهم لا یعقلون) بس آنلر آکلاماسلر پیغمبر علیه السلام ایتکان سوزلرنی (یا أیها الّذین آمنوا) ای ایمان کیلتورگان کیمسه‌لر (کلوا من طیبات ما رزقناکم) آشاکزلر بز سزگه رزقلاندرغان نرسه‌نك حلال وپاکیزه‌لرندن (واشکروا لله) هم شکرانه قیلکزلر خدای تعالی گه (ان کنتم ایاه تعبدون) اگر عبادت قیلور بولسا کز سز اول خدای تعالی گه گنه حق سبحانه وتعالی حلال نعمتلرنی آشاو ایل بیورغاندن صوك حرام نرسه‌لرنی بیان قیلوب بیوردی (انّما حرّم علیکم) موندن باشقه ایماسدرکم حرام قیلدی خدای تعالی سزلرگه (المیتة) شریعتکه موافق بوغازلانماغان اولاکسه‌نی (والدّم) هم آقفوچی قانی (۱) (ولحم الخنزیر) دخی دوکفز ایتی‌نی وآنك بارچه اجزاسینی (وما اهلّ به لغیر الله) دخی خدای تعالی گه باشقه‌نك اسمی برله بوغازلانغان نرسه‌نی (فمن اضطرّ) بس هر کم عاجز (۲) ومضطر بولسه (غیر باغ ولا عاد) پادشاهدن باش طارتقوچیغه هم ظلم ایتکوچیگه باشقه بولغانی حالده باکه گناهنی استا گوچی گه وشریعت چیگندن چقفوچیغه باشقه بولغانی حالده (فلا اثم علیه) بس یوقدر آکا هیچ گناه حرام نرسه‌نی آشاوده ضرورت حالنده حرام نرسه‌نی آشاو درستدر (انّ الله غفور رحیم) درستلکنده خدای تعالی بارلقاغوچیدر ضرورت وقتنده حرام آشاوچیلرنی رحمة ایتکوچی ومهربانلر بنده‌لرینه (انّ الّذین یکتمون) درستلکده شول کیمسه‌لرکم یاشورورلر یعنی یهود علماءلری کم آنلر رشوت آلوب یاشورور ایدیلر (ما انزل الله من الکتاب) خدای تعالی ایندرگان نرسه‌نی کتابدن یعنی تورات حکملرندن (ویشترون به ثمناً قلیلاً) هم صاتوب آلورلر وآلشدورلر حقلقنی یاشورمك‌لری برابرینه آزغمه آقچه‌نی یعنی شول اشلری اوچون مال آلورلر (اولئك) اوشبو گروه (ما یأکلون فی بطونهم الاّ النّار) آشاماسلر قیامت کونده قارنلرنده مگر اوط آشارلر (ولا یکلّمهم الله) هم سویلاشماس آنلر برله خدای تعالی (یوم القیامة) قیامت کونده (ولا یزکّیهم) دخی پاکلاماس آنلرنی (ولهم عذاب الیم) وبولور آنلرغه رنجتکوچی عذاب (اولئك) اوشبو گروه (الّذین اشتروا الضّلالة بالهدی) شول کیمسه‌لردرکم صاتوب آلدیلر آزغونلقنی هدایة برله یعنی ایمان برابرینه کفرنی اختیار ایتدیلر دنیاده (والعذاب بالمغفرة) دخی عذابنی صاتوب آلدیلر مغفرت برابرینه آخرتده

۱) بو آیة کریمه‌دا گی حصر حصر اضافیدر مشرکلرنك بحیره وسائبه‌نی حرام دیماکلرینه نسبت ایله‌در یرتقوچی جانوار لرنك حراملغی حقنده کافرلرنك سوزلری یوق ایدی شونك اوچون بو آیتنه آنلر ذکر ایدلمادی

۲) یعنی آچلقدن اولوم حالینه کیلسه شول وقتده آنکا شریعت چیکندن چقماس سزلق هم کوب آشاماو شرطی ایله اوشبو نرسه‌لرنی آشاو درستدر

(فَمَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ) بس نی نرسه صبر قیلدردی وعداندی آنلرنی اوط اوزریمه کم اول اوطنی منگو قالغوحیلردر (ذٰلِكَ) اوشبو عذاب آنلرغه (بِأَنَّ اللهَ نَزَّلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ) شول سببلی درکم ایندردی حدای تعالی کتابنی یعنی توراتنی حقلق برله وآنلر اول توراتنك حکمینی توتمادیلر ومحمد علیه السلام صفاتلرینی باشوردیلر یا ایسه کتابدن مراد فرآندر کم آنلر اول فرآنغه ایارمادیلر مخالفة قیلدیلر (وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِي الْكِتَابِ) ودرستلکده شول کیمسه لرکم احتلاف ایتدیلر کتابده یعنی توراتنی یا که فرآنده یاایسه مراد جنس کتابدر یعنی خدای تعالی دن ایندرلگان کتابلرده اختلاف قیلدیلر بعضسینه اشانوب بعضیلرینه اشانمادیلر بس اوشبو کیمسه لر (لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ) البته حقلقدن یراق بولغان خلافلقده لردر کتاب اهلی اوشبو آیة کریمه نزولیدن صوك ایتدیلر کم بزلر شقاق وضلالتده توگلمز بلکه حدای تعالی گه ایمانیمز باردر نمازاوقیمز اوشبو اشلرمز تمام ایدگولکدر دیدیلر حق سبحانه وتعالی بیوردی کم (۳) (لَيْسَ الْبِرَّ) ایدگولك ایماسدر (أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ) ایلاندرماکگز یوزلرگزنی (قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ) قویاش چغوشی هم قویاش باطوشی طرفینه یعنی قویاش چغوشی یا که قویاش باطوشی طرفینه قاراب عبادت ایتمك برله گنه اش بتماس بو اش برله گنه ایدگولك کامل بولماس نصارانك قبله سی قویاش چغوشی طرفی ویهودیلرنك قویاش باطوشی طرفی ایدی (وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللهِ) ولکن ایدگولك یعنی بارچه دیملرده ایدگولك که صاناغان چن یخشیلق شول کیمسه نك ایدگولکیدرکم ایمان کیلتوردی واشاندی اول خدای تعالی گه (وَالْيَوْمِ الْآخِرِ هم آخرت کونینه (وَالْمَلَائِكَةِ) دخی فرشته لرگه (وَالْكِتَابِ) هم خدای تعه دن ایندرلگان بارچه کتابقه (وَالنَّبِيِّينَ) دخی بارچه پیغمبرلرگه یعنی چن یخشیلق اوشبولرنك بارچه سینه اشانماق برله بولور نصارا و یهود عیسی وعزیزنی ابن الله دیمکلری هم جنت بزلرگه گنه مخصوص دیمکلری هم یهود جبرائیل فرشته گه دشمان بولولری وکتابلرنك هم پیغمبرلرنك بعضیلرینه اشانماولری سببلی اوشبو مذکورلرنك بارچه سینه ایمان کیلتورمه گان بولورلر بس آنلرنك مشرق ومغرب طرفینه قاراب عبادت قیلولری ایدگولك توگلدر چن ایدگولك شول کیمسه نك ایدگولکیدر کم اوشبو ذکر اینولگان نرسه لرگه ایمان کیلتوردی (وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ) هم بیردی اول اوزینك مالینی محبتی ایله یعنی سویوب بیردی خدای تعالی رضاسی اوچون (ذَوِي الْقُرْبَى) قرابت ایسالرینه یعنی اوزینك فقیر قرنداشلرینه (وَالْيَتَامَى) دخی یتیملرگه (وَالْمَسَاكِينَ) هم مسکین وبیچاره لرغه (وَابْنَ السَّبِيلِ) واز وقی بولماغان یولاوچیلرغه یاکه فونافقه دیمکدر (وَالسَّائِلِينَ) هم صدقه

۳) یهود ونصارا نمازده ایدگولك مشرق یا که مغرب طرفینه یونالمکدر دیوب گمان ایتدیلرحدای تعالی آنلرنی ردقیلوب اوشبو آیة کریمه نی نازل قیلدی تفسیر جمالی

صوراوچیلرغه (وَفِی الرِّقَابِ) هم خط بیرلگان قللرنك موینلرینی قللقدن آزاد قیلو توغریسنده بیردی یا که خدای تعالی رضاسی اوچون قلنی صاتوب آلوب آزاد قیلدی دیمکدر والله اعلم (وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ) دخی نورغوزدی اول نمازنی (وَاٰتَی الزَّکٰوةَ) هم بیردی زکوة واجبه‌نی موندن اوّلگی‌لری نفل صدقه بیرو حقنده ایدی (وَالْمُوْفُوْنَ بِعَهْدِهِمْ اِذَا عٰهَدُوْا) دخی عهدلرینی اوته‌گوچیلردر چن ایندگولك ایالری هرقایچان عهدقیلسه‌لر براراش برله (وَالصّٰبِرِیْنَ فِی الْبَاْسَآءِ) ومدح ایتارمن صبر قیلغوچیلرنی فقیرلك ومحتاجلق وفتنه(وَالضَّرَّآءِ) دخی صرخاولق وفاطیلق وفتنده (وَحِیْنَ الْبَاْسِ) هم صوغش وفتنه یعنی چن ایندگولك ایالری شوندای کمسه‌لردر (اُولٰٓئِكَ) اوشبو ذکر ایتولمش کمسه‌لر (الَّذِیْنَ صَدَقُوْا) آندای کمسه‌لردرکم توغری ایتدیلر (وَاُولٰٓئِكَ) هم اوشبو گروه (هُمُ الْمُتَّقُوْنَ) آنلردر تقوالق ایتکوچیلر وحرامدن صاقلانوچیلر (اوشبو آیت کریمه‌ده کمالات انسانیه‌نك همه‌سی ذکر ایتولمشدر شول سببلی من عمل بهذه الایة فقد استکمل الایمان یعنی هرکم اوشو آیت برله عمل قیلسه تحقیق اول کمسه ایمانی کامل قیلندی دیوب منقولدر (یٰٓاَیُّهَا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا) ای مؤمنلر (کُتِبَ عَلَیْکُمُ الْقِصَاصُ) (١) فرض ایتولدی سزلرگه قصاص واوتاشمك (فِی الْقَتْلٰی) اولتورلمشلر توغریسنده یعنی براوایکنچینی عمدا اولتورسه اولتورگوچینك اوزینی اولتورمك وقصاص ایتمك فرض قیلندی اسلام دینی کیلودن الگاری عرب‌نك ایکی قبیله‌سی آراسنده دعوی بولوب بر برینی اولتورشسه‌لر اولوغ حرمتلی نسللدن بولغان قبیله‌نك کشیسی توبان درجه‌ده‌گی قبیله کشیسینی اولتورسه آنك اوچون اولتورگوچی برقل آزاد قیلور ایدی قصاص آلونماس ایدی هم خاتون کشی برابرینه ایر کشینی اولتورورلر ایدی هجرندن صوك بو خصوصده خدای تعالی‌نك حکمی نازل بولدی وقصاص اشنده نیگزلك ایتمك برله فرمان بولدی (اَلْحُرُّ بِالْحُرِّ) آزاد کشی آزاد کشی برابرینه (وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ) وقل کشی قل برابرینه (وَالْاُنْثٰی بِالْاُنْثٰی) هم خاتون کشی خاتون کشی برابرینه قصاص ایدلور حضرت امام اعظم قاشنده بو آیت‌نك حکمی النفس بالنفس آیت کریمه‌سی ایله منسوخدر شول سببلی آنك قاشنده برکشی برابرینه برکشی اولتورلور قصاصده قللق وآزادلق هم ایرلك وخاتونلق آیورماسی بولماس (فَمَنْ عُفِیَ لَهٗ) بس هرکمسه‌کم عفو ایتولسه وکیچولسه آکا (مِنْ اَخِیْهِ شَیْءٌ) اولتورلگان مؤمن قرنداشی‌نك قصاصندن برنرسه یعنی اولتورلگان کشی‌نك وارثلری اولتورگوچی‌نك قصاصندن کیچسه‌لر (فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوْفِ) بس اولتورگوچیگه نیوشدر ایارمك یخشی اشکه (وَاَدَآءٌ اِلَیْهِ بِاِحْسَانٍ)

١) سعید بن جبیر رضی الله عنه دن روایت ایدلمشدر کیم جاهلیت‌ده عربنك ایکی قبیله‌سی آراسنده صوغش واقع بولغان ایدی کوب کشیلر اولتورلگان هم جراحتلانگان ایدی اولتورگانلر آراسنده قللرو خاتونلرده بار ایدی شول قبیله‌لر اسلامنی قبول ایتکانلرندن صونك هم شول دعواسی بتمادی مغلوب بولغان قبیله‌جینه نلردن قصاص استادیلر قللر برابرینه آزادکشی لرنی هم خاتونلر برابرینه ایر کشیلرنی اولتورما کچی بولدیلر بس حق تعالی اوشبو قصاص آیتینی ایندردی لباب النقول

هم اوتامك اولتورلكان كشی‌نك وارثینه قان بهاسینی یخشیلق برله یعنی وارثلر قصاص آلودن اوز اختیارلری برله کیچسه‌لر اولتورگوچی کشی یخشی‌لق برله هیچده آغرسنمایینچه دیتنی وقان بهاسینی آنلرغه تولامك تیوشدر (ذٰلِكَ) اوشبو قصاصدن عفو ایدلمك (تخفیف من ربکم ورحمة) یکله‌یتودر سزلرکه ربکزدن هم رحمت ومهربانلقدر (فمن اعتدی بعد ذلك) بس هر کم چیکدن چقسه اوشبونك صوکنده یعنی بر مرتبه عفو قیلوب دیتنی آلغاندن صوك اولتورگوچینی اولتورسه‌یاکه قاتل بولماغان کشینی تیوش سزکه اولتورسه یاینه اولتورگوچی چیکدن چقسه قصاصدن هم دیت تولاودن باش طارتسه یا ایسه براونی اولتوروب دیت تولا گاندن صوك ینه ایکنچی کشینی اولتورسه (فله عذاب الیم) بس بولور اول کمسه‌گه رنجتکوچی عذاب آخرتده (ولکم فی القصاص حیوة) وسزلرکه یاردر قصاص حکمنده ترکلك یعنی قصاص حکمی ترکلکنك بقاسینه سبیدر زیراکه اگر قصاص حکمی بولماسه کشی اولتورمکدن قورقماسلر ایدی ظلم برله کشی اولتورو کوبایور ایدی قصاص آلونودن قورقوب اولتورگوچیلر طیولورلر شول جهتدن قصاص ترکلك که سبب در (یا اولی الالباب) ای عقل‌ایالری (لعلکم تتقون) شایدکم سزلر صاقلانورسز ناحق یرده کشی اولتورودن (کتب علیکم) یازلمش بولدی یعنی فرض ایتولدی سزلرکه (اذا حضر احدکم الموت) هر قایچان حاضر بولسه وکیلسه سزنك بره‌گوکزکه اولوم یعنی اولومنك اسباب وعلامتلری ظاهر بولوب اولیرگه حاضرلنسه شول وقتده اول کمسه‌گه فرض بولدی (ان ترك خیراً) اگر قالدرسه اول کمسه مالنی یعنی بای کشی بولسه (الوصیة) وصیت‌ایتمك (للوالدین والاقربین) آنا آناسی هم قرنداشلری اوچون (بالمعروف) عدلك وتیکزلك برله (حقاً علی المتقین) حقلق وتوغریلق برله ثابت بولدی اوشبو وصیت، گناهدن صاقلانوچیلر اوچون جاهلیتده ریا وسمعه یوزندن خلق مافتاسون اوچون وصیت قیلورلر ایدی آنا آنالرینی وقرنداشلرینی محروم قیلورلر ایدی شول سببلی حق‌تعالی اوّل مسلمانلرغه آنا آناسینه وقرنداشلرینه وصیت ایتونی فرض قیلدی صکره اوشبو حکم کیله‌چکه‌گی میراث آیتی برله منسوخ بولدی میراث آیتی برله خدای‌تعالی اوزی هر قایسی وارثنك حصه‌لرینی تعیین قیلدی حاضرده وصیت ایتو فرض توگلدر بلکه مالی‌نك اوچدن بری برله وصیت ایتمك افضل وکورکام اشدر اوچدن برندن آرتغی برله وصیت ایتمك وارثلرنك اجازتندن باشقه درست توگلدر ایتسه هم طوتلماس میراث آیتی سورهٔ نساده ذکر ایدلور (فمن بدله) بس هرکم آلشدرسه واوزگارتسه اول وصیتنی (بعد ماسمعه)

۱) جاهلیت عادتلرندن بری شول ایدی کیم اولگان کشی‌گه بالالر ندن باشقه هیچ‌کیم‌وارث بولماس ایدی بالالرینك آراسنده هم ایر بالاسی غنه وارث بولور ایدی بس حق سبحانه وتعالی بالالرنك وارث بولماقینی اوّلگی کبی قالدردی لکن آتاآنا اوچون هم باشقه‌قرنداشلری‌اوچون وصیت ایتمکنی فرض قیلدی بای کشیگه آندن صوك بو آیت مواریث آیتی‌برله نسخ ایدلدی

تفسیر جمالی

آنی ایشتکاندن صوڭ (فَاَنَّمَآ اِثْمُهٗ) بس موندن باشنه توگلدر کم اول اوزگارتونڭ گناهی (عَلَى الَّذِيْنَ يُبَدِّلُوْنَهٗ) شول کمسه‌لر اوزرینه‌در کم آلشدیرلر آنلر اول وصیت‌نی یعنی وصیت ایتکوچیگه گناه بولماس وصیت‌نی اوزگارتکان کشی‌نڭ اوزینه بولور (اِنَّ اللّٰهَ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ) درست‌لکه خدای تعالی ایشتکوچیدر وصیت ایتکوچینڭ سوزینی بلگوچیدر آنڭ نیتینی (فَمَنْ خَافَ) بس هرکم سیزسه وبلسه (مِنْ مُوْصٍ جَنَفًا) وصیت ایتکوچیدن حقلقدن آوشونی (اَوْ اِثْمًا) یا ایسه گناه‌نی وصیت اشنده یعنی وارثلریا که قاضی‌یا که وصی وصیت ایتکوچی کشی‌نڭ یاڭلشلق برله توغریلقدن آوشقانینی یا که‌بوزوق وخلاف‌وصیت ایتمه‌کینی‌بیلسه وارثلرنی محروم ایتمك یاکه‌ڭلشدن آرتق وصیت ایتمك کبی (فَاَصْلَحَ بَيْنَهُمْ) بس اصلاح قیلسه‌اول آنلرنڭ آراسینی‌یعنی وصیت ایتکوچی برله‌وارثلرا راسینی کیلشدرسه (فَلَآ اِثْمَ عَلَيْهِ) بس یوقدر هیچ گناه‌اول کمسه‌اوزرینه (اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ) درستلکه خدای تعه یارلقاغوچیدر یاڭلش وصیت ایتکوچینی اگر حقلقده فایتسه مهربان ورحیملی‌در شریعتدن چقماغان وصیت ایتکوچیگه (يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا) ای ایمان کیلتورگان کیمسه‌لر (كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ) فرض ایتولدی سزلرکه روزه توتماق (كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكُمْ) نتاك کم فرض ایتولگان ایدی اول روزه سزلردن الگاری بولغان کیمسه‌لرگه روزه توتو نفسکه چیتن وآغر بولغان عبادت بولغانغه کوره خدای تعالی مؤمنلرنی جواتوب بیورکم بو عبادت سزگه‌گنه خاص توگل بلکه اوّلگی منلر هم روزه توتماق برله بیورلمشلر ایدی شولاز کبی سزگه هم فرض ایتولدی (لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَ) شایدکم صاقلانورسز گناهلردن روزه توتو سببلی (اَيَّامًا مَّعْدُوْدٰتٍ) بر نچه صانالمش کونلر روزه توتوگز کم مراد رمضان آیندر بعضیلر بو کونلردن مراد ایام البیض دیب آطاله تورغان هر آیده بولا تورغان کونلر هم عاشورا کونیدر کم رمضان روزه‌سی فرض بولودن الك شول کونلرده روزه توتماق فرض ایدی دیمشلر والله اعلم (فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيْضًا) بس هر کیم بولسه سزلردن صرخاو یعنی روزه توتقانده صرخاوی کوچایورلك وضرر ایرشورلك بولسه (اَوْ عَلٰى سَفَرٍ) یاایسه سفرده بولسه (فَعِدَّةٌ مِّنْ اَيَّامٍ اُخَرَ) بس روزه توتار اول کیمسه شول کونلرنڭ صانونچه باشقه کونلردن یعنی صرخاولق یا که مسافرلك سببلی نچه کون روزه‌سی قالغان بواسه صوڭندن شولقدر کونلرده روزه توتوب قضا قیلور (۱) (وَعَلَى الَّذِيْنَ يُطِيْقُوْنَهٗ) وشول کیمسه‌لر اوزره کم آنلرنڭ روزه توتوغه کوچلری یتار لکن توتونی تلاماسلر بس آنلرغه لازمدر توتو اورنینه (فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِيْنٍ) (۲) فدیه بیرمك بر فقیرنڭ بر کون‌لك آشاملقی قدر یعنی هر بر کون

۱) اوشبو آیة کریمه‌نڭ معناسینی بعضیلر شویله دیمشلردرکیم واجب ولازمدر فدیه بیروگه‌کو چلری یتکان کیمسه‌لرگه اگرده روزه توتوغه کوچلری یتماسه فدیه بیرمك بوتقدیرده یطیقونه‌دا گی ضمیر بدل‌وفدیه گه‌راجعدر هم‌بوصورتله آیت منسوخ بولماس والله اعلم

۲) روزه‌ده فدیه‌نڭ مقداری حضرت امام اعظم مذهبنده هر برکون اوچون فطره صدقه‌سی قدر یعنی یارطی صاغ دورت قداق یارم چاماسنده بغدای یا که برصاغ آرپا یا که خرما یا که شولارنڭ قیمتی‌نی بیرمك تیوشدر

روزه اوچون یارطی صاع بغدای بیرر اوشبو حکم اسلامنك اوّلنده ایدی روزه توتارغه کوچی یتسه‌ده توتماینچه روزه توتو اورنینه فدیه بیرمك که اختیار ایدی صکره بو حکم منسوخ بولدی کوچی یتکان کشی که البته روزه توتماق لازمدر فدیه بیرمك درست توکلدر کوچی یتما کان شیخ فانی‌لرغنه فدیه بیرورلر بعضیلر اوشبو آیة کریمه‌ده لا کلمه‌سی محذوفدر تقدیری وعلی الذین لا یطیقونه‌در دیورلر اول تقدیرده معناسی روزه توتوغه کوچی یتما کان کشیلر فدیه بیرسونلر دیمك بولور بو صورتده آیتنك حکمی منسوخ بولماس والله تعالی اعلم (فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا) بس هر کم آرتدرسه اوز رغبتی برله ایدگولکنی یعنی فدیه‌نی مذکور مقداردن آرتق ایتوب بیرسه یا که هم روزه توتوب هم فدیه بیرسه (فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ) بس اول اشی ایدگورا کدر آنك اوچون (وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ) وسزنك روزه توتماکز توتماسقه رخصت بولا توروب ایدگورك وآرتوغراقدر سزنك اوچون روزه توتماینچه فدیه بیرودن یا که صوکندن قضا قیلودن (إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ) اگر بیلور بولسا کز سز روزه‌نك فضیلتی‌نی (شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ) اوشبو مذکور کونلر شوندایین رمضان آیدر کم ایندرلدی اول آیده قران یعنی قرآن ایندرلما کی‌نك ابتداسی شول آیده بولدی یا ایسه مراد قرآن‌نك لوح المحفوظدن دنیا کوکینه ایندرلما کیدر کم رمضان آینده واقع بولدی صکره آیت آیت نیوشلی وقتلرده ایندرلدی (هُدًى لِلنَّاسِ) توغری یولنی کورساتکوچی بولغان حالده اول قرآن آدمیلر اوچون (وَبَيِّنَاتٍ) هم روشن دلیللر بولغانی حالده (مِنَ الْهُدَى) حلال وحرام هم باشقه حکملردن (وَالْفُرْقَانِ) دغی حق برله باطل آراسینی آیرغوچیدن (فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ) بس هر کم حاضر بولسه سزلردن یعنی شهرده مقیم بولسه رمضان آینده (فَلْيَصُمْهُ) بس روزه توتسون اول کیمسه اول آیده (وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا) وهر کم صرغاو بولسه (أَوْ عَلَى سَفَرٍ) یا ایسه سفر اوزره بولسه یعنی اورتا بورش برله اوچ کونلك یولغه سفرگه چقغان بولسه آندایین کیمسه‌لرگه روزه توتماسه‌لر رخصتدر (فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ) بس لازمدر آنلرغه شول کونلرنك قضاسی شول کونلر صانونچه باشقه کونلردن اوشبو آیة کریمه برله اوّلکی آیتدا گی کوچی یتکان کشیلرگه روزه توتماسقه اختیار بولو حکمی منسوخدر اختیار باری صرغاوغه ومسافرگه هم کوچی یتما گانلرگه گنه‌در (يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ) تیلار خدای تعالی سزلرگه یکللکنی (وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ) وتیلاماس اول سزلرگه آغرلق وچیتنلکنی شوکا کورا صرغاو ومسافرلرگه روزه توتماسقه

رخصت بیرگاندر (وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ) هم تیلهر خدای تعالی سزلرنك كامل وتمام
قیلمافكزنی روزهنك صانینی یعنی رمضان آیینك همه كونلرنده روزه طوتمافكزنی یا كه
صرخاولق ومسافرلك سببلی قالدرغان روزهلركزنی تمام وكامل ایتوب قضا قیلمافكزنی
تلهر (وَلِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا هَدٰيكُمْ) دخی تلهر سزنك اولوغلق برله یاد ایتما ككزنی
خدای تعالینی یا كه عید نمازنده آكا تكبیر ایتماككزنی شول برسه اوزرینه كم
توغری بولغه كوندردی سزلرنی اول خدای تعالی (وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ) وشاید كم
سزلر شكرانه قیلورسز خدای تعالینك نعمتلرینه (وَاِذَا سَاَلَكَ عِبَادِی عَنِّی) وهر قایچان
صوراسهلر سندن ای محمد علیه السلام منم بندهلریم منم صفتلریم توغری سندن
یا كه دعا قیلغان وقتلرنده منم نچوك معامله قیلماقیم توغری سندن (فَاِنِّی قَرِیبٌ) بس
درستلكده من یاقنمن آنلرغه علمیم واجابتیم برله مرویدر كه بر اعرابی رسول
صلی الله علیه وسلمدن صورادی یا نبی الله خدای تعالی منكا یاقنمیدر تا كم
من آكا سرلرمنی پاشرن ایتسام یا كی یراقمیدر فجقرب ایتایممو دیدی بس خدای
تعالیدن اوشبو آیت نازل بولدی (اُجِیبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ) قبول ایتارمن واجابت قیلورمن
اوندا گوچینك اوندامكینی (اِذَا دَعَانِ) هر قایچان اونداسه اول منی یعنی دعا
قیلغان بندهنك دعاسینی قبول قیلورمن وصوراغانینی بیرورمن اگر تلهسام یا كه
آنك صوراغان نرسهسی نقدبرگه خلاف بولماسه یا كه اول بنده گه دعاسینك مقبول
بولماقی خیر بولسه (فَلْیَسْتَجِیبُوا لِی) پس اجابت استاسونلر وقبول ایتونی صوراسونلر
مندن بندهلریم (وَلْیُؤْمِنُوا بِی) هم ایمانلرنده ثابت بولسونلر یا كه دعالرینك مقبول
بولماقینه اشانسونلر (لَعَلَّهُمْ یَرْشُدُونَ) تا شایدكم آنلر طوغری یولغه كونلورلر وطوغری
یولده ثابت بولورلر بو آیتده گی دعا قیلغوچیلردن مراد روزه توتقوچیلردر دیمشلر
كم آنلرنك دعالری البته مقبولدر اسلامنك اوّلنده مسلمانلرغه رمضان آینده
بستو نمازینی اوقوماینچه افطار قیلو هم رمضان كیچلرنده خاتونلرینه یقین لق قیلو
درست توگل ایدی صحابهلردن بعضیلری غلبهٔ شهوت سببلی صبر قیلا آلمایوب
رمضان آیی كیچلرنده خاتونلرینه یقین لق ایتدیلر صكره بو اشلرینه اوكونوب پیغمبر
علیه السلام حضرتلرینه عرض قیلدیلر حق سبحانه وتعالی شول خصوصه آیت نازل
قیلدی وبیوردی كم (۱) (اُحِلَّ لَكُمْ) حلال ایتولدی سزلرگه (لَیْلَةَ الصِّیَامِ) روزه
كیچهسنده (اَلرَّفَثُ اِلٰى نِسَآئِكُمْ) خاتونلركزغه جماع ومباشرت ایتمك (هُنَّ لِبَاسٌ
لَكُمْ) اول خاتونلر كیوم واورتودر سزلرگه (وَاَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ) هم سزلر لباس

۱) معاذبن جبل رضی الله عنهدن مرویدر كیم ابتدای اسلامده مسلمانلر روزه توتقان وقتلرنده كیچ بولغاچ یاتوب یوقلا نغانغه چه آشارلرهم اچارلر ایدی تبهیاتوب یوقلاغاندن صوك آشاواچو هم جماع رست بولماس ایدی انصار بن قیس نامی صرمه دیكار كون یستونی اوقوغاچ بیك اویقو غلبه قیلوب هیچ نرسه آشاماینچه یاتوب یوقلاغان ایدی هیچ نرسه آشاماسدان ایكنچی كون روزه توتو آنكا بیك چیتن بولدی اوشانداق حضرت عمر خطاءا یوقلاغاندان صوكك جماع قیلوب بواشنی اولحضرت صلی الله علیه وسلم گه سویلادی حق سبحانه وتعالی بو خصوصه اوشبو احل لكم لیلة الصیام آیة كریمه سینی نازل قیلدی صحابهلر بونكا بیك شادلا ندیلر لباب النقول

وکیوم‌سز خاتونلرکزغه ایر برله خاتونلی بر برسینه کیتوم شکالی دیمك برکه اختلاط والتصاقلرندن کنایه‌در (عَلِمَ اللّٰهُ) بلدی خدای تعالی علم ازلی‌سی برله (اَنَّکُمْ کُنتُمْ تَخْتَانُونَ اَنفُسَکُمْ) شونی کم سزلر خیانت قیلور بولدکزاوز نفسلرکزکه روزه کیچلرنده جماع ایتمه‌ککزبرله (فَتَابَ عَلَیْکُمْ) بس رجوع قیلدی وقایتدی خدای تعالی سزلرکه اوزینك مغفرتی ورحمتی برله (وَعَفَا عَنکُمْ) هم عفو قیلدی وکیچدی سزدن اول خیانتنی (فَالْآنَ بَاشِرُوهُنَّ) بس ایمدی مباشرت قیلکز خاتونلرکزغه رمضان کیچه‌لرنده (وَابْتَغُوا) هم استه‌کز (مَا کَتَبَ اللّٰهُ لَکُمْ) خدای تعالی سزکه یازغان نرسه‌نی یعنی جماع قیلو برله تقدیر ایتولکان بالانك دنیاغه کیلمه‌کینی استه‌کز مجرد شهوت ولذت اوچون‌گنه بولماسون (وَکُلُوا وَاشْرَبُوا) هم آشا کز واچکز روزه‌کیچلرنده(۱)(حَتّٰی یَتَبَیَّنَ لَکُمُ الْخَیْطُ الْاَبْیَضُ) تاکم ظاهر بولغانده‌چه سزلرکه آق جب (مِنَ الْخَیْطِ الْاَسْوَدِ) فارا جبدن یعنی طاك آطقانده‌چه آشا کز واچکز دیمکدر آق جب کون یافطی‌سندن وفارا جب تون فارانغولقندن کنایه‌در (مِنَ الْفَجْرِ) طاکدن (ثُمَّ اَتِمُّوا) صکره تمام قیلکز سز (اَلصِّیَامَ اِلَی الَّلیْلِ) روزه‌نی کیچکه‌چه (وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ) ومباشرت ایتمه‌کز خاتونلرکزغه (وَاَنتُمْ عَاکِفُونَ فِی الْمَسَاجِدِ) وحالانکه سزلر اعتکاف اولتورغوچیلرسز مسجدلرده یعنی مسجده اعتکاف اولتورغوچی کشیگه خاتونلرینه یقین‌لق‌ایتو درست توگلدر (تِلْکَ) اوشبو ذکر ایدلمش حکملر(حُدُودُ اللّٰهِ) خدای تعالی‌نك چیکلکان چیکلریدر (فَلَا تَقْرَبُوهَا) بس یقین بولماکزسزاول چیکلرکه مراد شول چیکلردن چقماکز دیمه‌کدر (کَذٰلِکَ) اوشانداق یعنی نتاك کم اوشبو حکملرنی بیان قیلدی شونك کبی (یُبَیِّنُ اللّٰهُ اٰیَاتِهِ لِلنَّاسِ) بیان قیلور خدای تعالی اوزینك آیتلرینی آدمیلرکه یعنی امر نهی وعد وعیدلرینی آنلرغه بلدرور (لَعَلَّهُمْ یَتَّقُونَ) تاکم شاید صاقلانورلر آنلر خدای تعالی‌نك چیکلرندن چقودن (وَلَا تَاْکُلُوا اَمْوَالَکُم بَیْنَکُمْ) وآشاماکز سز مال‌لرکزنی اوز آراکزده حقسزلق برله یعنی بر برکزنك مال‌لرینی اوغرلاب یاکه خیانت قیلوب ظلم‌لق برله آشاماکز (وَتُدْلُوا بِهَا اِلَی الْحُکَّامِ) هم ایرشدرمه‌کز مال‌لرکزنی حاکم‌لرکه یعنی آنلرغه رشوت ایتوب مال بیرمه‌کز (لِتَاْکُلُوا فَرِیقًا مِّنْ اَمْوَالِ النَّاسِ) تاکم آشاماقکز اوچون اول حاکم‌لرنك یاردمی برله آدمیلرنك مال‌لرندن بر مقدارنی (بِالْاِثْمِ) ظلم‌لق برله یاکه یالغان آنط ویالغان گواهلق برله (وَاَنتُمْ تَعْلَمُونَ) وسزلر بلورسز اوزکزنك ظلم‌لق ویلغانکزنی مرویدرکم انصاری صحابه‌لردن

۱) امام بخاری سهل بن سعددن روایت انمشدر کبم حتی یتبین لکم الخیط الابیض من الخیط الاسود نازل بولغاچ مسلمانلر روزه توتماقچی بولسه‌لر بعضیلری آیاقلرینه آق جب هم فاراجب باغلاب شولاربر برسندن آیرلو رلق بولوب یاقطرغانغه‌چه آشارلراچارلرایدی صکره حق سبحانه وتعالی من الفجر کلمه‌سینی ایندردی آندن سونك کیچ ایله کوندزایدکینی آنکلادیلر

اسباب النزول

حضرت معاذ بن جبل وثعلبه رسول اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله وسلم‌دن سؤال‌ایتدیلرکم
نی اوچون اوشبو آی تورلی تورلی بولوب کورنه‌در اوّلده نچکه اوراق شیکللی گنه
بولوب صڭره آفرن آفرن ضورایوب یارطی آی شکلنده بولوب صڭره تمام طولی
آی بولوب کورنه‌در آندن صوڭ ینه کیمی باشلاب بیك نچکه بولوب قالادر بونڭ
حکمتی نیچکدر دیدیلر حق سبحانه وتعالی بو خصوصده آیت نازل‌ایدوب بیوردی‌کم
(یَسْئَلُونَكَ عَنِ الْاَهِلَّةِ) صورارلر سندن ای محمد علیه السلام یاڭا توغان آی‌لر
طوغریسندن (قُلْ) ایتکل‌سن اول صوراوچیلرغه (هِیَ مَوَاقِیتُ لِلنَّاسِ) اول یاڭا
آیلر وقتلرنڭ بیلگولریدر آدمیلر اوچون تاکم شونڭ برله وقتلرنڭ صانلرینی
عدت ومدت حمل وفصال کبی مدتلرنی بلورلر (وَالْحَجِّ) هم حج قیلو اوچون
وقتلرنڭ بیلگولریدر تاکم شونڭ برله حج موسمی یتکانلکینی بلورلر (وَلَیْسَ
الْبِرُّ) وایمه‌سدر ایدگولك (بِاَنْ تَاْتُوا الْبُیُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا) سزنڭ کیلمه‌کڭز برله
ایولرگه آرقالرندن جاهلیت زمانده هرکم حج یاکه عمره حج قیلماق اوچون احرام
باغلاسه اول کمسه‌گه ایونڭ ایشکندن کرمك حرام بولور ایدی ایونڭ آرط
طرفندن تیشك یاصاب شوندن کرورلر ایدی یاکه ایونڭ توبه‌سندن توشه‌رلر
ایدی صحرا خلقی چادرلرینڭ آرط یاغندن کرورلر ایدی اوشبو اشلرینی
ایدگولکدن صانارلر ایدی هم آنی قویغان کشینی فاسق وفاجر دیوب بلورلر ایدی
اوشبو حکم عرب‌نڭ بارچه‌سینی شامل‌ایدی مگر برنیچه قبیله قریش وخزاعه وبنو
عامر وثقیف قبیله‌لری بو حکم‌گه داخل توگل ایدیلر اوشبو قبیله کشیلری احراملی
حال‌لرنده ایولرینڭ ایشگندن بورسه‌لر آنلرغه رخصت ایدی بوقبیله‌لرنی دینلرنده
وعادتلرنده بیك نق ومحکم طورولری سببلی خمس دیوب آطارلر ایدی برکون
حج موسمنده رسول اکرم صلی الله علیه وآله وسلم حضرتلری احراملی حالده بر
ایونڭ ایشگندن چقدیلر آنڭ آرطندن انصاری صحابه‌لردن رفاعه رضی‌الله عنه هم
شول ایشکدن چقدی بو حالنی کوروب صحابه‌لر حضرت رفاعه‌نی فاجر دیدیلر
رسول‌اکرم حضرتلری رفاعه‌دن بو اشنی نی‌اوچون قیلدڭ دیوب صوراغاچ یارسول
الله من سزگه اقتداء ایتدم سزگه ایاروب آرطڭزدن چقدم دیوب جواب بیردی
رسول صلی الله علیه وسلم بیوردیلر کم ایشکدن چقماق مڭا درستدر من خمس
جمله‌سندن قریش قبیله‌سندن من سن خمسدن توگل‌سن حضرت رفاعه ایتدی
یا رسول‌الله اگرسن خمس‌دن بولساڭ من هم خمسدن‌من زیراکه منم دینم سنڭ
دینڭدز باشقه دینده توگل‌من دیدی بس بوخصوصده خدای‌تعالی‌آیت نازل قیلوب
بیوردی کم سزنڭ بو اشڭز یعنی ایولرنڭ ایشکلرندن کرمه‌ینچه آرط یاقلرندن

کرمه ککز ایدگولك توگلدر (وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقٰى) ولکن ایدگولك ایاسی شول کمسه درکم قورقدی اول خدایدن وصاقلاندی جاهلیت عملرندن (وَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا) وکیلکلرسز ایولرگه ایشکلرندن احراملی حالکزده هم باشقه وقتلرده (وَاتَّقُوا اللّٰهَ) هم قورقکز خدای تعالی دن (لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ) شایدکم سزلر فلاح طاپارسز ومقصودغه ایرشورسز (وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ) (١) وصوغشکز سز خدای تعالی یولنده (الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ) شول کمسه لر برله کم صوغشورلر آنلر سزنك برله (وَلَا تَعْتَدُوا) وچیکدن چقماکز یعنی کافرلر صوغش باشلاماغانده سزلر آنلرغه فارشی صوغش باشلاماکز بوحکم آیت سیف برله منسوخ بولدی (إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ) درستلکده خدای تعالی دوست طوتماس چیکدن چقفوچی وظلم ایتکوچیلرنی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلری بریل صحابه لردن بر جماعت ایله عمره نیتی ایله مدینه دن مکه گه یوناللدیلر عرب مشرکلری نك سفیه وادبسزلری آنلرنی مکه گه کرودن طیدیلر مکه اچینه کرتمه سمز دیدیلر آخر الامر حدیبیه ده شول طریقه صلح ایتدیلرکم اوشبو یلده مؤمنلر مکه گه کرمه ینچه کیری قایتوب کیته رلر کیل چك یلده حج موسمنده مکه گه کیلورلر هم شول وقتده مشرکلر مکه نی اوچکون خالی قویارلر تاکم مسلمانلر فراغت وایرکنلك ایله حج عملرینی ادا قیلورلر ایکنچی یلده عمره قضاسی نیتی ایله مکه گه یونه لمه کچی بولدیلر شول وقتده صحابه لر تأمل ایتدیلر کم مبادا فریش مشرکلری اوّلکی عهدلرینه خلافلق قیلوب صلحنی بوزسالر وبزگه فارشی صوغش باشلاسه لر بزنی اشلرمز شهر حرام بولغان آیلرده هم بلد حرام بولغان مکه شهرنده صوغش قیلماق وقان توکمه ك درست توگل دیوب قورقدیلر حق سبحانه وتعالی یوقاریده اونکان آیت کریمه نی نازل قیلدی وبیوردیکم اگر اول مشرکلر سزگه فارشی صوغش باشلاسه لر سزهم آنلر برله صوغشکز ودخی بیوردی (وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ) واولتورکز سزنك برله صوغش قیلوچی مشرکلرنی هر برده طابسا کز آنلرنی یعنی کیره ك مسجد حرامده وکیره ك باشقه یرده (وَأَخْرِجُوهُمْ) هم چغارکز سز آنلرنی مِنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ) شول اورندن کم چغاردیلر آنلر سزلرنی یعنی مکه دن چغارکز (وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ) وآنلرنك خدایغه شرك کیلتورمکلری قاطیراقدر سزنك آنلرنی حرم یرنده اولتورماکدن (وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ) وصوغش قیلماکز سز اول مشرکلر برله مسجد حرام یانده مراد حرم شریفنك همه یرلریدر (حَتّٰى يُقَاتِلُوكُمْ فِيهِ) تاکیم صوغشقانلرینه چه آنلر اوزلری سزنك برله مسجد حرام قاشنده

١) حج ایله برابر اوشبو حکم ذکر ایدلور کیم مکهٔ مکرمه حضرت ابراهیم علیه السلام زمانندن قیامتگه قدر ایمین لك یر یدر اگر حرم یرنده ایکی دشمان قارافارشی اوچرا شسه لر بر برسی ایله صوغشماق درست توکلدر اوشانداق شهر حرام بولغان دورت آیده صوغش ایدلماس کیم رجب ذوالقعده وذوالحجه هم محرم آیلر یدر بو آیلر امان آیلر یدر وزیارت وقتلر یدر کیم عرب ملکنده بو آیلرده یول لر آچق یولور صوغش توتماتولور هیچ برکیمسه ایکنچی گه تعرض ایتماس مگر کافرلر اوشبو آیلرده مسلمانلرغه فارشی اوزلری صوغش باشلاسه لر مسلمانلر آنلر ایله صوغشورلر

تفسیر جمالیدن

(فَان قاتلوكم فاقتلوهم) (١) بس اگر صوغش قيلسه‌لر آنلر اوزلرى باشلاب سزنك برله بس اولتورگز سز آنلرنى وحرم شريف‌نك حرمتى‌نى بوزو بولا ديب قورقماگز (كذلك جزاء الكافرين) اوشانداقدر كافرلرنك جزاسى (فان انتهوا) بس اگر طيولسه‌لر اول مشركلر كفر وشركدن (فان الله غفور رحيم) بس درستلكده خداى تعالى يارلقاغوچيدر مشرك وقتلرنده قيلغان گناه‌لرينى مهربان ورحيملى‌در كم آنلرنك ايمان وتوبه‌لرينى قبول قيلور (وقاتلوهم) وصوغش قيلگز مشركلر برله (حتى لا تكون فتنة) تاكم بولماغانغه‌چه فتنه يعنى شرك ومشركلك تمام بتكانگه‌چه صوغشگز (ويكون الدين لله) هم بولغانغه‌چه طاعت وعبادت خداى تعالى گه‌گنه (فان انتهوا) بس اگر طيولاسه‌لر اول مشركلر كفر وشركلرندن (فلا عدوان الا على الظالمين) بس يوقدر ظلم‌لق‌نك جزاسى مگر ظلم‌لق ايتكوچيلرگه‌گنه‌در يعنى شركدن طيولوب ايمان كيلتورسه‌لر آنلرغه اوّلدا گى شرك وكفرلرى اوچون جزا بيرلماس (الشهر الحرام بالشهر الحرام) حرام بولغان آى حرام بولغان آى‌نك برابرينه‌در يعنى اوشبو يلداغى شهر حرام ذوالقعده اوتكان يلده بولغان ذوالقعده برابرينه‌در كم اول اوتكان ذوالقعده آينده مشركلر سزنى مكه‌گه كرتماينچه محروم قيلوب يبارگانلر ايدى بس سزلر اوشبو ذوالقعده آينده آنلردن اوچگزنى آلگز (والحرمات قصاص) وحرمتلر بربرسينه تيگز وبرابردر يعنى مشركلر اوتكان يلداغى شهر حرام بولغان آينك حرمتينى بوزغان بولسه‌لر آنك برابرنده سزلر اوشبو يلداغى شهر حرام‌نك حرمتى‌نى ترك قيلورسز (فمن اعتدى عليكم) بس هركم ظلم‌لق قيلسه سزلرگه سزگه قارشى صوغش باشلاماق برله (فاعتدوا عليه) بس سز هم ظلم‌لق اينگز آنك اوزرينه يعنى آنك ظلم‌لقى‌نك جزاسينى بيرگز (بمثل ما اعتدى عليكم) شونك مثلى برله كم ظلم‌لق ابتدى اول سزلرگه يعنى اول مشركلر سزگه قارشى صوغش باشلاسه‌لر سز هم آنلر كبى صوغش قيلگز (واتقوا الله) دخى قورقگز خداى تعالى‌دن (واعلموا ان الله مع المتقين) وبلوگز شونى كم خداى تعالى تقوالق ايتكوچيلر برله برگه‌در يعنى آنلرغه نصرت ويارديم اينكوچيدر رسول اكرم صلى الله عليه وسلم حضرتلرى عمره قضاسينى اوتا گانلر ايدى مسلمانلردن برجماعت عرض قيلديلر كم يا رسول الله بزلرنك يول آزوغيمز يوق محتاجلرمز آزغلرى بولغان كشيلر بزگه هيچ نرسه بيرميلر ويارديم ايتميلر ديديلر حق تعالى‌دن فرمان ايرشدى كم (وانفقوا فى سبيل الله) ونفقه بيرگز اى باى بولغان كمسه‌لر خداى تعالى بولنده يعنى صوغش اوچون (٢) (ولا تلقوا

١) يعنى مكه‌امان برى بولسه‌ده لكن مشركلرده امان قالمادى آنلر مكه‌نك حرمينى بوزوب اول برده سزلرگه ظلم ايتماك كه باشلاديلر سزلرگه اذيت وجفالر ايلاديلر آنلرنك بو اشلرى حرم شريفده كشى اولتورودن‌ده يمانراقدر ايمدى مشركلرگه امان قالمادى آنلرنى هر برده‌طاپسانگز اولتورگز بس مكه‌مكرمه فتح ايتو لگاچ حضرت پيغمبر صلى الله‌عليوسلم بيوردى كيم مشركلردن هركيم‌نى‌قولنه صوغش قورالى برله‌كور ساگز آنى اولتورگز وباشقه‌لرغه امان بيردى

٢) يعنى جهادنى قويوب ابوارگزده اولتورماگز كيم جهادنى قويماق هلاكگز كه سبب‌در تفسير جمالى

بِاَيْدِيكُمْ اِلَى التَّهْلُكَةِ) هم صالماكز اوز قوللركز برله اوزلركزنى هلاكتكه يعنى صارانلق قيلماكز كم صارانلق هلاكتنى موجبدر (وَاَحْسِنُوا) هم احسان وايذگولك ايتكز غازىلر گه (انَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ) درستلكده خداى تعالى دوست توتار احسان ايتكوچيلرنى (وَاَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِ) وتمام قيلكز حجنى هم عمرهنى خداى تعالى اوچون يعنى حج عملرينى حدود وفرائض وسنن هم آدابلرينى تمام برينه كيلتوركز خداى تعالى رضاسى اوچون (فَاِنْ اُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْىِ) بس اگر طيولمش وتوقتاتولمش بولساكز سز صرخاولق ياكه قورقو وباشقه اشلر سببلى بس لازم بولور سزلرگه آسان ويكل طابولغان نرسه قربانلقدن حضرت امام اعظم مذهبنده اول قربانلقنى مينا گه يبارلور (وَلَا تَحْلِقُوا رُءُوسَكُمْ) وكيتارماكز باشلركزنى يعنى ساچكزنى آلدرماكز واحرامدن چقماكز (حَتّٰى يَبْلُغَ الْهَدْىُ مَحِلَّهُ) تا كم ايرشكانگه‌چه قربانلق اوزينك اورنينه يعنى مناغه (فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا) بس هر كم بولسه سزلردن صرخاو احراملى حالنده (اَوْ بِهِ اَذًى مِنْ رَاْسِهِ) يا ايسه بولسه آنك باشنده برآورو يعنى باشى بيك صزلاب ياكه برار جراحتى بولوب ياكه بيك بتلاب ضرورتدن ساچينى آلدرسه (فَفِدْيَةٌ) بس لازمدر آكا فديه بيرمك كعب اسملى صحابه‌نك حج وقتنده احراملى حالنده باشى بيك بتلادى هيچده چدار حالى قالمادى رسول صلى الله عليه وسلم حضرتى بو اشدن خبر طاپقاچ آكا بيوردى كم ساچكنى كيتارگل وفديه‌سينه بر قوى قربان فيلوب فقيرلرگه آشاتقل ديدى حضرت كعب ايتدى يا رسول الله من فقيرمن قوى بوغارلارغه كوچيم يتماس حق سبحانه وتعالى‌دن حكم كيلدى‌كم فديه بيرسون (مِنْ صِيَامٍ) روزه‌دن يعنى قربان بوغازلارغه قادر بولماسه اوچ كون روزه توتار (اَوْ صَدَقَةٍ) يا ايسه صدقه‌دن يعنى آلتى مسكين گه طعام بيرور هر قايوسينه ايكى من بغداى مقدارى (اَوْ نُسُكٍ) يا ايسه قربان بوغازلامقدن كم ادناسى بر قوى بوغازلامقدر (فَاِذَا اَمِنْتُمْ) بس هر قايچان امين بولساكز سزدشمان قورقوسندن ياكه صرخاودن سلامتلانساكز (فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ اِلَى الْحَجِّ) بس هر كم فائده‌لانسه عمره‌نى اوتامك سببلى حجنى نيت ايتكانگه قدر يعنى ميقاتدن عمره نيتى ايله احرام باغلاب عمره‌دن بوشانغاچ احرامندن چقوب حج وقتى يتكانگه قدر احراملى كشيلرگه درست بولماغان اشلر برله فائده‌لانسه اوشبو روشچه قيلونى تمتع حجى ديورلر واگر حج هم عمره‌نى برگه نيت قيلوب احرام باغلاب حج وقتى يتكانگه قدر احرامدن چقماسه آكا قران حجى ديورلر حضرت امام

اعظم مذهبنده فران افضلدر تمتع وافراددن بس خدای تعالی بیورور کم هر کم تمتع حجینی ایتکوچی بولسه (فما استیسر من الهدی) بس لازم بولور آکا آسان ویکل بولغان نرسه قربانلقدن یعنی قوی وصغر هم تویه‌دن قایوسی میسر بولسه تمتع عبادتی‌نك شکرانه‌سی اوچون قربان قیلور (فمن لم یجد) بس هرکم طاپماسه قربانلقنی یعنی قربان بوغازلارغه کوچی یتماسه (فصیام ثلثة ایام) بس اوچ کون روزه توتماق آکا لازم بولور (فی الحج) حج کونلرنده (وسبعة اذا رجعتم) ویدی کون روزه توتماق کراکدر هر قایچان وطن لرنکزغه قایتسا نکز (تلك عشرة کاملة) اوشبو کونلر یعنی ذکر ایدلمش اوچکون هم یدی کون کامل اون کون در (ذلك) اوشبو حکم یعنی هدی وصیام یاکه تمتع وقران (لمن لم یکن اهله حاضری المسجد الحرام) شول کمسه اوچوندر کم بولمادی آنك اهلی مسجد حرامده حاضر بولغوچیلر یعنی بو حکملر آفاقیلرغه وچیتدن کیلکان کشی‌لرگه مخصوصدر مکهٔ مکرمه‌نك اوزنده تورغوچیلرغه بو حکم بولماس زیراکه آنلر عمره‌نی حج وقتی بولماغان وقتلرده قیلالر حج برله عمره‌نی ایکی‌سینی برگه جمع ایتمیلر بو ایکی‌نی برگه جمع ایتمك یعنی قران وتمتع باشقه یرلردن کیلوچیلرگه‌در (واتقوا الله) وقورقکز خدای تعالی‌دن (واعلموا ان الله شدید العقاب) هم بلوکز شونی‌کم خدای تعالی‌نك عذابی قاطیدر امر ونهی‌لرینی طوتماغان کشی‌لرگه اوشبو آیة کریمه‌ده بر نچه حکملر ذکر قیلندی حج حقنده برسی حج ایله عمره گه کرشکاندن صوك تمام قیلونك واجب بولماقی وبریسی احصارنك یعنی حج قیلو نیتی ایله یولغه چقوب احرام باغلاغاندن صوك برار تورلی مانع پیدا بولو سببلی حجدن طوقتالوب بارا آلماینچه قالونك حکمی وبرسی برار آفت یاکه صرخاولق سببلی احرام باغلاغان کشیگه قیلو درست بولماغان اشلرنی قیلسه شول کمسه‌گه کفارت واجب بولماقی وبرسی تمتع حجی‌نك کیفیتی وبرسی تمتع حجینی قیلوچیغه فدیه واجب بولماقی اوشبو آیتدن باشلاب ومن الناس من یعجبك آیتینه قدر حجنك احکامینی بیاندر (الحج اشهر معلومات) حج قیلو زمانی معلوم بولغان آیلردر یعنی شوّال وذوالقعده هم ذوالحجه‌نك اون کونیدر (فمن فرض فیهن الحج) بس هرکم فرض قیلسه اوزینه شول آیلرده حج قیلونی (فلا رفث) بس یوقدر یعنی درست توگلدر جماع ایتمك هم خاتونی ایله ملاعبه ایتمك اول کشیگه یاکه ناچار سوزلر سویلامك (ولا فسوق) هم یوقدر یعنی درست توگلدر شریعت چیگندن چقماق وگناه اشلر اشلهمك (ولا جدال) دخی یوقدر دعوالشمك وچقرشماق خدمتچیلر هم یولداشلر ایله (فی الحج) حج کونلرنده حج

١) اوشبو آیة کریمه‌دن فقیر بولغان کشیلرگه فقیر لك ایله خدای تعالی جون بیرورانی من توکل قیلام دیب حج سفرینه چقونك تیوش توگل ایدکی آ ثلا نادر فرض ولماغان عباد تنی قیلام دیب باشقه کشی لرگه یوك بولو وخلقدن سؤال هم طمع قیلو هیچده یخشی لق توگل در لمحرره

قیلغو چیلرغه قریش قومی حج قیلغانده منادہ بر برسی ایله دعوالاشورلر ایدی هر
قایوسی منم حجیم تمامراقدر دیورایدی بس حق تعالی‌دن اوشبو حکم کیلدی (وَما
تَفعلوا مِن خَیرٍ یعلمهُ اللهُ) وهر نرسه‌نی‌کم سز قیلورسز ایذگولکدن بیلور آنی خدای
تعالی (وتزوّدوا) وآزوق آلکزسز حج یولی اوچون یمن فافله‌سندن بر جماعت
حج سفرینه آزوقسز چقغانلر ایدی مکه‌ده محتاج قالوب قافله‌اهلندن نفقه‌لك صوری
باشلادیلر بس حق تعالی بیوردی کم حج یولینه آزوق آلوب چقکز (فَانَّ خَیرَ الزّاد
التّقوی) بس درستلکده آزوقنك خیرلی‌ره‌گی تقوالقدر وکشیلردن صورانودن
صاقلانودر (فاتّقون یا اُولی الالباب) بس قورقکز مینذن ای عقل ایالری (لَیسَ
علَیکُم جُناحٌ) یوقدر سزلرگه هیچ گناه (اَن تَبتَغوا فَضلاً مِن رَبّکُم) سزنك استمه‌ککزده
حج وقتنده رزقنی پروردکارکزدن عربلردن بر جماعت حج وقتنده سوداگرلك
قیلورلر ایدی بعضیلر آلارنی عیبلاب بولارنك حجلرندن هیچ فائده وثواب یوقدر
دیورلر ایدی بس حق تعالی بیوردی کم سزنك حج وقتنده صاتو ایتوب رزق
استه‌مه‌ککزده گناه یوقدر آنك حج قیلوغه زیانی بولماس اگرده مقصود اصلی حج
قیلماق وعبادت ایتمك بولسه (فَاذا اَفَضتُم مِن عَرفات) بس هرقایچان قایتساکزسز
عرفاتدن (فَاذکُروا اللهَ) بس یاد قیلکز خدای تعالی‌نی تهلیل وتلبیه ایتمك برله
(عِندَ المَشعَرِ الحَرام) مشعر حرام دیگان‌اورن قاشنده (واذکُروه) وذکر قیلکزسز
اول خدایتی شول‌اورنده (کَما هَدیکُم) نتاك کم توغری یولغه کوندردی‌اول خدای
تعالی‌سزلرنی وحج‌اشلرینی سزگه‌بلدردی (وَاِن کُنتُم مِن قَبلِه) ودرستلکده بولدکزسز
خدای تعالی سزنی هدایت‌قیلودن الگه‌ری (لَمِنَ الضّالّین) البته‌ضلالتکه‌توشکو چیلردن
وآزغو چیلردن (ثُمّ اَفیضُوا) مونك صوکنده قایتکزسز خطاب قریشنك الوغلرینه‌درکم
آنلر باشقه خلق عرفاتده وقوف ایتکان وقتده مزدلفه‌ده طورورلر ایدی شونك برله
الوغلق قیلورلر ایدی باشقه‌لر ایله برگه عرفاتده تورورغه خورلانورلر ایدی افاضه
وقتنده هم باشقه یولدن قایتورلر ایدی بس حق تعالی آنلرغه بیوردی کم مونك
صوکنده سز قایتکز (مِن حَیثُ اَفاضَ النّاسُ) شول اورندن‌کم قایتورلر آدمیلر یعنی
باشقه‌لر ایله بر اورندن بریولدن قایتکز (وَاستَغفِروا اللهَ) هم مغفرت استه‌کز خدای
تعالی‌دن اوتکانده‌گی گناهلرکز اوچون (انّ اللهَ غَفورٌ رَحیمٌ) درستلکده خدای‌تعالی
یارلقاغوچیدر اوتکان گناهلرنی مهربان ورحمتلی‌در حج قیلغو چیلرغه (فَاذا قَضَیتُم)
بس هرقایچان اوته‌سه‌کزسز (مَناسِکَکُم) حج عملرکزنی (فَاذکُروا اللهَ) بس یاد
قیلکز خدای تعالی‌نی (کَذِکرِکُم اٰباءَکُم) سزنك یاد قیلماقکز شیکلی آتالرکزنی

جاهلیتده عادتلری شول ایدی‌کم عرب الوغلری حج عمل‌لرندن بوشاغاچ حرم شریف آلدنده طوروب اوزلری‌نك آتا وبابالرینی یاد ایتوب ماقتانشورلر ایدی بس حق تعالی بیوردی‌کم اوّلده آتا بابالرکزنی یاد ایتکانکز شیکللی حاضرده خدایتی یاد قیلکز (اَوْ اَشَدَّ ذِکْراً) یا ایسه فاطیراق وآرتوغراق یادایتکز خدایتی زیراکه آتا وبابالرکزغه شول الوغلق ودرجه‌لرنی بیرگوچی خدای تعالی‌در (فَمِنَ النّاسِ مَنْ یَقُولُ) بس آدمیلردن‌باردر شول کمسه‌کم ایتور (رَبَّنا آتِنا فِی الدُّنیا) ای بزنك ربیمز بیرگل‌سن بزگه دنیاده یعنی خدای تعالی‌دن کیم وحقیر بولغان دنیانرسه‌سینی صورار (وَما لَهُ فِی الْآخِرَةِ مِنْ خَلاقٍ) ویوقدر اول کمسه‌گه آخرتده هیچ بر نصیب واولوش اجر وثوابدن (وَمِنْهُمْ مَنْ یَقُولُ) دخی آدمیلردن باردر شول کمسه کم ایتور (رَبَّنا آتِنا فِی الدُّنیا حَسَنَةً) ای بزنك پروردکارمز بیرگل‌سن بزگه دنیاده ایذگولکنی یعنی طاعتکه توفیق وعافیت هم قناعت وحسن خاتمه (وَفِی الْآخِرَةِ حَسَنَةً) هم بیرگل آخرتده ایذگولکنی دنیاده‌غی حسنه‌دن مراد قناعت وآخرتده‌کی حسنه‌دن مراد شفاعت دیمشلر والله اعلم (وَقِنا عَذابَ النّارِ) هم صاقلاغل سن بزنی تموغ اوطی عذابندن حضرت علی المرتضی کرم‌الله وجهه‌دن منقولدرکم بیورمشلردر دنیاداغی ایذگولك ایذگو خاتوندر وآخرتدا گی ایذگولك حور العین‌در وعذاب النار یاوز خلقلی خاتوندر (اُولئِکَ) اوشبو گروه یعنی دنیا وآخرة ایذگولکینی تیلاگوچیلر (لَهُمْ نَصیبٌ مِمّا کَسَبُوا) بولغوچیدر آنلرغه نصیب واولوش قیلغان اشلرندن یعنی قیلغان عمل‌لری‌نك ایذگو جزاسینی کورورلر (وَاللهُ سَریعُ الْحِسابِ) وخدای تعالی تیز حساب ایتکوچیدرکم بارچه خلایق‌نك حسابلرینی آرغنه زمانده تمام قیلور (وَاذْکُرُوا اللهَ) ویاد قیلکز خدای تعالی‌نی (فی اَیّامٍ مَعْدُوداتٍ) صانالمش کونارده کم مراد تکبیر تشریق ایته طورغان کونلردر اما مین قولنچه عرفه کونی ایرته نمادزن باشلانوب عید قربان‌نك دورتنچی کونی ایکندی‌ده تمام بولادر (فَمَنْ تَعَجَّلَ فی یَوْمَیْنِ) بس هر کم آشوقسه ایکی کونده یعنی ذوالحجه‌نك اون برنچی واون ایکنچی کونلرنده آشوغوب منادن کیتسه (فَلا اِثْمَ عَلَیْهِ) بس یوقدر هیچ بر گناه اول کیمسه اوزرینه جاهلیتده عربلرنك بعضیلری شول طریقه منادن آشوغوب یاکه بیك کیچگوب کیتکان کشیلرگه گناه بولا دیورلر ایدی حق تعالی شول سوزلرینی رد ایتوب بیوردی‌کم آشوغوب کیتکوچیگه گناه یوقدر رخصتدر (وَمَنْ تَأَخَّرَ) وهر کم کیچوکسه یعنی منادن کیچگوب صوکراق کیتسه (فَلا اِثْمَ عَلَیْهِ) بس

یوقدر هیچ بر گناه آنك اوزرینه هم (لِمَنِ اتَّقٰی) شول کمسه‌گه کم تقوالق قیلدی وصافلاندی گناه‌لردن (وَاتَّقُوا اللّٰهَ) وقورقمق خدای تعالی‌دن (وَاعْلَمُوا اَنَّكُمْ اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ) هم بلوکز شونی کم سز اول خدای تعالی صاری قوبارلورسز وقیلغان اشلرکزدن حساب ایدلورسز (وَمِنَ النَّاسِ) وآدمیلردن باردر (مَنْ يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ) شول کمسه کم عجبکه قالدرور سنی آنك سویلاماکی (فِی الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا) دنیا ترك لکنده (وَيُشْهِدُ اللّٰهَ عَلٰی مَا فِی قَلْبِهِ) وگواه کیلتورور اول خدای تعالی‌نی کوکلنده بولغان نرسه‌گه (وَهُوَ اَلَدُّ الْخِصَامِ) وحالانکه اول کمسه دشمان‌لرنك فاطیراق خصومتلی‌سی در اوشبو آیت کریمه اخنس بن شریق الثقفی حقنده ایندرلمشدر کم اول بیك یومشاق سوزلی منافق ایدی رسول صلی الله علیه وسلم حضورینه کیلوب بیك توبانچیلك‌لر کورساتوب طاتلی سوزلر سویلار ایدی اول حضرتنی بیك مدح قیلوب اوزی اسلام دینینه کرماکچی بولوب سویلا گان سوزلرینه خدایتی گواه کیلتورب هم آنطلر ایتوب مجلسدا گی کشیلرنی اشاندرور ایدی وحالانکه اوزی کوکلندن مسلمانلرغه دشمان بولوب هروقت مسلمانلرغه ضررنی قصد قیلورایدی بس حق سبحانه وتعالی آنك حالینی بیان ایدوب اوشبو آیتنی ایتدردی وبیوردی کم آدمیلردن شوندای کمسه باردر کم سن آنك سوزینك طاتلی‌لقینه عجبکه قالورسن وحالانکه اول اوزی کوکلندن سکا قاطی دشماندر (وَاِذَا تَوَلّٰی) وهر قایچان دونسه وکیتسه اول سنك آلدکدن (سَعٰی فِی الْاَرْضِ) سعی قیلور وطرشور اول یرده یعنی مدینه برنده (لِيُفْسِدَ فِيهَا) فساد وبوزقلق قیلمافغه اول یرده (وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ) هم هلاك ایتماکه طرشور ایگون‌لکنی (وَالنَّسْلَ) دخی دورت آیاقلی طوارلرنی (وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْفَسَادَ) وخدای تعالی دوست توتماس بوزقلق وگناه قیلغوچیلرنی مذکور اخنس رسول علیه السلام آلدنده نی قدر دوست شیکللی بولوب سویله‌سه‌ده اول مجلسدن کیتکاچ مسلمانلرنك ضررینی قصدایتوب ایگونلکلرینی یاندرور ایدی هم دورت آیاقلی حیوان‌لرینی هلاك ایتارگه طرشور ایدی بو آیتده حق تعالی شول حالنی بیان قیلدی (وَاِذَا قِيلَ لَهُ) وهر قایچان ایتولسه اول منافقغه (اتَّقِ اللّٰهَ) قورقغل خدایدن دیوب (اَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْاِثْمِ) توتار آنی جاهلیت حمیتی گناه قیلماق‌غه یعنی حمیت جاهلیه‌سی آنی طیغان صایون اوطوری گناه قیلوغه سبب بولور ینه آرتوغراق گناه قیلور (فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ)(١) بس یتکوچیدر آکاجهنم (وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ) ونی یاوز اورندر اول جهنم (وَمِنَ النَّاسِ) وآمیلردن باردر (مَنْ يَشْرِی نَفْسَهُ) شول کمسه‌کم صاتار وآلشدرور اوزینك نفسینی (اِبْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ) خدای

١) ابن عباس رضی الله عنهمادن روایت ایدلمشدر کیم اوشبو آیت کریمه سریة الرجیع حقنده نازل بولمشدر بروقت قریش مشرکلری مدینه گه رسول علیه‌السلام حضرتلرینه خبر یباردیلر کیم بزلر مسمان بولدق صحابه‌لرنك عالم‌لرندن بزگه برنچه کشیلر یبا رگل شریعت حکملرینی اویراتسون‌لر دیدیلر آلارنك بوطریقه خبر یبارولری مکر وحیله اوچون ایدی رسول علیه السلام آلارغه صحابه لردن حبیب بن عدی ومرثد وخالد وعبدالله بن طارق وزید بن الدثنه رضی الله عنهم‌نی یباردی عاصم بن ثابت‌نی آلارغه باشلق ایتدی مشرکلر بولارنك کیلولرندن خبر طاپقاچ یتمش کشی آطلا نوب فورال‌لر ایله مکه‌دن بولارنك قارشوارینه چغوب صوغش قیلدیلر بولار اوز لری آز بولغانلقدن کافر لرگه قارشی تورا آلمادیلر طاقتلری مقدار صوغشدیلر عاقبت مشرکلر عبدالله وخالد ومرثدهم عاصم رضی الله عنهم‌نی شهید قیلوب حبیب ایله زیدنی اسیر آلوب مکه‌گه ایلتدیلر حبیب‌نی دارغه آصدیلر

تعالی‌نك راضیلقینی استاب یعنی خدای رضاسی اوچون اوز نفسندن کیچار نفسینی فدا قیلور اوشبو آیت کریمه صحابه‌لردن زبیر بن‌العوام ایله مقداد بن اسود رضی الله عنهما شأنلرنده ایندرلمشدر مسلمانلردن حبیب بن عدی الانصاری رضی الله عنه‌نی مشرکار اسیر ایدوب آلوب صڤره دارغه آسقانلر ایدی رسول الله صلی الله علیه وسلم‌نك امری بوینچه زبیر ایله مقداد حضرتلری باروب مشرکار یوفلاغان وقتده آلارنك آراسندن داروده آصولغان حبیب‌نك جسدینی آلوب مدینه‌گه قایتورغه چقدیلر آرتلرندن مشرکلردن یتمش آطلی قوالاب کیلوب یتشکاچ حبیب‌نك جسدینی آطدان آلوب یرگه قویدیلر اوزلری مشرکار ایله صوغشورغه طوتوندیلر حق تعالی‌نك قدرتی برله حبیب‌نك جسد شریفینی یر اوزینه طارتوب آلدی شول سببلی آ ثا بلیع الارض دیدیلر زبیر ایله مقداد حضرتلری بیك غیرت ایله صوغشوب مشرکلرنی قاچوردیلر بس حق سبحانه وتعالی آنلر حقنده بو آیت‌نی نازل قیلدی بعضیلر بو آیتنی صهیب رومی رضی الله عنه حقنده‌در دیمشلر صهیب حضرتلری مکه‌ده هجرتکه رخصت آلو اوچون بار مالینی کافرلرگه بیروب اوزی مدینه‌گه هجرت ایتکان ایدی (وَاللّٰهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ) وخدای تعالی مهربان ومرحمتلی‌در بنده‌لرگه (یَا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا) ای ایمان کیلتورگان کمسه‌لر ظاهرده (اُدْخُلُوا فِی السِّلْمِ کَافَّةً) کرڭز اسلامغه همه‌لرڭز بر یولی یعنی چن کوڭلدن اسلام دینی‌نی قبول قیلڭز بو تقدیرده خطاب منافقلرغه بولور واگر خطاب مؤمنلرگه بولسه معناسی اسلام دیننده ثابت بولڭز دیماکدر (وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّیْطَانِ) هم ایارماڭز شیطان آدملرینه یعنی شیطان وسوسه‌سینه قاراماڭز (إِنَّهُ لَکُمْ عَدُوٌّ مُبِینٌ) درستلکده اول شیطان آشکارا دشماندر سزلرگه (فَإِنْ زَلَلْتُمْ) بس اگر طایساڭز سز وچیتکه چقساڭز اسلام شریعتندن وقرآن حکمندن (مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْکُمُ الْبَیِّنَاتُ) کیلگانندن صوڭ سزلرگه ظاهر وروشن دلیللر یعنی قرآن آیتلری هم حلال وحرام حکملری کیلا طوروب‌ده سزلر شریعت حکمندن چقساڭز (فَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ عَزِیزٌ حَکِیمٌ) بس بلڭز شونی‌کم خدای تعالی غالب‌در عذاب قیلوغه کوچی یتکوچیدر اشنده حکمت ایاسیدر کم اورنسز عذاب ایتماس (هَلْ یَنْظُرُونَ) ایاکوز طوتارلرمو وکوتارلرمو اسلامغه بوتونلای کرمایوب شیطان وسوسه‌سینه ایارگوچیلر یعنی کوتماسلر (إِلَّا أَنْ یَأْتِیَهُمُ اللّٰهُ) مگر شونی کوتارلر کم کیلسه آنلرغه خدای‌نڭ عذابی (فِی ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ) آق بولوطدان بولغان کولاگه‌لك‌لرده یعنی شعیب پیغمبر قومینه کیلگان عذاب شکللی اوزلرینه آق بولوط ایله عذاب کیلونی کوتارلر (وَالْمَلَائِکَةُ) هم فرشته‌لر کیلسه‌لر عذاب برله آنلرغه (وَقُضِیَ الْأَمْرُ) دخی حکم وتقدیر ایتولسه

زیدنی هم شهید قیلدیلر اوشبو قایغولی خبر مدینه گه ایرشکاچ رسول صلی الله علیه وسلم بیك محزون وقایغولی بولوب صحابه‌لر گه ایتدیلر کیم سزلردن قایسڭز بار درکیم مکه گه باروب حبیب‌نی آصولغان آغاچندان دو شورور آنڭ برابرنده خدای تعالی اول کمسه‌نی جنتکه کرگزور دیدیلر صحابه‌لردن زبیربن العوام ایله مقداد بن‌اسود حضرتلری بوسوزنی ایشتکاچ ایتدیلر یارسول‌الله اجازت بولسه بز ایکیمز باروب بو اشنی قیلایق فی‌الحال ایکیسی برگه یولغه چقدیلر حبیب‌نڭ آصولغان یری تنعیم دیگان یرایدی شونده بازوب یتوب قارا نغو کیچه‌ده مشرکلر یوقلاغان وقتده حبیب‌نڭ میتینی دار آغاچندن توشوروب آلوب کیتدیلر یولده مشرکلر آرتلرندن یتکاچ حبیب نڭ جسدینی یرگه قویوب اوزلری صوغشقه مشغول بولدیلر حبیب‌نڭ جسدینی یر اچینه آلدی بولار مشرکلرنی یڭوب اوزلری سلامت مدینه گه قایتدیلر جبرائیل علیه السلام رسول

صلی‌الله علیه وسلم گه ایتدی یا محمد اصحابنکدن اوشبو ایکی کمسه ایله فرشته‌لر مباهات قیلورلر تبیاندن

اش یعنی حق تعالی‌نك تقدیری ایله عذاب کیلوب هر کم اوزینك جزاسینی کورسه آنلر شونی کوتارلر (وَالَی اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ) وخدای تعالی صاری قایتارلور اشلر یعنی هر اش طوغری‌سنده قیامتده خدای تعالی اوزی حساب قیلور (سَلْ بَنِیْ اِسْرَائِیْلَ) صوراغل ای محمد علیه السلام مدینه یهودی‌لرندن شویله دیوب کم (کَمْ اٰتَیْنٰاهُمْ مِنْ اٰیَةٍ بَیِّنَةٍ) نی قدر بیردك بز آلارنك بابالرینه ظاهر وروشن بولغان علامتدن یعنی آلار نی قدر معجزه‌لر کوردیلر (وَمَنْ یُبَدِّلْ نِعْمَةَ اللّٰهِ) وهرکم آلشدرسه خدای تعالی‌نك نعمتینی یعنی نعمتلرنك یخشیراقی بولغان هدایت‌که سبب بولغوچی آیتلرنی اوزگارتسه (مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُ) کیلگانی صوکنده اول نعمت یعنی آیتلر آکا (فَاِنَّ اللّٰهَ شَدِیْدُ الْعِقَابِ) بس درستلکده خدای تعالی قاطی عذاب اینکوچیدر بو آیت کریمه یهود عالملرینه تعریضدر کم آلار تورات‌نك محمد علیه‌السلام حقنداغی آیتلرنی اوزگارتدی‌لر (زُیِّنَ لِلَّذِیْنَ کَفَرُوا) زینتلی ایتولدی کافر بولغان کمسه‌لرگه (الْحَیٰوةُ الدُّنْیَا) دنیا ترك لکی یعنی اوشبو دنیا ترك لکی کافرلرنك کوزلرینه ماتور وکورکام کورندی شول سببلی آکا مغرور بولدیلر (وَیَسْخَرُوْنَ) هم مسخره قیلالار ومسقل ایته‌لر اول کافرلر (مِنَ الَّذِیْنَ اٰمَنُوا) ایمان کیلتورگان کمسه‌لردن قریش اولوغلری وبایلری صحابه‌لرنك بلال وعمار رضی الله عنهما کبی فقیرلرندن کولورلر ومسخره قیلورلر ایدی (وَالَّذِیْنَ اتَّقَوْا) وشول کمسه‌لر کم صافلاندیلر شرك وگناهدن (فَوْقَهُمْ یَوْمَ الْقِیٰامَةِ) اول کافرلرنك اوستونده بولغوچیلردر قیامت کوننده یعنی اوشبو بلال وعمار کبی مسلمانلرنك فقیر ومسکین‌لری دنیاده نی‌قدر خور شکللی بولسه‌لرده قیامتده آلار جنت‌نك یوقاری درجه‌لرنده بولاچقلردر کافرلر ایسه جهنم‌نك ایك توبانگی قاطنده بولاچقلردر (وَاللّٰهُ یَرْزُقُ مَنْ یَشَاءُ) وخدای‌تعالی رزق بیرور اوزی‌تیلا گان کمسه‌گه (بِغَیْرِ حِسَابٍ) حساب واولچاودن باشقه اللهم ارزقنا بغیر حساب (کَانَ النَّاسُ اُمَّةً وَاحِدَةً) بولدیلر آدمیلر برگروه یعنی اوّلده آدم بالالری همه‌لری بردینده ایدیلر صکره آیرلوب تورلی تورلی دینلرده بولدیلر (فَبَعَثَ اللّٰهُ النَّبِیّٖنَ) بس یباردی خدای تعالی پیغمبرلرنی آدمیلرنی طوغری یولغه اوندامك اوچون (مُبَشِّرِیْنَ وَمُنْذِرِیْنَ) سوینچ بیرگوچیلر ایتوب طاعت اهلینه جنت وثواب برله هم فورقتقوچیلر ایتوب گناه اهلینی عذاب برله (وَاَنْزَلَ مَعَهُمُ الْکِتٰابَ) هم ایندردی خدای تعالی اول پیغمبرلر برله کتابنی شریعت حکملرینی بلدرمك اوچون (بِالْحَقِّ) حقلق وتوغریلق برله (لِیَحْکُمَ بَیْنَ النَّاسِ) تاکم حکم ایتسون اوچون اول کتاب آدمیلر آراسنده (فِیْمَا اخْتَلَفُوْا فِیْهِ) شول نرسه‌ده کم

خلافلق قیلشدیلر آدمیلر آنك توغریسنده (وَمَا اخْتَلَفُوا فیه) وخلافلق قیلشمادیلر اول حقلقه یاکه کتاب یاکه دین اشی توغری‌سنده (الَّا الَّذینَ اُوتُوهُ) مگر شول کمسه‌لر خلافلق قیلشدیلرکم آنلرغه کتاب بیرلدی یعنی اوزلرینه کتاب بیرلگان یهود ونصارا اختلاف قیلدیلر وکتابلرینی تحریف وتبدیل ایتدیلر (منْ بَعْدِ ما جاءَتهُمُ الْبَیِّناتُ) کیلگانی صوکنده آنلرغه ظاهر وآچق بولغان معجزه‌لر وعلامتلر یاکه روشن دلیل‌لر (بَغْیاً بَیْنَهُمْ) حسد وظلم‌لق‌لری یوزندن اوز آرالرنده یعنی بر برسینه کونچیلك‌ایتوهم ظلم‌لق ایتولری سببلی اختلاف قیلدیلر وآیتلرنی اوزگارتدیلر (فَهَدَی اللهُ الَّذینَ آمَنُوا) بس کوندردی خدای تعالی ایمان کیلتورگان کمسه‌لرنی (لِمَا اخْتَلَفُوا فیه منَ الْحَقِّ) آنلر خلافلق قیلشقان نرسه‌گه حقلقدن یعنی آنلر اختلاف ایتکان نرسه خصوصنده حق وتوغری‌سینی خدای تعالی مؤمنلرگه بلدردی (باذْنه) اوزینك امری وارادەسی‌ایله (واللهُ یَهْدی مَنْ یَشاءُ) وخدای تعالی کوندررا اوزی‌تلگان کمسه‌نی (الی صِراطٍ مُسْتَقیمٍ) توغری یول صای بو آیتده‌گی اختلاف ایتولگان نرسه‌دن مراد قبله اشیدر دیمشلر نصارا ویهود بعضیلری مشرقنی وبعضیلری مغربنی قبله ایتوب بوخصوصده اختلاف‌ایتدیلر خدای تعالی‌مؤمنلرگه توغری بولغان قبله کعبة الله ایدکینی بلدردی یاکه کونلرنك افضلی قایسی کون ایدکی حقنده‌درکم یهودیلر شنبه‌نی ونصارا یکشنبه‌نی اختیار قیلدیلر حق تعالی مؤمنلرنی جمعه کونینه هدایت قیلدی یاکه مراد ابراهیم علیه السلام حقنده اختلافلریدرکم بعضیلری آنی یهودی دیدیلر وبعضیلری نصرانی ایدی دیدیلر حق تعالی مؤمنلرنی آنك مسلم ایدکینه کوندردی خندق صوغشی کونده کافرلر همه‌لری برگه اتفاق قیلشوب منافقلر هم نفاقلرینی آشکارا قیلوب کافرلر طرفندن بولغاچ مسلمانلر بیك فورقوغه توشدیلر خدای تعالی آنلرنك کوکلرینه قوّت بیروب آیت یباردی وبیوردی کم (أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ) ایا گمان قیلدکزموسز ای مؤمنلر شونی‌کم کرورسز جنتکه (ولَمَّا یَأْتِکُمْ مَثَلُ الَّذینَ خَلَوْا منْ قَبْلِکُمْ) وحالانکه کیلمه‌گاندرسزلرگه سزدن الگه‌ری اوتکان کمسه‌لرنك محنت‌لری‌نك اوغشاشی یعنی‌اوّلده اوتکان پیغمبرلرنك وایدگولرنك باشلرینه کیلگان بلالر وچیتن‌لك‌لر سزگه کیلمه‌س شول کوینچه هیچ بر محنت کورمه‌ینچه جنتکه کرورسز دیوب گمان قیلاسزمو (مَسَّتْهُمُ الْبَأْساءُ) (۱) ایرشدی اول الگه‌ری اوتکانلرگه فاطیلق وچیتن‌لك (وَالضَّرّاءُ) هم بلاومحنت صرخاولق وآچلق وباشقه محنتلر کبی (وَزُلْزِلُوا) ومتزلزل بولدیلر اورنلرندن قوبارلدیلر آنلر بلا ومحنت‌نك کوبلگندن (حَتّی یَقُولَ الرَّسُولُ) تاکم ایتکانگه‌چه پیغمبرلری (وَالَّذینَ

۱) منقولدرکم مکه‌شهری ایله طائف آراسنده یتمش پیغمبرنی‌طاپدیلرهمه‌لری آچلقدن اولگانلر ایدی حدیث‌شریفده هم بلالرنك قاطیراغی پیغمبرلرگه کیلدی دیوب وارد بولمشدر تفسیر حسینی

امنوا معه) هم آکا ایمان کیلتورگان کمسه‌لر ایتکانلر ینه‌چه (متی نصر الله) قاچاندر خدای‌تعالی‌نك نصرت ویاردمی دیوب یعنی بلاومحنت‌نك بیك قاطی‌لقندن ودشمانندك کوچلی وکوب‌لکندن طاقت‌سز بولوب عاجز قالوب آنلرنك پیغمبرلری هم‌اوزلری برگه خدای بزگه قاچان یاردم ایتار ایکان دیدیلر (الا ان نصر الله قریب) آگاه بولکزکم درستلکده خدای تعالی‌نك یاردم بیرمه‌کی مؤمنلرگه یقیندر (یسئلونك ماذا ینفقون) صورارلرسندن ای محمد علیه السلام شونی کم نی نرسه نفقه قیلسونلر عمروبن جموح دیگان کمسه دولتلی بای کشی ایدی رسول علیه السلامدن مالمنی نیندااین اورنلرغه صرف قیلیم ونی نرسه صدقه بیریم دیب صورادی حق تعالی بیوردی‌کم (قل) ایتکل‌سن ای محمد علیه السلام اول صوراوچیلرغه (ما انفقتم من خیر فللوالدین) شول نرسه‌کم نفقه بیردکز مالدن بس آتا وآنا اوچوندر یعنی اوّل آتا وآنا کزغه نفقه بیرماك تیوشدر ((والاقربین) هم قرنداش‌لرگه (والیتامی) دخی یتیم‌اوکسوز بالالرغه بیرمك تیوشدر (والمساکین) هم آشارینه طابا آلمی تورغان بیك فقیر کشی‌لرگه (وابن السبیل) دخی یولنده قالغان مسافر ویولاوچیغه یاکه قونافغه نفقه بیرمك کرکدر (وما تفعلوا من خیر) وهر نرسه‌کم‌سز اشله‌رسز ایدگولکدن (فان الله به علیم) بس درستلکده خدای تعالی آنی بلگوچیدر اجر وثوابینی بیرر (کتب علیکم القتال) یازلمش بولدی وفرض ایتولدی سزلرگه صوغش قیلو دین دشمانلری ایله (وهو کره لکم) واول صوغش قیلماق مکروه وچیتن‌در سزلرگه یعنی آدمینك طبیعتی هلاك بولودن قورقور واولمنی هیچده یاراتماس شول سببلی صوغشنی مکروه کورور ونله‌مس (وعسی ان تکرهوا شیئا) وشایدکم سز مکروه کورورسز وسویماس‌سز برنرسه‌نی طبیعتکز نفرت ایتمه‌کی سببلی (وهو خیر لکم) وحالانکه اول نرسه خیردر وایدگورکدر سزنك اوچون یعنی کافرلر برله صوغش قیلو ظاهرده سزلرگه مکروه وچیتن شیکللی بولسه‌ده حقیقتده سزنك اوچون دنیا وآخرتده فائده‌در زیرا که دنیاده ظفر طابوب غنیمت مالی آلورسز ودشمانندن قهر قیلوب اسلام دینینه قوت بیرورسز هم آخرتده غازیلق وشهیدلك مرتبه‌لرینه ایرشورسز (وعسی ان تحبوا شیئا) وشایدکم سز دوست طوتارسز برنرسه‌نی نفسکز تله‌گان‌لکدن (وهو شر لکم) وحالانکه اول نرسه یمانراق وضررلی بولور سزنك اوچون یعنی صوغشدن تخلف قیلوب بارماینچه قالونی نفسکز آرزو قیلور ویاراتور ظاهرده فائده‌لی شیکللی بولور لکن حقیقتده اول اش سزلرگه دنیا وآخرتده ضرر بیرور

١) علمآء آراسنده اوشبو آیت کریمه‌نك حکمی طوغری‌سنده اختلاف باردر بعضیلر کتب علیکم القتال دن مراد تطوع صوغشدر فرض قیلو اوچون توگلدر دیورلر هم علیکم‌دا گی خطاب صحابه‌لرگه خاصدر دیورلر فرض بولماوینه دلیل فضل‌الله المجاهدین علی القاعدین آیتی‌در زیرا که اول آیتده خدای تعالی صوغش‌قه چقغانلرنك چقمای قالغانلردن افضل ایدکینی وهم هر ایکی گروه‌غه جنت ایله وعده ایدلماکینی بیان قیلور اگر صوغش بولسه ایدی صوغشقه چقمی قالغانلر فرضنی قویغان بولوب آنلرغه جنة ایله وعده ایدلمس ایدی دیورلر وبعضیلر آیت‌نك ظاهرینه قاراب قیامتکه‌چه مسلمانلر غه جهاد فرضدر دیورلر کتب علیکم‌نك ظاهر معناسی فرض ایتولدی دیمکدر دیورلر لکن جمهور علمآء قاشنده جهاد فرض کفایه‌در جنازه‌نمازی کبی تبیاندن

دنیاده دشمانلرکز سزکه غالب کیلوب سز آلارنك قول آستنده خور وذلیل بولوب فالورسز وآخرتده غازیلق وشهیدلك ثوابلرندن محروم بولورسز (وَاللّٰهُ یَعْلَمُ) وخدای تعالی بلور سزنك اوچون فائده‌لی هم ضرر لی بولغان لشلرنی (وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ) وسز اوزکز بلمه‌سسز آنی (یَسْئَلُونَكَ) صورارلر سندن ای محمد علیه‌السلام (عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ) شهر حرام بولغان آی نوغری‌سندن (قِتَالٍ فِیهِ) صوغش قیلو توغریسندن اول آیده هجرت‌نك ایکنچی یلنده رسول اکرم صلی الله علیه وسلم عبدالله بن جحش‌نی صحابه‌لردن بر جماعت ایله بطن نخله دیگان یرگه یبه‌رگان‌ایدی یولده‌آنلر طائفدن مکه‌گه قایتوب بارا تورغان قریش مشرکلری ایله اوچراشوب صوغش قیلدیلر مشرکلردن عمر وبن حضرمی اولتورلدی آخشام وقتی یتکاچ رجب آیی کورندی مسلمانلر اولکون‌نك رجب آیندن‌مو یا که جمادی الاخرنك آفتق کونی‌مو ایدکینی آچق بله آلمایوب تحیرده قالدیلر مشرکلر بوخبرنی ایشتکاچ محمد علیه‌السلام‌شهر حرامنی حلال قیلدی حرمتلی‌آینك حرمتینی بوزوب‌اوزینك اصحابینی صوغش قیلورغه فوشدی دیوب طعنه قیلدیلر شول سببلی مسلمانلر رسول صلی الله علیه وسلمدن شهر حرام بولغان آیده صوغش قیلو نیچك دیب صورادیلر حق‌تعالی بیوردیکم (قُلْ) ایتکل‌سن ای محمد علیه السلام اول صوراوچیلرغه جوابده (قِتَالٌ فِیهِ كَبِیرٌ) صوغش قیلماق شهر حرام بولغان آیده اولوغ اشدر بو آیت کیلگان وقتده شهر حرام بولغان آیلرده صوغش قیلو حرام ایدی صکره آنك حراملقی آیت السیف ایله منسوخ بولدی (وَصَدٌّ عَنْ سَبِیلِ اللّٰهِ) وطیماق آدمیلرنی خدای تعالی یولندن یعنی ایمان کیلتورودن طیماق نتاك کم کافرلر طیارلر (وَكُفْرٌ بِهِ) هم کافر بولماق واشانماوچیلق خدای تعالی‌گه (وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ) دخی مسجد حرامغه اشانماو یعنی آنك حرمتلی‌لکینه اشانماو یا که آدمیلرنی آنده طواف قیلودن ونماز اوقودن طیماق (وَاِخْرَاجُ اَهْلِهِ مِنْهُ) هم چغارماق اول مسجد حرام اهلینی آندان نتاك کم مشرکلر رسول علیه الصلوة والسلامنی هم اصحابینی چغاردیلر اوشبو ذکر ایتولگان اشلر (اَكْبَرُ عِنْدَ اللّٰهِ) اولوغراقدر خدای تعالی فاشنده ویمانراقدر مؤمنلرنك شهر حرام بولغان آیده صوغش قیلولرندن (وَالْفِتْنَةُ اَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ) وخدای تعالی‌گه شرك کیلتورمك اولوغراقدر ویمانراقدر مؤمنلرنك عمروبن حضرمی‌نی اولتورما کلرندن (وَلَا یَزَالُونَ یُقَاتِلُونَكُمْ) وهمیشه بولورلر اول مشرکلر صوغش قیلورلر سزنك برله یعنی تعصب وعنادلرندن سزنك برله همیشه صوغشورلر (حَتّٰی یَرُدُّوكُمْ عَنْ دِینِكُمْ) تا کم دوندرسونلر آلار سزلرنی اوز دینکزدن یعنی اسلام دیننده (اِنِ

استطاعوا) اگر قادر بولسه‌لر آلار وكوچلری یتسه سزنی دوندرماك كه یعنی البته كوچلری یتاچك توگلدر (ومن یرتدد منكم عن دینه) وهركم دونسه سز لردن اوز دیننده یعنی اسلامدن دونوب مرتد بولسه نعوذ بالله منه (فیمت وهو كافر) بس اولسه اول وحالانكه اول كافردر یعنی مرتد بولوب كافر حالنده دنیادن كیتسه (فاولئك) بس اوشبو گروه یعنی مرتد بولغانلر (حبطت اعمالهم) باطل بولدی ویوغالدی آلارنك قیلغان عملری (فی الدنیا والاخرة) دنیاده هم آخرتده دنیاده آلارغه امان بولماس آلارنی اولتورمك لازم بولور هم مال‌لری آلونور وآخرتده جنتدن محروم بولوب منگو تموغه قالورلر (واولئك اصحاب النار) واوشبولر تموغ اهل‌لریدر (هم فیها خالدون) آلار اول تموغه منگو قالغوچیلردر (ان الذین امنوا) درستلكده ایمان كیلتورگان كمسه‌لر (والذین هاجروا) هم اوز وطنلرندن هجرت قیلغان كمسه‌لر دین اوچون (وجاهدوا فی سبیل الله) دخی صوغش قیلغان كمسه‌لر خدای تعالی یولنده یعنی عبدالله بن جحش وآنك یولداشلری (اولئك) اوشبو ذكر ایتولگان كمسه‌لر (یرجون رحمة الله) امید قیلورلر خدای تعالی‌نك رحمتی‌نی (والله غفور رحیم) وخدای تعالی یارلقاغوچیدر آلارنك گناهلرینی مهربان ورحمت ایتكوچیدر آلارغه (یسئلونك) (۱) صورارلر سندن ای محمد علیه‌السلام (عن الخمر والمیسر) خمر اچو هم اوطوش اویون اویناو طوغری‌سندان صحابه اولوغلرندن بر جماعت پیغمبرمز علیه السلامدن صورادیلر كم یا رسول الله بزلرگه خمر ایله اوطوش اویونی حقنده فتوا بیرگل كم خمر عقلنی كیتارگوچی اوطوش اویونی مالنی بتورگوچیدر بولار بزگه درست بولورمو دیدیلر اول زمانده خمر حلال ایدی حق تعالی بیوردی كم (قل) اینكل سن ای محمد علیه السلام اول صوراوچیلرغه (فیهما اثم كبیر) باردر بو ایكی اشده اولوغ گناه (ومنافع للناس) هم فائده‌لر باردر آدمیلر اوچون یعنی خمرده طبی فائده باردر كم آشنی سكدرور یاكه اخلاقی فائده باردر تكبرلك‌نی كیتاروب كشینی تواضعلی قیلور یاكه مالی فائده باردر آنك برله صاتو اینكوچیلرگه واوطوش اویونده فقیر ومسكین‌لرگه فائده باردر زیراكه جاهلیتده اوطوش اویونندان كیلگان آچه‌نی فقیرلرگه اولاشورلر ایدی حقایقده بو آیت‌نك تفسیرنده شویله مذكوردر كم اوشبو خمر برله میسرده اولوغ گناه باردر آلار برله شغل‌لانوچیلرگه وآدمیلر اوچون فائده‌لر باردر آلارنی قویوده وآلاردن صافلانوده (واثمهما اكبر من نفعهما) وبو ایكی‌نك یعنی خمر برله اوطوش اویونی‌نك

(۱) روایت اولندی كیم مكه ده ومن ثمرات النخیل والاعناب تتخذون منه سكرا آیتی نازل بولدی اول وقتده مؤمنلر خمرنی اچارلر ایدی بر وقتده صحابه‌لردن بر جماعت یارسول الله بزگه خمرنك حكمندن خبر بیرگل اول عقلنی كیتارا تورغان نرسه دیوب صورا دیار صكره اوشبو یسئلونك عن الخمر آیتی نازل بولدی بو آیت كیلكاچ بعضیلر گناهندن فورقوب خمرنی اچماس بولدیلر وبعضیلر فائده‌سی بار دیب همیشه اچارلر ایدی تا كیم بر وقت عبدالرحمن بن عوف رضی الله عنه بر جماعت‌نی قوناق ایدوب آلارغه خمر اچوردی كیفلی حالده نماز اوقورغه كرشوب برسی لااعبد ما تعبدون اور نینه لانی قالد رب اعبد ما تعبدون دیب اوقودی بس حق سبحانه وتعالی لاتقربوا الصلوة وانتم سكاری آیتی نی ایندردی صكره خمرنی اچوچیلر آز ایدی برگون هتبان بن مالك حضرت سعد وقاصنی بر جماعت ایله قوناقغه چاقردی قوناق

گناهسی اولوغراقدر آلارنك فائده‌لرندن (وَيَسْئَلُونَكَ) دخی صورارلر سندن ای محمد علیه‌السلام (مَاذَا يُنْفِقُونَ) نی نرسه نفقه قیلسونلر یوقاریده عمر وبن جموح اوّل مرتبه‌ده نفقه بیرو طوغری‌سندن صوراغاچ آنك جوابنده کملرگه نفقه بیرو تیوش ایدکی حقنده یوقاریده اوتکان آیت نازل بولغان ایدی ایکنچی مرتبه ینه صورادی کم یا رسول الله کملرگه صدقه بیرمك کراك ایدکینی بلدم لکن شونی بلماسمن کم نی نرسه صدقه بیرایم دیدی حق سبحانه وتعالی بیوردی کم (قُلِ الْعَفْوَ) ایتکل سن ای محمد علیه‌السلام اوزنك نفقه‌نك هم اهل وعیالنك نفقه‌سندن آرتقانینی نفقه بیرکز دیوب بعض علمآء قاشنده بو حکم زکوة آیتی ایله منسوخدر (كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ) اوشانداق بیان قیلور خدای تعالی سزلرگه آیتلرنی ورحمتی‌نك علامتلرینی (لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ) شاید کم سزلر تفکر قیلورسز (فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ) دنیاده وآخرتده یعنی دنیا اشلرنی هم آخرت اشلری طوغریسنده فکرلهرسز (وَيَسْئَلُونَكَ) دخی صورارلر سندن ای محمد علیه‌السلام (عَنِ الْيَتَامَىٰ) یتیم بالالر طوغریسندن اسباب النزولده مذکوردرکم ولا تقربوا مال الیتیم آیتی نازل بولوب خدای تعالی یتیم بالالرنك مال‌لرینی آشاودن بیك فورقتقاچ یتیم‌لرگه آپیکون بولوب قول‌لرنده یتیم‌لر مالی طورا طورغان مؤمنلر بیك فورقدیلر اول اشنی اوستلرندن طاشلاماقچی بولدیلر بوطوغری‌ده رسول علیه الصلوة والسلامدن صورادیلر حق سبحانه وتعالی بیوردی کم (قُلْ) ایتکل ای محمد علیه السلام اول صوراوچیلرغه (إِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ) یتیم‌لرنك حال‌لرینی توزوك قیلماق وآلارنك مال‌لرینی صافلامق آرتوغراقدر آلاردن صافلانودن روایت ایدلمشدرکم یتیم‌نك حقی قاطشودن فورقوب بعضیلر یتیم‌لرنك آشلرینی آیرم پشرتورلر ایدی وآلارنك توشاکلرینه اولتورماقدن صافلانورلر ایدی آلار برله هیچده فاتوشماسلر ایدی بس حق تعالی بیوردی کم (وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ) واگر فاتوشساکز سز اول یتیم‌لرگه هم آشلرینی اوز آشلرکز ایله برگه قیلساکز (فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ) بس سزنك قرنداشلرکزدر اول یتیم‌لر دینده یعنی آلارغه ایدگولك ایتو نیتی برله قاتشوده هیچ ضرر یوقدر بلکه ثواب بولور (وَاللَّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ) وخدای تعالی بلور فساد وبوزغلق ایتکوچی‌نی توزك ایتکوچیدن یعنی کم یتیملرگه یحشیلق ایتواوچون قاتشقان‌نی هم کم آلارنك مال‌لرینی آشاو اوچون وبوزغلق اوچون قاتشقان‌نی خدای تعالی بلور هر کمنك کوکلندا گی نیتی‌نی اول بلگوچیدر (وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ) واگر تلاسه ایدی خدای تعالی (لَأَعْنَتَكُمْ) البته مشقت‌که صالور ایدی سزلرنی واشنی سزگه چیتن قیلور

ایدوب خمرهم اچوردی کیفلی بولماچ شعرلر او قوب مافتانوشاباشلادیلار سعد بر شعر اوقوب انصاریلرنی خورلادی بر انصاری آچوی کیلوب سعدنك باشینه برسویاك ایله‌صوغوب باشینی یاردی سعد وقاص رسول اکرم حضرتلرینه کیلوب شکایت قیلدی حضرت عمر آنده حاضر ایدی ایندی کیم آچی خمر حقنده بزگه اوز حکمکنی بیان قیلغل شوند ان صوك سورهٔ مائده‌ده گی انما الخمر والمیسر آیتی فهل انتم منتهون گه قدر نازل بولوب خمر بوتونلای حرام ایدلدی عمر رضی‌الله عنه شادلانوب یارب بز طیولدق دیدی تبیانـدن

ایدی یتیم‌لرگه فاتشونی حرام قیلو برله لکن چیتن قیلونی تلامادی شونك اوچون آلارغه فاتشونی حرام ایتمادی (انّ اللّٰه عزیز حکیم) درستلکده خدای تعالی غالب وکوچی یتکوچیدر اشنده دانا وحکمت ایاسیدر (ولا تنکحوا المشرکات) (١) ونکاح ایتماکز خاتونلقغه آلماکز مشرکه خاتونلرنی (حتّی یؤمنّ) تاکم ایمان کیلتورگانلرینه‌چه روایت ایدلمشدرکم رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلری ابو مرثد الغنوی‌نی مکه‌داگی عاجز بولوب قالغان مسلمانلرنی مدینه‌گه آلوب قایتو اوچون یباردی ابو مرثد مکه‌گه کیلگاچ اوزینك جاهلیتداگی عناق اسملی خاتونینی کوردی عناق بیك کورکام ایدی ابو مرثد ایل برگه صحبت قیلونی استادی ابو مرثد راضی بولمادی من مسلمان بولدم سن مشرکه‌سن بزنك آرامزده نکاح یوقدر زنا قیلونی من استه‌مه‌س‌من دیدی عناق آلای بولسه یاکادن مینی خاتونلقغه آلغل دیگاچ ابو مرثد ایتدی بواش رسول‌الله صلی الله علیه وسلم‌نك رخصتینه موقوفدر اگرده اول حضرت رخصت بیرسه بولور ایدی مدینه‌گه قایتقاندن صوك ابو مرثد پیغمبر صلی الله علیه وسلم‌دن عناق‌نی یاکادن خاتونلقغه آلورغه رخصت صورادی بس حق‌تعالی‌دن اوشبو حکم نازل بولدی‌کم مشرکه خاتونلرنی اگرده ایمان کیلتورماسه‌لر نکاح ایتمه‌کز وهم شول وقتلرده عبد الله رواحه اوزینك برکنیزه‌گینه صوغوب اول کنیزه‌ك پیغمبر علیه‌السلام حضورینه کیلوب شکایت‌ایتدی پیغمبر حضرتلری عبدالله‌دن کنیزه‌گینك صفتلرینی صوراشدی عبدالله‌ایتدی اول کنیزه‌ك اوزی نماز اوقی روزه طوتا اخلاص واعتقادی محکم لکن برآز خلقی یکل‌در دیدی پیغمبر علیه‌السلام ایتدی اول کنیزه‌ك مؤمنه ایکان‌سن آکا یخشیلق قیلغل شوندن صوك عبدالله اول کنیزه‌کنی آزاد قیلوب نکاح‌لاب اوزینه خاتونلقغه آلدی بعضیلر بو خصوصده عبدالله‌غه طعنه قیلوب آنی عیبل‌دیلر اوزینك فارا کنیزه‌گینی آلدی وحالانکه فلانه مشرکه خاتون اوزی آزاد کورکام هم دولتلی خاتون بولسه‌ده آکا کیل‌چك بولغان ایدی دیدیلر حق تعالی‌دن آیت کیلدی‌کم (ولامة مؤمنة خیر من مشرکة) والبته مؤمنه کنیزه‌ك آرتوغرافدر آزاد بولغان مشرکه خاتوندن (ولو اعجبتکم) اگرچه عجبل‌ندرسه‌ده سزلرنی وایسکزنی کیته‌رسه‌ده اول مشرکه خاتون ماتورلی هم مالی برله (ولا تنکحوا المشرکین) وخاتونلقغه بیرمه‌کز خاتونلرنی مشرکلرگه (حتّی یؤمنوا) تاکم ایمان کیلتورگانلرینه‌چه اول مشرکلر (ولعبد مؤمن خیر من مشرك) والبته مؤمن قل آرتوغرافدر آزاد بولغان مشرکدن (ولو اعجبکم) اگرچه عجبکه قالدرسه‌ده اول مشرك سزلرنی صورتی وبایلقی برله (اولئك) اوشبو مشرك ومشرکه‌لر (یدعون الی النار) اوندارلر اوط صاری یعنی تموغغه کروگه

١) بو آیتده مشرکلردن مراد پوتقه عبادت ایتکو چیلردر کتابیلر یهود ونصارا کبی بوحکم گه داخل توگل‌درزیراکه والمحصنات من الذین اوتوا الکتاب آیة کریمه‌سی ایل کتابیه‌نك نکاحی درستدر عثمان رضی الله عنه نائله بنت فرامضه‌نی نکاحلاندی وحلانکه اول نصرانیه ایدی حضرت عثمان آلغاندن صوك مسلمان بولدی اوشاندای طلحه بن عبیدالله رضی الله عنه‌نك برنصرانیه‌خاتون‌نی نکاحلاندقی وحنیفه‌رضی الله عنه‌نك یهودیه خاتون‌نی آلغانلقی روایت ایدلمشدر تبیانن

سبب بولغان شرك وكفرگه اوندارلر (وَاللّٰهُ يَدْعُوا اِلَى الْجَنَّةِ) وخدای تعالی اوندار جنت صاری (وَالْمَغْفِرَةِ) هم مغفرت صاری یعنی گناه‌لرنك یارلقانماقینه سبب بولغان وجهتكه كروگه سبب بولغان عمل‌لرگه اوندار (باذْنِه) اوزینك امری وارادەسی برله (وَيُبَيِّنُ اٰيَاتِه لِلنَّاسِ) دخی بیان قیلور خدای تعالی اوزینك حكم‌لرینی حلال وحرامنی آدمیلرگه (لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ) شایدكم آلار اوگوت آلورلر ووعظله‌نورلر انس بن مالك رضی الله عنه‌دن روایت ایدلمشدركم یهودیلر خاتونلرینك حیض وقتلرنده آلارنی بتونله‌ی طاشلارلر ایدی برگه اولتوروب آشاماسلر واچمه‌سلر ایدی هم آلار برله سویل‌شمه‌سلر ایدی نصارالر ایسه یهودنك عكسنچه هیچده صافلانمایوب حیض حالنده مباشرت وملاعبت قیلورلر ایدی مسلمانلر بو توغریده پیغمبر علیه السلامدن سؤال قیلوب خاتونلرمز حیض وقتنده آلار برله نیچك معامله قیلایق دیدیلر حق سبحانه وتعالی‌دن آیت كیلدی‌كم (وَيَسْئَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ) وصورارلر سندن ای محمد علیه السلام خاتونلرنك حیضی توغری‌سندن (قُلْ هُوَ اَذًى) اینكل‌سن آلارغه اول حیض مكروه وجیرانگچ‌در كم كشی‌نك طبیعتی آندن نفرتلنور وجیرانور (فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِى الْمَحِيضِ) بس برچیتده بولگزسز خاتونلردن حیضلری وقتنده یعنی خاتونلر حیض كورگان وقتده آلارغه مجامعت قیلماگز یاقنلق ایتودن صافلانگز اما آلار ایله مخالط ومكالمه قیلوده وبرگه اولتوروب آشامق واچمه‌كده ضرر یوقدر (وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ) ویقین بولماگز اول خاتونلرغه یعنی جماع قیلماگز (حَتّٰى يَطْهُرْنَ) تاكیم پاكلانگانگه‌چه اول خاتونلر یعنی حیضلری توقتاغانغه قدر مجامعت ایتمه‌گز حضرت امام اعظم مذهبنده عادتده گی حیض كوره طورغان كونلری اوتوب توقتاغاندن صوكٔ غسل قیلغانچه هم جماع قیلماق درست‌در امام شافعی فاشنده غسل قیلودن الگاری یقینلق ایتمك درست توگلدر حیضی طوقتاسه‌ده شافعی قولنیه بناءً حتی يَطْهُرْنَ دیوب تشدید برله اوقلور اول تقدیرده معناسی تاكم غسل قیلغانلرینه‌چه یقینلق ایتمه‌گز دیمك بولور (فَاِذَا تَطَهَّرْنَ) بس هرقایچان پاكلانسه‌لر اول خاتونلر یعنی حیضلری طوقتاسه امام اعظم مذهبینه بناءً یاكه هرقایچان غسل قیلسه‌لر شافعی قولینه بناءً (فَاْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ اَمَرَكُمُ اللّٰهُ) بس كیلگزسز آلارغه خدای تعالی سزگه بیورغان آورندن یعنی خدای‌تعالی حلال اینكان اورنغه جماع قیلگز باشقه اورنغه توگل (اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ) درستلكده خدای تعالی دوست طوتار گناهدن توبه اینكوچیلرنی (وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ) هم دوست طوتار پاكلنگوچی‌لرنی طهارت وپاكلاك كه عادت اینكوچیلرنی یهودیلر اینورلر ایدی‌كم مباشرت وقتنده خاتون‌نك آرقاسی ایر طرفنده بولسه بالا

احول یعنی فلی کوزلی بولوب دنیاغه کیلور مسلمان‌لردن بعضیلری بو اش توغری‌سنده رسول صلی‌الله علیه وسلمدن صورادیلر بس حق سبحانه وتعالی‌دن آیت کیلدی‌کم (نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ) خاتونلرگز سزنك ایگونلك یرلرگزدر یعنی ایگونلك یرده آشلق اوسکان کبی خاتونلردن بالالردنیاغه کیلور (فَأْتُوا حَرْثَكُمْ) بس کیلگزسز ایگونلك‌لرگزگه (أَنَّى شِئْتُمْ) نیچك تلسه‌گز شولای یعنی نیچك تلسگز شولای مباشرت قیلگز کیرهك آل طرفدن وکیرك آرقا طرفندن مباشرت اورنی شول بر اورن بولغاچ فایو جهتدن بولسه‌ده درستدر بعضیلر تلسگز نیچك کیلگزدن مراد کیرهك کوندزده وکیرهك کیچه‌ده جماع قیلگز دیمکدر وبعضیلر کیرهك یانغان یاکه اولتورغان حالده وکیرهك آیاق اوزره یاصقان حالده مباشرت ایتگز دیمکدر دیورلر سعید بن المسیب رضی الله عنه اوشبو آیت عزل حقنده‌در اگر تلسه‌گز عزل ایتگز دیمکدر دیمشلر والله تعالی اعلم (وَقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ) هم تقدیم قیلگز وآلدن یبه‌رگز اوزگز اوچون ایدگو عمل‌لرنی یاکه مباشرت ایله ایدگو بالا دنیاغه کیلونی استه‌گز یاکه ایدگو نیت ایله نفسنی حرامدن صاقلاو قصدی ایله مباشرت ایتگز دیمکدر (وَاتَّقُوا اللَّهَ) دخی قورقگز خدای تعالی‌دن فرمانینه خلافلق قیلوده (وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ مُلَاقُوهُ) وبلگز شونی کم سزلر یولقغوچیلرسز اول خدای تعالی‌گه آخرنده حساب وجزا اوچون (وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ) وسوینچ بیرگل مؤمنلرگه جنت برله روایت ایدلمشدرکم عبدالله بن رواحه اوزینك قزقرنداشی‌نك کیاوی بشیر بن النعماندن خاطری قالوب رنجوب عمرمده آنك برله سوزلاشمه‌م هم آکا ایدگولك ایتمه‌م هم خصملری برله آنك آراسینی اصلاح قیلمام دیوب الله اسمینی یاد ایتوب آنط ایتدی بس حق سبحانه وتعالی شول خصوصده آیت یبه‌ردی‌کم (وَلَا تَجْعَلُوا اللَّهَ عُرْضَةً لِأَيْمَانِكُمْ) (۱) وقیلماگزسز خدای تعالی‌نك اسمینی بهانه وصلتاو اوزگزنك آنطلرگزغه کم اول آنطلرگز سزنی طیار (أَنْ تَبَرُّوا) سزنك ایدگولك ایتمه‌کگزدن قرنداشلرگزگه (وَتَتَّقُوا) هم نقوالق ایتمه‌کگزدن وگناه‌دن صاقلانمافگزدن (وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ) دخی آدمیلر آراسینی اصلاح ایتمه‌کگزدن طیار حاصل معنی شولدرکم گناه اشلر اوچون خدای تعالی برله آنط ایتوب خدای تعالی‌نك اسم شریفی‌نی قرنداشلردن کیسلوگه وایکی دشمان آراسینی توزاتودن طیولوغه سبب وصلتاو ایتمه‌گز نتاك‌کم عبدالله بن رواحه شولای قیلدی (وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ) وخدای تعالی ایشتکوچی سزنك آنطلرگزنی بلگوچیدر نیت‌لرگزنی عبدالله بن رواحه بو آیتنی ایشتکاندن قیلغان آنطدن قایتدی (لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ) مؤاخذه ایتمه‌س وطوتماس سزنی خدای

(۱) اوشبو آیت کریمه شوکا دلالت قیلورکیم برایدگولکدن طبولماق یاکه برگناه‌اشنی اشلامك اوچون الله تعالی اسمی ایله آنط ایتمك درست بولماس شول سببلی اگر برکمسه برکناه اشنی اشلارمن دیوب آنط ایتسه اول کمسه‌گه آنطنی بوزماق وحانث بولوب کفارت بیرمك لازم بولور

تعالی یعنی عذاب قیلماس (بِاللَّغْوِ فِی اَیْمَانِکُمْ) آنطلرکزده بولغان لغو وبوش سوزلر سببلی امام اعظم قاشنده یمین لغو شولدرکم کشی براش‌نی توغری دیب گمان قیلوب شول اش حقنده آنط ایتار صوکندن اول اش‌نك طوغری توگللکی بلنور وآنطی‌نك خلافی ظاهر بولور امام شافعی قاشنده یمین لغو قصد ایتمه‌ینچه اختیارسز تلینه کیلگان آنطدر هیچده آنط ایتونی قصد ایتمه‌ینچه سوز آراسنه والله بالله‌دیوب ایتمه‌ك کبی‌اوشبو یمین لغواوچون کفارت بیرو لازم توگلدرهم خدای تعالی بنده‌نی آنك اوچون مؤاخذه قیلماس (وَلٰکِنْ یُؤَاخِذُکُمْ) ولکن مؤاخذه قیلور خدای تعالی سزلرنی (بِمَا کَسَبَتْ قُلُوبُکُمْ) سزنك کوکللرکز قصد ایتکان نرسه سببلی یعنی بله توروب قصدی برله آنط ایتسه شول آنطنی بوزسه خدای تعالی مواخذه قیلور وکفارت لازم بولور کفارتی‌نك بیانی مائده سوره‌سنده کیلور ان شآءالله تعالی (وَاللّٰهُ غَفُورٌ) وخدای تعالی یارلقاغوچیدر بنده‌نی‌کم یمین لغو سببلی عذاب قیلماس (حَلِیمٌ) حلیم‌در وصبر اینکوچیدر قصداً یمین ایتوب آنطلرینی بوزغان کمسه‌لرنی عذاب قیلوده آشقماس (لِلَّذِینَ یُؤْلُونَ مِنْ نِسَآئِهِمْ) شول کمسه‌لر اوچون کم آنط ایته‌رلر خاتونلرینه یقینلق ایتمه‌س‌که جاهلیت‌ده عادت شول ایدی‌کم براو خاتونینی سویماسه طلاق قیلسام ایکنچی کشیگه بارور دیب قورقوب اول خاتونغه یقین‌لق ایتمه‌م دیب آنط ایته‌رلر ایدی شوندن صوك اول بیچاره خاتون‌نك حالی بیك چیتن بولور ایدی ایکنچی ایرگه بارا آلماس‌ایدی چونکه اوز ایرندن آیرلماغان هم اوز ایرندن فائده‌له‌نه آلماس ایدی حق سبحانه وتعالی بو اش‌نی دفع قیلوب اوشبو آیت‌نی یباردی وبیوردی‌کم خاتونلر بمزغه یقینلق قیلماسمز دیب آنط ایتکان کشیلر اوچون لازمدر (تَرَبُّصُ اَرْبَعَةِ اَشْهُرٍ) کوتمه‌کلك دورت آی (فَاِنْ فَآءُوا) بس اگر فی ایتسه‌لر اول آنط ایتکوچیلر یعنی آنطلرینی بوزوب حانث بولوب شول مدت اچنده خاتونارینه یقینلق ایتسه‌لر (فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِیمٌ) بس درستلکده خدای تعالی یارلقاغوچیدر اوشبو آنطلرینی بوزغوچی‌لرنی مهربان ورحمتلی‌در کم بو صورتده آنطلرینی بوزونی درست قیلوب آنك اوچون کفارت مقرر ایتدی شریعت‌نك حکمی شولدرکم برکمسه نکاحلی خاتونینه یقینلق ایتمه‌م دیب آنط ایتسه اول کشی اگرده دورت آی اچنده شول آنطینی بوزوب یقینلق قیلسه آنطی اوچون کفارت بیرمك لازم بولور وخاتونی اوزینه درست بولور واگر شول آنط ایتکوچی کشی دورت آی اچنده خاتونینه یقینلق ایتمه‌سه حضرت امام اعظم قاشنده آنك خاتونی بر طلاق بائن ایله آیرلور (وَاِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ)

۱) ایلا مسئله‌سی

واگر قصد قیلسه‌لر شول آنط ایتکوچیلر طلاقنی یعنی دورت آی اچنده مباشرت
قیلماینچه خاتونلری طلاق بولسه (فَانَّ اللّٰهَ سَمِیعٌ عَلِیمٌ) بس درستلکده خدای تعالی
ایشتکوچیدر اول آنط ایتکوچی‌نك سوزینی بلگوچیدر آنك قصدینی (وَالْمُطَلَّقَاتُ
یَتَرَبَّصْنَ) وایرلرندن آیرلمش حیض کوره طورغان خاتونلر کوته‌رلر یعنی آیرلغاندن
صوك عدت صافلارلر (بِاَنْفُسِهِنَّ) اوزلری (ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ) اوچ حیض یعنی بالغه بولغان
حیض کوره طورغان خاتوننی ایری طلاق ایتسه اول خاتون اوچ مرتبه حیض
کورگانچه عدت صافلامق لازمدر شوندن صوك غنه باشقه ایرگه نکاحلانماقی درست
بولور (وَلَا یَحِلُّ لَهُنَّ) وحلال بولماس اول خاتونلرغه (اَنْ یَکْتُمْنَ) آلارنك یاشرمکلری
(مَا خَلَقَ اللّٰهُ فِی اَرْحَامِهِنَّ) خدای تعالی یاراتقان نرسه‌نی آلارنك رحملرنده یعنی اگرده
آیرلغان وقتده رحملرنده بالا بولسه قورصاقلی بولسه‌لر شونی یاشرمکلری درست
توگلدر عدت‌نی تیزره‌ك اوتکارمك اوچون اوزلرینك قورصاقلی ایدکلرینی یاشورسه‌لر
الوغ گناه‌لی بولورلر (اِنْ کُنَّ یُؤْمِنَّ بِاللّٰهِ) اگر ایمان کیلتورور واشانور بولسه‌لر
اول خاتونلر خدای تعالی‌گه (وَالْیَوْمِ الْاٰخِرِ) هم آخرت کونینه (وَبُعُولَتُهُنَّ) واول
خاتونلرنك اوز ایرلری (اَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ) تیوشلیره‌کدر آلارنی قایتارمافغه یعنی طلاقدن
رجوع قیلوب اوّلکی ایرلری قایتاروب آلسه‌لر (فِی ذٰلِكَ) اوشبو مدتده یعنی
عدتلری طولغانچه (اِنْ اَرَادُوا اِصْلَاحًا) اگر تلسه‌لر اول ایرلر توزك قیلونی وکورکام
ترك‌لکنی یعنی اگر طلاقدن رجوع قیلودن نیت‌لری یخشی بولوب آرالرینی
توزك قیلماق اوچون بولسه شول عدت اچنده رجوع قیلماق یخشیدر واگر خاتونغه
ظلملق ایتمك ویمانلق اوچون بولسه درست بولماس اسلامنك ابتداسنده بعضیلر
خاتونلرینی طلاق رجعی ایله طلاق قیلوب عدتلری طولارغه یاقنلاشقاچ رجوع
قیلورلر ایدی صکره ینه طلاق قیلورلر ایدی بو اشدن مقصودلری خاتونلرنك عدتینی
اوزافغه طارتدروب آکایمانلق ایتو ایدی شول سببلی خدای تعالی بیوردیکم ایرلرنك
شول خاتونلرینی رجوع قیلوب قایتاروب آلولری تیوشلی ویخشی اشدر اگر
نیت‌لری یمانلقده بولماسه (وَلَهُنَّ) وباردر اول خاتونلرنك حقلری ایرلر اوستونده
(مِثْلُ الَّذِی عَلَیْهِنَّ) شول حقلر شیکللی کم باردر ایرلرنك خاتونلر اوزرنده (بِالْمَعْرُوفِ)
یخشیلق وکورکام ترك‌لك برله یعنی ایرلرنك خاتونلر اوستنده حقلری بولغان
شیکللی خاتونلرنك هم ایرلر اوستنده حقلری باردر آلارغه یخشیلق وخوش ترکلك
ایتمه‌ك تیوشدر (وَلِلرِّجَالِ عَلَیْهِنَّ دَرَجَةٌ) وایرلر اوچون بولغوچیدر اول خاتونلر
اوزرینه بیوکلك وآرتقلق زیراکه خاتونلر ایرلر قول آستنده ایرلر باشدر ایرلر

نفقه کیلتورورلر هم میراثنی خاتونلرغه نسارا غانده ایکی اولوش آلورلرهم طلاق
ورجعت ایرلر قولنده در (واللّٰه عزیز حکیم) وخدای تعالی غالبدر کم ایرلرنی خاتونلردن
اوستون قیلور دانا وحکمت ایاسیدر کم هر اشی حکمت که موافقدر (الطَّلٰاقُ مَرَّتٰان)
ایرنك طلاق صوکنده رجوع ایتمه کی درست بولغان طلاق ایکی مرتبه طلاقدر یعنی
ایکی طلاقغه قدر رجوع قیلوب عدتی طولغانچه خاتونینی قایتاروب آلا آلور اما
اوچ مرتبه طلاق ایتسه رجوع قیلماق درست بولماس جاهلیتده طلاقنك صانی
بیلگولی توکل ایدی ئللہ نیچه مرتبه طلاق ایتکان بولسه ده خاتونینی قایتاروب آلور
ایدی برکون بر خاتون ابوبکر صدیق رضی الله عنه گه کیلوب ایرینك بیك کوب
مرتبه طلاق ایتوب هر قایوسنده عدتی طولارغه یاقنلاشقاچ ینه رجوع قیلوب آنی
عذابلاغانلردن شکایت ایتدی بوخبر رسول علیه الصلاة والسلام حضرتلرینه
هم ایشتولدی بس حق سبحانه وتعالی دن آیت کیلدی کم رجوع درست بولغان
طلاق ایکی مرتبه گنه در آندن آری رجوع درست بولماس ایکی مرتبه طلاقدن
صوکنك (فَاِمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ) بس اوزی برله طوتماقدر یخشی لق وخوش ترکلك برله اول
خاتوننی یکادن قایتاروب آلوب (اَوْ تَسْرِيحٌ بِاِحْسَانٍ) بایسه آیروب یبه رمکدر ایذ گولك برله
یعنی ایکی مرتبه طلاق ایتکاندن صوکنك ایکی اشنك برسنی اشلهمك تیوشدر یاکه عدتی طولغانچه
طلاقلندن رجوع قیلوب خاتون برله یخشی ترکلك قیلور یاکه رجوع قیلماس اول خاتون عدتینی
طولتوروب اوز اختیارنچه بولور تلهسه باشقه ایرگه بارور (وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ) وحلال بولماس
سزگه ای ایرلر (اَنْ تَاْخُذُوا) سزنك آلمافکز (مِمَّا اٰتَيْتُمُوهُنَّ) اول خاتونلرغه بیرگان نرسه لرکزدن
(شَيْئًا) بر نرسه نی ده یعنی خاتونلرکزنی آیرغان وقتده آلارغه بیرگان مهر نرسه سندن
هیچ بر نرسه نی آلوب قالمافکز درست بولماس (اِلَّا اَنْ يَخَافَا اَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللّٰهِ)
مگر شولکم قورقسه لر ایرلر برله خاتون شوندان کم طورغوزماسلر آلار خدای
تعالی نك چیکلا گان چیکلرینی یعنی برگه ایرلی خاتونلی بولوب طورغانده خدای
تعالی نك حکملرینه موافق ترکلك قیلا آلماس مز دیب قورقسه لر شونك اوچون
آیرلشونی اختیار قیلسه لر (فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا) بس یوقدر هیچ گناه اول ایر برله
خاتونغه (فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ) شول نرسه ده کم فدا بیردی خاتون اول نرسه نی ایرگه
اوزینی آیروب آلو اوچون یعنی اگرده ایر برله خاتونغه برگه ایرلی وخاتونلی
بولوب تورو هیچده ممکن بولورلق بولماسه یخشی ترکلك قیلا آلماسه لر شول
وقتده خاتون آیرلونی تلاب ایرینه بدل خلع بیروب خلع طریقنچه آیرلسه درستدر
(تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ) اوشبو ذکر ایتولمش حکملر یعنی طلاق ورجعت هم خلع

حکملری خدای تعالی‌نك چیکلا گان چیکلریدر (فَلَا تَعْتَدُوهَا) بس اوتماکز وچقماکز سز اول چیکلردن (وَمَن يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ) وهرکم چقسه خدای تعالی‌نك چیکلا گان چیکلرندن وحکملرندن (فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ) بس اوشبو گروه آلاردر ظلم‌لق ایتکوچیلر اوز نفسلرینه (فَإِن طَلَّقَهَا) بس اگر طلاق ایتسه ایر اوزی‌نك خاتونی‌نی ایکی مرتبه طلاقدن صوك یعنی اوچنچی مرتبه طلاق قیلسه (فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِن بَعْدُ) بس حلال بولماس اول خاتون اول ایرگه اوشبو اوچونچی طلاقدن صوك (حَتَّىٰ تَنكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ) (۱) تاکم نکاحلانغان‌غه‌چه اول خاتون باشقه بر ایرگه یعنی اوچ طلاق برله آیرلغان خاتون اوزینك اوّلگی ایرینه حلال بولماس مگر باشقه بر ایرگه نکاحلانوب اول ایر برله جماع ایتکاندن صوك غنه شول ایردن آیرلسه یا که اول ایری اولسه اول خاتون اوّلگی ایرینه درست بولور (فَإِن طَلَّقَهَا) بس اگر طلاق قیلسه اول خاتون‌نی شول ایکنچی ایری یقینلق قیلغاندن صوك (فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَن يَتَرَاجَعَا) بس یوقدر هیچ گناه اول خاتون برله اوّلگی ایرینه اگر قایتوشسه‌لر آلار یعنی بر برسی ایله یاکادن نکاحلانسه‌لر (إِن ظَنَّا أَن يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ) اگر گمان قیلسه‌لر آلار طورغوزماقلرینی خدای تعالی‌نك چیکلا گان چیکللرینی یعنی شریعتکه موافق یخشی ترکلك قیلورمز دیب گمان ایتسه‌لر خاتون‌نك عدتی طولغاچ اوّلگی ایری ینه شول خاتون‌نی نکاح‌لاب آلسه درستدر (وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ) واوشبو ذکر ایتولمش طلاق وتحریم هم تحلیل حکملری خدای تعالی‌نك چیکلا گان چیکللریدر (يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ) بیان قیلور خدای تعالی اول حکملرنی شول گروه اوچون کم بیلورلر آنك خدای تعالی‌دن قیدکینی وآکا اشانورلر (وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ) وهر قایچان طلاق قیلساکز خاتون‌لرنی (فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ) بس ایرشسه‌لر آلار اوز مدتلرینه یعنی عدتلری طولارغه یاقنلاشسه (فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ) بس توتوکز سز آلارنی یخشی‌لق برله یعنی یخشی ترکلك قیلو قصدی برله طلاقکزدن رجوع قیلوب ینه اوزکزگه خاتون ایتکز (أَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ) یاایسه بوشاتوب بیارکز آلارنی یخشیلق برله تاکم عدتلری طولوب اختیارلری اوزلرنده بولسون ثابت بن بسار دیگان کشی خاتونینی طلاق قیلدی عدتی طولارغه اوچ کون قالغاچ ینه رجوع قیلدی تاکم عدتی اوزافلاب ایکنچی ایرگه بارا آلماسون اوچون بس حق تعالی اول اشدن نهی قیلوب بیوردی (وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِّتَعْتَدُوا) وطوتماکز سز اول خاتون‌لرنی یعنی طلاقدن رجوع قیلماکز عدتلرینی اوزافقه قالدروب آلارغه ضرر ایتو قصدی برله تاکم آلارغه

تحلیل حکمی.

ظلم‌لق ایتماکدکز اوچون (وَمَنْ یَفْعَلْ ذٰلِكَ) وهر کم قیلسه اوشبو اشنی (فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ) بس تحقیق ظلم‌لق ایتدی اول اوز نفسینه کم آخرتده اوزینی عذابقه مستحق قیلدی (وَلَا تَتَّخِذُوا) وطوتماکزسز (اٰیٰتِ اللّٰهِ هُزُوًا) خدای تعالی‌نك آیتلرینی مسخره گه یعنی خدای تعالی‌نك آیتلرندن اعراض قیلماکز وینگل گه صایماکز بعضیلر نکاح وطلاق حکملرینی یکل گه صایوب آلار برله اویون قیلورلر ایدی اوشبو آیت کریمه شوندین کشیلر حقنده نازل بولدی (وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ) هم یاد ایتکز خدای تعالی‌نك سزنك اوزرکزگه بولغان نعمتی‌نی خصوصا نکاح اشلری طوغری‌سنده کم محمد علیه السلام امتینه خدای تعالی کوب یکل‌لك‌لر بیردی اوّلگی امتلر گه بردن آرتق خاتون نکاحلاب آلو درست بولماس ایدی مگر پیغمبرلر گه‌گنه درست ایدی هم اوّلگی امتارده طلاقدن رجوع یوق ایدی هم طلاق قیلغان خاتونی تریك بولوب طورغانده ایکنچی خاتون آلو درست بولماس ایدی محمد علیه السلام شریعتنده بو اشلر درست بولدی شول نعمتلرنی تذکیر ایدوب حق تعالی بیوردی کم ای مؤمنلر سز یاد ایتکز خدایتکز سزلر گه بیرگان نعمتینی (وَمَا اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتٰبِ) هم شول نرسه‌نی یاد ایتکز کم ایندرلدی سزلر گه کتابدن یعنی قرآن آیتلرینی وحکملرینی یاد ایتکز (یَعِظُكُمْ بِهٖ) وعظلر واوگوت بیرور خدای تعالی سزلر گه اول قرآن برله (وَاتَّقُوا اللّٰهَ) وقورقکز سز خدای تعالی‌دن فرمانینه خلافلق قیلوده (وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَیْءٍ عَلِیْمٌ) هم بلکز شونی کم خدای تعالی بارچه نرسه‌نی بلگوچیدر (وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ) وهر قایچان طلاق قیلساکز سز خاتونلرنی (فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ) بس ایرشسه‌لر آلار اوزلرینك مدتلرینه عدتلرینك اوتماکنی برله (فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ) بس منع قیلماکز وطیماکز سز آلارنی (اَنْ یَنْكِحْنَ اَزْوَاجَهُنَّ) آلارنك نکاحلانمافلرندن اوّلگی ایرلرینه یعنی یاکادن اوّلگی ایرلرینه بارماقچی بولسه‌لر طیماکز بارسونلر (اِذَا تَرَاضَوْا بَیْنَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ) هر قایچان راضی بولوشسه‌لر آلار اوز آرالرنده یخشی‌لق وکورکام ترکلك برله معقل بن یسار اوزینك سکلی‌سینی عبدالله بن عاصم‌غه بیرگان ایدی عبدالله آنی طلاق قیلدی صکره اوکونوب یاکادن آلماقچی بولغاچ معقل راضی بولمادی من سکلیمنی برموتبه سکا بیرگان ایدم سنی آنی آیروب بیاردك ایمدی ینه آلماقچی بولاسك والله اول سکا هرگیز بارماس سن آنی آلا آلماس سن دیدی بس حق تعالی اوشبو آیتنی بیاردی وبیوردی کم اگر اول خاتون اوّلگی ایری برله کیلشوب یاکادن بارماقچی بولسه سز منع قیلماکز (ذٰلِكَ) اوشبو منع قیلودن نهی

(یُوعَظُ بِهٖ) وعظلانور آنك برله (مَنْ كَانَ مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ) شول كمسه كم ايمان كيلتورور واشانور بولدی اول سزلردن خدای تعالی‌گه (وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ) هم آخرت كونينه (ذٰلِكُمْ اَزْكٰى لَكُمْ) اوشبو وعظلانماك پاكيزه‌راكدر سزنك اوچون پاكه اوّلگی ايرلرينه بارودان طيودن صافلانو پاكيزه‌راكدر سزنك اوچون معيشت جهتندن زيرا كه ايروخاتون بربرسينی كورگان وطانوغان هم بربرسينه اويرانگانلردر شونك اوچون باشقه ايرگه بارووندن اوّلگی ايرينه بارو آرتوقدر (وَاَطْهَرُ) دخی پاكيزه‌راكدر حرامغه وگناهغه توشودن (وَاللّٰهُ يَعْلَمُ) وخدای تعالی بيلور (وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ) وسزلر بلماس‌سز (وَالْوَالِدٰتُ) وآنالر يعنی ايرلرندن آيرلغان اوزلرينك سوت ايمه طورغان بالالری بولغان خاتونلر آلارنك حكمی شولدر كم (يُرْضِعْنَ اَوْلَادَهُنَّ) ايمزورلر اوزلری‌نك بالالرينی (حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ) كامل ايكی يل (لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ) شول كمسه اوچون كم تلار اول بالاسينه سوت ايمزونی تمام قيلماقنی (۱) (وَعَلَى الْمَوْلُوْدِ لَهٗ) وشول كمسه اوزرينه كم بالا آنك اوچون طوغدرلمشدر يعنی بالانك آناسی اوزرينه واجبدر (رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوْفِ) سوت ايمزگوچيلرنك نفقه‌لری هم كيوملری انصاف وعدل ايله (لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ اِلَّا وُسْعَهَا) تكليف ايتولماس وكوچلانماس هيچ بر نفس مگر كوچی يتكان قدر برله تكليف ايدلور يعنی نفقه وكيومنی كوچی يتكان قدر بيرور (لَا تُضَارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا) كراكدر كم ضرر وزحمت ايرشدرماسون هيچ بر آنا اوزينك سوت ايمه طورغان بالاسينه يعنی وقتسز ايمچاكدن آيروب بالانی آناسينه بيرماسون يا ايسه معناسی هيچ بر آنا ضرر ايتولمش بولماسون بالاسی سببلی يعنی بالاكنی ايمزگل ديب آنی كوچلانماس واكراه ايتولماس واگر اوزی قبول ايتوب ايمزسه نفقه وكسوه‌نی آندان نزغانماس مثلا براو خاتونينی طلاق قيلسه شول خاتوندن سوت ايمه طورغان بالاسی بولسه شول بالانی تربيه قيلماق اوچون آناسی تيوشليراكدر آناسی راضيه بولوب اوزم تربيه قيلام ديب طورغانده بالانی باشقه‌غه بيرماس هم تربيه قيلغان اوچون بالانك آناسی شول خاتونغه كوچی يتكان قدر تيوشلی نفقه وكسوه‌سينی بيروب تورور (وَلَا مَوْلُوْدٌ لَهٗ بِوَلَدِهٖ) هم ضرر وزحمت ايرشدرماسون بالانك آناسی اوز بالاسينه آنی سوت ايمه طورغان وقتنده اوز آناسندن آيروب باشقه‌غه بيرمك برله ياكه كراكدر كم ضرر ايتولمش بولماسون آنا اوزينك بالاسی سببلی يعنی آندان بالاسينی تربيه ايتكان اوچون كوچی يتماسلك كوب نفقه صورالماس (وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذٰلِكَ) هم اول مولودله‌نك يعنی

(۱) عاماء بالاغه سوت ايمزمك وقتی كوبمو ايدكده اختلاف ايتديلر بعضيلر بو آيةكريمه‌ده كامل ايكی يل ديوب تعيين ايدلماكی بارچه بالالرحقنده توگل بعض بالالرغه‌غنه‌در ديمشلر ابن‌عباس رضی الله عنهمادن مرويدركيم اگر بالا آلتی آيدان دنيا غه كيلسه آنی كامل ايكی يل ايمزمك تيوشلی بولور واگر يدی آيدان طوغسه يكرمی اوچ آی ايمزمك تيو شدر واگر توفز آيدان طوغسه يكرمی بر آی ايمزمك كراكدر حاصلی بالانك آناقارننده تورماقينه قاراب شونكا كورا ايمزمك كراكدر آناقارننه‌نی قدر اوزاق تورسه شول قدر آزراق مدت ايمزلور وحمل وفصاله ثلاثون شهرا آيتيب مقتضاسنچه بالانك آناقارننده تورماق مدتی ايله ايمزمك مدتی جمعسی اوتوز آی بولماق كراكدر وبعضيلر بو آيت عام‌در هر بالانك رضاع مدتی كامل ايكی يلدر مگر آنا وآنا هر ايكيسی راضی بولوب مصلحت ايله ايكی يل طولغانچه سوتدن آيرسه‌لر درست بولور ديورلر والله‌تعالی اعلم تبياندن

آتانك وارثی اوزرینه تیوشلیدر اوشبونك اوخشاشی یعنی بالانك آناسینه بالاسینی تربیه اینکان اوچون نفقه وکسوه بیرو لازم بولغان شیکللی آنك اورنینه قالغان وارثینه هم شول بالانك تربیه‌سی اوچون تیوشلی بولغان نفقه وکیومنی بیروب طورماق هم بالانك آناسینه ضرر وظلم ایتماسلك لازمدر (فَانْ اَرَادَا فِصَالاً) بس اگر تلاسه‌لر بالانك آتا وآناسی بالانی ایمچاکدان آیرونی ایکی یل طولودن الگاری (عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا) هر ایکیسی‌نك راضی بولشواری برله (وَتَشَاوُرٍ) هم کیکاشما کاری برله یعنی آتا وآنا هر ایکیسی مصلحت برله راضی بولوب بالانی ایمچاکدن آیرماقچی بولسه‌لر (فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا) بس یوقدر هیچ گناه اول ایکیسینه (وَاِنْ اَرَدْتُمْ) واگر تیلاساکز سزای آتالر (اَنْ تَسْتَرْضِعُوا اَوْلَادَكُمْ) ایمزدرماکزنی سوت ایمزگوچی خاتونلردن بالالرکزنی یعنی بالانك اوز آناسی ایمزمایوب سوت ایمزماك اوچون باشقه خاتون باللاساکز (فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ) بس یوقدر هیچ گناه سزلرگه بو اشده (اِذَا سَلَّمْتُمْ مَا اٰتَيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِ) هر قایچان طابشرساکز سز اول ایمزگوچی خاتونلرغه بیرورگه تلاگان نرسه‌کزنی یخشی‌لق وعدل‌لك برله یعنی بالانی ایمزگان اوچون اول خاتونلرغه تیوشلی حقلرینی بیرماك کراکدر (وَاتَّقُوا اللّٰهَ) وقورقکز خدای تعالی‌دن آلارنك حقلرینی آلوب قالوده (وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ) هم بلوکز شونی کم خدای تعالی سز اشلی طورغان نرسه‌نی کورگوچیدر (وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ) وشول کمسه‌لر کم وفات بولورلر سزلردن (وَيَذَرُونَ اَزْوَاجًا) دخی قالدروزلر اوزلرندن صوك خاتونلرینی (يَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ) کراکدر کم کوتسونلر اول خاتونلر وعدت صافلاسونلر اوزلری (اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ وَعَشْرًا) دورت آیده اون کون یعنی ایری اولگان خاتون‌نك عدتی دورت آیده اون کون‌در ایری اولگان کوندن باشلاب (۱) دورت آیه اون کون اونمای طوروب ایکنچی ایرگه نکاحلانماق درست بولماس مگر کم حامل بولسه آنك عدتی بالاسینی طاپماق برله طولور یا که کنیزاك بواسه آنك عدتی ایکی آیده بش کوندر (فَاِذَا بَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ) بس هر قایچان ایرشسه‌لر ایرلری اولگان خاتونلر اوزلرینك مدت‌لرینه یعنی عدتلری طولسه (فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ) بس یوقدر هیچ گناه سزلرگه ای مؤمنلر (فِيمَا فَعَلْنَ فِٓى اَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ) شول نرسه‌ده کم فیلورلر اول خاتونلر اوز نفسلرنده یخشیلق برله یعنی شریعتکه موافق اوزلرینی زینتلاسه‌لر وباشقه ایرگه نکاحلانسه‌لر اختیارلری‌در سز آلارنی طیماکز (وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ) وخدای

۱) ایری اولگان خاتونغه حامل بولماسه دورت آیده اون کون عدت صافلامق لازم بولور شول دورت آیه اون کونده ضرورتسز ایسونمدن چقماس زینتلا نماس وبیزانماس خوش ایسلی مایلرسورنماس کوزینه سرما طارتماس مگر کوزی آغرسه دارو اوچون طارتسه درستدر

تعالی سز اشلی طورغان نرسه‌دن خبر طوتقوچی وبلگوچیدر (وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ) ویوقدر هیچ گناه سزلرگه ای نکاحقه قزغوچیلر (فِيمَا عَرَّضْتُم بِهِ) شول نرسه‌ده کم تعریض قیلدگز سز آنگ برله یعنی کنایه طریقنچه بلدردگز (مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ) عدت اچندا گی خاتونلرنی یاوچیلاودن یعنی عدت صافلی طورغان خاتونلرنی نکاحلاب آلورغه قزقسا گز آلارغه عدت اچنده وفتلرنده اوزگزنگ آلاسگز کیلگانینی کنایه طریقنچه بلدرماکده گناه یوقدر اما عدت اچندا گی خاتون‌نی آشکارا خاتونلقغه صوراماق درست بولماس عدتی طولغانچه کوتارگه کراك (أَوْ أَكْنَنتُمْ فِي أَنفُسِكُمْ) یا ایسه یاشوردگز سز اوز کوگلارگزده یعنی کنایه ایله هم سیزدرمادگز (عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ) بلدی خدای تعالی شونی کم نیزدر کم یاد قیلورسز اول خاتونلرنی یعنی آلارنی یاد ایتمای طورا آلماس‌سز بس یاد ایتگز (وَلَٰكِن لَّا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا) ولکن وعده بیرماگز سز اول خاتونلرغه یاشرن قیلنا طورغان اش برله یعنی مصاحبت وجماع کبی اشلر برله وعده بیرماگز (إِلَّا أَن تَقُولُوا قَوْلًا مَّعْرُوفًا) مگر شولکم ایتورسز یخشی سوزنی یعنی اشارت وکنایه ایله مقصودگزنی ایتورسز (وَلَا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ) وقصد ایتماگز نکاح عقدینی (حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ) تاکم ایرشکانگه‌چه کتاب یعنی خدای تعالی فرض قیلغان عدت اوزینگ مدتینه یعنی عدتلری طولغانچه اول خاتونلرنی نکاحلانماگز (وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ) دخی بلگز شونی‌کم خدای تعالی بلور (مَا فِي أَنفُسِكُمْ) سزنگ کوگلارگزده بولغان نرسه‌نی (فَاحْذَرُوهُ) بس قورقگز وصافلانوگز سز آنگ عتابندن (وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ) هم بلگز شونی کم خدای تعالی یارلقاغوچیدر عذابندن قورقغانلرنی (حَلِيمٌ) تحمل ایتکوچیدر عذاب قیلوده آشوفماس (لَّا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ) یوقدر هیچ وبال وگناه سزلرگه (إِن طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ) اگر طلاق قیلساگز سز خاتونلرنی (مَا لَمْ تَمَسُّوهُنَّ) آلارنی مس قیلماغانگز مدتده یعنی خاتونلرگز برله خلوت صحیحه بولودن الگاری طلاق قیلساگز فقه‌ده بوطلاقنی طلاق قبل الدخول دیورلر خاتونغه عدت صافلاو لازم بولماس امام شافعی قاشنده مس قیلو جماعدن کنایه‌در آگا بناءا جماع قیلودن الگاری طلاق قیلساگز دیمك بولور (أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً) باایسه فرض قیلماغانگز مدتده اول خاتونلرغه بر مقدار مهرنی یعنی بر مقدار بیلگولی مهرنی بیلگولاودن الگاری طلاق قیلساگز سزگه گناه یوقدر (وَمَتِّعُوهُنَّ) وفائده‌لاندرگز سز اول خاتون‌لرنی یعنی اگر خلوت صحیحه‌دن الگاری یاایسه مهرنی بیلگولاودن

الگاری طلاق قیلسا کز آلارنی بوش یبارماکز بر نرسه بیرکز کم آنی متعه دیورلر انصاری صحابه‌لردن براو بر خاتون‌نی نکاحلاندی نکاح وقتنده مهرنی هیچده اطامادی صکره دخولدن الگه‌ری آنی طلاق قیلدی بس حق تعالی اوشبو آیت کریمه‌نی نازل قیلدی رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم بیوردی کم متعها ولو بقلنسوتك یعنی باشکدغی بورکنی بولسه‌ده اول خاتونغه بیرگل بوش یبه‌رمه گل دیدی متعه بیرمك ایرنك حالینه کوره بولور (عَلَی الْمُوسِعِ قَدَرُهُ) بای کشی اوزینك بایلغی قدر متعه بیرمك لازمدر (وعلی المقتر قدره) وفقیر کشی گه اوزینك کوچی یتکان قدر متعه بیرو تیوشدر (مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ) متعه بیرمك متعه بیرلو رهرکمنك حالنه کوره عدللك ونیکزلك بزله (حَقًّا عَلَی الْمُحْسِنِینَ) حق وواجب بولغوچی متعه بیرمك ایدگولك ایتکوچیلر اوزرینه (وَإِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ) واگر طلاق قیلساکز سز اول خاتونلرنی (من قبل ان تمسوهن) آلارنی مس قیلمافکزدن الگاری شهوت برله یعنی خلوت صحیحه‌دن الگه‌ری طلاق قیلسه‌کز (وقد فرضتم لهن فریضة) وحالانکه تحقیق فرض قیلدکز وبیلگوله‌دکز سز آلار اوچون مهرنی یعنی نه قدر مهر بیره‌چك لککزنی آطاغان وبیلگوله‌گان بولسه‌کز (فنصف ما فرضتم) بس شول فرض قیلغان نرسه‌کزنك یارطی‌سینی بیرمك لازمدر سزگه یعنی دخولدن الگه‌ری طلاق قیلسه آطالغان مهرنك یارطیسینی بیرمك کیره‌ك بولور (الا ان یعفون) مگر شولکم عفو قیلسه‌لر وکیچسه‌لر اول خاتونلر شول مهرنی آلودن اول وقتده بیرمك لازم بولماس (اویعفو الذی بیده عقدة النکاح) یایسه عفو قیلسه آنك قولنده نکاح عقدسی بولغان کمسه اول کمسه‌دن مراد امام اعظم فاشنده ایرور اول تقدیرده معناسی ایر عفو قیلسه ومهردن کیچسه خاتونغه آطالغان مهرنك بتونلینی بیرور یارطیسی نیغنه بیرمه‌س دیمکدر امام شافعی فاشنده مراد قزنك ولی بولغان کشی سیدر اول تقدیرده معناسی یایسه ولی بولغان کشی کیچسه ومهرنی بتونله‌ی صوراماسه مهرنك یارطسینی بیرو لازم بولماس دیمکدر والله اعلم لکن اوشبو توبانده‌گی جمله حضرت امام اعظم سوزینی تائید قیلادر (وَأَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَی) وسزنك عفو قیلماقکز یقینراقدر تقوالقغه یعنی اگر تفضل ایدوب اول خاتونلرغه مهرنك همه‌سینی بیرسه‌کز یخشیراق واجرلی در (وَلَا تَنْسَوُا الْفَضْلَ بَیْنَکُمْ) واونوتماکز تفضل ویخشیلق قیلونی اوزآراکزده یعنی ایرهم خاتون بربرسینه یخشیلق واحسان قیلونی اونوتماسونلر خاتونینی دخولدن الگه‌ری طلاق ایتکان ایر بوخاتون مینم قوامده محبوس بولوب طوردی اوزی مینم وصالمدن محروم بولدی آنی مأیوس ومحزون ایتمه‌سکه تیوش کوکلینی شاد

اینه‌یم دیب میرنك همه‌سینی بیرسون خاتون هم بو ایرمنی نکاحلانسه‌ده مندن هیچ فائده‌له‌نمه‌دی میکا مواصلت فیلمادی آندن مهر صوراماسقه کیره‌ك دیب اوبلاسون (انّ الله بما تعملون بصیر) درستلکه خدای تعالی سز اشلی تورغان نرسه‌نی کورگوچیدر (حافظوا علی الصّلوات) محافظت ودایم چیلق قیلکز فرض بولغان نمازلرغه یعنی آلارنی وفتلرنده شرائط وحقوقلرینی اورنینه کیلتوروب اوقوکز (والصّلوة الوسطی) هم دایم چیلق قیلکز اورتا بولغوچی نمازغه‌کم اول او رتا نماز انس بن مالك هم معاذ بن جبل رضی الله عنهما سوزلرنچه ایرته نمازیدر زیرا که‌ایرته نمازی فارانغولق برله یاقطی‌لق اورتاسنده اوقولور تون برله کون‌نك آراسنده‌در یاکه ایکی کوندز گی نمازلر ایله ایکی تونگی نمازلرنك اورتاسنده‌در یا که آنك هر ایکی طرفنده قصر ایتوله تورغان نمازلر یعنی یستو برله اویله نمازلریدر وبعض صحابه‌لر سوزنچه اورتا نماز اویله نمازیدر زیرا که اویله نمازی کون‌نك اورتاسنده اوقلور یا که کوندزگی نمازلرنك یعنی ایرته نمازی برله‌ایکندی نمازینك اورتاسنده‌در حضرت عمر الفاروق وعلی المرتضی وام سلمه هم ابن عباس وابن مسعود وصحابه‌لر الوغلرندن برجماعت رضوان الله تعالی علیهم اجمعین صلوة وسطی ایکندی نمازیدر دیمشلر بو طوغریده حدیث صحیح هم کیلمشدر وهم احزاب صوغشی وفتنه رسول علیه‌الصلوة والسلام شغلونا عن الصلوة الوسطی صلوة العصر دیوب بیورمشلردر یعنی کافرلر بزنی مشغول قیلوب اورتا نمازدن ایکندی نمازندن قالدردیلر دیمکدر ایکندی نمازینی اورتا نماز دیمك کون‌گی ایکی نماز ایله کیچکی ایکی نماز آراسنده یعنی ایرته نمازی هم اویله نمازی ایله آخشام ویستو نمازلری آراسنده بولغانلقدن‌در بعضیلر اورتا نماز آخشام نمازیدر زیرا که آخشام نمازینك رکعتلرینك صانی اورتاچه‌در ایرته نمازی کبی ایکی‌گنه رکعت توگل وباشقه نمازلر کبی دورت رکعت توگل بلکه دورت ایله ایکی‌نك اورتاسنده اوچ رکعتدر دیمشلر وبر طائفه مراد یستو نمازیدر دیورلر زیرا که یستو نمازی ایکی جهریه نمازنك یعنی آخشام ایله ایرته نمازینك اورتاسنده واقعدر یا که یستو نمازی قصر ایتلمی تورغان ایکی نماز آراسنده یعنی آخشام وایرته نمازلری آراسنده‌در والله تعالی اعلم (وقوموا لله قانتین) هم آیاق اوزره طورکز خدای تعالی اوچون بوی صونغوچیلر بولغانکز حالده نمازده قیام‌نك فرض بولمانینه دلیل اوشبو در بعضیلر قانتین‌دن مراد تیك طورغوچیلر بولغانکز حالده دیمکدر دیورلر یعنی نماز اچنده برکز ایل سویل‌شمه‌کز ، زید بن ارقم دیمشلر درکم رسول علیه السلام زمانینده مؤمنلر نماز اچنده بر برسی ایله سویل‌شورلر ایدی اوشبو آیت نازل

۱) اوشبو آیة کریمه‌نی علماء اصول بش وقت نمازنك فرض لقینه دلیل ایتمشلر در دلالتی اوشبو طریقه درکم حافظوا علی الصلوات جمله‌سنده صلوات لفظی جمع صیغه‌سی در جمع‌نك ایك آزی اوچ بولور بس معنا سی نمازلرغه دایم چیلق قیلکز دیمکدر آندان صوك والصلوة الوسطی کلمه‌سی صلوتقه معطوفدر عطف مغایرة‌نی مقتضی در معناسی دخی اورتا نمازغه دایم چیلق قیلکز دیمکدر اول اورتا نماز اوّلده ذکر ایتو لگان صلوات‌قه باشقه بولادر صلواتدن مراد اوچ نماز بولسه اورتا نماز ایله دورت بولادر دورت بولغان صورتده آنك اورتاسی بولماق ممکن توگلدر دورتدن کیم بولو اعتمالی یوق بس بالضرورة جمعسی بش نماز بولادر هر ایکی طرفنده ایکی شار نماز بولوب اورتاداغیسی صلوة وسطی بولادر

لمحرره

بولغاچ اول‌اشدن طیولدیلر (فَاِنْ خِفْتُمْ) (۱) بس اگر قورقسانگز سز صوغشقوچی دشماندن یا که یرتقوچی جانوارلردن (فَرِجَالًا) بس جایاو یارغان حالگزده نمازنی ادا قیلگز اگر طوقتاب اوقو ممکن بولماسه (اَوْرُكْبَانًا) یا ایسه آطلانغوچیلر بولغانگز حالده اوقوگز یعنی دشمان ایله صوغش وقتنده دشماندن قورقو غالب بولسه نمازنی نیچوك ممکن بولسه شولای اوقودرستدر آطدان توشوب یا که قبلغه قاراب اوقوغان تقدیرده دشمان کیلوب هلاك ایتو قورقنچی بولسه آط اوستونده قایسی طرفقه ممکن بولسه شول طرفقه قاراب ایماء برله اوقور (فَاِذَآ اَمِنْتُمْ) بس هر قایچان ایمین بولسه گز وقورقو بتسه (فَاذْكُرُوا اللّٰهَ) بس یاد ایتگز خدای تعالی‌نی یعنی نماز اوقوگز (كَمَا عَلَّمَكُمْ) نتاك کم اویراتدی وبلدردی خدای‌تعالی سزلرگه (مَالَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ) شول نرسه‌نی کم بلور بولمادگز سز آنی یعنی خوفدن ایمین بولغانده نمازنی شرطلری وادبلری ایله همه‌سینی بریته کیلتوروب اوقوگز بو اورنده ذکردن مراد نمازدر دیمشلر وبعضیلر بوپرده ذکردن مراد شکردر دیورلر اول تقدیرده معناسی هر قایچان قورقودن ایمین بولسا گز خدایعه شکرانه قیلگز شرطلرینی بریته کیلتوروب دیمك بولور والله‌اعلم (وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ) وشول کمسه‌لرکم وفات بولورلر سزلردن (وَيَذَرُونَ اَزْوَاجًا) هم قالدرورلر آلار اوزلرندن صوگ خاتونلرنی عرب خلقی‌نك عادتلری شول ایدی‌کم ایرلری اولگان خاتون‌لر بریلغه‌چه هیچ بریرگه چقماینچه ایرنك‌ایونده تورورلر ایدی ایرنك ولی‌لری ووارثلری آنك نفقه‌سینی بیرورلر ایدی شول بریل مدتنده اول خاتونلر هیچده زینت‌له‌نمه‌س وبیزانمه‌سلر ایدی ایسکی کیوملرگنه کیه‌رلر ایدی اگر شول ایودن چقسه‌لر نفقه‌لری ساقط بولور ایدی رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری مدینه‌گه کیلگاچ بر طائفلك ایر وفات بولدی آنا آناسی هم اوغلی وخاتونی قالدی اول حضرت صلی‌الله علیه وسلم اول کشیدن قالغان‌اموال متروکه‌نی آنا آناسینه هم اوغلینه تقسیم قیلوب بیردی خاتونینه هیچ اولوش تعیین قیلمادی لکن بریلغه‌چه شول قالغان مال‌لردن اول خاتونغه نفقه‌لك بیرلسون دیوب حکم قیلدی بس حق تعالی‌دن آیت نازل بولدی‌کم سزلردن بعضیلرگز وفات بولوب خاتونلری قالسه (وَصِيَّةً لِاَزْوَاجِهِمْ) وصیت ایتمك وصیت ایتسونلر آلار خاتونلرنی اوچون (مَتَاعًا اِلَى الْحَوْلِ) فائده‌لندرمك یعنی نفقه وکسوه بیرمك ایله اول خاتونلرغه بریلغه‌چه ایرلرندن قالغان‌اموال متروکه‌دن (غَيْرَ اِخْرَاجٍ) چقارمقدن باشقه یعنی‌اول خاتونلرنی بریلغه ندر ایرلرینك ایولرندن چغارماسونلر هم ایرلرندن قالغان مالدن آلارغه نفقه وکیوملك بیرسونلر (فَاِنْ خَرَجْنَ) بس اگر چقسه‌لر اول خاتونلر اوزلری

۱) صلوة‌الخوف بیانی

بر یل اوتکاندن صوك (فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ) بس یوقدر هیچ گناه سزلرگه ای ایرنك
ولیلری هم وصیلری (فِيمَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ) شول نرسه‌ده‌کم قیلدیلر اول خاتونلر
اوز نفسلرنده (مِنْ مَعْرُوفٍ) شریعتکه موافق بولغان یخشی‌لقدن یعنی بر یل
اوتکاندن صوك اول خاتونلر ایرلرینك ایولرندن چغوب باشقه ایرلرگه نکاحلانسه‌لر
هیچ گناه یوقدر (وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ) وخدای‌تعالی غالبدرکم امرینه خلافلق قیلغانلردن
انتقام آلور حکمت وتوغریلق‌ایاسیدر ا زینك حکمنه اوشبو آیت‌نك حکمی میراث
آیتی ایله منسوخدر هم بر یل اورنینه صوکندن ایرلری اولگان خاتونلرغه عدت
دورت آیده‌اون کون بولدی نتاك کم یوقاریده اوتدی (وَلِلْمُطَلَّقَاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ)
وطلاق ایتلمش خاتونلرغه متعه بیر و نیوشدر انصاف وتیگزلك ایله کوچی یتکان مقدار
(حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ) تیوشلی ایتمك تیوشلی ایتدی خدای‌تعالی متعه بیرمکنی شرکدن
وگناهدن صاقلانوچیلر اوزرینه یعنی مسلمانلرغه (كَذَٰلِكَ) اوشانداق یعنی نتاك کم
اوشبو حکملرنی بیان قیلدی شونك کبی (يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ) بیان قیلور خدای تعالی
سزلرگه (آيَاتِهِ) اوزینك حکملرینی‌سز محتاج بولغان‌اشلرده (لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ) شایدکم
سزلر بلورسز وفکر قیلورسز اول حکملر طوغریسنده (أَلَمْ تَرَ) آیا کورمه‌دکموسن
وقارامادکمو عبرت نظری‌ایله (إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا) شول کمسه‌لرصاری‌کم چقدیلر
(مِنْ دِيَارِهِمْ) اوزلرینك یورطلرندن ومنزللرندن (وَهُمْ أُلُوفٌ) وآلار اوزلری نیچه
مك‌لردر اهل تفسیر کوبره‌گی ایتمشلردرکم داوردان دیگان قریه‌ده طاعون صرغاوی
پیدا بولدی اول قریه‌اهلی‌نك بعضیلری قریه‌دن قاچوب چیتکه چقدیلر وبعضیلری
چقماینچه قریه‌ده قالدیلر قریه‌دن چقغانلری طاعون بتکاندن صوك سلامت قایتوب
کیلدیلر قریه‌ده قالغانلرنك کوبسی طاعوندن اولدیلر قریه‌ده قالغانلر قاچوب
چقغانلرغه ایتدیلر سز بزلردن عقللی‌راق ایکانسز سلامت قالدکز موندن صوك طاعون
بولسه بز هم چغارمز دیدیلر ایکنچی یلده اول قریه‌ده ینه طاعون ظاهر بولدی بو
دفعه‌ده قریه اهلی سکز مك یا که فرق مك کشی ایدیلر همه‌لری طاعوندن قاچوب
قریه‌دن چقدیلر (حَذَرَ الْمَوْتِ) اولوم قورقوسندن یعنی‌اولمدن صاقلانوب قاچدیلر
بیك آشغوب بارور ایدیلر تا کم ایکی طاو آراسنده‌غی بر چوقور یرگه یتدیلر (فَقَالَ
لَهُمُ اللَّهُ مُوتُوا) بس ایتدی خدای‌تعالی آلارغه اولکزلر دیوب معالم‌ده کیلتورمشدرکم
حق سبحانه وتعالی ایکی فرشته یبه‌ردی‌اول ایکی فرشته‌نك برسی چوقورنك یوقارغی
طرفندن وبرسی توبانگی طرفندن طوروب اولکزلر دیوب ندا قیلدیلر بس اول
قریه‌اهلی همه‌لری بر یولی وفات بولدیلر چیتدن کوب کشیلر کیلوب آلارنی کوموب

بتره آلماینچه عاجز بولدیلر عاقبت آلارنك تیکره‌سینه فویما یاصاب آلارنی شول قویما اچنده قالدردیلر شوندن صوك نچه مدتلر اوتدی آلارنك سویا کلریگنه قالدی (ثُمَّ اَحیاهُم) صکره ترگوزدی خدای تعالی آلارنی ترلمه‌کلری اوشبو طریقه بولدی موسی علیه السلام نك خلیفه‌لرندن خرقیل علیه السلام برکون شول اورندن اوتدی آلارنك سویا کلرینی کوروب حال‌لرینه تعجب قیلدی حق سبحانه وتعالی حضرتینه یالبارووب آلهی بو قومگه هیبت وقهر اثرینی کورسه‌تکانك کبی رحمت نظری ایله هم آلارغه نظر ایتکل دیوب دعا قیلدی خدای تعالی حضرت حزقیل‌نك دعاسینی قبول ایدوب آلارنی ترگوزدی (انَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَی النّاس) درستلکه خدای تعالی فضل ورحمت ایاسیدر آدمیلرگه (وَلٰکنَّ اَکْثَرَ النّاس لایَشْکُرُونَ) ولکن آدمیلرنك کوبره‌گی شکرانه ایتمه‌سلر (وَقاتِلُوا فی سَبیلِ اللّٰه) وصوغش قیلکز ای مؤمنلر خدای تعالی یولنده حق سبحانه وتعالی یوقارغی آیتده اولمدن قاچوب قورتلماق یوق ایکانینی بلدرگانندن صوك مؤمنلرنی دین دشمانلری ایله جهاد وصوغش قیلورغه امر ایله‌دی (وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ سَمیعٌ عَلیمٌ) هم بلکز شونی‌کم خدای‌تعالی ایشتکوچیدر صوغشدن تخلف ایتکوچیلرنك سوزلرینی بلکوچیدر آلارنك نیت‌لرینی (مَنْ ذَا الَّذی یُقْرِضُ اللّٰهَ) کمدر شول کشی‌کم بورچ بیرور خدای تعالی‌گه (قَرْضاً حَسَناً) کورکام (۱) بورچ بیرمك یعنی خدای تعالی‌نك عاجز ومحتاج بولوب قالغان بنده‌لرینه منت‌سز بورچ بیرور هم بورچ بیرگانی اوچون فائده صوراماس یا که خدای تعالی‌گه بورچ بیرودن مراد خدای تعالی یولنده صدقه بیرمه‌کدر (فَیُضاعِفَهُ لَهُ اَضْعافاً کَثیرَةً) بس مضاعف قیلور خدای تعالی اول بورچ بیرگوچی‌نك اجر وثوابینی کوب اولوشلر یعنی هر بر درهمینه ئللر نیچه اولوش اجر بیرور اوشبو آیت کریمه نازل بولغاچ یهودیلر طعنه قیلوب ایتدیلر خدای تعالی محتاجمیدر بزلردن بورچ صورارغه دیوب مسلمانلر خدای تعالی‌نك وعده‌سینه کامل اشانوب بو اشکه مبادرت قیلدیلر اوّل ابو الدحداح الانصاری رضی‌الله عنه رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلرینه کیلوب صورادی یارسول‌الله خدای تعالی بزدن بو بورچنی نی اوچون طلب قیلادر پیغمبر علیه‌السلام بیوردیلر تاکم سزلرنی شونك برکاتنده جنتکه کرگزمك اوچون طلب قیلادر ابو الدحداح ایتدی یارسول‌الله مینم ایکی اورنه خرما باغچه‌لرم بار. شولارنك یخشیراغینی خدای تعالی یولنده بورچ بیرسام میکا جنت‌ایله ضامن بولورسزمو رسول علیه‌السلام بیوردیلر بلی من ضامن بولورمن‌کم خدای تعالی شونك برابرنده جنتده سیکا ئللر نیچه باغچه‌لر احسان قیلور ابو الدحداح ایتدی یا رسول الله مینم بالالرم

۱) بورچ بیرونك اجر وثوابی صدقه بیرودن آرتق ایدکی حدیث صحیح ایله ثابتدر زیرا که بورچ هر وقت محتاج کشی‌نك قولیده توشار محتاج بولماغان کشی بورچ صوراماس اما صدقه محتاج بولماغان کشی‌لر گه‌ده بیرلور

هم آنام مینم ایله برگه بولورلرمو پیغمبر علیه السلام بلی برگه بولورلر دیدیلر بس ابو الدحداح اول حضرت صلی الله علیه وسلم‌نك مبارك قولینی طوتدی هم شول خرما باقچه‌سینی خدای تعالی یولنده صدقه قیلدی فی الحال باقچه‌سینه کیلوب آناسینه هم بالالرینه ایتدی مین اوشبو باقچه‌نی خدای تعالی یولنده صدقه قیلدم شول شرط برله کم جنتده شونك برابرنده برگه ئللی نیچه باقچه‌لر بولور هم سزلر همه‌گز منم برله برگه بولورسز دیگاچ آناسی ایتدی بارك الله بیك یخشی سودا ایتکانسن (والله یقبض ویبسط)(۱) وخدای تعالی طار قیلور بعضیلرنك رزقینی هم کیك قیلور بعضیلرنقینی یعنی اوزینك علم وحکمتی مقتضاسنچه هرکم‌نك حالی‌نك صلاحینه کورا رزق بیرور بعضیلرنی بای وبعضیلرنی فقیر قیلور (والیه ترجعون) واول خدای تعالی صاری فایتارلمش بولورسز حساب وجزا اوچون (الم تر) ایا کورمادکمو سن وعلمنك ایرشمادیمو (الی الملأ من بنی اسرائیل) یعقوب اوغللرینك اولوغلرندن برجماعتنك خبرینه (من بعد موسی) موسی پیغمبر وفاتندن صوك (اذ قالوا) شول وقتده کم ایتدیلر آلار یعنی موسی علیه‌السلام وفاتندن صوك بنی‌اسرائیل اولوغلری ایتدیلر (لنبی لهم) (۲) اوزلرینك پیغمبرلرینه یعنی اشمویل علیه السلامغه ایتدیلر (ابعث لنا ملکا) فوبارغل سن بزنك اوچون بر پادشاهنی یعنی بزنك اوچون اوز آرامزدن بر پادشاه صایلاب قویغل (نقاتل فی سبیل الله) تاکیم صوغش قیلورمز بزلر خدای تعالی یولنده جالوت هم آنك قومی برله شول پادشاهنك یاردمنده جالوت قومی عاد قومی‌نك قالدقی بولغان عمالقه طائفه‌سی ایدیلر اوزلری پوتقه طابونغوچیلر مشرکلر ایدی پادشاهلری جالوت اسملی ایدی بنی اسرائیل‌غه فارشی هر وقت خصومت قیلوب صوغشورلر ایدی بنی اسرائیل قومی آلاردن عاجز قالغانلر ایدی اول وقتده بنی اسرائیل قومی‌نك پادشاهلریدن یوق ایدی شول سببلی اوزلرینك پیغمبرلرندن بزلرگه بر پادشاه بیلگولاب قویغل تاکم شونك یاردمنده جالوت قومی ایله صوغشورز ایدك دیوب صورادیلر (قال) ایتدی اول پیغمبرلری آلارغه (هل عسیتم ان کتب علیکم القتال) ایا شاید کم سزلرمو اگر فرض ایتولسه سزنك اوزرکزگه صوغش (الا تقاتلوا) شول‌کم صوغش قیلماس‌سز یعنی من فورقامن کم اگر سزلرگه خدای تعالی صوغشنی فرض قیلسه سزلر صوغشماس‌سز دیدی (قالوا) ایتدیلر بنی اسرائیل اولوغلری (وما لنا الا نقاتل فی سبیل الله) ونی نرسه سببدر بزلرگه صوغش قیلماسلقیمزغه خدای تعالی یولنده یعنی بزلر نی اوچون صوغش قیلمایق (وقد اخرجنا من دیارنا) وحالانکه تحقیق چغارلدق بزلر اوزلرمزنك بورطلرمزدن (وابنائنا) هم اوغللرمزدن

۱) یاایسه قبض ایله بسطدن مراد خدای تعالی بعضیلرنك عمرینی قصقه وبعضیلرنك اوزون قیلور دیمکدر یا که قبض قیلور نك معناسی بعضیلرنك کوکللرینی قبض قیلور هیچده خبر اشنی ویخشی لقنی قصد ایتماس وبعضیلر نك کوکللرینی کیك قیلور همیشه یخشیلق قصدنده بولور دیمکدر والله تعالی اعلم

۲) روایت ایدلمشدرکیم موسی علیه السلام وفات بولغاچ آنك اورنینه یوشع علیه السلام خلیفه بولوب تورا تداغی اوامر واحکامنی بنی اسرائیل آراسنده تبلیغ ایدار ویورتور ایدی یوشع وفاتندن صوك کالب آندان صوك حزقیل آندن صوك الیاس آندن صوك الیسع علیهم السلام‌لر خلیفه‌لك ایتدیلر الیسع علیه السلام وفاتندن صوك بنی اسرائیل قومی بوزولوب خدای تعالی‌نك عهدینی اونوتدیلر عصیان قیلدیلر حق تعالی‌نك حکمی ایله اول زمانده عمالقه‌دن برقوم ظهور ایتدی پادشاهلری جالوت اسملی ایدی مصر ایله فلسطین ولایتلری آراسنده تورورلر شول قوم ایدی

یعنی جالوت بزلرنی وطنلرمزدن چغاردی اوغللرمزدن آیوردی بز آنك برله نی اوچون صوغشوب بنی اسرائیل آلدیلر زیرا که جالوت بنی اسرائیل اولوغلری‌نك اوغللرندن دورت یوز فرق کمسه‌نی اسیر ایتوب آلغان ایدی هم کوب کشیلرنی یورطلرندن چغارغان ایدی (فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ) بس یازلغانی زمانده آلار اوزرینه صوغش فیلو (تَوَلَّوْا) یوز دونردیلر آلار صوغش فیلودن یعنی خدای تعالی صوغشنی فرض ایتکاچ صوغش قیلاسیلری کیلمادی باش طارتدیلر (اِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ) مگر آنلردن آزغنه کشیلر یوز دونرمادیلر ودشمانغه قارشی صوغش قیلدیلر کم آلار اوچ یوزده اون اوچ کشی ایدیلر (وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظّٰالِمِينَ) وخدای تعالی بلگوچیدر ظلم‌لق اینکوچیلرنی وفرمانینه خلاقلق قیلغانلرنی صوغشدن تخلف ایتوب بنی اسرائیل اولوغلری اشموئیل پیغمبرگه البته صوغشورمز دیب وعده بیرگاچ اشموئیل علیه‌السلام خدای تعالی‌دن آلار اوچون بر پادشاه تعیین اینکل دیوب تلادی حق سبحانه وتعالی آکا بر صاوت مای هم بر طایاق یباردی وبیوردی کیم هر کیم سنك ایوکا کرگاچ اوشبو صاوتداغی مای فایناسه هم اوشبو طایاق آنك بوبینه تیك کیلسه شول کشی آلارغه پادشاه بولور پادشاهلقغه مستحقدر اشموئیل پیغمبر بو خبرنی بنی اسرائیل قومینه ایرشدردی بنی اسرائیل اوغلری بزم بزم پادشاه بولو طمعسی ایل اشموئیل‌نك منزلینه کیلورلر ایدی هیچ کم‌گه صاوتداغی مای فایناماس هم اول طایاق بویلرینه برابر کیلماس ایدی مگر برکون طالوت اسملی کتوچی اشموئیل‌نك ایونه کیلگان ایدی اول کیلوب کرگاچده صاوتداغی مای فاینی باشلادی هم طایاق آنك بوبینه نیگز کیلدی (وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ) وایتدی بنی اسرائیل قومینه آلارنك پیغمبرلری (اِنَّ اللّٰهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكًا) درستلکده خدای تعالی قوباردی سزلرگه طالوتنی پادشاه ایتوب بس آنی اوزکزگه پادشاه بلوکز (قَالُوٓا) ایتدیلر بنی اسرائیل اولوغلری بو اشکه عجبلانوب (اَنّٰى يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا) نچوك بولور وفایدا بولسون اول طالونقه پادشاهلق بزنك اوزرمزگه (وَنَحْنُ اَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ) وحالانکه بزلر نیوشلیرا کمز پادشاه بولوغه آندان زیرا که آلار یهودا نسلندن ایدیلر طالوت بنیامین نسلندن ایدی بنی اسرائیلده پادشاهلر یهودا نسلندن بولورلر ایدی شول سببلی طالونقه فاراغانده پادشاهلقغه بزلر مستحقرا کمز دیدیلر دخی ایتدیلر کم اول طالوت برفقیر کتوچیدر (وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِنَ الْمَالِ) هم بیرلما گاندر آکا کیك‌لك دنیا مالندن یعنی هیچه مالی ودولتی یوقدر خزینه‌سی بولماغاچ اول نچوك پادشاه بولور دیدیلر (قَالَ) ایتدی پیغمبرلری آلارغه جوابده (اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰيهُ)

بنی اسرائیل اوستونه کیلوب صوغشوب بنی اسرائیل آلدیلر هم کوب کشیلرنی اسیر قیلدیلر حتی پادشاه بالا ارندن دورت یوز فرق کمسه‌نی اسیر ایتوب آلدیلر قالغانلرینه جزیه وتولاو صالدیلر نورانی قول‌لرندن آلوب کیتدیلر بنی اسرائیل‌نك حال‌لری بیك مشکل بولدی باشلرینه فاطی بلالر کیلدی آرالرنده پادشاه بولوب اش یورتور کشی هم قالمادی سبط نبوتدن یعنی پیغمبرلر کیل تورغان نسل‌دن فقط بر حامله خاتون‌غنه قالغان ایدی اول خاتون بز اوغلان طوغردی آطینی اشموئیل قویدیلر اشموئیل بالغ بولغاچ خدای تعالی آنی بنی اسرائیل قومینه پیغمبر قیلدی اشموئیل علیه السلام بنی اسرائیل آرا سینه کیلوب حق تعالی نك امرلرینی تبلیغ ایتدی بنی اسرائیل اولوغلری آنکا اشانمادیلر سنك پیغمبر بولور وقتنك هنوز یتماگان اگر سوزنك توغری بولسه بزلرگه بر پادشاه طاپقل دیدیلر اشموئیل علیه السلام آلار اوچون پادشاه صوراب خدای تعالی گه دعا قیلدی

درستلکده خدای تعالی اختیار قیلدی اول طالوتنی (عَلَيْكُمْ) سزنك اوزرکزگه (وَزَادَهُ بَسْطَةً) هم آرتدردی خدای تعالی آنی کیك‌لك یوزندن (فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ) علم‌ده هم جسم‌ده یعنی آنك علمینی هم بدنینی سزلردن آرتق ایتدی زیرا که طالوت فقیر بولسه‌ده مملکت تدبیر بنی هم صوغشن علم‌لر بنی یخشی بلور ایدی هم باشقه‌لرغه فاراغانده اوزون بویلی مهابت وکورکام صورتلی ایدی (وَاللَّهُ يُؤْتِي مُلْكَهُ مَنْ يَشَاءُ) وخدای تعالی بیرور اوزینك ملکینی وپادشاهلقنی اوزی تیلاگان کمسه‌گه (وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ) وخدای تعالی فضلی ورحمتی کیك بولغوچیدر کم فضلی ایله فقیرنی پادشاه قیلور بیلگوچیدر کم پادشاه‌لقغه کم مستحق ایدکینی اوزی بیلور شوندان صوك بنی اسرائیل اولوغلری اشمویل پیغمبرگه ایتدیلر بزلرگه طالوت‌نك پادشاهلقی اوچون بر حجت وعلامت کرا کدر تا کم شول علامتنی کوروب آنك پادشاهلقینه تمام اشانورمز کوڭللرمز قرار قیلور اشمویل علیه‌السلام مناجات قیلوب خدای تعالی‌دن صورادی خدای تعالی آکا طالوتنك پادشاهلقی‌نك علامتینی بلدردی (وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ) وایتدی آلارغه پیغمبرلری (إِنَّ آيَةَ مُلْكِهِ) درستلکده اول طالوتنك پادشاهلقی‌نك علامتی (أَنْ يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ) شولدر کم کیلور سزلرگه تابوت اول تابوت بر صندوق ایدی آنك اچنده پیغمبرلرنك صورتلری بار ایدی (فِيهِ سَكِينَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ) بولغوچیدر اول تابوتده سکینه پروردکارکزدن یعنی آنك اچنده سزنك کوڭللرکز سکون وقرار طاپماقینه سبب بولغان نرسه باردر (وَبَقِيَّةٌ مِمَّا تَرَكَ آلُ مُوسَى) وهم شول نرسه‌نك قالدقی باردر کم قالدردی آنی موسی پیغمبرنك آلی (وَآلُ هَارُونَ) دخی هارون پیغمبرنك آلی یعنی موسی پیغمبر ایله هارون پیغمبر قالدردیلر بو اورنده الدن مراد نفسدر دیمشلر اول تابوت اچنده موسی وهارون علیهما السلامدن قالغان نرسه‌لر موسی علیه السلامنك باشماقلری وهارون علیه السلامنك چالماسی هم بنی اسرائیلغه تیه صحراسنده کوکدن یاوغان قدرت حلواسی هم موسی علیه السلامغه کیلگان الواحنك کیسا گی ایدی اول تابوتنی عمالقه قومی بنی اسرائیلدن صوغشوب آلوب اوز ولایتلرینه ایلتکانلر ایدی هر قریه‌گه کیلتورسه‌لر شول قریه اهلینه بر آفت ایرشور ایدی عاقبت آنی قایده قویارغه بلمه‌ینچه بر چوپلك‌که کومدیلر حق سبحانه وتعالی فرشته‌لرگه بیوردی تا کم اول تابوتنی کومولگان اورنوندان آلوب اشمویل پیغمبر قاشینه کیلتوردیلر نتاك کم بیورور (تَحْمِلُهُ الْمَلَائِكَةُ) یوکلار اول تابوتنی فرشته‌لر هم سزلرگه کیلتورورلر (إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لَكُمْ) درستلکده وشبو تابوتنك سزلرگه کیلماکنده البته علامت

حق تعالی‌دن آنکابر طایاق ایله بر موگوز اچنده‌طولی مای کیلدی هرکیم سنك ایونکه کرگانده اوشبو مای قاینه‌ـه هم بو طایاق آنك قامتینه تیگز کیلسه شول کشی بنی اسرائیل گه پادشاه‌بولور دیوب فرمان بولدی طالوت بر دباغ یعنی تیری‌ایلاوچی‌یا که صوچی ایدی ایشا کین ازلاب یورگانده اشموئیل پیغمبرنك ایونه توغری کیلوب ایشاکیم فایدا ایدکینی بو پیغمبر بلماس میکان اندان صورایم دیوب اشموئیل‌نك ایونه کردی اول کرگاچده موگزدا گی مای قاینی باشلادی اشموئیل طایاق ایله آنك قامتینی اولچاب قارادی هر ایکیسی تیگز کیلدی اشموئیل پیغمبر آنك باشینه مبارك ماینی سورتوب ایتدی ایمدی سن بنی اسرائیل گه پادشاه اولدنك علامتی شولدرکیم آنانك یانینه فایتقاچده ایشا کنکنی طابولغان کوررسن دیدی

تبیاندن

وحجت باردر سزنك اوچون طالوت‌نك پادشاهلقينه (ان كنتم مؤمنين) اگر بولسا كز سز اشانغوچيلر بنى اسرائيل قومى تابوت اوزلرينه قايتقاندن صوك طالوتنك پادشاهلقينى قبول ايدوب آنك حكمينه مطيع بولديلر هم صوغش اوچون حاضرلانوب طالوت قول آستونده يتمش مك ابر آطلانوب جالوت لشكرينه قارشى صوغشورغه چقديلر اول وقتده هوا غايتده اُسّى ايدى (فلمّا فصل طالوت بالجنود) بس چقغانى زمانده طالوت لشكر ايله بيت المقدسدن صوغش اوچون (قال) ايتدى طالوت آلارغه اشمويل بيغمبرنك بلدرمكى ايله يا كه خداى تعالى‌نك الهامى ايله ايتدى اى بنى اسرائيل قومى (انّ الله مبتليكم بنهر) درستلكده خداى تعالى صناغوچيدر سزنى بر يلغه ايله يعنى اوشبو اُسّى هواده بولكزده صولى بر يلغه ظاهر بولوب شول يلغه ايله خداى تعالى سزلرنى صنار تا كم مطيع وعاصى كم ايكانى ظاهر ومعلوم بولور (فمن شرب منه) بس هر كم اچسه اول يلغه‌دن صو (فليس منّى) بس ايماسدر اول مندن يعنى منم مذهبمده توگلدر (ومن لم يطعمه) وهر كم طاتوماسه واچماسه اول يلغه صووينى (فانّه منّى) بس درستلكده اول كمسه مندندر يعنى مكا ايار گوچيدر (الّا من اغترف غرفة بيده) مگر شول كمسه كم اوچلاب آلور بر اوچ صونى قولى برله يعنى قولى برله آلوب برگنه اوچ صو اچسه ضرر يوقدر ديدى حق تعالى‌نك قدرتى برله شول اُسّى هواده آلارنك يول‌لرنده بر يلغه پيدا بولدى صو آغوب تورور ايدى آلار بيك صوصاغان حال‌لرنده شول صوغه يتديلر (فشربوا منه) بس اچديلر آلار شول يلغه‌دن طويغانچه (الّا قليلاً منهم) مگر آلاردن آزغنه كشى طويغانچه اچماديلر برگنه اوچ صوغه قناعت ايتديلر هم شول بر اوچ صو ايله صوصاولرى باصولدى كوب اچكانلرنك ايرنلرى قارالدى صوصاولرى اوطورى آرتدى اچكان صايون آرتوغراق صوصارلر ايدى شول يلغه ياننداں كيته آلمايونچه لشكردن آيرلوب قالديلر (فلمّا جاوزه هو) بس اوتكانى زمانده اول يلغه‌دن طالوت (والّذين امنوا معه) هم آنكا ايمان كيلتورگان وآنك سوزينه اشانغان كمسه‌لر آنك برله برگه اوتكانلرى زمانده (قالوا) ايتديلر آلار يعنى خلافلق قيلوب يلغه‌دن اوتمى قالغانلر ايتديلر (لا طاقة لنا اليوم بجالوت وجنوده) يوقدر بزلرنك طاقتيمز بو كون جالوتقه هم آنك لشكرينه يعنى بز آلارغه قارشى طورا آلماسمز كوچيمز يتماس ديديلر وبعضيلر ديمشلردر كم طالوت‌نك لشكرى همه‌لرى يتمش مك كشى ايدى آلتمش آلتى مك كشى يلغه‌دن اوتمانچه قالديلر دورت مك كشى يلغه‌دن اوتديلر جالوت‌نك لشكرينى كورگاچ آلاردن اوچ مك

آلتی یوز یتمش کشی قورقوب بزنك طاقتیمز یوق دیدیلر (قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ
أَنَّهُمْ مُلَاقُوا اللَّهِ) ایتدیلر شول کمسه‌لر کم بیلورلر شونی کم یولقفوچیلردر آلار
خدای تعالی‌گه یعنی آخرتده حساب وجزاء اوچون خدای تعالی حضورینه باروغه
اشانعان کشیلر ایتدیلر کم آلار اوچ یوزده اوتوز کشی ایدیلر (كَمْ مِنْ فِئَةٍ
قَلِيلَةٍ) کوبدر آزغنه گروه مؤمنلردن (غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً) غالب بولدیلر کوب
گروهغه کافرلردن (بِإِذْنِ اللَّهِ) خدای تعالی‌نك اذنی وباردمی برله (وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ)
وخدای تعالی صبر ایتکوچیلر برله‌در کم آلارغه نصرت ویاردم ببرور طالوت
لشکری‌نك قورقفانلری آرتده قالدیلر طالوت شول آزغنه قورقماغان صابر مؤمنلر
ایله جالوت لشکرینه قارشی باروب صوغش اوچون صف باغلاب طوردیلر جالوتنك
لشکری اوچ یوز مك آطلی ایدی همه‌سی قورالی ایدیلر جالوت اوزی اولوغ
بدنلی پهلوان کشی ایدی بارچه قورالری‌نك اغرلقی مك‌ر طل کیلور ایدی
(وَلَمَّا بَرَزُوا) وظاهر بولغانلری زمانه مؤمنلر صوغش اوچون صف باغلاب (لِجَالُوتَ
وَجُنُودِهِ) جالوت هم آنك لشکری اوچون (قَالُوا) ایتدیلر اول مؤمنلر (رَبَّنَا أَفْرِغْ
عَلَيْنَا صَبْرًا) ای بزنك پروردکار بمز افاضه ایتکل وبیرگل بزلرگه صبرلقنی (وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا)
هم ثابت قیلغل بزنك آیاقلر یمزنی صوغش میداننده (وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ)
دخی نصرت ویاردم بیرگل بزگه کافر بولغوچی قوملر اوزرینه دیوب دعا قیلدیلر
(فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ) بس جیکدیلر وصندردیلر دشمان لشکرینی مؤمنلر خدای
تعالی‌نك اذنی وباردمی برله (وَقَتَلَ دَاوُدُ جَالُوتَ) هم اولتوردی داود جالوتنی
اهل تفسیر دیمشلردر کم داود علیه السلام آتاسی ایشا اوچ اوغلی ایله برگه
طالوت لشکری اچنه یلغه‌دن اونکانلر جمله‌سندن ایدیلر داود علیه السلام ایشانك
کچك اوغلی ایدی اوق آطارغه بیك ماهر ایدی طالوت لشکری ایله جالوت
لشکرینه قارشی صف باغلاب طوردیلر جالوت میدانغه چغوب طالوتغه قاراب ایتدی
کیلگل ایکیمز قارا قارشی صوغش قیلایق کم جیکسه جیکولگان کشی‌نك ملکی
آکا بولور یا ایسه اوز اورنوکا لشکرکدن برسینی اختیار ایتکل شول شرط بوینچه
آنك برله صوغش قیلایم دیدی طالوت جالوتنك بوسوزینی ایشتکاچ قورقدی زیرا که
جالوت بیك پهلوان ایدی هیچ کم آکا قارشی طورا آلماس ایدی طالوتنك حالی
مشکل بولدی لشکری آراسنده هر کم جالوتنی اولتورسه قزمنی آکا بیرورمن هم
ملکم‌نك یارطی‌سینی بیرورمن دیوب ندا قیلدردی جالوتغه قارشی میدانغه چغارغه
هیچ کم جرأت ایتماس ایدی خدای تعالی اشموبل پیغمبرگه وحی قیلوب جالوتنی

ایشا اوغللرندن برسی اولتوراچك دیوب بلدردی ایشانك اوغللرینی داود علیه السلامدن باشقهسینی اشمویل پیغمبر حضورینه کیلتوردیلر اشمویل آلارنی کورکاچ خدای تعالی مکا بلدرکان صفتلر بولارده یوقدر دیدی ایشا ایتدی منم دخی بر اوغلم باردر قویلر کوتادر اوزی قصقه بویلی فیافتی حقیر بولغانغه کورا من آنی خلقدن اویالوب کیلتورمادم شوندان صوك طالوت اوزی حضرت داودنی کورورکه باردی داود علیه السلامنی کوردی کم بر وادیده قویلر کوتار آغوب کیلکان سیل صووندن قوتقارمق اوچون ایکی قوینی کوتاروب صودان چغارور ایدی طالوت آنی کورکاچده کوکلندن البته من استا کان کشی اوشبودر جالوتنی موندان باشقه کشی اولتورماس دیدی داود علیه السلامنی آلوب لشکرینه کیلتوردی بولده اوچ طاش طوغری کیلدی برسی من هارون پیغمبرنك طاشی من منم ایله فلان پادشاهنی اولتوردی دیدی وبرسی منم ایله موسی علیه السلام فلان پادشاهنی اولتوردی دیدی وبرسی من شول طاش من کم منم ایله سن جالوتنی اولتورورسن دیدی داود علیه السلام اول طاشلرنك اوچوسینی ده آلوب قوینینه قویدی طالوت داود علیه السلامغه اوزینك آطن هم قوراللرینی وصوغش کیومینی بیردی داود علیه السلام قبول ایتمادی مکا بولارنك برسیده حاجت توکل نصرت ویاردمنی ربّمدن تلارمن دیدی شوندان صوك داود علیه‌السلام میدانغه کروب قوینونداغی طاشلرنی چغاروب جالوت طرفینه آطدی حق تعالی‌نك قدرتی ایله اول طاشلر جالوتغه ایرشوب جالوتنی اولتوردی جالوت‌نك لشکرلری مغلوب بولوب فاچدیلر مؤمنلر غالب بولوب بیك شادلاندیلر شوندان صوك طالوت وعده‌سی بوینچه قزینی هم پادشاهلغی‌نك یارطی‌سینی داود علیه السلامغه بیردی صوکندان پادشاهلق وبارچه مملکت داود علیه السلامغه قالدی (وَآتَيٰهُ اللّٰهُ الْمُلْكَ) هم بیردی داود پیغمبرگه خدای تعالی پادشاهلقنی (وَالْحِكْمَةَ) دخی حکمتنی یعنی پیغمبرلك بیردی یا که حکمتدن مراد زبوردر (وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ) هم اویراتدی خدای تعالی داود پیغمبرگه اوزی تلاگان نرسه‌دن یعنی پیغمبرلرگه مخصوص بولغان علمنی اویراتدی یا که تیموردن صوغش کیومی یاصاونی بلدردی یا که قوشلر تلینی بلدردی دیمکدر والله تعالی اعلم (وَلَوْلَا دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ) واگر بولماسه ایدی خدای تعالی‌نك طیماقی آدمیلرنی (بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ) بعضیلرینی بعضیلری برله یعنی اگر خدای تعالی مشرکلرنی مؤمنلر سببلی دفع قیلماسه وطیماسه ایدی (لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ) البته بوزولور ایدی یر یوزی یعنی بوتون یر یوزی کفر وشرك قارانغولقلری ایله طولار ایدی فسق وفسادکو بایور

ایدی (وَلٰكِنَّ اللّٰهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ) ولکن خدای تعالی فضل ورحمت ایاسیدر
بارچه عالملر اوزرینه کم فضلی ورحمتی ایله مشرکلرنك فتنه سینی مؤمنلر سببلی دفع قیلور
(تِلْكَ آيَاتُ اللّٰهِ) اوشبو ذکر ایتولمش قصه‌لر خدای تعالی قدرتی‌نك علامتلریدر
(نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ) اوقورمز اول آیتلرنی سنك اوزرکا یعنی جبرائیل علیه‌السلام
اوقور خلق وتوغریلق برله (وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ) ودرستلکده‌سن ای محمد
علیه السلام البته پیارلمش پیغمبرلردن سن بارچه خلایقه(*)(تِلْكَ الرُّسُلُ) اوشبو
پیغمبرلرکم بوسوره‌ده مذکور بولدیلر(فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ)آرتق ایتدك بزاول
پیغمبرلرنك بعضلرینی بعضلرینی اوزرینه(مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللّٰهُ)اول پیغمبرلردن بارلری شول
کیمسه‌کم سویلاشدی آنك برله خدای تعالی واسطه‌سز مثلا آدم علیه‌السلام وموسی
علیه السلام هم حضرت محمد علیه السلام کبی‌لر (وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ) هم کوتاردی
خدای تعالی اول پیغمبرلرنك بعضیلرینی بیوك درجه‌لرکه پیغمبرلرنك بعضیلری
بعضیلرندن آرتق بولماقی شول اعتبار ایله‌درکم آلارنك بعضیلری آدمیلردن برگنه
گروهه‌پیارلگان‌لر ایدی‌نتاك کم بنی اسرائیل پیغمبرلری بنی اسرائیل قومینه گنه‌مبعوث
ایدیلر وبعضلری کوبراك گروهلرغه‌یا که بارچه آدمیلرگه پیارلگان وبعضلری آدمیلرهم
پیلرنك بارچه‌سته پیارلگان ایدیلرنتاك کم بزنك پیغمبرمز محمد علیه الصلوة والسلام بارچه
آدمیلرهم پیلرگه مبعوث‌در ودخی پیغمبرلر آراسنده تفاوت شول اعتبار ایله‌درکم بعضلرینه
پیغمبرلك توشه وبعضلرینه اویاولقده پیارلدی مفسرلردن بعضلری ورفع بعضهم دن مراد
ادریس علیه السلام‌در کم حق سبحانه وتعالی آکا بیوك مرتبه احسان قیلوب کوکگه‌چغاردی
دیمشلر تفسیر کشاف ایاسی دیمشدرکم ورفع بعضهم دن بزنك پیغمبرمز محمد
علیه السلام مراد بولماقی ظاهردر زیرا که حضرت محمد علیه‌السلام باشقه پیغمبرلرگه
قاراغانده نچه درجه‌لر افضل وآرتوقدر والله تعالی اعلم (وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ
الْبَيِّنَاتِ) وبیردك بز مریم اوغلی عیسی پیغمبرگه ظاهر وروشن بولغوچی معجزه‌لرنی
(وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ) هم برکتدك بز آنی وآکا قوّت بیردك پاك جان برله‌کم
آندن مراد جبرائیل فرشته‌در حضرت مریم گه نفخ ایتماکی واورماکی برله حضرت
مریم یوکلی بولوب آندن عیسی علیه‌السلام دنیاغه کیلدی (وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ) واگر
تلاسه ایدی خدای تعالی (مَا اقْتَتَلَ الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ) بربرسی ایله اختلاف قیلشوب
صوغشماسلر ایدی اول پیغمبرلردن صوك بولغان کیمسه‌لر (مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ)
کیلگانی صوکنده آلارغه روشن بولغوچی علامتلر وآچق بیلگولر اول پیغمبرلرنك
پیغمبرلك‌لرینه (وَلٰكِنِ اخْتَلَفُوا) ولکن اختلاف قیلشدیلر آلار (فَمِنْهُمْ مَنْ آمَنَ)

*الجزء الثالث

بس باردر آلاردن شول کیمسه‌کم ایمان کیلتوردی واشاندی اوزلرینك پیغمبرینه (ومنهم من کفر) هم باردر آلاردن شول کیمسه‌کم کافر بولدی وحق دیندن یوز دوندردی یهود ونصاراغه تعریضدر کم آلار موسی وعیسی علیهما السلام لردن صوك نوعری یولدن چقدیلر (ولو شاء الله ما اقتتلوا) واگر تلاسه ایدی خدای تعالی اختلاف قیلشماسلر ایدی آلار وبربرسی ایله صوغشماسلر ایدی اختلاف صوغشقه سبب بولعانلقدن اختلافدن اقتتال ایله یعنی صوغشماق ایله تعبیر قیلدی (ولکن الله یفعل ما یرید) ولکن خدای تعالی قیلور شول نرسه‌نی کم تلاز اوزی اختلاف وضلالة هم عصمة وهدایتدن (یا ایها الذین آمنوا) ای ایمان کیلتورگان کیمسه‌لر (انفقوا مما رزقناکم) نفقه بیرگز بزسزگه رزقلاندرغان وبیرگان نرسه‌دن یعنی مالکزدن زکوت بیرگز (من قبل ان یاتی) کیلماکدن الگاری (یوم لابیع فیه) شول کون کم یوقدر اولکونده هیچ صاتماق وصاتوب آلماق تاکم کشی اوزینی عذابدن صاتوب آلور ایدی (ولاخلة) هم یوقدر اولکونده دوستلق تاکم کشی دوستینی حمایه قیلور ایدی (ولا شفاعة) دخی یوقدر اولکونده شفاعت تاکم براونك شفاعتی سببلی عذابدن قورتلور ایدی (والکافرون هم الظالمون) وکافرلر آلاردر ظلم‌لق اینکوچیلر خدای تعالی‌نك حقینی منع قیلولری برله هم خدایدن باشقه‌غه‌عبادت‌قیلولری برله (۱) فائده خبرده کیلمشدرکم هرکم برحاجت اوچون ایوندن چقسه اخلاصی ایله آیة الکرسی نی اوقوسه خدای تعالی‌نك اذنی ایله آنك مطلوبی حاصل بولور انشاءالله تعالی (۲) (الله لا اله الا هو) معبود دلك‌که لایق بولغوچی خدای اولدر یوقدر هیچ برمعبود خلقده مگر اول الله تعالی گنه‌در عبادت قیلوآگاهنه تیوشدر (الحی) ترك بولغوچیدر همیشه (القیوم) مخلوقاتنی حفظ وتدبیر ایتمك برله قائم‌در (لا تاخذه سنة) توتماس آنی یوقومسرامافلق یعنی اویقوغه کیتار آلدندن بولا تورغان اویقولی اویاولی‌لق حالتی کم آکا نعاس دیورلر (ولا نوم) هم توتماس آنی اویقو ربراکه بواشلر حیوان‌غه خاص بولغان صفتلردر خدای تعالی آندن منزه‌در (له ما فی السموات) اول خدای تعالی‌نك‌در کوکلرده بولغان نرسه (وما فی الارض) هم یرده بولغان نرسه (من ذا الذی یشفع عنده) کیمدر شول کیمسه‌کم شفاعت قیلور اول خدای تعالی قاشنده قیامت کونده یعنی هیچ‌کم هیچ برکشیگه شفاعت قیلا آلماس (الا باذنه) مگر اول خدای تعالی‌نك اذنی ورخصتی ایله گنه شفاعت قیلور (یعلم ما بین ایدیهم) بیلور اول خدای تعالی کوکلر هم یرلر اهلی‌نك آلدنده بولغان

آیة الکرسی

۱) اهل تفسیر کرسی حقنده اختلاف ایتدیلر بعضیلر کرسی ایله عرش بردر دیدیلر ابوهریره رضی‌الله عنه ایتدی کرسی عرش نك آلدنده قویو لمشدر اولوغلقی بارچه کوکلر ویرلر قدرلی‌در خبرده کیلمشدرکیم یدی قات کوکلر هم یرلر بارچه سی کرسیگه فاراغانده بر کیك صحراده برحلقه کبیدر کرسی اوزی عرشکه‌فاراغانده شویله‌در وبعضیلر کرسیدن مراد خدای تعالی‌نك ملکی وسلطنتی‌در دیورلر زیرا که عرب خلقی ملك‌قدیم گه کرسی دیورلر والله اعلم تبیاندن

۲) حضرت علی کرم‌الله وجهه‌دن روایت ایدلمشدرکیم آیة الکرسی ایللی کلمه‌در هرکلمه‌سنده ایللی برکت باردر خبرده کیلمشدرکیم هرایوده آیة الکرسی اوقولسه دیولر وپریلر اول ایو اهلینه ضرر ایرشدرا آلماسلر وهرکیم آیة الکرسینی هرفرض نمازصوکنده اوقوسه خدای تعالی آنکاشکرانه‌لی کونکل نصیب قیلور

تفسیر حسینی

نرسه‌نی یعنی اوشبو دنیا اشلرینی (وما خلفهم) دخی آلارنك آرتلرنده بولاچق نرسه‌نی یعنی آخرت اشلرینی (ولا یحیطون بشیء من علمه) واحاطه قیلماسلر آلار هیچ بر نرسه‌نی اول خدای تعالی‌نك معلوماتندن یعنی کوکلرده هم برده بولغان مخلوقات خدانی تعالی‌نك بلگان نرسه‌لرندن هیچ بر نرسه‌نی بل آلماسلر (الا بما شاء) مگر احاطه قیلورلر وبلورلر خدای تعالی تلاگان نرسه‌نی گنه (وسع کرسیه السموات والارض) صغدردی وچولغاب آلدی اول خدای تعالی‌نك کرسی‌سی کوکلرنی هم یرنی (ولا یئوده حفظهما) وآغر بولماس خدای تعالی گه کوکنی هم یرنی صاقلامق (وهو العلی) واول خدای تعالی بلند وبیوکدر وهمله آکا ایرشودن (العظیم) اولوغدر ذهنلر آنی اویلاودن (لا اکراه فی الدین) یوقدر هیچ کوچلاو وایرکسزلاو اسلام دینی‌نی قبول ایتوده یعنی کافرلردن هیچ براونی اسلامنی قبول ایتکل دیوب کوچلاماك وایرکسزلاماك تیوش توگلدر کافرلرنی صوغش قیلوب جیگگان وقتده هم اگر جزیه تولاونی قبول ایتسه‌لر اسلام برله تکلیف ایتولماس وکوچلاب دینگه کرتولماس اونك اختیارلرینه صالو نور ابو الحفص انصاری رضی الله عنه‌نك ایکی اوغلی بار ایدی قابل یکتلر ایدی بروقته شامدن مدینه گه بر نصرانی کیلوب اول یکتلر شول نصرانی ایله صحبت قیلوب آنك سوزلرینه آلداندیلر هرایکی‌سی نصارا دینینی اختیار قیلوب شول نصرانی ایله برگه شامغه کیتدیلر ابو الحفص رسول صلی الله علیه وسلم‌دن شامدن اوغللرینی قایتاروب کوچلاب مسلمانلقغه قایتارورغه رخصت صورادی بس حق سبحانه وتعالی‌دن آیت نازل بولدی‌کم دینده کوچلاو یوقدر (قد تبین الرشد من الغی) تحقیق ظاهر بولدی وآچق بلوندی توغری یول آزغونلقدن یعنی کفر ایماندن وحق باطلدن آیرلدی بس هر عقل ایاسی اوزینك عقلی ایله حق دین‌نی بلماك تیوشدر (فمن یکفر بالطاغوت) بس هرکم اشانماسه خدای تعالی گه باشقه بولغان معبودلرگه کراك پوتلردن وکراك شیطان یاکه باشقه نرسه‌لر بولسون (ویؤمن بالله) هم اشانسه خدای تعالی گه (فقد استمسك بالعروة الوثقی) بس تحقیق یابشدی وطوتندی اول نق واشانچلی بولغان توتقاغه کم آندن مراد فرآندر یاکه پیغمبرنك سنتیدر بعضیلر عروة وثقی توفیقدر دیورلر (لا انفصام لها) یوقدر اوزولماك وآیرلماق اول طوتقا اوچون یعنی اول اشانچلی نق طوتقا هیچده اوزولماس واورنندان آیرلماس آکا طوتنغان کشی البته مطلوبینه ایرشمای قالماس (والله سمیع علیم) وخدای تعالی ایشتکوچیدر بنده‌لرنك سوزلرینی بلگوچیدر آلارنك نیت‌لرینی (الله ولی الذین

اٰمَنُوا) خدای تعالی ایمان کیلتورگان کمسه‌لرنك دوستیدر یا که آلارنك اشلرینی باشقارغوچیدر توفیق وهدایت بیرمك ایله (یُخْرِجُهُمْ) چغارور آلارنی خدای تعالی (مِنَ الظُّلُمٰاتِ اِلَی النُّورِ) کفر وضلالت فارانغولقلرندن هدایت وایمان یاقطی‌لقینه یا که شك فارانغولقلرندن یقین ومعرفت یاقطی‌لقینه چغارور (وَالَّذِینَ کَفَرُوا) وشول کمسه‌لرکم کافر بولدیلر وحقنی انکار ایتدیلر (اَوْلِیٰٓؤُهُمُ الطّٰاغُوتُ) آلارنك دوستلری طاغوتدر یعنی خدایغه باشقه بولغان معبودلریدر (یُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ اِلَی الظُّلُمٰاتِ) چغارورلر اول معبودلری آلارنی ایمان فطری نورندن کفر فارانغولقلرینه یعنی المیثاقداغی ایمانلرندان کفرگه چغارورلر یا که یهودیلرنی وسوسه قیلوچی شیطانلری تورانغه ایمان نورندن آنی انکار ایتو فارانغولقینه چغارورلر یا که مرتدلرنی افرار نورندن انکار فارانغولقینه چغارورلر (اُولٰٓئِكَ) اوشبو کافرلر (اَصْحٰابُ النّٰارِ) اوط اهللریدر کم آخرده اورنلری تموغ اوطیدر (هُمْ فِیهٰا خٰالِدُونَ) آلار اول اوطده منگو قالغوچیلردر (اَلَمْ تَرَ) ایا کورمادکمو سن (۲) وبصیرت نظری ایله قارامادکمو (اِلَی الَّذِی حٰآجَّ اِبْرٰاهِیمَ فِی رَبِّهِ) شول کمسه صاری کم عناد یوزندن بحثلاشدی اول ابراهیم پیغمبر ایله پروردکاری طوغری‌سنده یعنی خدای تعالی‌نك الوهیتی ووحدانیتی طوغری‌سنده ابراهیم علیه السلام ایله مناظره قیلوشدی (اَنْ اٰتٰیهُ اللّٰهُ الْمُلْكَ) شول وقت کم بیرگان ایدی آکا خدای تعالی پادشاهلقنی یعنی خدای تعالی آکا ملك ودولت بیروب آنی پادشاه قیلغانینه قارشی اول خدایدن باش طارتوب تکبرلك قیلوب خدای تعالی طوغری‌سنده بحث وجدال قیلدی اول کمسه نمرود بن کنعاندر بوتون یر یوزینه اوزیگنه پادشاه ایدی ابراهیم علیه السلام پوت خانه‌داگی پوتلرنی واطوب بتورگاچ نمرودنك وزیرلری وارکان دولتی آنی اوطقه یاندرونی مصلحت کوردیلر شول وقتده نمرود ایتدی آنی منم قاشیمغه کیلتورگز من آنك برله بحثلاشایم بس ابراهیم علیه‌السلامنی حاضر قیلدیلر نمرود ایتدی ای ابراهیم سن بزنك خدایلرمزنی باطل قیلدك سنك خدایك کمدر (اِذْ قٰالَ اِبْرٰاهِیمُ) شول وقتده ایتدی ابراهیم پیغمبر (رَبِّیَ الَّذِی یُحْیِی وَیُمِیتُ) منم پروردکارم شوندایین ذاتدرکم قدرتی ایله ترگزور ویوقدان بار قیلور هم اولتورور دنیادن آخرتکه یبارور (قٰالَ) ایتدی نمرود ابراهیم پیغمبرنك سوزینه قارشی (اَنَا اُحْیِی وَاُمِیتُ) من هم ترگزورمن واولتورورمن دیدی بس نمرود نادانلقندن بر اولومگه حکم ایتولگان کشینی کیلتوروب اولومدن آزاد قیلدی مونا اولوکنی ترگزدم دیدی هم بر گناهسز کشینی کیلتوروب اولتوردی مونا تریکنی اولتوردم

۱) اهل تفسیر اوشبو منا ظره‌نك وقتنده اختلاف ایتمشلردر بعضیلر ابراهیم علیه السلام پوتلرنی بو زغاچ نمرود آنی زندانغه صالدی صکره آنی اوطقه طاشلامق اوچون زندان دن چغاروب اوزحضورینه کیلتوردی شولوقتده اوشبو مناظره واقع بولدی دیورلر وبعضیلر بو مناظره نمرود ابراهیم علیه السلامنی اوطقه طاشلاغانندن صوك بولدی دیورلر شول وقتده کیم اول زمانلرده بر پل بیك آچلق بولوب آشلق نمروددن باشقه‌ده طابو لماس ایدی هرکیم آشلق صاتوب آلواوچون نمرود آلدینه کیلسه نمرود ربنك کیم دیب صورار ایدی ربم سن سن دیسه آنکا آشلق صاتار ایدی شول وقتلرده ابراهیم علیه السلام هم بغدای صاتوب آلماق اوچون نمرود حضورینه کیلگان ایدی نمرود آندان ربنك کیم دیب صوراغاچ ابراهیم علیه السلام ربم شول خدایدرکیم اولوکنی ترگزور وترکنی اولتورور دیوب جواب بیردی

دیدی غایت نادانلقندن احیاء واماته‌نك یعنی ترگوزمك واولتورمك‌نك نرسه ایدکنی بلمادی یا که بلسه‌ده مجلسده حاضر بولغان کشیلرگه تلبیس قیلوب آلارنی آلدامق اوچون شویله قیلدی بس ابراهیم علیه السلام موندان ظاهرراك وآچیغراق دلیل‌گه انتقال ایتدی (قالَ ابْراهیمُ) ایتدی ابراهیم علیه السلام نمرودکه (فَانَّ اللّٰهَ یَأْتی بالشَّمْس) بس درستلکده خدای تعالی کیلتورور قویاشنی هرکون (منَ الْمَشْرق) قویاش چغوشی طرفندن (فَأْت بها منَ الْمَغْرب) بس کیلتورگل سن آنی قویاش باطوشی طرفندن یعنی اگر سن خدای بولساك قویاشنی مغرب طرفندن چقارغل کوچك یتارمو دیدی (فَبُهتَ الَّذی کَفَرَ) بس مبهوت وملزم بولدی شول کمسه کم کافر بولدی یعنی نمرود ابراهیم علیه السلامغه قارشی هیچ دلیل کیلتورا آلماینچه آپدراب قالدی (وَاللّٰهُ لا یَهْدی الْقَوْمَ الظّالمینَ) وخدای تعالی طوغری یولغه کوندرماس ظلملق ایتکوچیلر گروهینی وکفر اهلینی یعنی آلار دلیل طابا آلماسلر البته آپدراب قالورلر (أَوْ کَالَّذی مَرَّ عَلی قَرْیَة) یاایسه قارامادکموسن عبرت نظری ایله شول کمسه‌نك اوخشاشینه کم اوتدی اول بر آول اوزره (وَهی خَاویَةٌ عَلی عُرُوشها) وحالانکه اول آول خراب بولغان وجیمرلگان ایدی توبالری اوستینه یعنی اوّل توبالری ونوشاملری جیمرلوب آنك اوستینه دیوارلری یقولغان وتمام ویران بولغان ایدی آول ویران بولغان آولدن اوتوچی کشی عزیر علیه السلام ایدی تورانتی کوتلدن بلور ایدی بیت المقدسدا گی عالملرنك اولوغلرندن‌در پیغمبرلکنده اختلاف بار دربخت النصر بیت‌المقدسنی خراب قیلغاچ حضرت عزیرنی اسیر قیلوب بابل ولایتینه ایلتدی خدای تعالی عزیرگه یاردم ایدوب کفار قولندن خلاص بولوب ینه بیت‌المقدسکه قایتورغه چقدی بولده مذکور ویران بولغان قریه‌گه طوغری کیلدی قریه بونولای خراب وویران بولغان ایدی لکن یمش آغاچلری سلامت حالده یمشلری اوسوب طورور ایدی حضرت عزیر بر مقدار یورم یمشی هم انجیر یمشی اوزوب آلوب اوزی بر آغاچنك کولاگه‌سنده اولتوردی بر مقدار انجیر یمشی آشادی قالغانینی چالمه‌سینه قویدی بر مقدار یوزمنی صغوب بر آز صووینی اچدی قالغانینی برصاوطقه صالوب قویدی ایشاکینی اوزینك آرطینه باغلاب قویدی اوزی آرقاسینی آغاچقه سویاب اولتورغان حالنده شول خراب بولغان یورطلرغه قارار ایدی (قالَ) ایتدی حضرت عزیر شول وقتده اول قریه‌نك تمام خرابلقینه عجبلانوب (أنّی یحیی هذه اللّٰه بعد موتها) نچوك ترگزور خدای تعالی اوشبو خراب بولغان قریه‌نی وآنك اهلینی آلارنك اولگانندن صوك

حضرت عزیرنك بو طریقه سؤال ایتماکی خدای تعالی‌نك اولوکنی ترکوزماکنده شك طوتقاننده توکل ایدی بلکه نی روشچه ترکوزماکینی بلمسی کیلوب اوشبو سؤالنی قیلدی (فاماته الله مائة عام) بس اولتوردی آنی خدای تعالی شول وقتده یوز یل یعنی یوز یل اولوك بولوب طوردی یانداغی ایشاکی هم اولدی (ثم بعثه) صکره ترکوزدی آنی خدای تعالی یوز یل اولوب یاتقاندن صوك روایت ایدلمشدرکم حق تعالی آنك طعام وشرابینی هم ایشاکینی خلقنك کوزندن یاشوردی حضرت عزیرنك اولکاننده یتمش یل اوتکاچ بخت النصر هلاك بولدی آنك اورنینه عادل پادشاه یولوب بیت المقدسنی عمارت قیلدی اوتوز یل مدتنده تعمیر قیلوب تمام اوّلکی حالینه کیلتوردی اول وقتده مذکور خراب بولغان قریه اوّلکی‌دن هم آبادراق وتوزك بولدی حق تعالی‌نك قدرتی ایله حضرت عزیر یوزیل اولوب یاتقاندن صوك تریلدی یوز یل مقدم ایرته برله اشراق وقتنده اولکان ایدی یوز یل اوتکاندن صوك تریلکان وقتنده قویاش باطقانی یوق ایدی حضرت عزیر همان شول کون دیب بلدی اویقودن اویانغان کشی شکلی اوزاق یوقلاغانمن ایکان دیب اورندن طوروب کوزلرینی اووار ایدی (قال) ایتدی برفرشته شول وقتده خدای تعالی‌نك امری ایله عزیرکه (کم لبثت) کوبمو توردك اوشبو یاتقان زمانکده یعنی یاتقانکدن بیرلی‌نی‌قدر وقت اوتدی‌دیوب صورادی (قال) ایتدی(۱) عزیر اول‌فرشته‌که (لبثت یوما او بعض یوم) یاتوب طوردم من ویوقلادم برکون یاکه کون‌نك برآزنده اوّلده برکون دیکان ایدی صکره قویاشقه قاراب قویاشنك هنوز باطماغانینی کورکاچ کون‌نك برآزنده یاتوب طوردم دیدی (قال) ایتدی فرشته آکا قارشی (بل لبثت مائة عام) سن اویلاغانچه توکل بلکه سن یاتوب توردك یوز یل یعنی سن اولکان ایدك تمام یوز یل اولوب یاتدك دیدی حضرت عزیر هوشینه کیلوب یاق یاغینه قارادی اول یرلرنك اوزگارگانینه بیك عجبکه قالدی ینه اول فرشته آکا ایتدی (فانظر الی طعامك وشرابك لم یتسنه) بس قاراغل‌سن اوزکنك آشی طورغان طعامکا هم اچه تورغان شرابکا کم نچوك اوزگارماگاندر اوزاق تورو برله طعامی چالماسینه قویغان انجیر یمشلری وشرابی صاوطداغی یوزم صوی ایدی (وانظر الی حمارك) هم قاراغل‌سن اوزکنك ایشاکاکم بارچه اعضالری چروب سویاکلری طارالوب بتکاندر شول وقتده حضرت عزیرکه حق تعالی‌دن خطاب ایرشدی‌کم سنی اولکانکدن صوك ترکوزدك ناکم قدرتیمز نك اثرلری سنك اوزکده ظاهر بولسون اوچون (ولنجعلك آیة للناس) هم سنی قیلماقیمز اوچون عبرت وعلامت آدمیلرکه ناکم

(۱) بعضیلر اوشبو کمسه خضر علیه‌السلام ایدی دیمشلر وبعضیلر اولکاندن صوك تریلماك کمه اشانمی تورغان بر کافر ایدی دیمشلر اول‌خراب بولغان قریه حقنده هم تورلی سوزلر باردر بعضیلر بیت المقدس ایدی دیه رلر وبعضیلر طاغوندن قاچوب کیتکانلر نك قریه‌لری ایدی‌یا که بیت المقدسدن ایکی فرسخ قدرلی یوده قریة العنب اسملی اورن ایدی دیورلر والله تعالی اعلم

سنك حالكدن عبرت آلوب خدای تعالی‌نك اولوكنی ترگوزماكینه اشانورلر (وَانْظُرْ اِلَى الْعِظَامِ) هم قاراغلسن ایشاكلرینه تاكم خدای تعالی‌نك قدرتینی كورورسن (كَيْفَ نُنْشِزُهَا) نچوك اورنلرندن قوزغاتوب برسی یانینه برسینی جیارمز اول سویا كلرنی (ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا) صكره اورتورمز اول سویا كلرنی ایت برله بس حضرت عزیر اول سویا كلرگه قاراب تورور ایدی حق تعالی‌نك قدرتی ایله سویا كلر اورنلرندن قوزغالوب برگه تزلدیلر ایشاك صورتی حاصل بولدی فی الحال اول سویا كلرگه ایت اوسوب جان كردی ایشاك اورتوندن طوروب قچقرا باشلادی (فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ) بس ظاهر بولغانی زمانده عزیرگه خدای تعالی‌نك قدرت كامله‌سی واولوكنی نچوك ترگوزمكی (قَالَ) ایتدی عزیر (اَعْلَمُ اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) من بلورمن شكسز شونی كم خدای تعالی بارچه نرسه اوزرینه كوچی یتكوچیدر یعنی اوّلده استدلال ایله بلدگانیم شكللی حاضرده كوز ایله كورب بلدم دیدی (وَاِذْ قَالَ اِبْرَاهِيمُ) ویاد ایتكل شول وقتكم ایتدی ابراهیم پیغمبر خدای تعالی‌گه مناجات قیلوب (رَبِّ اَرِنِی كَيْفَ تُحْيِ الْمَوْتٰى) ای منم پروردكارم كورساتكل‌سن مكا شونی كم نچوك ترگوزاسك سن اولوكلرنی حضرت ابراهیم‌نك بوطریقه صوراماقی شك نوتقانندن توگل بلكه خدای تعالی‌نك اولوكنی ترگوزماكینی كوزلری ایله كوروب یقینی آرتسون اوچون ایدی (قَالَ اَوَلَمْ تُؤْمِنْ) ایتدی خدای تعالی ابراهیم پیغمبرگه ایاسن اشانمادكمو منم اولوكنی ترگوزماكم‌گه (قَالَ بَلٰى) ایتدی حضرت ابراهیم بلی اشاندم وسنك قدرتك كامل ایدكینه ایمان كیلتوردم (وَلٰكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِی) ولكن اوشبو طریقه صوراماغیم كوكلیم قرار طاپسون اوچوندر كوز ایله كورو سببلی (قَالَ) ایتدی خدای تعالی ابراهیم علیه‌السلامغه (فَخُذْ اَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ) اگر اولوكنی ترگوزماكم‌نی كوراسك كیلسه بس تونقل‌سن دورت قوشنی اول قوشلر كوگارچن واتچ هم قارغه وطاوس ایدی دیمشلر (فَصُرْهُنَّ اِلَيْكَ) بس جمع ایتكل‌سن اول قوشلرنی اوزك صاری یعنی آلارنی قولكا آلوب شكل وصورتلرینه یخشیلاب قاراغل یاكه آلارنی اولتورب كیساك كیساك قیلوب صكره همه‌لرینی برگه جیغل دیمكدر (ثُمَّ اجْعَلْ) مونك صوكنده قیلغل (عَلٰى كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءًا) هر برطاو اوزرینه آلاردن بركیساكنی یعنی مذكور دورت قوشنی پاره پاره قیلوب بارچه‌سی‌نك اعضالرینی برگه قوشقاندن صوكك شول قوشلغان اعضالرنی ینه‌دن دورت كیساك قیلوب هر بركیساكینی برطاونك اوستینه قویغل (ثُمَّ ادْعُهُنَّ) صكره چاقرغل‌سن اول قوشلرنی تاكم آلار سكا اجابت

ایدوب (یَأْتِینَکَ سَعْیًا) کیلورلر سکا آشوغوب (وَاعْلَمْ أَنَّ اللّٰهَ عَزِیزٌ حَکِیمٌ) وبلکل شونی کم خدای تعالی غالبدر وعاجز توگلدر هیچ بر اشده حکمة اپاسیدر اوزینك اشلرنده بس حضرت ابراهیم علیه السلام حق تعالی‌نك امری بوینچه شول دورت قوشنی توتوب بوغازلادی هم آلارنك بارچه اعضالرینی کیساك کیساك قیلوب جمله‌سینی برگه قوشوب نامر شکللی ایتدی اعضالر تمام بر برسینه قوشلدیار صکره شولارنی دورت کیساك ایتوب دورت طاوغه قویدی باشلرینی آلوب قالوب اوز یانده صافلادی شوندن صوك هر قایسینی آطاب ای کوگارچن ای طاوس هم ای قارغه ای انچ منم قاشیمغه کیلکز دیوب چاغردی حق تعالی‌نك قدرتی ایله شول حالده هر قایوسی‌نك اعضالری آیرلوب بر برسینه قوشلوب هر قایوسی‌نك تنی اوزینك باشینه یوکروب کیلوب اوّلکی کبی بولوب ترلدیلر اوچوب کیلماینچه هر قایوسی‌نك یوکروب کیلولری حضرت ابراهیم آلارنی آیرم آچق کورسون کوکلنده هیچ شبهه قالماسون اوچون ایدی (مَثَلُ الَّذِینَ یُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ) شول کمسه‌لرنك اوخشاشی کم نفقه بیرورلر اوزلرینك مال‌لرینی (فی سَبِیلِ اللّٰهِ) خدای تعالی یولنده یعنی دین دشمانلری برله صوغش‌قیلو اوچون مال‌لرینی نفقه قیلورلر یا که خدای تعالی یولنده بیرلکان هر صدقه‌نك اوخشاشی (کَمَثَلِ حَبَّةٍ) شول اوراق اوخشاشلیدرکم یخشی وقوّتلی یرگه صاچلوب (أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ) اوسدرور اول یدی باشاقلی یعنی بر اورلق یدی طارماق چغاروب یدی باشاق اوسار (فِی کُلِّ سُنْبُلَةٍ) بولغوچیدر هر بر باشاقده (مِائَةُ حَبَّةٍ) یوز دانه اورلق بس بر دانه اورلقدن یدی یوز دانه حاصل بولور خدای تعالی یولنده بیرلکان صدقه‌هم شونك کبی درکم برسینه یدی یوز مقداری اجر وثواب بولور (وَاللّٰهُ یُضَاعِفُ لِمَنْ یَشَاءُ) وخدای تعالی نچه اولوش آرتق قیلور اوشبو یدی یوزدن اوزی تیلاگان کیمسه اوچون اجر وثوابنی یعنی یدی یوز اورنینه یدی مك اولوش یا که آندن هم کوبراك اجر روزی قیلور اوزی تلاگان بنده‌سینه آنك نیتینه کورا (وَاللّٰهُ وَاسِعٌ) وخدای تعالی فضلی وکرمی کیك بولغوچیدر تلاگان بنده‌سینه حسابسز کوب اجر وثوابلر بیرور (عَلِیمٌ) بلکوچیدر بنده‌لرنك نیتلرینی تاکم نیتلرینه کورا اجر بیرور (الَّذِینَ یُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ) شول کمسه‌لرکم نفقه‌قیلورلر (١) وبیرورلر مال‌لرینی (فی سَبِیلِ اللّٰهِ) خدای تعالی یولنده یعنی صوغش اوچون یا که هر بر یخشی یولغه بیرورلر (ثُمَّ لَا یُتْبِعُونَ) صکره ایارتماسلر آلار (مَا أَنْفَقُوا) بیرگان نفقه‌لرینه (مَنًّا) منت نی یعنی بیرگان صدقه‌لری آرطندن منت ایتماسلر (وَلَا أَذًى) دخی ایارتماسلر صدقه‌لرینه

١) اوشبو آیة کریمه عثمان بن عفان هم عبدالرحمن بن عوف رضی الله عنهما حقلرنده نازل بولمشدر حضرت عثمان جیش العسرة دیگان صوغشقه حاضرلانگانده اوستلرنده گی بارچه اسبابلری وزینتلری ایله بر منك توه تصدق ایتدی عبدالرحمن بن عوف شول وقتده دورت منك درهم صدقه بیردی تبیاندن

اذا وجفا قیلونی یعنی صدقه بیردك دیوب فقیرنی رنجتماسلر (لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ) بولغوچیدر آلارغه صدقه‌لرینك اجر وثوابی پروردکارلری قاشنده یعنی خدای تعالی البته آلارنك صدقه‌لرینی یوغالتماس اجری وثوابی بولور (وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ) هم یوقدر هیچ قورقو آلارغه قیامتده (وَلَاهُمْ يَحْزَنُونَ) دخی کویونور بولماسلر وقایغو کورماسلر آلار آخرتده (قَوْلٌ مَعْرُوفٌ) یخشی سوز وکورکام وعده فقیرگه (ومغفرة) هم کیچمك وعفو ایتمك فقیردن یعنی آنك یوداتوب صوراوی اوچون آچولانمایینچه آلدن عفو یتمك (خَيْرٌ) یخشیرافدر (مِنْ صَدَقَةٍ) شول صدقه‌دن کم (يَتْبَعُهَا أَذًى) ایارور آکا اذا ایتمك ورنجتمك یعنی سائلگه صدقه بیروب شول صدقه بیرگان اوچون آنی رنجتودن یخشی سوز وطاتلی وعده‌لر ایله فایتاروآرتوغرافدر (وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ) وخدای تعالی موکسزدر بنده‌لرنك صدقه‌لریه محتاج بولماس حلیم وصبرلیدر صدقه‌غه منت ایتکوچیلرنی عذاب قیلوده آشوقماس (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) ای ایمان کیلتورگان کمسه‌لر (لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ) باطل قیلماکز ویوغالتماکز بیرگان صدقه‌لرکزنی (بِالْمَنِّ) منت ایتمك برله فقیرگه صدقه بیرکانکز اوچون زیراکه مال همه‌سی خدای تعالی‌نقی‌در بایلر باری اول مالنی یوکلاکوچی عمال‌لردر منت قیلماق آلارنك شأنی توکلدر (وَالْأَذَى) هم باطل قیلماکز صدقه‌لرکزنی اذا ایتمك وفقیرنی رنجتمك برله صدقه بیرگاندن صوك تلکز یاکه فعلکز برله فقیرنی رنجتماکز وشونك سببلی بیرگان صدقه‌لرکزنی ضایع ایتماکز (كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ) شول کمسه شیکللی کم نفقه قیلور اول اوزینك مالینی اخلاصدن باشقه (رِئَاءَ النَّاسِ) آدمیلرکه کورسانو اوچون یعنی ریادن کشیلر مافقاسون اوچون گنه نفقه قیلور (وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ) واشانماس اوزی خدای تعالی‌گه (وَالْيَوْمِ الْآخِرِ) هم آخرت کونینه زیراکه اگر خدای تعالی‌گه اشانسه ایدی صدقه‌نی خدای رضاسی اوچون بیرور ایدی کشی‌لر کورسون اوچون گنه بیرماس ایدی واگر قیامتکه اشانسه ایدی اشینی ریا اوچون اشلامایینچه آخرت ثوابی اوچون اشلر ایدی (فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ) بس اول ریا ایله بیرگان صدقه‌نك اوخشاشی قاطی وتیکز بولغان طاش کبیدر کم (عَلَيْهِ تُرَابٌ) اول طاش اوزرنده بولغوچیدر قورو توفراق (فَأَصَابَهُ وَابِلٌ) بس ایرشدی اول طاشقه ایری طامچی‌لی یغمور (فَتَرَكَهُ صَلْدًا) بس قالدردی یغمور اول طاشنی پاك وتوزان‌سز ایتوب یعنی قاطی وشوما طاشقه قوّتلی یغمور یاوسه اول طاشنك اوستوندا گی توزان وتوفراق‌لرنی جووب طاشنی پاك ایتوب توفراقسز ایتوب قالدرور منافقنك ریادن بیرگان صدقه‌سی هم شونك

کبیدر کم خدای تعالی‌نك عدل حکمی اول صدقه‌نك اجرینی واثرینی تمام بتورب فائده‌سز بوش اش بولوب قالور ریا اهلی‌نك بارچه عملری شویله‌در (لا یقدرون) قادر بولماسلر وکوچلری یتماس ریادن صدقه بیرگوچیلر (علی شیء) هیچ بر نرسه اوزره (مما کسبوا) اشلاگان نرسه‌لرندن یعنی بیرگان صدقه‌لرینك اجر وثوابینه کوچلری یتماس (والله لا یهدی القوم الکافرین) وخدای تعالی طوغری یولغه کوندرماس کافرلر گروهینی (ومثل الذین ینفقون اموالهم) وشول کمسه‌لرنك اوخشاشی کم نفقه قیلورلر اوزلرینك مال‌لرینی اخلاصلری برله فقیرلرگه (ابتغاء مرضات الله) خدای تعالی‌نك راضی‌لقینی استاب (وتثبیتا من انفسهم) دخی ثابت بولماق وقرار ایتمك اوچوی اوز نفسلرندن یعنی نفسلری ایمانده ثابت بولسون وصدقه‌نك اجر وثوابینه تمام اشانسون اوچون بیرورلر بس آلارنك بیرگان صدقه‌لرینك اوخشاشی (کمثل جنة بربوة) شول باغچه کبیدر کم اول باغچه بیوك اورنده‌در قویاش یاغطی‌سی آکا تیزراك توشار (اصابها وابل) ایرشدی اول باغچه‌غه ایری طامچیلی یغمور (فاتت اکلها ضعفین) بس بیردی اول باغچه یمشلرینی ایکی اولوش ایتوب باشقه یل‌لرغه فاراغانده (فان لم یصبها وابل فطل) بس اگر ایرشماسه اول باغچه‌غه ایری قطره‌لی نوّتلی یغمور بس ایرشور آکا ضعیف یغمور یا که چق صوی ایرشور آنك یمشلرینی اوسدروگه شول هم کفایه قیلور والحاصل اول باغچه‌غه توشکان یغمور یا که چق صوی‌نك هم اثری هیچده ضایع بولماس یمشلری بولمای قالماس خدای تعالی یولنده اخلاص ایله بیرلگان صدقه هم شونك کبیدر کم هیچده ضایع بولماس البته اجر وثوابی بولور کراك کوب صدقه وکراك آز صدقه بولسون (والله بما تعملون بصیر) وخدای تعالی سزاشلی طورغان نرسه‌نی کورگوچیدر یعنی اخلاص ایله یا که ریادن ایدکینی خدای تعالی اوزی بلور شوکا کورا جزاسینی بیرور (ایود احدکم) ایا دوست طوتارمو سزنك براوکز وآرزو قیلورمو بو آیت کریمه ریا اهلی‌نك صدقه‌لرینه ایکنچی تمثیلدر ریا اهلی‌نك صدقه‌لرینی تمام اولگورب یتکاچ خراب بولغان باغچه‌غه اوخشاتادر شول جهتدن بیورورکم ایا نلارمو وآرزو قیلورمو سزنك براوکز یعنی البته هیچ کم آرزو قیلماس (ان تکون له جنة) شونی کم بولسه آنك بر باغچه‌سی (من نخیل) خرما آغاچلرندن (واعناب) هم یوزم‌لردن (تجری من تحتها الانهار) آقار آنك آغاچلری آستندان یلغه‌لر (له فیها من کل الثمرات) باردر اول باغچه ایاسی‌نك شول باغچه‌سنده هر یمشلردن یعنی اول باغچه‌ده هر تورلی یمشلر اوسوب طورغان بولسه (واصابه الکبر) وحالانکه

یرشکان بولسه اول باقچه ایاسینه اولوغلق یعنی اول اوزی فارتایغان بولسه (وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَاءُ) هم بولسه آنك ضعیف وکچکنه بالالری یعنی اوزی فارت بولوب یاش بالالری بولسه همه‌لرینك معیشتلری شول باقچه فائده‌سندن بولسه (فَأَصَابَهَا إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ) بس ایرشسه اول باقچه‌غه اچنده اوط بولغان اسی جیل یعنی اولانلرنی وآغاچلرنی کویدرا طورغان سموم جیلی ایرشسه (فَاحْتَرَقَتْ) بس یانسه وکویسه اول باقچه شول سموم جیلی سببلی شونك برله بارچه یمشلری کویوب خراب بولسه حاصل معنی هیچ کم شول طریقه یخشی باقچه‌سی بولوب سموم جیلی ایل خراب بولمافینی استاماس وآرزو قیلماس منافق ومرائیلرنك صدقه‌لری هم باشقه عمللری هم شونك کبی در ریا جیلی کویدروب آلارنك عمللرینی اشدن چغارور اجر وثوابی هیچه بولماس بلکه گناهی بولور (كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ) اوشاندای بیان قیلور خدای تعالی سزلرگه آیتلرنی واوزینك لطف واحسانینك علامتلرینی (لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ) شاید کم سزلر فکرلرسز وعبادتکه ریا قاتشدرماس‌سز (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) ای ایمان کیلتورگان کمسه‌لر (أَنْفِقُوا) (۱) نفقه بیرگز خدای تعالی بولنده (مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ) کسب ایتکان نرسه‌گزنك پاکیزه‌لرندن یعنی حلال کسب برله طاپقان حلال مالگزدن یخشی‌سینی صدقه بیرگز (وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ) هم شول نرسه‌دن نفقه قیلگز کم چغاردق بز سزنك اوچون یردن یعنی برده اوسکان آشلقلردن وباقچه یمشلرندن وحیواناتدن صدقه بیرگز انصاری صحابه‌لر رضی الله عنهم‌نك بایلری خرما اوسکور کان وقنده خرمالریدك بیك یخشیلرینی صایلاب رسول صلی الله علیه وسلم‌نك مسجدارینه کیلتورب مهاجرین فمیرارینی آشاسونلر اوچون برپوچمافغه قویارلر ایدی بواشنی برسی برسندن یاشروب اشلرلر ایدی برکون دولتلی‌لردن براو اوزینك خرمالرندن ایك ناچارلرینی صایلاب برمقدار خرمانی آشکارا کیلتورب یخشی خرمالر آراسینه صالدی حق سبحانه وتعالی بواشدن نهی ایدوب بیوردی کم مالگزنك یخشیرافندن وپاکیزه‌سندن صدقه بیرگز (وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ) وقصد قیلماگز خبیث وناچار نرسه‌نی کم همتسزلك ایدوب اول نرسه‌دن نفقه قیلورسز (وَلَسْتُمْ بِآخِذِيهِ) وحالانکه سزلر آلغوچیلر توگلسز اول نرسه‌نی یعنی برار نرسه برابرنده شول ناچار نرسه‌نی اوزگزگه بیرسه‌لر سز آنی آلمی‌سز (إِلَّا أَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ) مگر شولکم کوز یومسه‌گز آنی آلوده یعنی ناچار نرسه‌نی آلسه‌گزده مسامحه قیلوب کوز یوموب‌قنه آلاسز سویوب آلمیسز بس آندایین نرسه‌نی اوزگز هم باشقه‌لرغه صدقه ایتوب بیرمه‌گز

۱) اوشبو آیة کریمه‌ده کسب وتجارتنك مباح لقینه هم کسب‌نك ایکی تورلی ایدکینه یعنی پاکیزه ویخشی کسب هم خبیث وناچار کسب بولماقینه دلالت باردر پیغمبرمز علیه الصلوة والسلامدن روایت ایدلمشدرکیم بر کیمسه حرام مال کسب قیلوب شوندان صدقه بیرسه اول صدقه مقبول بولماس انفاق ایتسه آنده برکت بولماس اوزندان صونکغه قالمدرسه آنك اوچون اول مالی تموغ اوطی‌نك آزوغی بولور یاوزاق یاوزلقنی یوغالتماس بلکه یاوزلقنی ایندگولك یوغالتور.

(وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ) وبلکز شونی کم خدای تعالی غنی و موکسوزدر سزلك صدقه کز غه محتاج نوگلدر (حَمِيدٌ) مافتاغو چیدر مالینك یخشیراقندن صدقه بیرگان کمسه نی (الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ) شیطان وعده قیلور سزلرگه فقیرلکنی یعنی صدقه بیرسه کز اوزکز فقیر و محتاج بولوب قالورسز دیب شیطان سزنی فورقتور (ویامرکم بالفحشآء) هم بیورادر شیطان سزنی یامانلق وصارانلق یزله یعنی صدقه بیرودن سزنی طیادر (واللّٰه یعدکم) وخدای تعالی وعده قیلور سزلرگه (مغفرة منه وفضلاً) یارلقاونی اوز قاشندن هم فضل ورحمتنی یعنی صدقه بیرگان کشینك آخرنده گناهلرینی یارلقاو یزله ودنیاده ایدگو مکافات یزله خدای تعالی وعده قیلور (وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ) وخدای تعالی فضلی ورحمتی کبك بولغو چیدر صدقه بیرگوچیلرگه بلگوچیدر آلارنك رحمت ومغفرتکه مستحق بولولرینی (يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ) بیرور خدای تعالی علم وحکمت نی اوزی تلگان کمسه گه یعنی آخرت سعادتینه سبب بولغان فائده لی علمنی بیرور (وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ) وهر کم گه بیرلسه حکمت وعلم نافع (فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا) بس تحقیق بیرلدی اول کمسه گه کوب ایدگولك یعنی آخرت سعادتی (وَمَا يَذَّكَّرُ) واوگوت آلماس وعقل نمه سن اوشبو وعظلر ایله (إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ) مگر وعقل نور کامل عقل ایه لریگنه (وما انفقتم من نفقة) وشول نرسه نی کم نفقه بیردگز سز ای مؤمنلر بر نفقه دن کیره‌ك آز وکیره‌ك کوب بولسون کیره‌ك یاشرن وکیره‌ك آشکارا بولسون کیره‌ك واجب صدقه وکیره‌ك نفل بولسون کیره‌ك اخلاص ایله وکیره‌ك ریادن بولسون (أو نذرتم من نذر) یاسه نذر ایتدگز سز بر نذردن کیره‌ك بیلگولی وکیره‌ك بیلگوسز نذر بولسون کیره‌ك طاعت ایله وکیره‌ك معصیت ایله بولسون (فَإِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُهُ) بس درستلکده خدای تعالی بلور آنی وشوکا کوره جزا بیرور هیچ قایوسی بلنماینچه قالماس (وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ) ویوقدر ظلم لق اینکوچیلرگه یاردم بیرگوچیلردن یعنی صدقه نی ریادن بیروب یاکه گناه اورنده نذر ایتوب یاکه ایتکان نذرینی اوتماینچه اوز نفسلرینه ظلملق ایتکان کشیلرگه آخرنده هیچ بر یاردم بیروچی وآلارنی عذابدن قوتقاروچی بولماس (إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ) اگر آشکارا قیلسه کز صدقه لرنی (فَنِعِمَّا هِيَ) بس نی یخشی اشدر اول آشکارا صدقه بیرو تاکم باشقه کشیلر کوروب قزغورلر ورغبت قیلورلر صارانلر کوروب اویالورلر (وَإِنْ تُخْفُوهَا) واگر یاشورسه کز صدقه لرنی (وتؤتوها الفقراء) هم بیرسه کز آنی فقیرلرگه کشی گه کورسه تمه ینچه آولاغده (فهو خير لكم) بس اول یاشرن بیرمه کز

آرتغراق ویخشیراقدر سزنك اوچون زیراکه زیادن یراق بولور فقیرنی مذلت‌دن وعارلانودن قوتقارور صدقه‌نی کورسه‌توب بیرو آرتق‌مو یاکه یاشرن بیرو آرتق‌مو ایدکنده تورلی سوزلر باردر بعضیلر یاشرن بیرونك افضل بولماقی نفل صدقه حقنده‌در اما واجب صدقه‌لرده یاشقه‌لرکورزوب فزفسون اوچون هم زکوتنی بیرمادی دیب سوء ظن قیلمه‌سونلر اوچون کورسه‌توب بیرو آرتقدر دیمشلر حضرت ابن عباسدن منقولدرکم یاشرن صدقه آشکارا بیرکان صدقه‌دن یتمش مرتبه آرتقدر بوسوزنی هم نفل صدقه حقنده‌در دیمشلر (ویکفر عنکم من سیئاتکم) هم یوغالتور خدای تعالی یاشرن صدقه سببلی سزلردن گناهلرکزنك بعضسنی یعنی کشی حقندن یاشقه گناه‌لرغه کفارت بولور (والله بما تعملون خبیر) وخدای تعالی سز اشلی طورغان نرسه‌نی بلگوچی وخبر طوتقوچیدر تاکم شوکا کوره جزاسینی بیرگوچیدر روایت ایدلمشدرکم انصاری صحابه‌لرنك مدینه‌ده گی یهودیلر ایله‌قاینشلك وقدالق هم رضاعا قرنداشلك لری بولغانلقدن یهودیلرگه اوز مال‌لرندن نفقه بیرورلر ویاردم قیلورلر ایدی اسلام دینینه کروب رسول صلی‌الله علیه وسلم صحبتی ایله مشرف بولغانلرندن صوك یهودیلرگه نفقه بیرونی طاشلادیلر بس حق سبحانه وتعالی‌دن آیت کیلدی‌کم (لیس علیك هدیهم) سینك اوزرکه لازم ایمه‌سدر ای محمد علیه‌السلام مدینه یهودیلرینی هدایت ایتمك وایمانغه کیلتورمك بلکه سنڈن دعوت واوندیروگنه‌در (ولکن الله یهدی من یشاء) ولکن خدای تعالی طوغری یولغه کوندرور اوزی تله‌گان کمسه‌نی وتوفیق بیرور ایمان کیلتورمك‌که بس بو آیت کریمه کیلگاندن صوك پیغمبرمز علیه الصلوة والسلام بیوردیلرکم باشقه دین اهلینه هم نفقه بیرکز ویاردم قیلکز شول جهتدن علماء کافرگه نفل صدقه‌نی بیرو درست دیوب اتفاق ایتمشلردر (وما تنفقوا من خیر) وشول نرسه‌کم سز نفقه قیلورسز مالدن (فلانفسکم) بس اوزلرکز اوچون بولغوچیدر یعنی اوز فائده‌کز اوچوندر اجر وثوابی اوزکزگه بولور کیره‌ك مسلمانغه وکیره‌ك کافرگه بیرکز (وما تنفقون الا ابتغاء وجه الله) ونفقه قیلماس‌سز سزلر ای مؤمنلر مگر خدای تعالی‌نك رضاسینی وثوابینی استه‌مك اوچون نفقه قیلورسز (وما تنفقوا من خیر) وشول نرسه‌کم سز نفقه قیلورسز مالدن (یوف الیکم) وفا ایتولورسزنك صاری یعنی آنك اجر وثوابی هیچده کیمتلمه‌ینچه سزگه ایرشور (وانتم لا تظلمون) وسزلر ظلم ایتلمه‌س‌سز یعنی قیلغان عمل‌لرکزنك اجری هیچده کیمتلمه‌س (للفقراء الذین احصروا فی سبیل الله) سزلرنك اوشبو صدقه ونفقه‌لرکز شول فقیرلر اوچوندر کم منع ایتلدیلر وطیولدیلر خدای تعالی یولنده یعنی نفسلری حدای تعالی یولنده

صوغش قیلو هم طاعت وعبادت اوچون حبس ایتدیلر وباشقه اشدن طیولدیلر شوندابن فقیرلرگه صدقه لرکزنی بیرکز (لایستطیعون ضربًا فی الارض) قادر بولماسلر آلار صوغش هم طاعت ایله شغل لنولری سببلی سیر قیلمافقه برده یعنی رزق استه‌مك اوچون سودا قیلوب چیت شهرلرگه باروب یوری آلماسلر اوشبو فقیر لردن مراد مهاجرین‌نك فقیرلریدر دیمشلر آلار دورتیوزگه قریب کشیلر ایدی عمار وبلال وابن مسعود کبیلردر رضوان‌الله تعالی علیهم آلار رسول صلی‌الله علیه وسلم مسجدینك آلدنده‌غی صفه‌ده طورورلر ایدی شول جهتدن آلارنی اصحاب صفه دیورلر آلارنك اشلری صوغش وقتنده صوغش قیلماق وباشقه وقتلرده رسول علیه‌السلامدن قرآن وحدیث اویره‌نمك هم طاعت وعبادت قیلماق ایدی دنیا اشی ایله شغل‌لنمه‌سلر ایدی دنیالقدن هیچ نرسه‌لری یوق اوزلری هیچ کمگه التفات ایتمه‌سلر وکشیدن رزق هم صوراماسلر ایدی فقیر لرنك قناعت اینکوچیلری ایدیلر شول سببلی خدای تعالی آلارنك شاننده بیوردی (یحسبهم الجاهل اغنیاء) کمان قیلور آلارنی طانوماغان وحال‌لرندن خبری بولماغان کشبی بایلر دیوب (من التعفف) آلارنك صوراودن طیولولری سببندن وخلقدن موکسز بولولرندن (تعرفهم بسیماهم) سن طانورسن آلارنی ای محمدعلیه‌السلام علامتلری برله کم آلارنك ریاضتدن یوزلری صارغایغان هم کوزلری یاشلی بولور اوزلری آرق بولورلر (لایسئلون الناس الحافا) صوراماسلر آلار آدمیلردن صدقه الحاح وابرام ایله یعنی کشینی بوده‌توب صوراماسلر بیك ضرورت بولغانده صوراسه‌لرده برگنه فات صورارلر (وما تنفقوا من خیر) وشول نرسه‌کم سز نفقه‌قیلورسز مالکزدن اصحاب صفه‌لرگه هم باشقه مستحقلرگه (فان الله به علیم) بس درستلکده خدای تعالی آنی بلگوچیدر اجر وثوابینی بیرور (الذین ینفقون اموالهم) شول کمسه‌لرکم نفقه قیلورلر اوزارینك مال‌لرینی خدای تعالی یولنده (باللیل والنهار) کیچه وکوندزده (سرًا وعلانیة) یاشرن هم آشکارا یعنی کراك نیندابن وقتده نی روشچه صدقه بیرسه‌لرده (فلهم اجرهم عند ربهم) بس بولور آلارغه اجر وثوابلری بیرگان صدقه‌لری اوچون پروردکارلری قاشنده (ولاخوف علیهم ولاهم یحزنون) ویوقدر هیچ قورقو آلارغه قیامت کونده هم قایغورور بولماسلر آلار روایت ایدلمشدرکم حضرت علی کرم الله وجهه‌نك دورت درهمی بار ایدی برسینی کورساتوب صدقه قیلدی وبرسینی یاشرن صدقه قیلدی وبرسینی قارانغو کیچه‌ده صدقه قیلدی وبرسینی کوندز یافطی‌ده صدقه قیلدی بس حق سبحانه وتعالی آنك حقنده اوشبو آیتنی ایندردی رسول علیه الصلوة والسلام حضرت علیدن نی اوچون بویله

ایندك دیوب صوراغاچ حضرت علی جواب بیردی‌کم شاید خدای تعالی برسینی قبول قیلور دیوب امید ایدوب تورلی روشچه تصدق قیلدم (اَلَّذِینَ یَأْکُلُونَ الرِّبٰوا) شول کیمسه‌لرکم آشارلر ربا مالینی یعنی بیرگاندن آرتق آلوب ربا معامله‌سینی قیلورلر وآنچه‌لرینی پروسینت برله بوّرچقه بیرورلر (لَایَقُومُونَ) نور ماسلر آلار محشر کونده قبرلرندن (اِلَّا کَمَا یَقُومُ الَّذِی یَتَخَبَّطُهُ الشَّیْطٰنُ) مگر نورورلر شونك کبی‌کم نورور شول کمسه کم صوغار آنی دیو وپری (مِنَ الْمَسِّ) آکا ایرشودن یعنی نتاك‌کم پری جن ایرشوب صوقلان کشی‌نك عقلی کیتوب مجنون ودیوانه بولوب قالور ربا آشاوچی کشی هم محشر کونده قبرندن تورغانده شول جن قاغولغان کشی شکللی بولوب دیوانه کبی تورور عرصات اهلی آنك ربا آشاوچی ایدکینی شوندن بلورلر عرب خلقی دیوانه بولغان کشینی آکا جن قاغولغان دیوب اعتقاد قیلورلر ایدی شول جهتدن دیوانه کشینی شیطان یعنی پری ایرشو برله صوقلان کشی دیوب تعبیر ایدلدی حاصل معنی دنیاده ربا آشاوچی کشیلر محشر یرنده جولار ودیوانه شکللی بولورلر دیمکدر (ذٰلِكَ) اوشبو عذاب ربا آشاوچیلرغه (بِاَنَّهُمْ قَالُوا) شول سببلی‌درکم آلار ایتدیلر (اِنَّمَا الْبَیْعُ مِثْلُ الرِّبٰوا) موندن باشقه توگلدرکم بیع ربا شکللی‌در یعنی صاتو وصاتوب آلو ایله ربا آراسینی آیورمادیلر هر ایکی‌سی برابردر ایکی طرف راضی بولوشقاچ بارده بر بوهم صاتو وآلو دردیدیلر (وَاَحَلَّ اللّٰهُ الْبَیْعَ) (۱) وحالانکه خدای تعالی حلال قیلدی صاتو وآلوئی (وَحَرَّمَ الرِّبٰوا) وحرام قیلدی ربانی بس هر ایکیسنی برابر بولمادی (فَمَنْ جَاءَهُ) بس هرکمسه کم کیلسه آکا وایرشسه (مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ) وعظ واوگوت پروردکارندن ربادن طیو برله (فَانْتَهٰى) بس طیولسه اول کمسه ربادن حق تعالی‌نك وعظی سببلی (فَلَهُ مَا سَلَفَ) بس اول کمسه‌نگدر اوتکانده‌گی آلغان نرسه‌سی ربا طریقنچه یعنی ربانك حرام ایتولما کندن اوّل آلغان ربالسی اوزینه درستدر یا ایسه اوتکانده‌گی گناه‌لری یارلقانور دیمکدر (وَاَمْرُهُ اِلَى اللّٰهِ) وآنك اشی خدای تعالی‌گه طاپشرلمشدر یعنی کیلاچکده‌گی اشلری خدای تعالی‌گه مفوضدرکم نچوك تلاسه شولای قیلور (وَمَنْ عَادَ) وهرکم کیری قایتسه اوّلکی فعلینه یعنی ربا حرام بولغاندن صوك ینه طیولماسه ربا آشاسه (فَاُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ) بس اوشبو ربا آشاوچیلر تموغ اهل‌لریدر (هُمْ فِیهَا خٰلِدُونَ) آلار اول تموغده منگو قالغوچیلردر زیرا که حرام بولغان ربانی حلال بلوب آشامق کفردر (یَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبٰوا) کیموتور وبرکتسز قیلور خدای تعالی ربانی ظاهرده‌نیقدر کوب شکللی بولسه‌ده عاقبتی نقصان وزباننی

۱) جاهلیته براونك ایکنچی کشیده آلاجاغی بولسه وعده‌سی یتوب آلاجاغینی صوراسه بورچلی کشی آنکاسن وعده‌نی آرتدرغل من سنکا مالنکنی بیرگانده آرتق ایتوب بیرورمسن دیور ایدی شول شرط ایله وعده‌نی کیچکدرورلر ایدی آلارغه سزنك بو اشنکز ربادر دیوب ایتسه‌لر آلار بو اش باری بر بیع در بر تنکه‌لك نرسه‌نی ایکی تنکه‌گه صاتوب آلو درست بوهم شونك شکللی‌در دیورلر ایدی بس حق سبحانه وتعالی ربا ایله بیع آراسنده فرق بارلغینی بیان ایدوب آیت نازل قیلدی ربانی حرام وبیعنی حلال ایتدی

موجب بولور مالنك هلاكتينه سبب بولور بيرگان صدقه‌سی‌نك اجری اورنينه گناهی بولور اول مال ايله حج قيلسه مقبول بولماس (وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ) هم آرتدرور وبركاتلی قيلور خدای تعالی صدقه‌لرنی يعنی صدقه بيرو سببلی مالينه بركات ايرشور آخرنده اجری وثوابی بولور (وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ) وخدای تعالی سويماس (كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ) هربر كفران نعمت اينكوچی بوزغلق قيلوچی كشينی ربانی حلال بلوب آشاو برله (اِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا) درستلكده شول كمسه‌لركم ايمان كيلتوردیلر واشاندیلر خدای تعالی‌نك حكملرينه (وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ) هم اشلادیلر ايگو عمل‌لرنی (وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ) دخی تورغوزديلر نمازنی (وَآتَوُا الزَّكٰوةَ) هم بيرديلر زكوتنی (لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ) بولغوچيدر آلارغه اجر وثوابلری قيلغان عمل‌لری اوچون پروردكارلری قاشنده قيامتده (وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ) ويوقدر هيچ قورقو آلارغه هم قايغورور بولماسلر آلار (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) ای ايمان كيلتورگان كيمسه‌لر (اتَّقُوا اللّٰهَ) قورقكز خدای تعالی‌نك عذابندن (وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبٰوا) هم طاشلا كز ربانك قالغانينی يعنی ربانك حرام بولووندن الگاری وعده ايتولوب آلنمی قالغان ربا بولسه شونی آلماكز وآندن كيچكز (اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ) اگر بولساكزسز اشانغوچيلر ربانك حراملقينه بنی عمرو ثقفی ايله بنی مغيره اوز آرالرنده ربا ايله معامله قيلشورلر ايدی رسول صلی الله عليه وسلم مكه‌نی فتح اينكان كون ربانك حراملقی ايله فتوا بيردی لكن بنی عمرونك باشقه‌لر اوستونده بولغان ربالری كيچولماس آلونوردیوب شرط قيلدی شوندن صوك بنی عمرو بنی مغيره‌دن اوّلده قالغان ربالرينی صوری باشلاغاچ بنی مغيره شكايت ايدوب بزلر نيندين بدبخت كشيلرمز همه كشيدن ربا كوتارلگان وحرام ايتولگان بزلر هنوز شول بلاغه مبتلامز ديديلر اوزلرينك حال‌لرينی مكه حاكمی عتاب بن اسيدكه ايرشدردیلر عتاب بو واقعه‌نی رسول صلی الله عليه وسلم گه يازوب بلدردی بسن حق سبحانه وتعالی اوشبو آيتنی نازل قيلدی وبيوردی‌كم اوّلده آلونماينچه قالغان ربالرنی طاشلاكز (فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا) بس اگر قيلماساكز بواشنی وربانك قالغانينی طاشلاماساكز (فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ) بس بلكز وآگاه بولكزكم سزلر خدای تعالی‌نك هم رسولی‌نك صوغشينه لايق‌لرسز يعنی بواشكز ايله خدای تعالی‌نك هم رسول الله‌نك حكملرينه قارشی كيلگان بولاسز خدای تعالی‌نك صوغشی نموغ اوطيدر ورسولی‌نك حربی فلچيدر (وَإِنْ تُبْتُمْ) واگر توبه قيلساكز وقايتساكز سز ربا الودن (فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِكُمْ) بس سزلر نكيدر اصل سرمايه‌لرڭز يعنی بيرگان مالكز فك صوماسينی

۱) رسول اكرم صلی الله عليه وسلم بيورمشلردر كيم بر مسلمان‌نك بورچ وعده‌سی ايرشوب بورچ ايامی مرحمت ايدوب آنك وعده‌سينی كيچكدرسه وآكا مهلت بيرسه اول بورچ ايامينه هركون شول مالنی صدقه بيرگان شكلی اجر وثواب بولور اوشانداق ديمشلردركيم هركيم محتاجلقده قالغان بورچلی‌سينه مهلت بيرسه يا ايسه بورچينك بر آزينی ياكه همه‌سينی آكا باغشلاسه خدای تعالی اول كمسه‌نی قيامت قاطيلقلرندن قوتقارور بر كشی‌نك پيغمبرمز عليه السلامده الاچاغی بار ايدی شول آلاچاغينی صوراب قاطيراق سوزلر ايتدی صحابه‌لر اول كشينی آچولانوب شلته قيلاباشلادیلر پيغمبر عليه السلام آلارنی منع ايدوب ان لصاحب الحق مقالا ديوب بيوردیلر يعنی حق ايامی‌نك اوز حقينی صوراب سويلارگه حقی باردر سويلاسون ديديلر

آلماق درستدر فائده‌سینی آلماگز (لاتظلمون ولاتظلمون) ظلم‌لق ایتماس‌سز بورچلی کشیگه آندن فائده آلو برله هم اوزگز ظلم ایتولماس‌سز سرمایه‌گزنی کیمتوب بیرولری برله اوشبو آیة کریمه نزولندن صوگ بنی عمرو بزارنگ خدای تعالی هم پیغمبری‌نگ صوغشلرینه طاقتیمز بوقدر دیوب قالغان ربالرندن کیچدیلر وبیرگان بورچلری اوچون فائده آلمایوب سرمایه‌سینه راضی بولدیلر بنی مغیره بیك فقیر ومحتاج بولغانلقدن حاضر بیرا آلمایمز باقچه یمشلری اولگورکانگه قدر بزگه مهلت بیرگزدیوب مهلت ضورادیلر بنی عمرو حاضر بیرگزدیوب آشقدوردیلر مهلت بیروگه راضی بولمادیلر بس حق تعالی‌دن آیت کیلدی‌کم (وان کان ذوعسرة) واگر بولسه بورچلی کشی چیدنلك ومحتاجلق ایاسی فقیر ومفلس (فنظرة الی میسرة) بس آنگ حکمی کونمك ومهلت بیرمکدر آنگ بایلق ویکللك وقتینه قدر (وان تصدقوا خیر لکم) وسزنگ تصدق ایتماگگز وباغشلاماگز مفلس وفقیر بورچلی کمسه‌گه آرتوغرافدر ویخشیرافدر سزنگ اوزگز اوچون (ان کنتم تعلمون) اگر بلور بولسا گزسز باغشلاماقنگ فائده‌سینی (واتقوا یوما) وقورقگزسز ای مؤمنلر شول کون‌نگ عذابندن کم (ترجعون فیه الی الله) سز قایتارلورسز اولکونده خدای تعالی‌نگ حسابی وحکمی صاری (ثم توفی کل نفس ماکسبت) صگره کامل اوتهلور هر نفسکه اشلهگان اشی‌نگ جزاسی کیره‌گ یخشیلق وکیره‌گ یمانلق بولسون (وهم لا یظلمون) وآلار ظلم ایتلمه‌سلر (یا ایها الذین آمنوا) ای ایمان کیلتورگان کمسه‌لر (اذا تداینتم بدین) هر قاریچان آلوش بیرش ایتسه‌گزسز ومعامله قیلسه‌گز بورچ برله یعنی برگز ایکنچی‌گه بورچقه بیرسه‌گز (الی اجل مسمی) بر بیلگولی مدتکه‌چه یعنی وعده‌سی بیلگولی بولغان بورچ بولسه (فاکتبوه) بس یازگزسز آنی بر کاغذگه کم اول یازوده بورچ بیروچینگ هم آلوچینگ اسملری وصفتلری هم بورچنگ مقداری هم وعده‌سینگ مدتی ایتولگان بولور (ولیکتب بینکم کاتب بالعدل) وکیره‌کدر کم یازسون اول بورچ یازوینی سزنگ آرا گزده بر یازوچی نوغریلق وعدللك برله (ولا یاب کاتب ان یکتب) هم باش طارتماسون هیچ بر یازوچی آنی یازماقدن (کما علمه الله) بتاك کم اوبراندی وبلدردی آنگا خدای تعالی یعنی شریعت فوشقان روشچه (فلیکتب) بس یازسون آنی اول یازوچی یازوچیغه یازونگ واجب بولماقی عقده علمآء اختلاف ایتدیلر بعضیلر یازوچیغه یازماق وشاهدکه گواهلقنی یوکله‌مك واجبدر دیدیلر وبعضیلر

اوّلده فرض ایدی صکره ولا یضار کاتب ولا شهید قول شریفی ایله منسوخ بولدی دیورلر وبرقوم مستحبدر یعنی یازوچیدن التماس قیلسه‌لر یازو تیوشدر دیدیلر والله اعلم (وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ) وکیره‌کدرکم اقرار قیلسون وبیان ایتسون آنك اوزرنده حق بولغان کمسه یعنی بورچلی کشی یازوچیغه اوزینك بورچینك مقداربنی هم وعلامسینی آچق بیان ایتسون (وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ) هم قورقسون اول خدای تعالی‌دن کم آنك پروردکاریدر (وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئًا) وکیمتمه‌سون اول اوزینك بورچندن هیچ بر نرسه‌نی اقرار قیلغان وقتده (فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ) بس اگر بولسه آنك اوزرنده حق بولغان کمسه یعنی بورچلی آلوچی کشی بولسه (سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا) عقلی کم وآکثغرا یاایسه ضعیف یعنی صبی یاکه بیك قارطابوب عقلی وهوشی ضعیفله‌نگان بولسه (أَوْ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يُمِلَّ هُوَ) یاایسه کوچی یتماس بولسه اول اوزی اقرار قیلوغه تلسزلك وصاکثغراولق کبی عذرلر سببلی (فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ) بس کیره‌کدرکم اقرار قیلسون آندابن کشی اورنینه آنك ولی بولغان کشیسی واشلرینی باشقارغوچیسی عدللك وطوغریلق برله (وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ) وگواه طوتکز ایکی گواهنی اوزکزنك معامله‌لرکزگه (مِنْ رِجَالِكُمْ) ایرلرکزدن یعنی بالغ وآزاد بولغان مسلما نلردن (فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ) بس اکر بولماسه‌لر اول گواهلر ایکی ایر کشی یعنی گواه لقغه ایکی ایرکشی طوغری کیلمه‌سه (فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ) بس برایر وایکی خاتون گواه بولسونلر (مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ) شول کمسه‌لردن کم‌سز راضی بولورسز وقبول قیلورسز آلارنی گواهلردن یعنی گواه بولوچی کشیلر دیانت وامانتلری طوغریسنده اشانچلی وعدل کمسه‌لر بولسونلر اوشبو ایکی گواه خاتون‌نك حاجت بولمافی شونك اوچوندر کم (أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا) تاکم هر قایچان اونوتسه اول ایکی خاتون گواهنك برسی شول اشنی (فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى) بس ایسینه توشورسن اوچون اول ایکی خاتوننك برسی ایکنچیسینه یعنی برسی اونوتقان بولسه ایکنچیسی آنك ایسینه نوشورر شونك اوچون ایکی خاتون کیره‌کدر اوشبو آیت کریمه‌دن خاتونلرنك عقل وحفظلرنده نقصان بولمافی آکلانادر (وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا) وکیره‌کدرکم باش طارتماسونلر گواهلقنی بوکله‌گان کشیلر هر قایچان چاقرلسه‌لر شول گواهلقنی ادا قیلوغه (وَلَا تَسْأَمُوا أَنْ تَكْتُبُوهُ) وایرنمه‌کز یازمافکزغه اول بورچنی (صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا إِلَى أَجَلِهِ) کچکنه بولغانی حالده اول بورچ یاایسه الوغ اوزینك مدتی یتکانکه قدر یعنی اول حق کیره‌ك آز بولسون وکیره‌ك کوب بولسون عده‌سی یتکانکاچه یازکز یازارغه ایرنمه‌کز (ذَٰلِكُمْ) اوشبو یازمافکز (أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ) عدلره‌ك در خدای تعالی قاشنده (وَأَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ)

١) گواهلقنك قبول ایدلماسی کینه بدی شرط باردر اسلام وحریت وعقل وباوغ وعدالت ومروت هم تهمت‌نك بوقلیغدر امام ابوحنیفه رحمة الله علیه قاشنده ذمی کافرلرنك بر بر سینه شهادتلری قبول ایدلور قل‌نك شهادتی مقبول دگلدر مجنون وصبی نك شهادتلری قبول اینولماس وعدالت هم شرطدر شاهد بولوچی کشی گناه کبیره‌دن هم صغیره گه دایم چیلق ایتودن صافلانوچی بولسون تهمت نك بوقلغی هم شرطدر تاکیم بر دشمان‌نك ایکنچی دشمان ضررینه شهادتی مقبول توگلدر هم آناواوغل‌نك بر برسی حقنده شهادتلری قبول ایتولماس اگر بر برسینك فائده‌سینه بولسه اوشانداق شول اشده اول گواه‌نك اوزینه برار فائده حاصل بولورلق بولسه گواهلقی قبول ایتولماس

تبیاندن

هم طوغریراق ودرستركدر گواهلقنی اونمو اوچون زیرا که گواهلرغه اونو طماسقه سبب بولور (وادنی الا ترتابوا) هم یقینراقدر اول یازو سزنك شك که توشماسلكگزگه اول حقنك مقداری هم مائی طوغریسنده زیرا که یازو بولغاچ همه‌سی آیرم آیرم کورنوب طورور (الا ان تکون تجارة حاضرة) مگر شولکم بولسه اول معاملهگز حاضر بواغوچی سودا (تدیرونها بینکم) اداره قیلورسز وبورنورسز سز اول سودانی اوز آراگزده یعنی قولدن قولغه نقد سودا بولسه (فلیس علیکم جناح الا تکتبوها) بس یوقدر سزلرگه هیچ گناه شوندن کم اگر یازماسهگز سز اول معاملهنی یعنی نسیه بولماغانده یازولازم توگلدر (واشهدوا اذا تبایعتم) وگواه طوتگز هر قایچان بربرگز ایله صاتو آلو ایتوشسهگز یعنی گواهلاندرماق تیوش ومستحبدر نزاع ودعواغه مفضی بولماسون اوچون وبعضیلر واجب ایدی صوگندن فان امن بعضکم بعضا آیتی ایل منسوخ بولدی، دیمشلر والله اعلم (ولا یضار کاتب ولا شهید) وکیره‌کدرکم ضرر ایرشدرلمه‌سون ورنجتلمه‌سن یازوچی هم گواه بولوچی یعنی یازوچینی سن البته یازغل دیوب کوچله‌ماسلر هم گواهنی گواهلقغه تکلیف ایتمه‌سلر (وان تفعلوا) واگر قیلساگزسز خدای تعالی نهی ایتکان اشلرنی (فانه فسوق بکم) بس درستلکده اول اش خدای تعالینك فرمانندن چغودر سزلرگه یعنی خدایتك امرینه فارشقان بولورسز (واتقوا الله) وقورقگز خدای تعالیدن آنك فرمانندن چقماگز (ویعلمکم الله) واویره‌تور خدای‌تعالی سزلرگه دین هم دنیا مصلحتلرینی (والله بکل شیء علیم) وخدای تعالی بارچه نرسه‌نی بلگوچیدر (وان کنتم علی سفر) واگر بولسه‌گز سز برسفرده (ولم تجدوا کاتبا) هم طابماسه‌گز یازوچینی قیلغان معامله‌گزنی یازدرماق اوچون یاکه یازوچی بولسه‌ده کاغد وقلم کبی یازو اسبابلرنی طابولماسه (فرهان مقبوضة) بس بربرگزدن آلنغان زاکلادلردر وثیقه یازووی اورنینه یعنی‌اول وقتده یازو اورنینه بورچنی آلوچی کشی بو نرسه‌سینی رهن وزاکلاد قویوب طورر اوشبو رهن قویماق حکمی سفرگه خاص توگلدر سفرده بولماسه هم رهن قویماق درستدر رسول صلی‌الله علیه وسلم حضرتلرینك مدینه‌ده بریهودیدن یکرمی صاع آرپه بورچقه آلوب شونك برابرنده اوزلرینك صوغش کیومینی رهن قویوب طورغانلغی عائشه رضی الله تعالی عنهادن روایت ایدلمشدر (فان امن بعضکم بعضا) بس اگر اشانسه سزنك بعضگز بعضگزگه وکوکلی اشانغانلقدن زاکلاد آلمایتچه بورچقه بیروب طورسه (فلیؤد الذی ائتمن) بس ادا قیلسون واوتاسون اشانولغان کمسه یعنی بورچقه آلغان کشی (امانته) آنك امانتینی یعنی بورچینی تولهسون (ولیتق الله ربه) هم

کبیره کدر کم فورقسون اول بورچقه آلغان کشی اوزینك پروردکاری بولغان خدای تعالی دن امانتکه خیانت ایتمه سون (وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ) ویاشورمه کز سز گواهلقنی کم گواهلقنی یاشورمك گناه کبیره در (وَمَنْ يَكْتُمْهَا) وهر کم یاشورسه گواهلقنی (فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ) بس درستلکده اول کمسه گناهلیدر آنك کوکلی یعنی گواهلقنی یاشورگان کشی کوکلی یمان بولغان کشیدر بوسوز گواهلقنی یاشورمکنك بیك اولوغ گناه ایدکینه اشارتدر زیرا که کوکل گناهی باشقه اعضالر گناهی شکللی گنه توگلدر (وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ) وخدای تعالی سز اشلی طورغان نرسه نی بلکو چیدر (لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ) خدای تعالی نك در کوکلرده بولغان نرسه هم یرده گی نرسه بارچه سیده (وَإِنْ تُبْدُوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ) واگر ظاهر قیلسا کز سز کوکللرکزده بولغان نرسه نی وبلدرسا کز (أَوْ تُخْفُوهُ) (١) یا ایسه یاشورسا کز آنی (يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللَّهُ) حساب قیلور سزنی اول نرسه برله خدای تعالی یعنی سزنك کوکللرکزده بولغان قصد ونیتلرکزنی همه سینی خدای تعالی بلور وقیامتده سزدن حسابینی آلور (فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ) بس یارلقار خدای تعالی حساب قیلغاندن صوك اوزی تلا گان کمسه اوچون اوزینك فضلی ورحمتی ایله (وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ) وعذاب قیلور اوزی تلا گان کمسه نی عدلی ایله (وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) وخدای تعالی بارچه نرسه اوزره کوچی یتکوچیدر اوشبو آیة کریمه نازل بولغاچ حضرت ابوبکر صدیق وعمر فاروق ومعاذ بن جبل رضی الله عنهم رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضوریته کیلوب عرض قیلدیلرکم یا رسول الله خدای تعالی اوشبو آیت ایله هیچده کوچیمز یتمی تورغان عمل ایله بزلرنی تکلیف قیلادر زیرا که کوکللریمز گه توشکان فکر ونیتلرده بزنك اختیاریمز یوقدر بعض وقتلرده کللر نیندا ین یمان فکرلر وبوزق اویلر کوکلکه کیلادر بزلر اول بوزق اشنی اشلاماسا کده کوکللریمز گه کیلتورماسکه کوچیمز یتمایدر خدای تعالی کوکللرکزده بولغان نیتلرکز اوچون حساب قیلورمن دیوب بیورغان اش بوطریقه بولغانده هیچ برکشی فورتولا آلماس مشکل بولوردیدیلر رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلری بیوردیلرکم سزلر هم بنی اسرائیل کبی سمعنا وعصینا دیوب یعنی خداینك امرینه قارشدق دیوب ایتماکچی بولاسزمو بنی اسرائیل گه شول سوزنی ایتولری سببلی کوب بلالر وعذابلر نازل بولدی سزلر سمعنا واطعنا دیوب اینکز یعنی ایشتدك هم اطاعت قیلدق وقبول ایتدك دیوکز بس پیغمبر علیه السلامنك سوزلرینی ایشتکاچ صحابه لرنك کوکللری قرار طابوب سمعنا واطعنا امره دیدیلر

١) کونکل گه توشوب ده اشلانماگان اش حقنده تورلی سوزلر باردر بعضیلر آنك حقنده خدای تعالی حساب قیلور تیلاسه بارلقار وتیلاسه عذاب قیلور دیمشلر وبعضیلر کشی نك کوکلینه کیلوب اشلامی قالغان یاوزلق اوچون خدای تعالی عذابینی دنیاده بیرور باشلرینه بلا وقضا هم فایغو بیاروردیمشلر وبعضیلر کشی نك کوکلینه بر بوزغلق توشوب آنی اشلارگه نیت ایتسه خدای تعالی قیامتده آنك اوچون مؤاخذه قیلورواگرشول اشنی اشلارگه قصد ایتماسه کوکلینه کیلوب کنه قالسه آنك اوچون حساب ومؤاخذه ایتولماس دیورلر وکوبراك علمآء بو آیتده محاسبه دن مراد اخبار وتعریفدر دیورلر یعنی مؤمن نك کوکلینه کیلگان اشلرنی خدای تعالی حساب وقتنده آنکا خبر بیرور وتعریف قیلور اما آنك اوچون عذاب ایلاماس والله اعلم

اوشبو سوزنی ایتولری سببلی خدای تعالی اشنی یکل قیلدی هم بو امتنی مافتاب اوشبو توبانده‌گی آیتنی بیاردی (اٰمَنَ الرَّسُوْلُ بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِ مِنْ رَبِّهٖ) ایمان کیلتوردی و نشاندی رسول یعنی محمد علیه السلام پروردکارندن اوزینه ایندرلگان نرسه‌گه یعنی قرآن آیتلرینه وشریعت حکملرینه (وَالْمُؤْمِنُوْنَ) هم مؤمنلر اشاندیلر (كُلٌّ اٰمَنَ بِاللّٰهِ) هر قایوسی یعنی محمد علیه السلام ومؤمنلر همه‌لری اشاندی‌لر خدای تعالی‌گه بارچه اسملری وصفتلری ایله (وَمَلٰٓئِكَتِهٖ) هم آنك فرشته‌لرینه (وَكُتُبِهٖ) دخی خدای تعالی‌نك ایندرگان کتابلرینه (وَرُسُلِهٖ) هم آنك یارگان رسول‌لرینه (لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِّنْ رُّسُلِهٖ) ایته‌لر پیغمبر هم مؤمنلر بز آیورمیمز هیچ براو آراسینی اول خدای تعالی‌نك رسول‌لرندن یعنی پیغمبرلرنك بارچه‌لرینه ایمان کیلتورامز یهود ونصارا کبی بعضیلرینه اشانوب بعضلرینی انکار قیلمیمز دیوب ایته‌لر (وَقَالُوْا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا) هم ایتدیلر مؤمنلر ایشتدك بز خدای تعالی‌نك سوزینی وبوی صوندق آنك فرمانینه (غُفْرَانَكَ رَبَّنَا) تیلایمز سنك یارلقاماقگنی ای بزنك پروردکاریمز (وَاِلَيْكَ الْمَصِيْرُ) وسنك صاریدر بارچه‌نك فایتماقی اولگاندن صوك اوشبو آیة کریمه هم موندن صوکغی آیت کوبراك علماء قولینه بناء معراج کیچه‌سنده رسول صلی الله علیه وسلمگه واسطه‌سز نازل بولغاندر صحیح مسلم‌ده ابن مسعود روایت ایتمشدرکه پیغمبرمز علیه الصلاة والسلامغه معراج کیچه‌سنده اوچ نرسه احسان ایدلدی برسی بش وقت نمز ایکنچی‌سی خواتیم بقره یعنی بقره سوره‌سی آخرنده‌گی اوشبو ایکی آیت اوچونچی امتلرینه مغفرت ایتمك بنابیع‌ده مذکوردرکم رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلری معراج کیچه‌سنده قاب قوسین اوادنی مقامینه ایرشکاچ حق سبحانه وتعالی‌نك واسطه‌سز سلام وکلامینی ایشتمك ایله مشرف بولدیلر حق سبحانه وتعالی اوزینك پیغمبرینی مافتاب آمن الرسول بما انزل الیه من ربه دیوب بیوردی رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلری اوشبو کرامتلرگه امتیم هم کرسه‌لر ایدی دیوب مناجات ایتدیلر بس حق سبحانه وتعالی بیوردی‌کم والمؤمنون کلّ آمن بالله الخ صکره حق تعالی‌دن خطاب کیلدی‌کم امتك نچوك بوحکملرینی قبول ایته‌لر رسول اکرم حضرتلری بیوردیلرکم وقالوا سمعنا واطعنا الخ بس حق تعالی‌د خطاب کیلدی‌کم من هم آلارغه اشنی یکل وآسان قیلدم (لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا) تکلیف ایتماس وکوچلاماس خدای تعالی هیچ برنفسنی (اِلَّا وُسْعَهَا) مگر کوچلار وبیورور طاقتی یتکان قدرلی اش برله کوچی بتماسلك اش برله هیچ کمگه بیورماس (لَهَا مَا كَسَبَتْ) بولغوچیدر اول نفسکه اوزی اشلاگان

نرسه ایدگولکدن یعنی هرکم اوزی اشلاگان ایدگولکدك اجر وثوابینی اوزی کورور (وعلیها ما اکتسبت) هم اول نفس اوزرینه‌در اوزی اشلاگان نرسه یاوزلقدن یعنی قیلغان یاوزلقی‌نك جزاسینی هم اوزی کورور بو محلده رسول صلی الله علیه وسلم حق تعالی‌نك الهامی ایله اوشبو دعانی قیلدی (ربنا لا تؤاخذنا) ای بزنك ربّیمزسن مؤاخذه ایتما گل وتوتماغل بزلرنی عذاب برله (ان نسینا) اگر اونوتساق بز یعنی برایدگولکنی اونوتوب اشلامی قالدرساق (او اخطانا) یا ایسه خطا قیلساق بز ویاکلش برگناه اشلاساك (ربنا ولاتحمل علینا اصرا) ای بزنك ربّیمزسن یوکلاما گل بزنك اوستومزگه آغر یوکنی (کما حملته) نتاك‌کم یوکلادك‌سن اول آغر یوکنی (علی الذین من قبلنا) بزلردن الگاری بولغان کمسه‌لرگه یعنی یهود ونصاراغه کم آلارغه بیك چیتن وآغر اشلر برله تکلیف ایتولگان ایدی (ربنا ولاتحمّلنا) ای بزنك پروردکارمزسن یوکلاتماگل بزلرگه (ما لا طاقة لنا به) شول نرسه‌نی کم یوقدر بزنك طاقتیمز آ ٹایعنی طاقتمز یتمی طورغان اشلرنی بزگه بیورماغل (واعف عنا) وعفو قیلغل‌سن بزلردن یعنی خطالرمزدن کیچگل (واغفر لنا) هم یارلقاغل بزنك گناهلرمزنی (وارحمنا) دخی رحمت ایتکل وباغشلاغل‌سن بزلزگه طاعتلرمزنی قبول ایتمك برله (انت مولینا) سن بزنك مولی‌مز واشلرمزنی باشقارغوچیمزسن (فانصرنا علی القوم الکافرین) بس (۱) یاردم بیرگل‌سن بزگه وبزلرنی غالب قیلغل کافرلر گروهی اوزرینه روایت ایدلمشدرکم معاذ بن جبل رضی الله عنه اوشبو سوره‌نی تمام ایتکاندن صوك آمین دیورلر ایدی خبرده کیلمشدرکم رسول صلی الله علیه وسلم معراج کیچه‌سنده اوشبو دعانی اوفوغاچ فرشته‌لر آمین دیدیلر حق سبحانه وتعالی قبول قیلدی.

آل عمران سوره‌سی (۱)

ایکی یوز آیتدر مدینه‌ده نازل بولغاندر

بسم الله الرّحمن الرّحیم

(الٓمٓ) (۲) الله اعلم بمراده (اللّٰه لآ اله الّا هو) معبودلك که‌لایق بولغان خدای‌تعالی‌در یوقدر هیچ معبود مگر اول الله اوزیگنه‌در (الحیّ القیّوم) همیشه ترك بولغوچی بارچه مخلوقاتنی طوتقوچیدر اوشبو سوره اوّلنگگی سکسان آیت‌نك ایندرلمه‌کینه سبب وفدنجران وافعه‌سیدر وفدنجران شولدرکم نجران یرینك نصارالرندن بر جماعت مدینه‌گه کیلگانلر ایدی مقصودلری رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلری ایله عیسی

۱) ابن عباس رضی الله عنهمادن مروی‌در کیم هر قایچان پیغمبر علیه السلام اوشبو سوره‌نك آخرنی اوقوسه‌لر حق تعالی‌دن قد فعلت یعنی تحقیق قبول قیلدم وتلاگان نرسه‌لرگنی بیردم دیوب خطاب کیلور ایدی اوشاندای پیغمبرمز علیه السلامدن روایت ایدلمشدرکیم خدای تعالی اوشبو بقره سوره‌سی آخرندا گی ایکی آیتنی جنت خزینه‌لرندن ایندردی اول ایکی آیتنی اوزینك یدقدرتی ایله خلایقنی یاراتودن ایکی منك یل الگاری یازغان ایدی هرکیم بو ایکی آیتنی یستودن صوك اوقوسه اول کمسه گه تونل اویاغ توروب عبادت قیلغان‌نك اجری بولور

۱) رسول صلی الله علیه وسلمدن روایت ایدلمشدرکیم هرکیم آل‌عمران سوره سینی اوقوسه حق سبحانه وتعالی اول کمسه‌نی صراط کوپرندن یگللك ایله اوتکارور اوشاندای اوشبو سوره‌نی یدی مرتبه اوقوسه بور چلرینی ینگل‌لك ایله تولامك میسر بولوردیوب خبرلرده کیلمشدر.

تفسیر حسینی

۲) بعضیلر الم خدای‌تعالی‌نك اسملرندن بر اسمدر دیمشلر یا که الف حق تعالی‌نك آلاء عظیمینه لام لقائه کریمینه ومیم محبت قدیمینه اشارتدر والله تعالی اعلم تفسیر حسینی

علیه السلام طوغریسنده مناظره فیلشوایدی رسول اکرم حضرتلری آلارنی اسلامغه
اوندهدی آلار ایتدیلر بزلرنك اوز دینمز حقدر وطوغری دیندر اولحضرت جواب
بیردیلرکم سزلر خدابنك اوغلی بار دیوب ایتهسز هم صلیبقه طابوناسز بواشلرکز
سزلرنی حق دیندن چغارادر نصرانیلر ایتدیلر بز عیسینی خدابنك اوغلی دیوب
اینهمز بوسوزمز حق وطوغریدر زیرا که اگر عیسی خدابنك اوغلی بولماسه بس
آنك آتاسی کمدر اولحضرت بیوردیلر کم بزنك هم سزنك اعتقادلرمزده خدایغه فنا
ایرشمك ممکن توگلدر وحالانکه عیسینی سز اوزکز وفات بولدی دیسز شولای
بولغاچ اول نیچك خدای بولور اوشانداق سز اوزکز اقرار فیلاسز کم عیسی باشقه
آدمیلر کبی انسان صورننده ایدی آشار واچهر هم قضاء حاجتکه یورورهم یوفلار
واویغانور ایدی خدای تعالی بواشلرنك همهسندن پاك ومنزهدر بس عیسی نیچك
خدابنك اوغلی بولسون وحالانکه اوغل آتانك جنسندن بولماق لازمدر اوشانداق
خدای تعالی بارچه عالملرنك مالکی وتصرف ایتکوچیسی هم رزق بیرگوچیسیدر
عیسی هیچ بر نرسه گه مالك توگلدر خدای تعالی بارچه نرسهنی بلگوچیدر عیسی
خدای تعالی بلدرمهسه هیچ نرسهنی بلمهس بس آنك خدابنك اوغلی بولمافی ممکن
توگلدر دیدیلر نصارا عالملری رسول صلی الله علیه وسلم دن بو سوزلرنی ایشتکاچ
جواب بیره آلماینچه ساکت بولوب قالدیلر هم اولحضرتنك مجلسلرندن طوروب
کیتدیلر شوندن صوك اوشبو سوره اوّلنهگی سکسان آیت نازل بولدی نصارا
عالملرینك بحث ودعوالری عیسی علیه السلامنك الوهیتی حقنه هم محمد علیه السلامنك
پیغمبرلکی طوغریسنده ایدی شونك اوچون حق تعالی سورهنك اوّلنده خدایلك
برلکینی هم حی وقیوم ایدکینی بیان ایدوب صکره محمد علیه السلامنك حق
پیغمبرلکینی اثبات اوچون بیوردی (نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ) ایندردی خدای
تعالی سینك اوزرکه ای محمد علیه السلام قرآننی حقلق وطوغریلق برله (مُصَدِّقًا
لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ) راستلاغوچی وموافق بولغانی حالده اول قرآن اوزندن آلده بولغان
کتابلرغه یعنی اعتقاد مسئلهلرنده قرآن اوزندن الگاری ایندرلگان کتابلرغه
موافقدر (وَأَنْزَلَ التَّوْرَاةَ وَالْإِنْجِيلَ) دخی ایندردی خدای تعالی توراتنی هم انجیلنی
(مِنْ قَبْلُ) قرآننی ایندرودن الگهری (هُدًى لِلنَّاسِ) طوغری یولنی کورسهتوچی
بولغانلری حالده اول تورات وانجیل آدمیلرگه یعنی موسی وعیسی علیهما السلام
امتلرینه (وَأَنْزَلَ الْفُرْقَانَ) هم ایندردی حق برله باطل آراسینی آیورغوچی باشقه
کتابلرنی باشقه پیغمبرلرگه یاکه فرقاندن مراد پیغمبرلرنك معجزهلریدر (إِنَّ الَّذِينَ
كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ) درستلکده شول کمسهلر کم اشانمادیلر خدای تعالینك آیتلرینه

یعنی قرآن آیتلرینه یاکه قدرتینك علامتلرینه اشانمادیلر (لَهُمْ عَذَابٌ شَدِیدٌ) بولغوچیدر آلارغه قاطی عذاب (وَاللّٰهُ عَزِیزٌ) وخدای تعالی غالب وقادر در کفر اهلینی عذاب قیلوغه (ذُو انْتِقَامٍ) انتقام ایاسیدرکم فرمانینه قارشقان کشیلرنی عذاب قیلور (اِنَّ اللّٰهَ لَا یَخْفٰی عَلَیْهِ شَیْءٌ) درستلکده خدای تعالی یاشرن بولماس آکا هیچ برنرسه (فِی الْاَرْضِ وَلَا فِی السَّمَآءِ) برده هم کوکده یعنی یرده وکوکارده بولغان نرسه‌لرنك بارچه‌سینی خدای تعالی بلور هیچ برنرسه آکا بلنمه‌ینچه فالماس (هُوَ الَّذِی یُصَوِّرُکُمْ فِی الْاَرْحَامِ) اول خدای تعالی شوندایین ذاتدرکم صورتلندرور سزلرنی آنالر رحملرنده (کَیْفَ یَشَآءُ) نی روشچه تلر اوزی یعنی ایر یاکه خاتون آق یاکه قارا اوزون وقصقه هم ناقص وکامل یخشی ویمان مانور یاکه یه‌مسز اینوب اوزی تلگان روشچه آنالرکزنك رحملرنده سزلرنی یارانور (لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ) یوقدر هیچ معبودلك که مستحق مگر اول الله تعالی گنه‌در خدای تعالی‌نك برلکینی تقریر وتأکید اوچون تکرار ذکر ایتدی (اَلْعَزِیزُ الْحَکِیمُ) غالب بولغوچی‌در هر نرسه اوزره حکمت ایاسیدر اشلرنده (هُوَ الَّذِیٓ اَنْزَلَ) اول خدای تعالی شول ذاتدرکم ایندردی (عَلَیْكَ الْکِتَابَ) سینك اوزرکه قرآننی (مِنْهُ اٰیَاتٌ مُحْکَمَاتٌ) بولغوچیدر اول قرآندن بعضسی معنالری آچق وروشن بولغان آیتلر (هُنَّ اُمُّ الْکِتَابِ) اول آچق بلنگان آیتلر قرآننك اصلیدرکم شریعت حکملری شولاردن چغارلور (وَاُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ) وایکنچی آیتلر اول قرآندن متشابه‌لر وبربرینه اوخشاغوچی آیتلردرکم آلارنك معنالرنده مشکل‌لك باردر وآنکلامانی چیتندر محکم ایله متشابه حقنده مفسرلردن تورلی سوزلر نقل ایدلمشدر بعضیلر دیمشلردرکم محکم بر وجهدن آرتقنی احتمال طوتماغان آیتدر متشابه کوب وجهلرنی احتمال طوتقانیدر ابو منصور ماتریدی رحمة الله علیه دیمشلردر محکم‌نك معناسینی عقل اوزیگنه طابا آلور امامتشابه‌نك معناسینی نقلدن باشقه عقل اوزیگنه بلا آلماس وبعضیلر متشابه سوره اوّل‌لرنده‌گی حروف مقطعه‌در دیورلر وبعضیلر محکماتدن مراد حلال وحرامنی بیان اینکوچی آیتلردر ومتشابهات آندن باشقه‌لریدر دیمشلر وبعضیلر محکم ناسخ آیتلر ومتشابه منسوخلردر دیورلر یاکه محکمات شول آیتلردرکم خدای تعالی آلارنك معنالرینی خلقه بلدرر ومتشابه شولدرکم آنك علمی خدای تعالی‌گه مخصوصدر خدای تعالی‌دن باشقه هیچ کم بلمه‌س (فَاَمَّا الَّذِینَ فِی قُلُوبِهِمْ زَیْغٌ) اما شول کمسه‌لرکم بولغوچیدر آلارنك کوکل‌لرنده کفرلق وحقدن آوشو (فَیَتَّبِعُونَ) بس ایه‌رورلر آلار (مَا تَشَابَهَ مِنْهُ) متشابه بولغانینه اول قرآندن (اِبْتِغَآءَ الْفِتْنَةِ) فتنه‌نی استه‌مك اوچون یعنی قرآن‌نی

۱) کوبراك علمآء قولینه بناءً وما یعلم تأویله الا الله قول شریفنده وقف ایتمك لازمدر اول تقدیرده آیت‌نك معناسی متشابهات‌نك تأویلینی خدای تعالی‌دن باشقه هیچ کیم بیلماس خدای تعالی‌او- زیگنه بلور دیمك بولور والراسخون فی العلم اوزی سوز باشی بولوب علمه راسخ بولغان کشیلر اول متشابه بولغان آنتلرگه ایمان کیلتوردك دیوب ایتورلردیمکدر وبعضیلر قولنچه الاالله‌ده وقف ایتو لماس والراسخون فی العلم لفظة‌الله‌غه معطوف بولوب اول تقدیرده معناسی متشا بهاتنك تأویلینی الله‌تعالی بلور هم علمه راسخ بولغان کمسه‌لر بلورلر دیمك بولور

ابن عباس رضی‌الله‌عنهما- دن مرویدرکیم اول‌او- زینی من علمه راسخلردن من دیور ایدی بوسوز ایله متشابه‌نك معناسینی بلگانلکینه اشارت قیلور ایدی

یالغانغه چغاروا اوچون یا که نادان خلقنی آلداوا اوچون متشابه بولغان معناسی آچق بلنمه‌گان آیتلرگه ایه‌رورلر (وابتغاء تاویله) هم آنك تأویلینی استه‌مك اوچون یعنی اوز مقصودلرینه موافق تأویل قیلو اوچون متشابه آیتلرگه ایه‌رورلر نتاك کم یهودیلر قرآنده‌غی سوره باشلرنده بولغان حروف مقطعه‌لرنی ابجد حسابی ایله حسابلاب اوزلرنچه معنالر چغارماقچی بولدیلر (وما یعلم تاویله) و بلمه‌س اول متشابه‌نك تأویلینی وآندن مراد نرسه‌ایدکینی هیچ کم (الا الله) مگر خدای تعالی اوزیگنه بلور (والراسخون فی العلم) وعلمده راسخ بولغان یعنی علمی قرار طابقان واشانچلی بولغان کمسه‌لر (یقولون امنا به) ایتورلر اشاندق بز اول متشابه آیتکه (کل من عند ربنا) محکم ومتشابه آیتلرنك هر قایوسی ربمز فاشندندر (وما یذکر الا اولوا الالباب) واوگوت آلماس هم وعطله‌نمه‌س مگر وعظله‌نورلر کامل عقل ایه‌لر یگنه خدای تعالی‌نك آیتلری ایله (ربنا لاتزغ قلوبنا) ای بزنك ربمز سن آوشدرماغل بزنك کوکل لرمزنی حق دیندن (بعد اذهدیتنا) طوغری بولغه کوندرگانکدن صوك سن بزلرنی (وهب لنا) هم باشلاغل‌سن بزلرگه (من لدنك رحمة) اوز فاشکدن رحمتنی یعنی شول طوغری یولده استقامتکه توفیق بیرگل (انك انت الوهاب) درستلکده سینسك باغشلاغوچی هر نعمتنی (ربنا انك جامع الناس) ای بزنك پرورد کارمز درستلکده سن جیغوچی سن آدمیلرنی اولگانلرندن صوك حساب وجزاء اوچون (لیوم لاریب فیه) شول کونده‌کم یوقدر هیچ شك وشبهه اولکون‌نك واقع بولماقنده یعنی قیامت کونند (ان الله لایخلف المیعاد) درستلکده خدای تعالی خلافلق ایتماس اوزینك وعده‌سینه یعنی البته محشر یرینه همه خلایقنی جمع قیلور (ان الذین کفروا) درستلکده کافر بولغان کمسه‌لر (لن تغنی عنهم اموالهم) البته دفع قیلماس وکیتارماس آلاردن آلارنك مال‌لری (ولا اولادهم) دخی آلارنك بالالری دفع قیلماس (من الله شیئا) خدای تعالی‌نك عذابندن بر نرسه‌نی‌ده یعنی مال‌لری وبالالری کوب بولو سببلی آخرت عذابندن قورتولا آلماسلر کفر اهلی‌نك بایلری رسول صلی الله علیه وسلم‌نی فقیر هم اوغلی یوق دیوب طعنه قیلوب اوزلرینك مال‌لری واوغل‌لری کوب بولماقی ایله مافتانورلر ایدی شول سببلی خدای تعالی بیوردیکم آلارنك مال‌لری وبالالری آخرنده هیچ فائده بیرماس وعذابنی دفع ایتماس (واولئك هم وقود النار) واوشبو گروه آلاردر تموغ اوطی‌نك اوطونی (کدأب ال فرعون) فرعون‌گه ایارگوچیلرنك عادتلری کبیدر اوشبو کافرلرنك عادتلری زیرا که فرعون قومی موسی علیه السلامنی یالغانغه توتدیلر معجزه‌لر کورسه‌لرده اشانمادیلر اوشبو کافرلر

محمد علیه السلامنی یالغانغه توتارلر وآکا اشانماسلر (وَالَّذِینَ مِنْ قَبْلِهِمْ) هم فرعون قومندن الگاری بولغان قوملرنك عادتلری کبیدر عادو ثمود قوملری کبی (کَذَّبُوا بِآیَاتِنَا) یالغانغه توتدیلر آلار بزنك آیتلرمزنی یاکه پیغمبرلرنك معجزه‌لرینی (فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ) بس توتدی خدای تعالی آلارنی قیلغان گناهلری سببلی یعنی آلارغه عذاب یباردی (وَاللَّهُ شَدِیدُ الْعِقَابِ) وخدای تعالی عذابی قاطی بولغوچیدر کفر اهلی اوزرینه (قُلْ لِلَّذِینَ کَفَرُوا) ایتکل ای محمد علیه السلام کافر بولغان کمسه‌لرگه یعنی بزلرگه غالب بولا آلماس‌سز دیوب مافتانوچی یهودیلرگه ایتکل شویله‌دیوب کم (سَتُغْلَبُونَ) تیزدرکم مغلوب ویڭلمش بولورسز ای یهودیلر مؤمنلر سزلرگه غالب بولورلر (وَتُحْشَرُونَ إِلَى جَهَنَّمَ) هم جمع ایتولورسز وجیولورسز قیامتده جهنم صاری (وَبِئْسَ الْمِهَادُ) ونی یاوز اورندر اول. جهنم (قَدْ کَانَ لَکُمْ آیَةٌ) تحقیق بولدی سزلرگه علامت محمد علیه السلامنك حق پیغمبر ایدکینه ای کفر اهلی (فِی فِئَتَیْنِ الْتَقَتَا) شول ایکی گروهده‌کم آلار یولوقشدیلر بربرسی ایله بدر صوغشنده (فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِی سَبِیلِ اللَّهِ) بر گروه اول ایکی گروهدن صوغشور خدای تعالی یولنده یعنی مؤمنلرکم آلار اوچیوز اون اوچ کشی ایدیلر یتمش یدی‌سی مهاجرلردن وایکی یوزده اوتوز آلتی کشی انصاردن ایدیلر (وَأُخْرَى کَافِرَةٌ) وایکنچی گروه کافرلر درکم قریش مشرکلری ابوجهل لشکری آلار توقز یوز ایللی کشی ایدیلر (یَرَوْنَهُمْ مِثْلَیْهِمْ) کورور ایدیلر مؤمنلر اول کافرلرنی اوزلرینك ایکی اوخشاشی یعنی اوزلری قدر ایکی اولوش کورورلر ایدی (رَأْیَ الْعَیْنِ) آشکارا کورمك ایله اگرچه مشرکلر مؤمنلر قدرلی اوچ اولوش بولسه‌لرده خدای تبارك وتعالی مؤمنلردن برکشی مشرکلردن ایکی‌گه برابر کیلوردیوب وعده ایتدکندن مؤمنلر وعدهٔ آلهی‌گه اعتماد ایله صوغشقه غیرت قیلسونلر ومشرکلرگه غالب بولسونلر اوچون مؤمنلرنك کوزلرینه مشرکلرنی مؤمنلر قدرلی ایکی اولوش کبی ایتوب کورساتدی واقعا بوصوغشده مؤمنلر مشرکلرنك اوچدن بری قدرگنه بولسه‌لرده خدای تعالی‌نك نصرتی ایله غالب بولدیلر حق سبحانه وتعالی رحمتی ایله‌صوغشنك اوّلنده مومنلرنی مشرکلر کوزینه‌بیك آز ایتوب کورساتدی‌ناکم قورقما یئچه‌صوغشاباشلادیلر صوغشاباشلاغاچ مومنلرنی‌مشرکلر کوزینه‌اوزلری‌قدر ایکی‌اولوش ایتوب کوب ایتوب کورساتدی ناکم قورقولرندن غیرتلری سونوب مغلوب بولدیلر بس اوشبو واقعه پیغمبرمز علیه السلامنك حق پیغمبر ایدکینه آیة وعلامتدر (وَاللَّهُ یُؤَیِّدُ بِنَصْرِهِ مَنْ یَشَاءُ) وخدای تعالی برکتور وقوتلی قیلور اوزینك یاردمی برله

هر کمسه‌نی کم تلار اوزی (انّ فی ذٰلكَ لَعِبْرَةً) درستلکده اوشبو اشده یعنی مؤمنلرنك کوزلرینه مشرکلرنی آز ایتوب کورسانوده وآزنی کوب ایتوب کورسانوده البته عبرت باردر (لأُولی الأَبْصار) بصیرت ایالرینه (زُیِّنَ لِلنّاس) زینتلی ایتولدی آدمیلرگه (حُبُّ الشَّهَوات) نفس آرزو قیلغان نرسه‌لرنی سویمك (منَ النِّساءِ وَالْبَنینَ) خاتونلردن هم اوغللردن (وَالْقَناطیرِ الْمُقَنْطَرَة) دخی کوب ایتوب جیولمش مالدن یاکه دفینه ایتولگان کوموب قویولغان کوب مالدن (منَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّة) آلتوندن وکموشدن بولغان مالدن برقنطار آلتون وکموش سکز مك مثقالدر یاکه براوگوز تیریسی طولی آلتون وکموشدر (وَالْخَیْلِ الْمُسَوَّمَة) هم طامغالانمش آطلردن (وَالْأَنْعام) ودورت آیاقلی حیوانلردن توه صغر هم قوی کبیلر (وَالْحَرْث) دخی ایگو نلکدن یعنی اوشبو ذکر ایتولمش نرسه‌لرنی خدای تعالی بنده‌لرنی صنامق اوچون آلارنك کوزلرینه زینتلی وماطور ایتوب کورساتدی یاکه مراد شیطان وسوسه قیلوب اوشبو نرسه‌لرنی آدمیلر کوزینه زینتلی قیلوب کورساتور تاکم شولارغه آلدانوب آخرت سعادتندن محروم قالسونلر اوچون دیمکدر (ذٰلكَ) اوشبو ذکر ایتولگان نرسه‌لر (مَتاعُ الْحَیٰوةِ الدُّنْیا) دنیا ترکلکی نك فائده‌لانا طورغان نرسه‌لریدر (وَاللّٰهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَآب) وخدای تعالی آنك قاشنده درکورکام ویخشی بولغان قایته‌چق اورن یعنی جنت وآخرت سعادتی (قُلْ) ایتکل سن ای محمد علیه‌السلام مؤمنلرگه (أَؤُنَبِّئُکُمْ) ایا خبر بیرایم مومن سزلرگه ای فقیر مومنلر (بِخَیْرٍ مِنْ ذٰلِکُمْ) اوشبو ذکر ایتولگان نرسه‌لردن یخشیراق نرسه برله اول یخشیراق نرسه شولدرکم (لِلَّذینَ اتَّقَوْا) تقوالق قیلغان شرکدن وگناهدن صاقلانغان کمسه‌لر اوچون بولغوچیدر (عِنْدَ رَبِّهِمْ) آلارنك پروردکارلری قاشنده (جَنّاتٌ تَجْری مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ) شول جنت باغچه‌لری کم آفار آلارنك آغاچلری آستندن صولی یلغه‌لر (خالِدینَ فیها) منگو قالغوچیلر بولورلر متقیلر شول جنتلرده (وَأَزْواجٌ مُطَهَّرَة) هم بولور اول تقوالق قیلغانلر اوچون پاك وآرو بولغان جفتلر حورالعین‌لردن (وَرِضْوانٌ مِنَ اللّٰه) دخی خدای تعالی‌دن راضیلق آلارغه بولغوچیدرکم خدای تعالی نك راضیلقی جنتدن هم آنداغی نعمتلردن همه‌سندن آرتوغرافدر (وَاللّٰهُ بَصیرٌ بِالْعِباد) وخدای تعالی کورگوچیدر بنده‌لرنی حاللرینی بلور (الَّذینَ یَقُولُونَ) اول متقیلر شول کمسه‌لردرکم ایتورلر (رَبَّنا إِنَّنا آمَنّا) ای بزنك ربیمز درستلکده بز ایمان کیلتوردك واشانـدق سن ایندرگان نـرسه‌گه (فَاغْفِرْ لَنا) بس یـارلقـاغل سن بزنك

اوچون (ذُنُوبَنَا) گناهلـرمزنی (وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ) هـم صافلاغلسن بزلـرنی اوطعذابندن قیامتده (الصَّابِرِينَ) اول تقوالق ایتکو چیلر صبر قیلغوچیلر وچداغوچیلردر عبادت آغرلقلرینه یاکه بلا وفضالرغه (وَالصَّادِقِينَ) دخی طوغری بولغوچیلردر سوزلرنده هم اشلرنده ونیت‌لرنده (وَالْقَانِتِينَ) هـم بوی صونغوچیلردر خدای‌نك فرمانینه (وَالْمُنْفِقِينَ) دخی نفقه‌بیرگوچیلردر مال‌لرندن فقیر ومستحقلرغه (وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ) هم مغفرت استه‌وچیلردر سحر وقتلرنده کم دعـالر قبول بولا طورغان وقتدر یاکه استغفاردن مراد نمازدر یعنی کیچه‌نك آخرنده نماز اوقوچیلر یاکه ایرته نمازینی وقتنده ادا قیلغوچیلر دیمکدر والله اعلم اسباب نزولده کیلتورمشدر کم شام عالملرندن ایکی نصرانی عالم مدینه‌گه کیلوب رسول اکرم صلی‌الله علیه‌وسلمدن سؤال قیلدیلر کم قرآنده ایك اولوغراق بولغان شهادت کلمه‌سی قایسیدر بس حق سبحانه وتعالی اوشبونو بانده‌گی آیتنی نازل قیلدی (شَهِدَ اللَّهُ) گواهلق بیردی خدای تعالی یاکه حکم قیلدی یاکه بیان قیلدی (أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ) شویله دیوتکم تحقیق یوقدر هیچ برعبادتکه مستحق معبود مگر الله تعالی گنه‌در (وَالْمَلَائِكَةُ) هم فرشته‌لر شولطریقه گواهلق بیردیلر (وَأُولُو الْعِلْمِ) دخی علم ایه‌لری مؤمنلر شولای گواهلق بیره‌لر (قَائِمًا بِالْقِسْطِ) طورغوچی بولغانی حالده اول علم ایه‌لری‌نك هر قایوسی عدل‌لك وطوغریلق برله گواهلق بیروله‌رنده یاکه خدای تعالی گواهلق بیردی اوزینك برلکینه عدالت برله قائم بولغانی حالده یعنی طوغریلق برله حکم قیلدی دیمشلردرکم خدای‌تعالی‌نك گواهلق بیرمه‌کی‌اوزینك برلکینه دلیل‌لر نصب‌ایتمکیدر فرشته‌لرنك شهادتی خداینك برلکی ایله اقرار قیلولریدر وعالملرنك شهادتی خداینك برلکینی دلیل ایله اثبات قیلولریدر اوشبو آیت کریمه‌دن علمائنك شرافت وفضیلتلری معلوم بولادر زیراکه حق‌تعالی علمانك شهادتلرینی‌اوزینك شهادتی ایله برگه ذکر قیلدی (لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ) یوقدر هیچ حق بولغان معبود مگر اول‌الله‌تعالی گنه‌در خدابنی برله‌مك بیك کیره‌کلی اش بولغانلقدن تکرار ذکر قیلدی (الْعَزِيزُ) قوت ایه‌سی وغالبدر خدای تعالی (الْحَكِيمُ) دانا وحکمت ایه‌سیدر بارچه اشلرنده (إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ) درستلکده حق ومقبول بولغان دین خدای تعالی قاشنده اسلام دینیدر یهودیلك ونصرانیلق توگلدر (وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ) واختلاف قیلمادیلر اوزلرینه تورات کتابی بیرلگان کمسه‌لر یعنی یهودیلر اسلام دینی‌نك حقلغنده ومحمد علیه السلامنك پیغمبرلکنده خلافلق قیلمادیلر (إِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ

الْعِلْمُ) مگر خلافلق فیلدیلر کیلکانی صوکنده آلارغه علم یعنی قرآن کیلوب آلار اسلامنك حق ایدکینی بلکانلرندن صوك خلافلق ایتدیلر (بَغْیًا بَیْنَهُمْ) حسدوکونچیلك یوزندن اوز آرالرنده یاکه ظلملق یوزندن یاکه ریاغه والوغلقغه میل ایتولری یوزندن (وَمَنْ یَکْفُرْ بِاٰیَاتِ اللّٰهِ) وهر کم اشانماسه خدای تعالی‌نك آیتلرینه یعنی قرآنغه یاکه پیغمبر علیه‌السلام‌نك معجزه‌لرینه اشانماسه (فَاِنَّ اللّٰهَ سَرِیعُ الْحِسَابِ) بس درستلکده خدای تعالی تیز حساب ایتکوچیدر (فَاِنْ حَاجُّوكَ) بس اگر بحثلشسه‌لر سینگ برله یهودیلر یاکه نجران نصارالری دین طوغریسنده (فَقُلْ) بس ایتکل سن ای محمد علیه السلام آلارغه جوابده (اَسْلَمْتُ وَجْهِیَ لِلّٰهِ) طابشردم من اوزمنی خدای تعالی‌گه (وَمَنِ اتَّبَعَنِ) هم میکاایه‌رگان کمسه‌لرده تسلیم فیلدیلر اوزلرینی خدای تعالی‌گه (وَقُلْ لِلَّذِینَ اُوتُوا الْکِتَابَ) دخی ایتکل‌سن اوزلرینه کتاب بیرلکان کمسه‌لرگه یعنی یهود ونصاراغه (وَالْاُمِّیِّینَ) هم کتابلری بولماغان عرب مشرکلرینه ایتکل (ءَاَسْلَمْتُمْ) ایاسز اسلام دینینه کردکزمو یعنی اسلام دینینه کرکز (فَاِنْ اَسْلَمُوا) بس اگر مسلمان بولسه‌لر آلار واسلام دینینه کرسه‌لر (فَقَدِ اهْتَدَوا) بس تحقیق طوغری بولغه کونلدیلر (وَاِنْ تَوَلَّوْا) واگر یوز دوندرسه‌لر آلار اسلام دیندن سیکا هیچ ضرر یوقدر (فَاِنَّمَا عَلَیْكَ الْبَلَاغُ) بس موندن باشقه توگلدرکم سینگ اوزرکه ایرشدرمك وخدای فرمانینی یتکورمك لازمدر قبول ایتمه‌سه‌لر ضرر اوزلرینه‌در (وَاللّٰهُ بَصِیرٌ بِالْعِبَادِ) وخدای تعالی کورکوچیدر بنده‌لرنی (اِنَّ الَّذِینَ یَکْفُرُونَ بِاٰیَاتِ اللّٰهِ) درستلکده شول کمسه‌لرکم اشانماسلر خدای تعالی‌نك آیتلرینه یعنی قرآنغه ومحمد علیه السلام‌نك پیغمبرلکینه (وَیَقْتُلُونَ النَّبِیِّینَ بِغَیْرِ حَقٍّ) هم اولتورورلر پیغمبرلرنی حقلقدن باشقه یعنی ناحق ایکانینی بله طوروب اولتورورلر رسول اکرم صلی الله علیه وسلمدن اوشبو آیت طوغریسنده روایت ایدلمشدرکم بنی اسرائیل قومی برکون‌نك اوّلنده برساعتده قرق اوچ پیغمبرنی اولتوردیلر عابد وزاهدلرندن بربوزده اون ایکی کمسه آلارغه امر معروف ونهی منکر قیلا باشلاغاچ شول کون‌نك آخرنده آلارنی هم اولتوردیلر بتاك کم حق‌تعالی بیورور (وَیَقْتُلُونَ الَّذِینَ یَاْمُرُونَ بِالْقِسْطِ) دخی اولتورورلر شول کمسه‌لرنی کم بیورورلر آلار عدل‌لك وطوغریلق برله (مِنَ النَّاسِ) آدمیلردن (فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِیمٍ) بس خبر بیرگل‌سن آلارغه رنجتکوچی عذاب برله (اُولٰئِكَ الَّذِینَ حَبِطَتْ) اوشبو گروه شول کمسه‌لردرکم یوغالدی (اَعْمَالُهُمْ) آلارنك قیلغان عمللری (فِی الدُّنْیَا وَالْاٰخِرَةِ)

اوشبو دنیاده هم آخرتده یعنی قلغان عملرینه قارشی دنیاده هیچ فائده بولماس وآخرتده اجر وثواب بولماس (وَمَالَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ) ویوقدر آلارغه یاردم بیرگوچیلر قیامتده وآلارنی عذابدن قوتقارغوچیلر (أَلَمْ تَرَ) (۱) ایا قارامادکموسن وعلمك ایرشمادیمو (إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ) شول کمسه‌لر صاری‌کم اولوش بیرلدی آلارغه تورات کتابندن یعنی یهودیلر (يُدْعَوْنَ إِلَى كِتَابِ اللَّهِ) اونده‌لرلر آلار خدای‌تعالی‌نك کتابی صاری (لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ) تاکم حکم قیلسون اوچون اول کتاب آلار آراسنده روایت ایدلمشدرکم رسول صلی‌الله علیه وسلم برکون یهودیلردن بر جماعتنی اسلام دینینه اونده‌دی یهودیلر ایتدیلر ای محمد علیه السلام سینك ایل دین عالملری حضورنده مناظره قیلایق قایسیمزنك دینی حق‌ایدکی معلوم بولسون اولحضرت صلی الله علیه وسلم بیوردیلرکم توراتده‌غی مینم صفتلرمنی بیان ایتکان صحیفه‌لرنی کیلتورکز بو طوغریده شول تورات صحیفه‌لری حکمینه فاراب‌اش قیلکز یهودیلر طکلامادیلر وتوراتنی کیلتورمه‌دیلر شول سببلی حق تعالی بیوردیکم هر قایچان اول یهودیلرنی تورات حکمینه اونده‌سه‌لر (ثُمَّ يَتَوَلَّى فَرِيقٌ مِنْهُمْ) صکره یوز دوندرور بر گروه آلاردن یعنی تورات حکمندن یوز دوندرورلر (وَهُمْ مُعْرِضُونَ) وآلار اعراض ایتکوچیلر وباش طارتقوچیلردر حقلقدن وطوغری یولدن (ذَٰلِكَ) اوشبو اش یعنی آلارنك تورات حکمندن اعراض قیلولری (بِأَنَّهُمْ قَالُوا) شونك سببلی‌در کم آلار ایتدیلر (لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ) هرگیز ایرشماس بزلرگه تموغ اوطی (إِلَّا أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ) مگر برنیچه صانالمش کونلرده‌گنه ایرشور یعنی بزلر تموغده یدی کونگنه یا که قرق کون‌گنه یانارمز صکره چغارلورمز دیدیلر (وَغَرَّهُمْ فِي دِينِهِمْ) وآلدالادی اول یهودیلرنی آلارنك دینلرنده (مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ) شول نرسه‌کم افتراقیلور بولدیلر آلار یالغاندن یعنی بزگه عذاب آزغنه بولور هم بزلرگه باباالرمز شفاعت قیلور دیوب یالغان سوزلرگه آلدانوب هلاك بولدیلر (فَكَيْفَ إِذَا جَمَعْنَاهُمْ) بس نیچك بولور اول یهودیلرنك حالری هرقایچان جیساق بز آلارنی حساب وجزا اوچون (لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ) شولکونده‌کم یوقدر هیچ شك وشبهه اولکون‌نك بولماقنده (وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ) هم کامل اوتالسه هر نفسکه اشلاگان اشلرینك جزاسی (وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ) وآنلر ظلم‌لق ایتولماسلر اولکونده یعنی ایزگولکلرینك اجر وثوابی هیچده کیمتولماس ویاوزلقلرینك جزاسی آرتق بولماس روایت ایدلمشدرکم احزاب

۱) ابن عباس رضی الله عنهمادن روایت ایدلمشدرکیم خیبر یهودیلرندن بر ایرهم بر خاتون زنا قیلدیلر تورات حکمنچه زنانك جزاسی رجم قیلماق یعنی طاش برله آتوب اولتورمك بولسه‌ده اول زنا قیلغان ایربرله خاتون آرالرنده شریف وحرمتلی بولغانلقلرندن یهودیلر آلارنی رجم قیلاسیلری کیلمادی بلکه باشقه برحکم بولوردیب وافعه‌نی پیغمبر علیه السلامغه عرض قیلوب حکم قیلونی آنکا طاپشردیلر پیغمبر علیه السلام هم آلارنی رجم قیلورغه حکم ایتکاچ یهودلولوغلرندن ایکی کمسه آلارنی رجم قیلوتیوش توگلدردیدیلر رسول علیه‌السلام آلارغه ایتدی سزنك ایل منم آرامزده تورات حکمی ایتسون تورات حکمی نچوك بولسه شولای‌ایتولور همه‌لری بوسوزگه راضی بولدیلر تورات‌نی کیلتوردیلر یهودنك عالمی توراتنی آچوب رجم حکمی آیتنی قولی برله قاپلاب آندان صوکغی آیتنی اوقی باشلادی عبدالله بن سلام

صوغشی وقتنده رسول صلی الله علیه وسلم فرمانی بوینچه صحابه‌لر مدینه تیکراسنده خندق قازورلر ایدی بیك قاطی بر طاش چقدی اول طاشنی هیچ کم واطا آلمادی عاقبت پیغمبر صلی‌الله علیه وسلم حضرتلرینه مراجعت ایتدیلر اولحضرت شول برگه اوزلری کیلوب طاش واطا تورغان قورالنی اوز قوللرینه آلوب مذکور طاشقه پیغمبرلك قوّتی ایله بیك قاطی صوقغان ایدیلر اول طاش یارلوب کیتدی هم تیمر قورالنك طاشقه قوّت ایله اورولماقندن بریالقون چغوب شونك نوری ایله مدینه طاولری یافطروب کیتدی شول نورنك یاقطی‌سنده صحابه‌لرگه مداین وعجم ولایتلری کورندی عجم پادشاهی کسری‌نك سرای گومبذلری کورندی اولحضرت شول طاشقه ایکنچی مرتبه صوقغانلرنده ینه نور بالقوب آنك یاقطی‌سنده یمن ولایتنه گی صنعا شهری کورندی اوچونچی مرتبه صوغولرنده روم قیصرینك سرایلری کورندی صحابه‌لر تکبیر ایتدیلر اولحضرت صلی الله علیه وسلم بیوردیلرکم یقین زمانده منم امتم مداین نی فتح قیلورلر کسری‌نك سرایلرینی اوز تصرفلرینه کرتورلر واهل اسلام سلطنتی‌نك اثرلری روم مملکتینه ایرشور هم مسلمانلر یمن ملکینه غالب بولورلر صحابه‌لر رسول صلی الله علیه وسلمدن بوسوزنی ایشتکاچ شاد بولوب شکرانه قیلدیلر منافقلر استهزاء قیلوب بو محمد علیه‌السلام عجب کشیدر اوزی مشرکلر قورقوسندن شهردن طشقه چغا آلمایونچه شهر تیکراسینه خندق قازوتا یارانلرینه روم وفارس هم یمن مملکتلرینی وعده قیلادیدیلر بس حق سبحانه وتعالی آیت یباردی وبیوردیکم (قُلِ اللّٰهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ) ایتکل‌سن ای محمد علیه‌السلام ای باری خدایا ای پادشاهلقنك ایاسی واوز ملکنده تصرف ایتکوچی (تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ) سن بیرورسن پادشاهلقنی هرکمسه‌گه‌کم تلارسك اوزك (وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ) هم آلورسن پادشاهلقنی هرکمسه‌دن‌کم تلارسك یعنی اوزك تلاگان کمسه‌نی دنیاغه پادشاه قیلورسن واگر تلاسالك پادشاه‌نك پادشاهلقینی آلورسن همسی اوز تصرفکده‌در (وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ) هم عزیز وحرمتلی قیلورسن اوزك تلاگان کمسه‌نی آکا ایمان وتوفیق بیرمك برله (وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ) دخی خور قیلورسن اوزك تلاگان کمسه‌نی کفر وضلالتده قالدرو برله (بِيَدِكَ الْخَيْرُ) سنك قدرت قولکده‌در بارچه ایندگولك یعنی بارچه خیر ویخشی اشلر سندن‌در اگرچه شر ویاوزلق هم خدایدن بولسه‌ده بواورنده خیرنی خاصلاب ذکر قیلدی (اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) درستلکده‌سن بارچه نرسه اوزره قادر وکوچی یتکوچی‌سن (تُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ) کرگزورسن کیچه‌نی کوندزگه یعنی تون‌نی کوندگه قوشوب کون‌نی اوزون وکیچنی

رضی‌الله‌عنه آنده حاضر ایدی اول‌ابتدی یارسول الله‌بوکمسه رجم آیتینی اوقوماینچه قالدروب اوتدی دیدی هم‌توراتنی اوزقولینه آلوب رجم حکمی یازلغان آیتنی اوقودی‌شول‌آیه‌نك حکمی بوینچه‌مذکورزناقیلغان ایربرله خاتون‌نی رجم ایتدیلر یهودیلر بو اشکه بیك آچولاندیلر شول‌خصوصده حق سبحانه وتعالی اوشبو آیت کریمه‌نی ایندردی تبیاندن

فصقه قیلورسن نتاك كم دیكابر باشلـرنده ایك اوزون بولغان تون آقرن آقرن
كوندزگه قوشلوب ایبون باشنده ایك قصقه تون بولوب قـالور (وَتُولِجُ النَّهَارَ
فِی اللَّیْلِ) هم كرگزورسن كوندزنی كیچكه یعنی كون‌نی تونگه قوشوب تونئی
اوزایتورسن وكوننی قصقارتورسن نتاك كم ایبون باشنده ایك اوزون بولغان كون آز
آز تونگه قوشولا باروب دیكابر باشنده ایك قصقه كون بولوب قالور (وَتُخْرِجُ
الْحَیَّ مِنَ الْمَیِّتِ) دخی چغارورسن تریكنی اولوكدن یعنی جانلی حیواننی جانسز
منی صووندن یاراتورسن یا كه قوشنی جانسز یمورقه‌دن چغارورسن یا كه آغاچنی
اورلقدن چغارورسن (وَتُخْرِجُ الْمَیِّتَ مِنَ الْحَیِّ) هم چغارورسن اولوكنی تریكدن
یعنی جانسز منی صووندن جانلی حیواندن ویمورقه‌نی قوشدن واورلقنی آغاچدن حاصل
قیلورسن وبعضیلر دیمشلر دركم تریكنی اولوكدن واولوكنی تریكدن چغارماقدن
مراد بخشینی یماندن ویماننی یخشیدن طوغدورسن دیمكدر یا كه مؤمن‌نی كافردن
وكافرنی مؤمندن طوغدورسن دیمكدر نتاك كم ابراهیم پیغمبر آزر كافردن وكنعان
نوح پیغمبردن دنیاغه كیلدی (وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَاءُ) ورزق بیرورسن اوزك تلا گان
كمسه گه (بِغَیْرِ حِسَابٍ) حسابدن باشقه یعنی اوز رحمتك ایله صانسز كوب رزق
بیرورسن اللهم ارزقنا بغیر حساب (لَا یَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ) كراكدركم توتماسون مؤمنلر
(الْكَافِرِینَ) كافرلرنی (أَوْلِیَاءَ) دوستلر ایتوب واشلرینی باشقارغوچیلر ایتوب
(مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِینَ) مؤمنلردن باشقه یعنی مسلمان‌نك دوستی مسلمان‌غنه بولورغه
تیوشدر مسلمان كشی كافرنی دوست ایتوب توتماق تیوش توگلدر آلار خدای
تعالی‌نك دشمانلـریدر خدایتك دوستی بولغان مؤمن خدایتك دشمانی ایله نچوك
دوست بولسون البته بولماسقه تیوشدر انصاری صحابه‌لردن بعضیلری یهوداولوغلری
ایله دوستلاشوب آرالرنده دوستلق وقرنداشلك عهدینی باغلاغانلر ایدی خدای تعالی
آلارنی بواشدن طیوب اوشبو آیة كریمه‌نی ایندردی وبیوردی‌كم (وَمَنْ یَفْعَلْ ذَٰلِكَ)
وهركم قیلسه اوشبو اشنی یعنی دین دشمانلری ایله دوست بولسه (فَلَیْسَ مِنَ اللَّهِ
فِی شَیْءٍ) بس توگلدر اول كمسه خدای تعالی‌نك دیننده هیچ بر نرسه‌ده یعنی حق
دیندن اول كمسه‌ده هیچ اثر یوقدر (إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاةً) مگر شولكم قورقساگزسز
وصاقلانساگز اول كافرلرنك ضررلرندن قورقماق وصاقلانماق یعنی اگر آلارنك
ضررلری ایرشودن قورقساگز شولوقتده اوزگزنی آلارغه طشدن‌غنه دوست‌ایتوب
كورسانساگز درستدر اما چن كوكلدن آلارنی سویماك هیچ وقتده درست بولماس

(ویحذرکم الله نفسه) وقورقتور سزلرنی خدای تعالی اوزینك عذابندن اگر فرمانینه خلافلق قیلسا کز (والی الله المصیر) وخدای تعالی صاری بولغوچیدر همه‌نك قایتوی (قل ان تخفوا ما فی صدورکم) ایتکل‌سن ای محمد علیه السلام مؤمنلرگه اگرسز یاشورسا کز کوکرا کلرکزده بولغان نرسه‌نی یعنی کوکل‌لرکزده بولغان کافرلر دوستلقینی یاشورسا کز (اوتبدوه) یاایسه آشکارا قیلسا کز آنی (یعلمه الله) بیلور آنی خدای تعالی (ویعلم مافی السموات) دخی بیلورکوکلرده بولغان نرسه‌نی (ومافی الارض) دخی یرده کی نرسه‌نی (والله علی کل شیء قدیر) وخدای تعالی‌باارچه‌نرسه‌اوزرینه کوچی‌یتکوچیدر (یوم تجد کل نفس) شول‌کونده‌کم طابار هرکشی (ما عملت من خیر) اوزی اشلاگان نرسه‌سینی ایدگولکدن (محضرا) حاضر ایتولمش اوز قاشنده یعنی عمل دفترنده قیلغان ایدگولك‌لرینی یازلغان طابار (وما عملت من سوء) هم شول نرسه‌نی‌کم اشلادی انی یاوزلقدن (تود لو ان بینها وبینه) دوست تونار وآرزو قیلور شونی‌کم بولسه ایدی آنك برله اول یاوزلق آراسنده (امدا بعیدا) براق مسافت یعنی قیامت کونده کشی اوزینك عمل دفترنده قیلغان یاوزلقلرینی کورگاچ کاشکی بو یاوزلقلر برله منم آرامده اوزاق یول بولسه ایدی بولار مندن براق بولسه‌لر ایدی دیب آرزو قیلور اول یاوزلقلرنی کوراسی کیلماس (ویحذرکم الله نفسه) وقورقتور سزلرنی خدای تعالی اوزینك غضب وقهرندن (والله رءوف بالعباد) وخدای تعالی مهربان وشفقتلیدر بنده‌لرگه (قل) ایتکل‌سن ای محمد علیه السلام یهود ونصاراغه کم سزلر خداینی سویامز دیب دعوا قیلاسز (ان کنتم تحبون الله) اگر سویار بولسا کزسز خدای تعالی‌نی (فاتبعونی) بس ایارکزسز مکا واسلامنی قبول قیلکز (یحببکم الله) تاکم سویارسزنی خدای تعالی (ویغفر لکم ذنوبکم) هم یارلقار سزنك گناهلرکزنی (والله غفور رحیم) وخدای تعالی یارلقاغوچیدر مؤمنلرنك گناهلرینی مهربان ورحمت ایتکوچیدر آلارغه یاکه بوآیتده خطاب قریش مشرکلرینه‌درکم آلار بزخدانینی سویامز خدای قاشنده بزلرگه شفاعتچی بولسونلر دیب پوتلرغه طابونامز دیورلر ایدی بس حق تعالی بیوردی کیم اول مشرکلرگه اینکل اگر خدای تعالی‌نی سویا طورغان بولسه‌لر آنك پیغمبرینه ایارسونلر (قل) ایتکل سن آلارغه (اطیعوا الله والرسول) اطاعت قیلکز وبوی صونوکز سز خدای تعالی‌گه هم آنك پیغمبرینه شریعت حکملرنده (فان تولوا) بس اگر یوز دوندرسه‌لر آلار خدای تعالی‌گه

هم پیغمبرگه نوی صونودن (فَانَّ اللّٰهَ لَایُحِبُّ الْکَافِرِینَ) بس درستلکده خدای تعالی سویماس کافرلرنی یعنی خدای تعالی گه هم پیغمبرینه اطاعت ایتماسه‌لر کافر بولورلر آلارنی خدای تعالی سویماس (انَّ اللّٰهَ اصْطَفٰی) درستلکده خدای تعالی اختیار قیلدی (اٰدَمَ) آدم علیه السلامنی یعنی آنی صایلادی اسملرنی اویراتمك هم فرشته‌لرنی آنکا سجده قیلدرماق هم آنی بارچه کشیلرنك آتاسی قیلمق ایله (وَنُوحًا) هم نوح علیه السلامنی صایلادی عمرینی اوزون قیلماق هم طوفاندن کیمه ایله قوتقارماق هم آنك شریعتی اوّلدا گی شریعتنی منسوخ ایلامك ایله (وَاٰلَ اِبْرٰاهِیمَ) دخی ابراهیم علیه‌السلامنك نفسینی صایلادی اوزینك خلیلی ایتمك ونمرود اوطندان قوتقارمق هم عالملرگه امام قیلماق وکعبه‌نی بنا ایلامك ایله یا که ابراهیم علیه السلامنك اهلینی صایلادی یعنی اسماعیل واسحاق علیهما السلاملرنی پیغمبر ایتمك ایله (وَاٰلَ عِمْرَانَ) هم عمران‌نك آلینی صایلادی یعنی موسی وهارون علیهما السلامنی پیغمبر وکلیم ایتمك ایله یا که اوشبو عمراندان مراد مریم علیها السلامنك آناسیدر آنك آلی حضرت مریم وحضرت عیسی علیهما السلامدر حق سبحانه وتعالی اوشبو ذکر ایتولمش کمسه‌لرنی صایلادی واختیار قیلدی (عَلَی الْعَالَمِینَ) اوز زمانلرنده بولغان بارچه عالم خلقی اوزرینه (ذُرِّیَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ) بعضیلری بعضیلرینك نسلندن بولغانلری حالده یعنی اوشبو ذکر ایتولگان جماعت بعضیلری بعضیلرینك نسلندن ایدیلر خدای تعالی بارچه پیغمبرلرنی اوشبولارنك نسلندن کیلتوردی (وَاللّٰهُ سَمِیعٌ عَلِیمٌ) وخدای تعالی ایشتکوچیدر بنده‌لرنك سوزلرینی بلگوچیدر آلارنك نیتلرینی روایت ایدلمشدر کم حضرت مریم‌نك آتاسی عمران سلیمان پیغمبر نسلندن بر ایدگو کشی ایدی حنه اسملی خاتونی بار ایدی حنه‌نك قز قرنداشی زکریا علیه السلام نکاحنده ایدی بر کون حنه بیت المقدسکه کیلدی آنداغی عابدلرنی وزاهدلرنی کورب بیك یاراتدی اگر خدای تعالی مکا بر اوغل بیرسه اوشبو بیت المقدسکه کیلتورور ایدم دیب کوکلندن اویلادی شوندان صوك حنه یوکلی بولدی اوشبو قورصاغیمداغی بالامنی خدای تعالی یولنده محرر قیلدم دیوب نذر ایتدی اوّلگی امتلرده شوندای عادت بار ایدی آتاسی یا که آناسی اوغللرینی خدای تعالی یولنده نذر قیلورلر ایدی اول نذر ایتولگان بالا آتا آنا خدمتندن آزاد بولوب مسجدلرده خدای تعالی گه طاعت وعبادت ایله مشغول بولور ایدی شولطریقه نذر ایتولگان بالانی محرر یعنی خدمتدن آزاد ایتولمش دیورلر عمران خاتونی حنه هم اوزینك

فارنداغی بالاسینی محرر قیلوب بیت المقدسکه کیلتورورمن دیوب نذر ایتدی آنك فارنداغی بالاسی حضرت مریم بولدی حنه اوزی ایر بالا بولور دیب کوتکان ایدی قز بالا طودرغاچ قایغوردی الهی من بو بالامنی سنك بولکده محرر ایتامن دیوب نذر ایتکان ایدم ایمدی من نی اشلایم بو بالام قز بالا بولدی دیوب مناجات قیلدی حق سبحانه وتعالی آنك صنق کوکلینه مرحمت ایدوب ایر بالا اورنینه قز بالاسینی قبول قیلدی خدای تعالی آلارنك احوالندن حکایت قیلوب بیوردی کم (اذ قالت امرأة عمران) یاد قیلغل شول وقتکم ایتدی عمران بن ماثان نك خاتونی حنه یوکلی بولغان وقتنده (ربّ انّی نذرت لك) ای منم پروردکارم درستلکده من نذر ایتدم سنك اوچون (ما فی بطنی محررا) اوزمنك قارنمده بولغان نرسه‌نی آزاد ایتولمش ایتوب دنیا اشلرندن یعنی فارنمداغی بالامنی اوز خدمتمدن آزاد ایتوب سنك عبادتنگه مخصوص قیلدم (فتقبّل منّی) بس قبول اینکلسن اول نذرنی مندن (انّك انت السمیع العلیم) درستلکده سن سن ایشتکوچی منم وطوغریده ایتکان سوزمنی بلکوچی سن منم کوکلمداگی نیتمنی (فلمّا وضعتها) بس قویغاچ زمانده عمران خاتونی حنه اوزینك حملینی یعنی بالاسینی طودرغاچ (قالت) ایتدی اول خاتون حسرت واعتذار یوزندن (ربّ انّی وضعتها انثی) ای منم ربم درستلکده من قویدوم اول یوکمنی وطوغدردم قز بالا (والله اعلم بما وضعت) وخدای تعالی بلکوچیراکدر آنك قویغان نرسه‌سینی یعنی نی نرسه طوغدرغانینی خدای اوزی آندن آرتوغراق بلور (ولیس الذکر کالانثی) دخی ایتدی اول خاتون وتوگلدر ایر بالا قز بالا شکللی یعنی من بالامنی بیت المقدس خدمتی اوچون نذر ایتکان ایدم قز بالا ایر بالا شکللی توگلدر اول خدمتکه یاراماس (وانّی سمیتها مریم) ودرستلکده من آطادم بو بالانی مریم (۱) دیوب (وانّی اعیذها بك) هم درستلکده من صغنورمن اوشبو بالامنی سکا ای منم پروردکارم تاکم سن صاقلاغای ایدك آنی (وذریتها) هم آنك بالالرینی (من الشیطان الرجیم) خدای درگاهندن شورلکوچی شیطانندن وسوسه‌سندن (فتقبلها ربها) بس قبول ایتدی اول بالانی یعنی حضرت مریمنی آنك پروردکاری (بقبول حسن) کورکام قبول ایتمك برله (وانبتها) هم اوسدردی آنی خدای تعالی (نباتا حسنا) کورکام اوسمك یعنی خدای تعالی آنی صلاح وعفت هم معرفت اوزره تربیه قیلدی غایتده ایزگو وچکورکام خلقلی بولدی طاعت وعبادتده بیت المقدسداگی عابدلرنك همه‌سندن آرتق ایدی حضرت مریم طوغاندن صوك آناسی آنی بیت المقدسکه کیلتورب آندا غی عابدلرگه طاپشردی

(۱) مریم آلارنك تلنچه امة الله یعنی خدای تعالی نك کنیزکی دیمکدر

بو بالا خدای تعالی یولنده نذر ایتولگاندر قبول قیلگز دیدی عابدلر بیك سویوب قبول قیلدیلر هر قایوسی حضرت مریمنی تربیه قیلورغه آلونی تلادیلر آرالرنده اختلاف بولدی عاقبت قرغه صالورغه قرغه کم اسمینه چقسه حضرت مریمنی تربیه گه شول کمسه آلورغه قرار بیروب قرغه صالدیلر قرغه لری شویل ایدی کم هر قایوسی اوزلرینك تورات یازا طورغان تیمر قلملرینی صوغه صالدیلر کم نك قلمی باطمایینچه صو اوستونده قالسه حضرت مریمنی شول تربیه قیلور دیوب شرط ایتدیلر همه لرینك قلملری باطدی مگر زکریا علیه السلامنك قلمی باطمایینچه صو اوستونده طوردی حضرت مریمنك کفالتی آکا طاپشرلدی نتاك کم بیورور (وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا) وطاپشردی مریمنی خدای تعالی تربیه اوچون زکریا پیغمبزگه بس زکریا علیه السلام حضرت مریمنی ایوگه ایلتدی هم آنی ایمزماك اوچون بر دایه تعیین قیلدی حضرت مریم اوسوب بالالقدن چقغاندن صوك زکریا علیه السلام آنی بیت المقدس مسجدینه کیلتوردی وآنك اوچون مسجدنك یوقاروسنده باصقچسز منوب بولمی طورغان یرده بر اورن حاضرلاب حضرت مریمنی شونده قویدی حضرت مریم شول اورنده عبادت ایله مشغول بولدی زکریا علیه السلام آنك اوستوندن یوزاق ایله بیکلاب قویار ایدی آنی تربیه ده وصافلاوده بیك طرشوب اهتمام قیلور ایدی تاکم حضرت مریم تمام اوسوب کمالتکه ایرشدی اولیاءلق نورلری آنك یوزنده ظاهر بولدی (كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ) هر کرگانی زمانده حضرت مریم اوزرینه زکریا علیه السلام آنك عبادت قیلا طورغان اورنینه (وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا) طابار ایدی آنك آلدنده رزقنی یعنی زکریا علیه السلام حضرت مریمنك عبادت قیلا تورغان اورنینه کرگانده آنك آلدنده قش کونی جای کونی نك یمشلرینی حاضر کورور ایدی جای کونی قشقی یمشلر کورور ایدی نچه مرتبه حضرت زکریا شولای کورگاچ معجبکه قالدی (قَالَ) ایندی زکریا علیه السلام حضرت مریمگه (يَا مَرْيَمُ أَنَّى لَكِ هَذَا) ای مریم قایداندر سکا اوشبو نعمت وقتسز (قَالَتْ) ایندی مریم حضرت زکریاغه (هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ) اول سن کورگان رزق الله تعالی قاشندندر مکا اول نعمتنی خدای تعالی بیرور (إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ) درستلکده خدای تعالی رزق بیرور اوزی تلاگان کمسه گه حسابسز اللهم ارزقنا بغیر حساب (هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ) اوشبو اورنده دعا قیلدی زکریا پیغمبر اوزینك پروردکاریه یعنی خدای تعالی نك قدرتی ایله قش کونده جای کونی نك یمشلری حاضر بولغانینی کورگاچ زکریا علیه السلام اوزی قارتایغان بولسه ده بالاغه طمعسی توشوب اوشبو یمشلرنی بولدرغان خدای البته قارت کشیگه هم بالا بیرسه قدرتی

کیکدو دیوب خدای تعالی‌دن بالا صوراب دعا قیلدی (قَالَ) ایتدی زکریا علیه‌السلام خدای تعالی‌گه دعا قیلوب (رَبِّ هَبْ لِی) ای منم ربم باغشلاغل سن مکا (مِنْ لَدُنْكَ) اوز قاشکدن (ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً) گناهدن پاك بولغوچی بالانی (اِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ) درستلکده سن دعای ایشتکوچی سن وقبول قیلغوچی (فَنَادَتْهُ الْمَلَائِكَةُ) بس ندا قیدیلر وفچفردیلر زکریاغه فرشته‌لر (وَهُوَ قَائِمٌ) وحالانکه زکریا اوزی آیاق اوزره طورغان ایدی (يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ) نماز اوقور ایدی حضرت مریمنك محرابنده شول وقتده فرشته‌لر ندا قیلدیلر کم (اَنَّ اللّٰهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيَى) درستلکده خدای تعالی سویونچ بیرور سکا یحیی اسملی اوغل ایله(۱) (مُصَدِّقًا) راستقه تونقوچی واشانوچی بولغانی حالده اول یحیی (بِكَلِمَةٍ مِنَ اللّٰهِ) خدای تعالی فاشندن بولغوچی کلمه‌گه کم آندن مراد عیسی علیه‌السلام در یعنی اول یحیی عیسی پیغمبرنی راستقه طوتوب آکا همه‌دن اوّل ایمان کیلتورور (وَسَيِّدًا) هم سید وخلقنك اولوغسی بولغانی حالده اول یحیی علم وحلم هم تقوالق ایله (وَحَصُورًا) هم طیولغوچی خاتونلر ایله صحبت قیلودن (وَنَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ) دخی پیغمبر بولغانی حالده ابزگولر جمله‌سندن زکریا علیه السلام فرشته‌لردن اوشبو بشارتنی ایشتکاچ بیك عجبکه قالدی (قَالَ) ایتدی زکریا علیه‌السلام خدای تعالی‌گه مناجات قیلوب (رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لِي غُلَامٌ) ای منم پروردکارم قایدن بولور منم اوغلم (وَقَدْ بَلَغَنِيَ الْكِبَرُ) وحالانکه نحقیق ایرشکاندر مکا قارتلق (وَامْرَأَتِي عَاقِرٌ) هم منم خاتونم بالا طاپمی تورغان خاتوندر بس بزنك اوغلمز نچوك بولسون (قَالَ) ایتدی خدای تعالی یا که جبرائیل فرشته ایتدی خدای تعالی‌نك فرمانی ایله حضرت زکریاغه (كَذٰلِكَ) اوشانداقدر یعنی حال سن ایتکانچه‌در لکن شولای بولسه‌ده (اللّٰهُ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ) الله تعالی قیلور اوزی تلاگان نرسه‌نی عادتکه خلاف بولغان اشلردن یعنی خدای تعالی قارت‌کشی ایله بالا طاپمی تورغان خاتوندن بالا طوغدرمافقه قادردر انك قدرتینه قاراغانده بو اش عجب بولماس (قَالَ) ایتدی زکریا علیه السلام (رَبِّ اجْعَلْ لِي آيَةً) ای منم پروردکارم قیلغل سن منم اوچون برعلامت تاکم من شول علامتدن خاتونم اشیاعنك یوکلی بولغانینی آکلارمن (قَالَ) ایتدی جبرائیل خدای تعالی‌نك فرمانی ایله کم (اٰيَتُكَ) سنك علامتك (اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ) شولدرکم سن سوزلاشماس سن یعنی سوزلاشه آلماس‌سن آدمیلر برله (ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ) اوچ کونلر یعنی اوچ کیچه وکوندز مدتنده هیچ کمگه سوز ایته آلماس‌سن (اِلَّا رَمْزًا) مگر اشارت برله‌گنه آکلاتورسن ایته‌سی سوزکنی یعنی باشك برله یا که کوزك یا که قولك برله اشارت

(۱) یحیی‌نك معناسی تریك بولوردیمکدر یعنی آنا سینك اسمی آنك سببلی تریك بولوریا که خدای تعالی‌نك دینی آنك برله تریلور

قیلوب مقصودکنی بلدرورسن (وَاذْكُرْ رَبَّكَ كَثِيرًا) ویاد ایتکل پروردکارکنی کوب (وَسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْأَبْكَارِ) هم تسبیح ایتکل کیچ برله هم ایرته برله زکریا علیه السلام قصه‌سی‌نك قالغانی مریم سوره‌سنده ذکر ایتولور انشاءالله تعالی (وَإِذْ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ) دخی یاد قیلغل شول وقت کم ایتدیلر فرشته‌لر یا که جبرائیل ایتدی حضرت مریمگه (يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاكِ) ای مریم درستلکده خدای تعالی اختیار قیلدی وصایلادی سنی اوزینك عبادتی اوچون یا که قبول ایتدی سنی اوزینك خدمتینه (وَطَهَّرَكِ) هم پاك قیلدی سنی شرك وگناه نجاستلرندن یا که حیض ونفاس کبی خاتونلرده بولا تورغان اشلردن پاك قیلدی یا که ناچار خلقلردن وبوزق عادتلردن پاك قیلدی (وَاصْطَفَاكِ) دخی صایلادی سنی خدای تعالی (عَلَىٰ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ) بارچه عالملر خاتونلری اوزرینه یعنی سنی جبرائیل‌نك نفخه‌سی ایله مخصوص ایتمك هم سندن ایرسز بالا طوغدرماق ایله‌سنی بارچه خاتونلردن آرتق ایتدی (يَا مَرْيَمُ اقْنُتِي لِرَبِّكِ) ای مریم اطاعت ایتکل پروردکارکه وآنك فرمانینه بوی صونغل (وَاسْجُدِي) هم سجده قیلغل خدایغه (وَارْكَعِي مَعَ الرَّاكِعِينَ) دخی رکوع قیلغل رکوع قیلغوچیلر ایله یعنی بیت‌المقدسده گی عابدلر جماعتنده نماز اوقوغل (ذَٰلِكَ) اوشبو ذکر ایتولگان خبرلر (مِنْ أَنبَاءِ الْغَيْبِ) باشرن خبرلردندر (نُوحِيهِ إِلَيْكَ) وحی قیلامز وبلدرامز هزاول خبرنی سکا جبرائیل فرشته آرقلی (وَمَا كُنتَ لَدَيْهِمْ) وبولمادك سن ای محمد علیه السلام بیت‌المقدس عابدلری قاشنده (إِذْ يُلْقُونَ أَقْلَامَهُمْ) شول وقتده کم آلار صالور ایدیلر قرعه اوچون اوزلرینك قلملرینی صوغه تاکم بلسونلر اوچون شونی کم (أَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ) آلارنك قایوسی کفیل بولور مریم‌نك تربیه‌سینه (وَمَا كُنتَ لَدَيْهِمْ) دخی بولمادك سن آلارنك قاشنده (إِذْ يَخْتَصِمُونَ) شول وقتده کم خصومت قیلشورلر ودعوالاشورلر ایدی آلار حضرت مریمنی تربیه گه آلو توغریسنده (إِذْ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ) یاد قیلغل شول وقت کم ایتدیلر فرشته‌لر یا که جبرائیل علیه السلام ایتدی حضرت مریمگه (يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكِ) ای مریم درستلکده خدای تعالی سویونچ بیرورسکا (بِكَلِمَةٍ مِّنْهُ) برکلمه برله اوزندن یعنی محض اوزینك قدرتی برله کُنْ دیگان کلمه‌سی برله گنه حاصل بولغان اوغل برله سکا بشارت بیره‌در (اسْمُهُ الْمَسِيحُ) آنك اسمی مسیحدر (عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ) مریم اوغلی عیسی‌در اول کلمه مسیح لقبدر وعیسی اسمدر تعظیم اوچون لقبینی اوّل ذکر قیلدی مسیح عبری تلنده مبارك دیمکدر (وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ) مقبول وحرمتلی بولور اول عیسی دنیاده وآخرنده (وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ) هم یقین ایتولمشلردن بولور الله تعالی حضرتینه

(وَيُكَلِّمُ النَّاسَ) دخی سوزلاشور اول عیسی آدمیلر برله (فِي الْمَهْدِ) بیشکده حالنده یعنی بیشکده یاتاطورغان بالاوقتنده سویلاشور (وَكَهْلًا) هم فارتایغان وألوغ بولغان حالنده سویلاشور بالالقده سویلاشمکی معجزه‌در اولوغ بولغاچ سویلاشمکی دعوت ودینگه اوندادور (وَمِنَ الصَّالِحِينَ) دخی ایندگولر جمله‌سندن بولغوچیدر اول عیسی (قَالَتْ) ایتدی حضرت مریم تعجب قیلوب (رَبِّ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي وَلَدٌ) ای منم پروردکارم قایدان بولور منم بالام (وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ) وحالانکه ایرشما گاندر مکا هیچ بر کشی یعنی من هیچ ایر کورماگان باکره قز من منم نچوك بالام بولسون دیدی (قَالَ كَذَٰلِكِ) ایتدی جبرائیل حضرت مریمگه اوشاندادر یعنی حال‌سن ایتکانچه‌در لیکن شولای بولسه‌ده (اللَّهُ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ) خدای تعالی یارانور اوزی تلاگان نرسه‌نی (إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا) هر قایچان حکم قیلسه خدای تعالی بر اشنی بولدروغه (فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ) بس موندن باشقه توگلدر کم ایتور اول نرسه‌گه بولغل دیب بس بار بولور اول نرسه یعنی خدای تعالی گه هیچ بر نرسه‌نی یوقدن بار قیلماق چیتن توگلدر سبب‌لری برله یارانقان شیکللی هیچ بر سبب‌سز یاراتوغه هم قادردر (وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ) هم اویراتور اول عیسی‌گه خدای تعالی کتابنی یعنی آندن اوّلگی پیغمبرلرگه ایندرلگان صحیفه‌لرنی (وَالْحِكْمَةَ) دخی شریعت حکملرینی حلال وحرامنی اویراتور (وَالتَّوْرَاةَ وَالْإِنجِيلَ) هم توراتنی وانجیلنی اویراتور (وَرَسُولًا) دخی پیغمبر قیلور آنی (إِلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ) بنی اسرائیل قومینه بس ایتور عیسی علیه السلام آلارغه (أَنِّي قَدْ جِئْتُكُم) شویله‌دیوب کم درستلکده‌من کیلدم سزلرگه (بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ) برعلامت برله پروردکارکزدن کم اول علامت منم حق پیغمبر ایکانیمه دلیلدر اول علامت اوشبولردرکم (أَنِّي أَخْلُقُ لَكُم مِّنَ الطِّينِ) درستلکده‌من یاصارمن سزنك اوچون بالچقدن (كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ) قوش صورتی اوخشاشلی نرسه‌نی (فَأَنفُخُ فِيهِ) بس من اورورمن اول بالچقدن یاصالغان نرسه‌گه (فَيَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ) بس بولور اول نرسه اوچا تورغان قوش خدای تعالی‌نك امری برله حضرت عیسی علیه السلام بالچقدن یارقانات شکللی ایتوب یاصار ایدی شول نرسه‌نی قولینه آلوب آغزی ایله آچا اورگاچ خدای تعالی‌نك قدرتی ایله یارقانات بولوب اوچوب کیتار ایدی ایکنچی علامت شولدرکم (وَأُبْرِئُ الْأَكْمَهَ) هم سلامتلندرورمن آنادن طوما صوقر کشینی یعنی کوراتورغان قیلورمن (وَالْأَبْرَصَ) دخی برص صرخاوینه مبتلا بولغان آلا تنلی کشینی سلامتلندرورمن (وَأُحْيِي الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِ اللَّهِ) هم ترگزورمن

اولوکلرنی خدای تعالی‌نك فرمانی ایله اوشبو سوزنی یعنی باذن الله کلمه‌سینی تکرار ایتماکی اوزینی خدای دیب گمان ایتماسونلر اوچوندر یعنی اوشبو اشلر ظاهرده من اشلا گان کبی بولسه‌ده حقیقتده همه‌سی خدای تعالی‌دندر دیمکدر بشنچی علامت شولدرکم (وَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا تَأْكُلُونَ) ومن خبر بیرورمن سزلرگه شول نرسه برله‌کم سز آشارسز آنی یعنی نی نرسه آشاغانکزنی سزگه ایتورمن (وَمَا تَدَّخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ) هم شول نرسه برله‌کم ذخیره قیلوب صاقلارسز آنی ایولرکزده یعنی آشاماینچه ایولرکزده آزوق ایتوب صاقلاغان نرسه‌لرکزنی سزگه ایتورمن وخبر بیرورمن روایت ایدلمشدرکم حضرت عیسی علیه‌السلام مکتبده گی بالالرغه سزنك آتاو آنالرکز ایولرکزده فلان طعامنی آشادیلر هم فلان طعامنی سزنك اوچون صاقلاب قویدیلر دیوب آلارنك ایولرنده بولغان‌اشلردن خبر بیرورایدی (إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لَكُمْ) درستلکده اوشبو ذکر ایتولگان معجزه‌لرده البته علامت ودلیل باردر سزنك اوچون منم حق پیغمبر ایدکیمه (إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ) اگر بولساکز سز اشانوچیلر مکا (وَمُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ) وکیلدم من سزلرگه راستلاغوچی بولغان حالیمده مندن آلده بولغان نرسه‌نی (مِنَ التَّوْرَاةِ) توراتدن (وَلِأُحِلَّ لَكُمْ) هم کیلدم من حلال قیلمافم اوچون سزلرگه (بَعْضَ الَّذِي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ) شول نرسه‌نك بعضسینی کم حرام ایتولدی سزنك اوزرکزگه یعنی موسی علیه‌السلام شریعتنده حرام بولغان نرسه‌لرنك بعضلرینی من سزلرگه حلال قیلدم (وَجِئْتُكُمْ بِآيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ) هم کیلتوردم من سزگه بر علامتنی پروردکارکزدن یعنی معجزه‌لر کیلتوردم (فَاتَّقُوا اللَّهَ) بس قورقکز سز خدای تعالی‌دن مکا خلافلق قیلوده (وَأَطِيعُونِ) هم اطاعت قیلکز مکا وفرمانیمغه بوی صونوکز (إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ) درستلکده الله تعالی منم پروردکارم هم سزنك پروردکارکزدر (فَاعْبُدُوهُ) بس عبادت قیلکز سز آکا (هَٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ) اوشبودر طوغری بولغوچی ومقصودغه ایرشدرگوچی یول عیسی علیه السلام حقنده اوشبو بشارتلر همه‌سی واقع بولدی یهودیلرنی حق دینکه دعوت قیلدی کوبیسی آکا ایمان کیلتورمادیلر دشمانلق قیلدیلر (فَلَمَّا أَحَسَّ عِيسَىٰ مِنْهُمُ الْكُفْرَ) بس سیزگانی زمانده عیسی علیه‌السلام یهودیلردن کافرلکنی وفارشونی (قَالَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ) ایتدی حضرت عیسی کمدر منم یارانیم ومکا باردم بیرگوچیلر خدای تعالی اشنده عیسی علیه السلام یهودیلرنی حق دینکه دعوت قیلا باشلاغاچ یهودیلر آکا دشمانلق ایدوب آنی اولتورورگه قصد قیلدیلر حضرت عیسی شام ولایتندن مصر

طرفینه گیتدی نیل دریاسی چیقنده بر گروه بالق توتوچیلرنی کوردی حضرت عیسی آلارغه ایتدی کیلکز موندن یخشیراق آوچیلقنی قیلایق بالقچیلر اول نیندایین آوچیلقدر دیوب صورادیلر عیسی علیه السلام آلارنی خدای تعالی نك دینینه اوندادی بالقچیلر سن اوزك کم سن دیدیلر من عیسی بن مریم الله تعالی نك قولی هم پیغمبری من دیدی بس اول بالقچیلر عیسی علیه السلام غه ایمان کیلتوردیلر حواریون شول بالقچیلر در (قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنْصَارُ اللهِ) ایتدیلر حواریلر یعنی شول بالقچیلر بزلرمز خدای تعالی نك دینینه یاردم بیرگوچیلر (آمَنَّا بِاللهِ) ایمان کیلتوردك واشاندق بز الله تعالی گه (وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ) وگواه بولغل سن ای عیسی شوکا کم بزلر بوی صونغوچیلرمز خدای تعالی نك فرمانینه (رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنْزَلْتَ) ای بزنك پروردکارمز بز ایمان کیلتوردك واشاندق سن ایندرگان نرسه گه (وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ) هم اباردك عیسی پیغمبرگه (فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ) بس یازغل سن بزلرنی اوزنك برلکنکاهم پیغمبرلرنك حقلقینه گواهلق بیرگوچیلر برله یعنی مؤمنلر برله برگه قیلغل (ومکروا) ومکر قیلدیلر یعنی بوزغلق اویلادیلر کافرلر عیسی علیه السلام حقنده وآنی اولتورورگه قصد ایتدیلر تورلی حیللر قیلدیلر عاقبت حضرت عیسینی قولغه توشورب بر ایوگه حبس قیلدیلر تون بوینچه ایونك تیراسنده فراوللادیلر ایرته بولغاچ کافرلرنك اولوغلری عیسی علیه السلامنی توتوب آلماق اوچون شول ایوگه کردی خدای تعالی حضرت عیسینی اوز قدرتی ایله کوك که آشوردی یهودیلرنك اولوغلرینی عیسی علیه السلام صورتنده قیلدی اولوغلری ایودن چغوب عیسی مونده یوق دیما کچی بولغان ایدی کافرلر اوزینی توتوب آلدیلر من عیسی توگل من دیب نیقدر فریاد قیلسه ده آنك سوزینه قاراماینچه آنی دارغه آصدیلر (ومکر الله) هم مکر قیلدی خدای تعالی اول کافرلرنك مکرلرینه قارشی یعنی قیلغان مکرلرینك جزاسینی بیردی تاکم عیسی دیب بلوب اوزلرینك اولوغلرینی اولتوردیلر (والله خیر الماکرین) وخدای تعالی مکر اهلینه جزا بیرگوچیلرنك آرتوغراقیدر (اذ قال الله) یاد ایتکل شولوقت کم ایتدی خدای تعالی عیسی علیه السلامغه (یا عیسی انی متوفیك) ای عیسی درستلکده من آلغوچی من سنی دنیادن (ورافعك الی) هم کوتارگوچی من سنی اوزم صاری یعنی سنی فرشتهلر مقامینه کوککه چغارورمن (ومطهرك من الذین کفروا) دخی پاکلاگوچی من سنی کافر بولغان کمسهلردن (وجاعل الذین اتبعوك) هم قیلغوچی من سکا ایارگان کمسهلرنی یعنی سکا ایمان کیلتورگانلرنی (فوق الذین کفروا) سکا اشانماغان کمسهلرنك اوستونه

۱) حواریون اون ایکی کمسه لردر عیسی علیه السلامنك اصحابلری ایدیلر بوزوکیندر یوغوچی وآغارتوچیلر ایدیلر عیسی علیه السلام آلارنك نیل دریاسی بوینده بوزچایقاغانلرینی کورگاچ اپتدی کیم بوزنی چایقاوادن نی نرسه حاصل بولور کیلنکز منم برله بولنکز زاکیم کوکللرکزنی چایقاب آغارتورمن دیدی شوندان صوك بو اون ایکی کمسه عیسی علیه السلامغه ایمان کیلتورب اصحاب بندن بولدیلر

تفسیر جمالیدن

یعنی نصارا یهودیلرگه غالب بولورلر (الی یوم القیامة) قیامت کونینه‌چه (ثم الی مرجعکم) صکره منم صاریدر سزنك قایتووکز یعنی مؤمنلر وکافرلر همه‌لرکز حساب وجزا اورنینه جیولورسز (فاحکم بینکم) بس من حکم قیلورمن سزنك آراکزده (فیما کنتم فیه تختلفون) شول نرسه توغریسنده‌کم سزلر خلافلق قیلشور بولدکز اول نرسه‌ده یعنی یهودیلر موسی علیه‌السلامغه اشاندیلر عیسی علیه‌السلامغه اشانمادیلر ونصارالر بولارنك هرایکیسینه اشاندیلر لکن محمد علیه‌السلامغه اشانمادیلر وعیسی‌نی خدانك اوغلی دیدیلر مؤمنلر بارچه پیغمبرلرگه اشانوب همه‌لرینی خدای تعالی جانبندن بیارلمشاردر دیوب اعتقاد قیلدیلر بس خدای تعالی بیوردی کم اوشبو کرو هلرنك آراسنده قیامت کونندهاوزم حکم قیلورمن (فاما الذین کفروا) بس کافر بولغان کمسه‌لر یعنی یهودونصارا (فاعذبهم عذابا شدیدا) بس عذاب قیلورمن آلارنی فاطی عذاب برله (فی الدنیا والاخرة) اوشبو دنیاده هم آخرتده اوشبو دنیاده عذاب قیلمافی آلارنی مسلمانلر قولنده مغلوب واسیر ایتمك هم اوستلرینه جزیه تولاونی لازم ایتمك ایله‌در آخرتده عذابی تموغده منکو قالدرماق ایله‌در (وما لهم من ناصرین) هم یوقدر اول کافرلرگه یاردم اینکوچیلر وآلارنی عذابدن قوتقارغوچیلر (واما الذین امنوا) وشول کمسه‌لرکم ایمان کیلتوردیلر محمد علیه‌السلامغه (وعملوا الصالحات) هم ایدگو عمللر اشلادیلر (فیوفیهم اجورهم) بس کامل اوتار خدای تعالی آلارغه آلارنك اجر وثوابلرینی قیلغان عمللری اوچون (والله لا یحب الظالمین) وخدای تعالی سویماس ظلم‌لق اینکوچیلرنی (ذلك) اوشبو ذکر ایتولگان قصه‌لر (نتلوه علیك) بزاوقیمز آنی سنك اوزرکا ای محمد علیه‌السلام (من الآیات) پیغمبرلك علامت‌لرندندر (والذکر الحکیم) هم حکمت ایاسی بولغان ذکر ویاد قیلماقدر یعنی قرآندر روایت ایدلمشدرکم عیسی علیه‌السلام قصه‌سندن صوك نجران نصارالری رسول صلی الله علیه وسلمگه اعتراض قیلوب ایدیلر ای محمد سن نی اوچون عیسی‌نی خورلایسن وآنی خدانك بنه‌سی دیوب آطیسن رسول علیه الصلوه والسلام بیوردیلرکم معاذ الله خدانك بنده‌سی دیمك عیسی‌نی خورلاو بولسه بوسوز خورلاو توگلدر عیسی خدانك بنه‌سی وکلمه‌سیدر مریمدن وجودکه کیلگاندر نجران نصارالری ایتدیلر عیسی آتاسز دنیاغه کیلدی هیچ برکشی آتاسز یاراتولورمو بس حق سبحانه وتعالی آیت بیاردی‌کم (ان مثل عیسی) درستلکده عیسی‌نك اوخشاشی (عند الله) خدای‌تعالی قاشنده (کمثل آدم) آدم پیغمبر حالی کبیدر یعنی خدای‌تعالی‌نك علمنده وقدرتنده عیسی علیه‌السلام آدم علیه‌السلام شکللیدر آدم

علیه السلام آناسز و آناسز یاراتولدی شونك کبی حضرت عیسی هم آناسز مخلوق بولدی هر ایکیسی الله تعالی نك قدرتی ایله عادتدن خلاف یاراتولمشلردر آدم علیه السلامنی آناسز آناسز یاراتولغان بولسه ده خدانك اوغلی دیب ایتماسلر بس عیسی علیه السلامنی نی اوچون خدانك اوغلی دیورلر (خَلَقَهُ مِنْ تُرَابٍ) یاراندی خدای تعالی آدم پیغمبرنك تنینی توفراندن (ثُمَّ قَالَ لَهُ) صکره ایتدی آکا یعنی شول توفراندن یاراتولغان جسدکه ایتدی (كُنْ) بولغل یعنی تریك بولغل دیوب ایتدی (فَيَكُونُ) بس تریك بولدی اول بس عیسی علیه السلامنك یاراتولماقی هم شونك کبی محض خدای تعالی نك قدرتی ایله گنه در (اَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ) اوشبو ذکر ایتولگان سوز حق وتوغریدر پروردکارکدن (فَلَا تَكُنْ مِنَ الْمُمْتَرِينَ) بس بولماغلسن شك کیلتورگوچیلردن آنك توغریلقنه خطاب نك ظاهری پیغمبرمز علیه السلامغه بولسه ده مقصود آنك امتلریدر یعنی ای مؤمنلر عیسی نك مثلی آدم پیغمبر کبی ایدکنده شك توتماکز (فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ) بس هرکم بحثلاشسه سنك برله ای محمد علیه السلام عیسی پیغمبر طوغرینسنده (مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ) سکا علم کیلگانی صوکنده یعنی عیسی نك خدانك بنه سی هم رسولی ایکانینی بلگانکدن صوك شول طوغریده هرکم سنك برله بحثلاشسه وسوزکا اشانماسه (فَقُلْ) بس ایتکلسن اول بحثلاشکوچی کمسه لرگه (تَعَالَوْا) کیلکز (نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ) تاکم اوندایك وچاقرایق بز اوغللرمزنی هم سزنك اوغللرکزنی (وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ) هم خاتونلرمزنی وسزنك خاتونلرکزنی (وَأَنْفُسَنَا وَأَنْفُسَكُمْ) دخی اوزلرمزنی هم اوزلرکزنی یاکه یقین لرمزنی هم سزنك یقینلرکزنی چاقرایق (ثُمَّ نَبْتَهِلْ) صکره تضرع وزاریلق ایله دعا قیلایق وصورایق خدایدن (فَنَجْعَلْ لَعْنَةَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ) بس قیلایق خدای تعالی نك لعنتینی یالغان ایتکوچیلر اوزرینه یعنی کم نك سوزی یالغلن بولسه خدانك لعنتی شونك اوزرینه بولسون اوشبو آیت کریمه نازل بولغاچ رسول صلی الله علیه وسلم نجران نصارالرینی چاقروب ایتدی بزدلیل کیلتورگان صایون سزلر عناد وخصومتنی آرتدراسز ایمدی کیلکز مباهله قیلایق یعنی قایسیمزنك سوزی یالغان بولسه شوکا خدایدن لعنت صورایق تاکم حق باطلدن وراست سوز یالغاندن آیرلسون دیدی نصارالر بو اشکه راضی بولدیلر قایچان مباهله قیلاچق وقتینی هم اورنینی بیلگولادیلر ایکنچی کون رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلری امام حسین نی کوتاروب وامام حسن نی یتاکلاب حضرت فاطمه وحضرت علی رضی الله عنهم همه لری برگه مباهله قیلماق اوچون حاضر بولدیلر رسول اکرم حضرتلری آلارغه من دعا قیلغانده

سز آمین دیب تورکز دیوب بیوردیلر همه‌لری برگه صف باغلاب توردیلر نصارالرنك اولوغلری اولحضرت صلی الله علیه وسلمنی اهل بیت‌لری ایله برگه تورغانلرینی کورگاچ فریاد قیلوب اوزینك بولذاشلرینه قچقردی ای یارانلر زینهار بواولوغ ذات ایله مباهله قیلودن صاقلانوکز خراب بولورسز خدای برله آنط ایتوب ایتامن شوندایین یوزلرنی کورامن کم اگر خدای تعالی‌دن صوراسه‌لر طاوئی اورنوندن کوچرور شکسز بلورمن کم اگر مباهله ایتسه‌کز یر یوزنده برنصرانیده قالماس همه‌لری هلاك بولورلر دیدی شوندن صوك نصارالر کوب فکر وتامل قیلوب عاقبت ایتکان سوزلرینه اوکونوب صلح قیلونی معقول کوردیلر هریل اون مك حله واوتوز صوغش کیومی بیرورگه وعده ایتوب رسول صلی الله علیه وسلم ایله صلح قیلدیلر پیغمبرمز علیه الصلوة والسلام بیوردیلرکم اگرده نجران نصارالری مباهله قیلغان بولسه‌لر ایدی خدای تعالی آلارنك اوستلرینه کوکدن اوط یاودروب بارچه نجران اهلی هلاك بولغان بولورلر ایدی (انَّ هٰذا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ) درستلکده اوشبو ذکر ایتولگان خبرلر البته حق ونوغری بولغوچی قصه‌لردر (وَما مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللّٰهُ) ویوقدر هیچ عبادتکه لایق معبود مگر الله تعالی گنه‌در (وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ الْعَزِیزُ الْحَکِیمُ) ودرستلکده خدای تعالی البته اولدر غالب وقوة ایاسی محکم اشلی (فَاِنْ تَوَلَّوْا) بس اگر یوز دوندرسه‌لر نصارالر وسنك سوزکنی قبول ایتماسه‌لر (فَاِنَّ اللّٰهَ عَلِیمٌ بِالْمُفْسِدِینَ) بس درستلکده خدای تعالی بلگوچیدر بوزقلق ایتکوچیلرنی (قُلْ یٰا اَهْلَ الْکِتٰابِ) اینکل ای محمد علیه السلام ای کتاب اهللری یعنی یهود ونصارا (تَعٰالَوْا) کیلکزسز (اِلٰی کَلِمَةٍ سَوٰاءٍ بَیْنَنٰا وَبَیْنَکُمْ) بزنك ایله سزنك آرامزده برتیگز بولغان سوز صاری یعنی همه کشیگه برتیگز تیوشلی بولغان سوزلرنی قبول قیلکز (اَلّٰا نَعْبُدَ اِلَّا اللّٰهَ) اول سوز شولدرکم عبادت قیلماسمز مگر الله تعالی گه گنه عبادت قیلورمز (وَلٰا نُشْرِکَ بِهِ شَیْئًا) هم شریك قیلماسمز عبادتده خدای تعالی گه هیچ برنرسه‌نی (وَلٰا یَتَّخِذَ بَعْضُنٰا بَعْضًا) دخی توتماس بزنك بعضیلرمز بعضیلرنی (اَرْبٰابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِ) معبودلر ایتوب الله تعالی‌دن باشقه (فَاِنْ تَوَلَّوْا) بس اگر یوز دوندرسه‌لر کتاب اهلی اوشبو سوزلردن وقبول ایتماسه‌لر (فَقُولُوا اشْهَدُوا) بس ایتکزسز ای مؤمنلر آلارغه گواه بولکزسز ای کتاب اهلی (بِاَنّٰا مُسْلِمُونَ) شوکا کم بزلر مسلمانلرمز (یٰا اَهْلَ الْکِتٰابِ) ای یهود ونصارا (لِمَ تُحَآجُّونَ فِی اِبْرٰاهِیمَ) نی اوچون بحثلاشاسز سزلر ابراهیم پیغمبرنك دینی طوغریسنده یهودیلر ابراهیم علیه السلامنی یهودی دیننده ایدی دیدیلر نصارالر نصرانی ایدی دیدیلر.

هر قایوسی آنی اوز دینلرنده ایتماکچی بولوب دعوا قیلدیلر بس حق تعالی بیوردیکم سزلر نی اوچون ابراهیم پیغمبر توغریسنده دعوالاشاسز (وَمَا أُنْزِلَتِ التَّوْرَاةُ وَالْإِنْجِيلُ) وحالانکه ایندرلمادی تورات هم انجیل (إِلَّا مِنْ بَعْدِهِ) مگر ایندرلدی ابراهیم پیغمبردن صوڭ ابراهیم عیله السلام موسی علیه السلامدن ملڭ یل الگاری وعیسی علیه السلامدن ایکی ملڭ یل الگاری ایدیلر بس ابراهیم پیغمبرنڭ یهودی هم نصرانی بولو احتمالی یوقدر (أَفَلَا تَعْقِلُونَ) ایا بس فهم قیلماس سزمو وآڭلاماس سزمو اوشبونی ای کتاب اهلی (هَا أَنْتُمْ) آگاه بولڭز سز (هَؤُلَاءِ) ای اوشبو بحثلاشکوچی کمسه لر (حَاجَجْتُمْ فِيمَا لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ) بحثلاشدڭز سز شول نرسه توغریسنده کم باردر آنڭ برله علمڭز یعنی اوزڭز بلگان مسئله ده بلاتوروب بحثلاشدڭز زیراکه یهود ونصارا تورات وانجیلده بولعان محمد علیه السلامنڭ صفتلری توغریسنده بلاتوروب بحثلاشدیلر واختلاف ایتدیلر (فَلِمَ تُحَاجُّونَ فِيمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ) بس نی اوچون دلیل کیلتورماسز وبحثلاشاسز شول نرسه توغریسنده کم یوقدر آنڭ برله علمڭز یعنی ابراهیم پیغمبرنڭ یهودی یاکه نصرانی بولغانلقی حقنده سزنڭ علمڭز یوقدر اوزڭز بلما گان اش توغریسنده نی اوچون بحثلاشاسز (وَاللَّهُ يَعْلَمُ) وخدای تعالی بلور ابراهیمنڭ یهودی ونصرانی بولماغانلقینی (وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ) وسزلر بیلماس سز (مَا كَانَ إِبْرَاهِيمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا) (١) بولمادی ابراهیم پیغمبر یهودی هم نصرانی (وَلَكِنْ كَانَ حَنِيفًا) ولکن بولدی اول ابراهیم پاك بولغوچی وآوشقوچی بوزق اعتقادلردن (مُسْلِمًا) بوی صونغوچی خدای تعالی گه وخالص مسلمان (وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ) دخی بولمادی اول ابراهیم خدای تعالی گه شرك کیتلورگوچیلردن (إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ) درستلکده آدمیلرنڭ تیوشلیراکی ویقینراغی ابراهیم پیغمبرگه هم آنڭ دینینه (لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ) آڭا ایارگان کمسه لردر (وَهَذَا النَّبِيُّ) هم اوشبو پیغمبر یعنی محمد علیه السلامدر (وَالَّذِينَ آمَنُوا) دخی محمد علیه السلامغه ایمان کیلتورگان کمسه لردر (وَاللَّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ) وخدای تعالی مؤمنلرنی دوست توتقوچی هم اشلرینی باشقارغوچیدر کتاب اهلی نڭ عالملرندن برجماعت مسلمانلر ایله مناظره قیلشوب ابراهیم پیغمبر ملتینی تعظم قیلوغه بزلر تیوشلیراکمز ابراهیم بزنڭ دینیمزده ایدی یعنی یهودی یاکه نصرانی ایدی دیدیلر حق سبحانه وتعالی آلارنڭ سوزلرینی رد قیلوب اوشبو آیتنی بیاردی وبیوردیکم ابراهیم ملتینه یقینراق بولغوچیلر محمد علیه السلام امتلریدر (وَدَّتْ طَائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ) آرزو قیلدیلر کتاب اهللندن برگروه یعنی یهودیلر آرزو قیلدیلر (لَوْ يُضِلُّونَكُمْ) شونی کم آزدورسه لر

١) حق سبحانه وتعالی بیوررکیم اگر ابراهیم نی یهودی ونصرانی ایدی دیماکڭز ابراهیم تورات وانجیل ایله عمل قیلدی دیگان سوز بولسه بو سوز کز البته عقلسز لقڭزدان در زیراکه تورات هم انجیل ابراهیم پیغمبردان صوڭ ایندرلدی ابراهیم زمانده آلار ایندرلماگان ایدی واگر اول زمانده تورات وانجیل بولماسه ده حق دینده بولغانلرنڭ اسمی یهودی یاکه نصرانی ایدی دیساڭز بوسوزڭز هم یالغاندر زیراکه ابراهیم اوزینی یهودی ونصرانی دیب آطاماغان بلکه حنیف ومسلم دیب آطاغان حنیف شول کمسه در کیم بارچه باطل دینلرنی طاشلاب حق دیننی اختیار قیلور ومسلم شولدر کیم حق تعالی نڭ حکمینه انقیاد قیلور وبوی صونار واگر ابراهیم نڭ دینی یهودی ونصرانی دینلرینه یقین ومناسبتلی راك ایدی دیساڭز بو هم یالغاندر زیراکه ابراهیم نڭ دینی محمد علیه السلام دینینه مناسبتلیراك هم یقینزافدر

تفسیر جمالی

آلار سزنی یعنی سزلرنی اسلامدن دوندروب اوز دینلرینه چغارونی آرزو قیلدیلر خطاب خذیفه وعمار رضی الله عنهما الرگه در آلارنی یهودیلر اوز دینلرینه اوندارلر ایدی (وَمَا یُضِلُّونَ اِلَّا اَنْفُسَهُمْ) وآزدرماسلر آلار مگر اوز نفسلرینی گنه آزدرورلر سزنی آزدرا آلماسلر (وَمَا یَشْعُرُونَ) وبیلماسلر آلار اوزلری اوزلرینه زیان ایتولرینی (یَا اَهْلَ الْکِتَابِ) ای یهود ونصارا (لِمَ تَکْفُرُونَ بِاٰیَاتِ اللّٰهِ) نی اوچون کافر بولاسز واشانمیسز خدانك آیتلرینه یعنی قرآنغه (وَاَنْتُمْ تَشْهَدُونَ) وحالانکه سزلر گواهلق بیراسز وبلاسز آنك حق ایدکینی (یَا اَهْلَ الْکِتَابِ) ای کتاب اهلی یعنی یهودیلر (لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ) نی اوچون قاتوشدراسز حقنی باطل برله یعنی تورات حکملرینك بعضلرینه اشانوب بعضلرینی اوزگارتاسز (وَتَکْتُمُونَ الْحَقَّ) هم باشوراسز حقلقنی یعنی توراتده بولغان آخر زمان پیغمبرینك صفتلرینی باشوراسز (وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ) وحالانکه سز بلاسز آنك حق ایکانینی حسد وعنادکز سببلی بلانوروب باشوراسز (وَقَالَتْ طَائِفَةٌ مِنْ اَهْلِ الْکِتَابِ) وایتدیلر کتاب اهلندن بر گروه یعنی یهودیلردن بر جماعت ایتدیلر آلار اون ایکی کشی ایدیلر شویله اتفاق ایتدیلر کم کون نك اوّلنده رسول صلی الله علیه وسلم حضورینه کیلوب اوزلرینی اسلام دینینه کرگان ایتوب کورساتورلر مکر وحیله برله ظاهرده ایمان کیلتورگان بولورلر کون نك آخری بولغاچ بزلر اوز کتابلرمزنی اوقوب کوب فکرلاب قارادق هم عالملرمز برله بحثلاشدك عاقبت سزنك دینکزنك یعنی اسلام دینی نك باطل لقی بزلرگه معلوم بولدی دیوب اسلامدن دونوب کیری یهودیلك که چغارلر شولطریقه حیله ومکر برله شایدکم محمد علیه السلام نك صحابه لرندن بعضلرینك اسلام دیننندن اخلاصلرینی قایتارورمز وشك که توشورورمز دیوب بر برسی ایله کیکاشدیلر اوّلده اوزمزنی مسلمان ایتوب کورساتورمز صکره بز بیك کوب اویلادق کتابلرمزنی قارادق بزنك کتابلرده ایتولگان آخر زمان پیغمبرینك علامتلری محمد علیه السلام ده یوق آکا توغری کیلمی دیوب ایتورمز بلکه مسلمانلرنك بعضلری بزنك سوزمزگه اشانورلر بولار اوزلری کتاب اهلی اوزلری عالملر البته بلماینچه ایتماسلر دیوب گمان قیلورلرده اسلامدن اخلاصلری سورلور دیوب اوز آرالرنده مصلحت قیلدیلر حق سبحانه وتعالی یهودیلرنك اوشبو مکر وحیله لرندن مؤمنلرنی آگاهلاندروب آیت یباردی وبیوردی کم یهودیلردن بر گروه اوز آرالرنده ایتدیلر (اٰمِنُوا) ایمان کیلتورکز سز ای یهودیلر یعنی طشندن غنه ایمان کیلتورگان بولکز (بِالَّذِیْ اُنْزِلَ عَلَی الَّذِیْنَ اٰمَنُوا) ایمان کیلتورگان کمسه لرگه ایندرلگان

۲) بعضیلر اوشبو آیتنی حبش پادشاهی نجاشی سوزینه موافق ایندرلدی دیه شلر جعفر بن ابی طالب رضی الله عنه مسلمانلردن بر جماعت ایله مکه دن حبش برینه هجرت قیلغانلر ایدی قریش مشرکلری آلارنك آرتلرندن عمرو بن عاصنی آلارنی صوراب آلوب قایتور اوچون نجاشیغه کوب بولا کلر ایله حبش برینه یبردیلر عمرو بن العاص حبشکه کیلگاچ حبش پادشاهی نجاشی بر مجلس توزوب شول مجلسده جعفر عمرو ایله مناظره قیلوب مشرکلرنی تمام الزام قیلدی شول وقتده نجاشی جعفر بن ابیطالب رضی الله عنه گه قرآن اوقورغه فوشدی قرآن آیتلرینی ایشتوب نجاشی بیك متأثر بولدی کوکلی یومشادی جعفرگه هم یولداشلرینه قاراب هیچ قورقمانکز سزگه هیچ زیان ابرشماس خدای تعالی سزگه یاردم بیرور سزلر ابراهیم پیغمبر قومی سز دیدی نجاشی نك بو سوزی عمرو بن العاصقه خوش کیلمادی ابراهیم بزلردن ایدی بزلر آنکا یقینراقمز دیوب دعوا قیلدی حق سبحانه وتعالی نجاشی نك سوزینه موافق اوشبو ان اولی الناس الخ آیتینی نازل قیلدی تفسیر حسینی

نرسه‌گه یعنی قرآنغه ایمان کیلتورگان بولکز (وَجْهَ النَّهَارِ) کوندزنك اوّلنده (وَاكْفُرُوا آخِرَهُ) وکافر بولکز یعنی کیری یهودیلك که قایتکز واسلام دینینی انکار قیلکز کوندزنك آخرنده (لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ) شایدکم قایتورلر مومنلر ودونارلر اوزلرینك دینلرندن سزنك سوزکزگه اشانوب (وَلَا تُؤْمِنُوا) واشانماکز سز (إِلَّا لِمَنْ تَبِعَ دِينَكُمْ) مگر اوز دیکزگه ایارگان کشی گه گنه یعنی یهودیلرگه گنه اشانوکز (قُلْ) ایتکل سن ای محمد علیه السلام اول یهودیلرگه (إِنَّ الْهُدَى هُدَى اللَّهِ) درستلکده هدایة الله تعالی‌نك هدایتیدر یعنی حق بولغان دین خدای تعالی‌نك دینیدرکم اول اسلامدر اوشبو قل ان الهدی هدی‌الله جمله‌سی یهودیلرنك سوزلری آراسنده ذکر ایتولکان جملهٔ معترضه‌در ینه یهودیلرنك بو برسینه‌ایتکان سوزلرینك آخرینی بیان قیلوب بیورورکم یهودیلر بر برسینه ایتدیلر اشانماکز اوز دینکزده بولماغان کشیلرگه (أَنْ يُؤْتَى أَحَدٌ) شوکاکم بیرلور براوگه (مِثْلَ مَا أُوتِيتُمْ) سزگه بیرلکان نرسه اوخشاشلی یعنی یهودیلرگه بیرلکان علم وحکمت وباشقه نعمتلر شکللی هیچ کمگه بیرلماس بیرلوردیوب اشانماکز (أَوْ يُحَاجُّوكُمْ عِنْدَ رَبِّكُمْ) یا ایسه دلیل کیلتوروب الزام ایتارلر سزنی وسزگه غالب کیلورلر پروردکارکز فاشنده یعنی هیچکم سزگه غالب کیلا آلماس سزنك دلیلکز قوتلیراك بولور غالب کیلورلردیوب اشانماکز (قُلْ) ایتکل سن ای محمد علیه السلام اول یهودیلرگه (إِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ) درستلکده آرتوقلق ونعمت خدای تعالی‌نك ید قدرتنده وتصرفنده‌در (يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ) بیرور اول نعمتنی خدای تعالی اوزی تلاگان کمسه‌گه (وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ) وخدای تعالی فضلی ورحمتی کیك بولغوچیدر بلگوچیدر کمنك مستحق ایدکینی فضل ورحمتکه (يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ) خاصلار خدای تعالی اوز رحمتی ایله هرکمسه‌نی‌کم تلار اوزی واستحقافینی بیلور (وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ) وخدای تعالی اولوغ فضل ورحمت ایاسیدر مؤمنلرگه (وَمِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ) وکتاب اهلندن بولغوچیدر (مَنْ إِنْ تَأْمَنْهُ بِقِنْطَارٍ) شول کمسه‌کم اگر امین ایتساکك سن آنی برخزینه مالغه یعنی نی قدر کوب مالنی آکا اشانوب امانت قویساکده (يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ) ادا قیلور واوتار اول مالنی سکا یعنی امانتکه خیانت قیلماس مالکنی سکا طاپشرور بوکمسه‌دن مراد یهود اولوغلرندن مسلمان بولغان عبدالله بن سلامدر دیمشلر فریشدن براو آکا برمك‌ده ایکی یوز اوقیه آلتون امانت قویغان ایدی عبدالله اول آلتونلرنی سلامت حالده اوزینه طاپشردی ذره خیانت ایتمادی (وَمِنْهُمْ مَنْ إِنْ تَأْمَنْهُ بِدِينَارٍ) هم باردر اول کتاب اهلندن شول

کمسه‌کم اگر سن امین فیلساڭ انی بر آلتونغه یعنی بر آلتون‌نی آڭا امانت ایتوب
قویساڭ (لایؤدّه الیك) ادا فیلماس وطاپشرماس آنی سڭا (الّا ما دمت علیه قائماً)
مگر شولکم دایم بولساڭ سن آنڭ اوستونده تورغوچی یعنی هیچده یانوندن
کیتماینچه همیشه صوراب تورساڭ شولوقتده‌غنه امانتڭنی سڭا طاپشرور یڭلك
ایل آلا آلماس‌سن (ذلك) اوشبو خیانتلری یهودیلرنڭ (بانّهم قالوا) شول سببلیدرکم
آلار ایتدیلر (لیس علینا فی الامیّین سبیل) یوقدر بزلرگه اوقو ویازو بلماگان
عربلرگه خیانت ایتوده هیچ برگناه وعذاب یعنی جاهل عربلرگه خیانت قیلو سببلی
آخرتده بزگه عذاب بولماس دیدیلر زیراکه یهودیلر تورانلنی بلماگان کشی امیدر
آنڭ مالینی آلماق حلالدر دیوب اعتقاد قیلورلر ایدی شول سببلی باشقه دینده‌گی
کشیلرگه خیانت قیلودن هیچده قورقماسلر ایدی (ویقولون علی الله الکذب) هم
ایتورلر اول یهودیلر خدای تعالی اوزرینه یالغان‌نی زیراکه امانتکه خیانت قیلماق
بارچه شریعتده حرامدر آلار آنی حلال‌دیوب یالغاندن خدای تعالی‌گه افترا قیلورلر
(وهم یعلمون) وحالانکه آلار بیلورلر اوزلری خیانتڭ حرام ایدکینی (بلی) بلی
اش سزلر اعتقاد قیلغانچه توگلدر بلکه امانتکه خیانت قیلغانڭز اوچون سزلرگه
جزا بولور وحکم شولدرکم (من اوفی بعهده) هرکم وفا قیلسه اوزینڭ عهدینه یعنی
تورات حکملرینی تونارمز وامانتکه خیانت ایتماسمز دیب قیلغان عهدنده تورسه
(واتّقی) هم صاقلانسه حرام اشلردن (فانّ الله یحبّ المتّقین) بس درستلکده خدای
تعالی دوست تونار نقوالق ایتکوچیلرنی (انّ الّذین یشترون) درستلکده شول
کمسه‌لرکم صاتوب آلورلر وآلشدرورلر (بعهدالله) خدای تعالی‌گه باغلاغان عهدلری
برله (وایمانهم) هم آنطلری برله (ثمناً قلیلاً) آزغنه بهانی یعنی آزغنه دنیا مالی
اوچون تورات حکملرینی اوزگارتورلر وتوراتده بولغان محمد علیه‌السلام صفتلرینی
یاشرورلر هم یالغانغه آنط ایتارلر نتاڭکم یهودیلرنڭ عالملری شولای قیلدیلر
(اولئك) اوشبو گروه یعنی آزغنه مال اوچون عهدلرینی بوزغوچیلر ویالغانغه
آنط ایتکوچیلر (لا خلاق لهم فی الاخرة) یوقدر هیچ بر نصیب واولوش آلارغه
آخرتده اجر وثوابدن (ولا یکلّمهم الله) دخی سویلاشماس آلار برله خدای تعالی
(ولاینظر الیهم) هم فاراماس آلار صاری رحمت نظری برله (یوم القیمة) قیامت
کونده (ولایزکّیهم) دخی پاکلاماس آلارنی گناه نجسلرندن (ولهم عذاب الیم)
هم بولور آلارغه رنجتکوچی عذاب تموغده (وانّ منهم لفریقاً) ودرستلکده باردر

اول یهودیلردن بر گروهکم (یَلْوُونَ اَلْسِنَتَهُمْ بِالْکِتَابِ) تورورلر وبوگارلر تللرینی کتاب اوقو برله یعنی کتاب اوقوغان شکللی ایتوب اوزلری ترتیب قیلغان یالغان وافترالرنی اوقورلر (لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْکِتَابِ) تاکم حساب قیلمافکز اوچون سزنك آلار اوقوغان نرسه‌نی کتابدن دیوب یعنی تورات اوقیلار دیوب گمان قیلسونلر دیب سزنك آلدکزده اوزلری توزگان یالغانلرنی اوقورلار (وَمَا هُوَ مِنَ الْکِتَابِ) وحالانکه توگلدر آلارنك اوقوغان نرسه‌لری کتابدن یعنی تورات سوزی توگلدر اوزلری یاصاغان سوزلردر (وَیَقُولُونَ) هم ایتورلر آلار شول یالغان وافترالرینی (هُوَ مِنْ عِنْدِ اللهِ) اول خدای تعالی قاشندندر دیوب (وَمَا هُوَ مِنْ عِنْدِ اللهِ) وحالانکه اول خدای تعالی قاشندن توگلدر بلکه اوز سوزلریدر (وَیَقُولُونَ عَلَی اللهِ الْکَذِبَ) هم ایتورلر آلار خدای تعالی اوزرینه یالغانلی‌کم خدای تعالی سوزی بولماغانلی خدای سوزی دیورلر (وَهُمْ یَعْلَمُونَ) وآلار باورلر اوزلری یالغان ایتولرینی یهودیلرنك خدای تعالی سوزینی اوزگارتولرینی بیان ایتکاندن صوك نصارانك عیسی علیه السلام حقنده اینکان یالغان وافترالرینی ذکر قیلوب بیورور (مَا کَانَ لِبَشَرٍ) لایق بولمادی هیچ برکشی اوچون (اَنْ یُؤْتِیَهُ اللهُ الْکِتَابَ) شوالکم بیروز آکا خدای تعالی کتابنی (وَالْحُکْمَ) هم شریعت علمینی (وَالنُّبُوَّةَ) دخی پیغمبرلکنی (ثُمَّ یَقُولَ لِلنَّاسِ) صکره ایتور اول کمسه آدمیلرکه (کُونُوا عِبَادًا لِی مِنْ دُونِ اللهِ) بولکز سز منم قللریم ومکا عبادت قیلکز خدابدن باشقه دیوب اوشبو اش یعنی براوکه خدای تعالی‌دن کتاب وشریعت هم پیغمبرلك بیرلکاندن صوك اول کمسه‌نك خدایلق دعوا قیلماقی وآدمیلرنی اوزینه عبادت قیلورغه اوندماکی هیچده ممکن وبولا تورغان اش توگلدر بس عیسی علیه السلامنك هم امتلرینه مکا عبادت قیلکز دیب ایتواحتمالی یوقدر هیچ اول سوزنی ایتماس (وَلٰکِنْ کُونُوا رَبَّانِیِّینَ) ولکن ایتور اول کمسه آدمیلرکه بولکزسز (۱) ربانیلر دیوب یعنی دینده توغری هم حق دینکه خلایقنی کوندروچیلر بولکز (بِمَا کُنْتُمْ تَعْلَمُونَ الْکِتَابَ) شول نرسه سببلی‌کم اویراتور بولدکزسز باشقه‌لرغه خدای تعالی‌دن کیلکان کتابنی (وَبِمَا کُنْتُمْ تَدْرُسُونَ) هم شول نرسه سببلی‌کم اوقور بولدکزسز اوزکز اول کتابنی یعنی پیغمبرلك بیرلکان کشی امتلرینه اوشبو سوزلرنی ایتور (وَلَا یَأْمُرَکُمْ) دخی تیوش توگلدر شولکم بیورسه سوزلرنی اول پیغمبرلك بیرلکان کشی (اَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِکَةَ) سزنك تونماکز برله فرشته‌لرنی (وَالنَّبِیِّینَ) هم پیغمبرلرنی (اَرْبَابًا) معبودلر ایتوب یعنی پیغمبر

۱) اوشبو آیت کریمه‌دن آکلاشلدقینه کورار بانی شول کمسه‌درکیم اوزی فائده‌لی علمنی بلور هم باشقه‌لرغه اویراتور باشقه‌لرهم آنك علمندن فائده‌لانورلر عبدالله بن عباس رضی الله عنهمانی دفن ایتکان کون حضرت محمد بن الحنفیه مات الیوم ربانی هذه الامة یعنی اوشبو کون بو امتنك عالم ربانی‌سی وفات بولدی دیوب بیوردیلر بو سوز هم یوقارغی معنانی مؤیددر تفسیر حسینی

بولغان کشی آدمیلرکه فرشته‌لرنی وپیغمبرلرنی معبود ایتوکز آلارغه عبادت قیلکز دیب بیورماق احتمالی یوقدر بواش ممکن توگلدر (ایامرکم بالکفر) ایا بیورورمو پیغمبر سزلرنی کافرلك برله وخدایغه شرك کیلتورو برله (بعد اذ انتم مسلمون) شونك صوکنده‌کم سزلر بوی صونغوچیلرسز اسلام دیبینه یعنی پیغمبر بولغان کشی البته مسلمان‌لرنی کافر بولو برله بیورماس بعضیلر بو آیت کریمه‌نی یهودیلر حقنده نازل بولدی دیمشلر یهودیلردن برجماعت مسلمانلرغه ایتدیلرکم سزنك پیغمبرکز بزلرکه خدایغه عبادت قیلکز دیب بیورادر وحالانکه بزلر قدیم زماندن بیرلی همیشه خدای تعالی‌گه عبادت قیلامز بس سزنك پیغمبرکزنك مرادی بزلرنی اوزینه عبادت ایتدرمکدر دیدیلر حق سبحانه وتعالی آلارنی رد قیلوب بیوردیکم هیچ برپیغمبر خلقنی مسلمان ایتکاندن صوك ینه کافر بولوغه واوزینه عبادت قیلوغه اوندامك احتمالی یوقدر (واذ اخذ الله) وباد قیلغل شول وقت کم آلدی خدای تعالی (میثاق النبیین) پیغمبرلرنك عهدلرینی اوشبو عهد ومیثاقه امتلر پیغمبرلرینه ایارگوچیلردر هم اوشبو عهد میثاق اعظمدرکم حق سبحانه وتعالی بارچه پیغمبرلردن سزلر هم امتلرکز محمد علیه‌السلامغه ایمان کیلتورورسز دیوب عهد آلغاندر شول عهدنی بیان قیلوب بیوردیکم آلدی خدای تعالی پیغمبرلردن عهدنی شویله دیوب‌کم (لما آتیتکم من کتاب وحکمة) هرنرسه کم بیردم من سزلرکه کتاب وعلمدن (ثم جاءکم رسول) صکره کیلسه سزلرکه برپیغمبر یعنی محمد علیه‌السلام (مصدق لما معکم) راستقه طوتقوچی اول پیغمبر سزنك برله بولغان نرسه‌نی یعنی کتاب وحکمتنی (لتؤمنن به) سز البته ایمان کیلتورورسز واشانورسز اول پیغمبرکه (ولتنصرنه) هم البته باردم بیرورسز آکا یعنی اگر اول پیغمبر اوز زمانکزده کیلسه آکا تنکز برله باردم قیلورسز اوز زمانکزده کیلماسه آنك صفتلرینی خلقغه بیان ایتو برله هم اوز امتلرکزنی آکا باردم قیلکز دیب بیورو برله باردم ایتارسز (قال) ایتدی خدای تعالی پیغمبرلرکه (أقررتم) ایا اقرار ایتدکزمو اوشبونك برله (واخذتم) هم طوتدکزمو یعنی قبول ایتدکزمو (علی ذلکم) اوشبو ذکر ایتولکان نرسه اوزرینه (اصری) منم عهدمنی (قالوا) ایتدیلر پیغمبرلر (اقررنا) اقرار ایتدك بزوعهدنی قبول قیلدق (قال) ایتدی خدای تعالی (فاشهدوا) بس گواه بولکز سزلر بعضیلرکز بعضیلرکزنك اقرارینه یا که فرشته‌لرکه بیوردی‌کم گواه بولکز پیغمبرلرنك اقرارلرینه (وانا معکم من الشاهدین) ومین سزنك برله گواهلردن من اوشبو اقرارکزغه (فمن تولی) بس هرکم یوز دوندرسه واعراض قیلسه پیغمبر

علیه السلامغه ایمان کیلتورودن وآکا یاردم ایتودن (بعد ذلك) اوشبو عهد وپیمان صوکنده (فاولئك هم الفاسقون) بس اوشبو گروه آلاردر خدایندن فرمانندن طشقه چقغوچیلر (افغیر دین الله یبغون) ایا خدای تعالی دینندن باشقه دینی استه‌رلرمو اوشبو کافرلر (وله اسلم) وحالانکه اول خدای تعالی گه اطاعت قیلدی وبوی صوندی (من فی السموات والارض) کوکلرده هم برده بولغان کمسه بارچه‌سی (طوعا وکرها) اوزینك رغبتی برله هم کوچلك برله یعنی بعضیلری رغبت برله اوزلری استاب خدای تعالی گه مطیع بولدیلر وبعضیلری ایرکسز بوی صوندیلر (والیه یرجعون) واول خدای تعالی صاری قایتارلورلر کوکلرده هم یرده بولغانلر بارچه‌لری (قل) اینکل سن ای محمد علیه السلام (امنا بالله) ایمان کیلتوردك واشاندق بز خدای تعالی گه بارچه صفتلری ایله (وما انزل علینا) هم بزنك اوزریمزگه ایندرلگان نرسه گه یعنی قرآنغه ایمان کیلتوردك (وما انزل علی ابراهیم واسماعیل) دخی اشاندق بز ابراهیم واسماعیل پیغمبرلر اوزرینه ایندرلگان نرسه گه (واسحاق ویعقوب) هم اسحاق ویعقوب پیغمبرلرگه ایندرلگان نرسه گه اسماعیل واسحاق هم یعقوب علیهم السلام لرغه ایندرلگان نرسه‌دن مراد ابراهیم علیه السلامغه ایندرلگان صحیفه‌لردر زیراکه آلار حضرت ابراهیم شریعتنده ایدیلر (والاسباط) دخی یعقوب پیغمبر اوغللرینه ایندرلگان نرسه گه اشاندق (وما اوتی موسی) هم موسی پیغمبرگه بیرلگان نرسه گه یعنی تورانقه ایمان کیلتوردك (وعیسی) دخی عیسی پیغمبرگه بیرلگان نرسه گه یعنی انجیلگه (والنبیون) هم باشقه پیغمبرلرگه بیرلگان نرسه گه ایمان کیلتوردك (من ربهم) آلارنك پروردکارندن (لا نفرق بین احد منهم) بز آیرمایمز هیچ برسی آراسین اول پیغمبرلردن یعنی همه‌لرینه ایمان کیلتوره‌مز یهود ونصارا کبی پیغمبرلرنك بعضیلرینه‌غنه اشانوب بعضیلرینی انکار ایتمه‌یمز (ونحن له مسلمون) هم بزلر اول خدای تعالی گه بوی صونغوچیلرمز (ومن یبتغ) وهر کم استه‌سه (غیر الاسلام دینا) اسلام دینینه باشقه دینی (فلن یقبل منه) بس البته قبول ایتلمه‌س اول دین اول کمسه‌دن (وهو فی الاخرة من الخاسرین) هم اول کمسه آخرتده زیان کورگوچیلردندر اسلامدن باشقه دینی اختیار ایتمه‌کی سببلی یهود ونصارا رسول الله صلی الله علیه وسلم‌نك کیلمه‌کندن الگه‌ری آکا اشانورلر ایدی هم آنك کیلمه‌چگندن خبر بیرورلر ایدی علامتلرینی بیان قیلورلر ایدی اولحضرت صلی الله علیه وسلمگه پیغمبرلك کیلگاندن صوك آکا اشانمادیلر وانکار ایتدیلر حق

سبحانه وتعالی آلار توغریسنده آیت یبه‌ردی وبیوردیکم (کَیْفَ یَهْدِی اللّٰهُ) نیچك هدایت فیلور وطوغری یولغه کوندرور خدای تعالی یعنی هدایت فیلماس (قَوْمًا کَفَرُوا بَعْدَ اِیمَانِهِمْ) شول گروهنی کم کافر بولدیلر بر مرتبه ایمان کیلتورگانلرندن صوك یعنی مسلمان بولغاندن صوك کیری دونوب مرتد وکافر بولدیلر آلار اون ایکی کشی ایدیلر مسلمانلقدن یوز دوندروب کافرلر آراسینه کیتدیلر حارث بن سوید وطعمه ومقیس کبیلر در آلار اوّلده خدای تعالی گه اشاندیلر (وَشَهِدُوا اَنَّ الرَّسُولَ حَقٌّ) هم گواهلق بیردیلر شونك برله کم درستلکده محمد صلی الله علیه وسلم حق پیغمبر در (وَجَاءَهُمُ الْبَیِّنَاتُ) دخی کیلدی آلارغه روشن وظاهر بولغوچی علامتلر یعنی قرآن هم پیغمبر علیه السلامنك معجزه‌لری (وَاللّٰهُ لَا یَهْدِی الْقَوْمَ الظَّالِمِینَ) وخدای تعالی طوغری یولغه کوندرماس ظلملق ایتکوچیلر گروهینی یعنی کفر اهلینی (اُولٰئِكَ جَزَاؤُهُمْ) اوشبو مرتد بولغان کمسه‌لر آلارنك جزالری (اَنَّ عَلَیْهِمْ لَعْنَةَ اللّٰهِ) شولدرکم بولغوچیدر آلار اوزرینه خدای تعالی‌نك لعنتی یعنی رحمتدن یراقلق (وَالْمَلَائِكَةِ) هم فرشته‌لرنك لعنتی یعنی آلاردن فرشته‌لر بیزار بولورلر (وَالنَّاسِ اَجْمَعِینَ) هم بارچه آدمیلرنك یعنی مؤمنلرنك لعنتی آلارغه بولغوچیدر (خَالِدِینَ فِیهَا) منگو قالغوچیلر بولورلر آلار شول لعنتده یعنی لعنت اثری بولغان عذاب آلارغه منگولکدر (لَا یُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ) جیکلیتلمه‌س آلاردن تموغ عذابی (وَلَا هُمْ یُنْظَرُونَ) هم مهلت بیرلمه‌سلر آلار یعنی آلاردن عذابنی کیچکدرلمه‌س یا که آلارغه کیرمی دنیاغه قایتورغه فرصت بیرلمه‌س (اِلَّا الَّذِینَ تَابُوا) مگر شول کمسه‌لرکم توبه قیلدیلر وقایتدیلر گناهلرندن (مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ) اوشبو اشدن صوك یعنی مرتد بولغانلرندن صوك ینه توبه قیلوب مسلمانلقغه قایتدیلر (وَاَصْلَحُوا) هم توزوك ایتدیلر اوزلرینك عمللرینی واعتقادلرینی (فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِیمٌ) بس درستلکده خدای تعالی یارلقاغوچیدر اوکنوب توبه قیلغانلرنك گناهلرینی مهربان ومرحمتلیدر آلارغه روایت ایدلمشدر کم مرتد بولوب مدینه‌دن مکه‌گه کیتکان حارث بن سویدنك فرنداشی اوشبو آیت کریمه‌نی بر اشانچلی کشی آرقلی مکه‌گه حارثکه یباردی اول کشی مکه‌گه کیلوب حارثکه شول آیتنی اوقوغاچ حارث ایتدی مین هیچ بر وقتده سندن یالغان سوز ایشتکانم یوق فرنداشم هم خدای تعالی‌نك رسولینه افترا قیلماس رسول علیه السلام هم خدای تعالی ایتمه‌گان سوزنی خدای ایتدی دیب یالغانلاو احتمالی یوقدر خدای تعالی‌نك سوزی البته راست

وطوغریدر بس مین آنك رحمتندن امیدمنی اوزماسمن دیوب اخلاص ایله توبه قیلوب مدینه‌گه یونالدی مدینه‌گه قایتماقچی بولغاچ اوزینك بولداشلری بولغان مذکور اون ایکی کشی‌گه اوشبو آیتنی اوقوب آلارنی هم اوزی ایله مدینه‌گه قایتورغه اوندمدی آلار قبول ایتمه‌دیلر وتوبه‌دن باش طارتدیلر بزلر حاضرده مکه‌ده طورامز محمدنك هم آنك اصحاب وانصارلرینك مغلوب بولولرینی کوتامز اگرده مقصودمز حاصل بولسه بیك یخشی بولماسه صوکندن هم توبه قیلورمز وقت اوتماس دیدیلر حق سبحانه وتعالی آلارنك طوغریسنده آیت یباردی وبیوردیکم (انَّ الَّذینَ کَفَرُوا) درستلکده شول کمسه‌لر کم کافر بولدیلر وفارشدیلر خدایغه هم رسولینه (بَعْدَ ایمانهِمْ) برمرتبه‌ایمان کیلتورگانلرندن صوك (ثُمَّ ازْدادُوا کُفْراً) صکره آرتدردیلر کفرنی کفر اوزرینه یعنی کافرلك‌لرنده ثابت بولدیلر توبه آیتینه هم اشانمادیلر (لَنْ تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ) هرگیز قبول ایتلمه‌س آلارنك توبه‌لری (وَأُولٰئِكَ هُمُ الضّالُّونَ) واوشبو گروه یعنی کافرلکده ثابت بولغان کمسه‌لر آلاردر ضلالتکه توشکوچیلر وتوغری بولدن آداشقوچیلر (انَّ الَّذینَ کَفَرُوا) درستلکده شول کمسه‌لرکم کافر بولدیلر (وَماتُوا وَهُمْ کُفّارٌ) هم اولدیلر وحالانکه آنلر کافرلردر یعنی کافر حاللرنده دنیادن کیتدیلر (فَلَنْ یُقْبَلَ مِنْ اَحَدِهِمْ) بس هرگیز قبول ایتلمه‌س آلارنك هیچ بره‌گوسندن (مِلْءُ الْاَرْضِ ذَهَباً) یر یوزی طولی آلتون (وَلَوِ افْتَدیٰ بِهِ) واگرچه اوزی اوچون فدا ایتسه‌ده شول آلتونی یعنی کافر اوزینی عذابدن قوتقارمق اوچون بتون یر یوزی طولی آلتون بیرسه‌ده قبول ایتلمه‌س وعذابدن قوتولماس (اُولٰئِكَ لَهُمْ عَذابٌ اَلیمٌ) اوشبو گروه یعنی کافر حالنده دنیادن کیتکان کمسه‌لر بولغوچیدر آلارغه رنجتکوچی عذاب آخرتده (وَما لَهُمْ مِنْ ناصِرینَ) هم بولماس آلارغه یاردم بیرگوچیلر وآلارنی عذابدن قوتقارغوچیلر

*(لَنْ تَنالُوا الْبِرَّ)(١) هرگیز طاپماس‌سز ایزگولکنی یعنی مقصود بولغان اجر وثوابنی یاکه جنتنی طاپماس‌ز (حَتّیٰ تُنْفِقُوا مِمّا تُحِبُّونَ) تاکم نفقه بیرگانکزگه‌چه اوزکز سویا تورغان نرسه‌دن یعنی اوزکز سویگان نرسه‌نی صدقه بیرمای توروب مقصود بولغان اجر وثوابنه ایرشا آلماس‌سز اوشبو آیت کریمه کیلگاندن صوك صحابه‌لردن ابوطلحهٔ انصاری رضی الله‌عنه رسول صلی الله علیه وسلم حضورینه کیلوب ایتدی یا رسول الله منم قاشیمده ایك سویوکلی‌راك بولغان مالیم خرمالق باغچه‌مدر شول باغچه‌منی خدای تعالی رضاسی اوچون تصدق قیلدم خدای تعالی نیندین اورنغه صرف قیلورغه فوشسه شول اورنغه صرف قیلغل اختیارسزده‌در دیدی آنك خرما

الجزء الرابع

١) بعضیلر اوشبو آیتنی یهوداولوغلری حقنده‌نازل بولدی دیمشلر یهوداولوغلری ریاستنی وفومگه باش بولونی بیك‌سو یارلر ایدی شول سببلی ریاستلری قوللرندن کیتودن قورقوب ایمان کیلتورماسلر ایدی بس حق تعالی بیوردی کم آلار شول سویگان نرسه‌لرینی خدای رضاسی اوچون طاشلاماسه‌لر یخشیلقنی طاپا آلماسلر

باقچه‌سی مدینه‌ده ایك یخشی باقچه ایدی پیغمبر علیه السلام اول باقچه‌غه کیلوب یمشلرندن تناول قیلور ایدی رسول اکرم حضرتلری ابو طلحه‌نك سوزینه فارشی بیوردیلرکم بارك الله ابوطلحه‌نی یخشی وکوب فائده‌لی سودا قیلدك شوندن صوك اولحضرت مذکور باقچه‌نی ابوطلحه‌نك فقیر قرنداشلرینه تقسیم قیلوب بیردی (وَما تُنفِقُوا مِنْ شَیْءٍ) وهر نرسه‌کم سز نفقه قیلورسز برنرسه‌دن کراك آز وکراك کوب کراك نیندایین نرسه بولسون (فَانَّ اللّٰهَ بِهٖ عَلِیْمٌ) بس درستلکده خدای تعالی آنی بلگوچیدر نیتلوکزگه کوره جزاسینی بیرور (کُلُّ الطَّعَامِ کَانَ حِلًّا لِبَنِیْ اِسْرَائِیْلَ) هر برطعام اوّلده حلال بولدی یعقوب پیغمبر اوغللرینه(۲)بنی اسرائیلنك ویهودیلرنك ظلم لقلری سببلی آلارغه یخشی وپاکیزه بولغان کوب طعاملرنی حرام ایتدك دیوب خدای تعالی‌دن آیت ایندرلگاچ یهودیلرنك آچولری کیلوب اول نرسه‌لر بزگه گنه حرام ایتولما گان بلکه اوّلدن حرام بولغان نرسه‌لردر دیدیلر حق تعالی آلارنك سوزلرینی رد قیلوب بیوردیکیم اوّلده یعقوب پیغمبرگه هم آنك اوغللرینه هر نورلی طعاملر حلال ایدی (اِلَّا مَا حَرَّمَ اِسْرَائِیْلُ عَلٰی نَفْسِهٖ) مگر حلال بولمادی شول نرسه‌کم یعقوب پیغمبر حرام قیلدی آنی اوزینه بروقت یعقوب علیه السلام صرخاو بولدی اگر خدای تعالی بوصرخاو مدن سلامتلندرسه نفسیمنك ایك سویوب آشاغان هم سویوب اچکان نرسه‌سینی اوزمگه حرام قیلورمن دیوب نذر ابتدی حق سبحانه وتعالی آکا شفا بیروب صرخاوندن سلامتلانگاچ اوزی قاشنده ایك سویوکلی بولغان طعامی توه ایتی هم توه‌نك سوتی ایدی شولارنی اوزینه حرام قیلدی یهودیلر یعقوب علیه السلامغه ایاروب توه ایتی ایل توه سوتینی حرام کورورلر ایدی تورات بو نرسه‌لرنك حراملقی ایل حکم قیلغان دیورلر ایدی خدای تعالی بیوردیکیم آلار ایتکانچه توگلدر بلکه بو نرسه‌لرنی یعقوب پیغمبر اوزینه حرام قیلدی (مِنْ قَبْلِ اَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرٰیةُ) توراتنك ایندرلماکندن الگاری (قُلْ) ایتکل سن ای محمد علیه السلام اگر یهودیلر همیشه اوزلرینك انکار ایتولرنده بولسه‌لر وسنك سوزکا اشانماسه‌لر (فَاْتُوا بِالتَّوْرٰیةِ) بس کیلتورکزسز تورانتنی یعنی درست بولغان اوزگارتولما گان تورانتنی کیلتورکز (فَاتْلُوْهَا) بس اوقکزسز آنی یعنی حرام بولغان نرسه‌لرنی بیان ایتکان آیتلرنی اوقکز (اِنْ کُنْتُمْ صَادِقِیْنَ) اگر بولساکزسز راست وتوغری ایتکوچیلر اوشبو دعواکزده یهودیلر تورانتنی کیلتورودن باش طارتدیلر دعوالرینی اثبات قیلا آلمادیلر بالغان وافترالری ظاهر بولدی بس حق تعالی بیوردیکم (فَمَنِ افْتَرٰی عَلَی اللّٰهِ الْکَذِبَ) بس هرکم افترا قیلسه الله تعالی اوزرینه یالغانتی حلال

۲) یهودیلر رسول صلی الله علیه وسلمگه طعنه قیلوب ایتورلر ایدی کیم سز ابراهیم پیغمبر ملتنده‌مز دیوب دعوا قیلاسز وحالانکه ابراهیم پیغمبر شریعتنده حرام بولغان توه ایتی توه سوتی کبی نرسه‌لرنی حرام بلمایسز آلاردن صافلانمایسز بس حق سبحانه وتعالی آلارنك سوزلرینی رد قیلوب بیوردیکیم تورات ایندرلماکندن الگاری هر برطعام حلال ایدی مگر توه ایتی ایل توه‌نك سوتی کیم آلارنی یعقوب پیغمبر اوزینه حرام قیلدی شول سببلی آلارنك حراملقی بنی اسرائیل‌غه خاصدر

تفسیر جمالی

وحرام قیلو توغریسنده (مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ) اوشبونك صوكنده یعنی حلال وحرامنك حكمی بلونكاندن صوكك (فَأُولٰئِكَ هُمُ الظّٰالِمُونَ) بس اوشبو افترا ایتكوچیلر آلاردر ظلملق قیلغوچیلر (قُلْ) ایتكل سن ای محمد علیه السلام (صَدَقَ اللّٰهُ) راست وتوغری ایتدی الله تعالی (فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ اِبْرٰاهِيمَ حَنِيفًا) بس ایاركز سز ابراهیم پیغمبرنك ملتینه میل ایتكوچی بولغانی حالده اول ابراهیم باطل دینلردن حق بولغان اسلام دینینه (وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ) وبولمادی اول ابراهیم شرك كیلتورگوچیلردن خدای تعالی گه (اِنَّ اَوَّلَ بَيْتٍ) درستلكده ایك اوّل بولغان ایوكم (وُضِعَ لِلنّٰاسِ) قویولدی اول ویاصالدی آدمیلر اوچون یعنی آدمیلر زیارت وعبادت قیلسونلر اوچون یاصالغان اوّلگی ایو (لَلَّذِی بِبَكَّةَ) مكه شهرنده بولغان ایودر یعنی كعبة الله در (مُبٰارَكًا) بركات بیرلمش بولغانی حالده اول ایو یعنی آنك خیری وبركتی حسابسز در حتی آكا نظر ایتمك وفارامق اوزی عبادتدر (وَهُدًى لِلْعٰالَمِينَ) هم هدایت ایاسی بولغانی حالده اول ایو عالم خلقی اوچون یعنی مسلمانلرنی جنت یولینه كوندرور (فِيهِ اٰيٰاتٌ بَيِّنٰاتٌ) باردر اول ایوده روشن وظاهر بولغان علامتلر خدای تعالی نك قدرتینه اول علامتلردن برسی (مَقٰامُ اِبْرٰاهِيمَ) ابراهیم پیغمبر مقامیدر ابراهیم علیه السلامنك آیاق ایزلری قالغان برطاشدر (وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ اٰمِنًا)(۱) وهركم كرسه اول ابوگه یعنی كعبة الله غه كرسه اول كمسه ایمین وقورقوسز بولور یعنی آنده كرگان كشیگه هیچ كم تعرض قیلماس گناهلی كشی آنده كرسه آنده وقتنده آكا جزا بیرلماس یاكه آنده كرگان كشی امانده بولوردن مراد اخلاصی ایله زیارت وطواف قیلغان كشی تموغ عذابندن ایمین بولور وگناهلری یارلقانوردیمكدر والله اعلم (وَلِلّٰهِ عَلَى النّٰاسِ حِجُّ الْبَيْتِ) وخدای تعالی نك حقیدر آدمیلر اوزرینه كعبة الله نی قصد ایتمك یعنی طواف وزیارت ایتمك (مَنِ اسْتَطٰاعَ اِلَيْهِ سَبِيلًا) شول كمسه گه كم كوچی یتار آنك كعبه گه بارورغه یول یوزندن یعنی یول خراجاتینه كوچی یتارلك بولغان كشیگه كعبة الله غه باروب حج قیلماق لازمدر اوشبو آیة كریمه كوچی یتكان كشیلرگه عمرنده بر مرتبه حج قیلونك فرض بولمافینه دلیلدر امام اعظم فاشنده فرض بولماقینك شرطلری یول خراجاتینه كوچی یتمك هم اوزی سلامت بولماق هم یول ایمین بولمافدر (وَمَنْ كَفَرَ) وهركم اشانماسه حجنك فرضلقینه (فَإِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعٰالَمِينَ) بس درستلكده خدای تعالی موكسز در بارچه عالملر خلقندن یعنی اشانماغانلرنك وبالی وضرری اوزلرینه بولور (قُلْ) ایتكل سن ای محمد علیه السلام كتاب اهلینه (یٰا

(۱) حق سبحانه وتعالی بو اورنده كعبة الله نك علامتلرندن ایكی تورلی علامتنی ذكر قیلدی برسی مقام ابراهیمدر ایكنچی سی آنده كرگان كشی نك امانده بولمافیدر بو ایكی دن باشقه هم كعبة الله ده كوب آیات وعلامت باردر مفسرلر بعضیلرینی ذكر ایتكانلر مثلا كوكل ارنك آكا میل ایتماكی وهر مؤمن نك آنی كوروگه رغبت ایتماكی هم آنك قبله بولمافی وآكا یمانلق قصد ایتكان كشیلرنك بلالرغه اوچرامافلری هم كعبة الله نك تو باسینه هیچ برفوش فونماوی وهیچ بروقتده طواف قیلوچیلردن خالی بولماوی هر هفته جمعه كیچه سنده اولیاء الله نك آنده جیولمافلری شول علامت لردندر

تفسیر حسینی

اَهْلَ الْكِتٰابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِاٰيٰاتِ اللّٰهِ) ای کتاب اهلی سز نی اوچون کافر بولاسز واشانمیسز الله تعالی‌نك آیتلرینه (وَاللّٰهُ شَهِيدٌ عَلٰى مٰا تَعْمَلُونَ) وخدای تعالی گواهدر سز اشلی تورغان نرسه‌گه یعنی سزنك حقلقنی یاشورگانگزنی وآیتلرگه اشانماوگزنی خدای تعالی بلور یهودیلر حجتك فرضلفینه اشانمادیلر سز مؤمنلر اوزگز ابراهیم پیغمبر ملتنده‌مزدیوب دعوا قیلاسز وحالانکه ابراهیم پیغمبر اوّلدن شام یرنده اقامت ایتدی آنك قبلهسی بیت‌المقدس ایدی اگر سزلر آنك ملتنده بولساگز سزنك قبله‌گز کعبه بولماسقه نیوش‌دیدیلر حق سبحانه وتعالی آلارنك سوزلرینی رد قیلوب یوقاریده‌غی آیتلرنی بیاردی وبیوردیکم عبادت اوچون اوّل یر یوزنده وضع ایتولگان ایو کعبه‌در آنده علامتلر باردر هم ابراهیم پیغمبرنك مقامی آنده‌در آنده باروب حج قیلماق مؤمنلرگه فرضدر (قُلْ) ایتکل ای محمد علیه‌السلام (يٰا اَهْلَ الْكِتٰابِ لِمَ تَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ) ای کتاب اهلی یعنی یهودیلر سز نی اوچون طیاسز خدای تعالی‌نك یولندن یعنی اسلام دینینه کرودن کشیلرنی نی اوچون منع قیلاسز یهودیلر مسلمان بولورغه تلاگان کشیلرنی هر تورلی حیله‌لر ایله اسلام دینینه کرتماسکه طرشورلر ایدی هم مسلمان بولغانلرنی کیری یهودیلك‌که قایتورغه اوندارلر ایدی بس خدای تعالی بیوردیکم سن آلارغه ایتکل سز نی اوچون خدای تعالی یولندن طیاسز (مَنْ اٰمَنَ) ایمان کیلتورگان کمسه‌نی نتاك کم عمار یاسرنی هم آنك یولداشلرینی یهودیلر اوز دینلرینه اوندارلر ایدی (تَبْغُونَهٰا عِوَجًا) استایسز خدای‌تعالی‌نك یولینه کجغرلقنی یعنی‌اسلام دینینی توغری توگل دیماکچی بولاسز (وَاَنْتُمْ شُهَدٰاءُ) وحالانکه سزلر اوزگز گواهلرسز اسلام دینی‌نك حق بولمافینه کتابلرگزدن کوروب هم ابراهیم ویعقوب علیهما السلام‌نك وصیتلری بوینچه حق وطوغری ایکانینی بلسز (وَمَا اللّٰهُ بِغٰافِلٍ عَمّٰا تَعْمَلُونَ) وخدای‌تعالی غافل توگلدرسز اشلی طورغان نرسه‌دن یعنی نی اشله‌گانگزنی همه‌سینی بلور (يٰا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا) ای ایمان کیلتورگان کمسه‌لر (اِنْ تُطِيعُوا) (۱) اگر اطاعت قیلسه‌گز وبوی صونسه‌گز سز (فَرِيقًا مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتٰابَ) کتاب بیرلگان کمسه‌لردن برگروهقه یعنی یهودیلرگه اطاعت قیلسه‌گز (يَرُدُّوكُمْ) کیری دوندرورلر آلار سزنی (بَعْدَ اِيمٰانِكُمْ) ایمان کیلتورگانگز صوگنده (كٰافِرِينَ) کافرلر ایتوب یعنی اگر یهودیلرگه ایه‌رسه‌گز آلار سزنی دینگزدن چغاروب مرتد وکافر قیلورلر آلارغه ایه‌رمه‌گز وآلارنك سوزلرینی طگلاماگز (وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ) ونیچك سز کافر بولورسز (وَاَنْتُمْ تُتْلٰى عَلَيْكُمْ اٰيٰاتُ اللّٰهِ) وحالانکه سزلر شول کشیلرسزکم اوقولور سزنك اوزگزگه الله تعالی‌نك آیتلری

۱) حق سبحانه وتعالی کتاب اهلینك شبهه‌لرینه جوابنی بیان ایدوب مسلمانلرغه نصیحت ایلادی کیم کتاب اهلینك یعنی یهود ونصارانك سوزلرینی طگلاماگز آلارنك سوزلرینه قولاق صالماگز زیرا که آلارنك سوزلرینی طگلاساگز شك وشبهه‌گه توشارسز ایمانلرگزغه زیان کیلور وآلارغه ایارساگزدینگزدن آیرلورسز

تفسیر جمالیدن

یعنی قرآن (وَفِیکُمْ رَسُولُهُ) هم سزنك آراكزده‌در خدای تعالی‌نك رسولی محمدعلیه السلام (ومن یعتصم بالله) وهر كم یابوششه خدای تعالی‌نك دینینه یاكه كتابینه (فقد هدی الی صراط مستقیم) بس تحقیق كونولدی‌اول كمسه طوغری بولغه (یا أیها الذین امنوا) ای‌ایمان كیلتورگان كمسه‌لر (اتقوا الله) قورقكز خدای‌تعالی‌دن (حق تقاته) تیوشلی بولغان قورقو برله (ولا تموتن) والبته اولماكزسز (الا وانتم مسلمون) مگر اولكز شول حالده‌كم سزلر مسلمانلرسز یعنی عمركز بارنچه اسلام دیننده ثابت بولكز اسلامدن آیرلماكز اوشبو آیتلر هم توبانده‌گی آیت انصاری صحابه‌لردن اوس وخزرج قبیله‌لری حقنده نازل بولغاندر اوس وخزرج قبیله‌لری جاهلیتده بربرسینه بیك قاطی دشمان ایدیلر همیشه آرالرنده صوغشلر بولوب كوب قانلر توگلور ایدی اسلام دینی ایله مشرف بولغانلرندن صوكه اسلام شرافتنه بو ایكی قبیله دوستلاشدیلر اوّلگی دشمانلقلری اونوتولدی یهودیلر بو ایكی قبیله‌نك دوستلاشمافینه بیك حسد قیلوب بولار آراسینه ینه دشمانلق صالورغه طرشدیلر تورلی حیله‌لر قیلدیلر عاقبت برمجلسه مذكور ایكی قبیله مسلمانلری ایله یهودیلر برگه جیولغانده یهودیلر بولارنك آرالرینه دشمانلق صالور اوچون بوایكی قبیله‌نك اوّلده‌گی صوغشلرینی هم بر بر سینه قیلغان جبر وظلم‌لرینی سویلب آچولرینی قابارتدیلر اوس قبیله‌سینك خزرج قبیله‌سینی خورلاب ایتكان بیتلرینی اوقودیلر خزرج قبیله‌سینك بیك آچولری كیلوب اوس قبیله‌سینی خورلادیلر هرایكی‌طرفدن كوب سوزلر بولوب آخرنه هرایكی قبیله تمام قورالانوب فارا قارشی صوغشورغه حاضرله‌ندیلر شول حالده رسول صلی الله علیه وسلم حضرتینه جبرائیل علیه السلام نازل بولوب اوشبو آیتلرنی كیلتوردی رسول اكرم حضرتی صوغش میدانینه باروب هرایكی قبیله مسلمانلرغه اوشبو آیتلرنی اوقوب كوب نصیحت قیلدی مین سزنك آراكزده بولا طوروب سزلر جاهلیة عادتلرینی طوتاسز حق تعالی سزلرنی اسلام دینی ایله مشرف قیلدی قدرینی بلكز كفران نعمت ایتمه‌كز یهودیلر سوزینه ایه‌رمه‌كز آلار سزگه دشمانلردر مقصودلری هر قایوكزغه ضرر وزیان ایرشدرمك‌در دیدی اوشبو آیتلرنی هم نصیحتلرنی ایشتكاچ هر ایكی قبیله قورالرینی طاشلاب یغلاشوب بربرسی‌ایله قوچاقلاشوب دوستلاشدیلر هرقایوسی یهودیلر سوزینه ایه‌روب یاكلمشقانلرینی بلدیلر واخلاصلری ایله توبه ایتدیلر حق‌سبحانه‌وتعالی آلارنی نصیحت قیلوب بیوردیكم (واعتصموا بحبل الله جمیعا) ویابوشكزسز ای مؤمنلر الله تعالی‌نك یمینه بارچه‌كز یعنی همه‌لركز قرآنغه یابشكز

یاکه خدای تعالی‌نك دینینه یابوشكز کم اول دین هیچده اوزولمی طورغان محکم یب شیکللیدر آکا یابوشقان کشی مقصودغه ایرشمی قالماس (ولا تفرقوا) (١) هم آیرلماکز بربرکزدن (واذکروا نعمة الله علیکم) دخی یادایتکز خدای تعالی‌نك نعمتینی سزنك اوزرکزکه اول نعمت اسلام دینی هم قرآن هم پیغمبرمز علیه السلامنك آلار یانینه هجرت قیلمافیدر (اذ کنتم اعداءً) یادایتکز شولوقتکم بولدکز سزدشمانلر بربرکزکه یعنی جاهلیتده ایکی قبیله بربرکزکه دشمان ایدکز وهمیشه صوغشور ایدکز (فالف بین قلوبکم) بس الله‌ندردی خدای تعالی سزنك کوکللرکزآراسین یعنی اسلام دینی برکتنده سزلرنی بربرکزکه دوست قیلدی وآراکزداغی دشمانلقنی کیتاردی (فاصبحتم بنعمته اخوانا) بس ئهورلدکز سز خدای تعالی‌نك رحمتی برله فرنداشلر ودوستلر بولوب بربرکزکه (وکنتم علی شفا حفرة) هم بولدکز سز جهالتکز سببلی بر چوقورنك چیتنده (من النار) اوطدن یعنی یاکلشوب تموغنك چیتینه یتکان واوطقه توشارکه یاقنلاشقان ایدکز اگر شول حالکزده دنیادن کیتسه‌کز سزنك اورنکز تموغ بولور ایدی (فانقذکم منها) بس قوتقاردی خدای تعالی سزلرنی اول اوطدن وتموغ عذابندن (کذلك یبین الله لکم) اوشاندای بیان قیلور خدای تعالی سزلرکه (آیاته) اوزینك وحدانیتی‌نك دلیللرینی (لعلکم تهتدون) شایدکم سزلر کونولورسز وطوغری یولده ثابت بولورسز (ولتکن منکم امة) والبته کیره‌کدرکم بولسون سزلردن بر کروه‌کم آلار (یدعون الی الخیر) اونه‌رلر ایدگولکه آدمیلرنی یعنی اسلام دینینه اونده‌رلر (ویامرون بالمعروف) هم بیورورلر یخشی اش برله یعنی کتاب وسنتکه موافق بولغان اشلر برله بیورورلر (وینهون عن المنکر) دخی طیارلر بوزوق اشدن یعنی قرآنغه وحدیثکه خلاف بولغان اشلردن وبدعتلردن طیارلر (واولئك هم المفلحون) واوشبو کروه یعنی یخشی‌لقغه بیوروب یمانلقدن طیغوچیلر آلاردر مقصودغه ایرشکوچیلر وقول اوستونلکی طاپقوچیلر اوشبو آیت کریمه امر معروف ونهی عن المنکرنك فرض کفایه بولماقینه دلیلدر (ولا تکونوا) وبولماکزسز ای مسلمانلر (کالذین تفرقوا) شول کمسه‌لرشکللی‌کم آیرلدیلر وکروه کروه بولدیلر نتاك کم یهود ونصارا اوز آرالرنده ئللره نیچه فرقه‌لرکه آیرلدیلر تورلی تورلی مذهبلر بولوب برسی ایکنچیسینی دشمان کوردیلر (واختلفوا) هم خلافلق قیلشدیلر دینلری طوغریسنده (من بعد ما جاءهم البینات) آلارغه روشن وظاهر بولغوچی دلیللرکیلکاندن صوك یعنی پیغمبرلرینه

١) اوشبو آیة کریمه‌دن اصول دینده تفرق ایتمك وتورلی مذهبلرکه آیرلشمافنك حرام ایدکی آکلانور معتزله وشیعه هم خوارجلرنك آیرلماقلری کبی

کتابلر ایندرلوب دین وشریعتلری تمام بلنگاندن صوك اختلاف قیلدیلر یهودیلر موسی علیه السلام وفاتندن بیشیوزیل مقداری اونکچ دینلری طوغریسنده خلافلق قیلشدیلر ونصارالر عیسی علیه السلام کوککه آشقاندن صوك اختلاف ایتدیلر (وأولئك لهم عذاب عظیم) واوشبو گروه یعنی دینلرنده خلافلق ایتکوچیلر وآیرلغوچیلر بولغوچیدر آلارغه الوغ عذاب آخرتده (یوم تبیض وجوه) شولکونده کم آغاروریعنی آق بولور یوزلر (وتسود وجوه) هم قارا بولوریوزلر یعنی مؤمنلرنك یوزلری آق بولور وکفر اهلینك یوزلری قارا بولور (فأمّا الّذین اسودّت وجوههم) بس شول کمسه لرکم قارالدی آلارنك یوزلری ایتورلر آلارغه شلته یوزندن (أکفرتم بعد ایمانکم) ایا کافر بولدکزموسز ایمان کیلتورگانکزدن صوك یعنی کتاب اهلینه ایتولور اوز پیغمبرکزگه ایمان کیلتورگلاندن صوك محمد علیه السلامغه انکار ایدوب کافر بولدکزمو یاکه منافقلرغه ایتولور تلرکز برله ایمان کیلتورگانکزدن صوك کوکلرکز برله اشانماینچه کافر بولدکزمو یاکه مرتد بولغان کمسه لرگه ایتولور برمرتبه ایمان کیلتورگانکزدن صوك کیری مرتد بولدکزمو یاکه بارچه کفر اهلینه ایتولورکم المیثاق ایمانندن دونوب کفرنی اختیار ایتدکزمو (فذوقوا العذاب) بس طاتوکز تموغ عذابینی (بما کنتم تکفرون) شول نرسه سببلی کم اشانماس بولدکزسز وحقلغنی انکار ایتدکز (وأمّا الّذین ابیضّت وجوههم) واما شول کمسه لرکم آق بولدی آلارنك یوزلری یعنی مؤمنلر (ففی رحمة الله) بس الله تعالی نك رحمتنده یعنی جنتده بولغوچیلردر آلار (هم فیها خالدون) آلار اول جنتده منگو قالغوچیلردر (تلك) اوشبو ذکر ایتولگان خبرلر وحکملر (آیات الله) الله تعالی نك آیتلریدر (نتلوها علیك بالحق) اوقیمز اول آیتلرنی سنك اوزرکا ای محمد علیه السلام حقلق وتوغریلق برله (وما الله یرید ظلما) وتلار ایماسدر خدای تعالی ظلم لغنی (للعالمین) عالملر اهلینه یعنی هیچ کمگه ظلم ایتکوچی توگلدر گناهسز عذاب قیلماس (ولله ما فی السّموات) وخدای تعالی نکدر کوکلرده بولغان نرسه (وما فی الأرض) هم یرده بولغان نرسه (والی الله ترجع الامور) وخدای تعالی صاری قایتارلور بارچه اشلر (کنتم خیر أمّة) بولدکزسز ای مؤمنلر شول گروهنك یخشیراقی کم (أخرجت للنّاس) چغارلدی اول گروه آدمیلر اوچون یعنی دنیاده بولغان بارچه امتلرنك ایدگورا کی وخیرلیراکی سز (تأمرون بالمعروف) سز بیوراسز ایدگو اش برله آدمیلرنی (وتنهون عن المنکر) هم طیاسز بوزق اشدن (وتؤمنون بالله) دخی

اشاناسز چن اشانو برله خدای تعالی گه یعنی خدای تعالی ایندرگان نرسه‌لرنك بارچه‌سینه ایمان کیلتوراسز (وَلَوْ اٰمَنَ اَهْلُ الْكِتٰبِ) واگر ایمان کیلتورسه‌لر ایدی کتاب اهلی یعنی یهود عالملری ایمان کیلتورسه‌لر ایدی قرآنغه (لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ) البته بولور ایدی یخشیراق آلارنك اوزلری اوچون (مِنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ) باردر آلاردن بعضلری مؤمنلر واشانغوچیلر قرآنغه عبدالله بن سلام هم آنك یولداشلری کبی (وَاَكْثَرُهُمُ الْفٰسِقُونَ) وآلارنك کوبراکی فاسقلر واسلام دیننده طشقه چقغوچیلردر (لَنْ يَضُرُّوكُمْ) هرگیز ضرر ایرشدرماسلر کافرلر سزلرگه (اِلَّا اَذًى) مگر آزغنه رنجو ایتارلر یعنی سزنی کفرگه اوندارلر یاکه بهتان وحقارت قیلورلر یاکه صوغوشامز دیب قورقتورلر آرتق اش اشلی آلماسلر (وَاِنْ يُقَاتِلُوكُمْ) واگر صوغوششه‌لر آلار سزنك برله (يُوَلُّوكُمُ الْاَدْبَارَ) دوندرورلر آرقالرینی سزلرگه یعنی مغلوب بواوب قاچارلر (ثُمَّ لَا يُنْصَرُونَ) مونك صوكنده یاردم بیرلماسلر آلار یعنی هیچ‌کم آلارغه یاردم بیرماس (ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ) لازم ایتولدی یهودیلر اوزرینه خورلق وذلیللك (اَيْنَمَا ثُقِفُوا) هر قایو اورنده طابولسه‌لر آلار یعنی هر یرده بولسه‌لر خورلق ایله طورورلر آلارنی اولتورورلر واسیر قیلورلر (اِلَّا بِحَبْلٍ مِنَ اللّٰهِ) مگر خدای تعالی‌دن بولغوچی برعهد برله (وَحَبْلٍ مِنَ النَّاسِ) هم مؤمنلردن برعهد برله یعنی الله تعالی‌نك حکمی ایله مؤمنلرگه جزیه تولاب کنه ایمین لکده تورورلر (وَبَاۤءُوا بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِ) هم قایتدیلر اول یهودیلر الله تعالی‌نك غضبینه یعنی خدایتك آچووینه مستحق بولدیلر (وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ) هم لازم ایتولدی آلارغه مسکین‌لك ومحتاجلق یعنی همیشه خور وذلیل بولوب فقیر ومحتاج کشیلر صورتنده یورورلر (ذٰلِكَ) اوشبو اش یعنی یهودیلرنك بوطریقه خور وذلیل هم خدایتك آچووینه مستحق بولولری (بِاَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ) شول سببلیدرکم بولدیلر آلار عبادلرندن کافر بولورلر واشانماسلر (بِاٰيٰتِ اللّٰهِ) الله تعالی‌نك آیتلرینه (وَيَقْتُلُونَ الْاَنْبِيَاۤءَ) هم اولتورور بولدیلر پیغمبرلرنی (بِغَيْرِ حَقٍّ) حقلقدن باشقه یعنی ناحق ایکانینی اوزلری بلا توروب اولتوردیلر (ذٰلِكَ) اوشبو اش یعنی آلارنك کفرلری وپیغمبرلرنی اولتورولری (بِمَا عَصَوْا) شول نرسه سببلیدرکم قارشدیلر آلار خدایتك فرمانینه (وَكَانُوا يَعْتَدُونَ) هم چهار بولدیلر آلار خدای تعالی‌نك چیکلرندن روایت ایدلمشدرکم عبدالله بن سلام هم آنك یولداشلری یهودیلکدن دونوب اسلام دولتی ایله مشرف بولغانلرندن صوك یهودیلر طعنه قیلوب ایتدیلرکم آلار

بزنك یاوزلرمزدن ایدیلر آتا بابالرمز یولندن چقدیلر حق سبحانه وتعالی آیت
یبارد یکم (لیسوا سواء) برابر وتیکز توگللردر کتاب اهلندن ایمان کیلتورگان
کمسه‌لر کافرلری برله (من اهل الکتاب) کتاب اهلندن باردر (امة قائمة) بر گروه
تورغوچی وثابت بولغوچی اسلام دیننده عبدالله بن سلام هم آنك اصحابی هم
حبشه ونجراندن ایمان کیلتورگان نصرانیلر کبی (یتلون ایات الله) اوقورلر آلار
خدای تعالی‌نك آیتلرینی یعنی قرآن اوقورلر (آناء اللیل) کیچه وقتلرنده (وهم
یسجدون) وحالانکه آلار اوزلری سجده قیلورلر یعنی نماز اوقوغان حاللرنده
قرآن اوقیلر بونمازدن مراد آخشام ویستو نمازلریدر دیمشلر (یؤمنون بالله)
اشانورلر کتاب اهلندن ایمان کیلتورگان کمسه‌لر الله تعالی‌گه (والیوم الاخر)
هم آخرت کونینه (ویامرون بالمعروف) دخی بیورورلر آلار ایزگو اش برله
خلقنی (وینهون عن المنکر) هم طیارلر یوزق اشدن (ویسارعون فی الخیرات)
دخی آشوغورلر ایزگولکلرنی اشلارگه (واولئك من الصالحین) واوشبو گروه
ایزگولر جمله‌سندندر (وما یفعلوا من خیر) وهر نرسه‌کم قیلورلر آلار ایزگولکدن
هم طاعت وعبادتدن (فلن یکفروه) بس هرگیز اجرندن محروم ایتولمش
بولماسلر آلار یعنی اجر وثوابی آلازغه ایرشور (والله علیم بالمتقین) وخدای‌تعالی
بیك بلگوچیدر تقوالق ایتکوچیلرنی (ان الذین کفروا) درستلکده شول کمسه‌لرکم
کافر بولدیلر واشانمادیلر قرآنغه هم محمد علیه‌السلامغه کعب بن‌اشرف یهودی وآنك
یولداشلری کبیلر (لن تغنی عنهم) هرگیز دفع قیلماس وکیتارماس آلاردن
(اموالهم) آلارنك ماللری (ولا اولادهم) دخی بالالری دفع قیلماس (من الله
شیئا) الله تعالی‌نك عذابندن برنرسه‌نیده (واولئك اصحاب النار) واوشبو کمسه‌لر
تموغ اهلاریدر (هم فیها خالدون) آلار اول تموغده منگو قالغوچیلردر (مثل
ما ینفقون) شول نرسه‌نك اوخشاشی‌کم نفقه قیلورلر وبیرورلر آنی یهودیلر
ومشرکلر یاکه منافقلر (فی هذه الحیوة الدنیا) اوشبودنیا تریك‌لکنده (کمثل ریح)
شول جیل شکللیدرکم (فیها صر) باردر اول جیلده قاطی صوقلق یعنی بیك
صالقون جیل شکللیدرکم (اصابت حرث قوم) ایرشدی‌اول جیل برقومنك ایگونلکینه‌کم
(ظلموا انفسهم) ظلم‌لق ایتدیلر اول قوم اوز نفسلرینه یعنی کافر بولدیلر وگناهلر
اشلادیلر یاکه خدای تعالی حقینی اوتامادیلر شول سببلی آلارنك ایگونلکلرینه
آفتلی بولغان صالقون جیل ایرشدی (فاهلکته) بس هلاك ایتدی اول جیل آلارنك

۱) اوشبو آیت کریمه‌دن
برقومنك ایگونلکلرینه
آفت ایرشمکی وقحطلق
بولماقی اوزلرینك گناهلری
شومیلقندان بولمافنی
آکلانادر فافهم

ایگونلکینی (وَمَا ظَلَمَهُمُ اللّٰهُ) وظلملق ایتمادی آلارغه الله تعالی ایگونلرینی هلاك ایتو برله (وَلٰكِنْ اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ) ولکن اوز نفسلرینه ظلملق قیلالر آلار شرك وگناهلری سببلی حق سبحانه وتعالی اوشبو آیتده خدای رضاسی اوچون بولماغان بلکه دنیا تریکلکی اوچون گنه صرف ایتولگان نفقه‌لرنی آفتلی جیل ایرشوب هلاك وضایع بولغان ایگونگه اوخشاتادر اول ایگوندن هیچ فائده حاصل بولماغان شکللی مذکور نفقه‌لرنك هم هیچده اجر وثوابی بولماس (يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا) ای ایمان کیلتورگان کمسه‌لر (لَا تَتَّخِذُوا) توتماگز (بِطَانَةً مِنْ دُونِكُمْ) یاشرن دوستلقنی اوزگزگه باشقه‌دن یعنی مسلمان بولماغان کشیلرنی یاشرون دوست‌ایتوب طوتمه‌گز صحابه‌لردن بعضیلری منافقلر ایله دوست بولغانلر ایدی خدای تعالی بواشدن نهی‌ایدوب بیوردیکم مسلمان بولماغان کشینی دوست طوتماگز (لَا يَاْلُونَكُمْ خَبَالًا) کیمچیلك ایتمه‌سلر اول منافقلر سزنك حقگزده فتنه وبوزوقلق قیلوده یعنی سزگه یخشیلق ایتمه‌سلر قوللرندن کیلگان قدر زیان ایته‌رگه طرشورلر (وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ) سویه‌رلر وآرزو قیلورلر آلار سزنك مشقته وچیتن‌لکده بولمافگزنی (قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ) تحقیق ظاهر بولدی دشمانلق (مِنْ اَفْوَاهِهِمْ) آلارنك آغزلرندن یعنی یهودیلر ومنافقلر همیشه مسلمانلرنك عیبلرینی ازلاب آلارنی خورلاب سویله‌شه‌لر (وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ) وشول نرسه‌کم یاشورر آلارنك کوکره‌کلری یعنی آلارنك کوڭللرنده بولغان مسلمانلرغه دشمانلقلری (اَكْبَرُ) اولوغراقدر تللری برله بلدرگان دشمانلقلرندن (قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْاٰيَاتِ) تحقیق بیان قیلدق سزلرگه ای مؤمنلر آیتلرنی کفر اهلی ایله دوست بولو تیوش توگللکی حقنده (اِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ) اگر آڭلار بولسه‌گز وبلسه‌گز سز (هَا اَنْتُمْ اُولَاءِ) آگاه بولگزسز ای اوشبو کمسه‌لر یعنی باشقه دین اهلینی دوست طوتقوچیلر (تُحِبُّونَهُمْ) سزلر دوست طوتاسز وسویه‌سز آلارنی وآلارنك مسلمان بولولرینی تله‌یسز (وَلَا يُحِبُّونَكُمْ) وآلار سویمه‌سلر سزنی هم سزنی کفرگه اوندرلر (وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهِ) وسزلر اشاناسز خدای تعالی‌دن کیلگان کتابنك بارچه‌سینه آلار بعضیلرینه اشانمیلر (وَاِذَا لَقُوكُمْ) وهر قایچان بولقسه‌لر آلار سزلرگه (قَالُوا اٰمَنَّا) ایتورلر ایمان کیلتوردك بزهم سزنك کبی‌دیوب (وَاِذَا خَلَوْا) وهر قایچان آولاق قالسه‌لر آلار اوز آرالرنده (عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْاَنَامِلَ) تشله‌رلر سزنك اوزرگزگه بارماق باشلرینی (مِنَ الْغَيْظِ) آچودن یعنی سزلرگه بیك قاطی دشمانلق وآچولرندن اوز

بارمافقلرینی اوزلری تشلرلر (قُلْ) ایتکل سن ای محمد علیه السلام اول منافقلرغه (مُوتُوا بِغَیْظِکُمْ) اولکزسز اوز آچووکز برله (انَّ اللّٰه عَلیمٌ) درستلکده الله تعالی بلکوچیدر (بِذاتِ الصُّدُور) کوکره‌کلرده بولغان نرسه‌نی یعنی سزنك کوکل‌لرکزده بولغان نفاق وعداوتکزنی بلور (اِنْ تَمْسَسْکُمْ حَسَنَةٌ) اگر ایرشسه سزلرگه ای مؤمنلر برایدگولك یعنی خدای تعالی‌نك نصرتی ایرشسه وقولکزغه غنیمت مال کرسه (تَسُؤْهُمْ) قایغولی قیلور اول‌اش منافقلرنی یعنی مسلمانلرغه شادلق ایرشکانکه کونله‌شوب آلار قایغورورلر (وَاِنْ تُصِبْکُمْ سَیِّئَةٌ) واگر ایرشسه سزلرگه بریاوزلق وفایغو نتاك کم احد صوغشنده واقع بولدی (یَفْرَحُوا بِها) شادلانورلر اول منافقلر آنك سببلی (وَاِنْ تَصْبِرُوا) واگر صبر قیلسه‌کز وچداسا کز سز ای مؤمنلر یهودیلرنك جفاسینه یاکه منافقلرنك مکرودشمانلقلرینه (وَتَتَّقُوا) هم صافلانسه‌کزسز دشمانلر برله دوستلق قیلودن (لا یَضُرُّکُمْ کَیْدُهُمْ شَیْئًا) ضرر بیرمه‌س سزلرگه آلارنك مکر وحیله‌لری هیچ برنرسه (انَّ اللّٰه بِما یَعْمَلُونَ مُحیطٌ) درستلکده خدای تعالی آلارنك اشلی طورغان نرسه‌لرینی احاطه ایتکوچیدر علمی برله یعنی بارچه اشلرینی بلکوچیدر (وَاِذْ غَدَوْتَ مِنْ اَهْلِکَ) ویاد ایتکل ای محمد علیه السلام شول وقت‌کم چقدك سن ایرنه برله اوزکنك ایوجماعتلرك یانندن اوشبو آیت کریمه احد صوغشی واقعه‌سنه ایندر لمشدر هجرتنك اوچونچی یلنده شوّال آیینك یدنچی کونده ابو سفیان عرب مشرکلری قبیله‌لرندن اوچ مك آملی وجیاولی لشکر ایله صوغش اوچون مکه‌دن مدینه‌گه یونالدی مدینه‌گه یقین بولغان احد طاوی تیکره‌سینه توشوب صوغشقه حاضرله‌نوب توردیلر رسول صلی الله علیه وسلم بوخبرنی ایشتکاچ مدینه‌دن طشقه چقماینچه شهرده طوروب صوغشونی معقول کوردی بو خصوصده صحابه‌لرنی چاقرب کیکاش قیلدی صحابه‌لردن بعضیلری اولحضرتنك فکرینی مناسب کوروب شهردن چقماینچه‌غنه صوغشماقیمز یخشیراق بولور دیدیلر بدر صوغشنده حاضر بولا آلماغان پهلوانلر شهردن طشقه چغوب صوغشونی تله‌دیلر عاقبت پیغمبرمز علیه السلام شهردن چغارغه قرار بیروب مهاجرین هم انصاری صحابه‌لردن بر مك کشی ایله فورالانوب دشمانغه قارشی مدینه‌دن چقدیلر یولده عبدالله بن ابی منافق منافقلردن اوچیوز کشی ایله بزنی اوچون اوزلرمزنی هم بالاچاغالرمزنی اولنورته‌مز دیوب صوغشقه بارماینچه کیری قایتوب کیتدیلر انصاریلردن عمرو بن خرزج آلارنك آرتلرندن یتوب پیغمبرنی طاشلاب قایده باراسز خدایدن فورقمایسزمو بو اشنی اشله‌مه‌کز دیوب کوب اوکوتله‌ب فارادی منافقلر طکلامادیلر

احد صوغشی قصه‌سی

اگرده بو صوغش حق وتیوشلی دیب بلسه‌ك سزگه ایه‌رور ایدك لكن بزنك فكرمزچه بو صوغش خطادر تیوشلی توگلدر شولای بولغاچ بزنی اوچون اوزمزنی هلاك لك كه‌صالابق دیدیلر انصار یلردن خرزج قبیله‌سندن بنوسلمه واوس قبیله‌سندن بنو الحارث جماعتلری هم عبدالله بن ابی گه‌ایه‌روب یولدن گیری قایتوب كیتمه‌كچی بولغانلر ایدی حق سبحانه وتعالی آلارنك كوڭللرینی ثابت قیلوب اول فكردن دوندیلر رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلری قالغان یدی یوز كشی ایله احد طاوی یاننده دشمانغه قارشی صف باغلادیلر احد طاوی آرتلرنده ومدینه شهری قارشولرنده ایدی رسول حضرتلری احد طاوی آراسندن چغا طورغان یولنك آغزینه ایللی اوق آطوچی یكتلرنی قاراول ایتوب قویدی اوشبو اورندن هیچده كیتمه‌كز دیوب آلارغه بیك مبالغه ایله امر قیلدی حق سبحانه وتعالی شول واقعه‌دن خبر بیروب بیوردیكم شولوقتكم چقدكڭسن ایرته برله اهلك یاننده یعنی حضرت عائشه‌نك منزلندن چقدك (تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنِينَ) حاضرلرسن مؤمنلركه (مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ) اورنلرنی صوغش اوچون صوغش اوچون اورنلر حاضرلامكی شولطریقه ایدی كم زبیر بن العوام رضی‌الله عنه‌نی اوز قول آستنده‌غی لشكری ایله لشكرنك اوڭ طرفینه بیلگوله‌دی مقداد بن اسود رضی‌الله عنه‌نی صول طرفقه قویدی امیر حمزه رضی‌الله عنه‌نی قبله طرفینه تعیین قیلدی حضرت علی رضی‌الله عنه‌نی اول حضرت اوزیانلرنده طوتدی شول وشچه صوغشقه حاضرلندیلر (وَاللَّهُ سَمِيعٌ) وخدای تعالی ایشتكوچیدر سزنك سوزلركزنی (عَلِيمٌ) بلگوچیدر نیتلركزنی (إِذْ هَمَّتْ طَائِفَتَانِ مِنْكُمْ) شولوقت كم قصد ایتدیلر ایكی گروه سزلردن یعنی بنوسلمه هم بنو الحارث جماعتلری قصد قیلدیلر (أَنْ تَفْشَلَا) شونی‌كم قورقسه‌لر آلار وكیری قایتوب كیتسه‌لر یعنی عبد الله بن ابی منافقغه ایه‌روب یولدن كیری قایتوب كیتونی قصدایتدیلر (وَاللَّهُ وَلِيُّهُمَا) وحالانكه خدای تعالی اول ایكی گروهنك حافظی وصاقلاغوچیسیدر یعنی آلارنیچك كیری قایتوب كیتسونلر خدای تعالی آلارنی اول اشدن صاقلادی وكوڭللرندن قورقونی كیته‌روب آلارغه ثبات وغیرت بیردی شول سببلی قصدایتكان بولسه‌لرده كیری قایتوب كیتمه‌دیلر (وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ) وخدای تعالی اوزرینه كیره‌كدركم توكل ایتسونلر واشلربنی طاپشرسونلر مؤمنلر (وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ) وتحقیق نصرت ویاردم بیردی سزلرگه خدای تعالی بدر صوغشنده (وَأَنْتُمْ أَذِلَّةٌ) وحالانكه سزلر اول وقتده ضعیف وخورلر ایدكز دشمانلر كوزنده یعنی دشمانلرغه بیك آز كورنور ایدكز سزدن قورقماسلر ایدی شولای بولسه‌ده

خدای تعالی سزلرگه نصرت ویاردم بیردی دشمانتی جیڭدكز (فَاتَّقُوا اللّٰهَ) بس قورقكز الله تعالی دن مشركلرنك كوبلكينه ومنافقلرنك كبری قایتولرینه فاراب صوغشدن غیرتكزنی سوندرمه كز (لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ) شاید كم سزلر شكرانه قیلورسز خدای تعالی نك نعمتلرینه وصوغشدن باش طارتماس سز خدای تعالی سزگه یاردم بیرور بس مؤمنلرنك بدر صوغشنده نصرت ویاردم طابولربنی بیان ایدوب بیورورکم (اِذْ تَقُولُ) شولوقتكم ایتور ایدك سن ای محمد علیه السلام (لِلْمُؤْمِنِينَ) مؤمنلرگه یعنی مؤمنلرنك صوغشده عاجز قالغان وقتلرنده آلارغه ایتدك (اَلَنْ يَكْفِيَكُمْ) ایا كفایه قیلماس مو ویتماسمو سزلرگه (اَنْ يُمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ) شولكم مدد قیلسه سزلرگه پروردكار كز (بِثَلٰثَةِ اٰلٰفٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ) اوچ مك مقداری برله فرشته لردن (مُنْزَلِينَ) ایندرلمشلر بولغانلری حالده اول فرشته لر یعنی ربكز كوكدن اوچ مك فرشته ایندروب سزلرگه مدد قیلسه شول سزگه یتماسمو بدر صوغشنده خدای تعالی نك مؤمنلرگه مدد ایتمكی اوّلده برمك فرشته برله ایدی صكره اوچ مك بولدیلر آندن صوكڭ بش مك بولدیلر (بَلٰٓى اِنْ تَصْبِرُوا) بلی اگرسز صبر ایتسا كز صوغشنك قاطیلقینه (وَيَتَّقُوا) هم صافلانسا كز پیغمبرنك سوزینه خلافلق قیلودن صوغش طوغریسنده (وَيَاْتُوكُمْ مِنْ فَوْرِهِمْ) هم كیلسه لر سزلرگه مشركلر آچولرندن هجوم قیلوب یا كه هیچده توقتاماینچه بیك تیزلك ایله كیلسه لر (هٰذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ) اوشبودركم مدد قیلور سزگه پروردكار كز (بِخَمْسَةِ اٰلٰفٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ) بش مك مقداری برله فرشته لردن (مُسَوِّمِينَ) علامتلا گوچیلر بولغانلری حالده اول فرشته لر اوزلرینی پهلوانلرنك عادتلری شولدركم صوغشقه بارغانده اوزلرینه هم آطلرینه علامتلر طاغارلر بدر صوغشنده حاضر بولغان فرشته لرنك علامتلری شول، ایدیكم آطلرینك ماكلایلرینه هم قویرق اوستلرینه قزل علم باغلانغان ایدی هم باشلرنده آق چالما قویرقلری ایكی ایكلری اورتاسینه صالوندرلغان ایدی (وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ اِلَّا بُشْرٰى لَكُمْ) وقیلمادی خدای تعالی بو اشنی یعنی فرشته لر یباروب مدد بیرونی مگر قیلدی سویونچ سزلرگه (وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُمْ بِهِ) هم قرار قیلسون اوچون سزنك كوكللرگز اول مدد ویاردم سببلی (وَمَا النَّصْرُ اِلَّا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ) وتوگلدر نصرت ویاردم مگر الله تعالی قاشندن غنه در (اَلْعَزِيزِ) غالب بولغوچی الله تعالی (اَلْحَكِيمِ) حكمت ایاسیدركم هر اشی حكمت مقتضاسنچه در (لِيَقْطَعَ طَرَفًا) سزگه یاردم بیردی خدای تعالی بدر صوغشنده

١) احد صوغشی قصه سینك اجمالی شولدركیم هر ایكی لشكر فارا فارشی صفلر باغلاغاندن صوكڭ صوغشقه كرشدیلر قریش اشكربنك علم توتقوچیلری برسی آرتندن برسی هلاك بولوب عاقبت مشركلر مغلوب بولوب قاچا باشلادیلر مسلمانلر دشمان لشكری تورغان اورنغه كیلوب غنیمت مال لرنی ونرسه لرنی جیارغه توتوندیلر طاو آراسندان چغا تورغان بول آغزینه پیغمبر علیه السلام امری ایله فاراولغه قویولغان اوق آطوچی یكنلر غنیمت مالغه فرغوب اول اورننی طاشلاب كیتدیلر باشلغلری عبد الله كیتماگزدیب نیقدر یالونسه ده طوكلامادیلر شول وقتده مشركلر بولنی بوش كورب شول بولدان چغوب عبد الله نی قالغان بولداشلری ایله شهید قیلدیلر هم غنیمت مالی جیو برله مشغول بولغان مسلمانلرنك آرتلرندن كیلوب آكسزدن هجوم قیلدیلر اش عكسنچه بولدی اسلام لشكری قاچارغه توتوندیلر امام حمزه هم صحابه لردن یتمش كشی شهید بولدیلر مسلمانلر اوچون اولوغ قایغو یولدی تفسیر حسینی

ناکم کیسما کی وبوزمافی اوچون برطرفنی (مِنَ الَّذِینَ کَفَرُوا) کافر بولغان کمسه‌لردن یعنی مشرکلرگه صنقلق کیلسون اوچون سزلرگه مدد ویاردم بیردی (أَوْ یَکْبِتَهُمْ) یا ایسه یوز توبان قیلسون اوچون آلارنی یعنی مشرکلرنی خوروذلیل قیلو اوچون (فَیَنْقَلِبُوا خَائِبِینَ) بس کیری دونسونلر وقایتسونلر اول مشرکلر محروم وامیدسزلر بولغانلری حالده یکلما کلری سببلی بدر صوغشنده مسلمانلر مشرکلرگه فاراغانده بیك آز بولسه‌لرده حق تعالی‌نك یاردمی ایله غالب بولدیلر مشرکلرگه بیك اولوغ صنقلق کیلدی فریشنك اولوغلرندن یتمش کشی هلاك بولدی ویتمش کشی مسلمانلرغه اسیر توشدی احد صوغشنده مسلمانلرغه صنقلق کیلدی صحابه‌لردن یتمش کشی شهید بولدیلر امام حمزه رضی الله عنه شهید بولدی رسول صلی الله علیه وسلم‌نك مبارك تشلرینی صندریلر دیلر مسلمانلر اوچون بیك آغر وچیتن کون بولدی حق سبحانه وتعالی احد صوغشی آراسنده بدر صوغشی قصه‌سینی ذکر ایلاما کی صحابه‌لر صبر ایله شکرنی برگه جمع قیلسونلر اوچوندر یعنی احد صوغشنده بولغان قایغولرغه صبر ایتکان وقتلرنده بدر صوغشنده غالب بولولرینی ایسلرینه توشوروب شکرانه قیلسونلر اوچوندر احد صوغشنده مؤمنلر مشرکلردن بیك جفالر کورگاچ رسول صلی الله علیه وسلم مشرکلر حقنده آلارنی خدای تعالی هلاك ایتسون دیب بددعا قیلماقچی بولدی بس حق سبحانه وتعالی آیت بیاردیکم (لَیْسَ لَكَ مِنَ الْأَمْرِ شَیْءٌ) یوقدر سکا ای محمد علیه السلام اوشبو اشدن هیچ نرسه یعنی آلارنی هلاك ایتمك وتوزك قیلماق سنك قولکده توگلدر (أَوْ یَتُوبَ عَلَیْهِمْ) (۱) یا ایسه شولکم توبه نصیب قیلور خدای تعالی آلار اوزرینه یعنی اختیار خدای تعالی‌ده‌در تلاسه آلارغه توفیق وهدایت بیروب اسلامنی نصیب قیلور (أَوْ یُعَذِّبَهُمْ) یا ایسه عذاب قیلور آلارنی کفرلرنده‌قرار ایتسه‌لر (فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ) بس درستلکده آلار ظلملق ایتکوچیلردر کفر وشرکلری سببلی (وَلِلَّهِ مَا فِی السَّمَاوَاتِ) وخدای تعالی‌نك بولغوچیدر کوکلرده بولغان نرسه (وَمَا فِی الْأَرْضِ) هم یرده‌گی نرسه (یَغْفِرُ لِمَنْ یَشَاءُ) یارلقار اول خدای تعالی اوزی تلاگان کمسه‌نی (وَیُعَذِّبُ مَنْ یَشَاءُ) هم عذاب قیلور اوزی تلاگان کمسه‌نی (وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِیمٌ) وخدای تعالی یارلقاغوچیدر مؤمنلرنی رحمت ایتکوچیدر اوزینك بنده‌لرینه (یَا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا) ای ایمان کیلتورگان کمسه‌لر (لَا تَأْکُلُوا الرِّبَا) آشاماکزسز ربانی (أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً) نچه اولوشلر ایتوب یعنی بورچقه بیرگان

(۱) اوشبو آیة کریمه‌نك سبب نزولنده اهل تفسیر اختلاف ایتدیلر بعضیلر بئر معونه اهلی حقنده نازل بولدی دیورلر آلارینمش کمسه ایدیلر پیغمبرمز علیه السلام الارنی بئر معونه دیگان برگه آندا غی مسلمانلرغه قرآن وشریعت اوبراتماك اوچون یبارگان ایدی بئر معونه‌دا گی کشیلر ظلم ایدوب آلارنی اولتوردیلر بو اشکه رسول صلی الله علیه وسلم بیك محزون بولوب بیك ارنجوب برآیغه قدر هر ابرته نمازنده اول کشیلرگه بددعا ایتکاچ حق تعالی دن اوشبو آیت نازل بولدی وبعضیلر دیمشلردر کیم احد صوغشنده رسول اکرم حضرتلرینك مشرکلر طرفندن مبارك باشلری جراحتلنوب ومبارك تشلری صندرلوب یوزلرندن قان آقماچ اول حضرت صلی الله علیه وسلم قریش قومی حقنده بددعا ایتماکچی بولوب پیغمبرلرینه اوشبو اشلرنی قیلغان قوم نچوك فلاح وسعادت طاپسونلر دیدی بس حق تعالی دن اوشبو آیت نازل بولدی تبیاندن

مالکزنی ئللہ نیچہ فات آرتق ایتوب آلماکز جاهلیتده عادت شول ایدیکم براو بورچقه بر وعده ایل آچه بیروب تورسه بورچقه آلغان کشی وعده‌سی یتکاچ تولی آلماسه آچه ایاسی اول آچه‌نك فائضینی یعنی پروسینتی‌نی آرتدرورایدی وقت کیچوکان صایون پروسینتی آرتا بارور ایدی شولای ایتوب بورچقه آلغان آچه‌نی برمقدار زمان اوتکاچ ئللہ نیچه اولوش آرتق ایتوب مثلا برتین‌نی اون تین ایتوب تولاتورلر ایدی حق سبحانه وتعالی شول اشدن نهی قیلوب بیوردیکم ربا نی اضعاف مضاعفه ایتوب آشاماکز (وَاتَّقُوا اللّٰهَ) هم قورقکز خدای تعالی‌دن بواش توغریسنده (لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ) شایدکم سزلر فلاح وقول اوستونلکی طابارسز هم عذابدن قرتلورسز آخرنده (وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِی) دخی قورقکز شوندایین اوطدن‌کم (اُعِدَّتْ لِلْكَافِرِینَ) حاضرلاندی اول اوط کافرلر اوچون یعنی شول اوطقه توشوگه سبب بولا تورغان عمللردن صاقلانوکز (وَاَطِیعُوا اللّٰهَ) واطاعت قیلکز الله تعالی‌گه یعنی آنك فرمانینی توتوکز وطیغان اشلرندن طیولکز (وَالرَّسُولَ) هم رسول‌علیه‌السلامغه اطاعت قیلکز (لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ) شایدکم سزلر رحمت ایتولورسز (وَسَارِعُوا اِلٰی مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ) وآشوغکزسز ای مؤمنلر پروردکارکزدن بولغوچی مغفرت صاری یعنی گناهلرکزنك یارلقانماقینه سبب بولا تورغان اشلرنی اشلارگه آشوغکز (وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمٰوٰتُ وَالْاَرْضُ) هم شول جنت صاری آشوغکزکم اول جنت‌نك کیکلکی کوکلر هم یرنك کیكلکی قدر در یعنی شوندایین کیك واولوغ بولغان جنتکه کروگه سبب بولغان عملرنی قیلورغه آشوغکز (اُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِینَ) حاضرلاندی اول جنت کفر وشرکدن صاقلانوچیلر اوچون (الَّذِینَ یُنْفِقُونَ) شوندایین کمسه‌لر اوچون‌کم نفقه بیرورلر مالرینی خدای تعالی یولنده (فِی السَّرَّآءِ) یکللك وراحتلك وقتنده (وَالضَّرَّآءِ) هم فاطیلق وچیتن‌لك وقتنده یعنی هرحالده نفقه بیرورلر بایلق وفقیرلك صحتلك وصرخاولق هم قیمتلك واوچسزلق وقتلرنده هیچده قزغانماسلر (وَالْكَاظِمِینَ الْغَیْظَ) هم آچولرینی یوطقوچیلر آلار آچولانورغه کوچلری یتا توروب (وَالْعَافِینَ عَنِ النَّاسِ) دخی عفو ایتکوچیلر آدمیلردن یعنی گناه قیلغان کشیلرگه جزا بیرورگه واوچ آلورغه کوچلری یتا توروب عفو قیلورلر وجزا بیرماسلر جنت سرایی اوشبو صفتلر ایل صفتلانغان کمسه‌لر اوچون حاضرلانگاندر (وَاللّٰهُ یُحِبُّ الْمُحْسِنِینَ) وخدای تعالی سویار احسان ایتکوچیلرنی احسان شولدرکم اوزینه یمانلق ایتکان کشیگه یخشیلق قیلور ضرر کیلتورگان کشیگه فائده ایرشدرور (وَالَّذِینَ) دخی

۲) روایت ایدلمشدرکیم روفقده امام اعظم حضرتلرینه بر اوصال کشی قولی ایله فاطی صوقدی حضرت امام اعظم آکا فارشی ایتدیلر کیم من هم سکا صوغارغه کوچیم یتارلکن صوقماسمن خلیفه گه باروب اوستوکدن شکایت قیلورغه‌ده کوچیم یتارلکن قیلماسمن سنکا بددعا قیلسامده کوچیم یتارلکن قیلماسمن قیامتده دعوی قیلوب حقیمنی آلورغه‌ده کوچم یتارلکن دعوی قیلماسمن اگر قیامتده منم شفاعتیم مقبول بولسه سندن باشقه جنتکه‌ده کرماسمن دیدیلر تفسیر حسینی

شول کمسه‌لردر اول متقیلر (اذا فعلوا فاحشة) هر قایچان قبلسه‌لر آلار بریمان اشنی (او ظلموا انفسهم) یاایسه ظلم‌لق اینسه‌لر اوز نفسلرینه گناه قیلو سببلی بعضیلر بو اورنده فاحشه‌دن مراد زنادر وظلم بیان سوزلردر دیورلر باکه فاحشه گناه کبیره‌در وظلم گناه صغیره‌در والله اعلم (ذکروا الله) یاد ایته‌رلر آلار الله تعالی‌نی یعنی هر قایچان گناه اش قیلسه‌لر شونك آرطندن اوکنوب خدای تعالی‌نی ایسلرینه توشورورلر (فاستغفروا لذنوبهم) بس استغفار قیلورلر ومغفرت استه‌رلر گناهلری اوچون (ومن یغفر الذنوب) وکمدر یارلقار اول گناهلرنی یعنی هیچ کم یارلقاماس (الا الله) مگر خدای تعالی اوزیگنه یارلقار (ولم یصروا) ودایمچیلق ایتمه‌دیلر آلار استغفاردن صوك (علی ما فعلوا) قیلغان گناهلری اوزرینه یعنی گناهنی بر مرتبه اشله‌دیلرده آرطندن توبه واستغفار ایتدیلر دایمچیلق قیلمادیلر (وهم یعلمون) وآلار بلورلر اوزلری گناهغه دایمچیلق قیلونك عذابی الوغراق ایدکینی (اولئك) اوشبو ذکر ایتلگان صفتلر ایله صفتلانغان متقیلر (جزاؤهم مغفرة من ربهم) آلارنك جزالری مغفرت ویارلقاماقدر پروردکارلرندن (وجنات تجری من تحتها الانهار) هم جنت لردرکم آغاراول جنت‌لرنك بنالری آستندن یلغه‌لر (خالدین فیها) منگو قالغوچیلر بولورلر آلار اول جنتلرده (ونعم اجر العاملین) ونی یخشی اجردر عمل قیلغوچیلرنك اجرلری یعنی مغفرت وجنتلر (قد خلت من قبلکم) تحقیق اوتدی سزلردن الگاری ای مؤمنلر (سنن) تورلی واقعه‌لر وحادثه‌لر یاکه تورلی شریعتلر ومذهبلر اوتدی (فسیروا فی الارض) بس سیر قیلکز ویورکز سز یرده یعنی اوّلگی امتلر طورغان اورنلرغه بارکز (فانظروا) بس قاراکز سز عبرت نظری برله تاکم کورورسز (کیف کان عاقبة المکذبین) نیچك بولغاندر پیغمبرلرنی یالغانغه طوتقوچیلرنك اشلرینك آخری (هذا بیان للناس) اوشبو قرآن اوّلگی امتلرنك حاللرینی بیان اینکوچیدر آدمیلرگه (وهدی) هم هدایت اینکوچی وطوغری یولنی کورسانکوچیدر (وموعظة) دخی اوگوت ونصیحتدر (للمتقین) تقوالق اینکوچیلر اوچون (ولا تهنوا) وضعیف هم قورقوچان بولماکزسز ای مؤمنلر احد صوغشنده یکلمکزسببلی (ولا تحزنوا) دخی قایغورماکزسز شهید بولغان وجراحتلنگان کشیلرکز اوچون (وانتم الاعلون) وحالانکه سزلر اعلاسز ویوقاریراقسز اول مشرکلردن مرتبه جهتندن زیراکه مؤمنلرنك اورنلری جنت ومشرکلرنك اورنلری تموغدر (ان کنتم مؤمنین) اگر بولسه‌کزسز ایمان کیلتورگوچیلر واشانوچیلر خدای تعالی‌نك نصرت ویاردم بیررمن

١) اوشبو آیة کریمه‌نك نزولی خرما صاتوچی یکت حقنده‌در دیمشلر برکون برماتور خاتون اول یکتکه خرما آلورغه کیلدی یکتنك بو خاتونغه کونکلی توشوب خرما اولچاب بیروبهانه‌سی ایله خاتوننی اچکاریگه آلوب کردی خاتونغه یمانلق قصد ایتوب قول صوزا باشلاغاچ خاتون ایتدی خدایدن قورقغل منم پاك ایتاکیمنی حرام اش ایله باچرانماغل بس اول یکتنك کونکلینه قورقو توشوب بیك اوکونوب رسول علیه‌السلام حضورینه کیلدی واقعه‌سینی بیان قیلدی اخلاص ایله توبه ایتدی حق سبحانه وتعالی آنك حقنده اوشبو آیتنی اینردی تفسیر حسینی

دیگان وعده‌سینه بس حاضرده مشرکلرنك غالب بولولرینه قایغورماکز عاقبت البته مؤمنلر غالب بولاچقلردر (اَنْ یَمْسَسْکُمْ قَرْحٌ) اگر ایرشسه سزلرگه ای مؤمنلر جراحت وزحمت احد صوغشنده (فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُ) بس تحقیق ایرشدی مشرکلر گروهینه هم زحمت وجراحت سزگه ایرشکان جراحت شیکللی بدر صوغشی کوننده یعنی احد صوغشنده سزگه صنوقلق وقایغو ایرشکان شیکللی بدر صوغشنده مشرکلر مغلوب بولوب آلارغه قایغو ومصیبت ایرشکان ایدی (وَتِلْكَ الْاَیَّامُ نُداوِلُها) واوشبو کونلرکم دنیا تریکلکی آلار اوزرنده‌در دوندرورمز بز اول کونلرنی نوبت برله (بَیْنَ النّاسِ) آدمیلر آراسنده یعنی ظفر وغلبه کونلرینی نوبت برله بیرورمز بر نوبت بر قوم غالب بولسه‌لر ایکنچی نوبت آلار مغلوب بولوب باشقه‌لر غالب بولورلر فیوم علینا ویوم لنا واوشبو طریقه نوبت ایله دوندرمك آدمیلر اوگوت وعبرت آلسونلر اوچوندر (وَلِیَعْلَمَ اللّٰهُ الَّذِینَ اٰمَنُوا) هم بلسون اوچون خدای تعالی ایمان کیلنورگان وایمانلرنده ثابت بولغان کمسه‌لرنی یعنی ایمانلرنده ثابت ایدکلری دلیل برله معلوم وظاهر بولسون اوچون (وَیَتَّخِذَ مِنْکُمْ شُهَداءَ) دخی طوتسون اوچون خدای تعالی سزلردن گواهلرنی یعنی قیامتده بر برکزگه گواه بولمافکز اوچون کم خدای تعالی یولنده جانینی فدا قیلوب صوغش میدانده ثابت بولغان وکم قورقوب قاچقان‌لقی طوغریسنده (وَاللّٰهُ لا یُحِبُّ الظّالِمِینَ) وخدای تعالی سویمه‌س ظالملرنی یعنی مشرکلرنی (وَلِیُمَحِّصَ اللّٰهُ الَّذِینَ اٰمَنُوا) دخی پاك قیلسون اوچوندر الله تعالی مؤمنلرنی گناهدن زیرا که اهل اسلامنك باشلرینه کیلگان بلا ومصیبتلر آلارنك گناهلرینه کفارت بولور (وَیَمْحَقَ الْکافِرِینَ) هم هلاك ایتسون اوچوندر کافرلرنی (اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ) ایا گمان ایتدکزمو سز ای مؤمنلر شونی‌کم سز کررسز جنتکه (وَلَمّا یَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذِینَ جاهَدُوا مِنْکُمْ) وحالانکه کورمه‌دی خدای‌تعالی سزلردن صوغش‌قیلغان کمسه‌لرنی (وَیَعْلَمَ الصّابِرِینَ) هم کورمه‌دی سزلردن صبر قیلغوچیلرنی وچداغوچیلرنی بلالرغه هم مصیبتارگه یعنی خدای تعالی یولنده صوغش قیلماینچه وقاطیلقلرغه چدامایینچه جنت‌که کررمز دیب گمان قیلاسزمو محنت ومشقتدن باشقه راحتکه ایرشوب بولماس قاطیلق وچیتن‌لکدر چیکماینچه جنت‌که کره آلماس‌سز اوشبو آیت کریمه جهادنك فرض کفایه بولماقینه دلیلدر دیمشار (وَلَقَدْ کُنْتُمْ) وتحقیق بولدکز سز ای مؤمنلر (تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ) آرزو قیلورسز وتله‌رسز اولمنی یعنی خدای‌تعالی‌گه اشتیاقکزدن

شهید بولونی تلهر ایدکز (من قبل أن تلقوه) سزنك یولقماقکزدن الگهری اول اولمگه یعنی صوغش میدانینه چغوب دشمان برله فارا فارشی کیلودن الگهری اولومنی آرزو قیلور ایدکز واولمدن قورقماس ایدکز (فقد رأیتموه) بس تحقیق کوردکز سز آرزو ایتکان نرسه‌کزنی یعنی صوغش میدانینه چغوب مشرکلر برله فارا فارشی بولدکز (وأنتم تنظرون) وحالانکه سزلر قاریسز صوغشده شهید بولغان یولداشلرکزغه یاکه سزلر قاریسز پیغمبر علیه السلامغه وآنی یالغز قالدروب اوزکزنی قوتقارورغه یول ازلیسز واولمدن قورقاسز روایت ایدلمشدرکم احد صوغشنده مشرکلر غلبه قیلغاچ اسلام لشکری ترتیبلرینی بوزدیلر تورلی طرفلرغه طارالدیلر رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلری نچه یردن جراحتلنوب اولکلر آراسینه یقلدیلر مؤمنلر کوزینه اولحضرت کورنمه‌س بولدی شول وقتده شیطان لعین فرصتنی غنیمت بلوب مؤمنلر آراسینه کیلوب الا انّ محمداً قد قتل یعنی آگاه بولکز تحقیق محمد علیه السلام مقتول بولدی واولتورلدی دیوب قچقردی ابلیس‌نك سوزینی ایشتوب اهل اسلامنك ضعیفلرندن بعضیلری عبد الله بن ابی منافق حضورینه فایتوب آندن بزلرگه ابو سفیاندن امان آلوب بیرگل دیوب التماس ایتمه‌کچی بولدیلر وبرگروه صوغشنی طاشلاب قاچدیلر بو واقعه‌دن صوکك پیغمبر علیه السلام آلارنی ملامت وشلته ایدوب بی اوچون صوغشدن بوز دوندروب قاچدکز دیگاچ آلار عذر کورسه‌توب بزلر محمد علیه السلام اولترلدی دیگان طاوشنی ایشتدك سزنی اولگاندیب بلدك شول سببلی بیك حیرتده قالوب فورقومزدن قاچدق دیوب جواب بیردیلر حق سبحانه وتعالی آلارنك اوشبو جوابلرینه فارشی آیت ایندردی وبیوردیکم (وما محمد إلا رسول) وتوگلدر محمد علیه السلام مگر پیغمبردر وخدای تعالی جانبندن یبه‌رلگان رسولدر (قد خلت من قبله الرسل) تحقیق اوتدیلر آندن الگهری هم پیغمبرلر یعنی محمد علیه السلام کبی آندن الگهری هم پیغمبرلر دنیاغه کیلوب کیتدیلر هیچ قایوسی منگو قالمادی (أفان مات) ایابس اگر اولسه اول محمد علیه السلام (أو قتل) یاایسه اولترلمش بولسه صوغشده (انقلبتم علی أعقابکم) کیری دوناسزموسزلر اوکچه‌لرکز اوزرینه یعنی محمد علیه السلام اولدی دیب صوغشنی طاشلاب قاچاسزمو یاکه اسلامدن دونوب مرتد بولاسزمو بو اش البته تیوشلی توگلدر (ومن ینقلب علی عقبیه) وهرکم ایله‌نسه وکیری دونسه ایکی اوکچه‌سی اوزرینه یعنی صوغشدن قاچسه‌یاکه مرتد بولسه (فلن یضر الله شیئا) بس هرگیز زیان ایرشدرماس اول اشی برله خدای تعالی گه هیچ نرسه (وسیجزی الله الشاکرین)

۱) احد صوغشنده مشرکلردن ابن قحافه رسول صلی الله علیه وسلم حضرتینه طاش ایله آطوب اولحضرتنك مبارك تشلرینی صندرعاچ صحابه‌اردن مصعب بن عمیر رضی الله عنه ابن قحافه‌نی اولحضرتدن دفع ایتمك اوچون آلغه چغوب حمله ایتدی ابن قحافه مصعب‌نی پیغمبر علیه السلام دیب گمان ایتوب آنی شهید ایلادی صکره صوغش میدانندهتوروب من محمدنی اولتوردم دیوب قچقردی مسلمانلر آنی ایشتکاچ حیرت ودهشتده قالوب نی اشلارگه بلماینچه قاچا باشلادیلر رسول علیه السلام بو حالنی کوروب یاعباد الله منم یانیمه کیلکز دیوب چاقردی صحابه‌لردن اوتوزکشی مقداری اولحضرتنك یانینه جیولدیلر باشقه‌لری تورلی طرفقه طارالدیلر حتی منافقلردن برجماعت اگر اول پیغمبر بولسه اولماس ایدی ایمدی سزلرقرنداشلرکزگه بارکز اوّلگی دینکزگه قایتوکز دیب مسلمانلرنی اغوا قیلا باشلادیلر انس بن النضر رضی الله عنه ایتدی ای مؤمنلر اگر محمد علیه السلام اولتو-

ونیزدرکم جزا بیرورخدای تعالی شکرانه ایتکوچیلرگه ایذگو جزانی (وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ) رایگان بولسه آنك پرور-
وبولمادی هیچ بر نفسکه (اَنْ تَمُوتَ) آنك اولماکی (اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ) مگر خدای تعالی نك دکاری خدای تعالی تریکدر
حکمی وتلاماکی برله گنه اولور خدایدن حکم بولماسه هیچکم اولماس (كِتَابًا مُؤَجَّلًا) سزنی صوغش ایله امر
وقتی بیلگولانمش بازلماق ایله یازلغاندر لوح المحفوظه هرکمنك اولومی شولوقتدن قیلور پیغمبرمز دنیادن
ئلك هم صوك اولمکی ممکن توگلدر اوشبو آیة کریمه‌ده مؤمنلرنی صوغشقه کیتکاچ آندن باشقه‌ترکلك
تحریض وقزقدرماق باردر زیراکه صوغشقه کرمك برله اولو لازم توگلدر اجل نیگه کیراك دیوب قلچنی
یتماسه نیقدر صوغشلرده بولسه‌ده اولماس (وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا) وهرکم تلاسه توتوب صوغش میدانینه
صوغش قیلو برله اوشبو دنیا جزاسینی یعنی دنیا فائده‌سی اوچون صوغشقه چقسه کردی خدای تعالی رضاسی
منافقلر کبی (نُؤْتِهِ مِنْهَا) بیرورمز آکا دنیادن تقدیر ایتولگان اولوشینی (ومن اوچون صوغشوب باشینی
يُرِدْ ثَوَابَ الْاٰخِرَةِ) وهرکم تلاسه آخرتده‌گی اجر وثوابنی (نُؤْتِهِ مِنْهَا) بیرورمز وجانینی فدا قیلدی
آکا آخرتدن اوزینك تلاگانینی جنتده (وَسَنَجْزِي الشّٰكِرِينَ) ونیزدرکم جزا تبیاندن
بیرورمز صوغش نعمتی اوچون شکرانه ایتکوچیلرگه ایذگو جزانی (وَكَاَيِّنْ مِنْ نَبِيٍّ)
ونیقدر باردر پیغمبردن یعنی کوب پیغمبرلر خدای تعالی یولنده (قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ
كَثِيرٌ) صوغشدیلر آنك ایله برگه کوب جماعت یعنی پیغمبرلرینه بولداش بولوب
خدای تعالی یولنده کوب کمسه‌لر صوغش قیلدیلر (فَمَا وَهَنُوا) بس عاجزلك ایتمادیلر
وفورفاقلق قیلمادیلر آلار صوغش طوغریسنده (لِمَا اَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ) آلارغه
ایرشکان نرسه اوچون الله تعالی بولنده کافرلر برله صوغشقان وقتده (وَمَا ضَعُفُوا)
هم ضعیفله‌نمه‌دیلر آلار دشمان کوبلکینه قاراب (وَمَا اسْتَكَانُوا) دخی توبانچیلك
ایتمه‌دیلر دشمانغه یعنی دشمانغه‌یالنوب امان صورامادیلر ابوسفیاندن امان‌صورامقچی
بولغان مؤمنلرگه تعریضدر (وَاللّٰهُ يُحِبُّ الصّٰابِرِينَ) وخدای تعالی دوست طوتار
صوغش قاطیلقلرینه صبرایتکوچیلرنی (وَمَا كَانَ قَوْلَهُمْ) وبولمادی اول پیغمبرلرینه
ایه‌روب صوغش قیلغان کمسه‌لرنك سوزلری صوغشده آغرلق کیلگان وقتده (اِلَّا
اَنْ قَالُوا) مگر شولکم ایتدیلر آلار (رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا) ای بزنك پروردکارمز
یارلقاغلسن بزنك گناهلرمزنی (وَاِسْرَافَنَا فِي اَمْرِنَا) هم کیچکل بزنك اسرافمزنی
وچیکدن چغوومزنی‌اشمزده (وَثَبِّتْ اَقْدَامَنَا) دخی ثابت قیلغلسن بزنك آیاقلرمزنی
دشمانلر برله صوغشقان وقتده (وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ) ویاردم بیرگلسن
بزلرگه وبزنی غالب ایتکل کافرلر گروهی اوزرینه (فَاٰتٰيهُمُ اللّٰهُ) بس بیردی آلارغه
خدای تعالی آلارنك دعالری واستغفارلری هم صبرلری برکاتنده (ثَوَابَ الدُّنْيَا)

اوشبو دنیا جزاسینی یعنی آلارنی دشمانلرینه غالب قیلدی وغنیمت مالللر میسر قیلدی (وحسن ثواب الاخرة) هم بیردی آلارغه آخرت ثوابینك کوركامینی یعنی جنت هم خداینك راضیلقی (والله یحب المحسنین) وخدای تعالی، سویار ایدگولك ایتکوچیلرنی طاعت وجهاد ایلمك ایله (یا ایها الذین امنوا) ای ایمان کیلتورگان کمسه‌لر (ان تطیعوا الذین کفروا) اگر اطاعت ایتسه‌کز سز وبوی صونسه‌کز کافر بولغان کمسه‌لرگه کشافده مذکوردرکم احد صوغشنده مسلمانلرغه آغر لق کیلگاچ منافقلر مؤمنلرنی اغوا قیلوب ایتور ایدیلرکم حاضر محمد علیه السلام اولتورلدی مشرکلر غالب بولدیلر سز ایمدی صوغشوب نی اشلمکچی بولاسز اوز قرنداشلرکز بولغان مشرکلر یانینه کیری قایتکز بس حق سبحانه وتعالی بیوردیکم ای مؤمنلر اگرده سز منافقلر سوزی برله اش قیلسه‌کز (یردوکم علی اعقابکم) کیری قایتارورلر آلار سزنی اوکچه‌لرکز اوزرینه یعنی کفرگه قایتارورلر (فتنقلبوا خاسرین) بس ایله‌نورسز وکیری دونارسز زیان کورگوچیلر بولغانکز حالده هر ایکی دنیاده بس منافقلرغه ایه‌رمه‌کز (بل الله مولیکم) بلکه سز نك مولا کز ویاردم بیروچیکز الله تعالی‌در آنك امرینه اطاعت قیلکز آندن باشقه‌دن یاردم استه‌مه‌کز (وهو خیر الناصرین) واول خدای تعالی یاردم بیرگوچیلرنك آرتغرافیدر (سنلقی فی قلوب الذین کفروا) تیزدرکم صالورمز کافر بولغان کمسه‌لرنك کوکللرینه (الرعب) خوف وقورقونی حق سبحانه وتعالی احد صوغشنده مشرکلرنك کوکللرینه قورقو صالدی اوزلری غالب بولا توروب قورقغانلرندن صوغشنی قویوب قایتوب کیتدیلر خدای تعالی‌نك آلارنك کوکللرینه قورقو صالمافی (بما اشرکوا بالله) شول نرسه سببلیدرکم شرك کیلتوردیلر آلار خدای تعالی‌گه وآکاشریك ایتوب طوتدیلر (ما لم ینزل به سلطانا) شول نرسه‌نی کم ایندرمه‌دی خدای تعالی‌اول نرسه‌نی شریك ایتوگه هیچ بر حجت ودلیلنی یعنی هیچ بردلیلسز خدای تعالی‌گه شرك کیلتوردیلر (ومأویهم النار) وآلارنك اورنلری اوطدر (وبئس مثوی الظالمین) ونی یاوز اورندر ظلملق ابتکوچیلرنك اورنلری یعنی تموغ (ولقد صدقکم الله وعده) وتحقیق راست قیلدی‌الله تعالی‌اوزینك وعده‌سینی مؤمنلرگه ظفر ونصرت بیرمه‌کی طوغریسنده (اذ تحسونهم باذنه) شول وقتده‌کم اولتورور ایدکز سز مشرکلرنی خدای تعالی‌نك تلمکی ایله یعنی صوغشنك اوّلنده سزلر غالب ایدکز (حتی اذا

فَشِلْتُمْ) ناکم (١) هر قایچان سزلر فورقاقلق ایتدکز (وَتَنَازَعْتُمْ فِی الْأَمْرِ) هم خلافلق قیلشدکز صوغش اشنده (وَعَصَیْتُمْ) دخی قارشدکز اوزکزنك باشلقکزغه یعنی پیغمبر علیه السلام امرینه قارشدکز یا که عبدالله بن جبیر امرینه قارشوب طاو آراسندن چقا طورغان یول آغزینی طاشلاب کیتدکز (مِنْ بَعْدِ مَا أَرَاکُمْ) سزکه کورسه‌تکانی صوکنده خدای تعالی (مَا تُحِبُّونَ) سز سویا طورغان نرسه‌نی یعنی نصرت وغنیمت‌نی (مِنْکُمْ مَنْ یُرِیدُ الدُّنْیَا) سزلردن باردر شول کمسه‌کم تلهر اول دنیانی یعنی صوغش قیلودن مقصودی غنیمت مال آلماق هم شهرت حاصل ایتمك بولور (وَمِنْکُمْ مَنْ یُرِیدُ الْآخِرَةَ) هم باردر سزلردن شول کمسه کم تلهر آخرتنی یعنی صوغشدن مقصودی شهید بولماق وآخرتده‌اجر وثواب طاپماق بولور (ثُمَّ صَرَفَکُمْ عَنْهُمْ) صکره دوندردی خدای تعالی سزنی آلاردن یعنی مشرکلرنی اولتورودن (لِیَبْتَلِیَکُمْ) ناکم صناسون اوچون سزلرنی یعنی صناغوچیلر کبی معامله قیلسون اوچون وسزلرنك صبر وثباتکز معلوم بولسون اوچون مشرکلرنی غالب قیلدی (وَلَقَدْ عَفَا عَنْکُمْ) وتحقیق عفو قیلدی وکیچدی خدای تعالی سزلردن کیمچیلکلرکزنی (وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَی الْمُؤْمِنِینَ) وخدای تعالی فضل ورحمت ایه‌سیدر مؤمنلر اوزرینه (إِذْ تُصْعِدُونَ) شول وقتده کم منارلر ایدکز سزلر طاو باشینه مشرکلردن قاچوب احد صوغشنده (وَلَا تَلْوُونَ عَلَی أَحَدٍ) هم طوقتاماس ایدکز والتفات قیلماس ایدکز هیچ برەو اوزرینه یعنی هیچ کمنی کوتوب طورماس ایدکز حتی رسول علیه السلامنی شول حالده طاشلاب قاچدکز (وَالرَّسُولُ یَدْعُوکُمْ فِی أُخْرَاکُمْ) وحالانکه رسول علیه السلام چاقرر ایدی سزلرنی آرطکزده یعنی یا عباد الله مینم یانیمه کیلکز دیب سزنی اوندەر ایدی سز التفات ایتمەس ایدکز (فَأَثَابَکُمْ غَمًّا بِغَمٍّ) بس جزا بیردی خدای تعالی سزلرکه قایغو اوستونه قایغونی اوشبو اشکز سببلی برقایغو پیغمبر علیه‌السلام اولتورلدی دیوب ایشتولری وبرقایغو بولداشلرینك شهید ومجروح بولولر یدر یاکه برقایغو مغلوب بولولری وبرقایغو غنیمت مال قولدن کیتودر (لِکَیْلَا تَحْزَنُوا عَلَی مَا فَاتَکُمْ) ناکم سزنك قایغورماسلقکز اوچون قولکزدن کیتکان نرسه اوزرینه‌یعنی فتح وغنیمتدن محروم قالغانکزغه‌قایغرماسلقکز اوچون وصبر ایتمه‌ککز اوچون خدای تعالی سزلرکه بو بلانی بیردی (وَلَا مَا أَصَابَکُمْ) هم سزکه ایرشکان نرسه‌گه قایغورماسلقکز اوچون یعنی قتل وجراحت هم هزیمتکه صبر ایتماککز اوچون (وَاللَّهُ خَبِیرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ) وخدای تعالی خبر توتقوچی وبلکوچیدر شول نرسه‌نی‌کم

١) مؤمنلر احد صوغشندن مغلوب بولوب کوب مصیبتلر وقایغولرکوروب قایتقانلرندن صوك اوشبو بلا ومصیبت بزلرگه نی سببلی ایرشدی ایکان وحالانکه خدای تعالی بزگه‌ظفر ونصرت ایلەوعده قیلغان ایدی دیدیلر بس حق سبحانه وتعالی آیت نازل ایدوب بیوردی کیم خدای تعالی سزلرگه‌ظفر ونصرتنی وعده ایتما کی سزنك طرفدان صبر وتقوالق بولماق شرطینه باغلانغان ایدی سزلر اول‌شرطقه‌خلافلق ایتدکز صوغش قاطیلغینه چداماـ دکز هم‌پیغمبر علیه‌السلام امرینه خلافلق ایدوب غنیمت مال آلواوچون پیغمبر قویغان اورننی طاشلاب کیتدکز شول سببلی‌سزلرگه‌بو مصیبتلر کیلدی تبیاندن

سز اشلارسز (ثُمَّ اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ) (۱) مونك صوكنده ايندردى خداى تعالى سزنك اوزركزكه (مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ) اوشبو احد صوغشى نك قايغوسى صوكنده (اَمَنَةً) ايمين لك وطنچلقنى (نُعَاسًا) جيكل بولغوچى اويقونى ايندردى (يَغْشَى طَائِفَةً مِنْكُمْ) قاپلار ايدى اول اويقو برگروهنى سزلردن صحابه لردن ابوطلحه رضى الله عنه ايتوركم بزلر احده صوغشمبدانده وقتيمزده حق تعالى نك قدرتى ايله بزلرنى شوندين نعاس يعنى جيكل اويقو باصدى كم قوللرمزدن قلچلرمز توشار ايدى آياق اوزره باصقان حالمزده يوقلار ايدك باشقه لرغه قارادم هرقايوسينى شولطريقه اويقو باصقان ايدى حق سبحانه وتعالى نك شول حالده آلارغه اويقو بيرماكى آرغانلقلرينى بتورو اوچون هم قوتلرينى قايتارماق اوچون ايدى ديمشلر اوشبو اويقو باصقان گروه حق مؤمنلر ايديلر (وَطَائِفَةٌ) وايكنچى برگروه يعنى منافقلر (قَدْ اَهَمَّتْهُمْ اَنْفُسُهُمْ) تحقيق قايغوغه صالغان ايدى آلارنى اوز نفسلرى يعنى اوزلرى اوچون گنه قايغورورلر ايدى پيغمبر عليه السلام نك امرنده اشلرى يوق ايدى (يَظُنُّونَ بِاللّٰهِ غَيْرَ الْحَقِّ) گمان قيلور ايديلر آلار خداى تعالى گه حق وتيوشلى بولماغان گمانني (ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ) جاهليت گمانينى يعنى محمد عليه السلامغه خداى تعالى نصرت ويارديم بيرماس ديب گمان قيلورلر ايدى (يَقُولُونَ) ايتورلر اول منافقلر (هَلْ لَنَا مِنَ الْاَمْرِ مِنْ شَيْءٍ) ايا باردرمو بزلرگه اشدن برنرسه يعنى بزلرگه هيچ ظفر ونصرت بوقدر بزمشركلرنى هيچه جيكا آلماسمز ديورلر ايدى ياكه مراد عبدالله بن ابى منافق نك سوزيدركم آكا بنى خزرج لرنى اولتوردىلر ديگانلر ايدى اول جوابه ايتديكم بزنى اشلايك مسلمانلرنك اشلرنه بزنك هيچ اختيارمز يوقدر بزنك سوزمزنى طمكلامادىلر مدينه دن چقماكز ديب مصلحت بيرگان ايدك قبول ايتمادىلر ديدى (قُلْ) ايتكل سن اى محمد عليه السلام منافقلرغه (اِنَّ الْاَمْرَ كُلَّهُ لِلّٰهِ) درست لكده بارچه اش خداى تعالى نكدر اول نچوك حكم قيلسه شولاى بولور (يُخْفُونَ فِى اَنْفُسِهِمْ) ياشورالر اول منافقلر اوز كوكللرنده (مَا لَا يُبْدُونَ لَكَ) شول نرسه نى كم آشكارا قيلا آلماسلر آنى سكا يعنى سكا بلدرورگه يارامانغان تورلى ياوز گمانلرنى كوكللرنده ياشورب توتالر سويلارگه مؤمنلرنك قلچلرندن قورقالر (يَقُولُونَ) ايتەلر اول منافقلر آولاقده بربرسينه (لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْاَمْرِ شَيْءٌ) اگر بولسه ايدى بزلرگه اشدن برنرسه يعنى اگر بزلرگه ظفر ونصرت بولسه ايدى خداى تعالى بزگه ياردم ايتسه ايدى ياكه اختيار بزده بولسه ايدى (مَا قُتِلْنَا هٰهُنَا) اولتورلماس ايدك بز اوشبو اورنده يعنى بولداشلرمز اولتورلوب

۱) اوشبو ثم انزل عليكم من بعد الغم آيه كريمه سنده يكرمى توفز حروف هجا همه سى جيولغانلر حروف هجانك همه سينى مشتمل بولغان آيت قرآنده اوشبو آيت ديمشلر

بوطریقه مغلوب بولماس ایدك (قُلْ) ایتکل‌سن ای محمد علیه السلام اول منافقلرغه (لَوْ كُنتُمْ فِی بُیُوتِكُمْ) اگرسز بولساکز ایدی اوز ایولرکزده یعنی صوغشقه چقماینچه ایولرده قالساکز ایدی (لَبَرَزَ الَّذِینَ كُتِبَ عَلَیْهِمُ الْقَتْلُ) البته چغارلر ایدی آلارنك اوزرینه اولوم تقدیر ایتولکان کمسه‌لر (اِلَی مَضَاجِعِهِمْ) اوزلرینك اولتورلاچك اورنلرینه یعنی سز نیقدر چقماسقه طرشساکزده اجلی یتکان ولوح المحفوظده حاضر اولاردیب یازلغان کمسه‌لر البته صوغشقه چغوب اولتورلکان بولوزلر ایدی تقدیرنی اوزگارتا آلماس ایدکز خدای تعالی ینه مؤمنلرگه خطاب قیلوب بیوردیکم خدای تعالی سزلرگه اوشبو اشلرنی تقدیر ایتدی تاکم آنك وعده‌سینه اشانهاقکز اوچون (وَلِیَبْتَلِیَ اللّٰهُ) هم ظاهر قیلسون اوچون خدای تعالی (مَا فِی صُدُورِكُمْ) سزلرنك کوکرا کلرکزده بولغان نرسه‌نی یعنی کوکللرده بولغان اخلاص ونفاق بلنسون اوچون (وَلِیُمَحِّصَ مَا فِی قُلُوبِكُمْ) دخی پاك قیلسون اوچون کوکللرکزده بولغان نرسه‌نی یعنی نیتلرکزنی (وَاللّٰهُ عَلِیمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ) وخدای تعالی بلکوچیدر کوکره‌کلرده بولغان نرسه‌نی هرکمنك فکر ونیتینی بلور (اِنَّ الَّذِینَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ) درستلکده شول کمسه‌لرکم یوز دوندردیلر وصوغشدن قاچوب کیتدیلر سزلردن (یَوْمَ الْتَقَی الْجَمْعَانِ) شولکونده‌کم قارا قارشی بولوقدیلر ایکی گروه یعنی احد صوغشنده مؤمنلر ایله مشرکلر قارا قارشی بولغان وقتده (اِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّیْطَانُ) موندن باشقه توگلدرکم طایدردی اول یوز دوندرگان کمسه‌لرنی شیطان یعنی شیطان وسوسه قیلوب آلارنی آزدردی (بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا) آلارنك اشلاگان اشلرینك بعضسی‌نك شوملغی سببلی یعنی پیغمبر علیه السلام امرینه خلافلق قیلولری سببلی مراد احد صوغشنده طاو آراسندن چغا تورغان یولنك آغزنی صاقلاماینچه طاشلاب کیتکان کمسه‌لردر (وَلَقَدْ عَفَا اللّٰهُ عَنْهُمْ) وتحقیق عفو قیلدی وکیچدی خدای تعالی آلاردن اوشبو گناهلرینی توبه واستغفارلری سببلی (اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ حَلِیمٌ) درستلکده خدای تعالی یارلقاغوچیدر توبه قیلغان مؤمنلرنی حلیم وصبر ایتکوچیدر گناه قیلغانلرنی عذاب ایتارگه آشوقماس (یَا اَیُّهَا الَّذِینَ اٰمَنُوا) ای ایمان کیلتورگان کمسه‌لر (لَا تَكُونُوا كَالَّذِینَ كَفَرُوا) بولماکزسز شول کمسه‌لر شکللی‌کم کافر بولدیلر یعنی منافقلر (وَقَالُوا لِاِخْوَانِهِمْ) هم ایتدیلر آلار اوزلرینك اولتورلکان قرنداشلری اوچون (اِذَا ضَرَبُوا فِی الْاَرْضِ) هر قایچان سفر قیلسه‌لر ویورسه‌لر آلار یرده تجارت وسودا ایله هم شول بارچمان یرلرنده اولوب قالسه‌لر (اَوْ كَانُوا غُزًّی) یا ایسه بولسه‌لر

آلار صوغش قیلوچیلر هم شول صوغشده اولتورلسه‌لر شولوقتده منافقلر ایتورلر ایدی‌کم (لَوْ کَانُوا عِنْدَنَا) اگر بولسه‌لر ایدی آلار بزنك قاشیمزده یعنی سفرگه چتماغان بولسه‌لر ایدی وصوغشقه بارماغان بولسه‌لر ایدی (مَامَاتُوا) اولماسلر ایدی آلار اول سفرده (وَمَاقُتِلُوا) هم اولتورلماسلر ایدی آلار صوغشده بس ای مؤمنلر سزلر اول منافقلرنك سوزلرینه خلافلق قیلمکز (لِیَجْعَلَ اللّٰهُ ذٰلِكَ) تاکم قیلسون اوچون خدای تعالی آلارنك اوشبو گمانلرینی (حَسْرَةً فِی قُلُوبِهِمْ) حسرت وقایغو آلارنك کوکللرنده (وَاللّٰهُ یُحْیِی وَیُمِیتُ) وخدای تعالی توگزور هم اولتورور اوزینك حکمی وتقدیری ایله اول توغریده هیچ برتدبیر فائده بیرماس (وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِیرٌ) وخدای تعالی‌سز اشلی تورغان نرسه‌نی کورگوچیدر (وَلَئِنْ قُتِلْتُمْ فِی سَبِیلِ اللّٰهِ) والبته اگر اولتورلساکز سز الله تعالی یولنده صوغشده (أَوْ مُتُّمْ) یا ایسه اولساکز سز ایدگو اولوم برله (لَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللّٰهِ) البته مغفرت ویارلقامق خدای تعالی‌دن (وَرَحْمَةٌ) هم خدای‌تعالی‌نك رحمتی (خَیْرٌ مِمَّا یَجْمَعُونَ) ایدگورلك وآرتوغراقدر شول نرسه‌دن‌کم جبارلر اول کافرلر دنیا مالندن (وَلَئِنْ مُتُّمْ) والبته اگر سز اولساکز ای مؤمنلر (أَوْ قُتِلْتُمْ) یا ایسه صوغشده اولتورلساکز (لَإِلَى اللّٰهِ تُحْشَرُونَ) البته خدای تعالی صاری قوبارلورسز (فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ) بس خدای تعالی‌دن بولغان رحمت برله (لِنْتَ لَهُمْ) یوموشاق بولدك وآچولانمادك سن ای محمد علیه السلام آلارغه یعنی خداینك رحمتی ایله کورکام خلقلی ویوموشاق سوزلی هم تحملی بولدك احد صوغشندن فاچوب کیلتکانلرگه صوکندن آچولانمادك (وَلَوْ کُنْتَ فَظًّا) واگرسن بولساك ایدی یاوز خلقلی وآچوچان (غَلِیظَ الْقَلْبِ) فاطی کوکللی وشفقتسز بولساك ایدی (لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ) البته طارالورلر ایدی وکیتارلر ایدی مسلمانلر سنك یانکدن وسنك یانکده قرار ایتماسلر ایدی بس سنك یوموشاق کوکللی وشفقتلی بولماقنك خدای تعالی‌نك رحمتیدر (فَاعْفُ عَنْهُمْ) بس عفو قیلغل وکیچگلسن آلاردن کیمچیلك‌لرینی (وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ) هم استغفار قیلغل ومغفرت استه‌گل آلار اوچون (وَشَاوِرْهُمْ فِی الْأَمْرِ) دخی کیکاش اینکل آلارغه شول اش طوغریسنده کم خدای تعالی‌دن اول اش حقنده برحکم کیلمه‌گان بولور اوشبو آیت کریمه الوغ اشلر طوغریسنده مشاوره وکیکاش ایلمك تیوش ایدکینه دلیلدر (فَإِذَا عَزَمْتَ) وهرقایچان قصدقیلساك سن براشنی اشلرگه کیکاش اینکاندن‌صوك (فَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ) بس توکل قیلغل واشکنی

طاپشرغل الله تعالی گه یعنی کیڭاشکه اعتماد ایتمه گل بلـکه خدای تعالی گه توکل ایدوب
اشکه طوتونغل (انّ الله یحبّ المتوکّلین) درستلکده خدای تعالی سویار توکل
ایتکوچیلرنی (ان ینصرکم الله) اگر نصرت ویاردم بیرسه سزگه الله تعالی (فلا غالب
لکم) بس بولماس هیچ برغالب بولغوچی سزلرگه نتاك کم بدر صوعشنده شولای
بولدی (وان یخذلکم) واگر مغلوب ایتسه ویڭلدرسه سزنی خدای تعالی احد
صوغشنده غی کبی (فمن ذا الّذی ینصرکم من بعده) بس کمدر شول کمسه
کم باردم بیرور سزلرگه خدای تعالی سزنی مغلوب ایتکاندن صوك یعنی هیچ کم
باردم بیره آلماس (وعلی الله فلیتوکّل المؤمنون) وخدای تعالی اوزرینه گنه
کیره کدرکم توکل قیلسونلر واشلرینی طاپشرسونلر مؤمنلر (وما کان لنبیّ ان یغلّ)
وتیوش بولمادی هیچ بر پیغمبرگه خیانت ایتمك غنیمت مالده رسول صلی الله علیه
وسلمنك قرندشلرندن بعضیلری اولحضرتدن بزلرگه غنیمت مالدن اولوشنی باشقه
فقیرلرگه فاراغانده آرتغراق بیرگل دیوب تلهدیلر حق سبحانه وتعالی آیت ایندردی
وبیوردی کم هیچ بر پیغمبرگه غنیمت مالده خیانت ایتو درست توگلدر البته خیانت
ایتمهس (ومن یغلل) وهرکم خیانت قیلسه غنیمت مالده (یات بما غلّ) کیلتورر
اول اوزینك خیانت قیلغان نرسهسینی یعنی خیانتی نك گناهی اوستنه بوکله نگان
حالده کیلور یاکه شول خیانت قیلوب آلغان نرسهسی موینینه آصلغان حالده کیلور
(یوم القیامة) قیامت کونده (ثمّ توفّی کلّ نفس ما کسبت) صکره کامل بیرلور
واوتهلور هر نفسکه اشلهگان نرسه سینك جزاسی کیرهك بخشیلق وکیرهك یمانلق
بولسون. (وهم لا یظلمون) وآلار ظلم ایتلمهسلر یعنی اجر وثوابلری کیمتلمهس
هم گناهسز عذاب ایتلمهس لر (افمن اتّبع رضوان الله) ایا بس شول کمسه کم ایهردی
اول خدای تعالی نك راضیلقینه یعنی خدای تعالی نك راضیلقنی استهب خیانتنی قویغان
کشی بولورمو (کمن باء بسخط من الله) شول کمسه شیکللی کم قایتدی اول خدای
تعالی نك آچووینه یعنی خیانت قیلو سببلی خدای تعالی نك غضب وقهرینه مستحق
بولدی یعنی البته خیانتنی قویغان کشی خیانت قیلغان کشی شیکللی بولماس
(وماویه جهنم) رآنك اورنی تموغدر (وبئس المصیر) ونی یاوز قایتاچق اورندر
اول تموغ (هم درجات عند الله) خدای تعالی نك راضیلقینه ایهرگان کمسهلر بیوك
درجهلر ایهلریدر الله تعالی قاشنده (والله بصیر بما یعملون) وخدای تعالی کورگوچیدر
شول نرسهنی کم آلار اشلرلر یعنی امانتکه خیانت ایتولرینی هم خیانتدن صاقلانولرینی

(۱ بعضیلر بوآیة کریمه نك
سبب نزولنده دیمشلردر
کیم بدر صوغشنده حاصل
بولغان غنیمت مالرلر
آراسندان برکلیم هم بر
قزل قطیفه یوغالدی منافقلر
ادبسزلك قیلوب مذکور
نرسهلرنی پیغمبر علیه
السلام اوزی آلوب قالغان
دیوب تهمت ایتدیلر حق
سبحانه وتعالی اوزینك
حبیبی نك هم بارچه پیغمبر
لرنك خیانتدن پاك
ایدکلرینی بلدروب اوشبو
آیتنی نازل قیلدی
۲) خبرده کیلشدرکیم بدر
صوغشنده بولغان غنیمت
مالرلرنی تقسیم ایتکاندن
صونك برکشی اولده
یاشروب آلوب قالغان
غنیمت مال جمله سندن
بولغان برایسکی آرقان
نی پیغمبر علیه السلام
حضرتینه طاپشر مانچی
بولوب کیلتورگانایدی
رسول صلی الله علیه وسلم
اول آرقانی قبول ایتمادی
سن مونی صاقلاب توتقل
قیامتك خدای حضورنده
گیلتورورسن دیدی
تفسیر حسینی

همه‌سینی خدای تعالی کورور وشوکا کوره اوزی جزا بیرور (لَقَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ) تحقیق منت قویدی وانعام ایتدی الله تعالی مؤمنلر اوزرینه (اِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولاً مِنْ اَنْفُسِهِمْ) شول وقتکم قوباردی ویباردی خدای تعالی بر پیغمبرنی آلارنك اوزلرندن یعنی آدمیلر جنسندن ایتدی (يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِهِ) اوقور اول پیغمبر آلار اوزرینه خدای تعالی‌نك آیتلرینی یعنی قرآن‌نی یا که خدای تعالی‌نك برلکی‌نك علامتلرینی (وَيُزَكِّيهِمْ) هم پاکلار اول پیغمبر آلارنی یعنی توغری یولغه کوندروب کفر وگناه نجاستلرندن پاك قیلور یا که مال‌لرندن زکات چغارتوب مال‌لرینی پاکلار یا که آلارنك پاك لکلری ایله گواهلق بیرور (وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ) هم اویراتور اول پیغمبر آلارغه قرآن‌نی (وَالْحِكْمَةَ) دخی شریعت حکم‌لرینی اویراتور (وَاِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ) ودرستلکده بولدیلر آدمیلر پیغمبر علیه السلام کیلودن الگاری (لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ) آشکارا ضلالت وآزغونلقده یعنی حق دین‌نی بیلماسلر وشریعتنی طانوماسلر ایدی (اَوَلَمَّا اَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ) ایا هر ایرشکانی زمانده سزلرگه برقایغو اولتورلمك وجراحتلانمك هم مغلوب بولودن (قَدْ اَصَبْتُمْ مِثْلَيْهَا) وحالانکه ایرشدرگان ایدگزسز اوزگز ای مؤمنلر اول قایغونك ایکی اولوشی اوخشاشلینی بدر صوغشی کونده مشرکلرگه (قُلْتُمْ اَنّٰى هٰذَا) ایتدگز موسز شکایت قیلوب قایدن ایرشدی بزگه بو مصیبت وقایغو دیوب حاصل معنی شولدرکم ای مؤمنلر سزلرگه احد صوغشنده ایرشکان مصیبت وقایغونك ایکی اولوشی قدر مصیبت بدر صوغشنده سزلردن مشرکلرگه ایرشکان ایدی زیرا که احد صوغشنده مؤمنلردن یتمش کشی شهید بولدی بدر صوغشنده مشرکلردن یتمش کشی اولتورلدی هم یتمش کشی اسیر بولدی شولای بولسه‌ده سزلر احد صوغشنده ایرشکان مصیبتة وقایغودن زارلانوب بو مصیبت بزگه قایدن ایرشدی وحالانکه خدای تعالی بزلرگه نصرت ویاردمی ایله وعده قیلغان ایدی دیوب ایته‌سز (قُلْ) ایتکل‌سن ای محمد علیه السلام آلارغه (هُوَ مِنْ عِنْدِ اَنْفُسِكُمْ) سزلرگه کیلگان قایغو اوز فاشگزدندر یعنی کیمچیلك اوزگزده بولدی پیغمبرنك امرینه خلافلق ایتدگز شونك اوچون سزلرگه اوشبو مصیبت‌لر ایرشدی (اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) درستلکده خدای تعالی بارچه نرسه اوزره کوچی یتکوچیدر (وَمَا اَصَابَكُمْ) وشول نرسه‌کم ایرشدی سزگه ای مؤمنلر بلا ومصیبت‌دن (يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ) ایکی لشکر قارا قارشی یولوقغان کونده یعنی مسلمانلر ایله ابوسفیان لشکری احد صوغشی کونده (فَبِاِذْنِ

الله) بس الله تعالی‌نك امری وتقدیری ایله‌در (وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَ) هم تاکم بلسون اوچوندر مؤمنلرنی یعنی مؤمنلرنك ایمانلری ظاهر بولسون اوچون (وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ نَافَقُوا) هم بلسون اوچون منافق بولغان کمسه‌لرنی یعنی منافقلرنك نفاقلری ودشمانلقلری ظاهر بولسون اوچون (وَقِيلَ لَهُمْ) وایتولدی اول منافقلرغه یعنی عبدالله بن ابی‌گه هم آنك یولداشلرینه صوغشدن یوز دوندروب مدینه‌گه قایتوب بارغان وقتلرنده مؤمنلر ایتدیلر (تَعَالَوْا قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللهِ) کیلکز صوغش قیلکز الله تعالی یولنده مشرکلر ایله (اَوِ ادْفَعُوا) یا ایسه دفع قیلکز وکیتارکز مشرکلرنی بوبردن یعنی صوغش قیلکز یا که باشقه براش ایله‌مشرکلرنی اوستومزدن یبارکز دیدیلر (قَالُوا) ایتدیلر اول منافقلر مؤمنلرنك سوزینه قارشی (لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا) اگر بلور بولساق ایدی بز صوغشنی یعنی البته صوغش بولوردیب بلساك ایدی یا که صوغش قیلونی معقول ومصلحت دیب بلساك ایدی (لَاتَّبَعْنَاكُمْ) البته ایارگان بولور ایدك بز سزلرگه وصوغشدن یوز دوندرماس ایدك لکن بزلر محمد علیه السلام اوز قومی ایله صاع قیلور صوغش بولماس دیب بلامز یا که صوغش قیلو معقول توگل دیب بلامز شونك اوچون سزگه ایارمادك دیدیلر (هُمْ لِلْكُفْرِ يَوْمَئِذٍ أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْإِيمَانِ) اول منافقلر کفرگه اوشبو کونده یقینراقلر در آلارنك ایمانغه یقین بولولرندن یا که ایمان اهلینه قاراغانده کفر اهلینه یقینراقلردر ومشرکلرگه باردم بیروگه حاضرلردر (يَقُولُونَ بِأَفْوَاهِهِمْ) ایته‌لر اول منافقلر آغزلری برله (مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ) کوکللرنده بولماغان نرسه‌نی یعنی صوغش بولماسدیب بلامزدیلر وحالانکه کوکللرندن صوغش واقع بولوردیب بلالر (وَاللهُ أَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ) وخدای تعالی بلگوچیراکدر شول نرسه‌نی‌کم یاشورورلر اول منافقلر کوکللرنده حسد ودشمانلقدن (الَّذِينَ قَالُوا لِإِخْوَانِهِمْ) شول کمسه‌لردر اول منافقلرکم ایتدیلر آلار نادانلقلرندن اوزلرینك احد صوغشنده اولترلگان قرنداشلری اوچون (وَقَعَدُوا) وحالانکه بوایتوچیلر اوزلری صوغشقه چقماینچه ایولرنده اولتوروب قالغانلر ایدی شولار ایتدیلرکم (لَوْ أَطَاعُونَا) اگر بوی صونغان بولسه‌لر ایدی اولتورلگان قرنداشلرمز بزلرگه یعنی بزنك سوزنی طکلاب صوغشقه چقماینچه قالغان بولسه‌لر ایدی (مَا قُتِلُوا) اولتورلماسلر ایدی آلار وتریك قالورلر ایدی بزنك کبی (قُلْ) ایتکل سن ای محمد علیه‌السلام بوسوزنی اینکوچی منافقلرغه (فَادْرَأُوا عَنْ أَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ) بس دفع قیلکز وکیتارکزسز اوز نفسلرکزدن اولومنی (إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ) اگر بولساکزسز راست وتوغری ایتوچیلر

اوشبو سوزلرکزده کشافنده مذکوردرکم اوشبو سوزنی سویلاگان کونلرنده منافقلردن یتمش کشی اولدیلر (ولاتحسبنّ الّذین قتلوا فی سبیل الله) (۱) والبته گمان ایتماکز الله تعالی یولنده صوغشده اولتورلگان کمسه‌لرنی (أمواتاً) اولوکلردیوب آلار اولوکلر توگلدر (بل أحیاءٌ عند ربّهم) بلکه تریکلردر آلار پروردکارلری قاشنده یعنی اجر وثوابلری هیچده کیسولماس هر یل صوغش قیلغان ثوابی آلارغه باروب تورور (یرزقون) رزقلانورلر آلار جنت نعمتلرندن (فرحین بما آتیهم الله من فضله) شادلانغوچیلر بولغانلری حالده شول نرسه برلهکم بیردی آلارغه خدای تعالی اوزینگ فضل وکرمندن اول نرسه الله تعالی‌نگ راضیلقیدرکم آندن اولوغ نعمت هیچده متصور توگلدر (ویستبشرون) دخی سویونورلر خدای تعالی یولنده شهید بولغان کمسه‌لر (بالّذین لم یلحقوا بهم) شول کمسه‌لر برلهکم توتاشمادیلر آلارغه (من خلفهم) آلارنگ آرطلرندن یعنی اوزلرندن صوگ شهید بولاچق کمسه‌لرنگ کیلولرینی شدلق برله کوتوب تورورلرهم شکسز بلورلر (الّا خوفٌ علیهم) شونی کم یوقدر هیچ قورقو آلار اوزرینه کیلاچکده (ولاهم یحزنون) هم قایغورور بولماسلر آلار دنیادن آیرلولرینه (یستبشرون بنعمة من الله) سویونشورلر شهید بولغان کمسه‌لر خدای تعالی‌دن بولغان نعمت ورحمت سببلی یعنی عمللرینگ اجر وثوابینه سویونشورلر (وفضل) هم خدای تعالی‌نگ فضلی سببلی یعنی عمللرندن نچه اولوش آرتق بولغان اجر وثوابلرغه سویونورلر (وأنّ الله لایضیع أجر المحسنین) دخی شادلانورلر شوکا کم الله تعالی ضایع قیلماس ویوغالتماس ایدگولك اینکر چیلرنگ اجر وثوابینی (الّذین استجابوا لله والرّسول) شول کمسه‌لرکم قبول ایتدیلر خدای تعالی‌نگ هم رسولینگ فرمانینی مدینه‌دن صوغشقه چغو توغریسنده احد صوغشی آخرنده ابوسفیان اوز لشکری ایله مکه‌گه قایتوب کیتکاچ رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلری صحابه‌لر ایله شولکون‌نگ آخرنده مدینه‌گه قایتدیلر اولکون شوّالنگ یدنچی کونی شنبه کون ایدی ایکنچی کون یعنی یکشنبه ایرته برله رسول علیه السلام ابوسفیان لشکرینگ یولدن کیری قایتوب مدینه گه هجوم قیلورغه کیلولری خبرینی ایشتوب امر قیلدیکم احد صوغشندن قایتقان لشکرینه قورال‌لانسونلر مشرکلرنگ آرطلرندن بارسونلر احد صوغشنده حاضر بولماغان کشیلرهم بوصوغشقه چقسونلردیوب بیوردی صحابه رضی‌الله عنهم همه‌لری یاکا صوغشدن قایتقان بیك کوبسی ضعیف وجراحتلی بولسه‌لرده هیچ برسوز ایتماینچه رسول علیه‌السلامنگ

۱). ابن عباس رضی الله عنهما روایت ایتمشلردر کیم رسول صلی‌الله‌وسلم بیوردیلر سزنگ احد صوغشنده شهید بولغان قرنداشلرکزنگ جانلرینی خدای تعالی یاشل قاناطلی قوشلر اچنده قیلدی. اول قوشلر جنتده اوچوب تماشا قیلورلر طوبی یغاچینگ بوطاقلرینه قونارلر فردوس چیشمه‌لرندن صو اچارلر عرشکه آصولغان آلتون قندیللر اچنده استراحت قیلورلر اول شهیدلر راحته بولولرینی دنیاداغی مؤمن قرنداشلرینه بلدراسیلری کیلوب خدای تعالی‌دن صورادیلر آلهی بزنگ حالیمزدن دوستلرمزغه وقرنداشلرمزگه خبر بیرگل تا کیم آلارنگ خدای تعالی یولنده صوغش قیاوغه رغبتلری آرتسون دیدیلر بس حق سبحانه وتعالی اول شهیدلرنگ احوالینی بیان ایدوب اوشبو آیة کریمه‌نی نازل قیلدی

تفسیر حسینی

امر بنه اطاعت ایدوب فی الحال حاضرلانوب دشمان آرطندن مکه طرفینه یونالدیلر یولده حمراء اسد دیگان یرگه قونارغه توشوب چادرلر قوروب کیچ برله اوطلر یاندردیلر عرب قبیله لری کوروب مسلمانلرده صنوفلق وعاجزلك یوقلغینی بلسونلر وقورقسونلر اوچون بیك کوب یرگه اوطلر یاقدیلر حق سبحانه وتعالی اوشبو آیت کریمه ده آلارنی مافتاب بیوردیکم شول کمسه لرکم خدای تعالی نك هم رسولینك فرمانینه اطاعت ایتدیلر وصوغشقه چقدیلر (من بعد ما اصابهم القرح) (۱) آلارغه جراحتلر وصنوق لقلر ایرشکانی صوکنده احد صوغشنده (للذین احسنوا منهم) شول کمسه لرگه کم ایدگولك ایتدیلر آلاردن عهدلرینه وفا قیلو برله (واتقوا) هم قورقدیلر خدای تعالی نك غضب وقهرندن پیغمبر علیه السلام نك امرینه خلافلق ایتوده (اجر عظیم) اولوغ اجر وثواب بولغوچیدر روایت ایدلمشدرکم ابوسفیان لشکری ایله احد صوغشندن قایتورغه چقفاچ بولده اوکونوب بز اوزمز غالب بولا توروب نی اوچون صوغشنی طاشلاب قایتامز دیوب یاکادن دونوب مسلمانلرنی بوتونلای قروب بتورورگه نیت ایتدیلر شولوقتده رسول صلی الله علیه وسلم نك مؤمنلر ایله حمراء الاسدکه کیلوب یتکانلری نك خبری ابوسفیانغه ایشتولدی مشرکلرنك کوکل لرینه بنه قورقو توشوب کیری بوراوب مکه گه یونالدیلر مسلمانلر آرتلرمزدن کیلورلر دیب قورقولرندن یولده اوچراغان مدینه گه بارا تورغان کاروانلرغه هریرده مسلمانلرنی کورسا ئز قورقتوئز ابوسفیان کوب لشکر ایله حاضرلانگان مسلمانلرنی بوتونلای قروب بتورما کچی بولالر دیب ایتوئز دیدیلر مسلمانلر قورقوب کیری مدینه گه قایتوب کیتسونلر دیب اوشبو طریقه حیل قیلور ایدیلر اول کاروانلر حمراء الاسده مسلمانلرغه یولوقفاچ ابوسفیان ایتورگه قوشقان سوزلرنی ایتوب مسلمانلرنی قورقورغه طرشسالرده حق تعالی نك رحمتی ایله مسلمانلر هیچده قورقمادیلر بزاشنی الله تعالی گه طاپشردق الله تعالی اوزی بزگه نصرت ویاردم بیرور دیوب جواب بیردیلر حق سبحانه وتعالی آلارنی مدح ایتوب بیوردیکم (الذین قال لهم الناس) خدای ورسولنك فرمانینی قبول ایتکوچیلر شول کمسه لردرکم ایتدی آلارغه آدمیلر یعنی بولده اوچراغان کاروانلر داغی کشیلر ایتدیلر (ان الناس قد جمعوا لکم) درستلکده آدمیلر یعنی ابوسفیان هم آنك لشکری جیولغانلردر سزنك برله صوغش قیلو اوچون (فاخشوهم) بس قورقئز سز آلاردن یعنی سز آلارغه طاقت کیلتورا آلماس سز دیوب مؤمنلرنی قورقماقچی بولدیلر (فزادهم ایمانا) بس آرتدردی آلارنك اوشبو سوزلری مؤمنلرنك خدای تعالی گه اشانولرینی یعنی آلارنك سوزلرینه فاراب

(۱) بعضیلر قولنچه اوشبو آیت هم موندان صوکغی آیت بدر صغری واقعه سی توغریسنده ایندرامشدر اول واقعه شولدرکیم احد صوغشی کونده صوغش تمام بولغاندن صوك ابو سفیان مسلمانلرغه خطاب ایدوب ایمدی بزنك صوغشو وعده مز کیلاچك یلده بدر دیگان اورنده بولوردیدی رسول صلی الله علیه وسلم آکا فارشی بلی شولای بولسون دیوب جواب بیردیلر ایکنچی بل وعده ایتکان وقت یقینلاشقاچ ابوسفیان قیلغان وعده سینه اوکوندی نعیم بن مسعود دیگان کشیگه بیوردی کیم مدینه گه بارووب مسلمانلرنی قریشدن قورقتقل دیا کیم قورقوب صوغشقه کیلماسونلر دیدی نعیم مدینه گه کیلوب کوب حیله لر ویالغانلر ترتیب قیلوب مشرکلرسزگه فارشی صوغشقه حاضرلانوب بیك کوب لشکر جمع ایتدیلر قوراللری هم بیك کوب همه لری برگه عهدواتفاق قیلدیلر دیوب مؤمنلرنی قورقتورغه بیك طرشوب

مؤمنلر هیچنه قورقمادیلر اشنی خدایغه طاپشردیلر (وَقَالُوا) هم ایتدیلر مؤمنلر (حَسْبُنَا اللّٰهُ) کفایه ایتکوچی ویتکوچیدر بزگه خدای تعالی (وَنِعْمَ الْوَكِيلُ) ونی یخشی وکیلدر واشلرنی باشقارغوچیدر خدای تعالی بزلر آنك نصرت وبار دمینه اشانامز دیدیلر (فَانْقَلَبُوا) بس کیری دوندیلر وقایتدیلر مؤمنلر حمراء اسددن مدینه گه (بِنِعْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ وَفَضْلٍ) خدای تعالی دن بولغان نعمت هم کوب اجر وثوابلر برله (لَمْ يَمْسَسْهُمْ سُوءٌ) ایر شمادی آلارغه اول سفرده هیچ بریاوزلق وقایغو یعنی هیچ صنوقلق کیلمادی کامل سلامت وعافیتلکده قایتدیلر (وَاتَّبَعُوا رِضْوَانَ اللّٰهِ) هم ایاردیلر آلار الله تعالی نك راضیلقینه پیغمبرنك فرمانینه اطاعت قیلولری برله (وَاللّٰهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ) وخدای تعالی اولوغ فضل ورحمت ایاسیدر مؤمنلرگه (إِنَّمَا ذٰلِكُمُ الشَّيْطَانُ) موندن باشقه توگلدرکم اوشبو خبرنی بیرگوچی شیطاندر (يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءَهُ) قورقتور اول شیطان شول خبر برله اوزینك دوستلرینی یعنی بولده اوچراغان کاروان اهلینك مسلمانلرنی قورقتور اوچون اینکان سوزلری شیطان وسوسه سی ایله در منافقلرنی قورقتو اوچون شیطان شول وسوسه نی آلارغه صالغاندر (فَلَا تَخَافُوهُمْ) بس سز قورقماگز ای مؤمنلر شیطان نك دوستلرندن یعنی منافقلردن (وَخَافُونِ) وقورقگز سز مندن ومنم امریمه خلافلق ایتودن (إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ) اگر بولساگزسز اشانوچیلر خدای تعالی نك وعده ووعیدینه (وَلَا يَحْزُنْكَ) وکراکدر کم قایغوغه صالماسون سنی ای محمد علیه السلام (الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ) شول کمسه لرکم آشوغورلر کفرگه باردم ایتوده یعنی عبدالله بن ابی هم آنك یولداشلری کبی منافقلرنك احد صوغشنده قیلغان اشلری اوچون سن قایغورماغل (إِنَّهُمْ لَنْ يَضُرُّوا اللّٰهَ شَيْئًا) درستلکده اول منافقلر هرگیز ضرر ایرشدرماسلر خدای تعالی گه هیچ بر نرسه یعنی کفر اهلینه باردم ایتولری وصوغشنی طاشلاب کیتولری ایله اول منافقلر خدای تعالی نك دوستلرینه ومؤمنلرگه هیچ بر ضرر وزیان ایرشدرماسلر بلکه اوزلرینه زیان بولور (يُرِيدُ اللّٰهُ) تلار خدای تعالی (أَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ حَظًّا فِي الْآخِرَةِ) شونی کم قیلماس آلار اوچون آخرتده هیچ بر اولوشنی یعنی آخرتده آلارغه اجر وثوابدن هیچ اولوش بیرماس (وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ) هم بولور آلارغه اولوغ وقاطی عذاب آخرتده (إِنَّ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ) درستلکده شول کمسه لرکم صاتوب آلدیلر وآلشدردیلر کفرنی ایمان برابرینه (لَنْ يَضُرُّوا اللّٰهَ شَيْئًا) هرگیز زیان ایتمادیلر آلار خدای تعالی گه هیچ بر نرسه بلکه زیان اوزلرینه در (وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ) وبولغوچیدر آلارغه رنجتکوچی

فارادی لکن مؤمنلر هیچنه قورقمادیلر بزاشنی خدایغه طاپشردق حسبنا الله ونعم الوکیل دیوب جواب بیردیلر هم رسول علیه السلام نك امری ایله احد صوغشنده حاضر بولغانلر وباشقه لر جمعسی مك بیش یوز کشی بولوب صوغشقه حاضرلانوب مدینه دن چغوب بدر دیگان اورنغه توشوب سکزکون توردیلر مشرکلرنك کولاگه لریده کورنمادی قورقولارندن اول یرگه یقین کیلمادیلر مسلمانلر کامل عافیت وسلامتلکده مدینه گه قایتدیلر حق تعالی آلارنی ماقتاب اوشبو آیه لرنی نازل قیلدی تفسیر حسینی

وفاطی عذاب آخرتده (ولایحسبن الذین کفروا) وگمان ایتماسونلر کافر بولغان کمسه‌لر (انما نملی لهم) شونی‌کم بزنك آلارغه مهلة ببرماکیمز ودنیاده عمرلرینی اوزون قیلماقیمز (خیر لانفسهم) یخشیراقدر آلارنك اوزاری اوچون یعنی دنیاده آلارنك عمرلرینی اوزون قیلوب راحتده توتماقیمز آلار اوچون خیر وفائده‌لی‌دیب اویلاماسونلر بواش آلارغه فائده‌گه توگلدر بلکه (انما نملی لهم) موندن باشقه توگلدرکم مهلت بیرامزبز اول کافرلرگه وآلارنی دنیاده راحتده توتامز (لیزدادوا اثما) تاکم آرتدرسونلر اوچون گناهنی اوزلرینك باطل دین‌لرنده ثابت بولوب (ولهم عذاب مهین) وبولغوچیدر آلارغه خور ایتکوچی عذاب قیامتده (ما کان الله لیذر المؤمنین) فالدرور بولمادی خدای تعالی مؤمنلرنی (علی ما انتم علیه) شول نرسه اوزرینه‌کم سز آنك اوزره سز ای منافقلر منافقلـر ظاهرده مسلمانلرغه دوست بولوب اوز آرالرنده همیشه مؤمن‌لرنی عیبلاب طعنه واستهزاء قیلوب سویلاشورلر ایدی بس حق تعالی بیوردیکم هرگیز خدای تعالی سزنی اوشبو حالـگزده فالدرماس (حتی یمیز الخبیث من الطیب) تاکم آیورغانغه‌چه خدای تعالی خبیث وناچار نرسه‌نی پـاك ویخشی بولغان نرسه‌دن یعنی البته بروقت خدای تعالی خالص مؤمن بولغان کشیلرنی منافقلـردن آیورور ومنافقلرنك نفاقلرینی ودشمانلقلرینی ظاهر قیلوب آلارنی خور هـم رسوای قیلور بوطریقه مؤمن ایله منافق بربرسینه قاتوش حالنده توتماس منافقلرنی خالص مؤمنلردن آیورماقی یاکه جهاد سبیلی بولور منافقلر مشرکلرگه فارشی صوغشقه چقماینچه تخلف ایتوب قالورلر شونك ایله منافق ایدکلری ظاهر بولور نتاك کم احد صوغشنده شولای بولدی یاکه منافقلرنك کوڭللرنده یاشورگان سرلرینی رسول علیه السلامغه وحی ایدوب بلدرمك ایله بولور شونك ایله دشمـانلقلری ظاهر بولوب خور بـولورلر منافقلرنك کوڭللرنده یاشورگان سرلرندن برسی‌شول ایدیکم بروقتده رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلری بیوردیلر آدم علیه السلامغه ذریاتی‌نی کورسانکان شکلی مڭا بارچه امتیم‌نی کورساتدیلر حق تعالی‌نك الهام ایتماکی ایله امتلرمدن کمنك خالص اسلام دینینی قبول‌ایلامکی وکمنك ضلالت وآزغونلقده قالمافی همه‌سی مڭا معلوم بولدی دیدیلر منافقلر بوسوزنی ایشتکاچ اوز آرالرنده بربرسینه ایتدیلرکم محمد موندین ضور دعوانی قیلادر وحالانکه اوزی بزنك کوڭللرمزده گی نفاق ودشمانلقدن غافلدر اگر اوشبو دعواسی توغری بولسه کمنك خالص مؤمن وکمنك منافق ایکانینی آیرم آچق ایتوب ایتسون دیدیلر بس حق تعالی‌دن آیت کیلدیکم (وما

كَانَ اللّٰهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ) وآگاه قيلور بولمادی خدای تعالی سزلرنی ای منافقلر غيب ويا شرن بولغان نرسه اوزرينه يعنی كم حق مؤمن بولوب وكمنك كفر وضلالتده قالمافينی خدای تعالی سزلرگه بلدرماس (وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ) ولكن خدای تعالی اختيار قيلور وصايلار غيب ويا شرن نرسه‌نی بلدرو اوچون رسول‌لرندن اوزی تلا گان كمسه‌نی يعنی اگر خدای تعالی تلاسه پيغمبرينه بلدرور (فَآمِنُوا بِاللّٰهِ) بس ايمان كيلتورگز واشانگزسز الله تعالی‌گه شول وجه اوزرينه‌كم غيب علمينی بلوآگا مخصوصدر (وَرُسُلِهِ) هم آنك رسول‌لرينه اشانگزكم اگر خدای تعالی اوزی تلاسه آلارغه غيبنی بلدرور (وَإِنْ تُؤْمِنُوا) واگر ايمان كيلتورساگز سز اوشبو وجه اوزرينه (وَتَتَّقُوا) هم تقوالق ايتساگز وصافلانساگز شركدن هم نفاقدن (فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ) بس بولور سزلرگه اولوغ اجر وثواب (وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ) وگمان ايتماسونلر شول كمسه‌لركم صارانلق قيلورلر (بِمَا آتَاهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ) الله تعالی آلارغه بيرگان نرسه‌برله اوز فضلندن يعنی خدای تعالی آلارغه بيرگان مالنی تيوشلی اورنلرغه صرف قيلماسلر صارانلق قيلورلر آندين كمسه‌لر گمان ايتماسونلر واويلاماسونلر شونی‌كم (هُوَ خَيْرًا لَهُمْ) اول صارانلقلری يخشيراقدر آلار اوچون يعنی البته صارانلق يخشی وخيرلی توگلدر (بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ) بلكه اول صارانقلری يامانراقدر وضررليدر آلار اوچون دنياده مال‌لرندن بركات كيتو سببلی وآخرتده قاطی عذابلرغه مستحق بولولری سببلی (سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ) تيزدركم قاموط ايتوب كيورتولور آلارنك مويونلرينه آنك برله صارانلق ايتكان نرسه‌لری يعنی صارانلق ايتكان كشيلرنك مال‌لرينی مويونلرينه قاموط ايتوب آصارلر (يَوْمَ الْقِيَامَةِ) قيامت كونده (وَلِلّٰهِ مِيرَاثُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ) وخدای تعالی نقی درگوكلر اهلينك‌هم يرا هلينك ميراثلری يعنی گوكلر ويرلر اهلی همه‌لری اولورلر بارچه نرسه‌نك مالكی خدای تعالی اوزيگنه قالور دنيا مالی كشی قولنده عاريت‌در حقيقی ايا سی همه نرسه‌نك الله تعالی‌در هركم اولوب بتكاچ بارچه نرسه حقيقی ايا سی يعنی خدای تعالی نقی‌غنه بولوب قالور (وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ) وخدای تعالی‌سز اشلی تورغان نرسه‌نی بلگوچيدر جوماردلق وصارانلقدن (لَقَدْ سَمِعَ اللّٰهُ) تحقيق ايشتدی (۱) الله تعالی (قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا) شول كمسه‌لرنك سوزلرينی‌كم آلار ايتديلر (إِنَّ اللّٰهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ) درستلكده خدای فقير در وبزلر بايلرمز ديوب رسول صلی الله عليه وسلمگه اقرضوا الله قرضا حسنا آية كريمه‌سی يعنی خدای تعالی يولنده بورچ بيرگز ديگان آيت نازل بولغاچ يهوديلر ايتديلركم

۱) روايت ايدلمشدر كيم رسول عليه السلام بنی قينقاع يهوديلرينه ابوبكر صديق رضی الله عنه‌نی مكتوب ايله آلارنی اسلامغه اوندامك هم نماز اوقوغه ومال لرندن زكات بيرورگه هم خدای تعالی‌گه قرض حسنه بيرورگه امرايتمك اوچون بيارگان ايدی رسول عليه السلامنك مكتوبينی اوقوغاچ يهوديلردن فخاص بن عازور اسملی كشی ايتديكيم خدای تعالی فقيرمودر نی اوچون بزدن قرض حسنه يعنی بورچ صوريدر ديدی حضرت ابوبكر آنك بوسوزينه آچولانوب آنكا يوزرق ايله صوقدی اگر آرامزده عهد بولماسه ايدی من سنك باشنكنی كيسار ايدم ديدی‌هم رسول عليه السلام حضورينه قايتوب آندن شكايت ايتدی صنكره فخاص منم اول سوزنی ايتكانم يوق ديب انكار قيلغاچ خدای تعالی اوشبو آيتنی بيارددی تبياندن

خدای تعالی فقیر ومحتاج ایکان بزدن بورچ صوریدردیدیلر حق سبحانه وتعالی آلارنك سوزلرینه فارشی اوشبو آیتنی یباردی هم آلارنی تهدید ایتوب بیوردیکم (سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا) تیزدرکم بز یازارمز یعنی کراما کاتبین فرشته‌لر یازارلر آلارنك ایتکان سوزلرینی عمل دفترلرینه (وَقَتْلِهِمُ الْأَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ) هم یازارمز اول یهودیلرنك پیغمبرلرنی اولتورمکلرینی حقسز اورنده (وَنَقُولُ) دخی ایتورمز آلارغه قیامتده یا که اولکان وقتلرنده ایتورمز (ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ) طاتوکزسز یاندرغوچی اوطنك عذابینی (ذَٰلِكَ) اوشبو عذاب سزلرکه بولغوچیدر (بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ) شول نرسه سببلی‌کم آلدن یباردی آنی سزنك قوللرکز یعنی قیلغان یاوز عمللرکز سببلی‌در پیغمبرلرنی اولتورمك وبوزاوغه طابونماق‌کبی (وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ) هم شونك سببلیدرکم خدای‌تعالی ظلم‌لق ایتکوچی توگلدر اوزینك بنده‌لرینه عذابقه مستحق بولماغان کشینی عذاب ایتماس سزلرنی عذاب ایتماکی عدلی بوینچه‌در (الَّذِينَ قَالُوا) شول کمسه‌لرکم ایتدیلر یعنی یهودیلرنك اولغلرندن بر جماعت ایتدیلر (إِنَّ اللَّهَ عَهِدَ إِلَيْنَا) درستلکده خدای تعالی بزلرکه عهد بیاردی یعنی بزلرکه امر قیلدی توراتده (أَلَّا نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ) شونك برله‌کم بز ایمان کیلتورماسمز واشانماسمز هیچ بر پیغمبرکه (حَتَّى يَأْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ) تاکم کیلتورکانکه‌چه اول پیغمبر بزلرکه بر قربان‌نی کم آشار آنی اوط اوّلکی امتلر هر قایچان خدای تعالی بولنده برنرسه‌نی قربان ایتماکچی بولسه‌لر شول قربانلقنی بر اورنغه قویوب اوزلری شونك ثیکراسینه چیولوب خدای‌تعالی‌گه دعا قیلورلر ایدی اگرده قربانلری قبول ایتولسه حق تعالی‌نك قدرتی ایله کوکدن بر اوط توشوب شول قربانني تمام یاندرور ایدی کوکدن اوط توشوب یاندرماسه اول قربان مقبول بولماغان بولور ایدی شول سببلی یهودیلر رسول صلی الله علیه وسلم حضرتینه ایتدیلر کم خدای تعالی توراتده بزلرکه هر کم پیغمبر من دیوب دعوا قیلسه آنك قربانینی کوکدن اوط توشوب یاندرمای طوروب اکا اشانماکز دیوب امر قیلدی سندن هم شول معجزه‌نی کورماینچه سکا ایمان کیلتورماسمز دیدیلر حق سبحانه وتعالی آلارنك سوزلرینی ردقیلوب بیوردیکم (قُلْ) اینکل سن ای محمد علیه‌السلام اول یهودیلرکه (قَدْ جَاءَكُمْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِي) تحقیق کیلدی سزلرکه پیغمبرلر مندن الکاری (بِالْبَيِّنَاتِ) روشن وظاهر بولغان معجزه‌لر برله عیسی علیه‌السلام هم باشقه پیغمبرلر کبی (وَبِالَّذِي قُلْتُمْ) هم سز اوزکز اینکان نرسه برله کیلدیلر یعنی کوکدن اوط کیلوب یاندرغان قربانني هم کیلتوردیلر نتاکم زکریا ویحیی علیهما السلام‌لر

شویل قیلدیلر (فلم قتلتموهم) بس نی اوچون اولتوردکز سز اول پیغمبرلرنی اوزکز اینکان نرسه‌نی کورساتا طوروب (ان کنتم صادقین) اگر راست وطوغری اینکوچیلر بولسا کز سز اوشبو طریقه قربان کیلتورگان پیغمبرگه ایارو تیوش دیگان سوزکزده (فان کذبوك) بس اگر یالغانغه طوتسه‌لر سنی ای محمد علیه السلام اول یهودیلر سن آکا قایغورماغل (فقد کذب رسل من قبلك) بس تحقیق یالغانغه طوتولغانلردر سندن الگاری بولغان پیغمبرلرکم (جاءوا بالبینات) کیلتوردیلر اول پیغمبرلر روشن بولغوچی معجزه‌لرنی ودلیل‌لرنی (والزبر) هم شریعتنی بیان اینکان صحیفه‌لرنی (والکتاب المنیر) دخی یاقطرتغوچی یعنی حلال وحرامنی بلدرگوچی کتابنی کیلتوردیلر تورات وانجیل کبی شولای بولسه‌ده اول پیغمبرلرگه اشانمایوب آلارنی تکذیب قیلدیلر (کل نفس ذائقة الموت) هر بر جان ایاسی اولومنی طاتوغوچیدر بس تیزدرکم سزلرهم طاتورسز (وانما توفون اجورکم) موندان باشقه توگلدرکم کامل اوتالور سزگه اجر وثوابلرکز قیلغان عمل‌لرکز اوچون (یوم القیامة) قیامت کونینده (فمن زحزح عن النار) بس هرکم یراق ایتولسه وقوتقارلسه تموغ اوطندن (وادخل الجنة) هم کرگزولسه جنتکه (فقد فاز) بس تحقیق قول اوستونلکی طاپدی ومقصودغه ایرشدی اول کمسه (وما الحیوة الدنیا) وتوگلدر اوشبو دنیا تریکلکی (الا متاع الغرور) مگر آلداغوچی متاعدر یعنی کشی دنیا مالینه ودنیاداغی نرسه‌لرگه آلدانوب آخرتدن محروم قالور (لتبلون فی اموالکم) البته صنالمش بولورسز سزلر مال‌لرکزده یعنی ای مؤمنلر سزلر مال‌لرکزنك تلف بولماقی ویوغالماقی ایله صنالورسز صحابه‌لر مکه‌دن مدینه‌گه هجرت قیلغاندن صوك مشرکلر آلارنك مکه‌ده قالغان مال‌لرینی آلدیلر ویولده طوغری کیلگانلرینی تورلی عذابلر ایله عذابلادیلر بس حق سبحانه وتعالی بیوردیکم مال‌لرکزنك کیموماکی وطالانماقی ایله سزلر صنالمش بولورسز، (وانفسکم) هم نفسلرکزده صنالمش بولورسز یعنی صوغش برله هم تورلی صرغاولق وضعیفلك‌لر برله صنالورسز (ولتسمعن) دخی البته سز ایشتورسز ای مؤمنلر (من الذین اوتوا الکتاب من قبلکم) شول کمسه‌لردن کم آلارغه کتاب بیرلدی سزدن الگاری یعنی یهود ونصارادن ایشتورسز (ومن الذین اشرکوا) هم مشرك بولغان کمسه‌لردن ایشتورسز (اذی کثیرا) کوب اذا وجفانی یعنی کوکل‌لرکزنك رنجوماکینه سبب بولغان یامان سوزلرنی ایشتورسز (وان تصبروا) واگر سز صبر قیلسا کز

وجداسا گز کفر اهلینگ اذا وجفالرینه (وَتَتَّقُوا) هم صاقلانسا گز آلارغه قارشی مکافات اینودن یعنی اوچ آلورغه تلاماینچه خدای تعالی گه طاپشورسا گز (فَاِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُوْرِ) بس درستلکده اوشبو صبر هم تقوالق اشلرنگ احتیاطلیرافندن یا که مقصود بواغان اشلردندر (وَاِذْ اَخَذَ اللّٰهُ) وباد قیلغل شولوقتکم آلدی خدای تعالی (مِیْثَاقَ الَّذِیْنَ اُوْتُوا الْکِتٰبَ) کتاب بیرلگان کمسه لرنگ عهدلرلنی یعنی بنی اسرائیل عالملرندن عهد آلدی شویله دیوب کم (لَتُبَیِّنُنَّهٗ لِلنَّاسِ) البته سز بیان قیلورسز وبلدرورسز آدمیلرگه محمد علیه السلام طوغریسنده بولغان کتابنی (وَلَا تَکْتُمُوْنَهٗ) دخی سز یاشورماس سز آنی یعنی تورات وانجیلده ذکر ایتولگان محمد علیه السلام صفتلرینی خلقدن یاشورماینچه بیان قیلورسز (فَنَبَذُوْهُ) بس طاشلادیلر اول عهدنی بنی اسرائیل عالملری (وَرَآءَ ظُهُوْرِهِمْ) آرقالری آرتینه یعنی اول عهدنی طوتمادیلر وآگا التفات ایتمادیلر (وَاشْتَرَوْا بِهٖ ثَمَنًا قَلِیْلًا) هم صانوب آلدیلر واختیار ایتدیلر اول عهد برابرینه آزغنه آقچه نی یعنی رشوت آلوب کتابلرینی اوزگارتدیلر ومحمد علیه السلام صفتلرینی یاشوردیلر (فَبِئْسَ مَا یَشْتَرُوْنَ) بس نی یاوز نرسه در آلارنگ صانوب آلا طورغان نرسه لری کم فانی دنیا نعمتلرینی منگولك آخرت سعادتی ایله آلشدرورلر (لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِیْنَ یَفْرَحُوْنَ) گمان (۱) قیلماغل سن البته ای محمد علیه السلام شول کمسه لرنی کم شادلانورلر (بِمَآ اَتَوْا) اشلاگان نرسه لری برله یعنی محمد علیه السلام صفتلرینی یاشورولری برله شادلانورلر (وَیُحِبُّوْنَ اَنْ یُّحْمَدُوْا) هم سویارلر آلار اوزلرینگ مافتالمش بولولرینی (بِمَا لَمْ یَفْعَلُوْا) اوزلری اشلاماگان نرسه برله یهود عالملری کتابده بولماغان سوزلرنی یالغانلاب توراتده شولای ایتکاندیب سویلرلر ایدی هم شول یالغانلرینه اوزلری شادلانوب خلقنگ اوزلرینی مافتاولرینی امید ایتارلر ایدی شولار حقنده الله تعالی اوشبو آیتنی ایندردی وبیوردیکم (فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِّنَ الْعَذَابِ) بس گمان اینما گل والبته اویلاماغل سن آلارنی عذابدن قورتلماقده لردر دیوب البته آلار عذابدن قورتولا آلماسلر (وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِیْمٌ) وبولور آلارغه رنجتکوچی قاطی عذاب آخرتده (وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ) وخدای تعالی گه مخصوصدر کوکلرنگ هم یرنگ پادشاهلقی (وَاللّٰهُ عَلٰی کُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ) هم خدای تعالی بارچه نرسه اوزره کوچی یتکوچیدر روایت ایدلمشدر کم قریش مشرکلری یهودیلردن موسی علیه السلامنگ معجزه سی حقنده سوءال قیلدیلر یهودیلر حضرت موسی نگ عصاسی هم ید

(۱) بعضیلربو ایتنی منافقلر حقنده نازل بولدی دیمشلر منافقلر صوغشقه بارماینچه تخلف ایدوب قالورلر ایدی پیغمبر علیه السلام صوغشدن قایتقاچ آنگ حضورینه یالغاندن نچه تورلی عذرلر کورساتوب اوزلری شول یالغانلرینه شادلانورلر ایدی هم پیغمبر علیه السلامنگ آلارنی مافتاوینی امید قیلورلر ایدی

تفسیر حسینی

بیضا کبی معجزه‌لرینی بیان قیلدیلر مکره نصارادن عیسی علیه السلامنك معجزه‌سینی صورادیلر نصارالر اولوك ترگزمك هم صرخاولرنی سلامتلندرمك کبی معجزه‌لرنی ایتدیلر شوندان صوك مشرکلر رسول صلی الله علیه وسلم حضورینه کیلوب ایتدیلر کم ای محمد بزلر موسی وعیسی پیغمبرلرنك کورسانکان معجزه‌لرینی ایشتدك ایمدی سنك معجزه‌کنی کورورکه کیلدك اگر سن پیغمبر بولساك اوشبو صفا طاوینی آلتون قیلغل بز سکا اشانورمز خدایتك برلکی‌نك علامتینی شوندان بلورمز دیدیلر بس حق سبحانه وتعالی آیت ایندردیکم اگر سزلر خدای تعالی‌نك برلکینه علامت استاسا کز (انَّ فی خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ) درستلکده کوکلرنی ویرنی یارانوده ویوقدن بار قیلوده (وَاخْتِلَافِ اللَّیْلِ وَالنَّهَارِ) هم کیچه وکوندزنك تورلانما کنده یعنی برسی آرتندن برسی کیلما کنده یا ایسه برسی قارانغو وبرسی یاقطی یاکه برسی اوزون وبرسی قسقه بولمافنده (لَاٰیَاتٍ لِاُولِی الْاَبْصَارِ) البته علامتلر باردر عقل وبصیرت ایالری اوچون خدای تعالی‌نك بارلقینه وبرلکینه هم علم وقدرتینك کامل‌لکینه یعنی پیغمبردن معجزه طلب ایتوکه حاجت یوقدر زیراکه پیغمبر خدای تعالی‌نی برلامك ایل بیورور عالمدا کی بارچه نرسه خدای تعالی‌نك برلکینه دلیلدر (اَلَّذِینَ یَذْکُرُونَ اللّٰهَ) اول عقل ایالری شول کمسه‌لردرکم یاد ایتارلر آلار خدای تعالی‌نی (قِیَامًا) آیاق اوزره یاصقان حال‌لرنده (وَقُعُودًا) هم اولتورغان حال‌لرنده (وَعَلٰی جُنُوبِهِمْ) دخی قابرغالری اوزره یاتقان حال‌لرنده یعنی همیشه وبارچه حالده الله تعالی‌نی ذکر ایتارلر وایسلرندن چغارماسلر یاکه بواورنده ذکردن مراد نمازدر اول تقدیرده معناسی آیاق اوزره یاصقان حال‌لرنده نماز اوقورلر واگر یاصوب اوقورغه کوچلری یتماسه اولتورغان حال‌لرنده اوقورلر واگر آکا هم کوچلری یتماسه یاتقان حال‌لرنده ایماء واشارت ایله اوقورلر دیمکدر والله تعالی اعلم (وَیَتَفَکَّرُونَ فِی خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ) هم تفکر قیلورلر واویلارلر کوکلرنی ویرلرنی یاراتو طوغریسنده یعنی کوکلرنك ویرلرنك هم آلارده بولغان بارچه مخلوقاتنك یاراتلولرینی اویلاب خدای‌تعالی‌نك بارلقینه وبرلکینه استدلال قیلورلر هم مناجات ایدوب ایتورلر (رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هٰذَا بَاطِلًا)- (١) ای بزنك پروردکارمز سن یاراتمادك اوشبو کوکنی ویرنی بوشقه یعنی اوشبو عالمنی یوقدن بار قیلمافك عبث وفائده‌سز اش توکلدر البته حکمتی باردر (سُبْحَانَكَ) پاکلك سکا مخصوصدر فائده‌سز نرسه‌نی یاراتودن پاك ومنزه سن (فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ) بس صافلاغل سن بزلرنی اوزرحمتك ایله اوط عذابندن (رَبَّنَا اِنَّكَ مَنْ تُدْخِلِ النَّارَ)

تیسیرده کلتورمشدرکیم اوشبو آیة کریمه‌ده بولغان بش دعا رسول صلی الله علیه وسلم‌دن هم چهار- یارلردن ترتیب اوزرینه صادر بولمشدر رسول صلی الله علیه وسلم اوزمرتبه- لرندن ربنا ماخلقت هذا باطلا دیوب بیوردیلر ابوبکر صدیق رضی الله عنه خوف مقامنه تورووب ربنا انك من تدخل النار فقد اخزیته دیدیلر عمر فاروق رضی الله عنه حقیقی ایماندن خبر بیروب ربنا اننا سمعنا منادیاً الخ دیدیلر عثمان ذوالنورین رضی الله عنه رجا مقامنده مغفرت استاب ربنا فاغفرلنا ذنوبنا دیوب دعا قیلدیلر علی المرتضی رضی الله عنه همت مقامنه وعده ایتولگان نعمتلرنی طلب قیلوب ربنا واتنا ماوعدتنا علی رسلك دیوب بیوردیلر حق سبحانه وتعالی آلارنك دعالری مقبول بولغانلندن خبر بیروب فاستجاب لهم ربهم دیوب بیوردی

ای بزنك ربمز درستلکده سن هر کمسه‌نی کرگوزساك تموغغه عدلك ایله (فقد أخزیته) بس تحقیق خور ورسوای ایتدك سن آنی (وما للظالمین من انصار) ویوقدر ظالملرگه یعنی کافرلرگه یاردم ونصرت بیرگوچیلر آخرتده یعنی هیچ کم آلارنی عذابدن قوتقارماس (ربنا انّنا سمعنا) ای بزنك ربمز درستلکده بزلر ایشتدك (منادیاً ینادی للایمان) شوندایین ندا قیلغوچینی کم ندا قیلور واوندار اول خلایقنی ایمانغه اول ندا قیلغوچی محمد علیه السلامدر یا که قرآندر کم اول ندا قیلور (أن آمنوا بربکم) شویله دیوب کم ایمان کیلتورگز واشانوگز پروردکارگزغه (فآمنّا) بس ایمان کیلتوردك بز وقبول ایتدك آنك یندا سینی (ربنا فاغفر لنا ذنوبنا) ای بزنك پروردکارمز بس یارلقاغل سن بزنك گناهلرمزنی یعنی گناه کبیره‌لر یاکه اونکاندا گی گناه‌لرمزنی (وکفّر عنّا سیئاتنا) هم اورتکل وکیچورگل سن بزلردن یلوزلقلرمزنی یعنی گناه صغیره‌لر یا که کیلاچکدا گی گناهلرمزنی (وتوفنا مع الابرار) دخی اولتورگل سن بزلرنی ایدگولر برله (ربنا) ای بزنك ربّمز (وآتنا ما وعدتنا علی رسلك) هم بیرگل سن بزلرگه شول نرسه‌نی کم وعده قیلدك سن آنی بزگه بیرورگه رسول‌لرنك اوزرینه یعنی پیغمبرلرك آرقلی مؤمنلرگه نصرت ویاردم یا که مغفرت وعده قیلغان ایدك شونی سن بزلرگه بیرگل (ولا تخزنا یوم القیامة) دخی خور ورسوای قیلماغل سن بزلرنی قیامت کونده (انّك لا تخلف المیعاد) درستلکده سن خلافلق قیلماس سن اوزگنك قیلغان وعده‌ڭا (فاستجاب لهم ربهم) بس اجابت ایتدی وقبول قیلدی آلارنك دعالرینی آلارنك پروردکاری هم ایتدی آلارغه (انّی لا أضیع) شویله دیوب کم من ضایع قیلماسمن ویوغالتماسمن (عمل عامل منکم) هیچ بر عمل قیلغوچینك عملینی سزلردن یعنی هرکم‌نك قیلغان عملینه کورا البته اجر وثواب بیرلور حضرت ام سلمه رضی الله عنها نقل ایتمشلردر کم رسول صلی‌الله علیه وسلمدن صورادم یا رسول الله هر بر عمل قیلغوچیغه اجر بولا طورغان بولسه‌نی اوچون خدای تعالی مهاجر ایرلرنك منافقلرینی ذکر قیلوب آلار حقنده کوب اجر وثوابلر وعده قیلادر مهاجره خاتونلرنی هیچده ایتمایدر الله خاتونلرغه اول اجردن ولوش یوقمو دیدم بس حق تعالی‌دن آیت کیلدی کم هیچ بر عمل قیلغوچینك عملینی ضایع ایتماسمن (من ذکر او انثی) ایردن یا ایسه خاتوندن یعنی کراك ایر وکراك خاتون بولسون هیچ کمنك عملی ضایع بولماس (بعضکم من بعض) سزنك بعضلرگز بعضلرگزدندر یعنی همه‌لرگز اجر وثوابده برابر برتیگز سز ایرکشی هم خاتون کشی

هر قایوسی قیلغان عملینه کورا اجر وثواب طابار (فَالَّذِينَ هَاجَرُوا) بس شول کمسه‌لرکم هجرت قیلدیلر واوز وطنلرینی طاشلاب کیتدیلر (وَأُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ) هم چغارلدیلر اوزلرینك یورطلرندن ومنزللرندن یعنی پیغمبر علیه‌السلام هم مهاجر صحابه‌لرکم آلارنی مشرکلر ظلم‌لق ایله مکه‌دن چغاردیلر (وَأُوذُوا فِي سَبِيلِي) هم اذا ایتولدیلر ورنجتولدیلر آلار خدای تعالی یولنده یعنی مسلمان بولولری اوچون مشرکلر آلارغه تورلی جفالر وعذابلار کورساتدیلر نتاك کم بلال وصهیب رضی‌الله عنهما کبیلر (وَقَاتَلُوا) هم صوغش قیلدیلر آلار مشرکلر برله (وَقُتِلُوا) دخی اولتورلدیلر وشهید بولدیلر صوغشلرده (لَأُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ) البته کیچورورمن آلاردن آلارنك یاوزلقلرینی وگناه‌لرینی یارلقارمن (وَلَأُدْخِلَنَّهُمْ) هم البته کرگزورمن آلارنی (جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ) شول جنتلرگه کم آغار آنك آغاچلری وسرایلری آستوندن یلغه‌لر هم ایسدگو جزا بیرورمن آلارغه (ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ) الله تعالی قاشندن بولغوچی ایدگو جزا (وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ) وخدای تعالی‌در کم آنك قاشنده‌غنه بولغوچیدر اجر وثوابنك یخشی‌سی مکه مشرکلری دولت ایله راحتده عمر سورورلر ایدی مؤمنلر فقیرلك ایله بیك قاطیلق ومحنتده اوتکارورلر ایدی نی‌اوچون اوشبو پوتغه طابونوچی مشرکلر ناز ونعمت اچنده بولوب خدای تعالی‌نك دوستلری بولغان مؤمنلر محنت ومشقتده عمر اوتکارالر دیوب مؤمنلرنك خاطرلرندن کیچار ایدی حق سبحانه وتعالی مؤمنلرنك کوکللرینی جواتوب آیت یبار دیکم (لَا يَغُرَّنَّكَ) کراکدر کم مغرور ایتماسون وآلداماسون سنی ای محمد علیه السلام (تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ) کافر بولغان کمسه‌لرنك دونما کلری شهرلرده یعنی مشرکلرنك دولت وراحتلك ایله شهرلرگه کیلوب کیتوب سوداگرلك قیلوب یورولرینه آلدانماکز (مَتَاعٌ قَلِيلٌ) آلارنك بو اشلری آزغنه فائده‌لانودر دنیاده بیك تیز فانی بولور (ثُمَّ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ) صکره آلارنك قایتاچق اورنلری تموغدر (وَبِئْسَ الْمِهَادُ) ونی یاوز قرار قیلاچق اورندر اول تموغ (لَكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ) لکن شول کمسه‌لر کم قورقدیلر اوزلرینك پروردکارلرندن یعنی آخرت عذابندن قورقوب دنیا متاعینه مغرور بولمادیلر (لَهُمْ جَنَّاتٌ) بولغوچیدر آلارغه آخرتده جنت باغچه‌لری کم (تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ) آغار اول باغچه‌لرنك یغاچلری آستندن یلغه‌لر (خَالِدِينَ فِيهَا) منگو قالغوچیلر بولغانلری حالده آلار اول جنتلرده (نُزُلًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ) تحفه وبولاك بولغانی حالده اول جنت آلارغه خدای تعالی قاشندن نزل دیوب قونـاق

کیلاسی ایوگه قونافنی حرمتلاب آنك اوچون حاضرلب قویلغان نرسه‌گه ایتورلر (وما عند الله خیر للابرار) وخدای تعالی قاشنده بولغان نرسه یخشیراقدر ایکنگو اشلی کمسه‌لر اوچون فانی دنیا دیلتندن (وَانَّ منْ اَهْل الْکتاب) ودرستلکده کتاب اهلندن باردر (لمن یؤمن بالله) شول کمسه‌کم اشانور خدای تعالی‌گه (وما انزل الیکم) هم اشانورسزگه ایندرلگان نرسه‌گه یعنی قرآنغه (وما انزل الیهم) دخی اشانورآلارنك اوزلرینه ایندرلگان نرسه‌گه یعنی تورات وانجیلگه مراد عبدالله بن سلام وآنك یولداشلری یاکه حبش پادشاهی نجاشی هم آنك اتباعیدر (خاشعین لله) خشوع ایتکوچیلر وتوبانچیلك قیلغوچیلر بولغانلری حالده خدای تعالی‌گه (لا یشترون) صاتوب آلماسلر وآلشدرماسلر آلار (بآیات الله) الله تعالی‌نك آیتلری برابرینه (ثمنا قلیلا) آزغنه بهانی یعنی دنیا مالی اوچون تورات حکملرینی اوزگارتماسلر ومحمد علیه السلام صفتلرینی یاشورماسلر نتاکم یهود عالملری شولای قیلدیلر (اولئك) اوشبو ذکر ایتولگان کمسه‌لر یعنی کتاب اهلینك مؤمنلری (لهم اجرهم عند ربهم) بولور آلارغه اجر وثوابلری پروردکارلری قاشنده (انّ الله سریع الحساب) درستلکده خدای تعالی تیز حساب ایتکوچیدرکم مؤمنلرنك حسابینی تیزلك ویکللك ایله قیلور (یا ایها الّذین آمنوا) ای ایمان کیلتورگان کمسه‌لر (اصبروا) صبر قیلکز وچداکز فرض عملرنی ادا قیلوغه یاکه کفر اهلی ایله صوغش قیلوغه یاکه شریعت حکملرینه (وصابروا) هم مشقتلانوکز وآغرلقلرغه چداملی بولکز دشمانلر ایله صوغش قیلغانده (ورابطوا) دخی حاضرلانوکز دشمانلی قارشی آلورغه یعنی دشمان کیلاتورغان بولنی کوزاتوب حاضر بولوب تورکز بعضیلر مرابطه‌دن مراد نماز صوکنده نمازغه منتظر بولمافدر دیمشلر والله اعلم (واتّقوا الله) وقورقکز خدای تعالی‌دن فرمانینه خلافلق ایتودن صاقلانوکز (لعلّکم تفلحون) شایدکم سز قورتلورسز ومقصودقه ایرشورسز اوشبو اشلرنی اشلاساکز

سورة النساء مدنیة وهی مائة وخمس اوست اوسبع وسبعون آیة

نسآء سوره‌سی مدینه‌ده نازل بولغاندر بر یوزده یتمش بش یاکه آلتی یاکه یدی آیتدر

بسم الله الرحمن الرحیم

(یا ایها النّاس) ای آدمیلر (اتّقوا ربّکم) قورقکز پروردکارکزدن وصاقلانوکز آنك غضب وقهرندن (الّذی خلقکم) آندایین پروردکارکم یاراتدی اول سزنی ویوقدن بار قیلدی اوزینك قدرتی ایله تورلی تورلی شکللرده وتورلی توسلرده

ایتوب (مِنْ نَفْسٍ واحِدَةٍ) بر نفسدن یعنی همه‌ڭزنی بر آدم علیه السلامد یاراتدی (وخَلَقَ منها زَوجَها) هم یاراتدی اول بر نفسدن یعنی آدمدن آنڭ جفتی‌نی‌کم آنامز حوادر حضرت آدمنڭ صول قابرغاسندن یاراتولدی (وبَثَّ منهما) هم طاراتدی خدای تعالی بو ایکی‌سندن یعنی حضرت آدم ایله حوانڭ نسلندن دنیاغه کیلتوردی (رِجالاً کَثیراً ونِساءً) کوب ایرلرنی هم کوب خاتونلرنی (واتَّقوا اللهَ الَّذی) وقورقڭز شول خدای تعالی‌دن‌کم (تَساءَلُونَ) سزلر بر برڭزدن صوراشورسڭز آنڭ اسمی ایله یعنی بر برڭزدن حاجت ویاردم صوراشقانده خدای تعالی‌نڭ اسمی ایله صورارسڭز (والأرْحامَ) دخی قورقڭز وصافلانوڭز رحملرنی کیسودن وفرنداشلرگه شفقت‌سزلك ایتودن (انَّ اللهَ کانَ علَیکُمْ رَقیباً) درستلکده خدای تعالی بولدی سزنڭ اوزڭزگه صاقچی وکوزاتوچی‌کم سزنڭ بارچه سوزلرڭزگه مطلعدر هیچ برسی آڭا یاشرن توگلدر (وآتُوا الْیَتامی أمْوالَهُمْ) وبیرڭزسز ای یتیملرگه ولی وهم وصی بولغان کمسه‌لر اول یتیملرگه اوزلرینڭ مال‌لرینی یتیملرگه ولی وآپیکون بولغان کشیلر یتیملرنڭ مال‌لرنده اوزلری تلاگانچه تیوش‌سز تصرفلر قیلورلر ایدی مثلا آلارنڭ یخشیراق قویلرینی اوزلرینه آلوب فالوب آنڭ اورنینه اوزلرینڭ آرق وناچار قویلرینی بیرورلر ایدی بزقوی اورنینه قوی بیردك دیوب اوز اشلرینی درستلاماکچی بولورلر ایدی حق سبحانه وتعالی بیوردیکم (ولا تَتَبَدَّلُوا الْخَبیثَ بالطَّیِّبِ) وآلشدرماڭز خبیث وناچار مالنی یخشی مال برله یعنی یتیملرنڭ سزگه حرام بولغان مال‌لرینی آلوب آنڭ اورنینه اوزڭزنڭ حلال بولغان مالڭزنی قویما ڭز (ولا تَأْکُلُوا أمْوالَهُمْ الی أمْوالِکُمْ) (۱) هم آشاماڭز یتیملرنڭ مال‌لرینی اوز مال‌لرڭز ایله برگه فاتشدروب (انَّهُ کانَ حُوباً کَبیراً) درستلکده یتیم مالینی آلشدرماق وآنده خیانت ایتماك بولغوچیدر اولوغ گناه خدای تعالی فاشنده (وَانْ خِفْتُمْ) واگر قورقسا ڭزسز (الّا تُقْسِطُوا فی الْیَتامی) شوندان‌کم عدللك وتوغریلق ایتماس‌سز یتیم‌لر مالی حقنده اوشبو آیت کریمه شول کمسه حقنده ایندرلمشدرکم آنڭ تصرف وتربیه‌سنده بریتیمه قز بالا بار ایدی شول قزنی اوزینه نکاحلاب آلماقچی بولور ایدی لکن قزنڭ ولی بولغان کشی‌سی وآپیکونی اوزی بولغانلقدن مهرینی عدللك برله بیلگولی آلمام هم اوز خاتونیم بولغاچ آنڭ مالندن صاقلانا آلمام دیب قورقا ایدی بس حق سبحانه وتعالی بیوردیکم اگر سزلر اوز قولڭزده بولغان یتیمه قزلرنی نکاحلاب آلغانده آلارنڭ مال‌لرینه خیانت قیلودن قورقسا ڭز

اوشبو آیة کریمه‌غطفان قبیله‌سندن برکمسه‌حقنده نازل بولمشدر اول کمسه‌نڭ قرنداشی وفات بولوب آندان بریتیم ایر بالا قالغان ایدی اول کمسه شول بالاغه ولی ووصی بولوب آنڭ مالینی تصرف قیلور ایدی اول یتیم بلاغتکه ایرشکاچ اوزی‌نڭ مال‌لرینی اول کمسه‌دن طلب قیلدی اول کمسه تورلی بهانه‌لر کورساتدی مالنی تیزگنه بیراسی کیلمادی عاقبت رسول علیه السلام حضورینه حکمگه کیلدیلر حق تعالی‌دن اوشبو آیت نازل بولدی صکره اول کمسه خدای تعالی عذابندن قورقوب مذکور یتیم‌نڭ مال‌لرینی اوزینه‌طاپشردی

تفسیر حسینی

وعدلك ایتا آلماسمز دیسا ئز (فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ) بس نكاح قیلكزسز اوزكزكه خوش بولغانني ونفسكز استا گانني (مِنَ النِّسَاءِ) باشقه خاتونلردن (مَثْنَى) ایكیشارني (وَثُلَاثَ) دخی اوچارني (وَرُبَاعَ) هم دورتارني نكاح قیلكز دورت خاتوندن آرتقني آلماق درست بولماس مگر برسینی آیورسه یا كه اولسه آنك اورنینه آلماق درست بولور (فَانْ خِفْتُمْ) بس اگر قورقسا ئزسز وبلسا ئز (اَلَّا تَعْدِلُوا) شونی كم عدلك ایتماس سز یعنی بردن آرتق خاتون آلغان صورتده آلارنك آراسنده عدلك وتیگزلك ایته آلماسمز دیوب قورقسا ئز (فَوَاحِدَةً) بس اختیار قیلا ئز برگنه خاتوننی (اَوْ مَا مَلَكَتْ اَیْمَانُكُمْ) یا ایسه خاتون ایتوكز شونی كم مالك بولدی آنی قول لركز یعنی اوز ملككزده بولغان كنیزكنی خاتون ایتوب توتوكز (ذٰلِكَ) اوشبو اش یعنی برگنه خاتون آلمافكز یا كه كنیزكلركزنی خاتون ایتما ككز (اَدْنَى اَلَّا تَعُولُوا) یقینراقدر شوكا كم سز عدل لكدن آوشماس سز وظلم لق ایتماس سز یعنی برگنه خاتون بولغاچ تیگز توتماو وظلم لق ایتو بولماس (وَاٰتُوا النِّسَاءَ) وبیرگزسز نكاحكزغه كرگان خاتونلرغه (صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً) آلارنك مهرلرینی هدیه وبولاك بولغانی حالده اول مهر خاتونلرغه خدای تعالی دن یا كه كوكل خوشلقی ایله آغرسنمایتچه بیرگز (فَانْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَیْءٍ مِنْهُ نَفْسًا) بس اگر نفس خوشلقلری ایله كیچسه لر اول خاتونلر سزگه مهرنك بعضسندن یعنی اوزلری تلاب مهرلرینك بر آزندن كیچسه لر وسزلرگه باغشلاسه لر (فَكُلُوهُ هَنِیئًا مَرِیئًا) بس آشا كزسز آنی وتوتوكز اوز كراككزگه حلال ومشقتسز بولغانی حالده یا كه حلال بولغانی حالده راحتلانوب توتوكز (وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ) وبیرما كزسز سفیه وعقلسز كشیلرگه (اَمْوَالَكُمُ الَّتِی جَعَلَ اللّٰهُ لَكُمْ قِیَامًا) شول مال لرئزنی كم قیلدی خدای تعالی اول مالنی سزنك اوچون معیشت نك تورماقینه سبب یعنی دنیا ترلكی نك تورماقینه هم دین اشلری نك توزولماكینه سبب بولغان مال لرنی عقلسز كشیلر قولینه بیروب تلف ایتدرما كز خطاب ولی ووصی بولغان كمسه لرگه در قول آستكزده بولغان یتیملرنك عقللری كمالتكه ایرشمای توروب مال لرینی اوزلرینه بیرما كز دیمكدر (وَارْزُقُوهُمْ فِیهَا) ورزقلاندركزسز اول سفیه لرنی و آلارغه اولوش بیلگولا كز شول مال لرده یتارلك مقداری (وَاكْسُوهُمْ) هم كیوندركز آلارنی اوز مال لرندن حاجت قدرنچه (وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا) دخی ایتوكز آلارغه یخشی سوزنی یعنی آلارنی آچولاندرماسلق ایتوب یخشی ویومشاق سوزلر ایله جوابتوب مال لرینی صاقلا كز مثلا اوشبو مال همه سی سنكیدر من آنی صاقلاب قنه

نورامن سن اوسوب کمالتکه ایرشکاچ اوزکا طاپشرورمن دیوب آلارنك کوزلرینی
خوش قیلکز (وابتلوا الیتامی) وصنا کزسز یتیملرنی اگر ایر بالا بولسه عقل وتمیزینی
مالنی صافلی آلووینی وصاتو آلونی بلمانلکینی صنامق تیوشدر واگر قز بالا
بولسه ایو اچنده گی اشلرنی باشقارا آلماقینی صنامق تیوشدر (حتی اذا بلغوا النکاح)
تاکم هر قایچان ایرشسه‌لر اول یتیملر نکاح حدینه یعنی بلاغتکه ایرشسه‌لر (فان
انستم منهم رشدا) بس اگر کورسا کزسز بالغ بولغانلرندن صوك آلاردن رشد
وتوزك لکنی یعنی عقللی وفهملی ایدکلرینی بلسا کز (فادفعوا الیهم اموالهم) بس
بیرکزسز اول یتیملرگه اوزلرینك مالرینی (ولاتاکلوها اسرافا) وآشاماکزسز ای
وصی بولغان کمسه‌لر اول یتیملرنك مالرینی شریعت قوشقاندن طشی یعنی
وصیلق اوچون حاکم وقاضی اوزکزگه بیلکولا گاندن آرتوقنی آلماکز (وبدارا
ان یکبروا) دخی بتورماکز آلارنك مالرینی آشوغوب اوسوب یتولرندن قورقوب
یعنی اوسوب یتارلرده بومالنی بزدن آلورلردیب قورقوب تلف ایتماکز (ومن
کان غنیا) وهرکم بای بولسه ولی ووصی بولغان کمسه‌لردن (فلیستعفف) بس
کراکدرکم صافلانسون اول وطیولسون یتیم مالینی آلودن یعنی بای کشی وصی
بولسه اوزینه وصیلق خدمتی اوچون هم هیچ نرسه آلماسون صافلانسون (ومن
کان فقیرا) وهرکم فقیر بولسه یتیمگه وصی بولغان کمسه‌لردن (فلیاکل بالمعروف)
بس آشاسون اول یتیمنك مالندن یخشیلق برله یعنی وصی بولغان کشی فقیر
بولسه خدمتی اوچون اوزینه حاجت قدرلی انصاف وعدلك ایله آلسه درستدر
(فاذا دفعتم الیهم اموالهم) بس هر قایچان بیرساکزسز وقایتارساکز اول یتیملرنك
اوزلرینه آلارنك مالرینی (فاشهدوا علیهم) بس گواه توتوکز آلار اوزرینه
یعنی مالرینی گواهلر آلدنده قایتاروب بیرکز تاکم دعوا وخصومتکه طارتولماسون
(وکفی بالله حسیبا) وکفایه اینکوچیدر خدای تعالی بنه‌لرنی حساب قیلغوچی بولوب
آخرتده جاهلیتده عربنك عادتی شول ایدیکم خاتونلرغه هم باش بالالرغه هیچده
میراث بیرماسلر ایدی کشی اولگاندن صوك میراث بولوب قالغان مال دشمان
برله صوغشورغه کوچی یتارلك بولغان کشیلرگه گنه بیرلورگه تیوش دیورلر ایدی
پیغمبرمز علیه السلام مدینه گه هجرت قیلوب کیلگانده هم مدینه‌ده شول عادت
بورتلور ایدی تاکم صحابه‌لردن اوس بن ثابت الانصاری رضی الله عنه وفات بولوب
آندن قالغان مالرنی آتاسی برله برتوغمه قرنداشینك اوغللری آلوب تصرف

قیلدیلر اوس‌نك خاتونی هم اوچ قز بالاسی قالغان ایدی آلارغه هیچ نرسه بیرمادیلر اوس‌نك خاتونی ام‌کحه رسول صلی الله علیه وسلم حضورینه کیلوب بوخصوصده شکایت قیلدی رسول علیه السلام اوس‌نك مال‌لرینی تصرف ایتکان فرنداشلرینی چاقروب صوراغاچ آلار آنا بابالرندن قالغان عادتلرینی قوّتلاماکچی بولدیلر حق سبحانه وتعالی‌دن آیة کیلدی‌کم (لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ) بولغوچیدر ایرلرگه اولوش کراك اولوغ وکراك کچکنه بولسونلر (مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ) آنا آنالری هم یاقن قرنداشلری قالدرغان مالدن (وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ) هم خاتونلرغه بولغوچیدر اولوش کراك قارت وکراك یاش بولسونلر (مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ) آنا آنالرهم یاقن قرنداشلر قالدرغان مالدن (مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ) شول نرسه‌دن‌کم آز بولدی قالغان مالدن یا ایسه کوب بولدی یعنی میتدن قالغان مال کراك کوب بولسون وکراك آز بولسون البته اول مالدن ایر هم خاتون وارثلرگه اولوش بیرلور (نَصِيبًا مَفْرُوضًا) بیلگولانمش اولوشنی (وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ) وهر قایچان حاضر بولسه‌لر میراث مالینی بولگان وقتده (أُولُوا الْقُرْبَىٰ) اوزلرینه میراث تیمی تورغان قرنداشلر (وَالْيَتَامَىٰ) هم اوکسز بالالر (وَالْمَسَاكِينُ) دخی محتاج وبیچاره‌لر (فَارْزُقُوهُم مِّنْهُ) بس رزقلاندرکز وبیرکز سز آلارغه براز نرسه شول میراث مالندن یعنی میراث مالینی بولشکان وقتده حاضر بولغان فقیر ومحتاجلرنی محروم قیلماینچه آلارغه براز صدقه بیرماك مستحب بولور (وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَّعْرُوفًا) هم ایتوکز آلارغه کورکام ویخشی سوزنی یعنی اگرده آلارنك صوراغانلرینی بیرا آلماساکز کورکام ویومشاق سوزلر ایله عذر بیان قیلکز ورنجوتماکز (وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ) وکراکدرکم قورقسونلر خدای تعالی‌دن یتیملر توغریسنده شول کمسه‌لرکم اگر قالدرسه‌لر ایدی آلار اوزلری آرطندن (ذُرِّيَّةً ضِعَافًا) عاجز وضعیف بولغوچی بالالرنی (خَافُوا عَلَيْهِمْ) قورقورلر ایدی اول بالالر اوزرینه یعنی اوزلری اولگاندن صوك ضعیف وکچکنه بالالری قالوب ضایع بولولرندن قورقا تورغان کشیلر شونی اویلاب اوز قول آستلرنده بولغان یتیم بالالر توغریسنده هم خدای تعالی‌دن قورقسونلر وآلارغه یاردم وشفقت ایتسونلر (فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ) بس کراکدرکم قورقسونلر آلار خدانك عذابندن (وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا) هم ایتسونلر درست وتوغری بولغان سوزنی یتیملر حقنده (إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ) درستلکده شول کمسه‌لرکم آشارلر (أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا) یتیم‌لرنك مال‌لرینی ظلم‌لق یوزندن

(اِنَّمَا یَاْکُلُوْنَ فِی بُطُوْنِهِمْ نَارًا) موندن باشقه نوگلدرکم آشارلر آلار اوز قارنلرنده اوطنی یعنی یتیملر مالینی ظلملق برله آشاو تموغ اوطینه سبب بولغانلقدن اوط آشاو کبیدر (وَسَیَصْلَوْنَ سَعِیْرًا) هم تیزدرکم کرورلر یتیم مالینی آشاوچیلر قزدرلغان تموغ اوطینه. (یُوْصِیْکُمُ اللّٰهُ فِیْ اَوْلَادِکُمْ) حکم قیلور وبیورور خدای تعالی سزلرگه بالالرکزنك میراثلری توغریسنده شویله دیوبکم (لِلذَّکَرِ مِثْلُ حَظِّ الْاُنْثَیَیْنِ) ایر بالاغه بولغوچیدر ایکی قز بالانك اولوشی شکللی یعنی براوغل ایکی قز آلغان قدرلی میراث آلور (فَاِنْ کُنَّ نِسَآءً) بس اگر بولسه‌لر اولکان کشینك بالالری خاتونلرغنه یعنی ایر بالا برده بولمایوب همه‌سی قز بالالرغنه بولسه (فَوْقَ اثْنَتَیْنِ) ایکیدن اوستون یعنی ایکی‌دن آرتق قزلر بولسه (فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَکَ) بس بولور اول قز بالالرغه قالغان مالنك اوچ اولوشندن ایکی اولوشی (وَاِنْ کَانَتْ وَاحِدَةً) واگر میتدن قالغان بالا برگنه قز بولسه (فَلَهَا النِّصْفُ) بس بولور آنکا قالغان مالنك یارطیسی (وَلِاَبَوَیْهِ) دخی میتنك آتسا آناسی اوچون بولغوچیدر میراث (لِکُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ) بوایکیدن هر برسینه آلتی اولوشدن براولوش (مِمَّا تَرَکَ) شول نرسه‌دن‌کم قالدردی آنی اولکان کشی یعنی قالغان اموال متروکه‌دن میتنك آتا آناسینه هرقایوسینه آلتی اولوشدن براولوش بیرلور (اِنْ کَانَ لَهُ وَلَدٌ) اگر بولسه اولکان کشینك بالاسی کراك ایر بالا وکراك قز بالا بولسون (فَاِنْ لَمْ یَکُنْ لَهُ وَلَدٌ) بس اگر بولماسه اولکان کشینك بالاسی (وَوَرِثَهُ اَبَوَاهُ) هم وارث بولسه آنکا آتا آناسی یعنی هیچ بربالاسی قالماینچه آتا آناسی قالسه (فَلِاُمِّهِ الثُّلُثُ) بس بولور آنك آناسینه قالغان مالنك اوچدن برسی بو تقدیرده آناسینه کوبمو تیگانلکی بیلکولانمادی زیراکه میتنك بالاسی بولماغانده آناسی عصبه بولوب صاحب فرضلردن قالغانني آلور (فَاِنْ کَانَ لَهُ اِخْوَةٌ) بس اگر بولسه اولکان کشینك (۱) قرنداشلری بردن آرتق کراك آتا آنابر بولغان قرنداشلر وکراك آتا بر آنا باشقه یاکه آنا بر آتا باشقه قرنداشلر بولسون (فَلِاُمِّهِ السُّدُسُ) بس بولور آنك آناسینه آلتی اولوشدن براولوش میتدن قالغان مالدن واوشبو فرض ایتولکان اولوشلرنی بووارثلرگه بیرلور (مِنْ بَعْدِ وَصِیَّةٍ یُوْصِیْ بِهَا) شول وصیتدن صوك کم وصیت قیلور بولدی آنك برله شول مالنی قالدرغان کشی (اَوْ دَیْنٍ) یا ایسه بورچنی ادا قیلغاندن صوك یعنی اولکان کشینك بورچلری بولسه شول بورچلرنی تولا گاندن صوك هم مالینك اوچدن برندن ایتکان وصیتلر ینه توتقاندن صوك قالغانینی اوشبو وارثلر آراسنده

آیة المواریث

۱) یعنی ایر قرنداش وقز قرنداش آناغه تیاتورغان اولوشنی کیموتورلر اگرچه اوزلری هیچ‌نده میراث آلماسه‌لرده هر میتنك بردن آرتق قرنداشی بولو سببلی آنانك حصه‌سی اوچدن بردن کیموب آلتی‌دن برگه قالورمیتنك قرنداشی برگنه بولسه آنانك حصه‌سی کیموماس

تقسیم قیلنور (اباؤکم وابناؤکم) آتالرکز هم اوغللرکز (لاتدرون ایهم اقرب لکم نفعا) سز بلماس سز شونی کم آلارنك فایوسی یقینراقدر سزلرگه فائده یوزندن یعنی وارثلرنك اولگان کشیگه فایوسی یقینراق وفائده لیروك ایکانینی هم فایوسینه میراث کوبراك بیرلورگه نیوش ایکانینی سز اوز عقللرکز ایله بله آلماس سز بلکه خدای تعالی اوزی بلوب اوشبو میراثلرنی بیلگوله دی وفرض قیلدی (فریضة من الله) خدای تعالی قاشندن بولغوچی فرض قیلماق وبیلگوله مك ایله (ان الله کان علیما حکیما) درستلکده الله تعالی بولغوچیدر بلگوچی هر وارثنك مرتبه سینی حکمت ایله حکم قیلغوچی میراثلرنك مقدارنه (ولکم نصف ما ترك ازواجکم) وسزلرگه در ای ایرلر خاتونلرکز قالدرغان مالنك یارطیسی (ان لم یکن لهن ولد) اگر بولماسه اول خاتونلرنك بالالری یعنی خاتون اولگاندن صوك بالاسی قالماسه اول خاتوندن قالغان مالنك یارطیسی ایرینه تیسار (فان کان لهن ولد) بس اگر بولسه اول خاتونلرنك بالاسی (فلکم الربع مما ترکن) بس سزلرگه در دورتدن برسی اول خاتونلرکز قالدرغان مالدن یعنی خاتوننك بالاسی قالسه کیراك حاضرگی ایرندن وکیراك باشقه ایردن بولغان بالا بولسون اول تقدیرده ایرینه قالغان مالینك دورت اولوشندن بر اولوشی تیار (من بعد وصیة یوصین بها) شول وصیت صوکنده کم وصیت قیلورلر اول خاتونلر انك برله (او دین) یاایسه بورچلرینی توله گان صوکنده یعنی اگر خاتوننك بورچی بولسه شول بورچنی توله گاندن صوك هم مالینك اوچدن برندن وصیت اینکان اورنلرینه توتقاندن صوك آرتوب قالغانینی وارثلرینه تقسیم ایدلور (ولهن الربع مما ترکتم) وخاتونلرغه در دورت اولوشدن بر اولوشی شول مالدن کم سز قالدرکز آنی ای ایرلر وفاتکز صوکنده (ان لم یکن لکم ولد) اگر بولماسه سزنك بالاکز یعنی ایر اولگاندن صوك بالاسی قالماسه خاتونینه قالغان مالینك دورتدن برسی تیار بر خاتون بولسه شول دورتدن برنی یالغز یغنه آلور ایکی یاکه اوچ یاکه دورت خاتون بولسه لر شول دورتدن برنی اوز آرالرنده بوله رلر (فان کان لکم ولد) بس اگر بولسه سزنك بالاکز یعنی ایرنك بالاسی قالسه کیراك ایر بالاوکیراك قز بالا بولسون کیراك شول خاتوندن وکیراك باشقه خاتوندن بولغان بالا بولسون شول صورتده (فلهن الثمن مما ترکتم) بس اول خاتونلرغه در سکز اولوشدن بر اولوش سز قالدرغان مالدن (من بعد وصیة توصون بها) شول وصیتنی یورتو صوکنده کم سز وصیت قیلورسز آنك برله (او دین) یاایسه بورچنی اوتگان صوکنده

(وَاِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ) واگر بولسه آنك مالندن ميراث آلونا تورغان ايرِ يعنى وفات بولعان كشى (كَلَالَةً) آتا آناسز هم بالاسز كشى (اَو امرَأَةٌ) يا ايسه وفات بولغان خاتون كلاله بولسه يعنى اوزندن صوك آتا آناسى هم بالاسى قالماسه (وَلَهُ اَخٌ) وآنك بر ايرِ قرنداشى بولسه يعنى آنا بر آتا باشقه بولغان ايرِ قرنداشى بولسه (اَو اُخْتٌ) يا ايسه آنا بر آتا باشقه قز قرنداشى بولسه شول وفات بولغان كشينك (فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ) بس هر برسينه بر اولور اول قرنداشلردن آلتيدن بر يعنى آنا بر آتا باشقه ايرِ قرنداش بولسه ده قالغان مالنك آلتى اولوشندن بر اولوشينى آلور قز قرنداش بولسه ده شولاى آلور (فَاِنْ كَانُوا اَكْثَرَ) بس اگر بولسه لر آنا بر آتا باشقه قرنداشلر كوبراك (مِنْ ذٰلِكَ) اوشبوندن يعنى بردن آرتق بولسه لر تلاسه نيچه بولسونلر (فَهُمْ شُرَكَاءُ فِى الثُّلُثِ) بس آلار شريكلر در اوچ اولوشدن بر اولوشده يعنى همه لرينه قالغان مالنك اوچ اولوشندن بر اولوشى بيرلور شول اوچ اولوشدن بر اولوشنى اوز آرالرنده هر قايوسينه تيگز اينوب بولشورلر كراك ايرِ قرنداشلر وكراك قزلر بولسون هر قايوسينه برتيگز بيرلور واوشبو ميراث آلارغه ايرشور (مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصَى بِهَا) شول وصيت نى بورتكاندن صوك كم وصيت ايتولور آنك برله (اَو دَيْنٍ) يا ايسه بورچنى ادا قيلغاندن صوك يعنى اوّل ميت نك بورچلرينى اوتالور هم وصيتلرينى بورتولور (غَيْرَ مُضَارٍّ) ضرر وزيان ايتكوچيگه باشقه بولغانى حاله اول وصيت يا كه بورچ برله وارثلرگه يعنى وصيه يا كه بورچ وارثلرگه ضرر ايتو اوچون بولماسه شول وقته وصيت هم بورچنى ادا ايدلور وارثلرگه ضرر لى بولغان وصيت مالينك اوچدن برندن آرتوغينى وصيت ايلاما كدر اول صورتده اوچدن برندن آرتقانده وصيتى بورتولماس وارثلر حقيدر وارثلرگه ضرر لى بورچ شولدر كم هيچده بورچى بولماينچه وارثلرينه قالدرماس اوچون فلان كشيگه بيراچا كم بار ديوب اقرار قيلور اگر شوندااين يالغان بورچ ايكانى معلوم بولسه انى تولاو لازم بولماس (وَصِيَّةً مِنَ اللّٰهِ) صافلا كزسز الله تعالى قاشندن بولغان وصيت وحكمنى (وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ) وخداى تعالى بلكوچيدر سزنك نيتلركزنى وصيتلركزنك نيندااين نيت ايله بولغانينى بلور حليم وصبر ايتكوچيدر كم گناهكارلرنى عذاب قيلورغه آشوقماس (تِلْكَ) اوشبو ذكر ايتولگان حكملر (حُدُودُ اللّٰهِ) الله تعالى نك چيكلا گان چيكلريدر (وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ) وهركم اطاعت قيلسه الله تعالى گه هم آنك رسولينه اوشبو حكملرده (يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ) كرگزور آنى خداى تعالى شول جنتلرگه كم (تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ)

آغار اول جنتلرنك آغاجلری آستندن یلغه‌لر (خالدینَ فیها) منگو قالغوچیلر
بولغانلری حالده آلار اول جنتلرده (وذٰلكَ الْفَوْزُ الْعَظیم) واوشبو اش یعنی جنته
منگو قالماق اولوغ بولغوچی قول اوستونلکی ومقصودغه ایرشودر (ومن یعص
اللّٰه) وهرکم فارشسه الله تعالی که (ورَسُوله) هم آنك رسولینه فارشسه وفرمانینه
بوی صونماسه نتاکم فزاری دیگان کمسه خاتونلرغه هم بالالرغه میراث بیرو
توغریسنده خدای تعالی‌نك حکمینه راضی بولمادی وایتدی‌کم من آط اوستونه
آطلاتوب دشمانغه فارشی تورا آلماغان کشیگه میراث مالی بیرماسمن حق سبحانه
وتعالی بیوردیکم هرکم خدای ورسولنك فرمانینه راضی بولماسه (ویتعدَّ حدودَه)
هم اوتسه وطشقاری چقسه خدای تعالی چیکلاگان چیکلردن حلال وحرام هم میراث
حکم‌لرنده (یدْخلْه نارًا) کرگزور آنی خدای تعالی اوطقه (خالدًا فیها) منگو قالغوچی
بولغانی حالده اول اوطده یعنی حرامنی حلال بلوب اشلاسه وخدای تعالی‌نك حکمینی
انکار قیلسه شول کمسه اوطده منگو قالور (ولَه عذابٌ مهینٌ) وبولغوچیدر آکا
خور قیلغوچی عذاب آخرتده (واللاتی یأْتینَ الْفاحشةَ) وشول خاتونلرکم نفسلرینه
ایاروب اشلارلر بوزوق اشنی یعنی زنا قیلورلر (منْ نسآئکمْ) سرنك خاتونلرکزدن
یعنی محصنه بولغان ایرلی خاتونلر زنا قیلسه‌لر (فاسْتشْهدُوا علیْهنَّ) بس گواه
استاکزسز ای شریعت حاکملری اول خاتونلرنك زنا قیلغانلقلرینه (اَربعةً منْکمْ)
دورت کمسه‌نی سزلردن یعنی دورت عاقل وبالغ بولغان مسلمانلر آلارنك زنا
قیلغانلقلرینه گواه بولسونلر (فانْ شهدُوا) بس اگر گواهلق بیرسه‌لر دورت مسلمان
(فامْسکُوهنَّ فی الْبیوت) بس صافلاب توتوکزسز اول زنا قیلغان خاتونلرنی ایولرده
یعنی ایولرندن چغارماینچه حبس ایتوب توتوکز اوشبو حکم اسلامنك اوّلنده ایدی
زنا قیلغان خاتونلرنی ایولرده حبس ایتوب توتارلر ایدی (حتّی یتوفّیهنَّ الْموتُ)
تاکم وفات ایتدرگانگاچه اول خاتونلرنی اولوم فرشتهسی یعنی جانلرینی آلغانغه
قدر آلارنی ایولرده حبس ایتکز (او یجْعلَ اللّٰه لهنَّ سبیلًا) یا ایسه قیلغانغه‌چه خدای
تعالی آلارا اوچون بر یولنی یعنی بوتوغریده خدای تعالی‌دن ایکنچی حکم کیلگانگه‌چه
شولطریقه ایولرده صافلاب توتوکز صکره زنا قیلغان محصنه خاتونلرنی رجم قیلماق
حکمی بولغاچ اوشبو امساك حکمی منسوخ بولدی ودورت کشی‌لرنك شاهد بولماقی
شول حالنچه قالدی (واللّذان یأْتیانها منْکمْ) وشول ایکی کشی کیم اشلارلر اول
فاحشه اشنی سزلاردن یعنی مسلمانلردن ایربرله خاتون زنا قیلسه‌لر (فاٰذوهما) بس

(۱) اوّلگی آیتده زنا قیلغان خاتون‌لرنی حبس ایتو ایله بیوردی بو آیت کریمه‌ده زنا ایتکوچیلرنی ایذاء ایلامك ورنجتمك ایله امر قیلدی اوشبو ایکی آیة آراسینی جمع وتطبیق طوغریسنده دیمشلردرکم اوّلگی آیت زنا قیلغان خاتونلر حقنده‌در ایکنچی آیت ایرلر حقنده‌در یا که اوّلگی آیة ایرلی خاتونلر هم ایرکورگان خاتونلر حقنده‌در ایکنچی آیت باکره‌لر حقنده‌در واللهاعلم بمیاندن

ایذاء قیلمکز ورنجتوکز سز آلارنی یعنی تیل برله شلته وحقارت قیلکز یا که حد صوقدرکز (فَاِنْ تَابَا وَاَصْلَحَا) بس اگر توبه قیلسه‌لر آلار واشلرینی توزوك ایتسه‌لر (فَاَعْرِضُوا عَنْهُمَا) بس اعراض قیلکز وپوزدوندرکز سز آلاردن یعنی ایذاء قیلمکز بو حکم هم رجم حکمی ایله منسوخدر دیمشلر (اِنَّ اللّٰهَ كَانَ تَوَّابًا رَحِيمًا) درستلکنه خدای تعالی بولغوچیدر توبه‌نی قبول ایتکوچی توبه قیلغانلرغه مهربان ورحمتلی (اِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللّٰهِ) موندن باشقه توگلدرکیم توبه‌نی قبول ایتمك خدای‌تعالی اوزرینه‌دراوزینك وعده‌سی بوینچه (لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوءَ) شول کمسه‌لر اوچون کم اشلارلر آلار یاوزلقنی (بِجَهَالَةٍ) نادانلق سببلی یعنی یاوزلقنی قیلولری بلماینچه گنه بولورشك قیلولرندن یا که انکار وعناد ایتولرندن بولماس (ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ) صکره اوزلری توبه‌قیلورلر واول اشدن اوکونوب فایتورلر یقین زمانده یعنی دایم چیلق قیلمایینچه گناهنی اشلا گاچده آرطندن توبه قیلورلر یا که صحت وسلامت وقتلرنده توبه قیلورلر یا که اولوم کیلودن الگاری توبه قیلورلر دیمکدر والله اعلم (فَاُولٰئِكَ) بس اوشبو توبه‌ایتکوچیلر گناهدن صوك (يَتُوبُ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ) فایتور خدای تعالی آلار اوزرینه مغفرتی برله وتوبه‌لرینی قبول قیلور (وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا) وبولغوچیدر خدای تعالی بلگوچی توبه‌ایتکوچیلرنك توبه‌سینی حکم قیلغوچی آلارغه مغفرت برله (وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ) وبوقدر توبه‌نك قبول لقی (لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ) شول کمسه‌لر اوچون کم اشلارلر یاوز اشلرنی دایم چیلق ایله (حَتّٰى اِذَا حَضَرَ) تاکیم هرقایچان حاضر بولسه وایرشسه (اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ) آلارنك برسینه اولوم (قَالَ اِنِّي تُبْتُ الْاٰنَ) ایتور درستلکده من ایمدی توبه قیلدم دیوب یعنی غرغره حالینه یتکاچ واولومنی آشکارا کورگاچ کنه توبه قیلماقچی بولور (وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ) دخی قبول ایتولماس شول کمسه‌لرنك توبه‌لری کم اولەرلر آلار وحالانکه اوزلری کافرلردر یعنی کفر حالنده دنیادن کیتارلر نعوذ بالله منه (اُولٰئِكَ) اوشبو کیمسه‌لر (اَعْتَدْنَا لَهُمْ) حاضرلەدك بز آلار اوچون آخرتده (عَذَابًا اَلِيمًا) رنجتکوچی عذابنی جاهلیتده عربلرده شول عادت بار ایدیکم اگرده بر کمسه وفات بولوب آنك خاتونی قالسه اول کمسه‌نك ایکنچی خاتوندن بولغان اوغللری یا که میراث آلا تورغان یقین قرنداشی شول خاتون‌نك اوستینه کیومینی طاشلاب بو خاتون میڭا تیوشدر دیسه اول خاتون شول کشی‌نك اختیارنده بولور ایدی اگر تلسه شول خاتوننی اوّلگی مهری برابرینه اوزینه نکاحلاب آلور ایدی اوزی آلماسه باشقه کشیگه بیروب مهرینی اوزی آلور ایدی یا که اول خاتونغه

ایرندن نیا تورغان میراثنی شول کشی اوزی آلوب بتورماینچه ایکنچی ایرگه بارودن منع قیلوب توتار ایدی حاصل کلام شول کیوم طاشلاغان کشی اول خاتونغه خواجه بولور ایدی اسلامنك اوّلنده هم اوشبو عادت یورتولور ایدی تاکیم بر وقت ابو قبیس انصاری دیگان کیمسه وفات بولوب کبشه اسملی خاتونی قالدی ابو قبیسنك باشقه خاتوندن بولغان اوغلی مذکور عادت بوینچه کبشه‌نی اوز تصرفینه کرتدی اوزینه تیگان مالنی بیرسون اوچون آکا تورلی ظلم واذیتلر قیلور ایدی کبشه رسول صلی الله علیه وسلم حضورینه کیلوب صورت حالنی عرض قیلدی بس حق سبحانه وتعالی مذکور عادتدن نهی قیلوب آیت یبارد یکم (یا ایها الّذین آمنوا) ای ایمان کیلتورگان کیمسه‌لر (لا یحلّ لکم) حلال بولماس سزلرگه (ان ترثوا النّساء کرها) سزنك میراث ایتوب آلماقکز خاتونلرنی کوچلب یعنی یقین قرنداشلرکزنك مال‌لرینی میراث ایتوب آلغان شیکللی آلارنك خاتونلرینی‌ده کوچلاب اوز تصرفکزغه آلماقکز درست توگلدر (ولا تعضلوهنّ) هم منع قیلماکز وطیوب توتماکز سز یقینلرکزنك خاتونلرینی ایکنچی ایرگه بارودن یاکه خطاب ایرلرگه‌درکم اوز خاتونلرکزنی اگر آیرلوب کیتاسیلری کیلسه کوچلب توتماکز (لتذهبوا ببعض ما آتیتموهنّ) تاکم سزنك ایلتماککز اوچون اول خاتونلرغه بیرگان نرسه‌کزنك بعضسنی یعنی بیرگان مهرکزنی کیری آلوب قالواوچون آلارنی کوچلب توتماکز بیك عاجز بولغاچ مهرلرندن کیچوب کیتارلر وبیرگان نرسه‌لرمزنی کیری قایتارورلر دیوب آلارنی جبس ایتوب آصرامـاکز (الّا ان یأتین) مگر شول‌کم کیلسه‌لر اول خاتونلر (بفاحشة مبیّنة) آلارنك حالینی ظاهر اینکوچی بوزوق اش برله بو آیته فاحشه‌دن مراد نشوذدر دیمشلر یعنی اگر خاتون ایرندن باش طارتسه وامرینه بوی صنماسه شول وقتده ایرنك آنك مهرندن بر آزینی یاکه کلسینی آلوب قالوب یبارماکی درست بولور وبعضیلر فاحشه‌دن مراد زنـادر دیمشلر والله اعلم (وعاشروهنّ بالمعروف) وترکلك ایتکز خاتونلرکز برله یخشیلق هم انصاف طریقنچه یعنی شریعتکه موافق ترکلك ایتکز (فان کرهتموهنّ) بس اگر مکروه کورساکز سز خاتونلرکزنی وآلارنی نه‌ماساکز صبر قیلکز (فعسی ان تکرهوا شیئًا) بس شایدکم سز مکروه کورورسز ویاراتماسسز بر نرسه‌نی (ویجعل الله فیه خیرًا کثیرًا) وقیلور خدای‌تعالی اول نرسه‌ده کوب خیر وایدگولکنی سزنك اوچون یعنی بر اش ظاهرده سزگه چیتن وآغر بولسه‌ده حقیقتده اول اش سزنك اوچون فائده‌لی بولور شونك حقنده کوب اجر وثوابلر ظابارسز (وان اردتم) واگر سز

تلساکز (اَسْتِبْدَالَ زَوْجٍ) بر خاتونني آلشدرونی (مَكَانَ زَوْجٍ) بر خاتون اورنینه یعنی خاتونکزنی آیروب ایکنچی خاتون آلماقچی بولساکز (وَآتَيْتُمْ اِحْدٰيهُنَّ قِنْطَارًا) وبیرگان بولساکز سز آلارنك برسینه کوب مال یعنی آیورماقچی بولغان خاتونکزغه مهر اوچون کوب ماللر بیرگان بولساکز (فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا) بس کیری قایتاروب آلماکزسز بیرگان مهرکزدن هیچ بر نرسه‌نی آیورغان وقتده (اَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَانًا) ایا آلورسز موسز بیرگان مهرکزنی اول خاتوندن حقسزلق وظلملق یوزندن (وَاِثْمًا مُبِينًا) هم آشکارا گناه یوزندن یعنی آلمافکز آشکارا گناهدر درست توگلدر (وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ) ونیچك سز آلورسز اول خاتونلرغه بیرگان مهرکزنی (وَقَدْ اَفْضٰى بَعْضُكُمْ اِلٰى بَعْضٍ) وحالانکه ایرشکاندرسزنك بعضکز بعضکزغه یعنی خاتونلرکز برله صحبت ومباشرت قیلغانسز هم بیرگان مهرکز برابرنده آلاردن فائده‌لنگانسز بس نیچك سز اول مهرنی کیزی قایتاروب آلورسز (وَاَخَذْنَ مِنْكُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا) هم آلغانلردر اول خاتونلرکز سزلردن محکم ونق بولغان عهدنی یعنی آرالرکزده نکاح عهدی باغلانغاندر جاهلیتده جاهللردن بعضلری اوزلرینك آتالری آلغان خاتونلرنی یعنی اوگی آنالرینی نکاحلاب آلورلر ایدی حق سبحانه وتعالی اول اشدن نهی ایدوب بیوردیکم (وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ اٰبَاؤُكُمْ) ونکاح قیلماکز یعنی خاتونلقغه آلماکز آتالرکز نکاح قیلغاننی (مِنَ النِّسَاءِ) خاتونلردن (اِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ) مگر شول نرسه‌کم اوتکاندر یعنی اوشبو حرام ایتو حکمی کیلودن الگاری آلغان بولساکز عفو ایتولور (اِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً) درستلکده اول آتالرکز آلغان خاتونني نکاحلاماق بولدی یاوز وقباحت اش (وَمَقْتًا) هم خدای تعالی‌نك غضب وآچووینه سبب بولغان اش (وَسَاءَ سَبِيلًا) ونی یاوز بولدر اوشبو بول یعنی کشی اوز آتاسینك خاتونن اوزینه خاتون ایتما کی (حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ) حرام ایتولدی سزلرگه ای مؤمنلر (اُمَّهَاتُكُمْ) آنالرکزنی نکاح ایتمك اوشبو آنالرنك حرام بولو حکمی عامدر آتا طرفندن هم آنا طرفندن بولغان ابیلر هم همه‌سی اوشبو حکمگه کروب حرام بولورلر (وَبَنَاتُكُمْ) هم قزلرکز سزلرگه حرام ایتولدی بو حکم هم عامدر بالالرینك قزلری هم شولارنك نسللرندن بولغان قزلر همه‌لری حرام بولورلر (وَاَخَوَاتُكُمْ) دخی قز قرنداشلرکز سزلرگه حرام ایتولدی کیراك آتا آنا بر وکیراك آتا باشقه آنا بر یا که آنا باشقه آنا بر قز قرنداش بولسون همه‌سی حرامدر (وَعَمَّاتُكُمْ) هم حرام ایتولدی سزلرگه عمه‌لرکز یعنی آتا برله بر توغمه یا که باباالر برله‌بر توغمه قز قرنداشلر (وَخَالَاتُكُمْ) دخی خاله‌لرکز حرام ایتلدی

نکاحی حرام بولغان خاتونلر بیانی

یعنی آنا برله بر توغمه قز قرنداشلر یاکه هرایکی طرفدن بولغان ابیلر برله بر توغمه قز قرنداشلر همه‌لری حرامدر (وبنات الاخ) دخی بر توغمه ایر قرنداشنك قزلری سزلرگه حرام ایتلدی کیراك آنا آنا بر کیراك آنا یاکه آنا باشقه قرنداش بولسون هم شول قرنداشنك بالالرینك قزلری همه‌لری حرام بولورلر (وبنات الاخت) هم بر توغمه قز قرنداشنك قزلری حرام ایتلدی کیراك نیندایین قز قرنداش بولسون هم آنك بالالرینك قزلری همه‌لری حرامدر (وامهاتكم اللاتی ارضعنكم) دخی حرام ایتلدی سزلرگه شول آنالرکز کم سوت ایمدیلر آلار سزلرگه بالا وقتکزده آنا اوچ تورلی بولور برسی کشینی طودرغان آنا وبرسی ایمچاك ایمزکان آنا وبرسی قاین آنا اوچوسی نکده نکاحی حرامدر سوت ایمزکان آنانی ام رضاعی یاکه مرضعه دیورلر (واخواتكم من الرضاعة) هم بر ایمچاکدن سوت ایمکان قز قرنداشلرکز سزلرگه حرام ایتلدی (وامهات نسائكم) دخی خاتونلرکزنك آنالری یعنی قاین آنالرکز سزلرگه حرامدر (وربائبكم اللاتی فی حجورکم) هم حرام ایتلدی سزلرگه خاتونلرکزنك قزلری کم اول قزلر سزنك تربیه کزده درهم اوزلری طوغانلردر (من نسائكم اللاتی دخلتم بهن) شول خاتونلر کزدن کم سز دخول ایتدکز آلارغه یعنی یقینلق ایتکان خاتونلرکزنك باشقه ایردن بولغان قزلری اوگی قزلرکزنی نکاحلاماق سزلرگه حرامدر (فان لم تکونوا دخلتم بهن) بس اگر دخول اینکان بولماسا کز سز اول خاتونلرکزغه یعنی یقینلق ایتکان بولماسا کز (فلا جناح علیکم) بس یوقدر هیچ گناه سزلرگه آلارنك قزلرینی نکاحلاب آلوده (وحلائل ابنائكم الذین من اصلابكم) دخی حرام ایتلدی سزلرگه شول اوغللرکزنك خاتونلری کم آلار سزنك آرقالرکزدن کیلگاندر یعنی اوزکزدن طوغان اوغللرکزنك خاتونلری کیلونلرکز سزگه حرامدر اما اوزندن طوماغان آصراب اوسدرگان گنه اوغل بولسه آنك خاتونی حرام بولماس (وان تجمعوا بین الاختین) هم حرام ایتلدی سزلرکه جمع قیلمافکز وبرکه جیمافکز ایکی قز قرنداش آراسینی نکاح برله یعنی بر برسینه محرم بولغان ایکی قز قرنداشنی نکاحلاب آلوب برگه جیماق حرامدر اما برسی اولگاندن صوك یاکه برسینی آبورغاندن صوك ایکنچسینی آلسه درستدر (الا ما قد سلف) مگر شول نرسه کم تحقیق اونکاندر اول حرام ایتلودن الگاری یعنی اوشبو حرام ایتوحکمی کیلودن الگاری براو ایکی قز قرنداشنی برگه جمع قیلغان بولسه اول عفو ایتلور نتاك کم یعقوب علیه السلام ایکی برتوغمه قز قرنداشنی یعنی یوسف علیه السلام آناسی راحیل ایله یهودا آناسی الیانی برگه جمع

قیلغان ایدی آنك، دیننده بو اش حلال ایدی (انّ الله کان غفوراً رحیماً) درستلکده خدای تعالی بولغوچیدر گناهلرنی یارلقاغوچی مؤمنلرگه مهربان ورحمت اینکوچی (والمحصنات من النساء) وحرام ایتلدی سزلرگه ایرلی بولغانلر خاتونلردن یعنی بر ایرنك نکاحنده یا که عدتنده بولغان خاتوننی ایکنچی ایرنك نکاحلاماقی درست توگلدر (الّا ما ملکت ایمانکم) مگر شولکم مالك بولدی آنی سزنك قوللوکز یعنی اوز ملککزده بولغان جاریه‌لر بولسه آلارنی خاتون ایتماککز درستدر ابو سعید خدری رضی الله تعالی عنه‌دن منقولدرکم اول ایتدی حنین صوغشنده مسلمانلر قولینه بیك کوب غنیمت مال‌لر توشکان ایدی شول جمله‌دن کوب خاتونلر هم بزلرگه اسیر بولغانلر ایدی اول خاتونلر کوبسی ایرلی خاتونلر ایدی بزنك قولمزده اسیر بولوب کنیزکلرمز بولسه‌لرده ایرلری اوزمز طانوغان سلامت کشیلر بولغانلقدن آلارنی اوزمزگه خاتون ایتمك بزلرگه حلال بولورمی یا که یوقمی دیوب بزلر حیرتده وترددده قالدق بو خصوصده حق سبحانه وتعالی آیت نازل قیلدی وبیوردیکم کفر اهلینك خاتونلری گرچه ایرلی خاتونلر بولسه‌لرده سزنك قولکزغه اسیر توشوب ملککزگه کرگاندن صوك آلارنی خاتون ایتماککز درستدر حضرت امام اعظم فاشنده درست بولماقی اوچون ایرلری دارالحربده قالوب خاتونلر اوزلریگنه اسلام یورطینه چغارلغان بولووی شرطدر ایرلری ایل برگه بولسه‌لر درست بولماس (کتاب الله علیکم) یازماق یازدی خدای تعالی وحکم قیلدی سزنك اوزرکزگه اوشبو حکملرنی نکاح تونمریسنده (واحلّ لکم) (۱) وحلال ایتلدی سزلرگه (ما وراء ذلکم) اوشبو ذکر اینولکانلرگه باشقه خاتونلر بس درست بولور سزلرگه (ان تبتغوا باموالکم) سزنك استاماککز یعنی نکاحی حلال بولغان خاتونلرنی خاتونلقغه آلمافکز مال‌لرکز برابرینه ومهرلرینی بیلگوله‌ب (محصنین) حرامدن صاقلانوچیلر بولغانکز حالده شول نکاح سببلی (غیر مسافحین) زنا قیلغوچیلرغه باشقه بولغانکز حالده (فما استمتعتم به منهنّ) بس هر نرسه‌کم فائده‌له‌ندکز سز آنك برله اول خاتونلردن (فاتوهنّ اجورهنّ) بس بیرکز سز آلارنك مهرلرینی یعنی خاتونلرکز ایل خلوت صحیحه ومباشرت ایتماککز برله آلارنك مهرلرینی اوتامك سزلرگه لازمدر (فریضة) فرض ایتلمش وبیلگوله‌نمش بولغانی حالده اول مهر (ولا جناح علیکم) ویوقدر هیچ گناه سزلرگه ای ایرلر وخاتونلر (فیما تراضیتم به من بعد الفریضة) شول نرسه‌ده‌کم راضی بولشدکز سز بر برکزدن اول نرسه برله فرض ایتلگان مهر صوکنده یعنی نکاح وفتنه مهرنی بیلگوله‌گاندن صوك ایر برله خاتون اوز آرالرنده

۱ اوشبو اورنده ذکر ایتولگانلردن باشقه هم نکاحی حرام بولغان خاتونلر باردر بعضلری آیت ایله وبعضیلری حدیث ایله حراملقی ثابت بولغاندر مثلا اوچ طلاق ایتولگان خاتوننی شول ایری تحلیل‌سز نکاح قیلماقی هم آزاد خاتون اوستینه کنیزکنی نکاحلاماق هم دورت خاتون اوستینه بشنچی‌نی آلماق کبیلر حرامدر تفصیلی فقه کتابلرنده در

کیلشوب مهرنی کیموتسه‌لر یاکه آرتدرشه‌لر یاکه بر نرسه اورنینه ایکنجی نرسه آلشدرسه‌لر درستدر (انّ اللّٰه کان علیمًا حکیمًا) * درستلکنه خدای تعالی بولغوچیدر بنه‌لرنك مصلحتینی بلگوچی حکمت ایله حکم ایتکوچی نکاح اشلری نوغریسنده *(ومن لم یستطع منکم طولًا) وهرکم قادر بولماسه وکوچی یتماسه سزلردن بایلق یوزندن (ان ینکح المحصنات المؤمنات) نکاح قیلمافقه مؤمنه بولغوچی آزاد خاتونلرنی یعنی براو فقیر بولسه کوب مهر بیروب آزاد بولغان مسلمان خاتوننی آلورغه کوچی یتماسه (فمن ما ملکت ایمانکم) بس کرکدرکم آلسون اول کشی خاتونلقفه قول‌لرکز مالك بولغان نرسه‌دن (من فتیاتکم المؤمنات) مؤمنه بولغوچی کنیزکلرکزدن یعنی آز مهر بیروب مسلمان کنیزکنی نکاحلاب آلسون (واللّٰه اعلم بایمانکم) وخدای تعالی بلگوچیدر اکدر سزنك ایمانکزنی یعنی کمنك ایمانی واشانووی فوّتلی وکمنك ضعیف ایدکنی خدای تعالی بلور (بعضکم من بعض) سزنك بعضکز بعضکزدندر یعنی آزاد خاتونلر وکنیزاکلر همه‌لری بر جنسدندر کنیزاك هم آدمیدر کنیزاك بولغاچده آنك ایمانی ضعیف بولو لازم توگلدر (فانکحوهنّ) بس نکاح قیلکز وخاتونلقفه آلوکز سز کنیزاکلرنی (باذن اهلهنّ) ایالرینك اذنی ورخصتی برله کشی کنیزاکینی نکاحلاماق اوچون خواجه‌سینك رخصتی شرطدر (واتوهنّ اجورهنّ) هم بیرکز سز کنیزاکلرکه آلارنك مهرلرینی اگر نکاحلاب آلساکز (بالمعروف) یخشیلق برله یعنی اوزاق توتماینچه یکللك برله بیرکز مهر توغریسنده هم خواجه‌سینك رخصتی کراکدر (محصنات) حرامدن وزنادن صاقلانولمشلر بولغانلری حالده اول کنیزکلر (غیر مسافحات) زنا قیلغوچیلرغه باشقه آشکارا (ولا متّخذات اخدان) هم توتقوچیلرغه باشقه اویناشلرنی یاشرن یعنی یاشرن دوست واویناش توتقوچی کنیزکلر بولماسون هم آشکارا زنا قیلغوچیلرده بولماسون (فاذا احصنّ) بس هر قایچان ایرلی بولسه‌لر اول کنیزکلر (فان اتین بفاحشة) بس کیلتورسه‌لر آلار برفاحشه اشنی یعنی زنا قیلسه‌لر (فعلیهنّ نصف ما علی المحصنات) بس بولور آلار اوزرینه آزاد بولغان ایرلی خاتونلراوزرینه بولغان نرسه‌نك یارطسی (من العذاب) حد صوغولو عذابندن یعنی آزاد بولغان ایرلی خاتونلر زنا قیلسه‌لر آلارنی یوز قامچی حد صوقدرلور ایرلی کنیزکلر زنا قیلسه‌لر ایللی قامچی صوقدرلور (ذلك) اوشبو اش یعنی کنیزکنی نکاحلاماق (لمن خشی العنت منکم) شول کمسه اوچوندرکم سزدن قورقدی اول فاطی مشقتدن وگناهدن یعنی خاتونسز تورو سببلی

زناغه توشودن قورقفان کشی اوچوندر (وَأَن تَصبِروا خَيرٌ لَكُم) وسزنك صبر ایتماکگز ایدگورا کدر سزنك اوچون یعنی خاتونسزلقغه چداب تورووگز کنیزك آلودن آرتوغراق وفائده‌لیراقدر سزنك اوچون زیراکه دنیاغه کیلاچك بالانی قول‌لغدن صاقلاو بولور کنیزك آلسه آنك بالاسی هم قول بولور (وَاللهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ) وخدای تعالی یارلقاغوچیدر مؤمنلرگه مهربان ورحمتلیدر (يُرِيدُ اللهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ) تلار خدای تعالی بیان قیلماقنی سزلرگه حلال وحرامنك حکملرینی (وَيَهدِيَكُم) هم تلار هدایت ایتماکنی وکوندرماکنی سزلرنی (سُنَنَ الَّذِينَ مِن قَبلِكُم) سوزدن الکاری بولغان کمسه‌لرنك یول‌لرینه یعنی ابراهیم واسماعیل علیهما السلام لرنك یول‌لرینه (وَيَتُوبَ عَلَيكُم) دخی تلار خدای تعالی فایتماقنی سزنك اوزرگزگه رحمت ومغفرتی برله (وَاللهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ) وخدای تعالی بلگوچیدر سزنك مصلحت‌لرگزنی نوغری حکم اینکوچیدر اوز اشلرنده (وَاللهُ يُرِيدُ أَن يَتُوبَ عَلَيكُم) وخدای تعالی تلار سزلرنی توبه‌گه دلالت قیلماقنی یاکه سزلرگه توبه بیرماکنی (وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ) وتلارلر نفس آرزولرینه ایارا تورغان کمسه‌لر (أَن تَمِيلُوا مَيلًا عَظِيمًا) سزنك توغری یولدن آوشماقگزنی اولوغ آوشماق برله یعنی ضلالتکه توشماکگزنی تلارلر عمه ایل خاله‌نك یعنی آنا ایل برتوغمه هم آنا ایل برتوغمه قز قرنداشلرنك نکاحلری حرام ولماقی توغریسنده آیة ایندراگاچ یهودیلر اعتراض ایدوب ایتدیلرکم عمه ایل خاله اوزلری حرام بولسه‌لرده آلارنك قزلرینی نکاح اینماك حلالدر آلای بولغاچ برتوغمه قز قرنداشنك قزینی نکاح ایتونی اوچون حرام بولور عمه هم خال‌نك قزلری درست بولغاچ برتوغمه قز قرنداشنك قزی هم درست بولورعه کراك ایکیسی برتیگزدردیدیلر آلاربوسوزلری ایل برتوغمه قرنداشنك قزلری حرام‌بولمافینه‌اعتراض قیلوب مسلمانلرنی‌توغری یولدن آوشدرماقچی بولدیلر حق سبحانه وتعالی آیت یباردیکم خدای تعالی سزنك توبه‌گزنی تلار ویهودیلر سزلرنك ضلالتکه توشماکگزنی تلارلر (يُرِيدُ اللهُ أَن يُخَفِّفَ عَنكُم) تلار خدای تعالی یکل قیلونی وآغرلقنی کیتارونی سزلردن شریعت حکملرنده (وَخُلِقَ الْإِنسَانُ ضَعِيفًا) ویاراتولدی آدمی ضعیف وکوچسز بولوب‌کم آغر وچیتن حکملرنی کوتارا آلماس شول سببلی خدای تعالی اوز رحمتی ایل شریعة حکملرینی یکل قیلدی (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) ای ایمان کیلتورگان کمشه‌لر (لَا تَأكُلُوا أَموَالَكُم بَينَكُم بِالْبَاطِلِ) آشاماگز سز بر برگزنك مال‌لرگزنی اوزآراگزده حقسزلق وظلم لق برله یعنی شریعتنه

حلال بولماغان وجه اوزرینه بربرگزنك مالنده تصرف قیلماگز (اِلَّآ اَنْ تَكُونَ تِجَارَةً) مگر شولكم بولسه اول تصرف ایتو برسودا وآلوش بیرش (عَنْ تَرَاضٍ مِّنْكُمْ) راضی بولوشماق برله سزلردن یعنی هر ایکی طرفنك راضیلقی برله آلوش بیرش ایتساگز درستدر (وَلَا تَقْتُلُوٓا اَنْفُسَكُمْ) هم اولتورماگز سز اوز نفسلرگزنی حقسزلق برله یعنی اوز دینگز اهلینی اولتورماگز مؤمنلر همه‌لری بر نفس حکمنده بولغانلقدن اوزلرگزنی اولتورماگز دیدی یا که مراد اوزگزنی اوزگز اولتورماگز دیمکدر یا که اوزگزنی هلاکتکه صالماگز یا که اوزگزنك قتلگزگه سبب بولورلق اشنی اشلاماگز دیمکدر والله اعلم (اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا) درستلکده خدای تعالی مهربان ومرحمتلی بولدی سزلرگه ای مؤمنلر (وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ) وهرکم اشلاسه اوشبو نهی ایتولگان اشلرنی (عُدْوَانًا) چیکدن چغو یوزندن (وَظُلْمًا) هم ظلملق یوزندن (فَسَوْفَ نُصْلِيهِ نَارًا) بس تیز درکم کرگزورمز اول کمسه‌نی اوطقه یعنی تموغغه (وَكَانَ ذٰلِكَ) وبولدی اوشبو اش یعنی آنی اوطقه کرگزمك (عَلَى اللّٰهِ يَسِيرًا) الله تعالی اوزرینه یڭل وآسان (اِنْ تَجْتَنِبُوا) اگر صاقلانساگز سزای مؤمنلر (كَبَآئِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ) سز آندن نهی ایتولگان گناهلرنك اولوغلرندن یعنی گناه (۱) کبیره‌لردن صاقلانساگز (نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّاٰتِكُمْ) کیچارمز وعفو قیلورمز سزلردن گناه صغیره‌لرگزنی یعنی هرکم اولوغ گناهلردن صاقلانسه خدای تعالی اوز فضلی ایله آنك کچوك گناهلرینی یارلقار (وَنُدْخِلْكُمْ مُّدْخَلًا كَرِيمًا) هم کرگزورمز سزلرنی حرمتلی بولغوچی اورنغه یعنی جنتکه روایت ایدلمشدرکم ام سلمه رضی الله عنها رسول صلی الله علیه وسلم حضرتینه عرض قیلدیکم ایرلرنی خدای تعالی کوب توغریلرده خانو نلردن آرتق ایتدی ایرلر صوغش قیلوب جهاد ثوابینی طابالر بز آندن محرو ملرمز ایرلر غنیمت مال‌لردن هم اولوش آلالر کسب قیلورغه هم کوچلری یتادر شولای بولسه‌ده میراثنی خاتونلر قدرلی ایکی اولوش آلالر کاشکی بزلرنی هم خدای تعالی ایر ایتوب یاراتقان بولسه ایدی دیدی بس حق سبحانه وتعالی‌دن آیت کیلدیکم (وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ اللّٰهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ) وآرزو قیلماگز سز شول نرسه‌نی‌کم آرتق قیلدی خدای تعالی آنك برله سزنك بعضگزنی بعضگز اوزرینه یعنی خدای تعالی ایرلرنی کوب اشلرده خاتونلردن آرتق ایتوب یاراتدی وایرلرنك مرتبه‌لرینی یوقاری قیلدی بس سز خاتونلر آلارنك مرتبه‌سینی آرزو قیلماگز وآلار ایله برتیگز بولونی تلاماگز (لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبُوا) باردر ایرلرگه اولوش اوزلری اشلاگان نرسه‌دن یعنی قیلغان عمل‌لرینك اجر

۱) گناه کبیره شوالدرکیم آنی اشلا گان کشیگه شریعتده بیلگولانگان حد وجزا باردر یا که آیت وحدیثده جهنم گه کرو ایله قورقتولغاندر یاکه آیت وحدیثده آنی کفر دیوب آطالغاندر وصغیره باشقه گناهلردر بس هر کمسه کبیره بولغان گناهلردن صاقلانسه صغیره گناهلری نماز اوقوماق وروزه توتماق هم صدقه بیرمك ایله کیچورلمش بولور تفسیر جمالی

۱) گناه کبیره خصوصنده علمآء اختلاف ایتمشلردر بعضیلر خدای تعالی آندن نهی ایتکان گناهر فایوسی کبیره‌دردیورلرو بعضیلر هربر گناه اوزندن کچوك بولغان گناهقه نسبة کبیره‌دردیمشلرو بعضیلر شریعتده آنك اوچون حد وجزاتعیین ایتولگان بولسه یا که جهنم ایله قورقتولغان بولسه شول گناه کبیره‌در دیورلر وبعضیلر گناه کبیره صاناولی برنچه اولوغ گناهلردردیمشلر بعضیلر یدی وبعضیلر اون یا که اون ایکیدر دیورلر والله تعالی اعلم

وثوابی اوزلرینه بولور (وَلِلنِّسَآءِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ) هم خاتونلرغه اولوش بار در اوزلری اشلاگان نرسه‌دن یعنی آلارنك هم عملارینه کورا اجر وثوابلری اوزلرینه ایرشور بس کراکدرکم هر فایوسی اوزینه تقدیر ایتولگان اولوشکه راضی بولسون باشقه‌لرنك اولوشینی آرزو قیلماسون (وَاسْئَلُوا اللّٰهَ مِنْ فَضْلِهٖ) وصورا کز خدای تعالی‌دن آنك فضل وکرمندن تاکم اوز رحمتی ایله صوراغانکزنی بیرور (اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَیْءٍ عَلِيمًا) درستلکده خدای تعالی بولدی بارچه نرسه‌نی بلگوچی جاهلیتده شول عادت بار ایدیکم یاط کشینك بالاسینی بالالفغه آلوب اوزلرینه اوغل ایتارلر ایدی اوزی اولگاندن صوك بالاسی حکمنده بولوب میراث آلور ایدی حق سبحانه وتعالی شوندن نهی ایدوب بیوردی کم (وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِیَ) وهر قایوسی اوچون قیلدق بزعصبه‌لر ووارثلر (مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْاَقْرَبُونَ) آتا آنالر هم یقین قرنداشلر قالدرغان نرسه‌دن یعنی هرکم اولگاندن صوك آندن قالغان مال ارغه آنك اوزبالالری ویقینلری وارث بولورلر یاط کشی وارث بولماس اوشانداق جاهلیتده برعادت شول ایدیکم ایکی کشی بر برسی ایله آنط ایتشوب دوستلق عهدینی باغلارلر ایدی بر برسینه سینك دوستك میکا دوست ودشمانك میکا دشمان بولسون هم مین وفات بولسام سین مینم وارثم بولورسك سین وفات بولساك مین سیکا وارث بولورمن دیوب عهد قیلشورلر ایدی شوندان صوك اول کشیلرنك برسی وفات بولسه ایکنچسی آندن میراث آلور ایدی یوقاریده اوتکان میراث آیتی نازل بولوب وارثلرنك حصه‌لری بیلگوله‌نگاچ صحابه‌لردن بعضلری رسول صلی الله علیه وسلمدن صورادیلرکم بو میراث آیتنده بر برسینه وارث بولورغه آنط ایتشوب دوستلق عقدینی باغلاغان کشیلر توغریسنده هیچ نرسه بیان ایتولمگاندر میراث بابنده آلارنك حکمی نیچوکدر دیدیلر حق سبحانه وتعالی‌دن آیت کیلدی کم (وَالَّذِينَ عَقَدَتْ اَيْمَانُكُمْ) وشول کمسه‌لرکم باغلاغاندر آلارنك آراسنده دوستلقنی سزنك عهدارکز (فَاٰتُوهُمْ نَصِيبَهُمْ) بس بیرکز سز آلارغه اولوشلرینی یعنی قالغان مالنك آلتی اولوشندن براولوشنی بیرکز شول طریقه دوستلق عقدی باغلاشقان کمسه‌لرکه اولده آلتی اولوشدن بر اولوش بیرلور ایدی صکره بو حکم اولو الارحام آیتی ایله منسوخ بولدی (اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَیْءٍ شَهِيدًا) درستلکده خدای تعالی بولغوچیدر بارچه نرسه اوزرینه گواه روایت ایدلمشدرکم سعد بن الربیع الانصاری رضی الله عنه‌نك خاتونی حبیبه بنت زید ناشزه‌لك قیلوب ایری سعدکه اطاعت قیلمادی سعدنك جدار حالی قالماغاچ عاقبت خاتونی حبیبه‌گه صوقدی حبیبه آتاسینه باروب ایرندن

زارلانغاچ آتاسی زید رسول صلی‌الله علیه وسلم حضورینه کیلوب صورت حالنی عرض قیلدی اول حضرت سعددن قصاص آلورغه حکم قیلدیلر شول حالده حق سبحانه وتعالی‌دن آیت کیلدیکم (اَلرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ) ایرلر تورغوچیلردر واوستون بولغوچیلردر خاتونلر اوزرینه یعنی معیشت تدبیرینی ایتکوچیلر واش باشقارغوچیلردر (بِمَا فَضَّلَ اللّٰهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ) شول نرسه سببلی‌کم آرتق قیلدی خدای تعالی آلارنك بعضلرینی بعضیلر اوزرینه یعنی خدای ایرلرنی اصل ذاتلرنده خاتون‌لردن آرتق ایتوب یاراتدی عقلده هم علم وفهمده هم صوغش وروزه هم نمازنك کامل‌لکی هم جمعه وجماعت واذان وخطبه واعتکاف وعید هم جنازه نمازلری هم قصاص وحدود حقنده گواه بولماق وهم میراثنی آرتق آلو کبی اشلرده هم پیغمبر لکنك ایرلرگه گنه مخصوص بولماقنده ایرلر خاتونلردن افضل وآرتوغراقلردور (وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ) دخی ایرلرنك خاتونلردن آرتق بولماقی شول نرسه سببلیدرکم نفقه قیلدیلر وتوتدیلر آلار اوز مال‌لرندن خاتونلری اوچون یعنی مهرگه هم نفقه وکسوه‌گه مال‌لرینی صرف ایتدیلر بو آیت کیلگاندن صوك رسول علیه‌السلام سعدنك خاتونینه هم آنك آتاسینه ایتدی‌کم بزلر بر نرسه‌نی تلگان ایدك خدای تعالی ایکنچی نرسه‌نی تلادی (فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ) بس ایدگو بولغان خاتونلر اطاعت ایتکوچیلر وبوی صونغوچیلردر خدای تعالی‌نك حکمینه یاکه ایر حقینی حقلاغوچیلردر (حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ) صاقلاغوچیلردر ایرلرینك مالینی وآبرویني ایرلری ایوده بوق وقتده یعنی ایرلری حاضر بولماغانده هم ایدگو خاتونلر هیچده ایرلرینه خیانت ایتماسلر واوزلرینی نامحرمدن صاقلارلر (بِمَا حَفِظَ اللّٰهُ) شول نرسه سببلی‌کم صاقلادی خدای تعالی آلارنی اوز فضلی وعنایتی ایله (وَاللَّاتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ) وشول خاتونلرکم سز قورقاسز وبلاسز آلارنك فارشولرینی وفرمانغه بوی صنماولرینی (فَعِظُوهُنَّ) بس وعظ قیلکز واوگوتله‌کز سز آلارنی ای ایرلر یعنی خاتونلرکز سوزکزنی طکلامایوب قارشسه‌لر اوّل مرتبه‌ده آلارنی یومشاقلق برله اوگوتله‌کز ایرنك خاتون اوستونده بولغان حقلرینی بیان قیلکز (وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ) هم قویکز سز آلارنی وآلاردن آیرم بولکز یاتا تورغان اورنلرده یعنی اوگوتلامك ایله گنه مقصود حاصل بولماسه خلقلرینی توزاتماسه‌لر آلارغه اوپکا توتقان صورتده بولوب یاتقانده آیرم وایکنچی اورنده یاتکز یاکه بر توشاکده بولسه‌ده آرقاکزنی بیروب یاتکز (وَاضْرِبُوهُنَّ) هم صوغکز وقیناکز اول خاتونلرکزنی اگرده آیرم یاتو برله هم توزالماسه‌لر لکن صرقغانده هم یوزینه صوقماسقه وبر

اعضاسینی ایمگاتورلك یاکه قان چغارورلق ایتوب صوقماسقه تیوشدر وبعضیلر دیمشلردرکم وعظ‌ملك خاتون‌نك نشوزندن یعنی ایرگه اطاعت ایتماوندن قورقولغان وقتده کیرا کدر آیرم یاتو بالفعل اطاعت ایتماگان‌ده وقارشتان وقتنده تیوشدر صوغو وقیناو قارشولری تکرار بولغانه‌در (فَاِنْ اَطَعْنَكُمْ) بس اگر اطاعت ایتسه‌لر وبوی صنسه‌لر خاتونلرگز سزلرگه (فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا) بس استاماگز سز آلارنی شلته‌له‌وگه هیچ بر یولنی یعنی قارشماسه‌لر وسوزگزنی طکلاسه‌لر آلارنی تیوشسزگه شلته‌لب یاکه اوروب وصوغوب رنجتماگز وآلارغه ظلملق ایتماگز (اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا) درستلکده خدای تعالی بولدی منزه وبوقاری مرتبه‌لی کم ظلم‌لقغه هر گیز راضی بولماس اولوغ بولغوچی‌کم مظلومنك حقینی ظالمدن آلمی قالماس (وَاِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا) واگر قورقساگز سز وبلساگزای حاکملر یاکه ولی بولغان کمسه‌لر ایر برله خاتون آراسنده خلافلقنی وآرالری بوزلغانلقنی (فَابْعَثُوا حَكَمًا) بس قوبارگزسز وبیلگوله‌گزاشنك حقیقتنی‌تیکشروا وچون بر حکم قیلغوچینی (مِنْ اَهْلِهِ) ایرنك قرنداشلرندن تاکم ایرنك خاتونی حقنده کوکلنده بولغان رغبت ونفرتینی آکلاسون (وَحَكَمًا مِنْ اَهْلِهَا) دخی بر حکم ایتکوچینی بیلگوله‌گز خاتون‌نك یقینلرندن تاکم خاتون‌نك کوکلنده بولغان نیتنی بلسون شول طریقه اوشبو ایکی کشی ایر برله خاتون آراسنده‌غی اشنی تیکشرسونلر (اِنْ يُرِيدَآ اِصْلَاحًا) اگر تزیه‌سه‌لر اول ایکی حکم ایتکوچیلر ایر برله خاتون آراسینی توزك قیلونی (يُوَفِّقِ اللّٰهُ بَيْنَهُمَا) توفیق بیرور خدای تعالی وتوزکلك صالور آلارنك آراسینه تاکم آراده بولغان خلافلق ونزاعلری بتوب بر برسی ایله دوستلاشورلر (اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا) درستلکده خدای تعالی بولدی بلگوچی ایر برله خاتوننك مصلحتلرینی آگاه وخبرتوتقوچی حکم قیلغوچیلرنك اشلرندن (وَاعْبُدُوا اللّٰهَ) وعبادت قیلگز سزای آدمیلر الله تعالی‌گه (وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا) هم شریك ایتوب توتماگز اول خدای تعالی‌گه هیچ بر نرسه‌نی (وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا) هم ایندگولك ایتوگز آتا آناغه ایندگولك ایتمك سوزگز هم اشگز برله (وَبِذِي الْقُرْبٰى) دخی یقینلق ایاسی بولغان قرنداشلرگه یخشیلق قیلنگز ضلهء رحم ایتو برله (وَالْيَتَامٰى) هم یتیملرگه احسان ایتگز شفقت ومرحمت ایله (وَالْمَسَاكِينِ) دخی فقیر ومسکینلرگه یخشیلق ایتوگز صدقه وزکوة بیرمك ایله (وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبٰى) هم یقینلق ایاسی بولغان کورشیگه یعنی اوزگزگه قرنداشلکی بولغان کورشیلرگزگه یخشیلق قیلگز شفقت ومرحمت

ایله (وَالْجَارِ الْجُنُبِ) دخی قرنداشلغی بولماغان یات کورشیگه‌ده احسان ایتکز (وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ) ویخشیلق ایتکز اوزکزگه یولداش بولغان کمسه‌گه ومجلسداشلرکزگه یعنی سفرداگی یولداشقه وعلم اویرانگانده شریکلرگه وباشقه هر بر ایزگو اشلرده اوزکزگه یولداش بولغان کشیلرگه احسان قیلکز (وَابْنِ السَّبِيلِ) دخی مسافرگه ویولاوچیغه یخشیلق ایتکز یاکه کیلگان قونافغه احسان واکرام قیلکز (وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ) هم قوللرکز مالك بولغان نرسه‌گه یعنی قللرکزغه وخدمتچیلرکزگه یخشیلق قیلکز (إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ) درستلکله الله تعالی سویماس (مَنْ كَانَ مُخْتَالًا) تکبرلك ایتکوچی بولغان کمسه‌نی (فَخُورًا) اوزینی اوزی ماقتاوچی بولغان کمسه‌نی یعنی اوزینی الوغ کورب ماقتانوب باشقه‌لرغه یخشیلق هم شفقت ومرحمت ایتمی تورغان کشیلرنی خدای تعالی سویماس (الَّذِينَ يَبْخَلُونَ) سویماس خدای تعالی شول کمسه‌لرنی‌کم صارانلق قیلورلر روایت ایدلمشدرکم یهوددن برجماعت انصاری‌صحابه‌لرنی نصیحت قیلغان بولوب سز مالکزنی بوایرگه یعنی محمد علیه السلامغه هم آنك یولداشلرینه صرف ایتماکز آلارغه بیرامزدیب آخرنده اوزکز فقیر ومحتاج بولوب قالورسز آنك اشینك آخری نچوك بولماقی معلوم توکل قولکزداغی مالنی بتوروب صوکندن اوکونورسزدیورلر ایدی حق سبحانه وتعالی آیت ایندردی‌کم خدای تعالی سویماس شول کمسه‌لرنی‌کم صارانلق قیلورلر اوزلری (وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ) هم بیورورلر آدمیلرنی صارانلق برله یعنی باشقه‌لرنیده صارانلقغه اوندارلر (وَيَكْتُمُونَ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ) دخی یاشرورلر خدای تعالی آلارغه بیرگان نرسه‌نی (مِنْ فَضْلِهِ) اوزینك فضل وکرمندن یعنی تورانده یازلغان محمد علیه السلامنك صفتلرینی یاشرورلر (وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا) وحاضرلادك بزگه کافرلرا وچون خورقیلغوچی عذابنی آخرنده یعنی یهودیلرگه تموغ عذابینی حاضرلادك (وَالَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ) وشول کمسه‌لرکم نفقه قیلورلر مالرینی (رِئَاءَ النَّاسِ) آدمیلر کورسون اوچون یعنی ریا یوزندن مالرینی صدقه قیلورلر مرادمکه منشرکلریدرکم رسول علیه السلامغه قارشی صوغشورغه مالرینی صرف قیلدیلر یاکه منافقلردرکم نفاق وریا یوزندن صدقه بیرورایدیلر یاکه یهودیلردرکم اوز قوملرینه اسلامدن اعراض قیلسونلر ومسلمان بولماسونلردیب مالرینی نفقه قیلور ایدیلر (وَلَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ) واشانماسلر اوزلری الله تعالی‌گه چن اشانو برله (وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ) هم آخرت کونینه اشانماسلر (وَمَنْ يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهُ قَرِينًا) وهر کمنك شیطان بولسه یولداشی ودستی (فَسَاءَ قَرِينًا) بس نی یاوز یولداشدر

اول شیطان (وماذا علیهم) ونی نرسه بولور ایدی اول کافرلر اوزرینه ضرر وزیان (لو آمنوا بالله) اگر ایمان کیلتورسه‌لر ایدی آلار خدای تعالی‌گه (والیوم الآخر) هم آخرت کونینه (وانفقوا مما رزقهم الله) دخی نفقه بیرسه‌لر ایدی خدای تعالی آلارغه رزقلاندرغان نرسه‌دن یعنی مال‌لرندن خدای تعالی حقینی ادا قیلسه‌لر ایدی (وکان الله بهم علیما) وبولدی خدای تعالی آلارنك حالینی بلگوچی (ان الله لا یظلم مثقال ذرة) درستلکده الله تعالی ظلم‌لق قیلماس برذره قدرلیده یعنی هیچده ظلم قیلماس ذره دیوب یخشیلاب قاراماغانده کورنمی تورغان بیك کچکنه قرمسقه‌غه ایتولور (وان تك حسنة یضاعفها) واگر بولسه ذره قدرلی ایذگولك مؤمن‌نك عمل دفترنده نچه اولوش قیلور وآرتدرور خدای تعالی آنك اجر وثوابینی (ویؤت من لدنه أجرا عظیما) هم بیرور آکا اوز قاشیندن اولوغ اجر نی قیلغان عملی‌نك ثوابندن طش حاصل معنی خدای تعالی هیچده ظلم‌لق ایتماس یاوزلقنك جزاسینی آرتدرماس کفر اهلینه یاوزلقلرینه کورا عدلی برله جزا بیرور ایذگولکنك اجر وثوابینی آرتدرور مؤمنلرگه فضلی برله اولوغ اجر وثوابلر احسان قیلور (فکیف اذا جئنا) بس نچوك بولور کافرلرنك حالی هرقایچان کیلتورساك بز (من کل أمة بشهید) هرقایسی امتدن برگواهنی یعنی قیامت کونده هر امت‌نك پیغمبری شول امتنك قیلغان اشلرینه گواه بولغانده کافرلرنك احوالی نچوك بولور (وجئنا بك علی هؤلاء شهیدا) هم کیلتورساك سنی ای محمد علیه‌السلام اوشبو امت اوزرینه گواه ایتوب (یومئذ یود الذین کفروا) شولکونده یعنی قیامت کونده آرزو قیلورلر کافر بولغان کمسه‌لر (وعصوا الرسول) هم پیغمبرنك فرمانینه قارشقان کمسه‌لر آرزو قیلورلر (لو تسوی بهم الأرض) شونی‌کم اگر تیگز ایتولمش بولسه ایدی آلار برله یر یعنی همه‌لری اولوب توفراق بولوب بتکان بولسه‌لر ویاکادن تریلماگان بولسه‌لر ایدی دیوب آرزو قیلورلر (ولا یکتمون الله حدیثا) ویاشورا آلماسلر آلار خدای تعالی‌دن هیچ برسوزنی (یا أیها الذین آمنوا) ای ایمان کیلتورگان کمسه‌لر (لا تقربوا الصلوة) یقین بولماکزسز نمازغه (وانتم سکاری) وحالانکه سزلر ایسرکلرسز یعنی ایسرك حالکزده نماز اوقورغه کرشماکز نرسه برله ایسرگان بولساکزده اوشبو نهی نمازدن طیو توگلدر بلکه نمازدن مانع بولغان ایسرتکچدن وایسرمکدن طیودر برکون صحابه‌لردن برجماعت عبدالرحمن بن عوف رضی الله تعالی عنه‌نك ایونده قوناق بولوب خمر اچدیلر اول وقتده خمر حرام بولماغان ایدی آلار خمر

اچوب ایسرگاچ آخشام اذانینی ایشتدیلر جماعت بولوب آخشام اوقورغه کرشدیلر امام بولغان کشی ایسرك لکی سببلی قل یا ایها الکافرون سوره‌سنده‌گی دورت اورنده بولغان لا حرفینی قالدروب اوقودی بس حق تعالی‌دن آیت کیلدی‌کم ایسرك حالکزده نمارغه یقین بولماکز (حَتّٰی تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ) تاکم بلکانکزگه‌چه شول‌نرسه‌نی‌کم‌سزایتورسز یعنی نمازا چنده نی نرسه اوقوغانکزنی بلورلك بولماینچه نمازغه کرشماکز (وَلَا جُنُبًا) هم جنب بولغان حالکزده نمازغه یقین بولماکز (اِلَّا عَابِرِی سَبِیلٍ) مگر یولدن اوتکوچیلر ومسافرلر بولساکز یعنی سفرده بولساکز غسل قیلوغه صو طابا آلماساکز شول وقتده تیمم برله نماز اوقودرستدر صو طابولغان وقتده جنب حالنچه نماز اوقو هیچده درست بولماس (حَتّٰی تَغْتَسِلُوا) تاکم غسل قیلغانکزغه‌چه (وَاِنْ کُنْتُمْ مَرْضٰی اَوْعَلٰی سَفَرٍ) واگر بولساکزسز جنب بولغان حالکزده صرخاولر یعنی صو برله قویونو ضرر بیرورلك صرخاو بولساکز یا ایسه سفرده بولساکز (اَوْجَاءَ اَحَدٌ مِنْکُمْ مِنَ الْغَائِطِ) یا ایسه کیلسه سزنك براوکز قضای حاجتدن یعنی طهارتینی صندرغان بولسه (اَوْلَامَسْتُمُ النِّسَاءَ) یا ایسه ایرشساکزسز خاتونلرغه یعنی جماع قیلساکز (فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً) بس طاپماساکزسز صونی طهارتکه یاکه قویونورغه (فَتَیَمَّمُوا صَعِیدًا طَیِّبًا) بس قصد ایتکزسز پاك بولغوچی یر جنسینی یعنی پاك بولغان یر جنسینه تیمم صوغکز اوشبو آیة کریمه بنی مصطلق صوغشنده نازل بولدی دیمشلر شویلکم اول سفرده کیچ برله اسلام لشکری صوسز اورنغه توشکانلر ایدی طاك آتقانغه‌چه توروب کیتارگه نیت ایتوب یاتقانلر ایدی اتفاقا برنرسه‌لرنی یوغالوب شونی ایزلاو ایله مشغول بولوب کیچوکدیلر ایرته نمازی وقتی بولدی مسلمانلر طهارتسز هم بعضلری جنب بولغانلر ایدی هیچده صولری یوق ایدی رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلری بوخصوصده صحابه‌لرنك قایغورغانلرینی کوروب حق تعالی‌گه تضرع ایتدیلر بس حق سبحانه وتعالی‌دن آیت کیلدی‌کم صو طابا آلماساکز طهارت وغسل اورنینه تیمم قیلکز پاك بولغان توفراق وتوزانغه قول‌لرکزنی صوغکز (فَامْسَحُوا بِوُجُوهِکُمْ) بس مسح قیلکز یوزلرکزگه یعنی شول توزانلی قول‌لرکز ایله یوزکزنی صیدرکز (وَاَیْدِیکُمْ) دخی قول‌لرکزغه مسح قیلکز ترساکلرکزگه‌چه (اِنَّ اللّٰهَ کَانَ عَفُوًّا غَفُورًا) درستلکده خدای تعالی بولدی کیچکوچی سزلردن وگناهلرکزنی یارلقاغوچی اگر فرمانینه بوی صونساکز (اَلَمْ تَرَ اِلَی الَّذِینَ اُوتُوا نَصِیبًا) ایاکور ماسموسن وقارامامسموسن شول کمسه‌لرصاری‌کم آلارغه اولوش بیرلدی (مِنَ الْکِتَابِ) کتابدن

يعنى تورات علمندن اولوش بيرلدى كم مراد يهود عالملر در (يَشْتَرُونَ الضَّلَالَةَ) صاتوب آلورلر آلار وآلشدرورلر آزغونلقنى هدايت برابرينه هدايتنى ضلالت برله آلشدرماقلرى شولدركم آلار اوّلده محمد عليه السلام صفتلرينى توراتده كورب آنى بلورلر واشانورلر ايدى پيغمبر عليه السلامنك بعثتندن صوك انكار ايتديلر واشانماس بولديلر (وَيُرِيدُونَ أَنْ تَضِلُّوا السَّبِيلَ) هم تلارلر آلار سزلرنك توغرى يولدن آداشماقكزنى وضلالتكه توشماككزنى اوزلرى كبى (وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِأَعْدَائِكُمْ) وخداى تعالى بلكو چيراكدر سزنك دشمانلركزنى كم آلار يهود يلردر (وَكَفَى بِاللَّهِ وَلِيًّا) وكفايت ايتكو چيدر خداى تعالى باردم بيرگوچى بولوب سزلرگه اى مؤمنلر هم اشلركزنى باشقارغوچى وتدبير ايتكوچى بولوب (وَكَفَى بِاللَّهِ نَصِيرًا) دخى كفايت قيلغوچيدر خداى تعالى سزلرگه نصرت قيلغوچى ومدد بيرگوچى بولوب (مِنَ الَّذِينَ هَادُوا) يهودى بولغان كمسه لردن بعضلرى (يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ) اوزگارتورلر كلمه لرنى وكوجورلر اوز اورنلردن يعنى توراتده بولغان محمد عليه السلام صفتلرينى اوزگارتورلر ياكه تورات آيتلرينى اوزلرى ديگانچه تأويل قيلورلر ياكه رجم توغريسنده بولغان آيتلرنى ياشرورلر ياكه پيغمبرنك سوزلرينى اوزگارتورلر روايت ايدلمشدركم يهوددن بر جماعت رسول صلى الله عليه وسلمنك مجلسنده اول حضرتنك سوزلرينى طنكلاب قبول ايتكان شيكللى بولوب كيتارلر ايدى صكره شول سوزلرنى اوزگارتوب ايكنچى تورلى ايتوب سويلرلر ايدى بس حق تعالى بيوردىكم اول يهوديلر پيغمبردن ايشتكان سوزلرنى اوزگارتورلر (وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا) هم ايتورلر آلار ايشتدك بز سينك سوزكنى وقارشولق ايتدك فرمانكا يعنى ايشتدك ديوب قچقروب ايتورلر وقارشدق ديوب اوز اچلرندن ايتورلر ودخى ايتورلر (وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ) وايشتكل سن ايشتدرلمشكه باشقه بولغانك حالده يعنى سن بزدن ايشتكل بز سينك سوزكنى ايشتماسمز وقبول ايتماسمز ديوب كوكللرندن ايتورلر (وَرَاعِنَا) هم مراعات اينكل وقاراغل سين بزگه ديورلر بو سوزنك بر معناسى مراعاتدن بولوب ضررسز بولسه ده ايكنچى معناسى رعونت واحمقلقدن بولوب تحقير اوچون ايتلور آلار رسول عليه السلامغه بو سوزنى ايكنچى معناشينى قصد ايتوب ايتورلر ايدى ياكه راعينا ديوب يا حرفى قوشوب ايتورلر ايدى اول تقديرده معناسى سين بزنك كتو چيمز ديمكدر (لَيًّا بِأَلْسِنَتِهِمْ) تورگانلرى حالده سوزنى تللرى برله يعنى عرب سوزلرينى بورغالاب بوزوب أيتورلر رسول صلى الله عليه وسلمنى تحقير وكيمستو اوچون سوزلرينك ظاهرى ضررسز كبى بولسه ده ايكنچى معناسينى اويلاغانده ناچار

سوز بولور نتاك كم واسمع كلمه‌سی‌نك بر معناسی ایشتكل سین شلته ایتولمشكه باشقه بولغانك حالده یعنی هیچ كم سینی شلته‌لی آلماس وسیكا خلافلق ایتماس دیمك بولوب مدح ومافتاو بولسه‌ده ایكنچی معناسی‌هیچ كم سیكا سوز ایشتدرماسون وسینك برله سوزله‌شماسون دیمكدر خورلاو هم باوز دعا قیلو بولادر اوشانداق راعنا كلمه‌سی هم بر معناسی سین بزگه مراعات ایتكل دیمك بولسه‌ده ایكنچی معناسی احمقلق وعقلسزلقدر یاكه راعینا یا حرفی ایله سین بزنك كتوچیمز دیمكدر یهودیلر پیغمبر علیه‌السلامنی حقارت قصدی‌ایله اوشبو ایكنچی معنالرنی اراده قیلوب ایتورلر ایدی (وَطَعْنًا فِی الدِّین) دخی طعنه ایتكانلری حالده اسلام دینینه یعنی اسلام دینینی خورلاماقچی وكیمسته‌ماكچی بولوب آلار اوشبو سوزلرنی أیتورلر (وَلَوْ أَنَّهُمْ قَالُوا) واگر اول یهودیلر ایتسه‌لر ایدی (سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا) ایشتدك بز سینك سوزلرگنی هم بوی صندق سینك فرمانگا (وَاسْمَعْ وَانْظُرْنَا) وایشتكل سین بزنك سوزمزنی‌هم فاراغل بزگه یعنی سمعنا وعصینا اورنینه سمعنا واطعنا دیسه‌لر ایدی واسمع غیر مسمع اورنینه واسمع هم وراعنا اورنینه وانظرنا دیوب ایتسه‌لر ایدی (لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ) البته بولور ایدی اوشبو سوزلری یخشیراق آلارنك اوزلری اوچون وآرتغراق بولور ایدی رسول علیه‌السلامنی استهزآء قیلودن هم اسلام دینینه طعنه ایتودن (وَأَقْوَمَ) هم توغریراق بولور ایدی آلارنك سوزلری (وَلَٰكِن لَّعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ) ولكن رحمتندن سوردی آلارنی خدای تعالی كافرلكلری سببلی (فَلَا يُؤْمِنُونَ إِلَّا قَلِيلًا) بس ایمان كیلتورماسلر ومسلمان بولماسلر اول یهودیلر مگر آلاردن آزغنه كشیلر ایمان كیلتورورلر عبدالله بن سلام وآنك بولداشلری كبی تفسیر لرده كیلتورمشدركم رسول صلی‌الله علیه وسلم یهودیلرنك عالملرینی چاقروب ایتدی ای یهود جماعتی خدایدن قورقگز اسلام دینینی قبول ایتگزمین خدای تعالی ایله آنط ایتارمنكم سزلر اسلامنك هم قرآن‌نك حق ایدكنی آچق بلاسز توراتده مینم صفتلرمنی كورب اوزگز خلقغه خبر بیرگانسز هم میكا ایمان كیلتورورگه سزلردن عهد ومیثاق آلونغان شولای بولغاچ نی‌اوچون عنادگزنی طاشلامیسز وحقلقنی قبول ایتمیسز یهود عالملری جواب بیروب ایتدیلركم بزلر سینك اوزگنی هم بلمایبز صفتلرگنی‌هم بلمایبز قرآندن هم خبرمز بوقدر حق سبحانه وتعالی‌دن آیت كیلدیكم (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ) ای كتاب بیرلگان كمسه‌لر یعنی یهودیلر (آمِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا) ایمان كیلتوروگز واشانگزسز بز ایندرگان نرسه‌گه یعنی قرآنغه (مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ) راستلاغوچی بولغانی حالده اول قرآن سزنك برله بولغان نرسه‌نی یعنی توراتقه موافق بولغانی حالده اعتقاد مسئله‌لرنده بس سزلر

شول توراتقه موافق بولغان قرآنغه اشانکز (من قبل ان نطمس وجوهاً) بزنك یوغالتمافمزدن الگاری یوزلرنی یعنی یوزلرده بولغان قاش کوز بورن و آغزنك اثرلری قالماسلق ایتوب بترما کمزدن الگاری (فنردها علی ادبارها) بس دوندرما کمزدن الگاری اول یوزلرنی آرقا طرفلری اوزرینه یعنی قیامت کونده کفر اهلینك یوزلری آرقا طرفلرینه ایلاندرلورشول کون کیلودن الگاری سزلر قرآنغه ایمان کیلتورکز (او نلعنهم) یا ایسه رحمتدن یراق ایتما کمزدن الگاری کفر اهلینی (کما لعنا اصحاب السبت) نتاك کیم یراق ایتدك وسوردك بز رحمتمزدن شنبه کون ایالرینی یعنی خدای تعالی‌نك فرمانینه خلافلق قیلوب شنبه کونلرده بالق آولاغان جماعتنك خدای تعالی‌نك غضب وقهری ایله صورتلری آلماشندی ولعنت ایتلدیلر سزلر هم شولای بولودن الگاری قرآنغه ایمان کیلتورکز (وکان امر الله مفعولاً) وبولغوچیدر الله‌تعالی‌نك فرمانی اشلنمش یعنی خدای تعالی‌نك بیورغانی البته بولور بولمی قالماس (ان الله لایغفر ان یشرك به) درستلکده الله تعالی یارلقاماس شرك کیلتورماکنی آکا یعنی عبادتده آکا ایکنچی بر نرسه‌نی شریك واورتاق ایتونی هیچده یارلقاماس (ویغفر ما دون ذلك لمن یشاء) ویارلقار خدای تعالی اوشبو شرکسکه باشقه گناه‌نی اوزی تلگان کمسه‌گه اوزینك فضلی واحسانی ایله (ومن یشرك بالله) وهر کم شرك کیلتورسه الله تعالی‌گه (فقد افتری اثماً عظیماً) بس تحقیق افترا قیلدی اول کمسه الوغ بولغوچی یالغانچی کم شرکدن الوغراق گناه یوقدر وخدای تعالی‌گه باشقه نرسه‌نی شریك ایتودن آرتغراق بهتان یوقدر اوشبو آیة کریمه مضمونچه شرکنك هیچده یارلقانماوی ثابت بولغاچ یهودیلر اوزلرینی مشرکلکدن چغارماقچی بولوب ایتدیلر بزلر مشرك توگلمز بلکه بز اوزمزنی خداینك خاص بنه‌لرندن ومقربلرندن دیب بلامزه چونکه بزنك بابالرمز پیغمبرلر والوغ کشیلردر دیدیلر حق سبحانه وتعالی آلارنك مافتانولرینه فارشی بیوردیکم (الم تر الی الذین یزکون انفسهم) ایاکورماسسن‌مو وفاراماس‌سن‌مو شول کمسه‌لر صاری‌کم پاکلرلر اوزنفسلرینی ومافتانورلر اورنسزغه (بل الله یزکی من یشاء) بلکه خدای تعالی پاکلك برله یاد قیلور ومافتار اوزی تلگان کمسه‌نی یعنی آلارنك اوزلرینی اوزلری مافتاولری برعقلسزلق‌غنه‌در آنك ایله آلارنك مافتاوغه مستحق بولولری ثابت بولماس بلکه چن مافتاوغه مستحق شول کشیدرکم آنی خدای تعالی مافتار (ولا یظلمون فتیلاً) وظلم‌لق ایتلماسلر آلار یعنی اوزلرینی مافتاوچیلر برنچکه جب قدرلیده یعنی قیلغان اشلرینك

جزاسينى كورولر (اُنظُرْ) فاراغل سين اى محمد عليه‌السلام اول يهوديلرگه‌كم (كَيْفَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللهِ الْكَذِبَ) نيچك افتراء قيلالر آلار خداى تعالى اوزرينه بالفاننى كم خداى تعالى بزنك كيچه وكوندزده قيلغان گناهلرمزنى بارلقى هم بزلر بر نيچه كوندن آرتق عذاب ايتلماسمز ديورلر (وَكَفَى بِهِ اِثْمًا مُبِينًا) وكفايت اينكو چيدر آلارنك شول افترالرى وبالفانلرى ظاهر وآشكارا گناه بولوب كم هيچ كمگه آنك گناه ايدكى ياشرن توگلدر روايت ايدلمشدركم يهوديلردن حيى بن اخطب هم كعب بن اشرف خيبر يهوديلرينك اولوغلرندن بر جماعت ايله مكه‌گه باروب ابو سفيان هم آنك اتباعى بولغان مشركلرنى محمد عليه السلامغه قارشى صوغشورغه قزقدردىلر بزسزلرگه ياردم قيلورمز همه‌لرمز بر اتفاقده بولوب هجوم اينساك بز مسلمانلرغه غالب كيلورمز ديدىلر اوشبو سوزلر ايله قريش مشركلرينى اغواء قيلوب مشركلرنك اولوغلرندن بر جماعت ايله برگه‌لشوب مسجد الحرامغه كيلديلر كوكرا كلرينى كعبة الله‌نك ديوارينه سورتوب همه‌لرى بر اتفاقده بولوب اهل اسلام ايله صوغش قيلورغه آنطلر ايتوب عهد باغلادىلر صكره يهوديلر ايله قريش اولوغلرى دوستلق مجلسى ياصادىلر شول مجلسده مشركلر يهوديلردن سؤال قيلديلركم سزلر كتاب اهليسز علم ايالريسز بزنك حاليمزده نى ايته‌سز بزلر بيت الله‌غه كيلگان زيارتچيلرنى قدر وحرمت قيلامز كعبه‌نى عمارت قيلامز صلة رحمنى اورنينه كيلتورامز آتا باباالرمزدن قالغان عادت بوبنچه پوتلرغه عبادت ايته‌مز اوشبو بزنك يوليمز هم رسم وعادتلرمز نوغريراق وهدايتكه يقينراقمودر يا ايسه محمد عليه السلامنك توتقان ياكا دينى واحداث اينكان بدعتى نوغريراقدرموكم اول بزنك دينيمزنى حقارت ايته‌در باباالرمزدن قالغان عادتلرنى خورليدر ديدىلر يهود عالملرى مشركلرگه سزنك دينكز نوغريراق وعادتلركز يخشيراقدر ديوب جواب بيردىلر ابوسفيان ايتدى بزسزنك بو اعتقادكزغه وبزلرگه دوستلقكزغه شول وقته اشانورمز وتمام اعتماد قيلورمز اگرسز بزنك پوتلرمزغه سجده قيلساكز ديدى بس يهوديلر قريش مشركلرينك جبت وطاغوت ديگان پوتلرينه سجده قيلديلر مؤمنلرگه دشمانلق لرندن مشركلرنى راضى قيلو اوچون يهوديلك اوستينه مشرك وپوتقه طابونوچى بولوب كفر وضلالت لرينى آرتتردىلر حق سبحانه وتعالى آلارنك بوقباحت مكرارندن خبر بيروب بيورورکم (اَلَمْ تَرَ) ايا كورماس‌سن‌مو ونظر قيلماس‌سن‌مو اى محمد عليه السلام (اِلَى الَّذِينَ اُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ) شول كمسه‌لر صارى‌كم اولوش بيرلدى آلارغه كتابدن يعنى يهوديلرگه فاراماس‌سن‌مو كم آلار مسلمانلرغه غايت دشمانلق لرندن (يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ) اشانورلر

جبت وطاغوت‌غه يعنى پوتلرغه طابونورلر وسجده قيلورلر بعضيلر جبتدن مراد نفس اماره وطاغوت نفس آرزولريدر ديورلر يعنى نفسلرينك آرزولرينه ايارورلر (ويقولون للذين كفروا) هم ايتورلر اول يهوديلر كافر بولغان كمسه‌لر حقنده (هؤلاء اهدى) اوشبو مشركلر هدايت طاپقوچيراق وكونلكوچيرا كلردر (من الذين امنوا سبيلا) ايمان كيلتورگان كمسه‌لردن يول يوزندن يعنى محمد عليه السلام هم آنك اصحابينه قاراغانده مشركلرنك يوللرى توغريراقدر ديورلر (اولئك) اوشبو يهوديلر (الذين لعنهم الله) شول كمسه‌لردركم رحمتندن يراق قيلدى خداى تعالى آلارنى (ومن يلعن الله) وهر كمسه‌نى‌كم يراق قيلورسورور خداى تعالى اوزرحمتندن (فلن تجد له نصيرا) بس هر گيزسن طابماس‌سن آكا بر ياردم بيرگوچينى وآندن عذابنى كيتارگوچينى (أم لهم نصيب من الملك) يا ايسه بارمودر اول يهوديلرگه بر نصيب واولوش پادشاهلقدن يعنى البته بوقدر يهوديلر پادشاهلق وپيغمبرلك‌كه اوزلرينى گنه مستحق ديوب بلورلر ايدى شول سببدن عرب خلقينه ايارورگه خورلانورلر ايدى منصب وحاكملك البته بر كون بزلرگه قايتور دولت بزگه ايرشور ديورلر ايدى حق سبحانه وتعالى بيوردىكم آلارغه ملك ودولتدن الوش بوقدر فرضا اگر آلار پادشاهلقغه ودولتكه ايرشسه‌لر (فاذا لا يؤتون الناس نقيرا) بس شولوقتده بيرماسلر آلار آدميلرگه بر نقير قدرليده يعنى يهوديلر نينداين ملك ودولت اياسى بولسه‌لرده مسلمانلرغه بيك آزغنه نرسه‌ده احسان ايتماسلر نقير ديوب خرما سويا گينك آرقاسنه‌غى كچكنه چوفرغه أيتورلر مراد هيچ نرسه بيرماسلر (أم يحسدون الناس) يا ايسه حسد قيلالرمو وكونل‌شه‌لرمو اول يهوديلر آدميلرگه يعنى عرب قبيله‌لرندن كونل‌شه‌لرمو (على ما آتيهم الله من فضله) شول نرسه اوزرينه‌كم بيرگاندر اول عربلرگه خداى‌تعالى اوزينك فضلندن يعنى آخرزمان پيغمبرينك يهوديلردن كيلماينچه عربدن كيلماكينه حسد قيلالرمو (فقد آتينا آل ابراهيم الكتاب) بس تحقيق بيردك بز ابراهيم پيغمبر بالالرينه يعنى موسى وداود هم عيسى عليه السلاملرغه بيردك كتابنى‌كم تورات وزبور هم انجيلدر (والحكمة) هم حلال وحرام علمينى بيردك (وآتيناهم ملكا عظيما) دخى بيردكبز آلارغه پيغمبرلك اوستينه الوغ پادشاهلقنى نتاك‌كم يوسف وداود هم سليمان عليهم السلام پادشاه ايديلر بس سزلرگه حسد وكونچيلك قيلوغه اورن بوقدر (فمنهم من آمن به) بس اول يهوديلردن بار در شول كمسه‌كم ايمان كيلتوردى واشاندى اول كتابقه باكه محمد عليه السلامغه (ومنهم

من صدعنه) هم باردر آلاردن شول كمسه‌كم يوز دوندردى وطيولدى اول كتابقه اشانودن ياكه محمد عليه السلامغه ايارودن يوز دوندردى (وكفى بجهنم سعيرا) وكفايت قيلغوچيدر جهنم نزدرلغان اوط بولوب كافرلرنى عذاب قيلو اوچون (ان الذين كفروا بايانا) درستلكده شول كمسه‌لركم كافر بولديلر واشانمادىلر بزنك آيتلرمزگه يعنى قرآنغه ياكه محمد عليه‌السلامنك معجزه‌لرينه اشانمادىلر (سوف نصليهم نارا) تيزدركم كرگزرمز آلارنى اوطقه (كلما نضجت جلودهم) هر بر پشكانى ويانغانى زمانده آلارنك تيريلرى (بدلناهم جلودا غيرها) آلشدرورمز آلارغه آكا باشقه بولغان تيريلرنى يعنى تموغده كفر اهلينك تيريلرى يانوب بتكان صايون ياكا تيرى قيلورمز شول طريقه هرساعتده يوز مرتبه ياكه بركونده يتمش مك مرتبه تيريلرى آلشدرلور ديمشلر والله‌اعلم وآلارنك اوشبو طريقه تيريلرينى ياكارتو (ليذوقوا العذاب) تاكم طاتوسنلر اوچوندر عذابنى يعنى عذاب بيك‌قاطى طوبولسون اوچوندر (ان الله كان عزيزا حكيما) درستلكده خداى تعالى بولدى غالبكم كفر اهلينى عذابقه كوچى يتار حكمت اياسيكم هراشى حكمت ايله‌در (والذين امنوا) وشول كمسه‌لركم ايمان كيلتوردىلر واشاندىلر خداى تعالى گه هم رسولينه (وعملوا الصالحات) هم اشله‌ديلر ايدگو عمللرنى (سندخلهم) تيزدركم كرگزرمز آلارنى (جنات تجرى من تحتها الانهار) شول جنت باغچه‌لرينه‌كم آغار آلارنك يغاچلرى آستندن يلغه‌لر (خالدين فيها) مكگو قالغوچيلر بولغانلرى حالده اول جنتلرده (ابدا) هميشه يعنى هيچده آخرى بولماس (لهم فيها ازواج مطهرة) بولور اول مؤمنلرگه جنتلرده پاك بولغوچى خاتونلركم اول خاتونلر حيض ونفاس كبى جيرانچ اشلردن پاك بولورلر (وندخلهم ظلا ظليلا) هم كرگزرمز اول مؤمنلرنى قوياش بتورمى تورغان كوله‌گه‌لكگه كوله‌گه‌دن مراد راحتلكدر ديمشلر عرب يرنده اسيلك بيك قوتلى بولغانلقدن كوله‌گه بيك قدرلى هم راحتلك سببلرينك اولوغرافيدر شول جهتدن جنتدا گى بتمى تورغان راحتلكدن ظل ظليل برله تعبير ايتلدى (ان الله يامركم) درستلكده خداى تعالى بيورادر سزلرگه (ان تؤدوا الامانات الى اهلها) سزنك ادا ايتماكگز واونامكگز برله امانت‌لرنى آلارنك ايالرينه يعنى قولگزده براونك امانتى بولسه شول امانتكه خيانت ايتماينچه ايا سينه طابشركز ديوب خداى سزگه بيورادر مكه‌نى فتح اينكان كونده رسول صلى‌الله عليه وسلم حضرتلرى كعبة‌الله‌نك آچقچينى طلب قيلدى كعبه‌نك آچقچى قريش الوغلرندن بنو طلحه قولنده صاقلانور ايدى طلحه‌نك

اوغلی عثمان آچقچنی آتاسندن آلوب رسول علیه‌السلام حضورینه کیلتوردی اول حضرت آچقچنی عثمان قولندن آلماقچی بولوب مبارك قوللرینی صوزغانده حضرت عباس طوروب یارسول‌الله سقایه‌نی یعنی زمزم قیوسی تصرفینی میکا طاپشرغانك شیکللی حاجبلکنی یعنی کعبه‌نك آچقچینی صاقلاونی هم مکا بیرگل دیدی طلحه‌نك اوغلی حضرت عباس‌نك سوزینی ایشتکاچ آچقچنی بیراسی کیلماینچه قولینی کیری طارتدی رسول صلی الله علیه وسلم آچقچنی میکا بیرگل دیگانلر ایدی حضرت عباس ینه ارزینه صوراب قولینی صوزدی صکره اول حضرت صلی الله علیه وسلم طلحه‌نك اوغلینه خطاب ایدوب اگر خدایغه ورسولینه ایمانك بولسه آچقچنی میکا بیرگل دیگاچ طلحه اوغلی آلغیل یا رسول الله خداینك امانتی بولسون دیوب آچقچنی رسول علیه‌السلامغه بیردی اول حضرت کعبة الله‌نی آچوب اچکاری کردیلر کعبه‌دن چقفان وقتلرنده آچقچ اول حضرتنك مبارك قوللرنده ایدی علی المرتضی کرم الله وجهه الکاری کیلوب یا رسول الله زمزم سقایه‌سینی اهل بیتکه بیردك حاجبلك منصبی‌نی هم احسان قیلغل دیوب آچقچنی صورادی شول حالده جبرائیل علیه السلام نازل بولوب اوشبو آیت کریمه‌نی کیلتوردی آیتدن آچقچنك پیغمبر علیه السلام قولنده امانت بولوب آنی اباسینه یعنی طلحه اوغللرینه طاپشرو تیوش ایدکی آکلاندی بس رسول علیه السلام حضرت علی‌گه خطاب ایدوب من سزگه شوندای‌ن اشلرنی طاپشرورمن کم اول اشلردن خلقه فائده ایرشسون اما خلقدن سزگه فائده ایرشو طمعسی بولماسون آندای‌ن اشن سزگه مناسب توگلدر دیدی صکره کعبه آچقچینی طلحه اوغلی عثمانغه بیروب خذوها یا بنی طلحة لا یاخذها منکم الّا ظالم یعنی آلکز بو آچقچنی ای طلحه اوغللری سزدن آنی آلماس مگر ظالم‌غنه آلوردیوب بیوردی عثمان بن طلحه اوزی رسول صلی‌الله علیه وسلم‌گه ملازمتنی اختیار ایدوب کعبة‌الله آچقچینی قرنداشی شیبه بن طلحه‌گه طاپشردی اوشبو کونگه قدر کعبه آچقچی شیبه اولادی قوللرنده صاقلانور(١) اوشبو آیت کریمه‌نك نزولی اوشبو خصوصده بولسه‌ده حکمی عامدر یعنی امانت‌نی ایاسینه طاپشرمق هر اشده وهر وقتده واجبدر (وَاذَا حَکَمْتُم بَینَ النَّاسِ) (٢) دخی بیورادر خدای‌تعالی سزلرگه هر قایچان حکم قیلسا کزسز آدمیلر آراسنده (اَنْ تَحْکُمُوا بِالْعَدْلِ) سزنك حکم ایتما ککز برله عدلك وتوغریلق برله (انَّ اللّٰهَ نِعِمَّا یَعِظُکُمْ بِهٖ) درستلکده نی یخشی نرسه‌درکم وعظ قیلور واوگوتلر سزنی آنك برله خدای تعالی یعنی امانت‌نی ادا ایتمك وحکم قیلغانده عدلك ایتمك برله وعظ قیلور (انَّ اللّٰهَ کَانَ سَمِیعًا) درستلکده خدای تعالی بولدی ایشتکوچی

١) اوشبو آیتدا کی خطاب جمیع مکلفین هم بارچه امانتلرنی شامل عامدر دیمشلر کراك الله تعالی حقلرندن وکراك بنده حقندن بولسون بس طاعت وعبادت‌نك هر فایوسی امانتکه داخلدر هر فایو عبادتنی وقتنده کامل ایتوب اوتامك امانتنی اهلینه طاپشرودر وبعضیلر آدمینك هر اعضاسی خدای‌تعالی‌نك امانتیدر دیمشلر بس امانتنی اهلینه طاپشرماق هر بر اعضانی خدای تعالی بیورغان روشچه استعمال ایتماك بولور

٢) یعنی حکم قیلغانده رشوت آلوب ایکی طرفنك برسینی کنه یاقلاب ظلملق برله حکم ایتمانکز یهودیلرده اوشبو عادت کوب ایدی بر طرفدن رشوت آلوب شونك فائده‌سینه حکم قیلورلر ایدی مسلمانلردن هم ایمانی ضعیف بولغان کیشیلر دعوالرینی فصل ایتدرمك اوچون رسول‌علیه السلام محکمه سینه بارمایینچه یهود عالملری آلدینه بارورلر ایدی آلار رعایت قیلالر دیورلر ایدی

سزنك سوزلرڭزنی (بَصيراً) كورگوچی سزنك عملرڭزنی (يَا أَيُّهَا الَّذينَ آمَنُوا) ای ایمان كيلتورگان كمسه‌لر (أَطيعُوا اللهَ) اطاعت قيلڭز الله تعالی‌گه فرضلرده (وَأَطيعُوا الرَّسُولَ) هم آنك رسولينه اطاعت قيلڭز سنتلرده (وَأُولی الْأَمْرِ منْكُمْ) دخی اطاعت قيلڭز وبوی صونوڭز اش ايالرينه سزلردن يعنی اوزڭزدن بولغان اميرلرگه وحاكملرگه بوی صونوڭز ياكه شريعت عالملرينه ومجتهدلرگه اطاعت قيلڭز دين اشلرنده اسباب النزولده كيلتورمشدركم رسول صلی الله عليه وسلم حضرتلری خالد بن وليدنی سريه لشكرينه امير قيلوب كافرلردن برجماعتكه فارشی يبارگان ايدی عمار ياسر رضی الله عنه‌نی هم برگه يبارگان ايدی آلارنڭ كيلولرينی ايشتوب اول جماعت قاچديلر اچلرندن برسی مسلمان ايدی قاچماينچه قالدی عمار ياسرڭ آلدينه كيلوب ايتدی بزنڭ قبيله‌مز همه‌لری بويردن قاچوب كيتديلر من حاضرده اوز منزلمده قالدم اگر مسلمان بولماقيم سببلی مڭا امان بيرساڭز اوشبو يرده تورورمن بولماسه من هم قاچوب كيتارمن ديدی عمار اول كمسه‌گه امان بيردی ايوكده تورغل سڭا زيان ايرشماس ديدی اول كمسه ايونه قايتوب طنچلاب اولتوردی ايكنچی كون ايرته برله خالد لشكرينه مذكور قبيله‌نی غارت قيلماقده بيوردی اسلام لشكری باروب اول قبيله‌نڭ منزللرينی آقتاردیلر طابولغان نرسه‌لرنی آلديلر همه‌لری قاچوب بتكانلر ايدی مگر مذكور مسلمان كشی‌گنه اوز ايونده قالغان ايدی شول كشينی اسير قيلوب بالاچاغالری‌ايله خالدڭ آلدينه كيلتوردیلر عمار آنی كورگاچ بوكشی مسلماندر من آڭا امان بيرگان ايدم ديدی خالد ايتدی لشكرڭ اميرينه مصلحت ايتماينچه آنڭ اجازتندن باشقه‌سن نچوك امان بيرورسن بواش ادبدن يرافدر ديدی عمار ايله خالد آراسنده كرب سوزلر بولدی عاقبت رسول صلی الله عليه وسلم حضرتينه واقعه‌نی عرض قيلديلر اول حضرت عمارڭ امانينی بوزمادی اوز حالنچه قالدردی لكن موندن صوڭ لشكرڭ اميرندن باشقه كشی هيچ كمسه‌گه امان بيرماسون ديوب بيوردی حق سبحانه وتعالی‌دن آيت كيلدی‌كم اش ايالرينه واميرلرڭزگه اطاعت قيلڭز (فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فی شَیْءٍ) (١) بس اگر نزاعلاشساڭزسز بر نرسه توغريسنده دين اشلرندن (فَرُدُّوهُ إِلَى اللهِ) بس قايتارڭزسز آنی خدای‌تعالی‌صاری يعنی خدای‌تعالی‌نڭ كتابينه قايتارڭز وفرآندن قارا ڭز (وَالرَّسُولِ) هم پيغمبرعليه‌السلامغه قايتارڭز يعنی پيغمبرعليه‌السلام تريك بولغانده اول اشنی آنڭ اوزندن صورا ڭز وفاتی صوڭنده آنڭ سنتينه قايتوب شونڭ بوينچه اش قيلڭز (إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللهِ) اگر اشانور بولسا ڭزسز الله تعالی‌گه چن اشانو برله (وَالْيَوْمِ الْآخِرِ)

١) اسلامی ضعيف بولغانلر اوز نفسلری آرزوسينه خلاف بولغان اشلرده شريعت حكمينه راضی بولماينچه يهود عالملری حضورينه بارورلر ايدی حق سبحانه‌وتعالی آلارنی بو اشدن نهی ايدوب اوشبو آيت كريمه‌نی ايندردی

٢) يعنی خليفه‌گه‌واختيارلی پادشاهقه وقاضيلرغه هم اميرلرگه ايارمك وآلارنڭ حكملرينی قبول ايلامك لازمدر اگرده آلارنڭ حكملری خدای‌تعالی‌نڭ هم‌رسولينڭ حكمينه‌خلاف بولماسه‌وا گر خدای‌تعالی حكمينه ياكه پيغمبر حكمينه‌خلاف‌حكم ايتسه‌لر اول‌وقتده آلارنڭ حكملری قبول ايتلماس واگر ايكی مسلمان بربرسی ايله دعوالاشسه‌لر برسی ايكنچی‌سينه كيلگل شريعت‌حاكمی‌حضورينه بارايق ديگانده ايكنچی‌سی منم شريعتده اشيم‌يوق ياكه من شريعتنی بلميم ديسه كافر بولور

تفسير جمالی

هم آخرت کونینه زیرا که خدای تعالی‌گه هم قیامتکه اشانغان کشی البته خدای تعالی‌نك هم پیغمبرنك سوزلرینه قایتورو شونك بوینچه اش قیلور (ذٰلِكَ خَيْرٌ) اوشبو اش یعنی نزاع‌لاشقان اشلرکزده خدای تعالی‌نك هم پیغمبرنك سوزلرینه قایتماقکز یخشیرافدر (وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا) هم کورکامرا کدر عاقبت جهتندن یعنی آخری اوزکز اوچون فائده‌لی بولور روایت ایدلمشدرکم بریهودی ایله منافقلردن برسی دعوالاشدیلر یهودی آرالرنده بولغان نزاعنی فصل ایتو اوچون رسول صلی الله علیه وسلم محکمه‌سینه بارونی تلادی منافق یهودیلرنك اولوغسی بولغان کعب بن اشرف حضورینه بارونی تلادی عاقبت رسول علیه السلام آلدینه کیلدیلر اول حضرت بولارنك سوزلرینی طکلاب آرالرنده شریعتکه موافق حکم قیلدی منافق یهودینك ایتاکینه یابشوب من بوحکمگه راضی توگلمن ایکنچی مرتبه عمرنك آلدینه بارایق اول بزنك آرامزده حکم ایتسون دیدی هر ایکیسی حضرت عمرنك حضورینه کیلدیلر یهودی آرالرنده بولغان دعوانی هم رسول صلی الله علیه وسلمنك حکمینی حضرت عمرگه بیان قیلغاچ حضرت عمر اول منافقدن بویهودی سویلاگان سوز درستمودیوب صورادی منافق بلی درستدردیوب تصدیق قیلدی لکن من اول حکمگه راضی توگلمن سن بزنك آرامزده حکم قیلغل دیدی حضرت عمر ایتدی سز مونده توروب تورکز من ایوگه کروب چغایم صکره آرا کزده حکم قیلوزمن دیوب ایوگه کروب قلچینی آلوب چقدی رسول صلی الله علینه وسلم شکللی قاضینك حکمینه راضی بولماغان کشی‌نك جزاسی اوشبودر دیوب اول منافقنك باشینی کیسدی حق سبحانه وتعالی آیت بیاردیکم (أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ) ایا کورمادکمو وفارامادکمو سن ای محمد علیه السلام شول کمسه‌لر صاری کم گمان قیلورلر (أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ) شونی‌کم اشانغانلردر آلار سکا ایندرلگان نرسه‌گه یعنی قرآنغه اشانامزدیوب گمان قیلورلر (وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ) هم سندن الگاری ایندرلگان کتابلرغه اشانامزدیوب گمان قیلورلر اوزلری شولایدیب گمان قیلسه‌لرده (يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ) تلارلر آلار اوز آرالرنده حکم ایتدرما کلرینی وحکمگه بارونی حقلقدن باش طارتقوچی کشی صاری یعنی اوز آرالرنده حکم قیلدرماق اوچون شریعت محکمه‌سینه کیلماینچه کعب بن اشرف یهودی آلدینه بارونی تلارلر (وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ) وحالانکه بیورلغانلردر آلار اشانماولری برله اول طاغوتنك حکمینه یعنی شریعتکه خلاف حکمگه اشانماکز واطاعت اینماکز دیوب خدای تعالی بیورغاندر (وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ) وتلار شیطان آلارنی آزدرونی (ضَلَالًا بَعِيدًا)

حقلقدن براق بولغان آزغنلق برله (وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ) وهر قایچان ایتولسه اول منافقلرغه بر برسی ایله دعوالاشقان وقتده (تَعَالَوْا اِلَى مَا اَنْزَلَ اللّٰهُ) کیلکز سز الله تعالی ایندرگان نرسه صاری یعنی قرآن حکمینه کیلکز (وَاِلَى الرَّسُولِ) هم رسول علیه السلام حکمینه کیلکز دیوب ایتلسه (رَاَيْتَ الْمُنَافِقِينَ) سن کورورسن منافقلرنیکم عنادلرندن (يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُودًا) اعراض قیلمق اعراض قیلالر ویوز دوندرالرسندن (فَكَيْفَ اِذَا اَصَابَتْهُمْ) بس نیچك بولور هر قایچان ایرشسه اول منافقلرغه (مُصِيبَةٌ) بر مصیبت وقایغو (بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ) شول نرسه سببلی کم تقدیم قیلدی آلارنك قول‌لری یعنی پیغمبرنك حکمینه راضی بولماولری سببلی باشلرینه بر قایغو وقاطیلق ایرشسه (ثُمَّ جَاؤُكَ) صوکره کیلسه‌لر آلار سینك آلدکا عذراوتنوب (يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ) آنط اچه‌لر آلار الله‌تعالی برله شویله دیوبکم (اِنْ اَرَدْنَا اِلَّا اِحْسَانًا وَتَوْفِيقًا) تلهدك بز سزنك محکمه‌ڭزدن یوز دوندروب حضرت عمر حکمینه بارمـاقمز برله مگر یخشیلق ایتونی هم ایکی خصم آراسینی کیلشدرونی تلهدك حضرت عمر رضی الله عنه یوقاریده ذکر ایتلگان منافقنك باشینی کیسکاندن صوك منافقلرغه قایغو بولدی رسول صلی‌الله‌علیه وسلم حضورینه کیلوب حضرت عمردن فان دعوا ایتدیلر اوزلرینك رسول علیه‌السلام حکمینه راضی بولماینچه کیتولرینه عذرلر کورساتوب بز حضرت عمرنك آلدینه ایکی خصمنك آرالرینی کیلشدرسون دیب‌کنه باردق سینك حکمکا قارشی کیلمادك دیوب آنطلر ایتدیلر اوشبو واقعه‌دن صوك حضرت عمرنك لقبی فاروق بولدی حق ایله باطل آراسینی آیرغوچی دیمکدر اوشبو توغریده حق سبحانه وتعالی بو آیتلرنی نازل قیلدی (اُولٰئِكَ) اوشبو منافقلر ویالغانغه آنط ایتکوچیلر (الَّذِينَ يَعْلَمُ اللّٰهُ مَا فِي قُلُوبِهِمْ) شول کمسه‌لردرکم بلورخدای تعالی آلارنك کوکللرنده بولغان نرسه‌نی یعنی کوکللرنده بولغان نفاق ودشمانلقلرینی بلور (فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ) بس یوز دوندرگل سین آلاردن (وَعِظْهُمْ) هم اوگتل گل آلارنی (وَقُلْ لَهُمْ) دخی ایتکل سین آلارغه (فِي اَنْفُسِهِمْ) اوز نفسلری حقنده (قَوْلًا بَلِيغًا) آلارنك کوکللرینه اثر ایته طورغان سوزنی آلارغه اثر ایته تورغان سوزدن مراد اگرده توبه قیلماسه‌لر اوزلرینه قاطیلق وآغر لقلر ایرشماکی ایله هم آلارنی اولترمك ایله تهدید وقورقتودر دیمکدر (وَمَا اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ) ویبارمادکبز هیچ بر رسولنی بنه‌لرگه (اِلَّا لِيُطَاعَ بِاِذْنِ اللّٰهِ) مگر یباردك آنکا اطاعت ایتسونلر وبوی صنسونلر اوچون الله تعالی‌نك فرمانی ایله (وَلَوْ اَنَّهُمْ اِذْ ظَلَمُوا اَنْفُسَهُمْ) واگر اول منافقلر شول وقتده‌کم ظلم‌لق ایتدیلر اوز نفسلرینه

(جاؤك) کیلگان بولسه‌لر ایدی سیڭا ای محمد علیه السلام (فاستغفروا الله) بس استغفار قیلسه‌لر ایدی وگناهلرینڭ یارلقانماقینی تلهسه‌لر ایدی الله تعالی‌دن (واستغفر لهم الرسول) هم مغفرت استاسه ایدی آلار اوچون رسول علیه‌السلام (لوجدوا الله توابا رحیما) البته طابارلر ایدی خدای‌تعالی‌نی توبه‌لرنی قبول ایتکوچی توبه‌قیلغوچیلرغه مهربان ومرحمتلی معالمده کیلتورمشدرکم زبیر ایله خاطب بن ابی بلتعه آراسنده ایگونلکلرینی صوغارا تورغان صو توغریسنده دعوا وخصومت واقع بولوب هر ایکیسی رسول صلی الله علیه وسلم حضورینه حکمگه کیلدیلر اول حضرت زبیرگه خطاب قیلوب ای زبیرسن اوّل اوز برڭنی صوغارغل صوڭره کورشیڭا بیرگل دیوب بیوردیلر خاطبنڭ کیفی کیتوب اول حضرت حقنده ادبدن طشقاری سوزلر سویله‌دی یعنی رسول حضرتینی زبیر طرفینه میل ایتدی عدللك ایله حکم قیلمادی دیوب آڭلاتدی حق سبحانه وتعالی آیت یبارديکم (فلا وربك) بس سینڭ پروردکارڭ ایله آنط ایتمنکم (لا یؤمنون) ایمان کیلتورماسلر ومؤمن بولماسلر آلار چن ایمان برله (حتی یحکموك) تاکم حاکم ایتکانلرینه‌چه سینی وسیندن حکم ایتدرگانلرینه‌چه (فیما شجر بینهم) شول نرسه توغریسنده‌کم خلافلق توشدی آلار آراسینه آنڭ حقنده (ثم لا یجدون فی انفسهم حرجا) صوڭره طابماغانلرینه‌چه اوز نفسلرنده بر چیتنلك وآغرلقنی (مما قضیت) سین حکم ایتکان نرسه‌دن اگرچه اول حکم طبیعتلرینه خلاف ومکروه کورنسه‌ده (ویسلموا تسلیما) هم بوی‌صنماق‌بوی‌صنغانلرینه‌چه‌یعنی هر بر نزاعلی اشلرنده سیندن حکم ایتدروب سین نیچوك حکم ایتساڭ شوڭا چن کوڭللرندن راضی بولسه‌لر وتمام بوی صنسه‌لر شول وقتده‌غنه آلار چن مؤمن بولورلر زبیر ایله خاطب رسول صلی الله علیه وسلم محکمه‌سندن چغوب کیلگانده آلارغه مقداد بن اسود اوچورابکم فائده‌سینه حکم بولدی دیوب صورادی خاطب عمه‌نڭ اوغلی فائده‌سینه بولدی دیوب چراینی صتوب جواب بیردی یعنی زبیر رسول علیه السلامغه قرنداش بولغانلقدن اوز قرنداشی فائده‌سینه حکم ایتدی دیوب پیغمبرنڭ حکمینه راضی توڭللکینی آڭلاتدی شول اورنده بر یهودی حاضر ایدی اول یهودی خاطب‌نڭ سوزینی ایشتکاچ تعجب قیلوب ایتدی اوشبولر نیندای عجب کمسه‌لر در اوزلری محمد علیه‌السلامنڭ پیغمبرلکینه گواهلق بیره‌لر واوزلری آنڭ حکمینه اشانماینچه آڭا تهمت قیلالر خدای برله آنط ایتارمنکم موسی علیه السلام زمانده بنی اسرائیلنڭ قیلغان گناه‌لری سببلی موسی پیغمبر حکم قیلدیکم

سزنك توبه‌كز شول وقتده قبول ايدلور اگرده بر برڭزنی اولترساكز ديدی بنی اسرائيل هيچ بر سوز ديمايوچه شول حكم‌گه بوی صنوب بر برسينی اولترمك ايله مشغول بولديلر تاكم يتمش مك كشی اولترلديلر شوندابن الوغ اشه هم پيغمبرلرينك حكمينه بوی صنديلر اوز پيغمبرلرينه تهمت قيلماديلر ديدی يهوديدن بو سوزنی ايشتكاچ ثابت بن قيس ايتدی خدای‌تعالی برله آنط ايتارمنكم اگر محمد عليه‌السلام بزلرگه اوزڭزنی اولترڭز ديوب بيورسه البته هيچ توقفسز راضی بولورمن واطاعت قيلورمن عمار ياسر وابن مسعود حضرتلری هم شولای ديديلر حق سبحانه وتعالی بيوردیكم (وَلَوْ اَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ) واگر بز فرض قيلساق ايدی آلار اوزرينه يعنی مؤمنلك دعواسينی قيلغوچيلرغه فرض قيلساق وبيورساق ايدی (اَنِ اقْتُلُوا اَنْفُسَكُمْ) شويله ديوبكم اولترڭز سز اوز نفسلرڭزنی بنی اسرائيل قومی شيكللی (اَوِ اخْرُجُوا مِنْ دِيَارِكُمْ) يا ايسه چغوڭزسز يورطلرڭزدن نتاكم بنی اسرائيل چقدبلر (مَا فَعَلُوهُ اِلَّا قَلِيلٌ مِنْهُمْ) قيلماسلر ايدی آلار شول فرض ايتولگان اشنی مگر آلاردن آزغنه كشی يعنی ثابت وعمار هم ابن مسعود رضی الله عنهم كبيلر گنه قيلورلر ايدی (وَلَوْ اَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ بِهِ) واگر اول منافقلر اشلەسەلر ايدی شول نرسه‌نيكم وعظ‌نورلر واوگت ايتلورلر آنك برله يعنی خدای تعالی هم رسولينك بيورغانينی اشلەسەلر ايدی (لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ) البته بولوز ايدی يخشيراق آلارغه دنيا وآخرتده (وَاَشَدَّ تَثْبِيتًا) هم قاطيراق ومحكمراك بولور ايدی دينلرينی بركتو يوزندن يعنی اسلام دينده ثابت ايكانلكلری بلنور ايدی (وَاِذًا لَآتَيْنَاهُمْ مِنْ لَدُنَّا) هم شول وقتده البته بيرورايدك بز آلارغه اوز قاشيمزدن (اَجْرًا عَظِيمًا) الوغ اجر وثوابنی (وَلَهَدَيْنَاهُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا) هم البته كوندرور ايدك بز آلارنی توغری يولغه يعنی جنتكه ايرشدرا تورغان يولغه روايت ايدلمشدركم ثوبان رضی الله عنه رسول صلی الله وسلم‌نك آزاد ايتكان قولی ايدی بر كون اول حضرتنك خدمت شريفلرينه حاضر بولدی بيك آرقلاغان هم بوزی صارغايغان ايدی حضرت صلی الله عليه وسلم بيوردیلركم ای ثوبان يوزڭنك صارغايمانينه نی نرسه سببدر نی اوچون حسرتلانورسك ثوبان جواب بيردی يا رسول الله سنك مبارك جمالڭنی كورمی تورغان وقتلرمنی من عمردن حساب ايتماسمن منم قاشيمده سن منم ماليمدن وبالالرمدن هم اوزمدن سويوكليراك سن اوشبو دنياده سنك مبارك جمالڭنی كوروب راحتلك طابام وكوڭلم جوانادر لكن آخرتده سنك يوزڭنی كورا آلماسمن ديوب قورقامن زيرا كه سنك مقامك جنت‌نك اعلاسنده ايك يوقاری مرتبه‌ده بولورمن

ضعیف اول مرتبه‌لرگه ایرشا آلماسمن شول سببلی مبارك دیدارکدن محروم قالورمن دیوب
فورقامن قایغو وحسرتمنك سببی شولدر دیدی حق سبحانه وتعالی آنك کوکلینه
تسلی بیروب آیت بیاردی کم (وَمَنْ یُطِعِ اللّٰهَ وَالرَّسُولَ) وهر کم اطاعت قیلسه وبوی صونسه
الله تعالی گه هم پیغمبر علیه السلامغه (فَاُولٰئِكَ مَعَ الَّذِینَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَیْهِمْ) بس اوشبو
گروه قیامت کونده شول کمسه‌لر برله درکم نعمت بیردی خدای تعالی آلار اوزینه
(مِنَ النَّبِیِّینَ) پیغمبرلردن (وَالصِّدِّیقِینَ) هم صدیقلردن یعنی بیك راستقه تونقوچی
وباشقه‌لردن الگاری ایمان کیلتورگوچیلر (وَالشُّهَدَاءِ) دخی خدای تعالی یولنده
شهید بولغان کمسه‌لردن (وَالصَّالِحِینَ) هم ایدگولردن (وَحَسُنَ اُولٰئِكَ رَفِیقًا) ونی
یخشی یولداشدر اوشبو ذکر ایتولگان کمسه‌لر معالمده کیلتورمشدرکم نبیلردن
مراد بزنك پیغمبرمزدر وصدیقین حضرت ابو بکر صدیقغه اشارتدر وشهداء حضرت
عمر وعثمان هم علی رضی الله عنهم‌لردر وصالحین باشقه صحابه‌لردر ملخص آیت
شولدرکم اوشبو دنیاده کشی هرکمنی دوست تونسه آخرتده شونك ایله برگه
بولاچقدر المرء مع من احب (ذٰلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللّٰهِ) اوشبو اش یعنی ذکر ایتولگان
کمسه‌لر ایله برگه بولماق فضل ورحمتدر خدای تعالی‌دن (وَكَفٰى بِاللّٰهِ عَلِیمًا) وکفایه
ایتکوچیدر خدای تعالی بارچه نیت‌لرنی بلگوچی بولوب (یٰاَیُّهَا الَّذِینَ اٰمَنُوا) ای
ایمان کیلتورگان کمسه‌لر (خُذُوا حِذْرَكُمْ) توتوتگز صوغش قورال‌لرگزنی یعنی صوغشقه
حاضر بولوب تورگز (فَانْفِرُوا ثُبَاتٍ) بس صوغشقه چغوگز گروه گروه بولوب بولنوب
تورلی طرفلرغه (اَوِانْفِرُوا جَمِیعًا) یا ایسه صوغشقه بارگز همه‌لرگز برگه جیولغان
حالگزده اسلامی ضعیف بولغان کمسه‌لر صوغش فرض بولودن الگاری اسلامنی
قبول ایتکان بولسه‌لرده صوغش فرض بولغاندن صوك آغرسندیلر راضی بولاسیلری
کیلمادی منافقلر ایله برسوزده بولوب رسول علیه السلامنك امرینه خلافلق ایتدیلر
بس حق سبحانه وتعالی صوغش برله امر قیلوب اوشبو آیتلرنی ایندردی (وَاِنَّ
مِنْكُمْ لَمَنْ لَیُبَطِّئَنَّ) ودرستلکه باردر سزلردن شول کمسه‌کم آقرنلق قیلور وکیچوگور
اول صوغشقه چغوده یعنی صوغشقه باراسی کیلماس وآغرسنور عبدالله بن ابی هم
آنك یولداشلری کبی‌کم احد صوغشندن تخلف قیلدیلر (فَاِنْ اَصَابَتْكُمْ مُصِیبَةٌ) بس
اگر ایرشسه سزلرگه ای مؤمنلر برمصیبة وقایغو احد صوغشنده ایرشکان شکللی
(قَالَ) ایتور اول صوغشقه چغاسی کیلماگان منافق (قَدْ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَیَّ) تحقیق انعام
قیلدی خدای منم اوزریمه (اِذْ لَمْ اَكُنْ مَعَهُمْ شَهِیدًا) شولوقت‌کم حاضر بولمادم

من مسلمانلر ایل برگه صوغش میدانده یعنی صوغشقه چقماغانم یخشی بولدی مسلمانلرغه ایرشکان مصیبة وبلادن قورتولدم دیور (وَلَئِنْ أَصَابَكُمْ) واگر ایرشسه سزلرگه شول صوغشده (فَضْلٌ مِنَ اللهِ) خدای تعالی قاشندن بولغان بر فضل وآرتوقلق یعنی فتح وغنیمت مال ایرشسه (لَيَقُولَنَّ) البته ایتور اول صوغشدن تخلف ایتوب قالغان کمسه (كَأَنْ لَمْ تَكُنْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ) شونك کبی کم گویا که بولماغاندر سزنك برله آنك آراسنده دوستلق وطانوشلق یعنی گویا که سزنی هیچده طانوماغان وسزنك برله صحبت ایتما گان شکلی بولوب ایتور (يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مَعَهُمْ) ای کاشکی من بولسام ایدی اول مسلمانلر برله برگه اوشبو صوغشده (فَأَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا) بس طابار ایدم من اولوغ بوالغوچی قول اوستونلکی یعنی مکا هم مسلمانلرغه ایرشکان شکلی غنیمت مالدن اواوش ایرشکان بولور ایدی دیور (فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللهِ) بس کراکدرکم صوغش قیلسونلر خدای تعالی یولنده دین دشمانلری برله (الَّذِينَ يَشْرُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ) شول کمسه لرکم صاتدیلر وآلشدردیلر فانی بولغان دنیا تریك لکینی منگولك آخرت برله یعنی دنیا راحتینی فدا قیلوب منگولك آخرت سعادتینی آلدیلر (وَمَنْ يُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللهِ) وهرکم صوغش قیلسه الله تعالی یولنده دین دشمانلری برله (فَيُقْتَلْ) بس اولتورلسه اول وشهید بولسه (أَوْ يَغْلِبْ) یا ایسه غالب بولسه وجیکسه دشمانلرنی (فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ) بس تیز درکم بیرورمز آنا آخرتده (أَجْرًا عَظِيمًا) اولوغ بولغوچی اجر وثوابنی (وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللهِ) ونی نرسه در سزلرگه ای مؤمنلرسز صوغش قیلماس سز الله تعالی یولنده یعنی نی اوچون صوغش توغریسنده جهد قیلمیسز وطرشمیسز خدای تعالی رضاسی اوچون (وَالْمُسْتَضْعَفِينَ) هم شول ضعیفلر وبیچاره لر اوچون کم آلار اسیر وتوتقونلردر مشرکلر قولنده مراد مکه ده مشرکلر قولنده توتقون بولوب قالغان مسلمانلردرکم مشرکلر آلارنی هجرتدن منع قیلورلر ایدی (مِنَ الرِّجَالِ) ایرلردن سلمه بن هشام ووليد بن ولید وعباس بن ابی وسعد هم ابوجندل کبیلر (وَالنِّسَاءِ) هم خاتونلردن ام شریك وغیرلر کبی (وَالْوِلْدَانِ) دخی بالالردن ابن عباس رضی الله عنهما کبی (الَّذِينَ يَقُولُونَ) آندابن بیچاره لرکم ایتورلر آلار تضرع وزاریلق برله یعنی دعا قیلورلر شویله دیوب کم (رَبَّنَا أَخْرِجْنَا) ای بزنك پروردکار مزسن چقارغل بزلرنی (مِنْ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ أَهْلُهَا) اوشبو قریه دن یعنی مکه شهرندن کم آنك اهلی ظلم لق

ايتكوچيلر در خداى تعالى گه شرك كيلتورمكلرى برله (وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا) هم قيلغلسن بزنك اوچون اوز قاشكدن بزنك اشلرمزنى باشقارغوچى وبزنى دوست توتقوچينى (وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًا) دخى قيلغلسن بزنك اوچون اوز قاشكدن بريارديم ايتكوچينى وبزلرنى دشمان قولندن قوتقارغوچينى حق سبحانه وتعالى آلارنك دعالرينى قبول ايدوب آلارنى مشركلر قولندن خلاص ايلادى (الَّذِينَ آمَنُوا) شول كمسه‌لركم ايمان كيلتوردبلر واشاندبلر خداى تعالى گه هم آنك رسولينه (يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللهِ) صوغش قيلورلر خداى تعالى يولنده (وَالَّذِينَ كَفَرُوا) وشول كمسه‌لركم كافر بولمديلر مشركلر هم يهود ونصارا كبى (يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ) صوغش قيلورلر شيطان يولنده يعنى شيطان فرمانى برله (فَقَاتِلُوا أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ) بس صوغش قيلكزسز اى مؤمنلر شيطان دوستلرى برله وشيطانك مكر وحيله‌سندن قورقماكز (إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا) درستلكده شيطانك مكر وحيله‌سى ضعيف وقوتسز بولغوچيدر (أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ) ايا كورمادكمو وقارادكموسن اى محمد عليه السلام شول كمسه‌لر صاريكم الار مكه‌ده وقتده پيغمبر عليه السلامدن بزلرگه رخصت بيرگل مشركلر برله صوغشايق آلارنك ايذاء وجفالرى حددن آشدى ديوب مبالغه‌قيلوب صورارلر ايدى بس خداى تعالى نك حكمى بوينچه (قِيلَ لَهُمْ) ايتولدى آلارغه (كُفُّوا أَيْدِيَكُمْ) طيوكز سز قول‌لرنكزنى مشركلر برله صوغش قيلودن خداى تعالى‌دن فرمان بولغانغه‌چه (وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ) هم تورغوزكزسز نمازنى (وَآتُوا الزَّكَاةَ) دخى بيركز مال‌لركزدن زكوتنى (فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ) بس فرض ايتولگانى زمانده آلار اوزرينه صوغش قيلو كافرلر برله يعنى مدينه‌گه هجرت قيلغاندن صوكك جهاد برله امر ايتولگاچ (إِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ) شول وقتده بر گروه آلاردن (يَخْشَوْنَ النَّاسَ) قورقالر آدميلردن يعنى مشركلر برله صوغش قيلودن قورقالر (كَخَشْيَةِ اللهِ) خداى تعالى‌دن قورقغان شكللى (أَوْ أَشَدَّ خَشْيَةً) باايسه آندن هم قاطيراق وآرتوغراق قورقو برله قورقالر اوشبو قورقو بشريت ضعيفلكندن كيلگان قورقودر الله تعالى‌نك فرمانينه قارشودن توگلدر (وَقَالُوا) دخى ايتديلر آلار (رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ) اى بزنك ربيمزنى اوچون يازدك وواجب ايتدك سن بزلرگه صوغش قيلونى (لَوْلَا أَخَّرْتَنَا) نى اوچون كيچكدرمادك سن بزلرنى وبزلرگه مهلت بيرمادك (إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ) يقين بولغوچى مدتكه‌چه يعنى اجليمز ايرشكانگه‌چه بزنى نى اوچون فراغت وطنچلقده توتمادك صوغش قيلو برله

بیوردك دیدیلر اوشبو سوزنی منافقلر ایتکان بولسه هیچ عجب توگلدر واگر مؤمنلر ایتکان بولسه خدای تعالی‌نك فرمانینه قارشو اوچون توگل بلکه طبیعة بشریه‌گه اولومدن قورقو لازم بولغانلقدن قورقولرندن تخفیف وینکل‌لکنی استاب ایتکان بولورلر (قُلْ) اینکل سن ای محمد علیه‌السلام اوشبو قورقغو چیلرغه کیم آلار فانی دنیاغه کوکل باغلاغانلردر (مَتَاعُ الدُّنْیَا قَلِیلٌ) دنیانك فائده‌لانا تورغان نرسه‌سی آزدر آخرت نعمتلرینه قاراغانده هیچده نرسه‌ورلق توگلدر (وَالْآخِرَةُ خَیْرٌ) وآخرت یورطی بخشیراق وآرتوغراقدر (لِمَنِ اتَّقَی) تقوالق ایتکان شرك وگناهدن صاقلانغان کیمسه‌گه (وَلَا تُظْلَمُونَ فَتِیلًا) وظلم‌لق ایتولماس‌سز ای تقوالق قیلغوچیلر برنچگه جب قدرلیده یعنی سزلرگه بولاچق ثواب ودرجه‌لر هیچده کیمتولماس (أَیْنَمَا تَکُونُوا یُدْرِکْکُمُ الْمَوْتُ) قایو اورنده بولساگزده ایرشور سزگه اولوم یعنی اولومدن هیچده قورتولا آلماس‌سز (وَلَوْ کُنْتُمْ فِی بُرُوجٍ مُشَیَّدَةٍ) واگرچه بولساگزده سز محکم اینولمش وبرکتولمش قلعه‌لر اچنده اولوم هیچده سزنی طاپمی قالماس (وَإِنْ تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ) واگر ایرشسه اول منافقلرغه بر یخشیلق یعنی دولت وطوفلق ایرشسه یاکه دشمانغه غالب بولسه‌لر بدر صوغشنداغی کبی (یَقُولُوا هٰذِهِ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ) ایته‌لر آلار اوشبو نعمت خدای‌تعالی قاشندندر دیوب (وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَیِّئَةٌ) واگر ایرشسه آلارغه بر یاوزلق یعنی قایغو وآچلق ایرشسه یاکه صوغشده یکلسه‌لر احد صوغشنداغی کبی (یَقُولُوا هٰذِهِ مِنْ عِنْدِكَ) ایته‌لر آلار اوشبو مصیبت وفاطیلق سنك قاشکدندر دیوب ای محمد علیه‌السلام یعنی بو اش بزلرگه سنك تدبیرك یاکلش‌لقندن بولدی یاکه سنك شوملوغکدن ایرشدی دیورلر نتاك کیم رسول صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری مدینه‌گه هجرت قیلغان یلده مدینه‌ده آغرلق وقیمت‌چیلك بولغاچ یهودیلر هم منافقلر محمد علیه‌السلام کیلگانگه کورا شولای بولدی دیدیلر حق سبحانه وتعالی آلارنك سوزلرینی رد قیلوب بیورور کیم (قُلْ) اینکل سن ای محمد علیه‌السلام آلارغه (کُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ) هر قایوسی یعنی آغرلق ویکلك قیمت‌چیلك وارزانلق هم غالب ومغلوب بولماق همه‌سی خدای تعالی قاشندن وآنك حکمی وتقدیری ایله‌در (فَمَالِ هٰؤُلَاءِ الْقَوْمِ) بس نی نرسه‌در ونی حالدر اوشبو منافقلر گروهینه (لَا یَکَادُونَ یَفْقَهُونَ حَدِیثًا) یقین بولماسلر آلار شوکاکیم آکلاسه‌لر سوزنی یعنی وعظ ونصیحت سوزلرینی آکلاماسلر (مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ) هر نرسه کیم ایرشدی سکا ایدگولکدن یعنی غنیمت وفتح هم نصرت (فَمِنَ اللّٰهِ) بس الله تعالی‌نك فضل ورحمتندندر (وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَیِّئَةٍ) وهر

۱) یعنی بنده‌گه شویله کرا کدرکیم باشینه کیلگان‌هر برایدگولکنی ونعمتنی خدای تعالی فضلندن دیب بلسون یاوزلق ومصیبت‌لرنی اوز گناهی شوملغندن کوزسون پیغمبر علیه‌السلام‌غه اسناد ایلاماسون تفسیر جمالی

نرسه کیم ایرشدی سکا یاوزلقدن صوغشده یکلماك وصحابه‌لرنك شهید بولولری کبی (فمن نفسك) بس سنك نفسکدندر بعضیلر بو آیت‌نك حاصل معناسی آدمی‌نك باشینه کیلکان یخشیلق ونعمتلر همه‌سی الله‌تعالی‌نك فضل ورحمتندن بولوب بلالر ومصیبتلر اوزینك گناهی شوملوغندن‌در دیمکدر دیورلر (وارسلناك للناس رسولا) ویباردك بزسنی آدمیلر اوچون شریعت حکملرینی ایرشدرگوچی رسول ایتوب‌سن ایدگولك ویاوزلقنی تقدیر ایتکوچی توگل‌سن (وکفی بالله شهیدا) وکفایه ایتکوچیدر خدای تعالی گواه بولوب سنك پیغمبرلککا (من یطع الرسول) هرکیم اطاعت ایتسه وبوی صونسه پیغمبر علیه السلامغه (فقد اطاع الله) بس تحقیق اطاعت ایتدی اول خدای تعالی‌گه (ومن تولی) وهرکیم یوز دوندرسه سنك فرمانکدن وسکا اطاعت قیلماسه (فما ارسلناك علیهم حفیظا) بس یبارمادك بزسنی ای محمد علیه‌السلام آلار اوزرینه صاقچی ایتوب یعنی سن آلارنی گناهدن صاقلی آلماس‌سن (ویقولون طاعة) وایتورلر منافقلر سنك آلدکده بزدن طاعتدر وبوی صونودر سنك حکمکا دیوب (فاذا برزوا من عندك) بس هر قایچان چقسه‌لر آلار سنك قاشکدن (بیت طائفة منهم) کیچکه کرور آلاردن بر گروه بر برسینه ایتکانلری حالده (غیر الذی تقول) شول نرسه‌گه باشقه‌نی کیم‌سن ایته‌سن آلارغه یعنی سن بیورغانغه خلافلق ایتونی وامرکا قارشونی بر برسینه ایتورلر یاکه اوز آرالرنده سنك آلدکده ایتکان سوزلرینك خلافینی ایتورلر (والله یکتب ما یبیتون) وخدای تعالی یازار یعنی آنك امری برله کراما کاتبین‌لر یازارلر شول نرسه‌نی کیم کیچ بر برسینه ایتورلر وتدبیر قیلورلر اول منافقلر (فاعرض عنهم) بس یوز دوندورگل سن ای محمد علیه السلام اول منافقلردن (وتوکل علی الله) هم توکل قیلغل واشلرکنی طابشرغل الله‌تعالی اوزرینه تاکیم خدای تعالی اوزی آلارنك تیوشلی جزالرینی بیرور (وکفی بالله وکیلا) وکفایه ایتکوچیدر خدای تعالی بنده‌لرنك اشلرینی باشقارغوچی بولوب (افلا یتدبرون القرآن) ایا بس فکرلاماسلرمو واویلاماسلرمو اول منافقلر قرآن تونمریسنده تاکیم اویلاسه‌لر قرآن‌نك معجزه ایدکی وکلام‌الله ایدکی آلارغه ظاهر بولور ایدی (ولو کان من عند غیر الله) واگر بولسه ایدی اول قرآن خدای تعالی‌گه باشقه‌نك قاشندن یعنی خدایدنك کلامی بولماینچه بر مخلوقنك سوزی بولسه ایدی نتاك کیم مشرکلر شویله گمان قیلورلر (لوجدوا فیه اختلافا کثیرا) البته طابارلر ایدی عالم اهلی اول قرآنده کوب اختلاف وتورلیلکنی یعنی اگرده بنده سوزی بولسه البته

آنده لفظی هم معناسی جهتندن کوب نقصان وکیمچیلكلر بولور ایدی (وَاِذَا جَآءَهُمْ) وهر قایچان کیلسه اول منافقلرغه (اَمْرٌ مِنَ الْاَمْنِ اَوِالْخَوْفِ) بر اش ایمنلکدن یا ایسه قورقودن یعنی مسلمانلرنك دشمان لشکرینه غالب بولولری یا که مصالحه اینولری کبی ایمنلك وشادلق خبری ایرشسه یاایسه دشمان لشکری جیولوب کیلما کی یا که مسلمانلرنك یکلما کلری کبی قایغولی وقورقنچلی خبر ایرشسه (اَذَاعُوابِهٖ) فاش قیلورلر منافقلر اول خبرنی خلق آراسنده پیغمبرمز علیه‌السلام دشمانغه قارشی صوغش قیلورغه تورلی طرفلرغه مسلمانلرنی یبارورایدی شولاردن کیلگان تورلی قورقنچلی خبرلرنی حقیقتینی تیکشورماینچه منافقلر خلق آراسینه فاش قیلوب اهل اسلامنك کوکللرینه قورقو صالورلرایدی (وَلَوْ رَدُّوْهُ اِلَى الرَّسُوْلِ) واگر قایتارسه‌لر ایدی آلارا اول خبرنی رسول علیه‌السلامغه (وَاِلٰٓى اُولِى الْاَمْرِ مِنْهُمْ) هم اش ایالرینه ایمان اهلندن یعنی هر بر ایشتلگان خبرنی بلور بلماس اوزلری فاش قیلماینچه پیغمبر علیه السلام رأینه هم صحابه‌لرنك الوغلرینه طابشرسه‌لرایدی (لَعَلِمَهُ الَّذِيْنَ يَسْتَنْبِطُوْنَهٗ مِنْهُمْ) البته بلورلرایدی اول خبرنی تحقیقلی تورغان وحقیقتینی تیکشروب بله تورغان کمسه‌لر آلاردن یعنی پیغمبر علیه‌السلام هم صحابه الوغلری اوزلری تحقیقله‌ب قایسی خبرنی فاش قیلورغه کیراك وقایسی خبرنی باشرورگه کیراك ایکانینی یخشی بلورلر ایدی وشوکا فاراب اش قیلورلر ایدی تاکم تیوشسز خبرلر فاش بولوب اهل اسلام آراسنده فتنه گه سبب بولماس ایدی (وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهٗ) واگر بولماسه ایدی سزلرگه ای مؤمنلر خدای تعالی‌نك فضلی هم رحمتی رسول یبارمك وقرآن ایندرمك هم توفیق بیرمك برله (لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطٰنَ) البته ایارور ایدکزسز شیطانغه (اِلَّا قَلِيْلًا) مگر آزغنه کشیلر سزلاردن شیطان وسوسه‌سینه ایارماس ایدی حق‌تعالی‌نك مدد ویاردمی سایه‌سنده آلاردن مراد پیغمبر علیه‌السلام کیلما کندن الگاری هدایت طابقان ورقه بن نوفل وزید بن عمرو هم بحیرآء راهب کبیلردر (فَقَاتِلْ فِىْ سَبِيْلِ اللّٰهِ) بس صوغش قیلغل سین ای محمد علیه السلام الله‌تعالی یولنده دین دشمانلری برله اوشبو آیة کریمه‌نك نزولی بدر صغری واقعه‌سنده درکم رسول صلی الله علیه وسلم اوّلگی وعده بوینچه صوغشقه چغونی تله‌دیلر نعیم بن مسعود ابو سفیان مصلحتی بوینچه مشرکلرنك کوبلگنی وابو سفیان لشکرینك قوّتلی لکنی سویله‌ب مسلمانلرنی قورقتورایدی صوغشقه بارودن اخلاصلرینی قایتارورغه طرشور ایدی صحابه‌لردن هم بعضلری صوغشقه بارونی مکروه کورورلرایدی رسول، صلی

الله علیه وسلم بیوردیلرکم هیچ کم چقماسه‌ده مین اوزم یالغزغنه بولسامده اوشبو صوغشقه چغارمن حق سبحانه وتعالی آیت بیاردیکم خدای تعالی یولنده مشرکلر برله صوغش قیلغل (لا تُكَلَّفُ الَّا نَفْسَكَ) تکلف ایتلماس سن وکوچل‌نمس سن صوغش قیلو برله مگر اوز نفسك حقنده‌غنه یعنی باشقه‌لرنك تخلف ایتوب قالولرندن سین فایغرماغل آلار اوچون سینی شلته‌له‌ماسلر اوزلرینه گناه بولور (وَحَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ) هم قزقدرغل مؤمنلرنی مشرکلر برله صوغشوغه وآلارنی صوغشقه اوندا گل (عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَكُفَّ) شایدکم طیسار خدای تعالی مسلمانلردن (بَأْسَ الَّذِينَ كَفَرُوا) کافر بولغان کمسه‌لرنك صوغشلرینك فاطیلغینی یعنی مشرکلرنك کوکل‌لرینه قورقوصالور مؤمنلرگه قارشی کیلودن قورقورلر نتاکم بدر صغریده شویله واقع بولدی ابو سفیان اوّلده اوزی وعده قیلغان بولسه‌ده صوکندن قورقدی صوغش اورنینه کیلمادی (وَاللّٰهُ اَشَدُّ بَاْسًا) وخدای‌تعالی قاطیراق وآرتغرافدر هیبت وقورقتو یوزندن (وَاَشَدُّ تَنْكِيلًا) هم قاطیرافدر عذاب قیلو یوزندن (مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً) هرکم شفاعت قیلسه ایندگو وکورکام شفاعت قیلماق یعنی بر کمسنه‌گه فائده ایرشسون اوچون یاکه آندن ضرر نی کیتارو اوچون شفاعت قیلسه (يَكُنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْهَا) بولور اول کمسه‌گه الوش اوزینك شفاعتندن یعنی شفاعتی‌نك اجر وثوابی اوزینه بولور (وَمَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً) وهرکم شفاعت قیلسه یاوز شفاعة قیلماق یعنی شفاعتی ایله براونك حقینی ضایع قیلونی وبراوگه ضرر ایرشدرونی استاسه (يَكُنْ لَهُ كِفْلٌ مِنْهَا) بولور اول کمسه‌گه الوش آنك وبال وگناهندن (وَكَانَ اللّٰهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُقِيتًا) وبولدی خدای‌تعالی بارچه نرسه اوزرینه قادروکوچی بتکوچی یاکه بارچه نرسه‌گه گواه (وَاِذَا حُيِّيتُمْ) وهر قایچان بولهك بیرلمش بولساکز سز (بِتَحِيَّةٍ) بر سلام برله یعنی سزلرگه براو سلام وتحیه ایتسه (فَحَيُّوا) بس سزلر هم بولهك بیرکز وتحیه اینکز (بِاَحْسَنَ مِنْهَا) آنك تحیه‌سندن یخشیراق تحیه برله مثلا سلام بیرگوچی السلام علیکم دیسه سز آنك جوابنده وعلیکم السلام ورحمة‌الله دیوب آرتدروب اینکز اگر اول هم سلامینه رحمتنی قوشوب أیتسه سز آنك جوابنده برکاتنی هم آرتدروب ورحمة‌الله وبرکانه دیوب أینکز (اَوْ رُدُّوهَا) یاایسه‌قایتارکز آنك تحیه‌سنی یعنی هم جوابنده آنك أیتکانی کبی أینکز آرتدرماینچه (اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا) درستلکده خدای‌تعالی بولدی بارچه نرسه اوزرینه حساب قیلغوچی بس سزلرنی سلاملوکز هم جوابلوکز حقنده حساب قیلسه کرکدر (اَللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ) الله تعالی درکم یوقدر هیچ بر عبادتکه

روایت ایدلمشدرکیم برکمسه ابن عباس رضی الله عنهماغه سلام بیروب السلام علیکم ورحمة الله وبرکاته دیدی حضرت ابن عباس هم آنك جوابنده شول طریقه ابتدی هیچ نرسه آرتدورمادی سلام برکاته نهایت بولدی دیدی اوشانداق مرویدر کیم رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلرینه برکمسه کیلوب السلام علیکم دیدی پیغمبر مز آکا جواب فایتاروب سکا اون ایندگو لکنك اجری بولدی دیوب بیوردی صکره بر کمسه کیلوب السلام علیکم ورحمة‌الله دیدی پیغمبر علیه السلام آنك سلامینه جواب بیروب سکا یکرمی ایندگولکنك اجری بولدی دیدی آندن صوك ینه برکمسه کیلوب السلام علیکم ورحمة‌الله وبرکاته دیدی رسول صلی الله علیه وسلام سلامینی ردایدوب سکا اوتوز ایندگولکنك اجری بولدی دیدی سلام بیرمك سنة کفایه در سلامغه جواب فایتارمق فرض کفایه در دیمشلر تبیاندن

مستحق معبود مگر اول اوزیگنه‌در (لَیَجْمَعَنَّکُمْ اِلٰی یَوْمِ الْقِیٰمَةِ) البته جمع قیلور
وجبار اول خدای تعالی سزلرنی قبرکزده قیامت کونینه‌چه هم قوبارور قبرلرکزدن
قیامت کونده (لَا رَیْبَ فِیهِ) یوقدر هیچ شك وشبهه اول قیامتنك بولمافنده (وَمَنْ
اَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ حَدِیثًا) وکمدر توغریراق خدای‌تعالی‌دن سوز یوزندن یعنی خدای‌تعالی‌نك
ایتکان‌سوزی وعده‌سی البته‌توغریدر آندن‌درستراك وتوغریراق‌سوز اینکوچی‌یوقدر
روایت‌ایدلمشدرکم بر قوم مکه‌دن مدینه گه هجرت‌قیلماقچی‌بولوب یولغه‌چقدیلر بر آزیول
بارغاچ‌چقفانلرینه‌اوکنوب کیری‌مکه گه‌قایتدیلر اوزلری‌بز مسلمان‌بولدق‌دیب‌مدینه گه
خبر یبار دیلر مسلمانلر شول کشیلرنك حقنده خلافلق قیلشدیلر بعضیلر آلارنی
اهل اسلامدن صانادیلر وبعضیلر نفاقلری ایله حکم ایدوب آلار منافقلردر خالص
مسلمان توگللردر دیدیلر شول توغریده حق تعالی‌دن آیت کیلدیکم (فَمَا لَکُمْ
فِی الْمُنٰافِقِینَ) بس نی‌نرسه‌در ونی حالدر سزلرگه ای مؤمنلرکم سز آیرلدکز منافقلر
توغریسنده (فِئَتَیْنِ) ایکی گروهه‌یعنی بعضیلرکز آلارنی‌مسلمانلردر دیدکز وبعضیلرکز
منافقلردر دیدکز بر روایتده مدینه‌گه هجرت قیلغان کشیلردن بر جماعت مدینه‌نك
هواسی ناچارلغینی بهانه ایدوب رسول صلی الله علیه وسلم حضرتندن مدینه‌دن چیتکه
چغوب تورورغه رخصت صورادیلر هم مدینه‌دن طشقه چغوب کیتوب مکه مشرکلرینه
قوشلدیلر صحابه‌لر آلارنك مسلمانلق‌لرنده شك‌گه توشوب آلار توغریسنده تورلی
سوزلر اُیندیلر بس حق سبحانه وتعالی آیت ایندردیکم سزلر نی‌اوچون آلار
توغریسنده خلافلق قیلشوب ایکیگه آیرلاسزهم آلارنك کافرلکلرنده اتفاق قیلمیسز
(وَاللّٰهُ اَرْکَسَهُمْ بِمَا کَسَبُوا) وحالانکه خدای تعالی کیری قایتاردی آلارنی کافرلك‌گه
قیلغان بوزفلقلری سببلی یعنی مؤمنلردن یوز دوندروب مشرکلرگه قوشلواری
سببلی (اَتُرِیدُونَ اَنْ تَهْدُوا) ایا سز تلرسزمی توغری یولغه کوندرماکنزنی (مَنْ
اَضَلَّ اللّٰهُ) خدای‌تعالی ضلالتکه توشورگان کمسه‌نی (وَمَنْ یُضْلِلِ اللّٰهُ) وهر کمنی ضلالتکه
توشورسه خدای‌تعالی وتوغری یولدن آزدرسه (فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِیلًا) بس هرگیزسن طابماسسن
آنك اوچون توغری یولنی وآنی توغری یولغه کوندرا آلماسسن (وَدُّوا لَوْ تَکْفُرُونَ)
آرزو قیلدیلر اوشبو اسلامدن دونگان کیمسه‌لر شونی‌کیم سزلرهم کافر بولسه‌کز
(کَمَا کَفَرُوا) نتاك کیم آلار کافر بولدیلر (فَتَکُونُونَ سَوَاءً) بس بولورسز برابر
وبر تیگز ضلالتده همه‌لرکز (فَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ اَوْلِیَاءَ) بس توتماکزسز آلاردن
دوستلرنی یعنی آلار برله دوست بولوشماکز (حَتّٰی یُهَاجِرُوا) تاکیم ایمان کیلتورب

هجرت ایتکانلر ینه‌چه (فی سبیل الله) خدای تعالی یولنده (فَاِنْ تَوَلَّوْا) بس اگر یوز دوندرسه‌لر آلار ایمان کیلتورودن (فَخُذُوهُمْ) بس توتوکزسز آلارنی واسیر قیلکز (وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ) هم اولتورکزسز آلارنی قایو اورنده طاپسه‌کزده (وَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ وَلِيًّا) دخی نوتماکزسز آلاردن بر دوستنی (وَلَا نَصِيرًا) هم بر یاردم بیرگوچینی یعنی آلاردن یاردم استاماکز (اِلَّا الَّذِينَ يَصِلُونَ اِلَى قَوْمٍ) مگر شول کمسه‌لر کم نوتاشورلر شول گروه صاری کیم (بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ) بوأغوچیدر سزنك برله آلارنك آراسنده عهد یعنی مؤمنلر برله صلح قیلشوب بر برمزگه ضرر کیلتورماسمز دیوب عهد باغلاغان قبیله‌لرگه باروب قوشولسه‌لر وآلارغه صغونسه‌لر درستدر نتاك کم بنی اسلم قبیله‌سی پیغمبر علیه‌السلام آلارغه سزنك جوار کزده بولغان کشی منم جوارمه‌در دیوب وعده قیلغان ایدی (اَوْ جَاءُوكُمْ حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ) یا ایسه نوتاشورلر آلار شول قوم‌لرگه کیم کیلدیلر اول قوملر سزلرگه وحالانکه طار بولغان ایدی آلارنك کوکراکلری یعنی مکروه کوردرلر ایدی (اَنْ يُقَاتِلُوكُمْ) سرنك برله صوغش قیلونی (اَوْ يُقَاتِلُوا قَوْمَهُمْ) یاایسه اوز قوملری برله یعنی کافرلر برله صوغش قیلونی اول قومدن مراد بنی مدلج قبیله‌سیدر آلار مؤمنلرگه قارشی صوغشماسمز دیوب عهد باغلاغانلر ایدی قریش مشرکلری برله هم شول طریقه عهد قیلشقانلر ایدی حاصل معنی اگرده بعضیلر سزلردن آیرلوب اوشبو ذکر ایتولگان قبیله‌لرگه یعنی بنی اسلم وبنی مدلج قبیله‌لرینه توتاشسه‌لر وآلارغه باروب صغونسه‌لرسز اول کیمسه‌لرگه تیماکز دیمکدر (وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ) واگر تیلاسه ایدی خدای تعالی البته مسلط قیلور ایدی آلارنی سزنك اوزرکزگه وآلارنك کوکل‌لرندن قورقونی کیتارور ایدی تاکیم عهدلرینی بوزارلر ایدی (فَلَقَاتَلُوكُمْ) بس البته صوغش قیلورلر ایدی آلار سزنك برله (فَاِنِ اعْتَزَلُوكُمْ) بس اگر یراق بولسه‌لر آلار سزلردن (فَلَمْ يُقَاتِلُوكُمْ) بس صوغش قیلماسه‌لر سزنك برله (وَاَلْقَوْا اِلَيْكُمُ السَّلَمَ) هم صالسه‌لر سزنك صاری تسلیم وانقیادنی یعنی صوغشودن قورقوب صلح وامان استاسه‌لر (فَمَا جَعَلَ اللّٰهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلًا) بس قیلمادی خدای تعالی سزنك اوچون آلار اوزرینه هیچ بریولنی یعنی آلار اوزلری صلح وامان صوراب تورغانده سزنك آلارنی اولتورمکزنی ومال‌لرینی آلمافکز درست توگلدر اوشبو آیت‌نك حکمی برائة سوره‌سندا گی فاذا انسلخ الاشهر آیتی ایله منسوخدر دیمشلر والله اعلم (سَتَجِدُونَ آخَرِينَ) تیزدر کیم‌سز طابارسز ایکنچی گروهلرنی(۱) یعنی بنی‌اسدیاکه

۱) ابن عباس رضی الله عنهما دیمشدرکیم آلاردن مراد بنی اسدو غطفاندر آلار مدینه‌گه کیلگان وقتلرنده‌ریادن اوزلرینی مسلمان کورساتورلر ایدی اوز قبیله‌لرینه قایتدقلرنده بزلر همیشه ایسکی دینمزده‌مزدیورلر ایدی بواشطری ایله‌هر ایکی گروهدن ایمن لکده بولوب طنج تورونی تیلارلر ایدی

غطفان قبیله‌لری کیم آلار مدینه‌گه کیلوب اوزلرینی مؤمن ومسلمان کورساتورلر (یریدون ان یامنوکم) تیلاریلر آلار ایمن بولونی سزلردن یعنی مؤمنلر بزگه تیماسونلر طنج تورایق دیوب اوزلرینی مسلمان کورساتورلر (ویامنوا قومهم) دخی تیلارلر آلار ایمن بولونی اوز قوملرندن یعنی اوز قبیله‌لرینه قاچقاچ مشرکلر تیماسونلر دیوب ینه کافر بولورلر (کلما ردوا الی الفتنة) هر بر اوندالگانلری زمانده آلار فتنه صاری یعنی هر قایچان مشرکلر آلارنی کفرگه اونداسه‌لر یاکه مؤمنلر برله صوغش قیلوغه اونداسه‌لر (ارکسوا فیها) قایتورلر آلار اول فتنه‌گه (فان لم یعتزلوکم) بس اگر یراق بولماسه‌لر آلار سزنك برله صوغش قیلودن (ویلقوا الیکم السلم) هم صالماسه‌لر سزنك صاری صلحنی یعنی صلح وامان صوراماسه‌لر بلکه سزلرگه قارشی تورسه‌لر (ویکفوا ایدیهم) دخی طیماسه‌لر قوللرینی سزنك برله صوغشودن (فخذوهم) بس توتوگزسز آلارنی (واقتلوهم) هم اولتورگز آلارنی (حیث ثقفتموهم) هر قایو اورنده طاپساگزده (واولئکم جعلنا لکم) واوشبو گروه قیلدق بزسزنك اوچون (علیهم سلطانا مبینا) آلار اوزرینه ظاهر وروشن بولغوچی حجتنی یاکه سزلرنی ایرکلی قیلدق آلارنی اولتوروده (وما کان لمؤمن) ودرست بولمادی هیچ بر مؤمنگه (ان یقتل مؤمنا) اولتورمك بر مؤمننی حقلقدن باشقه (الا خطأ) مگر یاکلشلق برله اولتورسه (ومن قتل مؤمنا خطأ) وهرکیم (۱) اولتورسه بر مؤمننی یاکلشلق برله (فتحریر رقبة مؤمنة) بس آنك جزاسی بر مؤمن قولنی آزاد قیلودر (ودیة مسلمة الی اهله) هم کامل طاپشرلمش دیتدر اولتورلگان کشینك وارثلرینه یعنی اگر برکیمسه بر مؤمننی یاکلشلق برله اولتورسه شول اولتورگوچی کشیگه بر مؤمن قولنی آزاد ایتو هم اولتورلگان کشینك وارثلرینه دیت تولاو لازم بولور اول دیت مالینی اولتورلگان کشینك وارثاری باشقه میراث ماللر شکلی اوز آرالرنده تقسیم قیلورلر (الا ان یصدقوا) مگر شولکیم صدقه قیلسه‌لر وارثلر اول دیتنی یعنی اولتورگوچی کشیدن دیت اوچون مال صوراماسه‌لر عفو قیلسه‌لر شول وقتده دیت تولا ولازم بولماس اوشبو آیت کریمه صحابه‌لردن عیاش بن ابی ربیعة المخزومی رضی الله عنه حقنده ایندرلمشدر ابو جهل هم حارث ایل آنا باشقه آنا بر توغمه قرنداش ایدی هجرتدن اوّل مسلمان بولغان ایدی لکن اوزینك مسلمانلقینی قرنداشلرندن یاشورور ایدی برکیچه قاچوب مکه‌دن مدینه‌گه بونالدی آناسی آنك کینکانینی بلگاچ طاقتسز بولوب فغان وفریاد قیلدی ابو جهل

۱) معلوم اولا کم قتل اوچ تورلی در اوّلگسی عمد محضدرکیم برکمسه‌نی اولتورونی قصد ایتوب اولتورا تورغان قورال ایله اولتورما کدر آنك سببلی اولتورگوچیدن قصاص آلماق یعنی اوزینی اولتورمك واجب بولور ایکنچی‌سی شبه عمددرکیم بر کمسه‌نی اولتورونی قصد ایتماینچه عادتده آنك ایله کشی اولتورلمی تورغان قورال برله صوغوب اولتورمکدر مثلا بر ینکل گنه طایاق یاکه کچکنه گنه طاش ایله صوقسه شونك سببلی اول کشی اولسه اوشبو قتل شبه عمد بولور آنك سببلی قصاص لازم بولماس بلکه کفارت هم دیت مغلظه تولاو واجب بولور اوچونچی‌سی قتل خطادر مثلا ایکنچی برنرسه گه آطوب یا ٹلش برکشیگه تیوب اولمکی کبی آنده هم قصاص یوقدر بلکه کفارت هم دیت مخففه لازم بولور تبیاندن

هم حارثنی چاقروب ایتدی تاکیم اوغلیم عیاشنی یولدن کیری قایتارماسا کز من
هیچ نرسه آشاماسمن هم اچماسمن وکولا گه‌ده اولتورماسمن دیدی آلار آنالری‌نك
بویله یغلاماقینی کورگاچ هر ایکیسی حاضرلانوب عیاش آرطندان مدینه یولینه
یونالدیلر مدینه‌گه یقین‌غنه قالغان برده عیاشنك آرطندان یتوب تورلی مکر وحیله‌لر
ایله آلداب عیاشنی کیری مکه‌گه قایتاردیلر مکه‌گه قایتقاندان صوك قول‌لرینی
وآیاقلرینی باغلاب قوباش اسی‌سینه طاشلاب مسلمانلقدن دونگل دیوب قاطی
عذابلر قیلدیلر حارث بن زید آنك یانندن اوتکانده آنك بو طریقه عذابلانغ'نینی
کوروب ایتدی ای عیاش بو قدر محنت وعذابلرنی طارتقانچه نی‌اوچون اسلامدن
دونماس‌سن کفرنی اختیار قیلغل وبو عذابدن قوتولغل دیدی عاقبت عیاش آلارنك
عذابلرینه طاقت کیلتورمایوب ظاهرده آلارنك سوزلرینه راضیلق کورسانوب آلار
ایتورگه قوشقان کلمه‌لرنی ایتدی حارث بن زیدینه آکا اوچوراب آنی شلته‌لادی
اگر اسلام دینی حق بولسه نی‌اوچون حق دیندن دوندك واگر باطل بولسه نی‌اوچون
اول باطل دینگه کردك دیوب عیاشنك آچوونی کیلتوردی عیاشنك بیك آچووی
کیلوب اگر فرصت طاپسام البته سنی اولتورورمن دیوب آنط ایتدی صکره عیاش
ینه مدینه‌گه هجرت قیلوب یکادن مسلمان بولدی حارث هم مدینه‌گه کیلوب اسلام
دینینه کرگان ایدی لکن آنك مسلمان بولغانینی عیاش بیلماس ایدی بر کون
حارثنی آولاقده توغری کیلتورب اوّلگی عهدی بوینچه آنی اولتوردی
صحابه‌لر عیاشنی ملامت قیلدیلر بر مسلماننی ناحق اورنده اولتوردك قیامتده
نی جواب بیرورسن دیوب شلته‌لادیلر عیاش رسول اکرم صلی الله علیه وسلم
حضورینه کیلوب واقعه‌نی سویلادی من آنك مسلمان بولغانینی بیلمادم یاکلشلق
برله‌اولتوردم جزاسینه منتظرمن دیدی بس یاکلش اولتورمکنك حکمینی بیان‌ایدوب
اوشبو آیة کریمه نازل بولدی (فَاِنْ کَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَکُمْ) بس اگر بولسه اول
اولتورلکان کشی سزلرگه دشمان بولغان گروهدن یعنی کافرلردن (وَهُوَ مُؤْمِنٌ)
وحالانکه اولتورگوچی مؤمندر یعنی مؤمن کافرنی خطالق برله اولتورسه آنك
جزاسی (فَتَحْرِیرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ) بس بر مؤمن قولنی آزاد ایتمکدر دیت تولاو لازم
بولماس (وَاِنْ کَانَ مِنْ قَوْمٍ بَیْنَکُمْ وَبَیْنَهُمْ مِیثَاقٌ) واگر بولسه اول اولتورلکان
کشی سزنك برله آلار آراسنده عهد بولغان گروهدن یاکه ذمی کافرلردن بولسه
(فَدِیَةٌ مُسَلَّمَةٌ اِلَی اَهْلِهِ) بس آنك جزاسی کامل طاپشرلمش دیتدر آنك اهلی صاری
یعنی اولتورگوچی آنك وارثلرینه دیت تولار (وَتَحْرِیرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ) هم بر مؤمن

قولنی آزاد ایتمکدر کفارتی اوچون (فمن لم یجد) بس هرکم طاپماسه آزاد ایتارکه قولنی وصاتوب آلورغه کوچی یتماسه (فصیام شهرین متتابعین) بس آکالاز مدر ایکی آی تونا شدن روزه توتماق یا ئلش اولتورماکینك کفارتی اوچون (توبة من الله) اوشبو حکم توبه‌نك قبول ایتولمکی اوچوندر الله تعالی جانبندن یعنی خدای تعالی اوز فضلی ایله خطاءاکشی اولتورگان کمسه‌نك توبه‌سینی قبول ایتو اوچون اوشبو طریقه حکم قیلدی (وکان الله علیماً حکیماً) وبولدی خدای تعالی بلگوچی قاتل ومقتولنك حاللرینی حکم ایتکوچی دیت وکفارت توغریسنده حکمتی برله روایت ایدلمشدرکم مقیس بن حباب هم آنك قرنداشی هشام مسلمان بولغان ایدیلر اسلامغه کرگانلرندن صوك مقیس قرنداشی هشامنی بنی نجار محله‌سنده اولتورلمش طاپدی رسول صلی الله علیه وسلم حضرتینه کیلوب واقعه‌نی عرض قیلدی اول حضرت بنی فهر قبیله‌سندن زهیر اسملی کمسه‌نی مقیس ایله برگه بنی نجار محله‌سینه یباردی وبیوردیکم اگر هشامنك اولتورگوچی‌سینی بلسه‌لر سزنك قولکزغه طاپشرسونلر واگرکم اولتورگانینی بیلماسه‌لر شریعت موجبنچه سزگه دیت تولاسونلر مقیس ایله زهیر بنی نجار محله‌سینه کیلوب رسول صلی الله علیه وسلم‌نك امرینی بیان قیلغاچ بنی نجار آلارغه مقتولنك دیتی اوچون یوز توه بیروب یباردیلر مقیس ایله زهیر توه‌لرنی الوب مدینه‌گه قایتورغه چقدیلر مدینه‌گه یقین قالغانده مقیس شیطان وسوسه‌سینه ایاروب توه‌لر اوزمگه‌گنه قالسون دیوب زهیر غافل تورغان وقتده برطاش ایله آتوب زهیرنك باشینی یاروب اولتوردی صکره مرتد بولوب مکه‌گه کیتدی آنك حقنده حق سبحانه وتعالی‌دن آیت نازل بولدی‌کم (ومن یقتل مؤمناً متعمداً)(۱) وهرکم اولتورسه‌بر مؤمن‌نی‌عمداً اوز قصدی ونلاوی ایله هم آنی اولتورمکنی حلال بیلسه (فجزائه جهنم) بس آنك جزاسی جهنمدر (خالداً فیها) منگو قالغوچی بولغانی حالده اول جهنمده (وغضب الله علیه) هم غضب ایتدی وآچولاندی خدای تعالی آنك اوزرینه (ولعنه) دخی رحمتندن سوردی آنی (واعد له عذاباً الیماً) هم حاضرلادی خدای تعالی اول کمسه اوچون رنجتکوچی قاطی عذابنی ناحق اورنده قصدی ایله مسلمان کشی‌نی اولتورگانی اوچون روایت ایدلمشدرکم رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتی عربدن برقومنك اوستینه سریه لشکر یباردی اول قومنك اچنده مرداس اسملی کمسه مسلمان ایدی مؤمنلرنك کیلولرینی ایشتوب اول قوم قاچدیلر مرداس اوزینك اهلی هم مال‌لری ایله برطاو اوستونده قالدی اسلام لشکری یتوب تکبیر ایتدیلر آلارنك تکبیرلرینی

۱) اوشبو آیتدا کی عمداً اولتورمکدن مراد مؤمن‌نی اولتورمکنی حلال بیلوب اولتورسه شول کمسه جهنم‌ده‌منگو قالور دیمکدر حلال بیلماسه بلکه حرام‌دیوب اعتقا دقیلغان حالنده مؤمن‌نی اولتورسه اول کمسه بواش ایله اهل السنة والجماعت مذهبنك کافر بولماس بلکه گناه کبیره قیلغان بولور گناه کبیره‌سببلی مؤمن جهنمدن منگو قالماس اهل السنة مذهبنده کوبراك علماء عمداً مؤمن‌نی اولتورگان کشی‌نك توبه‌سی مقبول بولمافینه ذاهبلردر تفسیر روح البیانده مذکوردرکم کفر مؤمن‌نی اولتورمکدن اولوغراق گناه بولسه‌ده کافرنك توبه‌سی مقبولدر بس مؤمن‌نی اولتورگان کشی‌نك توبه‌سی البته مقبول بولور واگر قتلی اوچون اول کمسه‌نی قصاص ایدلسه شول قصاص آنکا کفارت بولورتوبه‌فیلسه‌توبه‌سی هم کفارت بولورواگر

ایشنوب مرداس هم تکبیر ایتدی ومؤمنلرگه سلام بیروب لا اله الا الله محمد رسول الله دیدی اوزی طاودن توبانگه توشا باشلادی شول حالده مؤمنلردن اسامه بن زید آنك اوزرینه هجوم ایدوب قلچ ایله صوغوب باشینی کیسدی هم بارچه ماللرینی وحیوانلرینی غارت ایدوب مؤمنلر آلوب کیتدیلر اوشبو خبر رسول صلی الله علیه وسلم گه ایرشکاچ اولحضرت بیك قایغوردیلر وبیوردیلرکم بو اسامه خدای تعالی‌نك برلکی ایله اقرار قیلغوچی خالص مؤمن کشینی اولتورکاندر اسامه ایتدی یا رسول الله مرداس‌نك لا اله الا الله کلمه‌سینی ایتماکی بزدن قورقماننددن غنه ایدی اخلاصدن توگل ایدی اولحضرت بیوردیلرکم هلاشققت قلبه یعنی سن آنك کوکلینی یاروب قاراکمو اخلاصدن توگل ایکانینی قایدن بلاسك دیدیلر اسامه اوزیمك اشلاگان اشینه اوکونوب یا رسول الله منم اوچون خدای تعالی‌دن مغفرت تلاگل دیوب یالباردی حق سبحانه وتعالی‌دن آیت کیلدی‌کم (یا أیها الذین آمنوا) ای ایمان کیلتورگان کمسه‌لر (اذا ضربتم فی سبیل الله) هر قایچان سفر قیلساکز سز خدای تعالی یولنده یعنی صوغشقه چقساکز (فتبینوا) بس یخشی بلوشکز وتیکشورکز تیکشورماینچه کشینی اولتورماکز (ولاتقولوا) دخی ایتماکز (لمن ألقی الیکم السلم) سزنك صاری سلام القا قیلغان کمسه‌گه یعنی اهل اسلام سلامی برله اوزکزگه سلام بیرگان کیشگه ایتماکز (لست مؤمنا) سن مؤمن توگلسن دیوب یعنی سنك سلام بیرماکك مسلمانلقکدن توگلدر بلکه بزلردن قورقغانکدن غنه سلام بیردك دیوب ایتماکز (تبتغون) سز تلایسز (عرض الحیوة الدنیا) دنیا ترکلکی‌نك مالینی یعنی غنیمت مال حاصل ایتونی تلیسز (فعند الله مغانم کثیرة) بس الله تعالی قاشنه بولغوچیدر کوب غنیمتلر یعنی اگر مقصودکز غنیمت مال بولسه الله تعالی‌دن صوراکز الله تعالی‌نك خزینه‌سنه مال کوبدر واگر فرضا مرداس قلچدن قورقوب فنه کلمهٔ شهادت ایتکان بولسه (کذلك کنتم من قبل) اوشانداق بولدکز سز موندن الگاری یعنی اوزکز هم اوّل اسلامده جانلرکزنی ومالرکزنی صاقلار اوچون گنه کلمهٔ شهادت ایته ایدکز (فمن الله علیکم) بس منت قویدی خدای تعالی سزنك اوزرکزگه وسزنی اسلام دینند ثابت ومستقیم قیلدی (فتبینوا) بس ظاهر قیلکز ویخشی تیکشورب بلکز کشی اولتورمك توغریسنده آشوقماکز (ان الله کان بما تعملون خبیرا) درستلکده خدای تعالی بولدی سز اشلی تورغان نرسه‌نی بلگوچی وخبرتوتقوچی (لایستوی القاعدون) برابر وتیگز بولماسلر صوغشقه بارماینچه اویلرنك اولتوروب قالغوچیلر (من المؤمنین) مؤمنلردن (غیر أولی الضرر) ضرر ایالرینه باشقه یعنی

فصاص آلونماسه هم توبه‌سز دنیادن کیتسه اول تقدیرده آنك اشی خدای تعالی گه مفوّض در تیلاسه گناهینه کوره عذاب قیلوب صکره جنتکه کرکزوروا گر تیلاسه فضلی ایله مغفرت قیلور بس مؤمن‌نی اولتورمکنی حلال دیب اعتقاد ایتماینچه اولتورگان کمسه‌لر حقنده آیتدا گی خلوددن مراد مکث طویل یعنی تموغه اوزاق مدت تورودر منگو قالو توگلدر روح البیاندن

صرخاولق وعاجزلك کبی عذر بولماینچه صوغشقه جقمی قالغان کشیلر برابر بولماسلر (وَالْمُجَاهِدُونَ فِی سَبِیلِ اللّٰهِ) خدای تعالی بولنده صوغش قیلغوچیلر برله (بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ) مالللری هم نفسلری برله صوغش قیلغوچیلر یعنی مالللرینی فزغانماینچه اسلام لشکری اوچون صرف ایتکوچیلر هم جانلرندن کیچوب صوغش میدانینه کرگوچیلر برله عذرسز ایولرنده اولتوروب قالغان کشیلر برتیگز بولماسلر زیدبن ثابت رضی الله عنه دیمشلر درکم اوشبو آیت کریمه نازل بولدی آنده غیر اولی الضرر دیگان سوز یوق ایدی صحابه‌لردن ابن ام مکتوم اعمی رسول صلی الله علیه وسلمگه عرض قیلدی‌کم یا رسول الله منم عالم نچوك بولورمن کوزسز ضعیف کشی‌من صوغشقه چغا آلماسمن غازیلق سعادتندن محروم من دیدی شول حالده وحی اثرلری اول حضرتده ظاهر بولدی حق سبحانه وتعالی غیر اول الضرر کلمه‌سینی نازل قیلدی (فَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجَاهِدِینَ) آرتق قیلدی خدای تعالی صوغش قیلغوچیلرنی (بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ) مالللری هم نفسلری برله الله‌تعالی بولنده (عَلَی الْقَاعِدِینَ) صوغشقه بارماینچه ایولرنده اولطروب قالغوچیلر اوزرینه عذرسز (دَرَجَةً) درجه یوزندن آرتق قیلدی یعنی دنیاده غنیمت مالی وظفر هم ایکو اسم حاصل ایتمك جهتندن صوغشقه چقغوچیلرنك درجه‌لری آرتقدر (وَكُلًّا وَعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنَی) هم هر قایوسینه یعنی صوغشقه چقغوچیلرنك هم صوغشقه چغونی ثلب عذر سببلی چغا آلمی قالغانلرنك هر قایوسینه الله‌تعالی وعده قیلدی ایکو جزانیکم آندن مراد جنتدر جنتده‌گی مرتبه‌لرنك تفاوتی عمللرینه کوره بولور (وَفَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجَاهِدِینَ) دخی آرتق ایتدی خدای‌تعالی صوغش قیلغوچیلرنی (عَلَی الْقَاعِدِینَ) عذرسز ایولرنده اولطرغوچیلر اوزرینه (أَجْرًا عَظِیمًا) الوغ بولغوچی اجر وثواب یوزندن (دَرَجَاتٍ مِنْهُ) درجه‌لر یوزندن خدای قاشندن یعنی آخرتده صوغشقه چقغوچیلر ایولرنده اولطرغوچیلردن ئللی نیچه درجه آرتق بولورلر بعضیلر یتمش درجه‌در هردرجه‌نك آراسی یتمش یللق یولدر دیمشلر والله اعلم (وَمَغْفِرَةً) هم گناهلرینی یارلقاو یوزندن آرتق ایتدی آلارنی خدای تعالی (وَرَحْمَةً) دخی رحمت یوزندن آرتق ایتدی (وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا) وبولدی الله تعالی یارلقاغوچی آلارنك اونکانده‌گی گناهلرینی (رَحِیمًا) رحمت ایتکوچی آلارغه اجر وثوابلرینی آرتدرمق برله خبرلرده کیلمشدرکم مسلمانلردن بر جماعت قیس بن فاکهه وقیس بن ولید هم آلارامثالی کوچلری‌یته طروب مکه‌دن مدینه‌گه هجرت قیلمادیلر قریش مشرکلری مؤمنلر برله صوغشماق اوچون بدر طرفینه کیلگانده اول مسلمانلرهم مشرکلرگه

قوشلوب صوغش ميدانده حاضر بولديلر هم اهل اسلام طرفندن صوغشه اولنرلديلر حق تعالى آلارنك توغريسنده بيوردیکم (انّ الّذين توفّتهم الملٰئكة) درستلكده شول كمسه‌لركم وفات ايتدردى آلارنى وجانلرينى آلدى فرشته‌لر يعنى ملك الموت هم آنك اعوانى (ظالمى انفسهم) ظلملق ايتكوچيلر بولغانلرى حالده آلاراوز نفسلرينه هجرتنى قويولرى هم كافرلرگه قوشلولرى برله (قالوا) ايتديلر آلارغه فرشته‌لر عتاب وشلته يوزندن (فيم كنتم) نى ترسه‌ده بولدكز سز دين اشلرندن ياكه قايسى گروه برله بولدكز سز مؤمنلر ومشركلردن (قالوا) ايتديلر آلار فرشته‌لرنك سوزينه جوابده (كنّا مستضعفين فى الارض) بولدق بز ضعيفلر وعاجزلر مكه يرنده يعنى بزلر مشركلر قول آستنده عاجزلر ايدك شونك اوچون مشركلرگه قوشلوب صوغشقه كيلدك ديديلر (قالوا) ايتديلر فرشته‌لر آلارغه (الم تكن ارض الله واسعة) ايا بولمادىمى الله‌تعالى‌نك يرى كيك وايركن (فتهاجروا فيها) بس هجرت قيلساكز سز اول برده يعنى خداى تعالى‌نك يرى بيك كيك ايدى مكه شهريگنه توگلدر نى اوچون باشقه مؤمنلر شكللى سزلر هم هجرت قيلمادكز ومشركلر ياننلدن كيتمادكز ديديلر (فاولئك ماويهم جهنم) بس اوشبو گروه يعنى كوچلرى يته طروب هجرت قيلماغان كمسه‌لر آلارنك اورنيدر جنهم (وساءت مصيرا) ونى ياوز فايتاچق اورندر اول جهنم واوشبو جهنم عذابى هجرتنى قويغانلرنك بارچه‌سينه بولور (الا المستضعفين) مگر بو عذاب بولماس واقعده چنلاب ضعيف وعاجز بولغان كمسه‌لرگه (من الرّجال) ايركشى‌لردن (والنّساء) هم خاتون كشيلردن (والولدان) دخى ياش بالالردن (لا يستطيعون حيلة) كوچلرى يتماس آلارنك مكه‌دن چغواوچون بر حيله وتدبير قيلورغه هم نفقه‌لك وخراجاتقه (ولا يهتدون سبيلا) هم كونلماسلر آلار يولنه يعنى مدينه يولينى طابا آلماسلر (فاولئك) بس اوشبو ضعيف وعاجزلر (عسى الله ان يعفو عنهم) شايدكم عفو قيلور خداى تعالى آلاردن وكيچار آلارنك كيمچيلكلرينى اوشبو سوزده هجرت‌نى قويو بيك قورقنچلى اش ايدكينه اشارة باردر (وكان الله عفوا غفورا) وبولدى خداى‌تعالى عفوايتكوچى عذر ايالرندن ويارلقاغوچى آلارنك گناهلرينى (ومن يهاجر فى سبيل الله) وهر كم هجرت قيلسه خداى تعالى يولنده (يجد فى الارض) طابار اول برده (مراغما كثيرا) كوب صفونا تورغان اورنلرنى (وسعة) هم كيكچيلك وايركنچيلكنى طار يعنى رزقى كيك بولور ياكه دين اشلرينى قيلوده اختيارلى وايركلى بولور روايت ايدلمشدركم مكه‌ده كوب كمسه‌لر بارايدى ايمان

کیلتورگانلر ایدی لکن هجرت قیلوغه کوچلری یتماس ایدی فقیرلر یا که صرخاولر وفارتلر ایدیلر هجرتنی قویغان کشیلرنی قورقتوب اوشبو آیة کریمه نازل بولوب شول کمسه‌لرگه ایشتلگاچ شولار جملهسندن جندب بن ضمره رضی الله تعالی عنه اوزی فارت وصرخاوایدی اوغللرینه ایتدی اگرچه مین فارت وصرخاوبولسامده بو آیتده ایتولگان مستضعفین‌لر جملهسندن توگلمن زیراکه بولغه چفو اوچون حیله وتدبیر بلورمن وکوچم یتارلکدر مدینه یولینی هم بلهمن اگراوشبو حالمده میڭا اجل ایرشسه هجرتنی قویماقم سببلی ایمانمغه ضرر ایرشور دیب قورقامن اوشبویاطتان کاراواتم ایله کوتاروب مینی سفرگه چغارگزمین مدینه گه هجرت قیلامن دیدی اوغللری آتالرینڭ سوزینه اطاعت قیلوب یول اسبابلری حاضرلهب یولغه آلوب چقدیلر مکه ایله مدینه آراسنده تنعیم دیگان منزلگه یتکاچ جندب رضی الله عنهنڭ یوزنده اولم اثری ظاهر بولدی اوڭ قولینی صول قولی اوستینه قویوب أیتدی الهی اوشبو قول سینڭ رسولڭنڭ قولیدر رسولڭ سیڭا هر نرسه برله بیعت ایتکان بولسه مین هم شونڭ برله بیعت ایتدم بو سوزنی ایتوب جانینی حققه تسلیم قیلدی اوشبو خبر مدینه‌گه ایرشکاچ صحابه‌لردن بعضیلر ایتدیلر اگر مدینه‌گه کیلوب یتکاچ وفات ایتکان بولسه اسلامی کاملراڭ بولور ایدی بس حق سبحانه وتعالی آیت یبار دیکم (وَمَنْ یَخْرُجْ مِنْ بَیْتِهٖ) وهرکم چقسه اوزینڭ ایوندن (مُهَاجِرًا اِلَی اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ) هجرت ایتکوچی بولغانی حالده خدای‌تعالی صاری هم آنڭ رسولی صاری (ثُمَّ یُدْرِكْهُ الْمَوْتُ) صڭره ایرشسه آڭا اولم یعنی هجرت قیلغان یرینه باروب یتوشماینچه بولده اولسه (فَقَدْ وَقَعَ اَجْرُهٗ عَلَی اللّٰهِ) بس تحقیق ثابت بولدی آنڭ اجری خدای اوزرینه یعنی خدای تعالی آنڭ هجرتی اوچون اجر وثواب بیرور (وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِیْمًا) وبولدی خدای تعالی یارلقاغوچی هجرتنی کیچکدرونڭ گناهینی مهربان ورحمت ایتکوچی هجرت ایتکانلرگه (وَاِذَا ضَرَبْتُمْ فِی الْاَرْضِ) وهر قایچان سفر قیلساگز ویورساگز سزیرده (فَلَیْسَ عَلَیْكُمْ جُنَاحٌ) (۱) بس یوقدر سزنڭ اوزرڭزگه هیچ برگناه (اَنْ تَقْصُرُوْا مِنَ الصَّلٰوةِ) سزنڭ قصقا قیلمافڭزده نمازدن یعنی دورت رکعتلی نمازمنی قصر قیلوب ایکیگنه رکعت اوقوده (اِنْ خِفْتُمْ) اگرسز قورقساگز (اَنْ یَّفْتِنَكُمُ الَّذِیْنَ كَفَرُوْا) سزلرنی اولتورماکندن کافر بولغان کمسه‌لر اگر قورقساگز دیب قیدله‌ماکی پیغمبر علیه السلام هم صحابه‌لر زمانلرنده مدینه اطرافنده مشرکار کوب بولوب کوبراك سفرلر قورقنچلی بولغانلقدن غالب اعتباری برله در یوقسه سفرده قصرنڭ درست بولماقینه قورقو شرط توگلدر هیچ قورقو بولماغانده هم سفرده نمازنی قصر ایتوب اوقولور امام

۱) معلوم اولاکیم سفرده نمازنی قصر اوقو بالاتفاق بارچه علماء فاشنده جائزدر لکن قصر قیلماینچه کامل ایتوب اوقونڭ دزستلکنده علماء اختلاف ایتدیلر کوبراك عالملر قصرنی واجب دیدیلر اگر قصر قیلماسه گناهلی بولور بوسوز حضرت عمر وعلی وابن عمر وجابر هم ابن عباس رضی الله عنهم سوزیدر امام اعظم هم امام مالك مذهبلرنده شویله در دلیل‌لری حضرت عائشه رضی الله عنهادن نقل ایدلگان حدیثدر کیم اول حدیثده نماز اوّلده ایکی رکعت فرض بولدی صڭره مسافر حقنده شول ایکی رکعت حالنچه قالدی مقیم اوچون آرتدرلوب دورت رکعت فرض بولدی دیولمشدر امام شافعی مذهبنده مسافر اختیارلیدر تیلاسه قصر قیلور وتیلاسه اتمام قیلور لکن قصر افضلدر قرآن‌نڭ ظاهری هم قصرنڭ رخصت بولماقینه دلالت قیلادر زیرا که اگر قصر قیلساگز ضرر یوق دیمشدر آیت‌نڭ ظاهرندن قصرنڭ قورقو وقتنده غنه درست بولماقی آڭلانسه‌ده حکمی اوبله دگلدر قورقو بولماغان سفرلرده هم بالاتفاق قصر ایدلور تبیاندن

اعظم مذهبنده قصر ایتمك واجبدر قصر ایتماسه گناهلی بولور شافعی مذهبنده اختیارلیدر ثلاثه قصر قیلور وثیلاثه دورت رکعت اوقور لکن قصر افضلدر (انَّ الْکافِرینَ کانُوا لَکُمْ عَدُوًّا مُبیناً) درستلکده کافرلر بولدیلر سزلرگه آشکارا دشمان (وَاذا کُنْتَ فیهِمْ) (۱) وهر قایچان سن بولساك ای محمد علیه السلام آلارا چنده یعنی مؤمنلرا چنده بولساك دشماندن فورقو وقتنده (فَاَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلوٰةَ) بس قائم قیلساك سن آلارغه نمازنی یعنی اسلام لشکرینه امام بولوب نماز اوقوتماقچی بولساك بس آلارنی ایکی گروه ایتکل (فَلْتَقُمْ طائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَكَ) بس کرکدر کیم تورسونلر آلاردن بر گروهی سنك برله یعنی لشکرنك بر گروهی دشمانغه قارشی صوغشقه توروب بر گروهی سنك برله نمازغه تورسونلر (وَلْیَاْخُذُوا اَسْلِحَتَهُمْ) هم آلسونلر اوزلری برله نماز اوقوغانده قورال لرینی دشماندن صاقلانو اوچون (فَاِذا سَجَدُوا) بس هر قایچان سجده قیلسه لر آلار یعنی اوللگی رکعتنی تمام قیلسه لر (فَلْیَکُونُوا مِنْ وَرائِکُمْ) بس کرکدر کم بولسونلر آلار سزنك آرتکزده یعنی بر رکعت اوقوغاندان صوك اوشبو گروه آرتقه چیقوب دشمانغه قارشی قراولغه تورسونلر (وَلْتَاْتِ طائِفَةٌ اُخْرىٰ لَمْ یُصَلُّوا) هم کیلسونلر ایکنچی گروه کیم آلار نماز اوقوماغانلردر ودشمانغه قارشی تورغانلردر (فَلْیُصَلُّوا مَعَكَ) بس نماز اوقوسونلر آلار سنك برله یعنی سکا اویوب ایکنچی رکعتنی اوقوسونلر (وَلْیَاْخُذُوا) هم کرکدر کیم آلسونلر آلار نماز اوقوغانده اوزلری برله برگه (حِذْرَهُمْ) دشماندن صاقلانا تورغان قورال لرینی قالقان هم تمور کیوم کبی (وَاَسْلِحَتَهُمْ) دخی صوغوشا تورغان قورال لرینی آلسونلر قلچ واوق جایا کبی صوغش وقتنده اوشبو طریقه نماز اوقونی صلوة الخوف دیورلر (وَدَّ الَّذینَ کَفَرُوا) آرزو قیلدیلر کافر بولغان کمسه لر (لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ اَسْلِحَتِکُمْ) شونی کیم اگر غافل بولسا گزسز قورال لرکزدن (وَاَمْتِعَتِکُمْ) هم باشقه نرسه لرکزدن (فَیَمیلُونَ عَلَیْکُمْ مَیْلَةً واحِدَةً) بس حمله قیلسه لر آلار سزلرگه بر حمله ایتمك یعنی سزلر نمازغه مشغول بولوب قورال لرکزدن وباشقه نرسه لرکزدن غافل بولغان وقتکزده آلار سزگه بر یولی هجوم ایدوب بارچه نرسه لرکزنی آلوب کیتسه لر کافرلر شونی آرزو قیلورلر بس سزلر نماز اوقوغانده هم قورال لرکزدن غافل بولماکز روایت ایدلمشدر کیم بر صوغش وقتنده مشرکلر لشکری مؤمنلرنك قبله طرفنده ایدیلر اویله نمازی وقتی بولدی رسول صلی الله علیه وسلم امام بولوب اسلام لشکری اویله نمازینی ادا قیلدیلر مشرکلر آلارنك نماز اوقولرینی قاراب تورور ایدیلر مؤمنلر نمازنی تمام قیلغاچ مشرکلر تاسف قیلورلر ایدیلر بولارغه

۱) شاه ولی رحمة الله علیه دیمشدرکم خوف نمازی- نك نچه تورلی صورتی باردر برسی اولدرکم امام ایکی کره نماز قیلور بر مرتبه برگروه ایله وایکنچی مرتبه ایکنچی گروه ایله اوقور وبرسی اولدرکه امام برجماعت ایله بر رکعت اوقور وقیامده حالنده توقف قیلور تاکیم آرطنداغی جماعت

صلوة الخوف

اوزلری ایکنچی رکعتنی تمام ادا قیلوب دشمانغه قارشی کیتارلر وایکنچی جماعت کیلوب اقتدا قیلورلر امام ایکنچی رکعتنی اوشبو ایکنچی جماعت ایله اوقوب قعده ده توقف قیلور آرطنداغی جماعت ایکنچی رکعتنی اوزلری اوقوب امام آنلر ایله برگه سلام بیرور

تفسیر جمالی

۲) واگر امام طائفه دن هر بری ایله ایکیشر رکعت اوقوسه ده جائزدر دیمشلر جابر بن عبدالله رضی الله عنه دیمشدرکم ذات الرقاع صوغشنده رسول صلی الله علیه وسلم بر گروه ایله ایکی رکعت نماز اوقوغاندن صوك توقف ایتدی ایکنچی گروه ایله ینه ایکی رکعت اوقودی بو صورتده امام اوزی دورت رکعت اوقوب اویوغان جماعت ایکیشار رکعت اوقوغان بولورلر

نماز اوقوغان وقتلرنده بر یولی هجوم قیلاسیمز قالغان یوقده فرصتنی اونکارگانمز دیوب اوکونور ایدیلر آرالرندن برسی ایتدی کیم بو مسلمانلرنك اوشبو نماز لرندن صوك بنه بر نمازلری باردر ایکندی نماز یدر آلار اول نمازنی بیك اولوغلاب همه لری اوقیلار فرصتنی کوزاتوب توروب شول ایکندی نمازینی اوقوغان وقتلرنده آلارغه حمل قیلوب مقصودیمز غه ابرشورمز اوچیمزنی آلورمز دیدی ایکندی نمازی وقتی کرگانی یوق ایدی جبرائیل علیه السلام نازل بولوب اوشبو آیت کریمه نی کیلتوردی وصلوة الخوف نك کیفیتنی رسول صلی الله علیه وسلمگه تعلیم قیلدی اوشبو صلوة الخوف حقنده فقهاء اختلاف قیلغانلردر تفصیلی فقه کتابلرنده در

(وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ) وبوقدر (۱) هیچ گناه سزلرگه (اِنْ كَانَ بِكُمْ اَذًى مِنْ مَطَرٍ) اگر بولسه سزلرده براذا یغمور دن یعنی یغمور سببلی چلانوب قورال لرکز وکیوملرکز آورایغان بولسه صالماینچه نماز اوقوغانده سزگه زحمت بیرورلك بولسه (اَوْ كُنْتُمْ مَرْضٰى) یا ایسه بولسا کزسز صرخاولر وکوچسزلر قورال لرکزنی کوناروب نماز اوقوغه شول صورتده سزلرگه درستدر (اَنْ تَضَعُوا اَسْلِحَتَكُمْ) سزنك قویمافکز قورال لرکزنی یعنی قورال لرکزنی بوکلاماینچه نماز اوقوساکز ضرر وگناه یوقدر (وَخُذُوا حِذْرَكُمْ) وهر حالده برگه آلوکزسز اوزکزنی دشماندن صاقلی تورغان قورال لرکزنی تاکم سز غافل تورغانده دشمان سزگه هجوم قیلماسون (اِنَّ اللّٰهَ اَعَدَّ لِلْكٰفِرِينَ) درستلکده الله تعالی حاضرلادی کافرلر اوچون (عَذَابًا مُهِينًا) خور قیلغوچی عذابنی آخرتده (وَاِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلٰوةَ) وهر قایچان اوتاساکزسز خوف نمازینی وآندن بوشانسا کز (فَاذْكُرُوا اللّٰهَ) بس یاد قیلکزسز الله تعالی نی (قِيَامًا وَقُعُودًا) آیاق اوزره یاصقان حالکزده هم اولتورغان حالکزده (وَعَلٰى جُنُوبِكُمْ) دخی یانلرکز اوزره یاتقان حالکزده یعنی بارچه حالده خدای تعالی نی یاد قیلکز وبعضیلر ذکردن مراد خوفدر دیمشلر یعنی همه حالده خدای تعالی دن قورقکز (فَاِذَا اطْمَاْنَنْتُمْ) بس هر قایچان قرار قیلساکزسز وقورقودن ایمین بولساکز (فَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ) بس تورغوزکزسز نمازنی (اِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ) درستلکده نماز بولدی مؤمنلر اوزرینه (كِتَابًا مَوْقُوتًا) وقتلر برله چیکلانمش فرض یعنی وقتنده اوتالماکی لازم بولغان فرضدر کیچکدرماکی درست بولماس (وَلَا تَهِنُوا) وضعیفلك هم یومشاقلق قیلماکز سزای مؤمنلر (فِى ابْتِغَاۤءِ الْقَوْمِ) کافرلرنی استاماکن یعنی مشرکلر برله صوغش قیلوده ضعیفلك قیلماکز وقورقاق بولماکز اوشبو آیت نك نزولی حمراء الاسد صوغشی حقنده درکم رسول صلی الله علیه وسلم حضرتی احد صوغشندن صوك ابو سفیان نك

۱) ابن عباس رضی الله عنهما ایدر پیغمبرمز صلی الله علیه وسلم صحابه لر ایله بنی انمارغه صوغش اوچون باردیلر دشماندن هیچ برکشی کورنما گاچ صحابه لر قورال لرینی قویدیلر رسول صلی الله علیه وسلم هم اوز قورال لرینی طاشلاب بعض حاجتینه کیتدی لشکردن یرافقه راق کیتوب بر آغاچنك آستینه اولتوردی شول حالده مشرکلردن غورث بن الحارث پیغمبر حضرتینی یالغوز کورگاچ اگر من آنی اولتورماسام خدای منی اولتورسون دیوب یالانغاچ قلچ ایله رسول علیه السلامنك اوستینه یوردی سنی مندن کم قوتقار وریا محمد دیدی پیغمبرمز حضرتلری الله تعالی گه دعا ایدوب آلهی منی بو کافر شرندن غلاس ایتکل دیدی شول حالده کافرنك آیاغی طایوب یوزتوبان یقولدی قلچی قولندن توشدی پیغمبرمز صلی الله علیه وسلم آنك قلچینی آلوب ایمدی یاغورث سنك شرکدن منی الله تعالی قوتقاردی

آرطندن قوالاب بارماقچى ايديلر صحابه‌لر يا كاغنه صوغشدن بوشاب كوبيسى جراحتلى‌لر بولغانلقدن باراسيلرى كيلماس ايدى بس حق سبحانه وتعالى بيوردىكم (اِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ) اگر آغرور وارنجور بولساكز سزاى مؤمنلر جراحتلردن (فَاِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ) بس درستلكده اول مشركلر هم ارنجورلر وزحمتلانورلر جراحتلرى سببلى نتاك كم‌سز ارنجورسز يعنى سزلر صوغشده جراحتلانكان بولساكز مشركلر هم شولاى جراحتلانكانلردر آلارهم سزنك كبيدر بس نى‌اوچون آلارنك آرطلرندن بارورغه فورقاسز (وَتَرْجُونَ مِنَ اللّٰهِ) وسزلر شول جراحت وزحمتلركز برله اميد قيلاسز خداى تعالى‌دن (مَا لَا يَرْجُونَ) شول نرسه‌نى كم اميد قيلماسلر آنى اول مشركلر يعنى آخرتداگى اجر وثوابنى هم دنياده نصرتنى (وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا) وبولدى خداى تعالى بلگوچى سزنك نيتلركزنى حكمت ايلاسى اوزينك اشلرنده روايت ايدلمشدركم بنى ظفردن طعمه بن ابيرق ديگان كيمسه بر كيچه اوزينك كورشيسى فتاده بن نعمان‌نك يورطينه كروب برقاپ اون اچينه ياشروب قويولغان صوغش كيومينى اوغرلاب چقدى اول قاپ‌نك تيشوكى بار ايدى يول بوينچه شول تيشوكندن اون آغوب باردى طعمه اوّل اوزينك ايونه بارسه‌ده اول نرسه‌نى ايونده قويماينچه زيد بن سمين اسملى بر يهوديگه ايلتوب امانت قويدى ايرته بولغاچ فتاده صوغش كيومينى قويغان اورننه طاپماغاچ بولغه قويولغان اون‌نك ايزى برله ايزلاب طعمه‌نك يورطينه كيلدى طعمه‌دن صورادى طعمه منم آلغانم يوق بو اشنى بيلماسمن ديوب آنط ايتدى صكره فتاده اون‌نك ايزى برله يهودى‌نك يورطينه كيلوب اوزينك نرسه‌سينى يهوديدن طاپدى سن اوغرلاغانسن ديوب يهوديگه يابوشدى يهودى مكا كيچه بو نرسه‌نى طعمه كيلتوروب امانت قويدى ديدى يهودىلردن بر جماعت آنك توغريلقينه گواهلق بيردىلر فتاده صورت حالنى رسول صلى الله عليه وسلم محكمه‌سينه عرض قيلدى طعمه‌نك قومى بنى ظفر قبيله‌سى طعمه‌نى تهمتدن قوتقارورغه طرشدىلر يهودىلر مذكور يهودى طرفندن سويلادىلر رسول صلى‌الله عليه وسلم‌نك بوخصوصه رأيى مسلمانلنى تهمتدن قوتاروب خيانتنى يهودى طرفينه قويارغه بولدى مذكور يهودينك قولينى كيسماك برله حكم قيلماقچى بولدى شول حالده حق سبحانه وتعالى‌دن آيت كيلدى‌كم (اِنَّا اَنْزَلْنَا اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ) درستلكده بزايندردك سكا اى محمد عليه السلام قرآننى راستلق وتوغريلق برله (لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ) تاكم سنك حكم قيلمافك اوچون آدميلر آراسنده (بِمَا اَرَيكَ اللّٰهُ) شول نرسه برله‌كم كورگازدى

اما منم قوليمدن سنى كم قوتقارور ديدى ايمدى الله‌نك برلكينه ومنم پيغمبرلكيمه گواهلق بيرگل قلچكنى اوزكا بيرايم ديدى عورث ايتدى من‌سن ايتكانچه گواهلق بيرماسمن لكن سن شاهد بولغل كيم‌سنك ايله منگو صوغشماسمن هم سنك ايل‌صوغشقو چيلرغه هيچده ياردم ايتماسمن شوندن صوك رسول‌صلى الله عليه وسلم غورثكه قلچينى قايتاروب بيردى غورث ايتدى والله سن مندن خيرلى ويخشيراق سن غورث اوزينك يولداشلرى يانينه بارغاچ آنكا نى اوچون محمدنى اولتورمادك بيك‌اوكفاى توغرى كيلمگان ايدى ديدىلر غورث واقعه‌نى بيان‌قيلدى‌اوشبو واقعه‌ده ولاجناح عليكم ان كان بكم اذى آيت كريمه‌سى نازل بولدى تبياندن

سڭا آنی خدای تعالی یعنی الله تعالی سڭا وحی ابتکان درست حکم برله کشیلر آراسنده حکم ایتماكك
اوچون سڭا کافر آننی اینندردك (وَلَا تَكُنْ لِلْخَائِنِينَ خَصِيمًا) وبولماغل سن خیانت ایتکوچیلر
اوچون دشمان خیانت ایتما گان کشیگه یعنی خیانت قیلغان طعمه نی یاقلاب یهودینك ضرر ینه
حکم قیلماغل (وَاسْتَغْفِرِ اللَّهَ) هم مغفرت استا گل خدای تعالی دن یهودینی عذاب
قیلونی اویلاغانك اوچون (إِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا) درستلکده خدای تعالی بولدی
یارلقاغوچی استغفار ایتکانلرنك گناهلر ینی (رَحِيمًا) مهربان ورحمت ایتکوچی آلارغه
(وَلَا تُجَادِلْ) ودعوالاشماغل (عَنِ الَّذِينَ يَخْتَانُونَ أَنْفُسَهُمْ) شول کمسه‌لر طرفندن
کم خیانت قیلورلر اوز نفسلر ینه یعنی طعمه نك قومینی یاقلاب یهودیلر برله خصومت
قیلماغل (إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ) درستلکده الله تعالی سویماس (مَنْ كَانَ خَوَّانًا أَثِيمًا) شول
کمسه‌نی کم بولدی اول کوب خیانت ایتکوچی هم کوب گناه قیلغوچی (يَسْتَخْفُونَ
مِنَ النَّاسِ) اویالورلر آلار آدملردن یعنی خلقدن اویالوب قیلغان خیانتلرینی
یاشورورلر (وَلَا يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللَّهِ) واویالماسلر آلار خدای تعالی دن خیانتنی
قیلورلر (وَهُوَ مَعَهُمْ) وحالانکه اول خدای تعالی آلار برله در آلارنك یاشورگان
اشلرینی وکوکللرنده گی نیت‌لرینی همه‌سینی بلور بس آندن اویالماق نیوشدر
آلار اویالمیلر (إِذْ يُبَيِّتُونَ) شول وقتده کم کیچ اوتکارورلر آلار حیله وتدبیر
قیلوب (مَا لَا يَرْضَى مِنَ الْقَوْلِ) شول نرسه‌نی کم راضی بولماس خدای تعالی آکا
یالغان سوزدن یعنی طعمه‌نك قومی بنی ظفر قبیله‌سی کیچ برله اوز آرالرنده
مصلحت قیلشورلر ایدی وطعمه‌نی قوتقارو اوچون مکر وحیله‌لر اویلارلر ایدی
طعمه پیغمبر حضورینه بارغاچ اوغرلاغانم یوق دیوب یالغانغه آنط ایتسون مسلمان
کشی بولغاچ پیغمبر آنك آنطینه اشانور کافر یهودینك سوزینه التفات ایتماس دیورلر
ایدی (وَكَانَ اللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطًا) وبولدی خدای تعالی شول نرسه‌نی کم آلار
اشلارلر احاطه ایتکوچی اوزینك علمی برله یعنی آلارنك بارچه اشلرینی بلور
(هَا أَنْتُمْ هَؤُلَاءِ جَادَلْتُمْ عَنْهُمْ) آگاه بولکزسز اوشبو کمسه‌لر یعنی بنی ظفر قبیله‌سی
سز خصومت قیلشدکز وطارتوشدکز خیانت ایتکوچیلر طرفندن حمیة جاهلیه‌کز
سببلی (فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا) دنیا ترك لکنده (فَمَنْ يُجَادِلُ اللَّهَ عَنْهُمْ) بس کم خصومت
قیلشور ودعوالاشور خدای تعالی برله آلار طرفندن (يَوْمَ الْقِيَامَةِ) قیامت کوننده
(أَمْ مَنْ يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا) یا ایسه کم بولور آلار اوزرینه وکیل وصاقچی
تا کم آلارنی عذابدن صاقلار یعنی هیچ کم بولماس (وَمَنْ يَعْمَلْ سُوءًا) وهرکم

اشلاسه بریاوزلقنی وباشقه‌غه زیان ایرشدرسه (أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ) یا ایسه اوز نفسینه ظلم‌لق ایتسه برگناه اش اشلاو برله (ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللَّهَ) صکره مغفرت استاسه الله تعالی‌دن توبه واوکونو برله (يَجِدِ اللَّهَ غَفُورًا رَحِيمًا) طابار خدای تعالی‌نی گناهلرنی یارلقاغوچی استغفار قیلغانلرغه رحمت ایتکوچی (وَمَنْ يَكْسِبْ إِثْمًا) وهرکم اشلاسه برگناه اشنی (فَإِنَّمَا يَكْسِبُهُ عَلَى نَفْسِهِ) بس موندن باشقه توگلدرکم اول اشلار آنی اوز نفسی ضررینه یعنی ضرر وزیانی اوزینه بولور (وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا) وبولدی خدای تعالی بلگوچی بنده‌لرنك اشلرینی حکم ایتکوچی آنك جزاسی برله (وَمَنْ يَكْسِبْ خَطِيئَةً) وهرکم اشلاسه برگناه صغیره‌نی یا که خطالق برله گناه اشلاسه (أَوْ إِثْمًا) یا ایسه گناه کبیره اشلاسه یا که اوز قصدی برله گناه اشلاسه (ثُمَّ يَرْمِ بِهِ بَرِيئًا) صکره تهمت ایتسه اول گناه برله گناهسز کشینی یعنی اوزی اشلاگان یاوزلقنی باشقه کشیگه یاپسه نتاك‌کم طعمه اوزی اوغرلاب یهودیگه یابدی (فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَانًا) بس تحقیق یوکلادی اول کمسه بهتان وبالغاننی (وَإِثْمًا مُبِينًا) هم آشکارا گناهنی (وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ) واگر بولماسه ایدی الله تعالی‌نك فضلی سنك اوزرکا ای محمد علیه السلام (وَرَحْمَتُهُ) هم رحمتی بولماسه ایدی یعنی الله‌تعالی اوز فضلی ورحمتی برله سکا وحی قیلوب اشنك حقیقتی‌نی بلدرماگان بولسه ایدی (لَهَمَّتْ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ أَنْ يُضِلُّوكَ) البته قصد قیلور ایدی برگروه بنی ظفر قومندن سنی ضلالتکه توشورورگه وتوغری حکمدن دوندرورگه یعنی حیل ومکرلری برله سنی خطاغه صالورلر ایدی ویاکلش حکم ایتدرورلر ایدی آلار سوزینه قاراب خیانت قیلماغان یهودینك ضررینه حکم قیلور ایدك (وَمَا يُضِلُّونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ) وضلالتکه توشورماسلر آلار مگر اوز نفسلرینی گنه توشورورلر یعنی مکر وحیله‌لرینك زیانی اوزلرینه بولور (وَمَا يَضُرُّونَكَ مِنْ شَيْءٍ) هم زیان ایرشدرماسلر آلار سکا هیچ بر نرسه زیراکه سنی خدای تعالی صاقلار (وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ) وایندردی الله تعالی سنك اوزرکا قرآننی (وَالْحِكْمَةَ) دخی شریعت حکملری بیانینی (وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ) هم اویراتدی وبلدردی سکا خدای تعالی شول نرسه‌نی‌کم سن بلور بولمادك آنی یعنی باشرن علم‌لرنی بلدردی (وَكَانَ فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا) وبولدی خدای تعالی‌نك فضلی ورحمتی سنك اوزرکا اولوغ یعنی سکا اولوغ پیغمبرلك بیردی وبارچه پیغمبرلرنك افضلی قیلدی (لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوَاهُمْ) یوقدر هیچ برخیر واینگولك کوبسنده

آلارنك سرلاشولرندن یعنی اول طعمه نومی‌نك کیچلرده اوز آرالرنده باشرن سویلاشکان سوزلرنده وکیکاشلرنده خیر یوقدر (اِلَّا مَنْ اَمَرَ بِصَدَقَةٍ) مگر شول کمسه‌کم بیوردی صدقه بیرمك برله (اَوْ مَعْرُوفٍ) یا ایسه ایندگو اش برله بیوردی (اَوْ اِصْلَاحٍ بَیْنَ النَّاسِ) یا ایسه آدمیلر آراسینی اصلاح قیلماق وتوزاتماك برله بیوردی (وَمَنْ یَفْعَلْ ذٰلِكَ) وهرکم اشلاسه اوشبو ذکر ایتولگان اشلارنی یعنی صدقه بیرسه وایندگولك اشلاسه وآدمیلر آراسینی اصلاح قیلسه (اِبْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ) الله تعالی‌نك راضی‌لقینی استامك اوچون (فَسَوْفَ نُؤْتِیهِ اَجْرًا عَظِیمًا) بس تیزدرکم بز بیرورمز آنگا اولوغ اجر وثوابنی (وَمَنْ یُشَاقِقِ الرَّسُولَ) وهرکم خلافلق قیلسه رسول الله‌غه (مِنْ بَعْدِ مَا تَبَیَّنَ لَهُ الْهُدٰی) ظاهر بولغانی صوگنده آنگا توغری یول یعنی معجزه‌لر کوروب اسلام دینی‌نك حق وتوغری ایدکینی بلگاندن صوگ پیغمبر علیه السلامغه خلافلق قیلسه وقارشسه (وَیَتَّبِعْ غَیْرَ سَبِیلِ الْمُؤْمِنِینَ) هم ایارسه مؤمنلر یولینه باشقه یولغه اعتقادوعملنه بو آیت هم مذکور طعمه حقنده درکم اوغریلقی اثبات ایدلگاچ قولی کیسلودن قورقوب مکه‌گه(۱) قاچوب کیتوب مرتد بولدی (نُوَلِّهِ مَا تَوَلّٰی) دوندرورمز آنی اوزی دوست توتقان یولینه یعنی کفر دائره‌سینه کرگرمز (وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ) هم کرگزرمز آنی جهنم‌گه (وَسَاءَتْ مَصِیرًا) ونی یاوز قایتاچق اورندر اول جهنم (اِنَّ اللّٰهَ لَا یَغْفِرُ اَنْ یُشْرَكَ بِهِ) درستلکده الله‌تعالی یارلقاماس آنگا شرك کیلتورگانلرنی (وَیَغْفِرُ مَا دُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ یَشَاءُ) ویارلقار شرکدن باشقه گناهنی اوزی تلگان کمسه‌گه اوشبو آیت کریمه بر قارت کشی حقنده ایندرلمشدر اول قارت اعرابی رسول‌الله صلی الله علیه وسلم حضورینه کیلوب عرض قیلدی‌کم یارسول الله من کوب عمر کورگان بر گناهلی قارتمن حق‌تعالی قاشنده گناهم بیك کوبدر مگر شول‌کم خداینی طانوغانمدن بیرلی هیچده شرك کیلتورگانم یوقدر وهیچ بر نرسه‌نی عبادتده آنگا شریك ایتکانم یوقدر هم آندن باشقه هیچ کمنی دوست تونمادم ایمدی قیلغان گناهلریمغه اوکنوب سینگ حضورگا کیلدم خدای تعالی مینی یارلقار میکان دیدی حق سبحانه وتعالی آنگا سوینچ بیروب اوشبو آیتنی ایندردی وبیوردیکم شرکدن باشقه گناهلرنی خدای تعالی اوزی تلسه یارلقار (وَمَنْ یُشْرِكْ بِاللّٰهِ) وهرکم شرك کیلتورسه الله تعالی‌گه (فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعِیدًا) بس تحقیق آزدی اول توغری یولدن یراق بولغوچی آزغنلق برله یعنی ضلالة وآزغنلق‌نك چیگینه ایرشدی بس مشرکلرنك حاللرندن خبر بیروب بیوررکم (اِنْ یَدْعُونَ مِنْ

۱) روایت ایدلمشدرکیم طعمه قاچوب مدینه‌دن مکه‌گه بارغاچ برکشی‌نك یورطینه دیوار آستندان قازوب کرماکچی بولغان ایدی اوستینه دیوار جیه‌رلوب اوزی شونك آستنده قالدی کشیلر جیولوب قازوب آنی چغاردیلر اولتورمکچی بولغانلر ایدی لکن دوستلرندن بعضیلری شفاعت ایدوب بوکشی مدینه‌دن قاچوب کیلوب بزلرگه صفونغاندر آنی اولتورمك مناسب بولماس دیوب مکه‌دن قوالاب چغاردیلر طعمه آندان کیتوب شام طرفینه یونالدی بولده کاروان اهلی‌نك نرسه‌لرینی اوغرلاب قاچدی عاقبت آنی توتوب طاش برله آتوب اولتوردیلر بر روایتده جده‌گه باروب کیمه‌گه اولتوروب دیکزگه کرگان ایدی کیمه اهلی‌نك آچه‌لرینی اوغرلاب توتولدی آنی دریاغه طاشلادیلر تفسیر حسینی

دونه الّا اناثاً) طابونماسلر اول مشركلر خداى تعالى‌دن باشقه مگر خاتونلرغه ومؤنثلرگه طابنورلر عرب مشركلرى طابنا تورغان پوتلرن خاتون قزاسملرى برله آطارلر ايدى لات ومنات وغزى كبى هم صورتلر ينيده خاتونلر صورتى شكللى ايدوب ياصارلر ايدى شول جهتدن خاتونلرغه طابنورلر ديدى پوتلرغه طابونورلر ديمكدر يا ايسه خاتونلردن مراد فرشته لردركم عرب مشركلرى فرشته لرگه عبادت قيلوب آلارنى خدا اينك قزلر يدر ديورلر ايدى (وَاِنْ يَدْعُونَ اِلَّا شَيْطَاناً مَرِيداً) وطابنماسلر اول مشركلر حقيقتده مگر باشطارتقوچى شيطانغه طابنورلر يعنى آلارنى پوتقه طابنورغه قوشوچى ابليس بولغانلقدن فى الحقيقة آلار ابليسكه وشيطانغه طابنغان بولورلر (لَعَنَهُ اللّٰهُ) رحمتندن سوردى ويراق قيلدى اول شيطاننى خداى تعالى (وَقَالَ) وايتدى اول شيطان (لَاَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيباً) البته من توتارمن سينك بنده لركدن بر اولوشنى(٢) يعنى آدميلرنك بر مقدارينى مين وسوسه قيلوب آزدررمن وتموغلق قيلورمن (وَلَاُضِلَّنَّهُمْ) هم البته مين ضلالتكه توشوررمن آلارنى وتوغرى بولدن آداشدررمن وسوسه قيلوب (وَلَاُمَنِّيَنَّهُمْ) دخى البته آرزولرغه توشوررمن آلارنى يعنى آلارنك كوكللرينه تورلى باطل آرزولر صالوب دنياده اوزاق تورونى فرض قيلدرتوب توبه‌نى كيچكدرتورمن (وَلَاٰمُرَنَّهُمْ) هم البته مين بيورورمن آلارغه (فَلَيُبَتِّكُنَّ اٰذَانَ الْاَنْعَامِ) بس تيشارلرآلاردورت آياقلى حيوانلرنك قولاقلرينى يعنى مينم وسوسه‌م برله خداى تعالى حلال قيلغان توه‌لرنى قولاقلرينى تيشوب اوزلرينه حرام قيلورلر بواشنك بيانى مائده سوره‌سنده كيله چكدر (وَلَاٰمُرَنَّهُمْ) والبته مين بيورورمن آلارغه (فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ اللّٰهِ) بس اوزگارتورلرآلارالله تعالى‌نك ياراتقانينى يعنى مخلوقلرنك اعضالرينى كيسوب وتيشوب خداى تعالى ياراتقان نرسه‌نى اوزگارتورلر آدمينى پچماك هم تشلرنى ايگاوله‌مك هم لواطه وسحق كبى واعضالرنى كويدروب علامتلر ياصاو كبى وباشقه اوزگارتولر كبى ياكه مراد اعضالرينى باطل ويارامماس اشلرگه استعمال قيلورلر ديمكدر (وَمَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيّاً) وهر كم توتسه شيطاننى اوزينه دوست ايتوب (مِنْ دُونِ اللّٰهِ) الله تعالى‌دن باشقه يعنى خداى تعالى‌نك سوزينى ايشتمايوب شيطان وسوسه‌سينه ايارسه (فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَاناً مُبِيناً) بس تحقيق زيان قيلدى اول كمسه آشكارا زيان قيلماق زيراكه عمرينى ضايع اوتكاروب اوزينى تموغلق قيلور (يَعِدُهُمْ) وعده قيلور شيطان آلارغه تورلى يالغان وعده‌لر برله (وَيُمَنِّيهِمْ) هم آرزوغه صالور آلارنى يعنى كوكللرينه دنيا آرزولرينى توشورور (وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ اِلَّا غُرُوراً) ووعده قيلماس شيطان

بولغان
ث النار
شيدن
توقزى
سنتلك
گاندر
ديشنى
علاغاچ
آلارنك
تلردن
جوج
ديوب

آلارغه مگر حیله و آلداو برله وعده قیلور یعنی وعده سینه وفا قیلماس آلارنی آلدار (أُولٰئِكَ مَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ) اوشبو گروه یعنی شیطانغه ایارگوچی کمسه‌لر آلارنك اورنلری بدر جهنم (وَلَا يَجِدُونَ عَنْهَا مَحِيصًا) هم طاپماسلر آلار اول جهنمدن قاچا تورغان اورننی وآندن قاچوب قورتولا آلماسلر (وَالَّذِينَ آمَنُوا) وشول کمسه‌لرکم ایمان کیلتوردیلر (وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ) هم اشله‌دیلر ایدگو عمل‌لرنی (سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ) نیزدرکم بز کرگزورمز آلارنی شول جنت باغچه‌لرینه‌کم آغار آلارنك آغاچلری آستندن یلغه‌لر (خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا) منگو قالغوچیلر بولغانلری حاله آلار اول جنتلرده همیشه‌کم هیچده چغارلماسلر (وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّا) وعده قیلدی خدای تعالی حق وتوغری بولغوچی وعده‌نی (وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ قِيلًا) وکیمدر توغری ایتکوچیراك خدای تعالی‌دن سوز بوزندن (لَيْسَ بِأَمَانِيِّكُمْ) توگلدر اول خدای تعالی وعده‌قیلغان اجر وثوابلر سزنك آرزولرکز یعنی سزنك نفسلرکز آرزو ایتکان اشلر برله اول ثوابلرغه ایرشوب بولماس (وَلَا أَمَانِيِّ أَهْلِ الْكِتَابِ) هم کتاب اهلینك آرزولری برله‌ده ایرشوب بولماس (مَنْ يَعْمَلْ سُوءًا يُجْزَ بِهِ) هر کم اشله‌سه بر یاوزلقنی جزا بیرلمش بولور آنك سببلی یعنی قیلغان یاوزلقینك جزاسینی کورر (وَلَا يَجِدْ لَهُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ) وطابماس اول کمسه آوزی اوچون خدای تعالی‌دن باشقه (وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا) هیچ بر دوستنی هم یاردم بیرگوچینی تاکم آنی عذابدن قوتقارسه (وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ) وهر کم اشله‌سه ایدگو عمل‌لردن (مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثٰى) ایر کشیدن یا ایسه خاتوندن (وَهُوَ مُؤْمِنٌ) وحالانکه اول اوزی مؤمندر زیراکه ایمانسز عمل معتبر بولماس وفائده بیرماس (فَأُولٰئِكَ) بس اوشبو ایدگو عمل قیلغوچیلر (يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ) کررلر جنتکه (وَلَا يُظْلَمُونَ نَقِيرًا) وظام‌لق ایتلماسلر آلار بر نقیر قدرلیده یعنی آلارنك اجر وثوابلری هیچده کیمتلماس نقیر خرما سویاکنده بولغان بر نقطه‌در (وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا) وکیمدر یخشیراق دین جهتندن (مِمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ) شول کمسه‌دنکم خالص قیلدی وطاپشردی اول اوزینك نفسینی خدای تعالی اوچون (وَهُوَ مُحْسِنٌ) وحالانکه اول اوزی ایدگولك ایتکوچیدر (وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا) هم ایاردی اول ابراهیم پیغمبر دینینه میل ایتکوچی بولغانی حالده اول ابراهیم یاکه آکا ایارگوچی بارچه دینلردن اسلام دینینه (وَاتَّخَذَ اللّٰهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا) وتوتدی خدای تعالی ابراهیم پیغمبرنی اوزینه(۱) دوست ایتوب یعنی آنی اختیار قیلدی وآکا کوب کرامتلر انعام قیلدی

روایت ایدلمشدر کیم ابراهیم علیه السلام زمانندہ آچلق بولدی ابراهیم علیه السلام اوّلدن بیك جومارد واحسانلی بولدقلندن آچلق زمانندہ خلایق هر طرفدن آنك حضورینه آشلق صوراب کیلورلر ایدی حضرت ابراهیم هیچ کیمنی بوش یبارماس ایدی تا کیم آمبارلرنداغی آشلقاری‌نی بارچه‌سینی اولاشوب بتوردی هیچ نرسه قالمادی اوزینده هیچ آشلق قالماغاچ حضرت ابراهیم اوزینك مصرداغی بر دوستینه آشلق صوراب نچه تـوه یباردی اول دوستی بزنك اوزیرمزده هم آچلق اگر ابراهیم اوزی اوچون صوراغان بولسه بیرورایدك کشی لرگه اولاشور اوچون بولغاچ بز بیرماسمز دیوب آشلق بیرماینچه توه‌لرنی بوش قایتاروب یباردی حضرت ابراهیم‌نك خدمتچیلری توه‌لرنی بوش حالده شهرگه آلوب کروگه اویالوب قاپچقلرغه قوم طولتوروب توه‌لرگه یوکلاب قایتدیلر حضرت ابراهیم بوحالدن قایغوغه

(وَلِلّٰهِ مَا فِی السَّمٰوٰتِ) وخدای تعالی نقی بولغو چیدر کوکلرده بولغان نرسه (وَمَا فِی الْاَرْضِ) هم یرده بولغان نرسه (وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَیْءٍ مُحِیطًا) وبولدی خدای تعالی بارچه نرسه‌نی احاطه اینکوچی علم وقدرتی برله (وَیَسْتَفْتُونَكَ فِی النِّسَاءِ) وفتوا استارلر سیندن ای محمد علیه السلام خاتونلرنك میراثی توغریسنده یعنی قزلرغه میراث بیرو حقنده فتوا صورارلر زیرا که جاهلیتده قزلرغه میراث بیرلماس ایدی بیانی یوقاریده اوتدی (قُلِ اللّٰهُ یُفْتِیكُمْ فِیهِنَّ) اینکلسن آلارغه خدای تعالی فتوا بیرور یعنی بیان قیلور سزلرگه اوزینك حکمینی خاتونلر توغریسنده (وَمَا یُتْلَی عَلَیْكُمْ فِی الْكِتَابِ) دخی فتوا بیرور سزلرگه شول نرسه کم اوقولور سزنك اوزرکزگه قرآنده (فِی یَتَامَی النِّسَاءِ) یتیمه بولغان خاتون قزلر توغریسنده (اَللَّاتِی لَا تُؤْتُونَهُنَّ) آنداین خاتونلر کم‌سز بیرماس‌سز آلارغه (مَا كُتِبَ لَهُنَّ) شول نرسه‌نی کم فرض قیلندی آلارغه میراثدن (وَتَرْغَبُونَ اَنْ تَنْكِحُوهُنَّ) هم سز رغبت قیلاسز وتزغاسز آلارنی نکاحلاب آلماقزغه اگر کورکام بولسه‌لر مالدری برله اوزکز فائده‌لانو اوچون (وَالْمُسْتَضْعَفِینَ) دخی فتوا بیرادر قرآن ضعیف‌لر وبیچاره‌لر توغریسنده (مِنَ الْوِلْدَانِ) یاش بالالردن کم سز آلارغه میراث بیرمیسز (وَاَنْ تَقُومُوا لِلْیَتَامَی بِالْقِسْطِ) هم حکم قیلور قرآن سزنك قیام ایتماکزکز برله یتیملر حاجتی اوچون عدللك برله یعنی مهر ومیراث کبی اشلرده یتیم‌لرگه عدللك برله معامله قیلوغه قرآن امر قیلور (وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَیْرٍ) وشول نرسه کم‌سز اشلارسز ایذگولکدن یتمیلر ویاش بالالر هم خاتون قزلر حقنده (فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِهِ عَلِیمًا) بس درستلکله خدای تعالی بولدی آنی بلگوچی تاکیم شوکا کورا اوزی جزا بیرور اسباب نزولده کیلتورمشدرکم صحابه‌لردن بر کیمسه خاتونینی طلاق قیلاسی کیلوب طلاق قیلورغه بر بهانه ایزلار ایدی خاتونی بالالردن آیرلاسی کیلماگانلکدن طلاقغه هیچده راضی بولماس ایدی منی طلاق قیلماغل نکاحکده تورسام راضیمن اوز نوبتیمنی ایکنچی خاتونغه باغشلادم دیور ایدی شول خصوصده حق سبحانه وتعالی آیت بیاردی کیم (وَاِنِ امْرَاَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا) واگر بر خاتون بلسه وسیزسه اوزینك ایرندن (نُشُوزًا) باش طارتونی (اَوْ اِعْرَاضًا) یا ایسه یوز دوندرماکنی یعنی ایرینك اوزندن بیزگانینی ویاراتماغانینی بلسه (فَلَا جُنَاحَ عَلَیْهِمَا) بس یوقدر هیچ بر گناه اوشبو ایر برله خاتونغه (اَنْ یُصْلِحَا بَیْنَهُمَا صُلْحًا) آلارنك صلح ایتولرنده اوز آرالرنده بر صلح ایتمك یعنی ایکیسی کیلوشسه‌لر خاتون اوزینك بر مقدار مهرندن کیچسه یاکه اوز

قالوب مسجدکه کیتدی خاتونی ساره اویقودن اویغانوب طولی قاپچقلارنی کورگاچ شادلانوب بر قاپچقنی آچدی اچنه طولی بیك نفیس بغدای اونی طاپدی فی الحال نان پشوروب بارچه جماعتلارنی طویدردی فقیرلرگه هم اولاشدی ابراهیم علیه السلام طعام ایسینی سیزوب مسجددان ایونه قایتدی بوطعام قایدان کیلدی دیوب صوراغاچ مصرداغی دوستدان کیلدی دیوب جواب بیردیلر حضرت ابراهیم ایتدی بلی خزینه‌سی هیچه کیمومی تورغان دوستدان کیلگانلکدن شول سببلی خدای تعالی آنی خلیل دیوب آطادی تفسیر حسینی

نوبتی‌نی ایکنچی خاتونغه باغشلاسه ایر هم شوکا راضی بولوب اول خاتوننی طلاق ایتماینچه قالدرسه ضرر یوقدر (وَالصُّلْحُ خَيْرٌ) وصلح ایتو یخشیراقدر دعوالاشودن هم آیرلشودن بعضیلر بو آیتنی رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم‌نك خاتون‌لرندن سوده بنت زمعه رضی‌الله عنها حقنده نازل بولدی دیمشلر رسول صلی‌الله علیه وسلم مذکوره سوده‌نی طلاق قیلغان ایدی سوده اولحضرت‌نك اوتا تورغان یولینه اولتوروب اولحضرت اوتکان وقتده تضرع ونیاز قیلوب ایتدی یارسول‌الله طلاقـٔدن رجوع قیل خدای برله آنط ایتوب ایتامن کم منم کوڭلیمده ایرلر محبتی قالماغان مڭا ایر کراك توگل لـکن من قیامت کونده سنك خاتونلرنك جملسندن بولوب قوبارلماقنی تیلارمن اوزمنك نوبتیم‌نی عائشه‌گه باغشلادم دیدی شوندن صوڭ رسول علیه‌السلام طلاقندن رجوع قیلوب سوده‌نی بنه خاتونلقغه آلدی (وَأُحْضِرَتِ الْأَنْفُسُ الشُّحَّ) وحاضر ایتولمش بولدی نفسلر صارانلقغه یعنی هر کم‌نك نفسی صارانلقغه میل ایتکوچیدر شول سببلی ایر هم خاتون اوزلرینڭ حقلرندن کیچوگه راضی بولماسلر (وَإِنْ تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا) واگر ایندگولك ایتساڭزسز هم صاقلانساڭز خاتونلرڭزغه ظلم ایتودن (فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا) بس درستلکده خدای تعالی بولدی شول نرسه برله کیم‌سز اشلارسز خبر توتقوچی وبلگوچی (وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا) والبته قادر بولماس‌سز وکوچڭز یتماس ای بردن آرتق خاتونی بولغان ایرلر (أَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ) عدللك وتیگزلك قیلمافڭزغه خاتونلر آراسنده زیرا که میل ومحبت ایتوده تیگزلك قیلو ممکن توگلدر اول اش کشی‌نك اختیارنده توگلدر شول سببلی رسول صلی‌الله علیه وسلم حضرتی آلهی منم اختیارمده بولماغان اش حقنده تیگزلك ایتوده‌منی مؤاخذه قیلماغل دیوب دعا قیلدی عائشه رضی‌الله عنهاغه محبتی باشقه خاتونلرندن آرتوغراق ایدی (وَلَوْ حَرَصْتُمْ) واگرچه حریص بولساڭزده سز عدللك قیلوغه (فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ) بس میل قیلماڭزسز تمام میل قیلماق برله یعنی خاتونلرڭزدن برسینه بیك میل ایدوب ایکنچی‌سینی طاشلاماڭز (فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ) بس قویماڭزسز اول ایکنچی خاتونڭزنی باغلانمش وحبس قیلنمش کبی ایتوب یعنی آنداین طاشلانغان خاتون ایرسز آزاد خاتون هم بولماس ایرلی‌ده بولماس اورتا آراده معلقه بولوب قالور شولای ایتوب قالدرماڭز (وَإِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا) واگر توزوك قیلساڭزسز خاتونلرڭز نوغریسنده اشڭزنی هم صاقلانساڭز آلارغه ظلم‌لق ایتودن (فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا) بس درستلکده خدای تعالی بولدی اوڭلی اونکان گناهلرنی یارلقاغوچی مؤمنلرگه مهربان ورحمتلی (وَإِنْ يَتَفَرَّقَا) واگر

آيرلشسه‌لر ايرلر برله خاتون وبرگه تورا آلماسالر (يغن الله كلا من سعته) موكسز فيلور خداى تعالى آلارنك هر قايوسينى اوزينك كيك خزينه‌سندن ورحمتندن يعنى هر قايوسينه بدلينى بيرور ايرگه خاتون وخاتونغه ايكنچى ايرنصيب فيلور (وكان الله واسعا حكيما) وبولدى خداى تعالى فضلى ورحمتى كيك بولغوچى بارچه اشلرنده حكيم بولغوچى (ولله ما فى السموات وما فى الارض) وخداى تعالى نقيدر كوكلرد بولغان نرسه هم يردا گى نرسه بارچه‌سى (ولقد وصينا الذين اوتوا الكتاب) وتحقيق وصيت فيلدقبز كتاب بيرلگان كيمسه‌لرگه (من قبلكم) سزلردن الگارى يعنى يهود ونصاراغه وصيت فيلدق (واياكم) هم سزلرگه وصيت فيلامز اى مؤمنلر (ان اتقوا الله) شويله ديوب كم تقوالق فيلكز وقورقكز خداى تعالى‌دن وشركدن صاقلانوكز (وان تكفروا) واگر كافر بولساكزسز (فان لله ما فى السموات وما فى الارض) بس درستلكده خداى تعالى نقيدر كوكلرده بولغان نرسه هم يرده بولغان نرسه يعنى سزنك كافر بولماقكزدن آكا هيچ ضرر ايرشماس بارچه نرسه آنك مخلوقى ومملوكيدر (وكان الله غنيا حميدا) وبولدى خداى تعالى موكسز اوزينك خلقندن هيچ كيمگه محتاج توگلدر مافتالنمش اوزينك ذاتنده كراك بنه‌لر مافتاسونلر وكراك مافتاماسونلر (ولله ما فى السموات) وخداى تعالى‌نقيدر كوكلرده بولغان نرسه فرشته‌لر ويولدزلردن وغيريلردن (وما فى الارض) هم يرده بولغان نرسه معادن ونباتات وحيوانات هم غيريلردن (وكفى بالله وكيلا) وكفايه اينكوچيدر خداى تعالى بنده‌لرنك اشلرينى باشقارغوچى وتدبير اينكوچى بولوب (ان يشأ يذهبكم) اگر تيلاسه خداى تعالى كيتارور سزنى ويوق فيلور همه‌لركزنى (ايها الناس) اى آدميلر (ويأت باخرين) وكيلتورور يعنى بار فيلور سزگه باشقه‌لرنى كم آلار خداى تعالى‌نك فرمانينه مطيع بولورلر (وكان الله على ذلك قديرا) وبولدى خداى تعالى اوشبو اش اوزرينه كوچى يتكوچى يعنى سزلرنى يوق فيلوب سزنك اورنكزغه باشقه قوملرنى كيلتورورگه كوچى يتار (من كان يريد) هركم تيلار بولسه اوزينك عملى برله (ثواب الدنيا) اوشبو دنيا جزاسينى يعنى دنيا فائده‌سى اوچون عمل فيلسه غنيمت مال اوچون صوغشقه بارو شكللى (فعند الله ثواب الدنيا والاخرة) بس الله تعالى قاشنده بولغوچيدر دنيا جزاسى هم آخرت جزاسى يعنى همه‌سينى بيرگوچى خداى تعالى‌در بس كشى نى اوچون شريف بولغان آخرت ثوابينى قويوب فانى وخسيس بولغان دنيا جزاسينى اختيار فيلور (وكان الله سميعا) وبولدى خداى تعالى

ایشتکوچی بارچه سوزلرنی (بَصیرًا) کورگوچی بارچه اشلرنی (یٰٓاَیُّهَا الَّذینَ اٰمَنُوا) ای ایمان کیلتورگان کمسه‌لر (کُونُوا قَوّامینَ بالْقِسْط) بولکزسز تورغوچیلر عدللك وتوغریلق برله یعنی هراشده عدللك وتوغریلقفه طرشکز (شُهَداءَ لله) گواهلر بولکز خدای تعالی اوچون یعنی راستلق وتوغریلق برله گواهلق بیرکز (وَلَوْ عَلٰی اَنْفُسِکُمْ) اگرچه اوزنفسلرکزضررینه بولسه‌ده اول‌گواهلق یعنی اوزکزگه ضرر کیلورلك بولسه‌ده توغریلق برله گواهلق بیرکز حق‌لقنی یاشورماکز ویالغانلاماکز تیسیرده مذکوردرکم انصاریلردن برکمسه رسول صلی‌الله علیه وسلمگه ابتدی یا رسول الله برکشی‌نك منم آتام اوزرنده حقی باردرمن آکا گواه من لکن آتام بیك فقیر بولغانفه کوره گواهلق بیرمی تورامن بس حق سبحانه وتعالی آیت یباردی‌کم اوز نفسلرکز ضررینه بولسه‌ده توغریلق برله گواهلق بیرکز (اَوِالْوالِدَیْن) یا ایسه آتاکزوآنا ضررینه بولسه‌ده اول گواهلق (وَالْاَقْربینَ) دخی یقین قرنداشلر ضررینه بولسه‌ده (اِنْ یَکُنْ غَنیًّا) اگر بولسه اول‌آنك ضررینه گواهلق بیرلکان کشی بای ودولتلی (اَوْ فَقیرًا) یا ایسه فقیر بولسه یعنی بای بولسه بایلقینی حرمتلاب گواهلق بیرودن طارتولماکز فقیر بولسه فقیردیوب فزغانماکز توغریلقنی ایتوکز (فَاللّٰهُ اَوْلٰی بِهِما) بس الله تعالی تیوشلیراکدر بای هم فقیرنك مصلحتلرینی بلورگه یعنی آلاراوچون نرسه مصلحت بولغانینی الله تعالی اوزی بلورا گرده آلار ضررینه گواهلق بیرو مصلحت بولماسه خدای تعالی آنك برله حکم قیلماس ایدی (فَلا تَتَّبِعُوا الْهَوٰی) بس ایارماکزسز نفس آرزوسینه (اَنْ تَعْدِلُوا) سزنك آوشمانکز اوچون توغریلقدن یعنی نفسکزگه ایاروب توغریلقدن آوشماکز (وَاِنْ تَلْوُوا) واگر تورساکزسز تل‌لرکزنی توغری گواهلقدن یعنی توغریلق برله گواهلق بیرمایوب تیك تورساکز (اَوْ تُعْرِضُوا) یا ایسه اعراض قیلساکز گواهلق بیرودن وحقلقنی یاشورساکز (فَاِنَّ اللّٰهَ کانَ بِما تَعْمَلُونَ خَبیرًا) بس درستلیکده خدای تعالی بولدی‌سز اشلی تورغان نرسه‌نی بلگوچی وخبر توتقوچی تاکم شوکا کوره جزا بیرور (یٰٓاَیُّهَا الَّذینَ اٰمَنُوا) ای ایمان کیلتورگان کمسه‌لر (اٰمِنُوا) ایمان کیلتورکز واشانوکزسز خطاب مسلمانلرغه یاکه منافقلرغه یاکه اهل کتابنك مؤمنلرینه‌در مسلمانلرغه بولسه معناسی ایمانلرکزده ثابت بولکز دیمکدر منافقلرغه بولسه ای تل‌لری برله ایمان کیلتورگان کمسه‌لر کوکل‌لرکز برله هم اشانوکز دیمکدر کتاب اهلی مؤمنلرینه‌بولسه ای کتابلرنك وپیغمبرلرنك بعضیلرینه ایمان کیلتورگان کمسه‌لر بارچه پیغمبرلرگه هم

بارچه کتابلرغه ایمان کیلتورگز دیمکدر یا که خطاب کافرلرگه در یعنی ای لات وغزاغه ایمان کیلتورگان کمسه‌لر سز ایمان کیلتورگز واشانوگز (بالله وَرَسُوله) الله تعالی گه هم آنك رسولینه‌کم محمد علیه السلامدر (وَالْكتاب الَّذی نَزَّلَ علی رَسُوله) هم اشانوگز شول کتابقه کم ایندردی آنی خدای تعالی اوزینك پیغمبرینه یعنی قرآنغه ایمان کیلتورگز (وَالْكتاب الَّذی اَنْزَلَ منْ قَبْلُ) دخی ایمان کیلتورگز شول کتابقه‌کم ایندردی آنی خدای تعالی قرآندن الگاری یعنی تورات وانجیل هم باشقه کتاب وصحیفه‌لرگه (ومَنْ یَكْفُرْ بالله) وهرکم کافر بولسه واشانماسه الله‌تعالی گه (وَمَلَآئكته) هم آنك فرشته‌لرینه (وَكُتُبه) دخی کتابلرینه (وَرُسُله) هم رسول‌لرینه (وَالْیَوْم الْاٰخر) دخی آخرت کونینه اشانماسه (فَقَدْ ضَلَّ ضَلٰلًا بَعیدًا) بس تحقیق ضلالتکه توشدی وآداشدی اول کمسه مقصوددن یراق بولغان آداشو برله (انَّ الَّذینَ اٰمَنُوا) درستلکده شول کمسه‌لرکم ایمان کیلتوردیلر موسی پیغمبرگه یعنی یهودیلر (ثُمَّ كَفَرُوا) صکره کافر بولدیلر بوزاوغه طابونوب (ثُمَّ اٰمَنُوا) مونك صوکنده ینه ایمان کیلتوردیلر ونوبه قیلدیلر (ثُمَّ كَفَرُوا) صکره ینه کافر بولدیلر عیسی علیه السلامغه انکار قیلولری برله (ثُمَّ ازْدَادُوا كُفْرًا) صکره آرتدردیلر آلار کافرلکنی محمد علیه السلامغه انکار قیلولری برله (لَمْ یَكُن الله لیَغْفرَ لَهُمْ) یارلقار بولمادی خدای تعالی آلارنك گناهلرینی زیراکه آلارنك حاللرینك آخری کفر وضلالتدر (وَلَا لیَهْدیَهُمْ سَبیلًا) هم کوندرور بولمادی آلارنی توغری یولغه (بَشِّرِ الْمُنافقینَ) سویونچ بیرگل یعنی خبر بیرگل ای محمد علیه السلام منافقلرغه (بانَّ لَهُمْ عَذَابًا اَلیمًا) شونك برله‌کم درستلکده آلارغه بولغوچیدر آخرتده رنجتکوچی عذاب (اَلَّذینَ یَتَّخذُونَ الْكافرینَ) آندین منافقلرکم توتارلر آلار کافرلرنی (اَوْلیَاءَ منْ دُونِ الْمُؤْمنینَ) اوزلرینه دوستلر ایتوب مؤمنلردن باشقه (اَیَبْتَغُونَ عنْدَهُمُ الْعزَّةَ) ایا استارلرمی اول منافقلر کافرلر قاشنده عزت واولوغلقنی (فَانَّ الْعزَّةَ لله جَمیعًا) بس درستلکده عزتنك بارچه‌سی خدای تعالی گه مخصوصدر هرکمنی تلاسه اوزی عزتلی قیلور (وَقَدْ نَزَّلَ عَلَیْكُمْ فی الْكتاب) وتحقیق ایندردی سزگه خدای تعالی ای مؤمنلر قرآنده حق سبحانه وتعالی پیغمبر علیه السلام مکه‌ده وقتده آیت ایندرگان ایدی‌کم قرآن‌نی استهزاء قیلغوچی‌لر ومسخره اینکوچیلر برله برگه اولتورشماگز ومجلسداش بولماگز دیوب بیورغان ایدی شول آیتنی یادلرینه کیلتوروب بیوردیکم تحقیق

سزلرگه ایندردی خدای تعالی قرانده (اَنْ اِذا سَمِعْتُمْ اٰیاتِ اللّٰهِ) شویله‌دیوب‌کم هر قایچان‌سز ایشتسا کز الله تعالی‌نك آیتلرینی‌کم (یُکْفَرُ بِها) کافر بولورلر واشانماسلر مشرکلر اول آیتلرگه (وَیُسْتَهْزَأُ بِها) هم استهزاء اینولور اول آیتلر برله یعنی مشرکلرنك قرآن آیتلرینه اشانماینچه استهزاء ومسخره اینکانلرینی ایشتسا کز (فَلا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ) بس اولتورماکزسز ای مؤمنلر اول مشرکلر برله وآلارنك مجلسنده تورماکز (حَتّٰی یَخُوضُوا فی حَدیثٍ غَیْرِهِ) تاکم آلار کرشکانلرینه‌چه آندن باشقه سوزگه یعنی قرآننی استهزاء قیلونی قویوب باشقه سوزلرگه کرشمای توروب آلارنك مجلسلرنده اولتورماکز (اِنَّکُمْ اِذًا مِثْلُهُمْ) درستلکده‌سز شول وقتده بولورسز آلار شکلی یعنی قرآننی مسخره اینکانده مجلسلرنده اولتورساکز سزلر هم گناهده آلارغه شریك بولورسز آلارنك کفر سوزلرینی طکلاماقکز سببلی (اِنَّ اللّٰهَ جامِعُ الْمُنافِقینَ وَالْکافِرینَ) درستلکده الله‌تعالی منافقلرنی هم کافرلرنی جیغوچیدر (فی جَهَنَّمَ جَمیعًا) نموغده آلارنك بارچه‌لرینی‌ده (اَلَّذینَ یَتَرَبَّصُونَ بِکُمْ) آندایین منافقلرکم آلار کوتوب تورورلر سزلرگه برمصیبت وبلا ایرشونی (فَاِنْ کانَ لَکُمْ فَتْحٌ مِنَ اللّٰهِ) بس اگر بولسه وایرشسه سزلرگه برفتح ونصرت خدای تعالی‌دن یعنی کافرلرگه غالب کیلساکز وغنیمت مال حاصل اینسا کز (قالُوا اَلَمْ نَکُنْ مَعَکُمْ) ایته‌لر اول منافقلر ایابز بولمادقمو سزنك برله برگه وسزگه یاردم بیرمادکمو یعنی بزلر هم سزنك برله برگه صوغشده بولدق بزلرگه‌ده غنیمت مالدن اولوش بیرکزدیورلر (وَاِنْ کانَ لِلْکافِرینَ نَصیبٌ) واگر بولسه کافرلرگه برالوش ونصیب صوغشدن یعنی کافرلر غالب کیلسه‌لر ومؤمنلر یکلسه‌لر (قالُوا) ایته‌لر اول منافقلر کافرلرگه (اَلَمْ نَسْتَحْوِذْ عَلَیْکُمْ) ایا غالب وقادر بولمادقمو بزسزنك اوزرکزگه یعنی بزلرسزنی اولتورگه کوچمز یته ایدی شولای بولسه‌ده اولتورمادك سزنی رعایه قیلدق (وَنَمْنَعْکُمْ مِنَ الْمُؤْمِنینَ) هم طیمادقمو بزسزنی مؤمنلردن یعنی مؤمنلرنك قوّتلرینی سزدن کیتاردك وآلارغه یاردم ایتمادك هم تورلی سوزلر برله فورقتوب آلارنك کوکللرینی ضعیفلندردك شول سببلی سزلر غالب کیلدکز بس آلغان مالکزغه بزلرنی هم شریك قیلکزدیوب کافرلرگه منت قیلوزلر والحاصل قایسی طرف جیکسه شول طرفقه شریك بولماقچی بولورلر (فَاللّٰهُ یَحْکُمُ بَیْنَکُمْ یَوْمَ الْقِیامَةِ) بس الله‌تعالی حکم قیلور سزنك برله منافقلر آراسنده قیامت کونده (وَلَنْ یَجْعَلَ اللّٰهُ) وهرگیز قیلماس خدای تعالی (لِلْکافِرینَ عَلَی الْمُؤْمِنینَ سَبیلًا) کافرلرگه

مؤمنلر اوزرینه بر یولنی غالب بولوغه یعنی آلارنی غالب واوستون قیلماس (انّ
الْمُنٰافِقِینَ یُخٰادِعُونَ اللّٰهَ) درستلکده منافقلر حیله ومکر قیلوٴرلر وآلداماقچی بولورلر
الله تعالینی ظاهرده اوزلرینی مسلمان کورساتوب کافرلکلرینی یاشرولری برله
(وهو خادعهم) وخدای تعالی آلارنك مکر وحیللرینه قارشی جزالرینی بیرگوچیدر
آلارنك دنیادهغی آلداولرینه قارشی آخرتده جزالری شویله بولورکم قیامت کونده
مؤمنلرگه نور بیرلکان شیکللی منافقلرگه همنور بیرلور صراط کوپرینه یتکاندن صوك
مؤمنلرنك نورلری باقی بولور شول نور یافتیسنده صراطدن اوتارلر منافقلرنك
نورلری سونب قارانغولقده قالورلر همم صراطدن اوتا آلماینچه تموغغه توشارلر
(وَاِذٰا قٰامُوٓا اِلَی الصَّلٰوةِ) وهر قایچان تورسه‌لر اول منافقلر نماز اوقورغه (قٰامُوا کُسٰالیٰ)
تورورلر آلار یالقاو وایرنگوچیلر بولغانلری حاله یعنی نمازنی اوقیسیلری کیلماینچه
ایرنوب ایرکسنگنه اوقورلر کشی کورگانده گنه اوقورلر اوزلریگنه قالغانده اوقوماسلر
(یُرٰآءُونَ النّٰاسَ) کورساتورلر آلار اوزلرینی آدمیلرگه یعنی ریا یوزندن کشیلر
کورگانده گنه عمل قیلورلر (وَلٰا یَذْکُرُونَ اللّٰهَ اِلّٰا قَلِیلاً) ویاد ایتماسلر آلار خدای
تعالینی مگر آزغنه کشی کورگانده گنه یاد قیلورلر (مُذَبْذَبِینَ بَیْنَ ذٰلِکَ) حیرتده
وترددده قالغوچیلر بولغانلری حالده اول منافقلر ایمان برله کفر آراسنده (لَآ اِلیٰ
هٰٓؤُلَآءِ) توگلدر آلار اوشبو مؤمنلرگروهی برله (وَلَآ اِلیٰ هٰٓؤُلَآءِ) هم توگلدر آلار
اوشبو کافرلرگروهی برله یعنی مؤمنلردن هم توگللردر کافرلر آراسنده هم توگللردر
بلکه ایکی آراده آبدراب تورغوچیلردر (وَمَنْ یُضْلِلِ اللّٰهُ) وهرکمنی ضلالتکه توشورسه
وتوغری یولدن آداشدرسه خدای تعالی (فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِیلاً) بس سین طابماس سن
آکا یولنی حقلق وتوغریلقغه (یٰآ اَیُّهَا الَّذِینَ اٰمَنُوا) ای ایمان کیلتورگان کمسه‌لر
(لَا تَتَّخِذُوا الْکٰافِرِینَ اَوْلِیٰآءَ) توتماکز سز کافرلرنی دوستلر ایتوب (مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِینَ)
مؤمنلردن باشقه (اَتُرِیدُونَ اَنْ یَجْعَلُوا لِلّٰهِ عَلَیْکُمْ) ایا سز تلرسزمو قیلمافینی خدای
تعالینك سزنك اوزرکزگه (سُلْطٰاناً مُبِیناً) ظاهر وروشن بولغوچی دلیلنی سزلرنی
عذاب قیلورغه یعنی کافرلر برله دوستلق قیلساکز شول اشکز سزنی تموغده عذاب
قیلوغه دلیل وسبب بولور (اِنَّ الْمُنٰافِقِینَ فِی الدَّرْکِ الْاَسْفَلِ مِنَ النّٰارِ) درستلکده
منافقلر آستهراق بولغان طبقده بولغوچیلردر اوطدن یعنی تموغنك ایك
توبانکی قاتنده بولورلر آلارنك عذابلری باشقه کافرلرنك (۱) عذابندن
قاطیراق بولور زیراکه آلار کفر برله مکر وآلداونی هم استهزائنی برگه جمع ایتکانلردر

۱) کشف الاسرارده مذکوردرکیم هر قایچان زبانیلر منافقلرنی توتوب تموغنك اوّلکی طبقه‌سینه صالورلر مالك اوطقه بولارنی یاندرغل دیوب خطاب قیلورلر اوط جواب بیرورکیم بزنك حکمیمز تیلکه‌در بولار تیللری ایله کلمهٔ شهادتنی ایتورلر ایدی شول سببلی بولارنی یاندرماسمن دیور صکره آلارنی تموغنك ایکنچی قاتینه صالورلر آنده هم اوط آلارنی یاندرودن باش طارتور صکره اوچونچی طبقه‌غه کرگزورلر آنده هم شولطریقه بولور عاقبت یدنچی طبقه‌غه ایرشورلر اوط آلارنی یاندرور منگو شونده قالورلر

تفسیر حسینی

(وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيراً) وهرگیز سن طابماس سن اول منافقلرغه بر یاردم بیرگوچینی
وآلارنی عذابدن صافلاغوچینی منافقلرنك همه‌لری اوشبو عذابده بولورلر (اَلَّا الَّذِينَ
تَابُوا) مگر عذابده بولماسلر شول کمسه‌لرکم توبه قیلدیلر منافقلقدن (وَاَصْلَحُوا) هم
توزك قیلدیلر اوزلرینك حال‌لرینی (وَاعْتَصَمُوا بِاللّٰهِ) دخی یابوشدیلر خدای‌تعالی‌نك
دینینه (وَاَخْلَصُوا دِينَهُمْ لِلّٰهِ) هم خالص وپاکیزه ایندیلر دینلرینی خدای‌تعالی اوچون
یعنی طاعت وعبادتنی خدای‌تعالی رضاسی اوچون گنه قیلدیلر (فَاُولٰئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ)
بس اوشبو توبه ایتکوچیلر وعمل‌لرینی خالص ایتکوچیلر مؤمنلر برله برگه
بولغوچیلردر دنیا وآخرتده (وَسَوْفَ يُؤْتِ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ) وتیز درکم بیرور خدای
تعالی مؤمنلرگه (اَجْراً عَظِيماً) الوغ بولغوچی اجر وثوابنی (مَا يَفْعَلُ اللّٰهُ بِعَذَابِكُمْ) نی
نرسه قیلور خدای‌تعالی سزنی عذاب قیلماق برله یعنی سزنی نی‌اوچون عذاب قیلور
(اِنْ شَكَرْتُمْ) اگر شکرانه قیلساکز سز آنك نعمتلرینه فرمانیمه بوی صنماق برله
(وَآمَنْتُمْ) هم اشانساکز سزچن کوکلدن آنك برلکینه وپیغمبرینك حقلغینه (وَكَانَ
اللّٰهُ شَاكِراً عَلِيماً) وبولدی خدای تعالی شکرانه ایتکوچیلرگه اجر وثواب بیرگوچی
شکر وایمان‌نك حقلرینی بلگوچی* (لَا يُحِبُّ اللّٰهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ) سویماس
خدای‌تعالی آشکارا قیلونی یاوز سوز برله یعنی یامان سوزنی آشکارا ایتونی سویماس
(اِلَّا مَنْ ظُلِمَ) مگر شول کمسه‌نك آشکارا ایتماکیکم ظلم‌لق ایتدیلر آکا یعنی مظلوم
بولغان وبراودن ظلم‌لق کورگان کشی اوزینه ظلم‌لق ایتکان کمسه‌نك عیبینی آشکارا
ایتسه وآندن شکایت قیلسه درستدر روایت ایدلمشدرکم بر کمسه بر قومدن ضیافت
استادی آلار آنی ضیافت ایتمادیلر وطعام بیرمادیلر اول کشی شول قومنك مروتسزلکلرندن
شکایت قیلور وزارلانور ایدی صحابه‌لردن براو شول شکایتی اوچون شلته‌لدی بس
حق سبحانه وتعالی‌دن اوشبو آیت نازل بولدیکم مظلومنك ظالمدن شکایت قیلماق
وآنك عیبینی آشکارا ایتماکی درستدر (وَكَانَ اللّٰهُ سَمِيعاً) وبولدی خدای‌تعالی ایشتکوچی
مظلومنك سوزینی (عَلِيماً) بلگوچی ظالمنك ظلمینی (اِنْ تُبْدُوا خَيْراً) اگر سز آشکارا
قیلساکز ایدگولکنی وطاعتنی (اَوْ تُخْفُوهُ) یاایسه یاشورساکز آنی وکشیگه بلدرماینچه
اشلهساکز (اَوْ تَعْفُوا عَنْ سُوءٍ) یاایسه عفو قیلساکز وکیچساکز سز براونك سزگه
قیلغان یاوزلقندن (فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفُوّاً قَدِيراً) بس درستلکده خدای تعالی بولدی
عفو ایتکوچی مؤمنلرنك کیمچیلکلرینی کوچی یتکوچی گناهکارلرنی عذاب قیلوغه
بو آیت کریمه‌ده مظلوم بولغان کشیلرنی عفو قیلمافغه تحریض وقزقدرو باردر

الجزء السادس

(انَّ الَّذينَ يَكْفُرونَ باللّٰه) درستلکده شول کمسه لرکم کافر بولورلر واشانماسلر
اللهتعالی گه (ورُسُله) هم آنك پیغمبرلرینه (ويُريدُونَ انْ يُفرّقوا) دخی تلهرلر آیرماقنی
(بَيْنَ اللّٰه ورُسُله) اللهتعالی برله پیغمبرلری آراسینی یعنی اللهتعالی گه ایمان کیلترو ب
پیغمبرلرینه انکار ایتماکچی بولورلر (ويَقُولُونَ) دخی ایتورلر (نُؤمنُ ببَعْض) بز
ایمان کیلتورامز واشانامز پیغمبرلرنك بعضلرینه (ونَكْفُر ببَعْض) وکافر بولامز آلارنك
بعضلرینه مراد یهودیلردرکم آلار بز موسی وعزیر پیغمبرلرگه ایمان کیلتورامز
عیسی ومحمدکه اشانماسمز دیورلر ایدی (ويُريدُونَ انْ يَتَّخذُوا) دخی تلهرلر
آلار شونی کم نوتسه لر آلار (بَيْنَ ذٰلكَ سَبيلًا) اوشبو ایمان برله کفر آراسنده بر
یولنی وحالانکه خدای تعالی گه ایمان بارچه پیغمبرلرگه ایمان کیلترودن باشقه طابولماس
(اُولٰئكَ هُمُ الْكافرُونَ حَقًّا) اوشبو گروه آلاردر چن کافرلرلرکم کفرلری تحقیق
ایدلگاندر هیچ وجه برله آلارنی مؤمن دیب بولماس (واَعْتَدْنا للْكافرينَ عَذابًا
مُهينًا) وحاضرلادکبز کافرلر اوچون خور قیلغوچی عذابنی (والَّذينَ اٰمَنُوا باللّٰه) وشول
کمسه لرکم ایمان کیلتوردیلر خدای تعالی گه (ورُسُله) هم آنك پیغمبرلرینه (ولَمْ
يُفرّقُوا بَيْنَ اَحَد منْهُمْ) دخی آیورمادیلر هیچ برسی آراسینی اول پیغمبرلردن بلکه
همه لرینه تیگز ایمان کیلتوردیلر (اُولٰئكَ سَوْفَ يُؤْتيهمْ) اوشبو گروه تیزدرکم
بیرور خدای تعالی آلارغه (اُجُورَهُمْ) وعده قیلنمش اجر وثوابلرینی (وكَانَ اللّٰهُ
غَفُورًا رَحيمًا) وبولدی خدای تعالی یارلقاغوچی آلارنك گناهلرینی مهربان ورحمتلی
آلارغه کوبراك تفسیرلرده مذکوردرکم یهود عالملرندن کعب بن اشرف وفیحاض
بن عازورا هم آنك امثالی رسول الله صلی الله علیه وسلمگه کیلوب ایتدیلر اگر
سن حق پیغمبر بولساك موسی پیغمبر کیلتورگان کتاب شکللی بزلرگه بریولی بر
کتاب کیلتورگل تاکم بز سنك پیغمبرلکنگا اشانورمز دیدیلر حق تعالیدن آیت
کیندی کم (يَسْئَلُكَ اَهْلُ الْكتٰاب) صورارلر سندن ای محمد علیه السلام کتاب اهلی
(اَنْ تُنَزّلَ عَلَيْهمْ) سنك ایندرماکنی آلار اوزرینه (كتٰابًا منَ السَّمٰاء) برکتابنی
کوکدن بریولی تورات شکللی یاکه موسی علیه السلامغه ایندرلگان الواح شکللی
کوکدن برنرسه گه یازیلوب ایندرلماکینی صورارلر یاکه هر قایسی اوز اسمینه
برکتاب کیلونی صورار آلارنك اوشبو معجزه نی صوراولری حقلقنی بلو اوچون توگل
بلکه تعنت وفارشیلقلرندن ایدی شول سببلی سؤاللری مقبول بولمادی حق تعالی
اوزینك حبیبی نی تسلیه ایدوب بیورورکم آلارنك اوشبو طریقه صوراولرندن

فایغور ماغل (فقد سألوا موسى أكبر من ذلك) بس تحقیق صورادیلر آلار یعنی بنی اسرائیل قومی صورادیلر موسی پیغمبردن موندن هم اولوغراق اشنی (فقالوا أرنا الله جهرة) بس ایتدیلر آلار کورساتکل سن بزلرگه الله‌نی آشکارا تاکم بزلر دنیاده کوزلریمز برله خدایمنی کورایك دیدیلر (فأخذتهم الصاعقة) بس توتدی آلارنی صاعقه اوطی یعنی کوکدن براوطه کیلوب آلارنی یاندردی (بظلمهم) آلارنك ظلم لقلری سببلی یعنی ادبسزلك قیلوب دنیاده محال بولغان اشنی صوراولری سببلی (ثم اتخذوا العجل) صکره توتدیلر آلار بوزاونی معبود ایتوب وسامری اغواسی برله بوزاوغه طابندیلر (من بعد ما جاءتهم البينات) آلارغه کیلگاندن صوك ظاهر وآچق بولغان معجزه‌لر یعنی موسی علیه‌السلامنك معجزه‌لرینی کوره توروب شول اشنی اشله‌دیلر (فعفونا عن ذلك) بس عفو قیلدق وکیچدك بز آلارنك اوشبو گناهلرندن توبه قیلولری سببلی (وآتينا موسى سلطانا مبينا) هم بیردکبز موسی پیغمبرگه ظاهر بولغوچی تسلط وایرکلی‌لکنی تاکم بوزاوغه طابونغانلرنی اولترمك برله حکم قیلدی همه‌لری آنك حکمینه بوی صندیلر (ورفعنا فوقهم الطور بميثاقهم) دخی کوتاردکبز آلارنك اوستلرینه طاوی خدایمنك عهدینی قبول قیلسونلر اوچون آلار باشلرینه طاوتوشودن تورقوب اول عهدنی قبول ایتدیلر صکره ینه بوزدیلر (وقلنا لهم) هم ایتدکبز آلارغه یوشع پیغمبر تلی برله (ادخلوا الباب سجدا) کرکز شهرنك قابقاسندن سجده قیلغانلرکز حالده دیوب آلار آنی طکلامادیلر وقارشدیلر (وقلنا لهم) دخی ایتدکبز آلارغه داود پیغمبر تلی برله (لا تعدوا في السبت) ظلم‌لق قیلماکز وچیکدن چقماکز شنبه کونده یعنی شنبه کون کسب ایتماکز وبالق توتماکز دیوب ایتدك آلار آکا هم قارشدیلر (وأخذنا منهم ميثاقا غليظا) وآلدق بز آلاردن اوشبو حکملرنك هر قایوسنده نق ومحکم بولغان عهدنی (فبما نقضهم ميثاقهم) بس آلارنك بوزولری سببلی قیلغان عهدلرینی بیاردك بز آلارغه تورلی عذابلرنی (وكفرهم بآيات الله) هم کافر بولولری واشانماولری سببلی خدای‌تعالی‌نك آیتلرینه یعنی تورانقه یاکه قرآنغه (وقتلهم الأنبياء بغير الحق) دخی اولترولری سببلی پیغمبرلرنی حقلقدن باشقه (وقولهم قلوبنا غلف) دخی ایتولری سببلی بزنك کوکل‌لرمز بوقچه اچنده واورتولمشدر بز سینك ایتکان سوزلرکنی آکلامایمز دیوب محمد علیه السلام گه یاکه بزنك کوکل‌لرمز علم وحکمت‌نك باقچه‌لریدر علم برله طولیدر سینك عامکا محتاج توگلمز دیوب ایتولری سببلی (بل طبع الله عليها بكفرهم) بلکه مهر اورغاندر خدای‌تعالی آلارنك کوکل‌لرینه

وقابلاغاندر کوکللرینی کفر وانکارلری سببلی شونك اوچون حق سوزنی آکلاماسلر وقبول قیلماسلر (فَلَا یُؤْمِنُونَ اِلَّا قَلِیلًا) بس ایمان کیلتورماسلر اول یهودیلر مگر آلاردن آزغنه کشیلر ایمان کیلترورلر عبدالله بن سلام کعب الاحبار وآلار امثالی کبیلر (وبکفرهم وقولهم علی مریم) دخی آلارغه عذاب یبارماکمز آلارنك کافر بولولری وانکار قیلولری سببلیدر عیسی پیغمبرگه هم آلارنك ایتولری سببلیدر حضرت مریم حقنده (بهتانًا عظیمًا) الوغ بولغوچی بهتانی یعنی زنا قیلدی دیماکلری سببلی (وقولهم) هم آلارنك ایتولری سببلی (انّا قتلنا المسیح) درستلکده بز اولتردك مسیحنی (عیسی ابن مریم رسول الله) الله‌نك رسولی بولغوچی مریم اوغلی عیسی‌نی الله‌نك رسولی دیوب صفتلاماق خدای تعالی‌دندر یهودیلر سوزی توگلدر (وما قتلوه) واولترمادیلر اول عیسی‌نی(۱) یهودیلر (وما صلبوه) هم آصمادیلر آلار آنی (ولکن شبه لهم) ولکن اوخشاتولمش بولدی آلارغه یعنی خدای‌تعالی‌نك قدرتی برله اوزلرینك الوغلری کوزلرینه حضرت عیسی صورتنده کورنوب عیسی دیب بلوب شونی آصدیلر بو قصه آل عمران سوره‌سنده اوتدی (وانّ الذین اختلفوا فیه) ودرستلکده شول کمسه‌لرکم خلافلق قیلشدیلر عیسی پیغبر حقنده (لفی شك منه) البته شکده وتردده بولغوچیلر در آندن یعنی عیسی علیه السلام رفع ایدلوب یهودیلر آنك اورنینه عیسی دیب بلوب ایکنچی کشینی اولترگاچ اوز آرالرنده اختلاف قیلدیلر بعضلری عیسی یالغانچی ایدی بز آنی اولتردك دیدیلر وبعضلری اگر بو اولترلگان کشی عیسی بولسه اوزمزنك یولداشیمز فایده کیتدی دیوب تحیرده قالدیلر بعضلری مونك یوزی عیسی یوزیدر وبدنی اوز یولداشیمزنك بدنیدر دیدیلر شول طریقه تورلی سوزلر سویله‌دیلر (مالهم به من علم) یوقدر اول یهودیلرنك علملری عیسی‌نك اولترلماکی حقنده یعنی کمنی اولتورگانلکلرینی آچق بلماسلر بو خصوصده علملری یوقدر (الّا اتباع الظنّ) مگر گمانغه ایاروگنه‌در یعنی باری اولتردك دیب گمانغنه قیلورلر (وما قتلوه یقینًا) واولترمادیلر آلار عیسی علیه السلامنی شکسز (بل رفعه الله الیه) بلکه کوتاردی آنی خدای تعالی اوز حضرتینه یعنی عزت وکرامت محلینه کوکگا آشوردی (وکان الله عزیزًا حکیمًا) وبولدی خدای تعالی غالب اوزینك تله‌گان اشنده حکم ایتکوچی حکمت برله (وان من اهل الکتاب) ویوقدر کتاب اهلندن هیچ براو (الّا لیؤمنن به قبل موته) مگر شولکم البته ایمان کیلترور واشانور اول عیسی پیغمبرگه اوزینك اولماکندن الگاری یعنی اجلنی معاینه کورگانده جان بیرگان وقتده آکا اشانور وآنی بلور لکن اول وقتده ایمان فائده بیرماس یاکه مراد کتاب اهلی عیسی

۱) روایت ایدلمشدر کیم یهوددن بر جماعت عیسی علیه السلام هم آنك آناسی حقنده باراماس سوزلر ایتوب حقارت قیلدیلر خدای تعالی آلارنك صورتلرینی مسخ قیلوب خنزیر ومیمون صورتنده ایتدی یهودیلر حضرت عیسی علیه السلامنی اولتورماکچی بولوب اتفاق قیلدیلر خدای تعالی اتفاقلرینی حضرت عیسی‌گه معلوم قیلدی وآنك کوکگه رفع ایدلمکچك ایکانینی خبر بیردی عیسی علیه السلام اوزینك اصحابینه ایتدی سزلردن قایسکز منم صورتیمه کروب منم اورنیمغه آصلماقغه واولتورلماکه راضی بولور وجنتکه کرور دیدی آرالرنده برسی راضی بولدی حق تعالی آنی حضرت عیسی صورتنده قیلدی کافرلر عیسی دیوب گمان ایدوب آنی توتوب دارغه آصدیلر خدای تعالی اوز قدرتی ایله حضرت عیسی‌نی کوکگه آشوردی تبیاندن

پیغمبرنك اولما کندن الکاری آکا ایمان کیلتورورلر دیمکدرکم آخر زمانده عیسی علیه‌السلام کوکدن نازل بولغاچدر شول وقتده یهود ونصارا آکا ایمان کیلتورورلر وآنك پیغمبرلکینه اقرار قیلورلر (وَیَوْمَ الْقِیٰمَةِ یَکُونُ عَلَیْهِمْ شَهِیدًا) وقیامت کونده بولور عیسی علیه‌السلام کتاب اهللری اوزرینه گواه یعنی یهودنك آنی تکذیب وانکار قیلولاریته همنصارانك آنی ابن‌الله دیماکلرینه گواه بولور (فَبِظُلْمٍ مِنَ الَّذِینَ هَادُوا) بس یهودی بولغان کمسه‌لرنك اوز ظلم‌لقلری سببلی (حَرَّمْنَا عَلَیْهِمْ) حرام قیلدقبز آلار اوزرینه (طَیِّبَاتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ) آلارغه اوّلده حلال ایتولگان پاکیزه نعمتلرنی قوش ایتلرندن وباشقه حیوانلردن کم تفصیلی انعام سوره‌سنده کیلسه کرکدر انشاءالله‌تعالی (وَبِصَدِّهِمْ عَنْ سَبِیلِ اللّٰهِ) هم آلارنك طیمافلری سببلی خدای تعالی بولندن (کَثِیرًا) کوب کمسه‌لرنی یعنی توراندا غی محمد علیه السلام صفتلرینی اوزگارتوب آکا ایمان کیلتورما ئز اول توراندده ایتولگان آخر زمان پیغمبری توگلدر دیوب اغوا قیلولاری سببلی (وَأَخْذِهِمُ الرِّبٰوا) دخی آلارنك آلولری سببلی ربانی یعنی قرضغه فائده برله آقچه بیروب ربا آشاولری سببلی (وَقَدْ نُهُوا عَنْهُ) وحالانکه طیولمش بولدیلر آلار ربادن یعنی توراندن آلارنی ربا آشاودن نهی ایتولگاندر (وَأَکْلِهِمْ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ) هم آلارنك آشاولری سببلی آدمیلرنك مال‌لرینی حقسزلق برله یعنی رشوت وغصب هم‌اوغریلق وخیانت برله (وَأَعْتَدْنَا لِلْکَافِرِینَ مِنْهُمْ) وحاضرلادکبز کافرلر اوچون اول بنی اسرائیل قومندن ویهودیلردن (عَذَابًا أَلِیمًا) رنجتکوچی عذابنی (لٰکِنِ الرّٰاسِخُونَ فِی الْعِلْمِ مِنْهُمْ) لکن علمده راسخ وکامل بولغوچیلر آلاردن یعنی بنی اسرائیلنك شریعت علمینی یخشی بلوب اخلاص برله عمل ایتکوچی عالملری عبدالله بن سلام هم آنك یولداش‌لری کبیلر (وَالْمُؤْمِنُونَ) هم مؤمنلر مهاجر وانصاری صحابه‌لردن (یُؤْمِنُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَیْكَ) ایمان کیلتورورلر واشانورلر سنك صاری ایندرلگان نرسه‌گه یعنی قرآنغه (وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ) دخی اشانورلر سندن الکاری ایندرلگان نرسه‌گه یعنی خدای تعالی‌دن پیغمبرلرگه‌ایندرلگان کتابلرنك همه‌سینه اشانورلر (وَالْمُقِیمِینَ الصَّلٰوةَ) واشانورلر آلارنمازنی تورغوغوزچیلرغه یعنی بارچه پیغمبرلرگه‌کم همه‌لرینك شریعتلرنده نماز برله امر قیلنور (وَالْمُؤْتُونَ الزَّکٰوةَ) دخی بیرگوچیلر زکوتنی (وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ) هم ایمان کیلتورگوچیلر خدای تعالی‌گه (وَالْیَوْمِ الْآخِرِ) دخی آخرت کونینه (أُولٰئِكَ سَنُؤْتِیهِمْ أَجْرًا عَظِیمًا) اوشبوذکر ایتولگان کمسه‌لر تیزدرکم

بز بیرورمز آلارغه اولوغ بولغوچی اجر وثوابنی ایمان وایندگو عمللری اوچون (انا اوحینا الیك) درستلکده بزوحی ایتدك سنك صاری ای محمد علیه السلام (کما اوحینا الی نوح) نتاك کم وحی ایتدکبز نوح پیغمبر گه (والنبیین من بعده) هم آندن صوك بولغان پیغمبرلر گه وحی ایتدك هود وصالح وغیریلر کبی علیهم السلام (واوحینا) دخی وحی ایتدکبز (الی ابراهیم واسماعیل واسحق ویعقوب) ابراهیم پیغمبر گه هم آنك اوغللری اسماعیل واسحاق هم یعقوب پیغمبرلرگه علیهم السلام (والاسباط) دخی یعقوب پیغمبرنك اوغللرینه کم بنی اسرائیل پیغمبرلریدر (وعیسی وایوب ویونس وهرون وسلیمان) دخی وحی ایتدك عیسی پیغمبر گه هم ایوب ویونس وهارون وسلیمان پیغمبرلر گه علیهم السلام یوقاریداغی والنبیین دیکان سوز گه کرکان بولسه لرده اوشبو پیغمبرلرنی خاصلاب ذکر ایتماکی تفضیل وتعظیم جهتندندر (واتینا داود زبورا) وبیردکبز داود پیغمبر گه زبور دیکان کتابنی (ورسلا قد قصصناهم علیك) دخی یباردکبز شول پیغمبرلرنی کم آلارنك قصه لرینی بیان ایتدك سنك اوزرکا اوشبو قرآنه (ورسلا لم نقصصهم علیك) هم شول پیغمبرلرنی کم آلارنی قصه ایتمادك وحاللرینی بیان قیلمادق سکا (وکلم الله موسی تکلیما) وسویلامك سویلادی خدای تعالی موسی پیغمبر گه یعنی هیچ واسطه سز خدای تعالی اوزی موسی علیه السلامغه خطاب قیلدی وسوزلاشدی (رسلا مبشرین) بیاردکبز سویونچ بیرگوچی پیغمبرلرنی ایمان اهلینه (ومنذرین) هم قورقتقوچیلرنی کافرلرگه ومنافقلرغه (لئلا یکون للناس علی الله حجة) تاکیم بولماسون اوچون آدمیلرنك خدای تعالی اوزرینه حجت ودلیللری (بعد الرسل) پیغمبرلر یبارگاندن صوك یعنی آدمیلرسن بزگه پیغمبر یبارمادك وبزلرنی حق دینکه اوندامادك دیوب ایتماسونلر اوچون پیغمبرلرنی یباردك (وکان الله عزیزا حکیما) وبولدی خدای تعالی غالب اوزینك اشلرنده حکمت برله تدبیر ایتکوچی پیغمبرلرنی یبارماکنده (لکن الله یشهد) لکن خدای تعالی گواهلق بیرور (بما انزل الیك) شول نرسه برله کم ایندردی آنی سنك صاری ای محمد علیه السلام یعنی قرآن هم پیغمبرلکگه دلیل بولغوچی معجزه لر (انزله بعلمه) ایندردی آنی خدای تعالی اوز علمی برله (والملائکة یشهدون) وفرشته لرهم گواهلق بیرورلر سنك حق پیغمبر ایدکنکا (وکفی بالله شهیدا) وکفایه ایتکوچیدر خدای تعالی گواه بولوب (ان الذین کفروا) درستلکده شول کمسه لرکم کافر بولدیلر واشانمادیلر سنك پیغمبرلککا یعنی یهودیلر (وصدوا عن

سَبیل الله) هم طیدیلر آدمیلرنی خدای تعالی یولندن یعنی ایمان کیلتورودن طیدیلر (قَدْ ضَلُّوا ضَلٰالاً بَعیدًا) تحقیق آداشدیلر آلار حق لقدن براق بولغوچی آداشماق برله (انَّ الَّذینَ کَفَرُوا) درستلکده شول کیمسه لرکم کافر بولدیلر (وَظَلَمُوا) هم ظلملق ایتدیلر محمد علیه السلامغه پیغمرلکینی انکار قیلولری برله یاکه آدمیلرگه ظلملق ایتدیلر حق دیندن آلارنی طیولری برله (لَمْ یَکُنِ اللهُ لیَغْفرَ لَهُمْ) یارلقار بولمادی خدای تعالی آلارنك گناهلرینی (وَلا لیَهْدیَهُمْ طَریقًا) هم کوندرور بولمادی آلارنی بر یولغه (الّا طَریقَ جَهَنَّمَ) مگر جهنم یولینه غنه کوندرور (خالدینَ فیها اَبَدًا) منگو قالغوچیلر بولغانلری حالده آلار اول جهنمده همیشه (وَکانَ ذٰلکَ عَلَی اللهِ یَسیرًا) وبولدی اوشبو اش یعنی آلارنی جهنمده منگو قالدرماق خدای تعالی اوزرینه آسان ویکل (یٰا اَیُّهَا النّاسُ) ای آدمیلر (قَدْ جاءَکُمُ الرَّسُولُ بالْحَقّ) تحقیق کیلدی سزلرگه پیغمبر یعنی محمد علیه السلام کیلدی حقلق وتوغریلق برله کم مراد کلمهٔ شهادت یاکه قرآندر (منْ رَبِّکُمْ) پروردکارکزطرفندن (فَاٰمنُوا خَیرًا لَکُمْ) بس ایمان کیلتورکز واشانوکزسز اول پیغمبرگه اشانمافکز خیر ویخشیراق بولور سزلرکه اوچون (وَاِنْ تَکْفُرُوا) واگر کافر بولساکز واشانماساکزسز آکا (فَاِنَّ للهِ ما فی السَّمٰوٰات وَالْاَرْض) بس درستلکده خدای تعالی نقیدر کوکلرده بولغان هم یرده بولغان نرسه بس سزلرکه کافر بولمافکزدن آکا هیچ زیان ایرشماس سزلرکه ایمان کیلتورماکزدن آکا فائده ایرشماگان شکللی (وَکانَ اللهُ عَلیمًا حَکیمًا) وبولدی خدای تعالی بلگوچی سزلرکه احوالکزنی حکم ایتکوچی حکمت ومصلحتی برله سزلرکه توغرکزده (یٰا اَهْلَ الْکتٰاب) ای کتاب اهلی خطاب یهود هم نصاراغه در (لاتَغْلُوا فی دینکُمْ) افراط وچیکدن طشلق قیلماکز دینکزده یهودیلرگه بیوررکم چیکدن چقماکز عیسی علیه السلام حقنده وآنی خورلاماکز نصارالرغه بیورور عیسی علیه السلامنی مافتاو طرفنده افراط قیلماکز وآنی خداینك اوغلی دیماکز (وَلا تَقُولُوا عَلَی اللهِ الّا الْحَقَّ) وایتماکزلر خدای تعالی اوزرینه مگر حق وتوغری سوزنی گنه ایتوکز (انَّمَا الْمَسیحُ عیسَی ابْنُ مَرْیَمَ) موندن باشقه توگلدرکم مسیح مریم اوغلی عیسی (رَسُولُ اللهِ) خدای تعالی نك رسولی ویبارگان ایلچی سیدر (وَکَلمَتُهُ) هم خدای تعالی نك کلمه سیدر یعنی خدای تعالی نك سوزی برله گنه آتاسز یاراتولغاندر (اَلْقیهٰا اِلٰی مَرْیَمَ) الفا قیلدی وصالدی اول کلمه نی خدای تعالی مریم گه یعنی اوز قدرتیم برله سندن بر اوغل بولور

١) روایت ایدلمشدر کیم عیسی علیه السلامنك کوکسکه آشقانلاندن صوك نصارا اسکسان بریل اسلام دینی اوزره ثابت بولدیلر صکره آلار برله یهودیلر آراسنده صوغش بولدی یهودیلردن بولس اسملی بر اوتکون ومکار پهلوان بارایدی صوغشه نصارادن کوب کشیلرنی اولتوردی صکره نصارا غه غایتده دشمان لقندن آلارنی توغری یولدان چقاروب ضلالتکه توشورماك قصدی ایله اوزی نك عقاب اسملی بیك یخشی آطینی بوغازلاب هم باشینه توفراق ساچوب فریاد قیلوب یغلارغه کرشدی نصرانیلر آنك یانینه کیلوب سکا نی نرسه بولدی بویله فریاد وفغان ایلاماکنکا سبب نیدر دیوب سؤال ایتدیلر اول جواب بیروب ایتدی کیم من کوکدن برطاوش ایشتدم یهود دینینی طاشلاب نصارا دینینه کرماساك سنك توبه‌ك قبول ایدلماس سنك اشك خرابلقده ضلالت ده سن دیدیلر شول سببلی اوزمنك قیلغان اشلرمگه اوکونوب

دیوب حضرت مریمگه بشارت بیردی (وَرُوحٌ مِنْهُ) هم بر روحدر اول عیسی خدای تعالی قدرتندن صادر بولغاندر سببدن باشقه (فَآمِنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِ) بس ایمان کیلتورکزسز خدای تعالی گه هم آنك رسولرینه ای نصارالر (وَلَا تَقُولُوا ثَلٰثَةٌ) دخی ایتما کزسز خدایني اوچ دیوب نصارانك بعضیلری خدای اوچدر الله وعیسی هم مریمدر دیورلر ایدی وبعضیلری خدای اوچ اقنومدن عبارتدر اب وابن هم روح القدس دیوب اعتقاد قیلورلر حق سبحانه وتعالی آلارنی بویله اعتقاد قیلودن طیوب بیوردیکم خدایني اوچدردیماکز (اِنْتَهُوا خَيْرًا لَكُمْ) سز طیولکز بو اعتقاددن طیولماقکز خیر وایذگوراك بولور سزنك اوچون (اِنَّمَا اللّٰهُ اِلٰهٌ وَاحِدٌ) موندان باشقه توگلدرکم الله تعالی بر بولغوچی خدایدر بردن آرتق بولماقی ممکن توگلدر (سُبْحَانَهُ اَنْ يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ) پاکلك برله یاد ایتمه‌مز آنی آنك بالاسی بولودن یعنی اول خدای تعالی بالادن پاك ومنزهدر بالاسی بولماقی محالدر (لَهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ) اول خدای تعالی نقیدر کوکلرده بولغان نرسه هم یردا گی نرسه بارچه‌سی آنك مخلوقی ومملوکیدر بس هیچ بر مخلوق خالقغه تیکداش وبالا بولا آلماس (وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيلًا) وکفایه ایتکوچیدر خدای تعالی بنده‌لرنك اشلرینی باشقارغوچی وتدبیر ایتکوچی بولوب خبرده کیلمشدرکم نجران نصارالری رسول صلی الله علیه وسلم حضرتینه ایتدیلر ای محمد سن نی اوچون عیسی‌نی خورلایسن وعیبلایسن اولحضرت بیوردیلرکم من عیسی حقنده عیبلاب نیندایین سوز ایتدم نصارالر ایتدیلرسن آنی خدایلنك بنده‌سی وقولیدر دیوب ایتمه‌سن قوللق عیبدر اولحضرت جواب بیردیلرکم وافعا عیسی خدایلنك بنده سیدر خدایغه بنده بولو هیچده عیب وخورلق توگلدر هیچ‌کم آنی عیبدن صاناماس بس اولحضرتنك سوزینه موافق حق تعالی‌دن آیت کیلدی‌کم (لَنْ يَسْتَنْكِفَ الْمَسِيحُ اَنْ يَكُونَ عَبْدًا لِلّٰهِ) هرگیز استنکاف قیلماس وباش طارتماس عیسی پیغمبر خدای تعالی گه بنده وقول بولودن یعنی خدایلنك قولی بولوغه هیچده خورلانماس (وَلَا الْمَلٰٓئِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ) هم خدای تعالی درگاهینه یقین بولغان فرشته‌لرده استنکاف ایتماسلر وخورلانماسلر خدایلنك بنده‌سی بولودن کافرلردن بعضیلری فرشته‌لرنی خدایلنك قزلریدر دیوب اعتقاد ایتدکلرندن فرشته‌لردن مراد عرشنی یوکلا گوچی کروبیونلردر دیوب معالمده مذکوردر والله اعلم (وَمَنْ يَسْتَنْكِفْ عَنْ عِبَادَتِهِ) وهرکم باش طارتسه وخورلانسه خدای تعالی گه قوللق قیلودن (وَيَسْتَكْبِرْ) هم اولوغلانسه وتکبرلك قیلوب عبادتدن باش طارتسه

(فسیحشرهم الیه جمیعاً) بس تیزدرکم قوبارور وجمع قیلور آلارنی یعنی مکلفلرنی جمع قیلور خدای تعالی اوزی صاری بارچه‌لرنیده تاکیم عمللرینه کورا جزا ومکافاتلرینی بیرمك اوچون (فاما الذین آمنوا) اماشول کمسه‌لرکم ایمان کیلتوردیلر (وعملوا الصالحات) هم ایذگو عمللر اشلادیلر (فیوفیهم اجورهم) بس کامل وتمام بیرور خدای تعالی آلارغه اجر وثوابلرینی ایذگو عمللری اوچون (ویزیدهم من فضله) هم آرتدرور آلارغه اوزینك فضل ورحمتندن یعنی قیلغان عمللرینه کورانچه اولوش آرتق اجر وثوابلر بیرور (واما الذین استنکفوا واستکبروا) واما شول کمسه‌لرکم خدای‌تعالی‌گه عبادت قیلوغه خورلاندیلر وباش طارتدیلر (فیعذبهم عذاباً الیماً) بس عذاب قیلور خدای آلارنی رنجتکوچی عذاب برله (ولا یجدون لهم من دون الله ولیاً ولا نصیراً) هم طاپماسلر آلاراوچون خدای تعالی‌دن باشقه‌هیچ بردوستنی ویاردم بیرگوچینی یعنی هیچ‌کم آلارغه یاردم ومدد بیروب عذابدن قوتقارماس (یا ایها الناس) ای‌آدمیلر (قد جاءکم برهان من ربکم) تحقیق کیلدی سزلرگه حجت ودلیل پروردکارکزدن یعنی محمد علیه‌السلام یاکه آنك معجزه‌لری یاکه اسلام دیمی‌در (وانزلنا الیکم نوراً مبیناً) هم ایندردك بز سنك صاری ظاهر وروشن بولغوچی نورنی کم فرآندر (فاما الذین آمنوا بالله) اما شول کمسه‌لرکم ایمان کیلتوردیلر خدای تعالی‌گه (واعتصموا به) هم یابوشدیلر آنك کتابینه (فسیدخلهم فی رحمة منه) بس تیزدرکم کرگزور خدای تعالی آلارنی اوزقاشندن بولغان رحمتکه یعنی جنتکه کرگزور (وفضل) هم اوزندن بولغوچی فضلینه‌کرگزور یعنی اوز فضلی برله انعام واحسانلر قیلور (ویهدیهم الیه صراطاً مستقیماً) دخی هدایت قیلور وکوندرور خدای تعالی آلارنی اوزینه توغری بولغوچی یولغه یعنی آلارنی اسلام دیننده ثابت قیلور وآخرتده جنت یولینه کوندرور حضرت جابر انصاری رضی‌الله عنه‌دن منقولدرکم اول ایتدی بر وقتده من صرخاو ایدم رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم منم حالمنی صوراماق اوچون کیاسگان ایدی من ایتدم یا رسول‌الله منم بر مقدار مالم باردر اوزم کلاله‌من یعنی آناآنام همْ بالام یوقدر بر نچه قز قرنداشلرم باردر منم وفاتیمدن صوك قالغان مال‌لریم نچوك تقسیم ایدلور بس حق سبحانه وتعالی‌دن آیت کیلدی‌کم (یستفتونك) فتوا صورارلر سندن ای‌محمد علیه‌السلام کلاله‌نك میراثی توغریسنده (قل الله یفتیکم فی الکلالة) ایتکل‌سن آلارغه خدای تعالی فتوا بیرور وحکم قیلور سزلرگه کلاله‌نك میراثی حقنده (ان

زاریلق قیلامن یهود دیننده فایتدم وتوبه ایتدم بوکونگه‌چه عمرم وبرانلقده غافل‌لکده اوتکان ایکان ایمدی بلدم‌دیا ی نصرانیلر بولسنك اوشبو سوزلرینه اشانوب بیك شادلانوب آنی کلیسا گه آلوب باردیلر بر یل کلیساده طاعت وعبادتکه مشغول بولوب خلقه انجیل‌د ن وعظلر سویلار ایدی‌همه‌لری آ ثااخلاص قویدیلر وآنی بیك‌سویار ایدیلر ایذگوکشی‌دیوب اعتقاد قیلدیلر بر کون بولس نصرانیلرغه ایتدی مکا کوکدن‌برندا کیلدی منم توبه‌منی خدای‌قبول ایتکان شمدی مکا رومغه کیتارگه فرمان بولدی دیوب روم ولایتینه یونالدی نسطوراسملی نصرانی‌نی اوزی اورنینه خلیفه ایدوب آنکا ایتدی کیم آلهه اوچدرعیسی ومریم هم الله‌در خلقه شویل تعلیم ایدداسن صکره یعقوب اسملی شاگردینه عیسی انسان توگلدر بلکه ابن الله‌در دیوب تعلیم ایتدی ملکا اسملی نصرانیغه خدای الله هم عیسی‌در دیدی هر قایوسینی برام برام

امرؤٌ هلكَ ليسَ لهُ ولدٌ) اگر بر ایر اولسه آنك بالاسی بولماسه یعنی ایر بالاسی بولماسه بو اورنده ولددن مراد ایر بالادر قز بالا قالسه آنك سببلی قز قرنداش میراثدن محروم ایتولماس (ولهُ أختٌ) هم بولسه اول اولگان کشینك قز قرنداشی (فلها نصفُ ما ترکَ) بس اول قرنداشکه بولور قالغان مالنك یارطیسی (وهو یرثها ان لم یکن لها ولدٌ) هم اول ایر کشی اوزی وارث بولور قز قرنداشینه اگرده قز قرنداشینك بالاسی بولماسه یعنی ایر بالاسی بولماسه (فان کانتا اثنتین) بس اگر بولسه‌لر قز قرنداشلر ایکی یعنی بردن آرتق قز قرنداشلری قالسه (فلهما الثلثان مما ترکَ) بس بولور آلارغه قالغان مالنك اوچ اولوشندن ایکی اولوشی (وان کانوا اخوةً رجالاً ونساءً) واگر بولسه‌لر وارثلر میت‌نك برتوغمه قرنداشلری ایر قرنداشلر هم قز قرنداشلر (فللذکر مثلُ حظِّ الانثیین) بس ایر قرنداشکه بیرلور ایکی قز قرنداشنك اولوشی شکلی میراث مالندن (یبین الله لکم ان تضلوا) بیان قیلور خدای‌تعالی سزلرگه میراث حکملرینی تاکیم سزنك ضلالتکه توشماسلکڭز وتوغری یولدن آداشماسلقڭز اوچون (والله بکلّ شیءٍ علیمٌ) وخدای تعالی بارچه نرسه‌نی بلگوچیدر بنده‌لرنك مصلحتلرندن.

۵نجی سوره مائده سوره‌سی بر یوزده یکرمی اوچ آیتدر همه‌سی مدینه‌ده نازل بولغاندر مگر بر آیت الیوم اکملت لکم دینکم آیتی مکه‌ده عرفاتده نازلدر

بسم الله الرحمن الرحیم

(یا أیها الذین آمنوا) ای ایمان کیلتورگان کمسه‌لر (أوفوا بالعقود) وفا قیلگڭز بر برڭز آراسنده بولغان شرعی عقدلرغه نکاح هم صاتو وآلوهم شرکت عقدلری کبی یعنی عقدلرده خیانت برله اش قیلماگز وعهدلرگزده تورگز (أحلّت لکم) حلال ایتولدی سزلرگه (بهیمة الانعام) (۱) دورت آیاقلی طوارلر توه وصغرهم قوی وصارق وکجه کبیلر (الّا ما یتلی علیکم) مگر حلال توگلدر شول نرسه‌کم اوقولور سزنك اوزرگزگه اوشبو سوره‌ده یعنی توبانده کیلاچك حرمت علیکم المیتة آیتنده ذکر ایتولگان نرسه‌لر حلال توگلدر آلاردن باشقه‌لری حلالدر (غیر محلّی الصید وانتم حرمٌ) حلال تونقو چیلرغه باشقه بولغانگز حالده آونی وحالانکه سزلر احرام باغلاغوچیلر سز یعنی حج اوچون احرام باغلاغان بولساگز شول حالده آولاغان آوگز سزلرگه حرامدر حلال بیلماگز (ان الله یحکم ما یرید) درستلکده خدای تعالی حکم قیلور

اوز قاشینه چاقروب سن منم خاص دوستیم وخلیفه‌م سن من ایرته‌گی کون اوزمنی عیسی رضاسی اوچون قربان ایداچك من اوز اورنیمه سنی خلیفه ایدوب قالدردم من اوبراتکان بولغه خلقنی دعوت قیلغل دیوب تورلی یالغانلر ایله آلارنی آلداب صکره اوزینی اوزی بوغازلادی مذکور اوچ کشی هر قایوسی اوز یولینه خلقنی دعوت ایدوب اوزلرینه اتباعلر جمع قیلدیلر اوچ تورلی مذهب بولوب هر قایوسی ایکنچینی باطلدر دیدیلر آرالرنده کوب اختلاف واقع بولدی

۱) بهیمه دیوب هر بر آوغه ایتولور انعام توه وصغرهم قوی وکجه‌در ابن عباس رضی الله عنهما دیمشلردر بهیمة الانعامدن مراد حیوانی بوغازلاغاندن صوك اچندن چقفان برانی‌در کوبراك علمآء آنی حلال دیمشلردر امام اعظم فاشنه اکر آناسی نی بوغازلاغاندن صوك اچنداگی بالاسی اولگان بولسه حلال بولماس

شول نرسه‌نی کم‌تیلار اوزی حلال وحرام توغریسنده (یَا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا) ای ایمان کیلتورگان کمسه‌لر (لَا تُحِلُّوا شَعَائِرَ اللَّهِ) حلال توتماگز وحرمتی‌نی صندرماگز خدای تعالی دینی‌نگ شعار وعلامتلرینی شعارلردن مراد حجده اشلانا تورغان عملردر یاکه احرام باغلاغان کشیگه حرام بولغان اشلردر یاکه حرم شریفدر یاکه خدای‌تعالی‌نگ امر ونهی‌لریدر حاصل معنی حج عملرینی حرمتلاب اولوغ اش بلوب اشلاگز دیمکدر یاکه احرام باغلاغان کشیلرگه حرام بولغان اشلردن اگر محرم بولساگز صافلانوگز دیمکدر یاکه حرم شریفنگ حرمتینی صندرماگز وآنده درست بولماغان اشلرنی اشلاماگز یاکه خدای‌تعالی‌نگ امر ونهی‌لرینی‌اولوغ بلوب برینه کیلتورگز دیمکدر یاکه شهر حرام بولغان آیلرنگ حرمتینی‌صندرماگز دیمکدر وبعضیلر شعائردن مراد حجده قربان ایتمك‌اوچون علامتلر ایله بیلگولانگان توه‌وصغر کبی قربانلق‌لردر دیمشلر والله تعالی اعلم (وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ) هم حلال قیلما گز شهر حرام بولغان آینی یعنی اول آیلرده صوغش قیلوب حرمتینی صندرما گز (وَلَا الْهَدْیَ) دخی حلال قیلماگز کعبة‌اللهغه قربان ایلمك اوچون بیلگولاب کیلتورلگان قربانلق‌لرنی توه وصغرهم قوی کبی یعنی اول قربانلق‌لرغه تعرض قیلماگز هم بیلگولانگان اورنلرینه کیلوب یتودن الکاری بوغازلاماگز هم آلارنگ ایتلرینی اوزگز آشاماگز دیمکدر (وَلَا الْقَلَائِدَ) دخی حلال قیلما گز قلاده وعلامت ایاسی بولغان قربانلق‌لرنی یعنی قربانلق‌ایکانی بلنسون اوچون مویونلرینه آغاچدن برنرسه یاصاب‌تیشوب آصارلر شوندای‌ین علامتلی بولغان قربان‌لرنی حلال قیلماگز وآلارغه تعرض ایتماگز (وَلَا آمِّینَ الْبَیْتَ الْحَرَامَ) دخی حلال ایتماگز بیت‌الحرام بولغان کعبة‌اللهنی زیارت قیلورغه قصد ایتکوچیلر وحج اوچون گیلگوچیلر برله صوغش نیلونی وآلارغه تعرض ایتماگز وزیان ایرشدرماگز کراك اول کیلگوچیلر مسلمانلر بولسون وکراك کافرلر بولسون (یَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ) استارلر اول زیارتنی قصدایتکوچیلر وکعبة‌اللهغه کیلگوچیلر فضل وآرتقلقنی پروردکارلرندن یعنی مؤمنلر اجر وثوابنی یاکه سوداگرلك ایدوب رزقلق حاصل قیلونی استارلر وکافرلر دنیا دولتینی ورزقنی استارلر (وَرِضْوَانًا) هم خدای‌تعالی‌نگ راضیلقی‌نی استارلر مؤمنلر (فَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا) بس هر قایچان حلال‌لانساگز واحرامدن چقساگزسز آولاگز هر تورلی آولرنی اگر تیلاساگز یعنی احرامدن چقغاچ آوآولامق حلالدر (وَلَا یَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ) والبته بوکلاتماسون سزنی وسبب بولماسون سزلرگه مشرکلردن بر گروهنگ دشمان‌لقی (أَنْ صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ) سزنی طیماقلری اوچون آلارنگ مسجدحرامده طواف

قیلودن وحج قیلودن (أن تعتدوا) سزنك چیقدن چیقماكزغه آلار حقنده یعنی حدیبیه واقعه‌سنده مشركلار سزنی مسجد حرامه كروب طواف قیلودن منع ایتكانلری اوچون سز آلاردن اوچ آلامز دیوب چیقدن چقماكز وحرم شریفنك حرمتینی صندرماكز (وتعاونوا علی البرّ والتقوی) هم یاردم ایتوشكز بر برگزگه یخشی اش وتقوالق اوزرینه (ولا تعاونوا علی الاثم والعدوان) ویاردم ایتماكز یاوزلق هم ظلم‌لق اوزرینه یعنی براونك گناه قیلمافینه یاكه بر كمسه‌گه ظلم ایتماكینه بولوشماكز ویاردم بیرماكز (واتقوا الله) هم قورقكز الله‌تعالی‌دن (انّ الله شدید العقاب) درستلكده خدای تعالی عذابی قاطی بولغوچیدر اوزندن قورقماغانلرغه (حرّمت علیكم المیتة) حرام ایتولدی سزلرگه اولاكسه وشریعتكه موافق بوغازلانمایانچه اولگان حیوانلر (والدّم) هم آقغوچی قان حرام ایتولدی (ولحم الخنزیر) دخی دوكغز ایتی سزلرگه حرام ایتوادی هم دوكغزنك بارچه اجزاسی حرامدر (وما اهلّ لغیر الله به) دخی بوغازلاغانده الله تعالی‌دن باشقه‌نك اسمینی یاد ایتولگان نرسه یعنی پوتلر اسمینی یاكه باشقه نرسه اسمینی ایتوب بوغازلاغان حیوانلر حرامدر (والمنخنقة) دخی بوغازندن بووب اولتورلگان حیوان (والموقوذة) همطاش یاكه آغاچ كبی نرسه‌لر برله صوغوب اولتورلگان حیوان سزلرگه حرام ایتولدی (والمتردیة) دخی بیوك اورندن یغولوب توشوب اولگان حیوان (والنطیحة) هم برموكورلی حیوان سوزوب اولتورگان حیوان حرام ایتولدی (وما اكل السبع) دخی یرتوچی جانور تشلاب ویرتوب اولتورگان حیوان حرامدر (الا ما ذكیتم) مگر حرام بولماس شول حیوان كم‌سز آنی بوغازلاب اولگوردكز اولماكندن الگاری وجانی چقغانچه (وما ذبح علی النّصب) دخی حرامدر سزلرگه شول نرسه‌كم بوغازلانمش بولدی اول بیت‌الحرام اطرافنده بولغان طاشلر اوزرینه اول طاشلر جمعسی اوچیوز آلتمش طاش ایدی‌كم جاهلیت خلقی اول طاشلرنی تعظیم قیلوب شولارغه قربان قیلورلر ایدی وبعضیلر نصب‌دن مراد پوتلردر دیمشلر اول تقدیرده معناسی پوتلر اوچون بوغازلانغان حیوان حرام ایتولدی دیمكدر (وان تستقسموا بالازلام) دخی حرام ایتولدی سزنك اوزقسمتكزنی استاماككز فال اوقلری برله جاهلیتده عربنك عادتلری شول ایدیكم بر اشنی اشلاماكچی یاكه بر سفركه چقماقچی بولسه‌لر فال اوقلری صالوب تفال قیلورلر ایدی اوچ اوقنیك برسینه ربم بو اشنی بیوردی دیب یازلغان بولور ایدی

وبرسینه ربیم بو اشدن طیدی دیوب یازلغان بولور ایدی واوچنچی اوقفه هیچ نرسه یازلماغان بولور ایدی شول اوچ اوقلرنی برصاونقه صالوب اوزلری قارامایه نچه آلورلر ایدی اگر اوّلگی اوق چقسه اول اشنی یخشی لقفه یوراب آنی اشلارلر ایدی ایکنچی اوق چقسه شوملانوب اول اشنی اشلاماسلر ایدی هیچ نرسه یازلماغان اوق چقسه اول اش توغریبسنده توقف قیلوب نچه وقتدن صوڭ ینه فال صالورلر ایدی شول اوقلرنی ازلام واقداح دیوب آطارلر ایدی حق تعالی مؤمنلرنی شول اشدن نهی قیلوب آنی حرام ایتدی (ذٰلِكُمْ فِسْقٌ) اوشبو اشڭز یعنی فال اوقلری صالوب بختڭزنی صناماقڭز فاسقلقدر واسلام دائره سندن طشقاری چغودر زیراکه ربیم بیوردی وربیم طیدی دیب یازولری خدای تعالی گه افترآء قیلودر یاکه شرکدر (اَلْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ) اوشبو کونده یعنی حجة الوداعنڭ عرفه سی کونده امید اوزدیلر کافر بولغان کمسه لر سزنڭ دینڭزدن یعنی سزنڭ دینڭزنی باطل ویالغانغه چغاردن امیدلرینی اوزدیلر یاکه سزنڭ اسلام دیننڈن دونما کڭزدن امیدلرینی اوزدیلر (فَلَا تَخْشَوْهُمْ) بس قورقماڭزسز ای مؤمنلر اول کافرلرنڭ فتنه سندن (وَاخْشَوْنِ) وقورقڭزسز مندن اوشبو آیة کریمه رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم نڭ آفتق حجارنده عرفه کون ایکندی نمازی وقتنده نازل بولدی رسول اکرم حضرتلری توه اوستونده آطلانغان ایدی اوشبو آیت کیلگاندن صوڭ اولحضرت دنیاده سکسان کون ترك بولدیلر بعضیلر قرآنده ایڭ صوڭ نازل بولغان آیت اوشبودر دیمشلر (اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ) (۱) اوشبو کون کامل قیلدم من سزنڭ اوچون دینڭزنی کم موندن صوڭ آنڭ حکملری اوزگارتولماس ونسخ ایدلماس (وَاَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي) هم تمام قیلدم من سزنڭ اوزرڭزگه نعمتمنی (وَرَضِيتُ لَكُمُ الْاِسْلَامَ دِينًا) واختیار قیلدم من سزنڭ اوچون اسلام دینی نی کم بارچه دینلرنڭ یخشیراقیدر (فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ) بس هرکم مضطر وعاجز قالسه آچلق حالنده وحرام بولغان طعاملردن باشقه آشارلق نرسه طاپماسه شول حالنه حرام بولغان نرسه نی آشاسه (غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِاِثْمٍ) میل اینکوچیگه باشقه بولغانی حالنده گناهقه یعنی حرام نرسه نی آشاوی لذتلانو اوچون بولماسه هم آچقه اولودن صاقلانورلق مقدارغنه آشاسه آرتق آشاماسه (فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ) بس درستلکه خدای تعالی یارلقاغوچیدر آنڭ اوشبو گناهینی مهربان ورحمت اینکوچیدر آنا ضرورت حالنه حرام طعامنی

۱) عمر بن الخطاب رضی الله عنه دن مرویدرکه یهودیلردن برکیمسه آنکا ایتدی یا امیرالمؤمنین سزنڭ کتابڭزده برآیت باردرکیم آنی اوقورسز اگر اول آیت یهودکه ایندرلگان بولسه بز آنڭ ایندرلگان کونینی اولوغ بیرام ایتوب توتار ایدك اول آیت اوشبو الیوم اکملت لکم دینکم آیتیدر عمر رضی الله عنه ایتدی بز اول آیت ایندرلگان کونننی بیلورمز اول جمعه کون عرفه کونی ایدی رسول صلی الله علیه وسلم عرفاته قائم ایدیلر دیوب اولکون بزنڭ عیدمز ایدکینه اشارت ایلادی ابن عباس رضی الله عنهما دیمشلردرکیم اولکونده بش تورلی عید وبیرام جیولدی جمعه کون هم عرفه کونی هم اولکون یهودیلرنڭ ونصارانڭ عیدلری ایدی وهم مجوسیلرنڭ بیرام کونلری ایدی وحالانکه اولکوندن الگاری هم آندن صوڭ هیچ برکونده اوشبو طریقه تورلی قوملرنڭ عیدلری برکونده جیولغانی یوقدر روایت ایدلمشدر کیم اوشبو آیت کریمه ایندرلگاچ عمر رضی الله عنه یغلادی بوکونگه چه دینیمز اشلرنده خیرمز آرتوب تورمافده ایدی ایمدی کامل بولدی موندن صوڭ نقصانغه یوز نوتماسون دیوب نورغامن دیدی واقعا بو آیت نزولندن صوڭ پیغمبرمز علیه السلام سکسان برکون گنه دنیاده تریڭ بولدیلر

آشارغه رخصت بیرمکی ایله روایت ایدلمشدرکم عدی بن حاتم هم زیدالطائی رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم حضورینه کیلوب عرض قیلدیلرکم یارسول‌الله بزلر شوندایین اورنده تورامزکم آنده اتلر هم قوشلار برله آوآولاب شونك برله معیشت قیلالر اتلر توتوب کیلتورگان آونك بعضیلرینی جانلری چقفانچه‌بوغازلاب اولگورامز وبعضیلری بز باروب یتکانچه اولگان وجانی چقفان بولادر آنك حکمی نچوکدر دیدیلر حق سبحانه وتعالی‌دن آیت کیلدیکم (یَسْئَلُونَكَ مَاذَآ اُحِلَّ لَهُمْ) صورارلر سندن ای محمد علیه‌السلام‌نی نرسه حلال ایتولدی آلارغه آشاونرسه‌لرندن (قُلْ اُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ) ایتکل‌سن آلارغه حلال ایتولدی سزگه خدای تعالی اسمی برله بوغازلانغان پاکیزه طعاملر (وَمَا عَلَّمْتُمْ مِنَ الْجَوَارِحِ) هم حلالدر سزگه شول نرسه‌نك آولاغان آوی‌کم تعلیم بیردگز واویراندگز سزآنی آوآولاغوچی حیوانلردن آوتوتقوچی اویراتولگان‌اتلرهم قوشلرکبی (مُكَلِّبِينَ) ادب بیرگوچیلر واویراتکوچیلر بولغانگز حالده سزاول حیوانلرنی (تُعَلِّمُونَهُنَّ) سز اویراتورسز آلارغه (مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللّٰهُ) شول نرسه‌دن کم بلدردی آنی‌سزگه خدای تعالی ادب‌وتعلیم بیرونك‌طریقلرندن آوتوتقوچی حیوانلرنی شوکا اویراتلورکم ایالری یبارو برله آونك آرتندن قووارلر هم ایالری چافرغاچ کیلورلر وتوتقان‌آولرینی اوزلری‌آشاماینچه ایالرینه کیلتورب بیرورلر (وَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهِ) ویاد ایتوگز الله تعالی‌نك اسمینی اول آوتوتقوچی حیوان اوزرینه آنی آوتوتماق اوچون یبارگان وقتده یعنی بسم‌الله ایتوب یبارمك کراکدر (وَاتَّقُوا اللّٰهَ) وقورقگز خدای تعالی‌دن حلال وحرام توغریسنده (اِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ) درستلکده الله‌تعالی تیز حساب ایتکوچیدر وحلال‌هم حرامدن سؤال قیلغوچیدر (اَلْيَوْمَ اُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ) اوشبو کون حلال ایتولدی سزلرگه‌ای مؤمنلر خدای تعالی اسمینی ذکر ایتوب بوغازلاغان پاکیزه حیوانلر وپاکیزه طعاملر (وَطَعَامُ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ) واوزلرینه کتاب بیرلگان کمسه‌لرنك طعاملری یعنی یهود ونصارانك بوغازلاغانلری هم باشقه طعاملری (حِلٌّ لَكُمْ) حلالدر سزلرگه ودرستدر (وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ) هم سزنك طعاملرگز حلالدر آلارغه آلارنك دینلرنده (وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ) دخی حلالدر سزلرگه آزاد بولغان زنادن صافلانغوچی خاتونلر مؤمنلردن (وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ) هم حلالدرسزگه زنادن صافلانغوچی خاتونلر سزدن الگاری کتاب بیرلگان کمسه‌لردن یعنی یهودیه ونصرانیه‌نك نکاحی حلالدر (اِذَآ اٰتَيْتُمُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ) هر قایچان بیرسا گزسز

آلارغه آلارنك مهرلرینی (مُحصنین) زنادن صافلانونی هم توزك لكنی استا گوچیلر بولغانكز حالده سز اول نكاح برله (غیر مُسافحین) آشكارا زنا اینكو چیلر گه باشقه (وَلا مُتّخذی اَخدان) هم یاشرن اویناشلر تونقوچیلرغه باشقه بولغانكز حالك (ومن یَكفُر بالاْیمان) وهركم كافر بولسه واشانماسه ایمان كیلتورماك واجب بولغان نرسه لرگه یاكه شریعت حكملرینی حلال وحرامنی انكار قیلسه (فقد حبط عمله) بس تحقیق بونمالدی وضایع بولدی آنك قیلغان عملی زیراكه ایمانسز عمله هیچ فائده یوقدر (وهو فی الاْخرة من الخاسرین) هم اول كمسه آخرتده زیان كورگوچیلردن وخسرانله قالغوچیلردندر (یا اَیُّها الَّذین اٰمنوا) ای ایمان كیلتورگان كمسه لر (اذا قُمتم الی الصَّلوة) هر قایچان تورساكز سز نماز اوقورغه یعنی نماز اوقوماقچی بولساكز واوزكز طهارتسز بولساكز (فاغسلوا وُجوهكم) بس یووكز سز یوزلركزنی مانلای ساچندن اباك آستینه چه هم بر قولاقدن ایكنچی قولاقغه چه (وَاَیدیكم الی المَرافق) هم یووكز قول لركزنی ترساكلر گه چه ترساكنی یوماق هم فرضدر (وامسحوا برُوسكم) دخی مسح قیلكز باشلركزغه امام اعظم مذهبنده باشنك دورتدن بری مقدارینه مسح قیلماق فرضدر امام مالك قاشنده بوتونلاینه مسح طارتماق فرضدر (وَاَرجُلكم الی الكَعبین) دخی یووكز آیاقلركزنی ایكی طوبقلرغه چه طوبقنك اوزینی هم یوولور (وَان كُنتم جُنبًا فاطَّهَّروا) واگر جنب بولساكز سز بس غسل قیلكزو قویونوكز (ان كنتم مرضی) واگر بولساكز سز صرغاولر هم صونی استعمال قیلو ضرر بیرورلك بولسه (اَوعلی سفر) یا ایسه سفرده بولساكز (اَو جاء احد منكم من الغائط) یا ایسه كیلسه سزنك براوكز قضای حاجتدن یعنی طهارتینی صندرغان بولسه (اَو لامستم النّساء) یا ایسه سز توتساكز خاتونلرنی یعنی مباشرة فاحشه برله طهارتكز صنغان بولسه (فلم تجدوا ماءً) بس سز طاپماساكز صونی طهارت یاكه غسل اوچون یعنی نینداین سبب برله بولسه ده صودن عاجز بولساكز (فتیمموا صعیدًا طیّبًا) بس قصد قیلكزسز پاك بولغوچی یر جنسینی یعنی پاك بولغان توفراق وقوم شكللی یر جنسندن بولغان نرسه گه تیمم صوغكز (فامسحوا بوجوهكم وایدیكم) بس مسح قیلكز یوزلركزگه هم قول لركزغه اول توفراقدن ویر جنسندن یعنی برمرتبه صوغوب یوزلركزگه ایكنچی مرتبه صوغوب قول لركزغه مسح قیلكز (ما یرید الله) تلاماس خدای تعالی

(لیجعل علیکم من حرج) شونی‌کم فیلسپه سز نك اوزرکزگه بر حرج وطارلقدن دین توغریسنده (ولکن یرید لیطهرکم) ولکن تلار خدای تعالی سزلرنی پاك فیلونی طهارتسزلقدن یا که گناهدن زیرا که طهارت گناهلرغه کفارتدر (ولیتم نعمته علیکم) هم تمام فیلونی تلار اوزینك نعمتی‌نی سزلرگه تیتم‌گه رخصت بیرماکی برله (لعلکم تشکرون) شایدکم سز شکرانه فیلورسز خدای تعالی‌نك نعمتلرینه (واذکروا نعمة الله علیکم) ویاد فیلکز الله تعالی‌نك سزلرگه انعام قیلغان نعمتی‌نی اسلام وشریعت حکملری کبی (ومیثاقه الذی واثقکم به) دخی یاد ایتکز خدای تعالی‌نك شول عهدینی‌کم باغلادی خدای تعالی سزنك برله اول عهدنی یعنی المیثاق کوننده الست بربکم خطابینه قارشی بیرگان عهدکزنی یاد ایتکز یا که میثاقدن مراد رسول اکرم صلی الله علیه وسلم‌گه لیلة العقبه‌ده قیلغان بیعت‌لریدر (اذ قلتم سمعنا واطعنا) شول وقت‌کم سز ایتدکز ایشتدکبز سنك سوزکزنی هم بوی صوندق فرمانکزغه دیوب یا که اوشبو عهد حدیبیه واقعه‌سنده آغاچ آستنده بولغان بیعت الرضواندر هر ایکی‌سی اوز اورنلرنده ذکر ایتولور انشاء الله تعالی (واتقوا الله) وقورقکز الله تعالی‌دن نعمتینه شکرانه‌سزلق قیلوده هم آنك عهدینی صندروده (ان الله علیم بذات الصدور) درستلکده الله تعالی بلگوچیدر کوکرا کلرده بولغان باشرن نیت‌لرنی وسرلرنی (یا ایها الذین امنوا) ای ایمان کیلتورگان کمسه‌لر (کونوا قوامین لله) بولکزسز قیام اینکوچیلر وتورغوچیلر حقلق برله خدای تعالی اوچون (شهداء بالقسط) گواهلر بولکز عدلك وتوغریلق برله (ولا یجرمنکم شنآن قوم) هم بوکلاتماسون سزلرنی مشرکلزدن برگروهنك دشمانلقی (علی الا تعدلوا) سزنك عدلك ایتماسلککزاوزرینه آلار توغریسنده یعنی مشرکلرگه دشمانلقکز آلارغه ظلم‌لق قیلمافکزغه سبب بولماسون دشمانلق قیلامز واوچ آلامز دیوب توغریلقدن چغوب آلارغه ظلم‌لق وخیانت ایتماکز وآلار برله قیلغان عهدکزنی بوزماکز (اعدلوا هو اقرب للتقوی) عدلك قیلکزکم اول عدلك یقینراقدر تقوالقغه (واتقوا الله) هم قورقکز الله تعالی‌دن ظلم‌لق قیلوده (ان الله خبیر بما تعملون) درستلکده الله تعالی بلگوچیدر شول نرسه‌نی‌کم سز اشلارسز عدلك وظلم‌لقدن (وعد الله الذین امنوا) وعده قیلدی الله تعالی شول کمسه‌لرگه کم ایمان کیلتوردیلر (وعملوا الصالحات) هم اشلادیلر ایزگو عمل‌لرنی (لهم مغفرة) شونك برله وعده قیلدیکم بولغوچیدر آلارغه مغفرت ویارلقاو (واجر عظیم) هم اولوغ اجر وثواب آخرتده (والذین کفروا) وشول کمسه‌لرکم کافر بولدیلر

(وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا) هم يالغانه توتديلر بزنك آيتلرمزنی يعنی قرآنه اشانمادیلر (أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ) اوشبو گروه نموغ اهللرندر روايت ايدلمشدركم رسول اكرم صلی الله عليه وسلم كافرلردن بر قومنك اوستينه صوغش قيلو اوچون بارغان ايدی اول قوم طاغلـر اچنده قلعه ياصاب اسلام لشكرندن قاچوب صافلانوب توردیلـر اوزلری مؤمنلرنی كوزوب تورورلر ايدی اولوغلری غورث اسملی ايدی شول وقتده قاطی يغمور ياودی رسول صلی الله عليه وسلم لشكردن چيتده راك يووشلانگان كيوم لرينی بر آغاچقه الوب اوزی شول آغاچنك آستونده طايانغان ايدی يانده هيچ بر قورال يوق هم اوزی يالغوز ايدی بر عرب آنی كوروب اوزلرينك اولوغلری غورثقه خبر بيردی غورث قولينه قلچ آلوب پيغمبر عليه السلامنك باشی اوچينه كيلدی مندن كم سنی صاقلار ديدی رسول صلی الله عليه وسلم الله صاقلار ديوب جواب بيردی شول حالده غورثنك قولی توتماس بولوب قلچ قولندن توشدی اول حضرت قلچنی قولينه آلوب ايمدی مندن سنی كم منع قيلور ديدی غورث هيچ كم منع قيلماس ديوب جواب بيردی هم ايمان كيلتوروب اوز قومينه قايتوب آلارنی اسلامغه اوندادی شول خصوصده آيت نازل بولدی كم (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) ای ايمان كيلتورگان كمسه لر (اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ) ياد ايتكز الله تعالی نك سزنك اوزركزگه بولغان نعمتی نی (إِذْ هَمَّ قَوْمٌ) شولوقتده كم قصد قيلدی بر قوم يعنی غورث هم آنك تابعلری قصد قيلديلـر (أَنْ يَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ) شونی كم آچسه لر آلار قوللرنی سزنك صاری يعنی سزنی هلاك ايتونی واولتورماكنی قصد قيلديلر (فَكَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ) (١) بس طيدی خدای تعالی آلارنك قوللرينی سزدن وسزنی آلارنك شرندن صاقلادی (وَاتَّقُوا اللَّهَ) وقورقكز سز الله تعالی دن آكا كفران نعمت قيلماكز (وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ) وكراكدر كم الله تعالی اوزرينه گنه توكل ايتسونلر مؤمنلر زيراكه هر خيرنی ايرشدرگوچی وضررردن صاقلاغوچی اول غنه در (وَلَقَدْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ) وتحقيق آلدی خدای تعالی بنی اسرائيل قومينك عهدلرينی موسی عليه السلامغه موافقت ايدوب جبارلر برله صوغش قيلو توغريسنده (وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ) هـم قوباردق بز بنی اسرائيلدن (اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيبًا) اون ايكی نقيب نی نقيب ديوب سردار وباشلقغه ايتولور يعنی بنی اسرائيل نك اون ايكی سبطينه اون ايكی سردار قيلدق آلارنك حاللرينی ثيكشورماك هم آلارنی اوگوتلاب تورماق اوچون اول قصه نك اجمالی اوشبودركم حق تعالی موسی عليه السلامغه ارض مقدسه نی بنی اسرائيلغه نصيب قيلورمن ديوب وعده قيلغان ايدی اول وقتده ارض مقدسه ده

(١) اوشبو معجزه بر نچه مرتبه واقع بولغاندر بوسی شولدركيم پيغمبرمز عليه السلام بر وقتده يهوديلر محله سينه بارغانلر ايدی يهوديلـردن براو ديـوار اوستونـدن اولحضرتنـك باشينه بر اولوغ طـاش طاشلاماقچی بولدی حق سبحانه وتعالی اول خبيثنك قولينی قورتـدی اوشا نداق مسيلمهٔ كـذابنك اتباعندن براو اولحضرتكه ضرر ايرشدرماكچی بولغان ايدی حق تعالی نك قدرتی ايـله قوللری قورودی تفسير جمالی

جبارلر تورورلر ایدی آلارنی عمالقه دیورلر ایدی عاد قومی نسلندن اوزون بویلی هم کوچلی کشیلر ایدی حق تعالی‌نك امری ایله فرعون هم لشکری دریاغه غرق بولوب بنی اسرائیل قومی آلاردن خلاص بولوب مصردن چقفاچ حق تعالی‌دن ارض مقدسه‌گه باروب آنداغی جبارلر برله صوغش فیلگزدیوب فرمان ایرشدی بس موسی علیه‌السلام بنی اسرائیل آراسندن اون ایکی کمسه‌نی نقیب ایتوب صایلادی هر نقیب‌نی برسبطنك اشلرینی باشقارو اوچون تعیین قیلدی اوزی قومی ایله اریحا شهرینه یقین کیلدی نقیبلرنی عمالقه قومی‌نك احوالینی تیکشورماك اوچون یباردی آلار باروب عمالقه‌نك بیك قوّتلی وکوچلی‌لر ایکانلك‌لرینی هم دولت وشوکتلرینی کوروب حیران بولدیلر بولارنك حال‌لرینی بنی اسرائیلغه قایتوب سویلاساك فورفورلر صوغشورغه کیلماسلر دیوب اوز آرالرنده حالنك حقیقتی‌نی بنی اسرائیلغه بلدرماسکه عهد قیلدیلر لکن آرالرنده ایکی نقیب‌دن باشقه‌سی قیلغان عهدلرنده تورماینچه بنی اسرائیلغه قایتوب اشنك توغریسنی سویلادیلر وعمالقه قومینك قوّت وشوکتلرینی بیان ایتدیلر بنی اسرائیل اچینه فورقو توشدی آنداین کوچلی کشیلر برله بز نچوك صوغشورمز دیدیلر (وَقَالَ اللّٰهُ اِنِّی مَعَكُمْ) وایتدی خدای تعالی درستلکده مین سزنك برله‌من یعنی نصرت ویاردمم سزنك برله‌در (لَئِنْ اَقَمْتُمُ الصَّلٰوةَ) آنط ایتارمن‌کم اگر سز تورغوزساگز نمازنی (وَاٰتَیْتُمُ الزَّكٰوةَ) هم بیرساگز زکوتنی مالگزدن (وَاٰمَنْتُمْ بِرُسُلِی) دخی سز ایمان کیلتورساگز مینم پیغمبرلرمگه (وَعَزَّرْتُمُوهُمْ) هم آلارغه قوّت بیرساگز وآلارنی الوغلاساگز (وَاَقْرَضْتُمُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا) هم قرض بیرساگز خدای تعالی‌گه کورکام قرض بیرماك یعنی خدای‌تعالی بولنده مالگزنی نفقه قیلساگز (لَاُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَیِّئَاتِكُمْ) البته مین کیچارمن سزلردن گناهلرگزنی (وَلَاُدْخِلَنَّكُمْ) هم البته مین کرگزورمن سزلرنی (جَنّٰتٍ) شول جنت باغچه‌لرینه‌کم (تَجْرِی مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ) آغار اول جنتلرنك آستلرندن یلغه‌لر (فَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ مِنْكُمْ) بس هر کم کافر بولسه اوشبو عهد صوگنده سزلردن (فَقَدْ ضَلَّ سَوَآءَ السَّبِیلِ) بس تحقیق آداشدی اول توغری یولدن بنی اسرائیل قومی اوشبو عهدلرینه وفا قیلمادیلر بس حق تعالی بیوردیکم (فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِیثَاقَهُمْ) بس صندرماقلری سببلی آلار عهدلرینی (لَعَنّٰهُمْ) لعنت ایتدکبز آلارغه وآلارنی رحمتدن سوردك یاکه آلارنك صورتلرینی آلشدردق یاکه دنیاده جزیه بیرمك برله آلارنی خورقیلدق (وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِیَةً) هم قیلدق بز آلارنك کوکللرینی قاطی وقساوتلی تاکم‌نی قدرعلامتلر ومعجزه‌لر کورسه‌لرده اثرله‌نماسلر وکوکللری

یوموشاماس (یحرفون الکلم عن مواضعه) اوزگارته‌لر آلار توراتنك سوزلرینی اورنلرندن یعنی توراته‌غی رسول‌الله صلی الله علیه وسلم‌نك صفتلرینی یاشوره‌لر وآلارنك اورنینه باشقه سوزلرنی قویالر یاکه تورات آیتلرینی اوزلری تلاگانچه تأویل قیلالر (ونسوا حظا مما ذکروا به) هم اونتدیلر آلار وقویدیلر الوشنی شول نرسه‌دنکم اوگت بیرلگان ایدیلر آنك برله توراته یعنی توراته بولغان آخر زمان پیغمبرینه ایارمك توغریسنده‌غی وعظ واوگتلرنی تمام اونتدیلر وایسلرندن چغاردیلر (ولا تزال تطلع علی خائنة منهم) وهمیشه بولورسن ای محمد علیه السلام شویله‌کم آگاه بولورسن بر خیانتکه اول یهودیلردن یعنی همیشه آلارنك خیانتلرینی بلوب تورورسن آلارهروقت خیانت قیلورلر (الا قلیلا منهم) مگر آلاردن آزغنه کشیلر خیانت قیلماسلر عبدالله بن سلام وآنك یولداشلری کبی (فاعف عنهم) بس عفو قیلغل وکیچکل سین آلاردن اگر توبه قیلسالر وایمان کیلتورسه‌لر (واصفح) هم یوز دوندرگل سین آلارغه جزا بیرودن اگر جزیه توله‌ونی قبول ایتسه‌لر (ان الله یحب المحسنین) درستلکده الله تعالی سویار ایزگولك ایتکوچیلرنی (من الذین قالوا انا نصاری) شول کمسه‌لردن‌کم ایتدیلر درستلکده بزلر نصارالرمز دیوب (اخذنا میثاقهم) آلدق بز آلاردن عهدلرینی یهودیلردن آلغان شیکللی یعنی آخر زمان پیغمبرینه ایمان کیلتررسز دیوب آلاردن هم عهد آلدق (فنسوا حظا مما ذکروا به) بس اونتدیلر آلار الوشنی شول نرسه‌دن‌کم اوگت بیرلگان ایدیلر آنك برله یعنی انجیلده‌گی آخر زمان پیغمبرینه ایارمکلری توغریسنده بولغان وعظ واوگتلرنی اونتدیلر (فاغرینا بینهم العداوة) بس قوباردق وصالدق بز آلار آراسینه دشمانلقنی (والبغضاء) دخی بر برسینه آچونی (الی یوم القیامة) قیامت کونینه‌چه تاکم نصارالر نچه گروه بولوب آیرلوب بر برسینه دشمان بولدیلر (وسوف ینبئهم الله) وتیز درکم آگاهلاندرور خدای تعالی آلارنی وآلارغه خبر بیرور (بما کانوا یصنعون) شول نرسه برله‌کم اشله‌ر بولدیلر آلار یعنی اشله‌گان اشلرینك جزاسینی بیرور (یا اهل الکتاب) ای یهود ونصارا (قد جاءکم رسولنا) تحقیق کیلدی سزگه بزنك رسولمز (یبین لکم کثیرا مما کنتم تخفون من الکتاب) بیان قیلور اول رسول سزلرگه کوبسینی شول نرسه‌دن‌کم سز یاشرور بولدکز آنی کتابدن یعنی تورات وانجیله‌گی سز یاشورگان آیتلرینی کوبسینی سزگه بیان قیلور توراته بولغان محمد علیه‌السلامنك صفتلری هم رجم آیتی کبی وانجیله‌گی

عیسی علیه السلام منك محمد علیه السلام حقنده غی بشارتی کبی (ویعفوا عن کثیر) هم عفو قیلور وکیچار اول رسول سزنك یاشورگانلرکزنك کوبسندن یعنی آلارنی بیان قیلماس وسزکه ایتماس منقولدرکم یهودیلردن برسی اول بز یاشورگان نرسه‌دن سینك عفو ایتکانك وبزلرگه بیان قیلماغانك نی نرسه‌در دیوب رسول الله صلی الله علیه وسلمدن صورادی اول حضرت جواب بیرمادیلر یهودی ایکنچی هم اوچونچی مرتبه مبالغه ایله صورادی اول حضرت یوزلرینی آندن دوندردیلر هیچ جواب بیرمادیلر یهودینك قات قات صوراوندن مقصودی اول حضرتدن مذکور نرسه‌لرنی بیان قیلدروب خدای تعالی‌نك کلامینی یالغانغه چغاروایدی اول حضرت هیچله بیان قیلماغاچ یهودی آنك راستلقینی یقینا بلوب فی الحال ایمان کیلتوردی (قد جاءکم من الله نور) تحقیق کیلدی سزگه خدای تعالی‌دن نور ویافطیلق کم کفر وضلالت فارانغولقینی کیتارور (وکتاب مبین) هم روشن وظاهر بولغوچی کتاب یعنی قرآن کیلدی بعضیلر نوردن مراد رسول اکرم صلی الله علیه وسلمدر دیمشلر (یهدی به الله) کوندرور خدای تعالی اول نور یاکه کتاب برله (من اتبع رضوانه) اوزینك راضیلقینه ایارگان کمسه‌نی (سبل السلام) سلامتلك یوللرینه یعنی عذابدن قوتولدرا تورغان حق یولغه کوندرور یاکه سلامتلك یورطی بولغان جنت یولینه کوندرور (ویخرجهم من الظلمات الی النور) هم چغارور خدای تعالی آلارنی کفر وشك هم نادانلق قارانغولقلرندن ایمان ویقین هم علم ومعرفت نورلرینه (باذنه) اوزینك فرمانی برله (ویهدیهم الی صراط مستقیم) هم کوندرور خدای تعالی آلارنی توغری یول صاری کم اسلام دینیدر (لقد کفر الذین قالوا) تحقیق کافر بولدیلر شول کمسه‌لرکم ایتدیلر (ان الله هو المسیح ابن مریم) درستلکده خدای اولدر مریم اوغلی مسیح دیوب اوشبو سوزنی یعنی حضرت عیسی‌نی خدای دیوب ایتکوچیلر نصارادن یعقوبیه دیگان گروهدر (قل) اینکل سین ای محمد علیه السلام اول سوزنی ایتکوچیلرگه (فمن یملك من الله شیئا) بس کم مالك بولور وطیا آلور خدای تعالی‌نك اراده‌سندن بر نرسه‌نی (ان اراد ان یهلك المسیح ابن مریم) اگر تلهسه خدای تعالی هلاك قیلماقنه مریم اوغلی مسیحنی (وامه) هم اول مسیح‌نك آناسی مریمنی (ومن فی الارض جمیعا) دخی یرده بولغان کمسه‌نك بارچه‌لرینی یعنی اگر خدای تعالی حضرت عیسی‌نی هم آنك آناسی مریم‌نی وهم بر یوزنداگی خلقنك بارچه‌لرینی هلاك ایتونی تیلهسه البته هلاك ایتار هیچ کم منع قیلا آلماس بس شولای بولغاچ عیسی نچوك خدای بولور هلاك بولاتورغان

نرسه‌نك خدای بولماق ممکن توگلدر (وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ) وخدای‌تعالی گه مخصوص‌در کوکلرنك هم یرنك پادشاهلغی (وَمَا بَيْنَهُمَا) هم کوك برله یر آراسنده بولغان نرسه‌نك پادشاهلقی یعنی بارچه نرسه خدای‌تعالی‌نك ملکنده وقدرتنده‌در (يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ) یارانور ویوقدن بارقیلور خدای تعالی هر نرسه‌نیکم تلر اوزی (وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) وخدای تعالی بارچه نرسه اوزرینه کوچی یتکوچیدر (وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارٰى) وایتدیلر یهودیلر هم نصارالر (نَحْنُ اَبْنٰٓؤُا اللّٰهِ وَاَحِبَّآؤُهُ) بزلر خدایتك اوغللریمز هم آنك دوستلری وسویوکلی‌لریمز دیدیلر (قُلْ) ایتکل‌سن ای محمد علیه السلام آلارغه (فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ بِذُنُوبِكُمْ) بس نی اوچون عذاب قیلور خدای سزلرنی قیلغان گناهلرگز سببلی اگر سز آنك اوغللری وسویوکلی‌لری بواسا گز سزنی عذاب قیلماس ایدی وحالانکه سزلر دنیاده قتل ایدلماك واسیر بولماق ایله عذاب ایدلورسز وآخرتده تموغده عذاب قیلنورسز بس سزلر خدایتك اوغللریده دوستلریده توگلسز (بَلْ اَنْتُمْ بَشَرٌ مِمَّنْ خَلَقَ) بلکه سزلر آدمیسز خدای تعالی یارانقان کمسه‌لرجه‌لسندن وباشقه آدمیلر شکلی سز آرتق‌لغگز یوقدر (يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَآءُ) یارلقار خدای تعالی اوزی تلاگان کمسه‌نك گناهلرینی یعنی ایمان اهلینی یارلقار (وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَآءُ) هم عذاب قیلور هرکمسه‌نی‌کم تلار اوزی آنی عذاب قیلونی یعنی کفر اهلینی عذاب قیلور (وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ) وخدای تعالی‌گه مخصوصدر کوکلرنك هم یرنك پادشاهلقی (وَمَا بَيْنَهُمَا) هم‌کوك برله یر آراسنده بولغان نرسه‌نك پادشاهلقی (وَاِلَيْهِ الْمَصِيرُ) هم اول خدای تعالی صاری بولغوچیدر بارچه‌نك فایتماقی (يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ) ای کتاب اهلی یعنی یهود ونصارا (قَدْ جَآءَكُمْ رَسُولُنَا) تحقیق کیلدی سزلرگه بزنك رسولیمز (يُبَيِّنُ لَكُمْ) بیان قیلور وبلدرور اول سزلرگه حق وتوغری بولغان یولنی (عَلٰى فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ) پیغمبرلردن فترت اوزرینه یعنی هیچ بر پیغمبر کیلماگان زمانده ووحی‌نك کیسولگان وقتنده اول رسول سزگه کیلدی (اَنْ تَقُولُوا مَا جَآءَنَا) شونك اوچونکم تاکم‌سز اینماس‌سز کیلمادی بزلرگه دیوب (مِنْ بَشِيرٍ وَلَا نَذِيرٍ) هیچ بر بشارت بیرگوچی هم قورقتقوچی یعنی بزلرگه هیچ بر پیغمبر کیلمادی هم بزلرگه جنت برله سویونچ بیرگوچی وعذابدن قورقتقوچی بولمادی دیوب اینورگه سزگه یول بولماسون اوچون خدای تعالی سزلرگه محمد علیه السلامنی پیغمبر اپتوب یباردی (وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) وخدای‌تعالی بارچه‌نرسه‌اوزرینه‌کوچی یتکوچیدر اگر تلاسه پیغمبرلرنی هیچ آرارینی کیسه‌اینچه

برسی آرتندن برسینی بیلمزلر نتاك موسی علیه السلام ایله عیسی علیه السلام آراسنده شویله قیلدی واگر تلاسه بر پیغمبر صوکندن کوب زمانلر اوتکاچ ایکنچی پیغمبر نی بیلمزلر نتاك کم عیسی علیه السلام برله محمد علیه الصلوة والسلام آراسنده آلتی یوز یل مقداری هیچ بر پیغمبر کیلماینچه فترت زمانی بولوب توردی حضرت محمد علیه السلام فترت زمانینده کیلدی (وَاذْ قَالَ مُوسٰی لِقَوْمِهٖ) ویاد ایتکل ای محمد علیه السلام شول وقت کم ایتدی موسی پیغمبر اوزینك قومینه یعنی بنی اسرائیلغه ایتدی (یٰقَوْمِ اذْکُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَیْکُمْ) ای منم قومیم سز یاد ایتکز خدای تعالی نك سزنك اوزرکزگه بولغان نعمتن (اِذْ جَعَلَ فِیْکُمْ اَنْبِیَآءَ) شول وقت کم قیلدی خدای تعالی سزلرنك آراکزده پیغمبرلر نی یعنی سزنك اوز اچکزدن کوب پیغمبرلر بیاردی کم هیچ بر قومدن اولقدر کوب پیغمبرلر کیلگانی یوقدر (وَجَعَلَکُمْ مُلُوْکًا) هم قیلدی خدای تعالی سزلر نی پادشاهلر یعنی اوّلله سز فوعون قومی قولنده مملوك واسیرلر ایدکز حاضرده هرقایسکز اوزاوزکزگه خواجه ومالك بولدکز (وَاٰتٰکُمْ مَّا لَمْ یُؤْتِ اَحَدًا مِّنَ الْعٰلَمِیْنَ) هم بیردی خدای تعالی سزلرگه شول نرسه نی کم بیرماگاندر آنی هیچ براوگه عالملر خلقندن یعنی دنیاده هیچ بر قومگه بیرماگان نعمت ودولتلر نی خدای تعالی سزلرگه انعام قیلدی بس سزلر شولارنی یاد ایتوب حق تعالی گه شکرانه قیلکز (یٰقَوْمِ ادْخُلُوا الْاَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ) ای مینم قومم سز کرکز پاکیزه بولغان برگه یعنی بیت المقدس برینه (الَّتِیْ کَتَبَ اللّٰهُ لَکُمْ) آندابن برگه کم یازدی خدای تعالی لوح المحفوظده اول برنی سزنك اوچون مسکن واورن ایتوب آنداغی جبارلر وعمالقه قومی ایله صوغشماقکز شرطی برله بنی اسرائیل نقیبلرینك سوزلرینه قاراب عمالقه غه فارشی بارورغه قورقدیلر موسی علیه السلامغه أیتدیلرکم اگر بزگه خدایدن اذن بولسه مصرغه کیری قایتور ایدك موسی علیه السلام آلارغه أیتدی (وَلَا تَرْتَدُّوْا عَلٰٓی اَدْبَارِکُمْ) وکیری دونماکز سز آرطلرکزغه یعنی مصرغه کیری قایتماکز (فَتَنْقَلِبُوْا خٰسِرِیْنَ) بس کیری قایتورسز سز زیان کورگوچیلر بولوب یعنی دنیاده صوغش فائده لرندن وآخرتده اجر وثوابدن محروم قالورسز (قَالُوْا) أیتدیلر بنی اسرائیل قومی موسی علیه السلامغه (یٰمُوْسٰٓی اِنَّ فِیْهَا قَوْمًا جَبَّارِیْنَ) ای موسی درستلکده اول ارض مقدسه ده کوچلی وقوّتلی غالب بولغوچی گروه بار درکم بزنك آلارغه فارشی تورورغه کوچمز یتماس (وَاِنَّا لَنْ نَّدْخُلَهَا) ودرستلکده بزلر هر گیز کرماسمز اول برگه (حَتّٰی یَخْرُجُوْا مِنْهَا) تاکم آنده غی قوم چفغانلر بنه چه اول یردن (فَاِنْ یَّخْرُجُوْا مِنْهَا)

بس اگر چقسه‌لر عمالقه قومی اول یردن هم اول یرنی بزلرگه طاپشرسالر (فَاِنَّا دَاخِلُونَ) بس درستلکده بزلر کرگوچیلرمز شول وقتده اول ارض مقدسه‌گه (قَالَ رَجُلَانِ) ایتدیلر ایکی ایر (مِنَ الَّذِينَ يَخَافُونَ) شول کمسه‌لردن کم قورقورلر آلار خدای تعالی‌دن (اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمَا) انعام قیلدی خدای تعالی اول ایکی ایر اوزرینه ایمان هم عهدلرنده تورماق نعمتلری برله اول ایکی ایردن مراد عمالقه قومی‌نك احوالینی تیکشورماك اوچون بارغان اون ایکی نقیب‌نك ایکسیدر آلار یوشع هم کالب اسملی ایدیلر باشقه نقیبلر فایتوب قیلغان عهدلرنده تورماینچه بنی اسرائیل‌غه عمالقه قومینك صفتلرینی وکوچلی ایدکارینی سویلهب آلارنی قورقتدیلر مذکور ایکی ایر یعنی یوشع هم کالب اوز آرالرنده قیلغان عهدلرینه وفا قیلوب عمالقه‌نك احوالینی بنی اسرائیل‌غه سویله‌مادیلر وآلارنی قورقتمادیلر بلکه عمالقه‌لر برله صوغشورغه قزقدروب اُیتدیلرکم (اُدْخُلُوا عَلَيْهِمُ الْبَابَ) کرکز سز ای بنی اسرائیل قومی عمالقه‌لر اوزرینه شهرنك قابقاسندن یعنی آلارغه شهردن کیك قرغه چغارغه ایرك بیرماکز اوزکز بر یولی شهر قابقاسندن کروب طار اورامله محاصره قیلوب آلارغه هجوم ایتکز (فَاِذَا دَخَلْتُمُوهُ فَاِنَّكُمْ غَالِبُونَ) بس هرقایچان سز کرساکز اول شهرگه اوشبو روشچه بس درستلکده سز غالبلر سز وآلارنی یکارسز مذکور ایکی نقیب اوشبو طریقه اش قیلغانده بنی اسرائیل‌نك غالب بولاچقینی الهام برله بلگانلر ایدی یاکه آلارغه موسی علیه‌السلام خبر بیرگان ایدی (وَعَلَى اللّٰهِ فَتَوَكَّلُوا) هم خدای تعالی اوزرینه توکل قیلکز واشلرکزنی طابشرکز (اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ) اگر بولساکز سز مؤمنلر واشانغوچیلر خدایینك وعده‌سینه (قَالُوا) ایتدیلر بنی اسرائیل حضرت موسی‌غه (يَا مُوسَى اِنَّا لَنْ نَدْخُلَهَا اَبَدًا) ای موسی درستلکده بزلر هرگیز کرماسمز اوشبو ولایتکه منگو (مَا دَامُوا فِيهَا) دایم بولغانلری مدتده عمالقه قومی اول اورنده یعنی عمالقه‌لر آنده بولغانده بزلر اول ارض مقدسه‌گه هیچده کراچك توگلمز (فَاذْهَبْ اَنْتَ وَرَبُّكَ) بس بارغل سین اوزك هم پروردکارك بارسون آنده (فَقَاتِلَا) بس صوغشکز سز اوزکز اول قوم برله (اِنَّا هٰهُنَا قَاعِدُونَ) درستلکده بزلر اوشبو اورنده اولتورغوچیلرمز وصوغشقه بارماسمز دیدیلر بوسوزلری برله خدای‌تعالی حقنده ادبسزلك قیلوب لایق بولماغان سوزنی ایتوب استخفاف قیلدیلر ربك برله اوزك بار دیدیلر وبعضیلر بو اورنده رب کلمه‌سندن مراد هارونذر رب سیدوخواجه معناسنده‌در هارون حضرت موسی‌دن یاشده‌اولوغراق بولغانلقدن آنی ربك

۱) روایت ایدلمشدرکیم بنی اسرائیل تیه صحراسنده آلتی فرسخ مقداری بولغان فرده آداشوب فرق یل پول بوردیلر هر ایرته کوچوب کیچکه‌چه یورورلر ایدی آخشام بنه اوزلرینی ایرته برله کوچوب کیتکان اورنلرنده تورورلر ایدی کوندز باشلری اوستونده بولوط کولاگه بولوب تورور ایدی کیچ برله نوردن برعمود ظاهر بولوب آلارغه یاقطیلق بیرور ایدی آشی تورغان طعاملری کوکدن کیلگان من وسلوی ایدی صولری موسی علیه السلام کیلتورگان طاشدن چقار ایدی حضرت یوشع برله کالبدن باشقه یکرمی یاشینده ایرشکان لرنك همه‌سی شول صحراده یورگانلرنده وفات بولدیلر بز جبارلر قریه‌سینه کرماسمز دیگانلرنك بارچه‌سی اریحا قریه‌سینه کرا آلمادیلر تیه صحراسنده وفات بولدیلر فرق یل تمام بولغاندن صوك موسی علیه السلام آلارنك قالغانلری وبالالری برله اریحا قریه‌سینه بارروب

دیدیلر دیمشلردر بو تقدیرده هارون برله ایکیکز باروب صوغش قیلکز دیکان سوز بولور (قالَ) ابتدی موسی علیه‌السلام خدای تعالی کَه مناجات قیلوب (رَبِّ اِنّی لا اَمْلِكُ اِلّا نَفْسی) ای منم پروردکاریم درستلکده من مالك توکل من مکر اوز نفسیمکه کنه مالك من (وَاَخی) هم قرنداشیمکه مالك من یعنی اوز نفسیم برله قرنداشیم هارونغه‌غنه منم اختیارم باردر باشقه‌لرغه سوزمنی کوچلاب قبول‌قیلدرا آلماسمن (فَافْرُقْ بَيْنَنا وَبَيْنَ الْقَوْمِ الْفاسِقينَ) بس آیورغل‌سن بزنك برله فاسق بولغوچی وخدای فرماننده چقغوچی گروهنك آراسینی (قالَ) ابتدی خدای تعالی (فَاِنَّها مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ اَرْبَعينَ سَنَةً) بس درستلکده اول ارض مقدسه حرام ایتولمشدر بنی اسرائیل اوزرینه فرق یل یعنی یخشیلقنك قدرینی بلمایوب خدابنك فرمانینه قارشقانلری اوچون فرق یلغه‌چه اول ارض مقدسه آلارغه حرام بولور فرق یلغه قدر آنی طابا آلماسلر (يَتيهُونَ فِي الْاَرْضِ) حیران وسرگردان بولوب آپدراب یورورلر آلارتیه یرنده یعنی ارض مقدسه‌نی طابا آلماینچه آداشوب تیه صحراسنده آپدراب یورورلر اول یرنك کیك‌لکی آلتی فرسخ مقدارنده ایدی موسی علیه‌السلامنك قومی فرق یل شول یرده آداشوب یوردیلر هر ایرته قوزغالوب سفرگه‌یونالورلر ایدی کیچکه‌چه یورورلر ایدی کیچ بولغاچ اوزلرینی ایرته برله کوچوب کیتکان اورنلرنده کورورلر ایدی شولطریقه آداشوب فرق یل یوردیلر شول فرق یل اچنده آلاردن کوبیسی وفات ایتدیلر موسی وهارون علیهما السلام‌لر هم شول مدت اچنده دنیادن کیتدیلر باش بکتلزی قارتایدیلر فرق یل تمام بولغاندن صوك حق تعالی حضرت یوشعنی پیغمبر قیلدی یوشع علیه‌السلام بنی‌اسرائیل ایله‌باروب ارض مقدسه‌گه کردی ایلیا واریحا شهرلرینی فتح قیلدی وعمالقه‌لرنی یکوب هلاك ایتدی خبرلرده کیلمشدرکم موسی علیه‌السلام اوّلده قومینه آچووی کیلوب اوزی آلار حقنده بددعا قیلغان ایدی صکره فرق یل آداشوب حیران بولوب یورماك ایله خدای تعالی‌دن حکم کیلگاچ حضرت موسی اوزینك بددعا قیلغانینه‌اوکونوب قایغوغه قالدی بس حق تعالی بیوردیکم (فَلا تَاْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفاسِقينَ) بس حسرت چیکماگل وقایغورماغل‌سن ای موسی فاسقلرگروهی اوزرینه یعنی آلارفاسقلردر خدابنك امرینه قارشدیلر شول سببلی جزالرینی طاپدیلر آلار اوچون قایغورماغل (وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ ابْنَيْ اٰدَمَ بِالْحَقِّ) واوقوغل سن ای محمد علیه السلام کتاب اهلی اوزرینه آدم پیغمبرنك ایکی اوغلی‌نك خبرینی حقلق وتوغریلق برله یعنی قابل برله هابل‌نك قصه‌سینی آلارغه بیان قیلغل اول قصه‌نك اجمالی شولدرکم حوّا آنامز

آنی فتح قیلدیلر بر روایتده موسی علیه السلامنك وفاتی شول تیه صحراسنده بولدی احتضار حالینه ایرشکاچ یوشع علیه‌السلامغه بنی اسرائیل برله اریحا قریه‌سینی باروب فتح قیلورغه وصیت ایتدی صکره حضرت یوشع باروب جبارلر برله صوغش قیلدی سدی رحمة الله علیه ایدر حق سبحانه وتعالی موسی علیه السلامغه قرنداشك هارون‌نی وفات قیلاچق من‌دیوب وحی ایتدی هارون ایله برگه فلان طاوغه بارغل دیوب امر قیلدی حضرت موسی هارون برله شول طاوغه یونالدیلر آنده بر آغاچ کوردیلر هیچده آنك مثلینی کورگانلری یوق ایدی هم بر ایوکوردیلر ایونك اچنده بر سریر وآنك اوزرنده فراش توشالگان ایدی خوش ایسلر کیلور ایدی هارون علیه السلام آنی کورگاچ بیك یاراندی اوشبو سریر اوستونده یاتوب یوقلار ایدم ایاسی کیلوب مکا آچولانور دیوب فورقامن دیدی

هر بر توغورغانده ایکی بالا توغورور ایدی برسی ایر بالاوبرسی قز بالابولور ایدی بالالر اوسوب یتکاندن صوك آدم علیه‌السلام بر قورصاقده توغان قزنی ایکنچی قورصاقده توغان اوغلغه نکاح قیلور ایدی ایکیسی بر قورصاقدن توغان اوغل برله قزنك بر برسینه نکاحلری درست بولماس ایدی فابل برله برقورصاقده توغان قزنك اسمی اقلیما ایدی غایتده کورکام وصاحب جمال ایدی هابل برله برگه توغان قزلیوزا اسملی ایدی اولقدر کورکام توگل ایدی حضرت آدم اوز شریعتی حکمنچه لیوزانی فابلغه واقلیمانی هابیلغه نکاح ایتماکچی بولدی فابل لیوزانی یاراتمادی اقلیمانی سویار ایدی حضرت آدمنك حکمینه راضی بولمادی اقلیما منم برله بر قورصاقده بولغان اول مکا تیوشلیراکدر دیدی آدم علیه‌السلام خدای تعالی‌نك حکمی شولای بولغان منم اختیارم بوقدر دیسه‌ده فابیل طکلامادی سن هابیلنی مندن آرتق کوراسن شونك اوچون کورکامراك قزنی آکا بیرماکچی بولاسن دیدی عاقبت حضرت آدم ابتدی اگر منم سوزیمگه اشانماساك هرایکیکز قربان قیلکز فایسکزنك قربانی مقبول بولسه اقلیماشوکا بولور حق تعالی بواشدن خبر بیروب بیوردیکم (اِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا) شول وقت کم تقرب ایتدیلر آلار خدای تعالی گه قربان برله یعنی خدای تعالی اوچون هر فایوسی قربان قیلدیلر هابیل‌نك قربانی بیك سیمز بر قوی ایدی اول قویننی اوزی سویار ایدی شول قویننی بر طاو باشینه کیلتوروب قویدی اگر اوشبو قربانم مقبول بولماسه اقلیمادن کیچارمن دیوب کوکلندن نیت ایتدی فابیل ایگونچی ایدی آنك قربانی بر کولته بغدای باشاغی ایدی بر طاو باشینه قویوب اوز اوزینه اگرده بو قربانم مقبول بولسه‌ده هم بولماسه‌ده اقلیمادن کیچماسمن دیدی (فَتُقُبِّلَ مِنْ اَحَدِهِمَا) بس قبول ایتولدی قربانلق آلازنك برسندن یعنی هابیل‌نك قربانی مقبول بولدی مقبول بولمافینك علامتی شول ایدیکم کوکدن بز اوط توشوب آنك قربانلق قویننی یاندردی (وَلَمْ یُتَقَبَّلْ مِنَ الْاٰخَرِ) وقبول ایتولمادی قربانلق ایکنچی سندن یعنی فابیل‌نك قربانی مقبول بولمادی آنك قویغان بغدای کولته سینی اوط کیلوب یاندرمادی فابیل‌نك بیك آچووی کیلوب حسد وکونچی لکندن عقلی فاپلاندی (قَالَ لَاَقْتُلَنَّكَ) ایتدی فابیل آچووندن هابیلگه آنط ایتارمن کم البته من سنی اولتورورمن دیدی (قَالَ) ایتدی هابیل فابیلنك سوزینه فارشی (اِنَّمَا یَتَقَبَّلُ اللّٰهُ مِنَ الْمُتَّقِینَ) موندن باشقه توکلدرکم قبول قیلور خدای تعالی تقوالق اینکوچیلردن یعنی سنك نیتنك یخشی لقده بولمادی خیانت نی تیلادك شونك اوچون سنك قربانك مقبول بولمادی آنك اوچون مکا آچولانماغل

موسی علیه السلام آکا فورقماغل سن بوسر برگه یانقل اباسی کیلسه من آنك کوکلنی طابارمن دیدی حضرت هارون شول تخت‌نك اوستینه یاتدی شول پرده حضرت هارون نك جانی قبض ایدلوب وفات بولدی اول ایوهم آغاچ غایب بولدی موسی علیه السلام یالغوزی بنی اسرائیل‌غه فایتقاچ هارونغه حسد ایدوب اوزی آنی اولتورگان دیوب موسی علیه السلامغه تهمت ایتدیلر صکره موسی علیه السلام دعاقیلوب خدای تعالی‌دن صورادی ناکیم اول سر بر یده ظاهر بولوب حضرت هارون نك جسدینی کورگاچ موسی علیه السلامغه آشاندیلر تبیاندن

اوزکدن کورگل (لَئِنْ بَسَطْتَ اِلَیَّ یَدَکَ لِتَقْتُلَنِی) اگر آچساکْ سن وصوزساکْ منم صاری قولکنی منی اولتورماکْ اوچون (مَآ اَنَا بِبَاسِطٍ یَدِیَ اِلَیْکَ) من صوزغوچی توگلمن اوزمنکْ قولیمنی سنکْ صاری (لَاَقْتُلَکَ) سنی اولتورماکم اوچون یعنی سن منی اولتورماکچی بولساکده من سنی اولتورما کچی توگلمن (اِنِّیٓ اَخَافُ اللّٰهَ رَبَّ الْعَالَمِینَ) درستلکده من قورقامن بارچه عالملرنکْ پروردکاری بولغوچی الله تعالی‌دن هابیل قابیلدن کوچلی وقوّتلیراك بولسه‌ده خدای تعالی‌دن قورقوب اولتورمکدن طیولدی وایتدی (اِنِّیٓ اُرِیدُ اَنْ تَبُوٓءَ بِاِثْمِی وَاِثْمِکَ) درستلکده من تیلارمن سنکْ قایتماقکنی منی اولتورماکْ گناهی سببلی هم آناکْا قارشقانلق گناهکْ سببلی خدای تعالی‌نکْ عذابینه (فَتَکُونَ مِنْ اَصْحَابِ النَّارِ) بس سنکْ بولماقکنی اوشبو ایکی تورلی گناه سببلی تموغ اهلندن (وَذٰلِکَ جَزَآءُ الظّٰالِمِینَ) واوشبودر ناحق بر ده کشی اولتورگان ظالملرنکْ جزاسی (فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ) بس آسان ویکْل قیلدی قابیلکه آنکْ نفسی (قَتْلَ اَخِیهِ) اوزی‌نکْ قرنداشی هابیلنی اولتورماکنی بس قابیل هابیلنی اولتورماکچی بولدی لکن نچوك اولتورورگه بلمادی چونکه اول وقتغه‌چه هیچده براو براونی اولتورگانی یوق ایدی ابلیس قابیلکْ آبدراغانینی کورگاچ بر کشی صورتنده بولوب قابیلکْ یانینه کیلدی قوینه بر قوش تونقان ایدی شول قوشنی بر طاش اوستونه قویوب ایکنچی طاش برله آکا صوغوب قوشنی اولتوردی شونی کوروب قابیل هابیلنی نچوك اولتورورگه کراك ایدکینی بلدی هابیل یوقلاغان وقتده قولینه بر ضور طاش آلوب شول طاش برله هابیل‌نکْ باشینه صوقدی (فَقَتَلَهُ) بس اولتوردی قابیل هابیلنی (فَاَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرِینَ) بس اورلدی اول قابیل اوشبو اشی سببلی زیان ایتکو چیلردن بولوب دنیا وآخرتده زیراکه دنیاده آتاسندن عاق بولوب سورلوب قالغان عمرینی کفر وضلالتده اوتکاردی وآخرتده آنکْ جزاسی شولدرکم تموغده بولغان عذابنکْ بارطیسی آنکْ یالغوزینه بولور تفسیر ثعلبی‌ده مذکوردرکم قابیل هابیلنی اولتورگاچ آنکْ میتی‌نی نی اشلاتورگه بیلمادی بر نرسه‌گه توروب فرق کون آرقاسینه کوتاروب هر طرفقه یوردی تاکیم اول میت ایسلاندی قورت قوشلر میت‌نی آشار اوچون جیولوب قابیلکه غلبه قیلدیلر قابیل تمام عاجز قالدی قایده قویارغه بیلمادی (فَبَعَثَ اللّٰهُ غُرَابًا) بس قوباردی ویبارددی خدای تعالی بر قارغانی کم (یَبْحَثُ فِی الْاَرْضِ) قازور ایدی اول قارغا اوزینکْ بورنی برله یرنی تاکیم بر چوقور پیدا قیلدی (لِیُرِیَهُ کَیْفَ یُوَارِی سَوْءَةَ اَخِیهِ) کورساتماکْ اوچون قابیلگه شونی کم نچوك اورتور ویاشورور اول

قرنداشینك گاوده‌سینی یعنی هابیلنك اولوکینی برکه نچوك کومارگه کراك ایدکینی کورساتو اوچون قارغا بورنی برله چوقور قازوب کورساتدی بر روایتده قارغا چوقور قازودی صکره بر قارغا اولوکینی کیلتوروب شول چوقورغه کومدی قابیل آنی قاراب تورور ایدی (قَالَ) ایتدی قابیل قارغانك اشینی کورگاچ (یَا وَیلَتَی أَعَجَزْتُ أَنْ أَکُونَ مِثْلَ هٰذَا الْغُرَابِ) نی‌کویونچ مکا ایامن عاجز بولدم‌مو اوشبو قارغا شکللی بولمافغه یعنی من قارغا اشل‌گان شکللی اشلی آلمام‌مو (فَأُوَارِیَ سَوْأَةَ أَخِی) بس اورتسام من قرنداشم‌نك گاوده‌سینی بس قابیل هم بر یرنی قازوب شول چوقورغه هابیل‌نك میتی‌نی دفن قیلدی (فَأَصْبَحَ مِنَ النَّادِمِینَ) بس اورلدی قابیل اوشبو اشندن صوك اوکونوچیلردن بولوب یعنی نی‌اشلاتورگه بلماینچه نچه مدت آرقاسینه کوتاروب یورگانینه اوکوندی اولتورگاچده شولای چوقور قازوب کومارگه کراك ایکان دیدی وبعضیلر دیمشلردرکم قابیل‌نك اوکونماکی‌شونك اوچون ایدی‌کم هابیلنی اولتورگاچ آتا وآناسی آنی عاق قیلدیلر وآکا بددعا ایتدیلر بارچه تنی قاپ قارا بولدی هر یرگه بارسه اوزمنی اولتورورلر دیوب قورقا تورغان بولدی هیچه طنچلق طاپمادی عاقبت اوزینك بر صوقر اوغلی‌آنی اولتوردی(مِنْ أَجْلِ ذٰلِكَ) اوشبونك اوچون یعنی قابیلنك هابیلنی اولتورمکی سببندن (کَتَبْنَا عَلَی بَنِی إِسْرَائِیلَ) یازدقبز وحکم قیلدق بنی اسرائیل اوزرینه (أَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا) شونی کم هرکم اولتورسه بر کشینی (بِغَیْرِ نَفْسٍ) آنك بر کیشنی اولتورماکندن باشقه یعنی بر کشینی اولتورگانلکی سببلی قصاص آلو اوچون توگل بلکه ناحق اورنه اولتورسه (أَوْ فَسَادٍ فِی الْأَرْضِ) یاایسه بر فساد وبوزقلق قیلودن باشقه یرده یعنی اولتورماکی اول کشینك مرتد بولو یاکه زنا قیلوهم یول باصو شکللی بوزقلقلری اوچون بولماسه (فَکَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِیعًا) بس گویاکه اول کمسه اولتورگاندر بارچه آدمیلرنی یعنی ناحق برده بر کشینی اولتورمکنك گناهی بارچه آدمیلرنی‌اولتورمك شکللیدر یمانلقده ایکیسی برابردر (وَمَنْ أَحْیَاهَا) وهرکم ترگوزسه بر کشینی یعنی براونك اولمی قالووینه سبب بولسه واولومدن قوتقارسه (فَکَأَنَّمَا أَحْیَا النَّاسَ جَمِیعًا) بس گویاکه اول کمسه ترگوزگاندر بارچه آدمیلرنی یعنی بارچه آدمیلرنك اولمی قالولرینه‌سبب بولغان شکللی اجر وثواب بولور بوکلامدن مقصود ناحق برده کشی اولتورودن ترهیب وقورقتودر هم کشی‌نی اولومدن قوتقاروغه ترغیب وقزقدرودر (وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَیِّنَاتِ) وتحقیق کیلدی بنی‌اسرائیل قومینه بزنك پیغمبرلرمز روشن

بولغوچی معجزه‌لر برله وظاهر بولغوچی آیتلر برله (ثُمَّ انَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ) مونك صوكنده
درستلكده كوبسی آلاردن (بَعْدَ ذٰلِكَ) اوشبو پیغمبرلر وآیتلر كیلگاندن صوك
(فِی الْاَرْضِ لَمُسْرِفُونَ) یرده اسراف ایتكوچیلر در وچیكدن چقفوچیلردر خدای
تعالی‌نك امر ونهی‌لرنده روایت ایدلمشدركم عرب قبیله‌لرندن بر جماعت هجرتنك
آلتنچی یلنده رسول اكرم صلی الله علیه وسلم حضور شریفلرینه كیلوب ایمان
كیلتوروب اسلام دولتی ایله مشرف بولدیلر بر نچه‌مدت مدینه‌ده قالدیلر مدینه‌نك
هواسی آلارنك مزاجلرینه كیلوشمادی صرخاو بولدیلر صورت حالنی رسول صلی الله
علیه وسلمگه عرض قیلدیلر اولحضرت آلارنی سوتلی توه‌لر بولغان بر اورنغه یبارردی
توه‌نك سوتی هم سیدوكی ایله دوالانورغه بیوردی. نچه كونلر شول برده توروب
توه سوتی‌نی وبولینی اچوب عافیت همه‌لری صحتلاندیلر سلامت‌لنوب یتكاچ شیطان
وسوسه‌سینه ایاروب بر كون رسول علیه‌السلامنك اوزینه خاص بولغان اون آلتی
توه‌نی اوغرلاب اوز قبیله‌لرینه یونالدیلر رسول صلی الله علیه وسلم‌نك قولی یسار
بر نچه كشیلر ایله آلارنك آرطلرندن قوالاب باروب یتدیلر هم آلار برله صوغش
قیلدیلر آلار كوب بولغانلقدن غالب بولوب یسارنك قول‌لرینی وآیاقلرینی كیسوب
شهید قیلدیلر بو خبر رسول صلی الله علیه وسلم حضرتینه ایرشكاچ اولحضرت آلارنك
آرطلرندن ینه بكرمی آطلی كمسه‌لرنی یبارردیلر آلار باروب خائن‌لرنك همه‌لرینی
قوللرن ،وبونلرینه باغلاب اولحضرتنك آلدینه كیلتوردیلر حق سبحانه وتعالی آیت یبارردی كم
(اِنَّمَا جَزٰٓؤُا الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ) موندن باشقه توگلدركم الله تعالی برله‌هم
آنك رسولی برله صوغش قیلا تورغان كمسه‌لرنك جزاسی یعنی خدای تعالی‌نك
هم رسولی‌نك فرمانینه قارشی كیلوب آلارنك دوستلری برله صوغشقان كشیلرنك
جزاسی (وَيَسْعَوْنَ فِی الْاَرْضِ فَسَادًا) دخی شول كمسه‌لرنك جزاسی كم سعی قیلورلر
وطرشورلر آلار یرده بوزغلق قیلوغه اوغریلق ویول كیسمك هم قتل وغارت كبی
(اَنْ يُقَتَّلُوٓا) اولتورلما كاریدر آلارنك جزاسی (اَوْ يُصَلَّبُوٓا) یا ایسه آصولمافلریدر یعنی
اگر كشی اولتورگان بولسه‌لر آلارنی اولتورماك كراكدر واگر كشیلرنی اولتوروب
مال‌لرینی هم طالاغان بولسه‌لر آلارنی دارغه آصو تیوش بولور (اَوْ تُقَطَّعَ اَيْدِيهِمْ
وَاَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلَافٍ) یا ایسه كیسولما كدر آلارنك قوللری وآیاقلری بر برسینه
خلاف یاقدن یعنی اگر كشی اولتورماینچه مال‌لرینی‌غنه طالاغان واوغرلاغان
بولسه‌لر آلارنك اوك قول‌لری برله صول آیاقلری كیسولور (اَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْاَرْضِ)
یا ایسه نفی ایتولماك وسورلماك در آلارنك جزاسی بردن یعنی آلارنی بر شهردن

ایکنجی شهرگه سورورلر اگرده قتل وغارت قیلمایانچه آدمیلرنی قورقتقان‌غنه بولسه‌لر (ذٰلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا) اوشبو ذکر ایتولگان جزالر خورلق ورسوایلق در آلار اوچون دنیاده (وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ) وبولغوچیدر آلارغه آخرتده اولوغ عذاب گناهلری اولوغ بولغانلقی اوچون (إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا) مگر شول کمسه‌لرکم توبه قیلدیلر بوزق اشلرندن وقایتدیلر (مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقْدِرُوا عَلَيْهِمْ) سزنك قادر بولمافکزدن الگاری آلار اوزرینه یعنی شول یوقاریده ذکر ایتولگان خدای ورسول برله محاربه ایتکوچی وفساد قیلغوچی کمسه‌لر سزنك قوللرکزغه توشودن الگاری توبه قیلوب شول اشلرندن قایتسه‌لر مذکور حدلر آلاردن ساقط بولور وآلارغه جزا بیرلماس (فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ) بش بلکزسز شونی‌کم الله‌تعالی یارلقاغوچیدر توبه قیلغانلرنك گناهلرینی مهربانلر آلارغه (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) ای ایمان کیلتورگان کمسه‌لر (اتَّقُوا اللَّهَ) قورقکز خدای تعالی‌دن (وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ) هم استاکز اول خدای تعالی صاری وسیله‌نی یعنی ایندگو عمللرنی وسیله قیلوب الله تعالی حضرتینه یقین بولونی استاکز (وَجَاهِدُوا فِي سَبِيلِهِ) هم صوغش قیلکز خدای تعالی یولنده ظاهری هم باطنی دشمان برله (لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ) شایدکم سزلر قول اوستونلکی طابارسز ومقصودغه ایرشورسز اوشبو اشلر سببلی (إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا) درستلکده شول کمسه‌لرکم کافر بولدیلر وخدای‌تعالی‌دن باشقه‌غه عبادت قیلدیلر (لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا) اگر آلارنقی بولسه ایدی یرده‌گی نرسه‌نك بارچه‌سی (وَمِثْلَهُ مَعَهُ) هم آنك اوخشاشی بولسه ایدی آنك برله برگه یعنی بوتون برده‌گی نرسه‌لرنك ایکی اولوشی مقداری مال کافرلرنقی بولسه ایدی (لِيَفْتَدُوا بِهِ) تاکم فدا قیلسه‌لر آلار شول نرسه‌نی اوز نفسلرینی فوتقارمق اوچون (مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ) قیامت کونینك عذابندن (مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْ) قبول ایتلماس ایدی اول فدا قیلغان نرسه‌لری آلاردن وآلار عذابدن قورتولماسلر (وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ) وبولغوچیدر اول کافرلرگه رنجتکوچی عذاب آخرتده (يُرِيدُونَ أَنْ يَخْرُجُوا مِنَ النَّارِ) تلهرلر اول کافرلر چقماقلرینی اوطدن یعنی تموغدن چغاسیاری کیلور (وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنْهَا) وتوگلدر آلار چقغوچیلر اول اوطدن یعنی آلارغه هیچده چغو یوقدر (وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌ) وبولغوچیدر آلارغه دائم بولغان عذابکم هیچده بتماس وکیسولماس (وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ) واوغری بولغوچی ایر هم اوغرلاوچی خاتون کشی (فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا) بس کیسوکز سز آلارنك قوللرینی شریعت اسلامیه‌ده

اوغرینك جزاسی قولینی کیسو درامام اعظم مذهبنه اون درهم مقداری اوغرلاسه قولی کیسولور آندن آزده کیسولماس (جَزَآءًۢ بِمَا كَسَبَا) جزا بیرماك جزا بیرور خدای تعالی اول اوغری ایرهم خاتونغه آنلرنك اشلاگان اشلری سببلی (نَكَالًا مِّنَ اللَّهِ) عذاب وعقوبت اوچون آلارغه خدای تعالی فاشندن تا کم ایکنچی مرتبه شوندای اشنی اشل ماسونلر وتوبه قیلسونلر اوچون (وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ) وخدای تعالی غالبدر اوزینك حکمنده دانا وحکیمدر کم حکمت برله حکم قیلور (فَمَن تَابَ مِنۢ بَعْدِ ظُلْمِهِۦ) بس هر کم توبه قیلسه اوزینك ظلم لقندن صوك یعنی اوغریلقندن توبه قیلسه (وَأَصْلَحَ) هم توزوك قیلسه اوزینك اشینی (فَإِنَّ اللَّهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ) بس درستلکده الله تعالی آنك توبه سینی قبول قیلور وآنی یارلقار لکن قولی کیسولماك حکمی ساقط بولماس (إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ) درستلکده خدای تعالی یارلقاغوچیدر آنك گناهینی مهربان ورحمت ایتکوچیدر (أَلَمْ تَعْلَمْ) ایا سین بلمادکمو ای محمد علیه السلام (أَنَّ اللَّهَ لَهُۥ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ) شونی کم خدای تعالی آکا مخصوصدر کوکلرنك هم یرنك پادشاهلغی (يُعَذِّبُ مَن يَشَآءُ) عذاب قیلور هر کمسه نی کم تلهراوزی آنی عذاب قیلونی (وَيَغْفِرُ لِمَن يَشَآءُ) ومغفرت قیلور شول کمسه گه کم تلهراوزی آنی یارلقامافنی (وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ) وخدای تعالی بارچه نرسه اوزرینه کوچی یتکوچیدر عذابقه هم مغفرتکه کوچی یتار (يَٰٓأَيُّهَا ٱلرَّسُولُ) ای یبارلمش پیغمبر تشریف وحرمتلهمك اوچون اول حضرت صلی الله علیه وسلمنی لقبلری برله یاد ایتوب یا ایها الرسول دیوب خطاب قیلدی باشقه پیغمبرلرگه اسملری برله خطاب ایتدی نتاکم یاآدم یانوح یاابراهیم یاموسی یاعیسی دیوب هر قایوسینی اسملری برله آتاب خطاب قیلدی اما رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلرینه یاایها النبی یاایها الرسول دیوب خطاب برله مشرف قیلدی وبیوردیکم ای بنه لرگه یبارلگان رسول (لَا يَحْزُنكَ ٱلَّذِينَ يُسَٰرِعُونَ فِى ٱلْكُفْرِ) قایغوغه صالماسونلر سینی شول کمسه لرکم آشغورلر کافرلك گه یعنی سین حسرت چیکما گل وقایغورماغل اوزلرینی کفرگه توشورگان وکافر بولغان کمسه لر اوچون (مِنَ ٱلَّذِينَ قَالُوٓا۟) شول کمسه لردن اول کفرگه آشقوچی کمسه لرکم ایتدیلر آلار (ءَامَنَّا) بز ایمان کیلتوردك واشاندق دیوب (بِأَفْوَٰهِهِمْ) آغزلری برله ایتدیلر (وَلَمْ تُؤْمِن قُلُوبُهُمْ) وایمان کیلتورمادی آلارنك کونگللری آلار منافقلردرکم ظاهردن اوزلرینی مسلمان کورساتورلر وکونگللرندن اشانماسلر کافرلر برله دوستلق قیلورلر (وَمِنَ ٱلَّذِينَ هَادُوا۟) وشول کمسه لردنکم یهودی بولدیلر بعضیلری (سَمَّٰعُونَ لِلْكَذِبِ)

ایشتکو چیلر درسینك سوزکنی یالغان ایتمك اوچون یعنی صوکندن باشقه یهودیلرگه محمد شویله سویله‌دی دیوب سین ایتماگان سوزلرنی یالغانلاب ایتو اوچون سینك سوزلرکنی طکلار لر آلاردن مراد مدینه یهودیلریدر (سَمّاعُونَ لِقَوْمٍ آخَرِینَ لَمْ یَأْتُوكَ) ایشتکو چیلر وطکلاوچیلردر اول مدینه یهودیلری سینك سوزلرکنی ایکنچی بر گروه اوچون‌کم آلار کیلمادیلر سینك حضورکا یعنی سینك مجلسکا کیلمی تورغان وچیقده تورا تورغان خیبر یهودیلرینه محمد علیه‌السلام ایتدی دیوب تورلی یالغان سوزلرنی سویله‌مك اوچون جاسوسلق ایتو اوچون سینك سوزلرکنی طکلار لر مدینه‌یهودیلری جاسوسلق قیلوب مسلمانلرنك خبرلرینی خیبر یهودیلرینه ایرشدرورلر ایدی بو آیت کریمه‌نك سبب نزولی شولدرکم خیبر یهودیلرینك الوغلرندن بر خاتون برله بر ایر زنا قیلدیلر هر ایکسی محصن ایدیلر تورات حکمنچه آلارنك جزالری رجم یعنی طاش برله آطولماق ایدی اول زنا قیلغان ایر وخاتون قدرلی والوغ کمسه‌لردن بولغانلقدن یهودیلر آلارنی رجم قیلونی مناسب کورمادیلر اوز آرالرنده کیکاشوب ایتدیلرکم مؤمنلرنك کتابلرنده یعنی قرآنده رجم حکمی یوقدر محمد علیه‌السلامدن حکم قیلدرایق زنا قیلغان ایر وخاتوننی فاجچی برله حد صوغارغه قوشسه آنك حکمینی قبول ایتارمز واگر رجم برله حکم قیلسه قبول ایتماسمز دیدیلر اشبو نیت برله آلاردن بر جماعت زنا قیلغان ایر هم خاتوننی برگه آلوب مدینه‌گه کیلدیلر اوّل مدینه یهودیلرینی کوروب صورت حالنی آلارغه سویله‌دیلر مدینه یهودلرینك الوغلری رسول صلی الله علیه وسلم‌نك حضور شریفلرینه کیلوب محصن ایر ومحصنه خاتون زنا قیلسه‌لر آلارغه نیندای حد وجزا بیرلور دیوب سؤال قیلدیلر اول حضرت بیوردیلرکم سزلر مینم قیلغان حکمم گه راضی بولورسزمو یهودیلر راضیمز دیدیلر فی‌الحال جبرائیل علیه‌السلام نازل بولوب رجم حکمینی بیان اینکان آیتنی کیلتوردی اول حضرت صلی‌الله علیه وسلم بیوردیلرکم آلارنی رجم قیلو یعنی طاشقه توتو کیراکدر یهودیلر بو حکمگه راضی بولمادیلر تورانده بزگه خدای تعالی زنا قیلغان کشی‌نك یوزینی قاراغه بویاب آرقاسینه قرق قاجچی صوغکزدیوب بیورغاندر بز تورات حکمی برله عمل قیلامز دیدیلر جبرائیل علیه السلام رسول اکرم حضرتینه آلارنك سوزلری یالغان ایدکینی خبر بیردی اول حضرت صلی‌الله علیه وسلم یهودیلرگه ایتدی سزنك اچکزده تورانتنی یخشی بلا تورغان اعلمکز کمدر شونی بو مجلسکه کیلتورکز تاکم تورانتنك حکمی نیچوك بولسه توغریسنی بیان قیلسون یهودیلر جواب بیردیلرکم بزنك آرامزده همه‌لره‌زدن عالمراك وتورانتنی

یخشی بلگوجی ابن صوریا دیگان کمسه‌در آنك حکمینه بز راضی بولورمز دیدیلر بس رسول صلی الله علیه وسلمنك فرمانی ایله ابن صوریانی مجلسکه حاضر قیلدیلر اول حضرت صلی الله علیه وسلم ابن صوریاغه خطاب قیلوب بیوردیلرکم موسی پیغمبرگه تورات ایندرگان هم بنی اسرائیل قومنی فرعوندن قوتقاروب کوب نعمتلر انعام قیلغان خدای تعالی‌نك اسمی برله سیندن صورایمن سزنك کتابکزده زنا قیلغان کشینك حکمی رجم قیلومو یاکه توگلمو دیدیلر ابن صوریا جواب بیردیکم اگر تورات‌مینی کویدررد یوب قورقماسام ایدی یالغانلاب یاکه اوزگارتوب ایتور ایدم اوّل سن اوزك بیان قیلغل سنك خداینك بو اش توغریسنده نچوك حکم ایتکاندر دیدی اولحضرت بیوردیلرکم خدای تعالی فرآنده شویله حکم ایتکاندرکم اگر محصن ابر ومحصنه خاتون‌نك زنا قیلغانلق‌لرینه دورت کشی گواهلق بیرسه‌لر آلارنی رجم قیلماق واجبدر ابن صوریا ایتدی خدای تعالی برله آنط ایتوب ایتورمن کم توراتنك هم حکمی شولدر لکن بزنك عالم‌لرمز بنی اسرائیل اولوغلری‌نك خاطرلرینی رعایه قیلوب رجم اورنینه قامچی صوغوغه قرار بیرگانلردر بس رسول صلی‌الله علیه وسلم بیوردیلر تاکم مذکور ایر برله خاتون‌نی‌هر ایکی‌سینی مسجد آلدنده رجم قیلدی‌لر حق‌سبحانه وتعالی‌شول یهودیلر حالندن‌خبر بیروب بیوردیکم (یُحَرِّفُونَ الْکَلِمَ) اوزگارتالر آلار سوزلرنی (مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهِ) خدای تعالی وضع قیلغان اورنلرندن صوك یعنی توراتده بولغان رجم‌توغریسندا غی آیتلرنی آلشدروب آلارنك اورنینه قامچی صوغو هم یوزنی قاراغه بویاو شکللرنی بازالر (یَقُولُونَ) ایته‌لر خبیر یهودیلری (اِنْ اُوتِیتُمْ هٰذَا فَخُذُوهُ) اگر سزگه بیرسه‌لر اوشبونی بس آلوکز سز آنی یعنی اگر محمد علیه‌السلام قامچی صوغو برله حکم قیلسه سزقبول قیلکز (وَاِنْ لَمْ تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُوا) واگر بیرماسه‌لر سزگه اوشبونی یعنی قامچی‌صوغو برله حکم قیلمایوب رجم قیلو برله حکم قیلسه بس صاقلانوکز سز آندن وآنی‌قبول قیلماکز (وَمَنْ یُرِدِ اللّٰهُ فِتْنَتَهُ) وهرکم‌نك‌تیلاسه خدای‌تعالی آنك‌فتنه‌سینی یعنی‌خدای تعالی‌هر کمنی‌خورلق ورسوایلقغه یاکه‌هلاکتکه توشورونی تیلاسه (فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللّٰهِ شَیْئًا) بس سن مالك بولماس‌سن آنك اوچون خدای تعالی‌دن هیچ‌بر نرسه‌نی یعنی اول فتنه‌نی آندن کینار آلماس‌سن ویاردم قیلا آلماس‌سن (اُولٰئِكَ الَّذِینَ لَمْ یُرِدِ اللّٰهُ) اوشبو گروه یعنی یهودیلر شول کیمسه‌لردرکم تیلامادی خدای تعالی ازله (اَنْ یُطَهِّرَ قُلُوبَهُمْ) پاك قیلماقنی آلارنك کوکللرینی کفر وانکاردن (لَهُمْ فِی الدُّنْیَا خِزْیٌ) بولغوچیدر آلارغه دنیاده خورلق ورسوایلق شول طریقه‌کم آلار مغلوب بولوب مؤمنلر قول

آستونده فورقوب جزیه تولب تورورلر (وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ) هم بولغوچیدر آلارغه آخرتده الوغ عذاب منگولك تمغ عذابی (سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ) سوزنی ایشتکوچیلر وطنکلاوچیلردر آلار یالغانلامق اوچون (أَكَّالُونَ لِلسُّحْتِ) آشاوچیلردر آلار حرامنی یعنی رشوت آشازلر (فَإِنْ جَاءُوكَ) بس اگر کیلسه‌لر اول یهودیلر سیکا بر حکم قیلدرمق اوچون (فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ) بس حکم قیلغل سین آلارنك آراسنده (أَوْ أَعْرِضْ عَنْهُمْ) یاایسه یوز دوندرگل آلاردن یعنی اختیارلی سین تلسانك حکم قیلغل وتلسانك اعراض اینکل (فَإِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ) بس اگر سین یوز دوندرسانك آلاردن وحکم قیلماسانك (فَلَنْ يَضُرُّوكَ شَيْئًا) بس زیان ایرشدرا آلماسلر سیکا هیچ بر نرسه (وَإِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ) واگر حکم قیلسانك بس سین حکم قیلغل آلارنك آراسنده توغریلق وعدللك برله (إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ) درستلکده الله تعالی سویار حکمده عدللك وتیگزلك اینکوچیلرنی (وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ وَعِنْدَهُمُ التَّوْرَاةُ) ونیچوك حکم قیلدرالر اول یهودیلر سیکا ای محمد علیه السلام یعنی نی اوچون حکمگه سینك حضورکا کیلرلر حالانکه آلارنك قاشلرنده تورات (فِيهَا حُكْمُ اللَّهِ) بار در اول توراته خدای تعالی نك حکمی زنا قیلغان کشینی رجم قیلو برله (ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ) صکره کیری دونالر واعراض قیلالر آلار اوشبونك صوکنده یعنی سین آلارنك اوز کتابلرینه موافق حکم قیلغاچ آلار اول حکمگه راضی بولمیلار (وَمَا أُولَٰئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ) وتوگلدر اوشبولر اشانغوچیلر اوز کتابلرینه یاکه سینك حکمکا (إِنَّا أَنْزَلْنَا التَّوْرَاةَ) درستلکده بز ایندردك توراتنی (فِيهَا هُدًى وَنُورٌ) باردر اول توراته نوغری بولنی کورگازمك هم نور باردرکم شك وشبهه قارانغولقلرینی کیتارور (يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ) حکم قیلالر اول تورات برله بنی اسرائیل پیغمبرلری (الَّذِينَ أَسْلَمُوا) آندای پیغمبرلرکم تسلیم بولدیلر وانقیاد قیلدیلر آلار خدایتك حکمینه (لِلَّذِينَ هَادُوا) یهودی بولغان کمسه‌لر اوچون حکم قیلالر (وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ) دخی حکم قیلور بولدیلر اول تورات برله ربانی بولغوچی عالملر هم بنی اسرائیلنك زاهدلری بنی اسرائیل قومینه (بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ) شول نرسه سببلی کم بیورلدیلر آلار آنی صاقلاو برله خدای تعالی نك کتابندن یعنی توراتنی اوزگارتولماکندن وضایع ایتلودن صاقلاوبرله (وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَاءَ) هم بولدیلر آلار شول کتاب اوزرینه گواهلرکم آنی خلقه راستلق وتوغریلق برله بیان قیلورلر نتاکم ابن صوریا بیان قیلدی (فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ) بس قورقماکز سز

آدمیلردن خدای تعالی‌نك حكمینی یورتوده (وَاخْشَوْنِ) وقورقكز مینمدن (وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا) هم آلشدرماكز مینم آیتلرم وحكملرم برله آزغنه بهانی یعنی دنیا مالی اوچون شریعت حكملرینی اوزگارتماكز (وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ) وهر كم حكم قیلماسه خدای تعالی ایندر گان نرسه برله یعنی یهودیلر (فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ) بس اوشبو كمسه‌لر آلاردر كافرلر وخدایندك حكمینه قارشغو چیلر (وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا) ویازدقبز بنی اسرائیل اوزرینه تورانده (أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ) شونیكم بر كشی بر كشی برابرینه‌در یعنی بر كشی‌نك قصاصینه بر كشی اولتورلر بنی نضیر یهودیلری خدای تعالی‌نك حكمینه خلافلق قیلوب اوزلرندن بر كشی‌نك قصاصی اوچون بنی قریظه یهودیلرندن ایكی كشینی اولتورورلر ایدی (وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ) دخی كوز كوز برابرینه‌در یعنی براو بر كمسه‌نك كوزینی چغارسه قصاصی اوچون آنك هم كوزینی چغاراور (وَالْأَنْفَ بِالْأَنْفِ) هم برون برون برابرینه‌در (وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ) دخی قولاق قولاق برابرینه‌در (وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ) هم تش تش برابرینه‌در (وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ) وجراحتلر قصاص ایاسیدر یعنی هر بر جراحت اوچون شوكا موافق قصاص ایداور قصاصده عدل‌لك وتیگزلك لازمدر تیگزلك قیلو ممكن بولغان اورنده (فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ) بس هر كم تصدق قیلسه اول قصاص برله یعنی عفو قیلسه وقصاصدن كیچسه (فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ) بس آنك تصدق قیلماقی كفارت بولور اول كمسه‌نك گناهلرینه (وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ) وهر كم حكم قیلماسه خدای تعالی ایندر گان نرسه برله یعنی تاك كم یهودیلر حكم قیلمادیلر (فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ) بس اوشبو كمسه‌لر آنلردر ظلم‌لق ایتكوچیلر (وَقَفَّيْنَا عَلَى آثَارِهِمْ بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ) وكیلتوردكبز اول پیغمبرلرنك صوكنده مریم اوغلی عیسی پیغمبرنی (مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ) راستقه توتقوچی بولغانی حالده اول عیسی آندن الگاری بدارلگان نرسه‌نی (مِنَ التَّوْرَاةِ) تورات كتابندن (وَآتَيْنَاهُ الْإِنْجِيلَ) هم بیردكبز عیسی پیغمبرگه انجیلنی (فِيهِ هُدًى وَنُورٌ) باردر اول انجیلده توغری یولنی كورگازمك هم نور ویاقطیلق (وَمُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَاةِ) هم راستلاغوچی وموافق ایتدك بز اول انجیلنی آندان الگاری ایندرلگان نرسه گه توراتدن یعنی اصول دینده واعتقاد مسئله‌لرنده توراته موافقدر (وَهُدًى وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ) هم قیلدقبز اول انجیلنی توغری یولنی كورساتكوچی هم اوگوت بیرگوچی تقوالق ایتكوچیلرگه (وَلْيَحْكُمْ أَهْلُ الْإِنْجِيلِ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ) وكركدركم حكم قیلسون انجیل اهلی یعنی عالملری حكم قیلسونلر الله تعالی ایندرگان نرسه

برله (ومن لم يحكم بما انزل الله) وهركم حكم قيلماسه خداى تعالى اينلرگان نرسه برله نتاك كم نصارا عالملرى انجيل حكملرينى اوزگارتدبلر (فاولئك هم الفاسقون) بس اوشبو گروه آلاردر فاسقلر وخداى تعالى حكمندن طشقه چقفوچيلر (وانزلنا اليك الكتاب) واينددكبز سنك صارى اى محمد عليه السلام قرآننى (بالحق) حقلق وتوغريلق برله (مصدقا لما بين يديه من الكتاب) راستلاغوچى وموافق بولغانى حالده اول قرآن آندن الگارى ايندرلگان كتابلرغه اصول دينده واعتقاد مسئلرنده (ومهيمنا عليه) هم حافظ وصاقلاوچى بولغانى حالده اول قرآن اوزندن الگارى ايندرلگان كتابلرغه يعنى اوّلگى كتابلرنى قرآن اوزگارتولماكدن صاقلار وآلارده اوزگارتولگان نرسه‌نك توغريسى قرآندن بلونور يا ايسه اول كتابلرنك راستلقينه قرآن دليل وبرهاندر (فاحكم بينهم بما انزل الله) بس حكم قيلغلسن اى محمد عليه السلام كتاب اهلى آراسنده خداى تعالى ايندرگان نرسه برله (ولا تتبع اهواءهم) هم ايارما گلسن آلارنك آرزولرينه آوشقوچى بولغانك حالده (عما جاءك من الحق) سكا كيلگان نرسه‌دن حقلق وتوغريلقدن يعنى آلارنك باطل آرزولرينه ايارو توغرى حكمدن آوشماغل (لكل جعلنا منكم شرعة ومنهاجا) هر گروه اوچون قيلدقبز سزلردن برشريعتنى وظاهر هم آچق بولغان يولنى يعنى هر امتكه توغرى يولنى كورساتدك وشريعت بيارديك (ولو شاء الله لجعلكم امة واحدة) واگر تلاسه ايدى الله تعالى البته قيلور ايدى سزنى برامت وبرملت (ولكن ليبلوكم فيما اتيكم) ولكن تورلى امتلر وتورلى گروهلر ايتدى سزنى خداى تعالى تاكم صناماق اوچون سزلرنى شول نرسه‌ده‌كم بيرگاندر آنى سزگه يعنى سزلرنى صناواوچون ومطيع عاصيدن آيرلسون اوچون سزلرگه تورلى عصر وزمان‌لرده تورلى شريعتلر وهر زمان‌نك اوزينه مناسب حكملر بيارديك (فاستبقوا الخيرات) بس سز آشوغكز ايندگولك‌لرگه كم شريعتلرگه ايارودر (الى الله مرجعكم جميعا) خداى تعالى صاريدر سزنك فايتماقكز بارچه‌كزنك (فينبئكم بما كنتم فيه تختلفون) بس آگاه‌لاندرور وخبر بيرور سزلرگه خداى تعالى جزاء وقتنده شول نرسه برله‌كم خلافلق قيلشور بولدكزسز آنك توغريسنده دين وشريعت اشلرندن (وان احكم بينهم) دخى بيارديكبز سكا شونى‌كم حكم قيلغلسن كتاب اهلى آراسنده (بما انزل الله) الله تعالى ايندرگان نرسه برله (ولا تتبع اهواءهم) هم ايارما گل آلارنك آرزولرينه بوآيت كريمه‌نك نزولينه سبب شولدر ديمشلركم يهود عالم‌لرندن بعضلرى اوز

آرالرنده کیکاش ایدوب بر برسینه ایتدیلرکم کیلکز محمدنك حضورینه بارایق شایدکم تورلی حیله ومکرلر برله آنی آلدارمز ویولدان چغارورمز آکا شویله ایتایکم ای محمد بزلر سکا یارورمز وپیغمبرلککی تصدیق ایدارمز اگرده سن بزنك آرالرمزده بولغان دعوی وخصومتلر توغریسنده بز تلاگانچه حکم قیلساك دیوب شول حیله ایله آنی اوزسوزیمزگه ایارتایك دیدیلر حق سبحانه وتعالی اوزینك رسولینه آلارنك حیلهسندن صاقلانورغه بیوروب ایتدیکم (وَاحْذَرْهُمْ أَنْ يَفْتِنُوكَ) دخی صاقلانعل سین ای محمد علیه السلام آلارنك سینی فتنه گه صالولرندن ویولدن چغارولرندن هم دوندرولرندن (عَنْ بَعْضِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ إِلَيْكَ) خدای تعالی سیکا ایندرگان نرسهنك بعضسندن (فَإِنْ تَوَلَّوْا) بس اگر دونسهلر واعراض قیلسهلر اول یهودیلر خدای تعالی ایندرگان حکمدن وآنی قبول ایتماسهلر (فَاعْلَمْ أَنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ) بس بلگلکم آلارنك خدای تعالی حکمندن اعراض قیلولری شول جهتدندرکم تلهر خدای تعالی (أَنْ يُصِيبَهُمْ) آلارغه ایرشدرماکنی (بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ) قیلغان گناهلرندن بعضلرینك جزاء وعقوبتینی اوشبو دنیاده وقالغانلرینك جزاسی آخرتده بولور (وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ) ودرستلکده یهودیلردن کوبسی فاسقلردر اوشبو آیة کریمه نزولندن صوك یهودیلر رسول صلی الله علیه وسلمگه بزسینك حکمکا راضی بولماسمز دیدیلر حق تعالیدن آیت کیلدیکم (أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ) ایا جاهلیت حکمینی استارلرمو اول یهودیلر زنا حدنده هم قصاص توغریسنده تورات وقرآننك حکملرینه راضی بولماینچه (وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا) وکمدر کورکامراك ویخشیراق حکم جهتندن خدای تعالیدن یعنی خدای تعالیدن یخشیراق حکم ایتکوچی البته یوقدر (لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ) شول گروه اوچونکم شکسز بلورلر واشانورلر خدای تعالینك حکمی یخشیراق ایدکینه روایت ایدلمشدرکم صحابهلردن عباده بن الصامت رضی الله عنه عبدالله بن ابی منافق برله رسول صلی الله علیه وسلم مجلسنده دعوالاشدیلر عباده ایتدیمینم یهود طائفهسندن دوستلرم باردرکم باشمغه برمشکل اش توشکان وقتده آلار میکامددویاردم ایتهآلورلر لکن مین بوکون خدای تعالیهم رسولینك دوستلغی اوچون آلارنك همهسندن بیزدوم مکا خدای تعالینك ورسولینك دوستلقی کفایه قیلور کفر اهلینك دوستلقلری کراکماس من آلاردن کیچدم دیدی عبدالله بن ابی ایتدی من قورقامن زمانهنك تورلی حوادثلرندن گاها کشینك باشینه تورلی مشکل واقعهلر توشادر شوندایین وقتلرده دوستلرنك مدد ویاردملری کراك بولادر یهودیلر بزنك اوّلدن آرالاشقان وبرگه عهد قیلشقان دوستلرمز وبرادرلرمزدر من آلارنك

دوستلقندن کیچا آلماسمن بس حق تعالی‌دن آیت کیلدیکم (یا أیها الذین آمنوا) ای ایمان کیلتورگان کمسه‌لر (لاتتخذوا الیهود والنصاری أولیاء) توتماکز سز یهودیلرنی هم نصرانیلرنی اوزکزگه دوستلر ایتوب (بعضهم أولیاء بعض) آلارنك بعضیلری بعضلرینك دوستلریدر یعنی آلار سزگه خلافلق ایتوده بربرسینه موافقلر ودوستلردر (ومن یتولهم منکم) وهرکم دوست توتسه آلارنی سزلردن هم موافقت ومعاونت برله آلارغه میل ایتسه (فانه منهم) بس درستلکده اول کمسه آلار جملهسندندر اوشبو سوزده غیر دینلر برله دوستلاشو حقنده بیك قاطی قورقتو وتهدید باردر اویلاب فاراغان کبشی آکلار آلارنی دوست توتسه آلار جملهسندن بولور دیگان بوسوز بیك قورقنچلی سوزدر اویلاکز مسلمانلر (ان الله لا یهدی القوم الظالمین) درستلکده خدای تعالی توغری یولغه کوندرماس ظالم بولغوچی گروهنی کم آلاردین دشمانلری برله دوستلاشوب اوز نفسلرینه ظلم‌لق قیلورلر (وتری الذین فی قلوبهم مرض) وسن کورورسن کوکللرنده شك ونفاق صرخاولقی بولغان کمسه‌لرنی یعنی عبدالله بن ابی هم آنك اتباعلرینی کورورسن (یسارعون فیهم) آشوغورلر آلار یهودیلر برله دوستلق قیلوده وآلارغه یاردم ایتوده (یقولون) ایته‌لر آلار (نخشی أن تصیبنا دائرة) بز فورقامز بزلرگه ایرشماکندن زمانه‌نك ایلانماکندن بر نرسه یعنی باشیمزغه بر مصیبت یاکه بر بلا وقضا ایرشورده یهودیلرنك یاردملرینه محتاج بولوب قالورمز دیب فورقامز یاکه اهل اسلام مغلوب بولوب کافرلر غالب کیلورلرده آلارنك قول‌لرینه قالورمز دیب فورقامز شول سببلی آلار برله دوستلق قیلامز دیوب ایته‌لر (فعسی الله أن یأتی بالفتح) بس شایدکم خدای تعالی کیلتورور بر فتحنی اوزی‌نك رسولی هم مؤمنلر اوچون یعنی مکه‌نی فتح‌قیلونی مؤمنلرگه میسر قیلور یاکه یهودلرنك خیبر وفدك کبی منزل‌لرینی مؤمنلر تصرفینه کرگزور (أو أمر من عنده) یاایسه‌کیلتورور خدای تعالی‌بر امر وفرمان‌نی اوز قاشندن یعنی‌یهودلرنی قتل وجلای وطن یعنی وطنلرندن سورمك برله حکم قیلوز (فیصبحوا علی ما أسروا فی أنفسهم نادمین) بس اورلورلر اول منافقلر اوز کوکللرنده یاشورگان نرسه‌لری اوزرینه اوکونوچیلر بولوب یعنی کوکل‌لرندن یهودیلرنی دوست توتوب پیغمبر علیه‌السلام‌نك اشلری حقنده شك وشبهه توتقانلق‌لرینه اوکونورلر (ویقول الذین آمنوا) وایته‌لر ایمان کیلتورگان کیمسه‌لر بر برسینه (أهؤلاء الذین أقسموا بالله جهد

ایمانهم) ایا اوشبولردر مو شول کمسه‌لرکم آنط ایتدیلر خدای تعالی‌برله اوزلرینك غلیظ ومحکم بولغان آنطلری برله (ایمانهم لمعکم) شویله دیوب‌کم درستلکده آلار البته سزنك برله بولغوچیلردر یعنی منافقلر مؤمنلرگه بزلر سزنك طرفکزدن وسزنك برله برگه بولورمز دیوب آنط ایتکان ایدیلر صوکندان آنطلرینك یالغان ایدکی ظاهر بولغاچ مؤمنلر تعجب قیلوب ایا اوشبولر شول آنط ایتکان کمسه‌لرمو دیدیلر (حبطت اعمالهم) باطل بولدی ویوغالدی‌اول منافقلرنك عمللری (فاصبحوا خاسرین) بس اورلدیلر آلار زیان کورگوچیلر بولوب دنیا وآخرتده (یا ایها الذین آمنوا) ای ایمان کیلتورگان کمسه‌لر (من یرتد منکم عن دینه) هرکم دونسه سزلردن اوزینك دیننلدن یعنی اسلامدن دونوب مرتد بولسه نعوذ بالله تعالی منه (فسوف یاتی الله بقوم) (۱) بس تیزدرکم کیلتورور خدای تعالی بر گروهنی‌کم (یحبهم ویحبونه) سویار آلارنی خدای تعالی هم آلارده سویارلر خدای تعالی‌نی (اذلة علی المؤمنین) تواضعلی‌لر واوزلرینی خور توتقوچیلر بولورلر آلار مؤمنلرگه (واعزة علی الکافرین) هم غیرتلی وغالب بولورلر آلار کافرلر اوزرینه وکافرلردن هیچدنه قورقماسلر اول قومدن مرادیمن اهلیدر دیمشلر خبرده کیلمشدرکم اوشبو آیت کریمه نازل بولغان کونده رسول صلی‌الله علیه وسلم حضرتی ابو موسی الاشعری رضی‌الله عنه‌گه اشارت ایدوب هم قوم هذا یعنی آلار اوشبونك قومیدر دیوب بیوردیلر حضرت ابن عباس هم حسن البصری رضی‌الله عنهم‌لر اوشبو قومدن مراد حضرت ابو بکر صدیق رضی‌الله عنه ریاستنده صوغش قیلغان مهاجرین وانصار صحابه‌لریدر دیمشلر (یجاهدون فی سبیل الله) صوغش قیلورلر اول قوم الله تعالی بولنده (ولا یخافون لومة لائم) هم قورقماسلر ملامت ایتکوچی‌نلك ملامتندن وشلتەسندن (ذلك فضل الله) اوشبو ذکر ایتولنگان صفتلر خدای تعالی‌نك فضل ورحمتیدر (یؤتیه من یشاء) بیرور آنی خدای تعالی هرکمسه‌گه‌کم تیلار اوزی (والله واسع علیم) وخدای تعالی فضل ورحمتی کیك بولغوچی هر کمنك استحقاقینی بلگوچیدر روایت ایدلمشدرکم عبد الله بن سلام اوزینك اصحابی برله رسول صلی‌الله علیه وسلم حضور شریفلرینه کیلوب ایتدی یارسول‌الله بنی قریظه هم بنی نضیر یهودیلری بزنك قرنداشلرمزدر بزنك مسلمان بولغانیمز وآلارنك دینلرینی طاشلاغانیمز اوچون آلار بزگه آچو ایتوب بزنك برله هیچده بر یرگه جیلوشماسقه واولتورشماسقه آنط ایتکانلردر تورا تورغان اورنلرمز یراق بولغانلقدن سزنك

۱) اوشبو آیت کریمه‌ده غیبدن وکیلاچکدای گی اشدن خبر بیرو باردر شویله‌کیم رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلری دنیادن رحلت ایتکاچ عرب قبیله‌لری مرتد بولدیلر مگر مکه ومدینه اهلی اسلامه محکم ثابت ایدیلر عربدن بعضیلری زکوت بیرود باش طارتوب حضرت ابو بکر صدیقنك زکوت جیارغه بیارگان کشیلرینه فارشی تورديار وبر جماعت مسیلمة الکذاب هم سجاع دیگان یالغاندن پیغمرلك دعواسینی قیلغوچیلرغه ایاروب مرتد بولدیلر حق تعالی آلارنك احوالندن اوزینك رسولینه خبر بیروب بیوردیکم اگر آلار مرتد بولسه‌لر خدای تعالی آلار اورنینه ایکنچی قوملرنی کیلتورور اسلام دینی هیچ بر وقتده یارديم بیرگوچی سز بولماس

تفسیر حسینی

صحابه‌لر کز مجلسندن هم محرو ملرمز مؤمنلر برله هم اولتوروشا آلمایمز بزنك حالمز
نچوك بولور دیدی حق سبحانه وتعالی‌دن آیت کیلدی‌کم (اِنَّمَا وَلِیُّکُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ)
موندن باشقه توگلدرکم سز نك حقیقی دوستکز خدای تعالیدرهم آنك رسولیدر
(وَالَّذِینَ اٰمَنُوا) هم ایمان کیلتورگان کمسه‌لردر (اَلَّذِینَ یُقِیمُونَ الصَّلٰوةَ) آندایین
مؤمنلرکم آلار تورغوزالر نمازنی (وَیُؤْتُونَ الزَّکٰوةَ) هم بیرالر مال‌لرندن زکوتنی
وصدقه‌نی (وَهُمْ رَاکِعُونَ) وحالانکه آلار خضوع وتوبانچیلك ایتکوچیلردر نمازده
یاکه رکوع قیلغان حال‌لرنده زکوتنی ادا قیلالر دیمکدرکم انفاق واحسانغه بیك
حریص بولوب آشوغولرندن کنایه‌در کوب تفسیرلرده مذکوردرکم اوشبو آیة کریمه
حضرت علی المرتضی رضی الله عنه شأننده نازل بولمشدر اسباب نزولده کیلتورمشدرکم
برکون رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلری مسجده تشریف بیورغانلر ایدی آدمیلر
نماز اوقورلر بعضیلری قیامده وبعضیلری رکوعده ایدیلر اولحضرتنك مبارك کوزلری
ایشك توبنده تورغان بر سائلگه توشدی سکا برار نرسه بیرگوچی بولدیمو دیوب
سائلدن صورادیلر اول سائل رسول حضرتلرینه برکموش یوزك کورساتوب مکا
اوشبونی بیردیلر دیدی اولحضرت‌کم بیردی‌دیوب صوراغاچ سائل حضرت علی کرم
الله وجهه‌نی کورساتوب اعطانی وهو راکع دیدی یعنی رکوع قیلغان حالنده مکا
بونرسه‌نی بیردی دیدی (وَمَنْ یَتَوَلَّ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ) وهرکم دوست توتسه الله تعالی‌نی
هم آنك رسولینی (وَالَّذِینَ اٰمَنُوا) دخی ایمان کیلتورگان کمسه‌لرنی (فَاِنَّ حِزْبَ
اللّٰهِ هُمُ الْغَالِبُونَ) بس درستلکده خدای تعالی‌نك لشکری آلاردر غالب واوستون
بولغوچیلر خبرده کیلمشدرکم یهوددن رفاعه بن زید هم سوید بن حارث دیگان
کشیلر اوّلده مسلمانلقنی اظهار ایدوب صوکندن منافق بولدیلر صحابه‌لردن
بعضیلری آلار برله مصاحبة ودوستلق قیلورلر ایدی حق تعالی‌دن آیت کیلدیکم
(یٰاَیُّهَا الَّذِینَ اٰمَنُوا) ای ایمان کیلتورگان کمسه‌لر (لَا تَتَّخِذُوا الَّذِینَ اتَّخَذُوا دِینَکُمْ
هُزُوًا وَلَعِبًا) توتماکز سز شول کمسه‌لرنی‌کم توتدیلر آلار سزنك دینگزنی مسخره‌گه
واویونغه یعنی ظاهرده اوزلرینی مسلمان کورساتوب اچلرندن کافر بولوب اسلام
دینی برله اویناغان کشیلرنی توتماکز (مِنَ الَّذِینَ اُوتُوا الْکِتٰبَ مِنْ قَبْلِکُمْ)
سزدن الکاری کتاب بیرلکان کمسه‌لردن یعنی یهودیلردن (وَالْکُفَّارَ) هم باشقه
کافرلرنیده توتماکز (اَوْلِیَآءَ) اوزکزگه دوستلر ایتوب یعنی کفر اهلی برله هیچده دوستلق
ایتماکز (وَاتَّقُوا اللّٰهَ) هم قورقکز خدای تعالی‌دن وآنك طیغان اشلرندن طیولوکز

(ان کنتم مؤمنین) اگر بولسا کز سز مؤمنلر واشانو چیلر چن اشانو برله زیرا که ایمان حقیقی برله مؤمن بولغان کشی خدایناك دشمانلری برله دوستلق قیلماس (واذا ناديتم الى الصلوة) وهر قایچان ندا قیلسا کزواونداسا کزسز آدمیلرنی نمازغه (اتخذوها هزوا ولعبا) توتالر اول کافرلر اول ندانی یاکه نمازنی مسخره گه واویونغه هر قایچان اذان ایتکاندن صوك مؤمنلر نماز اوقورغه تورسه‌لر یهودیلر استهزآء ومسخره ایتوب بر برسینه تورلی کولکی سوزلر أیتوب کولشورلر ایدی (ذلك بانهم قوم لایعقلون) اوشبو اش یعنی آلارنك بو طریقه نمازنی واذاننی استهزآء ایتولری شول سببدندرکم آلار بر کروهدر آکلاماسلر وبلماسلر اوشبو استهزآءلری سببلی آلارغه نیندااین قاطی عذاب وعقوبتلر أیرشماکینی روایت ایدلمشدرکم یهود الوغلرندن بعضلری رسول صلی الله علیه وسلم حضور شریفلرینه کیلوب صورادیلرکم سین پیغمبرلردن قایوسینه ایمان کیلتوراسن واشاناسن اول حضرت جواب بیردیلرکم مین اشانامن خدای تعالی گه هم ابراهیم واسماعیل وغیری پیغمبرلرگه ایندرلگان نرسه گه وما انزل الی ابراهیم واسماعیل الی آخره شول آیتنی اوقودیلر آیتنك آخرنده عیسی علیه السلام اسمی ذکر ایتولگاچ یهودیلر آنك پیغمبرلکینی انکار قیلدیلر وایتدیلرکم بزسزنك دینکزدن ناچارراق دین بلماسمز هم دنیا وآخرنده نصیبی آز بولغان سزنك شکلی دین اهلینی کورمادك دیدیلر حق تعالی دن آیت کیلدیکم (قل) ایتکل سین ای محمد علیه السلام اول یهودیلرگه (یا اهل الکتاب هل تنقمون منا) ای کتاب اهلی ایاسزلر عیب وانکار قیلاسزمو بزلردن یعنی عیب وانکار فیلمیسز (الا ان امنا بالله) مگر عیب قیلاسز شونی کم بز ایمان کیلتوردك خدای تعالی گه (وما انزل الینا) هم بزنك صاری ایندرلگان نرسه گه یعنی قرآنغه ایمان کیلتوردك (وما انزل من قبل) دخی بزدن الگاری ایندرلگان نرسه گه یعنی تورات وانجیل هم باشقه کتب الهیه‌لرگه اشاندق (وان اکثرکم فاسقون) هم شوکا اشاندق کم سزنك کوبراکزکز فاسقلر وخدایناك فرماننندن چقغوچیلرسز (قل هل انبئکم بشر من ذلك) ایتکل ای محمد علیه السلام اول یهودیلرگه ایا خبر بیرایم مو مین سزلرگه اوشبو سزنك بزگه ایتکان سوزکزدن یاوزراق برله یعنی سز بزگه سزنك دینکز دینلرنك ناچارراق هم سزلر بارچه دین اهللرندن دنیا وآخرنده نصیبی وبهره‌سی آزراق بولغانلرسز دیوب ایتدکز مین سزلرگه شول سر ایتکانندنده یامانراق بولغان قومدن خبر بیرایم مو (مثوبة عند الله) الله تعالی قاشنده جزا وعقوبت

جهتندن یامانراق بولغان (مَنْ لَعَنَهُ اللّٰهُ) شول کمسه‌کم لعنت ایتدی ورحمتندن سوردی آنی خدای تعالی (وَغَضِبَ عَلَيْهِ) هم غضب وقهر قیلدی آنك اوزرینه اول قومدن مراد یهودیلردر کم خدای‌تعالی آلارنی رحمتندن براق ایتوب غضب وقهرینه مستحق قیلدی (وَجَعَلَ مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ) هم قیلدی آلاردن میمونلر یعنی آلارنك صورتلرینی مسخ قیلوب میمون صورتینه آلشدردی نتاكم یهودیلردن اصحاب السبت دیگان برقوم شولای بولدیلر (وَالْخَنَازِيرَ) دخی دوکفزلر قیلدی نتاكم عیسی علیه‌السلامنك مائده‌سینه انکار قیلغوچیلر دوکفز صورتینه کردیلر (وَعَبَدَ الطَّاغُوتَ) دخی شول کمسه‌کم طابوندی اول طاغوتکه آندن مراد بوزاویاکه سامریدرکم یهودیلر آنك اغواسینه ایاروب بوزاوغه طابوندیلر یاکه طاغوتدن مراد کعب بن اشرفدرکم یهودیلرنك الوغلری ایدی رسول علیه‌السلامغه بیك دشمان ایدی (أُولَٰئِكَ شَرٌّ مَكَانًا) اوشبو کمسه‌لر یاوزراقلردر اورن جهتندن یعنی قیامتده آلارنك باراچق اورنلری اورنلرنك یامانراقی بولور (وَأَضَلُّ عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ) هم آداشقوچیراقلردر توغری یولدن (وَإِذَا جَاءُوكُمْ) وهرقایچان کیلسه‌لر سیکا ای محمد علیه السلام منافقلر (قَالُوا آمَنَّا) ایته‌لر آلار بزایمان کیلتوردك ومؤمنلرمز دیوب (وَقَدْ دَخَلُوا بِالْكُفْرِ) وحالانکه تحقیق کردیلر آلار کافرلك برله (وَهُمْ قَدْ خَرَجُوا بِهِ) هم آلار تحقیق چقدیلر کافرلك برله یعنی آنلر هر وقتده کافرلردر باری طشدنغنه اوزلرینی مسلمان کورساته‌لر (وَاللّٰهُ أَعْلَمُ بِمَا كَانُوا يَكْتُمُونَ) وخدای تعالی بلگوچیراکدرشول نرسه‌نیکم یاشرور بولدیلر اول منافقلر کوکللرندن نفاق ومسلمانلرغه کینه هم دشمانلقدن (وَتَرَىٰ كَثِيرًا مِنْهُمْ) وسن کورورسن آلاردن کوبسینی (يُسَارِعُونَ فِي الْإِثْمِ) آشوغالر آلار حرام اشنی اشله‌وده یاکه یالغان سویله‌ده (وَالْعُدْوَانِ) هم ظلم‌لق قیلوده وچیکدن چغوده آشوغالر (وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ) دخی آشاولرنده حرامنی یعنی رشوت وربا آشاوده آشوغالر (لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ) البته‌نی یاوزدرشول، نرسه‌کم اشله‌ربولدیلر اول منافقلر ویهودیلر (لَوْلَا يَنْهَاهُمُ الرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ) نی اوچون طیماس اول یهودیلرنی ربانی عالملر وزاهدلری (عَنْ قَوْلِهِمُ الْإِثْمَ) آلارنك یالغان سویله‌ولرندن (وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ) هم آشاولرندن رشوت یاکه ربانی (لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ) نی یاوزدرشول نرسه‌کم اشله‌ربولدیلر آلار روایت ایدلمشدرکم رسول صلی‌الله علیه‌وسلمنك مدینه‌گه هجرت قیلوندن الگاری مدینه یهودیلری بایلر ایدیلر مال‌لری کوب‌هم ایرکملك وراحتلك برله معیشت قیلور ایدیلر اول حضرت صلی‌الله علیه‌وسلم مدینه گه‌هجرت قیلغاندن صوك حق

تعالی آلارنك ماللرندن برکاتنی کوتاردی کوندن کون دولتلری کیموب طارلق و آغر لقفه فالدیلر معیشتلری ناچارلاندی یهودیلر بو اشنی رسول اکرم حضرتلری کیلوندن کوروب تورلی باراماس سوزلر سویله دیلر حق تعالی شوندان خبر بیروب بیوردیکم (وَقَالَتِ الْيَهُودُ) وایتدیلر یهودیلر مال لرندن برکات کوتارلگاچ (يَدُ اللّٰهِ مَغْلُولَةٌ) خدا اینك قولی باغلانمشدر بوسوز صاران لقدن کنایه در یعنی خدای صارانلاندی بزگه رزقنی کوب ایتوب بیرمی دیدیلر (غُلَّتْ اَيْدِيهِمْ) باغلانسون آلارنك اوزقوللری خیردن (وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا) وسورلدیلر آلار خدای تعالی نك رحمتندن اوشبو سوزنی ایتولری سببلی (بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ) بلکه خدای تعالی نك ید قدرتلری آچیقلردر فضل وکرمی کوب هم کیکدر ید الله خدای تعالی نك صفات ذاتیه سندن بر صفتدر سمع وبصر کبی آنك بارلقینه ایمان کیلتر ولور کیفیتینی تفتیش وتفحص ایتلماس (يُنْفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ) رزق بیرور اول خدای تعالی هر نیچك کم تله ر اوزی یعنی تله کان بنده سینه کوب وتله سه آز ایتوب بیرور هیچ کم آکسا بحث ایته آلماس (وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ) والبته آرتدرور اول یهودیلردن کو بسینه (مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ) پروردکار کدن سنك صاری ایندر لگان نرسه یعنی قرآن (طُغْيَانًا وَكُفْرًا) آزغونلق وقارشیلقنی هم کفرنی یعنی قرآننی ایشتو بر له آلارنك آزغونلقلری وکافرلکلری اوطوری آرتور قرآن کفر وطغیانلرینك کیتما کینه سبب بولسه ده آلارنك کفر وطغیانلری آرتووینه سبب بولور (وَأَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ) وصالدقبز یهود فرقه لرینك آراسینه دشمانلقنی هم خصومت وآچونی یعنی همیشه آلارنك بر فرقه سی ایکنچی فرقه سینه دشمان بولورلر (إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ) قیامت کونینه چه تاکم بر برسینه موافقت وبرگه اتفاق قیلا آلماسلر (كُلَّمَا أَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ) هر بر یاندرغانلری زمانده آلار اوطنی صوغش قیلو اوچون (أَطْفَأَهَا اللّٰهُ) سوندردی الله تعالی آلارنك اوطارینی یعنی اول یهودیلر هر قایچان رسول الله صلی الله علیه وسلم هم مؤمنلرگه قارشی صوغش قیلماقچی بولوب کیکاشسه لر وبرگه اتفاق قیلسه لر خدای تعالی آلارنك آراسینه دشمانلق وتفرقه صالور اتفاقلری بوزولور برگه اویوشا آلماسلر (وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا) وآشوغالر هم طرشالر اول یهودیلر برده بوزقلق قیلوغه وفتنه چغاروغه (وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ) وخدای تعالی سویماس بوزقلق ایتکوچیلرنی (وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْكِتَابِ آمَنُوا) واگر شویله بولسه کم کتاب اهلی یعنی یهود ونصارا ایمان کیلتورسه لر ایدی محمد علیه السلامغه (وَاتَّقَوْا) هم صاقلانسه لر ایدی فساد وبوزقلق

قیلودن (لَكَفَّرْنا عَنْهُمْ) البته کیچار ایدکبز آلاردن (سَيِّئاتِهِمْ) آلارنك گناهلـرینی (وَلَادْخَلْناهُمْ جَنّاتِ النَّعِيمِ) هم کرگزور ایدکبز آلارنی نعمت ایاسی بولغان جنتلرگه (وَلَوْ اَنَّهُمْ اَقامُوا التَّوْرِيَةَ وَالْاِنْجِيلَ) واگر اول کتاب اهللری تورغوزسهلر ایدی تورات وانجیلنك حکملرینی یعنی تورات وانجیلگه موافق عمل قیلسهلر ایدی (وَما اُنْزِلَ اِلَيْهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ) هم تورغوزسهلر ایدی آلارغه پروردکارلرندن ایندرلگان نرسهنی یعنی قرآن برله عمل قیلسهلر ایدی (لَاَكَلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ) البته آشارلر ایدی آلار باشلری اوستوندن (وَمِنْ تَحْتِ اَرْجُلِهِمْ) دخی آیاقلری آستوندن یعنی آلارنك رزقلری کیك بولور ایدی کوکدن یغمور یاوماق ویردن اولان وآشلق اوسماك برله برکات هم طوغلق بولور ایدی (مِنْهُمْ اُمَّةٌ مُقْتَصِدَةٌ) یهودیلردن باردر برگروه اشلری توغری وعدل بولغوچیکم آلار محمد علیه السلامغه ایمان کیلتورگانلریدر عبدالله بن سلام هم آنك یولداشلری کبی (وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ ساءَ ما يَعْمَلُونَ) وآلاردن کوبسی یاوز بولدی شول نرسهکم اشلارلر یعنی فساد وبوزغلق ایتکوچیلریدر (يا اَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ ما اُنْزِلَ اِلَيْكَ) ای حقلق برله یبارلگان رسول ابر شدرگل سن بارچه خلایقغه سنك صاری ایندرلگان نرسهنی (مِنْ رَبِّكَ) پروردکارکدن (وَاِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَما بَلَّغْتَ رِسالَتَهُ) واگر سن قیلماساك اوشبونی وبارچه حکملرنی ایرشدرماساك بس تبلیغ ایتمادك وخلقغه ایرشدرمادكسن پروردکارك نك رسالتینی (وَاللّٰهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النّاسِ) وخدای تعالی صاقلارسنی آدمیلرنك شرندن وفتنهلرندن یعنی رسالتنی ایرشدرودن فورقماغل سنی خدای تعالی صاقلار هیچکم سکا زیان ایرشدرا آلماس (اِنَّ اللّٰهَ لا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكافِرِينَ) درستلکده خدای تعالی توغری یولغه کوندرماس کافر بولغوچی گروهنی وآلارنی سکا مسلط وایرکلی قیلماس انس رضی الله عنهدن منقولدرکم اول حضرت صلی الله علیه وسلمنی مؤمنلر کیچلرده قراول توروب صاقلارلر ایدی اوشبو آیت کریمه نازل بولغاندن صوك اولحضرت صاقلاوچیلرغه بیوردیارکم ای مؤمنلر منزللرکزگه قاینکز خدای تعالی منی صاقلاغوچیدر (قُلْ يا اَهْلَ الْكِتابِ) ایتکلسن ای محمد علیه السلام یهود ونصاراغه ای کتاب اهلی (لَسْتُمْ عَلى شَيْءٍ) سز توگلسز هیچ برنرسه اوزرینه دین ودیانتدن (حَتّى تُقِيمُوا التَّوْرِيَةَ وَالْاِنْجِيلَ) تاکم تورغوزغانکزغهچه تورات وانجیلنی یعنی تورات وانجیل بیورغانچه اعتقاد ایتکانکزگهچه واصول دینده آلارغه موافقت قیلغانکزغهچه (وَما اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ) هم تورغوزغانکزغهچه شول نرسهنیکم ایندرلدی سزنك صاری پروردکارکزدن

یعنی قرآنغه اشانوب قرآن حکملرینه موافق عمل قیلغانلرغه‌چه سزلر حق دینده توگلسز (ولیزیدنّ کثیراً منهم) والبته آرتدرور کتاب اهلندن کوبسینه (ما انزل الیک من ربّک) ربکدن سنگ صاری ایندرلگان نرسه یعنی قرآنی ایشتولری آرتدرور آلارنگ کوبسنه (طغیاناً وکفراً) آزغونلقنی هم کافرلکنی (فلا تأس علی القوم الکافرین) بس قایغورماغل وحسرت چیکما گل سن ای محمد علیه‌السلام کافرلر گروهی اوزرینه یعنی سن آلار اوچون قایغورماعل جزالری اوزلرینه بولور (انّ الّذین آمنوا) درستلکده ایمان کیلتورگان کمسه‌لر (والّذین هادوا) هم یهودی بولغان کمسه‌لر (والصّابئون والنّصاری) دخی صابئین دیگان گروه هم نصارالر (من آمن بالله والیوم الآخر) هرکمسه‌کم ایمان کیلتوردی اوشبولردن خدای تعالی‌گه هم آخرت کونینه (وعمل صالحاً) دخی شلادی ایندگو عملنی (فلا خوف علیهم) بس یوقدر هیچ قورقو آلار اوزرینه آخرتده (ولاهم یحزنون) هم کویونور وقایغورور بولماسلر آلار اجر وثوابنگ فوتندن (لقد اخذنا میثاق بنی اسرائیل) تحقیق بز آلدق بنی اسرائیل قومندن عهد ومیثاقنی آلارنگ پیغمبرلری تیلی برله خدای تعالی‌نی برلامگ هم محمد علیه السلامغه ایمان کیلتورمگ توغریسنده (وارسلنا الیهم رسلاً) هم بیاردکبز آلارغه رسوللرنی موسی وعیسی علیهما السلام هم باشقه‌لرکبی (کلّما جاءهم رسول) هرکیلگانی زمانده آلارغه رسول (بما لا تهوی انفسهم) شول نرسه برله‌کم سویماس وتلاماس آنی آلارنگ نفسلری یعنی آلارغه پیغمبرلری نفسلری تلاماگان اش برله بیورسه (فریقاً کذّبوا) اول پیغمبرلردن برگروهنی آلار یالغانغه توتدیلر نتاگکم عیسی ومحمد علیهما السلاملرنی (وفریقاً یقتلون) وبر گروهی اولتورور بولدیلر نتاگکم زکریا ویحیی علیهما السلام‌لرنی اولتوردیلر (وحسبوا ان لا تکون فتنة) وگمان ایتدیلر اول بنی اسرائیل قومی شونی‌کم بولماس آلارغه برفتنه یعنی پیغمبرلرنی یالغانغه توتولری هم اولتورولری سببلی اوزلرینه هیچ بر بلا وآفت کیلماس دیوب گمان قیلدیلر (فعموا) بس صوقر وکوزسز بولدیلر آلار یعنی حقلقنی کورمادیلر (وصمّوا) هم صاکفراو بولدیلر یعنی حق وتوغری سوزنی ایشتمادیلر موسی علیه السلامدن صولگ (ثمّ تاب الله علیهم) صکره توبه عرض قیلدی الله تعالی آلار اوزرینه یعنی عیسی علیه السلامنی

یبارووب آلارنی توغری یولغه اوندادی (ثُمَّ عَمُوا وَصَمُّوا) مونك صوكنده ینه صوفر هم صاكفراو بولدیلر (كَثِيرٌ مِنْهُمْ) آلاردن كوبسی محمد علیه الصلوة والسلامنی انكار ایتولری برله (وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ) وخدای تعالی كورگوچیدر شول نرسه‌نی‌كم اشلارلر آلار وعمللرینه كوره جزا بیرگوچیدر (لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا) تحقیق كافر بولدیلر شول كمسه‌لركم ایتدیلر (اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ) درستلكده خدای اولدر مریم اوغلی مسیح‌دیوب یعنی عیسی پیغمبرنی خدای دیدیلر (وَقَالَ الْمَسِيحُ) وایتدی مسیح یعنی عیسی پیغمبر (يَا بَنِي اِسْرَائِيلَ اعْبُدُوا اللّٰهَ) ای بنی اسرائیل قومی عبادت قیلكز الله تعالی‌گه (رَبِّي وَرَبَّكُمْ) منم پروردكارم هم سزنك پروردكاركز بولغوچی الله تعالی‌گه یعنی من هم سزنك شكللی برمخلوق من همه‌مزنك خالقی خدای تعالی‌در آكا عبادت قیلكز (اِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ) درستلكده‌كم هركمسه شرك كیلتورسه الله تعالی‌گه (فَقَدْ حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ) بس تحقیق حرام قیلدی خدای تعالی اول كمسه‌گه جنتی (وَمَاوٰيهُ النَّارُ) هم آنك اورنی تموغدر (وَمَا لِلظّٰالِمِينَ مِنْ اَنْصَارٍ) وبوقدر خدایغه شرك كیلتوروب ظلم‌لق ایتكوچیلرگه هیچ یاردم بیرگوچی وآلاردن عذابنی كیتارگوچی (لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا) تحقیق كافر بولدیلر شول كمسه‌لركم ایتدیلر (اِنَّ اللّٰهَ ثَالِثُ ثَلٰثَةٍ) درستلكده الله اوچ خدای‌نك اوچنچسیدر دیوب یعنی نصارالر نادانلق‌لرندن خدای اوچدر الله‌شولارنك برسیدر دیدیلر آلار بوسوزلری برله كافر بولدیلر (وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اِلٰهٌ وَاحِدٌ) وحالانكه یوقدر هیچ بر عبادتكه مستحق بولغان معبود مگر برگنه خدای‌در الله تعالی‌گنه‌در شریكی بولودن منزّه ومقدّسدر (وَاِنْ لَمْ يَنْتَهُوا عَمَّا يَقُولُونَ) واگر طیولماسه‌لر اول نصارالر اوشبوایته تورغان سوزلرندن وخدای تعالی‌نی بر دیوب اعتقاد قیلماسه‌لر (لَيَمَسَّنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ) البته ایرشور كافر بولغان كمسه‌لرگه آلاردن (عَذَابٌ اَلِيمٌ) رنجتكوچی عذاب آخرنده (اَفَلَا يَتُوبُونَ اِلَى اللّٰهِ) ایا بس توبه قیلماسلرمو وقایتماسلرمو آلار خدای تعالی صاری اوچ دیوب ایتولرندن (وَيَسْتَغْفِرُونَهُ) هم مغفرت استاماسلرمو خدای تعالی‌دن گناهلری اوچون بو اورنده استفهام امر معناسنده‌در یعنی توبه قیلسونلر ومغفرت استاسونلر دیمكدر (وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ) وخدای‌تعالی یارلقاغوچیدر توبه قیلغوچیلرنی مهربان ورحمت ایاسیدر آلارغه (مَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ) توگلدر مریم اوغلی مسیح‌كم آلار آنی خدای دیورلر (اِلَّا رَسُولٌ) مگر بر یبارلمش رسول وپیغمبردر (قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ) تحقیق

اوتکاندر اول مسیحدن الگاری هم رسوللرکم عیسی پیغمبر گه بیرلگان معجزه‌لر شیکللی آلارغه‌ده معجزه‌لر بیرلگاندر عیسی علیه‌السلام هم شولار کبی بر پیغمبردر (وَأُمُّهُ صِدِّيقَةٌ) اول مسیح‌نك آناسی بیك توغریلقلی هم بیك اشانوچی خاتوندر یعنی حضرت مریم‌درکم آنك خدای تعالی‌نك آیتلرینه ایمانی واشانماقی بیك کاملدر (كَانَا يَأْكُلَانِ الطَّعَامَ) آشار بولدیلر هرایکسی‌یعنی‌عیسی‌ومریم آشارایدیلر طعامنی باشقه جان ایالری شیکللی بس نیچوك خدای بولورلر (انظر كيف نبين لهم الآيات) فاراغل سین ای محمد علیه‌السلام نیچوك بز بیان قیلامز کتاب اهلینه توحیدنك دلیللرینی (ثُمَّ انظُرْ أَنَّى يُؤْفَكُونَ) صکره فاراغل سین نیچوك طیولورلر آلار حقلقنی قبول قیلودن (قُلْ) ایتکل سین ای محمد علیه‌السلام نصارالرغه (أتعبدون من دون الله) ایا سز عبادت قیلاسزمو خدای تعالی‌دن باشقه (مالا يملك لكم ضرًّا ولا نفعًا) شول نرسه‌گه‌کم مالك بولماس اول سزنك اوچون ضررنی هم فائده‌نی یعنی سزگه بر فائده کیترورگه هم سزدن برضررنی یبارورگه کوچی یتمی تورغان بر مخلوقغه عیسی‌غه عبادت قیلاسزوآنی خدای دیسزمو (وَاللهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ) وخدای‌تعالی‌کم حق معبوددر اولدر ایشتکوچی سزنك باطل سوزلرکزنی بلگوچی سزنك بوزوق اعتقادلرکزنی (قُلْ) ایتکل سین کتاب اهلینه یهود ونصاریدن (يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ) ای کتاب اهلی غلو قیلماکز وچیکدن چقماکز دینکزده (غَيْرَ الْحَقِّ) حقلقدن باشقه یعنی دین اشلرنده باطل وبالغان مبالغه‌لرهم افراط وتفریط قیلماکز نتاك‌کم یهود ونصارا عیسی علیه السلام حقنده افراط وتفریط قیلورلر ایدی (وَلَا تَتَّبِعُوا أَهْوَاءَ قَوْمٍ) هم ایارماکز شول قومنك آرزولرینه‌کم (قَدْ ضَلُّوا مِن قَبْلُ) تحقیق ضلالتکه توشدیلر وآداشدیلر آلار موندن الگاری یعنی‌پیغمبر علیه‌السلام کیلماکندن الگاری (وَأَضَلُّوا كَثِيرًا) هم آزدردیلر وتوغری بولدن چغاردیلر آلار کوب کشیلرنی (وَضَلُّوا عَن سَوَاءِ السَّبِيلِ) دخی ثابت بولدیلر اوزلرینك ضلالت وآداشولرنده توغری بولدن پیغمبر علیه‌السلام کیلگاندن صوك هم (لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا) لعنت ایتولدیلر کافر بولغان کمسه‌لر (مِن بَنِي إِسْرَائِيلَ) بنی اسرائیل قومندن یعنی یهودیلر (عَلَىٰ لِسَانِ دَاوُودَ) داود علیه السلام تلی اوزرینه یعنی یهودیلردن ایکه اهلینه‌داود علیه‌السلام لعنت ایتدی (وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ) هم‌مریم اوغلی‌عیسی‌علیه‌السلام تلی اوزرینه‌کم اصحاب مائده‌گه عیسی علیه‌السلام لعنت اوقودی (ذَٰلِكَ بِمَا عَصَوا) اوشبو لعنت آلارغه شول سببلیدرکم آلار قارشدیلر خدای تعالی‌نك فرمانینه

(وَكَانُوا يَعْتَدُونَ) هم چيكدن چغار بولديلر آلار بوزفلقده (كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ) بر برسينى طيماس بولديلر آلار ونهى قيلوشماس بولديلر شول ياوز اشدن‌كم قيلديلر آلار آنى (لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ) البته ياوز اشدر شول نرسه‌كم اشلەر بولديلر آلار بو آيت كريمه‌ده امر معروف ونهى منكرنى قويغان كشيلر حقنده الوغ تهديد وقورقتو باردر (تَرَى كَثِيرًا مِنْهُمْ) سين كورورسن اول كتاب اهلندن كوبسنى‌كم آلار غايتده اهل اسلامغه حسد ودشمانلق لرندن (يَتَوَلَّوْنَ الَّذِينَ كَفَرُوا) دوستلق قيلالر كافرلر ومشركلر برله نتاك‌كم يهوديلرنك الوغسى كعب بن اشرف بدر صوغشندن صوك مكه‌گه باروب مشركلر برله دوستلاشوب آلارنى مسلمانلر برله صوغش قيلورغه قزقدروب اونداب يورور ايدى (لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنْفُسُهُمْ) نى ياوزدر شول نرسه‌كم تقديم قيلدى وآلدن يبارددى آلار اوچون نفسلرى اول نرسه شولدركم (أَنْ سَخِطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ) شولكم آچولاندى وغضب قيلدى الله‌تعالى آلار اوزرينه (وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ) هم آلار عذابده منگو قالغوچيلودر (وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ) واگر ايمان كيلتورور بولسەلر ايدى اول يهوديلر خداى‌تعالى‌گه (وَالنَّبِيِّ) هم پيغمبر عليه‌السلامغه (وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ) دخى آنك صارى ايندرلگان نرسه‌گه يعنى قرآنغه (مَا اتَّخَذُوهُمْ أَوْلِيَاءَ) توتماسلر ايدى مشركلرنى دوستلر ايتوب ياكه موسى عليه السلامغه هم تورانقه ايمان كيلتورگان بولسەلر ايدى مشركلرنى دوست توتماسلر ايدى ديمكدر (وَلَكِنَّ كَثِيرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ) ولكن آلاردن كوبسى فاسقلردر وايمان دائره‌سنده طشقه چقغوچيلردر (لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً) البته‌سين طابارسن اى محمد عليه السلام آدميلرنك فاطيراغينى دشمانلق يوزندن (لِلَّذِينَ آمَنُوا) ايمان كيلتورگان كمسەلرگه (الْيَهُودَ) يهود قومينى (وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا) هم مشرك بولغان كمسەلرنى يعنى مؤمنلرگه ايك فاطيراق دشمانلر يهوديلر برله مشركلردر شول سببلى آلار مؤمنلرگه قارشى برگه اتفاق قيلالر (وَلَتَجِدَنَّ أَقْرَبَهُمْ مَوَدَّةً) هم البته سنين طابارسن آدميلرنك يقينراغينى دوستلق يوزندن (لِلَّذِينَ آمَنُوا) ايمان كيلتورگان كمسەلرگه (الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَى) شول كمسەلرنيكم ايتديلر آلار درستلكده بزلر نصرانيلرمز ديوب يعنى مؤمنلرگه دوستراق ويقينراق بولغوچيلر نصرانيلردر آلارنك كوكلرى يومشاق هم شفقت ومرحمتلى لردر شول سببلى آلار مؤمنلرگه مخالفت قيلوده مشركلر برله اتفاق ايتماسلر (ذَلِكَ) آلارنك مؤمنلرگه اوشبو طريقه دوستلق ويقينلق لرى (بِأَنَّ مِنْهُمْ قِسِّيسِينَ وَرُهْبَانًا) شول سببليدركم

درستلکده آلاردن بولغوچیدر عالملر وبلگوچیلر هم عابد وزاهدلر یعنی صومعه‌لرده‌اولتوروب عبادة‌قیلغوچی‌راهبلر (وانهم لایستکبرون) هم‌شول سببلیدرکم آلار استکبار قیلماسلر والوغلانوب باش‌طارتماسلر حقلقنی قبول‌ایتودن وتوغریلقدن عالملر دیمشلردرکم مؤمنلرگه دوستلق جهتندن یقینراق بولغانلردن مراد حبش پادشاهی نجاشی وآنك اتباعیدرکم آلار جعفر بن ابیطالب رضی الله عنه‌دن قرآن ایشتوب کوڭللری اسلام دینینه میل قیلدی نجاشی اوزی رعیتلرندن نیچه کشیلر برله ایمان کیلتوردی دیمشلردر *(واذا سمعوا ما انزل الی الرسول) وهر قایچان ایشوتسه‌لر نصارا عالملری وعابدلری پیغمبر علیه السلامغه ایندرلگان نرسه‌نی یعنی قرآن‌نی (ترى اعينهم تفيض من الدمع) سن کورورسن آلارنك کوزلرنی‌کم کوڭللری نچکاروب یاش قویار وآغوزورآلارنك کوزلری روایت ایدلمشدرکم جعفر بن ابیطالب رضی‌الله عنه حبش دیارندن قایتقانده نجاشی آنك ایله برگه نصارا عالم‌لرندن یتمش کشی‌نی رسول صلی‌الله علیه وسلم خدمتینه یباردی شول عالملر رسول اکرم حضرتلرینك حضور شریفلرینه ایرشکاچ اولحضرت آلارغه قرآندن برسوره اوقودی آلارنك کوڭللری نچکاروب بیك یغلادیلر اسلام حکم‌لرینی قبول قیلدیلر حق سبحانه وتعالی شولارنك احوالندن خبر بیروب بیوردیکم هر قایچان آلار قرآن‌نی ایشوتسه‌لر کوزلرندن یاش آغوزوب یغلارلر (مما عرفوا من الحق) شول نرسه‌دن‌کم طانودیلر آلار حق وتوغری سوزدن یعنی قرآن‌نك واسلام دینی‌نك حق ایدکینی بلوڭلری اوچون قرآن آلارنك کوڭللرینه اثر ایدوب آلار یغلارلر (یقولون) ایته‌لر آلار (ربنا آمنا) ای بزنك پروردکارمز بز ایمان‌کیلتوردك وقرآن‌نك حق‌اقینه‌اشاندق (فاکتبنا مع الشاهدین) بس بازغل‌سن بزلرنی گواهلق بیرگوچیلر برله قرآن‌نك حقلقینه هم محمد علیه‌السلامنك پیغمبرلکینه خبرده کیلمشدرکم مدینه یهودیلری مذکور نصارا عالم‌لرینه طعنه قیلوب ایتدیلرکم سز بیك تیز آلداندڭز وایمان کیلتوردڭز بزلرنی نچه مدتلردن بیرلی دعوت قیلسه‌ده بز قبول قیلغانمز یوق دیدیلر نصارا عالملری جواب بیروب ایتدیلرکم (وما لنا لا نؤمن بالله) ونی نرسه‌در بزلرگه‌کم بز ایمان کیلتورماسمز الله تعالی‌گه (وما جاءنا من الحق) هم بزلرگه کیلگان نرسه‌گه حقلق وتوغریلقدن یعنی قرآن‌غه هم محمد علیه‌السلامغه بزلر نچوك ایمان‌کیلتورمایك واشانمایق (ونطمع ان یدخلنا ربنا) وحالانکه بز طمع

قیلامز وآرزو ایتامز کرگزماکینی بزلرنی پروردکاریمز (مَعَ الْقَوْمِ الصّٰالِحِینَ) ایدگو بولغوچی گروه برله یعنی خدای تعالی بزنی مؤمنلر برله برگه جنتکه کرگزوردیوب بزامید قیلامزدیدیلر (فَاَثٰابَهُمُ اللّٰهُ بِمٰا قٰالُوا) بس جزا وثواب بیردی خدای تعالی آلارغه اوشبو ایتکان سوزلری سببلی اخلاص واعتقاد یوزندن (جَنّٰاتٍ تَجْرِی مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰارُ) شول جنت باغچه لرینی کم آغار آنك آغاچلری آستوندن یلغه لر (خٰالِدِینَ فِیهٰا) منگو قالغوچیلر بولورلر آلار اول جنتلرده (وَذٰلِكَ جَزٰاءُ الْمُحْسِنِینَ) واوشبودر ایدگولك ایتکوچی لرنك جزاسی (وَالَّذِینَ كَفَرُوا) وشول کمسه لرکم کافر بولدیلر (وَكَذَّبُوا بِاٰیٰاتِنٰا) هم یالغانغه توتدیلر بزنك آیتلرمزنی (اُولٰئِكَ اَصْحٰابُ الْجَحِیمِ) اوشبو کمسه لر جحیم اهللریدر واورنلری تموغدر کوبراك تفسیرلرده مذکوردرکم برکون رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتی قیامت احوالینی وآنده غی قورقنچلرنی بیان قیلدی شول مجلسده حاضر بولغان صحابه لردن بر نچه کشیلرکم آلار ابوبکر صدیق وعلی المرتضی وابن مسعود ومقداد وابوذر غفاری هم سلمان الفارسی وغیریلردر رضی الله تعالی عنهم عثمان بن مطعون نك ایونه جیولوب همه لری قالغان عمرلرینی روزه تونارغه هم کیچلرنی طاعت وعبادت برله اویاو اوتکارورگه هم ایت ومایلی طعام هیچده آشاماسقه وخاتونلر برله صحبت ایتماسکه والحاصل بوتونلای ترك دنیا قیلوب آخرتکه یونالورگه آنطلر ایتوب عهد قیلدیلر اوشبو خبر رسول صلی الله علیه وسلمگه ایرشکاچ اولحضرت آلارنی حضورینه چاقروب نصیحت قیلوب ایتدی کم اوشبو سز عهد قیلغان اشلر برله من مأمور بولمادم حق تعالی منی آنك برله بیورمادی سزنك نفسلرکزنك اوستوکزده حقی باردر برکون روزه توتوکز وبر کون افطار قیلکز کیچه نك براولوشنده عبادت قیلکز وباشقه سنده یوقلاب استراحت ایتکز وخاتونلرکز صحبتینی طاشلاماکز منم سنّتم اوشبودر دیدی حق تعالی دن آیت کیلدیکم (یٰا اَیُّهَا الَّذِینَ اٰمَنُوا) ای ایمان کیلتورگان کمسه لر (لٰا تُحَرِّمُوا طَیِّبٰاتِ مٰا اَحَلَّ اللّٰهُ لَكُمْ) اوزکزگه حرام قیلماکز خدای تعالی سزگه حلال قیلغان پاکیزه ونفیس نعمتلرنی (وَلٰا تَعْتَدُوا) هم خدای تعالی چیکلاگان چیکلردن چقماکز حلال وحرام طوغریسنده (اِنَّ اللّٰهَ لٰا یُحِبُّ الْمُعْتَدِینَ) درستلکده خدای تعالی سویماس چیکدن چقغوچیلرنی (وَكُلُوا مِمّٰا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ) وآشاکز سز خدای تعالی سزلرگه رزقلاندرغان نرسه دن (حَلٰالًا طَیِّبًا) حلال وپاکیزه بولغانی حالده اول نرسه (وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِی اَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ) هم قورقکز حلال وحرام طوغریسنده شول خدای تعالی دن کم سز آکا ایمان

کیلتورگوچیلرسز واشاناسز اوشبو آیت کیلگاندن صوك مذکور عهد ایتکان کشیلر ایتدیلر یا رسول الله بزلر ایمدی نی اش قیلایق آنط ایتکانمز اول آنطیمز نچوك بولور حق تعالی دن آیت کیلدیکم (لا یؤاخذکم الله باللغو فی ایمانکم) مؤاخذه ایتماس وجزالاماس خدای تعالی سزنی آنطلرکزده بولغان لغو سببلی امام اعظم قاشنده یمین لغو شولدرکم کشی برنرسه‌نی بولغاندیب گمان قیلوب بولدی دیب آنط ایتار وحالانکه اول نرسه بولماغان بولور بو آنط اوچون شریعتده هیچ مؤاخذه یوقدر وکفارت لازم بولماس (ولکن یؤاخذکم بما عقدتم الایمان) ولکن مؤاخذه قیلور سزنی خدای تعالی شول نرسه برله کم باغلادکز سز آنطلرنی یعنی یمین منعقده سببلی خدای تعالی مؤاخذه قیلور یمین منعقده شول آنطدرکم قصدی برله کیلاچکده براشنی اشلرمن یاکه اشلاماسمن دیوب آنط ایتسار اگر شول طریقه آنط ایتوب آنطینی بوزسه کفارت لازم بولور (فکفارته اطعام عشرة مساکین) بس آنك کفارتی اون مسکین گه طعام بیرماکدر یعنی یمین منعقده قیلوب صکره حانث بولسه اول کشیگه اون فقیرگه طعام بیرو واجب بولور هر بر فقیرگه بر فطره صدقه‌سی مقدارنده بیرلور بغدایدن یارطی صاغ آرپا وخرمادن بر صاغ یاکه شونك قیمتی بیرلور (من اوسط ما تطعمون اهلیکم) شول نرسه‌نك اورطاچه‌سندن کم طعاملاندرورسز سز آنك برله اهلکزنی یعنی ایو جماعتلرکزگه آشاتا طورغان طعامنك اورتاچه‌سندن بیرلور بیك یخشی‌سیده توگل ناچاریده توگل (او کسوتهم) یا ایسه اون فقیرگه کیوم کیدرمك در آنك کفارتی امام اعظم قاشنده هر بر فقیرگه نماز اوقورغه یارارلق مقدارده کیدر تولور (او تحریر رقبة) یاایسه بر قول آزاد ایتمکدر آنك کفارتی امام اعظم قاشنده عیبلردن سلامت بولغان قولنی آزاد ایتمك کراکدر کافر بولسه‌ده درستدر (فمن لم یجد) بس هرکم طاپماسه کفارت اوچون اوشبو ذکر ایتولگان نرسه‌لرنی (فصیام ثلثة ایام) بس اوچکون روزه طوتمافدر آنك کفارتی یعنی یمین منعقده برله آنط ایتوب صکره حانث بولسه کفارتینی ادا قیلورغه بایلقی بولماسه اون فقیرگه طعام یاکه کیوم بیرورگه یاکه ذل آزاد ایتوگه کوچی یتماسه اول کمسه کفارت اوچون اوچ کون توتاشدن روزه طوتماق کراکدر (ذلك کفارة ایمانکم) اوشبودر سزنك آنط کزنك کفارتی (اذا حلفتم) هر قایچان آنط ایتساکز سز وصکره آنط کزنی بوزوب حانث بولساکز (واحفظوا ایمانکم) وصافلاکزسز آنطلرکزنی بوزودن وحانث بولودن یعنی ممکن قدر آنط کزده تورورغه وبوزماسقه طرشکز یاکه بیك ضرور

بولماغانده آنط ايتماكز ديمكدر (كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِه) اوشانداق بيان قيلادر خداى تعالى سزلرگه شريعت حكملرينى (لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ) شايدكم سزلر شكرانه قيلورسز اوشبو نعمت برابرنده اهل تفسير ديمشلردر كم حق سبحانه وتعالى خمر توغريسنده دورت آيت ايندردى اوّل مكه‌ده ومن ثمرات النخيل آيتى نازل بولدى صكره معاذ بن جبل رضى الله عنه رسول صلى الله عليه وسلمدن خمر خصوصنده سؤال قيلغاچ آنك جوابنده قل فيهما اثم كبير ومنافع للناس قول شريفى نازل بولدى صكره بر جماعت خمر اچوب ايسرك حال‌لرنده نمازغه كرشوب قل يا ايها الكافرون سوره‌سنده لا كلمه‌سينى قالدروب اوقودىلر بس حق تعالى لا تقربوا الصلوة وانتم سكارى آيتينى ايندردى صحابه‌لرنك كوبسى بو آيت كيلگاچ اخمرنى اچماس بولديلر عضيلرى هنوز اچارلر ايدى تاكم بر مجلسده خمر اچوب كيفلانوارى سببلى مهاجرلر برله انصارلر دعوالاشوب بر كمسه حضرت سعد وقاص‌نك باشينى ياردى بو خبر رسول صلى الله عليه وسلم حضرتلرينه ايرشكاچ عمر الفاروق رضى الله عنه دعاقيلوب آلهى خمر توغريسنده بزلرگه آچق بيان قيلغل ديدى حق تعالى‌دن اوشبو نوبانداگى آيت كيلدى كم خمرنك حرام بولماقينه قطعى دليلدر (يٰاَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا) اى ايمان كيلتورگان كمسه‌لر (اِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ) موندن باشقه توگلدركم خمر هم اوطوش اويونى ايسر نكچلرنك بارچه نوعسى هم اوطوش اويونلرى‌نك هر تورليسى اوشبو حكمگه داخلدر (وَالْاَنْصَابُ) دخى عبادت قيلو اوچون تكولمش پوتلر يا كه شوندابن طاشلركم اول طاشلر اوزرنده مشركلر قربان چالورلر ايدى (وَالْاَزْلَامُ) دخى فال اوقلرى كم يوقاريده بيان ايتولدى اوشبو ذكر ايتولگان دورت تورلى نرسه همه‌لرى (رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ) نجس وخبيثدر شيطان عملندن يعنى شيطان وسوسه‌سى برله بولغان اشلردر (فَاجْتَنِبُوهُ) بس صاقلانوكزسز اى مؤمنلر اوشبو نجس وخبيث اشدن (لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ) شايدكم سزلر فلاح طابارسز وعذابدن قورتلوب مقصودغه ايرشورسز اوشبو صاقلانماقكز سببلى (اِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ) موندان باشقه توگلدركم تيلار شيطان (اَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ) صالماقنى وتوشورماكنى سزنك آرا كزغه دوشمانلقنى هم خصومت وآچونى (فِى الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ) خمرده هم اوطوش اويوننده يعنى خمر اچوهم اوطوش اويونى اويناو سببلى بر برسى برله دعوالاشسونلر وقچقرشوب دشمان بولوشسونلر ديوب شيطان سزلرنى خمر اچوگه واوطوش اوينارغه وسوسه قيلور (وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ) دخى طيماقنى تيلار

١) اوشبو آية كريمه‌ده خمرنك حرام بولماقينه نچه دليل باردر برسى شولدر كيم خمرنى اوطوش اويونى برله قرين وايكى سينى بر تيكز قيلدى اوطوش اويونى حرامدر بس خمر هم حرامدر ايكنچى شولدركم پوتقه طابونو برله برگه ذكر قيلدى پوطقه طابونو بارچه گناهلرنك اولوغرا قيدر اوچونچى شولدركيم خمرنى نجس ديدى نجس نرسه البته حرام بولور دورتنچى خمرنى شيطان عملى ديدى شيطان اشى البته حرام بولور بشنچى آندان صاقلانكز ديوب بيوردى هر نرسه‌دن صاقلانو واجب بولسه اول حرام بولورآلتونچى آندن صاقلانسا كز فلاح طابارسز ديدى بدنچى دشمانلقنه سبب‌در ديدى سكزنچى خداى‌نك ذكرندن طيادر ديدى توقزنچى نمازدن طيادر ديدى اون برنچى آندن طيولكز ديوب بيوردى اوشبولر همه‌سى حرامليقه دليل لردر تفسير حسينى

سزلرنى خداى تعالى ذكرندن (وَعَنِ الصَّلٰوةِ) هم نماز اوقودن طيونى تيلار خمر اچو
هم اوطوش اويناو سببلى (فَهَلْ اَنْتُمْ مُنْتَهُونَ) بس ايا سزلر طيولغوچيلر سزمو
وطيولورسزمو اوشبو خبيث اشلردن استفهام امر اوچوندر يعنى طيولكز بو اشلرندك
قباحتينى بلكانكزدن صوك اوشبو آيت كريمه كيلكاندن صوك عمر الفاروق
رضى الله عنه ايتدى انتهينا عنه يارب يعنى بز طيولدق اى منم ربم ديدى (وَاَطِيعُوا اللّٰهَ)
واطاعت قيلكزسز الله تعالى گه وآنك فرمانينه بوى صونوكز حرام اشلردن طيولوده
(وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ) هم اطاعت قيلكز پيغمبر عليه السلام غه (وَاحْذَرُوا) دخى صاقلانوكز
خداى تعالى نك هم رسولينك فرمانينه خلافلق ايتودن (فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ) بس اگر اعراض
قيلسا كز ويوز دوندرسا كزسز خداى ورسولنك فرماننده (فَاعْلَمُوا اَنَّمَا عَلٰى
رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ) بس بلكز كم موندان باشقه توگلدركم بزنك رسوليمز اوزرينه
ظاهر وآچق بولغان ايرشدرودر يعنى پيغمبر گه لازم بولغان اش خداى تعالى نك
حكملرينى بندهلر گه ايرشدرو هم آچق ايتوب آكلاتودر بندهلر تو تماسهلر واطاعت
قيلماسهلر آندن پيغمبر گه هيچ زيان بولماس ضرر وزيانى اوزلرينه بولور خمرنى
حرام ايتكوچى آيت نازل بولغاندن صوك صحابهلردن بعضيلرى ايتديلر يارسول الله
بزنك خمر اچا تورغان قرنداشلرمزدن بعضيلرى اولكانلردر آلارنك حاللرى
نچوك بولور حق تعالى دن آيت كيلدى كم (لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا) يوقدر شول
كمسهلراوزرينه كم ايمان كيلتوردىلر (وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ) هم ايدگو عملر اشلادىلر (جُنَاحٌ)
هيچ بر گناه (فِيمَا طَعِمُوا) شول نرسهدهكم طعاملنديلر آلار يعنى خمرنك حرام
بولمافندن الكارى اچكانلرى اوچون آلارغه گناه يوقدر (اِذَا مَا اتَّقَوْا) هر قايچان
صاقلانسهلر آلار شركدن (وَاٰمَنُوا) هم ثابت بولسهلر ايمانلرنده (وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ)
دخى اشلاسهلر ايدگو عملرنى (ثُمَّ اتَّقَوْا وَاٰمَنُوا) صكره صاقلانسهلر آلار حرام
اشلردن هم اشانسهلر آلارنك حراملقينه (ثُمَّ اتَّقَوْا وَاَحْسَنُوا) مونك صوكنده صاقلانسهلر
وثابت بولسهلر آلار تقوالق لرنده هم ايدگولك واحسان قيلسهلر (وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ)
وخداى تعالى سويار ايدگولك ايتكوچيلرنى واحسان اهلينى روايت ايدلمشدركم
حديبيه واقعهسنده مسلمانلرنك لشكر گاهلرينه كوب كيوكلر وجانورلر كيلوب
يورورلر ايدى نرسهلرى ويوكلرى آراسينه كروب يورورلر ايدى مؤمنلر عمره
نيتى برله احرامده بولغانلق لرندن اول كيوكلرنى آولاو درست بولماغانلقدن آولى
آلماينچه بيك قزغوب اوزلرى محروم بولوب تورورلر ايدى حق سبحانه وتعالى آيت

یبارد یکم (یا أیها الذین آمنوا) ای ایمان کیلتورگان کمسه لر (لیبلونکم الله بشیء من الصید) البته صنارسزنی خدای تعالی برنرسه برله آودن یعنی سزنك برله صناغوچیلرکبی معامل قیلورسزنك آلدکزغه آولر وکیوکلر کیلتورور (تناله أیدیکم ورماحکم) ابرشور اول آوغه سزنك قوللرکز هم سونکولرکز یعنی کچکنه لرینی قولکز برله توتو ممکن بولور واولوغلرینی قورال لرکز برله توتا آلورلق بولور واوشبو صناماق شونك اوچوندرکم (لیعلم الله من یخافه بالغیب) تاکم بلسون وکورسون خدای شول کمسه نی کم قورقور آندن غیبده وآنی کورماینچه (فمن اعتدی بعد ذلك) بس هرکم چیکدن چقسه وخدای تعالی نك امرینه خلافلق قیلوب احراملی حالده آو آولاسه اوشبو ابتلا وصناماق صوکنده (فله عذاب الیم) بس بولغوچیدر آکا رنجتکوچی عذاب آخرتده (یا أیها الذین آمنوا) ای ایمان کیلتورگان کیمسه لر (لا تقتلوا الصید وانتم حرم) اولتورماکزسز آونی وحالانکه اوزکز احرام باغلاغوچیلرسز حج یاکه عمره اوچون امام اعظم فاشنده صیددن مراد اصل خلقتنده کشیدن قاچا تورغان وحشی حیوانلردر کراك ایتی آشالسون وکراك آشالماسون احراملی حالده هیچ قایوسینی آولامق درست توکلدر مکریلان وچیان کبی موذی بولغانلرنی غنه اولتورودرست بولور امام شافعی مذهبنده ایتی آشالا تورغان آولرنی غنه آولامق درست توکلدر (ومن قتله منکم متعمدا) وهرکم اولتورسه اول آونی سزلردن احراملی حالنده اوزقصدی واختیاری برله یعنی اوزینك احراملی ایکانینی هم آونی اولتورمك درست توکل ایکانینی بلا توروب اولتورسه (فجزاء مثل ما قتل من النعم) بس آنك جزاسی شول اولتورگان نرسه سی اوخشاشیدر دورت آیاقلی طوارلردن یعنی اول کشی شول آونی اولتورگانی اوچون شول آواوخشاشلی بولغان برحیوانی فدا بیرمك لازم بولور توه وصغر هم قوی کبی حیوانلردن (یحکم به ذوا عدل منکم) حکم قیلور آنك برله ایکی عدل ایاسی بولغان کشیلر سزلردن یعنی ایکی عدل ایاسی بولغان توغری کشیلر شول اولتورلکان آونك اوخشاشی توه وصغر وقوی کبی حیوانلردن قایوسی ایکانینه حکم قیلوب شولار قایسی حیوانلرنی ایتسه لر شول حیوانلرنی فدا بیرور (هدیا) هدی وقربانلق بولغانی حالده اول فدا بیرلکان حیوان (بالغ الکعبة) کعبة الله غه ایرشکوچی یعنی شول اولتورگان آوی اوچون فدا بیرا تورغان حیوانی حرم شریفکه ایلتوب قربان قیلو هم ایتینی فقیر ومسکینلرگه تصدق ایتو کرا کدر (او کفارة طعام مساکین) یا ایسه آنك جزاسی کفارت در مسکینلرگه طعام بیرماك

يعنى شول اولتورلگان آونك قيمتى نى قدر بولسه شول مقدار طعام آلوب مسكينلرگه صدقه قيلور (اَوْ عَدْلُ ذٰلِكَ صِيَامًا) يا ايسه اوشبونك برابرنده روزه توتودر آنك جزاسى يعنى قربان قيلو ياكه بيرو اورنينه كفارتى اوچون روزه توتار هر بر فقيرگه بيرولاتورغان طعام برابرنده بركون روزه توتار (لِيَذُوقَ وَبَالَ اَمْرِهِ) تاكم طاتوسون اوچون اول احراملى حالده آونى اولتورگان كشى اوزينك قيلغان اشى نك وبالينى وجزاسينى كفارت تولاو برله امام اعظم فاشنده اگر محرم كشى برآونى اولتورسه شول آونك اولتورلگان يرنده گى بهاسينى وقيمتينى ايكى عدل كشى چامالاب اگر بهاسى قربان قيلورلق برحيوان بهاسى مقدارنده بولسه شول بهاغه تورا تورغان حيوانى حرم شريفكه يباروب قربان قيلماق لازمدر يا ايسه شول بهاغه بغداى وآرپا كبى طعام آلوب فقيرلرگه آشاتماق كراكدر هر فقيرگه يارطى صاغ بغداى ياكه برصاغ آرپادن بيرلور يا ايسه كفارت اوچون روزه توتو كراكدر هر بر فقيرگه بيرلا تورغان طعام برابرنده بركون روزه توتار (عَفَى اللّٰهُ عَمَّا سَلَفَ) عفو قيلدى وكيچدى خداى تعالى اوتكانده گى نرسه دن يعنى احراملى حالده آونى اولتورو حرام بولماقدن الگارى آونى اولتورگانلردن عفو قيلدى آنك اوچون كفارت لازم بولماس (وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللّٰهُ مِنْهُ) وهركم فايتسه اوشبو اشكه يعنى حرام بولغاندن صوك ينه قات قات شول اشنى اشلاسه بس انتقام آلور خداى تعالى آندن وآنك جزاسينى بيرور (وَاللّٰهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ) وخداى تعالى غالبدر اوزينك حكملرنده انتقام اياسيدركم گناهغه دايم چيلق اينكو چيلردن انتقام آلور (اُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ) حلال ايتولدى سزلرگه اى مؤمنلر دريا آوى يعنى صولرده تورا تورغان بالق شكللى جانوارلرنى آولامق هر حالده درستدر احرام باغلاغان كشيلرگه ده حلالدر (وَطَعَامُهُ) هم دريانك طعامى سزلرگه حلال ايتولدى يعنى دريادن چيتكه چغارلغان آشاو نرسه لرى همه سى حلالدر (مَتَاعًا لَكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ) سز نك فائده لانماقكز اوچون هم يورگوچى كاروانلر فائده لانسونلر اوچون اوشبولر حلال ايتولدى (وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا) وحرام ايتولدى سز نك اوزرگزگه قورو يرنك آوى سز نك دايم بولغانكز مدتده احرام باغلاغوچيلر بولوب يعنى احراملى حالكزده قورو يرنك آولرينى آولامق حرامدر (وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِي اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ) وقورقكز سز شول خداى تعالى دن كم آنك صارى قوبارلورسز وجمع ايتولورسز حساب وجزا اوچون (جَعَلَ اللّٰهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ) قيلدى خداى تعالى

کعبه‌نی بیت الحرام وحرمتلی ایو (قِيَامًا لِّلنَّاسِ) آدمیلرنك اشلری تورماقینه سبب قیلدی آنی یعنی آدمیلرنك دین اشلری آنك سببلی قائم بولور وتورغوزلور حج عملری آنده ادا ایتولور اوشانداق دنیا اشلری هم آنك سببلی قائم بولور آنده کرگان کشی اولتورلمکدن وطالانودن ایمین بولور (وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ) دخی قیلدی خدای تعالی شهر حرام بولغان آینی آدمیلرنك اشلرینك قیامینه سبب یعنی دین اشلری وحج عملری شول آیده اوتالور هم شول آیلرده قتل وغارتدن خلق ایمین بولورلر (وَالْهَدْيَ وَالْقَلَائِدَ) هم حجده بوغازلانا تورغان قربانلقنی وعلامت ایاسی بولغان قربانلق‌لرنی آدمیلرنك اشلری قیامینه سبب قیلدی تاکم شولار سببلی اوغریلرنك تعرضندن ایمین بولورلر (ذٰلِكَ لِتَعْلَمُوٓا أَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ) اوشبو ذکر ایتولگان اشلر سزنك بلما کگز اوچوندر شونی‌کم خدای تعالی بیلور کوکلرده بولغان نرسه‌نی هم یرلرده‌گی نرسه‌نی (وَأَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ) هم بلما کگز اوچوندر شونی‌کم الله تعالی بارچه نرسه‌نی بلگوچیدر بس آنك حلال وحرام ایلاماکی همه‌سی علم وحکمت یوزندندر (اِعْلَمُوٓا أَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ) بلگزکم خدای تعالی عذابی قاطی بولغوچیدر گناهکارلرغه (وَأَنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ) هم خدای تعالی یارلقاغوچی ومرحمتلی‌در حرامدن صاقلانغوچیلرغه (مَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ) پیغمبر اوزرینه واجب توگلدر مگر شریعت حکم‌لرینی بنده‌لرگه ایرشدرماك واجبدر تاکم پیغمبر ایرشدرگاندن صوك بنده‌نك هیچ عذری قالماس (وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ) وخدای تعالی بیلور شول نرسه‌نی‌کم سز آشکارا قیلورسز وکورساتورسز هم بیلور شول نرسه‌نی‌کم سز کوڭل‌لرگزده یاشورورسز (قُلْ) ایتکل‌سن ای محمد علیه السلام (لَا يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ) برابر وتیگز بولماس یامان برله یخشی وپاکیزه نرسه یعنی حلال برله حرام وگناه برله طاعت هم کفر برله ایمان برتیگز بولماس (وَلَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ) واگرچه عجبلاندرسه‌ده سنی خبیث ویامان نرسه‌نك کوبلکی یعنی کوبلکینه قاراب آنك یخشی بولماقی لازم توگلدر (فَاتَّقُوا اللّٰهَ يٰٓأُولِي الْأَلْبَابِ) بس قورقگز الله تعالی‌دن ای عقل ایالری وحرامنی حلال بیلماگز (لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ) شایدکم سزلر فلاح طابارسز وقورتلورسز خدایدن قورقساگز منقولدرکم برقوم رسول صلی الله علیه وسلم حضرتندن استهزاء طریقنچه تورلی کراکماس سؤال‌لر قیلورلر ایدی برسی منم

آتام کمدر شونی بلکل دیوب صورار ایدی وایکنچی‌سی منم توهم یوغالدی شول
فایده‌در دیوب صورار ایدی حق تعالی‌دن آیت کیلدیکم (یٰاَیُّهَا الَّذِینَ اٰمَنُوا) ای
ایمان کیلتورگان کمسه‌لر (لَا تَسْئَلُوا عَنْ اَشْیَاءَ اِنْ تُبْدَ لَکُمْ تَسُؤْکُمْ) صوراماگز سز
شول نرسه‌لر توغریسندن‌کم اگر ظاهر ایتولسه وبلدرلسه اول نرسه سزلرگه
فایغولی قیلورسزنی (وَاِنْ تَسْئَلُوا عَنْهَا حِینَ یُنَزَّلُ الْقُرْاٰنُ تُبْدَ لَکُمْ) واگرسز صوراساگز
اول نرسه‌دن قرآن ایندرلگان وقتده ظاهر ایتولور اول نرسه سزلرگه لکن سز
آنی بولدرا آلماینچه صوگندن صوراغانگزغه اوکونورسز بس تیوش‌سز نرسه‌لرنی
صوراماگز (عَفَا اللّٰهُ عَنْهَا) عفو قیلدی خدای تعالی اول نرسه‌لردن وآلار برله سزنی
تکلیف ایتمادی بس سز هم اول نرسه‌لر حقنده سؤال وتفتیش قیلماگز روایت
ایدلمشدرکم حجنگ فرض بولماقی حقنده آیت نازل بولغاچ سراقه بن مالك
اول حضرت صلی الله علیه وسلمدن صورادی ایا اوشبو حج قیلماق یل صایون فرض
بولورمو اول حضرت آندن اعراض قیلدی جواب بیرمادی سراقه اوچ مرتبه قایتاروب
صوراغاندن صوگ اول حضرت یوق دیوب جواب بیردیلر اگرده اول حضرت بلی
شولایدر دیوب جواب بیرگان بولسه هر یل صایون حج قیلماق واجب بولور ایدی
بس خدای تعالی بیوردیکم قولگزدن کیلماسلك اشلرنی صوراماگز خدای تعالی
عفو قیلدی وکیچدی اوشبو سؤالگز اوچون سزلرنی مؤاخذه قیلماس (وَاللّٰهُ غَفُورٌ
حَلِیمٌ) وخدای تعالی یارلقاغوچیدر گناهلرنی حلیم‌درکم عذاب قیلوغه آشوقماس (قَدْ
سَاَلَهَا قَوْمٌ مِنْ قَبْلِکُمْ) تحقیق صورادی اول نرسه‌لرنی بر گروه سزدن الگاری
نتاك کم ثمود قومی صالح پیغمبردن طاشدن آنا توه چغارونی صورادیلر صگره اوزلری
عاجز قالوب صوراغانلرینه اوکوندیلر (ثُمَّ اَصْبَحُوا بِهَا کَافِرِینَ) صگره اورلدیلر
اوزلری شول نرسه‌گه کافرلر بولوب یعنی شول معجزه‌نی کورگاچ اوزلری اشانمادیلر
وکافر بولدیلر اول صوراغان نرسه‌لری اوزلرینه عذاب کیلماکینه سبب بولدی بس
سزلر هم آنداین تیوش‌سز سؤال‌لرنی قیلماگز روایت ایدلمشدرکم عمرو بن نجی
دیگان کمسه عرب قبیله‌لرندن یدی قبیله‌نی اسماعیل علیه‌السلام دیننده چغاروب
آزدروب پوتقه طابونوچی قیلدی قریش قبیله‌سی هم شولار جمله‌سندن ایدی شول
آلارغه بحیره وسوائب دیگان نرسه‌لرنی وضع قیلدی آنگ تفصیلی شولدرکم آناتوه
بش مرتبه بالا طودرغاندن صوگ آنگ شول آخرغی بالاسی آنا بولبسه آنگ قولاغینی
یاروب طامغالاب بیارورلر ایدی هیچ‌کم آنگ اوستینه آطلانماس ایدی هم آنی

صاوماسلر ایدی یونینی قرقماسلر ایدی بیك قدرلاب تونارلر ایدی اوزینی بحیره ذیوب آطارلر ایدی اوشانداق بر کمسه صرخاو بولسه یا که چینکه کیتکان کشی‌سی بولسه صرخاوندن ترلسون اوچون هم چینکه کیتکان کشی فایتسون اوچون بر آنا توه‌نی بیلگولاب اوشبو سائبه‌در دیوب‌بوش یبارورلر ایدی اول هم بحیره شکللی بولور ایدی آکا آطلانماسلر وسوتینی صاوماسلر ایدی اوشانداق قوی یدی مرتبه بالا طودرسه یدنچی‌سی آنا بولسه بو بزنکیدر دیوب کتوگه یبارورلر ایدی واگر ایرکك بولسه بو خدای‌نقی دیوب آنی اولتورورلر ایدی واگر ایکی برن طودروب برسی آنا وبرسی ایرکك بولسه ایرکینی اولتورمایوب ایکی‌سینی برگه یباروب وصیله دیوب آطارلر ایدی اوشانداق بر آنا توه‌نك آرقاسندن اون بالا دنیاغه کیلگان بولسه آنی حام دیوب آطارلر ایدی هیچ‌کم آکا آطلانماس ایدی آنی حرمتلاب بورتورلر ایدی رسول صلی‌الله علیه وسلم زمانینه قدر عرب قبیله‌لرنی آراسنده اوشبو عادتلر بار ایدی حق سبحانه وتعالی آلارنك بو اشلرینی ردقیلوب بیوردیکم (ما جعلَ اللّٰهُ من بحیرة) قیلمادی خدای تعالی هیچ بر بحیره‌نی یعنی توه‌نك قولاغینی تیشوب بحیره دیوب آطاماق برله بیورمادی (ولا سائبة) هم سائبه‌نی قیلمادی یعنی آنا توه‌نی سائبه دیوب آطاب هیچ اش اشلاتماینچه حرمتلاب توتو برله بیورمادی (ولا وصیلة) دخی وصیله‌نی قیلمادی قوی برن‌لرینی وصیله آطاب اولوغلاماق برله بیورمادی (ولا حام) دخی حامنی قیلمادی آرقاسندن اون مرتبه بالا کیلگان آنا توه‌نی حام یعنی اوزینك آرقاسینی حمایه ایتکوچی دیوب آطاب آنی قدرلاب توتماق برله بیورمادی بو اشلر برسیده خدای تعالی بیورغان اشلر تو گلدر (ولٰکنّ الّذین کفروا) ولکن کافر بولغان کمسه‌لر عمروبن لجی هم آنك اتباعلری کبی (یفترون علی اللّٰه الکذب) افترا قیلورلر خدای تعالی اوزرینه یالغان‌نی وخدای تعالی بیورماغان اشلرنی آکا نسبت بیروب یالغاندن خدای شولای قوشدی‌دیورلر (واکثرهم لایعقلون) وآلارنك کوبراکی بیلماسلر حلال وحرامنی بلکه آنا باباالرینه ایاروب‌کنه اش قیلورلر (واذا قیل لهم) وهر قایچان ایتولسه اول مشرکلرگه (تعالَوا الی ما انزلَ اللّٰه) کیلکز سز خدای تعالی ایندرگان نرسه صاری حلال‌وحرام حکم‌لرندن (والی الرّسول) هم کیلکز خدای تعالی‌نك رسولی صاری‌کم اول حکم‌لرنی بیان ایتکوچیدر (قالوا) ایته‌لر اول مشرکلر (حسبنا ما وجدنا علیه اٰبائنا) یتکوچیدر بزگه شول نرسه‌کم طاپدقبز آنك اوزرینه آتالرمزنی یعنی آنا باباالرمزدن قالغان دین بزگه یتادور باشقه دین کراك تو گل دیورلر (اولو کانَ اٰباؤهم) ایا آتالرینه

تقليد قيلورلرمو اول مشركلر اگرچه بولسالرده آلارنك آتالرى (لا يعلمون شيئاً) بيلماسلر هيچ بر نرسه‌نى (ولا يهتدون) هم كونوماسلر توغرى يولغه يعنى آلارنك آتا وبابالرى نادان هم ضلالتده بولغانلردر شولاى بولغاچ آلار نچوك آتالرينه‌تقليد ايتارلر (يا أيها الذين آمنوا) اى ايمان كيلتورگان كمسه‌لر (عليكم انفسكم) سزنك اوزرڭزگه لازمدر اوز نفسلرڭزنى صالاو ونفسلرڭزنى اصلاح قيلو (لا يضركم من ضل) ضرر وزيان ايرشدرماس سزگه ضلالتده بولغان كمسه (اذا اهتديتم) هر قايچان توغرى يولغه كونولسا ڭز سز اوزڭز يعنى باشقه كشيلرنى كوندرماك سزگه لازم توگلدر اگرده اوزلرڭزنى توغرى يولغه كوندرسا ڭز واوز اشڭزنى توزك قيلسا ڭز باشقه‌لرنك يامانلقندن سزگه زيان ايرشماس هركم اوز نفسى اوچون اوزى جواب بيرور بس كافرلرنك كفرى اوچون سز قايغورماڭز (الى الله مرجعكم جميعاً) خداى تعالى صارى بولغوچيدر سزنك قايتماقڭز بارچه‌ڭزنك (فينبئكم بما كنتم تعملون) بس آگاه‌لاندرور سزنى خداى تعالى شول نرسه برله‌كم اشلار بولدڭزسز روايت ايدلمشدركم صحابه‌لردن بديل ديگان كمسه سوداگرلك اوچون شام ولايتينه بارغان ايدى شامغه بارغاچ صرخاو بولوب كوندن كون صرخاوى قوّتلانوب اولوم حالينه ايرشدى كافرلردن تميم الدارى هم عدى ديگان كمسه‌لر آنك بولداشلرى ايدى بديل آلارغه منم وفاتيمدن صولك بارچه نرسه‌لرمنى وارثلر يمگه ايرشدوروسز ديوب وصيت قيلدى بديل وفات بولغاچ تميم وعدى آنك نرسه‌لرى آراسندن اوچيوز مثقال آغرلفنده بولغان بر كموش صاوتنى اوزلرى الوب قالوب باشقه نرسه‌لرينى بديلنك وارثلرينه آلوب قايتوب طاپشردىلر بديلنك جماعتلرى آنك نرسه‌لرى آراسندن بر يازولى كاغذ طاپدىلر اول كاغذگه بديل اوزينك نرسه‌لرينى همه‌سينى برام برام يازغان ايدى شول يازودن قاراب كموش صاوطنك بولغانينى بلديلر نرسه‌لر آراسندن اول كموش صاوط چقماغاچ بديلنك وارثلرى عدى وتميم‌دن اول صاوط قايده ديوب صورادىلر عدى برله تميم بز بلمايمز بزگه اينكانى يوق بزگه قالدرغان نرسه‌لرى اوشبولارغنه ايدى ديدىلر عاقبت بديلنك وارثلرى رسول صلى الله عليه وسلم محكمه‌سينه مراجعت قيلوب تميم وعدى‌دن مذكور صاوتنى دعوا قيلدىلر شول توغريده حق تعالى‌دن آيت كيلدى‌كم (يا أيها الذين آمنوا) اى ايمان كيلتورگان كمسه‌لر (شهادة بينكم) گواهلق‌نك نصابى سزنك آراڭزده وصيت وقتنده (اذا حضر احدكم الموت) هر قايچان حاضر بولسه سزنك براوڭزگه اولوم علامتلرى واولارگه ياقنلاشسه بس كركدركم گواه بولسونلر (حين الوصية)

وصيت ايتكان وقتده (اثنان ذوا عدل منكم) ايكى عدللك ايلسى كشى سزلردن يعنى مسلمانلردن (او اخران من غيركم) يا ايسه ايكنچى ايكى كشى كواه بولسون سزدن باشقه‌لردن يعنى ذمى كافرلردن بو حكم يعنى مسلمانلك وصيتى وقتنده ذمى كافرلرنك گواه بولماقى اسلامنك اوّلنده ايدى صكره منسوخ بولدى ذمى‌نك مسلمان اوزرينه گواهلقى مقبول توگلدر (ان انتم ضربتم فى الارض) اگر سزلر سفر قيلسا گز يرده (فاصابتكم مصيبة الموت) بس ايرشسه سزلرگه اولوم مصيبتى يعنى اولارگه يقين لاشسا گز سفرده حالكزده تاكم شول ايكى كشى سزنك وصيت لركزغه گواه بولورلر (تحبسونهما من بعد الصلوة) حبس قيلورسز وتوقفاتورسز شول ايكى گواه بولغان كشيلرنى ايكندى نمازندن صوك كم اول وقت شريف ومبارك وقتدر هم خلق جيولغان وقتدر (فيقسمان بالله) بس آنط ايتارلر اول ايكى كمسه خداى تعالى برله (ان ارتبتم) اگر سز شكلانسا گز آلار توغرى سنده وآلارغه اشانماسا گز شويله ديوب آنط ايتارلركم (لا نشترى به ثمنا) بز آلشدرماسمز اوشبو آنطيمز برله بر بهانى يعنى ميت‌نك مالى اوچون يالغانغه آنط ايتماسمز (ولو كان ذا قربى) واگرچه اوشبو گواهلق بيرلمش كمسه بزگه يقينلق ايلسى قرنداشيمز بولسه‌ده آنك اوچون يالغانغه آنط ايتماسمز (ولا نكتم الشهادة) هم ياشورماسمز گواهلقنى كم خداى تعالى بزگه آنى اوتامك برله بيورغاندر (انا اذا لمن الاثمين) درستلكده بز اوشبو وقتده يعنى اگر گواهلقنى ياشورساك البته گناه قيلغوچى لردن بولورمز اوشبو آيت كريمه حكمنچه رسول صلى الله عليه وسلم تميم برله عدى‌نى چاقروب ايكندى نمازى صوكنده منبر ياننده آنط ايتدردى كم بز بديانك مالينه قصد ايتمادك وخيانت قيلمادق ديوب آنط ايتديلر صكره رسول عليه السلام آلارنى بيباردى وارثلرنك دعوالرى ثابت بولمادى شوندن صوك مذكور كموش صاوط بر آلتونچى قولنده طابولدى آلتونچى مكا بوصاوطنى تميم هم عدى صاتديلر ديوب اقرار قيلدى بديلنك وارثلرى ينه عدى برله تميم گه يابوشديلر نزاع وخصومتلرى اوزانغه طارتولدى تميم هم عدى ايتديلر بز اول صاوطنى بديل‌دن صاتوب آلغان ايدك لكن صاتوب آلغانلقمزغه هيچده گواهمز بولماغانغه انكار ايتدك ديديلر اوشبو دعوا ايله ينه رسول اكرم حضرتلرينه مراجعت قيلديلر بس حق تعالى‌دن آيت كيلدى كم (فان عثر على انهما استحقا اثما) بس اگر معلوم بولسه ومطلع بولونسه شونك اوزرينه كم اول ايكى گواه مستحق بولغانلردر

گناهقه خيانتلرى سببلى يعنى اول ايكى گواهنك گواهلقلرى يالغان ايكانى بلونسه هم خيانتلرى ويالغانغه آنط ايتكانلك‌لرى ظاهر بولسه (فَاٰخَرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا) بس آلارغه باشقه ايكى گواه تورورلر اول ايكى خيانت قيلغانلرنك اورنينه وآلارنك خلافينه گواهلق بيرورلر (مِنَ الَّذِينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْاَوْلَيَانِ) شول كمسه‌لرنك قومندن‌كم اوّلگى ايكى گواهنك خيانتلرى آلار اوزرينه واقع بولغاندر يعنى وارثلرنك قرنداشلرندن وميت‌نك اقرباسندن بولغان ايكى كشى اوّلگى ايكى گواهنك اورنينه توروب آلارنك خيانت ايتكانلك‌لرينه آنط ايتوب گواهلق بيرورلر (فَيُقْسِمَانِ بِاللّٰهِ) بس آنط ايتارلر اول ايكى كمسه خداى تعالى برله شويله‌ديوب‌كم (لَشَهَادَتُنَا اَحَقُّ مِنْ شَهَادَتِهِمَا) البته بز نك گواهلقمز تيوشليراكدر اول ايكى خيانت ايتكان كشيلرنك گواهلقندن (وَمَا اعْتَدَيْنَا) وبزلر ظلم‌لق ايتمادك وچيكدن چقمادق اوشبو گواهلقمزده (اِنَّا اِذًا لَمِنَ الظّٰالِمِينَ) درستلكده‌بز شول وقتده يعنى اگر چيكدن چقساق ويالغان گواهلق بيرساك البته ظالملر جمله‌سندن بولورمز بس رسول صلى الله عليه وسلم بيوردىلر تاكم بديل‌نك اقرباسندن ايكى كمسه توروب خداى تعالى اسمى برله آنط ايتديلر مذكور كموش صاوط بديل‌نك ملكى ايدكينه هم اول ايكى كشى‌نك خيانت قيلغانلق‌لرينه گواهلق بيردىلر صكره رسول عليه السلام بيوردى تاكم اول كموش صاوطنى بديلنك وارثلرينه قايتاردىلر (ذٰلِكَ) اوشبو ذكر ايتولگان حكم وشاهدنك آنطى رد ايتولماكى (اَدْنٰى اَنْ يَاْتُوا بِالشَّهَادَةِ عَلٰى وَجْهِهَا) يقينراقدر شوكاكم كيلتورورلر آلار گواهلقنى حقلق وجهسى اوزرينه يعنى توغريلق برله گواهلق بيرولرينه يقينراقدر (اَوْ يَخَافُوا اَنْ تُرَدَّ اَيْمَانٌ بَعْدَ اَيْمَانِهِمْ) يا ايسه يقينراقدر آلارنك قورقماقلرينه رد ايتولماكندن آنطلر دعوا قيلغوچيلرغه اول گواهلرنك آنطلرى صوكنده يعنى شاهدنك آنطى رد ايتولماكى گواهلرنك توغريلق برله گواهلق بيرولرينه سبب بولور اوشانداق آنط دعوا قيلغوچى طرفينه قايتارلوب صكره خيانتلرى بلونوندن ويالغانلرى توتولودن قورقولرينه سبب بولور (وَاتَّقُوا اللّٰهَ) وقورقنكز سز الله‌تعالى‌دن يالغانغه آنط ايتما كز (وَاسْمَعُوا) هم ايشتكز وقبول قيلكز خداى تعالى‌نك فرمانينى (وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ) وخداى تعالى توغرى يولغه كوندرماس فاسق بولغوچى گروهنى وخيانت هم يالغانغه آنط ايتكوچيلرنى (يَوْمَ يَجْمَعُ اللّٰهُ الرُّسُلَ) ياد ايتكل شولكونده‌كم جمع قيلور وبرگه جيار خداى تعالى رسوللرنى (فَيَقُولُ)

بس ايتور آلارغه (مَاذَآ أُجِبْتُمْ) نى نرسه برله اجابت ايتولمش بولدكزسز يعنى قوملرڭز سزنڭ دعوتكزگه نچوك اجابة ايتديلر سزنڭ سوزلركزنى طڭلاديلرمو وفرمانكزنى قبول قيلديلرمو الله تعالى امتلرنڭ نى روشچه معامله ايتكانلكلرينى اوزى بيلسه‌ده پيغمبرلردن اوشبو طريقه صوراماقى انكار ايتكوچيلرگه شلته اوچون يا كه مؤمنلرنڭ ايمانينه پيغمبرلرى گواه بولسونلر اوچوندر (قَالُوا) ايتورلر پيغمبرلر خداى تعالى‌نڭ صوراوينه قارشى (لَا عِلْمَ لَنَآ) يوقدر بزنڭ هيچ علميمز سنڭ علمڭه قاشنده يا كه بزهيچ نرسه‌نى بيلماسمز مگر آنى سن بزدن آرتوغراق بيلورسن (اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ) درستلكه‌سن اوزڭ گنه‌سن غيبلرنى وياشرن نرسه‌لرنى بلگوچى بس بزنڭ قوملريمز بزنڭ دعوتيمزگه نچوك اجابت ايتكانلكلرينى اوزڭ بخشيراق بلورسن‌ديورلر (اِذْ قَالَ اللّٰهُ) ياد ايتكل شولوقت‌كم ايتدى خداى تعالى عيسى پيغمبرگه (يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ) اى مريم اوغلى عيسى (اُذْكُرْ نِعْمَتِى عَلَيْكَ) ياد ايتكل‌سن منم سنڭ اوزڭا بولغان نعمتيمنى (وَعَلَى وَالِدَتِكَ) هم آناڭ اوزرينه بولغان نعمتيمنى (اِذْ اَيَّدْتُكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ) ياد ايتكل شولوقت‌كم بركتدم وقوتلى ايتدم من سنى جبرائيل عليه السلام‌نڭ نفخه‌سى سببلى يا كه بركتدم من سنى شول كلام برله‌كم آنڭ سببلى اولوكلرنى ترگزورسن يا كه دين وشريعتنى احياء قيلورسن (تُكَلِّمُ النَّاسَ فِى الْمَهْدِ) سن سوز سويلارسن آدميلرگه بيشكده باش بالا حالكده‌كم اول سنڭ معجزه‌كدر (وَكَهْلًا) هم قارتايغاچ سويلارسن وآدميلرنى اسلام دينينه اوندارسن هم سنڭ بالا وقتكده سويلاگان سوزڭ قارتايغاچ سويلاگان سوزڭا فصاحت وبلاغتده برتيگز بولور اوشبو آية كريمه برله عيسى عليه السلامنڭ نزولينه استدلال قيلورلر زيرا كه علماءنڭ اتفاقى برله حضرت عيسى‌نڭ كوكده آشماقى سن كهولتدن الگارى ايدى شول حالنده يرگه نازل بولوب صكره قارتلق ياشينه‌ايرشسه كراكدر (وَاِذْ عَلَّمْتُكَ الْكِتَابَ) دخى ياد قيلغل اى عيسى شول وقت‌كم اويراتدم من سڭا وبلدردم كتابنى ويازونى (وَالْحِكْمَةَ) هم بلدردم حكمه‌نى (وَالتَّوْرِيَةَ وَالْاِنْجِيلَ) دخى اويراتدم سڭا توراتنى وانجيلنى (وَاِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطِّينِ) هم ياد قيلغل شونى‌كم سن ياصارسن بالچقدن (كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ) قوش صورتى شكلى ايتوب (بِاِذْنِى) منم امريم برله (فَتَنْفُخُ فِيهَا) بس سن اوروسن اول بالچقدن ياصالغان قوش صورتينه اوزڭنك صولووكنى (فَتَكُونُ طَيْرًا بِاِذْنِى) بس بولور اول صورت تريك قوش منم فرمانيم برله

(وتبرئ الاكمه والابرص باذنى) هم سلامتلندررسن آنادن طوغما كوزسز كشينى دخى آلا تنلى كشينى مينم فرمانم برله (واذ تخرج الموتى باذنى) دخى ياد ايتكل شونى‌كم ـ ن چفارور سن اولوكلرى قبرلرندن منم امرم برله (واذ كففت بنى اسرائيل عنك) هم ياد ايتكل شولوقت‌كم طيدم من بنى اسرائيل قومينى سندن يعنى يهوديلرسنى اولتورماكنى قصد ايتكل وقتده من آلارنى طيدم سنى اولتورا آلماديلر (اذ جئتهم بالبينات) شولوقتده‌كم سن كيلدك آلارغه ظاهر وروشن بولغان معجزه‌لر برله (فقال الذين كفروا منهم) بس ايتديلر كافر بولغان كمسه‌لر بنى اسرائيل قومندن معجزه‌لرنى كورگاچ (ان هذا الا سحر مبين) توگلدراوشبو اش مگر آشكارا سحردر يعنى اولوك ترگزمك وبالچقدن تريك قوش ياراتماق هم كوزسزنى كوزلى ايتمك كبى معجزه‌لرنى سحردر ديديلر (واذ اوحيت الى الحواريين) وياد ايتكل اى محمد عليه السلام شولوقت‌كم وعى‌قيلدم وبيوردم من حواريون قومينه يعنى عيسى عليه‌السلامغه ايارگان كشيلرگه بيوردم (ان آمنوا بى وبرسولى) شويله ديوبكم سز ايمان كيلتورگز ميكا هم منم رسولم عيسى‌غه (قالوا آمنا) ايتديلر حواريونلر بز ايمان كيلتوردك واشاندق (واشهد باننا مسلمون) وسن گواه بولغل شوكاكم بزلر انقياد ايتكوچى وبوى صنغوچيلرمز سنك فرمانكا (اذ قال الحواريون) ياد قيلغل شول وقت‌كم ايتديلر حواريونلر عيسى عليه السلامغه (يا عيسى ابن مريم هل يستطيع ربك) اى مريم اوغلى عيسى اياقادربولورموسنك پروردكارك يعنى سن دعا قيلساك خداى‌تعالى‌سنك‌دعاكنى قبول قيلورمو (ان ينزل علينا مائدة من السماء) ايندرماككه بزنك اوزريمزگه برمائده نى‌كوكدن يعنى سن دعا قيلوب صوراساك خداى‌تعالى بزلرگه كوكدن بر دسترخان برله آشاو نرسه‌لرى ايندرورمو ديديلر كوكدن آشاو نرسه‌لرى كيلونى استاديلر (قال اتقوا الله ان كنتم مؤمنين) ايتدى عيسى عليه السلام حواريونلرغه فورقگز سز الله تعالى‌دن موندابن يوق بار نرسه‌لرنى صوراماگز اگر بولساگز سز اشانوچيلر آنك كمال قدرتينه هم منم پيغمبرلكيمگه (قالوا) ايتديلر حواريون حضرت عيسى‌غه صوراولرى اوچون عذر بيان قيلوب بزلر خدايناك قدرتنده شك توتمايمز واشانامز ولكن (نريد ان ناكل منها) بز تلهيمز شونى‌كم آشاساق اول كوكدن كيلگان دسترخاندن طعاملرنى (وتطمئن قلوبنا) هم قرارلانسه بزنك كوكللرمز حق تعالى‌نك قدرتى علامتلرينى كوزلرمز

برله كورب (ونعلم ان قد صدقتنا) دخى بلساكبز شونى كم تحقيق سن راست وتوغرى ايتدك بزلرگه يعنى خداى تعالى سزگه صوراغان نرسه كزنى بيرور ديوب ايتكان سوزكنك راست ايدكينى بلساك (ونكون عليها من الشاهدين) دخى تلايمز شونيكم بولساق بزاول دسترخان اوزرينه گواهلردن ابن عباس رضى الله عنهمادن منقولدركم حواريون عيسى عليه السلامدن كوكدن دسترخان برله آشاونرسه لرى ايندرماكنى استاگاچ عيسى عليه السلام آلارغه اوتوز كون روزه توتكز صكره خداى تعالى صوراغانكزنى بيرور ديوب بيوردى آلار روزه توتديلر عيسى عليه السلام خداى تعالى درگاهينه يوزينى توتوب كوكدن بر مائده ايندرماكينى صوراب دعا قيلدى ننالكم حق تعالى بيورور (قال عيسى ابن مريم) ايتدى مريم اوغلى عيسى پيغمبر دعا قيلوب (اللهم ربنا انزل علينا) اى بارى خدايا بزنك پروردكاريمز سن ايندرگل بزنك اوزريمزگه (مائدة من السماء) بر مائده نى كوكدن كم آنده تورلى نعمتلر بولور (تكون لنا عيدا لاولنا واخرنا) تاكم بولسون اول مائده بزلرگه بر عيد وبيرام يعنى آنك ايندرلگان وقتى بيرام بولسون بزنك زمانيمز اهلينه هم بزدن صوكك كيلگوچيلرگه (وآية منك) هم بر علامت بولسون اول مائده سندن وسنك قدرتك كامل لكينه هم منم پيغمبرلكم گه دليل بولسون (وارزقنا) دخى رزقلاندرغل سن بزنى اول مائده دن ياكه آنك شكرانه سينى قيلورغه بزلرگه توفيق روزى قيلغل (وانت خير الرازقين) وسن رزق بيرگوچيلرنك بخشيراقيسن (قال الله) ايتدى الله تعالى حضرت عيسى نك دعاسينى قبول ايدوب (انى منزلها عليكم) درستلكده من ايندرگوچيمن اول دسترخاننى سزلرگه وصوراغانكنى بيرگوچيمن (فمن يكفر بعد منكم) بس هر كم كافر بولسه اوشبو دسترخان ايندرلگاندن صوكك سزلردن (فانى اعذبه عذابا) بسن درستلكده من عذاب قيلورمن اول كمسه نى شوندين عذاب برله كم (لا اعذبه احدا من العالمين) من عذاب قيلماسمن اول عذاب برله هيچ براونى عالملر خلقندن بس خداى تعالى حضرت عيسى نك دعاسينى قبول قيلوب ايكى بولوط يباردى قزل مائده شول بولوطلرنك اورتاسنده ايدى بر يوزينه يقين كيلگاچ دسترخان بولوطلردن آيرلوب حواريون نك آلدينه توشدى عيسى عليه السلام بو حالنى كورگاچ يغلاب اللهم اجعلنا من الشاكرين يعنى الهى سن بزلرنى شكرانه ايتكوچيلردن قيلغل ديدى دخى ايتدى الهى بو دسترخاننى سن بزگه رحمت قيلغل عذاب وعقوبت اوچون قيلماغل بس طهارت آلوب

نماز اوقودى صكره يغلاب بسم الله خير الرازقين ديوب مائده‌نك اوستينه يابلغان مندیلنی کوتاردی تورلی نعمتلر طولی دسترخان ظاهر بولدی آنده بریان ایتولگان بالق بار ایدی تیربسی وقلچقلری هیچده یوق ایدی مایلری طاموب تورور ایدی بالقنك باش اوچونه طوزهم قویرغی طرفنه سرکه بار ایدی تیکراسنه تورلی باشلچه اولانلر بار ایدی اوشانداق اول دسترخانده بش دانه کاسه‌لر بار ایدی برسنده زیتون وبرسنده بال وبرنده مای هم باشقه‌لرنده پنیر وقانوق بار ایدی حواریون آراسندن شمعون اسملی‌سی ایتدی یا روح الله اوشبو طعام دنیا طعامیدرمو یاکه آخرت طعامی‌مو عیسی علیه السلام ایتدی هیچ فایوسندن توگلدر بلکه خدای تعالی اوز قدرتی برله سزنك اوچون بار قیلغان طعامدر مقصودکز بولدی ایمدی آشاکز هم شکرانه قیلکز. نعمتکز زیاده بولوردیدی حواریون ایتدیلر یا روح الله اوشبو مائده‌ده بزلرگه ینه برعلامت کورگازگل تا کم یقینمز آرتسون بس عیسی علیه السلام اول بریان بولغان پشکان بالقغه تریلگل دیدی حق تعالی‌نك قدرتی برله فی الحال اول بالق تریلوب قیملدی باشلادی حضرت عیسی ینه اوّلگی حالکا قایتقل دیگاچ بالق اوّلگیچه بریان بولدی حواریون خدای تعالی فورقوسندن کوبسی اول مائده‌دن آشامادیلر عیسی علیه السلام بیوردی فقیر ومسکینلرهم صرخاولر بودسترخاندن تلا گانچه آشاسونلر آلارغه خدایتك بولا کیدر هم شفادر وباشقه کشیارگه بلادر مکده اوچیوز کشی اول مائده‌دن آشادیلر هیچده کیموادی آندن طعام آشاغان فقیرلر همه‌لری صوکندن بای بولدیلر وصرخاولر سلامتلاندیلر صکره اول مائده کیری کوکه کوتارلدی ایکنچی کون ینه کیلدی فقیرلرهم بایلر بارچه‌لری آشادیلر فرق کونگه‌چه اول مائده هر کون کیلور ایدی حق تعالی‌دن حضرت عیسی‌گه وحی کیلدیکم اول مائده‌دن بایلار آشاماسونلر فقیرلرگنه آشاسونلر بس بایلرغه بوسوز خوش کیلمادی مائده خصوصنه شك کیلتوروب آنی سحردردیدیلر صکره اول مائده کیلماس بولدی مائده‌نی استخفاف ایدوب سحردر دیگان کشیلرنك حق تعالی صورتلرینی مسخ ایدوب همه‌لری دوکفز صورتینه اورلدیلر اوچکون یورگاندن صوك هلاك بولدیلر (وَاذْ قَالَ اللّٰهُ) ویاد ایتکل ای محمد علیه السلام شول وقتکم ایتدی خدای تعالی عیسی پیغمبرگه (یَا عِیسَی ابْنَ مَرْیَمَ) ای مریم اوغلی عیسی حضرت عیسی کوکنه آشقاندن صوك ایتدی یاکه قیامت کونده خدای تعالی آکا ایتور ای مریم اوغلی عیسی (ءَاَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ) ایاسن ایتدکمو آدمیلرگه (اتَّخِذُونِی وَأُمِّیَ الٰهَیْنِ مِنْ

دُون الله) شویله دیوب کم سز توتوکز منی هم منم آنامنی معبودلر ایتوب خدای تعالی دن باشقه (قالَ سُبحانَكَ) ایتدی عیسی پیغمبر پاکلایمن وتنزیه قیلامن سنی بارچه عیبلردن هم تیکداشك بولودن ای منم پروردکاریم (ما یکونُ لی اَن اَقولَ) درست بولماس ولایق توگلدر مکا منم ایتما کم (ما لَیسَ لی بحقّ) منم اوچون تیوشلی بولماغان نوسه‌نی یعنی سز منی هم آنامنی خدای ایتوب نوتوکز دیوب ایتمك مکا هنچه‌لایق توگلدر منم اول سوزنی ایتو احتمالم یوقدر (اِن کُنتُ قُلتُه فقَد عَلِمتَه) اگر ایتکان بولسام من اول سوزنی تحقیق سن اوزك بلگانسن آنی (تعلَمُ ما فی نفسی) سن بیلاسن منم نفسمده بولغان نرسه‌نی (ولا اَعلَمُ ما فی نَفسِكَ) ومن بیلماسمن سنك ذاتکده بولغان نرسه‌نی (انَّكَ اَنتَ عَلّامُ الغیوب) درستلکده سن سن غیب ویاشرن اشلرنی بیلگوچی (ما قُلتُ لَهُم) من ایتمادم آلارغه (الّا ما اَمَرتَنی به) مگر شول نرسه‌نی گنه ایتدم کم سن بیوردك منی آنی ایتمك برله (اَنِ اعبُدوا اللهَ رَبّی وَرَبَّكُم) شولکم عبادت قیلکز سز منم ربم هم سزنك ربکز بولغوچی الله تعالی گه یعنی من آدمیلرنی سکا عبادت قیلورغه‌غنه اوندادم اوزمنی بر بنده ومخلوقمن دیدم منی خدای دیوب بلکز دیب ایتمادم (وکُنتُ عَلَیهِم شَهیدًا ما دُمتُ فیهِم) هم بولدم من آلار اوزرینه گواه یعنی آلارنك اینکان سوزلرینه واشلا گان اشلرینه گواه بولدم آلار اچنده دایم بولغانم وتورغانم مدتده (فَلَمّا تَوَفَّیتَنی) بس آلغانك زمانده‌سن منی یعنی سن منی کوککه آشورغاچ (کُنتَ اَنتَ الرَّقیبَ عَلَیهِم) سن بولدك اوزك حافظ وصاقچی آلار اوزرینه بس آلارنك نی اشلا گانلرینی اوزك بیلورسن (وَاَنتَ عَلی کُلِّ شَیءٍ شَهیدٌ) وسن بارچه نرسه اوزره گواه ومطلع سن (اِن تُعَذِّبهُم فَاِنَّهُم عِبادُكَ) اگر سن عذاب قیلساك آلارنی بس درستلکده آلار سنك بنده‌لرك وقول‌لرکدر وسن آلارنك مالکی سن نی اشلاساکده اوز اختیارکده‌در (وَاِن تَغفِر لَهُم) واگر سن بارلقاساك آلارنك گناهلرینی کفردن توبه قیلولری سببلی (فَاِنَّكَ اَنتَ العَزیزُ الحَکیمُ) بس درستلکده سن سن غالب بولغوچی وکوچی یتکوچی عذابقه هم مغفرتکه حکیم سن کم هر اشنك حکمت برله‌در (قالَ اللهُ) ایتدی خدای تعالی عیسی پیغمبر گه یعنی قیامت کونننده ایتور (هذا یَومُ ینفَعُ الصّادِقینَ صِدقُهُم) اوشبو کون شولکوندرکم فائده بیرور آنده راست ایتکوچیلرگه آلارنك راست ایتولری (لَهُم جَنّاتٌ تَجری مِن تَحتِهَا الاَنهارُ) بولغوچیدر اول راست ایتکوچیلر گه شول جنتلرکم

آغار آلارنك آغاچلرى آستوندن يلغەلر (خَالِدِينَ فِيهَا) منگو قالغو چيلر بولغانلرى حالده آلار اول جنت‌لرده (أَبَدًا) همیشه (رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ) راضى بولدى خداى تعالى آلاردن طاعت وعبادتلرى برله (وَرَضُوا عَنْهُ) هم آلار راضى بولديلر خداى تعالى‌دن اجر وثواب طاپماق هم سعادت وكراماتلرغه ايرشما كلرى برله (ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ) اوشبو اش يعنى آلارنك جنتكه كرولرى وخداى تعالى‌نك راضيلقى اولوغ بولغوچى قول اوستونلكيدر (لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا فِيهِنَّ) خداى تعالى گه مخصوصدر كوكلرنك هم يرنك پادشاەلقى هم كوكلرده ويرلرده بولغان نرسه‌نك پادشاهلقى يعنى بارچه نرسه آنك ملكنده وآنك مخلوقيدر (وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) واول خداى تعالى بارچه نرسه اوزرينه قادر وكوچى يتكوچيدر عاجزلك وضعيفلكدن منزهدر

٦نچى سوره سورة الانعام مكية مائة وخمس اوست وستون آية
انعام سوره‌سى جمله‌سى مكى‌در ١٦٥ ياكه ١٦٦ آيتدر

بسم الله الرحمن الرحيم

(الحمد لله) بارچه حمد وثنا خداى تعالى گه گنه‌در (١) (الذى خلق السموات) اول خداى تعالى كم ياراتدى وبوقدن بار قيلدى كوكلرنى (والارض) هم يرنى (وجعل الظلمات والنور) دخى بار قيلدى اول خداى تعالى قارانغولقلرنى هم ياقطيلقنى مجوسيلر نورنى خداى ياراتدى وقارانغولقنى شيطان ياراتدى ديديلر حق سبحانه وتعالى آنلرنى رد قيلوب بيوردى‌كم نور وظلمات همه‌سى الله تعالى‌نك مخلوقيدر بعضيلر ظلمات ونوردن مراد كيچه ايله كوندزدر ديمشلر وبعضلر ظلماتدن مراد نادانلق ونوردن مراد علمدر ديورلر يا ايسه ظلمات معصية وگناه نور طاعة وعبادتدر ياكه ظلمات تموغ ونور جنتدر وبعضلر ظلماتدن مراد ضلالت ونوردن مراد هدايتدر ظلمات جمع صيغه‌سى ايله كلتورلمكى كفر وضلالت يوللرى كوب بولوب حقلق وهداية يولى برگنه بولماقينه اشارتدر ديمشلر والله تعالى اعلم بمراده (ثم الذين كفروا) اوشبو دليللر وعلامتلر صوكنده كافر بولغان كمسه‌لر (بربهم يعدلون) پروردكارلرينه پوتلرنى تيگز قيلورلر ياكه خداى تعالى‌نك عبادتندن عدول قيلورلر وچيتكه آوشورلر (هو الذى خلقكم من طين) اول خداى تعالى آندابن ذاتدركم ياراتدى سزنى توفراقدن يعنى آنامز آدم عليه السلامنى توفراقدن ياراتدى‌كم بزنك اصليمزدر (ثم قضى اجلا) صكره حكم قيلدى برمدتنى يعنى اولوم وقتينى مقرر قيلدى وبيلگولادى (واجل مسمى عنده) دخى بربيلگولانمش مدة اول‌الله تعالى فاشنده‌در يعنى قيامت قايچان قايم بولماقى وآنك وقتى الله تعالى فاشنده معلومدر آندن باشقه هيچ كمسه بلماس (ثم انتم تمترون) صكره سزلر شك قيلورسز اى مشركلر يعنى اوشبو قدر آية وعلامتلرنى كوربده قيامة‌نك بولماقينه واولگاندن صوك قوبارلوغه اشانميسز شك توتاسز (وهو الله فى السموات وفى الارض) واول خداى تعالى حقلق اوزره معبوددر كوكلرده هم يرده وآندن باشقه هيچ معبود وخداى يوقدر (يعلم سركم وجهركم) بيلور اول خداى تعالى سزنك ياشرگان نرسه‌كزنى هم آشكارا قيلغانكزنى يعنى كوكللركزده بولغان ياشرن نيت‌لركزنى وتللركز ايله سويلاگان سوزلركزنى همه‌سينى بيلور (ويعلم ما تكسبون) دخى بيلور خداى تعالى شول

١) حضرت كعب الاحبار رضى الله تعالى عنه ديمشلردركم تورات‌نك ايك اوّلگى آيتى اوشبو آية يعنى الحمد لله الذى خلق السموات والارض الى آخره‌در وايك صوكغى آيتى الحمد لله الذى لم يتخذ ولدا الى آخره آيتيدر الله تبارك وتعالى حمدنى بنده‌لرينه تعليم اوچون اوزينه اوزى حمد ايتدى يعنى كوكلرنى هم يرلرنى يوقدن بار ايتكوچى الله تعالى گه حمد ايتكز ديمكدر كوك ايله يرده بنده‌لرگه كورنگان مخلوقاتنك اولوغراقلرى بولغان لقدن هم بنده‌لر اوچون عبرتلى وفائده‌لرنى مشتمل بولغانلقدن آنلرنى خاصلاب ذكر قيلدى تبياندن

نرسه‌نی کم سز اشلارسز وکسب قیلورسز یخشیلق ویمانلقدن یعنی الله تعالی‌دن هیچ براشکز یاشرن توکلدر همه‌سی آکا معلوم‌در هر براشکز نوغریسنه حساب وجزاء قیلسه کرا کدر (وما تأتیهم من آیة من آیات ربهم) وکیلماس اول کافرلرکه بر آیة ربلری‌ذك آیتلرندن یعنی قرآن آیتلرندن هیچ بر آیة آنلرغه کیلماس (الا کانوا عنها معرضین) مکر یوزدوندرکوچیلر بولدی‌لر آنلر اول آیتدن یعنی قرآن آیتلرندن هر نیندایین آیة کیلسه اول کافرلر آکا اشانمیلر وآندن یوز دوندرانر یاکه پیغمبر علیه السلامنك معجزه‌لرندن هر نیندایین معجزه‌نی کورسه‌لرده آکا اشانمادیلر وآندن اعراض قیلدیلر (فقد کذبوا بالحق) بس تحقیق یالغانغه توتدیلر آنلر حقلقنی یعنی قرآنغه اشانمادیلر (لما جاءهم) کیلکانی زمانده آنلرغه اول حقلق (فسوف یأتیهم) بس البته کیلور آنلرغه یعنی ظاهر بولور (أنباء ما کانوا به یستهزؤن) شول نرسه‌نك خبرلری‌کم استهزاء قیلور بولدیلر آنلر اول نرسه برله وآکا اشانماینچه مسخره‌که توتار بولدیلر یعنی حاضرده اشانماینچه مسخره‌که توتقان نرسه‌لرینی کیلاچکده کوزلری ایله کورب بیلورلر (ألم یروا) ایا کورمادیلر وبلمادیلرمو آنلر (کم أهلکنا من قبلهم) کوبمو هلاك ایتدك بز آنلردن الکاری (من قرن مکناهم فی الأرض) شول زمان اهلندن‌کم قرارلاندردق بز آنلرنی یرده یعنی یر یوزنده آنلرغه اورن بیردك (ما لم نمکن لکم) شولقدرکم قرارلاندرمادق سزنی آنلر قدرلی یعنی سزکه بیرماکان عمر وقوت هم دولتنی آنلرغه بیردك (وأرسلنا السماء علیهم مدرارا) هم بباردکبز یغمورنی آنلراوزرینه توناشدن برسی آرتندن برسینی یعنی آنلرغه حاجت وقتده همیشه کوکدن یغمور یاودردق (وجعلنا الأنهار تجری من تحتهم) دخی قیلدقبز یلغه‌لرنی آقار ایدیلر اول یلغه‌لر آنلرنك منزل وسرایلری آستندن حاصل کلام آنلرنك بارچه معاش اسبابلری حاضر بولوب کامل راحت وایرکنچیلك ایله ترکلك قیلور ایدیلر (فأهلکناهم بذنوبهم) بس هلاك قیلدق بز آنلرنی کناهلری سببلی (وأنشأنا من بعدهم) هم پیدا قیلدق آنلر صوکندن (قرنا آخرین) باشقه کروهلرنی خبرده کلمشدرکم مشرکلردن بعضلری رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضور شریفلرینه کیلوب ایتدیلر ای محمد اکرسن حق پیغمبر بولساك دورت فرشته کوکدن برکتاب ایندرسونلر اول کتابده سنك پیغمبرلکك بیان ایتولکان بولسون شول وقتده بز سکا اشانورمزدیدیلر بس حق سبحانه وتعالی‌دن آیة کیلدی‌کم (ولو نزلنا علیك کتابا فی قرطاس) واکر ایندرساك ایدی

سکا ای محمد برکاغذده یازلغان یازونی (فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ) بس توتسه‌لر ایدی مشرکلر اول یازونی قول‌لری ایله یعنی آنك کوکدن کیلگان یازو ایکانینی آیرم آچق بلسه‌لر ایدی (لَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا) البته ایتورلر ایدی کافرلر (إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ) ایماسدر اوشبو سن کیلتورگان نرسه مگر ظاهر وآچق برسحردر یعنی خدای تعالی‌دن ایندرلگانینی کوزلری ایله کورسه‌لرده همیشه اشانماسلر ایدی بوسحردر دیورلر ایدی (وَقَالُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ) وایتدیلر کافرلر نی‌اوچون ایندرلمادی بومحمدکه بر فرشته دیوب یعنی اگر حق پیغمبر بولسه کوکدن بر فرشته توشوب آنك پیغمبرلکینه گواه‌لق بیرور ایدی دیدیلر حق سبحانه وتعالی بیوردی‌کم (وَلَوْ أَنْزَلْنَا مَلَكًا) واگر ایندرساك ایدی بزفرشته‌نی(لَقُضِيَ الْأَمْرُ) البته اوتالمش بولور ایدی اش یعنی اگر کوکدن فرشته ایندرلسه ایدی اول کافرلرنك هلاك بولولری ایله حکم ایتولگان بولور ایدی زیراکه سنة الهی شولای بولغان هر قوم پیغمبرلرندن شوندایین براولوغ معجزه‌نی طلب قیلوب صکره اول معجزه‌نی کوزلری ایله کوربده ایمان کیلتورماسه‌لر خدای تعالی اول قومگه عذاب یباروب آلارنی هلاك قیلغان بس اوشبو مشرکلر هم اگرده آلارنك صوراوی بوینچه کوکدن فرشته ایندرلسه بواش آلارغه هلاکلك بولور ایدی (ثُمَّ لَا يُنْظَرُونَ) صکره مهلت بیرلمش بولماسلر آنلر یعنی فرشته ایندرلگاندن صوك‌ده ایمان کیلتورماسه‌لر آنلرغه هیچه مهلت بیراماس‌عذاب کیلور مشرکلر محمد علیه‌السلام‌نك پغمبرلکینه انکار ایتوب ایتورلر ایدی حق‌پیغمبر بولسه فرشته‌دن بولور ایدی خدای تعالی پیغمبر ایتوب بر فرشته‌نی یبارور ایدی حق سبحانه‌وتعالی آلارنك‌اوشبوسوزلرینه قارشی‌بیوردی (وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا) واگر بز قیلساق ایدی پیغمبرنی فرشته البته قیلور ایدك آنی ایر کشی یعنی اگر فرشته‌نی آدمیلرگه پیغمبر ایتوب یبارسك ایدی البته آنی ایر کشی صورتنه قیلوب یبارور ایدك زیراکه آدمیلرگه رسول بولوب کیلوچی شول آدمیلرنك اوز صورتلرنده بولماق تیوشدر فرضا فرشته رسول بولوب کیلسه ایدی آدمی صورتنه بولوب کورنور ایدی نتاك کم جبرائیل علیه‌السلام رسول صلی‌الله علیه‌وسلمگه دحیة‌الکلبی صورتنده بولوب کورنور ایدی چونکه فرشته‌نی اوز صورتنده کوروگه آدم بالاسی طاقت ایته آلماس بس حق سبحانه وتعالی بیوردی‌کم اگر فرشته‌نی رسول ایتوب یبارسك ایدی البته ایر کشی‌صورتنه قیلور ایدك (وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَا يَلْبِسُونَ)

هم البته اشتباهلی ویاشرن قیلور ایدك آنلر اوزرینه شول نرسه‌نی کم آنلر حاضرده اشتباه قیلالر آنك توغریسنده یعنی اول مشرکلر حاضرده محمد علیه السلامنك پیغمبرلکینه اشانماینچه شبهه‌لانگان شکللی آنلرغه فرشته پیغمبر بولوب کیلسه هم شولای شبهه‌لنورلر واشانماسلر ایدی اول وقتده هم اوشبو طریقه انکار قیلورلر ایدی بوهم بزنك کبی بر آدمیدر دیورلر ایدی بس حق سبحانه وتعالی پیغمبرز علیه‌الصلوة والسلامغه تسلی بیروب بیوردی‌کم (وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ) وتحقیق استهزاء ایتولدی سندن الگاری بولغان پیغمبرلرگه هم یعنی سندن الگاری کیلگان پیغمبرلرنی هم قوملری مسخره‌گه توتدیلر وآنلرغه اشانمادیلر (فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ) بس توشدی شول کمسه‌لرگه‌کم مسخره‌گه توتدیلر واستهزاء ایتدیلر اول پیغمبرلردن (مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ) شول نرسه‌کم استهزاء قیلور ایدیلر آنلر اول نرسه برله یعنی اول پیغمبرلرنی مسخره‌گه تونغان قوملر عاقبت شول اشلری‌نك جزاسینی کوردیلر وآنلرغه عذاب نازل بولدی بس اوشبو مشرکلرهم سندن استهزاء ایتسه‌لر جزاسینی اوزلری کورورلر (قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ) ایتکل سیر قیلکز ویورکز یرده یعنی اول مشرکلرگه ایتکل اگرسز اوتکاندا گی قوملرگه عذاب کیلگانلکینه اشانماساکز سیر ایتکز ویورکز یر یوزنده تورلی طرفلرغه عاد وثمود قوملرینك تورغان یرلرینه بارکز (ثُمَّ انْظُرُوا) صکره قاراکز عبرتلی قاراو برله (كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ) نچوك بولغان یالغانغه توتقوچیلرنك اشلرینك آخری یعنی پیغمبرلرینه اشانمایوب ایمان کیلتورماگان قوملر عاقبت نچوك هلاك بولغانلر شولارنك اثرلرینه قاراب عبرت آلوکز (قُلْ) ایتکل ای محمد علیه‌السلام اول مشرکلرگه یعنی آنلردن صوراغل (لِمَنْ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ) کم نکیدر کوك لرده هم یرده بولغان نرسه یعنی بارچه عالمنك خالقی ومالکی کمدر (قُلْ) ایتکل سن جوابنه (لِلَّهِ) خدای تعالی‌نکدر وآنك ملکنده هم آنك مخلوقیدر بارچه نرسه‌لر (كَتَبَ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ) یازدی خدای تعالی اوزینك ذات پاکی اوزرینه رحمت‌نی یعنی فضل وکرمندن بنده‌لرینه رحمت قیلونی وتوبه‌لرینی قبول ایتوب گناه‌لرینی عفو ومغفرت قیلونی اوزینه التزام ایتدی (لَيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ) البته جمع قیلور وجبار سزنی خدای تعالی قیامت کوننده یاایسه سزلرنی قبرلرکزده جمع قیلور (لَا رَيْبَ فِيهِ) آندابن قیامت کونی‌کم بوقدر هیچ بر شك آنك بولوونده (الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ) شول کمسه‌لرکم زیان ایتدیلر اوز نفسلرینه یعنی سرمایه‌لری

بولغان عقل سليمنى ضايع ايتديلر (فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ) بس آنلر ايمان كيلتورماسلر واشانماسلر (وَلَهُ مَا سَكَنَ فِي اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ) (١) واول خداى تعالى نقيدر شول نرسه كم قرار ايتدى كيچه ده هم كوندزده يعنى بار چه زمانده بولغان نرسه لرنك مالكى خداى تعالى گنه در وهمه سى آنك مخلوقيدر (وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ) هم اول خداى تعالى در ايشتكوچى كافرلرنك ايتكان سوزلرينى، بلگوچى آنلرنك نيتلرينى (قُلْ) ايتكل اى محمد عليه السلام اول مشركلرگه (أَغَيْرَ اللَّهِ أَتَّخِذُ وَلِيًّا) اياخداى تعالى دن باشقه نى توتايم مو من دوست اينوب يعنى الله نى دوست توتماينچه باشقه نى دوست توتايم مو (فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ) كوكلرنى هم يرنى پيدا قيلغوچى وباراتقوچيدر اول خداى تعالى (وَهُوَ يُطْعِمُ وَلَا يُطْعَمُ) هم اول خداى تعالى آشاتور ورزق بيرور خلايقه واوزى رزق بيرلمش بولماس يعنى طعامدن منزه در وهيچ كمگه محتاج توگلدر بلكه بارچه خلايق آكا محتاجدر (قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ) ايتكل سن درستلكده من بيورلمش بولدم (أَنْ أَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَسْلَمَ) منم بولمانم برله مسلمان بولغوچيلرنك اوّلى يعنى اوشبو امّتدن ايمان كيلتورگوچيلرنك اوّلى بولماق برله من بيورلدم (وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ) دخى بيورلدم من شويله ديوب كم البته بولماغل سن خداى تعالى گه شرك كيلتورگوچيلردن (قُلْ) ايتكل سن اى محمد عليه السلام (إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي) درستلكده من قورقامن اگر عاصى بولسام وقارشسام اوزمنك ربيمه هم آندن باشقه غه عبادت قيلسام (عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ) اولوغ بولغوچى كون نك عذابندن يعنى قيامت عذابندن قورقامن (مَنْ يُصْرَفْ عَنْهُ يَوْمَئِذٍ) هر كمسه كم دوندرلمش بولور آندن عذاب اوشبو كونده يعنى قيامت كونده خداى تعالى هر كمدن عذابنى دوندرسه وآنى عذابدن قوتقارسه (فَقَدْ رَحِمَهُ) بس تحقيق رحمت قيلدى وباغشلادى آكا خداى تعالى (وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ) واوشبو باغشلامق آشكارا بولغوچى قول اوستونلكيدر (وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ) واگر ايرشدرسه خداى تعالى سكا بر قاطيلقنى فقيرلك وصرخاولق كبى (فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ) بس يوقدر هيچ كوتارگوچى وبيارگوچى سندن اول قاطيلقنى مگر اول الله تعالى گنه در (وَإِنْ يَمْسَسْكَ بِخَيْرٍ) واگر ايرشدرسه سكا خداى تعالى بر ايزگولكنى بايلق وسلامتلك كبى (فَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) بس اول خداى تعالى بارچه نرسه اوزره كوچى يتكوچيدر نچوك تيلاسه شولاى قيلور (وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ) واول خداى تعالى در قهر ايتكوچى غالب بولغوچى بنه لرى اوزرينه بواورنك فوقيه دن مراد غلبه واستيلادر ديمشلر (وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ) هم اول خداى تعالى در

١) اوشبو آية كريمه نك نزولينه سبب شولدر ديمشلر قريش مشركلرندن بر جماعت بركون رسول صلى الله عليه وآله وسلمگه ايتديلر: اى محمد حاضر بزلرگه معلوم بولدى كيم سن فقيرلك ومحتاج لقنك سببلى اوشبو اشكه كرشكان سن بزلر سكا حاجتلك مقدارى مال ودولت بيرايك شول شرط برله كيم سن اوشبو دعوا ئدن فاينقل ديديلر بس حق تعالى بيوردى كيم كيچه وكوندزدا گى نرسه لرهمه سى خداى تعالى نك ملكنده در اگر تيلاسه اوزينك پيغمبرينه شول قدر مال ودولت عطا قيلوركيم بارچه خلايقنك دولتليراكى بولور تفسير حسينى

حكمة ايله تدبير قيلغوچى خبردار وبلگوچى بارچه ياشرن نرسه‌لرنى منقولدركم قريش مشركلرى اول حضرت صلى الله عليه وآله وسلم گه ايتديلر اى محمد بزلر يهود ونصارى عالملرندن سنك حقكده صورادق بو كشى‌نك صفتلرينى كتابلرگزده اوقودكزمو ديدك آنلر همه‌لرى انكار قيلديلر كورمادك ديديلر ايمدى سنك حق پيغمبر ايدكگا هم كتابك‌نك حقلقينه كم گواهلق بيرا بزگه كورساتكل ديديلر حق سبحانه وتعالى‌دن آية كيلدى‌كم (قُلْ) ايتكل اى محمد عليه السلام آنلرغه جوابده (أَيُّ شَيْءٍ أَكْبَرُ شَهَادَةً) نى نرسه‌در اولوغراق گواهلق يوزندن يعنى كم‌نك گواهلقى همه گواهلقلردن الوغرافدر (قُلِ اللَّهُ شَهِيدٌ) ايتكل سين خداى تعالى الوغرافدر گواهلق يوزندن اول خداى‌تعالى گواهدر (بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ) مينم برله سزنك آرامزده يعنى مينم حقلقيمه وسزنك باطل‌لقكزغه گواهدر (وَأُوحِيَ إِلَيَّ هَذَا الْقُرْآنُ) ووحى ايتولدى ميكا اوشبو قرآن (لِأُنْذِرَكُمْ بِهِ) تاكم مينم فورقتمافم اوچون سزنى اول قرآن برله قرآنده سويوندرو هم فورقتو ايكسيده بولسه‌ده بواورنده فورقتمافم اوچون‌ديوب برسى‌ايل‌گنه‌اكتفا قيلدى زيراكه مخاطبه‌كافرلر ايله‌در (وَمَنْ بَلَغَ) دخى فورقتمافم اوچون شول كمسه‌نيكم ايرشدى آكا قرآن يعنى عرب وعجم هم آدمى‌وپريلردن هر كم‌گه قرآن ايرشكان بولسه‌شولارنى فورقتواوچون ايندرلدى (أَئِنَّكُمْ لَتَشْهَدُونَ) ايا سزمو سز گواهلق بيراسزاى مشركلر (أَنَّ مَعَ اللَّهِ آلِهَةً أُخْرَى) شونك برله‌كم باردر خداى تعالى برله باشقه خدايلر يعنى خدايدن باشقه معبودلر بار ديوب پونلرنى آكا شريك قيلاسزمو (قُلْ لَا أَشْهَدُ) ايتكل سين مين گواهلق بيرمايمن يعنى خداى تعالى‌دن باشقه معبودلر بار ديوب سز گواهلق بيرساكزده مين آلاى ديب گواهلق بيرماسمن (قُلْ إِنَّمَا هُوَ إِلَهٌ وَاحِدٌ) ايتكل‌كم موندن باشقه تو گلدركم اول خداى تعالى بر بولغوچى معبوددر آندن باشقه هيچ معبود يوقدر (وَإِنَّنِي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ) هم درستلكده‌مين بيزار من وبيزگوچيمن شول نرسه‌دنكم سز شريك قيلاسز آنى خداى تعالى‌گه يعنى سزلرنك پوتلركزدن مين بيزارمن (الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ) شول كمسه‌لركم بيردك بز آنلرغه كتابنى (يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءَهُمْ) بلورلر وطانورلر آنلر پيغمبر عليه‌السلامنى اوز اوغللرينى طانوماقلرى شبكالى يعنى محمدعليه‌السلامنك حق پيغمبر ايدكينى آچق بلورلر مرويدركم حضرت عمر رضى الله عنه عبدالله بن سلامدن صورادى حق سبحانه وتعالى سزنك رسول عليه الصلوة والسلامنى طانوماقكزنى اوز اوغللركزنى طانوماقكزغه اوخشاتقان بونك

وجهسی نی نرسه درعبدالله بن سلام رضی الله عنه جواب بیردیکم مینم اول حضرت صلی الله علیه وسلم نك پیغمبرلکینه یقینم واشانووم اوغلمنك اوزمنکی ایدکینه اشانومدن آرتغرافدرزیراکه اول حضرت صلی الله علیه وسلمنك حق پیغمبر ایدکنی مین تورانده کورب بلکانمن اما خاتونمنك اشلرینی آچق بل آلماسمن دیدی عمر رضی الله تعالی عنه بیوردیلرکم ای عبدالله تحقیق سین حقلقغه ایرشدك وتوغری ایتدك (اَلَّذِینَ خَسِرُوا اَنفُسَهُم) شول کمسه لرکم زیان ایتدیلر اوز نفسلرینه شرك وکفرنی اختیار قیلولری برله (فَهُم لَا یُؤمِنُونَ) بس آنلر ایمان کیلتورماسلر واشانماسلر (وَمَن اَظلَمُ مِمَّن افتَرَی عَلَی اللهِ کَذِبًا) وکمدر ظلملق ایتکوچیراك شول کمسه دن کم افتراء قیلدی ویالا یابدی خدای تعالی اوزره یالغانلی یعنی ایك ظالمراك کشی شول کمسه درکم فرشته لرنی خدایلك قزلریدر وپوتلر خدای حضورنده بزلك شفاعتچیلر مزدر دیوب افتراء قیلدی ویالغانلادی (اَو کَذَّبَ بِاٰیَاتِه) یاایسه یالغانغه توتدی خدای تعالی نك آیتلرینی یعنی قرآنغه اشانمایوب سحریاکه شعردر دیدی ایك ظلملق اینکوچیراك شول کشیدر (اِنَّهُ لَا یُفلِحُ الظّٰالِمُونَ) درسنلکن کم قول اوستونلکی طابماس وقورتولماس ظلم لق اینکوچیلر یعنی کافرلر ومشرکلر (ویَومَ نَحشُرُهُم جَمِیعًا) ویاد ایتکل شول کونلیکم قوبارورمز وجیارمز آنلرنك بارچه لرینی یعنی خدایدن باشقه غه عبادت اینکوچیلرنی هم معبودلرینی همه سینی برگه جمع قیلورمز (ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِینَ اَشرَکُوا) صکره ایتورمز شرك کیلتورگان کمسه لرگه (اَین شُرَکَاؤُکُم) فایدادر سزنك خدایغه شریك ایتوب تونقان معبودلرکز (اَلَّذِینَ کُنتُم تَزعُمُونَ) آندایین معبودلرکزکم سز گمان قیلور ایدکز آنلرنی اوزکزگه شفاعت قیلورلر دیوب یعنی دنیاده وقتکزده سز پوتلرغه عبادت قیلوب آنلردن شفاعت امید ایته ایدکز بو کون شول پوتلرکز فایدا (ثُمَّ لَم تَکُن فِتنَتُهُم) صکره بولماس اول مشرکلرنك هیچ بر عذرلری (اِلَّا اَن قَالُوا وَاللهِ رَبِّنَا مَا کُنَّا مُشرِکِینَ) مگر شولکم ایتورلر آنلر ربمز بولغوچی خدای برله آنط ایتوب ایته مزکم بزلر شرك کیلتورگوچیلر بولمادق یعنی اوزلرینی قوتقارورغه هیچ بر عذر طابا آلماغاچ آبدراغانلقلرندن والله بز مشرك بولمادق وخدایغه شرك کیلتورمادك دیوب آنط ایتارلر (اُنظُر کَیفَ کَذَبُوا عَلَی اَنفُسِهِم) فاراغلکم نیچك یالغانلارلر اول مشرکلر اوز نفسلری اوزرینه بز مشرك بولمادق دیوب اوز نفسلرندن شرکنی نفی قیلولری برله (وَضَلَّ عَنهُم مَا کَانُوا یَفتَرُونَ) هم یوغالدی آنلردن شول نرسه کم افتراء قیلور ایدیلر آنلر یعنی پوتلرنی خدایلك شریکلری

ديوب افتراء قيلورلر ايدى منقولدركم مكه مشركلرندن ابو سفيان وولید هم عتبه وشيبه وابى بن خلف هم آنك قرنداشى برجماعت ايله مسجد حرامده اولتوروب اول حضرت صلى الله عليه وسلمنك قرآن اوقوغانينى طڭلار ايدى مشركلردن نضر بن الحارث عجم پادشاهلرينك تواريخينى اوقوغان ايدى اوّلگى قوملرنڭ قصه لرينى كوڭلدن بلور ايدى باشقه لرى شول نضر بن الحارثدن صورادیلر اوشبو محمد ايته تورغان سوزلر نرسه در بلورموسن ديديلر اول لعين جواب بيردى نى ايتكانينى آچق بلماس من مگر شولكم آغزينى قيملداتا واونكان امتلرنڭ حكايتلرينى اوقى نتاڭكم بعض وقتلرده مين سزگه اوقيمن ديدى حق سبحانه وتعالىدن آيت كيلديكم (ومنهم من يستمع اليك) وآنلردن يعنى مكه كافرلرندن شول كمسه بار درکم قولاق صالورسنڭ صارى يعنى سين قرآن اوقوغانده طڭلاب تورور يوقاريده مذكور مشركلر كبى (وجعلنا على قلوبهم اكنة ان يفقهوه) وقيلدق بز آنلرنڭ كوڭللرى اوزره پرده لر تاكم آڭلاماسلر آنلر اول قرآننى (وفى اذانهم وقرا) هم قيلدق آنلرنڭ قولاقلرنده آغرلقنى تاكم حق سوزنى ايشتماسلر (وان يروا كل اية لا يؤمنوا بها) واگر كورسه لر آنلر هر معجزه نى آڭا اشانماسلر يعنى سين آنلرغه صوراغان معجزه لرينڭ هر قايوسينى كورگاز ساڭده آنلر ايمان كيلتورماسلر غاية عنادلرندن همیشه انكارلرنده ثابت بولورلر (حتى اذا جاؤك يجادلونك) تاكم هر قاچان كيلسه لر آنلر سيڭا جدل وخصومت قيلورلر ودعوالاشورلر سينڭ برله (يقول الذين كفروا) ايتورلر كافر بولغان كمسه لر (ان هذا الا اساطير الاولين) توگلدر اوشبو كتاب يعنى قرآن مگر اوّلگيلرنڭ حكايتلرىدر ديورلر نتاڭكم نضر بن الحارث شولاى ديدى (وهم ينهون عنه) (١) واول كافرلر طبارلر آدميلرنى رسول عليه السلامغه ايمان كيلترودن (وينئون عنه) هم اوزلريده براق بولورلر آندن يعنى اوزلريده ايمان كيلتورماسلر وباشقه لرنيده طبارلر (وان يهلكون الا انفسهم) وهلاك قيلماسلر آنلر اوشبو اشلرى برله مگر اوز نفسلرينيگنه هلاك قيلورلر يعنى اوزلرينى منگولك عذابقه مستحق قيلورلر (وما يشعرون) وبلماسلر اوزلرى اوزلرينى هلاك قيلورلرنى (ولو ترى اذ وقفوا على النار) واگر كورساڭ ايدى سن اول كافرلرنى شول وقتده كم توقتانولمش بولورلر آنلر اوطاوزرينه (فقالوا يا ليتنا نرد) بس ايتورلر آنلر كاشكى بزلر قايتارلمش بولسه ايدك يعنى ياكادن دنياغه قايتسه ايدك (ولا نكذب بايات ربنا) هم يالغانغه توتماساق پروردكارمزنڭ آيتلرنى (ونكون من المؤمنين) دخى بولساق بز ايمان كيلتورگوچيلاردن

١) ابن عباس رضى الله عنهمادن روايت ايدلمشدر كم اوشبو آيت كريمه رسول صلى الله عليه وسلمنڭ عمى ابو طالب حقنده نازل بولدى ابو طالب مشركلرنى اولحضرتكه اذا بيرودن طيار ايدى اولحضرتنى حمايه قيلور ايدى شولاى بولسه ده اوزى ايمان كيلتورماس ايدى واسلامدن يراق بولور ايدى بس حق تعالى آنڭ حقنده بيوردیكم آنلر اوزلرى پيغمبر عليه السلامنى رنجتودن خلقنى طيارلر اوزلرى آڭا ايندرلگان نرسه دن يراق بولورلر اسباب النزول للسيوطى

(بل بدا لهم ما كانوا يخفون من قبل) اول كافرلر ايتكانچه توگلدر بلكه ظاهر بولغاندر آنلرغه شول نرسه‌كم ياشورور ايديلر آنى موندن الگارى يعنى آنلر كبرى دنياغه فايتارلسه‌لر ده ايمان كيلتورماسلر ايدى آنلرنك بوطريقه كاشكى بز دنياغه ياكادن فايتارلساق مؤمن بولور ايدك ديب ايتولرى شونك اوچوندركم بوكونده آنلرنك دنياده وقتلرنده ياشورگان گناهلرى وكفرهم فباحتلرى بارچه اعضالرينك گواهلقلرى برله ظاهر ومعلوم بولغاندر وعذابده فالاچقلرى آچق بلونگاندر شول سببلى آنلر اعتذار قيلورلر ودنياغه فايتونى آرزو ايتارلر (ولو ردوا لعادوا لما نهوا عنه) واگر فايتارلسه‌لر ايدى آنلر ياكادن دنياغه البته فايتورلر ايدى شول نرسه‌گه‌كم طيولديلر آندن يعنى اوّلده‌گى كبى كفر وشركده هم گناهلرنده ثابت بولورلر ايدى (وانهم لكاذبون) ودرستلكده اول كافرلر البته يالغان اينكوچيلردر مشركلرز اوشبو وعيد آيتلرينى ايشتكاچ اولگاندن صوك ترلوگه وقيامتكه انكار ايتديلر (وقالوا ان هى الا حيوتنا الدنيا) وايتديلر اول كافرلر يوقدر تركلك مگر اوشبو دنياده‌غى تركلكمز گنه‌در (وما نحن بمبعوثين) هم بزلر توگلمز قوبارلمشلر يعنى قبرلردن قوبارلماسمز ياكادن ترلماسمز ديديلر (ولو ترى اذ وقفوا على ربهم) واگر سن كورسانك ايدى شول وقت‌كم توقتاتولمش بولورلر اول كافرلر پروردكارلرينك حكمى اوزره يعنى محشر كونده عرض وحساب اوچون آنلرنك خداى تعالى حضورنده تورغانلرنى كورسانك ايدى البته عجب اشنى كورور ايدك (قال) ايتور خداى تعالى (اليس هذا بالحق) ايا توگلمو اوشبو حشر وبعث حق يعنى اولگاندن صوك ترلمك هم حساب وجزاء ايتولمك راست وتوغرى توگل‌موديور (قالوا بلى وربنا) ايتورار آنلر بلى حق وتوغريدر پروردكارمز ايله‌آنط ايتوب ايته‌مزديورلر (دنياده وقتده اشانماسه‌لرده آنده بارغاچ آنط ايتوب اقرار قيلورلر) (قال) ايتور خداى تعالى (فذوقوا العذاب بما كنتم تكفرون) بس طاتوكز عذابنى شول نرسه سببلى‌كم كافر بولدكز واشانماسلر ايدكز يعنى انكار قيلوكزنك هم اشانماوكزنك جزاسينى طاتوكز (قد خسر الذين كذبوا بلقاء الله) تحقيق زيان ايتديلر شول‌كمسه‌لركم يالغانغه‌توتديلر خداى تعالى‌گه يولوقمافنى يعنى اولگاندن صوك خداى تعالى حضورنده حساب ايتولوگه هم ثواب وعذابقه اشانمادىلر (حتى اذا جاءتهم الساعة بغتة) شول وقتغه‌چه‌كم هرقاچان كيلسه آنلرغه قيامت آكسزدن (قالوا ياحسرتنا على ما فرطنا فيها) ايتورلر آنلراى بزنك حسرتيمز يعنى نى حسرت واوكونچ بزگه شول نرسه اوزره‌كم

كيمچيلك ايتدكبز دنياده وقتيمزده (وَهُمْ يَحْمِلُونَ أَوْزَارَهُمْ) هم آنلر كوتارورلر يوكارينى يعنى گناهلرينى كوتارورلر (عَلَى ظُهُورِهِمْ) آرقالرى اوزرينه يعنى قيلغان گناهلرى آنلردن هيچنه آيرلماس (١) (أَلَا سَاءَ مَا يَزِرُونَ) آگاه بولكز نى ياوز بولدى شول يوك كم يوكلارلر آنلر يعنى دنياده قيلغان گناهلرى بيك قباحت ويامسز صورتده برنرسه بولوب آنلرنك آرقالرينه آطلانور (وَمَا الْحَيَوٰةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ) وايماسدر دنيا تركلكى مگر براويون وفائدهسز بر بوش اشدر (وَلَلدَّارُ الْآخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ) والبته آخرت بورطى يخشيراقدر تقوالق ايتكوچيلر اوچون وخدايدن قورقوب گناهدن صاقلانوچيلر اوچون (أَفَلَا تَعْقِلُونَ) ايا بس فهم ايتماس سزمو وآڭلاماس سزمو (روايت ايدلمشدر كم ابو جهل اولحضرت صلى الله عليه وسلمگه ابتدى اى محمد بز هيچ وقتده سنى يالغان سوز ايشتكانيمز يوق سنى صادق وراست سوزلى ديوب بلامز شولاى بولسهده اوشبو پيغمبرلك دعواسنده سنى نكذيب قيلامز ديدى حق سبحانه وتعالى دن آيت كيلدى كم (١) (قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ) تحقيق بلهمز شونى كم البته قايغولى قيلور سنى شول نرسه كم ايتورلر اول مشركلر يعنى آنلرنك اينكان سوزلرى وسنى يالغانغه توتولرى سنى قايغوغه صالور (فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ) بس درستلكده آنلر يالغانغه توتماسلر سنى حقيقتده يعنى طشدن غنه تكذيب قيلورلر اچلرندن سنك حق پيغمبر ايدكڭنى بلورلر (وَلٰكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ) وليكن اوشبو ظلملق ايتكوچيلر خداى تعالى نك آيتلرينى انكار قيلورلر يعنى كوكل لرندن حق ايدكينى بلسهلر دهنادلرندن انكار قيلورلر وطانارلر (وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ) وتحقيق يالغانغه توتولمش بولديلر سندن الگارگى پيغمبرلر يعنى اوشبو مشركلرنك سنى يالغانغه توتولرينه سن قايغورماغل سندن الگارگى پيغمبرلرنى هم قوملرى شولاى يالغانغه توتديلر (فَصَبَرُوا عَلَى مَا كُذِّبُوا) بس صبر قيلديلر وچداديلر اول پيغمبرلر اوزلرينك يالغانغه توتولولرينه (وَأُوذُوا) هم ارنجتولمش بولولرينه صبر قيلديلر (حَتّٰى أَتَاهُمْ نَصْرُنَا) شول وقتنهچه كم كيلدى آنلرغه نصرت ويارديميز يعنى الگى پيغمبرلر قوملرينك يالغانغه توتولرينه هم جفا واذيتلرينه صبر قيلوب چداب توردىلر عاقبت آنلرغه خداى تعالى دن نصرت ويارديم ايرشدى دشمانلرينه غالب بولديلر (وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللّٰهِ) ويوقدر هيچ آلشدروچى واوزگارنكوچى الله تعالى نك وعدهلرينى يعنى مؤمنلرگه نصرت ويارديم بيرو بزله خداى تعالى وعده قيلغان آنك وعدهسى هيچنه آلشدرلماس واوزگارتولمس

١) معالمده كيلتورمشدر كم هر قايچان مؤمن ترلوب قبرندنى قوبارلسه بيك كوركام صورتلى محبوب ومرغوب برنرسه آڭا قارشى كيلورهم ايتورسن منى طانيسنمو اول مؤمن يوق طانوماسمن ديوب جواب بيرور اول نرسه ايتورمن سنك دنياده قيلغان ايدگو عملك من بوكون سن منم اوستومه آطلان ديور اوشانداق كافر قبرندن قوبارلسه آنك قارشوسنه بيك چركين وقباحت صورتله برنرسه كيلور منى طانيسنمو ديور اول كافر طانوماسمن ديگاچ اول نرسه ايتورمن سنك دنياده قيلغان يامان اشلرنك من دنياده سن مڭا آطلاندك بوكون من سنك اوستوڭا آطلانام ديور وهم يحملون اوزار هم شوندن عبارتدر تفسير حسينى

(ولقد جاءك من نبأ المرسلين) وتحقيق كيلدى سكا پيغمبرلرنك خبرندن (وان كان كبر عليك اعراضهم) واگر آغر كيلسه سنك اوزرگه اول مشركلرنك يوز دوندرمكلرى حق ديندن وتوحيددن (فان استطعت) بس اگر سنك كوچك يتسه (ان تبتغى نفقا فى الارض) شوكا كم استاساك سن بر تيشوكنى يرده (او سلما فى السماء) يا ايسه بر باصقچنى كوككه (فتاتيهم باية) بس كيلتورساك سن بر معجزه‌نى اول مشركلرگه يعنى اگر كوچك يتسه بر آستينه تيشوك ياصاب توشوب ياكه كوككه باصقچ قويوب منوب اول مشركلر صوراغان معجزه‌نى كيلتور شونده‌ده فائده بولماس آنلر همیشه اوز عناد وانكارلرنده بولورلر رسول اكرم صلى الله عليه وسلم حضرتلرى اوز قومينك ايمان كيلتورولرينه بيك حريص بولغانلقندن آنلر صوراغان معجزه‌لرنك هر قايوسينى كورساتونى آرزو قيلور ايدى اوزلرى صوراغان معجزه‌نى كورگاچ بلكه ايمان كيلتورورلر ديوب اميد قيلور ايدى حق سبحانه وتعالى بيوردىكم اى محمد عليه السلام اگر سكا قومكنك ايمان واسلامدن يوز دوندرمكلرى آغر كيلسه هم بو اش اوچون سن قايغورساك اگر سنك كوچك يتسه بر آستينه تيشوك ياصاب توشوب يا ايسه كوككه باصقچ ايله منوب بولسه‌ده آنلرغه معجزه كيلتور قولكدن كيلگانى اشلاگل شونده‌ده فائده بولماس آنلر اشانماسلر (ولو شاء الله) واگر تلاسه ايدى خداى تعالى (لجمعهم على الهدى) البته جيار ايدى آنلرنك بارچه‌لرينى هداية اوزره يعنى بارچه‌لرينه هداية وتوفيق بيروب ايمان واسلام ايله مشرف قيلور ايدى لكن الله تعالى آنى تيلاماگان شول سببلى سن آنلرنك ايمان كيلتورمكلرينه نى‌قدر حريص بولساكده آنلر ايمان كيلتورماسلر وهر نيندااين معجزه‌نى كورسه‌لرده اشانماسلر (١) (فلا تكونن من الجاهلين) بس البته بولماغل سن نادانلردن خطاب ظاهرده اولحضرت صلى الله عليه وسلمگه بولسه‌ده حقيقتده بارچه مؤمنلرگه‌در ضلالة وهداية هم كفر وايمان همه‌سى الله تعالى‌نك تقديرى ايله بولماقينى بلكز بو مسئله‌ده جاهللردن بولماكز اى مؤمنلر ديمكدر (انما يستجيب الذين يسمعون) موندن باشقه توگلدر كم سنك دعونكا اجابت قيلورلر آنى ايشتكان كمسه‌لر يعنى سنك سوزكنى طكلاب سكا اطاعة قيلورلر سمع قبول ايله وباطن قولافلرى ايله ايشتكان كمسه‌لر شونداين كمسه‌لرگنه سكاايمان كيلتورورلر وسوزكنى قبول قيلورلر اما كوكللرى اولكگان وباطن قولافلرى صاكفراو بولغان مشركلرسن آنلرنى نى‌قدر اونداساكده اجابت ايتماسلر وسوزكنى طكلاماسلر زيراكه آنلر اولوكلر كبيدر كوكللرى اولكگاندر

١) يعنى كافرلر طلب ايتديلركم اوشبو محمد عليه السلام حق پيغمبر بولسه آنك يانند همیشه بر معجزه بولورغه كراك ايدى تاكم شول معجزه‌نى كورب هركم آنك حق پيغمبر ايدكنى بلور ايدى بس حق سبحانه وتعالى بيوردىكم اگر الله تعالى آنلرنك هدايتلرنى تلاماسه سن نى قدر معجزه‌لر كورگازساكده فايده بولماس همیشه آنلر اشانماسلر اگر خداى تعالى اوزى تلاسه ايدى آنلرنك همه‌لرن هدايته قيلور ايدى بس سن هداية وضلالة الله‌دن غنه بولماقينه كامل اعتقاد قيلغل بوخصوصده جاهل لردن بولماغل

تفسير جمانى

(والموتی یبعثهم الله) واولوکلرنی یعنی کافرلرنی قوبارور خدای تعالی ویا کادن ترکزور شول وقتده آنلر حقلقنی آشکارا کورب بلورلر لکن اول بلولری فایده بیرماس (ثم الیه یرجعون) صکره اول خدای تعالی صاری قایتاراورلر آنلر حساب وجزااوچون (وقالوا) دخی ایتدیلر قریش مشرکلری (لولا نزل علیه آیة من ربه) نی اوچون ایندرلمادی اول محمد اوزرینه بر آیت ومعجزه اوزینك ربندن یعنی پروردکاری آکا بز صوراغان معجزه نی نی اوچون ایندرماس دیدیلر (قل) ایتکل سن ای محمد علیه السلام اول مشرکلرکه (ان الله قادر علی ان ینزل آیة) درستاکده خدای تعالی قادر وکوچی یتکوچیدر ایندرماکه بر آیت ومعجزه نی آنلر صوراغانچه (ولکن اکثرهم لایعلمون) ولکن آنلرنك کوبراکی بلماسلر یعنی شونی بلماسلرکم خدای تعالی آنلر صوراغان آیتنی ایندرمکی آنلرنك اوزلرینه شوملق وبلا بولورزیراکه عادة الله شول طریقه جاری بولغاندرکم هر بر قوم پیغمبرلرندن بر معجزه نی صوراب شول معجزه نی کورگاندن صوکده ایمان کیلتورماسه لر الله تعالی اول قومکه عذاب یباروب آنلرنی تمام هلاك قیلور نتاکم عاد وثمود قوملری شولای بولدیلر (وما من دابة فی الارض) ویوقدر هیچ بر قیملداغوچی جانلق یرده (ولا طائر یطیر بجناحیه) دخی بوقدر هیچ بر اوچقوچی قوش کم اوچار اول ایکی قاناتی برله (الا امم امثالکم) مگر گروهلردر سزنك شکلی یعنی یرداگی حیوانلر وهواداغی قوشلر همه لری سزنك کبی گروهلردر یاراتولماقده هم اولمك وترلمکده (ما فرطنا فی الکتاب من شیء) تفریط قیلمادق وتوشورب قالدرمادق لوح المحفوظده هیچ بر نرسه نی یعنی بارچه نرسه آنده یازلغاندر (ثم الی ربهم یحشرون) صکره پروردکارلری صاری قوبارلورلر وجیولورلر اول یرده بولغان گروهلر وحیوانلر بارچه سیده تاکم محشر یرنده بر برسندن حقلرینی آلورلر (والذین کذبوا بآیاتنا) وشول کمسه لرکم یالغانغه توتدیلر بزنك آیتلرمزنی (صم) صاکغراولردر حق سوزنی ایشتماسلر (وبکم) دخی تلسزلردر توحید سوزنی سویلی آلماسلر (فی الظلمات) قارانغولقلرده یعنی آنلر کفر وجهل هم عناد وشبهه قارانغولقلرنده قالغانلردر (من یشا الله یضلله) هر کمنی تلاسه خدای تعالی ضلالتده قیلور وتوغری بولدن آزدرور (ومن یشا یجعله علی صراط مستقیم) وهر کمنی تلاسه ثابت قیلور آنی توغری یول اوزره (قل) ایتکل ای محمد علیه السلام اول مشرکلرکه (ارأیتکم ان اتاکم عذاب الله) کوردکزموسز

خبر بیرگز اگر کیلسه سزگه الله‌نك عذابی اوّلگی قوملرگه کیلگان شکللی دنیاده (اَوْ اَتَتْکُمُ السَّاعَةُ) یا ایسه کیلسه سزگه قیامت وآخرت عذابی (اَغَیْرَ اللّٰهِ تَدْعُونَ) ایا خدای تعالی‌دن باشقه‌نی اوندارسزمو یعنی خدایدن باشقه‌غه تضرع وزاریلق برله دعا قیلورسزمو سزدن اول عذابنی کیتارو اوچون البته باشقه‌غه دعاقیلماس‌سز بلکه خدای تعالی گه‌گنه یالبارورسز (اِنْ کُنْتُمْ صَادِقِینَ) اگر بولسا گزسز راست ایتکوچیلر یعنی پوتلرنی خدایلردر دیگان سوزگز توغری بولسه باشگزغه عذاب کیلمگانده خدای تعالی‌نی قویوب شول پوتلرگزغه یالبارورسزمو البته آلای‌قیلماس‌سز (بَلْ اِیَّاهُ تَدْعُونَ) بلکه خدای تعالی‌نی گنه اوندارسز یاردم ومدد صوراب آگاغنه دعا قیلورسز (فَیَکْشِفُ مَا تَدْعُونَ اِلَیْهِ اِنْ شَآءَ) بس کیتارور خدای تعالی شول نرسه‌نی کم سز دعا قیلورسز آگا اول نرسه‌نی کیتارمك اوچون اگر اوزی‌تلاسه یعنی باشگزغه کیلگان عذابنی خدای تعالی اوزی تلاسه دفع قیلور وکیتارورسز آگا تضرع وزاریلق قیلغاندن صوك (وَتَنْسَوْنَ مَا تُشْرِکُونَ) واونوتاسز سزاوزگزنك خدایغه شریك ایتوب توتقان نرسه‌لرگزنی یعنی باشگزغه بر بلا وعذاب کیلوب خدای تعالی گه‌گنه یالبارغان وقتگزده پوتلرگزنی اونوتاسز (وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا اِلٰی اُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ) وتحقیق یباردك بز رسوللرنی سندن الگارگی امتلرگه وآنلر اول رسوللرنی یالغه توتدیلر وایمان کیلتورمادیلر (فَاَخَذْنَاهُمْ بِالْبَاْسَآءِ وَالضَّرَّآءِ) بس توتدقبز آنلرنی قاطیلق وفقیرلك‌هم صرخاولق وتورلی محنتلر برله (لَعَلَّهُمْ یَتَضَرَّعُونَ) تاکم شاید آنلر تضرع وزاری‌قیلورلر یعنی‌باشلرینه بلاومحنت‌لر کیلگاچ کوکللری یومشاب خدای تعالی گه تضرع ایله توبه واستغفار قیلورلر (فَلَوْلَآ اِذْ جَآءَهُمْ بَاْسُنَا تَضَرَّعُوا) بس نی‌اوچون بزنك عذابیمز آنلرغه کیلگان وقتده آنلر تضرع‌وزاریلق قیلمادیلر وخدایغه‌یالبارمادیلر یعنی اگر خدایغه‌یالبارغان‌بولسه‌لر ابدی آنلردن اول محنت وعذابنی کیتاروراید‌ی (وَلٰکِنْ قَسَتْ قُلُوبُهُمْ) ولکن قاطی‌وقساوتلی‌بولدی آنلرنك کوکللری شونك اوچون تضرع وزاریلق ایتمادیلر (وَزَیَّنَ لَهُمُ الشَّیْطَانُ مَا کَانُوا یَعْمَلُونَ) هم زینتلی قیلدی آنلرغه شیطان شول نرسه‌نی کم اشلار بولدیلر آنلر یعنی قیلغان عملرنی شیطان آنلرغه کورکام وزینتلی‌ایتوب کورساتدی شول عملری ایله عجبلندیلر (فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُکِّرُوا بِهِ) بس‌اونوتقانلری زمانده‌اول کافرلر شول نرسه‌نی‌کم اوگوتلانمش بولدیلر آنك برله یعنی آنلرغه اوگوت وعبرت بولسون اوچون یبارلگان عذاب‌وقاطیلق‌نی اونوتقانلری زمانده (فَتَحْنَا عَلَیْهِمْ اَبْوَابَ کُلِّ شَیْءٍ) آچدقبز

آنلر اوزرينه هر نرسه‌نك ايشكلرينى نعمت وراحتدن يعنى باشلرينه بلا ومحنتلر كيلوبده آنلر عبر تلانما گاچ امتحان واستدراج اوچون آنلرغه كيكلك وراحتلك يبارديك نعمت وبركات ايشكلرينى آنلرغه آچدق ومعيشتلرنى ايركن قيلدق (حَتّٰى اِذَا فَرِحُوا بِمَآ اُوتُوا) تاكم هر قايچان شادلانديلر آنلر اوزلريه بيرلگان نعمت وراحتلك سببلى هم اول نعمتلر گه كفرلك قيلوب شكرانه‌نى اونوتديلر شول وقتده (اَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً) توتدقمز آنلرنى آكسزدن يعنى كوتماگن وقتلرنده آكسزدن آنلرغه عذاب يبارديك (فَاِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ) بس شول وقتده يعنى عذابنى كوزلرى برله كورگاچ آنلر اميدسز بولغوچيلر واوكونوچيلر در (فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا) بس كيسولدى ظلم‌لق ايتكان كمسه‌لرنك آخرى يعنى مذكور پيغمبرلرينى يالغانغه تونقان قوملر همه‌لرى هلاك بولديلر (وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ) وبارچه ماقتاوعالملرنك پروردكارى بولغوچى خداى تعالى گه خاصدر يعنى ظالم‌لرنى هلاك ايتكانى اوچون آكا حمد ايتو تيوشدر زيرا كه ظالم‌لرنك هلاك بولماقى مظلوملرنك فورتولماقلرينه سببدر خداى تعالى‌نك نعمتيدر هر نعمت برابرينه حمد ايتو واجبدر (قُلْ) ايتكل اى محمد عليه‌السلام مشركلرگه (اَرَاَيْتُمْ) ايا كوردكزموسز خبر بيركز (اِنْ اَخَذَ اللّٰهُ سَمْعَكُمْ) اگر آلسه الله‌تعالى سزنك قولاقكزنى يعنى سزنى ايشتمى تورغان ايتسه (وَاَبْصَارَكُمْ) هم كوزلركزنى آلسه يعنى كورمى تورغان قيلسه (وَخَتَمَ عَلٰى قُلُوبِكُمْ) دخى مهر اورسه كوكل‌لركز اوزرينه تاكم هيچ نرسه بلمى وآكلامى تورغان بولوب قالساكز (مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ) كمدر الله‌تعالى‌دن باشقه خداى (يَأْتِيكُمْ بِهِ) كيلتورورسزگه اول نرسه‌نى يعنى اگر خداى‌تعالى قولاقلركزنى كوزلركزنى آلسه هم كوكل‌لركزنى هيچ نرسه آكلامى تورغان هوشسز وفهمسز قيلسه سزگه شول نرسه‌لرنى ياكسادن خداى‌تعالى‌دن باشقه كم بيرور البته هيچ كم بيرا آلماس (اُنْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ) فاراغل نچوك بزدوندرامز آيتلرنى يعنى تورلى اسلوبلرده وتورلى مضمونلرده قيلامز گاهى ترغيب وقزقدرو وگاهى ترهيب وقورقتو هم باشقه مضمونلرده (ثُمَّ هُمْ يَصْدِفُونَ) صكره اول كافرلر يوز دوندرالر وباش طارتالر حقلقغه ايارودن يعنى حق‌تعالى‌نك آيتلرينى كورا توروب ايمان كيلتورميلر (قُلْ اَرَاَيْتَكُمْ) ايتكل اى كافرلر نى نرسه كوراسز خبر بيركز (اِنْ اَتَاكُمْ عَذَابُ اللّٰهِ) اگر كيلسه سزگه الله‌تعالى‌نك عذابى (بَغْتَةً) آكسزدن هيچده كوتماگانده (اَوْ جَهْرَةً) يا ايسه آشكارا وكورنوب كيلسه

(هَلْ يُهْلَكُ) ایاهلاك بولورمو اول عذاب برله یعنی هلاك بولماس (اِلَّا الْقَوْمُ الظّٰلِمُونَ) مگر ظلم‌لق ایتکوچی گروهلرغنه یعنی مشرکلرگنه هلاك بولورلر (وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ) ویبارماسمز پیغمبرلرنی (اِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ) مگر سویندرگوچیارهم قورقتوچیلر بولغانلری حالده یبارورمز یعنی ایمان کیلتورگان کمسه‌لرنی جنت ورحمت ایله سویندرمك اوچون اشانماغان وباش طارتقان کمسه‌لرنی عذاب ایله قورقتو اوچون پیغمبرلرنی یبارامز (فَمَنْ اٰمَنَ) بس هرکم ایمان کیلتورسه (وَاَصْلَحَ) هم توزوك فیلسه اشلرینی تقوالق وطاعت برله (فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ) بس یوقدر هیچ قورقو آنلر اوزرینه عذابدن (وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ) دخی کویونور وقایغرور بولماسلر آنلر آخرت ثوابندن محروم قالوبرله (وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا) وشول کمسه‌لرکم یالغانغه توتدیلر بزنك آیتلرمزنی (يَمَسُّهُمُ الْعَذَابُ) ایرشور آنلرغه عذاب (بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ) شول نرسه سببلی کم طشقاری چغار بولدیلر آنلر ایمان واسلام دائره‌سندن (قُلْ لَا اَقُولُ لَكُمْ) ایتکل ای محمد علیه السلام مشرکلرگه من ایتماسمن سزلرگه (عِنْدِي خَزَائِنُ اللّٰهِ) منم قاشمده در الله تعالی‌نك خزینه‌لری دیوب (وَلَا اَعْلَمُ الْغَيْبَ) هم من بلماسمن غیب ویاشرن اشلرنی (وَلَا اَقُولُ لَكُمْ اِنِّي مَلَكٌ) دخی من ایتماسمن سزگه درستلکده من فرشته‌من دیوب یعنی سزلر صوراغان نرسه‌لرنك هرقایوسینی کورساتورگه قولمدن کیلمه دیب من دعوا قیلماسمن خدانك خزینه‌لری منم قولمده توگل تاکم سزنی صوراساکز شونی بیرور ایدم هم یاشرن نرسه‌لرنی بلماسمن تاکم سز صوراغان‌نك هر قایوسینه جواب بیرور ایدم هم من اوزمنی فرشته دیب ایتماسمن فرشته توگل‌من تاکم کشی اشلی آلمی تورغان اشلرنی فیلور ایدم اوشبو دعوالر میندە یوقدر (اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوحٰى اِلَيَّ) من ایارماسمن مگر شول نرسه‌گه‌گنه ایارورمن‌کم وحی ایتلورمکا خدای تعالی‌دن (قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصِيرُ) ایتکل ایا تیگز بولورمو صوقر کشی برله کوزلری کوروچی کشی یعنی توغری یولغه کونلگان کشی برله ضلالة وآزغونلقده بولغان کشی هم عالم برله جاهل برتیگز بولورمو البته بولماس (اَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ) ایا فکر قیلماسسزموسز تاکم حق برله باطلنی آیرور ایدکز (وَاَنْذِرْ بِهِ) وقورقتقل ای محمد علیه‌السلام اول قرآن برله (الَّذِينَ يَخَافُونَ) شول کمسه‌لرنی‌کم قورقورلر گناه‌لری کوب بولوهم عمله‌ده کیمچیلکلری سببلی (اَنْ يُحْشَرُوا اِلٰى رَبِّهِمْ) جیولماقلرندن پروردکارلری صاری یعنی خدای تعالی حضورینه محشرده حساب وجزا وچون بارونی اویلاب شوندان قورقا تورغان کشیلرنی قرآن

آيتلرى برله قورقتقل زيرا كه آنلرغه قورقتو فايده بيرور آنلر اوگت ونصيحتنى قبول قيلورلر وعبرت آلورلر (لَيْسَ لَهُمْ مِنْ دُونِهِ وَلِيٌّ) يوقدر آنلرغه خداى تعالى دن باشقه هيچ بر دوست يا كه اشلرينى باشقاروچى (وَلَا شَفِيعٌ) هم يوقدر هيچ بر شفاعت ايتكوچى تا كم آنلرنى آخرت عذابندن قوتقارسه بس سن آنلرنى قورقتقل (لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ) تا كم شايد آنلر صافلانورلر خدايغه گناه قيلودن رواية ايدلمشدر كم قريش الوغلرى اول حضرت صلى الله عليه وسلمگه ايتديلر اى محمد سنك مجلسكده هر وقت فقير ومسكين كشيلر هم قوللر بولالر آندين حقير وتوبان كشيلر ايله برگه اولتروبرغه بز خورلانامز اگر شول خيرچيلرنى وقوللرنى مجلسكدن قوالاساك بزلر سنك مجلسكا كيلورايدك وسنك ايله صحبت قيلوب سوزلركنى ايشتور ايدك ديديلر اوشبو خصوصده حق سبحانه وتعالى دن آيت كيلديكم (١) (وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ) وسورماگل سن مجلسكدن شول كمسه لرنى كم آنلر مناجات قيلورلر پروردكارلرينه وآنى ذكر ايتارلر (بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ) ابرته هم كيچده (يُرِيدُونَ وَجْهَهُ) تلارلر آنلر خداى تعالى نك راضيلقينى اوشبو ذكر ومناجتلرى برله (مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ) يوقدر سنك اوزرنا آنلرنك عملرى حسابندن هيچ بر نرسه (وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ) هم يوقدر سنك عملك حسابندن آنلر اوزرينه هيچ بر نرسه يعنى هر كم نك حسابى اوزينه بولور كشى اوچون كشى حساب ايتلماس (فَتَطْرُدَهُمْ) بس سن سورورسن اول فقير وبيچاره لرنى اوز قاشكدن يعنى اگر سورساك (فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ) بس بولورسك سن ظلم لق ايتكوچيلر جملسندن (وَكَذَلِكَ) واوشانداق (فَتَنَّا بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ) صنادقبز آنلرنك بعضارينى بعضلرى ايله يعنى قبيله نك الوغلرينى وبايلرينى فقيرلرى هم مسكين وبيچاره لرى ايل صنادق دنياده فقير ومسكين بولسه لرده آخرتده آنلرنك درجه لرن الوغ ويوقارى ايتدك هم آنلرنى اول بايلردن واشرافدن آرتق ايتدك همه دن الگارى ايمان كيلتورولرى سببلى (لِيَقُولُوا) تا كم ايتسونلر اوچون اول بايلر والوغلر (أَهَؤُلَاءِ مَنَّ اللَّهُ عَلَيْهِمْ) ايا اوشبولرمودر كم منت قويدى خداى تعالى آنلر اوزرينه يعنى آنلرغه توفيق وهداية بيروب ايمان واسلام ايله مشرف قيلدى (مِنْ بَيْنِنَا) بزنك آرامزدن (أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ) ايا ايماسمو خداى تعالى بلگوچيراك شكرانه قيلغوچيلرنى يعنى ايمان واسلام نعمتينه قارشى شكرانه ايتكوچيلرنى البته خداى تعالى بلگوچيراكدر حاصلى شولدركم الله تعالى قريش نك الوغلرينى

١) سعد ابن ابى وقاص رضى الله عنه ايتدى اوشبو آيت كريمه صحابه لردن آلتى كمسه طوغريسنده نازل بولدى اول آلتى كمسه نك برسى من وبرسى عبدالله بن مسعود هم ينه دورت كمسه در قريش اولوغلارى رسول صلى الله عليه وسلم حضرتينه ايتديلر بزسنك مجلسكده اوشبو فقيرلر ايل برگه اولتورورغه عارلانامز اگر مجلسكدن بو فقير كشيلرنى قوالاساك بزلر سكا ايارورايدك ديديلر بس حق تعالى دن آية كيلدى كم سن آنلر سوزينه قاراب خدايغه ايرته وكيچ عبادت قيلا تورغان اخلاصلى فقيرلرنى مجلسكدن سورماگل اگر سورساك ظالملردن بولورسن

اسباب النزول

وبايلرينى فقير وبيچاره‌لر ايله صنادى بايلر فقيرلرنى خور كورالر بو فقيرلر الله تعالى‌نك فضل وكرمينه نچوك مستحق بولغانلر ديوب عجبلانالر وحالانكه الله تعالى اول فقيرلرنك كوكل‌لرينى بلور آنلر الله تعالى‌نك نعمتلرينه قارشى شكرانه‌نى كامل ادا قيلالر (وَاِذَا جَآءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاٰيَاتِنَا) وهر قايچان كيلسه‌لر سكا شول كمسه‌لركم ايمان كيلتورورلر بزنك آيتلرمزگه (فَقُلْ) بس اينكل آنلرغه (سَلَامٌ عَلَيْكُمْ) (١) سلام بولسون سزگه (كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلٰى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ) بازدى سزنك ربكز اوز نفسى اوزرينه رحمتنى يعنى رحمة قيلماق برله وعده ايتدى (اَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ) درستلكده كم هركم اشلاسه سزدن (سُوٓءًا بِجَهَالَةٍ) بر ياوزلقنى نادانلق برله (ثُمَّ تَابَ مِنْ بَعْدِهِ) صكره توبه قيلسه واوكونوب فايتسه اول ياوزلقنى اشلا گاندن صوكك (وَاَصْلَحَ) دخى توزك قيلسه اوزينك اشينى وايد گو عمل‌لر اشلاسه (فَاَنَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ) بس درستلكده اول خداى تعالى يارلقاغوچيدر توبه ايتكوچيلرنى مهربان ومرحمتليدر آنلرغه (وَكَذٰلِكَ) واوشانداق يعنى نتاكم توحيد ونبوت دليل‌لرينى تفصيل ايتدك شونك كبى (نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ) تفصيل قيلورمز قرآن آيتلرينى تاكم حقلق ظاهر بولسون اوچون (وَلِتَسْتَبِينَ سَبِيلُ الْمُجْرِمِينَ) هم ظاهر بولسون وبلونسون اوچون گناه قيلغوچيلرنك يولى منقولدركم قريش مشركلرى اول حضرت صلى الله عليه وسلمنى اوزلرينك آتا وباباللرينك دينينه اوندادىلر حق سبحانه وتعالى‌دن آية كيلدى‌كم (قُلْ) اينكل اى محمد عليه السلام اول مشركلرگه (اِنِّى نُهِيتُ) درستلكده من طيولمش بولدم يعنى خداى منى طيدى (اَنْ اَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ) منم عبادت ايتماكمدن سز عبادت قيلا تورغان نرسه‌لرگه خداى تعالى‌دن باشقه يعنى سز معبود ايتوب تونغان پوتلركزغه عبادت قيلودن خداى تعالى منى نهى ايتدى (قُلْ لَآ اَتَّبِعُ اَهْوَآءَكُمْ) اينكل من اياركاسمن سزنك آرزولركزغه (قَدْ ضَلَلْتُ اِذًا) تحقيق من ضلالتده بولدم شول وقتده يعنى اگر سزنك آرزولركزغه اياركسام من توغرى يولدن آداشقان بولامن (وَمَآ اَنَا مِنَ الْمُهْتَدِينَ) هم من بولماسمن توغرى يولغه كونلنگوچيلردن اول وقتده منقولدركم قريش اولوغلرى اول حضرت صلى الله عليه وسلمگه ايتديلر اى محمد سن بزنى قايچانغه‌چه خدايتك عذابى برله قورقوتاسن اگر بزلرگه عذاب كيلتورورگه كوچك يتسه وقولكدن كيلسه حاضر عذابكنى كيلتوركورايك بولماسه بزنى يوقه قورقوتما ديديلر حق تعالى‌دن آيت كيلدى‌كم (قُلْ اِنِّى عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّى) اينكل سن درستلكده من ظاهر واچق بولغان دليل اوزره من پروردكارمدن اول دليل

١) اوشبو كمسه‌لردن مراد يوفاريده ولاتطرد الذين يدعون ربهم آيتنده ذكر ايتولمش فقير وبيچاره مؤمنلردر اوشبو آية نزولندن صوكك مذكور فقيرلر هر قايچان رسول اكرم صلى الله عليه وسلم مجلسينه كيلسه‌لر اولحضرت آنلرغه سلام بيرورايدى وبعض تفسيرلرده مذكور دركم رسول صلى الله عليه وسلم حضورينه بر جماعت كيلوب يا رسول الله بزلر بيك اولوغ گناهلرنى اشلادك بزنك اوچون توبه واستغفار بارمو ديديلر اولحضرت آنلرغه التفات ايتمادى آنلر محروم ونوميد بولوب كيتديلر بس حق سبحانه وتعالى‌دن آيت كيلدى كم هر قايچان سنك حضوركا ايمان كيلتورگان كمسه‌لر كيلسه‌لرن آنلرغه سلام ديگل الى آخره

تفسير حسينى

قرآن هم وحی در یا که دلیل عقلی لردر (وَكَذَّبتُم بِهِ) وسزلر یالغانغه توتدکز اول دلیلنی
وآکا اشانمادکز (مَا عِندِی مَا تَستَعجِلُونَ بِهِ) یوقدر منم قاشمده شول نرسه کم سز
آشوقدراسز آنی یعنی سز حاضر کیلتور دیوب آشوقدرب صوراغان عذاب منم قاشمده
توگلدر ومنده اختیار یوقدر (اِنِ الحُكمُ اِلَّا لِلّٰهِ) توگلدر حکم مگر الله تعالی نك غنه در
یعنی عذابنی تعجیل وتأخیر قیلو الله تعالی نك حکمی برله گنه بولور (یَقُصُّ الحَقَّ) بیان
قیلور خدای تعالی حق ودرست بولغان نرسه نی (وَهُوَ خَیرُ الفَاصِلِینَ) هم اول خدای
تعالی بیان ایتکوچی لرنك آرتوغرافیدر یا که اشنی فصل ایتکوچی وآیروچیلرنك
ایدگورا کیدر (قُل) ایتکل ای محمد علیه السلام (لَو اَنَّ عِندِی) اگر منم قاشمده
بولسه ایدی (مَا تَستَعجِلُونَ بِهِ) شول نرسه کم سز آشوقدراسز آنك برله یعنی اگر
سز آشوقدرب صوراغان عذاب منم قولمده بولسه ایدی (لَقُضِیَ الاَمرُ بَینِی وَبَینَكُم)
البته اوتالمش بولور ایدی اش منم برله سزنك آرامزده یعنی من عذابنی آشوقدرب
سزنی هلاك قیلور ایدم وبزنك آرامز کیسولور ایدی (وَاللّٰهُ اَعلَمُ بِالظّٰالِمِینَ) وخدای
تعالی آرتوغراق بلگوچیدر ظلم لق ایتکوچیلرنی عذاب بیارا تورغان وقتنی اوزی
یخشی بلور (وَعِندَهُ مَفَاتِحُ الغَیبِ) وآنك قاشنده در غیب ویاشرن اشلرنك آچقچلری
یعنی ثواب وعذاب هم اجلنك وقتی واشلرنك عاقبتی کبی خلقدن یاشرن بولغان
اشلرنی همه سینی اول خدای تعالی بلگوچیدر (لَا یَعلَمُهَا اِلَّا هُوَ) بلماس اول غیب
اشلرنی مگر خدای تعالی اوزیگنه بلور (وَیَعلَمُ مَا فِی البَرِّ وَالبَحرِ) دخی بلور خدای
تعالی قورو یرده گی نرسه لرنی هم دریاداغی نرسه لرنی یعنی یرده بولغان معادن
ونباتات هم حیوانات کبیلرنی هم صوداغی بالقلر وباشقه جانورلر هم جواهر کبیلرنی
همه سینی بلور (وَمَا تَسقُطُ مِن وَرَقَةٍ اِلَّا یَعلَمُهَا) وتوشماس هیچ بر یافراق یغاچدن
مگر بلور آنی خدای تعالی یعنی یغاچدن نچه یافراق توشکانینی ونچه یافراق یغاچده
قالغانینی همه سینی بلور حق تعالی نك علمی جزئیاتنك تفصیلینی احاطه ایتدکینه آچق
دلیلدر (وَلَا حَبَّةٍ فِی ظُلُمَاتِ الاَرضِ) هم توشماس بر اورلق برنك قارانغولقلرینه
مراد یر آستنده کوملوب قالغان اورلقلردر (وَلَا رَطبٍ وَلَا یَابِسٍ) دخی یوقدر هیچ
بر بووش نرسه هم هیچ بر قورو نرسه (اِلَّا فِی کِتٰابٍ مُبِینٍ) مگر آچیق وروشن
بولغوچی کتابده یعنی همه سی لوح المحفوظده یازلغاندر (وَهُوَ الَّذِی یَتَوَفّٰیکُم بِاللَّیلِ)
اول خدای تعالی آندایین ذاتدر کم یوقلاتور سزنی وجانکزنی آلور کیچده توفی نك
معناسی بر نرسه نی تمام آلمافدر اویقو اولومگه اوخشاغانلقدین سزنك جانلرکزنی آلور

دیدی یعنی کیچه‌لرده سزنی یوقلاتور (وَیَعْلَمُ مَا جَرَحْتُمْ بِالنَّهَارِ) هم بلور خدای تعالی شول نرسه‌نی‌کم سز کسب ایته‌سز کوندزده یعنی کوندزنی اشلاگانکزنی بلور (ثُمَّ یَبْعَثُکُمْ فِیهِ) صکره قوبارور سزنی یعنی یوقودن اویاندرور کوندزده یوقلاتونی اولتورمك که اوخشاتقانلقدن اویاندرماقدن قوبارور دیب تعبیر قیلدی (لِیُقْضَی أَجَلٌ مُسَمًّی) تاکم اوتالگانکه‌چه بیلگولانمش مدت یعنی اجل یتکانکه‌چه (ثُمَّ إِلَیْهِ مَرْجِعُکُمْ) صکره اول خدای تعالی صاری بولغوچیدر سزنك قایتووکز یعنی اجل یتوب اولگانکزدن صوك حساب وجزا اوچون آنك حضورینه قایتورسز (ثُمَّ یُنَبِّئُکُمْ بِمَا کُنْتُمْ تَعْمَلُونَ) بس آگاهلاندرور سزنی خدای تعالی شول نرسه‌برله‌کم اشلار بولدکزسز یعنی اشلاگان اشلرکزنك جزاسینی کورسانور (وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ) اول خدای تعالی‌در قهر ایتکوچی وغالب بولغوچی بنده‌لری اوزره (وَیُرْسِلُ عَلَیْکُمْ حَفَظَةً) هم یبارور اول سزلرگه صاقچیلرنی یعنی قیلغان عمللرکزنی کوزاتوب یازوب‌تورو اوچون صاقچی فرشته‌لرنی یبارورکم مرادکراما کاتبین‌لردر اول فرشته‌لر بنده‌نك عمللرینی کوزاتوب‌تورورلر (حَتَّی إِذَا جَاءَ أَحَدَکُمُ الْمَوْتُ) شول وقتغه‌چه‌کم‌هر قایچان کیلسه سزنك براوکزگه اولوم (تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا) آنك جانینی آلورلر وآنی وفات ایتدرورلر بزنك رسول‌لرمز یعنی اولوم فرشته‌لری ملك الموت هم‌آنك اعوانی‌کم اون دورت فرشته‌در یدیسی رحمة فرشته‌لری ویدیسی عذاب فرشته‌لریدر دیمشلر والله اعلم (وَهُمْ لَا یُفَرِّطُونَ) وآنلر یعنی جان آلغوچی فرشته‌لر کیم‌چیلك ایتماسلر جان آلو اشنده وبیلگولی وقتندن کیچکدرماسلر (ثُمَّ رُدُّوا إِلَی اللهِ) صکره کیری قایتارلورلر آنلر خدای تعالی صاری یعنی بارچه آدمیلر اولگانلرندن صوك خدای تعالی‌نك حکم وجزاسینه قایتارلورلر (مَوْلَاهُمُ الْحَقِّ) حق بولغوچی مولی‌لری صاری قایتارلورلرکم اول طوغریلق برله حکم قیلور (أَلَا لَهُ الْحُکْمُ) آگاه بولکز اول خدای تعالی‌گه‌گنه مخصوصدر حکم قیلو یعنی قیامت کونده حکم ایتکوچی خدای‌تعالی اوزیگنه بولورآندن باشقه هیچ حاکم بولماس (وَهُوَ أَسْرَعُ الْحَاسِبِینَ) هم اول خدای تعالی حساب قیلغوچیلرنك آشقدرغوچیراقی وتیزراك حساب ایتکوچیدرکم طرفةالعینده بارچه خلایقنك حسابلرینی تمام قیلور (قُلْ مَنْ یُنَجِّیکُمْ) ایتکل سن‌کم قوتقارور سزنی (مِنْ ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ) قوروغ یرنك هم دیکزنك قارانغولقلرندن یعنی باشکزغه بر محنت وقاطیلق کیلگانده سزلرنی‌کم قوتقارور (تَدْعُونَهُ تَضَرُّعًا وَخُفْیَةً) اوندیسز سز اول قوتقارغوچینی

وآکا مناجات قیلاسز زاریلق برله آشکارا هم یاشرن دخی ایتهسز (لَئِنْ اَنْجانا مِنْ هٰذه) اگر قوتقارسه بزنی خدای تعالی اوشبو محنت وقاطیلقدن (لَنَکُونَنَّ مِنَ الشّاکِرینَ) البته بز بولورمز شکرانه ایتکوچیلردن بزنی قوتقارغانی اوچون (قُلِ اللّٰهُ یُنَجّیکُمْ مِنْها) ایتکل ای محمد علیه السلام الله تعالی قوتقارورسزنی اول قارانغولقلردن ومحنتلردن (وَمِنْ کُلِّ کَرْب) هم هر برقایغودن (ثُمَّ اَنْتُمْ تُشْرِکُونَ) صکره سز شرك کیلتورورسز آکا یعنی قوتولغاندن صوك اول قاطیلقلرنی اونوتوب ینه خدایغه پوتلرنی شریك ایتوب توتارسز (قُلْ) ایتکل سن اول مشرکلرکه (هُوَ الْقادِرُ عَلیٰ اَنْ یَبْعَثَ عَلَیْکُمْ) اول خدای تعالی نك کوچی یتکوچیدر یبارمك که سزنك اوزرکزکه (عَذاباً مِنْ فَوْقِکُمْ) عذابنی اوستکزدن نتاك کم نوح پیغمبر قومینه طوفان یباردی هم لوط قومینه کوکدن طاش یاودردی (اَوْ مِنْ تَحْتِ اَرْجُلِکُمْ) یاایسه سزنك آیاقلرکز آستندن(۱) عذاب یبارسه قادردر نتاك کم فرعون قومینی دریاغه غرق قیلدی وقارونی بریوطدی (اَوْ یَلْبِسَکُمْ شِیَعاً) یا ایسه قاتوشدرمافغه سزنی گروه گروه بولغانکز حالده یعنی خدای تعالی نك کوچی یتکوچیدر سزنی گروه گروه ایتوب بر گروهنی ایکنچی گروهغه قارشی قیلسه تاکم اوزآرا بر برکزایله صوغش قیلساکز (وَیُذیقَ بَعْضَکُمْ بَأْسَ بَعْض) هم طاتوندرمافغه بعضلرکزگه بعضلرکزنك قاطیلغینی (۲) یعنی سزنی اوزآراکزده صوغشدروب بعضکزدن بعضکزگه ضرر وقاطیلقلر ایرشدرسه خدای تعالی قادردر (اُنْظُرْ کَیْفَ نُصَرِّفُ الْآیاتِ) قاراغلکم نیچوك بز دوندرامز آیتلرنی وبرسی آرتندن ایکنچی سینی کیلتورامز وعده هم وعید آیتلرندن (لَعَلَّهُمْ یَفْقَهُونَ) تاکم آنلر بلسونلر وآکلاسونلر (وَکَذَّبَ بِهِ قَوْمُكَ) ویالغانغه توتدی اول عذابنی یاکه قرآننی سنك قومك یعنی قریش قومی (وَهُوَ الْحَقُّ) وحالانکه اول عذاب یاکه قرآن حق وتوغریدر (قُلْ لَسْتُ عَلَیْکُمْ بِوَکیل) ایتکل سن مین توگل من سزنك اوزرگزگه وکیل وصاقچی یعنی سزنك اشکزنك اختیاری منم قولمده توگلدر (لِکُلِّ نَبَإٍ مُسْتَقَرٌّ) هر خبرنك بیلگولی وقتی باردر یعنی وعده هم وعید وعذابنك هر فایوسی اوچون بیلگولنمش وقت باردر شول وقتی یتکاچ البته واقع بولور یاکه هر عملنك جزاسی باردر (وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ) وتیزدرکم سز بلورسزآنی واقع بولغاچ (وَاِذا رَاَیْتَ الَّذینَ یَخُوضُونَ فی آیاتِنا) وهر قایچان کورساك سن شول کمسه لرنیکم کرشورلر بزنك آیتلرمزگه یعنی قرآن آیتلرینی خورلامق ومسخره گه توتماق ایله مشغول بولغان کمسه لرنی کورساك (فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ) بس سن اعراض قیلغل وبوز

۱) بعضیلر اوستدن کیلکان عذابدن مراد ظالم حاکملر سببلی بولغان عذاب وآیاق آستندن کیلکان عذاب قللر وخدمتچیلر باکه بالالار سببلی کلیکان عذابدر دیمشلر

۲) قرآن شریفنك کوب یرارنده کافرلرگه عذاب ایله وعید ایتوامشدر بو اورنده عذاب بعض امتلرگه کوکدن یاکه یردن کیلماکی هم بعضیلر اوچون عذاب اوزآرالرنده گروه گروه بولوب آیرلوب بربرسی ایله صوغشماقلری واولتورشماکلری ایله بولماقی بیان ایتولمشدر اوشبو اشارتدن پیغمبرمز علیه السلام امتینه کیلاتورغان عذاب اوشبو عذاب ایدکینی بلدی کافرلرگه بونك اوستینه آخرة عذابی هم بولاچقدر

تفسیر حسینی

دوندرگل آنلردن وآنلر برله برگه اولتورماغل (حَتّٰى يَخُوضُوا فِى حَدِيثٍ غَيْرِهٖ) تاكم
كرشكانلرينه‌چه آندن باشقه سوزگه (وَاِمَّا يُنْسِيَنَّكَ الشَّيْطٰنُ) واگر اونوطدرسه
سكا شيطان آنلردن يوز دوندرونى (فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرٰى) بس سن اولتورماغل
خاطركا توشكاندن صوك خداى تعالى‌نك سوزى (مَعَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِينَ) ظالم بولغان
كروه برله بو آيت‌نك نزولينه سبب شولدركه هر قايچان مؤمنلر مشركلر يانندە
اولطورسه‌لر مشركلر قرآن آيتلرينى تكذيب واستهزاء قيلوب تيوش‌سز سوزلر
سويله‌شوركه كرشورلر ايدى بس حق تعالى بيوردىكم هر قايچان مشركلر آيتلرنى
مسخره قيلورغه شروع ايتسه‌لر سزلر اول مجلسدن توروب كيتكز آنلر يانندە
اولطورماكز بو آيت كيلكاندن صوك مسلمانلر ايتديلر يارسول الله بزنك كعبه‌نى
طواف قيلماينچه هم مسجد حرامده اولطورماينچه چاره‌مز يوقدر مشركلر هميشه مسجد
حرامده بولالر وهر وقت قرآننى مسخره قيلوب هم ايمان اهلينه طعنه ايتوب تيوشسز
سوزلر سويله‌شه‌لر بزلر اول اورننى طاشلاب كيته آلمايمزهم آنلرنى اول سوزدن
طيا آلمايمز بس بزلر گناهلى بولامزمو ديديلر حق تعالى‌دن آيت كيلديكم (وَمَا
عَلَى الَّذِينَ يَتَّقُونَ) ويوقدر شول كمسه‌لر اوزرينه‌كم صافلانورلر تيوشسز سوزلرگه
خوض قيلودن (مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَىْءٍ) اول خوض قيلغوچيلرنك حسابندن هيچ بر
نرسه يعنى اول مؤمنلر اوزلرى قاتوشماسه‌لر وصافلانسه‌لر مشركلرنك ناچار
سوزلرندن آنلرغه گناه بولماس بلكه گناهى سويله‌وچيلرنك اوزلرينه بولور
(وَلٰكِنْ ذِكْرٰى) ولكن اول مؤمنلرگه تيوشدر اوگوتله‌مك ونصيحت قيلماق اول
مشركلرنى (لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ) شايد صافلانوزلر مشركلر اوشبو اشدن ومؤمنلردن اويالوب
توقتارلر (وَذَرِ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ) وقويغل سن شول كمسه‌لرنيكم توتديلر اوزلرينك
دينلرينى (لَعِبًا وَلَهْوًا) اويون هم بوش اش ايتوب يعنى دين اشلرينى پوتقه طابونماق
وحلال نرسه‌نى حرام ايتماك كبى اويون وبوش اش ايتوب توتقان كمسه‌لردن
سن يوز دوندرگل وآنلر ايله قاتوشماغل ياكه پيغمبرلر كيلتورگان دينى قبول
ايتماينچه استهزاء ومسخره قيلغان كمسه‌لردن يوز دوندرگل وآنلرنى قويغل ياكه
اوزلرينك بيراملرينى وعبادت قيلا تورغان وقتلرنى اويون كولكوايله هم فائده‌سز
بوش اشلرايله اوتكارا تورغان كمسه‌لردن يوز دوندرگل ديمكدر والله اعلم (وَغَرَّتْهُمُ
الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا) هم مغرور ايتدى وآلدادى آنلرنى دنيا تركلكى تاكم آخرتنى تمام
اونوطوب بعث وحشرگه انكار قيلديلر (وَذَكِّرْ بِهٖ اَنْ تُبْسَلَ نَفْسٌ بِمَا كَسَبَتْ) دخى

اوگونلە گل سن ای محمد علیه السلام آنلرنی قرآن برله تاکم هلاکلکدگه طابشرلماسون هیچ بر نفس اوزی اشلەگان نرسه سببلی یعنی تورلی یاوز عملرلر اشلەب اوزینی عذابقه صالماسون (لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيٌّ) یوقدر اول نفس اوچون الله تعالی دن باشقه هیچ بر دوست تاکم آکا مدد قیلور ایدی (وَلَا شَفِيعٌ) دخی یوقدر بر شفاعت قیلوچی تاکم آنی عذابدن بولوب آلور ایدی وخلاص قیلور ایدی (وَإِنْ تَعْدِلْ كُلَّ عَدْلٍ) واگر فدا بیرسه اول نفس اوز اورنینه بارچه فدا بیرله تورغان نرسه‌نی اوزینی عذابدن قوتقارمق اوچون (لَا يُؤْخَذْ مِنْهَا) آلونماس وقبول ایتولماس آندن اول نرسه‌نی (أُولَٰئِكَ الَّذِينَ أُبْسِلُوا) اوشبو گروه شول کمسه‌لر درکم طابشرلدیلر عذاب فرشته‌لرینه (بِمَا كَسَبُوا) اوزلرینگ اشلەگان یاوز لقلری سببلی (لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ) بولور آنلرغه تموغده اچملگ قاینار صودن کم اچلرینی تمام کویدرور (وَعَذَابٌ أَلِيمٌ) دخی رنجتکوچی قاطی عذاب تاکیم طشقی اعضالرینی هم یاندرور (بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ) شول نرسه سببلی کم کافر بولور ایدیلر آنلر یعنی پیغمبرگه واسلام دینینه اشانماولری سببلی اوشبو عذابقه گرفتار بولورلر (قُلْ) ایتکل ای محمد علیه السلام اول مشرکلرگه (أَنَدْعُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ) ایا عبادت قیلایقمو خدای تعالی دن باشقه (مَا لَا يَنْفَعُنَا) شول نرسه‌گه کم فایده بیرماس بزگه اگر آکا عبادت قیلساق (وَلَا يَضُرُّنَا) هم ضرر ایرشدرماس اگر عبادت قیلماساق یعنی فایده وضررغه کوچی یتمی طورغان عاجز نرسه‌گه عبادت قیلایقمو (وَنُرَدُّ عَلَىٰ أَعْقَابِنَا) هم کیری فایتایقمو آوکچه‌لرمز اوزرینه یعنی یاکادن کفرگه فایتوب مرتد بولایقمو (بَعْدَ إِذْ هَدَانَا اللّٰهُ) خدای تعالی بزنی کوندرگانندن صوگ نوغری یولغه واسلام دینینه (كَالَّذِي اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ) شول کمسه کبی کم آداشدرغاندر آنی دیولر وشیطانلر (فِي الْأَرْضِ حَيْرَانَ) قرده آپدراغان ومتحیر بولغان حالنده یعنی دیولر وپریلر بارا تورغان یولندن آنی آداشدروب برکیگ قرده هیچ فایده بارورغه بلماینچه آپدراب قالغاندر (لَهُ أَصْحَابٌ يَدْعُونَهُ إِلَى الْهُدَى ائْتِنَا) باردر آنگ یولداشلری کم آنلر اوندیلر وچاقرالر اول کمسه‌نی توغری یولغه کیلگل سن بزگه دیوب یعنی یولداشلری شفقت ایتوب اول کمسه‌نی اوزیانلرینه چاقرالر دیولر آنی یولدن آداشدروب حیران وسرگردانلقده توشورالر اول کشی قای طرفقه بارورغه بلماینچه تمام شاشوب وآبدراب قالادر بس بر مرتبه هدایت طابقاندن صوگ ضلالتکه توشکان ومرتدبولغان کشی هم شول دیولر آداشدرغان کشی

شيكللى در (قُلْ انَّ هُدَى اللهِ هُوَ الْهُدَى) اينكل سن در ستلكه خداى تعالى نك هدايتى گنه در يعنى اسلام دينى گنه در راست وتوغرى بولغان يول (وَأُمِرْنَا لِنُسْلِمَ) هم بيورلدق بز اطاعت قيلماق وبوى صنمانيمزغه (لِرَبِّ الْعَالَمِينَ) بار چه عالملرنك پروردكارينه يعنى خدانك حكم وفرمانينه بوى صونماق ايله بيورلغانمز (وَأَنْ أَقِيمُوا الصَّلٰوةَ) دخى بيورلدق شويله ديوبكم تورغزكز نمازنى (وَاتَّقُوهُ) هم قورقكز خداى تعالى دن نمازده مساهله قيلوده (وَهُوَ الَّذِى اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ) واول خداى تعالى آندايين ذاتدركم آنك صارى سز جمع ايتولورسز وجيولورسز قيامتده (وَهُوَ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ) هم اول خداى تعالى آندايين ذاتدركم ياراتدى كوكلرنى هم يرلرنى (بِالْحَقِّ) حقلقنى ظاهر قيلو اوچون زيراكه بار چه مخلوقات خدانك برلكينه وقدرتينه دليلدر (وَيَوْمَ يَقُولُ لَهُ) وشولكونده كم ايتور خداى تعالى هر برنرسه گه اگر آنى بار قيلونى تلسه (كُنْ) بار بولغل ديوب (فَيَكُونُ) بس بار بولور اول نرسه اول كوندن مراد قيامت كونيدر وتكوين اولوكلرنى قوبارمق وترگوزمكدر ديمشلر (قَوْلُهُ الْحَقُّ) آنك سوزى راست وتوغريدر (وَلَهُ الْمُلْكُ) هم آكا خاصدر پادشاهلق (يَوْمَ يُنْفَخُ فِى الصُّورِ) شولكونده كم اور ولور صورغه يعنى اسرافيل صورنى اورگان وفتده (عَالِمُ الْغَيْبِ) غيب وياشرنى بلگوچيدر اول خداى تعالى (وَالشَّهَادَةِ) دخى حاضرنى بلگوچيدر يعنى عالم ملكوتنى هم عالم ملكنى همه سينى بلور (وَهُوَ الْحَكِيمُ) هم اول خداى تعالى در حكمت ايلسى هر براشنده (الْخَبِيرُ) خبر توتقوچى وبلگوچى هر نرسه نى (وَاِذْ قَالَ اِبْرَاهِيمُ) وياد ايتكل شونى كم ايتدى ابراهيم يعنى مكه اهلينه ابراهيم پيغمبر قصه سينى ياد ايتكل زيراكه آنلر اوزلرينى ابراهيم بالالريمز ديوب آطيلار بس كركدركم آنلر خداى تعالى نى برلامكده هم طاعة وعبادتده ابراهيم پيغمبرگه اقتدآء قيلسونلر وآنك يولندن بارسونلر آنك قصه سى شولدركم ايتدى ابراهيم پيغمبر (لِاَبِيهِ اٰزَرَ) اوزينك آتاسى آزرگه (اَتَتَّخِذُ اَصْنَامًا اٰلِهَةً) ايلسن توتاسنمو پوتلرنى خدايلر ايتوب يعنى اوزك ياصاغان پوتلرنى خدايلر ديوب شولارغه طابو ناسن (اِنِّى اَرٰيكَ) درستلكه من كورامن سنى (قَوْمَكَ) دخى قومكنى كورامن (فِى ضَلٰلٍ مُبِينٍ) آچق آزغونلقده (وَكَذٰلِكَ نُرِى اِبْرَاهِيمَ) واوشانداق يعنى آتاسى نك هم قومينك آزغونلقلرينى كورساتكانيمز شكللى كورساتدكبز ابراهيم پيغمبرگه (مَلَكُوتَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ) كوكلرنك هم يرنك سلطنتلرينى يعنى كوكلرده ويرلرده بولغان عجايبلرنى آكا كورساتدك بعضيلر كوكلرنك ملكوتندن

مراد قوياش وآى هم بولدزلر ويرنك ملكوتى طاشلر ويفاچلر هم حيوانلردر ديمشلر حق تعالى حضرت ابراهيمنى بيت المقدسده گى صخره اوزرينه چقاردى عرشدن تحت الثرى غه قدر بولغان كوكلرنك هم يرلرنك بارچه عجايبلرينى كورساتدى تاكم خداى تعالى نك قدرة كامل سينه استدلال قيلسون اوچون (وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ) هم تاكم بولسون اوچون شكسز اشانوچيلردن وشبهه سز ايمان كيلتورو چيلردن روايت (١) ايدلمشدر كم ابراهيم عليه السلامنك آناسى آنك ايله يوكلى وقتنده كاهنلر سوزى بوينچه نمرودنك آنى اولتورمكندن قورقوب شهردن طشقارى چغوب برطاو تيشگينه كيلدى حضرت ابراهيمنى شونده طوغدردى حضرت ابراهيم شول مغاره ده تربيه لنوب بدى ياشينه يتكاچ آناسى آنى مغاره دن چغاروب شهرگه كيلتورمكچى بولدى آخشام وقتى ايدى حضرت ابراهيمنى طاو تيشوكندن آلوب چقدى طاو يانينده تويه لر هم قوى كتولرى يورور ايدى حضرت ابراهيم آناسندن اوشبولارنى نرسه دردنيوب صورادى آناسى هر قايسينك اسملرينى ونيندين جنس ايكانلرينى بيان قيلدى حضرت ابراهيم ايتدى بوخلوقلرنك البته برتربيه ايتكوچى خالقلرى بولورغه كراك آناسى جواب بيردى بلى هر مخلوقنك خالقى وپروردكارى باردر ديدى حضرت ابراهيم بوسوزنى ايشتكاچ آلاى بولسه منم پروردكارم وخدايم كمدر ديوب صورادى آناسى ايتدى سنك هم بزنك پروردكارمز نمرود پادشاهدر حضرت ابراهيم نمرودنك خدايى كمدر ديوب صوراغاچ آناسى آچولاندى آندين فورقنچلى سوزنى ايتما گل خطرليدر ديدى اول زمانده بعضيلر قوياشقه وآيغه هم يولدزلرغه طابونورلر ايدى وبعضيلر پوتقه عبادت قيلورلر ايدى وبرجماعت نمرودنى خداى ديوب نمرودغه عبادت قيلورلر ايدى حضرت ابراهيم آناسى ايله مغاره دن چغوب شهر طرفينه يونالدى (فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ) بس قارانغو بولغانى زمانده آنك اوزرينه كيچ يعنى كيچ بولوب هوا قارانغولانغاچ (رَأَى كَوْكَبًا) كوردى حضرت ابراهيم يولدزنى يعنى زهره يا كه مشترى يولدزينى كوردى وبرجماعت آكا سجده ايتديلر (قَالَ هٰذَا رَبِّي) ايتدى ابراهيم اوشبودرمو منم پروردكارم يعنى اوشبو جماعتنك گمانلر نچه منم خدايم اوشبو يولدزمودى (فَلَمَّا أَفَلَ) بس باطقانى زمانده اول يولدز (قَالَ) ايتدى حضرت ابراهيم (لَا أُحِبُّ الْآفِلِينَ) من سويماسمن باطقوچيلرنى ويوقالغوچيلرنى يعنى برمرتبه كورنگاندن صوك باطوب يوغالانورغان نرسه نچوك خداى بولسون بارچه عالمنك پروردكارى بولغان خداى زوال وانتقالدن هم اوزگارودن البته منزهدر يولدز باطوب بر

١) معالمده كلتورمشدر كم نمرود بن كنعان بوتون يريوزنه اوزيگنه پادشاه ايدى تحتى بابل شهرنده ايدى بر كيچه توشنده شويله كوردى كم كوكنك بر طرفندن بر يولدز ظاهر بولدى اول يولدزنك ياقطيلغى شولقدر قوّتلى ايدى آى هم قوياش آنك نورندن تمام يوغالدى نمرود بيك قاطى قورقوب توشندن اويغاندى فى الحال شهرنك جمله علماء وحكماءلرينى جيوب آنلردن اوشبو توشنك تعبيرينى صورادى آنلر شولطريقه تعبير قيلديلركم بابل ولايتنده براينده گو بختلى اوغلان دنياغه كيلور بارچه عالمگه نور بولورسن اوزنك هم مملكتنك اهلى شول اوغلان قولنده هلاك بولورلر دولتنك زواللينه شول اوغلان سبب بولور اول اوغلان حاضرده آناسى نك صلبندن آناسى رحمينه كوچكانى يوق ديديلر شوندن صوك نمرود فرمان قيلدى تاكيم بابل ولايتنده نيقدر ايرلى خاتونلى كشيلر بولسه هر قايوسينك

آز تورغانيدن صوڭ هوا يوزنى نورلاندروب طولغان آى ظاهر بولدى (فَلَمَّا رَأَى الْقَمَرَ بَازِغًا) بس كورگانى زمانده ابراهيم آينى طوغوچى ويافطرتقوچى بولغان حالنده هم آيغه طابونوچى جماعت آڭا سجده قيلديلر (قَالَ) ايتدى ابراهيم (هٰذَا رَبِّى) ايا اوشبودرمو منم ربيم وخدايم (فَلَمَّا أَفَلَ) بس باطقانى زمانده آى (قَالَ لَئِنْ لَمْ يَهْدِنِى رَبِّى) ايتدى ابراهيم اگر توغرى يولغه كوندرماسه منى پروردكارم واوزينڭ معرفتينى حاصل قيلماسه (لَأَكُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّالِّينَ) البته من بولورمن ضلالتكه توشكوچى وبولدن آداشقوچيلر گروهندن صڭره حضرت ابراهيم اول يردن اوتوب شهرگه يافنلاشقان ايدى طاڭ آتوب آندن صوڭ قوياش چغوب نورى ايله دنيانى يافطرتدى قوياشقه طابونوچى خلقلر آنى كورب سجده گه كيتديلر (فَلَمَّا رَأَى الشَّمْسَ بَازِغَةً) بس كورگانى زمانده ابراهيم قوياشنى چقغوچى ودنيانى نورلاندرغوچى بولغان حالنده (قَالَ هٰذَا رَبِّى) ايتدى اوشبودرمو منم ربيم يعنى قوياشقه طابونوچيلر ايتكانچه منم خدايم اوشبو قوياشدرمو (هٰذَا أَكْبَرُ) اوشبو اولوغراقدر ويافطى لغى باشقه لردن آرتوغراقدر ديدى (فَلَمَّا أَفَلَتْ) بس باطقانى زمانده قوياش (قَالَ) ايتدى ابراهيم (يَاقَوْمِ إِنِّى بَرِىءٌ) اى منم قوميم درستلكدن بيزگوچيمن (مِمَّا تُشْرِكُونَ) سز خدايغه شريك ايتوب توتقان نرسه لردن (إِنِّى وَجَّهْتُ وَجْهِىَ) درستلكده من يونالدردم يوزمنى وخالص قيلدم اوزمنڭ دينمنى (لِلَّذِى فَطَرَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ) اوزقدرتى ايله كوكلرنى ويرلرنى يارانقان ذاتقه (حَنِيفًا) ميل ايتكوچى وآوشقوچى بولغانم حالده باطل دينلردن حق دينگه وتوحيدكه (وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ) هم من توگل من خدايغه شريك كيلتورگوچيلردن تفسير منيرده مذكوردركه حضرت ابراهيم شهرگه كرگاچ آنى نمرودنڭ قاشينه كيلتوردىلر نمرود بيك يامسز كشى ايدى حضرت ابراهيم كوردى كيم نمرود سلطنت تختى اوستونده اولتورغان هم بيك ماتوروكوركام يوزلى قللروكنيزكلر آنڭ قارشوسنده صف باغلاب خدمتنده حاضر تورالر بس ابراهيم عليه السلام آناسندن صورادى بونينداين كشيدركم سزمنى آنى كورورگه كيلتوردكزديدى آناسى ايتدى بوكمسه بارچه كشيلرنڭ خدايندر حضرت ابراهيم يته صورادى آنڭ قارشوسنده صف باغلاب تورغان كشيلركملردر آناسى ايتدى آنڭ يارانقان خلقلريدر وقللريدر بس حضرت ابراهيم عجب لانوندن تبسم قيلوب ايتدى اى آنا سزنڭ بو خدايكز اوزى بيك يامسز باشقه لرنى نى اوچون اوزندن

آرالرينى آيوردىلر هيچ بر ايرخاتونينه يافن كيلماسون اوچون ايو صاين قاراولچيلر قويدىلر خاتونى ايله صحبت ايتكان كشيگه اولوم جزاسى بولوردىوب بارچه خلايقنى تهديد ايتولدى نمرودنڭ اوزينه يافن خدمتچيلرندن آزر اسملى كشى ناراولچيدن ياشرن اوزينڭ خاتونى ادنى ايله مجامعت قيلدى خاتونى بوكلى بولدى شول كون نڭ ايرته گوسن كاهنلر نمرودقه خبر بيردىلركم اوشبو كيچه مذكور اوغلان آناسى فارنينه كوچدى ديدىلر بس نمرود بيك آچولانب بيوردى تاكم نيقدر بوكلى خاتون بولسه تفتيش قيلوب هر قايوسينه بر صاقچى قويولدى ايربالا طوغدرسه اول بالانى طوغاچده اولتورورگه قوشدى بوكلى خاتونلرنى نيكشورگانده حضرت ابراهيمنڭ آناسنده هيچده بوكلى لك اثرى بلونما گاچ آڭا صاقچى قويلمادى شوندن صوڭ آڭا هيچ كم التفات ايتمادى بالاسينى طوغدرورغه

ماتور ايتوب يارانقان خداى بولغاچ اول اوزى آرتوغراق بولورغه كراك ايدى
اوشبو طريقه حضرت ابراهيم همیشه آنلرنك معبودلرينى وپوتلرينى مسخره گه توتوب
خورلار ايدى قومى آنك برله مناظره ومجادله قيلشديلر نتاك كم حق تعالى بيوردى
(وحاجه قومه) وحجت كيلتورشديلر هم بحثلاشديلر ابراهيمگه فارشى آنك قومى
خداى تعالىنك برلكى توغريسنده (قال) ايتدى ابراهيم آنلرغه (أتحاجوني في الله)
ايادايل كيلتورشاسز وبحثلاشاسز مومنم برله الله تعالى توغريسنده ومكا غالب
بواماقچى بولاسزمو (وقد هدان) وحالانكه تحقيق توغرى يولغه كوندردى منى
خداى تعالى واوزينك معرفتنه وتوحيدينه هدايت ايتدى بس مشركلر حضرت ابراهيمنى
اوزلرينك معبودلرى ايله قورقتمانچى بولوب ايتديلر سن بزنك پوتلرمزنى بو طريقه
مسخره گه توتساك وخورلاساك آنلر سكا بلالر يبارورلر وضرر ايرشدورلر حضرت
ابراهيم آنلرغه جواب بيروب ايتدى (ولا أخاف ما تشركون به) من قورقماسمن
شول نرسه دن كم سز خدايغه شرك كيلتوراسز آنك برله يعنى من سزنك پوتلرگزدن
قورقماسمن آنلر هيچ كمگه ضرر ايرشدرا آلماسلر (الا ان يشاء ربي شيئا) مگر شولكم
تيلار منم پروردكارم برنرسه نى يعنى اگر خداى تعالى مكا برضرر ايرشونى
تلاسه شولوقتده غنه برضرر ايرشدرا آلورلر خداى تلاماسه هيچ زيان ايرشدرا
آلماسلر (وسع ربي كل شيء علما) چولغاب آلدى منم پروردكارمنك علمى بارچه
نرسه نى يعنى خداى تعالى همه نرسه نى بلور هيچ برنرسه آكا ياشرن توگلدر
(أفلا تتذكرون) ايا ايسكزگه توشورماس سزمو واوگوت آلماس سزمو سزلر يعنى
عبرتلى كوزايله قاراب عاجز ايله قادر آراسينى هم جاهل ايله عالم آراسينى آيورماس
سزمو (وكيف أخاف) ومن نچوك قورقيم (ما أشركتم) سز خدايعه شريك ايتوب
تونقان نرسه دن (ولا تخافون أنكم أشركتم بالله) وحالانكه سز قورقميسز شوندن
كم سزلر شريك ايتوب تودكز الله تعالى گه (مالم ينزل به عليكم سلطانا) شول نرسه نى
كم ايندرما گان در خداى تعالى اول نرسه نى شريك ايتو توغريسنده سزلرگه بر
كتابنى ودليلنى يعنى شريك ايتارگه هيچ بر دليلكز بوقدر شولاى بولسه ده شريك
ايتوب تونا سز (فاى الفريقين) بس ايكى گروهدك قايوسى (أحق بالامن) تيو شليركدر
ايمين بولوغه وقورقوسزلقغه يعنى خداى تعالى نى بر بلوب خدايغه عبادت قيلوچى
كشى قورقماسقه تيوشمو يا ايسه هيچ بر دليلسز خدايغه شرك كيلتورگوچيلر قورقماسقه
تيوشمو مكا جواب بيركز (ان كنتم تعلمون) اگر سز بلور بولسا كز حق سبحانه

يافنلاشقاچ ايربالادنياغه
كيلسه نمرودنك كشيلرى
ايشتوب بالامنى اولتو-
رورلر ديب قورقدى شول
سببلى خلقدن ياشرن
شهرنك طشنداغى برغارگه
(طاو تيشوكينه) باروب
حضرت ابراهيمنى شونده
طوغدردى هم شول طاو
تيوشوكنه آنى تربيه قيلور
ايدى اوزى شهر گه
قايتقانده بالاسينى شونده
قالدروب غارنك آغزينى
طاشلر ايله قاپلاب كيتار
ايدى آزر خاتونى نك
يوكلى ايدكينى بلور ايدى
حملك نچوك بولدى ديوب
صوراغاچ خاتونى من
نمرود صاقچيلرندن
قورقمانمدن شهردن طشقه
چقوب بالامنى فرده
طوغدردم بالاوفات بولدى
شول يرده كوموب قالدردم
ديوب جواب بيردى
حضرت ابراهيمنك آناسى
بركون غارگه كيلگان
ايدى كوردى كم بالاسى
اوزى نك بارماقلرينى
ايمچك ايمگا شكللى ايمار
ايدى بر بارما قندن سوت
ايكنچى سندن بال
كيلور ايدى حق تعالى نك
قدرتى ايله ابراهيم بر

وتعالى حضرت ابراهيمنك اوشبو سؤالندن اوزى جواب بيروب بيورورسكم (الَّذِينَ آمَنُوا) شول كمسه لركم ايمان كيلتوردىلر (وَلَمْ يَلْبِسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ) هم قاتوشدرمادىلر ايمانلرينى كفر وشرك برله (أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ) اوشبو گروه آنلرغه در ايمين لك وقورقوسزلق يعنى تموغه منگو قالودن آنلرغنه ايمين لردر (وَهُمْ مُهْتَدُونَ) هم آنلر توغرى يولغه كونلگوچيلردر (وَتِلْكَ حُجَّتُنَا) اوشبو ذكر ايتولمش دليللر بوزنك دليللرمزدركم (آتَيْنَاهَا إِبْرَاهِيمَ) بيردكبز اول دليللرنى ابراهيمغه تاكم شول دليللر سببلى غالب كيلسون اوچون (عَلَى قَوْمِهِ) اوزينك قومى اوزرينه (نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ) بوقارى درجه لرگه كوتارورمز بز (مَنْ نَشَاءُ) هر كمسه نى كم تيلارمز آنك بوقارى درجه ده بولوونى (إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ) درستلكده سنك پروردكارك حكمت ايا سيدر درجه لرنى كوتارماكى ونوشورمكى همه سى حكمت ايله در (عَلِيمٌ) بلگوچيدركم نك بوقارى درجه لرگه مستحق ايكانينى (وَوَهَبْنَا لَهُ) وباغشلادقبز ابراهيم پيغمبرگه (إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ) اسحاق هم يعقوبنى كم اسحاق اوزينك اوغليدر ويعقوب اسحاقنك اوغليدر (كُلًّا هَدَيْنَا) هر قايوسنى اوشبو اسحاق ايله يعقوبنك توغرى يولغه كوندردكبز (وَنُوحًا هَدَيْنَا مِنْ قَبْلُ) دخى نوح پيغمبرنى توغرى يولغه كوندودك اول ابراهيمدن الگارى (وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ) دخى هدايت قيلدقبز نوح پيغمبرنك نسلندن (دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ) داود پيغمبرنى هم آنك اوغلى سليمان پيغمبرنى عليهما السلام داود عليه السلام ايشا اوغليدر حضرت يعقوبنك اوغلى يهودا نسلندندر (وَأَيُّوبَ) دخى ايوب پيغمبرنى هدايت ايتدك وتوغرى يولغه كوندردك ايوب عليه السلام حضرت اسحاقنك اوغلى عيص نسلندندر (وَيُوسُفَ وَمُوسَى وَهَارُونَ) دخى يوسف پيغمبرنى هم موسى وهارون عليهم السلام لرنى توغرى يولغه كوندردك (وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ) واوشانداق جزا بيرامز بزيخشيلق ايتكوچيلرگه ايندگو جزانى (وَزَكَرِيَّا وَيَحْيَى) دخى هدايت قيلدقبز زكريا پيغمبرنى هم آنك اوغلى يحيى پيغمبرنى (وَعِيسَى) هم عيسى پيغمبرنى كم حضرت مريم اوغليدر مريم بنى اسرائيلدن عمران اسملى كشينك قزيدر (وَإِلْيَاسَ) دخى الياس پيغمبرنى الياس عليه السلام هارون نسلندن در ديمشلر (كُلٌّ مِنَ الصَّالِحِينَ) اوشبو ذكر ايتولمش پيغمبرلرنك هر قايوسى ايزگولردندر (وَإِسْمَاعِيلَ) دخى توغرى يولغه كوندردك اسماعيلنى كم حضرت ابراهيم اوغليدر عليهما السلام (وَالْيَسَعَ) هم اليسع پيغمبرنى (وَيُونُسَ وَلُوطًا) دخى يونس هم لوط

كونده باشقه بالالرنك بر آيده اوسكانى قدر اوسار ايدى يدى ياكه اون اوچ ياشينه قدر شول غارده قالدى صكره آناسى آنك حالينى ايرى آزرگه معلوم قيلدى آزر حضرت ابراهيمنى كورگاچ بيك ياراندى آنى شهرگه كيلتو- رورگه فوشدى

تفسير حسينى

پيغمبرلرنى عليهم السلام (وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ) وهر قايوسنى اوشبو پيغمبرلرنك آرتق ايتدك بارچه عالملر اوزرينه يعنى هر قايوسى اوز زمانينده بولغان بارچه خلقدن افضل وآرتق ايديلر (وَمِنْ آبَائِهِمْ) دخى اوشبو پيغمبرلرنك آتالرندن بعضلرينى توغرى يولغه كوندردك (وَذُرِّيَّاتِهِمْ) هم آنلرنك بالالرندن بعضلرينى هدايت ايتدك (وَإِخْوَانِهِمْ) دخى قرنداشلرندن بعضلرينى كوندردك (وَاجْتَبَيْنَاهُمْ) هم اختيار ايتدك بز اوشبو پيغمبرلرنى (وَهَدَيْنَاهُمْ) دخى كوندردكبز آنلرنى (إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ) توغرى يول صارى يعنى آنلرنى توغرى يولده ثابت قيلدق (ذَلِكَ) اوشبو توحيد وخدايينى برلامك كم پيغمبرلر شونك اوزره ثابت ايديلر (هُدَى اللَّهِ) الله تعالى نك دينيدر (يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ) كوندرور خداى تعالى اول دينگه فضلى برله اوزى تلاگان كمسه‌نى (مِنْ عِبَادِهِ) اوزينك بنده‌لرندن (وَلَوْ أَشْرَكُوا) واگر شرك كيلتورسه‌لر ايدى اوشبو پيغمبرلر خداى تعالى گه (لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ) البته يوغالور ايدى آنلردن وضايع بولور ايدى شول نرسه‌كم اشلار ايديلر آنلر يعنى شرك سببلى بارچه قيلغان عملرى يوقغه چغار ايدى زيرا كه كفر وشرك بارچه ايزگولكنى يوغالتقوچى وضايع ايتكوچيدر اوشبو آية كريمه‌ده مشركلر اوچون اولوغ تهديد وفورقتو باردر (أُولَئِكَ) اوشبو گروه يعنى پيغمبرلر (الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ) شول كمسه‌لردركم بيردكبز آنلرغه كتابنى (وَالْحُكْمَ) دخى حكمت بيردك (وَالنُّبُوَّةَ) هم پيغمبرلك بيردك (فَإِنْ يَكْفُرْ بِهَا هَؤُلَاءِ) واگر اشانماسه‌لر قرآن آيتلرينه اوشبو قريش مشركلرى (فَقَدْ وَكَّلْنَا بِهَا) بس تحقيق وكيل ايتدكبز وحاضرلادك اوشبو آيتلرگه ايمان كيلتورو اوچون (قَوْمًا لَيْسُوا بِهَا بِكَافِرِينَ) شول گروهنى كم كافر وانكار اينكوچى توگللردر اول آيتلرگه اول گروهدن مراد پيغمبرلر هم آنلرغه ايارگوچيلردر ياكه مهاجرين وانصارهم باشقه‌مؤمنلردر بعضيلر مدينه اهلينه‌وانصارغه اشارتدر ديمشلر اوشبو سوره نازل بولغانده آنلر ايمان كيلتورماگانلر ايدى بس اوشبو آية آنلرنك ايمانلرى ايله بشارت بولور (أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ) اوشبو گروه يعنى ذكر ايتولمش پيغمبرلر شول كمسه‌لردركم كوندردى آنلرنى الله تعالى توغرى يولغه واسلام دينينه (فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهْ) بس آنلرنك يولينه سن اقتدا قيلغل وايارگل مراد اصول دينده توحيد واعتقاد مسئله‌لرنده اول پيغمبرلرگه موافقة اينكل ديمكدر عمله‌ده توگللدر ياكه مراد محاسن اخلاق وآدابده آنلرغه اقتدا قيلغل ديمكدر والله اعلم (قُلْ) اينكل اى محمد عليه السلام كافرلرگه (لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا) من صورا ماسمن

سزلردن خدای تعالی‌نك دعوتینی ایرشدرگانم اوچون خدمت حقی نتاك كم‌مندن
الگارگی پیغمبرلر هم صوراماديلر (اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٰى لِلْعٰالَمِينَ) توگلدر منم‌رسالتنی
ایرشدرماكم مگر اوگوت ونصیحتدر عالم خلقینه (وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهِ)
واولوغلاماديلر يهوديلر خدای‌تعالی‌نی تیوشلی‌بولغان اولوغلاماقی ایله یا كه‌صفتلاماديلر
آنك ذاتینه لایق بولغان صفتلری ایله روایت ایدلمشدركم مالك ابن‌الصیف يهود
عالملرینك اولوغلرندن ایدی رسول صلی‌الله علیه وسلم خدمتینه كیلدی اولحضرت
آكا ایتدیلركم موسی پیغمبر گه تورات ایندرگان خدای برله سڭا آنط بیرامن
توغری سنی ایتكل توراتده خدای تعالی سیمز عالمنی دشمان توتار دیگان سوز
بارمو دیدیلر مالك جواب بیردی بلی اوشبو سوز توراتده باردر دیدی اولحضرت
بیوردیلركم اول توراتده ذكر ایتولگان اوز تنینی تربیه اینكوچی سیمز عالم‌سن
سن بس اول يهودی عالمی بو سوزگه آچولانوب ایتدی خدای تعالی هیچ كمگه
هیچ بر كتاب ایندرگانی یوقدر حق سبحانه وتعالی‌دن آیت كیلدی كم اول يهوديلر
خدایینی تیوشلی بولغان صفاتی ایله صفتلاماديلر (اِذْ قَالُوا) شول وقتده‌كم ایتدیلر
اول يهوديلر (مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ عَلٰى بَشَرٍ مِنْ شَيْءٍ) ایندرمادی‌خدای تعالی‌هیچ بر آدمیگه
هیچ بر نرسه‌نی وحیدن هم كتابدن دیدیلر اوشبو سوزلری ایله كتاب ایندرمك هم
پیغمبرلرگه وحی ایلامك صفتلرینی حق تعالی‌دن سلب قیلوب آنی تیوشلی صفتلری
ایله صفتلاماديلر (قُلْ) ایتكل سن ای محمد علیه‌السلام اول يهوديلر گه (مَنْ اَنْزَلَ)
كم ایندردی (اَلْكِتٰابَ الَّذِي جٰآءَ بِهِ مُوسٰى) موسی پیغمبر كیلتورگان كتابنی‌یعنی
توراتنی كم ایندردی (نُورًا) یاقطرتقوچی نور بولغانی حالده اول كتاب (وَهُدًى
لِلنّٰاسِ) هم توغری یولنی كورساتوچی بولغانی حالده آدمیلرگه (تَجْعَلُونَهُ) سز قیلاسز
اول تورات كتابینی (قَرَاطِيسَ) آیرم آیرم كاغدلر ودفترلر یعنی آنی بولوب ٹلله
نیچه دفترلر ایتوب یازاسز (تُبْدُونَهٰا) سز آشكارا قیلاسز آنی وخلقه كورساتاسز
اوزڭز تلاگان مقدارینی (وَتُخْفُونَ كَثِيرًا) هم‌یاشوراسز كوبسنی‌اول تورات‌كتابندن
نتاك كم رسول صلی‌الله علیه وسلم صفتلرینی هم رجم توغریسنده بولغان آیتلرنی
یاشوردیلر (وَعُلِّمْتُمْ) دخی سز بلدرلمش بولدڭز ای يهوديلر یعنی قرآن ومحمد
علیه السلام سزلرگه بلدردی (مَا لَمْ تَعْلَمُوٓا اَنْتُمْ وَلَآ اٰبٰآؤُكُمْ) سز بلماگان نرسه‌نی
هم آتالرڭز بلماگان نرسه‌نی امرو نهی هم حلال وحرامدن (قُلِ اللّٰهُ) ایتكل‌سن آنلرغه
الله تعالی ایندردی اول تورات كتابینی دیوب (ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ) صكره

قويغلسن اول يهوديلرنى وآنلردن كيچكل تاكم اوزلرينك باطل جدال لرنده وبالغانلرنده اويناسونلر آنلر يعنى سن اوز اشكده بول آنلر اوز اشلرنده بولسونلر آنلرنك حسابى سكا بولماس (وهذا كتاب أنزلناه) واوشبو قرآن شوندين كتابدركم ايندردكبز آنى (مبارك) بركاتلى وبيك فايده‌ليدر (مصدق الذى بين يديه) راستلاغوچيدر آندن الگارى كيلگان كتابلرنى (ولتنذر أم القرى) (١) دخى ايندردكبز اول قرآن‌نى تاكم سنك قورقتمافك اوچون مكه اهلينى (ومن حولها) هم مكه‌نك تيكراسنده بولغان كمسه‌لرنى قورقتمافك اوچون يعنى مشرق ومغرب اهلينك بارچه‌سنى (والذين يؤمنون بالآخرة) وشول كمسه‌لركم اشانورلر آخرت كونينه (يؤمنون به) اشانورلر آنلر اول قرآنغه زيراكه آخرت كونينه واولگاندن صوك ترلوگه اشانغان كشى همبشه حالينك عاقبتندن قورقوب تفكر وتدبرده بولور شول قورقوى آنك پيغمبرگه ايارماكينه وقرآنغه اشانمافينه سبب بولور (وهم على صلاتهم يحافظون) وآنلر يعنى پيغمبرگه وقرآنغه اشانغان كمسه‌لر نمازلرينه دايمچيلق قيلورلر زيراكه كامل ايمان‌نك وچن كوكللدن اشانونك علامتى نماز اوقودر (ومن أظلم ممن افترى على الله كذبا) وكمدر ظالمراك خداى تعالى اوزرينه يالغانلى افترا قيلغان كمسه‌دن يعنى خداى تعالى ايتماكان سوزنى خداى ايتدى ديب يالغانلاغان كشيدن ظالمراككم بولور البته ايك ظالم كشى شول كشيدركم خدايغه يالغانلى افترا قيلدى (أو قال أوحى الىّ) يا ايسه ايتدى وحى ايتولدى مكا ديوب (ولم يوح اليه شئ) وحالانكه وحى ايتولماگاندر آكا هيچ بر نرسه. يعنى ايك ظالمراك شول كمسه‌دركم يالغاندن مكا خداى وحى قيلدى ديوب ايتورنتاككم بعضيلر يالغاندن پيغمبرلك دعواسنى قيلوب مكا جبرائيل كيله خداپدن وحى كيلتورا ديوب خلقنى آلدارلر ايدى (ومن قال) دخى كمدر ظالمراك شول كمسه‌دنكم ايتدى (سأنزل مثل ما أنزل الله) من ايندرورمن الله‌تعالى ايندرگان نرسه‌نك اوخشاشنى ديوب يعنى قرآن آيتلرينك اوخشاشنى من اوز كوكللمدن چغاروب ايتورمن ديدى نتاككم مشركلردن بعضلرى شولاى ديب دعوا قيلورلر ايدى (ولو ترى اذ الظالمون) وعجبكه قالور ايدك سن اگر كورساك ايدى شولوقتده كم ظلم‌لق ايتكوچيلر يعنى كافرلر (فى غمرات الموت) اولوم قاطيلقلرنده وجان بيرو چيتن‌لكنده بولورلر (والملائكة) دخى عذاب فرشته‌لرى (باسطوا أيديهم) جايگوچيلر وصوزغوچيلردر قول‌لرينى اول كافرلرنى عذاب قيلو اوچون

١) ام القرى ديمك قريه لرنك اصلى وآناسى ديمكدر مكه شهرى بارچه عالم‌نك قبله‌سى بولوب هم حج وقتنده بارچه قريه‌لردن خلق آنده جيو لغانلغى اوچون ام القرى ديوب تسميه ايدلدى تفسير حسينى

شول وقتده ايتورلر اول فرشته‌لر كافرلرگه (أَخْرِجُوا أَنفُسَكُمْ) چغاركز سز جانلركزنى تنلركزدن (اليوم تجزون) اوشبو كون سز جزالنورسز (عَذَابَ الْهُونِ) خور قيلغوچى عذاب برله (بما كنتم تقولون) شول نرسه سببلى‌كم ايتور بولدكز سز (عَلَى اللهِ غَيْرَ الْحَقِّ) خداى تعالى اوزره حق وتوغرى بولماغان نرسه‌نى يعنى آنك شريكى بار ديوب يالغانلار ايدكز (وَكُنتُمْ عَنْ آيَاتِهِ تَسْتَكْبِرُونَ) هم باش طارتور بولدكز سز آنك آيتلرندن يعنى قرآن آيتلريته اشانمادكز (وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادَى) وتحقيق سز كيلدكز بزگه يالغوز بولغانكز حالده يعنى اولكونده مشركلرگه ايتورمز تحقيق سز كيلدكز بو كونده حساب وجزا اوچون بزنك فاشيمزغه يالغوز اوزكزگنه مال‌لركزهم بالالركز وخدمتچيلركز هم دوستلر وقرنداشلركز يانكزده يوقدر (كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ) نتاك‌كم ياراتقان ايدكبز سزنى اوّل مرتبه‌ده يعنى آنادن طوغان وقتده‌غى شيكللى بالانفاچ وبالغوز كيلدكز (وَتَرَكْتُم مَّا خَوَّلْنَاكُمْ) هم قويدكز سز وقالدردكز بز سزگه بيرگان نرسه‌نى (وَرَاءَ ظُهُورِكُمْ) آرقالركز آرطنده يعنى دنياده سزگه بيرلگان مال ونعمتلرنى آرطكزده قالدردكز اوزكز ايله برگه آلوب كيلمادكز هم آلدان‌ده يبارمادكز (وَمَا نَرَى مَعَكُمْ) دخى بز كورميمز سزنك ايله برگه (شُفَعَاءَكُمُ) سزنك شفاعتچيلركزنى (الَّذِينَ زَعَمْتُمْ أَنَّهُمْ فِيكُمْ شُرَكَاءُ) آندين شفاعتچيلركزنى‌كم سزلر نادانلقكز سببلى گمان قيلدكز آنلر خدايغه شريكلردر ديوب سزنى تربيه قيلوده يعنى دنياده وقتكزده پوتلرنى خدابنك شريكلريدر آنلر هم بزنى تربيه قيلالر ديوب گمان ايته ايدكز بو كون شول پوتلركز سزنك ايله برگه كورنميلر (لَقَد تَّقَطَّعَ بَيْنَكُمْ) تحقيق منقطع بولدى وكيسولدى سزنك آراكزده بولغان نرسه (وَضَلَّ عَنكُم) هم يوغالدى سزدن (مَّا كُنتُمْ تَزْعُمُونَ) شول نرسه‌كم سز گمان قيلور ايدكز آنى شفاعتچى ديوب يعنى پوتلر (انَّ اللهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوَى) درستلكده خداى تعالى يارغوچيدر اورلقنى ودانه‌نى يعنى اوز قدرتى ايله اورلقنى يارور ناكم آندن اولنلر تيشلوب چغوب اوسارلر هم خرما سويا گينى وباشقه يمشلرنك سويا كلرنى يارور آندن يمش يغاچى تيشلوب چغار (يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ) چغارور خداى تعالى تركنى اولوكدن يعنى اوسه تورغان اولنى جانسز اورلقدن چغارور ياكه جانلى بالانى جانسز منى صووندن حاصل قيلور هم قوشنى يمورقه‌دن چغارور ياكه كافردن مؤمنى طودرور وجاهلدن عالمنى طودرور (وَمُخْرِجُ الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ) دخى چغارغوچيدر خداى تعالى اولوكنى تركدن نتاك كم

اولندن اورلقنی چغارور وتوشدن یمورقه‌نی هم آدمیدن منی صووینی حاصل قیلور (ذٰلِكُمُ اللّٰهُ) اوشبو اشلرنی قیلغوچی وبولدروچی الله تعالی‌در (فَاَنّٰی تُؤْفَكُونَ) بس سزلر قایده ونچوك دوندرلمش بولورسز اول الله تعالی‌دن (فَالِقُ الْاِصْبَاحِ) طاکنی یارغوچیدر اول الله تعالی یعنی قارانغو کیچنی کیتاروب یاقطی طاکنی کیلتورور (وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا) هم قیلدی اول کیچنی خلقنك قرار قیلا تورغان وقتی تاکم کوندزگی شغللردن بوشانوب استراحة ایتارلر (وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا) دخی قیلدی خدای تعالی قویاشنی هم آینی حسابنك بیلگولری یعنی قویاش وآی‌نك یورولری ایله یلنك وقتلری حساب ایتولور هفته‌لر هم آیلر ویللر بیلگولانور (ذٰلِكَ) اوشبو اش یعنی قویاش وآی‌نك یورولرنی حساب اوچون بیلگو ایتو (تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ) غالب بولغوچی وبلگوچی خدایتك تقدیریدر (وَهُوَ الَّذِی) واول خدای تعالی آندایین ذات‌درکم (جَعَلَ لَكُمُ النُّجُومَ) یاراتدی سزنك اوچون بولدزلرنی اوزینك قدرة کامله‌سی ایله (لِتَهْتَدُوا بِهَا) تاکم سزنك کونلما کنگز اوچون ویولنی طابووکزاوچون اول بولدزلر سببلی (فِی ظُلُمَاتِ الْبَرِّ) قورویرنك فارانغولقلرنده (وَالْبَحْرِ) هم دینگز فارانغولقلرنده یعنی فارانغو کیچه‌لرده سفرده قورو یرده‌یا که دینگز اوستونده یورگان وقتکزده بولدزلرسببلی یولنی طابارسز بولدن آداشماس‌سز (قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيَاتِ) تحقیق تفصیل قیلدق وآیروب بیان ایتدك قدرت علامت‌لرینی (لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ) شول گروه اوچون‌کم بلورلر هم شول آیتلر ایله استدلال‌قیلورلر (وَهُوَ الَّذِی) واول خدای تعالی شول ذاتدرکم (اَنْشَاَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ) یاراتدی سزنی وبار قیلدی بر نفسدن یعنی همه‌لرکزنك اصلی بر آدمدر (فَمُسْتَقَرٌّ) بس باردر سزگه قرار قیلا تورغان اورن (وَمُسْتَوْدَعٌ) هم باردرسزگه امانت ووقتلی‌غنه اورن قرار قیلا تورغان اورندن مراد آتالرنك صلبیدر وامانت اورنی آنالرنك رحمیدر یاکه بونك عکسنچه‌در یا ایسه قرار قیلا تورغان اورن آخرت وامانت اورنی وقتلی‌غنه اورن دنیادر وحقیقت شولدرکم آدمی هیچ بر اورنده قرار ایتماس آنا صلبی هم آنا رحمی هم دنیا وقبر همه‌لری وقتلی‌غنه اورندر آدمینك قرار قیلا تورغان اوزنی جنت یاکه تموغ شول ایکی‌نك برسی گنه‌در بس مستقر جنت یاکه تموغ‌غنه بولوب باشقه اورنلر همه‌سی مستودعدر (قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيَاتِ) تحقیق بز تفصیل قیلدق قدرتیمزنك علامتلرنی (لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ) شول گروه اوچون کم فهم قیلورلر وآکلارلر (وَهُوَ الَّذِی) واول خدای تعالی شول ذاتدرکم (اَنْزَلَ مِنَ

السّماء ماءً) ایندردی کوکدن صونی یعنی یغمورنی (فاخرجنا به نبات کلّ شیء)
بس چغاردقبز اول صو سببلی هر نرسه‌نك اولن‌لرینی یعنی یرده هر تورلی اولنلر
چغاردق صکره تفصیل قیلوب بیوردی (فاخرجنا منه خضراً) بس چغاردق آندن یاشل
اولن‌نی (نخرج منه حبّاً متراکباً) چغارامز آندن برسی برسینه توتاشقان اورلقلرنی
(ومن النّخل) دخی چغارامز خرما آغاچندن (من طلعها قنوان دانیة) آنك غنچه‌سندن
یعنی بوروسندن یرگه یاقن بولغوچی بوطاقلر یعنی یمشلری‌کو بلکندن آورلقندن
صالونوب یرگه یاقن بولوب تورورلر (وجنّات من اعناب) دخی چغارامز بوزم
یمشی باغچه‌لرینی شول یغمور صووی سببلی (والزّیتون) هم زیتون آغاچینی (والرّمّان)
دخی انار یمشی آغاچینی چغارامز (مشتبهاً) بربرسینه اوخشاغوچی بولغانی حالده
اوشبو آغاچلر یعنی ظاهری شکل وصورتلرنده بربرسینه اوخشارلر (وغیر متشابه)
هم اوخشاماغانی حالده بربرسینه یعنی یمشلرینك طعمی ولذتی برسی ایکنچی‌سینه
اوخشاماس هر فایوسی‌نك اوزینه باشقه طعمی بولور (انظروا الی ثمره) قارا کز
سز اول آغاچنك یمشینه کراك فایسی آغاچ بولسون (اذا اثمر) هر فایچان یمش
بیرسه وچغارسه اول آغاچ اوزینك یمشینی یعنی یمشی یاکاغنه چقغانده قارا کز
اول وقتده بیك کچکنه هم بیك آچی وتم‌سز بولور (وینعه) دخی یمشی پشوب
اولکورکان وقتنده قارا کز اول وقتده ضورایغان هم تملی وطاتلی بولور (انّ فی
ذلکم لآیات) درستلکده اوشبو ذکر ایتولکان نرسه‌ده علامتلر باردر خدای
تعالی‌نك قدرت وحکمتینه (لقوم یؤمنون) شول کروه اوچون‌کم اشانورلر وایمان
کیلتورورلر (وجعلوا لله) وقیلدیلر خدای تعالی اوچون کافرلر یعنی مجوسیلر
(شرکاء الجنّ) جن وپری شریکلرنی یعنی شیطاننی خدایغه شریك ایتوب توتدیلر
هر بر ایکی‌سی یاراتقوچی خدای ویاوزلقنی یاراتقوچی‌دیو وشیطاندر دیدیلر
وآکا اهرمن دیوب اسم قویدیلر (وخلقهم) وحالانکه یاراتدی وبار قیلدی آنلرنی
خدای تعالی شیطان توکل بلکه شیطان اوزی هم خدابنك مخلوقیدر بس اول مجوسیلر
مخلوقنی خالقغه شریك ایتوب تونارلر (وخرقوا له بنین وبنات) هم یالغاندن ثابت
قیلدیلر خدای‌تعالی‌ا وچون اوغللرنی وقزلرنی یعنی کافرلر خدابنك اوغلی وقزلری
باردر دیوب یالغاندن افترا قیلدیلر عزیر وعیسی خدابنك اوغللریدر دیدیلر وفرشته‌لرنی
خدابنك قزلریدر دیدیلر (بغیر علم) بلودن باشقه یعنی اوشبو سوزنی بلماینچه
نادانلقدن ایتدیلر (سبحانه وتعالی) پاکدر هم بلند ویوقاری بولدی اول خدای

تعالی (عَمَّا یَصِفُونَ) شول نرسه‌دن‌کم صفتلارلر اول کافرلر خدایغی آنك برله یعنی خدای تعالی اوغلی وقزی بولودن پاك ومنزهدر (بَدِیعُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ) اول خدای تعالی‌در پیدا قیلغوچی وبولدروچی کوکلرنی هم یرلرنی (اَنّٰی یَکُونُ لَهُ وَلَدٌ) قایدن بولسون ونچوك بولسون آنك بالاسی (وَلَمْ تَکُنْ لَهُ صَاحِبَةٌ) وحالانکه بولمادی آنك خاتونی خاتونی بولماغاچ بالاسی بولواحتمالی یوقدر زیراکه بالاایر برله خاتوندن دنیاغه کیلور (وَخَلَقَ کُلَّ شَیْءٍ) هم یاراندی اول خدای تعالی بارچه نرسه‌نی بس بارچه نرسه‌لر آنك مخلوقلریدر اول خدای تعالی بارچه‌نك خالقیدر بس هیچ بر نرسه آکا تیکداش وجنسداش بولو احتمالی یوقدر (وَهُوَ بِکُلِّ شَیْءٍ عَلِیمٌ) هم اول خدای تعالی بارچه نرسه‌نی بلگوچیدر (ذٰلِکُمُ اللّٰهُ رَبُّکُمْ) اوشبو مقدس صفاتلر ایله صفتلانمش ذات الله تعالی‌درکم سزنك پروردکارکز ومعبودکزدر (لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ) یوقدر هیچ برعبادتکه مستحق بولغان معبود مگر اول الله تعالی گنه‌در (خَالِقُ کُلِّ شَیْءٍ) بارچه نرسه‌نی یاراتقوچی وبار قیلغوچیدر (فَاعْبُدُوهُ) بس سز عبادت قیلکز آکا (وَهُوَ عَلٰی کُلِّ شَیْءٍ وَکِیلٌ) هم اول خدای تعالی بارچه نرسه اوزرینه صاقچی‌در واشلرینی باشقارغوچیدر (لَا تُدْرِکُهُ الْاَبْصَارُ) ایرشماس اول خدای تعالی‌گه کوزلر یعنی هیچ‌کم آنك حقیقتی‌نی بل آلماس (وَهُوَ یُدْرِکُ الْاَبْصَارَ) واول اوزی بلور کوزلرنی یعنی بارچه کوز ایالرینی‌کورور وبلور (وَهُوَ اللَّطِیفُ) هم اول خدای تعالی‌در لطف ومرحمت ایاسی بنه‌لرگه (الْخَبِیرُ) خبردار وبلگوچیدر بارچه‌سرلرنی (قَدْ جَاءَکُمْ) تحقیق کیلدی سزلرگه (بَصَائِرُ مِنْ رَبِّکُمْ) دلیللر وعلامتلر ربکزدن یعنی اوزینك صفات کامله‌سینه علامت بولغان دلیللرنی سزگه بیان قیلدی وکورساندی (فَمَنْ اَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ) بس هرکم کورسه عبرت کوزی ایله وبلسه‌اول دلیللرنی آنك اوزی اوچوندر فائده‌سی اوزینه بولور (وَمَنْ عَمِیَ فَعَلَیْهَا) وهرکم صوقر بولسه یعنی عبرت کوزی ایله قاراب کورماسه وعبرتلانماسه بس ضرری آنك اوزینه‌در (وَمَا اَنَا عَلَیْکُمْ بِحَفِیظٍ) وایتکل ای محمد علیه السلام من توکل من سزنك اوزرکزگه صاقچی وکوزاتچی‌دیوب یعنی من سزنك قیلغان اشلرکزنی‌کوزاتب تورغوچی توکل‌من تاکم سزلرگه جزا بیرور ایدم بلکه منم اشیم باری خدای تعالی‌نك رسالتینی ایرشدرودر (وَکَذٰلِکَ نُصَرِّفُ الْاٰیَاتِ) واوشانداق بزدوندرامز قرآن آیتلرینی یعنی وعده آیتلرندن وعید آیت‌لرینه هم خوف آیتلرندن رجا

وامید آیتلرینه دوندرامز تاکم طکلاغوچیلر اوگوت آلسونلر اوچون (وَلِيَقُولُوا دَرَسْتَ) هم ایتماکلری اوچون مکه اهلینك سن اوقوغانسن ودرس آلغانسن باشقه‌لردن دیوب قریش مشرکلری ایتورلر ایدی‌کم محمد علیه السلام کتاب اهلینك عالملرندن اویرانگان خبرلرینی خدای مکّا وحی قیلدی دیب خلقه سویلیدر بس حق تعالی بیوردی‌کم بز آیتلرنی بر مضموندن ایکنچی مضمونغه دوندرامز تاکم مشرکلر باشقه‌لردن اویرانگانسن دیوب ایتماسونلر اوچون زیراکه اوشبو آیتلرنك هیچده آدمی سوزی بولو احتمالی یوقدر (وَلِنُبَيِّنَهُ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ) دخی بز دوندرامز آیتلرنی تاکم بیان قیلمافیمز اوچون فرآنی شول گروهغه‌کم بلورلر آنك خدای سوزی ایکانینی قریش مشرکلری اول حضرت صلی الله علیه وسلمنی آتا بابالری دینینه اوندارلر ایدی حق تعالی‌دن آیت کیلدی‌کم (اتَّبِعْ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ) ایارگل‌سن پروردکارکدن سکّا وحی ایتولگان نرسه‌گه (لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ) یوقدر هیچ عبادتکه لایق معبود مگر اول خدای تعالی گنه‌در (وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ) هم یوز دوندرگل خدایغه شرك کیلتورگوچیلردن آنلرنك سوزلرینه التفات قیلماغل (وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكُوا) وا گر تلاسه ایدی خدای تعالی آنلرنك مؤمن وموحد بولولرنی آنلر هرگیز شرك کیلتورماسلر ایدی ومشرك بولماسلر ایدی (وَمَا جَعَلْنَاكَ) هم قیلمادقبزسنی (عَلَيْهِمْ حَفِيظًا) اول مشرکلر اوزرینه صاقچی وکوزاتچی (وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ) هم سن آنلرغه وکیل توگلسن یعنی آنلرنك اشلری سنك قولکدا طاپشرلغان توگلدر (وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ) وخورلاماگز ای مسلمانلر شول کمسه‌لرنی‌کم عبادت قیلورلر مشرکلر آکّا خدای تعالی‌دن باشقه یعنی مشرکلرنك طابونا تورغان پوتلارنی خورلاماگز وحقارت ایتماگز (فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ) بس خورلارلر اول مشرکلر هم خدای تعالی‌نی ظلم وچیکدن چغو یوزندن بلودن باشقه یعنی سز آنلرنك معبودلرنی خورلاساگز آنلر هم سزگه قارشیلق قیلامزدیوب خدای تعالی حقنده [illegible]ش‌سز سوزلر ایتورلر ونادانلقلری ایله چیکدن چغوب ادبسزلك قیلورلر (كَذَٰلِكَ) اوشانداق یعنی نتاك کم کافرلرنك نظرنده اوز عملرینی زینتلی قیلدق شونك کبی (زَيَّنَّا لِكُلِّ أُمَّةٍ عَمَلَهُمْ) بیزادك وزینتلی ایتدك هر بر گروه اوچون آنلرنك قیلغان اش‌لرینی یخشیلق ویمانلقدن (ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ) صکره پروردکارلری صاریدر آنلرنك قایتولری حساب وجزا اوچون

(فينبئهم بما كانوا يعملون) بس خبر بيرور وبلدرور آنلرغه خداى تعالى اشلاگان اشلرينك جزاسينى (وأقسموا بالله) (١) وآنط اچديلر اول مشركار الله تعالى برله (جهد ايمانهم) آنطلرينك قاطيراغى برله آنط اچديلر شويله ديوبكم (لئن جاءتهم آية) اگر كيلسه آنلرغه بر معجزه (ليؤمنن بها) البته ايمان كيلتورورلر واشانورلر آكا يعنى اوزلرى رسول صلى الله عليه وسلمدن بر معجزه‌نى استاديلر هم شول اوزمز استاگان معجزه‌نى بزگه كورساتساك البته ايمان كيلتورورمز ديوب بيك قاطى آنطلر برله آنط ايتديلر (قل) ايتكل سن اى محمد عليه السلام اول مشركارگه (انما الآيات عند الله) موندن باشقه توگلدركم علامتلر ومعجزه‌لر الله تعالى قاشنه غنه در الله تعالى اوزى هر قايچان تلاسه شول وقتده ظاهر قيلور منم اختيارمده توگلدر (وما يشعركم) ونى نرسه بلدرادر سزگه اى مؤمنلر يعنى سز بلورموسز (أنها اذا جاءت لا يؤمنون) شونى كم هر قايچان اول معجزه‌لر كيلسه‌لر آنلر ايمان كيلتورماسلر واشانماسلر آكا يعنى اول مشركار شول اوزلرى صوراغان معجزه‌لرنى كوزلرى ايله كورسه‌لرده اشانماسلر وايمان كيلتورماسلر هميشه اوزلرينك عناد وقارشيلقلارنده قالورلر (ونقلب افئدتهم) وبز دوندرامز آنلرنك كوكللرنى تصديق واشانودن (وأبصارهم) هم كوزلرنى دوندرامز توغرى يولنى كورودن شول سببلى آنلر معجزه كورگانلرى صوكنده هم ايمان كيلتورماسلر وتوغرى يولغه كرماسلر (كما لم يؤمنوا به) نتاك كم ايمان كيلتورماديلر آنلر واشانماديلر برآنغه (أول مرة) اوّل مرتبه‌ده يعنى اوّلده نى قدر معجزه‌لر كوربده ايمان كيلتورماديلر صوكندن هم ايمان كيلتورماسلر (ونذرهم) دخى قويارمز وقالدرورمز اول مشركارنى (فى طغيانهم) آزغونلقلرنده (يعمهون) آپدراراق آنلر وحيران بولوب قالورلر * (ولو أننا نزلنا اليهم الملائكة) واگر بز ايندرساك ايدى آنلرغه فرشته‌لرنى نتاك كم اوزلرى استارلر (وكلمهم الموتى) هم سويلاشسه ايدى آنلر برله اولوكلر نتاك كم اوزلرى شونى طلب قيلالر اگرسن حق پيغمبر بولساك بزنك اولگان اتاوبابالرمز تراوب سنك حقكده گواهلق بيرسونلر ديوب ايته‌لر (وحشرنا عليهم كل شىء قبلا)

١) قريش اولوغلرى اولحضرت صلى الله عليه وسلمگه ايتورايديلركم اى محمد سن بزگه موسى هم عيسى پيغمبرلر كورساتكان معجزه‌لر شكللى علامتلر كورساتكل موسى طاياقينى طاشقه صوقسه آندن چيشمه چقار ايدى وعيسى اولوكنى ترگزور ايدى سن هم شوندابن براش كورساتكل تاكم بزسنك پيغمبرلككا اشانورمز وايمان كيلتورورمز ديديلر اولحضرت بيوردىلر كم نيندابن معجزه استارسز آنلر ايتديلر اگرسن حق پيغمبر بولساك دعا قيلغل صفا طاوى آلتونغه ايلانسون اولحضرت ايتديلركم اگرشول سز صوراغان معجزه‌نى كورساتسام مكا ايمان كيلتورورسزمو آنلر جملەسى البته ايمان كيلتورورمز ديوب يمين مغلظه‌لر ايله آنط ايتديلر

الجزء الثامن

معالمده كيلتورمشدركم اولحضرت دعاءه مشغول بولغانلر ايدى جبرائيل عليه السلام نازل بولدى وبيوردىكم خداى تعالى ايته‌در اگر حبيبم تلاسه آنك دعاسى ايله صفا طاونى آلتونغه ايلاندرورمن لكن اول قوم شونى كوربده ايمان كيلتورماسه‌لر آنلرغه قاطى عذاب يباروب همه‌لرنى هلاك قيلورمن نتاك كم اوّلگى امتلرگه شويله بولدى بس اولحضرت صلى الله عليه وسلم اول معجزه‌نك ظاهر بولماقينى استاماديلر شول خصوصده اوشبو واقسموا بالله الخ آيتى نازل بولدى اسباب النزول

دخی جمع فیلساق وجیساق ایدی بز آنلر اوزریمه هربر نرسه‌نی گروه گروه
دارا فارشی ایتوب یعنی دنیاداغی بارچه‌نرسه‌لر جیولوب آنلرنك حضورینه‌کیلسه‌لر
هم خدانك برلکینه ورسول علیه‌السلامنك حق پیغمبر ایدکینه گواهلق بیرسه‌لر
ایدی شول وقتده‌ده (ما کانوا لیؤمنوا) ایمان کیتورور بولماسلر ایدی آنلر
واشانماسلر ایدی (الّا ان یشاءَ اللهُ) مگر شولکم تلاسه خدای تعالی اوزی یعنی
خدای تعالی مؤمن بولماقینی تقدیر ایتکان کمسه‌لرگنه ایمان کیلتورورلر ایدی
(ولکنّ اکثرهم یجهلون) ولکن کافرلرنك کوبراکی جاهل‌بواورلر و بلماسلر اوشبونی
(وکذلك) واوشانداق یعنی نتاك کم سنك دشمانلرنك باردر ای محمد علیه‌السلام
شونك کبی (جعلنا لکلّ نبیّ عدوًّا) قیلدقبز هر پیغمبر اوچون دشمان‌نی (شیاطینَ الانس
والجنّ) آدمیلرنك هم پریلرنك شیطانلرینی (یوحی بعضهم الی بعض) وسوسه
قیلور وکوکلینه صالور اول شیطانلرنك بعضلری بعضیلرینه یعنی جندن بولغان
شیطان آدمیدن بولغان شیطانغه وسوسه قیلور یاکه جن جنگه وآدمی آدمیگه
وسوسه قیلور وکوکلینه صالور (زخرف القول غرورًا) ظاهری بیزاتولگان یالغان
سوزنی آنی آلداو اوچون (ولو شاءَ ربّك) واگر تلاسه ایدی سنك پروردکارك
(ما فعلوه) قیلماسلر ایدی آنلر اول‌اشنی یعنی خدای تعالی آنلرنك هدایت وایمان‌لرینی
تلاسه ایدی آنلر پیغمبرلرگه دشمانلق قیلماسلر ایدی وشیطانلر جمله‌سندن بولوب
بر برسینی فوتورتماسلر ایدی (فذرهم وما یفترون) بس قویغل‌سن آنلرنی هم
شول نرسه‌نی کم آنلر یالغانلارلر وافترا قیلورلر یعنی آنلردن کیچکل وسوزلرینه
التفات قیلماغل (ولتصغی الیه) بعضلری بعضلرینه صالورلر شیطانلر ظاهری
بیزاتولمش سوزلرنی تاکم آوشسون اوچون آنك صاری (افئدة الذین لایؤمنون
بالاخرة) آخرتکه اشانمی تورغان کمسه‌لرنك کوکللری (ولیرضوه) هم راضی
بولسونلر اوچون آنلر اول سوزگه (۱) (ولیقترفوا ما هم مقترفون) دخی کسب
قیلسونلر اوچون آنلر شول نرسه‌نی‌کم آنلر کسب‌قیلغوچیلردر یعنی ضلالتکه‌توشوب
هر تورلی گناه‌لرنی قیلسونلر اوچون شیطانلر آدمیگه وسوسه قیلورلر ویمانلقنی
کوکللرینه صالورلر (افغیر الله ابتغی حکمًا) ایتکل ای محمد علیه‌السلام کافرلرگه ایا
بس الله تعالی‌دن باشقه حکم ایتکوچینی استیم‌مو من منم ایله سزنك آرامزده یعنی
البته باشقه حکم قیلغوچینی استاماسمن (وهو الذی انزل الیکم الکتاب) واول‌خدای
تعالی شول ذاتدرکم ایندردی سزگه قرآن‌نی (مفصّلًا) تفصیل ایتولمش بولغانی‌حالده

(۱) اوشبوآیتلرشول خصوصده نازل بولغانلردرکم مشرکلر ایتدیلر مسلمانلر اوزلری اولتورگان (یعنی بوغازلاغان) حیواننی آشیلار خدای اولتورگاننی حرام دیوب آندن صافلانالر آشامیلربس حق تعالی بیوردیکم اوشبو طریقه سوزلرنی اول کافرلرگه شیطان اویراته‌در شیطان آنلرنی آلداو اوچون ظاهرده معقول شکللی بولغان‌سوزلرایله آنلرغه وسوسه قیلادر کوکللرینه شبهه صالادر وحالانکه اوشبو حلال وحرام‌توغری سنك‌عقلنك‌حکمی‌یورماس وعقل برله حکم ایتولماس بلکه الله تعالی حکمی گنه یورور کیله‌چکده آچق بیان ایتولورکم هربر حیواننی اولتورگوچی الله تعالی‌در شولای بولسه‌ده برکت الله‌نك اسم‌شریفنده بولغانلقدن الله اسمینی ایتوب بوغازلاغان حیوان‌غنه حلال بولور تفسیر جمالی

اول قرآن یعنی آنده حق ایله باطل آچق بیان ایتولکاندر (وَالَّذِینَ اٰتَیْنَاهُمُ الْکِتَابَ) وشول کمسه‌لرکم بیردکبز آنلرغه کتابنی یعنی یهود ونصارا عالملری (یَعْلَمُونَ اَنَّهُ مُنَزَّلٌ مِنْ رَبِّکَ) بلورلر شونی کم اول قرآن ایندرلمشدر سنك پروردکارکدن (بِالْحَقِّ) حقلق وتوغریلق برله (فَلَا تَکُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِینَ) بس البته بولماغل سن شك تونقوچیلردن خطاب ظاهرده رسول صلی الله علیه وسلمگه بولساده حقیقتده بارچه امتکه‌در یعنی قرآن‌نك حق ایدکنده هیچ برشك وشبهه تونماکز (وَتَمَّتْ کَلِمَةُ رَبِّکَ) وتمام بولدی ربکنك سوزی ودلیلی توحید ونبوت هم شریعت بیاننده (صِدْقًا وَعَدْلًا) راستلق هم عدللك یوزندن یعنی خبرلری هم وعده ووعیدلری همه‌سی درست وتوغریدر حکم وقضالری همه‌سی عدللك یوزندن‌در (لَا مُبَدِّلَ لِکَلِمَاتِهِ) بوقدر هیچ آلشدروچی واوزگارتوچی آنك سوزلرینی یعنی قرآن‌داغی اخبار واحکامنی هیچکم اوزگارتا آلماس نتاکم یهودیلر توراتنی اوزگارتدیلر وتحریف ایتدیلر زیراکه قرآن‌نی تحریف وتبدیلدن صاقلاو ایله خدای تعالی اوزی وعده قیلغاندر (وَهُوَ السَّمِیعُ الْعَلِیمُ) واول خدای تعالی‌در ایشتکوچی همه‌نك سوزلرینی بلکوچی همه‌نك کوڭلندا کی سرلرینی (وَاِنْ تُطِعْ) واکر اطاعة قیلساك بوی صونساك سن (اَکْثَرَ مَنْ فِی الْاَرْضِ) یریوزنده بولغان کشیلرنك کوبراکینه یعنی کافرلرکه وجاهللرکه ایارساك یاکه ارضدن مراد مکه یریدر یعنی مکه اهلی نك کوبراکی بولغان مشرکلرکه ایارساك (یُضِلُّوكَ عَنْ سَبِیلِ اللّٰهِ) آزدرورلر وآداشدرورلر آنلر سنی الله تعالی یولندن یعنی الله تعالی کیه ایرشدرا تورغان حق یولدن اول مشرکلر سنی آداشدرورلر (اِنْ یَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ) ایارماسلر آنلر مکر کمانغه ایارورلر یعنی هیچ بر قطعی دلیللری یوقدر باری فورو اوز کمانلری ایله کنه آتا وبابالرمزنك یولی حقدر دیورلر (وَاِنْ هُمْ اِلَّا یَخْرُصُونَ) هم توکللدر آنلر مکر شولکم یالغان ایتورلر وافترا قیلورلر خدایغه حلال بولغان نرسه‌لرنی حرام ایتمکلری هم خدایناك شریکی وبالاسی باردر دیمکلری ایله (اِنَّ رَبَّکَ) درستلکده سنك پروردکارك (هُوَ اَعْلَمُ مَنْ یَضِلُّ عَنْ سَبِیلِهِ) اولدر بلکوچیراك ضلالتکه توشکان ویولندن آداشقان کمسه‌نی (وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِینَ) هم اولدر بلکوچیراك توغری یولغه کونلکوچیلرنی (فَکُلُوا) بس آشاکزسز ای مؤمنلر (مِمَّا ذُکِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَیْهِ) الله تعالی‌نك اسمی آنلك اوزرینه ذکر ایتولکان نرسه‌دن یعنی بوغازلاغان وقتده الله اسمی ذکر ایتولکان حیوان‌نلك ایتی‌نی آشاکز (اِنْ کُنْتُمْ بِاٰیَاتِهِ مُؤْمِنِینَ) اکر بولساکزسز

اشانفوچیلر آنك آیتلرینه وحلال هم حرامنی بیان ایتکوچی سوزلرینه (وَمَا لَكُمْ أَلَّا تَأْكُلُوا) ونی نرسه بولدی سزلرگه کمسز آشاماس‌سز (مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ) الله تعالی‌نك اسمی آنك اوزرینه ذکر ایتولگان نرسه‌دن بوغازلاغان وقتده یعنی الله اسمی ایله بوغازلانغان حیواننی نچوك آشاماس‌سز (وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ) وحالانکه تحقیق تفصیل قیلدی وآیرب بیان ایتدی سزگه خدای تعالی (مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ) سزنك اوزرکزگه حرام قیلغان نرسه‌نی یعنی یوقاریده انَّما حَرَّمَ علیکم المیتة والدم الی آخره آیتنده حرام بولغان نرسه‌لر تفصیل ایله بیان ایتولگاندر (إِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ إِلَيْهِ) مگر شول نرسه‌کم مضطر وچاره‌سز بولدکزسز آنك صاری یعنی ضرورت بولغانده آچلقدن اولوم حالینه کیلگانده شول حرام ایتولگان نرسه‌لرنی آشاو هم درستدر (وَإِنَّ كَثِيرًا) ودرستلکده آدمیلرنك کوبسی (لَيُضِلُّونَ بِأَهْوَائِهِمْ) آزدرار وضلالتکه توشورار بر خلقنی (بِغَيْرِ عِلْمٍ) بلودن باشقه یعنی هیچ بر دلیلسز اوز گمانلری ایله حلالنی حرام وحرامنی حلال ایتماکچی بولالر (إِنَّ رَبَّكَ) درستلکده پروردکارلك (هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ) اولدر بلگوچیرلك چیکدن چقفوچیلرنی وظلم اینکوچیلرنی (وَذَرُوا) وقویوکزسز (ظَاهِرَ الْإِثْمِ) (١) گناهنك آشکاراسنی (وَبَاطِنَهُ) هم گناهنك باشرن بولغانینی یعنی بارچه گناهلردن طیولکز هیچ بر گناهنی اشلاماکز (إِنَّ الَّذِينَ يَكْسِبُونَ الْإِثْمَ) درستلکده شول کمسه‌لرکم کسب قیلورلر واشلارلر گناهنی کرك آشکارا وکرك باشرن گناه بولسون (سَيُجْزَوْنَ) تیزدرکم جزا بیرلور آنلرغه (بِمَا كَانُوا يَقْتَرِفُونَ) شول نرسه‌سببلی کم اشلار بولدیلر آنلر یعنی اشلاگان اشلرینك جزاسنی کورورلر عرب مشرکلری اولاکسه‌نی حلال بلورلر ایدی اولحضرت صلی الله علیه وسلمگه ایتدیلر اگر بر قوی اولسه آنی اولتورگوچی کمدر اولحضرت بیوردیلر کم یارانقوچیسی یعنی خدای تعالی‌در مشرکلر ایتدیلر بو نیندابن عجب اشدر سنك صحابه‌لرك جراحتلاب اولتورگان نرسه حلال وپاك بولا ایکان خدای تعالی اولتورگان نرسه حرام ومردار ایکان دیدیلر آنلرنك اوشبو سوزلرندن بعضی ضعیف مسلمانلرنك کوکللرینه وسوسه توشدی بس حق سبحانه وتعالی‌دن آیت کیلدی‌کم (وَلَا تَأْكُلُوا) وآشاماکزسز ای مؤمنلر (مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ) أنك اوزرینه الله اسمی ذکر ایتولماگان نرسه‌دن بوغازلاغان وقتده الله اسمی ذکر ایتولماگان حیوان اولاکسه بولور امام احمد بن حنبل فاشنده مطلقا حرامدر کرك الله اسمینی اوز قصدی ایله ایتمی قالدرسون وکرك اونوطوب

١) بعضیلر دیمشلردرکم آشکاره گناهدن مراد اعضالر ایله اشلاگان گناهدر وباشرن گناه کوکللدن اویلاغان یامان لفدر یاکه آشکاره گناه باشقه کشیلر بلگان گناهدر وباشرن گناه بنده ایله خدای تعالی آراسنده غنه معلوم بولغان گناهدر وبعضیلر دیمشلردر کم ظاهر گناه یامان سوزلر هم یامان اشلردر وباطن گناه بوزق اعتقادلردر والله‌تعالی اعلم

بولسون امام شافعی هم امام مالك قاشنده مسلمان‌نك صویغانی حلالدر الله اسمینی ذکر ایتولماگان بولسه‌ده حضرت امام اعظم رحمة‌الله علیه قاشنده بسم‌الله‌نی اوز قصدی ایله ایتمی قالدرسه مطلقا حرامدر اونوطوب قالدرسه حلالدر (وَاِنَّهٗ لَفِسْقٌ) ودرستلکده اول الله اسمی آنك اوزرینه ذکر ایتولماگان نرسه‌نی آشاوفاسقلقدر وخدای تعالی‌نك فرماننده چغودر (وَاِنَّ الشَّیٰطِیْنَ) هم درستلکده شیطانلر (لَیُوْحُوْنَ اِلٰٓی اَوْلِیٰٓئِهِمْ) وسوسه قیلالر اوزلرینك دوستلرینه کافرلردن (لِیُجَادِلُوْکُمْ) تاکم دعوالاشسونلر وبحثلاشسونلر اوچون آنلر سزنك برله یعنی خدای اولتورگانلری آشامیسز واوزکز صویغانلری آشیسز دیوب سزنك برله بحثلاشورگه کافرلرنی شیطانلر قوتورتالر (وَاِنْ اَطَعْتُمُوْهُمْ) واگر بوی‌صونساکز وایارساکزسز ای‌مؤمنلر اول مشرکلرگه حرامنی حلال باوده (اِنَّکُمْ لَمُشْرِکُوْنَ) (۱) درستلکده سز اوزکز مشرکلار بولورسز خدای تعالی‌نك فرماننده باش طارتو سببلی (اَوَمَنْ کَانَ مَیْتًا) ایا شول کمسه‌کم بولدی اولوك یعنی کفر وضلالتی سببلی اولوك حکمنده بولدی (فَاَحْیَیْنٰهُ) بس ترگوزدکبز آنی اسلام وهدایت برله (وَجَعَلْنَا لَهٗ نُوْرًا) هم قیلدق آکا نور (یَمْشِیْ بِهٖ فِی النَّاسِ) یورور اول نور برله آدمیلر آراسنده یعنی حق ایله باطل آراسینی آیورماق اوچون نور شکللی یاقطیٔ دلیللو بیردك تاکم اول کمسه شول دلیللر ایله حقلقنی طابوب توغری یولغه کونولور واسلام دینی ایله مشرف بولور بس شوندای کمسه بولورمو (کَمَنْ مَثَلُهٗ فِی الظُّلُمٰتِ) شول کمسه شکللی کم آنك صفتی کفر وضلالات قارانغولقلرنده‌در (لَیْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا) چقغوچی توگلدر اول قارانغولقلردن (۲) حاصل‌معنی خدای‌تعالی اولکلان کوکلینی‌ترگوزوب توغری یولغه کوندرگان مؤمن کشی کفروضلالت قارانغولقلرنده‌قالغان کافرومشرك شکللی بولورمو البته بولماس (کَذٰلِكَ) اوشانداق یعنی نتاك کم مؤمنلر فاشنده ایمان کورکام وزینتلی بولدی شونك کبی (زُیِّنَ لِلْکٰفِرِیْنَ مَا کَانُوْا یَعْمَلُوْنَ) زینتلی وکورکام ایتولدی کافرلر اوچون شول نرسه‌کم اشلار بولدیلر آنلر کفر وآزغونلقدن (وَکَذٰلِكَ جَعَلْنَا فِیْ کُلِّ قَرْیَةٍ) واوشانداق قیلدقبز ویاراتدق‌هر بر آولده (اَکٰبِرَ مُجْرِمِیْهَا) اول آولنك گناهلیلری بولغان اولوغلرنی یعنی مکه اهلینك ومشرکلرنك اولوغلری بولغان شکللی هر بر شهرده هم آولده شونداین ظالم وگناهلی بولغان اولوغلرنی وباشلقلرنی قیلدق (لِیَمْکُرُوْا فِیْهَا) تاکم مکر قیلسونلر اوچون اول اورنده وخلقنی ایمان کیلتورودن طیسونلر نتاك کم مکه اولوغلری شونداین مکرلر قیلورلر ایدی یول باشلرینه کشیلر قویوب حج وقتنده حج قیلو اوچون کیلگان کشیلرگه‌رسول

۱) یعنی مشرکلك خدایناك شریکی بار دیب ایتوگنه توگل بلکه‌شرك نك نوعلری باردرشریعت‌حکمینه‌انکار ایتوهم شرکدر حرامنی حلال دیب بلوهم شرکدر

۲) اوشبو آیت‌کریمه حمزه رضی‌الله عنه ایله ابوجهل حقنده کیلدی دیمشلر ابو جهل‌لعین غایت جهالتندن اول حضرت صلی الله علیه وسلم شأننده‌بیك اولوغ ادبسزلك قیلدی حضرت حمزه اولکونده‌آوغه چقغان‌ایدی آودن قایتقاچ ابوجهل‌نك قیلغان اشینی آکا سویلادیلر حضرت‌حمزه‌غیرتکه‌کیلوب قولنداغی جایاسی ایله ابو جهلنك باشینه بیك قاطی صوقدی هم اوزی شهادت کلمه‌سی اوقوب خالص مؤمن بولدی وبعضیلربو آیت‌نی ابو جهل ایله حضرت عمر رضی الله‌عنه حقنده نازل بولدی دیمشلر والله‌تعالی اعلم تفسیر حسینی

صلی الله علیه وسلم حضرتینی یمانلاب آنلرنی ایمان کیلتورودن طیارغه طرشورلر ایدی (وما یمکرون) ومکر قیلماسلر اول کافرلر حقیقتده (الا بانفسهم) مگر اوز نفسلرینه مکر قیلورلر یعنی قیلغان مکرلرینك ضرری ووبالی اوزلرینه قایتور جزاسنی اوزلری کورورلر (وما یشعرون) وبلماسلر اوزلری اوزلرینه مکر قیلولرینی روایت ایدلمشدرکم ابو جهلهم آنك اتباعی بولغان مشرکلر ایتورلر ایدی بزلر عبد مناف اوغللری ایله هر بر شرافتده وآرتوقلقده شریکلرمز آنلرده هر نرسه بولسه بزده هم باردر ایمدی عبد مناف اوغللری بزنك آرامزده پیغمبر بار بزگه خدایدن وحی کیلدیوب دعوا قیلالر بس بزلر هم اوزمزگه وحی کیلمای تورووب بواشکه راضی بولماسمز واشانماسمز آنلرغه کیلگان وحی بزگه ده کیلورگه تیوش دیورلر حق سبحانه وتعالی آیت یبارد یکم (واذا جاءتهم آیة) وهر قایچان کیلسه اول مشرکلرگه قرآندن بر آیت یا که پیغمبر علیه السلامنك معجزه سی (قالوا لن نؤمن) ایته لر آنلر بز هرگیز ایمان کیلتورماسمز واشانماسمز اوشبو آیتکه یا که معجزه گه (حتی نؤتی مثل ما اوتی رسل الله) تاکم پیرلگانینه چه بزلرگه الله تعالی نك پیغمبرلرینه پیرلگان نرسه نك اوخشاشی یعنی بزنك اوزمزگه کتاب هم وحی کیلمی تورووب محمد علیه السلام غه اشانماسمز دیورلر تبیانده مذکوردرکم ولید بن مغیره رسول صلی الله علیه وسلم حضرتینه ایتدی اگر پیغمبرلك کیله تورغان بولسه مکا کیلورگه تیوش چونکه من سندن مستحقرا کمن منم یاشیم سندن اولوغدر هم مالیم کوبدر دیدی حق تعالی بیوردیکم پیغمبرلك الله نك فضل وعنایتی ایله بیرلور قارتلقغه هم بایلقغه قاراب بیرلماس (۱) (الله اعلم) الله تعالی بلگوچی راکدر (حیث یجعل رسالته) شونی کم فایده قیلور اول اوزینك رسالتینی یعنی پیغمبرلکنی کمگه بیارو تیوش ایکانینی خدای تعالی اوزی همه دن آرتوغراق بلور (سیصیب الذین اجرموا) تیزدرکم ایرشور گناه قیلغان کشیلرگه یعنی کافرلرگه ایرشور (صغار عند الله) خورلق ورسوایلق خدای تعالی قاشنده (وعذاب شدید) هم قاطی عذاب ایرشور (بما کانوا یمکرون) شول نرسه سببلی کم مکر قیلور بولدیلر آنلر ویامانلقنی استار بولدیلر مؤمنلرگه (فمن یرد الله ان یهدیه) بس هرکمسه کم تلار خدای تعالی آنی توغری یولغه کوندرونی (یشرح صدره للاسلام) آچار آنك کوکره کینی اسلامنی قبول ایتو اوچون یعنی الله تعالی براونی هدایت قیلونی تلاسه آنك کوکلینی یاقطی هم کیك قیلور اول کشی اسلام دینی نك حق ایدکینی آکلار وقبول قیلور (ومن یرد ان یضله) وهر کمسه نی کم تلاسه خدای تعالی آنی ضلالتده قالدرونی (یجعل صدره ضیقا حرجا) قیلور

۱) اوشبو آیة کریمه ده ایکی کره لفظ الله برسی آرتندن برسی ذکر ایتولگان ایکی لفظ الله نك آراسی محل اجابة دعاء یعنی دعا قبول بولا تورغان اورنلردندر دیمشلر

آنك كوكره كينی بيك طار يعنی كوكلينی بيك طار وقارانغو قورا اول كمسه حقلقنی آكلاماس وقبول ايتماس اسلامدن باش طارتور (كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَاءِ) گويا كم آشار ومنار اول كمسه كوكه يعنی حقلقنی قبول ايتودن قاچار واسلامدن بيك يراق بولور اگر ايمان واسلام ايله تكليف ايدلسه اول كمسه آنی گويا كه كوكه منو شكللی بيك چيتن وبولمی تورغان اش ديب بلور يا ايسه حقنی قبول ايتودن شولقدر يراق قاچار كم گويا كه كوكه آشماقچی بولور (كَذَٰلِكَ) اوشانداق يعنی نتاك كم كافرلرنك كوكللرينی طار قيلور شونك كبی (يَجْعَلُ اللَّهُ الرِّجْسَ) قيلور خدای تعالی عذابنی يا كه لعنتنی (عَلَى الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ) شول كمسه‌لر اوزرينه كم ايمان كيلتورماسلر واشانماسلر (وَهَٰذَا) واوشبو اسلام دينی (صِرَاطُ رَبِّكَ) پروردكارڭنك يوليدر يعنی خدای تعالی راضی بولغان يولدر (مُسْتَقِيمًا) توغری بولغای حالده كم اول يوله هيچ قڭغرلق يوقدر (قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ) تحقيق تفصيل ايتدك وبيان قيلدقبز قرآن آيتلرينی (لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ) شول گروه اوچونكم اوگوت آلورلر ونصيحتنی قبول قيلورلر (لَهُمْ دَارُ السَّلَامِ) بولغوچيدر اول اوگوت آلغوچيلرغه سلامتلك بورطی بولغان جنت (عِنْدَ رَبِّهِمْ) پروردكارلری قاشنده (وَهُوَ وَلِيُّهُمْ) هم اول خدای تعالی آنلرغه ياردم ايتكوچی واشلرينی باشقارغوچيدر (بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ) شول نرسه سببلی كم اشلار بولديلر آنلر ايمان وايزگو عملدن (وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ) وياد ايتكل شولكونده كم جمع قيلور وجيار خدای تعالی آنلرنی (جَمِيعًا) بارچه‌لرينی يعنی آدميلر وپريلرنك همه‌لرينی محشرده جمع قيلور بس ايتور آنلرغه (يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ) ای پريلر گروهی (قَدِ اسْتَكْثَرْتُمْ مِنَ الْإِنْسِ) تحقيق كوب ايارتدڭز سز آدميلردن يعنی خدای تعالی شيطانلرغه ايتور ای شيطانلرسز وسوسه قيلوب كوب آدميلرنی بولدن چغاردڭز واوزڭزگه ايارتدڭز (وَقَالَ أَوْلِيَاؤُهُمْ مِنَ الْإِنْسِ) هم ايتورلر اول شيطانلرنك دوستلری آدميلردن يعنی آنلرغه ايارگان كمسه‌لر ايتورلر (رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ) ای بزنك ربيمز فائده‌لاندی بزنك بعضيلرمز بعضيلر برله يعنی شيطانلر آدميلر برله فائده‌لاندیلر وآنلرنی وسوسه قيلوب اوزلرينه ايارتديلر وآدميلر شيطانلر برله فائده‌لاندیلر آنلردن هرنورلی يامانلقنی اوگراندیلر (وَبَلَغْنَا أَجَلَنَا الَّذِي أَجَّلْتَ لَنَا) هم ايرشدكبز شوندين وقتيمزغه كم بيلگودلاڭ سن اولوقتنی بزنك اوچون يعنی سن وعده قيلغان قبردن قوبارلمق وقتی ايرشدی بزلر قبرلرمزدن قوبارلدق ايمدی بزنك حاليمز نچوك بولور ديورلر شيطانلرغه

ایارگان کمسه‌لر (قالَ) ایتور خدای تعالی آنلرغه (اَلنّارُ مَثْویکُمْ) اوطدر سزنك قرار قیلاچق اورنکز (خالدینَ فیها) منکو قالغوچیلر بولغانکز حالده سز اول اوطده (اِلّا ما شاءَ اللّٰه) مگر شول نرسه‌کم تلادی خدای تعالی یعنی خدای تعالی اوزی تلاگان وقتده‌غنه اوطده بولماس‌سز اوطدن زمهریرگه صالقن تموغغه کوچرلورسز یا که خدای تعالی تلاگان وقتدن مراد قبردن قوپارلغانلرقدن صوك تموغغه کرگانلریته‌چه بولغان وقتدر اولوقتده اوطده بولماس‌لر یا که الا ما شاء اللّٰه‌دن مراد ایمان ایله دنیادن اوتکان کشیلرکم آنلر اوطدن چغارلورلر (اِنَّ رَبَّكَ حَکیمٌ) درستلکده سنك پروردکارك حکمة اباسیدر هر اشی حکمت ایله بولور (عَلیمٌ) بلگوچیدر بارچه نرسه‌نی (وَکَذٰلِكَ نُوَلّی بَعْضَ الظّالِمینَ بَعْضًا) واوشانداق ایرکلی قیلورمز ظالملرنك بعضیلرینی بعضیلرینه تاکم اوز آرالرنده بربرسینی عذاب قیلورلر یا که ظالملرنی وکافرلرنی بربرسینه دوست قیلورمز یا که برسی آرطندن برسینی اوطقه صالورمز (بِما کانُوا یَکْسِبُونَ) شول نرسه سببلی‌کم اشلار بولدیلر آنلر گناه وبوزق اشلردن دخی ایتور خدای تعالی توبیخ وشلتهلاو یوزندن (یا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ) ای پریلر هم آدمیلر گروهی (اَلَمْ یَاْتِکُمْ رُسُلٌ مِنْکُمْ) ایا کیلمادیمو سزلرگه پیغمبرلر سزنك اوزکزدن یعنی سزنی توغری یولغه اوندامك اوچون آدمیلردن بولغان پیغمبرلر سزگه کیلدی (یَقُصُّونَ عَلَیْکُمْ آیاتی) اوقورلر اول پیغمبرلر سزنك اوزکزگه منم کتابمنك آیتلرینی (وَیُنْذِرُونَکُمْ) هم قورقتورلر سزنی (لِقاءَ یَوْمِکُمْ هٰذا) اوشبو کونکزگه یولوقودن یعنی قیامت کونی ایله سزنی قورقتور ایدیلر اول پیغمبرلر (قالُوا) ایتورلر کفر اهلی خدایمنك سوزینه جوابده (شَهِدْنا عَلی اَنْفُسِنا) گواهلق بیردکبز اوز نفسلرمز ضررینه یعنی کفرمز هم عذابقه مستحق ایدکیمز برله اقرار قیلامزدیورلر (وَغَرَّتْهُمُ الْحَیٰوةُ الدُّنْیا) وحالانکه آلداغاندر آنلرنی دنیا ترکلکی یعنی دنیا نرکلکینه مغرور بولوب وآلدانوب آخرتنی اونوطدیلر بس محشر یرینه کیلکاچ اوز گناهلرینه اقرار قیلورلر عیب وکیمچلك اوزمزده دیوب معترف بولورلر (وَشَهِدُوا عَلی اَنْفُسِهِمْ) هم گواهلق بیردیلر آنلر اوز نفسلری اوزرینه (اَنَّهُمْ کانُوا کافِرینَ) شویله دیوب کم آنلر بولدیلر کافرلر وخدایمنك فرمانینه انکار ایتکوچیلر دنیاده وقتلرنده (ذٰلِكَ) اوشبو اش یعنی پیغمبرلرنی یبارمك (اَنْ لَمْ یَکُنْ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُری) شونك اوچوندرکم بولمادی سنك پروردکارك قریه‌لر اهللرینی هلاك ایتکوچی (بِظُلْمٍ) آنلرنك ظلم لقلری سببلی (وَاَهْلُها غافِلُونَ) وحالانکه

اول قریه‌لرنك اهللری غافل‌لردر یعنی خدای تعالی هیچ بر قومنی اشلا گان یامانلقلری سببلی آنلر قیامتنی وخداینی بلماینچه خبرسز وغافل تورغان وقتلرنده هلاك ایتماس اوّل پیغمبرلر یباروب آنلرغه حقلقنی بلدرور وتوغری یولنی کورساتور شوندن صوك هم آنلر قبول ایتمایوب یامانلقده بولسه‌لر آنلرغه عذاب یبارور وآنلرنی هلاك قیلور اوّل پیغمبر یبارماینچه هیچ بر قومنی هلاك ایتماس (وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِمَّا عَمِلُوا) وهر کمسه اوچون بولغوچیدر درجه‌لر شول نرسه‌نك ثوابندن کم اشلادیلر آنلر یعنی هر کمنك قیلغان عملینه کوره اجر وثواب درجه‌لری باردر (وما رَبُّكَ بِغافِلٍ) هم توگلدر سنك ربك غافل وخبرسز (عَمَّا يَعْمَلُونَ) شول نرسه‌دنکم اشلارلر آدمیلر یخشی‌لق ویمانلقدن یعنی خدای تعالی همه‌سینی بلوب تورور وشوکا کوره جزا بیرور (وَرَبُّكَ الْغَنِيُّ) وسنك پروردکارك موکسز در. بنده‌لرنك عبادة‌لرینه محتاج توگلدر (ذُو الرَّحْمَةِ) رحمت ایاسیدر بنده‌لرینه طاعت وعبادت ایله تکلیف ایتماکی بنده‌لرنك اوز فائده‌لری اوچوندر (اِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ) اگر تلاسه خدای تعالی کیتارور سزنی یعنی سزنی یوق قیلور مکه‌اهلینه وعید وقورقتودر (وَيَسْتَخْلِفْ مِنْ بَعْدِكُمْ) هم سزنك اورنلرکزغه کیلتورور سزدن صوك (مَا يَشَاءُ) شول نرسه‌نی کم تلار اوزی یعنی اگر خدای تعالی تلاسه سزلرنی هلاك قیلوب سزنك اورنلرکزغه اوزی تلاگان قومنی کیتورور خدای تعالی شوکا قادردر (كَمَا أَنْشَأَكُمْ) نتاك کم پیدا قیلدی وبار قیلدی خدای سزنی (مِنْ ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ آخَرِينَ) ایکنچی قومنك نسلندن یعنی آتا وباباالرکز نسلندن سزنی کیلتوردی (اِنَّ مَا تُوعَدُونَ لَآتٍ) درستلکده سزگه وعده ایتولگان نرسه البته کیلگوچیدر یعنی قیامت هم آنداغی حاللر همه‌سی شکسز بولاچقدر (وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ) وسزلر عاجز اینکوچی توگلسز خدای تعالی‌نی بعث وحشردن (قُلْ) اینکل ای محمد علیه‌السلام (يَا قَوْمِ) ای منم قومیم مراد قریش مشرکلریدر (اعْمَلُوا عَلَى مَكَانَتِكُمْ) اشلاکز وعمل قیلکز سز اوز حالکز اوزرینه یعنی قولکزدن کیلگان قدر کفر وعداونکزده ثابت بولکز اوز اشکزده بولکز اوشبو امر تهدید وقورقتو اوچوندر (اِنِّي عَامِلٌ) درستلکده من هم عمل قیلغوچیمن واشلاگوچیمن اوز اشیمنی (فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ) بس تیزدر کم سز بلورسز شونی کم (مَنْ تَكُونُ لَهُ) کمدر شول کمسه کم بولور آکا (عَاقِبَةُ الدَّارِ) آخرت یورطی یعنی جنت سرایی کمگه نصیب بولور اولگانکزدن صوك شونی بلورسز (اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ) درستلکده شولکم قول اوستونلکی طاپماس ظلم‌لق ایتکوچیلر یعنی کافرلر (۱) جاهلیت اهلی اوز گمانلری ایله بر نچه تورلی حکملر

۱) جاهلیت اهلی چغارغان حکملردن بعضلری شولدر کم آنلر خاتونلری قز بالا طودرسه اول بالانی اولتورمکنی درست کورورلر ایدی بعضلری قز بالالرینی تری کویونچه قبرگه کومارلر ایدی وهم ایگونلك لرندن بعضی اورنلرینی پوتلرنقی دیوب حرمتلاب توتارلر ایدی پوتخانه خدمتچیلرندن باشقه کشینی یافن یبارماسلر ایدی وهم پوتلرغه دیوب صویولغان حیواننی بوغازلاغانده الله‌تعالی اسمینی ذکر ایتماسلر ایدی حق سبحانه وتعالی آنلرنك اوشبو باطل عادتلرینی رد قیلوب آیتلر ایندردی

چغارغانلر ایدی اول جهلدن برسی شولدرکم ایگونلك لری آراسنه صرق صروب بولارلر ایدی بر طرفینی خدای تعالی نقی در دیوب وایکنچی طرفینی پوتلرنقی دیوب بیلگولرلر ایدی اوشانداق حیوانلرینی هم ایکی اولوش قیلوب بولرلر ایدی بر اولوشینی خدا اینقی وایکنچی اولوشینی پوتلرنقی دیوب تعیین قیلورلر ایدی خدای تعالی نقی دیوب بیلگولانگان اولوشنی فقیرلرگه هم گیلگان قونافلرغه آشاتورلر ایدی پوتلر اولوشینی پوتخانه خدمتچیلرینه هم پوتخانه نك کرا کلرینه صرف قیلورلر ایدی اگر خدا اینقی دیب بیلگولانگانی یخشیراق بولسه آنی پوتلر اولوشی ایله آلشدروب یخشیراقنی پوتلرغه دیوب قویارلر ایدی پوتلرغه دیب بیلگولانگانی یخشیراق بولسه شول حالنچه قالدرورلر ایدی واگر خدا اینقی دیگان اولوشدن بر آزی پوتلر اولوشینه قاتوشسه آنی آیروب آلماسلر ایدی خدای تعالی بایدر آکا محتاج ثوگلدر دیورلر ایدی واگر پوتلر اولوشی نك بر مقداری خدا اینقینه قاتوشسه آنی آیروب آلورلر هم پوتلر حصه سنی کامل ایتوب طولتورورلر ایدی حق سبحانه وتعالی مشرکلرنك اوشبو اشلرندن خبر بیروب بوردی کم (وجعلوا لله) وقیلدیلر یعنی بیلگولادیلر آنلر خدای تعالی اوچون (مما ذرأ من الحرث) شول نرسه دن کم یارانتدی خدای تعالی ایگونلك جنسندن (والانعام) دخی دورت آیاقلی حیوانلردن (نصیبا) بر اولوشنی یعنی ایگونلرندن هم حیوانلرندن بر اولوشنی خدا اینقی دیوب وبر اولوشنی پوتلرمزنقی دیوب بیلگولادیلر (فقالوا هذا لله) بس ایتدیلر آنلر اوشبو اولوش الله تعالی نقی دیوب (بزعمهم) اوزلرینك باطل گمانلری ایله (وهذا لشرکائنا) واوشبو ایکنچی اولوش خدایغه شریك ایتوب توتقان پوتلرمزنقیدر دیدیلر (فما کان لشرکائهم) بس آنلرنك شریکلری اوچون بولغان نرسه یعنی پوتلرنقی دیوب بیلگولانگان اولوش (فلا یصل الی الله) بس ایرشماس اول الله تعالی گه یعنی اول اولوشنی پوتخانه دن باشقه اورنغه هیچده صرف قیلماسلر (وما کان لله) وشول نرسه کم بولدی خدای تعالی اوچون (فهو یصل الی شرکائهم) بس اول ایرشور آنلرنك پوتلرینه یعنی خدا اینقی دیوب بیلگولانگان اولوشنك بر آزی پوتلر اولوشینه قاتوشسه آنی آیروب آلماسلر پوتلرغه صرف قیلورلر هم خدا اینقی دیب بیلگولانگانی یخشیراق بولسه آنی پوتلرنقی ایله آلشدرورلر (ساء ما یحکمون) نی باوز حکمدر شول نرسه کم حکم قیلورلر آنلر (وکذلك) واوشانداق یعنی نتاك کم اوشبو باطل عادتنی شیطان مشرکلرگه یخشی ایتوب کورساتدی شونك کبی (زین) زینتلی قیلدی وکورکام ایتوب کورساتدی (لکثیر

۱) بر نرسه نی الله تعالی اوچون نذر ایتونسك طریقی شولدرکم الله یولنده الله تعالی بیورغانچه اول نذر ایتولکان نرسه نی فقیرلرگه ومحتاجلرغه صدقه قیلور اول نذرنك فائده سی الله تعالی گه ایرشماس الله تعالی آکا محتاج توگلدر بلکه فقیرلرگه فائده بولسون اوچون نذر الله تعالی نسك طاعتی اوتالورهم فقیرلرگه فائده ایرشور ونذر ایتکوچی نك اوزینه اجر وثوابی بولور واگر بر نرسه نی الله اوچون نذر ایتکان شکللی باشقه بر مخلوق اوچون مثلا فلان کمسه اوچون دیوب نذر ایتسه اول کشی خدای تعالی گه شرك کیلتورگان بولور صافلانو لازمدر واگر الله تعالی اوچون نذر ایتوب اجر وثوابی فلان کمسه گه بولسون دیسه درستدر تفسیر جمالی

من المشركين) مشركلرنك كوبسينه (قتل اولادهم) بالالرينى اولتورمكنى (شركائهم) آنلرنك خدايغه شريك ايتوب توتقان نرسه لرى يعنى شيطانلر باكه پوتخانه خدمتچيلرى مشركلر گه اوز بالالرينى اولتورونى كوركلم ومعقول اش ايتوب كورساتورلر (ليردوهم) تاكم هلاك قيلسونلر اوچون آنلرنى يعنى توغرى يولدن آزدروب ضلالتكه توشورسونلر اوچون اوشبو طريقه وسوسه قيلورلر (وليلبسوا عليهم دينهم) هم شبهه لى ايتسونلر وبلومسز قيلسونلر اوچون آنلر اوزرينه دينلرينى يعنى ابراهيم عليه السلام دينى نى اوزگارتوب شبهه گه توشسونلر ودينسز قالسونلر اوچون شيطانلر آنلرغه اوشبو طريقه وسوسه قيلورلر (ولو شاء الله ما فعلوه) واگر تلاسه ايدى الله تعالى قيلماسلر ايدى مشركلر اول اشنى هم اوز بالالرينى اوزلرى اولتورماسلر ايدى (فذرهم وما يفترون) بس قويغلسن آنلرنى اوزلرينك يالغان افترالرى ايله وآنلردن كيچكل (وقالوا) دخى ايتديلر مشركلر (هذه انعام وحرث حجر) اوشبو پوتلر مزنك اولوشى بولغان دورت آياقلى طوارلر هم ايگونلك حرامدر (لا يطعمها الا من نشاء) آشاماس آنلرنى مگر بز تلاگان كمسه گنه آشار يعنى پوتخانه خدمتچيلرى گنه آشارلر باشقه لرغه حرامدر ديديلر (بزعمهم) اوزلرينك باطل گمانلرى ايله يعنى هيچ بر دليلسز اوشبو سوزنى ايتديلر دخى ايتديلركم (وانعام حرمت ظهورها) اوشبو دورت آياقلى حيوانلردركم حرام ايتولدى آنلرنك آرقالرى آطلانو اوچون يعنى حيوانلردن بعضلرينى پوتلر اوچون ديوب بيلگولاب آنلرنك آرقالرينه آطلانونى حرام قيلورلر ايدى اول حيوانلرغه هيچ كم آطلانماس هم بوك يوكلاماسلر ايدى (وانعام لا يذكرون اسم الله عليها) دخى شول دورت آياقلى طوارلردركم ياد ايتماسلر آنلر خداى تعالى نك اسمينى اول طوارلر اوزرينه يعنى پوتلر اوچون قربان قيلامز ديوب بوغازلاغان وقتده خداى تعالى اسمينى ذكر ايتماسلر بلكه پوتلر اسمى ايله بوغازلارلر (افتراء عليه) افترا قيلماق افترا قيلورلر اول مشركلر يالغاندن خداى تعالى اوزرينه يعنى اوشبو اشلرنى خداى بيوردى ديوب يالغانلارلر (سيجزيهم) بس تيزدركم جزا بيرور آنلرغه خداى تعالى (بما كانوا يفترون) شول نرسه سببلى كم افترا قيلور بولديلر آنلر يالغاندن خداى ايتما گاننى ايتدى ديوب (وقالوا) دخى ايتديلر مشركلر (ما في بطون هذه الانعام) اوشبو دورت آياقلى حيوانلرنك قورصاقلرنده بولغان نرسه يعنى قورصاقلرنداغى بالالرى (خالصة لذكورنا) پاك وحلالدر بزنك ايرلر مزگه (ومحرم على ازواجنا)

وحرام ایتو لمشدر درست توگللر خاتونلر مزغه جاهلیتده عرب مشرکلرینك باطل عادتلرندن برسی شول ایدی کم برتوه بش مرتبه قولونلاب آخرغی بالاسی ایرکك بولسه اول آنا توه‌نك تولاغینی یاروب طامغه صالوب یبارورلر ایدی اول توه‌گه هیچ براش اشلاتماسلر هم یوك یوکلاتماسلر ایدی بیك قدراب تونارلر ایدی شوندایین آنا توه‌نی بحیره دیوب آطارلر ایدی اوشانداق براو صرخاو بولسه صرخاو مدن ترلسام اوشبو توه‌م نذر بولسون دیوب بر آنا توه‌نی بیلگولب نذر ایتار ایدی صکره اول توه هم بحیره کبی بیك قدرلی بولور ایدی آنك ایل هیچده فائده لانماسلر ایدی آندایین توه‌نی سائبه دیوب آطارلر ایدی اوشبو بحیره ایل سائبه دیوب آطالغان آنا توه‌لر هر قایچان بوواز بولسه‌لر مشرکلر ایتورلر ایدی اوشبو توه‌لرنك قورصاقلرنده‌غی بالالری اگر ترك طوسه‌لر ایرلر مزگه حلالدر وخاتونلر مزغه حرامدر (وان یکن میتة) واگر بولسه اول حیوانلرنك قورصاقلرنداغی نرسه اولاکسه یعنی اگر قورصاقلرنداغی بالالری جانسز طوسه (فهم فیه شرکاء) بس آنلر آنی آشاوده شریکلردر یعنی اول جانسز طوغان اولاکسه‌نی آشاو ایرلرینه‌ده خاتونلرینه‌ده درست بولور مشرکلر شولای دیورلر ایدی (سیجزیهم وصفهم) تیزدرکم جزا بیرور خدای تعالی آنلرغه اوشبو یالغان صفتلر ایل صفتلاولرینه قارشی یعنی حلالنی حرام وحرامنی حلال دیماکلری اوچون آنلرغه جزالرینی بیرور (انه حکیم) درستلکده اول خدای تعالی اشنده حمکت ایاسیدر (علیم) بلگوچیدر بنده‌لرنك مصلحتلرینی حلال وحرام قیلوده (قد خسر الذین) تحقیق زیان ایتدیلر شول کمسه‌لرکم (قتلوا اولادهم) اولتوردیلر اوزلرینك بالالرینی (سفها) احمق‌لق وعقلسزلق یوزندن (بغیر علم) بلودن باشقه یعنی احمقلق وتادانلق ایل اوز بالالرینی اوزلری اولتورگان کشیلر زیان قیلدیلر صوکندن خسران واوکونچده قالدیلر جاهلیت‌ده عربنك بعض قبیله‌لری قز بالالرینی تری کویونچه یرگه کومارلر ایدی عرب آراسنده صوغش هم برقبیله ایکنچی قبیله‌نی طالاو کوب بولغانلقدن دشمان قولینه بالالرمز اسیر بولماسونلر دیوب شول اشنی اشلارلر ایدی یاکه اوسوب یتکاچ کیاوگه بیرورگه خورلانغانلق‌لرندن یا ایسه جهاز وپریدان مصارفندن آغرسنوب قز بالالرینی اولتورورلر ایدی حق سبحانه وتعالی آنلرنك اوشبو یامان عادتلرندن خبر بیروب بیوردیکم آنلر حماقت وجهالتلرندن اوز بالالرینی اولتوردیلر (وحرموا ما رزقهم الله) هم حرام قیلدیلر خدای تعالی آنلرغه رزقلاندرغان نرسه‌نی یعنی بحیره وسائبه کبی خدای تعالی حلال ایتکان نرسه‌لرنی آنلر اوزلرینه حرام

فیلدیلر (افْتِرَاءً عَلَى اللهِ) افتراء فیلماق ایله خدای تعالی اوزرینه یالغانلی (قَدْ ضَلُّوا) تحقیق ضلالتکه توشدیلر آنلر وتوغری بولدن آزدیلر (وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ) هم بولمادیلر آنلر کونلکوچیلر توغری یولغه (وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ) اول خدای تعالی شوندایین ذاتدرکم پیدا فیلدی ویاراتدی سزنك اوچون (جَنَّاتٍ مَعْرُوشَاتٍ) آغاچلری ویمشلری برگه یاتوب اوسه تورغان باغچه‌لرنی قاون وقاربوز هم قاباق شکللی (وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ) هم آغاچلری یوقاری کوتارلوب بیوك بولوب اوسکان باغچه‌لرنی بوزم وآلما هم انار آغاچلری کبی بعضیلر دیمشلردرکم معروشات کشیلر اوزلری اولطورتوب اوسدرگان باغچه‌لردر وغیر معروشات فرده هم طاولرده اوزلری اوسکان آغاچلر (وَالنَّخْلَ) دخی یاراتدی خدای تعالی خرما آغاچینی (وَالزَّرْعَ) هم ایگونلك لرنی یاراتدی آرش بغدای وآرپه کبی (مُخْتَلِفًا أُكُلُهُ) تورلی تورلی بولغانی حالده اوشبولرنك هر فایوسی‌نك یمشلری (وَالزَّيْتُونَ) هم بار قیلدی خدای تعالی زیتون‌نی برنوع یمش اسمیدر (وَالرُّمَّانَ) دخی انار یمشینی (مُتَشَابِهًا) بربرسینه اوخشاغوچی بولغانی حالده اوشبو آغاچلر یعنی طشقی صفتلری وروشلری برسی برسینه اوخشار (وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ) هم اوخشاماغانی حالده بربرسینه یعنی یمشلرینك لذتلری وخاصیتلری برسی‌نکی ایکنچی‌سی‌نکینه اوخشاماس فایوسی‌نك یمشی وآچی وفایوسی‌نك طاتلی بولور (كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ) آشاکزسز هر فایوسی‌نك یمشندن (إِذَا أَثْمَرَ) هرفایچان اولکورسه ویمش بیرسه (وَآتُوا حَقَّهُ) هم (١) بیرکز آنك حقینی یعنی زکوة وعشرینی چغارکز وفقیرلرگه صدقه بیرکز (يَوْمَ حَصَادِهِ) یمشلرینی اوزگان کونده یعنی باغچه آغاچلرینك یمشلرینی جیغان کونده کیچکدر ماینچه فقیر ومحتاجلرنك حقلرینی بیرکز صدقه‌نی کیچکدرو تیوش توگل ایکانینه اشارتدر (وَلَا تُسْرِفُوا) دخی اسراف قیلما کز وچیکدن چقما کز صدقه بیرو طوغریسنده یعنی قولکزداغی نرسه‌نك همه‌سینی بریولی بیروب بتورب اوزکز آچدراب قالما کز یاکه مراد صارانقلده چیکدن چقما کز دیمکدر والله اعلم امام قشیری رحمه الله دیمشلردرکم اوز نفسك آرزوسی اوچون آزغنه صرف قیلسا کده اسرافدر خدای تعالی یولنه بار مالکنی همه‌سینی صرف ایتسا کده اسراف توگلدر (إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ) درستلکه اول خدای تعالی دوست توتماس اسراف ایتکوچیلرنی وچیکدن چقفوچیلرنی (وَمِنَ الْأَنْعَامِ حَمُولَةً) دخی یاراتدی خدای تعالی دورت آیاقلی حیوانلردن یوك یوکلا گوچیلرنی توه هم اوگوز کبی (وَفَرْشًا) هم یرگه یانقروب بوغازلانا تورغان حیواننی قوی وصاری

١) بوطوغریلك مشهور رواك قول شولدرکم اوشبو صدقه‌دن مراد فرض بولغان زکوة وعشر توگلدر زیراکه زکوة مدینه‌ده فرض بولدی بو آیت مکه‌ده نازل بولغان آیتلردندر وبعضیلر بواورنده مراد زکوتدر دیورلر هم بو آیت‌نی مدینه‌ده نازل بولدی دیورلر ثابت ابن قیس رضی الله تعالی عنه‌نك بشیوز آغاچلاب خرما باغچه‌سی بار ایدی شول آغاچلرنك خرمالرینی همه‌سینی بریولی فقیرلرگه صدقه قیلوب اوزی آچدراب قالدی بس حق سبحانه وتعالی‌دن آیت کیلدی کم اسراف قیلما کز وصدقه بیروده چیکدن چقما کز

تفسیر حسینی

شکالی یاکه حموله توه وصغر کبی ایری حیوانلر وفرش واق حیوانلردر (کُلُوا مِمَّا رَزَقَکُمُ اللّٰهُ) آشاکز خدای تعالی سزکه رزقلاندرغان وحلال قیلغان نرسه‌دن (وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّیْطَانِ) هم ایارماکز شیطان آدوملرینه یعنی شیطان بولندن یورماکز وحلالنی حرام قیلماکز آنك وسوسه‌سی ایله (اِنَّهُ لَکُمْ عَدُوٌّ مُبِینٌ) درستلکله اول شیطان آشکارا دشماندر سزلرگه (ثَمَانِیَةَ اَزْوَاجٍ) یاراتدی خدای تعالی دورت آیاقلی حیوانلردن سکز جفتلرنی یعنی بورطده آصرالوب ایتلری آشالا تورغان حیوانلر ایرکك وآنالی سکز زوجدر دورت پار بولور ایرکگی آناسینك زوجی وآناسی ایرکگی‌نك زوجیدر ایکیسی برگه ایکی زوج بولور بس دورت پار سکز زوج بولور (مِنَ الضَّاْنِ اثْنَیْنِ) قویدن ایکی زوجنی یاراتدی یعنی ایرکك نکه‌سی هم آناسی (وَمِنَ الْمَعْزِ اثْنَیْنِ) هم کجه‌دن ایکی زوجنی نکه‌سی وآناسینی یاراتدی (قُلْ آٰلذَّکَرَیْنِ حَرَّمَ) ایتکل سن ایا ایکی ایرککنی حرام قیلدیمو خدای تعالی (اَمِ الْاُنْثَیَیْنِ) یا ایسه ایکی آنانی حرام قیلدیمو اوشبو قوی ایله کجه‌دن یعنی هیچ قایوسینی حرام قیلمادی (اَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَیْهِ اَرْحَامُ الْاُنْثَیَیْنِ) یا ایسه ایکی آنالرنك قارنلرنده بولغان نرسه‌نی حرام قیلدیمو نتاك کم سز مشرکلر اوشبولرنی حرام قیلاسز (نَبِّئُونِی بِعِلْمٍ) خبر بیرکزسز مکا برعلم برله یعنی خدای تعالی اوشبولرنی حرام قیلغانلقینه علمکز بولسه بلساکز شول بلگان نرسه‌کزنی مکا ایتوکز (اِنْ کُنْتُمْ صَادِقِینَ) اگر بولساکزسز راست ایتکوچیلر خدای تعالی اوشبو حیوانلرنی حرام قیلدی دیگان سوزکزده (وَمِنَ الْاِبِلِ اثْنَیْنِ) دخی یاراتدی خدای تعالی توه‌دن ایکی زوجنی ایرکك وآناسینی (وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَیْنِ) هم صغردن ایکی زوجنی اوگوز وصیرنی (قُلْ آٰلذَّکَرَیْنِ حَرَّمَ) ایتکل سن ای محمد علیه السلام ایاایکی ایرککنی حرام قیلدیمو خدای اوشبو توه هم صغردن (اَمِ الْاُنْثَیَیْنِ) یا ایسه ایکی آنانی حرام قیلدیمو (اَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَیْهِ اَرْحَامُ الْاُنْثَیَیْنِ) یا ایسه ایکی آنالری‌نك یعنی آنا توه هم صغرنك قارنلرنده بولغان نرسه‌نی بالالرینی حرام قیلدیمو البته هیچ برسی حرام توگلدر (اَمْ کُنْتُمْ شُهَدَاءَ) یا ایسه سز بولدکزمو حاضرلر وکورب تورغوچیلر (اِذْ وَصّٰیکُمُ اللّٰهُ بِهٰذَا) شول وقتده کم وصیت قیلدی خدای تعالی سزکه اوشبونك برله یعنی خدای تعالی اوشبوارنی سزکه حرام ایتدم دیوب سزلرگه وصیت ایتکانینی کوردکزمو والبته کورگانکز یوقدر (١) (فَمَنْ اَظْلَمُ) بس کمدر ظالم راك (مِمَّنِ افْتَرٰی عَلَی

١) بو آیت‌نك سبب نزولی شولدرکم مشرکلردن عوف بن مالك دیگان کمسه رسول صلی الله علیه وسلم حضورینه کیلوب ایتدی ای محمد سن بزنك آتا وبابالرمز حرام قیلغان نرسه‌نی حلال قیلدك اولحضرت صلی الله علیه وسلم بیوردیلرکم سزنك بابالرکزنك حرام قیلولری ایله خدای تعالی حرام ایتماگان نرسه هیچده حرام بولماس عوف ایتدی اوشبو نرسه‌لرنی خدای حرام قیلغان بس حق تعالی‌دن اوشبو آیت کیلدی رسول صلی الله علیه وسلم بیوردیلرکم خدای تعالی سزنك اوچون سکز زوج آشالا تورغان حیوانلرنی یاراتدی آنلرنك ایتلرینی سزکه حلال قیلدی سز اوزکزنك باطل گمانلرکز ایله اول حیوانلردن بعضیلرینی بحیره سائبه وصیله دیوب تسمیه قیلوب آنلرنی اوزکزگه حرام قیلاسز اوشبولارنکحرام بولماقی‌نی جهتدن درایرکك بولولری اوچونمو یاایسه آنا بولولری اوچونمو اگر ایرکك لگی اوچون حرام بولسه بارچه حیوانلرنك ایرککلری حرام بولسه لرکراك اگر آنا بولولری سببلی بولسه آنا حیوانلر همه‌سی حرام بولسه کراك ای ابن مالك‌نی اوچون سویلاماس سن جواب بیرگل دیدیلر عوف ایتدی سن سوزلاگل بن طکلایم بس اولحضرت صلعم آکا اوشبو آیتنی اوقودی اسباب

اللهِ كَذِبًا) الله تعالی اوزرینه یالغانی افترآء ایتکان کمسه‌دن (لِيُضِلَّ النَّاسَ) تا کم ضلالتکه توشورسون وآزدرسون اوچون آدمیلرنی (بِغَيْرِ عِلْمٍ) علمدن باشقه‌یعنی بلماینچه نادانلق ایله خلقنی آزدرو اوچون حرام بولماغان نرسه‌لرنی خدای حرام قیلدی دیوب خدای تعالی گه یالغانی افترآء ایتکان کشیدن‌ظالمراك کم بولور البته ایك ظالمراك کشی شول کشیدر (اِنَّ اللهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ) درستلکه‌خدای تعالی توغری یولغه کوندرماس ظالم بولغوچی گروهلرنی یعنی جاهلیت‌دینینی‌توتوب حلال نرسه‌نی حرام ایتکوچی مشرکلرنی قریش مشرکلری اوشبو آیة کریمه‌نی ایشتکاچ ایتدیلر بو آیتکه قاراغانده دورت آیاقلی یورط حیوانلری همه‌سی حلال بولدی ایمدی حرام بولغان نرسه‌نی نرسه‌در دیدیلر حق تعالی‌دن آیت کیلدی‌کم (قُلْ) ایتکل ای محمد علیه‌السلام مشرکلرگه (لَآ اَجِدُ فِيمَآ اُوحِيَ اِلَيَّ) من طاپماسمن منم صاری وحی ایتولگان نرسه‌ده (مُحَرَّمًا) حرام قیلونغان نرسه‌نی (عَلٰى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ) آنی آشی تورغان آشاوچی اوزرینه یعنی مکّا ایدرلگان شریعتده آشالا تورغان حیوانلردن آشاوچیغه حرام بولغان نرسه‌نی طاپماسمن (اِلَّآ اَنْ يَكُونَ مَيْتَةً) مگر حرام بولور اگر بولسه اول نرسه اولاکسه (اَوْ دَمًا مَسْفُوحًا) یاایسه بوغازلاغان وقتده آغا تورغان برغاز قانی بولسه (اَوْ لَحْمَ خِنْزِيرٍ) یاایسه دوکُلگن ایتی بولسه‌اوشانداق دوکُلگن‌ك بارچه اجزالری حرامدر (فَاِنَّهُ رِجْسٌ) بس درستلکده اول حرامدر (اَوْ فِسْقًا اُهِلَّ لِغَيْرِ اللهِ بِهِ) یاایسه بوغازلاغان وقتده خدای تعالی‌دن باشقه‌نك اسمینی ذکر ایتوب قاسقلق ایله صویولغان حیوان بولسه پوت‌لر اوچون بوغازلانغان حیوانلر کبی (فَمَنِ اضْطُرَّ) بس هرکم چاره‌سز وعاجز بولسه آچلقدن (غَيْرَ بَاغٍ) ظلم‌لق اینکوچیگه باشقه بولغانی حالده (وَلَا عَادٍ) هم شریعت چیگندن چقغوچیغه باشقه بولغانی حالده (فَاِنَّ رَبَّكَ) بس درستلکده سنك پروردکارك (غَفُورٌ رَحِيمٌ) یارلقاغوچیدر مهربان ومرحمتلیدر یعنی بر کمسه آچلقدن عاجز قالوب اولوم حالینه ایرشسه بوقاریده ذکر ایتولگان حرام بولغان نرسه‌لردن باشقه آشارلق نرسه هیچده طابولماسه شولوقتده اول کشی حرام بولغان نرسه‌نی آشاسه رخصتدر خدای تعالی غفور ورحیمدر کم ضرورت حالنده حرام نرسه‌نی آشاغان اوچون مؤاخذه قیلماس هم عاجز وچاره‌سز قالغان‌لرغه جرامنی آشاماقغه رخصت بیرور (وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا) ویهودی بولغان کمسه‌لر اوزرینه (حَرَّمْنَا كُلَّ ذِي ظُفُرٍ) حرام قیلدقنز هر بر طرناق وطویاق ایاسی بولغان حیواننی‌یعنی توه‌وآط کبی‌حیوانلر هم‌یرتقوچی

جانورلر ویرتقوچی قوشلرنی (وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ) دخی صغر ایله قویدن (حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ) حرام ایتدکبز یهودیلر اوزرینه (شُحُومَهُمَا) آنلرنك اچ مایلرینی یهودیلرگه حیوانلرنك اچ مایی حرام ایدی (اِلَّا مَا حَمَلَتْ ظُهُورُهُمَا) مگر حرام بولمادی آنلرغه شول نرسه‌کم یوکلادی آنی صغر ایله قوینك آرقالری یعنی صغر وقوینك آرقالرینه وقابرغالرینه یابشقان مایلر آنلرغه حرام بولمادی (اَوِالْحَوَايَا) یا ایسه اچاگیلر یوکلادی یعنی اچاگیلرداگی مایلر آنلرغه حرام ایتولمادی (اَوْمَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ) یا ایسه شول نرسه‌کم فاتوشقاندر سویاککه یعنی سویاککه یابشقان مایلر آنلرغه حرام ایتولمادی قویرق مایی شکللی اوشبو ذکر ایتولگان اوچ‌تورلی مایلردن باشقه حیوانده بولغان مای بارچه‌سی یهودیلرگه حرامدر (ذٰلِكَ) اوشبو اش یعنی مذکور نرسه‌لرنی یهودیلرگه حرام قیلوشونك اوچوندرکم (جَزَيْنَاهُمْ بِبَغْيِهِمْ) جزا بیردکبز آنلرغه آنلرنك ظالم‌لقلری سببلی (وَاِنَّا لَصَادِقُونَ) ودرستلکده‌بز راست ایتکوچیلرمز یهودیلرنك ظالملقلری هم خدانك فرمانینه قارشولری سببلی خدای تعالی آنلرغه شریعتنی طار ایتدی کوب نرسه‌لرنی آنلرغه حرام قیلدی (فَاِنْ كَذَّبُوكَ) بس اگر یالغانغه توتسه‌لر آنلر سنی ای محمد علیه السلام وسنك کیلتورگان خبرکنی اشانماسه‌لر (فَقُلْ) بس سن ایتکل آنلرغه (رَبُّكُمْ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍ) سزنك پروردکارکز کیك وکوب بولغوچی رحمتلك ایاسیدر سزلر آنك حکمینه اشانماسا کزده اول سزگه عذاب ببارووده آشوقماس دنیاده سزگه مهلت بیرور (وَلَا يُرَدُّ بَاْسُهُ) وکیری دوندرلماس آنك عذابی (عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ) گناه قیلغوچی گروهدن یعنی دنیاده سزلرگه مهلت بیرسه‌ده فرمانینه قارشقان کمسه‌لرگه آخرتده آنك عذابی بولماینچه قالماس هیچ کم آنك عذابینی کیری قایتارا آلماس (سَيَقُولُ الَّذِينَ اَشْرَكُوا) تیزدرکم ایتورلر خدای تعالی گه شرك کیلتورگان کمسه‌لر (لَوْ شَاءَ اللّٰهُ مَا اَشْرَكْنَا) (١) اگر تلاسه ایدی خدای تعالی بز شرك کیلتورماس ایدك (وَلَا اٰبَاؤُنَا) هم آتالرمزده شرك کیلتورماسلر ایدی (وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ شَيْءٍ) دخی حرام قیلماس ایدکبز هیچ‌بر نرسه‌نی (١) (كَذٰلِكَ) اوشانداق یعنی نتاك کم سنك قومك سنی یالغانغه توتدیلر شونك کبی (كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ) یالغانغه توتدیلر آنلردن الگاری بولغان امتلر هم اوزلرینك پیغمبرلرینی (حَتّٰى ذَاقُوا بَاْسَنَا) شولوقتغه‌چه‌کم طانودیلر آنلر بزنك عذابیمزنی یعنی صوکندن آنلرغه عذاب ببارمك (قُلْ) ایتکل سن اول مشرکلرگه (هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ عِلْمٍ) ایا بارمودر سزنك قاشکزده بر علم یعنی اوزکز ایته‌تورغان

١) اوشبو سوزنی آنلر اعتذار طریقنچه ایتورلر خدای اوزی شولای تلاگاچ بزنك اشلاماینچه‌نی چاره‌مز بار بزنك مشرك بولماقیمزنی هم مذکور نرسه‌لرنی حرام قیلمافیمزنی خدای تعالی اوزی تلاگان اوزی شولای تقدیر قیلغان دیورلر یاکه بو سوزنی آنلر استهزآء یوزندن ایتورلر یاایسه آنلرنك اعتقادلری شولای بولوب اوز کوکللرنداگی اعتقادلرینی ایتورلر خدای مشرك بولورغه قوشقان هم مذکور نرسه لرنی خدای اوزی حرام ایتکان دیوب کوکللرندن اعتقاد قیلغان بولورلر

حسینی

سوزلرکزگه بر دلیل وحجتکز بارمو (فَتُخْرِجُوهُ لَنَا) بس چغارساکز سز وکورساتساکز بزگه اول دلیلکزنی یعنی البته هیچ بر دلیلکز وحجتکز یوقدر بوایسه کورساتور ایدکز (اِنْ تَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ) سز ایارمیسز مگر قوری گمانغه غنه ایاراسز یعنی هیچ دلیلسز قوری اوز گمانلرکز ایله گنه اوشبو سوزلرنی ایتهسز (وَاِنْ اَنْتُمْ اِلَّا تَخْرُصُونَ) هم سز ایماس سز مگر شولکم یالغانلرسز سوزلرکز باطل ویالغاندر (قُلْ) ایتکل سن ای محمد علیه السلام مشرکلرگه اگر سزنك دلیل وحجتکز بولماسه (فَلِلّٰهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ) بس خدای تعالی نقیدر تحقیقك نهایتنه ایر شکوچی کامل بوایغان دلیل وحجت (فَلَوْ شَاءَ) بس اگر تلاسه ایدی خدای تعالی (لَهَدٰيكُمْ اَجْمَعِينَ) البته توغری یولغه کوندرور ایدی سزنك بارچه لرکزنی (قُلْ) ایتکل سن مشرکلرگه (هَلُمَّ شُهَدَاءَكُمُ الَّذِينَ) کیلتورکز سز ای مشرکلر شول گواهلرکزنی کم (يَشْهَدُونَ اَنَّ اللّٰهَ حَرَّمَ هٰذَا) گواهلق بیره لر آنلر خدای تعالی اوشبو نرسه نی حرام قیلدی دیوب یعنی دورت آیاقلی حیوانلردن هم ایگونلك لردن قایسی لرینی حرامدر دیوب ایتهسز گواهلرکز بارمودر گواهلرکزنی کیلتورکز تاکم اوشبو نرسه لرنی خدای حرام قیلدی دیوب گواهلق بیرسونلر (فَاِنْ شَهِدُوا) بس اگر گواهلق بیرسه لر اول مشرکلر اوزلری اوچون اوزلری (فَلَا تَشْهَدْ مَعَهُمْ) بس سن گواهلق بیرماگل آنلر برله یعنی آنلرنك گواهلقلرینه اشانماغل وسوزلرینی تصدیق قیلماغل (وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَاءَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا) هم سن ایارماگل بزنك آیتلرمزنی یالغانغه توتقان کمسه لرنك آرزولرینه حلال وحرام طوغریسنده (وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ) دخی آخرتکه اشانمی تورغان کمسه لرنك آرزولرینه ایارماگل (وَهُمْ بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ) وآنلر اوزلرینك پروردکارلرینه تیگز توتالر پوتلرنی وباشقه معبودلرنی (قُلْ) ایتکل ای محمد علیه السلام (تَعَالَوْا اَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ) کیلکز سز ای آدمیلر تاکم من اوقیم پروردکارکز سزلرگه حرام قیلغان نرسه نی یعنی خدای تعالی حرام ایتکان نرسه لرنی سزلرگه بیان قیلایم وبلدرایم اول نرسه لر اوشبولردر (۱) (اَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا) شولدرکم سز شریك قیلماس سز خدایغه هیچ بر نرسه نی (وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا) هم یخشیلق قیلماق یخشیلق قیلورسز آنا وآنالرکزغه (وَلَا تَقْتُلُوا اَوْلَادَكُمْ مِنْ اِمْلَاقٍ) دخی اولتورماکز بالالرکزنی فقیرلکدن وتربیه سندن قورقوب (نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَاِيَّاهُمْ) بز رزقلاندیرامز سزنی هم آنلرنی یعنی اوزکزگه ده هم بالالرکزغه ده بز رزق بیرامز بس سزلرنی اوچون رزقندن قورقوب بالالرکزنی اولتوراسز (وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ) دخی یاقن بولماکز سز بورق ویاوز اشلرگه

۱) اوشبو آیة کریمه هم آندن صوکغی آیت محکمات جمله سندندرکم اول حکملر هیچ بر شریعتك نسخ ایتولماسلر آنلر جمله سی اون حکمدرکه اوشبو آیتلرده مذکوردر

یعنی حرام و گناه بولغان اشلرنی اشلهماکز بعضیلر بو اورنده فواحشدن مراد زنادر دیمشلر عرب نك اولوغلری آولانده زنا قیلورلر ایدی آبرویسز وادبسزلری آشکارا زنا قیلورلر ایدی بس حق تعالی بیوردی کم زنا غه یاقن کیلماکز (مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ) آشکارا وظاهر بولغان نرسه گه اول بوزق اشلردن باکه زنادن یاقن بولماکز هم یاشرن بولغانینده یاقن بولماکز یعنی کشی آلدنده اشلاماکز آولانده هم اشلاماکز بعضیلر ظاهردن مراد خمر اچو وباطن زنا قیلودر دیمشلر باکه ما ظهر فعل واشدر وما بطن کوکلداگی نیتدر والله اعلم (وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِی حَرَّمَ اللّٰهُ) هم اولتورماکز خدای تعالی حرام قیلغان نفسنی یعنی ناحق اورنده کشی اولتورماکز (اِلَّا بِالْحَقِّ) مگر حقلق برله اولتورساکز درستدر یعنی قصاص اوچون یاکه مرتد بولغانلقی اوچون حاکمنك اولتورماکی کبی (ذٰلِکُمْ) اوشبو ذکر ایتولمش امر و نهیلر (وَصّٰیکُمْ بِهٖ) وصیت قیلدی وبیوردی خدای تعالی سزنی آنك برله (لَعَلَّکُمْ تَعْقِلُونَ) تاشایدکم سزلر آکلارسز وبلورسز توغری یول شول ایدکینی وشونك ایله عمل قیلورسز (وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْیَتِیمِ) دخی یاقن بولماکز سز یتیم نك مالینه هم آنده تصرف قیلماکز (اِلَّا بِالَّتِی هِیَ اَحْسَنُ) مگر یخشیراق بولغان اش برله تصرف قیلکز وآکا یاقن بولکز یعنی یتیم لرنك مالارینی ضایع بولودن صاقلاکز هم آنك برله سودا قیلوب آرتدرورغه طرشکز اول مالدن اوزکز آشاماکز باشقه کشیلرگه ده آشاتماکز (حَتّٰی یَبْلُغَ اَشُدَّهُ) تاکم ایرشکانگاچه اول یتیم قوّتینه یعنی بالغ بولغانغه چه (وَاَوْفُوا الْکَیْلَ وَالْمِیزَانَ) دخی تمام ایتوب اولچاکز صاوت اولچاونی صاوت ایله اولچانه تورغان نرسه لرده هم آغرلق اولچاونی آغرلق ایله اولچانه تورغان نرسه لرده (بِالْقِسْطِ) عدللك وتیکز لك برله یعنی اولچاو اشنده خیانت ایتماکز بیرگانده کیم اولچاب وآلغانده آرتق ایتوب آلماکز ینابیعده مذکور درکه اوشبو آیت کریمه کیلکاندن صوك صحابه لر ایتدیلر یا رسول الله اولچاونك تلینی برجون بورتوگی قدر لیده بریافغه آوشدر ماینچه کامل تیگز ایتوب اولچارگه بزلر قادر توگلمز بو اش بیك چیتوندر دیدیلر بس حق تعالی دن آیت کیلدی کم (لَا نُکَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا) بزتکلیف ایتماسمز وکوچلاماسمز هیچ برکشینی مگر کوچی یتکان قدر برله گنه کوچلارمز یعنی سزلر کوچکز یتکان قدرلی اولچاونی تیگز ایتوب اولچارگه طرشماکز ومقصودکز عدللك بولسه قصدکز ایله بولماغان هم کوچکز یتمی طورغان اشلر طوغریسنده خدای تعالی سزنی مؤاخذه ایتماس عفو قیلور (وَاِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا) وهرقایچان ایتساکز سز برسوزنی بس

راستلق وتوغريلق قيلمكز يعنى بالغان سويلاماكز ويالغان گواهلق بيرماكز (وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ) اگرچه يقنلق ايلسى قرنداشكز بولسه ده اول كشى يعنى اوز قرنداشكز حقنده گواهلق بيرماكز يا كه حكم قيلساكزده توغريلق وعدللك قيلكز يالغان ايتماكز (وَبِعَهْدِ اللَّهِ أَوْفُوا) هم الله تعالى نك عهدينه وفا قيلماكز يعنى شريعت حكملرى طوغريسنده عهد كزگه خلافلق ايتماكز يا كه ايتكان نذرلركزگه وفا قيلكز وكامل ايتوب اوتاكز (ذَٰلِكُمْ) اوشبو ذكر ايتولمش امر ونهى لر (وَصَّاكُم بِهِ) وصيت قيلدى وبيوردى خداى سزنى آنك برله (لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ) تاكم شايد سزلر وعظلنورسز واوگوت آلورسز (وَأَنَّ هَٰذَا) ودرستلكده اوشبو يعنى اوشبو سوره ده ذكر ايتولمش توحيد ونبوت دليللرى هم شريعت حكملرينك بيانى (صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا) منم يولابدركم راست وطوغرى يولدر (فَاتَّبِعُوهُ) بس سز ايار كز اول يولغه شول يولدن چقماكز (وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ) (١) هم ايارماكز سز تورلى تورلى بولغان يوللرغه يعنى باطل دينلرگه وبدعت مذهبلرگه ايارماكز اسلام دينده هم پيغمبر واصحاب بولنده ثابت بولكز (فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَن سَبِيلِهِ) بس آيرور ويراق قيلورسزنى اول تورلى تورلى يوللر الله تعالى نك يولندن يعنى باطل دينلرگه ايارساكز حق بولغان اسلام دينندن يراق بولورسز (ذَٰلِكُمْ) اوشبو طوغرى يولغه ايارو (وَصَّاكُم بِهِ) بيوردى خداى تعالى سزنى آنك برله (لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ) تاكم شايد سزلر صافلانورسز ضلالت وآزغونلقدن هم خداينك فرمانى بوينچه اش قيلورسز (ثُمَّ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ) اوشبونك صوكنده اوقوغل سن آنلرغه شونى كم بز بيردك موسى پيغمبرگه تورات كتابينى (تَمَامًا عَلَى الَّذِي أَحْسَنَ) نعمت وكرامتنى تمام قيلو اوچون يخشيلق قيلغان كمسه گه يعنى اول كتابقه اشانوب آنك حكملرى ايله عمل قيلغوچى كشيلرگه فضل ونعمتيمزنى تمام قيلو اوچون توراتنى يبارديك (وَتَفْصِيلًا لِّكُلِّ شَيْءٍ) هم هر نرسه نى تفصيل قيلو اوچون يعنى موسى پيغمبر شريعتنده بولغان حكملرنى همه سينى بيان ايتو وآبرب بلدرو اوچون (وَهُدًى) دخى طوغرى يولغه كوندرمك اوچون (وَرَحْمَةً) هم رحمت اوچون (لَّعَلَّهُم بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ) تاكم شايد اول بنى اسرائيل قومى پروردكارلرينه يولوقوغه ايمان كيلتورورلر حساب وجزا اوچون خداى تعالى حضورينه باروغه اشانورلر (وَهَٰذَا) واوشبو قرآن (كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ) شول كتابدركم ايندردكبز آنى (مُبَارَكٌ) بركتلى وفائده سى كوب بولغوچيدر (فَاتَّبِعُوهُ) بس سز ايار كز اول قرآنغه (وَاتَّقُوا) هم صافلانوكز آكا خلافلق ايتودن (لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ) تاكم شايد سزلر رحمت ايتولورسز

١) عبدالله بن مسعود رضى الله عنه دن روايت ايدلمشدركم رسول اكرم صلى الله عليه والسلام حضرتلرى بزنك اوچون برصزق صزوب اوشبو يول خداى تعالى نك يوليدر ديدى آندن صوك اول صزقنك اوك ياغينه هم صول ياغينه برنچه صزقلر صزوب بيوردى كم اوشبو يوللر باطل يوللردر هر بولنك باشنده برشيطان تورووب اول شيطان آدميلرنى شول باطل يولغه چاقرادر ديدى هم اوشبو ان هذا صراطى مستقيما آيتى نى اوقودى

مواهب عليه

یعنی اگر قرآنغه ایارساکز خدای تعالی سزگه رحمت قیلور (اَنْ تَقُولُوا) یبارمك
اول قرآن نی تاکم ایتماکز سز ای عرب قومی شویله دیوب کم (اِنَّمَا اُنْزِلَ الْکِتَابُ)
موندن باشقه توکلدرکم ایندرلدی خدایدن کتاب (عَلَی طَائِفَتَیْنِ مِنْ قَبْلِنَا) ایکی
کروه اوزرینه یزدن الکاری یعنی خدای تعالی دن کتاب باری یهودیلر ایله نصرانیلرغه غنه
ایندرلدی (وَاِنْ کُنَّا) هم درستلکه بز بولدق (عَنْ دِرَاسَتِهِمْ لَغَافِلِینَ) آنلرنك قرأتلرندن (۲)
غافل لر یعنی اول یهود ایله نصاراغه ایندرلکان کتابلر بزنك تلیمزده بولماغانلقدن بزاول کتابلرنی
اوقی بلمیمز و آکلامیمز حاصلی شولدرکم بز سزلرگه قرآن نی ایندرمك تاکم سزلرگه
بزگه کتاب کیلمادی توغری یولنی بلدرکوچی بولمادی اوّلکی قوملرگه کیلکان
کتابلرنی بز آکلامیمز دیوب ایتورگه یول قالماسون اوچون (اَوْ تَقُولُوا) یا ایسه
شونك اوچون کم سز ایتماکز شویله دیوب کم (لَوْ اَنَّا اُنْزِلَ عَلَیْنَا الْکِتَابُ) اگر
ایندرلکان بولسه ایدی بزلرگه کتاب یهود و نصاراغه ایندرلکان شکللی (لَکُنَّا اَهْدَی
مِنْهُمْ) البته توغری یولغه کونلکوچیراك بولور ایدکبز آنلردن یعنی اگر بزگه
خدای تعالی کتاب یبارسه ایدی بزلر یهود و نصاراغه قاراغانده آرتوغراق هدایت
طاپقلی بولور ایدك دیوب ایتورگه سزگه اورن قالماسون اوچون سزلرگه اوز
تلکزده قرآن ایندردك (فَقَدْ جَاءَکُمْ) بس تحقیق کیلدی سزگه (بَیِّنَةٌ مِنْ رَبِّکُمْ)
ظاهر و آچق بولغان دلیل پروردکارکزدن یعنی اوز تلکزده بولغان قرآن کیلدی
(وَهُدًی) هم توغری یولنی کورساتوچی سزگه کیلدی (وَرَحْمَةٌ) دخی خدایدنك
رحمتی سزگه کیلدی اوشبو اوچ صفتلر یعنی بینه وهدی هم رحمت اوچوسیده
قرآن صفتلریدر وبعضیلر رسول علیه السلام صفتلریدر دیمشلر اول تقدیرده بینه
کواه معناسنده بولورکم رسول صلی الله علیه وسلم امتنك کواهیدر هم هدایت ایاسی
ومؤمنلرگه رحمت ایاسی دیمکدر (فَمَنْ اَظْلَمُ) بس کمدر ظلم لق ایتکوچیراك (مِمَّنْ
کَذَّبَ بِاٰیَاتِ اللّٰهِ) الله تعالی نك آیتلرینی یالغانغه توتقان کمسه دن (وَصَدَفَ عَنْهَا) هم
اول آیتلردن یوز دوندرکان کمسه دن (سَنَجْزِی) تیزدرکم بزجزا بیرورمز (الَّذِینَ
یَصْدِفُونَ عَنْ اٰیَاتِنَا) آیتلرمزدن یوز دوندرکوچی کمسه لرگه (سُوءَ الْعَذَابِ) عذابنك
یاوزرافی وقاطیراغی برله (بِمَا کَانُوا یَصْدِفُونَ) شول نرسه سببلی کم اعراض قیلور
بولدیلر آنلر ویوز دوندردیلر قرآن آیتلرندن (هَلْ یَنْظُرُونَ) ایا کوتارلرمو
اول مشرکلر یعنی قرآننی یالغانغه توتقانلرندن صوك هیچ نرسه نی کوتماسلر (اِلَّا
اَنْ تَاْتِیَهُمُ الْمَلَائِکَةُ) مگر کوتارلر آنلر شونی کم کیلسه لر آنلرغه فرشته لر یعنی

۲) یعنی یهود ونصارانك اوفوغانلرینی بز آکلی آلمیمز

آنلرنك جانلرينى آلور اوچون عذاب فرشته‌لرى كيلما كينى كوتارلر (أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ) يا ايسه كيلسه پروردكارڭنك حكمى يعنى خداى تعالى‌دن آنلرنى عذاب قيلو برله حكم كيلما كينى كوتارلر يا ايسه ربڭنڭ آيتلرى يعنى قيامت علامتلرى كيلما كينى كوتارلر دجال چقمانى وعيسى عليه السلام اينماكى هم دابة‌الارض وياجوج ومأجوج هم قوياشنڭ مغربدن چغووى كبيلر (أَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ) يا ايسه پروردكارڭنڭ آيتلرينڭ بعضيلرى كيلما كينى كوتارلر يعنى قيامت علامتلرندن بعضلرى ظاهر بولونى كوتارلر (يوم يأتي بعض آيات ربك) شولكونده كم كيلور ربڭنڭ آيتلرندن بعضلرى كوبراك مفسرلرنڭ قولنچه اوشبو علامتلرنڭ بعضسندن مراد قوياشنڭ مغربدن چغوويدر هر قايچان قيامت ياقنلاشوب قوياش مغرب طرفندن چقسه بارچه خلايقلر قورقوغه قالوب توبه واستغفارغه مشغول بولورلر شول حالنى كورب كافر ومشركلر ايمان كيلتورورلر لكن اولكونده (لَا يَنفَعُ نَفْسًا إِيمَانُهَا) فائده بيرماس هيچ بر كشيگه آنڭ ايمان كيلتوروى (لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِن قَبْلُ) آندن الگارى ايمان كيلتورگان بولماسه (أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا) يا ايسه ايمانى اوزرينه براير گولكنى اشلاگان بولماسه زيراكه اولكونده علامتلرنى كوزى ايله كورگاچ كنه ايمان كيلتورسه اول ايمان اضطرارى بولور ايركسزلكدن بولور شول سببلى فائده بيرماس اوشانداق اؤلده هيچ ايرگو عمل اشلاماينچه شولكونده‌گنه قورقوندن توبه واستغفار قيلوب ايرگولك اشلاسه اول هم فائده بيرماس معالمده كيلتورمشدر كم قوياش مغربدن چقغان كونده كافرنڭ ايمانى هم فاسقنڭ توبه‌سى مقبول بولماس (قُلْ) اينكل سن اى محمد عليه السلام (انتظروا) كوتوب تورڭزسز اى مشركلر اوشبو علامتلرنى (إِنَّا مُنتَظِرُونَ) درستلكده بز هم كوتكوچيلرمز وهر قايچان اول علامتلر ظاهر بولسه بزنڭ اوچون يخشى وسزنڭ اوچون يامان بولور اولوقتده ايمان كيلتورسا ثمره فائده بيرماس (إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ) درستلكده شول كمسه‌لركم آيوريديلر وطاراتديلر اوزلرينڭ دينلرينى يعنى تورلى تورلى بولدرغه ومذهبلرگه آيرلديلر وپيغمبرلرنڭ بعضلرينه اشانوب بعضلرينه اشانماديلر (وَكَانُوا شِيَعًا) هم گروه گروه بولديلر نتاكم يهوديلر يتمش ايكى فرقه ونصارالر هم شول طريقه كوب تورلى فرقه‌لرگه آيرلديلر (لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ)(١) سن توگل سن اى محمد عليه السلام آنلر توغريسندن هيچ بر نرسه‌ده يعنى آنلر اوچون سن مؤاخذه ايتولماس سن جزالرى اوزلرينه بولور آنلرنى كوچلاب اسلامغه كرتو سكا لازم توگلدر بعضيلر

١) يعنى يهود ونصارا تورلى تورلى مذهبلرگه آيرلديلر بس سن اى محمد عليه‌السلام آنلرنڭ تحقيقنه كرشما گل قايوسى درست وقايوسى باطل ايكانينى تيكشرما گل بلكه سن اوزيولكه وطوغرى بولغان اسلام دينينده ثابت بولغل يهود هم نصارانڭ تورلى مذهبلرگه آيرلوارى اعتقاداتده ايدى اعتقاد مسئله‌لرنده آيرلو درست توگلدر شول سببلى خداى تعالى آنلرنڭ آيرلولرينى ذم قيلدى اعتقاددە دين ومذهب برگنه تورلى بولورغه تيوشدر اما عمليات‌ده تورلى مذهبلر بولسه آنده ضرر يوقدر عمليات مسئله‌لرنده هر مجتهداو رأيينچه‌اش قيلور نتاكم اهل اسلام حنفى وشافعى هم مالكى وحنبلى مذهبلرينه آيرلديلر بو اشده مضايقه يوقدر

تفسير

اوشبو تورلی تورلی گروه بولوب آیرلغان کمسه‌لردن مراد بدعت اهل‌لری‌در دیمشلر (انّما امرهم الی‌الله) موندن باشقه‌تو گلدر کم آنلرنك اشلری الله‌تعالی گه‌در یعنی آنلر حقنده خدای تعالی اوزی نچوك تلاسه شولای حکم قیلور تلاسه آنلرنی عذاب قیلور وتلاسه توفیق وهدایت میسر قیلور (ثمّ ینبئهم بما کانوا یفعلون) صکره خبر بیرور وبلدرور. خدای تعالی آنلرغه شول نرسه‌نی کم اشلار بولدیلر آنلر دنیاده یعنی دنیاده اشلا گان اشلرینك آخرتده آنلرغه جزاسینی کورساتور (من جاء بالحسنة) هر کم کیلتورسه بر یخشیلقنی وبر ایذ گو اش اشلاسه (فله عشر امثالها) بس بولور آنکا اول ایذ گولکنك اون اوغشاشی یعنی شول ایذ گولك شکللی اون ایذ گولك قیلغان قدر اجر وثواب بولور امام ترمذی علیه‌الرحمة بیورمشدر کم بر ایذ گولك که اون اولوش اجر وثواب بولور دیمکدن مراد صانینی بیلگولاو تو گلدر بلکه اجر وثوابنك کوب بولماقینی اظهاردر یعنی ایذ گولك که فارشی خدای تعالی بیك کوب اجر وثوابلر بیرور (ومن جاء بالسیّئة) وهر کم کیلتورسه یعنی اشلاسه یاوزعملنی (فلا یجزی الّا مثلها) بس جزا بیرلماس اول کمسه‌گه مگر شول یاوزلق‌نك اوغشاشی بوله گنه جزا بیرلور یعنی ایذ گولك که اون اولوش اجر بولغان شکللی بر یاوزلقغه آون یاوزلقنك جزاسی بولماس بلکه بر یاوزلقغه شول بر یاوزلقنك غنه جزاسی بولور. (وهم لا یظلمون) وآنلر یعنی ایذ گولك هم یاوزلق اشلاوچیلر ظلم‌لق ایتولماسلر ایذ گولك اهلینه اجر وثوابلرینی کیمتو ایل ظلم ایتولماس یاوزلق اهلینه جزانی وعذابنی آرتدرو ایل ظلم ایتولماس (قل) ایتکل ای محمد علیه‌السلام دینلرنه تورلی تورلی گروه بولوب آیرلغان کمسه‌لرگه (انّنی هدانی ربّی) درستلکده من کوندرگاندر منی بروردکارم (الی صراط مستقیم) توغری بولغوچی یول صاری (دینا قیما) درست وطوغری بولغوچی دین‌نی تلیمن اول طوغری بولدن یعنی مرادم اسلام دینیدر خدای تعالی منی اسلام دینینه کوندردی (ملّة ابراهیم) ابراهیم پیغمبر ملتی‌در اول اسلام دینی (حنیفا) آوشقوچی ومیل ایتکوچی بولغانی حالده اول ابراهیم باطل دینلردن حق دین طرفینه (وما کان من المشرکین) هم بولمادی ابراهیم پیغمبر شرك کیلتور گوچیلردن خدایغه یعنی پوتقه طابونوچی بولمادی هم یهودی ونصرانی بولمادی (قل انّ صلاتی) ایتکل‌سن درستلکده منم نمازم (ونسکی) هم منم قربانیم یاکه حجیم (ومحیای) دخی منم ترکلنکیم (ومماتی) هم منم اولماکم (لله ربّ العالمین) بارچه عالملرنك پروردکاری بولغوچی خدای تعالی اوچوندر

یعنی هر نیندایان عمل قیلسام هم نی روشچه ترك بولسام ونیندایان حالده وفات بولسام همه‌سی خدای‌تعالی اوچوندر آنکاغنه عبادت قیلورمن واشلرمنی آنکاغنه طابشرورمن (لَا شَرِيكَ لَهُ) یوقدر هیچ بر شریك واورتاق اول خدای تعالی‌گه (وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ) هم اوشبونك برله‌من بیورلدم خدای‌تعالی مکا شولای بیوردی (وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ) ومن بوی صونغوچیلرنك واسلامغه کروچیلرنك اوّلی من پیغمبرنك اسلامی البته امتنك اسلامدن الکدر مشرکلر اول حضرت صلی الله علیه وسلمنی اوزلرینك آنا باباللری دینینه بیك اوندا گانلری وقتده حق سبحانه وتعالی‌دن آیت کیلدیکم (قُلْ) ایتکل ای محمد علیه السلام مشرکلرگه (أَغَيْرَ اللَّهِ أَبْغِي رَبًّا) ایا الله‌تعالی‌دن باشقه پروردکارنی ومعبودنی استایم‌مو من وآندن باشقه‌غه عبادت قیلایم‌مو (وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ) وحالانکه‌اول الله تعالی بارچه نرسه‌نك پروردکاری وتربیه قیلغوچی خالقیدر بس باشقه نرسه‌لر همه‌سی آنك مخلوقی بولورلر مخلوق معبودلك‌که مستحق بولماس (وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ إِلَّا عَلَيْهَا) هم کسب قیلماس واشلاماس هیچ بر کمسه یاوزلقنی مگر اوز ضررینه اشلار زیان ووبالی اوزینه بولور ولید بن مغیره مشرکلرگه ایتور ایدی ای قریش الوغلری سزلر مکا ایارکز گناهلرکز منم موینمه بولسون بس حق‌تعالی بیوردیکم (وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ) ویوکلاماس هیچ بر یوکلا گوچی نفس (وِزْرَ أُخْرَى) ایکنچی‌نك یوگینی یعنی براونك گناهی ایکنچی‌گه بولماس بر کشی اوچون ایکنچی کشی عذاب ایتولماس هر کم اوز گناهینك عذابینی اوزی طارتور (ثُمَّ إِلَى رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ) صکره پروردکارکز صاریدر سزنك قایتوکز حساب وجزا اوچون (فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ) بس خبر بیرور سزگه خدای تعالی آخرتده شول نرسه برله‌کم سزلر اختلاف قیلشور بولدکز آنك طوغریسنده یعنی دنیاده وقتکزده دین اشلری حقنده بر برکز ایله اختلاف قیلشور ایدکز شول اشلرنك قایوسی حق وقایوسی باطل ایدکینی آخرتده خدای تعالی سزگه بلدرور وظاهر قیلور (وَهُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ) واول خدای تعالی شول ذاتدرکم قیلدی سزنی (خَلَائِفَ الْأَرْضِ) یر یوزینك خلیفه‌لری یعنی اوّلده یر یوزنده بنی الجان خلقی پریلردن بر جماعت تورورلر ایدی خدای تعالی آنلرنی هلاك ایتوب آنلر اورنینه سزنی کیلتوردی ای آدمیلر یا ایسه خطاب محمد علیه السلام امتلرینه‌در یعنی خدای‌تعالی سزنی باشقه امّتلرنك خلیفه‌لری قیلدی یر یوزنده یا ایسه سزنی یر یوزینك پادشاهلری قیلدی ای

آدميلر (ورفع بعضكم فوق بعض درجات) هم كوتاردى خداى تعالى سزنك بعضلركزنى بعضلركز اوزرينه نچه درجه‌لر اولوغلق وبايلق كبى اشلرده (ليبلوكم فيما آتيكم) تاكم صناسون اوچون سزنى سز لرگه بيرگان نرسه طوغريسنده دولت وقوت هم اولوغ مرتبه‌لردن هم ظاهر بولسون اوچون دولتلى لرنك شكرانه قيلولرى فقير وضعيفلرنك صبر قيلولرى شول سببلى خداى تعالى سزنك همه‌لركزنى بر تيكز قيلمادى (انّ ربّك سريع العقاب) درستلكده سنك ربك وپروردكارك تيز عذاب قيلغوچيدركم كفران نعمت ايتكوچيلرگه هم صبر ايتماگانلرگه عذابى تيز ايرشور (وانّه لغفور رحيم) هم درستلكده اول يارلقاغوچيدر مهربان وقزغانوچيدر شكرانه وصبر قيلغوچيلرنى هم انصاف ايتكوچيلرنى

سورة الاعراف مكية مائتان وخمس اوست آيات

٧نچى سوره اعراف سوره‌سى مكه ده اينمشدر مگر واسئلهم عن القريه دن سكز آيتكه قدر ياكه بيش آيتكه قدر مكه ده توگلدر ديمشلر بو سوره ايكى يوزده بيش ياكه آلتى آيتدر

بسم الله الرحمن الرحيم

(المص) (١) الله تعالى اعلم بمراده (كتاب انزل اليك) اوشبو قرآن شول كتابدركم اينمشدر لدى سكا اى محمد عليه السلام (فلا يكن فى صدرك) بس كراكدركم بولماسون سنك كوكره‌كنكده (حرج منه) هيچ بر طارلق آنى ايرشدرودن يعنى خداى تعالى‌نك فرمانينى وقرآننى خلقه ايرشدرودن هم قومك‌نك آنى بالغانغه توتولرندن كوتلك طارلانماسون وقايغورماغل اوشبو قرآن سكا اينمشدر لگاندر (لتنذر به) تاكم سنك قورقتماقك اوچون آنك برله كافرلرنى (وذكرى للمؤمنين) هم اوگوت ونصيحت اوچون مؤمنلرگه (اتّبعوا ما انزل اليكم من ربكم) ايارگز سز پروردكارگزدن اوزگه اينمشدر لگان نرسه‌گه يعنى قرآنغه ايارگز (ولا تتّبعوا من دونه اولياء) هم ايارماگز خداى تعالى‌دن باشقه دوستلرغه يعنى مشركلرنك دوستلرى بولغان پوتلرغه ايارماگز ياكه شيطانلرغه وآزدرغوچى آدميلرگه ايارماگز (قليلا ما تذكّرون) آزغنه اوگوت آلاسز ونصيحتنى قبول قيلاسز سزلر (وكم من قريه اهلكناها) وكوب كافر قريه‌لرندن‌كم بز حكم ايتدك اول قريه‌لرنى هلاك قيلو برله (فجاءها بأسنا بياتا) بس كيلدى اول قريه‌لرنك اهل‌ارينه بزنك عذابيمز كيچ برله نتاك‌كم لوط پيغمبر قومينه شولاى بولدى تونل يوقلاغان

١) المص قرآن اسميدر ياكه اوشبو سوره‌نك اسميدر ياكه هر حرفى اسماء آلهيدن بر اسمگه اشارتدر مثلا الف آله اسمينه لام لطيف اسمينه ميم ملك اسمينه وصاد صبور اسمينه اشارتدر ياكه هر حرفى الله تعالى‌نك صفاتلرندن بر صفتدن كنايه درمثلا الف اكرامدن لام لطفدن ميم مجددن وصاد صدقدن كنايه بولور ياكه المص المصور اسمينه اشارتدر ديمشلر تأويلى طوغريسنده موندن باشقه سوزلر هم كوبدر والله تعالى اعلم

مواهب عليه

وقتلرنده عذاب کیلدی (اَوْهُمْ قَائِلُونَ) یا ایسه عذابیمز کیلدی آنلرغه شولوقتده کم آنلر یوقلاغو چیلردر کون اورتاسنده نتاکم شعیب پیغمبر قومینه عذاب کوندز کون اورتالغنده توش وقتلرنده کیلدی عذابنك اوشبو ایکی وقتده یعنی توزل بزله یوقو وقتنده هم کوندزگی یوقو وقتنده کپلماکی شول جهتدندرکم اوشبو ایکی وقت استراحت ایته تورغان وطنچلاب یوقلی تورغان وقتلردر اول وقتلرده عذاب هیچده اویغه کیلماس غافللك وقتلریدر کوتماگان واویلاماغان وقتده کیلگان عذاب قاطیراق بولور نتاکم کوتماگان وقتده کیلگان نعمت وشادلق طاتلیراقدر (فَمَا كَانَ دَعْوَاهُمْ) بس بولمادی آنلرنك دعوالری وایتکان سوزلری (اِذْجَاءَهُمْ بَاْسُنَا) بزنك عذابیمز آنلرغه کیلگان وقتده (اِلَّا اَنْ قَالُوا) مگر شول بولدیکم ایتدیلر آنلر (اِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ) درستلکده بزلر ظلملق ایتکوچیلر بولدق اوز نفسلرمزگه دیوب آنلر گناهلرمز برله اقرار قیلساق بلکه بو عذابدن قورتلورمزدیوب گمان ایتدکلرندن اوشبو سوزنی ایتدیلر وظالم لقلری ایله اعتراف ایتدیلر لکن اولوقتده آنلرنك اوشبو اقرارلری واوکونولری فائده بیرمادی عذابدن قورتولمادیلر چونکه عذابنی کورگاندن صوك توبه مقبول بولماس. (فَلَنَسْئَلَنَّ الَّذِينَ اُرْسِلَ اِلَيْهِمْ) بس البته بز صورارمز آنلر صاری رسوللر یبارلگان کمسه لردن یعنی پیغمبرلرکزنك دعوتینه اجابت ایتدکزمو واشاندکزمو دیوب صورارمز اوشبو سؤال شلتهلاو هم تعذیب اوچوندر (وَلَنَسْئَلَنَّ الْمُرْسَلِينَ) هم البته بز صورارمز یبارلمش پیغمبرلردن یعنی رسالتنی ایرشدردکزمو وتوغری یولغه اوندادکزمو دیوب صورارمز اوشبو سؤال تشریف وحرمتلاو اوچوندر (فَلَنَقُصَّنَّ عَلَيْهِمْ بِعِلْمٍ) بس قصه قیلورمز واوقورمز اول امتلرگه اوزارینك قیلغان اشلرینی علمیمز ایله بلوب (وَمَا كُنَّا غَائِبِينَ) وخبرسز بولمادقبز آنلرنك اشلاگان اشلرندن یعنی قیلغان عملله رینی وسوزلاگان سوزله رینی همه سنی بلورمز بس قیامت کونده عملله رینی هم سوزلرینی بارچه سنی اوزلرینه بیان قیلورمز (وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ) وعملرنی اولچاو قیامت کونده حق وطوغریدر البته هرکمنك قیلغان عملی ایذگولك ویاوزلق همه سی اولچانور(۱) (فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ) بس هرکمنك آغر کیلسه یخشیلق اولچاونی وایذگو عملرکوب هم آرتق بولسه یاوزلقندن (فَاُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ) بس اوشبو گروه یعنی ایذگولکلری اولچاوده آغر کیلگان کمسه لر آنلردر قول اوستونلکی طاپقوچیلر وعذابدن قورتلغوچیلر

۱) روایت ایدلمشدرکم قیامت کونده خدای تعالی بنده لرنك عملرینی اولچامك اوچون میزان نصب قیلور اول میزانك تلی هم ایکی طاباغی بولور هر بر طاباغینك اولوغلقی مغرب ایله مشرق آراسی قدر بولور عملرینی اولچاونك کیفیتنه اختلاف ایتدیلر بعضلر قولنچه عمل دفترلری اولچانور دیعضلر قولنچه عمل ایاسی بولغان شخصلر اولچانور قیامت کونده عملرینی اولچامکنك حکمتی قیلغان اشلرینی بنده لرنك اوزلرینه کورساتوب آنلرنی الزامدر دیمشلر تبیاندن

(ومن خفت موازينه) وهر كمنك يكل كيلسه اولچاوده ايزگولك لرى وياوزلقى كوب بولسه (فاولئك الذين) بس اوشبو گروه شوندراين كمسه لردركم (خسروا انفسهم) زيان ايتديلر اوز نفسلرينه (بما كانوا بآياتنا يظلمون) شول نرسه سببلى كم ظلم ايتار بولديلر آنلر بزنك آيتلرمزگه يعنى آيتلرمزنى يالغانغه توتديلر شول سببلى اوزلرينه زيان ايتديلر وخسرانده قالديلر (ولقد مكناكم فى الارض) وتحقيق قرار ايتدردك واورناشدردق بزسزنى اى آدميلر يرده تاكم يريوزنده يورطلر بنا قيلوب توراسز هم ايگونلر ايگاسز وفائده لاناسز (وجعلنا لكم فيها معايش) هم قيلدق وياراتدق سزنك اوچون يرده معيشة اسبابينى يعنى دنيا تركلكى اوچون كرك بولغان وفائده لى بولغان نرسه لرنى ياراتدق (قليلا ما تشكرون) سزلر آزغنه شكرانه قيلاسز اوشبو نعمتلر برابرينه * بيت * نعمت بسى وشكر گذارنده اندكيست * گوينده سپاس آلهى زصدبكيست يعنى خداى تعالى نك نعمتلرى بنده لرگه بيك كوبدر لكن شكرانه سنى اوتا گوچى آزدر خدايغه حمد وثنا ايتكوچى يوزدن برگنه در (ولقد خلقناكم) وتحقيق بز ياراتدق سزنى اى آدميلر آنالرگزفك آرنه لرنده (ثم صورناكم) صكره صورتلاندردك سزنى انسان صورتلى ايتوب آنالرگز رحمنده يا كه ياراتدق سزنك جانلرگزنى يا كه اوّل آتا گز آدمنى ياراتدق صكره آنك آرقه سنده سزلرنى صورتلاندردك ديمكدر (ثم قلنا) مونك صوكنده ايتدكبز (للملائكة) فرشته لرگه (اسجدوا لآدم) سجده قيلگز آدمگه ديوب تعظيم وتحية سجده سى (فسجدوا) بس سجده قيلديلر فرشته لر بارچه سى آدم عليه السلامغه خداى تعالى نك فرمانينه بوى صونوب (الا ابليس) مگر ابليس كنه كم اول اوزينك تكبرلكندن وكونچيلكندن (لم يكن من الساجدين) بولمادى سجده قيلغوچيلردن آدمگه وخداى تعالى نك فرماننده باش طارتدى (قال) ايتدى خداى تعالى ابليسكه كم اى ابليس (ما منعك الا تسجد) نى نرسه طيدى سنى آدمگه سجده ايتماكگه يعنى نى اوچون سجده ايتمادك (اذ امرتك) من سگا بيورغان وقتده سجده قيلغل ديب (قال) ايتدى ابليس اوزينك آدمگه سجده قيلماوى نك وجهسينى بيان ايتوب (انا خير منه) من آرنوغزاقمن آدمدن (خلقتنى من نار) ياراتدك سن منى اوطدن (وخلقته من طين) هم ياراتدك آدمنى بالچقدن ابليس آدم عليه السلامغه سجده قيلونى استبعاد

قیلوب بوسوزنی ایتدی منم شکالی کمسه آدمگه سجده قیلو مناسب توگل چونکه من اوطدن یاراتولغان من اصل مادەم اوطدر آدم بالچقدن یاراتولغاندر اوط یکل هم نورانی هم یوفاریغه کوتارله نورغان نرسەدر بالچق ایسه آغر وظلمانی نورسز هم توبانگه توشه تورغان نرسەدر بس منم آدمگه سجده قیلماغیم مناسب توگلدر دیدی ابلیس بوسوزنی جاهللکی ایله مغالطه قیلوب ایتدی هم شونی بلمادیکم فضیلت وآرتوقلق ماده اعتباری ایله توگلدر خدای تعالی براونی افضل وآرتوق ایلاسه آنك اصلی وماده‌سی تلاسه نرسه بولسون همەدن آرتق بولور أوشانداق عقلنك قیاسینه قاراغانده هم توفراق اوطدن آرتوقدر زیرا که اوط خائندر اوطقه هر نرسەنی صالسانك یاندروب یوقغه چغارور توفرافغه صالونغان نرسه سلامت تورور توفراق امیندر امین البته خائندن آرتوقدر اوشانداق اوط متکبردر یوفاری کوتارلور وتوفراق تواضعلیدر اوزینی توبان توتار البته تواضع تکبردن یخشیراقدر توفراقنك اوطدن آرتقلغینه اوشبولردن باشقه وجهلر هم جواهر التفسیرده بیان ایدلمشدر (قالَ) ایتدی خدای تعالی ابلیسکه (فَاهْبِطْ منها) بس توشکل‌سن ای ابلیس کوکدن یرگه یاکه جنتدن چقغل یاکه یوفاری درجەدن توبان توشکل قیلغان گناهنك سببلی (فَما یَکُونُ لَکَ) بس درست بولماس سنگا (اَنْ تَتَکَبَّرَ فیها) سنك تکبرلك قیلماقنك واورکنی اولوغ تونماقنك کوکده همەلری توبانچیلکلی وفرمانغه بوی صونغوچی بولغان فرشتەلر آراسنده یاکه مناسب بولماس سنگا سنك گناه قیلماقنك وخداینك فرمانینه قارشماقنك طاعت اهلی نك اورنی بولغان جنتده (فَاخْرُجْ) بس چقغل‌سن ای ابلیس جنتدن یاکه کوکلردن (اِنَّکَ مِنَ الصّاغِرینَ) درستلکده‌سن خور بولغوچی کمسەلردن‌سن بنا بیعده دیمشدرکم معناسی چقغل‌سن ای ابلیس فرشته صورتندن هم تورماغل فرشتەلر آراسنده‌دیمکدر بس حق تعالی آنك صورتینی آلشدروب بیك قبیح ویامسز صورتده قیلدی (قالَ) ایتدی ابلیس صورتی آلشنوب رحمتدن امیدی کیسولگاچ (اَنْظِرْنی) مهلت بیرگل‌سن مگا ومنی قالدرغل (اِلی یَوْمِ یُبْعَثُونَ) آدمیلر قبرلرندن قوبارله تورغان کونگەچه یعنی قیامت کونینەچه منی ترك قالدرغل دیوب صورادی (قالَ) ایتدی خدای تعالی (اِنَّکَ مِنَ الْمُنْظَرینَ) درستلکده‌سن ای ابلیس مهلت بیرلمشلردن‌سن ابلیسنك مقصودی اولومدن قورتولماق برده اولماینچه قالوایدی شول سببلی قیامت کونینەچه مگا مهلت بیرگل دیوب صوراغان ایدی حق تعالی آنك صوراغانینی بیرمادی بلکه اسرافیل اوّلگی صورنی اورگانگه قدر آخر زمانغه قدر گنه امان بیردی نتاکم

ایکنچی اورنده انك من المنظرین الی یوم الوقت المعلوم دیوب بیورمشدر یعنی سن معلوم کونکه قدر مهلت بیرلمشلردن سن دیمکدر شولکون یتکاچ ابلیس هم البته اولهچکدر خدایدن باشقه هیچکم اولماینچه قالماس (قَالَ) ایتدی ابلیس (فَبِمَا أَغْوَيْتَنِي) بس سن منی رحمتکدن محروم وامیدسز قیلغانلقك سببلی (لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ) البته من اولطورورمن اول آدملر اوچون (صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ) سنك توغری بولغوچی یولك اوستونده یعنی دین اسلام وشریعت یولی اوزرنده کوزاتوب توروب آدم بالالـرینی آزدرورغه ویولدن چغارورغه طرشورمن (ثُمَّ لَآتِيَنَّهُمْ) صکره من کیلورمن آنلرغه (مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ) آنلرنك آلغی یاقلرندن یعنی کیلاچده‌گی آخرت اشلری طوغریسنده آنلرغه وسوسه قیلورمن اولکاندن صوك ترلو یوق هم جنت وتموغ یوق دیوب اشاندرورغه طرشورمن (وَمِنْ خَلْفِهِمْ) هم آرطلرندن کیلورمن یعنی دنیا اشلرنده آنلرنی آزدرورمن ودنیانی کوزلرینه زینتلی هم سویوکلی ایتـب کورساتورمن (وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ) دخی اوك یاقلرندن کیلورمن یعنی اشلاگان ایدگولکلری جهتندن آنلرنی آزدرورمن کوکللرینه عجب هم ریا صالورمن تاکم قیلغان عملری ضایع بولور (وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ) دخی صول یاقلرندن کیلورمن یعنی تورلی گناه ویامانلق لرنی آنلرغه طاتلی کورساتوب آنلرنی گناهغه چومدرورمن (وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ) وسن طاپماس سن آدم بالالـرینك کوبراگینی شکرانه ایتکوچیلر یعنی آدمیلرنك کوبراگی کافرلر وظالملردر نعمت قدرینی بلماسلر وشکرانه ایتماسلر (قَالَ اخْرُجْ مِنْهَا) ایتدی خدای تعالی ابلیسکه چقغل سن ای ابلیس جنتدن یاکه کوکلردن (مَذْءُومًا) خور ایتولمش وعیبلانمش بولغان حالکده (مَدْحُورًا) سورلمش ورحمتدن یراق بولغان حالکده (لَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ) البته هرکم ایارسه سکا آدم بالالرندن (لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكُمْ أَجْمَعِينَ) البته من طولتورورمن تموغنی سزنك همه‌لرکزدن یعنی سن اوزك هم سکا ایارگانلر بارچه‌کز تموغده بولورسز (وَيَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ) دخی بیوردقبز ابلیسنی جنتدن چغارغاندن صوك آدم‌گه وایتدك ای آدم تورغل سن وقرار قیلغل سن اوزك (وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ) هم سنك خاتونك حوا قرار قیلسون جنتده (فَكُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا) بس آشا کز هر ایکیکز جنتناك یمشلرندن ونعمتلرندن تلاگان اورنکزدن (وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ) هم یاقن بولماکز هر ایکیکز اوشبو آغاچقه یعنی بو آغاچنك یمشینی آشاماکز اول آغاچ بغدای یاکه یوزم آغاچی ایدی (فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ) بس سز بولورسز

هر ایکیکز اوز نفسلرکزگه ظلم‌لق ایتکو چیلردن اگر اول آغاچنك یمشی‌نی آشاساکز (فوسوس لهما الشیطان) بس وسوسه‌قیلدی آدم ایله حواغه شیطان وآنلرنی فوتورتدی (لیبدی لهما) تاکم ظاهر وآشکارا قیلسون اوچون آنلر اوچون (ما وری عنهما من سوءتهما) آنلردن یاشرن بولغان واورتولگان نرسه‌نی عورتلرندن یعنی اوستلرینه کیدان حله‌لری کیتوب یالانغاچ قالسونلر عورت اعضالری کورنسون اوچون شیطان آنلرغه وسوسه قیلدی جنت اهلی حضرت آدم ایله حوانك عورتلرینی کورماسلر ایدی حق تعالی آنلرغه جنت حله‌لری کیورتوب عورتلری اورتولگان ایدی ابلیس بلور ایدیکم اگر آنلر گناه قیلسه‌لر اوستلرندا گی حله‌لری کیتوب یالانغاچ قالاچقلر شول سببلی آنلرنی وسوسه‌سی ایله گناه قیلدروب یالانغاچ قالدروب فرشته‌لر آراسنده رسوای قیلورغه تلادی بس ابلیس یلان وطاوسنك یاردمی ایله قاچوب جنتکه کرگاندن صوك حضرت آدم ایله حوانی وسوسه قیلورغه کرشدی (وقال) هم ایتدی ابلیس آدم ایله حواغه (ما نهیکما ربکما) طیمادی سزنی پروردکارکز (عن هذه الشجرة) اوشبو آغاچدن یعنی اوشبو آغاچنك یمشینی آشاودن سزنی طیمادی (الا ان تکونا ملکین) مگر شولکم سز بولورسز فرشته‌لر یعنی اوشبو آغاچنك یمشلرینی آشاساکز فرشته‌لر درجه‌سنه کوتارلورسز یاکه فرشته صورتینه کرورسز یاکه فرشته‌لر کبی آشامی واچمی تورا تورغان بولورسز (او تکونا من الخالدین) یاایسه شولکم سز بولورسز منگو قالغو چیلردن یعنی اوشبو آغاچنك یمشینی آشاساکز جنته منگو قالورسز اولومدن فورتلورسز دیدی ابلیس لعین اوشبو قدر وسوسه ایتسه‌ده حضرت آدم اول یمشنی آشارغه باطر چیلق قیلمایوب اویغه قالدی بس ابلیس بیکرا کده طرشوب وسوسه قیلورغه کرشدی (وقاسمهما) هم آنط اچدی ابلیس آدم ایله حواغه شویله دیوب کم (انی لکما لمن الناصحین) درستلکده من سزلرگه البته نصیحت ایتکو چیلردن من وسزنك اوچون یخشیلقنی استاگو چیمن بو سوزنی سزگه شفقتمدن ایتمن اوشبو آغاچنك یمشندن آشاکز هیچده ئولماس سز منگو جنتده تورورسز دیدی آدم علیه السلام خدای تعالی نك اسمی ایله هیچ کم یالغانغه آنط ایتماس دیوب گمان قیلور ایدی شول سببلی ابلیسنك آنطینه اشاندی (فدلیهما بغرور) بس مرتبه‌لرندن توشوردی ابلیس آدم ایله حوانی اوزینك حیله‌سی وآلداوی سببلی هر ایکیسی ابلیسنك وسوسه‌سینه آلدانوب خدای تعالی نهی قیلغان آغاچنك یمشینی آشادیلر (فلما ذاقا الشجرة) بس طاتوغانلری زمانده آنلر اول آغاچنك یمشندن (بدت لهما سوءتهما) ظاهر بولدی آنلرغه اوزلرینك عورتلری یعنی حضرت آدم ایله حوا شیطان وسوسه‌سی بوینچه خدای تعالی طیغان آغاچنك

يمشندن طاتوغاجده فى الحال اوستلرندا گى كيوملرى همه‌سى كيتوب يالانغاچ قالديلر بر برسى‌نك عورتلرينى كوردىلر بو اشدن اويالوب بيك حسرتلنديلر عورتلرينى اورتورگه نرسه ازله‌ديلر (وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ) هم قصد ايتديلر وكرشديلر آدم ايله حوا بر برسينك عورتلرى اوزرينه يابارغه جنت آغاچينك يافراقلرندن مشهور راك قولكه بناء اول آغاچ انجير آغاچى ايدى حضرت آدم ايله حوا يالانغاچ قالغانلرندن صوك عورتلرينى اورتورگه باشقه نرسه بولماغاچ جنتدا گى انجير آغاچينك يافراقلرينى جيوب شونك ايله بر برسينك عورتلرينى اورتديلر اوزلرى شول حالده اويالغانلقلرندن جنتنك بر طرفندن ايكنچى طرفينه فاچار ايديلر (وَنَادَيْنَاهُمَا رَبُّهُمَا) وندا قيلدى آنلرغه آنلرنك پروردكارى خداى تعالى شويله ديوب كم (١) (أَلَمْ أَنْهَكُمَا عَنْ تِلْكُمَا الشَّجَرَةِ) ايا من طيمادم موسزنك هر ايكيكزنى اوشبو آغاچنك يمشينى آشاودن (وَأَقُلْ لَكُمَا) هم من ايتمادم موسزگه (إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُبِينٌ) درستلكده شيطان سزلرگه آشكارا دشماندر ديوب يعنى اتن سزنى اوشبو آغاچنك يمشينى آشاودن طيغان ايدم هم ابليس‌نك سزگه بيك فاطى دشمان ايدكينى بلدرگان ايدم شولاى بولغاچ بس نى اوچون سزلر ابليس سوزينه ايارووب منم امريمه خلافلق قيلدكز (قَالَا) ايتديلر حضرت آدم هم حوا خداى تعالى گه يالبارووب وگناهلرينه اقرار قيلوب (رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا) اى بزنك ربيمز ظلم‌لق ايتدكبز اوز نفسلرمزگه سنك امرڭا خلافلق قيلوومز برله (وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا) واگر سن يارلقاماساك بزنك گناهيمزنى (وَتَرْحَمْنَا) هم رحمت ايتماساك بزلرگه (لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ) البته بز بولورمز زيان ايتكوچيلردن (قَالَ) ايتدى خداى تعالى آدم ايله حواغه هم ابليسكه هم يلان وطاوسقه (اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ) توشوكز همه‌كز كوكدن يرگه بعضكز بعضكزغه دشمان بولغان حالكزده (وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ) وسزلرگه بولغوچيدر برده قرار قيلاچق اورن (وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ) هم فائده‌لاناچق نرسه اجلكز يتكان وقتغه قدر يعنى اجل‌لرڭز يتكانكه قدر يرده بوزنده قرار تيلوب يرده بولغان معيشت اسبابلرى ايله فائده‌لنورسز ديدى بس حضرت آدم ياڭادن جنتكه كرو بولماس ديوب گمان ايتكانلكندن بيك قايغوردى (قَالَ) ايتدى خداى تعالى (فِيهَا تَحْيَوْنَ) سز اول برده تركلك قيلورسز (وَفِيهَا تَمُوتُونَ) هم شونده ئولورسز (وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ) هم شولوق بردين چغارلورسز وقبرلركزدن قوبارلورسز قيامت كونده حضرت آدم اوشبو خطابدن ياڭادن جنتكه كرماك اميدى بار ايدكينى آڭلادى واميدنى اوزمادى (يَا بَنِي آدَمَ) اى آدم

١) محمد بن قيس ايتدى الله تعالى حضرت آدمگه من سنى اوشبو آغاچ‌نڭ يمشينى آشاودن نهى ايتكان ايدم نى اوچون فرمانيمه خلافلق ايتدڭ ديوب خطاب ايتدكنده آدم عليه السلام آلهى مڭا اول يمشنى هوّا آشاتدى ديوب جواب بيردى هوّا مڭا آنى يلان آشاتدى ديدى بلان مڭا ابليس بيوردى ديدى حق سبحانه وتعالى خطاب ايلديكم اى هوّا سن اول آغاچدن قان آغزدڭ شونك اوچون هر آيده سنك قانڭ آفسون هم اى يلان سنك آياقلركنى كيسدم موندن صوك گاوده‌ڭ ايله برگه ياتوب يورگل هم ادم بالالرندن هر كم سنى كورسه اولتو رماككه قصد ايتسون هم اى ابليس سنى آدم بالالرينه دشمان ايتدم منگولك لعنته سن ديدى تبياندن

اوغللری خطاب بارچه آدمیلرگه‌در (قَدْ اَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا) (٢) تحقیق بر ایندردك سزنك اوزرکزگه کیوملرنی یعنی سزنك اوچون اوستکه کیه تورغان کیوملر یاراتدق (یُوَارِی سَوْءَاتِكُمْ) اورتور وقاپلار اول کیوملر سزنك عورتلرکزنی (وَرِيشًا) دخی زینت وقوپشیلق کیومینی یاراتدق اول کیوم ایل زینتل‌نورسز وصورتلرکزنی کورکام قیلورسز عورتنی اورتو اوچون کیولگان کیومگه لباس دیورلر ماتورلق وقوپشیلق اوچون کیوله تورغان کیومگه ریش دیورلر یا ایسه لباس مامقدن ویبدن بولغان کیوم ریش یفاکدن هم یوندن بولغان کیوملردر یا ایسه ریش ایو جهارلر یدر (وَلِبَاسُ التَّقْوَى) وتقوالق کیومی (ذٰلِكَ خَيْرٌ) اوشبو یخشیرافدر یعنی تقوالق اوچون کیوله تورغان تکلفسز وطوپاس کیوملر قوپشیلق وماتورلق اوچون کیوله تورغان قیمتلی وتکلفلی کیوملردن یخشیراق وآرتوغرافدر بعضیلر تقوالق کیومندن مراد صوغش کیوملریدر دیورلر محققلر قاشنده تقوالق کیومی طاعت وعبادتدر یاکه حیادر یاکه کورکام خلقلردر یا ایسه لباس تقوی خدای تعالی‌دن فورقودر والله اعلم (ذٰلِكَ مِنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ) اوشبو اش یعنی کیوملرنی ایندرماك الله تعالی‌نك فضل ورحمتینه دلالت ایتکوچی آیتلرندندرکم اول کیوملر ایل آدمیلرنك عورتلرنی اورتور آغاچ یافراقلرینه حاجت قالدرماس (لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ) تاکم شاید آنلر وعظلانورلر واوگوت آلورلر اوشبو آیتلرنی کورب هم نعمتنك قدرنی بلورلر (يَا بَنِي اٰدَمَ) ای آدم اوغللری (لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ) صاقلانوکز سزنی فتنه‌گه صالماسون شیطان واوزینك مکرو حیله‌سی ایل سزنی توغری یولدن چغارماسون (كَمَا اَخْرَجَ اَبَوَيْكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ) نتاك کم چغاردی اول شیطان سزنك آنا آناکزنی جنتدن یعنی وسوسه قیلوب آدم وحوانك جنتدن چغولرینه سبب بولدی (يَنْزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا) صالدرور بولدی اول شیطان آنلرنك کیوملرینی اوستلرندن (لِيُرِيَهُمَا سَوْءَاتِهِمَا) تاکم کورسانسون اوچون آنلرنك هر ایکی‌سنه اوزلرینك عورتلرینی یعنی شیطان حضرت آدم ایل حواغه وسوسه قیلوب آنلرنك جنتدن چغولرینه هم اوستلرنداگی کیوملری کیتوب یالانغاچ قالولرینه سبب بولدی بس سزلر هم اول شیطان‌نك مکرو حیله‌سندن صاقلانوکز (اِنَّهُ يَرٰيكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ) درستلکه اول ابلیس کورادر سزنی اوزی هم آنك لشکری بولغان شیطانلر سزنی کورالر (مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ) شول اورندن‌کم سزلر کورماس‌سز آنلرنی یعنی اول شیطانلرنك گاوده‌لری جسم لطیف وسزنك گاوده‌لرکز جسم کثیف بولغانلقدن آنلر سزنی کورالر سز

٢) روایت ایدلمشدرکم جاهلیت اهلی کعبه‌نی یالانغاچ طواف قیلاورلر ایدی الله تعالی‌گه گناه قیلغان کیوملرمز ایل طواف ایتماس مز دیورلر ایدی بس حق سبحانه وتعالی اوشبو آیتنی ایندروب عورتنی اورتو ایل بیوردی تبیان

آنلرنی کورا آلمیسز بس سزلر آنلرنك فتنه ومکرلرندن بیك صافلانوکز (انَّا جَعَلْنَا الشَّیاطینَ اَوْلیاءَ) درستلکده بز شیطانلرنی دوستلر قیلدق (للَّذینَ لا یُؤْمنونَ) ایمان کیلتورمی تورغان کمسه‌لرگه (وَاذا فَعَلُوا فاحِشَةً) وهر قایچان قیلسه‌لر اول مشرکلر بر بوزق اشنی پوتقه طابنو هم حلال بولغان حیوانلرنی حرام قیلو وآکا اوخشاشلی اشلر کبی هر قایچان مشرکلر شوندای بر اشنی اشلاسه‌لر هم برارکشی آنلرنی اول اشدن نهی قیلسه (قالُوا) ایته‌لر آنلر (وَجَدْنا عَلَیْها آباءَنا) طاپدقبز اول اش اوزرینه آتالرمزنی یعنی اوشبو اشبزنك آتا وبابالرمزدن قالغاندر آنلرده شولای اشلاگانلر (وَاللّٰهُ اَمَرَنا بِها) هم خدای تعالی بزنی بیورغاندر اوشبو اش ایله دیوب ایته‌لر (قُلْ) اینکل‌سن ای محمد علیه‌السلام اول مشرکلرگه (انَّ اللّٰهَ لا یَأْمُرُ بِالْفَحْشاءِ) درستلکده خدای تعالی بوزقلق ایله بیورماس ویامان اشنی اشلارگه قوشماس (اَتَقُولُونَ عَلَی اللّٰهِ) ایاسز ایتاسزمو خدای تعالی گه افترا قیلوب (مالا تَعْلَمُونَ) شول نرسه‌نی کم بلماس سز آنی اوزکز یعنی خدای تعالی هیچه بیورماغاننی یالغانلاب خدای امر قیلدی دیوب ایته‌سز وحالانکه آنلك بیورغانینی اوزکز بلمیسز (قُلْ) اینکل ای محمد علیه‌السلام (اَمَرَ رَبّی بِالْقِسْطِ) بیوردی منم پروردکارم عدللك وتوغریلق برله یاکه توعیدبرله (وَاَقیمُوا وُجُوهَکُمْ) هم طوغری قیلکز وبونالدرکز سزیوزلرکزنی قبله طرفینه (عِنْدَ کُلِّ مَسْجِدٍ) هر بر سجده وقتنده یعنی نماز اوقوغانده یاکه مراد هر بر مسجد یانتده بولساکز نماز وقتی ایرشکان بولسه خدایانك عبادتینه یونالکز ونمازنی کیچکدرماکز دیمکدر (وَادْعُوهُ) دخی عبادت قیلکز خدای تعالی گه (مُخْلِصینَ لَهُ الدّینَ) پاك وخالص اینکو چیلر بولغانکز حالده اول خدای تعالی اوچون طاعتنی یعنی کامل اخلاصکز ایله ریاسز عبادت قیلکز (کَما بَدَأَکُمْ تَعُودُونَ) نتاك کم باشده یاراتدی سزنی خدای تعالی ینه قایتورسز سز آنلك صاری ناکم عمللرکزگه کوره جزا بیرور یاکه نتاك کم توفراندن یاراتدی سزنی ینه شول توفرافغه قایتورسز (فَریقًا هَدی) بر گروهنی توغری یولغه کوندردی خدای تعالی هم توفیق بیروب ایمان میسر قیلدی (وَفَریقًا حَقَّ عَلَیْهِمُ الضَّلالَةُ) وبر گروهنی توغری یولدن آزدردی تیوشلی بولدی آنلر اوزرینه ضلالة وآزغونلق خدای تعالی نك تقدیری بوینچه (اِنَّهُمُ اتَّخَذُوا الشَّیاطینَ اَوْلیاءَ) درستلکده اول توغری یولدن آداشقان وضلالتده قالغان کمسه‌لر شیطانلرنی اوزلرینه دوستلر ایتوب توندیلر وشیطانلرنك فرمانینه ایاردیلر (مِنْ دُونِ اللّٰهِ) الله تعالی‌دن باشقه (وَیَحْسَبُونَ اَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ) هم گمان قیلور

بولدیلر آنلر اوزلرینی توغری یولغه کونلگوچیلر دیوب (یا بنی آدم) ای آدم اوغللری بعضیلر اوشبو خطابنی عامدر مؤمن هم کافرنی شاملدر دیورلر وکوبراك مفسرلر بو اورنده خطاب مسلمانلرغه‌غنه خاصدر دیمشلر عرب مشرکلرندن بر جماعت ایرلری هم خاتونلری کعبة‌الله‌نی یالانغاچ کوینچه طواف قیلورلرو ایدی وبنی عامر قبیله‌سی احرامده وقتلرنده‌حیوان ایتی‌آشاودن صافلانورلر ایدی اوشبو اشلری ایله آنلر اوزلری کعبه‌نی تعظیم قیلامز دیوب خیال قیلورلر ایدی مسلمانلر هم‌شول اشلرگه میل ایتوب کعبة‌الله‌نی تعظیم قیلو بزلرگه بیگراکده تیوش دیدیلر بس‌حق سبحانه وتعالی مسلمانلرنی اول اشلردن طیوب بیوردیکم ای‌آدم اوغللری (خذوا زینتکم) توتوکز زکیوملرکزنی یعنی یالانغاچ بولما کز اوستلرکزگه کیوملرکزنی کیوکز (۱) (عند کل مسجد) هر بر مسجد قاشنده یعنی طواف قیلغانده هم نماز اوقوغانده یالانغاچ بولماکز پاك بولغان کیوملرکزنی کیوکز (وکلوا واشربوا) هم آشاکز واچکز یعنی مشرکلر شکللی احرامده وقتکزده حیوان ایتینی هم سوتنی اوزکزگه حرام قیلماکز بلکه حلال‌نعمتلرنی آشاکزهم اچکز (ولا تسرفوا) وچیکدن چقماکز چامادن طشن هم طویغاندن آرتق آشاو واچو برله (انه لا یحب المسرفین) درستلکده خدای تعالی دوست توتماس وسویماس اسراف ایتکوچیلرنی وچیکدن چقغوچیلرنی (قل) ایتکل ای محمد علیه‌السلام (من حرم زینة‌الله) کم حرام قیلغاندر الله تعالی بیرگان زینت‌نی یعنی اوستکه کیه تورغان کیوملرنی (التی اخرج لعباده) آندایین زینتنی وکیوملرنی کم چغاردی خدای تعالی آنی اوز قدرتی ایله بنده‌لری اوچون اوسه تورغان اولنلردن چغاردی مامقدن وسوسدن بولغان کیوملرنی هم حیوانلردن چغاردی یوندن ویفاکدن بولغان کیوملرنی (والطیبات من الرزق) دخی کم حرام قیلغاندر یخشی وپاکیزه بولغان نعمتلرنی رزقدن یعنی اوستکه کیه تورغان کیوملر هم آشی تورغان حلال نعمتلر برسیده حرام توگلدر بس اول مشرکلرنك یالانغاچ طواف قیلولری هم احرام باغلاغاچ ایت آشاودن صافلانولری وحیوانلرنك قایسیلرینی حرام قیلولری همه‌سی باطل اشلردر (قل) ایتکل‌سن (هی للذین آمنوا) اول زینت وکیوملر هم پاکیزه نعمتلر ایمان کیلتورگان کمسه‌لر اوچوندر (فی الحیوة الدنیا) اوشبو دنیا ترکاکنده یعنی الله تعالی اول نرسه‌لرنی اصالة مؤمنلر اوچون یاراتقاندر کافرلر مؤمنلرگه ایاروب‌کنه دنیاده اول نرسه‌لر ایله فائده‌لانورلر واوشبو زینتلر ونعمتلر ایمان اهلینه‌گنه بولور (خالصة) غالص

۱) اوشبو آیت کریمه نمازده عورت اورتونمك فرضلقینه دلیلدر ایر کشی‌نك عورتی کمدکدن تزگه قدر بولغان اورندر الدی‌هم آرطی‌بارچه‌سی عورتدر آزاد خاتون‌نك بارچه تنی عورتدر مگر یوزی هم ایکی‌اوچلری هم طوبقدن تیوبان آیاقلری عورت بولماس نماز اوقوغانده عورتی آچق بولسه اول نماز درست بولماس طهارتسز اوقوشکالیدر عورت اورتو بالغ بولغان کشیلرگه هر وقت فرضدر عورتنی آچماق حرامدر ضرورت بولماغانده هیچ درست بولماس اولوغ گناهدر اوزخاتونندن باشقه کشیلر برله حمامغه کرگانده اولونگوسز یالانغاچ حالنده کرگان کشی فاسقدر گواهلغی قبول ایتولماس دیمشلر بیك صاقلانو لازمدر بزنك اوشبو ولایتمزده بو اشنی بیك ینگل صایوب بوطوغریده مساهله قیلالر یخشی‌غنه معرفتلی کشیلر عمومی مونچه‌لرغه اولونگوسز کرالر بیك‌ناچار عادتدر لمؤلفه

اوزلرینه کافرلر هیچده شریك بولماسلر (یَوْمَ الْقِیٰامَةِ) قیامت کونده یعنی آخرتده منگولك جنت نعمتلری وجنت کیوملری مؤمنلرنك اوزلرینه کنه بولور کافرلر که آندن اولوش بولماس (کَذٰلِكَ) اوشانداق یعنی نتاك کم اوشبو حکملرنی تفصیل ایندك شونك کبی (نُفَصِّلُ الْاٰیٰاتِ) بز تفصیل قیلورمز آیتلرنی وآیروب بیان ایتارمز (لِقَوْمٍ یَعْلَمُونَ) شول گروه اوچون کم بلورلر وفهم قیلورلر (قُلْ) ایتکل سن ای محمد علیه السلام (اِنَّمٰا حَرَّمَ رَبِّیَ) موندن باشقه توگلدرکم حرام قیلدی منم پروردکارم (الْفَوٰاحِشَ) اولوغ گناهلرنی کفر وشرك هم باشقه گناه کبیره‌لر کبی (مٰا ظَهَرَ مِنْهٰا) ظاهر وآشکارا بولغانینی حرام قیلدی اول گناهلردن (وَمٰا بَطَنَ) هم یاشرن بولغانینی ده حرام قیلدی (وَالْاِثْمَ) دخی کچکنه گناهلرنی حرام قیلدی (وَالْبَغْیَ بِغَیْرِ الْحَقِّ) دخی حقلقدن باشقه ظلملق قیلونی حرام قیلدی بغیر الحق دیگان سوزی تاءکید اوچوندر ظلم نك حقلق بر له بولغانی بوقدر البته همه‌سی حقلقدن باشقه بولور (وَاَنْ تُشْرِکُوا بِاللّٰهِ) دخی حرام قیلدی خدای تعالی سزنك ایتما کنزنی الله اوزرینه (مٰا لَا تَعْلَمُونَ) شول نرسه‌نی کم سز بلماس سز آنی یعنی خدای تعالی گه افترا قیلوب هیچده حرام برلماغان نرسه‌لرنی خدای حرام قیلدی دیب ایتونی حرام قیلدی (وَلِکُلِّ اُمَّةٍ اَجَلٌ) وهر گروهنك بیلگولانگان اجل مدتی باردر کم شول مدت یتکاچ البته اولمی قالماس یا که مؤمنلردن باشقه هر بر گروه اوچون بیلگولانگان هلاکلك وعذاب وقتی باردر (فَاِذٰا جٰاءَ اَجَلُهُمْ) بس هرقایچان کیلسه وایرشسه آنلرنك تقدیر قیلنغان مدتلری یعنی اولوم یا که عذاب وقتی ایرشسه (لٰا یَسْتَأْخِرُونَ سٰاعَةً) کیچکدرلماسلر آنلر برگنه ساعتده (وَلٰا یَسْتَقْدِمُونَ) هم الگاریده بولماسلر وآشقدرلماسلرده یعنی تقدیر ایتولگان اجل وقتندن بیك آزغنه الگاریده اولمه‌سلر هم بیك آزغنه صوگنده قالماسلر بواورنده ساعت بیك آز وقصقه وقت معناسنده در (یٰا بَنِی اٰدَمَ) ای آدم اوغللری (اِمّٰا یَأْتِیَنَّکُمْ رُسُلٌ مِنْکُمْ) اگر کیلسه سزلرگه سزنك اوز جنسگزدن بولغان پیغمبرلر (یَقُصُّونَ عَلَیْکُمْ اٰیٰاتِی) اوقورلر اول پیغمبرلر سزلرگه منم گتابمنك آیتلرن یا که سزگه شریعت حکملرن بیان قیلورلر (فَمَنِ اتَّقیٰ) بس هرکم صافلانسه کفر وشرکدن (وَاَصْلَحَ) هم توزوك قیلسه اوزینك اشلرن یعنی ایمان کیلتورب ایدگو عملرلر اشلاسه (فَلٰا خَوْفٌ عَلَیْهِمْ) بس بوقدر هیچ قورقو آنلرغه عذابدن (وَلٰا هُمْ یَحْزَنُونَ) دخی قایغورور بولماسلر آنلر ثوابدن محروم بولوب (وَالَّذِینَ کَذَّبُوا بِاٰیٰاتِنٰا) وشول کمسه‌لرکم یالغانغه توتدیلر بزنك آیتلرمزنی (وَاسْتَکْبَرُوا

عنها) هم باش طارتديلر آيتلر مزگه ايمان كيلتورودن (أولئك أصحاب النار) اوشبو
گروه اوط اهللرىدر وآنلرنك اورنلرى تموغ اوطيدر (هم فيها خالدون) آنلر
اول اوطده منگو قالغوچيلردركم هيچده چغارلماسلر (فمن أظلم) بس كمدر ظالم راك
(ممن افترى على الله كذبا) الله تعالى اوزرينه يالغاننى افترا قيلغان كمسه دن خدابنك
شريكى باردىوب (أو كذب بآياته) يا ايسه خداى تعالى نك آيتلرينى يالغانغه توتقان
كمسه دن يعنى ايك ظالمراك كشيلر خدابنك شريكى باردىوب يالغان افترا قيلغان
هم خدابنك آيتلرينه اشانماغان كشيلردر (أولئك) اوشبو گروه يعنى خدايغه افترا
ايتكان وآيتلرنى يالغانغه توتقان كمسه لر (ينالهم) ايرشور آنلرغه (نصيبهم من
الكتاب) آنلرنك اولوشلرى لوح المحفوظدن يعنى آنلر اوچون تقدير ايتولگان
ولوح المحفوظده يازلغان جزا وعذاب آنلرغه ايرشور يا كه عمل دفترارنده يازلغان
عمللرينك جزاسى آنلرغه ايرشور (حتى اذا جاءتهم) تاكم هر قايچان كيلسه لر
آنلرغه (رسلنا) بزنك يبارگان ايلچيلريمز يعنى اولوم فرشته سى هم آنك اعوانلرى
كيلسه لر (يتوفونهم) وفات ايتدرورلر آنلرنى وجانلرينى آلورلر يعنى اول فرشته لر
آنلرنك جانلرينى آلورغه ديب كيلسه لر (قالوا) ايتورلر اول فرشته لر آنلرغه
خورلاو يوزندن (أين ما كنتم تدعون من دون الله) قايده در شول نرسه كم سز
عبادت قيلور ايدكز وطابونور ايدكز آكا خداى تعالى دن باشقه يعنى سزلرنك
طابونغان پوتلركز فايده بوكون سزلردن خدابنك عذابينى منع قيلسونلر وسزنى
قوتقارسونلر ديورلر (قالوا) ايتورلر كافرلر فرشته لر سوزينه جواب بيروب (ضلوا
عنا) اول پوتلرمز ومعبودلرمز بزلردن يوغالدىلر آنلردن بزگه هيچ مدد ويارديم
بولمادى ديورلر (وشهدوا على أنفسهم) هم گواهلق بيرورلر آنلر اوز نفسلرى
ضررينه يعنى اقرار قيلورلر (أنهم كانوا كافرين) شويله ديوب كم بولديلر آنلر
كافرلر هم اشانماوچيلر خدابنك آيتلرينه وپيغمبرلرينه (قال ادخلوا) ايتور خداى تعالى
اول كافرلرگه قيامت كونده يا كه خداى تعالى نك امرى ايله برفرشته ايتور كركز سز
اى كافرلر (فى أمم قد خلت من قبلكم) سزدن الگارى اوتكان امتلر آراسنده
(من الجن والانس) پريلردن هم آدميلردن يعنى سزدن اوّل دنياغه كيلوب كيتكان
پريلرنك هم آدميلرنك كافرلرى ايله برگه كركز (فى النار) تموغ اوطينه بس آنلردن
عناد وتكبرلك لرى آرتوغراق بولغانلرى باشقه لرندن آلده تموغغه كرورلر (كلما
دخلت أمة) هر بركرگانى زمانده تموغغه كافرلاردن برگروه (لعنت أختها) لعنت

قیلور اول گروه اوزینك دین قرنداشی بولغان ایکنچی گروهنی یعنی یهودیلر یهودیلرگه ونصرانیلر نصرانیلرگه ومجوسیلر مجوسیلرگه لعنت اوقورلر (حَتّٰی اِذَا ادّٰارَکُوا فِیهَا جَمِیعًا) تاکم هرقایچان بربرسینه قاوشسه‌لر آنلر وبرگه جیولسه‌لر نموغه بارچه‌لری (قَالَتْ اُخْرٰیهُمْ) ایتورلر آنلرنك صوکندن کرگانلری وایارگوچیلری (لِاُولٰیهُمْ) اوّلکیلری وایارلمش اولوغلری حقنده یعنی کافرلرنك عوامل‌ری واولوغلرغه ایاروب اش قیلغانلری اوزلرینك اولوغلری ومتبوعلری طوغریسنده خدای تعالی‌گه یالیاروب ایتورلر (رَبَّنَا هٰؤُلَاءِ اَضَلُّونَا) ای بزنك ربیمز اوشبو کمسه‌لر بزنی آزدردیلر وتوغری یولدن آداشدردیلر (فَاٰتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا) بس سن بیرگل آنلرغه ایکی اولوش عذابنی (مِنَ النَّارِ) اوطدن یعنی بز اوشبو اولوغلرمزغه ایاروب ایمان کیلتورودن باش طارتدق وکافر بولدق بس سن آنلرغه بزگه بیرگان عذاب قدرلی ایکی اولوش عذاب بیرگل براولوش عذاب اوزلرینك ضلالتی اوچون وبراولوش بزنی آزدرغانلری اوچون دیورلر (قَالَ) ایتور خدای تعالی (لِکُلٍّ ضِعْفٌ) همه‌لرکزگه‌ده ایکی اولوش عذابدر اولوغلرکزغه ضلالتلری وآزدرولری اوچون ایارگوچیلرگه کفر وتقلیدلری اوچون (وَلٰکِنْ لَا تَعْلَمُونَ) ولکن سز بلماس سز آی یعنی بربرکزنك عذابینی بلماس سز (۱) (وَقَالَتْ اُولٰیهُمْ لِاُخْرٰیهُمْ) هم ایتورلر اول کافرلرنك اوّلکیلری صوکغیلرینه یعنی اولوغلری ایارگوچیلرگه ایتورلر شویله دیوبکم (فَمَا کَانَ لَکُمْ عَلَیْنَا مِنْ فَضْلٍ) بس بوقدر سزنك بزنك اوزرمزگه آرتوقلقکز تاکم بزگه عذاب یکلراك بولسون دیوب دعوا قیلور ایدکز بلکه کافرلکده سزنك ایله بز همه‌مز برتیگزمز (فَذُوقُوا الْعَذَابَ) بس طاتوکز سز هم عذابنی بزنك شکللی (بِمَا کُنْتُمْ تَکْسِبُونَ) شول نرسه سببلی‌کم سز کسب قیلور بولدکز واشلار ایدکز کفر وشرکدن هم باشقه یاوزلقلردن دنیاده وقتده (اِنَّ الَّذِینَ کَذَّبُوا بِاٰیَاتِنَا) دزستلکده شول کمسه‌لرکم بالغانغه توتدیلر بزنك آیتلرمزنی (وَاسْتَکْبَرُوا عَنْهَا) هم باش طارتدیلر عناد وتکبرلك‌لری سببلی آیتلرمزگه ایمان کیلتورودن وفرمانغه بوی صونودن (لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ) آچولماس آنلر اوچون (اَبْوَابُ السَّمَاءِ) کوك ایشکلری یعنی آنلرنك دعالری ایله کوك ایشکی آچولماس یاکه آنلرغه رحمت اینو اوچون آچلماس یاکه آنلرنك عمل‌لری وارواحلری کوتارلور اوچون کوك ایشکی آچولماس بلکه اول کافرلرنك جانلری برلر آستوندہ سجین‌ده بولور بوقاری کوتارلماس (وَلَا یَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ) هم کرماسلر آنلر جنتکه (حَتّٰی یَلِجَ الْجَمَلُ) تاکم کرگانگه‌چه توه (فِی سَمِّ الْخِیَاطِ) اینه‌نك تیشوگینه

۱) یعنی بو جهتدن اوّلکیلرنك گناه‌لری کوبدر چونکه صوکغیلرغه یاوز عادتنی قالدردیلر وآنلرنك ضلالتلرینه سبب‌چی بولدیلر وبر حسابدن صوکغیلرنك گناه‌لری کوبراکدر زیراکه آنلر اوّلکیلرنك حالیلریمی ایشتمسه‌لرده عبرت آلماسدیلر (تفسیر جمالی

خداى تعالى آيتلرنى يالغانغه توتقان هم ايمان كيلتورودن باش طارتقا ، كشيلرنك جنتكه كرولرينى محال اشكه تعليق قيلدى نوه اينه كوزندن اوتمى توروب اول كافرلر جنتكه كرماسلردىدى توهنك اينه كوزندن اوتماكى عادتده محالدر بس كافرلرنك هم جنتكه كرولرى محال بولور مراد آنلر هيچده جنتكه كرماسلر وعذابدن قورتولماسلر ديمكدر (وَكَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُجْرِمِينَ) واوشانداق بز جزا بيرورمز گناه قيلغوچيلرغه يعنى كافرلرگه (لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ) بولور انلرغه تموغ اوطندن توشاك كم آكا اولطرورلر (وَمِنْ فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ) هم بولور آنلرنك اوستلرندن اورتولر وقاپلاولر اوطدن يعنى آستلرنده هم اوستلرنده اوط بولور تمام اوط اچنده قالورلر (وَكَذٰلِكَ نَجْزِى الظّٰالِمِينَ) واوشانداق بز جزا بيرورمز بارچه كافرلرگه (وَالَّذِينَ اٰمَنُوا) وشول كمسه‌لركم ايمان كيلتوردىلر وخداى تعالى گه هم پيغمبرگه اشاندىلر (وَعَمِلُوا الصّٰالِحٰاتِ) دخى ايدگو عمللر اشلادىلر ايدگو عمللر بيك كوب بولوب بارچه‌سنى اشلهرگه كشينك طاقتى يتماگانلك سببلى بيورورمز (لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا) تكليف ايتماسمز وبيورماسمز هيچ بر كشيگه مگر كوچى يتكان اش برله‌گنه تكليف ايتارمز (اُولٰئِكَ) اوشبو كمسه‌لر يعنى ايمان كيلتورگان وايزگو عمللر اشلهگان كشيلر (اَصْحٰابُ الْجَنَّةِ) جنت اهللريدر واورنلرى جنتدر (هُمْ فِيهَا خٰالِدُونَ) آنلر اول جنتده منگو قالغوچيلردر هيچده چغارلماسلر (وَنَزَعْنَا) هم آلدقبز وكيتاردك (مَا فِى صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ) آنلرنك كوكراكلرنده بولغان نرسه‌نى حسدوكينه‌دن يعنى جنت اهلينك كوڭللرنده هيچده كونچيلك وكينه هم دشمانلق سببلرى بولماس (تَجْرِى مِنْ تَحْتِهِمُ الْاَنْهٰارُ) آغار آنلرنك سرايلرى آستوندن يلغه‌لر آنلرغه لذت وراحتلك اوچون (وَقَالُوا) هم ايتورلر جنت اهلى اوزلرينك منزللرنى كورگاچ (اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى) بارچه حمد وثنا شول خداى تعالى گه‌دركم (هَدٰانَا لِهٰذَا) كوندردى اول بزنى اوزينك فضلى برله اوشبو اورنغه ياكه اوشبو جنتكه كروگه سبب بولغان عملگه كوندردى (وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِىَ) وبزلر كونلور بولمادق اوز قوتيمز ايله (لَوْلَا اَنْ هَدٰانَا اللّٰهُ) اگر كوندرگان بولماسه ايدى بزنى الله‌تعالى يعنى اگر الله‌تعالى اوزينك فضلى ورحمتى ايله بزلرنى هدايت قيلغان بولماسه بز اوزلگيمزدن جنت يولينى طابا آلماس ايدك وضلالتده قالورايدك (لَقَدْ جَاءَتْ) تحقيق كيلديلر (رُسُلُ رَبِّنَا) پروردكارمزنك يبارگان رسوللرى (بِالْحَقِّ) حقلق وطوغريلق برله يعنى خداى تعالى بزلرگه پيغمبرلر يباردى شول پيغمبرلرنك مدد ويارديملرى ايله

طوغری بولنی طابدق و اوشبو سعادتکه ایرشدك دیورلر (وَنُودُوا) دخی ندا ایتولورلر آنلر یعنی خدای تعالی‌نك امری ایله فرشته‌لر جنت اهلینه ندا قیلورلر (اَنْ تِلْكُمُ الْجَنَّةُ) شویله دیوب‌کم اوشبو جنت‌کم دنیاده سزگه آنك ایله وعده ایتولکان ایدی (اُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ) میراث ایتوب بیرلدکز ووارث بولدکز سز اول جنتکه دنیاده اشلاگان عمللرکز سببلی محنت ومشقتسز میسر بولغانغه کوره میراث ایتوب بیرلدی دیدی چونکه میراث مالی هم شولای کشیگه محنتسز حاصل بولور یاکه مراد کافرلرنك جنتده کی منزللری مؤمنلرگه میراث ایتوب بیرلدی دیمکدر زیراکه خبرده کیلمشدر کم هر کشی‌نك جنتده بر منزلی بولور اوشانداق تموغده هم بر منزلی بولور مؤمنلرنك تموغداغی منزللری کافرلرگه وکافرلرنك جنتده کی اورنلری مؤمنلرگه میراث بیرلور (وَنَادَى اَصْحَابُ الْجَنَّةِ) وندا قیلورلر جنت اهللری (اَصْحَابَ النَّارِ) تموغداغی کمسه‌لرگه (اَنْ قَدْ وَجَدْنَا) شویله دیوبکم درستلکده بز طابدق (مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا) ربیمز بزگه وعده قیلغان نرسه‌نی حق وطوغری یعنی خدای تعالی بزگه وعده ایتکان ثوابلر هم جنت نعمتلری همه‌سی بزگه حاصل بولدی (فَهَلْ وَجَدْتُمْ) ایا بس طابدکزمو سزلر هم (مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا) پروردکارکز سزگه وعده قیلغان نرسه‌نی حق وطوغری یعنی سزگه‌ده خدای تعالی وعده ایتکان عذاب وعقوبتلر بولدیمو دیورلر (قَالُوا نَعَمْ) ایتورلر تموغداغی کمسه‌لر جنت اهللرینه جواب بیروب بلی بز هم طابدق خدای تعالی ایتکان عذابلر بزگه ایرشدی دیورلر (فَاَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ) بس ندا قیلور وقچقرور بر قچقرغوچی آنلر آراسنده اول ندا ایتکوچی اسرافیل علیه السلام در دیمشلر (اَنْ لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظّٰالِمِينَ) شویله دیوبکم خدای تعالی‌نك لعنتی کافرلر اوزرینه بولغوچیدرکم خدای‌دن باشقه‌غه عبادت قیلولری برله آنلر ظلم‌لق ایتدیلر وظالم بولدیلر (الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ) آندایین ظالملر وکافرلرکم آنلر طیارلر خدای تعالی‌نك یولندن یعنی آدمیلرنی ایمان کیلتورودن طیارلر (وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا) هم استارلر آنلر خدای تعالی‌نك یولینه فکفرلق وحقسزلقنی یعنی اسلام دینی‌نك عیبی‌نی ازلارلر هم آنی باطل ایتوب کورساتما کچی بولورلر (وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ كَافِرُونَ) وآنلر اوزلری آخرتکه انکار ایتکوچیلردر (وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ) وجنت ایله تموغنك آراسنده پرده باردر یاکه جنت اهلی ایله تموغ اهللری آراسنده پرده باردرکم اول پرده شهرنك قلعه‌سی وکرپیچی کبیدر آکا اعراف دیولور امام زاهدی قولنچه اعراف جنت ایله تموغنك آراسنده آق یفاردن بولغان بیوك تپه‌در

(وَعَلَى الْأَعْرَافِ رِجَالٌ) واعراف اوزرنده ایرلر بولورلرکم (يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمَاهُمْ) طانورلر آنلر جنت وتموغ اهللرینك هرقایوسنی آنلرنك علامتلری ایله یعنی اعرافده گی کشیلر جنتنی هم تموغنی کوروب جنت وتموغ اهللرینی طانورلر وبلورلر زیراکه جنت اهلینك یوزلری آق ونورلی بولور تموغ اهلینك یوزلری قارالغان بولور (۱) (وَنَادَوْا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ) هم ندا قیلورلر وچقرورلر اعرافده گی کمسه‌لر جنت اهالرینه آنلرنی فوتلاب (أَنْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ) شویله دیوبکم سلام بولسون سزلرگه ای جنت اهللری یاکه سلامتلك سزلرگه دیورلر (لَمْ يَدْخُلُوهَا) کرمادیلر اول اعراف اهلی اوزلری جنتکه (وَهُمْ يَطْمَعُونَ) وآنلر طمع قیلورلر وامید ایتارلر جنتکه کرونی یعنی اولوقتده آنلر جنتکه کرما گان بواورلر جنت اهلینی کورب قزغورلر وجنتکه کرونی امید قیلورلر عاقبت خدای تعالینك فضلی ایله اعراف اهلی هم جنتکه کرورلر جنتکه ایك صوکندن کروچی‌لر شولار بولورلر دیمشلر (۱) (وَإِذَا صُرِفَتْ أَبْصَارُهُمْ) وهر قایچان دوندرلسه اول اعراف اهلینك کوزلری (تِلْقَاءَ أَصْحَابِ النَّارِ) تموغ اهلی طرفینه یعنی هرقایچان اعرافداغی کمسه‌لر تموغ طرفینه قاراب تموغده عذاب قیلونا تورغان کمسه‌لرنی کورسه‌لر (قَالُوا) ایتورلر آنلر خدای تعالیگه صغنوب (رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا) ای بزنك ربیمزسن قیلماغل بزنی (مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ) ظالملرگروهی ایله برگه یعنی کافرلر ومشرکلر ایله برگه بزنی هم تموغغه صالماغل دیورلر (وَنَادَى أَصْحَابُ الْأَعْرَافِ) دخی ندا قیلورلر وچقرورلر اعرافداغی کمسه‌لر (رِجَالًا يَعْرِفُونَهُمْ بِسِيمَاهُمْ) شول ایرلرگه‌کم طانورلر اوزلری آنلرنی علامتلری ایله یعنی تموغده عذاب قیلونا تورغان کافرلردن قایسیلرینی علامتلری ایله طانوب شولارغه قچقرورلر (قَالُوا) ایتورلر آنلرغه اعراف اهلی (مَا أَغْنَى عَنْكُمْ) دفع قیلمادی وکیتارمادی سزلردن عذابنی (جَمْعُكُمْ) سزنك مال جیولرکز دنیاده وقتکزده یاکه کوب دوستلرکز ویارمچیلرکز سزنی بوکون عذابدن قوتقارمادی (وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ) دخی شول نرسه‌کم باش طارتور بولدکز سز حق سوزدن وطوغری بولدن یعنی اعراف اهلی تموغده عذاب قیلونا تورغان ابوجهل هم ولید بن مغیره وعاص بن وائل کبی مشرکلرنك اولوغلرینی طانوب شولارغه ایتورلر سزنك دنیاده جیغان مال ودولتلرکز هم دوست ایشلرکز هم تکبرلك قیلوب حقلقدن باش طارتولرکز برسیه بوکون سزلرنی عذابدن قوتقارا آلمادی وسزگه فائده بیرمادی دیورلر صکره اعراف اهلی جنتده بولغان بلال وعمار هم صهیب وسلمان کبی صحابه‌لرنك فقیرلرینه اشارت قیلوب

۱) روایت ایدلمشدر اعراف برسور وقلعه‌درکم جنت ایله تموغ آراسنده بولور اعراف اهلی کملر ایدکی طوغری سنده اهل تفسیر اختلاف ایتمشلردر ابن عباس رضی الله عنهمادن منقولدر کم اعراف اهلی ایدگولك هم یاوزلقلری میزانده برتیگز کیلگان کشیلردر ایدگولکلری آنلرنی تموغغه کرودن فوتقارور وباوزلقلری جنتکه کرودن منع قیلور شوندایین کمسه‌لرنی اعرافده توقتاتورلر صکره الله تعالی تلاگان مدت اوتکاندن صوك آلمر جنتکه کرورلر وبعضیلردپمشلردر اعراف اهلی شول کمسه‌لردرکم آتا آنالری‌نك راضیلقندن باشقه صوغشقه کیتوب شهید بولورلر آنلر خدای تعالی یولنده شهید بولغانلرلری اوچون تموغدن فورتلورلر لکن آتا وآنالری راضی بولماغا

تلقدن جنتكه كرا آلماسلر.

تموغلغی کافرلرگه ایتورلر (اَهٰؤُلَآءِ الَّذِينَ اَقْسَمْتُمْ) ایااوشبولرمودر شول کمسه لرکم سز دنیاده وقتکزده آنط ایتار ایدکز (لَا يَنَالُهُمُ اللّٰهُ بِرَحْمَةٍ) ایرشدرماس خدای آنلرغه رحمتنی دیوب یعنی ابو جهل هم ولید بن مغیره شکللی مشرکلرنك اولوغلرینه ایتورلر سزلر دنیاده اوشبو بلال وعمار کبی فقیر صحابه لرنی خورلاب اوزکزنی اولوغ توتوب بو فقیرلرنی خدای جنتکه کرتماس دیوب آنط ایته ایدکز بوکون قارا کز شول سز خورکورکان فقیرلر توکلمو دیوب جنتده بولغان فقیر صحابه لرنی کورساتورلر اعراف اهلی اوشبو سوزلرنی ایتوب بوشاغانلرندن صوك حق سبحانه وتعالی فضل وکرمی ایله آنلرغه بیورور (اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ) کرکزسز جنتکه (لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمْ) یوقدر هیچ قورقو سزلرکه (وَلَآ اَنْتُمْ تَحْزَنُونَ) هم سز قایغورور بولماسسز (وَنَادٰٓى اَصْحٰبُ النَّارِ) دخی ندا قیلورلر تموغ اهللری (اَصْحٰبَ الْجَنَّةِ) جنت اهلینه (اَنْ اَفِيضُوا) شویله دیوبکم قویوکزسز ای جنت اهللری (عَلَيْنَا مِنَ الْمَآءِ) بزنك اوزرمزکه صودن یعنی بزکه بر آزغنه جنتده کی صودن بیرکز تاکم اچوب صوصاومزنی باصیق (اَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ) یاایسه بیرکزسز بزکه الله تعالی سزکه رزقلاندرغان نرسه دن یعنی جنت نعمتلرندن بزکه بر آزغنه بیرکز تاکم آشاب آچلقمزنی کیتارایك دیوب یالنورلر (قَالُوا) ایتورلر جنت اهلی آنلرغه جواب بیروب (اِنَّ اللّٰهَ حَرَّمَهُمَا) درستلکده الله تعالی حرام قیلغاندر جنتنك طعامینی هم شرابینی (عَلَى الْكٰفِرِينَ) کافرلر اوزرینه شول سببلی بز سزکه صوراغانکزنی بیرا آلماسمز (الَّذِينَ اتَّخَذُوا) شوندای کافرلرکه کم توتدیلر آنلر (دِينَهُمْ لَهْوًا وَلَعِبًا) اوزلرینك دینلرینی وعیدلرینی بوش اش ایتوب هم اویون ایتوب مشرکار بیرامله رنده کعبه تیکراسنه جیولوب تورلی اویون وکولکی هم فائده سز اشلر ایله اونکارورلر ایدی (وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا) هم مغرور قیلدی وآلدادی آنلرنی دنیا ترکلکی تاکم اولومنی وآخرتنی تمام اونوطدیلر (فَالْيَوْمَ نَنْسٰهُمْ) بس اوشبو کون بز اونوطورمز وقالدرورمز آنلرنی تموغده (كَمَا نَسُوا) نتاك کم اونوطدیلر اول کافرلر اوزلری وخاطرلرینه کیلتورمادیلر (لِقَآءَ يَوْمِهِمْ هٰذَا) اوشبو کونلرینه یولوقونی یعنی قیامتنی اونوطدیلر (وَمَا كَانُوا بِاٰيٰتِنَا يَجْحَدُونَ) هم نتاك کم انکار قیلور ایدیلر آنلر بزنك آیتلرمزنی تکبر وعنادلری سببلی (وَلَقَدْ جِئْنٰهُمْ) وتحقیق بز کیلتوردك اول کافرلرکه (بِكِتٰبٍ) شول کتابنی کم (فَصَّلْنٰهُ) تفصیللاب بیان ایتدکبز آنك معنالرینی (عَلٰى عِلْمٍ) علم وبلو اوزرینه یعنی علم قدیمیمز ایله بلوب طوغری

تلقدن جنتکه کرا آلماسلر. صکره آنلرهم جنتکه کرورلر وبعضیلر قولنچه اعراف اهلی زمان فترتده یعنی هیچ بر پیغمبر کیلماکان هم دین وشریعت بولماغان زمانده دنیاغه کیلوب کیتکان کمسه لردر برر وایتده اعراف اهلی مشرکلرنك یاشلکده اولکان بالالریدر یاکه مؤمنلردن پیغمبرلر هم شهیدلر کبی اولوغ درجه ایالریدرکم آنلر اعراف اوزرینه چغوب جنت هم تموغنی وآنلرنك اهللرن کورورلر یاکه ایرلر صورتنده فرشته لر بولورلر والله تعالی اعلم تبیاندن

بيان ايتدك (وهدى) هم توغرى يولنى كورسانوچى ايتوب كيلتوردك اول كتابنى (ورحمة) دخى رحمت ايتوب كيلتوردك (لقوم يؤمنون) شول گروه اوچونكم ايمان كيلتورورلر واشانورلر آكا (هل ينظرون الا تأويله) ايا كوتارلرمو اول كافرلر يعنى كوتماسلر هيچ نرسه‌نى مگر كوتارلر اول كتابنك تأويلينى يعنى آنك عاقبتى‌نى هم آنده ايتولگان وعده‌لرنك وعذابلرنك كيلوون كوتارلر (يوم يأتى تأويله) شول كونده كم كيلور آنك تلويلى وظاهر بولور اول كتابده ايتولگان وعده‌هم وعيدلر هم ثواب وعذابلر يعنى قيامت كونده (يقول الذين نسوه) ايتورلر اول كتابنى اونوطقان وقويغان كمسه‌لر (من قبل) موندن الگارى يعنى دنياده وقتلرنده قرآنغه اشانماينچه آكا التفات ايتماگان كافرلر قيامت كونده قرآن‌نك حقلغى ظاهر بولغاچ ايتورلر (قد جاءت رسل ربنا) تحقيق كيلگان ايدى‌لر پروردكارمزنك ييارگان رسوللرى (بالحق) حقلق وطوغريلق برله يعنى پيغمبرلرنك بزگه ايتكان سوزلرى وكورسانكان يوللرى طوغرى ايدى شولاى بولسه‌ده بز آنلرغه ايمان كيلتورمادك وآنلرنى تكذيب ايتدك بزنك حال‌لرمز بوكون نچوك بولور (فهل لنا من شفعاء) بس ايابولورمو بزنك اوچون شفاعت ايتكوچيلر (فيشفعوا لنا) تاكم شفاعت قيلسه‌لر بزگه اوشبو چيتون كونده (أو نرد) يا ايسه بز كيرى قايتارلورمزمو دنياغه (فنعمل غير الذى كنا نعمل) بس اشلاساك بز اوّلده اشلاگان اشلرگه باشقه‌نى يعنى يا ثادن دنياغه كيرى قايتارلساق اوّلگى شكلى كافر ومشرك بولماس ايدك بلكه ايمان كيلتورب ايزگو عمل‌لر اشلار ايدك ديورلر لكن اولكونده آنلر اوچون هيچ بر شفاعتچيده بولماس ياكادن دنياغه قايتو هم بولماس (قد خسروا أنفسهم) تحقيق زيان قيلديلر آنلر اوز نفسلرينه كم عمرلرينك سرمايه‌سينى كفر وشرك هم پوتقه طابونو ايله ضايع اونكاردىلر ويوغالتديلر (وضل عنهم) هم يوغالدى آنلردن (ما كانوا يفترون) شول نرسه كم افترا قيلور ايدىلر ويالغان ايتور ايدىلر يعنى پوتلرنى خدانك شريكلريدر خداى تعالى قاشنده شفاعتچيلرمزدر ديوب يالغانلارلر ايدى شول پوتلرى بوكون آنلردن يوغالدى يانلرنده يوق (ان ربكم الله الذى) درستلكده سزنك ربكز وخدايكز شول الله تعالى ذكركم (خلق السموات والأرض) يارلتدى اول كوكلرنى هم يرلرنى (فى ستة أيام) آلتى كون مقدارنده دنيا كونلرندن (١) (ثم استوى على العرش) صكره قرار ايتدى آنك امرى عرش اوزرينه يعنى عرشنى يارانونى اراده قيلدى بس امر وفرمانى عرش اوزرينه مستوى بولدى يا كه مستولى

١) يا كنه مراد آخرت كونلرندن آلتى كون مقدارنه يارانديى ديمكدر كم آخرت كونلرندن هر بركون ايللى مناك يل برابرنده‌در لكن اوّلگى قول يعنى دنيا كونلرندن آلتى كون مقدارنه بولماقى اصح هم مشهوردر حق سبحانه وتعالى بارچه عالمنى كن ديوب ايتمك ايله برصولوده يارانوبرغه قادردر شولاى بولسه‌ده آلتى كون مقدارنده يارانووى هراشده صبر وتأنى كراك ايدكينى هم آشوغو وصبرسزلق مناسب توگل ايكانينى بنده‌لرينه بلدرمك اوچوندر فتاك كم العجلة من الشيطان والتأنى من الرحمن خبرده كيلمشدر مواهب

وغالب بولدى عرش اوزرينه اگرچه خداى تعالى بارچه نرسه‌گه مستولى وبارچه نرسه‌لر آنك ملكنده وتحت تصرفنده بولسه‌لرده عرشنى خاصلاب عرشكه مستولى بولدى ديمكى عرش بارچه مخلوقاتدن اولوغراق بولغانلقدندر (٢) لكن بو مقامده حقيقت شولدركم استوآء على العرش صفتى خداى تعالى‌نك بر صفتيدر بلا كيف هم اوشبو جمله متشابهاتدندر آنكا ايمان كيلتورورمز وتأويلينى خداى تعالى گه طابشرورمز (يُغْشِى اللَّيْلَ النَّهَارَ) فاپلار واورتور خداى تعالى قارانغو كيچ ايله‌يافطى كوندزنى (يَطْلُبُهُ حَثِيثًا) طلب قيلور واستار اول كيچه كوندزنى آشوغوچى بولغانى حالده يعنى كوندز آرطندن كيچه وتون بيك تيزلك ايله آشوغوب كيلور اوشانداق تون آرطندن كون شولاى بيك تيز كيلور (وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ) دخى باراتدى خداى تعالى قويباشنى هم آينى (وَالنُّجُومَ) دخى بولدزلرنى باراتدى (مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ) اطاعت اينكوچيار وايارگوچيلر بولغانلرى حالده خداى تعالى‌نك امرينه (أَلَا لَهُ الْخَلْقُ) آگاه بولكزكم اول خداى تعالى گه مخصوصدر ياراتو وبوقدن بار قيلو (وَالْأَمْرُ) دخى امر وفرمان آنكاغنه مخصوصدر كم نچوك تلاسه شولاى بيورور وفرمانينى يورتور (تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ) بلند واولوغ بولدى بارچه عالملرنك پروردكارى وياراتقوچيسى بولغان الله تعالى (ادْعُوا رَبَّكُمْ) اوندا كز پروردكار كزنى وآنكادعا قيلكز (تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً) تضرع وزاريلق قيلو برله هم‌ياشرن يعنى ظاهرده وباطنده اخلاص ايله آنكا عبادت قيلكز (إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ) درستلكده خداى تعالى سويماس چيكدن چقفوچيلرنى يعنى اوزينه مناسب بولماغان درجه‌لرنى صوراب‌دعا اينكوچيلرنى ياكه مستحق بولماغان كشى حقنده باوز دعا اينكوچيلرنى ياكه بيك قاطى چقروب دعا قيلغوچيلرنى سويماس (وَلَا تُفْسِدُوا فِى الْأَرْضِ) وبوزقلق اشلاماكز سز بورده كفر وشرك ياكه ظلم‌لق ايله (بَعْدَ إِصْلَاحِهَا) توزوك اينكاندن صوك اول برنى ايمان وعدللك ايله (وَادْعُوهُ) هم اوندا كز خداى تعالى‌نى وآنكا دعا قيلكز ياكه عبادت قيلكز (خَوْفًا وَطَمَعًا) آنك عذابندن قورقو هم رحمتندن اميد اينو ايله يعنى خوف ايله رجا آراسنده بولغان حالكزده عبادت ودعا قيلكز (إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ) درستلكده الله تعالى‌نك رحمتى (قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ) ياقن بولغوچيدر ايزگولك اينكوچيلرگه (وَهُوَ الَّذِى يُرْسِلُ الرِّيَاحَ) واول خداى تعالى شول ذاتدركم يبارور جيللرنى يعنى اوز قدرتى‌ايله جيللرنى ايسدرور (بُشْرًا بَيْنَ يَدَىْ رَحْمَتِهِ) سويونچ بيرگوچيلر اينوب اول جيللر خداينك رحمتى آلدندن يعنى رحمت يغمورى آلدندن سويونچ

٢) اهل سنة ديديلركه عرش اوزرينه استوآء الله تعالى‌نك بلا كيف صفتيدر يعنى الله‌تعالى‌نك عرش اوزرينه استواسى باردر استقرار وتمكندن منزه بولغانى حالده وعرش بر جسمدركم باشقه جسملرنى همه‌سنى احاطه اينكوچيدر تبيان

بيروب ايسارلر ويغمور ياوماقندن خبر بيرورلر (حَتّٰى اِذَا اَقَلَّتْ سَحَابًا ثِقَالًا) تاكم هر قايچان كوتارسه‌لر اول جبللر آغر بولوطلرنى (سُقْنَاهُ) بز سورورمز ويبارورمز اول بولوطنى (لِبَلَدٍ مَيِّتٍ) ميت بولغان شهر اوچون يعنى اولكان وقوروغان يرنى ترگزوب يارشارتمك اوچون اول بولوطنى سورورمز (فَاَنْزَلْنَا بِهِ الْمَاءَ) بس ايندرورمز اول بولوط برله صونى يعنى يغمور ياودرورمز شول اولكان يرگه (فَاَخْرَجْنَا بِهِ) بس چغارورمز شول يغمور صووى برله (مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ) يمشلرنك هر تورليسندن يعنى قوروغان يرگه يغمور ياوماق سببلى شول يرياشاروب تورلى يمشلر اوسار (كَذٰلِكَ) اوشانداق يعنى نتاكم قوروغان يرنى يغمور برله ياشارتوب ترگوزامز شونك شيكللى (نُخْرِجُ الْمَوْتٰى) بز چغارورمز اولوكلرنى قبرلرندن وآنلرنى ترگزورمز اوشبو اولوكلرنى ترگزمك كه اوخشاغان اولكان يرنى ياشارتوب ترگزونى سزلرگه بيان ايتدك (لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ) تاكم شايد سزلر وعظلنورسز واوشبوندن عبرت آلوب فيامتكه اشانورسز (وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ) وپاك هم يخشى يير يعنى ايگون ايگارگه صلاحيتلى آشلق تيز اوسا تورغان يخشى يير (يَخْرُجُ نَبَاتُهُ) چغار اول يرنك اولنلرى وايگونى (بِاِذْنِ رَبِّهِ) پروردكارى‌نك فرمانى وتلامكى ايله يخشى بولوب هم تيزلك ويكللك ايله چغار (وَالَّذِي خَبُثَ) وناچار هم يارامسز بولغان يير (لَا يَخْرُجُ اِلَّا نَكِدًا) چقماس اول يرنك اولنلرى مگر آزغنه هم فائده‌سز بولوب چغار حق (١) سبحانه وتعالى اوشبو مثلنى مؤمن ايله كافر حقنده كيلتوردى مؤمن‌نك كوكلينى آشلق كوب بولا تورغان يخشى يير گه وكافرنك كوكلينى ايگون بولمى تورغان ناچار وطوزلى يرگه اوخشاندى كم ناچار يرگه نى قدر آشلق صاچسا كده هيچ نرسه چقماغان شكللى كافرگه نيقدر نصيحت ايتسا كده اثر قبلماس وفائده بيرماس (كَذٰلِكَ) اوشانداق يعنى نتاكم اوشبو مثلنى بيان قيلدق شونك كبى (نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ) بزدوندرامز آيتلرنى وتورلى تورلى مضمونلرده كيلتورامز (لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ) شول گروه اوچونكم شكرانه قيلورلر فهم وآكلامق نعمتى‌نك قدرينى بلوب آيتلرنك معنالرينى فكرلب قارارلر (لَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا) تحقيق بز يبارديك نوحنى پيغمبر ايتوب (اِلٰى قَوْمِهِ) اوزينك قومينه كم قابل اولادندن ايديلر همه‌لرى پوتقه طابونورلر ايدى نوح عليه السلام آنلرنى اسلامغه اوندادى (فَقَالَ) بس ايتدى نوح آنلرغه (يٰا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ) اى منم قوميم سز عبادت قيلكز خداى تعالى گه (مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ) يوقدر

١) اوشبو آيت كريمه مثلدر قلب سليمه نصيحت نك اثر ايتماكينه وسلامت بولماغان بوزوق قلبده نصيحت اثر ايتماوينه يعنى قلب سليم گه اوگوت ونصيحت يخشى هم قابل بولغان يرگه يغمور ياوماقى شكللىدر هيچده ضايع بولماس فائده‌سى بولور اما سليم بولماغان قلبكه نصيحت بيروناچار وطوزلى يرگه ياوغان يغمور كبيدر هيچده فائده‌سى بولماس حق سبحانه وتعالى اوشبو آيتده اوزينك قدرة كامله سينى بيان ايتدى جيل لرنى ايسدرمك هم يغمور ياودرمق واولسن لرنى اوسدرمك همه‌سى آنك قدرتينه دليلدر هم اوشبو مثل كبى اولوكلرنك ترلمك لرن بلدردى ايكى تورلى ترلمك باردر برسى قبردن ترلوب چغولر يدر وبرسى دنياده كوكلرنك ترلمكيدر يعنى پيغمبرلر يبارووب آدميلرنى هدايت ايلادى وقلبلرنى ترگزدى استعداد وقابليتارى كامل بولغان كشيلر كمالات طاپديلر ويخشى فائده لانديلر استعدادلرى آز بولغانلر آرغنه فائده لانديلر تفسير جمالى

سزنك هیچ بر معبودكز وخدایكز آندن باشقه بس آنی بر بلكز وپوتلرغه طابونماكز (انّی اَخافُ عَلَیکُم) درستلكده من قورقامن سزنك اوزرنكزگه اگر ایمان كیلتورماساكز (عَذابَ یَوم عَظیم) اولوغ بولغان كون نك عذابندن یعنی اگر ایمان كیلتورماساكز سزلرگه طوفان عذابی كیلوب همه لركز هلاك بولورسز دیب قورقامن یاكه سزنك اوچون قیامت كونی نك عذابندن قورقامن دیدی (قالَ المَلأُ مِن قَومِه) ایتدیلر نوح علیه السلامغه قومی نك اولوغلری (انّا لَنَریكَ) درستلكده بزكورامز سنی ای نوح (فی ضَلال مُبین) آشكارا آزغونلغده یعنی سن آتالرمزنك یولندن چقغان وآداشقان سن بزنی پوتلرمزنی قویوب باشقه خدایغه طابونورغه اوندارسن دیدیلر (قالَ) ایتدی نوح پیغمبر آنلرغه (یا قَوم) ای منم قومیم (لَیسَ بی ضَلالَة) بوقدر مندە آزغونلق من طوغری یولدن آداشقان توگلمن بلكه سز اوزكز آداشقانسز (ولكنّی رَسُول) ولكن من بر رسول ویبارلگان ایلچی من (من رَبّ العالَمین) عالملرنك پروردكاری طرفندن (اُبَلِّغُكُم رِسالات رَبّی) من ایرشدرورمن سزلرگه پروردكارمنك فرمانلرینی (وَاَنصَحُ لَكُم) هم نصیحت قیلورمن ویخشیلق بلارمن سزگه (وَاَعلَمُ مِنَ الله) دخی من بلورمن الله تعالی نك وحی قیلوندن مكا (ما لا تَعلَمُون) سز بلمی تورغان نرسه نی نوح علیه السلام نك قومی پیغمبر كیلونی هم پیغمبرگه اشانماغان قوملرگه خدایدن عذاب كیلونی هیچده ایشتكانلری یوق ایدی بلماسلر ایدی شونك اوچون حضرت نوحدن اوشبو سوزلرنی ایشتكاچ بیك عجبكه قالدیلر بس نوح علیه السلام آنلرغه ایتدی (اَوَعَجِبتُم) ایا عجبلاندكز موسز (اَن جاءَكُم ذِكر مِن رَبِّكُم) پروردكاركزدن وحی وفرمان كیلووینه (عَلی رَجُل مِنكُم) سزنك جنسكزدن بولغان برایرگه یعنی اوز آراكزدن بر كشینك پیغمبر بولوب كیلووینه عجبلاناسزمو (لِیُنذِرَكُم) تاكم سزنی قورقتو اوچون خدایتك غضب وقهرندن (وَلِتَتَّقُوا) دخی سزنك قورقوب صافلانووكز اوچون خدایتك امر بنه خلافلق قیلودن (وَلَعَلَّكُم تُرحَمُون) دخی شونك اوچون كم شاید سزلر رحمت ایتولورسز یعنی خدای تعالی سزگه رحمت قیلور وگناهلركزنی باغشلارا گر اول پیغمبرگه ایمان كیلتورب شركدن صافلانساكز نوح علیه السلام اوزینك قومینه اوشبو سوزلرنی ایتوب نی قدر اوگوتلاسه ده آنلرغه اثر ایتمادی (فَكَذَّبُوه) بس یالغانغه توتدیلر حضرت نوحنی آنك قومی وایمان كیلتورمادیلر عاقبت نوح علیه السلام آنلرنك ظلم وایذالرینه طاقتسز بولوب آنلر حقنده بددعا قیلدی

وخدای تعالی‌دن آنلرنك هلاك بولولرن صورادی خدای تعالی آنك دعاسینی قبول ایدوب طوفان عذابن یباروب اول قومنی همه‌لرینی هلاك ایتدی مگر نوح علیه السلام اوزی هم آنك ایله کیمه‌ده برگه بولغانلر غنه سلامت قالدیلر نتاكم بیورور (فانجیناه) بس قوتقاردقبز نوح پیغمبرنی طوفانغه غرق بولودن (وَالَّذِینَ مَعَهُ فِی الْفُلْكِ) هم آنك ایله برگه کیمه‌ده بولغان کمسه‌لرنی قوتقاردق کم آنلر سکسان کشی ایدی قرق ایر وقرق خاتون دیمشلر (وَاَغْرَقْنَا الَّذِینَ كَذَّبُوا بِاٰیَاتِنَا) دخی طوفان صووینه غرق ایتدکبز بزنك آیتلرمزنی یالغانغه توتقان کمسه‌لرنی یعنی برلکیمزنك دلیللرینه یا که نوح پیغمبرنك معجزه‌لرینه اشانماغان کمسه‌لرنی غرق ایتدك (اِنَّهُمْ كَانُوا) درستلکده اول نوح قومی بولدیلر (قَوْمًا عَمِینَ) صوقر بولغوچی گروه یعنی آنلرنك بصیرتلری یوق ایدی کوکل کوزلری صوقر ایدی حقلقنی کورمادیلر نوح علیه السلام قصه‌سینك قالغانی کیلاچك سوره‌لرده ذکر ایتولور انشاءالله تعالی (وَاِلٰی عَادٍ اَخَاهُمْ هُودًا) دخی بیاردکبز عاد قومینه پیغمبر ایتوب اوزلرینك قرنداشلری هودنی هود علیه‌السلام اوزی هم عاد نسلندن ایدی شول سببلی قرنداشلری هودنی بیاردك دیدی عاد اوزی نوح علیه‌السلام اوغلی سامنك اوغلینك اوغلینك اوغلیدر آنك نسلینی عاد قومی دیدیلر آنلر همه‌لری اوزون بویلی اولوغ گاوده‌لی هم بیك کوچلی کشیلر ایدی اول زمانده بوتون یر یوزنده آنلردن قوتلی هم آنلردن اولوغ قبیل یوق ایدی اوزلری بیك کوب هم بیك‌بای ودولتلی‌لر ایدی عمرلری اوزون بولور ایدی همه‌لری پوتقه طابوغورلر ایدی خق تعالی آنلرنی اسلامغه اوندامك اوچون‌هود علیه‌السلامنی پیغمبر ایتوب‌بیاردی (قَالَ) ایندی هود علیه‌السلام آنلرنی حق دینگه اونداب (یَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ) ای‌منم قومم سز عبادت قیلکز خدای تعالی گه وآنی بر بلکز (مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَیْرُهُ) یوقدر سزگه هیچ بر معبود خدای تعالی‌دن باشقه وپوتلر عبادتکه مستحق توگللردر (اَفَلَا تَتَّقُونَ) ایاسز صاقلانماس‌سزمو وقورقماس‌سزمو خدایتك عذابندن (قَالَ الْمَلَأُ الَّذِینَ كَفَرُوا) ایتدیلر کافر بولغان اولوغلری (مِنْ قَوْمِهِ) اول هودنك قومندن هود پیغمبر قومی‌نك اولوغلرندن بعضلری مسلمان بولغانلر ایدی شول سببلی کافر بولغان اولوغلری ایتدیلر دیدی یعنی هود علیه‌السلامنك سوزلرن ایشتکاچ عاد قومینك اولوغلری ایتدیلر (اِنَّا لَنَرٰیكَ) درستلکده بز کورامز سنی‌ای‌هود (فِی سَفَاهَةٍ) عقلسزلقده یعنی بزلر سنی عقلسز احمق دیوب بلامز (وَاِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكَاذِبِینَ) هم درستلکده

بزسنی گمان فیلامز یالغانچیلردن دیوب دیدیلر (قَالَ) ایتدی هود پیغمبر آنلرغه (یَا قَوْمِ لَیْسَ بِی سَفَاهَةٌ) ای منم قومیم منده عقلسزلق واحمقلق بوقدر (وَلٰکِنِّی رَسُولٌ) ولکن من بر بیار لمش رسول وایلچی من (مِنْ رَبِّ الْعَالَمِینَ) عالملرنك پروردکاری خدای تعالی طرفندن (اُبَلِّغُکُمْ) من ابرشدرورمن سزگه (رِسَالَاتِ رَبِّی) پروردکار منك فرمانلرن (وَأَنَا لَکُمْ نَاصِحٌ أَمِینٌ) هم من سزلرگه اشانچلی وتوغری ایتکوچی بولغان اوگوتلوچیمن هم سزنك اوچون یخشیلقنی استاگوچی من (أَوَ عَجِبْتُمْ) ایا سز عجبلناسزمو (أَنْ جَاءَکُمْ ذِکْرٌ مِنْ رَبِّکُمْ) پروودکار ثزدن وسی وفرمان کیلماکینه (عَلَی رَجُلٍ مِنْکُمْ) سزنك آراثزدن بر ایر اوزرینه (لِیُنْذِرَکُمْ) تاکم قورقتسون اوچون اول ایرسزلرنی خدای تعالی نك عذابندن (وَاذْکُرُوا) هم یاد ایتکز سزای عاد قومی خدانك سزگه بیرگان نعمتلرن (اِذْ جَعَلَکُمْ) شولوقتکم قیلدی سزنی خدای تعالی (خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ) نوح پیغمبر قومندن صوك خلیفه‌لر یعنی نوح قومینی هلاك ایتکاندن صوك سزنی یر یوزنده آنلر اورنینه کیلتوردی (وَزَادَکُمْ فِی الْخَلْقِ بَسْطَةً) هم آرتق ایتدی خدای سزنی یاراتوده قوّت وکوچلیلکده یعنی سزلرنی باشقه خلقلردن اوستون قیلدی یاکه بویلوثزنی اوزون وتنلرثزنی کوچلی ایتوب یاراتدی (فَاذْکُرُوا) بس یاد ایتکز سز (آلَاءَ اللّٰهِ) الله تعالی نك نعمتلرن (لَعَلَّکُمْ تُفْلِحُونَ) تاکم شاید سز قول اوستونلکی چابارسز وعذابدن قورتلورسز (قَالُوا) ایتدیلر عاد قومی هود علیه السلامدن اوشبو سوزلرنی ایشتکاچ (أَجِئْتَنَا) ایا سن کیلدثمو بزگه ای هود (لِنَعْبُدَ اللّٰهَ وَحْدَهُ) تاکم بزنك عبادت قیلماقیمز اوچون یالغوز بولغان خدایغه‌غنه یعنی بزلرنی برگنه خدایغه عبادت قیلوغه بیورماق اوچون کیلدکمو (وَنَذَرَ مَا کَانَ یَعْبُدُ آبَاؤُنَا) آنالرمز عبادت قیلغان نرسه‌نی یعنی آنا بابالرمز طابونغان پوتلرنی طاشلارغه وآنلرغه طابونماسقه بیورماق اوچون کیلدکمو سنك سوزکا قاراب بزلر آنالرمزدن قالغان پوتلرمزنی طاشلاب بر خدایغه‌غنه عبادت قیلایقمو البته قیلماسمز وسنك سوزك ایله پوتلرمزنی طاشلاماسمز (فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا) بس سن کیلتورگل بزگه اوزك وعده قیلا تورغان نرسه‌نی یعنی سن بزنی عذاب ایله قورقوتاسن شول عذابثکنی کیلتورگل (إِنْ کُنْتَ مِنَ الصَّادِقِینَ) اگر بولساك سن طوغری ایتکوچیلردن وبزلرگه عذاب کیلوردیگان سوزك درست بولسه (قَالَ) ایتدی هود پیغمبر آنلرغه (قَدْ وَقَعَ عَلَیْکُمْ) تحقیق واجب بولدی سزنك اوزرکزگه (مِنْ رَبِّکُمْ رِجْسٌ وَغَضَبٌ) پروردکارکزدن بر عذاب هم آچو یعنی اگر سز مکا ایمان کیلتورماسا کز خدای تعالی سزلرگه غضب وقهر قیلور

هم عذاب يبارور (أتجادلونني) ايا سز جدال قيلورسز مو ونزاعلاشورسز مو منم برله (في أسماء) شول اسملر توغريسنده كم (سميتموها أنتم وآباءكم) آطادكز وفويدكز اول اسملرني سز اوزكز هم آتالركز (ما أنزل الله بها) ايندرمادى خداى تعالى آنلرغه عبادت قيلوغه (من سلطان) هيچ برحجت ودليلني يعنى آتالركز هم اوزلركز معبودلر ايتوب تورلى سنى تورلى اسملر ايله آطاغان هم آنلرغه طابونوغه هيچ بردليلكز بولماغان پوتلركز طوغريسنده سز منم برله نزاعلاشاسرمواگر همیشه عناد ايتوب نزاعلاشساكز ومنم سوزمنى قبول ايتماسه‌كز (فانتظروا) بس منتظر بولكز وكوتوب توركز سز اوزكزگه عذاب كيلوون (إني معكم من المنتظرين) درستلكده من هم سزنك برله كوتكوچيلردنمن هود عليه السلام اوشبو سوزلرنى ايتوب عاد قومينى نى‌قدر اسلامغه اونداسه‌ده آنلر همیشه اوزلرينك عناد وفارشولقلرنده ثابت بولديلر ايمان كيلتورمادیلر بس حق سبحانه وتعالى آنلرغه اوّل آچلق عذابن يباردى اوچ يلغه قدر كوكدن بر قطره يغمور ياومادى صكره عذاب جيلى يباروب آنلرنك همه‌لرينى هلاك قيلدى مگر هود عليه السلام هم آكا ايمان گان مؤمنلر سلامت قالديلر نتاكم بيورور (١) (فأنجيناه والذين معه) بس فوتقاردقبز هود پيغمبرنى هم آنك برله برگه بولغان كمسه‌لرنى يعنى آكا ايمان كيلتورگانلرنى فوتقاردق عذابدن (برحمة منا) اوز رحمتيمز ايله (وقطعنا) هم كيسدكبز وبتوردك (دابر القوم الذين كذبوا بآياتنا) قدرتيمزنك علامتلرينى يالغانغه توتقان گروهنك طامرلرن يعنى ايمان كيلتورماگان عاد قومينى عذاب جيلى ايله همه‌لرينى هلاك ايتدك وتمام بتوردك (وما كانوا مؤمنين) هم بولمادیلر اول عاد قومى ايمان كيلتورگوچيلر خداينك براكينه هم هودنك پيغمبرلكينه (والى ثمود أخاهم صالحا) ويباردكبز ثمود قومينه اوزلرينك فرنداشلرى صالحنى پيغمبر ايتوب ثمود عربدن بر قبيله‌نك اسميدر نوح عليه السلام اوغلى سامنك نسلندن بولغان ثمود اسملى كمسه‌نك اولاديدر آنلرنك تورغان يرلرى حجاز ولايتى ايله شام آراسنده ايدى همه‌لرى پوتقه طابونورلر ايدى حق تعالى آنلرغه اوز آرالرندن صالح اسملى كمسه‌نى پيغمبر ايتوب يباردى (قال) ايتدى صالح

١) عاد قومى باشلرينه بلا كيلگان وقتده مشر كلرى هم مؤمنلرى مكه‌گه كيلوب كعبة‌الله اورننده‌غى قزل قومدن بولغان تپه يانده تضرع وزاريلق ايلاب دعا قيلوب شول بلانك كيتووون خدايدن صورارلر ايدى شونك ايله اول بلادن خلاص بولورلر ايدى اوچ يل مدتده بر قطره يغمور ياوماغانلقدن قحطلق واچلقدن تمام عاجز قالغاچ قيل‌هم هشام اسملى كمسه‌لر قومدنك اولوغلرندن يتمش كشى ايله عادنلرى بوينچه دعا قيلورغه مكه‌گه كيلديلر مذكور اورنغه كيلوب خدايدن يغمور صوراب دعا قيلماقچى بولديلر اولو غلرندن مرثد اسملى كمسه هود عليه السلامغه ايمان كيلتورگان ايدى اول ايتدى سزلر توبه‌واستغفار قيلوب هودپيغمبرگه ايمان كيلتورماسا كزنى قدر دعا قيلوب صوراسا كزده خداى تعالى سزگه يغمور بيرماس ايمان كيلتوركز ديدى بوسوزگه آچولرى كيلوب مرثدنك قول وآياقلرينى باغلاب قويدیلر دعا اورنيغه آنى كيلتورمادیلر اوزلرى مذكور اورنغه كيلوب اولوغلرى قيل باشلاب دعا قيلدى آلهى عادقومينه يغمور بيرگل ديدى فى الحال هواده اوچ بولوط ظاهر بولدى برسى آق وبرسى قزل هم برسى قارا بولوط ايدى اوشبو اوچ بولوطنك برسن اختيار ايتسه ديگان ندا ايشتولدى قيل يغمورى كوب بولور ديوب قارا بولوطنى اختيار ايتدى اول قارا بولولوط عذاب بولوطى ايدى دعامز قبول بولدى ديوب مكه‌دن اوز ولايتلرينه قايتورغه چقديلر عادقومى شادلق خبرن ايشتوب بيك شادلانوب آنلرغه قارشى چقديلر شولوقته خداى تعالى نك عذابى آنلرغه نازل بولدى مذكور قارا بولوطدن صرصر جيلى چغوب يدى تون وسكز كون مدتنده آنلرغه شول عذاب جيلى ايسدى همه كافرلر هلاك بولديلر . مواهب

پیغمبر آنلرنی اسلام دینینه اوندات (یا قَوْم اعبدوا اللّٰه) ای منم قومیم سز عبادت
قیلگز شریکی وتیکداشی بولماغان اللّٰه تعالی گه (ما لَکُمْ مِنْ اِلٰه غیره) یوقدر سزگه
آندن باشقه هیچ بر معبود وسزلر طابونا تورغان پوتلر هیچده معبودلك که مستحق
نوگللردر دیدی ثمود قومی حضرت صالحنی یالغانغه نوتدیلر اگر سن پیغمبر بولساك
بزگه بر علامت ومعجزه کورسات دیدیلر صالح علیه السلام ایتدی نیندایین معجزه
استارسز آنلرنك الوغلرندن خندع بن عمرو دیگان کشی ایتدی ای صالح اگر
سن پیغمبر بولساك اوشبو صحراداغی طاشدن بر آنا توه چقارغل بیك الوغ توه
بولسون هم اوزی بوواز بولسون هم شول اورنده بزنك کوزمز آلدنده بالا طودرسون
دیدی حضرت صالح ایتدی اگر منم خدایم اوزینك قدرة کاملهسی ایله شوندایین
توهنی طاشدن چغارسه سزلرنی اشلارسز آنلر ایتدیلر اگر شول اش واقع بولسه
بز سکا ایمان کیلتورورمز وسنك خدایکا عبادت قیلورمز دیوب آنط ایتدیلر بس
صالح علیه السلام نماز اوقوب دعا قیلدی حق تعالی‌نك قدرتی ایله مذکور طاش
حرکتکه کیلوب اول طاشدن آنا توه‌نك بالا طودرغانده یغلاب اوکورگان طاوشی
شیکللی طاوش ایشتولدی هم اول طاش یارلوب اچندن بیك زور آنا توه چقدی
هم فی‌الحال شول اورنده اول‌آنا توه بر بالا طودردی ثمود قومی آکا قاراب تورورلر
ایدی الوغلری خندع بوحالنی کورب ایمان کیلتوردی باشقه‌لری همیشه اشانمایوب اوزلرینك
کفر وضلالتلرنده قالدیلر اول آنا توه بالاسی ایله آنلر آراسنده قالدی قرده یورب
اوطلار ایدی هم ثمود قومینك قیولرندن صو اچار ایدی بر کون ثمود قومینك
توه‌لری اچارلر ایدی ایکنچی کون مذکور آنا توه بالاسی ایله اچارلر ایدی شولطریقه
اول قیودن صو اوچون نوبت تعیین ایتکانلر ایدی چونکه همه‌لری برگه اچسه‌لر
قیونك صووی یتماس ایدی اول آنا توه ایله بالاسی قیوداغی همه صونی اچوب
بتررورلر ایدی اوشبو معجزه ظاهر بولغاچ صالح علیه‌السلام آنلرغه ایتدی ای منم
قومیم (قَدْ جاءَتْکُمْ) تحقیق کیلدی سزلرکه (بَیِّنَةٌ مِنْ رَبِّکُمْ) روشن وآچق بولغان
معجزه پروردکارکز طرفندن یعنی خدای تعالی‌نك قدرتینه هم منم پیغمبرلکیمه
دلیل بولغان معجزه‌نی کوردکز (هٰذِه ناقَةُ اللّٰه لَکُمْ) اوشبو آنا توه خدای تعالی‌نك
توه‌سیدر یعنی خدای تعالی آنی ظاهر ایتکاندر طاشدن سزنك اوچون (آیَةً) بر
علامت ومعجزه ایتوب هم منم پیغمبرلکیمه دلیل ایتوب (فَذَرُوها) بس قویوکز سز
اول آنا توه‌نی (تَأْکُلْ فی اَرْض اللّٰه) تاکم آشاسون اول واوطلاسون اللّٰه تعالی‌نك
یرنده (وَلا تَمَسُّوها بِسُوء) هم ایرشدرماکزسز آکا هیچ بر یاوزلق وزیان هم

آكا تيما كز (فيأخذكم عذاب اليم) بس توتار سزلرنى رنجتكوچى عذاب يعنى اگر سز اول آنا توه‌گه ياوزلق ايتوب‌بر ضرر وزيان ايرشدرساكز سزلر گه‌خداى تعالى‌دن عذاب كيلور (واذكروا) هم ياد ايتكز سز اى منم قومم خداينك سز گه بيرگان نعمتيمنى (اذ جعلكم خلفاء) شولوقتده‌كم قيلدى سزنى خداى تعالى خليفه‌لر (من بعد عاد) عاد قومى صوكنده يعنى خداى تعالى عاد قومينى هلاك ايتكاندن صوك آنلر اورنينه سزنى كيلتوردى (وبوأكم فى الارض) هم اورناشدردى خداى سزلرنى حجر ولايتى يرنه (تتخذون من سهولها قصوراً) سز توتاسز اول برنك يوموشاق اورنلرندن كوشكلر وبيسيدكه‌لر جاى كونى تورو اوچون (وتنحتون الجبال بيوتاً) هم قازيسز طاولرده ايولر يعنى طاش طاولرنى كيسوب وچوقورلاب قش كونى‌تورو اوچون ايولر ياصيسز (فاذكروا آلاء الله) بس ياد ايتكز سز الله تعالى‌نك نعمتلرن كم سزلرنى يخشى اورنلرده اورناشدردى هم طاو طاشلرن كيسوب ايولر ياصارغه سز گه قوت بيردى (ولا تعثوا فى الارض مفسدين) هم طرشما كز يرده يوزنه‌بوزقلق ايتكوچيلر بولغانكز حالده يعنى فسق وفساد آرتدرن يورماكز ثمود قومى صالح عليه‌السلامدن بو سوزلرنى ايشتكاچ آكا قارشى‌جواب بيرماينچه آكا ايمان‌كيلتورگان كشيلر گه اعتراض ايتديلر نتاك كم بيورور (قال الملأ الذين استكبروا) ايتديلر تكبرلك قيلغان وباش طارتقان اولوغلرى (من قومه) صالح پيغمبر قومندن (للذين استضعفوا) ضعيف وحقير صانالغان بيچاره كمسه‌لرگه (لمن آمن منهم) ايمان كيلتورگان كمسه‌لرگه آنلردن يعنى ثمود قومينك اولوغلرى ومتكبرلرى صالح پيغمبر گه‌ايمان كيلتورگان فقير وبيچاره‌لر گه ايتديلر (اتعلمون) ايا سز بله‌سزمو (ان صالحا مرسل من ربه) شونى‌كم صالح يبارلمش رسولدر پروردكارى طرفندن يعنى اوشبو صالحنى سز حق پيغمبر ديوب بله‌سزمو وآنك سوزينه اشاناسزمو ديرب استهزاء يوزندن مسخره قيلوب ايتديلر (قالوا) ايتديلر ايمان كيلتورگان ضعيف وبيچاره‌لر (انا بما ارسل به مؤمنون) درستلكده بز صالح آنك برله يبارلگان نرسه‌گه ايمان‌كيلتورگوچيلرمز يعنى آنك ايتكان سوزلرينه‌اشانامز ودعوتينى قبول ايتەمز ديديلر (قال الذين استكبروا) ايتديلر اوزلرن اولوغ تونقوچى هم ايماندن باش طارتقوچى كمسه‌لر ضعيف وفقيرلرنك سوزلرينه قارشى (انا بالذى آمنتم به كافرون) درستلكده‌بز سز ايمان كيلتورگان نرسه‌گه انكار ايتكوچيلر وقارشقوچيلرمز سز اشانسا كزده بز اشانماسمز ديديلر ثمود قومى مذكور آنا توه ايله آنك بالاسندن عاجز بولديلر اوزنو بتلرنه

ايكيسى قيونك صوون تمام اچوب بتورورلر ايدى شول سببلى ايكنچى كون ثمود قومينك حيوانلرينه صو يتماس ايدى هم آنا توه ايله بالاسندن قورقوب حيوانلرى قرغه اوطلى تورغان برگه بارماسلر ايدى عاقبت حيوان وطوارلرى كوب بولغان ايكى باى خاتون مصدع وفدار اسملى ايكى يكتنى يالاب شول ايكى يكت آناتوه‌نك سنگرلرن كيسوب اولتوردىلر آناسى اولگاچ توه‌نك بالاسى طاش اچينه كروب غايب بولدى بو قصه‌نك تفصيلى كيلاچكده‌در اوشبو آنا توه‌نى اولتورمكلرى ثمود قومينه عذاب كيلوگه سبب بولدى نتاك كم بيورور (فعقروا الناقة) بس سنگرينى كيسديلر وهلاك ايتديلر آنلر آناتوه‌نى (وعتوا عن امر ربهم) هم باش طارتديلر پروردكارلرينك فرماننندن (وقالوا) دخى ايتديلر آنلر صالح پيغمبر گه استهزآء قيلوب (يا صالح ائتنا بما تعدنا) اى صالح سن كيلتورگل بزگه وعده قيلغان عذابكنى (ان كنت من المرسلين) اگر بولساڭ سن خداى تعالى يبارگان رسول لردن يعنى سن بزنى آنا توه‌گه زيان ايرشدرساڭز سزلرگه عذاب كيلور ديوب قورقوتا ايدڭ حاضر بز توه‌نى اولتوردك اگر حق پيغمبر بولساڭ عذابكنى كيلتور ديديلر (فاخذتهم الرجفة) بس توتدى اول ثمود قومينى زلزله وتترامك بيك قاطى قورقنچلى طاوشنى ايشتكانلرندن صوڭ كم جبرائيل عليه‌السلام صيحه‌سيدر (فاصبحوا فى دارهم جاثمين) بس اورلديلر آنلر اوزلرينڭ يورطلرنده تزلرى اوزره توشكوچيلر بولوب يعنى عذاب صيحه‌سينى ايشتكاچ همه‌لرى تتراب يورا كلرى يارلوب تزلرى اوزرينه يوزتوبان يقلغان حاللرنده هلاك بولديلر (فتولى عنهم) بس يوز دوندردى صالح عليه‌السلام آنلردن آنلر آنا توه‌نى اولتوروب اوزلرينه عذاب كيلووى مقرر بولغاچ (وقال) هم ايتدى آنلرغه (يا قوم لقد ابلغتكم) اى منم قومم تحقيق من ايرشدردم سزگه (رسالة ربى) پروردكارمنڭ رسالتن وفرمانن (ونصحت لكم) دخى من نصيحت قيلدم سزگه وسزنى طوغرى يولغه اوندادم اوگوتلادم (ولكن لا تحبون الناصحين) ولكن سز سويماس سز نصيحت ايتكوچيلرنى ويغشيلقغه اوندا وچيلرنى شول سببلى مكا ايارمادڭز وسوزمنى قبول قيلمادڭز (ولوطا) دخى ياد قيلغل لوط پيغمبرنى كم ابراهيم عليه‌السلام آتاسى‌نڭ فرنداشى اوغليدر حق سبحانه وتعالى آنى مؤتفكات قوملرينه پيغمبر ايتوب يبارددى آنلر بش شهر ايديلر ايڭ زورسى سدوم شهرى ايدى هر شهرده حسابسز كوب خلق بار ايدى لوط عليه‌السلام آنلر آراسنده يكرمى يل توروب آنلرنى حق دينگه اوندادى يغشيلقغه بيوروب فسق وفساددن آنلرنى طيار ايدى آنلر حضرت لوط‌نڭ سوزينه التفات ايتمايوب هميشه بوز وقلقنى آرطدرورلر ايدى مال وملك‌لرى

بیك کوب دولتلی خلق ایدیلر اشلی تورغان بوزقلقلرندن برسی لواطه ایدی حق سبحانه وتعالی آنارنك عاقبتندن خبر بیروب بیوردیکم یاد قیلغل ای محمد علیه السلام لوط قصه سینی (اذ قال) شولوقتکم ایتدی لوط پیغمبر سدوم شهری اهلینه (اتأتون الفاحشة) اباسز کیلمسزمو بوزوق اش برله یعنی فاحش وقباحت بولغان لواطه عملینی قیلاسزمو (ما سبقکم بها) آلده بولمادی سزدن اوشبو بوزق اش برله (من أحد من العالمین) هیچ بر کمسه عالملر اهلندن یعنی سزدن الگاری هیچ کم بو اشنی اشلامادی (انکم لتأتون الرجال شهوة) درستلکده سز کیلمسز ایرلرگه شهوت وآرزو یوزندن یعنی ایرلر ایله مباشرت قیلونی تلایسز (من دون النساء) خاتونلردن باشقه کم خدای تعالی سزگه مباح قیلغاندر بس سزلر طوغری یولده توگلسز (بل أنتم قوم مسرفون) بلکه سز اسراف ایتکوچی وچیکدن چقفوچی گروهسز (وما کان جواب قومه) وبولمادی لوط پیغمبر قومینك جوابی آنك اوشبو سوزلرینه قارشی (الا أن قالوا) مگر شول بولدیکم ایتدیلر آنلر یعنی سدوم شهری نك اهلی حضرت لوط طوغریسنده ایتدیلر (أخرجوهم) چغارگز سز اول لوطنك ایو جماعتلرن (من قریتکم) اوز گزنك شهرگزدن (انهم اناس یتطهرون) درستلکده اول لوط هم آکا ایارگوچیلر پاکیزه لکنی استی تورغان کشیلردر یعنی آنلر بزنك اشیمزدن جبرانالر آلای بولغاچ بزنك ایله بر شهرده تورماسونلر بو شهردن چقسونلر دیدیلر بس حق تعالی آنلرغه عذاب بیاردی تفصیلی کیلمچکده در (فانجیناه واهله) بس نوتقاردقبز لوط پیغمبرنی هم آنك ایو جماعتلرن وآکا ایارگان مؤمنلرنی عذابدن (الا امرأته) مگر عذابدن قورتولمادی لوط پیغمبرنك بر خاتونی کم واهل اسملی ایدی اوزی کافره ایدی کفرینی حضرت لوطدن یاشرور ایدی حضرت لوطقه ظلم وایذا قیلورغه کافرلرنی اغوا قیلور ایدی (کانت من الغابرین) بولدی اول خاتون شهرده قالغوچیلردن یعنی حضرت لوط ایله برگه چقماینچه شهرده قالوب باشقه کافرلر ایله هلاك بولدی (وأمطرنا علیهم مطرا) ویاودردقبز لوط قومی اوزرینه عذاب یغمورن اول یغمور بر تورلی عجایب طاشلر ایدی آنلرنك اوستلرینه یاودی باشلرینه توشوب همه لری هلاك بولدیلر (فانظر) بس قاراغل سن (کیف کان عاقبة المجرمین) نچوك بولدی گناه قیلغوچیلرنك اشلرینك آخری (والی مدین) دخی بیاردکبز مدین قومینه (أخاهم شعیبا) اوز قرنداشلری شعیب نی پیغمبر ایتوب مدین ابراهیم علیه السلام اولادندندر مدین قومی شونك نسلیدر شعیب علیه السلام آنلرغه پیغمبر بولوب

کیلدی (قالَ) ایتدی شعیب آنلرنی حق دینکه اوندا (یا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ) ای منم قومیم سز عبادت قیلکز الله تعالی‌که (ما لَکُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَیْرُهُ) یوقدر سزکه هیچ بر معبود آندن باشقه (قَدْ جاءَتْکُمْ) تحقیق کیلدی سزلرکه (بَیِّنَةٌ مِنْ رَبِّکُمْ) آچق وظاهر بولغان معجزه ربکزدن (۱) (فَاَوْفُوا الْکَیْلَ) بس وفا قیلکز سز وطوغری اولچاکز اولچاو صاو طینی (وَالْمِیزانَ) هم آغرلق اولچاوینه وفا قیلکز یعنی صاوط برله اولچاگانده هم آغرلق اولچاوی برله اولچاگانده خیانت قیلماکز درست وطوغری اولچاکز مدین قومی اولچاوکه خیانت قیلورلر ایدی ایکی تورلی اولچاوطاشی تو تارلر ایدی صاتوب آلغانده آغر طاش ایله اولچاب بیرگانده یکل طاش ایله اولچارلر ایدی بس شعیب علیه السلام آنلرنی هو اشدن نهی ایدوب ایتدی کم کیل ومیزان اولچاولرینه وفا قیلکز (وَلا تَبْخَسُوا النّاسَ اَشْیاءَهُمْ) دخی کیم قیلماکز آدمیلرکه آنلرنك نرسه لرینی یعنی صاتو آلوده خیانت ایتماکز بر برکزنی آلداماکز (وَلا تُفْسِدُوا فِی الْاَرْضِ) دخی یوزقلق قیلماکز یرده کفر وخیانت ایله (بَعْدَ اِصْلاحِها) اول یرنی توزوك ایتکاندن صوکه خدای تعالی پیغمبرلر بیارب هم کتابلر ایندرب (ذٰلِکُمْ خَیْرٌ لَکُمْ) اوشبو اشکز یعنی من بیورغان اشلر برله عمل ایتو وکز ایکز گورا کدر سزنك اوچون (اِنْ کُنْتُمْ مُؤْمِنِینَ) اگر سز اشانوچیلر بولساکز منم سوزلریمه شعیب پیغمبر قومی صاتو آلوده خیانت ایتولری شیکللی قرداغی یوللرغه چقوب یولاوچیلرنی صافلاب توروب آنلرنك مالللرن آلدالاب هم طالاب آلورلر ایدی شعیب علیه السلام آنلرنی اول اشدن نهی ایدوب بیوردی کم (وَلا تَقْعُدُوا) دخی اولطورماکز سز (بِکُلِّ صِراطٍ) هر بر یولغه یولاوچیلرنك مالللرن آلو اوچون (تُوعِدُونَ) سز قورقوتاسز آدمیلرنی یول باشلرنده صافلاب توروب اوشانداق اول قوم یول باشلرینه اولطورب شعیب علیه السلام حضورینه بارا تورغان کشیلرنی قورقتورلر هم ایمان کیلتردن طیارلر ایدی بس شعیب علیه السلام آنلرنی بو اشدن طیوب ایتدی کم سز قورقوتاسز طوغری یول استاگوچیلرنی (وَتَصُدُّونَ) هم طیارسز (عَنْ سَبِیلِ اللّٰهِ) الله تعالی یولندن (مَنْ آمَنَ بِهِ) خدای تعالی‌که ایمان کیلتورگان کمسه‌نی (وَتَبْغُونَها عِوَجًا) دخی سز استارسز خدای تعالی‌نك یولینه فکفرلقنی یعنی حق دیننی وخدای تعالی یولینی طوغری توگل دیماکچی بولاسز بو اشنی اشلاماکز (وَاذْکُرُوا) دخی ایسکزکه توشورکز سز ویاد ایتکز خدایناك بیرگان نعمتن (اِذْ کُنْتُمْ قَلِیلًا) شولوقتکم سز آز ایدکز (فَکَثَّرَکُمْ) بس کوب قیلدی سزنی خدای تعالی یعنی اوّلده سزنك صانکز آزغنه ایدی صکره خدای تعالی سزنك

۱) شعیب علیه السلام منك معجزه‌سی نرسه ایدکی قرآنده ذکر اینولماگان بعض روایتلرده کیلمشدر کم شعیب پیغمبرنك معجزه‌سی شول ایدی کم هر قایچان بر بیوك طاوغه منماکچی بولسه طاو آنك اوچون ایگولب طابانافلا ـ نور ایدی حضرت شعیب آصاطلق ایله آکا مار ایدی روح البیان

نسلکزگه هم مال‌لرکزغه برکات بیروب کوبایدکز ومال‌لرکزده کوب بولدی (وَانْظُرُوا) هم فاراکز سز عبرت نظری ایله (کَیْفَ کَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِینَ) نچوك بولدی بوزقلق ایتکوچیلرنك اشلرینك صوکی یعنی اوّلکی امتلردن پیغمبرلرینه ایمان کیلتورماگان هم فسق وفساد اشلاگان قوملر نچوك هلاك بولدیلر عاد قومی وثمود هم لوط قوماری کبی بس شونلرنك احوالینه قاراب عبرت آلکز کافرلرگه اوشبو سوزلرنی ایتکاندن صوك شعیب علیه السلام اوزینه ایمان کیلتورگان کمسه‌لرگه توجه قیلوب ایتدی (وَإِنْ کَانَ طَائِفَةٌ مِنْکُمْ) واگر بولسه بر گروه سزلردن (آمَنُوا بِالَّذِی أُرْسِلْتُ بِهِ) ایمان کیلتورگانلر من آنك برله یبارلگان نرسه‌گه یعنی خدانك برلکینه هم منم پیغمبرلکیمه ایمان کیلتورگان بولسه‌لر (وَطَائِفَةٌ لَمْ یُؤْمِنُوا) وبر گروه ایمان کیلتورماگان بولسه‌لر (فَاصْبِرُوا) بس صبر قیلکز سز وچداکز (حَتَّى یَحْکُمَ اللَّهُ بَیْنَنَا) تاکم حکم قیلغانغه‌چه خدای تعالی بزنك آرامزده (وَهُوَ خَیْرُ الْحَاکِمِینَ) واول خدای تعالی حکم ایتکوچیلرنك یخشیراقیدرکم آنك حکمنده هیچده بر طرفقه آوشو بولماس البته بر کون اوزی مؤمن ایله کافر آراسنده عدلی ایله حکم قیلور ومؤمن‌نی کافردن آیرور * (قَالَ الْمَلَأُ الَّذِینَ اسْتَکْبَرُوا) ایتدیلر ایمان کیلترودن باش طارتقان الوغلری (مِنْ قَوْمِهِ) شعیب پیغمبر قومندن یعنی شعیب علیه‌السلامنك دعوتن قبول اپتمایوب آکا انکار ایتکانلرندن صوك ایتدیلر (لَنُخْرِجَنَّكَ یَا شُعَیْبُ) البته بزچفار ورمزسنی ای شعیب (وَالَّذِینَ آمَنُوا) هم سکا ایمان کیلتورگان کمسه‌لرنی چفار ورمز (مَعَكَ) سنك برله برگه (مِنْ قَرْیَتِنَا) اوز آولیمزدن (أَوْ لَتَعُودُنَّ فِی مِلَّتِنَا) یا ایسه سز کیری قایتورسز بزنك دینمزگه دیدیلر (قَالَ) ایتدی شعیب آنلرنك بوسوزلرینه قارشی (أَوَلَوْ کُنَّا کَارِهِینَ) ایا بزلر مکروه کوروچیلر بولساقده سزنك دینکزنی کوچلاب قایتارورسز مو یعنی بز سزنك دینکزگه نچوك قایتیق بز اول دینثی مکروه کورامز (قَدِ افْتَرَیْنَا عَلَى اللَّهِ کَذِبًا) تحقیق بز افترا قیلغان بولامز الله تعالی اوزرینه یالغانلی (إِنْ عُدْنَا فِی مِلَّتِکُمْ) اگر قایتسافبز سزنك دینکزگه یعنی اگر سزنك دینکزنی قبول قیلساق خدانك شریکلری بار دیوب خدای تعالی‌گه یالغانلی افترا ایتساك کراك بس بزلر سزنك دینکزگه نچوك قایتیق (بَعْدَ إِذْ نَجَّانَا اللَّهُ مِنْهَا) خدای‌تعالی بزنی قوتقارغانی صوکنده اول‌دینکزدن (وَمَا یَکُونُ لَنَا) ودرست بولماس بزگه (أَنْ نَعُودَ فِیهَا) بزنك کیری قایتمافیمز کفر ملتینه (إِلَّا أَنْ یَشَاءَ اللَّهُ رَبُّنَا) مگر شرلکم تلار پروردکارمز خدای تعالی یعنی اگر خدای تعالی براونك

الجزء التاسع ٩

مرتد بولماقی ایله تقدیر ایتکان بولسه شول کمسه گنه سزنك دینکزگه کیری قایتور
نعوذ بالله منه (وسع ربنا کل شیء) احاطه ایتدی وصغردی بزنك ربیمز بارچه
نرسه‌نی (علما) علم وبلو یوزندن یعنی خدای تعالی بارچه نرسه‌نی بلگوچیدر هر
کمنك عاقبتی نچوك بولاچاغن بلور (علی الله توکلنا) الله‌تعالی اوزره توکل ایتدکبز
واشلرمزنی آکاغنه طاپشردق بس شعیب علیه‌السلام کافرلرگه اوشبو سوزلرنی ایتکاندن
صوك خدای تعالی‌گه مناجات قیلوب ایتدی (ربنا افتح) ای بزنك پروردکارمز سن
حکم قیلغل (بیننا وبین قومنا) بزنك ایله قومیمز آراسنده (بالحق) حقلق وطوغریلق
برله (وانت خیر الفاتحین) وسن حکم ایتکوچیلرنك ایڭ گوراکیسن (وقال الملأ
الذین کفروا) وایتدیلر کافر بولغان الوغلری (من قومه) شعیب پیغمبر قومندن
ایمان کیلتورگانلرینه (لئن اتبعتم شعیبا) اگر سز ایارساکز شعیب‌گه وآنك دینینه
کرساکز (انکم اذا لخاسرون) درستلکده سز شولوقتده البته زیان ایتکوچیلرسز
یعنی آتا بابالرکزنك دینن طاشلاب اوزکزگه زیان‌غنه قیلاسز دیدیلر (فاخذتهم الرجفة)
بس توتدی اول قومنی عذاب زلزله‌سی هود سوره‌سنده مدین قومینك صیحه ایله
یعنی بیك قاطی طاوش ایشتناوب شونك سببلی هلاك بولولری مذکوردر بو اورنده
زلزله ایله هلاك بولولری آکلانادر علماء دیمشلردرکم مدین‌قومی بیك قاطی طاوش
ایشتدیلر اول طاوشنك قاطی‌لغندن بر سلکنوب زلزله بولدی شونك ایله هلاك
بولدیلر (فاصبحوا فی دارهم جاثمین) بس اولدیلر آنلر اوز یورطلرنده تزلری اوزره
توشکوچیلر بولوب یعنی همه‌لری یوز تو بان یغلوب هلاك بولدیلر (الذین کذبوا شعیبا)
هلاك بولدیلر شعیب‌نی یالغانغه توتقان کمسه‌لر (کان لم یغنوا فیها) گویاکه بولمادیلر آنلر
اول شهرده یعنی اول شهرده آنلر برده تورماغان شیکللی همه‌لری یوق بولدیلر هیچ برسی
سلامت قالمادی (الذین کذبوا شعیبا) شعیب پیغمبرنی یالغانغه توتقان کمسه‌لر
(کانوا هم الخاسرین) بولدیلر آنلر زیان ایتکوچیلر دنیاده هم آخرتده شعیب
علیه‌السلام مدین قومینه عذاب کیله‌چکینی بلکاچ آنلرنك شهرلرندن چغوب کیتدی
(فتولی عنهم) بس یوز دوندردی شعیب کافرلردن (وقال) دخی ایتدی آنلرغه
(یا قوم لقد ابلغتکم) ای منم قومیم تحقیق من ایرشدردم سزگه (رسالات ربی)
پروردکارمنك فرمانلرن (ونصحت لکم) هم نصیحت ایتدم من سزگه شفقت یوزندن
لکن سز طکلامادکز وسوزمنی قبول ایتمادکز شول سببلی اوزکزگه عذاب کیلدی
(فکیف اسی) بس نچوك قایغوریم من وحسرتلانیم (علی قوم کافرین) کافر بولغان

قومنك هلاك بولماقينه يعنى اوشبو قوم منى يالغانغه توتديلر وايمان كيلتورماديلر بس آنلرنك هلاك بولولرى اوچون من فايغورماسمن ديدى حق سبحانه وتعالى پيغمبرلرينى يالغانغه توتو سببلى هلاك بولغان امتلرنى بيان ايتكاندن صوك قريش مشركلرينى قورقتوب بيوردىكم (وَمَآ اَرْسَلْنَا فِى قَرْيَةٍ) وبيار مادكبز هيچ بر شهرگه هم آولغه (مِنْ نَبِىٍّ) هيچ بر پيغمبرنى آنلرنى اسلامغه اوندامك اوچون هم آنلر اول پيغمبرنى يالغانغه توتديلر (اِلَّآ اَخَذْنَآ اَهْلَهَا) مگر توتدقبز اول شهرنك وآولنك اهلينى (بِالْبَاْسَآءِ وَالضَّرَّآءِ) محنت وقاطيلق هم طارلق برله يعنى هر برقوم اوزلرينه كيلكان پيغمبرنى يالغانغه توتسه‌لر آنلرغه بلا ومحنت هم قاطيلقلر يبارديك آچلق هم صرخاولق هم دشمان غالب بولوكبى (لَعَلَّهُمْ يَضَّرَّعُونَ) تاكم شايد آنلر تضرع وزاريلق قيلورلر يعنى باشلرينه بلا وقضا كيلكاچ شايد كوكللرى يوموشاب عبرتلنورلر وپيغمبرگه ايمان كيلتورورلر ديوب آنلرغه بلالر ومحنتلر يبارديك (ثُمَّ بَدَّلْنَا) صكره آلشدردقبز (مَكَانَ السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ) محنت وقاطيلق اورنينه عافيت وسلامتلكنى يعنى باشلرينه بلا وقضالر كيلوبده آنلر عبرت آلماغاچ وكوكللرى يوموشاماغاچ آنلردن اول بلا ومحنتلرنى هم آچلق وصرخاولقلرنى كيتاروب آنك اورنينه آنلرغه عافيت وسلامتلك هم طوقلق وبايلق بيردك (حَتّٰى عَفَوْا) تاكم كوبايديلر آنلر بالاچاغالرى هم مالارى كوب بولوب نعمتكه غرق بولديلر بس اوّلكى محنت وقاطيلقلرنى اونوطوب ينه آزديلر وكفران نعمت ايتديلر (وَقَالُوا) هم ايتديلر آنلر نعمت ودولتكه ايرشكاچ اوشبو ايمين‌لك وبايلق اوّلكى محنت وقاطيلقلر اورنينه‌در دنيانك ايلانووى شولايدر بر وقت بلا ومحنت ايكنچى وقت ايمين‌لك وراحتلك كيلور (قَدْ مَسَّ اٰبَآءَنَا الضَّرَّآءُ) تحقيق ايرشكاندر بزنك آتالرمزغه هم محنت وقاطيلق (وَالسَّرَّآءُ) هم شادلق وراحتلك يعنى بزنك آتا بابالرمز زمانلرنده هم شولاى بولغان بر وقتده آچلق وصرخاولق هم بلا وقضا كورگانلر ايكنچى وقتده ايمين‌لك وبايلقغه ايرشكانلر بزگه هم شولاى بولدى ديديلر اول اشلرنى اوزلرينك شكرانه سزلك‌لرندن وپيغمبرنى يالغانغه توتولرندن كيلگاندنيب بلماديلر هم باشلرينه كيلگان نعمت وراحتلكنى استدراج اوچون بزلرگه آخرت سعادتى اورنينه بيرلگاندنيب بلماديلر هميشه اوزلرينك شكرانه‌سزلقلرنده هم كفر وضلالتلرنده بولديلر (فَاَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً) بس توتدقبز آنلرنى آكسزدن يعنى هيچده كوتماينچه غافل تورغان وقتلرنده آنلرغه عذاب يبارك (وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ) وآنلر بلماس ايديلر اوزلرينه

عذاب کیلهچکن (وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْقُرٰی اٰمَنُوا) واگر اوشبو عذاب کیلگان قریهلرنك اهللری ایمان کیلتورسهلر ایدی واشانسهلر ایدی خدای تعالی گه یاکه مکه شهریدك هم اطرافنده غی آوللرنك اهللری ایمان کیلتورسهار ایدی (وَاتَّقَوْا) دخی صافلانسهلر ایدی شرکدن وپیغمبرگه خلافلق قیلودن (لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ) البته بز آچار ایدك آنلر اوزرینه (بَرَكَاتٍ مِنَ السَّمَاءِ وَالْاَرْضِ) برکتلرنی وآرتقلقلرنی کوکدن هم یردن کوکدن برکتلر بیرماکی دعالرنی قبول ایتو یاکه فائدهلی یغمور یاودرماق ایلهدر یردن برکتلر بیرماکی حاجتلرن اوتهمك یاکه آشلقلر اوسدرمك ایلهدر (وَلٰكِنْ كَذَّبُوا) ولکن آنلر یالغانغه توتدیلر بزنك پیغمبرلرمزنی (فَاَخَذْنَاهُمْ) بس بز توتدق آنلرنی (بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ) اشلاگان اشلری سببلی کفر وشرك هم تورلی بوزوقلقدن (اَفَاَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰی) ایا ایمین بولدیلرمو مکه اهلی هم آنك تیکراسندهگی قریهلرنك اهللری اوّلگی امتلرگه کیلگان عذابنی ایشتکانلرندن صوك (اَنْ يَاْتِيَهُمْ بَاْسُنَا) آنلرغه بزنك عذابیمز کیلودن (بَيَاتًا) کیچ برله وقارانغو تونده (وَهُمْ نَائِمُونَ) وحالانکه آنار یوقلاغو چیلردر یعنی تونده یوقلاغان وقتلرنده آنلرغه بزنك عذابیمز کیلودن ایمین بولوب تورالرمو البته ایمین توگللردر (اَوَ اَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰی) ایا ایمین بولدیلرمو مکهنك وباشقه قریهلرنك اهللری (اَنْ يَاْتِيَهُمْ بَاْسُنَا) آنلرغه بزنك عذابیمز کیلما کندن (ضُحًى) ضحی وقتنده یعنی کوندز توشدن الگاری (وَهُمْ يَلْعَبُونَ) وحالانکه آنلر اوینارلر یعنی کوندز اویناغان وقتلرنده وغافللك ایله دنیا اشلرینه مشغول بولغان وقتلرنده آنلرغه بزنك عذابیمز کیلما کندن ایمین بولدیلرمو البته ایمین توگللردر (اَفَاَمِنُوا مَكْرَ اللّٰهِ) ایا بس ایمین بولدیلرمو پیغمبرلرنی یالغانغه توتقان کمسهلر الله تعالی نك مکرندن یعنی خدای تعالی آنلرغه استدراج اوچون دنیاده نعمت ودولتلر بیروب آنلر شوکا مغرور بولوب غفلتده تورغان وقتلرنده آنارغه آکسزدن خدایناك عذابی کیلودن قورقماسلرمو (فَلَا يَاْمَنُ مَكْرَ اللّٰهِ) بس ایمین بولماس خدای تعالی نك مکرندن (اِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ) مگر زیان اینکوچی گروهلرغنه ایمین بولورلر (اَوَلَمْ يَهْدِ) ایا هدایت قیلمادیمو خدای تعالی یعنی آشکارا ایتمادیمو وبلدرمادیمو (لِلَّذِينَ يَرِثُونَ الْاَرْضَ) یرگه وارث بولا تورغان کمسهلرگه (مِنْ بَعْدِ اَهْلِهَا) اول یرنك اهلی هلاك بولغاندن صوك مراد رسول صلی الله علیه وسلم زمانننده بولغان کافرلردرکم آنلر اوّلگی امتلر هلاك بولغاندن صوك آنلرنك یرلرنده قرارلاندیلر خدای تعالی آنلرغه بلدردی وبیان قیلدی (اَنْ لَوْ نَشَاءُ اَصَبْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ) شونی کم

اگر تلاساك ایدی بز عذاب قیلور ایدك آنلرنی اشلا گان یاوزلقلری سببلی اوّلگی امتلرنی عذاب قیلماقیمز شکللی یعنی دنیاده آنلرغه عذاب یبارور ایدك (ونطبع عَلٰی قُلُوبِهِمْ) هم بز مهر باصورمز آنلرنك کوڭللرینه یعنی کوڭللرینی پرده لرمز وقاپلارمز (فهم لا یسمعون) بس آنلر ایشتماسلر عبرتلی ایشتو ایله هم فهم قیلماسلر حق سوزنی (تِلْكَ الْقُرٰی) اوشبو ذکر ایتولمش قریه لر یعنی نوح قومی هم عاد وثمود ومؤتفکات هم مدین قومینك قریه لری (نَقُصُّ عَلَيْكَ) بز نصه قیلامز واوقیمز سڭا ای محمد علیه السلام (مِنْ اَنْبَائِهَا) اول قریه لرنك خبرلرندن بعضلرن (وَلَقَدْ جَاءَتْهُمْ) وتحقیق کیلدی اول قریه لرنك اهللرینه (رُسُلُهُمْ) آنلرنك پیغمبرلری نوح هود هم صالح ولوط هم شعیب علیهم السلام کبی (بِالْبَيِّنَاتِ) ظاهر وآچق بولغان معجزه لر ودلیللر برله (فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا) بس ایمان کیلتورور بولمادیلر آنلر واشانمادیلر پیغمبرلرکیلگاندن صوڭ (بِمَا كَذَّبُوا مِنْ قَبْلُ) آندن الگاری یالغانغه توتقان نرسه لرینه یعنی پیغمبرلر کیلگانچه خدایڭ برلکینه اشانماسلر ایدی پیغمبرلر کیلگاندن صوڭ هم ایمان کیلتورمادیلر همیشه کفر وضلالتده قالدیلر زیرا که آنلرنك کوڭللرینه مهر باصولغان وطومالانغان ایدی (كَذٰلِكَ) اوشانداق یعنی شول اوّلگی کافر قوملرنك کوڭللرن پرده لاگان شکللی (يَطْبَعُ اللّٰهُ) مهر اورور خدای تعالی (عَلٰی قُلُوبِ الْكَافِرِينَ) کافرلرنك کوڭللری اوزرینه یعنی آنلرنك کوڭللرن پرده لار وقاپلار تا کم حقلقنی آڭلاماسلر (وَمَا وَجَدْنَا) وبز طاپمادق (لِاَكْثَرِهِمْ مِنْ عَهْدٍ) ذکر ایتولگان امتلرنك کوبسی اوچون عهدکه وفا قیلونی یعنی آنلر المیثاقده قیلغان عهدلرینه وفا ایتمادیلر یاکه باشلرینه بلا وقضا کیلگان وقتده اگر بوبلادن فوتولساق ایمان کیلتورور ایدك دیوب قیلغان عهدلرینه وفا ایتمادیلر (وَاِنْ وَجَدْنَا) هم درستلکده بز طاپدق (اَكْثَرَهُمْ لَفَاسِقِينَ) آنلرنك کوبراکینی فاسقلر وعهدلرن بوزغوچیلر (ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ) بس یبارد کبز اوشبو ذکر ایتولگان پیغمبرلردن صوڭ (مُوسٰی) موسی بن عمراننی پیغمبر ایتوب (بِاٰيَاتِنَا) بزنك آیتلرمز ومعجزه لرمز برله (اِلٰی فِرْعَوْنَ) فرعونگه کم آنڭ اسمی قابوس یاکه قلیدبن ریان ایدی فرعون مصر پادشاهلرینڭ لقبیدر کسری عجم پادشاهلرینڭ وقیصر روم پادشاهلرینڭ لقبلری بولغان شکللی (وَمَلَائِهِ) هم فرعون قومینڭ اولوغلری صاری یبارد ك (فَظَلَمُوا بِهَا) بس ظلم ایتدیلر یعنی کافر بولدیلر واشانمادیلر آنلر اول آیتلرگه وحقلرینی رعایه ایتمادیلر

(فَانْظُرْ) بس فاراغل‌سن بصیرت کوزی ایله (كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ) نچوك بولدی بوزقلق ایتکوچیلرنك اشلرینك صوڭی‌کم آخرنده فرعون اوزی‌هم قومی دریاغه غرق بولدیلر موسی علیه‌السلام مدینده شعیب علیه‌السلام قزی صفورانی نکاح ایدوب آنك ایله مصرگه فایتورغه چقدیلر بولده وادی ایمن دیگان اورنغه یتکاچ موسی علیه السلامغه پیغمبرلك کیلدی هم عصاوید بیضا معجزه‌لری عطا ایدلدی تفصیلی توبانده کیله‌چکدر صڭره حق تعالی‌نك امری ایله مصرغه فرعوننی حق دینگه اوندارگه هم خدایلق دعواسیدن طیارغه کیلدی (وَقَالَ مُوسَى)وایتدی موسی پیغمبر فرعونگه (يَا فِرْعَوْنُ إِنِّي رَسُولٌ) ای فرعون درستلکده من‌یبارلمش رسول وایلچی من (مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ) بارچه عالملرنك پروردکاری طرفندن سنی هم قومڭنی طوغری یولغه اوندامك اوچون (حَقِيقٌ عَلَى أَنْ لَا أَقُولَ) لایق وتیوشلیمن شونڭ اوزرینه کم من ایتمام (عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ) الله تعالی اوزرینه مگر حقلقنی‌غنه ایتورمن یعنی پیغمبر بولغان کشی البته بالغان ایتماس وخدایغه افترا قیلماس‌من پیغمبر من سنی خدای تعالی یولینه اوندارمن (قَدْ جِئْتُكُمْ) تحقیق من کیلدم سزلر گه(بِبَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ) آچق وروشن بولغان دلیل برله پروردکارڭزدن یعنی پیغمبرلکیمه ظاهر علامت بولغان معجزه‌لر کیلتوردم (فَأَرْسِلْ مَعِيَ بَنِي إِسْرَائِيلَ) بس یبارگل‌سن ای فرعون منم ایله یعقوب پیغمبر بالالرن یعنی یعقوب علیه السلام نسلی بولغان بنی اسرائیل قومینی مصرده اسیر ایتوب قل‌لقده توتماغل منم ایله برگه آنلرنی بابالرینك اورنی بولغان ارض مقدسه‌گه یبارگل دیدی

(١) (قَالَ) ایتدی فرعون حضرت موسی‌دن بو سوزنی ایشتکاچ (إِنْ كُنْتَ جِئْتَ بِآيَةٍ) اگر کیلتورگان بولساڭ‌سن بر معجزه‌نی نتاك کم اوزڭ دعوا قیلاسڭ (فَأْتِ بِهَا) بس کیلتورگل سن آنی وبزگه کورسانکل (إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ) اگر بولساڭ سن راست ایتکوچیلردن من پیغمبرمن دیگان سوزڭده (فَأَلْقَى عَصَاهُ) بس صالدی موسی پیغمبر اوزینڭ طایاغن برگه فرعون معجزه صوراغاچ (فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُبِينٌ) بس شولوقته اول طایاق ظاهر وآشکارا بولغان بر اژدهادر کم آنڭ اژدهالغنده هیچ‌کم شك قیلورلق توگلدر مروبدرکم اول اژدها بولغان طایاق فرعونگه فاراب آغزن آچدی آستقی ایرنی یر اوستونده ایدی واوستکی ایرنی فرعون سرایی‌نڭ توباسینه یتکان ایدی فرعون‌نڭ بوتون سرایلرن یوطارغه حاضر تورادر ایدی فرعونڭ یانداغی خدمتچیلری قورقوب قاچا باشلادیلر فرعون

١) روایت ایدلمشدرکم فرعون‌بنی‌اسرائیل قومینی قللقده تونار ایدی یوسف علیه‌السلام زمانده حضرت یعقوب بارچه بالالری ایله مصرغه کیلوب آنڭ اولادی مصرده قالغانلر ایدی آنلرنڭ نسللری بیك کوبایدی حضرت یوسف زمانداغی ریان اسملی فرعون بنی اسرائیلنی بیك حرمتلاب تونار ایدی اول اولگاچ آنڭ اوغلی هم آنلرغه قدر وحرمت قیلور ایدی آندن صوڭغی موسی علیه السلام زمانداغی فرعون خدایلق دعواسی قیلا باشلاغاچ بنی اسرائیل قومی آنڭ دعواسینی قبول ایتمادیلر وآنی خدی‌دیب ایتمادیلر شول سببلی اول فرعون آنلرغه ظلم واذیتلر قیلوب قل‌لقده تونار ایدی.

مواهب علیه

اوزی هم بیك قورقدی کوب کشیلرنك قورقودن بوراکلری یارلوب هلاك بولدیلر عاقبت فرعون قورقوودن قچقردی ای موسی سنی بیارگان خدایڭنك حرمتینه اوزڭنك طایافڭنی کیری آل بو بلانی دفع قیل من سڭا ایمان کیلتورورمن هم بنی اسرائیللنی سڭا بیرورمن دیدی موسی علیه السلام اول ارڈهانی قولینه آلغان ایدی ینه اوّلگی کبی طایاق بولدی فرعون آنی کورگاچ طنچلاب تختینه منوب اولطوردی ای موسی موندن باشقه ینه معجزهڭ بارمو دیوب صورادی حضرت موسی ایتدی بلی باردر هم اوڭ قولینی یاقاسندن قوینینه کرتوب کیری چغاردی (ونزع یده) وچغاردی موسی پیغمبر اوزینڭ قولینی یاقاسندن (فاذا هی بیضاء للناظرین) بس شولوقتده آنڭ قولی بیك آق ویالطراغوچی‌در فاراوچیلرغه موسی علیه السلام قولینی قوینینه طغوب کیری چغارغاچ شولقدر آق هم نورلی بولور ایدی‌کم فاراغان کشیلرنڭ کوزلری چاغلور ایدی ینه قوینینه طقسه اوّلکی کبی بولور ایدی فرعون اوشبو معجزه‌لرنی کورگاچ قومینڭ اولوغلرن جیوب موسی علیه السلام طوغریسنده کیکاش قیلدی (قال الملأ من قوم فرعون) ایتدیلر اولوغلری، فرعون قومندن (ان هذا لساحر علیم) درستلکده اوشبو موسی سحر علمینی بیك بلگوچی سحرچیدرکم سحری ایله طایافنی یلان قیلور وبغدای توسلی قولینی آق هم نورلی قیلوب کورساتور (یرید ان یخرجکم) تلار اول سزلرنی چغارمافنی (من ارضکم) اوز یرڭزدن یعنی قبطی‌لرنی مصردن چغارب مصر حکومتن بنی اسرائیلگه بیرونی تلار دیدیلر فرعون قومینڭ اولوغلرندن بو سوزنی ایشتکاچ ایتدی (فما ذا تأمرون) بس سزلرنی بیوراسز بو طوغریده تدبیرڭز نچوکدر (قالوا) ایتدیلر فرعون قومینڭ اولوغلری (ارجه واخاه) حبس قیلغل‌سن اول موسی‌نی هم قرنداشی هارون‌نی یاکه آنلرنڭ اشینی کیچکدرگل بو طوغریده آشوغوب اش قیلماغل (وارسل فی المدائن) هم بیارگل سن مصر ولایتنده بولغان شهرلرگه (حاشرین) خلقنی جیوچیلرنی واوندا وچیلرنی (یأتوك بکل ساحر علیم) تاکم کیلتورسونلر آنلر سڭا هر بر سحر علمینی بلگوچی اوستا سحرچیلرنی جیوب بس فرعون بیوردی مصر ولایتنده‌گی همه شهرلردن وقریه‌لردن سحرچیلرنی جیوب کیلتوردیلر سحرچیلرنڭ باشلقلری ایکی برتوغمه قرنداشلر ایدی اوزلرینڭ بیك کوب شناگردلری ایله جیولوب فرعون درگاهینه کیلدیلر نتاکم بیورور (وجاء السحرة فرعون) وکیلدیلر سحرچیلر فرعون حضورینه (قالوا) ایتدیلر اول سحرچیلر فرعونگه (ان لنا لاجرا) درستلکده بولور بزلرگه اجر وخدمت حقی (ان کنا نحن الغالبین) اگر

بز بولساق غالب وجیکوچیلر موسی‌نی سحرمز برله (قَالَ نَعَمْ) ایتدی فرعون سحرچیلرگه بلی سزلرگه خدمت حقی بولور (وَاِنَّكُمْ لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ) هم سز بولورسز مکا یاقنلردن اگر موسی‌غه غالب کیلسه‌کز سحر عملنده (قَالُوا) ایتدیلر سحرچیلر حضرت موسی‌غه خطاب قیلوب (يَا مُوسَى اِمَّا اَنْ تُلْقِيَ)ای موسی‌یا ایسه شولدرکم سن صالورسن اوزکنك طایاغکنی برگه (وَاِمَّا اَنْ نَكُونَ نَحْنُ الْمُلْقِينَ) یا ایسه‌بزلر بولورمزمو صالغوچیلر اوزلرمزنك سحر اسبابلرمزنی یعنی اوّل سن اوز عملکنی اشلارسن‌مو یاکه بزلر اشلیکمو دیدیلر (قَالَ) ایتدی حضرت موسی آنلرغه یول قویوب (اَلْقُوا) صالکزسز ای سحرچیلر وکورساتکز اوز هنرلرکزنی مندن اوّل (فَلَمَّا اَلْقَوْا) بس صالغانلری زمانده اول سحرچیلر اوزلرینك حاضرلاب کیلکان سحر اسبابلرن (سَحَرُوا اَعْيُنَ النَّاسِ) سحرلادیلر آدمیلرنك کوزلرن یعنی جیولغان خلقنك کوزلرن بووب هیچده حقیقتی بولماغان نرسه‌لرنی آنلرغه کورساندیلر (وَاسْتَرْهَبُوهُمْ) هم قورقتدیلر آنلرنی (وَجَاءُوا بِسِحْرٍ عَظِيمٍ) دخی کیلتوردیلر اول سحرچیلر اولوغ سحرنی سحر عملی ایله اوّلدن حاضرلانگان طایاقلرنی وآرقانلرنی جیولغان خلقنك کوزلرینه بیك قورقنچلی یلانلر ایتوب کورساندیلر (وَاَوْحَيْنَا اِلَى مُوسَى) وبز وحی قیلدق موسی پیغمبرگه هم بیوردق (اَنْ اَلْقِ عَصَاكَ) شویله دیوبکم صالغل‌سن ای موسی طایاغکنی برگه بس موسی علیه‌السلام قولنداغی طایاغن برگه طاشلادی فِي الْحَالِ اول طایاق بیك زور اژدها بولدی آغزینی زور ایتوب آچدی (فَاِذَا هِيَ تَلْقَفُ) بس شولوقتده اول اژدها بولغان طایاق یوطارایدی (مَا يَاْفِكُونَ) اول سحرچیلرنك حیله ایله کورستکان نرسه‌لرن سحرچیلرنك کوز بووب کورستکان یلانلرن بر لحظه‌ده همه‌سینی یوطوب‌بتوردی (فَوَقَعَ الْحَقُّ) بس واقع‌بولدی وظاهر بولدی طوغریلق یعنی موسی پیغمبرنك حقلقده ایدکی بلوندی آنك معجزه‌سی سحرگه غالب کیلدی (وَبَطَلَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ) هم باطل بولدی ویوقغه چقدی شول نرسه‌کم اشلار بولدی‌لر آنی سحرچیلر (فَغُلِبُوا هُنَالِكَ) بس مغلوب بولدیلر وجیکلدیلر شول اورنده فرعون هم آنك قومی (وَانْقَلَبُوا صَاغِرِينَ) دخی دوندیلر وقایتدیلر آنلر اول اورندن خور هم امیدسزلر بولغان حالارنده (وَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ)(١) هم برگه توشدیلر سحرچیلر سجده قیلغوچیلر بولغانلری حالده خدای تعالی‌گه موسی علیه‌السلامنك معجزه‌سی آنلرنك سحرلرینه غالب کیلکاچ آنك حق پیغمبر ایدکینی بلدیلر خدای تعالی آنلرغه توفیق وهدایت عطا قیلوب کوکللری نورلاندی

١) عبادتنك افضلی سجده در دیمشلر فرعون سحرچیلری عمرلرنده بر مرتبه سجده قیلولری ایله بارچه گناهلری یارلقانوب اولیاء الله درجه‌سینه ایرشدیلر شول سجده‌لرنده خدای تعالی آنلرنك کوزلرندن حجابنی کوتاردی تاکم عرشنی کوردیلر هم جنتنی واوزلرینك جتتداگی اورنلرن کوردیلر شول سببلی آنلر اولومدن هیچ قورقمادیلر

شول حالده همه‌لری سجده گه کیتدیلر (قالوا) ایتدیلر اول سحر چیلر (آمنا برب العالمین)
بز ایمان کیلتوردك بارچه عالملرنك پروردکارینه فرعون آنلردن بوسوزنی
ایشتکاچ اول پروردکاردن مراد کز من مودیوب صورادی آنلر ایتدیلر سنك نی حدك
بار عالملرنك خدایی بولورغه سن برضعیف مخلوقسن بز ایمان کیلتوردك (رب
موسی وهارون) موسی ایله هارون‌نك پروردکاری خدای تعالی گه (قال فرعون)
ایتدی فرعون سحر چیلرنك موسی علیه السلامغه ایمان کیلتورگانلك لرن بلکاچ (آمنتم به)
سز ایمان کیلتورگانسز اول موسی‌غه (قبل ان اذن لکم) من سزگه اذن بیرودن
الگاری (ان هذا لمکر مکرتموه) درستلکده اوشبو اشکز برمکر وحیله درکم
سزلر یاشرن تدبیر ایتدکز آنی (فی المدینة) مصر شهرنده (لتخرجوا منها اهلها)
تاکم سزنك چفارماقکز اوچون اول مصر شهرندن آنك اهلینی (فسوف تعلمون)
بس تیزدرکم سز بلورسز اوشبو کیکاشکزنك نتیجه‌سنی یعنی سز موسی ایله
اوّلدن برگه کیکاشوب قبطیلرنی مصردن چفارو اوچون اوشبو حیله‌نی اشلادکز
ایمدی کورورسز بواشکز اوچون من سزلرنی تچوك عذاب قیلورمن (لاقطعن
ایدیکم) البته من کیسارمن سزنك قول‌لرکزنی ای سحر چیلر (وارجلکم) هم
آیاقلرکزنی (من خلاف) بر برسینه خلاف ایتوب یعنی اوك قولنی هم صول آیاقنی
یاکه صول قول ایله اوك آیاقنی کیسارمن (ثم لاصلبنکم اجمعین) صکره من آصارمن
سزلرنك بارچه‌لرکزنی دارغه تاکم باشقه‌لرغه عبرت بولسون (قالوا) ایتدیلر
سحر چیلر فرعون‌دن بوسزلرنی ایشتکاچ (انا الی ربنا منقلبون) درستلکده بز
پروردکارمز صاری فایتوچیلرمز یعنی بزحاضر اولومدن فورقماسمز بزنی عذابك
ایله فورقوتا آلماس‌سن بزاولساك ربیمز خدای تعالی حضورینه بارامز (وما تنقم
منا) وسن انکار ایتماس‌سن بزلردن هیچ نرسه‌نی ای فرعون (الا ان آمنا بآیات
ربنا) مگر شونی انکار ایتارسنکم بز ایمان کیلتوردك واشاندق ربیمزنك قدرتینك
علامتلرینه (لما جاءتنا) کیلگانلری زمانده اول علامتلر بزگه یعنی موسی پیغمبرنك
معجزه‌لرن کورب اول معجزه‌لرنك خدای طرفندن ایدکینه هم موسی‌نك حق پیغمبر
ایدکینه بز ایمان کیلتوردك سن بزلرنی شونك اوچون آچولاناسن وعذاب قیلماقچی
بولاسن دیدیلر صکره یوزلرن حق تعالی گه یونالدروب ایتدیلر (ربنا افرغ علینا
صبراً) ای بزنك پروردکارمز سن افاضه ایتکل وکوب ایتوب بیرگل بزلرگه صبرلقنی
تاکم فرعون‌نك عذابینه صبر قیلایق (وتوفنا مسلمین) هم سن وفات ایتدرگل

بزلرنی ودنیادن چقارغل اسلام دیننده بولغان حالیمزده (وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ) وایتدیلر فرعون قومندن اولوغلری وباشلقلری فرعونگه (أَتَذَرُ مُوسَى وَقَوْمَهُ) ایا سن قویارسنمو موسینی هم آنك قومینی شول حالدلرنچه (لِيُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ) تاکم بوزقلق قیلسونلر آنلر مصر یرنده ومصر خلقینی سکا قارشورغه اوندا سونلر (وَيَذَرَكَ وَآلِهَتَكَ) هم قویسون اول موسی سکا عبادت قیلونی هم سنك معبودلرکنی قویسون یعنی موسی اوزی هم آنك قومی سنك حقکده شول اشلرنی اشلی توروب سن آنلرنی اوز حاللرنچه قالدراسنمو عذاب قیلماس سنمو دیدیلر (قَالَ) ایتدی فرعون (سَنُقَتِّلُ أَبْنَاءَهُمْ) تیزدرکم بز اولتورورمز آنلرنك اوغللرن یعنی آنلرنی بنی اسرائیل قومینی اوز حاللرنچه قالدرماسمز بلکه ایر بالالرن اولتورورمز تاکم نسللری کیسولوز (وَنَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ) هم قز بالالرن ترك قالدرورمز تاکم بزنك خدمتلرمزنی قیلورلر (وَإِنَّا فَوْقَهُمْ قَاهِرُونَ) ودرستلکده بز آنلر اوستونده قهر ایتکوچیلرمز وآنلرغه غالب لرمز فرعون نك اوشبو سوزلری بنی اسرائیل قومینه ایشتولگاچ بنی اسرائیل قومی بیك قایغورب موسی علیه السلام حضورینه کیلدیلر نی اشلایك دیب کیکاش ایتدیلر (قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ) ایتدی موسی اوزینك گروهینه یعنی بنی اسرائیل قومینه ایتدی (اسْتَعِينُوا بِاللَّهِ) یاردم استا کزسز الله تعالی دن (وَاصْبِرُوا) هم صبر قیلکز (إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ) درستلکده یر خدای تعالی نقیدر فرعون تصرفنده توگلدر (يُورِثُهَا مَنْ يَشَاءُ) میراث ایتوب بیرور خدای تعالی اول برنی اوزی تلا گان کمسه گه (مِنْ عِبَادِهِ) بنده لرندن (وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ) وایدگو عاقبت هم ظفر ونصرت تقوالق ایتکوچی لرگه وگناهدن صاقلانوچیلرغه در موسی علیه السلام بوسوزنی بنی اسرائیلنی شادلاندرماق اوچون آنلرغه بشارت بیروب ایتکان ایدی لکن بنی اسرائیل فهملامادیلر همیشه شکایت قیلدیلر (قَالُوا) ایتدیلر بنی اسرائیل قومی حضرت موسیغه اوز حاللرندن زارلانوب (أُوذِينَا) بزلر رنجتولدك یعنی بزنی قبطیلر رنجتورلر ایدی وبزلرگه ظلم واذیت قیلورلر ایدی (مِنْ قَبْلِ أَنْ تَأْتِيَنَا) سن بزگه کیلودن الگاری مدین یرندن (وَمِنْ بَعْدِ مَا جِئْتَنَا) هم سن بزلرگه کیلگانکدن صوك آنلر بزنی رنجته لر وظلم هم جفالر قیلالر یعنی بزنی اوزلرینه قل ایتوب آغر خدمتلر اشلاتالر هم اوغللرمزنی اولتورالردیدیلر (قَالَ) ایتدی موسی پیغمبر آنلرغه (عَسَى رَبُّكُمْ أَنْ يُهْلِكَ عَدُوَّكُمْ) امیددرکم پروردکارکز هلاك قیلسه سزنك دشمانکزنی (وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِي الْأَرْضِ) هم دشمانکزنی هلاك ایتکاندن

صوڭ سزنی آنڭ اورنینه خلیفه قیلسه مصر برنده یا کهٔ ارض مقدسه ده (فینظر کیف تعملون) بس نظر قیلسه سزلرگه نچوك سز عمل قیلاسز راحتلك وشادلق وقتنده یعنی سز فرعون‌نڭ ظلم وایذاسنه صبر قیلڭز انشاء الله خدای تعالی فرعوننی هم قومینی هلاك ایتوب آنلرنڭ ملك ودولتلرن سزگه نصیب قیلور هم شولوقتده سزنڭ نچوك عمل قیلغانڭزنی کورور نعمت ودولتکه شکرانه قیلورسزمو یا که کفران نعمت قیلیب بوزغلقده بولورسزمو شوڭا کورا خدای تعالی سزگه جزا بیرور دیدی (ولقد اخذنا آل فرعون) وتحقیق بز توتدق وجزالادق فرعون قومینی (بالسنین) آچلق یللر برله (ونقص من الثمرات) هم یمشلرنڭ کیملکی ایله جزالادق باڭچه‌لرنده یمش بیك آز بولدی (لعلهم یذکرون) تاکم شاید آنلر اوگوت آلورلر وخداینی ایسلرینه توشورب کفر وظلملقدن طیولورلر یعنی آچلق بلاسینی کورب عبرت آلسونلر وانصافقه کیلسونلر دیوب آنلرنی شولطریقه جزالادق لکن آنلر عبرتلانمادیلر واوگوت آلمادیلر (فاذا جاءتهم الحسنة) بس هرقایچان کیلسه آنلرغه بریخشیلق طوقلق واوچسوزلق کبی (قالوا لنا هذه) ایتدیلر آنلر اوشبو یخشیلق وشادلق بزنڭ اوچوندر وبزلر آڭا مستحقلرمزدیوب (وان تصبهم سیئة) واگر ایرشسه آنلرغه بریاوزلق آچلق وصرخاولق بلا وقضا کبی (یطیروا بموسی ومن معه) شوملانور ایدیلر آنلر موسی برله هم موسی ایله برگه بولغان کمسه‌لر برله یعنی باشلرینه بربلا کیلسه بوبلا بزگه موسی پیغمبر شوملوغندن هم آڭا ایارگان مؤمنلر شوملوغندن کیلدی دیورلر ایدی (الا انما طائرهم) آڭاه بولغل موندن باشقه توڭلدرکم آنلرغه ایزگولك هم یاوزلق کیلونڭ سببی (عند الله) الله تعالی قاشنده‌در یعنی الله تعالی تقدیر ایتکان اشکنه بولور یخشیلق ویمانلق هیچ برسی برلونڭ شوملوغندن بولماس (ولکن اکثرهم لا یعلمون) ولکن آنلرنڭ کوبراگی بلماسلر آنی یا که مراد یخشیلق ویاوزلق نڭ سببی خدای تعالی قاشنده‌در یعنی آنلرنڭ عمل دفترلرنده یازلغان اشلاگان یاوزعملرلریدر شول یاوزعملرینه جزا اوچون آنلرغه بلا وقضا کیلوردیمکدر (وقالوا) دخی ایتدیلر فرعون قومی (مهما تاتنا به من آیة) هرقایچان کم سن کیلتورورسن بزگه ای موسی بر معجزه وعلامت یعنی آچلق وصرخاولق هم شونڭ کبی علامتلرنی بزگه کورساتساڭ (لتسحرنا بها) تاکم بزنی سحرلاماکڭ اوچون اول علامت برله (فما نحن لك بمؤمنین) بس بزلر سڭاایمان کیلتورگوچیلر توڭلمزنی قدر علامتلر کورساتساڭده سنڭ پیغمبرلکڭا اشانماس‌مز دیدیلر

(فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ) بس يبارد كبز فرعون قومى اوزرينه طوفان بلاسينى تاكم بيك قاطى يغمور ياوب سيلار آغوب عاجز قالديلر (وَالْجَرَادَ) دخى چكرتكه بلاسينى يبارد چيكدن طشى كوب اوچاتورغان چكرتكه‌لر آنلرنى طاقتسز ايتديلر (وَالْقُمَّلَ) هم اوچمى تورغان چكرتكه ياكه فاندالار بلاسن يبارد (وَالضَّفَادِعَ) دخى قورباقه‌لر يبارد (وَالدَّمَ) هم قان بلاسن يبارد (آيَاتٍ مُفَصَّلَاتٍ) بر برسندن آيرم علامتلر بولغانلرى حالده اوشبو ذكر ايتولگان نرسه‌لر خداى تعالى‌نك قدرتينه يعنى هر قايوسى باشقه باشقه زمانلرده كيلدى هر ايكى بلانك آراسنده بر آى اوتار ايدى وهر قايوسى بر هفته‌گه قدر دوام ايتار ايدى (فَاسْتَكْبَرُوا) بس باش طارتديلر فرعون قومى فرمانغه بوى صونودن هم شول قدر علامت‌لرنى كورسه‌لرده ايمان كيلتورمادىلر (وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ) هم بولديلر آنلر گناه قيلغوچى وقارشوچى گروه (وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ) ووقع بولغانى زمانده فرعون قومى اوزرينه بر عذاب وبلا يعنى هر قايسان باشلرينه اوشبو ذكر ايتولگان بلالردن برسى كيلسه (قَالُوا) ايتديلر آنلر موسى پيغمبرگه يالبارووب (يَا مُوسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ) اى موسى سن دعا قيلغل بزنك اوچون پروردكاركغه وآندن اوشبو بلانك بزنك باشيمزدن كيتووون صوراغل (بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ) خداى تعالى‌نك سنك فاشكده بولغان عهدى برله يعنى خداى تعالى سنك دعا ئنى قبول قيلورمن ديوب وعده قيلغاندر شول وعده‌سى بوينچه سن آندن صوراغل (لَئِنْ كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ) اگر دفع قيلساك وكيتارساك سن بزدن اوشبو عذابنى (لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ) بز البته ايمان كيلتورورمز سكا وپيغمبرلكنكا اشانورمز (وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِي إِسْرَائِيلَ) هم البته بز يبارورمز سنك ايله برگه بنى اسرائيل قومن تاكم تلاگان يركا آلوب كيتارسن ديديلر (فَلَمَّا كَشَفْنَا) بس كيتارگانيمز زمانده بز موسى پيغمبر دعاسى سببلى (عَنْهُمُ الرِّجْزَ) فرعون قومندن عذابنى وباشلرينه كيلگان بلانى هم كيچكدرگانيمز زمانده اول عذابنى (إِلَى أَجَلٍ) بر بيلگولى وقتغه‌چه‌كم (هُمْ بَالِغُوهُ) آنلر ايرشكوچيلردر اول وقتغه هم شولوقت يتكاچ آنلرغه عذاب كيله‌چكدر (إِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ) شولوقتده يعنى باشلرينه كيلگان عذاب وبلا كيتكاچ آنلر قيلغان عهدلرن بوزغوچيلردر يعنى باشلرينه بلا كيلگانده بو بلانى بزدن كيتارساك ايمان كيلتورورمز ديوب عهد قيلسه‌لرده اول بلا باشلرندن كيتكاچ عهدلرن اونوطديلر وايمان كيلتورمادىلر (١) (فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ) بس انتقام ايتدك واوچ آلدق بز فرعون قومندن آنلرنك فرمانغه

١) تفسيرلرده مذكوردركم فرعون قومى اوزرينه مصرده يدى كيچه وكوندز توتاش يغمور ياودى فارا بولوطلر ايله هو اقارانغو لاندى قبطيلرنك ايولرينه صو كروب طولدى بنى اسرائيل‌نك ايولرينه موسى عليه‌السلام‌نك دعاسى سببلى صو كرماس ايدى صكره حضرت موسى دعا قيلغاچ اول يغمور طوفتادى فرعون قومى هنوز ايمان كيلتورمادىلر بس خداى تعالى آنلرغه چكرتكه بلاسينى يبارددى بارچه ايگونلرن چكرتكه‌لر آشارغه توتوندىلر فرعون قومى ينه موسى عليه‌السلامغه يالبارديلر اگر بو بلا بزدن كيتسه البته خداى تعالى گه ايمان كيلتورورمز ديوب عهد ايتديلر حضرت موسى ينه دعا قيلدى بارچه چكرتكه‌لر هلاك بولديلر فرعون قومى ينه ايمان كيلتورمادىلر بر آى اوتكاندن صوڭ خداى تعالى آنلرغه قمل بلاسينى يبارددى يعنى مانا تسز چكرتكه‌لر يا كه بغدايدن چقفان برتولى بتلر يبارددى يا كه حشرات‌دن بر نوع جانورلر

فارشولری وعهدلرن بوزولری اوچون (فاغرقناهم فی الیم) بس غرق قیلدق وباطوردق بز آنلرنی فلزم دینگزینه (بانهم کذبوا بآیاتنا) شول نرسه سببلی کم آنلر یالغانغه توتدیلر بزنك آیتلرمزنی وقدرتیمزنك علامتلرن کوره توروب اشانمادیلر (وکانوا عنها غافلین) هم بولدیلر آنلر غافللر اول علامتلردن وآنلر حقنده فکرلب قارامادیلر (واورثنا القوم الذین) دخی وارث ایتدکبز فرعون قومندن صوك شوندای گروهنی کم (کانوا یستضعفون) آنلر ضعیف وزبون ایتولمش ایدیلر فرعون قومی قولنده یعنی قبطیلر قولنده اسیر بولوب عذابده تورغان بنی اسرائیل قومینی فرعون قومی هلاك بولغاندن صوك بر وارث ایتدك وآنلرغه میراث ایتوب بیردك (مشارق الارض) برنك مشرق طرفلرن یعنی شام ولایتی نك مشرق طرفنده بولغان یرلرنی آنلرغه بیردك (ومغاربها) دخی مغرب طرفنده بولغان یرلرنی مصر ولایتن آنلرغه بیردك (التی بارکنا فیها) آندای یرلرکم بز برکاتلی ایتدك وبرکتنی کوب ایتدك اول یرلرده یعنی آشلق کوب بولا تورغان یرلرنی آنلرغه نصیب ایتدك (وتمت کلمة ربك الحسنی) وتمام بولدی پروردکارکزنك یخشی سوزی یعنی خدای تعالی نك قیلغان یخشی وعده سی تمام اورنینه کیلدی (علی بنی اسرائیل) بنی اسرائیل قومی اوزرینه یعنی خدای تعالی آنلرغه دشمانلرکزغه غالب بولورسز آنلرنك ملکلری ویرلری سزگه قالوردیوب وعده ایتکان ایدی شول وعده اورنینه کیلدی (بما صبروا) آنلرنك صبر قیلغاناقلری سببلی محنت وفاطیلقلرغه (ودمرنا) دخی خراب ایتدکبز (ما کان یصنع فرعون) شول نرسه نی کم اشلاگان وتوزگان ایدی آنی فرعون (وقومه) هم فرعون نك قومی (وما کانوا یعرشون) دخی خراب قیلدق شول نرسه نی کم بنا قیلور بولدیلر بیوك ایتوب آنلر یعنی هامان یاصانقان بیوك منارا شکللی بیوك عمارتلرن هم منزل وسرایلرن همه سینی خراب ایتدك (وجاوزنا ببنی اسرائیل البحر) واوتکازدك بز بنی اسرائیل قومن دریادن سلامتلکده (فاتوا علی قوم) بس کیلدیلر آنلر بر قوم اوزرینه کم (یعکفون علی اصنام لهم) توروزلر آنلر اوزلرینك پوتلری عبادتنده یعنی بنی اسرائیل قومی موسی علیه السلام ایله برگه نیل دریاسندن سلامت اوتوب مصردن چغوب بارغانلرنده یولده برقومگه اوچورادیلر اول قوم پوتلرغه طابونورلر ایدی بنی اسرائیل قومی آنلرنی کوروب قزقدیلر (قالوا) ایتدیلر بنی اسرائیل موسی پیغمبرگه (یا موسی اجعل لنا الها) ای موسی سن یاصاغل بزنك اوچون

ایدی آنلرنك کوبلکند فرعون قومی تمام عاجز قالوب ینه حضرت موسی غه یالوندیلر موسی عم دعا قیلدی اول بلا هم مندفع بولدی آنلر ینه ایمان کیلتورمادیلر بو اشلر سنك سحرك برله بولدی دیدیلر صکره بر آی اوتکاچ حق تعالی آنلرغه باقه لر بلاسینی یباردی بوتون دنیا باقه لر برله طولدی آش پشورماکچی بولسه لر قزان لری طولی باقه بولور ایدی آندن صوك بر آی اوتکاچ قان بلاسینی یباردی همه صولری قزل قانغه ایلاندی اوشبو قدر علامتلرنی کورسه لرده اول قوم انصافقه کیلمادیلر همیشه کفر وعنادلرنده ثابت بولدیلر مواهب

برخدای ومعبود (كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ) نتاك‌كم اوشبو قومنك خدايلرى باردر يعنى بونلرنك معبودلرى وپوتلرى شكلى بزگه هم برمعبود ياصاغل شوڭا طابونايق ديديلر (قَالَ) ايتدى موسى عليه‌السلام آنلرغه (إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ) درستلكده سز اى بنى اسرائيل برگروهسزكم بلماس‌سز جاهل ونادانلرسز خدايدن باشقه هيچ بر نرسه معبودلك‌كه مستحق بولماس سزلر خداى تعالى‌دن باشقه‌غه طابونمافچى بولاسز (إِنَّ هَٰؤُلَاءِ) درستلكده اوشبو پوتقه طابونوچيلر (مُتَبَّرٌ مَا هُمْ فِيهِ) هلاك بولغوچى وبتكوچيدر شول نرسه‌كم آنلر اول نرسه‌ده‌در يعنى خداى تعالى آنلرنك اوشبو باطل دينلرن يوغالتور وبتورور (وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ) هم باطلدر آنلرنك اشلاگان عملرى‌كم شرك هم پوتلرغه طابونودر (قَالَ) ايتدى موسى عليه السلام بنى اسرائيلغه نصيحت قيلوب (أَغَيْرَ اللَّهِ أَبْغِيكُمْ إِلَٰهًا) ايا خداى تعالى‌دن باشقه معبودنى استايم‌مومن سزلرگه (وَهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ) وحالانكه اول خداى تعالى آرتق ايتدى سزنى اوز زمانكزداغى بارچه عالملر خلقى اوزرينه هم سزنى تورلى نعمتلر ايله خاصلادى (وَإِذْ أَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ) ويياد ايتكزسز اى بنى اسرائيل قومى شونى‌كم شولوقتكم بز قوتقاردق سزلرنى فرعون قومندن (يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ) طاتوتورلر ايدى فرعون قومى سزلرگه عذابنك فاطيسن (يُقَتِّلُونَ أَبْنَاءَكُمْ) اولتورورلر ايديلر آنلر سزنك اوغللركزنى نسلكز كيسولسون اوچون (وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ) هم ترك قالدرور ايديلر سزنك خاتون قزلركزنى‌اوزلرينه خدمت ايتدرو اوچون (وَفِي ذَٰلِكُمْ) واوشبو اشده يعنى سزلرنى فرعون قومى عذابندن قوتقاروده باردر (بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ) پروردكاركزدن اولوغ بولغوچى صنامق يا كه اولوغ نعمت يا ايسه سزنى فرعون قومينك عذاب قيلولرنده سزنك اوچون باردر ربكز طرفندن صناو يعنى خداى تعالى سزنى شونك ايله امتحان قيلور شكرانه قيلاسزمو يا كه كفران نعمت قيلاسزمو هم بلا ومحنتكه صبر ايته‌سزمو (وَوَاعَدْنَا مُوسَىٰ) هم وعده بيردكبز موسى پيغمبرگه (ثَلَاثِينَ لَيْلَةً) اوتوز كيچه‌نى يعنى اوتوز كون روزه توتقانكدن صوڭ طور طاوينه يونالكل سڭا تورات كتابن ايندرورمز ديوب وعده ايتدك (وَأَتْمَمْنَاهَا بِعَشْرٍ) هم تمام قيلدقبز اول اوتوز كيچه‌نى اون كيچه برله يعنى اوتوز كيچه وكوندز اوتكاندن صوڭ ينه اون كون روزه توتوب تورات كيلماكينى كوتارگه بيوردق (فَتَمَّ مِيقَاتُ رَبِّهِ) بس تمام بولدى آنك پروردكارى مقرر قيلغان وبيلكولاگان وقت (أَرْبَعِينَ لَيْلَةً) قرق

١) موسى عليه السلام فرعون قومى هلاك بولغاندن صوڭ بنى اسرائيلغه سيزلرگه خداى تعالى‌دن بر كتاب كيلتورورمن هر بر كزا كلى مسئله‌لركز شول كتابده تفصيل ايتولگان بولور ديوب وعده قيلغان‌ايدى شول وعده بوينچه بنى اسرائيل قومى حضرت موسى‌دن كتاب كيلتور ديوب طلب قيلديلر موسى عم دعا قيلوب خداى تعالى‌دن صورادى خداى تعالى‌دن فرمان كيلدى‌كم اوتوز كون روزه بولغل صڭره طور طاوينه كيلگل سڭا سوز ايتورمن هم تورات ايندرورمن بس موسى‌عم اوتوز كون روزه توتدى صڭره طور طاوينه توجه ايتدى مواهب

کیچه وکوندز اوتوز کونی ذوالقعده آیی نك تمامی صوکنی اون کونی ذوالحجه آیی نك اوّلکی اونیدر عرب عادتنده آی حسابی رؤیت هلال ایله یورتلدر هلال یعنی یاکا آی کیچ کورنه در شول سببلی تأریخنی کیچ ایله قیدلاب اوتوز کیچه دیدی (وَقَالَ مُوسَى) هم ابتدی موسی پیغمبر (لِأَخِيهِ هَارُونَ) اوزیدك قرنداشی هارونغه یعنی موسی علیه السلام خدای تعالی نك فرمانی بوینچه طور طاوینه تورات کتابی استامك اوچون کیتکانده قرنداشی هارون علیه السلامنی اوز اورنینه قالدروب آکا ابتدی ای هارون من طورسیناغه بارورمن (اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي) سن میکا خلیفه بولغل منم قومیم آراسنده من قایتقانغه چه (وَأَصْلِحْ) هم توزوك ایتکل آنلرنك اشلرن یعنی آنلرآراسنده عدللك ونوغر یلق ایله حکم قیلغل (وَلَا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ) دخی سن ایارماگل بوزقلق ایتکوچیلر یولینه (وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى) وکیلگانی زمانده موسی پیغمبر (لِمِيقَاتِنَا) وعده ایتوالگان وقتده بز بیلگولاگان اورنغه یعنی طور طاوینه (وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ) هم سویلاشکانی زمانده آنلك برله پروردکاری (قَالَ) ابتدی موسی خدای تعالی گه یالبارووب (رَبِّ أَرِنِي أَنْظُرْ إِلَيْكَ) ای منم پروردکارم سن کورسانکل مکا اوزکنی تاکم من قاریم سکا یعنی الهی مکا دیدارکنی کورسانکل اوشبو دنیاده کوزم ایله سنی کورایم دیدی (قَالَ) ابتدی خدای تعالی موسی پیغمرگه (لَنْ تَرَانِي) هر گیز سن منی کوره آلماس سن یعنی فانی بولغان دنیاده فانی کوز ایله منی کوره آلماس سن بلکه جمال ربانیغه ناراو اوچون باقی بولغان کوز کراکدر الله تعالی نك دیدارن کورو جنتده مؤمنلرگه میسر بولور دنیاده کورو یوقدر موسی علیه السلام نك خدای تعالی دن دیدار صوراوی خدای تعالی نی کورو ممکن بولوینه دلیلدر چونکه اگر محال بولسه ایدی موسی علیه السلام شیکللی الوغ پیغمبر محال بولغان اشنی صوراماس ایدی البته ممکن اش بولغانغه کوره صورادی الهی مکا اوزکنی (۱) کورسانکل من نظر قیلایم دیدی حق سبحانه وتعالی ایتدی منی دنیاده کوره آلماس سن (وَلَٰكِنِ انْظُرْ إِلَى الْجَبَلِ) ولکن قاراغل سن ای موسی طور طاوینه کم مدین طاوارینك ایك الوغراقی وبیوگراکیدر (فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ) بس اگر قرار قیلسه وتورسه اول طاو اوزینك اورننده تجلی وقتنده (فَسَوْفَ تَرَانِي) بس تیزدر کم سن هم کورورسن منی ودیدارمغه طاقت کیلتورورسن واگر طاو منم دیدارمغه طاقت کیلتورماسه هم اوز اورننده قرار قیلماسه سن هم طاقت کیلتورا آلماس سن اوشبو دنیاده دیدارآرزوسندن کیچکل اهل السنة والجماعة عالملری اوشبوسوزنی هم خدای تعالی نی کورونك ممکن بولوینه دلیل ایتکانلردر زیراکه خدای تعالی اگر

۱) تفسیر کشاف ایاسی اوزی معتزله مذهبنده بولغانغه کوره اوشبو آیت کریمه نی یعنی خدای تعالی نك لن ترانی دیگان سوزن خدای تعالی نی کورو محال ایدکینه دلیل ایدوب اوشبو طوغریده اهل السنة والجماعت حقنده ادبدن طش سوزلر ذکر قیلادر

طاو اوز اورنده قرار ایتسه سن منی کورورسن دیدی طاونك اورنده قرار ایتماکی محال تو گل بلکه ممکن اشدر بس خدانی کورو هم ممکن بولور (فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ) بس تجلی ایتکانی زمانده آنك پروردکاری طاوغه روایت ایدلمشدر کم حق سبحانه وتعالی اول طاوغه ترکلك هم علم بیرگاندن صوك اوزینك نورندن بر ذره یتمش مك پرده آرقلی ظاهر قیلدی شول ساعتده یر یوزیده بولغان بارچه دیوانه‌لر عقلغه کیلدیلر هم بارچه صرخاولر سلامتلندیلر یر یوزی باشاردی پوتلر یوز توبان توشدیلر هم شول تجلی سببلی (جَعَلَهُ دَكًّا) قیلدی خدای‌تعالی اول طاونی پاره پاره تبیانده مذکوردرکم اول طاو شول قدر زورلغی برله تجلی نورینه طاقت کیلتورا آلماینچه الل نیچه کیساك بولوب تتولدی اول طاودن آیرلغان کیساکلری آلتی الوغ طاولر بولدی اوچوسی مکه‌ده واوچوسی مدینه‌ده‌در طاونك کیساکلری هواده اوچوب یورب تورلی اورنلرغه توشدیلر (وَخَرَّ مُوسَى صَعِقًا) هم یقولدی موسی پیغمبر هوش‌سز بولوب عرفه کونی‌نك کیچه‌سندن عید کونی‌نك کیچه‌سنه قدر هوشسز یاندی دیمشلر (فَلَمَّا أَفَاقَ) بس آینوغانی زمانده موسی وهوشینه کیلگاچ (قَالَ سُبْحَانَكَ) ایتدی خدای تعالی‌گه اعتذار قیلوب پاکلیمن سنی وتنزیه ایتمن هر بر ذاتکا لایق بولماغان اشدن ای منم پروردکارم (تُبْتُ إِلَيْكَ) فایتدم من سنك صاری وتوبه ایتدم سنك اذنك بولماغان اشلرنی صوراودن (وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ) هم من اشانوچیلرنك اوّلیمن سنك دیدارکنی دنیاده کوروگه هیچ کمسه‌نك طاقتی یوق ایدکینه (قَالَ) ایتدی خدای تعالی (يَا مُوسَى إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ) ای موسی درستلکده من صایلادم سنی واختیار ایتدم (عَلَى النَّاسِ) آدمیلر اوزرینه یعنی سنی دیدارمدن منع ایتماکم اوز فائده‌ك اوچون اوزکنی هلاکتدن صاقلاو اوچوندر سن آکا قایغورماغل بن سنی بنی اسرائیل قومی آراسنده صایلادم واختیار قیلدم (بِرِسَالَاتِي) اوزمنك وحی وفرمانلرم ایله یعنی سنی پیغمبر ایتوب وحی بیاردم (وَبِكَلَامِي) هم اوزمنك کلامیم ایله یعنی سنك برله واسطه‌سز سویلاشدم وسنی کلیم ایتدم (فَخُذْ) بس تونغل سن (مَا آتَيْتُكَ) من سکا بیرگان نرسه‌نی شریعت حکملرندن هم آنك برله عمل قیلغل (وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ) هم بولغل شکرانه قیلغوچیلردن خدای تعالی‌نك نعمتلرینه (وَكَتَبْنَا لَهُ فِي الْأَلْوَاحِ) ویازدقبز قدرت قلمی ایله موسی پیغمبر اوچون لوحلرده اول لوحلر یدی یاکه اون لوح ایدی هر اوحنك اوزونلغی اون ایکی ذراع ایدی قزل یاقوتدن ایدی هم اول لوحلرده یازلغان ایدی (مِنْ كُلِّ شَيْءٍ) دین بابنده کراك بولغان هر نرسه‌دن

(موعظة وتفصيلاً) وعظ واوگوت هم تفصيللاب بيان قيلو (لكل شئ) هر نرسه اوچون يعنى امر ونهى هم شريعت حكملرى همه‌سى اول لوحلرده تفصيللاب بيان ايتولگاندر (فخذها بقوة) بس ايتدكبز موسى پيغمبرگه تونقل سن اى موسى اوشبو لوحلرنى سعى واجتهاد برله (وأمر قومك) هم بيورغل اوز قومكا (يأخذوا بأحسنها) تاكم نوتسونلر آنلر اول لوحلرده بولغان نرسه‌نك يخشيراقينى يعنى اولى واحسن بولغان حكملر ايله عمل قيلسونلر (سأريكم) تيز دركم من كورساتورمن سزگه (دار الفاسقين) فاسقلرنك بورطينى يعنى فاسقلرنك قرارقيلاتورغان اورنلرينى كم تموغدر يا كه مراد فرعونك سرايلرن ويورطلرن سزگه كورساتورمن ديمكدر (سأصرف عن آياتى) تيز دركم من دوندرورمن آيتلرمدن يعنى قرآن آيتلرندن ياكه قدرتيمز دليللرندن دوندرورمن (الذين يتكبرون فى الأرض) شول كمسه‌لرنى‌كم تكبرلك قيلورلر والوغلانورلر برده (بغير الحق) حقلقدن باشقه يعنى هيچ‌ده استحقافلرى بولمى تورووب تكبرلك قيلورلر (وان يروا كل اية) واگر كورسه‌لر آنلر هر بر آيتنى يعنى محمد عليه السلامنك پيغمبرلكينه دليل بولغان معجزه‌نى كورسه‌لر ياكه آكا ايندرلگان فرمانلرنى وحكمنى بلسه‌لر (لا يؤمنوا بها) ايمان كيلتورماسلر واشانماسلر اول آيتكه ومعجزه‌گه (وان يروا) واگر كورسه‌لر آنلر (سبيل الرشد) طوغرى يولنى (لا يتخذوه سبيلا) توتماسلر آنى يول ايتوب يعنى طوغرى يولغه كونلماسلر (وان يروا سبيل الغى) واگر كورسه‌لر آنلر آزغنلق وضلالت يولينى (يتخذوه سبيلا) توتارلر آنى يول ايتوب وآكا ايارووللر (ذلك) اوشبو اش يعنى آنلرنك كوثللرن آيتلرنى فهم لامكدن دوندرو (بانهم كذبوا بآياتنا) شول نرسه سببليدركم آنلر يالغانغه توتديلر بزنك آيتلرمزنى يعنى قرآننى ياكه قدرتيمز دليللرن (وكانوا عنها غافلين) هم بولديلر آنلر غافللر اول آيتلر طوغريسنده فكر قيلودن واويلاب قارامادىلر (والذين كذبوا بآياتنا) وشول كمسه‌لركم يالغانغه توتديلر بزنك آيتلرمزنى وآكا اشانمادىلر (ولقاء الآخرة) دخى آخرتكه يولوقونى يالغانغه توتديلر يعنى قيامتكه اشانمادىلر (حبطت أعمالهم) يوغالدى وضايع بولدى آنلرنك اشلاگان عمللرى (هل يجزون) ايا جزا بيرلورمو آنلرغه يعنى جزا بيرلماس (الا ما كانوا يعملون) مگر دنياده اشلاگان عمللرينك جزاسى بيرلور يعنى كافر بولولرى سببلى قيلغان يخشيلقلرى ضايع وفائده‌سز بولور ياوزلقلرينك جزاسن كورورلر (واتخذ قوم موسى) (١) وتوتديلر موسى پيغمبرنك گروهى يعنى بنى اسرائيل قومى (من بعده) موسى پيغمبر طور طاوينه

١) بنى اسرائيل قومى مصردن چقغان وقتلرنده فرعون قومى آنلرنك قاچوب كيتولرن بلماسونلر اوچون هر قايوسى اوز لرينه بلوش بولغان قبطيلرغه باروب ايرته‌گه بزنك طوبمز بولاچق ديوب نورلى آلتون وكموش زينت اسبابلرن قبطيلردن عاريتكه ديوب آلغانلر ايدى فرعون قومى دريا غه باطوب هلاك بولغاچ اول اسبابلر آنلرنك قوللرنده قالدى موسى عم تورات آلورغه ديب طور طاوينه كيتكاچ سامرى هارون حضورينه كيلوب ايتدى اوشبو بنى اسرائيل قوللرنده بولغان قبطيلرنك آلتون وكموش نرسه‌لرى بنى اسرائيلغه حرامدر آلدا- لاب آلغان نرسه‌لردر ديدى حضرت هارون سامرى‌گه سن اول نرسه‌لرنى بريرگه جيوب اوزگده امانت ايدوب موسى عم قايتقانچه صاقلاغل صكره بر حكم بولور ديوب بيوردى

کینکاندن صوك (مِنْ حُلِيِّهِمْ) اوزلرینك آلتون وکموشدن بولغان زینتلرندن کم
قبطیلردن عاریتکه دیب آلغانلر ایدی (عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ) بوزاونی یعنی بر جسم
وگاوه‌نی توتدیلر کم آندن طاوش چغار ایدی اوزی بوزاو صورتنده ایدی موسی
علیه السلام طور طاوینه تورات آلورغه کیتکاچ سامری بنی اسرائیل قومینك مصردن
چققان وقتلرنده فرعون قومندن عاریتکه دیوب آلوب تورغان آلتون وکموشدن
بولغان زینت اسبابلرن بر برگه جیوب شوندن بربوزاو صورتی یاصاب اوشبو
بوزاو صورتی سزنك معبودگزدر حضرت موسی شوکا طابونورغه بیوردی دیوب
بنی اسرائیل قومینی اغوا قیلوب کوب کمسه‌لرنی آزدردی اول بوزاو صورتندن
صفر آوازی شکللی آوار چغار ایدی بنی اسرائیلنك برآزی آکا طابونا باشلادیلر (أَلَمْ يَرَوْا) ایا
کورمادیلرمو وبلمادیلرمو آنلر (أَنَّهُ لَا يُكَلِّمُهُمْ) شونی‌کم اول بوزاو صورتی آنلرغه
سوز سویلاماس هم امر ونهی قیلماس قوری برطاوش‌قنه چغار (وَلَا يَهْدِيهِمْ سَبِيلًا)
هم کوندرماس آنلرنی بر یولغه (اتَّخَذُوهُ) توتدیلر آنلر اول بوزاو صورتن معبود
ایتوب وآکا طابوندیلر سامری اغواسی ایله (وَكَانُوا ظَالِمِينَ) هم بولدیلر آنلر
ظلم‌لق ایتکوچیلر خدای‌تعالی‌دن باشقه‌غه عبات قیلولری سببلی (وَلَمَّا سُقِطَ فِي أَيْدِيهِمْ)
وتوشکانی زمانده آنلرنك قول‌لرینه ندامت واوکونو یعنی بوزاوغه طابونولرینه
اوکونگانلری زمانده (وَرَأَوْا أَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّوا) هم کورگانلری زمانده شونی‌کم تحقیق
ضلالته‌که توشکانلردر وآزغانلردر آنلر یعنی اوزلرینك خطالرن آکلاب ضلالتکه
توشکانلك‌لرن بلگانلری زمانده (قَالُوا) ایتدیلر اول بوزاوغه طابونغان کمسه‌لر
(لَئِنْ لَمْ يَرْحَمْنَا رَبُّنَا) اگر رحمت قیلماسه بزگه پروردگارمز وتوبه‌مزنی قبول
ایتماسه (وَيَغْفِرْ لَنَا) هم یارلقاماسه بزنی (لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ) البته بز بولورمز
زیان ایتکوچیلردن وهلاك بولغوچیلردن (وَلَمَّا رَجَعَ مُوسَى) وقایتقانی زمانده موسی
پیغمبر طور طاوندن (إِلَى قَوْمِهِ) اوزینك قومینه (غَضْبَانَ أَسِفًا) آچولانغان هم بیك
قایغورغان حالنده (قَالَ) ایتدی موسی علیه السلام بنی اسرائیلگه (بِئْسَمَا خَلَفْتُمُونِي
مِنْ بَعْدِي) نی یاوز خلیفه‌لك ایتدگز مکا مندن صوك یعنی من طور طاوینه کیتکاچ
نیبدایین یمان اش اشلا گانسز (أَعَجِلْتُمْ أَمْرَ رَبِّكُمْ) ایا آشقدگزموسز ربگزنك امرینه
یعنی من قایتقانچه وبرحکم کیلتورگانچه کوتمادگز آشغوب بوزاوغه‌طابوندگز دیدی
(وَأَلْقَى الْأَلْوَاحَ) هم طاشلادی موسی پیغمبر قولنداغی تورات بازلغان لوحلرنی یرگه
بیك قاطی آچولانغانلقندن (وَأَخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ) دخی توتدی قرنداشی هارون‌نك

بس سامری مذکور آلتون وکموش زینتلرنی همه‌سینی اوزینه جیوب آلدی آلتونچی‌لق عملینه اوستا ایدی اول نرسه‌لرنی اریتوب بوزاو شکلنده قالب یاصاب شول قالبقه قویدی فرعون دریاغه غرق بولغان وقتنده جبرائیل عه‌م آطه‌سه آطلانغان کشی صورتنده حاضر بولغان ایدی سامری آنك جبرائیل ایدکینی بلوب آطی‌نك آیاق باصقان یرندن براوچ توفراق آلوب اوزیانده صاقلاغان ایدی مذکور بوزاو صورتن قیفانده شول توفراقنی قوشدی شول سببلی اول صورت نرلوب صفر طاوشی کبی طاوش ایله چقرا باشلادی سامری بنی اسرائیلنی شول بوزاوغه طابونورغه فرقدر ورایدی

تفسیر حسین واعظ

باشندن (یجره الیه) طارتور ایدی اول هارونی اوز طرفینه شلته‌لاب وآچولانوب زیرا که حضرت موسی هارونی اوز اورننده خلیفه ایتوب قالدرغانلقدن اول یومو شاقلق قیلغان خلقنی بوزاوغه طابونودن طیماغان‌دیوب گمان قیلور ایدی قصور وکیم‌چیلك هارونه بولغان دیوب بلور ایدی شول سببلی آنی شلته‌لی باشلادی (قالَ یَا ابْنَ اُمَّ) ایتدی هارون حضرت موسی‌غه اوزنده عیب یوقلقنی بلدروب ای منم آنامنك اوغلی اگرچه موسی علیه السلام ایله هارون‌نك آنالری هم بر بولسه‌ده حضرت موسی‌نك کوکلی نچکاروب شفقتی کیلسون اوچون هارون ایتدی ای منم آنام‌نك اوغلی (انَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُونی) منده عیب یوقدر درستلکده بنی اسرائیل قومی منی ضعیف وبیچاره‌غه صانادیار هیچده منی صانلامادیلر وسوزمنی طکْلامادیلر (وَکادُوا یَقْتُلُونَنی) هم یاقن بولدیلرکم اولتورورلر ایدی آنلر منی آنلرنی بوزاوغه طابونودن طیغانم اوچون (فَلا تُشْمِتْ بِیَ الْاَعْداءَ) بس شماته قیلماغل وشادلاندرماغل سن منم برله دشمانلرنی یعنی منی بیك شلته‌لب خور قیلماغل دشمانلر شادلانماسونلر (وَلا تَجْعَلْنی مَعَ الْقَوْمِ الظّالِمینَ) هم قیلماغل سن منی ظالملر گروهی ایله برگه یعنی منی بوزاوغه طابونوچیلر آراسنده صاناماغل دیدی موسی علیه‌السلام هارونده بوسوزلرنی ایشتکاچ اوزینك خطاسن آکْلادی وهارونی تیوشسزگه شلته‌لا گانن بلدی (قالَ) ایتدی موسی پیغمبر اوزینك خطاسنه اوکونوب (رَبِّ اغْفِرْلی) ای منم پروردکارم‌سن یارلقاغل منی وآشوغوب اشلا گان خطالرمدن یعنی آغامنی شلته‌لاومدن هم لوحلرنی برگه طاشلاومدن کیچکل (وَلِاَخی) هم تزنداشمنی یارلقاغل اگر بوطوغریده قصور وکیم‌چیلکی بولسه (وَاَدْخِلْنا فی رَحْمَتِكَ) دخی کرگزگل‌سن بزنی اوز رحمتکا (وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرّاحِمینَ) وسن رحمت ایتکوچیلرنك آرتوغراقی‌سن کم بارچه رحمت ایتکوچی‌لرنك رحمت ایتولری سندندر وسنك رحمتکدر (انَّ الَّذینَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ) درستلکده بوزاونی معبود ایتوب توتقان کمسه‌لر (سَیَنالُهُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّهِمْ) تیزدرکم ایرشور آنلرغه غضب وآچو پروردکارلرندن (وَذِلَّةٌ فِی الْحَیوةِ الدُّنیا) هم خورلق ایرشور آنلرغه دنیا ترك لکنده (وَکَذلِكَ) واوشانداق یعنی نتاکم بز جزا بیردك بوزاوغه طابونغان کمسه‌لرگه شونك کبی (نَجْزِی الْمُفْتَرینَ) جزا بیرورمز یالغانی افترا ایتکوچیلرگه (وَالَّذینَ عَمِلُوا السَّیِّئاتِ) وشول کمسه‌لرکم اشلادیلر یاوز عمللر (ثُمَّ تابُوا مِنْ بَعْدِها) بس توبه قیلدیلر وقایتدیلر خدای تعالیٰ صاری اول یاوز عمللرنی اشلا گاندن صوك

(وَآمَنُوا) هم ایمان کیلتوردیلر (انَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا) در سنلکده سنك پروردکارك توبه قیلغانلرندن صوك (لَغَفُورٌ) البته یارلقاغوچیدر آنلرنك گناهلرن (رَحِيمٌ) مهربان ورحمت ایتکوچیدر آنلرغه (وَلَمَّا سَكَتَ عَنْ مُوسَى الْغَضَبُ) وباصولغانی زمانده موسی پیغمبرنك آچووی (اَخَذَ الْاَلْوَاحَ) آلدی اول یرگه طاشلاغان لوحلرنی (وَفِي نُسْخَتِهَا) واول لوحلرنك یازلغان نسخه‌سنده بارلر (هُدًى وَرَحْمَةٌ) هدایت وطوغری یولنی کورساتو هم رحمت وباغشلاماق (لِلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ) پروردکارلرینك عذابندن قورقا تورغان کمسه‌لر اوچون (وَاخْتَارَ مُوسَى قَوْمَهُ) واختیار ایتدی یعنی صایلاب آلدی موسی پیغمبر اوزینك قومندن (سَبْعِينَ رَجُلًا) یتمش ایرنی (لِمِيقَاتِنَا) بزنك وعده ایتکان وقتیمز اوچون بوطوغریده برقول شولدرکم بنی اسرائیلدن برجماعت ایتدیلر خدای تعالی موسی پیغمبر ایله سویلاشما گان بولوحلرده یازلغان نرسه‌لر موسینك اوز سوزلری در بس حق تعالی حضرت موسیغه بیوردی ای موسی قومك‌نك اولوغلرندن یتمش کشینی طور طاوینه آلوب کیلگل تاکم منم کلامیمنی ایشتسونلر وگواه بولسونلر موسی علیه السلام قومینك اولوغلرندن یتمش کشینی برگه آلوب طور طاوینه بونالدی طورغه کیلوب یتکاچ بربولوط کیلوب حضرت موسی ایله آنلر آراسنده پرده بولدی آنلر حضرت موسینی کورماس بولدیلر حق تعالی موسی پیغمبرگه امر ونهی هم وعد ووعیدلر بیان ایدوب کلامینی ایشتدردی وحی تمام بولغاچ موسی علیه السلام اول یتمش کشینك یانلرینه کیلدی خدای تعالینك سوزینی ایشتدکز مودیوب صورادی آنلر ایتدیلر بلی برسوز ایشتدك لکن سویلا گوچینك‌کم ایکانن بلمادك خداینی آشکارا کورمی توروب بزلر خدای سوزی ایدکینه اشانماسمزدیدیلر شوندن صوك هوادن صاعقه اوطی کیلوب اول یتمش کشینی یاندروب هلاك ایتدی موسی علیه السلام بوحالدن اضطرابقه توشوب خدای تعالی‌گه مناجات ایلادی نتاك‌کم بیورور (فَلَمَّا اَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ) بس توتقانی زمانده اول یتمش کشینی یاشن اوطی وآنلر همه‌لری هلاك بولغاچ موسی علیه‌السلام بیك آچدرادی وقایغوغه قالدی ایمدی من بنی اسرائیل قومی آراسنه یالغوز قایتسام آنلر مکا تهمت قیلورلر موسی قومنك اولوغلرن طورغه آلوب باروب اوزی قصدا اولتورگان دیوب ایتورلر دیدی (قَالَ) ایتدی موسی پیغمبر حق تعالی گه زار یلق قیلوب (رَبِّ لَوْ شِئْتَ اَهْلَكْتَهُمْ مِنْ قَبْلُ) ای منم پروردکارم اگر سن تلاسك ایدی هلاك قیلور ایدك آنلرنی موندن الگاری یعنی طورطاوینه کیلولرندن الگاری قومنك آراسنده وقتده آنلرنی هلاك قیلور ایدك تاکم مکا

تهمت ایتماسلر ایدی (وَایَّایَ) هم منیده هلاك قیلور ایدك اگر تلاسالك آنلر ایله برگه تاکم تهمتدن قورتلور ایدم (اَتُهْلِکُنَا) ایا سن هلاك قیلاسنمو بزلرنی (بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا) بزنك آرامزدن عقلسزلر واحمقلر اشلاگان اش سببلی یعنی بنی اسرائیل قومینك بعضلری بوزاوغه طابونغانلقلری سببلی یا که اولوغلرینك خدای‌نی کوزمز ایله کورمی توروب اشانماسمز دیوب ایتولری سببلی سن آنلرنی هلاك قیلدکمو (اِنْ هِیَ اِلَّا فِتْنَتُكَ) توگلدر آنلرنك اوشبو اشلری مگر سنك بلالندرماقك وصناماقکدر (۱) (تُضِلُّ بِهَا مَنْ تَشَاءُ) سن ضلالتکه توشورورسن اوزکنك بلالندرماقك سببلی هر کمسه‌نی کم تلارسك آنك ضلالتکه توشوون (وَتَهْدِی مَنْ تَشَاءُ) وهدایت قیلورسن طوغری یولغه هر کمسه‌نیکم تلارسك آنك هدایتن (اَنْتَ وَلِیُّنَا) سن بزنك اشلرمزنی باشقارغوچیمز سن ای منم پروردکارم (فَاغْفِرْ لَنَا) بس یارلقاغل سن بزنی (وَارْحَمْنَا) هم رحمت اینکل بزلرگه (وَاَنْتَ خَیْرُ الْغَافِرِینَ) وسن یارلقاغوچیلرنك ایڭ گورا کی وآرتوغراقی‌سن (وَاکْتُبْ لَنَا) دخی یازغل سن بزنك اوچون یعنی تقدیر ونصیب قیلغل بزگه (فِی هٰذِهِ الدُّنْیَا حَسَنَةً) اوشبو دنیاده ایڭگولکنی یعنی توبه‌مزنی قبول ایت یا که طاعت وعبادتکه توفیق بیر یا که حلال رزق نصیب اینکل (وَفِی الْاٰخِرَةِ) هم آخرتده ایزگولك نصیب اینکل یعنی جنت هم دیدارکنی کورمکنی میسر قیل (اِنَّا هُدْنَا اِلَیْكَ) درستلکده بز کونلدك وقایتدق سنك صاری (۲) (قَالَ) ایتدی خدای تعالی (عَذَابِی اُصِیبُ بِهِ مَنْ اَشَاءُ) منم عذابیم شوندای عذابدرکم من ایرشدرورمن آنی اوزم تلاگان کمسه‌گه یعنی کمنك عذاب ایتوالماکن تلاسام شونی عذاب قیلورمن (وَرَحْمَتِی وَسِعَتْ کُلَّ شَیْءٍ) (۳) ومنم رحمتم صغدردی وشامل بولدی همه نرسه‌نی یعنی دنیاده خدای تعالی‌نك رحمتی عامدر مؤمنگه وکافرگه هم بارچه نرسه‌گه ایرشور یوقدن بار قیلماق هم جان بیرمك ورزق بیرمك کبی بلکه هر بر صولوده بنده‌گه خدای تعالی‌نك حسابسز رحمتلری باردر (فَسَاَکْتُبُهَا) بس تیز درکم من یازارمن ونصیب قیلورمن اول رحمتنی یعنی خاص بولغان کامل رحمتنی وآخرت سعادتینی نصیب ایتەرمن (لِلَّذِینَ یَتَّقُونَ) شول کمسه‌لرگه‌کم صافلانورلر شرك وکفردن (وَیُؤْتُونَ الزَّکٰوةَ) هم زکوة بیرورلر مال‌لرندن (وَالَّذِینَ هُمْ بِاٰیَاتِنَا یُؤْمِنُونَ) دخی شول کمسه‌لرگه‌کم آنلر ایمان کیلتورورلر واشانورلر بزنك آیتلرمزگه حاصل معنی الله تعالی‌نك آخرتده خاص بولغان رحمتی خدای تعالی‌دن کیلگان بارچه

۱) یعنی انلرنك بوزاوغه طابونولری هم خدای تعالی‌نی کورساك ایدی دیوب صوراولری حق تعالی‌نك تقدیری بوینچه‌در حق تعالی بوزاو صورتندن آواز چغاردی شونك اوچون آنلر آلدانوب طابوندیلر هم آنلرغه اوزینك کلامن ایشتدردی شوندن صوك آنلر دیدارنی آرزو ایتدیلر شول سببلی موسی عم آنلرنك بو اشلری سنك فتنه‌کدر وبلالندر - ماقکدر دیدی مواهب

۲) موسی علیه السلام اوزینی هم شول یتمش کشی زمره‌سنه قوشوب دعا قیلدی حق تعالی آنك دعاسن قبول ایدوب آنلرنی باغشلادی هم ترگوزدی بعضیلر اوشبو واقعه‌نی بوزاوغه طابونو واقعه‌سندن مقدم بولدی دیمشلر والله اعلم تفسیر جمالی

۳) هر نرسه‌نی شامل بولغان رحمت‌نی بعضیلر تعاطفدر دیمشلر یعنی آدمیلرنك بر برسینه شفقتلی ومرحمتلی بولولری یا که علی العموم توبه‌نك مقبول بولماقیدر یعنی خدای تعالی مؤمن‌نك هم کافر مشرکنك‌ده اگر اوکونوب توبه قیلسه‌لر توبه‌لرن قبول قیلور نی‌قدر گناه‌لری بولسه‌ده مغفرت قیلور مواهب

پیغمبرلرگه اشانغان مؤمن ومسلمانلرغه‌در (الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ) شول کمسه‌لر اوچوندر اول خاص بولغان رحمت کم آنلر ایاروزلر (الرَّسُولَ) خدای تعالی یبارگان رسولگه (النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ) یازماینچه هم یازو اوقوماینچه بارچه علملرنی بله تورغان پیغمبرگه یعنی محمد علیه‌الصلاة والسلامغه ایارگان وایمان کیلتورگان کمسه‌لر اوچوندر (الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا) آندایین پیغمبر کم آنلر یازلمش طابالر اول پیغمبرنك اسمینی هم صفتلرینی (عِنْدَهُمْ) اوزلری فاشنده (فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيلِ) توراتده هم انجیلده زیرا که برنك پیغمبرمز محمد علیه‌الصلوة والسلامنك اسملری هم صفتلری موسی علیه‌السلامغه ایندرلگان توراتده هم عیسی علیه‌السلامغه ایندرلگان انجیلده بیان ایتولگاندر (يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ) بیورور اول پیغمبر آنلرنی ایزگولك برله یعنی خدایینی برله‌مك هم ایزگو عملار اشلاو ایله بیورور (وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ) هم طیار اول امی بولغان پیغمبر آنلرنی یوزوق اشدن یعنی شرکدن وکفردن طیار (وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ) دخی حلال قیلور اول پیغمبر آنلرغه یخشی وپاك بولغان طعاملرنی (وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ) هم حرام قیلور آنلرغه خبیث ومردار نرسه‌لرنی بوغاز قانی ودوکلغز ایتنی هم ربا ورشوت مالاری کبی (وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ) دخی قوبار ونوشورور اول پیغمبر آنلرنك اوستلرندن آغر یوکلرن یعنی امتینه شریعت حکملرن یکل قیلور آغر ومشقت اشلر ایله بیورماس نتاك کم موسی پیغمبر شریعتنده بیك آغر وچیتن حکملر بار ایدی (وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ) هم نوشورور وکیتارور اول پیغمبر بنی اسرائیل اوزرنه بولغان بوغاولرنی یعنی موسی علیه‌السلام شریعتنده بنی اسرائیل قومی اوستونه بیك آغر وچیتن اشلر یوکلانگان بوغاولر ایله بوغاولانغان شکللی ابدیلر محمد علیه‌الصلوة والسلام آنلرنك اوستلرندن شول آغرلقلرنی توشورور وشریعت حکملرن یکلایتور (فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ) بس شول کمسه‌لرکم ایمان کیلتوردیلر محمد علیه‌السلامغه (وَعَزَّرُوهُ) هم آنی اولوغلادیلر (وَنَصَرُوهُ) دخی آکا باردم ایتدیلر (وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنْزِلَ مَعَهُ) هم آنك پیغمبرلکی ایله برگه ایندرلگان نورغه یعنی قرآنغه ایاردیلر (أُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ) اوشبو گروه آنلردر قول اوستونلکی طاپقوچیلر ومقصودغه ایرشکوچیلر (قُلْ) ایتکل سن ای محمد علیه‌السلام آدمیلرگه (يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا) ای آدمیلر درستلکده من خدای تعالی‌نك رسولیمن ویبارگان ایلچی‌سیمن سزنك بارچه‌گزغه (الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ) آندایین خدای تعالی کم آکا مخصوصدر کوکلرنك

هم یرلرنك پادشاهلقی (لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ) یوقدر هیچ عبادتکه مستحق معبود مگر اول خدای تعالی اوزیگنه‌در (یُحیِی وَیُمِیتُ) ترگزور اول خدای تعالی اولوکنی هم اولتورور ترکنی (فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ) بس ایمان کیلتورگز الله تعالی گه (وَرَسُولِهِ) هم آنك رسولینه (النَّبِیِّ الْاُمِّیِّ) امی بولغوچی یعنی اوقوماغان هم یازماغان پیغمبر گه ایمان کیلتورگز کم مراد محمد علیه‌السلامدر (الَّذِی یُؤْمِنُ بِاللّٰهِ) آندین پیغمبر گه‌کم اشاندی اول الله‌تعالی‌نك برلکینه (وَکَلِمَاتِهِ) هم‌اشاندی الله‌تعالی‌نك یبارگان‌سوزلرینه وآیتلرینه (وَاتَّبِعُوهُ) دخی ایارگزسز اول پیغمبر گه (لَعَلَّکُمْ تَهْتَدُونَ) شایدکم یسز کونلورسز طوغری بولغه آکا ایارساکز وفرمانینه بوی صونساکز (وَمِنْ قَوْمِ مُوسَیٰ) وباردر موسی پیغمبرنك قومندن (اُمَّةٌ یَهْدُونَ بِالْحَقِّ) شوندین بر گروهکم هدایت قیلورلر حقلقه وخلقه طوغری بولنی کورساتورلر (وَبِهِ یَعْدِلُونَ) هم‌حقلق برله عدل حکم قیلورلر خلق آراسنده آنلردن مراد پیغمبرمز علیه‌السلامغه ایمان کیلتورگانلری واشانغانلربدر دیمشلر عبدالله بن سلام هم آنك اصحابی کبیلر (وَقَطَّعْنَاهُمُ) وآیردقبز موسی پیغمبر قومینی (اثْنَتَیْ عَشْرَةَ اَسْبَاطًا اُمَمًا) اون ایکی سبط یعنی اون ایکی گروهغه آیردق یعقوب علیه‌السلامنك اون ایکی اوغلی‌نك نسلی اون ایکی سبط بولدیلر (وَاَوْحَیْنَا اِلَیٰ مُوسَیٰ) هم وحی ایتدکبز موسی پیغمبرگه (اِذِ اسْتَسْقَاهُ قَوْمُهُ) شولوقتکم صو استادیلر آندن آنك قومی (اَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ) شویله دیوب‌کم صوقغل‌سن ای موسی طایاغك برله طاشنی بنی اسرائیل تیه صحراسنده آداشوب یورگان‌وقتلرنده صوغه محتاج ایدیلر حضرت‌موسی‌دن‌خدای‌تعالی‌دن‌بزنك اوچون صوتلاب‌دعاقیلغل دیوب‌صورادیلر موسی علیه‌السلام دعاقیلدی حق‌تعالی‌دن فرمان کیلدی‌کم ای موسی طایاغك برله صحراداغی طاشقه صوقغل بس موسی علیه السلام طایاغی ایله اول طاشقه صوقدی (فَانْبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَیْنًا) بس یارلوب آقدی اول طاشدن اون ایکی چشمه اون ایکی گروه اوچون (قَدْ عَلِمَ کُلُّ اُنَاسٍ) تحقیق بلدیلر بارچه کشیلر اون ایکی گروهدن (مَشْرَبَهُمْ) اوزلرینك صو اچه‌چك اورنلرن یعنی اون ایکی سبطنك هر قایوسی اوچون برار چیشمه بیلکولانگان ایدی هر قایسی سبط اوز چیشمه‌لرن بلدیلر (وَظَلَّلْنَا عَلَیْهِمُ الْغَمَامَ) هم کوله‌گه‌لك ایتدکبز آنلر اوزرینه بولوطنی باشلری اوستونده بولوط کوله‌گه بولوب تورور ایدی شونك ایله اول اسی صحرانك اسسیلکندن فورتولورلر ایدی (وَاَنْزَلْنَا عَلَیْهِمُ الْمَنَّ) دخی ایندردکبز بنی اسرائیل قومی

اوزرینه من‌نی یعنی قدرت حلواسن یاودردق (وَالسَّلْوٰی) هم سلوی نعمتینی یعنی بریان بولغان قوش ایتی ایندردك هم ایتدك آنلرغه (کُلُوا مِنْ طَیِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاکُمْ) آشاکز سز بز سزگه رزقلاندرغان نعمتلرنك پاکیزه‌لرندن (وَمَا ظَلَمُونَا) وظلم‌لق ایتمادیلر .بنی اسرائیل قومی بزگه فرمانغه خلافلق قیلولری برله (وَلٰکِنْ کَانُوا أَنْفُسَهُمْ یَظْلِمُونَ) ولکن ظلم‌لق قیلور بولدیلر آنلر اوز نفسلرینه خدای تعالی‌نك امرینه قارشوب (وَإِذْ قِیلَ لَهُمْ) ویاد ایتکل شولوقتکم ایتولدی بنی اسرائیل قومینه (اُسْکُنُوا هٰذِهِ الْقَرْیَةَ) تورکز سز اوشبو قریه‌ده یعنی ابر حیا یاکه ایلمیا قریه‌سنده قرار قیلکز (وَکُلُوا مِنْهَا) هم آشا کز اول قریه‌نك یمشلرندن (حَیْثُ شِئْتُمْ) تلا گان اورنکزدن (وَقُولُوا حِطَّةٌ) دخی اینکز بزنك تلا کیمز حطه‌در یعنی مغفرتدر دیوب (وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا) هم کرکز اول قریه‌نك ایشکندن سجده ایتکانلرکز حالده (نَغْفِرْ لَکُمْ خَطِیئَاتِکُمْ) یارلقارمز سزنك گناهلرکزنی اوشبو ذکر ایتولگان اشلرنی اشلهساکز (سَنَزِیدُ الْمُحْسِنِینَ) تیزدرکم بز آرتدروررمز یخشیلق ایتکوچیلرگه یخشی جزانی هم اجر وثوابنی (۱) (فَبَدَّلَ الَّذِینَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ) بس آلشدردیلر ظلم‌لق ایتکان کمسه‌لر بنی اسرائیل قومندن (قَوْلًا) آنلرغه ایتکز دیوب بیورلغان سوزنی (غَیْرَ الَّذِی قِیلَ لَهُمْ) آنلرغه ایتولگان سوزگه باشقه ایله یعنی حطه دیب ایته‌سی‌اورنده حنطه‌دیدیلر حطه یارلقاماق معناسنده حنطه بغدای‌معناسنده‌در (فَأَرْسَلْنَا عَلَیْهِمْ) بس یبارد کبز اول بنی اسرائیل قومی اوزرینه (رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ) بر عذابنی کوکدن یعنی صاعقه ویاشن اوطی یبارد‌ك (بِمَا کَانُوا یَظْلِمُونَ) آنلرنك ظلم‌لق قیلولری سببلی (وَاسْئَلْهُمْ) دخی صوراغل سن ای محمد علیه السلام اول یهودیلردن وآنلرغه خبر بیرگل (عَنِ الْقَرْیَةِ الَّتِی کَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ) دیکز یانده بولغان آولنك واقعه‌سندن‌اول قریه‌ایله‌اسملی ایدی (إِذْ یَعْدُونَ فِی السَّبْتِ) شولوقتکم چیکدن چغار بولدیلر اول قریه اهلی وخدای تعالی‌نك فرمانینه خلافلق ایتدیلر شنبه کون آو آولاماق توغریسنده (إِذْ تَأْتِیهِمْ حِیتَانُهُمْ) شولوقتکم کیلورلر ایدی آنارغه بالقلری (یَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعًا) آنلرنك شنبه کونلرنده یعنی بالق توتو آنلرغه درست بولماغان کونده بالقلر کیلورلر ایدی صو اوستونده باشلرن کوتاروب کورنوب یورگانلری حالده لکن شنبه کونده خدای‌تعالی آنارغه عبادت برله شغل‌لنورگه بیورغان ایدی آو آولامافدن طیغان ایدی (وَیَوْمَ لَا یَسْبِتُونَ لَا تَأْتِیهِمْ) وشولکونده کم آنلر شنبه تعظیمن قیلماسلر اول بالقلر کیلماسلر ایدی آنلرغه یعنی شنبه کوندن

۱) یعنی حاضرده سز بز قریه‌نی فتح‌ایتدکز وغالب بولوب آلدکز موندن صوك هم کوب شهر وقریه‌لرنی فتح قیلونی سزلرگه نصیب قیلورمز تفسیر جمالی

باشقه کونلرده بالق توتو درست بولغان کونلرده بالقلر کورنماسلر ایدی اوچ ایتکان شیکللی بالق توتو درست بولماغان کونلرگنه شنبه کون گنه کوب بولوب کیلورلر ایدی اول فرقه اهلینك کسبلری بالق توتو ایدی (کَذٰلِكَ نَبْلُوهُمْ) اوشانداق بز امتحان قیلامز وصنایمز آنلرنی (بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ) آنلرنك خدای تعالی فرمانی چیگندن چقغانلقلری سببلی اوشبو آیله فریه سینك خلقی شنبه کون بالقلرنك کوب کیلگانلرن کوروب اولکونده بالق توتو درست بولماغانلقدن آپدرادیلر توتماینچه جداب تورو آنلرغه بیك چیتن بولدی بو طوغریده تورلی حیله لر ازله دیلر عاقبت شوندای حیله طابدیلرکم دینکزیانینه فازوب کچکنه کوللر یاصادیلر اول کوللرگه صو کرسون اوچون دینکزدن جرمافلر جردیلر کوللرگه دیکزدن صو کروب طولدی شنبه کون بولغاچ بالقلر کوب بولوب کیلوب شول کوللرگه کرورلر ایدی بالقلر تمام کروب طولغاچ آنلر بالقلرنك چغا تورغان یوللرینه آو قویارلر ایدی بالقلر کولدن چقماقچی بولسه لرشول آوغه الهگوب فالورلر ایدی یکشنبه کون بولغاچ فریه اهلی آولرنی آلوب بالقلرنی توتارلر ایدی اوشبو طریقه حیلهٔ شرع فیلوب بز شنبه کون بالق توتمادق یکشنبه کون توتدق دیورلر ایدی اول فریه نك اهلی اوچ گروه بولدیلر بر گروهی مذکور حیله نی فیلوب بالق توتدیلر وبر گروهی اول اشدن صافلانوب باشقه لرنی هم طیار ایدیلر وبر گروهی اوزلری اول حیله نی اشلامادیلر اشلاوچیلرنیده طیمادیلر بلکه طیوچی بولغان گروهنی نی اوچون طیاسز طیماکز دیوب طیودن منع فیلورلر ایدی نتاکم بیورور (وَاِذْ قَالَتْ اُمَّةٌ مِنْهُمْ) دخی یاد اینکل شولوقتکم ایله فریه سی اهلندن بر گروه ایتدیلر یعنی اوزلری باشقه لرنی مذکور حیله نی اشلاودن طیمی تورغان گروه باشقه لرنی طیوچیلرغه ایتدیلر (لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا اللّٰهُ مُهْلِكُهُمْ) نی اوچون سز اوگوتلیسز شول قومنی کم خدای تعالی آنلرنی هلاك ایتکوچیدر (اَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا) یا ایسه قاطی عذاب برله عذاب فیلغوچیدر آخرتده یعنی حیله برله شنبه کون بالق تونا تورغان کمسه لرنی سز نیك اول اشدن طیاسز نی اوچون آنلرنی اوگوتلیسز آنلرغه البته خدانینك عذابی بولاچقدر دیدیلر (قَالُوا) ایتدیلر باشقه لرنی اول اشدن طیوچی بولغان گروه (مَعْذِرَةً اِلٰى رَبِّكُمْ) طیامز واوگوتلیمز بز آنلرنی بزلرنك عذرمز بولسون اوچون پروردکارکز صاری یعنی امر معروف ونهی منکر بزگه واجبدر بس بز آنلرنی اول بوزق اشلوندن طیامز واوگوتلیمز خدای تعالی فاشنده معذور بولماقیمز اوچون واوستومزدن واجب توشسون اوچون (وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ) هم شونك اوچونکم شاید آنلر صافلانورلر وطیولورلر اول اشلرندن بزنك اوگوتلاومز

سببلی دیدیلر (فَلَمَّا نَسُوا) بس اونوطقانلری زمانده حیله برله بالق تونقوچی کمسه‌لر (ما ذُكِّرُوا به) شول نرسه‌نی‌کم وعظ ایتولور بولدیلر آنك برله یعنی اوگوتلاوچیلرنك وعظ واوگوتلرن قبول فیلمادیلر وآنلرغه وعظ اثر ایتمادی شول زمانده (أَنجَيْنَا) قوتقاردقبز عذابدن (الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ) یاوزلقدن طیا تورغان کمسه‌لرنی امر معروف ونهی منکر فیلولری سببلی (وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا) هم توتدقبز ظلم‌لق ایتکان کمسه‌لرنی حیله برله بالق توتوب (بِعَذَابٍ بَئِيسٍ) قاطی عذاب برله (بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ) آنلرنك جدای تعالی فرمانندن چقغانلقلری وفاسق بولولری سببلی یعنی شنبه کون‌نك حرمتن بوزوب حیله برله بالق توتقان جماعتنی قاطی عذاب برله عذاب ایتدك وآنلرنی اول اشدن طیوچی گروهنی قوتقاردق (۱) (فَلَمَّا عَتَوْا) بس بوزدوندرگانلری وفارشقانلری زمانده اول بالق توتقوچیلر (عَنْ مَا نُهُوا عَنْهُ) شول نرسه‌دنکم آنلر نهی ایتولدیلر آندن یعنی شنبه کون بالق آولاماکدن دیوب آنلرنی نهی ایتولگان ایدی آنلر شول حکمگه قارشقانلری زمانده (قُلْنَا لَهُمْ) بز ایتدك آنلرغه (كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ) بولگز سز میمونلر امیدسز بولغانلرکه حالده خدایتك رحمتندن دیوب یعنی آنلرنك صورتلرن مایمول صورتینه آلشدردق (۲) (وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ) ویاد ایتکل ای محمد علیه السلام شولوقتکم آگاه قیلدی سنك ربك یعنی بنی اسرائیل قومینه بلدردی (لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ) شونی‌کم البته قوبارور اول بنی اسرائیل اوزرینه (إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ) قیامت کونینه‌چه (مَن يَسُومُهُمْ) شول کمسه‌نی‌کم طاتوتور آنلرغه (سُوءَ الْعَذَابِ) عذابنك قاطیسن یعنی آنلرنی اولتورمك هم یورطلرندن سورمك واسیر ایتمك هم جزیه تولاتو شیکللی عذابلر ایله عذابلی تورغان کمسه‌لرنی آنلر اوزرینه مسلط وایرکلی قیلورنتاك کم بخت‌النصر پادشاه آنلرنی اولتوردی هم اسیر ایلادی صڭره فارس پادشاهلری آنلرغه تورلی اذیت وجفالر قیلورلر ایدی تاکم رسول‌الله صلی الله علیه وسلم مبعوث بولغاچ خدای تعالی اهل اسلامنی آنلر ایله صوغش قیلورغه واگر اسلام دینن قبول ایتماسه‌لر آنلردن جزیه تولاتورگه بیوردی اوشبو حکم قیامتکه قدر باقیدر (إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ) درستلکده سنك ربك عذابی تیز بولغوچیدر کفر اهلینه (وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ) هم درستلکده اول یارلقاغوچیدر

۱) اوچونچی گروه یعنی اوزلری حیله برله بالق تونماغان هم تونقوچیلرنی‌ده طیماغان گروه حقنده اختلاف ایتدیلر بعضیلر آنلرعذابدن قورتولدیلر دیورلر وبعضیلر آنلر امر معروف ونهی منکر فیلماولری سببلی بالق تونقان گروه ایله برگه هلاك بولدیلر دیورلر بو خصوصده هیچ یانغه حکم ایتماینچه توقف فیلدو آرتقدر مواهب

۲) کیلتورمشلردرکم آنلرنی اول اشدن طیغوچی ایدگو گروه وعذلرینك اثرایتماگانن بلگاچ اول حیله برله بالق تونقوچیلرنك عذابدن قورتلولرندن امیدلرن اوزدیلرهم آنلردن تمام کیسولوب آنلرایله اوز محللری آراسنده دیوار یاصادیلر آنلرغه هیچده فاتوشمادیلر آنلرغه کیلگان عذاب بزگه‌ده ایرشماسون دیب بیك قورقوب توردیلربرکون کوردیلرکم اول فاسقلر محللرندن هیچ کشی چقماس بولارغه نرسه بولدی ایکان دیب تیکشورب قاراسه‌لر کوردیلر آنلر همه‌لری مایمول صورتینه اورلگانلر ایدی بونلرنك تیکراسنده یغلاب یورورلر ایدی اوچ کون شول طریقه مایمول صورتنده یوروب دورتنچی کونده همه‌لری هلاك بولدیلر مواهب

توبه قیلغانلرنی مهربان ومرحمتلیدر آنلرغه(١)(وَقَطَّعْنَاهُمْ فِی الْاَرْضِ) وآیردقبز بنی اسرائیل قومینی یرده (اُمَمًا) کوب گروهلرغه یعنی آنلرنی نچه تورلی گروهلر قیلوب تورلی ولایتلرگه طاراتدق دنیاده یهودیلر بولماغان مملکت یوقدر (مِنْهُمُ الصّٰالِحُونَ) آنلردن بعضلری باردر ایزگو ویخشی کمسهلرکم آنلر موسی علیه السلام دینن اوزگارتماینچه توتقانلریدر یعنی اهل حضرت صلی الله علیه وسلمگه ایمان کیلتورگانلریدر (وَمِنْهُمْ دُونَ ذٰلِكَ) هم آنلردن بعضلری باردر اوشبو ایدگولرینه باشقهلر یعنی کافر وفاسقلردر (وَبَلَوْنَاهُمْ بِالْحَسَنَاتِ) وصنادقبز اول بنی اسرائیلنی یخشیلقلر برله یعنی سلامتلك وشادلق هم بایلق کبی اشلر برله صنادق (وَالسَّيِّئَاتِ) دخی یامانلقلر برله یعنی صرخاولق وفایغو هم فقیرلك کبی بلا وقضالر یباروب آنلرنی صنادق (لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ) تاکم شاید فایتورلر آنلر یامانلقدن یخشیلققه یعنی شایدکم آنلر نعمت ودولتنك قدرن بلوب شکرانهسی اوچون انصافقه کیلورلر ویخشی بولورلردیوب آنلرنی دولت وعافیتلكلر بیروب صنادق هم شایدکم باشلرینه کیلگان بلا وقضادن عبرت آلوب توبه واستغفار قیلورلردیوب آنلرنی بلا ومحنتلر ایله صنادق لکن آنلرغه هیچ فایوسی فائده بیرمادی نعمتکه شکرانه ایتمادیلر بلالرگه صبر قیلمادیلر(٢)(فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ) بس آنلرنك اورنلرینه کیلدیلر آنلردن صوك شول خلفلرکم (وَرِثُوا الْكِتٰابَ) میراث ایتوب آلدیلر تورات نی یعنی بنی اسرائیل قومینك اوّلگی ایدگولرنی اورنینه آنلردن صوك توراتنی بلگوچی عالملری کیلدیلر اوشبو عالملردن مراد رسول صلی الله علیه وسلم زماننده بولغان یهودیلرنك احبارلری وعلمائسیدر (يَأْخُذُونَ عَرَضَ هٰذَا الْاَدْنٰى) آلورلر آنلر اوشبو کیم وخور بولغوچی دنیانك متاعلرن یعنی شریعت حکملری طوغریسنده رشوت آلوب سعادتی اورنینه اوشبو فانی دنیانك مالینی اختیار قیلدیلر (وَيَقُولُونَ) هم ایتهلر اول یهودیلرنك عالملری (سَيُغْفَرُ لَنَا) تیزدرکم یارلقار بزنی خدای دیب آنلر بزنك کوندز قیلغان گناهلرمز کیچ بولغاچ یارلقانور کیچهده اشلاگان گناهلرمز کوندز یارلقانوردیوب دعوا قیلورلر ایدی (وَاِنْ يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِثْلُهُ) وحالانکه اگر کیلسه آنلرغه دنیا مالندین برمتاع اوّلگی آلغان متاعلری شکللی (يَأْخُذُوهُ) آلالر آنار اول متاعنی یعنی اوزلری مغفرتنی امید ایتهلر شولای بولسهده براو رشوت بیرسه آلا بیرهلر رشوت آلودن طیولمیلر(اَلَمْ يُؤْخَذْ عَلَيْهِمْ) ایا آلونماغاندرمو اول یهود عالملری اوزرینه (مِيثٰاقُ الْكِتٰابِ) بتوراتده ذکر

١) بوندن صوك یهودیلردن هیچ بر پادشاه کیلمادی هر وقت اسلام پادشاهلرینك یاکه نصارا ومجوسی پادشاهلرینك قول آستلرنده اسیرلکده وخورلقده عمر اونکارورلر توزاتنه آنلرغه بیورلغان ایدیکم اگر توراتنك حکملرن قویساکز وآنك ایله عمل قیلماساکز شول وقتده سزلرگه باشقه قوملر مسلط بولورلر قیامتکه چه باشقهلر قول آستونده خور وذلیل بولوب یاشارسز بس حاضرده دنیانك هیچ بر یرنده یهودیلردن حکومت وپادشاهلق یوقدر هر برده آنلر باشقه ملتلر قول آستنده در

٢) یهودیلرنك دولتلری زوالگه یوز توتقاچ اوزآرالرینه خلافلق توشوب تورلی فرقهلر بولوب آیرلدیلر هر بر گروه بر طرفقه کیتدیلر تورلی مذهبلر پیدا ایتدیلر حق تعالی آنلرنك احوالینی محمد علیه السلام امتینه بیان قیلدی آنلرنك باشلرینه کیلگان اشلرنی فکرلب عبرت آلسونلر اوچوندر تفسیر جمالی

ایتولگان عهد ومیثاق یعنی توراتده ذکر ایتولگان سوز بوینچه آنلردن عهد آلونفاندر (اَنْ لَا یَقُولُوا عَلَی اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ) شویله دیوبکم ایتماسلر آنلر خدای تعالی اوزرینه مگر حق وطوغری بولغان سوزنی گنه ایتورلر شولای دیب عهد قیلغان بولسه‌لرده آنلر اول عهدلرنده تورمیلر خدای تعالی بزنك کوندز قیلغان گناهلرمزنی کیچ بارلقی دیوب خدای تعالی گه یالغاننی افترا قیلالر (وَدَرَسُوا مَا فِیهِ) وآنلر اوغوغانلردر اوزلری اول توراتده یازلغان نرسه‌نی یعنی اوزلری توراتنی بلهلر توراتده اول سوزنك یوقلغن کوره‌لر شولای بولا توروب یالغاننی افترا قیلالر (وَالدَّارُ الْاٰخِرَةُ خَیْرٌ) وآخرت یورطی یعنی جنت ایدگوراك وآرتوغرافدر دنیا مالندن (لِلَّذِینَ یَتَّقُونَ) حرامنی حلال بلودن هم خدای تعالی اوزرینه یالغاننی افترا قیلودن صاقلانا تورغان کمسه‌لر اوچون (اَفَلَا تَعْقِلُونَ) ایا آکلاماس‌سزمو وبلماس‌سزمو سزلر آخرت سعادتی دنیا مالندن یخشیراق ایدکینی (وَالَّذِینَ یُمَسِّکُونَ بِالْکِتَابِ) وشول کمسه‌لرکم یابشورلر کتابقه یعنی قرآنغه ایمان کیلتوروب آنك‌ایرله عمل قیلورلر (وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ) هم تورغوزدیلر نمازنی یعنی فرض نمازلرنی کامل ایتوب اوتاگان کمسه‌لر (اِنَّا لَا نُضِیعُ اَجْرَ الْمُصْلِحِینَ) درستلکنه بز ضایع ایتماسمز اشلرن توزوك قیلغوچیلرنك اجر وثوابلرینی (وَاِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ) دخی یاد قیلغلسن یهود قومی اوچون شولوقتکم بزکوتاردك وتوندق طور طاون بنی اسرئیل قومینك اوستلرنه (کَاَنَّهُ ظُلَّةٌ) گویاکه برسایه بان وزونتیك ایدی اول طاو آنلرنك باشلری اوستونده شول سببلی آنلر بیك قورقدیلر (وَظَنُّوا) هم گمان قیلدیلر آنلر وبلدیلر (اَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْ) شویله‌دیوبکم توشکوچیدر اول طاو آنلرغه یعنی اگرده توراتنك حکمینی قبول ایتماسه‌لر اول طاو آنلرنك اوستلرینه توشه‌چك ایکانن بلدیلر زیراکه خدای تعالی شولایدیب خبر بیرگان ایدی (خُذُوا مَا اٰتَیْنَاکُمْ) بس ایتدکبز آنلرغه توتوگزسز ای بنی اسرائیل بزسزگه بیرگان نرسه‌نی یعنی تورات حکملرینی (بِقُوَّةٍ) قوت وسعی برله بیك طرشوب نقلاب توتوگز (وَاذْکُرُوا مَا فِیهِ) هم یاد ایتگزسز اول توراتده بولغان نرسه‌نی همیشه وایسلرگزدن چغارماگز (لَعَلَّکُمْ تَتَّقُونَ) تاکم شاید سزلر صاقلانورسز درست بولماغان اشلردن (وَاِذْ اَخَذَ رَبُّكَ) ویاد ایتکل ای محمد علیه‌السلام شولوقتکم آلدی سنك پروردکارك (مِنْ بَنِی اٰدَمَ) آدم بالالرندن (مِنْ ظُهُورِهِمْ) آنلرنك آرقالرندن آلدی یعنی چغاردی (ذُرِّیَّتَهُمْ) آنلرنك نسللرن وبالالرن (وَاَشْهَدَهُمْ) هم گواه قیلدی آنلرنی (عَلٰی اَنْفُسِهِمْ) اوز نفسلری اوزرینه

یعنی اوزلرندن اقرار قیلدردی یا که بعضلرن بعضلرینه گواه قیلدی و آنلردن صورادی خدای تعالی (اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ) ایا من سزنك ربكز وپروردكاركز توگل من مودیوب (قَالُوا بَلَىٰ) ایتدیلر آدم بالالری خدای تعالی نك سوزینه جواب بیروب بلی سن بزنك پروردكارمز وخدایمز سن (۱) (شَهِدْنَا) بزگواه بولدق (اَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ) شوكا كم تا كم سز ایتمه كز قیامت كونده (اِنَّا كُنَّا عَنْ هٰذَا غَافِلِينَ) درستلكده بز اوشبو میثاقدن غافل بولدق وآنی بلمادك دیوب (اَوْ تَقُولُوا اِنَّمَا اَشْرَكَ) یا ایسه سز ایتمه كز موندن باشقه توگلدركم شرك كیلتوردیلر (اٰبَاؤُنَا مِنْ قَبْلُ) بزنك آتالرمز بزدن الگاری (وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْ) وبزلر آنارنك بالالری بولدق آنلردن صوك یعنی آتا وبابالرمزغه ایاروب مشرك بولدق (اَفَتُهْلِكُنَا) ایا سن هلاك قیلورسنمو وعذابقه صالورسنمو بزلرنی (بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُونَ) بوزوقلق اشلا گوچیلر قیلغان اش سببلی یعنی قیامت كونده اوشبو سوزلرنی ایتوب عذر كیلتورورگه سزگه یول قالماسون اوچون سزلردن عهد ومیثاق آلدق هم شول عهدكزگه گواه بولدق بس قیامت كونده كافرلرنك بزلر خدایمزنك برلكندن غافل بولدق هم آتالرمزغه ایاروب مشرك بولدق دیگان سوزلری ایشتولماس وعذرلری مقبول بولماس (وَكَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ) واوشانداق بز بیان قیلورمز قدرتیمزنك علامتلرن تا كم بنده لر فكرلاسونلر (وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ) هم شایدكم آنلر قایتورلر ودونارلر تقلیددن تحقیقغه (وَاتْلُ عَلَيْهِمْ) واوقوغل سن ای محمد علیه السلام قومك اوزرینه یا كه یهودیلرگه (نَبَاَ الَّذِي اٰتَيْنَاهُ اٰيَاتِنَا) شول كمسه نك خبرن كم بیردكبز آكا آیتلرمزنك علمینی یعنی پیغمبرلرگه ایندرلگان كتابلرنك علمینی اول كمسه گه نصیب ایتدك آندن مراد عربلردن امیه بن الصلت دیگان كشیدركم خدای تعالی دن كیلگان كتابلرنی مطالعه قیلور ایدی آخر زمانده بر پیغمبر مبعوث بولاچاغن بلگاچ شول پیغمبرمن اوزم بولورمن دیوب امید قیلور ایدی رسول صلی الله علیه وسلم پیغمبر بولغاچ آنك پیغمبرلكینه كونلاشوو ندن ایمان كیلتورمادی بلا توروب عناد قیلدی اوزی اوقوغان آیتلرندن یوز دوندردی نتاكم بیورور (فَانْسَلَخَ مِنْهَا) بس طشقه چقدی اول آیتلردن وآنلرنی طاشلادی كفر وعنادی سببلی (فَاَتْبَعَهُ الشَّيْطَانُ) بس ایارتدی آنی شیطان اوزینه ویولدن چغاردی (فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ)

۱) ابن عباس رضی الله عنهمادن منقولدركم رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلری بیوردیلر خدای تعالی آدم عم بالالرندن عهد ومیثاقنی آلدی عرفات طاوینه یاقن نعمان دیگان اورنده حضرت آدمنك آرقه سندن قیامتكه قدر كیله چك ذریتلرن چغاردی تفسیر مدارك ده مذكوردركم كوبراك مفسرلر سوزینه قاراغانده خدای تعالی آدمنك ذریتندن عهد ومیثاقنی حضرت آدمنی یارانقاندن صوك جنتكه كرمكندن الگاری جنت قپوسی آلدنداغی ایركن میدانده آلدی اول میدان نك كیكلكی اوتوز میل یللق یولدر حضرت آدمنك صلبندن قیامتكه قدر كیله چك بالالرن همه لرن چغاردی بیك كچكنه قرمسقه لر شكللی بولوب چقدیلر خدای تعالی آنلرغه اوزینك پروردكار لغن عرض قیلدی آنلر قبول قیلدیلر سن بزنك خدایمز سن دیدیلر

مواهب

نفحات الانسه مذكوردركم حضرت علی سهل اصفهانی قدس سره دن الميثاق كونن بلاسنمو ایسكه مو دیوب صورادیلر نچوك بلمیم كیچه گنه بولغانی اش شكللی بیك آچق خاطرمه در دیوب جواب بیردی

بس اورلدی اول آزغونلردن وآداشقانلردن بولوب بعضلر اوشبو کمسه ابوعامر راهبدر دیورلر پیغمبر علیه‌السلام آنی فاسق دیوب آطاغان ابدی آخر زمان پیغمبرینك صفتلرن کتب آلهیده کوروب ایمان کیلتورگان ایدی صکره انکار ایدوب کافر معاند بولدی پیغمبرمز علیه‌السلامغه دشمان بولدی مشهورراك قوله بو کمسه موسی علیه‌السلام زمانینده بواغان بلغم بن باغوردر بیك عالم ابدی اسم اعظمنی بلور ایدی عاقبت خاتونینك مکرینه آلدانوب رشوت آلوب موسی علیه‌السلام هم قومی حقنده بد دعا قیلدی شول سببلی عاقبت ایماندن جدا بولدی نعوذ بالله منه (وَلَوْ شِئْنَا) واگر بز تلاسه‌ك ایدی (لَرَفَعْنَاهُ بِهَا) البته یوقاری کوتارور ایدك آنی شول آیتلر سببلی یاکه اسم اعظم سببلی یوقاری درجه‌لرگه کوتارور ایدك (وَلٰكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ) ولکن اول کمسه اوزی همتسزلکی سببلی میل قیلدی یر طرفینه یعنی یوقاری درجه‌گه کوتارلونی تلامادی توبانده قالوغه سبب بولغان اشلرنی اشلادی (وَاتَّبَعَ هَوَاهُ) هم ایاردی نفسی آرزوسینه یعنی رشوت آلوب خدایناك امرینه خلافلق ایتدی (فَمَثَلُهُ) بس اول کمسه‌نك اوخشاشی وصفتی (كَمَثَلِ الْكَلْبِ) ات صفتی شکللیدر (إِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ) اگر سن حمل قیلساك اول اتکه وآتی صوقماقچی بولوب قوالاساك (يَلْهَثْ) تلینی آغزندن چغارور (أَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَثْ) یاایسه قویساك سن آنی وقوالاماساك هم تلینی آغزندن چغارور یعنی اتنی کراك آچولانوب قوالا وکراك قوالاما همان برتوسلی بولور اوزینك انلك صفتینی طاشلاماس یوقاریده ایتولگان کمسه هم شول ات کبیدر اوزینك یاوز طبیعتندن هیچه دونماس وانصافقه کیلماس (١) (ذٰلِكَ) اوشبو ذکر ایتولگان مثل (مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ) شول گروه‌نك اوخشاشی ومثلیدرکم (كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا) بالغانغه توتدیلر بزنك آیتلرمزنی یعنی قرآننی بالغانغه توتدیلر عنادوفارشولرندن مراد مکه کافرلریدر (فَاقْصُصِ الْقَصَصَ) بس اوقوغل وبیان ایتکل سن آنلرغه اوشبو قصه‌لرنی بعضیلر مراد یهودیلردر دیمشلرکم آنلر توراته بولغان رسول صلی‌الله علیه وسلم صفتلری حقنداغی آیتلرنی انکار ایتدیلر ویاشوردیلر بس حق تعالی بیورورکم سن آنلرغه بلغم بن باغور قصه‌سینی اوقوغل (لَعَلَّهُمْ

١) موسی عه‌م نك لشکری بر پادشاه ایله صوغشورغه بارماقچی بولدیلر اول پادشاه‌نك مملکتنده بر صاحب تصرف کرامات ایاسی درویش بار ایدی پادشاه اندن موسی عه‌م لشکرن دفع ایتو حقنده دعا قیلونی صورادی درویش بو طوغریده توجه قیلوب قاراغاچ باطندن آنی منع ایتدیلر بس اول پادشاه‌نك سوزن قبول ایتمادی موسه‌عه‌م لشکری حقنده یاوز دعا قیلوغه راضی بولمادی ضکره اول پادشاه بو درویشنك خاتونینه کوب مال بیرماکچن بواوب ایرکنی دعا قیلورغه کوندرگل دیدی خاتون قبول قیلدی هم درویشنی پادشاه سوزن قبول قیلوغه دیملادی عاقبت درویش خاتونی سوزینه ایاروب موسی عه‌م لشکری حقنده بد دعا قیلدی دعاسی هیچده اثر ایتما گاچ پادشاهغه حیله اوگراندی

موسی پیغمبر لشکری آراسنه بر نچه فاحشه خاتونلر بیارگل آنلر زنا قیلسونلر صکره خدای تعالی آنلرنی غالب قیلماس طارالوب بتارلر دیدی اوشبو حیله‌لری هم فائده بیرمادی بو درویش بلغم بن باغوردر عاقبت خدای تعالی‌نك غضب وقهرینه یولقوب دنیاده وقتنده آنك تلی ات تلی شکللی آغزندن چغوب صالندی نی‌قدر عالم بولسه‌ده علمی فائده بیرمادی

تفسیر جمالی

بلغم باغورگه توشنده موسی پیغمبر قومی حقنده دعا قیلماغل دیوب منع ایتدیلر اول همیشه طیولمادی صکره اوزی آطلانغان ایشاکی تلگه کیلوب بواشنی اشلاماگل دیدی لکن قبول ایتمادی ومتنبه بولمادی مواهب

يتفكّرون) تا كم شايد آنلر تفكر قيلورلر واويلاب عبرت آلورلر (ساء مثلا القوم الّذين) نى ياوز مثالدر شول كمسه‌لرنك مثاللرى كم آنلر (كذّبوا بآياتنا) يالغانغه توتديلر بزنك آيتلرمزنى اوزلرى بلا توروب (وانفسهم كانوا يظلمون) هم اوز نفسلرينه ظلملق قيلور بولديلر آنلر يعنى ظلملق‌لرينك جزاسى اوزلرينه‌گنه ايرشور (من يهد الله) هر كمنى هدايت قيلسه الله تعالى (فهو المهتد) بس اولدر كونلگوچى طوغرى يولغه (ومن يضلل) وهر كمنى ضلالتكه توشورسه وآزدرسه (فاولئك هم الخاسرون) بس اوشبو گروه آنلردر زيان اينكوچيلر دنيا وآخرتده (ولقد ذرانا لجهنم) وتحقيق بز ياراندق تموغ اوچون (كثيرا من الجن والانس) كوب كمسه‌لرنى پريلردن هم آدميلردن يعنى كوبسنى تموغلق ديوب ازلده تقدير ايتولگاندر تموغغه كروگه سبب بولغان اشلرنى قيلورلر (لهم قلوب) باردر آنلرنك يعنى تموغ اوچون ياراتولغان كمسه‌لرنك كوكللرى كم (لا يفقهون بها) آ ثلاماسلر وبلماسلر آنلر اول كوكللرى ايله حقلقنى (ولهم اعين) هم باردر آنلرنك كوزلرى كم (لا يبصرون بها) كورماسلر آنلر اول كوزلرى ايله يعنى مخلوقانقه عبرت نظرى ايله قاراب عبرت آلماسلر (ولهم اذان لا يسمعون بها) دخى باردر آنلرنك قولاقلرى كم ايشتماسلر آنلر اول قولاقلرى ايله يعنى حق سوزنى طكلاماسلر وقبول ايتماسلر (اولئك كالانعام) اوشبو كمسه‌لر دورت آياقلى حيوانلر شكللىدركم آشاب اچوب يوقلاودان باشقه اشنى بلماسلر وآخرت اوچون قايغورماسلر (بل هم اضلّ) بلكه آنلر آزغونراقلردر دورت آياقلى حيوان‌لردن هم زيراكه حيوانلر مكلف توگل‌لردر آنلرنى خداى تعالى عبادت ايله تكليف اينكان (اولئك هم الغافلون) اوشبو ذكر ايتولگان گروه آنلردر غافل‌لر وغافل‌لقده كامل‌لر (ولله الاسماء الحسنى) وخداى تعالى‌گه مخصوصدر كوركام اسملر (فادعوه بها) بس اوندا كزسز آنى وآكا دعا قيلكز شول كوركام اسملرى ايله (١) يا كه مراد خداى تعالى‌نك كامل صفتلرى باردر آنى شول صفتلرى ايله صفتلاكز ديمكدر (وذروا الّذين يلحدون) هم قويوكز شول كمسه‌لرنى‌كم كفر ويا كلش بوللرغه كيتارلر (فى اسمائه) خداى تعالى‌نك اسملرى طوغريسنده يعنى خداى تعالى‌نى لايق بولماغان وشريعت اذن بيرماگان اسملر ايله آطارلر (سيجزون) تيزدركم جزا بيرلور اول كفر يوللرغه كيتكوچيلر گه (ما كانوا يعملون) شول نرسه‌نك جزاسى‌كم آنلر اشلار

١) اسماء حسنى‌دن مراد الله‌تعالى‌نك توقسان توقز اسملر بدر ديمشلر آنلر حقنده حديث شريفده من احصاها دخل الجنة يعنى هركم اول اسملرنى صايسه وخداى تعالى‌نى شول اسملرى ايله ذكر ايتسه اول كمسه جنتكه كرور ديوب كيلمشدر تفسير حسينى

بولدیلر آنی تموغ اوچون یاراتولغان کمسه‌لرنی بیان ایتکاندن صوك جنت اهلینی ذکر ایدوب بیورورکم (وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةٌ) دخی باردر بز یاراتقان کمسه‌لردن شول گروهکم (یَهْدُونَ بِالْحَقِّ) هدایت قیلورلر آنلر حقلقه وطوغری یولنی کورساتورلر (وَبِهِ یَعْدِلُونَ) دخی حقلق وطوغریلق برله عدل حکم قیلورلر آنلردن مراد مهاجرین وانصار صحابه‌لردر رضوان الله علیهم (وَالَّذِینَ کَذَّبُوا بِآیَاتِنَا) وشول کمسه‌لرکم یالغانغه توتدیلر بزنك آیتلرمزنی (سَنَسْتَدْرِجُهُمْ) تیزدرکم بز آلورمز آنلرنی درجه درجه یعنی آز آز آفرنلق ایله آنلرنی هلاك لقعه یاقن کیلتورورمز (مِنْ حَیْثُ لَا یَعْلَمُونَ) شول اورندنکم بلماسلر آنلر اوزلری یعنی آنلر گناه قیلغان صایون دنیا نعمتی‌نی آنلرغه آرتدرورمز تاکم تمام غفلتده قالوب شکرانه‌نی اونوطورلر صکره قاطی عذابقه صالورمز (وَأُمْلِی لَهُمْ) دخی من مهلت بیرورمن آنلرغه دنیاده (إِنَّ کَیْدِی مَتِینٌ) درستلکله منم تدبیرم تق ومحکمدر یعنی آنلرنی صکره قاطی عذاب ایله تونارمن روایت ایدلمشدرکم برکیچه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم صفا طاوینه منوب مشرکلرنی برام برام خدای تعالی‌نك عذابندن قورقوتور ایدی مشرکلرنك اولوغلرندن برسی ایتدی اوشبو سوزنك بولداشکز یعنی محمد علیه السلام دیوانه بولغاندرموکم تون بوینچه فریاد قیلوب قچقرادر حق تعالی‌دن آیت کیلدی‌کم (أَوَلَمْ یَتَفَکَّرُوا) ایافکر قیلمادیلرمو واویلامادیلرمو اول مشرکلر (مَا بِصَاحِبِهِمْ مِنْ جِنَّةٍ) شول (۲) طوغریده‌کم یوقدر آنلرنك یولداشلرنده هیچ بر دیوانه‌لق یعنی محمد علیه السلامنك مجنون ودیوانه توگل ایکانن اویلاب بلماسلرمو وحالانکه شول مشرکلر اوزلری آنی پیغمبر بولماقدن الکاری بیك عقللی کشی‌دیب بلورلر ایدی ایمدی پیغمبر بولغاندن صوك نچوك آنی دیوانه دیورلر (إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِیرٌ مُبِینٌ) توگلدر اول محمد علیه السلام مگر بر آشکارا قورقوتوچیدر خدانینك عذابندن (أَوَلَمْ یَنْظُرُوا) ایا قاراماسلرمو آنلر عبرتلی قاراو ایله (فِی مَلَکُوتِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ) کوکلرنك هم یرلرنك ملکوتینه کوکلرنك ملکوتی یولدزلر هم قویاش وآیدر یرنك ملکوتی دینگزلر هم طاولر وطاشلر هم آغاچلردر دبمشلر (وَمَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَیْءٍ) دخی قاراماسلرمو آنلر خدای تعالی اوزقدرتی ایله یاراتقان هر بر نرسه‌گه تاکم اگر قاراسه‌لر حق تعالی‌نك کمال قدرتی آنلرغه ظاهر بولور ایدی (وَأَنْ عَسَى أَنْ یَکُونَ قَدِ اقْتَرَبَ) دخی قاراماسلرمو آنلر شوکاکم شایدکه یاقن بولغاندر (أَجَلُهُمْ) آنلرنك اولهچك وقتلری واجللری ایرشکاندر شونی اویلاب

۲) پیغمبر علیه السلامنی یولداشکز دیوب بیور ماقچی شول سببلیدرکم پیغمبر علیه السلام هر وقت آنلر آراسنده آنلر ایله برگه‌در آنلر آنك احوالینی بیلك یخشی بلالر وآنی یخشی طانیلر

عبرتلانماسلرمو وانصافقه کیلماسلرمو (فبأیّ حدیث بعده) بس قایسی سوزکه قرآن‌دن صوکك (یؤمنون) ایمان کیلتورورلر اول مشرکلر یعنی قرآنغه اشانماغاچ قایسی سوزکه اشانورلر وحالانکه اول قرآن سوزلرنك ایك یخشیراقی وحکمتلیرا کیدر (من یضلل الله) هرکمنی ضلالتکه توشورسه الله تعالی وقرآنغه اشانماسه (فلا هادی له) بس یوقدر هیچ بر هدایت ایتکوچی اول کمسه اوچون (ویذرهم فی طغیانهم یعمهون) هم‌قویار وقالدرر آنلرنی خدای تعالی اوزلرینك ضلالة وآزغونلقلرنده آبدراغان حالللرنده قریش مشرکلرندن یاکه یهودیلردن بر جماعت رسول صلی‌الله علیه وسلم حضرتینه ایتدیلر ای محمد سن بزلرگه خبر بیرگل قیامت‌نك وقتندن قیامت قایچان قایم بولور اگر حق پیغمبر بولساك شونی بزگه ایتکل دیدیلر آنلرنك اوشبو صوراولری امتحان اوچون ایدی قیامت‌نك وقتینی خدایدن باشقه هیچ کم بلماگانن آنلر اوزلری بلورلر ایدی بس حق تعالی‌دن آیت کیلدی‌کم (یسئلونك) صورارلر سندن ای محمد علیه‌السلام کافرلر (عن الساعة) قیامتدن یعنی قیامت طوغریسندن صورارلر (أیّان مرسیها) قایچاندر اول قیامتنك تورماقی وقایم پولماقی دیوب (قل) ایتکل‌سن صوراوچیلرغه (إنّما علمها عند ربّی) اول قیامت‌نك قایچان بولاچاغینی بلو پروردکارم فاشنده‌غنه‌در خدای تعالی گه مخصوصدر آندن باشقه هیچکم بلا آلماس (لا یجلّیها لوقتها) ظاهر قیلماس اول قیامتنی اوز وقتنده (الّا هو) مگر خدای تعالی اوزیگنه ظاهر قیلور (ثقلت فی السموات والارض) آغر و مشکل بولدی قیامتنك قایچان بولاچاغن بلو کوکلرده هم یرلرده یعنی کوك اهلی هم یر اهلی‌ده بلا آلماسلر یاکه قیامت فورقنچلری کوکلر ویرلر اهلینه آغر بولدی (لا تأتیکم الّا بغتة) کیلماس‌اول قیامت سزلرگه مگر آکسزدن هیچ کوتماگان وقتده کیلور (یسئلونك) صورارلر سندن قیامت‌نك قایچان بولاچاغن (کأنّك حفیّ عنها) گویا که سن دوست توتارسن اول قیامت طوغریسندن صوراولرن واستارسن آنی بلونی وحالانکه سن آنلرنك اوشبو طوغریده سؤال قیلولرن مکروه کوراسك وقیامتنك وقتینی خدایدن باشقه هیچ‌کم بلمگانن بلورسن (قل) ایتکل سن ینه اول صوراوچیلرغه (إنّما علمها عند الله) اول قیامتنك وقتینی بلو الله تعالی فاشنده‌غنه‌در (ولکنّ أکثر الناس لا یعلمون) ولکن آدمیلرنك کوبراکی بلماسلر قیامتنك وقتینی خدایدن باشقه کمسه بلماگانن وسیطده کیلتورمشدرکم مکه اهلی اولحضرت صلی‌الله علیه وسلمگه ایتدیلر ای محمد سن پیغمبر بولساك نی اوچون بازار نرسه‌لرینك فای وقتده قیمت وفای وقت

اوچسوز بولاچاغن آلداں بلوب تورماس‌سن خدایك سكا نرسه‌لرنك بهاسی نچوك بولاچاغن نیك بلدرمی تا كم اوچسوز وقتده كوب ایتوب آلوب قیمت‌لانگاچ صاتار ایدك یخشی فائده قیلور ایدك دیدیلر حق تعالی‌دن آیت كیلدی‌كم (قُلْ) ایتكل سن ای محمد علیه‌السلام مكه اهلینه (لَآ أَمْلِكُ لِنَفْسِی نَفْعًا) من مالك بولماسمن وكوچیم یتماس اوز نفسیم اوچون هیچ بر فائده‌گه (وَلَا ضَرًّا) هم هیچ بر ضررغه مالك توگلمن یعنی اوز نفسیم تلاوی ایله اوزمگه بر فائده كیلتورورگه هم اوزمدن بر ضرر نی بیارورگه منم كوچیم یتماس (اِلَّا مَا شَاءَ اللّٰهُ) مگر الله تعالی تلاگان نرسه‌گه‌گنه كوچیم یتار اول بلدرگان نرسه‌نی گنه بلورمن (وَلَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ الْغَيْبَ) اگر من بلور بولسام ایدی غیب علمینی وكیلاچكدا گی اشلرنی اوز تلاماكم ایله (لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ) البته من كوبایتور ایدم وجیار ایدم دنیا مالینی غیبنی بلومدن فائده‌لنوب (وَمَا مَسَّنِیَ السُّوْءُ) هم ابرشماس ایدی مكا یاوزلق یعنی صرخاولق وفقیرلك ومغلوب بولو شكللی محنتلر مكا كیلماس ایدی اگر غیبنی‌بلسام (اِنْ اَنَا اِلَّا نَذِيرٌ) من ایماسمن مگر بر قورقتوچیمن كفر اهلینی خدایندك عذابندن (وَبَشِيرٌ) هم سویونچ بیر گوچیمن (لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ) شول گروه اوچونكم اشانورلر مكا یعنی مؤمنلرگه سویونچ بیرورمن (هُوَ الَّذِی خَلَقَكُمْ) اول خدای تعالی شول ذاتدركیم یاراتدی سزنی (مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ) بر نفسدن یعنی آدم علیه‌السلامدن (وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا) هم قیلدی خدای تعالی آندن یعنی آدمندك قابرغاسندن یاراتدی آنك جفتی‌نی‌كم حوّادر (لِيَسْكُنَ اِلَيْهَا) تا كم قرارلانسون اوچون اول آدم آنك‌صاری یعنی آنك ایله برگه الفتلانسون اوچون جفتی حوانی یاراتدی (فَلَمَّا تَغَشَّاهَا) بس اورتكانی زمانده آدم اوزینك خاتونی حوانی یعنی آنك ایله خلوت بولوب صحبت قیلغاچ (حَمَلَتْ حَمْلًا خَفِيفًا) یوكلی بولدی اول حوا ویوكلادی یكل یوكنی یعنی آدمندك نطفه‌سی آنك رحمنده قرار قیلدی (فَمَرَّتْ بِهِ) بس بارور وكیلور ایدی یعنی یورور ایدی شول یوكی برله (فَلَمَّا أَثْقَلَتْ) بس آورایغانی زمانده اول یوك یعنی قورصاغنداغی بالا اوسوب آور بولغاچ (دَعَوَا اللّٰهَ رَبَّهُمَا) دعا قیلدیلر آدم ایله حوا اوزلرینك پروردكارلرینه وایتدیلر ای باری خدایا (لَئِنْ آتَيْتَنَا صَالِحًا) اگر سن بیرساك بزگه ایدگو بالا یعنی صورتی واعضالری توزك بولغان بزنك اوزمز شكللی بولغان بالا بیرساك (لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ) البته بز بولورمز شكرانه ایتكوچیلردن سكا شول نعمت برابرنده (فَلَمَّا آتَيْهُمَا صَالِحًا) بس بیرگانی زمانده

خدای تعالی آدم ایله حواغه اعضالری کامل وتوزك بولغان بالانی (جَعَلَا لَهُ شُرَكَاءَ) قیلدیلر آنلر خدای تعالی اوچون شریکلر واورتاغلر (فیما اٰتیهما) شول نرسه‌ده‌کم بیردی آنلرغه خدای تعالی یعنی بالالربنه اسم قوشوده تسمیه‌ده خدای تعالی گه باشقه نرسه‌نی شریك ایتکان شکللی بولوب عبدالله اورنینه عبدالحارث دیوب آطادیلر حارثنك قلی دیمکدر اوشبو آیت کریمه‌نی تورلیچه تفسیر قیلغانلر (١) بعض مفسرلر سوزنچه اوشبو ایر ایله خاتوندن مراد آنامز آدم علیه السلام ایله آنامز حوادر حضرت حوا اوّل مرتبه‌ده یوکلی بولغاچ ابلیس بر مجهول صورتنده اوزینك شیطان ایکانن بلدرماینچه حضرت حواغه کورنوب سنك قورصاغکداغی نرسه نی نرسه‌در بلورسنمو دیوب صورادی حوا حضرتی بلماسمن دیوب جواب بیرگاچ ابلیس ایتدی بلکه اول نرسه بر آفت وبلادر آنك فای یردن چغاچاغن بلورسنمو حوا ایتدی مکا معلوم توگلدر ابلیس ایتدی بلکه اول نرسه آغزدن یاکه بورون تیشوگندن یاایسه قولاقدن چغار یا ایسه قورصاغکنی یاروب آلورلر حضرت حوا ابلیسدن بو سوزنی ایشتکاچ بیك قورقدی ابلیس ایتدی سن قایغورماغل من اسم اعظم بلورمن اسم اعظم اوقوب خدای تعالی گه دعا قیلورمن تاکم سنك بالاك اوزگز شکللی آدمی صورتنده اعضالری درست بولوب دنیاغه کیلور هم یکللك برله چغار شول شرط ایله کم اول بالانك اسمینی عبدالحارث قویارسز دیدی ابلیسنك فرشته‌لر آراسنده اسمی حارث ایدی حضرت حوا ابلیسنك مکرینه آلدانوب شول شرطنی قبول قیلدی شول سببلی بالالری دنیاغه کیلگاچ عبدالحارث دیوب آطادیلر بو اشلری آنلرنك خدای تعالی گه عبادتده شرك کیلتورو توگلدر بلکه تسمیه‌ده گنه شرك قیلودر بو آیتدن تسمیه‌ده شریك قیلونك هم درست توگللگی آ ثلانادر عبد مناف وعبدالمطلب هم عبدالرسول کبی اسملر قوشماسقه تیوشدر خدای تعالی گه تسمیه‌ده شریك قیلو بولغانلقی اوچون (فتعالی الله) بس پاك ومنزهدر الله تعالی (عمّا یشرکون) شرل نرسه‌دن‌کم مشرکلر شریك قیلورلر وشرك کیلتورورلر آ ثا یعنی آنك هیچ بر شریکی یوقدر شریکی بولودن منزهدر (أیشرکون) ایا شریك قیلورلرمو اول مشرکلر عبادتده خدای تعالی گه (ما لا یخلق شیئًا) شول نرسه‌نی کم یاراتماس وبولدرماس هیچ بر نرسه‌نی (وهم یخلقون) وحالانکه اول

١) تفسیر کشاف هم قاضی بیضاوی قولنچه بو آیتده گی ایر برله خاتون رسول اکرم صلی الله علیه وسلم نك بابا لرندن قصی در آنك زوجه‌سی هم اوزجنسندن یعنی عرب هم قریش‌دن ایدی قصی نك خاتونی یوکلی بولغاچ خاتونی ایله ایکیسی اگر خدای تعالی بزگه ایدنگو بالا بیرسه خدای تعالی گه شکرانه قیلورایدك دیوب عهد قیلدیلر خدای تعالی آنلرغه دورت اوغل بیردی آنلر قیلغان عهدلرن اونوطوب تسمیه‌ده خدای تعالی گه شرك کیلتوردیلر اوغللرن عبدمناف وعبد لغزی وعبدقصی هم عبدالداردیوب آطادیلر عبدمناف اسملی‌سی پیغمبرمز علیه السلام نك بابا سیدر

تفسیر حسینی‌دن

تفسیر مدارك بیانچه بو آیتده مضاف محذوفدر یعنی جعلاله شرکاءنك تقدیری جعل اولادهمادر معناسی آدم ایله حوانك بالالری تسمیه‌ده اگا شریك قیلدیلر یعنی بالالرن عبدالشمس عبدالدار کبی اسملر ایله آطادیلر دیمکدر کوب مفسرلر اوشبو ایکی تورلی مطالعه‌نی آرتق کورمشلردر زیراکه اوّلگی مطالعه یعنی کتابیمزنك اچینه یازلغان مطالعه‌گه بناء حضرت آدم علیه السلام کبی پیغمبر بولغان کشیگه شرکنی نسبت بیرو بولادر اگرچه تسمیه‌ده گنه شریك ایتو برلسه‌ده پیغمبرلرگه آنداین آشنی نسبت بیرو ویخشی توگلدر والله تعالی اعلم بمراده منه

مشرکلرنك خدایغه شریك ایتوب توتقان معبودلری و پوتلری اوزلری یارانولمشلردر وخدای تعالی‌نك مخلوقلریدر بس مخلوق خالقغه نچوك شریك بولور (وَلَا يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا) دخی قادر بولماسلر وکوچلری یتماس اول پوتلرنك آنلرغه یاردم ایتوگه یعنی اول مشرکلرنك معبود ایتوب توتقان پوتلری آنلرغه هیچ بر فائده ایرشدرا آلماسلر وآنلرنی عذابدن قوتقارا آلماسلر (وَلَا أَنفُسَهُمْ يَنصُرُونَ) هم اوز نفسلرینه‌ده یاردم ایته آلماشلر زیراکه آغاچدن وطاشدن یاصالغان جانسز نرسه‌لردر (وَإِن تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَىٰ) واگر اوندا ساکزسز ای مسلمانلر اول مشرکلرنی اسلام دینینه (لَا يَتَّبِعُوكُمْ) ایارماسلر آنلر سزگه (سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ) برابر وتیگزدر سزنك اوزرکزگه (أَدَعَوْتُمُوهُمْ) ایاسز اوندادکزمو آنلرنی اسلام دینینه (أَمْ أَنتُمْ صَامِتُونَ) یا ایسه سزتیك تورغوچیلرسزمو واوندا ماس‌سزمو اوشبو آیت کریمه کفر اهلندن ابو جهل هم آکا ایارگانلر کبی ایمان کیلتورولری برده امید ایتولماگان کمسه‌لرگه خاصدر دیملشر آنلرنی اسلام دینینه کراك اوندا گل وکراك اوندا ماگل باری بردر هیچده فائده‌سی یوق آنلر قبول ایتماسلر (إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ) درستلکده سزنك خدایدن باشقه طابونا تورغان نرسه‌لرکز ای مشرکلر (عِبَادٌ أَمْثَالُكُمْ) اوزکز شکللی قللردر یعنی اول پوتلرکزده سزنك کبی خدای تعالی‌نك مخلوقلری ومملوکلریدر (فَادْعُوهُمْ) بس چاقرکزسز اول معبودلرکزنی (فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ) بس اجابت ایتسونلر آنلر سزگه سزنك چاقروکزغه قارشی (إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ) اگر بولسا کزسز طوغری ایتکوچیلر یعنی اگر پوتلرنی خدایلرمزدر دیگان سوزکز درست بولسه اول پوتلر سزنك دعا کزغه قارشی اجابت ایتسونلر وصوراغانکزنی بیرسونلر وحالانکه آنلر قیامتکه چه آنلرنی اوندا ساکزده هیچ جواب بیرماسلر چونکه هیچ نرسه ایشتماسلر وبلماسلر جانسزلردر (أَلَهُمْ أَرْجُلٌ) ایا بارمودر اول پوتلرنك آیاقلری کم (يَمْشُونَ بِهَا) یورورلر اول آیاقلر برله سز یورگان شکللی (أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ) یا ایسه بارمو آنلرنك قوللری کم (يَبْطِشُونَ بِهَا) توتارلر اول قوللر برله نرسه‌لرنی (أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ) یا ایسه بارمو آنلرنك کوزلری کم (يُبْصِرُونَ بِهَا) کورورلر اول کوزلر برله (أَمْ لَهُمْ آذَانٌ) یا ایسه بارمو آنلرنك قولاقلری کم (يَسْمَعُونَ بِهَا) ایشتورلر اول قولاقلر برله طاوش‌لرنی نتاك کم سز ایشتورسز یعنی اول پوتلرنك آیاقلری وقوللری هم کوزلری وقولاقلری برشیده یوقدر هیچ برگه یوری آلماسلر هیچ نرسه‌نی تونا آلماسلر هم کورماسلر

وایشتماسلر سزلرنك اوزكزده اوشبو اعضالر همه‌سی باردر بس سز اوزكز اول
پوتلركزمدن آرتوق وافضل سز آنلر سزدن نوبان وناچارلردر شولای بولغاچ آنلرنی
نچوك خدای دیوب آنلرغه طابوناسز اوشبو سوزلر ایله رسول صلی الله علیه وسلم
حضرتی مشركلرنی الزام ایتكاچ آنلر جوابدن عاجز قالوب اولحضرتنی پوتلرنك
ضرر ایرشدروومدن فورقتماقچی بولوب ایتدیلر ای محمد سن بزنك خدایلرمزنی
خورلاماغل مبادا اوزكا برآفت وزیان ایرشدرماسونلر حق تعالی بیوردی كم (قُلْ)
اینكل سن اول مشركلرگه (اُدْعُوا شُرَكَائَكُمْ) چاقركزسز ای مشركلر پوتلركزنی كم
آنلرنی خدانینك شریكلری دیوب گمان ایتهسز (ثُمَّ كِيدُونِ) صكره مكر قیلكز
ویامانلق اویلا كز منم حقیمده هم قولكزدن كیلگان باوزلقنی مكا ایرشدركز
(فَلَا تُنْظِرُونِ) بس مهلت بیرما كز مكا قیلا تورغان اشكزنی حاضر قیلكز یعنی
سزلر منی پوتلركز ایله فورقتماقچی بولاسز من آنلردن فورقماسمن پوتلركزنی
چاقركزده آنلر ایله برگهلاشوب قولكزدن كیلگان قدر مكا ضرر وآفت ایرشدركز
لكن ایرشدره آلماس‌سز زیراكه منی خدای تعالی صاقلار (انَّ وَلِيِّيَ اللّٰهُ الَّذِي)
درستلكده منم اشلارمنی باشقارغوچیم ومنی صاقلاغوچی شول خدای تعالی‌درکم
(نَزَّلَ الْكِتَابَ) اینبردی اول قرآننی (وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ) واول خدای تعالی
دوست توتار ایزگولك قیلغوچیلرنی وآنلرنك اشلرن باشقارور (وَالَّذِينَ تَدْعُونَ
مِنْ دُونِهِ) وشول كمسه‌لركم سز طابونورسز آنلرغه خدای تعالی‌دن باشقه یعنی
پوتلركز (لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَكُمْ) كوچلری یتماس آنلرنك سزگه یاردم بیروگه (وَلَا
أَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ) هم اوزلرینه‌ده یاردم بیرا آلماسلر (وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى)
واگر اوندا ساكزسز ای مؤمنلر كافرلرنی طوغری یولغه (لَا يَسْمَعُوا) ایشتماسلر
آنلر یعنی سوزكزنی طكلاماسلر وقبول ایتماسلر (وَتَرَيٰهُمْ) هم سن كورورسن
ای محمد علیه السلام اول كافرلرنی (يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ) قاریلر آنلر ظاهر كوزلری ایله
سنك صاری (وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ) وحالانكه كورماسلر آنلر سنی بصیرت كوزی‌ایله
یعنی طشقی صورتكنی كورسه‌لرده حقیقتكنی طانوماسلر شول سببلی سنك پیغمبرلكنا
اشانماسلر (خُذِ الْعَفْوَ) توتقل سن عفونی وكیم‌چیلك‌لردن كیچونی اوزكا صفت ایتوب
یعنی سكا گناه قیلغان كشینك گناهندن كیچكل وعفو ایتكل اوشبو آیت مكارم اخلاقنی
جیغوچیدر یاكه معناسی بایلرنك مالندن صدقه‌نی آنلرغه بیرووی یكل وآصات
بولغانن آلغل دیمكدر بونقدیرده آیتنك نزولی زكوت واجب بولودن الگاری

بولور (وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ) هم بیورغل آدمیلرنی ایذگولك برله (وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ) دخی بوز دوندرگل نادانلردن واحمقلردن (وَإِمَّا يَنزَغَنَّكَ) واگر اورتمکدن فوزغاتسه سنی (مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ) شیطاندن بولغان برقوزغاتو خطاب ظاهرده پیغمبر علیه السلامغه بولسه‌ده مراد بارچه امتدر یعنی هر قایچان شیطان سنك کوکلکه بر وسوسه توشورسه (فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ) بس سن صغونغل الله تعالی‌گه اول شیطان‌نك یاوزلقندن (إِنَّهُ سَمِيعٌ) درستلکده خدای تعالی ایشتکوچیدر سزنك سوزلرکزنی (عَلِيمٌ) بلگوچیدر کوکللرکزده‌گی نیتلرکزنی (إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا) درستلکده شرکدن هم گناهلردن صاقلانغان کمسه‌لر (إِذَا مَسَّهُمْ) هر قایچان ایرشسه آنلرغه (طَائِفٌ مِنَ الشَّيْطَانِ) بروسوسه شیطاندن (تَذَكَّرُوا) یاد ایتارلر وایسلرینه توشورورلر انلر خدای تعالی‌نی هم آنك عذابندن اندیشه قیلورلر (فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ) بس شولوقتده آنلر کورگوچیلردر طوغری یولنی وبلگوچیلردر حقلقنی شونك ایله شیطان‌نك وسوسه‌سینی دفع قیلورلر (وَإِخْوَانُهُمْ يَمُدُّونَهُمْ) وکافرلرنك قرنداشلری یعنی شیطانلر طارتورلر اول کافرلرنی (فِي الْغَيِّ) ضلالات وآزغونلقغه (ثُمَّ لَا يُقْصِرُونَ) صکره توقتاماسلر اول شیطانلر آنلرنی آزدرودن (وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِمْ بِآيَةٍ) وهر قایچان سن کیلتورماساك ای محمد علیه السلام اول مشرکلرگه بر آیتنی آنلر صوراغان وقتده (قَالُوا) ایته‌لر اول مشرکلر (لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا) نی اوچون اوزطرفکدن توزوماس‌سن وکوکلکدن چغاروب ایتماس‌سن اول آیتنی باشقه آیتلرنی اوزکدن توزوب ایتکان شکللی مکه اهلی اولحضرت صلی الله علیه وسلمدن اوزلری تلاگانچه قرآن آیتلری ایندرمکنی استارلر ایدی اگر وحی کیلماینچه بر آز کیچکسه استهزآء قیلوب نی اوچون باشقه آیتلرنی ایتکانك شکللی بر آیتنی هم اوزکدن چغاروب ایتماس‌سن دیورلر ایدی بس حق‌تعالی بیوردیکم (قُلْ) اینکل‌سن ای محمد علیه‌السلام مشرکلرگه (إِنَّمَا أَتَّبِعُ) موندن باشقه توکلدرکم من باری ایارورمن (مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ مِنْ رَبِّي) پروردکارمدن منم صاری وحی ایتولگان نرسه‌گه یعنی خدای تعالی ایندرگان آیتلرنی‌گنه ایتورمن اوز گوکلمدن چغاروب ایتماسمن (هَٰذَا بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ) اوشبو قرآن ربکزدن کیلگان علامتلر ودلیللردرکم آنك ایله حقلق بلونور (وَهُدًى وَرَحْمَةٌ) هم طوغری یولنی کورساتوچیدر دخی رحمتدر (لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ) شول گروه اوچونکم اشانورلر وایمان کیلتورورلر اسباب النزوله کیلتورمشدرکم انصاری صحابه‌لردن براو اولحضرت صلی الله علیه وسلم آرطنده اویوب نماز اوقورایدی اولحضرت

نمازده قرآن اوقوغانده اول کمسه هم برگه اوقوب بارور ایدی حق تعالی‌دن آیت کیلدی کم (فَاِذَا قُرِئَ الْقُرْاٰنُ) بس هر قایچان قرآن اوقولسه نمازده یعنی جماعت نمازنده امام قرآن اوقوسه (فَاسْتَمِعُوا لَهُ) بس سز طکلاکز اول قرآن نی ای اویوغان کمسه‌لر (وَاَنْصِتُوا) هم تیك تورکز امام ایله برگه اوقوب بارماکز (لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ) شایدکم سز رحمت ایتولورسز یعنی خدای تعالی سزگه رحمت قیلور وباغشلار (وَاذْكُرْ رَبَّكَ) ویاد ایتکل ای محمد علیه السلام پروردکارکنی (فِی نَفْسِكَ) اوز کوکلکده (تَضَرُّعًا وَخِيفَةً) تضرع وزاریلق هم فورقو برله یعنی فضل ورحمتندن امید ایتوب عدلندن فورقوب خدای تعالی‌نی ذکر قیلغل (وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ) هم قچقروب ایتودن توبانراك یعنی بیك قاطی قچقرماینچه هم بیك یاشرن‌ده ایتماینچه اورتا درجه‌ده خدای تعالی‌نی ذکر ایتکل (بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ) ایرته برله هم کیچه‌وقتنده یعنی کوندزده کیچه همیشه ذکر قیلغل (وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ) هم بولماغل سن غافللردن خطاب ظاهرده اولحضرت صلی الله علیه وسلمگه بولسه‌ده مراد امتلر یدر یعنی خدای تعالی‌نك ذکرندن غافل بولماکز روایت ایدلمشدرکم مکه کافراری خدای تعالی گه سجده قیلودن باش طارتوب اولحضرت صلی الله علیه وسلمگه ایتورلر ایدی انسجد لما تامرنا یعنی سن بیورغان نرسه‌گه سجده قیلایقمو دیورلر ایدی حق تعالی بیوردیکم (اِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ) درستلکده سنك پروردکارك قاشنده بولغان کمسه‌لر یعنی مقرب فرشته‌لر (لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ) باش طارتماسلر خدای تعالی‌نك عبادتندن (وَيُسَبِّحُونَهُ) هم تسبیح ایتورلر وتنزیه قیلورلر خدای تعالی‌نی ذاتینه لایق بولماغان اشلردن (وَلَهُ يَسْجُدُونَ) دخی آکاغنه سجده قیلورلر خدای تعالی گه سجده قیلودن باش طارتماسلر اوشبو مشرکلر باش طارتسه‌لرده اوشبو آیت کریمه‌نی اوقوغان کشیگه هم ایشتکانکه تلاوت سجده‌سی قیلو واجب بولور (۲) اوشبو سجده‌نی فتوحاتده شیخ محی الدین قدس سره سجدة الملائکة دیوب آطامشدر

۱) اوشبو آیت کریمه‌نك ظاهری هر اورنده قرآن اوقولسه شونی طکلاماق هم تیك تورماق واجب بولووینه دلالت قیلادرکه کیره‌ك نمازده وکیره‌ك باشقه وقتده اوقلسون لکن علماء عظام وفقهاء کرام حضرتلری خارج صلوته یعنی نماز اچنده بولماغانده قرآن اوقوغاننی طکلاماق مستحبدر نمازده امام قرائت اوقوغانده مقتدیلرکه طکلاماق هم تیك تورماق واجبدر دیمشلر بعضیلر بو آیتك استماع وانصاتدن مراد جمعه نمازنده امام خطبه اوقوغانده شول خطبه‌نی طکلاو هم تیك طروردیورلر زیراکه خطبه قرآننی مشتملدر

والله اعلم مواهب

۲) فرآنده تلاوت سجده‌سی اون دورت اورنده در اوّلگیسی اوشبو اعراف سوره‌سی آخرنداغی سجده در اماملر آراسنده اختلاف ایکی اورنده در برسی حج سوره‌سی‌نك آخرندلغی سجده‌ده امام شافعی وامام احمد مذهبنده سجده قیلونور امام اعظم مذهبنده واجب توکلدر ایکنچیسی ص سوره‌سنده‌کی سجده‌ده‌در امام اعظم مذهبنده سجده قیلنور باشقه اماملرنك مذهبلرنده سجده قیلونماس تفسیر حسینی

سورة الانفال مدنية خمس اوست اوسبع وسبعون آية

٨نچی سوره انفال سوره‌سی مدینه‌لکدر یتمش بش یاکه یتمش آلتی یاکه یتمش یدی آیتدر

بسم الله الرحمن الرحيم

اوشبو انفال سوره‌سی بدر صوغشی واقعه‌سی طوغریسنده ایندرلگاندر آیتلرنده بدر صوغشنده واقع بولغان حادثه‌لرگه اشارت باردر اول حادثه‌لرنك برسی شولدر کم بدرده اهل اسلام مشرکاردن آلونغان غنیمت مال‌لر حقنده اختلاف ایتدیلر مالنی مشرکلر قولندن غارت ایتوب آلغان کشیلر اوزلریگنه تصرف ایتامیلری کیلدی باشقه‌لر همه‌مزگه تیگز بولنسون دیدیلر همه‌مزده برگه صوغش قیلدق دیدیلر بس حق سبحانه وتعالی آیت یباردی وبیوردیکم غنیمت‌مال خدای‌تعالی‌نقی هم آنك رسولی‌نکیدر باشقه‌لرنك آنده دخل‌لری یوقدر آندن صوك خدای‌تعالی ینه بیوردی غنیمت مالینی بیش‌که تقسیم ایدلور دورت اولوشی صوغشقه چقغان کمسه‌لر آراسنده بولنور وبر اولوشی بیت المالغه قویلور (يَسْئَلُونَكَ عَنِ الْاَنْفَال) صورارلر سندن ای محمد علیه‌السلام صوغشده غنیمت آلونغان مال‌لرنك حکمندن کم اول مالله مؤمنلرگه حلالدرمو یاکه حلال توگلمو وسیطده کیلتورمشدرکم بدر اهلی غنیمت طوغریسنده اختلاف ایتدیلر یاش یکتلر بز صوغشدق بزگه تیوش دیدیلر قارتلر بز تدبیر اوگراتدك یاردم بیردك بزگه هم اولوش بیرلسون دیدیلر مهاجرلر بز مستحقراکمز دیدیلر انصارلر اوزلرینه تیوشلکنی دعوا قیلدیلر عاقبت رسول صلی‌الله علیه وسلم حضورینه کیلوب بو خصوصده آندن سؤال قیلدیلر حق تعالی‌دن جواب کیلدیکم (قُلِ الْاَنْفَالُ لِلّٰهِ وَالرَّسُول) ایتکل‌سن ای محمد علیه‌السلام غنیمت مال‌لر طوغریسنده حکم وفرمان الله تعالی‌نقی هم آنك رسولی‌نکیدر خدای تعالی‌نك هم پیغمبرنك فرمانی‌ایله تقسیم‌ایتولور (فَاتَّقُوا اللّٰهَ) بس قورقکزسز خدای تعالی‌دن وبر برکز ایله غنیمت مال حقنده نزاعلاشماکز (وَاَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ) هم توزوك قیلکز اوز آراکزده بولغان نرسه‌نی یعنی بر برکزنك آراسینی توزوك ایتکز وکیلوشدرکز نزاع واختلاف قالماسون (وَاَطِيعُوا اللّٰهَ) دخی اطاعت قیلکز وبوی صونوکز خدای تعالی گه (وَرَسُولَهُ) هم آنك رسولینه بوی صونوکز غنیمت مالی طوغریسنده نچوك بیورسه شولای اشلاکز قارشماکز (اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ) اگر سز ایمان کیلتورگوچیلر بولسانکز زیراکه پیغمبرگه ایمان کیلتورگان کشی

البته آنك فرمانینه بوی صونو تیوشدر (اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ) موندن باشقه توگلدرکم کامل مؤمن بولغان کمسه‌لر (الَّذِينَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ) شوندای کمسه‌لردرکم هر قایچان یاد ایتولسه الله تعالی (وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ) قورقور آنلرنك کوكللری الله تعالی‌نك جلال وعظمتی هیبتندن یاکه الله تعالی‌نی یاد ایتکان وقتلرنده اوزلرینك عمللرندا گی قصور وکیم‌چیلك‌لرن اویلاب قورقورلر (وَاِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ اٰيَاتُهُ) وهر قایچان اوقولسه آنلرغه خدای تعالی‌نك آیتلری یعنی قرآن (زَادَتْهُمْ اِيمَانًا) آرتدرور اول آیتلر آنلرنك ایمانلرن یعنی حق تعالی‌دن آیت کیلوب اول آیت آنلرغه اوقولغان صایون آنلرنك ایمانلری آرتا بارور چونکه اوّلگی ایمانلری اوستینه اوشبو یاکا کیلگان آیتکه ایمانلری واشانولری قوشلور اوشبو طریقه ایمان‌نك مؤمن به اعتباری ایله آرتوی پیغمبر علیه‌السلام زمانینه مخصوصدر یاکه ایمانلری آرتودن مراد شول آیتنی اوقونك برکاتنده کوكللرنده گی یقین نوری آرتور دیمکدر (وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ) هم پروردکارلری اوزرینه توکل قیلورلر واشلرینی طاپشرورلر اول کامل مؤمنلر (اَلَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ) اول کامل مؤمنلرشول کمسه‌لردرکم تورغوزورلر نمازنی یعنی نمازنی بارچه شرطلری وادبلری ایله یرینه یتکورب اوقورلر (وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ) هم بز آنلرغه رزقلاندرغان نرسه‌دن نفقه بیرورلر وفقیرلرگه انعام واحسان قیلورلر (اُولٰئِكَ) اوشبو ذکر ایتولگان صفتلر ایله صفتلانغان کمسه‌لر (هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا) آنلردرچن مؤمنلر وکامل ایمان ایله ایمان کیلتورگوچیلر حضرت ابن عباس رضی‌الله عنهما بیوردیلرکم هرکم منافق بولماسه اول حق مؤمندر (لَهُمْ دَرَجَاتٌ) بولغوچیدر اول کامل مؤمنلرگه بیوك درجه‌لر واولوغ مرتبه‌لر (عِنْدَ رَبِّهِمْ) پروردکارلری فاشنده یعنی جنت‌داگی درجه‌لر (وَمَغْفِرَةٌ) هم گناهلرن یارلقاو بولغوچیدر آنلرغه (وَرِزْقٌ كَرِيمٌ) دخی یخشی وحرمتلی رزق ونعمتلر بولغوچیدر آنلرغه روایت ایدلمشدرکم رسول صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری مکه‌دن مدینه‌گه هجرت قیلغانلرندن صوك حق تعالی مؤمنلرگه جهادنی فرض قیلدی ایك اوّل بولغان زور صوغش بدر صوغشیدر بدر صوغشنده مسلمانلر مشرکلرگه غالب بولدیلر بدر صوغشی‌نك باشی اوشبو طریقه بولدی قریش مشرکلرینك کاروان‌لری کوب مال ایله شامدن مکه‌گه قایتوب کیلدر ایدی کاروان باشی ابو سفیان ایدی عربنك اولوغلرندن بر نچه کشیلر اول کاروانده بار ایدی رسول علیه لسلام حضرتینه جبرائیل علیه‌السلام نازل بولوب وحی کیلتوردی ومذکور کاروان‌نك حالندن خبر بیردی

او لحضرت صلی الله علیه وسلم بو واقعه‌نی مؤمنلر گه سویلادی مؤمنلر کاروانداغی مالنی اهل اسلام اوچون غنیمت ایتوب آلونی قصد قیلدیلر بس اولحضرت مؤمنلردن بر جماعت ایله فورالانوب مدینه‌دن چغوب کاروان اوته تورغان یولغه یونالدیلر ابو سفیان مؤمنلرنك کاروانغه قارشی مدینه‌دن چقغانلرن ایشتکاچ ضمضم غفاری دیگان کمسه‌نی قریشدن یاردم ومدد صوراب مکه‌گه یباردی اوزی کاروان ایله مسلمانلردن فورقوندن یولسز یرلردن مکه‌گه قاراب سفر قیلدی ضمضم غفاری مکه‌گه کیلوب واقعه‌نی مشرکلرگه بیان قیلغاچ مکه اهلینك الوغسی ابو جهل کوب لشکر ایله ابو سفیان کاروانینه مدد قیلو اوچون مکه‌دن چقدیلر مکه ایله مدینه آراسنده‌غی بدر دیگان اورنغه یونالدیلر ابو جهل‌نك بیك کوب مشرکلر ایله مسلمانلرغه قارشی مکه‌دن چقغانلق خبری مؤمنلرگه ایشتولگاچ اولحضرت صلی‌الله علیه وسلم صحابه‌لرگه بیوردی کم سزلر کاروانغه قارشی باروب کاروانداغی مال‌لرنی غنیمت ایتوب آلونی آرتق کوره‌سز مو یاکه ابوجهل لشکرینه قارشی باروب کافرلر ایله صوغش قیلونی تلیسز مو صحابه‌لردن بعضلری ایتدیلر بزلر حاضرده صوغش اوچون حاضرلنگانیمز یوق کاروان قولیمزغه توشسه یخشیراق وفائده‌لیراك بولور ایدی اولحضرت بو سوزدن متغیر بولدیلر مهاجر وانصارنك الوغلری صوغشقه چغونی معقول کوروب اختیار قیلدیلر اولحضرت صلی الله علیه وسلم بیوردیلرکم گویاکه من صوغش میدانینه نظر قیلورمن ابوجهلنی فلان اورنده اولتورلگان کوره‌من امیه بن خلفنی فلان اورنده دیوب شولطریقه قریش الوغلرندن بر نچه کمسه‌نی اسملری ایله ذکر قیلدی واقعا شول کشیلر اولحضرت ایتکان اورنده همه‌لری مقتول بولدیلر بس حق تعالی اوزینك پیغمبرینه بیورورکم خدای تعالی سنی صوغش اوچون بدرگه ایلتور (كَمَا أَخْرَجَكَ رَبُّكَ) نتاك‌کم چغاردی سنی پروردکارك (مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ) اوزكنك یورطكدن یعنی مدینه‌دن چغاردی حقلق وطوغریلق برله یعنی اوشبو چغووك درست ومعقولدر خطا توگلدر (وَإِنَّ فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ) ودرستلکده مؤمنلردن بر گروه (لَكَارِهُونَ) البته مکروه کورونچیلردر وتلاماسلر بدر صوغشینه چغونی آنلرنك بدرگه بارونی مکروه کورولری طبیعتلرینه سفر محنتی ومشقتلری آغر کیلوندندر خدای تعالی‌نك فرمانینه قارشوب توگلدر (يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ) جدال قیلورلر وطارتشورلر آنلر سنك برله حقلقنی اختیار قیلو طوغریسنده جدال قیلولری شولدرکم آنلر ایتدیلر بز بو سفرمزگه کاروان اوچون چقدق مشرکلر لشکری ایله صوغش قیلور اوچون چقمادق بزنك صوغشقه حاضرلنگانیمز یوق فورال واسبابلرمز کامل توگل دیدیلر آنلر اوشبو طریقه جدال قیلدیلر (بَعْدَمَا تَبَيَّنَ) ظاهر بولغانی صوکنده آنلرغه جهادنك واجبلکی یاکه بلگانلری صوکنده

١) بدر صوغشی هجرتنك ایکنچی یلنده واقع بولدی حق سبحانه وتعالی اسلام دینی اعلان وظاهر قیلونی اراده قیلدی قریش مشرکلرندن بر جماعت سودا اوچون مکه‌دن کوب مال ایله شام طرفینه سفر قیلغانلر ایدی رئیسلری ابو سفیان ایدی عمر وبن العاص هم آنلر ایله برگه ایدی اوشبو خبر اولحضرت صلی‌الله علیه وسلمگه ایرشکاچ اولحضرت مهاجرلردن بر نچه کمسه‌نی آنلرنك قارشولرینه چغاردی مسلمانلر ذوالعشیره دیگان اورنغه کیلگاچ مشرکلر کاروانی‌نك اوتوب کیتکانن بلوب آرطلرندن یتا آلماسلق بولغانغه کری مدینه‌گه قایتدیلر رسول صلی‌الله علیه وسلم فکر ایتدیلرکم کفر اهلینی ضعیف وزبون قیلو قلچدن باشقه یعنی صوغشمایینچه بولماس صوغش اوچون البته مال کراك بواش دشمان‌نك مالینی غنیمت ایتوب آلودن باشقه بولماس بس اوشبو مقصد ایله اولحضرت طلحه بن عبدالله‌نی بر کمسه ایله مشرکلر کاروانی‌نك قایتا تورغان

دشمانغه غالب گیلولرینی سنك بلدر ماكك ایله (كَأَنَّمَا يُسَاقُونَ إِلَى الْمَوْتِ) گویاكه سورلمش بولورلر آنلر اولوم صاری (وَهُمْ يَنظُرُونَ) هم گویاكه قاریلر آنلر وكوره‌لر اولومنك علامتلرن یعنی صوغشقه بارودن شولای قورقالركم گویاكه آنلرنی اولترورگه آلوب بارغان شیكللی واولومنی كوزلری ایله كورب تورغان شكللی بولوب بارالر آنلرنك اوشبو قورقولری مؤمنلرنك صانلری مشركلرگه قاراغانده بیك آز بولغانلقدن هم قورال واسبابلری یتشورلك بولماغانلقدن ایدی زیراكه مؤمنلرنك بارچه لشكرلری اوچ یوزده بیش كشی ایدی یتمش توه وایكی آطلری بار ایدی مشركلر آنلرغه قاراغانده نیچه‌الوش آرتق هم قورال واسبابلری كامل ایدی (وَإِذْ يَعِدُكُمُ اللَّهُ) ویاد ایتكل شونی‌كم وعده قیلدی خدای تعالی سزلرگه یعنی مؤمنلرگه (إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ) ایكی گروهنك برسن یعنی یا ایسه كاروان اهلینه غالب بولوب مالارن غنیمت ایتارسز یاكه مشركلر لشكری ایله صوغشوب آنلرنی یكارسز دیوب وعده قیلدی (أَنَّهَا لَكُمْ) شویله دیوبكم اول ایكی گروهنك برسی سز نكیدر سز غالب بولورسز (وَتَوَدُّونَ) وسزلر سویاسز وآرزو قیلاسز (أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ) شونی‌كم سزگه بولسه غوغا وقورال ایاسندن باشقه‌سی یعنی كاروان اهلینه قارشی باروب كارواندا غی مالارنی آلونی سویاسز وآرتق كوره‌سز مشركلر لشكری ایله صوغشودن زیراكه طنچلق وسلامتلك شوندادر كاروان اهلی بارچه‌سی كوب بولسه فرق آطلی كمسه‌لردر آنلر ایله صوغشو یكل وآساندر مشركلر لشكری توقز یوزده ایللی كشیدر سز یكلنی سویاسز (وَيُرِيدُ اللَّهُ) وتلار خدای تعالی (أَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ) حقلق وطوغریلقنی ثابت قیلونی (بِكَلِمَاتِهِ) اوزینك اوشبو طوغریده ایندرگان آیتلری برله یاكه فتح وظفرنی وعده ایتمكی ایله پیغمبر علیه السلامغه یاكه اول مشركلرنك قتل واسیر ایتولمكلری حقنده ازلده لوح المحفوظده یازلغان كلمه‌لری ایله (وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ) دخی تلار خدای‌تعالی كافرلرنك طامرلرن كیسونی وآنلرنی هلاك قیلونی (لِيُحِقَّ الْحَقَّ) حقلقنی ظاهر قیلماقی اوچون یعنی اسلام دینن آشكارا قیلو اوچون كافرلرنی هلاك ایتونی تلار (وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ) هم باطلنی كیتارمك اوچون یعنی كفر وشركنی بتورمك یاكه مشركلرنك اشلرن ضعیف ایتماك اوچون آنلرنی هلاك ایتونی تلار (وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ) اگرچه مكروه كورسه‌لرده وتلاماسه‌لرده بو اشنی كافرلر (إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ) دخی یاد ایتكل شونی‌كم مدد ویاردم استادگز سز ای مؤمنلر پروردكار گزدن

بولینه چغاردی كاروانلرنك فایتوون صافلاب تورووب پیغمبر علیه السلامغه خبر بیرورگه فوشدی اوشبو ایكی كمسه كاروانلرنك فایتوون صافلاب تووروب اوچون مدینه‌دن چغوب كیتدكلرندن صوگ رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلری فرصت فوت ایتماسون شاید برفتح میسر بولور دیوب مهاجرین وانصارنك اعیانی ایله حاضرلنوب رمضان شریفنك اون ایكی سنده مدینه‌دن چقدیلر عمر وبن ام گلثوم نی مدینه‌ده خلیفه ایتوب قالدردیلر بودفعه‌ده پیغمبر علیه السلام ایله برگه چقفانلر جمعسی اوچیوز آلتمش بش كمسه ایدی سكسان كشی مهاجرلردن قالغانی انصاردن ایدیلر سكز كشی عذرلری بولو سببلی مدینه‌ده قالدیلر اهل سیر آنلرنی هم اهل بدردن صانارلر اوچسی مهاجرلره بشسی انصاردن ایدی آنلرنك برسی حضرت عثمان رضی الله عنه ایدی زوجه‌سی پیغمبر علیه السلام قزی رقیه صرخاو بولغانلقدن اول حضرتدن اجازت آلوب قالمش ایدی بدر صوغشینه

دشمانلرکزغه غالب بولماقکز اوچون بدر صوغشنده مسلمانلر یا غیاث المستغیثین دیوب حق تعالی گه یالبارو ب مدد صورارلر ایدی اولحضرت صلی الله علیه وسلم هم آلهی اوشبو مؤمن بنده‌لرکنی هلاك ایتساك سکا عبادت ایتکوچی کشی قالماس دیوب مناجات ودعا قیلور ایدی (فَاسْتَجَابَ لَكُمْ) بس قبول قیلدی خدای تعالی سزنك دعاکزنی وایتدی (أَنِّي مُمِدُّكُمْ) شویله دیوبکم من مدد ایتکوچیمن سزلرگه (بِأَلْفٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ) بر مك فرشته‌لر برله (مُرْدِفِينَ) برسی آرطندن برسی کیلگوچیلردر اول فرشته‌لر اوشبو بر مکدن مراد فرشته‌لر لشکرینك آلداغی صفنده بولغانلر یدر یوقسه جمله‌سی برگنه مك توگلدر دیمشلر تفسیر ثعلبیده مذکوردرکم بدر صوغشی کونده مشرکلر ایله صوغش قیلغان فرشته‌لر بر مك ایدیلر آل عمران سوره‌سنده ذکر ایتولگان اوچ مك هم بیش مك مؤمنلرگه بشارت وسوینچ بیرو اوچون ایدی دمیاطی دیمشدرکم بدر صوغشنده نازل بولغان فرشته‌لر بر مك آرطندن بر مك کیلوب جمعسی بیش مك بولدیلر والله اعلم (وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ) وقیلمادی خدای تعالی اوشبو مدد ویاردم بیرونی (إِلَّا بُشْرَى لَكُمْ) مگر بشارت وسوینچ بیرو اوچون قیلدی سزلرگه دشمانلرغه غالب ایلامك ایله (وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُكُمْ) هم آنك برله سزنك کوکللرکز قرارلانسون اوچون قیلدی یعنی قورقووکز کیتسون وغیرت حاصل بولسون اوچون (وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ) ونوگلدر نصرت ویاردم بیرو مگر خدای تعالی قاشندن‌غنه‌در فرشته‌لردن هم باشقه نرسه‌لردن توگلدر (إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ) درستلکده الله تعالی غالب‌در اوزینك دوستلرینه نصرت ویاردم بیرور (حَكِيمٌ) اشنده حکمت ایاسیدر حکمتی ایله دشمانلرنی مغلوب ومقهور قیلور (إِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ) یاد ایتکل شولوقتکم قاپلادی وباصدی سزلرنی یکل اویقو بدر صوغشنده ایرتاگوسن ایکی لشکر قارا قارشی بولوب صوغوشاسی کیچه‌ده مؤمنلر بیك طنچ‌سزلاندیلر توشکان اورنلری قوملق ایدی بورگانده آیاقلر قومغه باطوب بیك چیتن‌لك ایله یورورلر ایدی صو هم یوق ایدی شول سببلردن بورچولوب خفالاندیلر خدای تعالی آنلرغه بر طاتلی اویقو بیردی (أَمَنَةً مِنْهُ) ایمین‌لك وطنچلق بولسون اوچون سزگه خدای‌تعالی قاشندن شول کیچه‌ده صحابه‌لردن کوبسینه احتلام واقع بولدی ایرته برله یوقودن اویانغاچ شیطان بعضلرینه وسوسه قیلدی وکوکللرینه شونی صالدی‌کم حاضر سزلرگه نماز اوقورغه کراك بعضکز طهارت‌سز وبعضکز غسلگه محتاجسزلر بو اورنده هیچده صو یوق آیاقلر چقعانده اسلام لشکرنده یتمش توه واوچ آط بار ایدی ایکی اوچ کشی بر توه گه نوبت ایله منارلر ایدی صحابه‌لرنك کوبسی اوشبو سفردن مقصود غنیمت مال آلودر کفر اهلی ایله صوغش قیلو توگلدر دیوب گمان قیلور لرایدی شول سببلی اوشبو غزادن تخلف ایتکانلرنی طعنه قیلونمادی اوشبو سفرده اولحضرت صلی الله علیه وسلم لشکرینه فاراب آنلرنك آزقلرن هم فقیر لك‌لرن کوروب خدای تعالی گه دعا قیلدی آلهی بونلر جایاولیلردر سن آنلرنی آطلی ایتکل هم آچاردرسن آنلرنی طویدر غل هم یالانغاچلردر سن آنلرغه کیوم کیدرگل‌هم فقیرلردرسن آنلرنی بای ودولتلی ایتکل دیدی اوشبو دعانك برکاتنده بدر صوغشنده بولغان مؤمنلرنك هر قایوسینه غنیمت مالدن نصیب بولدی قولینه بر ایکی توه کرما گان کمسه بولمادی هم آشلق واسبابلردن صوغش قورال‌لرندن بیك لوب نرسه‌حاصل قیلدیلر بدر غزاسنده ملائکه‌نك اسلام لشکرینه مدد بیرو اوچون نزول ایتولری

تزگه‌چه قومغه باطالر مشرکلر یخشی قومسز وقاطی یرده‌درلر صولری هم بار آنلرنك حالی سزنکی کبی مشکل توگل وحالانکه سز اوزکز بز خداینك دوستلریمز دیوب دعوا قیلاسز پیغمبر بزنك آرامزده دیوب مافتاناسز آلای بولغاچ نی اوچون سزنك حالکز یخشی توگل بوقدر چیتن لکده سز دیدی شولوقتده حق سبحانه وتعالی قوّتلی یغمور یباردی مؤمنلر صوغه راحتلندیلر نتاکم بیورور (وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ) هم ایندردی خدای تعالی سزنك اوزرکزگه (مِنَ السَّمَاءِ مَاءً) کوکدن صونی یعنی بولوطدن یغمور یاودردی (لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ) تاکم پاکلاسون اوچون سزلرنی اول صو برله یعنی طهارتسزلکدن هم جنبلکدن پاکلانووکز اوچون سزگه صونی ایندردی (وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ) هم کیتارسون اوچون سزلردن (رِجْزَ الشَّيْطَانِ) شیطانك وسوسه‌سن یعنی شیطان سزنك کوکللرکزگه غسل قیلورغه صووکز یوق جنب حالکزده صوغشوب نچوك دشمانغه غالب بولورسز دیوب وسوسه صالغان ایدی شول وسوسه‌نی سزدن یبارو اوچون خدای تعالی سزگه صونی ایندردی (وَلِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ) دخی باغلاسون اوچون خدای تعالی سزنك کوکللرکز اوزرینه امیدنی یعنی خدای تعالینك فضل ورحمتندن کوکللرکزده امیدلرکز محکم بولسون اوچون سزگه یغمور یاودردی (وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ) هم ثابت قیلسون اوچون خدای تعالی شول یغمور سببلی سزنك آیاقلرکزنی یعنی یغمور یاوماقی سببلی اول قوملق یر قاطی لانسون هم سزنك آیاقلرکز قومغه باطماینچه یر اوستنده ثابت بولسون اوچون یغمور یاودردی بس اوشبو یغمور یاوغاندن صوك مؤمنلر تورغان قوملق یر قاطیلانوب بورورگه اوکفای بولدی مشرکلر تورغان یر قارا توفراق ایدی بیك بلچراق وباطقاق بولوب بورورگه اوکفایسزلاندی بعضیلر آیاقلرنی ثابت ایتودن مراد صوغش میدانده صوغشقان وقتده آیاقلر ثابت بولودیمشلر (إِذْ يُوحِي رَبُّكَ) یاد قیلغل ای محمد علیه السلام شولوقتکم وحی ایتدی سنك ربك (إِلَى الْمَلَائِكَةِ) بدر صوغشنده مؤمنلرگه مدد بیرو اوچون کیلگان فرشته‌لرگه (أَنِّي مَعَكُمْ) شویله دیوبکم من سزنك ایله برگه من‌ای فرشته‌لر یعنی من سزلرگه یاردم ایتکوچی وسزلرنی دشمان شرندن صاقلاغوچیمن (فَثَبِّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا) بس ثابت قیلکز سز ایمان کیلتورگان کمسه‌لرنی یعنی مؤمنلرنك کوکللرن طنچلاندروب آنلرنی غیرتکه کیلتورکز کوزلرینه لشکرنی کوب کورساتوب هم آنلر طرفندن کافرلر ایله صوغش قیلوب یاکه مؤمنلرگه غالب بولو ایله بشارت بیرکز وآنلرنی سویوندرکز مدارکده

طوغریسنده اهل سیر دیمشلردرکم پیغمبر علیه الصلوة والسلام حضرتلری حق تعالی‌دن یاردم صوراب دعاقیلدی صکره اولحضرتکه اویقو غالب بولوب خلو تگاهینه باردی بر آزدن صوك طشقاری چقوب حضرت ابوبکرگه خطاب ایدوب بیوردی ای ابابکر سویونچ بولسون خدای تعالی‌دن مدد ویاردم ایرشدی شول حاله جبرائیل علیه السلام بر مك فرشته‌لر لشکری ایله کلوب اسلام لشکری نك آلدنده طوردیلر بر مك فرشته ایله اسرافیل عم لشکرنك اوك طرفنده وبر مك فرشته ایله میکائیل عم لشکر اسلامنك صول یاغنه قرارایتدیلر فرشته‌لر نك چالمه‌لرنده علامتلری بار ایدی بیل‌لرینه کمر باغلاغانلرایدی شول حالده رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلری سیهزم الجمع ویولون الدبر آیت کریمه‌سن اوقوب قول‌لرینه بر اوچ توفراق آلوب شاهت الوجوه دیوب قریش لشکری طرفینه آتدی هم مؤمنلرگه حمله ایتکز دیوب بیوردی

كيلتورمشدركم بدر صوغشنده فرشته‌لر آدميلر صورتنده بولوب مؤمنلر لشكرينك صفلرى آلدندن يورورلر ايدى هم ايتورلر ايدى بشارت بولسون سزلرگه سز غالب بولدكز ودشمانني يكدكز خداى تعالى سزگه ياردمچيدر دليرر بولدكز قرقماكز بس آيت‌نك معناسى شول بولوركم بشارت بيركز اى فرشته‌لر مؤمنلرگه شونك برله كم (سَأُلْقِى فِى قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا) تيزدركم من صالورمن كافرلرنك كوكللرينه (الرُّعْبَ) قورقونى (فَاضْرِبُوا) بس صوغكز سزاى فرشته‌لر كافرلرگه (فَوْقَ الْأَعْنَاقِ) مويونلرينك اوستينه يعنى آنلرنك باشارن كيسوكز واولتوركز ابن الانبار يدن منقولدركم فرشته‌لر كافرلرنى اولتورمك ايله مأمور بولديلر لكن قايسى اعضاغه صوغارغه كراك ايكانن بلماسلر ايدى بس خداى تعالى بيوردىكم كافرلرنك باشلرن كيسوكز (وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ) هم صوغكز اول كافرلردن يعنى كيسوكز بارچه بارمافلرن قوللرن هم آياقلرن كيسوكز (ذَٰلِكَ) اوشبو صوغو وعذاب اول كافرلرگه (بِأَنَّهُمْ شَاقُّوا اللَّهَ) شول سببليدركم خلافلق ايتديلر وقارشديلر آنلر خداى تعالى گه (وَرَسُولَهُ) هم آنك رسولينه خلافلق ايتديلر (وَمَنْ يُشَاقِقِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ) وهركم خلافلق قيلسه خداى تعالى گه هم آنك رسولينه (فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ) بس درستلكده خداى تعالى عذابى قاطى بولغوچيدر فرمانينه خلافلق ايتكوچيلرگه دنياده آنلرنى خور ومغلوب قيلور وآخرتده تموغ عذابينه گرفتار قيلور (ذَٰلِكُمْ) اوشبودر سزگه عذاب وعقوبت اى كافرلر (فَذُوقُوهُ) بس طاتوكزسز اول عذابنى حاضر دنياده (وَأَنَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابَ النَّارِ) هم درستلكده كافرلرگه بولغوچيدر آخرتده تموغ عذابى (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) اى ايمان كيلتورگان كمسه‌لر (إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا) هر قايچان بولوقساكزسز كافرلرگه (زَحْفًا) جيولغانلرى حالده اول كافرلر سزنك ايله صوغش قيلو اوچون يا كه سزلر صوغش اوچون جيولغانكز حالده كافرلرگه اوچراساكز وقارا قارشى بواساكز (فَلَا تُوَلُّوهُمُ الْأَدْبَارَ) بس دوندرماكزسز آنلرغه آرقالركزنى يعنى صوغش ميدانندن كافرلر ايله قارا قارشى بولغاندن صوك كيرى ايلانوب قاچماكز اوشبو حكم اسلامنك اوّلنده ايدى برمسلمان اون كافردن قاچووى هم درست بولماس ايدى صكره منسوخ بولدى ديمشلر (وَمَنْ يُوَلِّهِمْ) وهركم دوندرسه اول كافرلرگه (يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُ) شولكونده آرقاسن يعنى كافرلر ايله صوغشقان وقتده كيرى دونوب قاچسه (إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ) مگر بر اورندن ايكنچى اورنغه كوچكوچى بولسه صوغش قيلو اوچون يعنى ايكنچى بر اوكفايليراق اورنغه كوچوب صوغشو اوچون

اسلام لشكرى همه‌لرى غيرتكه كيلوب بردن حمله ايتديلر ومشركلرنى اورنلرندن قوباردىلر بر طرفدن فرشته‌لر هم حمله ايدوب كفار لشكرن تمام عاجزلك گه ترشوردىلر اولكونده شيطان سراقه بن مالك صورتنده بولوب مشركلر لشكرى آراسنده آنلرنى صوغشدرورغه قزقدروب يورور ايدى قورقماكز مسلمانلر بيك آز هم ضعيف سزگه هيچكم غالب بولا آلماس ديور ايدى فرشته‌لرنك اسلام لشكرينه مدد بيرو اوچرن اينگانلرن كورگاچ شيطان لعين تيزگنه آرطينه ايلانوب صوغش ميداننندن قاچدى اى سراقه بوقدر آشوغوب قايدا كيته‌سن ديديلر من سزلردن بيزارمن منم كورگانمنى سز كورميسز ديدى حارث بن هشام شيطاننى سراقه ديوب ظن ايدوب آرطندن باروب توتا باشلاغان ايدى شيطان آنك كوكراكينه بيك قاطى صوغوب اوزى قاچدى حارث آرقاسى اوزرينه يرگه يقولدى

سير شريف

آرقاسن دوندرسه درستدر یا که قاچقان شکلی بولوب دشمانتی آلدامق اوچون گنه کیری دونسه درستدر (اَوْ مُتَحَيِّزًا اِلٰى فِئَةٍ) یا ایسه اورناشقوچی وصغنوچی بولغانی حالده برگروه صاری یعنی اسلام لشکرنده برگروهغه صغنور اوچون آرقاسن دوندرسه درستدر مثلا اوزی بالغوز قالغان بولسه اوزن صاقلاو اوچون مسلمانلر کوبراك جیولوب تورغان اورنغه کوچوب صوغشورغه دیوب آرقاسن دوندرسه وکیری بورلوب کیتسه درستدر اوشبو ایکی تورلی اشدن باشقه ده صوغش میدانندن کیری دونوب کیتو درست بولماس (فَقَدْ بَآءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِ) بس تحقیق فایتدی اول دشمانغه آرقاسن دوندرگان کمسه الله تعالی دن بولغان غضب وآچوغه یعنی خدای تعالی نك غضب وقهرینه مستحق بولدی (وَمَاْوٰيهُ جَهَنَّمُ) هم آنك فایته چق اورنی تموغدر (وَبِئْسَ الْمَصِيرُ) ونی یاوز فایته چق اورندر اول تموغ روایت ایدلمشدرکم بدر صوغشنده مشرکلر لشکری همه لری بر یولی مؤمنلرگه حمله قیلوب صوغش بیك قوتلانگاچ رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلری دعاغه مشغول بولوب الهی مکا قیلغان وعده کا وفا ایتکل مشرکلرگه غالب بولورسز سزگه نصرت ویاردم قیلورمن دیوب وعده ایتکان ایدك شول وعده کنی اوته گل دیوب مناجات قیلور ایدی شول حالده جبرائیل علیه السلام نازل بولوب ایتدی ای خدای تعالی نك رسولی قولکا براوچ توفراق آلوب شول توفراقنی مشرکلر طرفینه آطقل حق تعالی نك قدرتن مشاهده ایتکل بس اواحضرت صلی الله علیه وسلم مبارك قوللرینه بر اوچ توفراق هم واق طاشلر آلوب شاهت الوجوه دیوب مشرکلر لشکرینك یوزلرینه فارشی آطدی حق سبحانه وتعالی نك قدرتی ایله اول توفراق هم طاشلرنك بربورتوگیله ضایع بولماینچه همه سی مشرکلرنك کوزلرینه باروب کردی کوزلرن آچا آلماینچه هر فایوسی اوز حاللرینه مشغول بولدیلر مؤمنلر فرصتنی غنیمت بلوب همه لری بر یولی غیرت ایله هجوم ایتدیلر فرشته لر هم برطرفدن مدد بیرورلر ایدی عاقبت خدای تعالی مؤمنلرگه ظفر ونصرت بیروب مشرکلردن یتمش کشی مقتول بولدی هم یتمش کشی مؤمنلر قولینه اسیر توشدی بدر صوغشنده بولغان مؤمنلر اوز آرالرنده هر فایوسی من اولتوردم من اسیر ایتوب آلدم دیوب مافتانشورلر ایدی حق تعالی دن آیت کیلدیکم (فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ) بس سز اولتورمادگز اول مشرکلرنی ای مؤمنلر اوز کوچگز ایله (وَلٰكِنَّ اللّٰهَ قَتَلَهُمْ) ولکن اولتوردی آنلرنی خدای تعالی یعنی سزلرگه نصرت ویاردم بیروب سزنی غالب قیلدی وآنلرغه مسلط ایتدی اگر خدای تعالی مدد قیلماسه سز آنلرنی اولتوره آلماس ایدگز بس فی الحقیقة

اولتورگوچی الله‌تعالی‌در (وَمَا رَمَيْتَ اِذْ رَمَيْتَ) هم آطمادك سن ای محمد علیه‌السلام اول بر اوچ توفرافنی مشرکلرگه آطقان وقتکده (وَلٰكِنَّ اللّٰهَ رَمٰى) ولکن آطدی آنی الله‌تعالی یعنی اول توفرافنی مشرکلرنك کوزلرینه کرتوب آنلرنی عاجز ایتکوچی خدای تعالی‌در ظاهرده سن آطقان بولساکده فی‌الحقیقة آطوچی اولدر (۱) (وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ) غالب فیلدی خدای تعالی سزنی مشرکلرگه تاکم اسلام دینن ظاهر فیلو اوچون هم احسان ایتماکی اوچون مؤمنلرگه اوزقاشندن (بَلَاءً حَسَنًا) کورکام ویخشی احسان ایتمك (اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ) درستلکده خدای تعالی ایشتکوچیدر سزنك یاردم صوراب فیلغان دعالرکزنی (عَلِيمٌ) بلگوچیدر نیتلرکزنی (ذٰلِكُمْ) اش اوشبودرکم کوردکز وبلدکز (وَاَنَّ اللّٰهَ مُوهِنُ كَيْدِ الْكَافِرِينَ) هم شولدرکم خدای‌تعالی ضعیف وباطل ایتکوچیدر کافرلرنك مکر وحیله‌لرن روایت ایدلمشدرکم مشرکلر بدر صوغشینه چقغان وقتلرنده کعبة الله‌نك اورتوسینه یابشوب دعا فیلدیلر وایتدیلر الهی اوشبو ایکی لشکردن فایوسی سنك قاشکده سو یوکلیراك بولسه هم فایوسی‌نك دینی آرتوغراق بولسه شوکا نصرت ویاردم بیرگل بدر صوغشی کونده ابو جهل هم اوشبو مضمونده اللهم انصر احب الفئتین الیك دیوب دعا فیلدی بس حق تعالی مکه اهلینه تهکم واستهزاء طریقنجه خطاب فیلوب بیوردی (اِنْ تَسْتَفْتِحُوا) اگر فتح ونصرت استاساکز سز ای مکه اهلی (فَقَدْ جَاءَكُمُ الْفَتْحُ) بس تحقیق کیلدی سزگه فتح یعنی سز صوراغان اش حاصل بولدی منم قاشمده سویوکلیراك بولغان دینگه نصرت ایرشدی سویوکلیراك بولغان گروه غالب بولدی (وَاِنْ تَنْتَهُوا) واگر طیولساکز سز کفر وشرکدن هم پیغمبرگه دشمانلق ایتودن (فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ) بس اول طیولماقکز یخشیراق وفائده‌لیراکدر سزنك اوچون اوشبو دنیاده قتل واسیر ایتلوب آخرتده عذابده قالودن (وَاِنْ تَعُودُوا) واگر کیری فایتساکز سز صوغشقه یعنی مؤمنلر ایله ینه صوغشماقچی بولساکز (نَعُدْ) بز هم فایتورمز یعنی مؤمنلرگه ینه نصرت ویاردم ایتارمز (وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُمْ) وهر گیز دفع قیلماس وکیتارماس سزدن (فِئَتُكُمْ شَيْئًا) سزنك گروهکز وجیولغان لشکرلرکز بر نرسه‌نیده سزگه کیلکان بلا وآفتاردن (وَلَوْ كَثُرَتْ) اگرچه کوب بولسه‌ده اول لشکرکز یعنی خدای‌تعالی‌دن نصرت ویاردم بولماسه لشکر کوبلکی ایله فائده ایته آلماس سز (وَاَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ) ودرستلکده خدای تعالی مؤمنلر برله‌در آنلرغه نصرت ویاردم ایتار (يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا) ای ایمان کیلتورگان کمسه‌لر (اَطِيعُوا اللّٰهَ) اطاعت قیلکز وبوی صنکز الله‌تعالی گه (وَرَسُولَهُ)

۱) اوشبو آیت کریمه بنه‌لرنك اشلاگان اشلرن یارانقوچی خدای تعالی ایدکینه دلیلدر نتاکم اهل السنة والجماعت مذهبی شولدر هراشنی خلق ایتو ویوقدن بار قیلو الله‌تعالی‌دندر بنه‌دن باری کسب اینوگنه‌در کراك یخشیلق وکراك یمانلق بولسون خالقی الله تعالی‌در بنه کاسب گنه‌در شول‌جهتدن بیورـ دیکم سز اولتورمادکز ولکن الله اولتوردی سن آطمادك ولکن الله‌تعالی آطدی یعنی بواشلرنی سز باری کسب‌کنه قیلدکز یوقدن بارقیلوچی وبوندروچی الله‌تعالی‌در منه

هم آنك رسولینه (وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ) هم یوز دوندرماكز خدای تعالی‌نك طاعتندن یاكه صوغش قیلودن یوز دوندرماكز یاكه پیغمبر علیه السلامدن یوز دوندرماكز وفرمانینه قارشماكز (وَاَنْتُمْ تَسْمَعُونَ) وحالانكه سز ایشته‌سز منم آیتلرمنی وقرآن وعظلرینی (وَلَا تَكُونُوا) دخی بولماكز سز ای مؤمنلر (كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا) شول كمسه‌لر شیكللی‌كم ایتدیلر بز ایشتدك دیب (وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ) وحالانكه آنلر اوزلری ایشتماسلر وطكلاماسلر نرآنداغی وعظ ونصیحت‌لرنی فائده‌لی ایشتو ایله یعنی كتاب اهلی كبی یاكه مشركلر ومنافقلر كبی بولماكز آنلر قرآن آیتلرن ایشتسه‌لرده بز ایشتمادك دیلر قبول ایتمیلر وعبرت آلمیلر (اِنَّ شَرَّ الدَّوَآبِّ) درستلكده یر یوزنده قیملداغوچی جان ایالرینك یاوزراغی (عِنْدَ اللّٰهِ) الله‌تعالی فاشنده (اَلصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ) حقلق وطوغریلقنی آكلامی تورغان صاكغراولر هم تلسزلردر یعنی حق سوزنی طكلاماسلر هم حق سوزنی سویلاماسلر قولافلری وتللری بولسه‌ده فائده‌سی یوق هیچده بولماغان شیكللی‌در آندابن كمسه‌لر خدای‌تعالی فاشنده جان ایالرینك ایك یاوزراغیدر (وَلَوْ عَلِمَ اللّٰهُ فِيهِمْ خَيْرًا) واگر بلسه ایدی خدای‌تعالی آنلرده بر خیر وایدگولكنی یعنی قرآن آیتلرن ایشتو ایله فائده‌لاناچقلرن بلسه ایدی (لَاَسْمَعَهُمْ) البته ایشتدرور ایدی آنلرغه اول آیتلرنی یعنی ایشتو اوچون توفیق بیرور ایدی (وَلَوْ اَسْمَعَهُمْ) واگر ایشتدرسه ایدی خدای تعالی (لَتَوَلَّوْا) البته یوز دوندرورلر ایدی آنلر. وكیری دونارلر ایدی ایماندن (وَهُمْ مُعْرِضُونَ) وآنلر اعراض ایتكوچیلردر حقلقنی قبول ایتودن (١) (يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا) ای مؤمنلر (اسْتَجِيبُوا لِلّٰهِ) اجابت قیلكز الله‌تعالی‌كه (وَلِلرَّسُولِ) هم آنك رسولینه (اِذَا دَعَاكُمْ) هر قایچان اوندامه سزنی پیغمبر علیه السلام (لِمَا يُحْيِيكُمْ) سزنی ترگوزا تورغان نرسه‌گه یعنی دین وشریعت علمینه اوندامه یاكه درست اعتقادغه هم ایدگو عمللرگه اوندامه‌كم اول نرسه‌لر آخرت سعادتینه ومنگولك نعمتكه سبب بولغانلقدن سزنی ترگوزوچیلردر یاكه صوغش قیلوغه اوندامه‌كم سبب بقادر یاكه كوكللرنی ترگوزوچی فرآنغه اوندامه سزلر اجابت ایتكز وبوی صنكز (وَاعْلَمُوا) دخی بلكز (اَنَّ اللّٰهَ يَحُولُ) شونی‌كم خدای تعالی حائل بولور وآیرور (بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ) ابر كشی ایله كوكلی آراسن خدای‌تعالی‌نك بنده‌گه غایتده یاقن بولووندن كنایه‌در دیمكلر یعنی كشی‌نك كوكللنده بولغان یاشرن سرلرنی همه‌سینی بلور یاكه بنده‌نك كوكللنده اوزی تلاگانچه تصرف قیلور وكوكللرنی بر نیتدن ایكنچی نیتكه دوندرور دیمكدر مقلب القلوبدر

١) بو آیت طوغریسنده بر قول شولدركم مكه كافرلری اولحضرت صلی الله علیه وسلمگه ایتدیلر ای محمد سن حق پیغمبر بولساك بزنك اوچون بابالرمزدن بولغان قصی بن كلابنی ترگوزگل سنك پیغمبر ایدكنگا گواهلق بیرسون وسنگا ایمان كیلتورسون اول مبارك كشی ایدی بز آنك سوزلرن قبول قیلورمز دیدیلر بس حق تعالی بیرورمكم اگر خدای آنلرغه قصی بن كلاب‌نك سوزینی ایشتدرسه‌ایدی شولوقتده هم آنلر ایمان كیلتورماسلر ایدی

مواهب

(وانه اليه تحشرون) دخی بلکز سز شونی کم سز اول خدای تعالی صاری قوبارلورسز هم حساب وجزا اوچون جیولورسز محشر یرنده (واتقوا فتنة) هم صاقلانوکز سز شول گناهدن کم آنك جزاسی وعقوبتی (لاتصیبن الذین ظلموا منکم خاصة) ایرشماس سزلردن ظلم لق قیلغان کمسه لرگه گنه خاص بولوب بلکه اول عذاب عام بولور ظالم گه ده مظلوم مفه ده هم ظالم بولماغانلرغه ده آنك اثری ایرشور یعنی ظالمنی ظلمدن طیماغان اوچون امر معروف ونهی منکر ایتما گان اوچون شول گناهنی اشلاوچیلرگه کیلگان عذاب اول گناهنی اشلاماگان کشیلرگه ده ایرشور (واعلموا ان الله شدید العقاب) دخی بلکز شونی کم الله تعالی نك عذابی قاطیدر (واذکروا) ویاد ایتکز سز ای مهاجر صحابه لر (اذ انتم قلیل) شونی کم سز آز ایدکز (مستضعفون) ضعیف وکوچسزلر ایدکز (فی الارض) یرده یعنی مدینه گه کوچودن الگاری مکه ده وفتکزده سز اوزکز آز هم ضعیف وبیچاره لر ایدکز مشرکلر سزگه ظلم قیلالر ایدی (تخافون) سز قورقادر ایدکز (ان یتخطفکم الناس) سزنی آدمیلر کیلوب باصووندن وتوتمافلرندن یعنی قریش مشرکلرینك هجوم قیلوب سزنی باصولرندن قورقا ایدکز (فاویکم) بس اورناشدردی خدای تعالی سزنی وسزگه مدینه ده اورن بیردی ناکم مکه اهلی نك جفاسندن قورتلدکز (وایدکم بنصره) هم برکتدی وقوتلی قیلدی سزنی اوزینك یاردمی برله یاکه انصارنی سزلرگه یاردمچی ایتمکی برله یاکه مدد اوچون فرشته لر یبارمکی ایله بدر صوغشنده (ورزقکم من الطیبات) دخی رزقلاندردی خدای تعالی سزنی خوش وپاکیزه بولغان غنیمت مالندن کم باشقه امتلرگه حلال توگل ایدی (لعلکم تشکرون) تاکم شاید سز شکرانه قیلورسز خدای تعالی گه واوشبو نعمتلرنك قدرن بلورسز ثعلبی بیورمشدرکم صحابه لردن بعضلری پیغمبر علیه السلامدن ایشتکان سوزلرنی بیك تیز خلق آراسنده فاش قیلورلر ایدی منافقلر آکا مطلع بولوب اول خبرنی مشرکلرگه یتشدرورلر ایدی بس حق تعالی آیت یبار دیکم (یا ایها الذین امنوا) ای ایمان کیلتورگان کمسه لر (لاتخونوا الله) خیانت قیلماکز الله تعالی گه (والرسول) دخی پیغمبر علیه السلامغه خیانت قیلماکز فاش قیلورغه یارامافان سرلرنی فاش قیلوبرله بررایته بو آیتنك سبب نزولی شولدرکم رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلری ابولبابه نی بنی قریظه یهودیلرینك حصارلرینه یبارگاچ یهودیلر قلعه لرندن چقوطوغریسنده آکا مشورت ایدوب قلعه مزدن چغایقموبا کهیوقموا گرچقساق محمد علیه السلام بزگه نی حکم قیلورسه دیدیلر ابولبابه بارماغی ایله بوغازینه اشارت قیلدی یعنی اگر قلعه کزدن توبان توشسا کز محمد عم

همه لرگزنك باشلرن كيسدرور وقتل قيلور ديگان سوزنی آكلاتدی صكره اوزی پيغمبر عليه السلامغه خيانت ايتكانن سيزوب بيك اوكوندی توغری رسول صلی الله عليه وسلمنك مسجدشريفلرينه كيلوب اوزينی مسجدنك باغاناسينه باغلادی خدای تعالی توبه منی قبول ايتكانن بلمای توروب اوزمنی چيشمام ديوب عهد قيلدی بس حق تعالی دن اوشبو آيت نازل بولدی وبعضيلر ديمشلردركم آيتنك معناسی ای مؤمنلر خيانت ايتما گز خدای تعالی گه فرض عملرنی قويو برله هم رسولينه خيانت ايتما گز سنتلرنده كيم چيلك قيلو برله (وتخونوا أماناتكم) دخی خيانت قيلما گز بر برگزنك امانتلرگزگه وانتم تعلمون) وسزلر بلاسز خيانتنك وبالی وگناهی بيك كوب ايكانن (واعلموا) وبلگزسز ای مؤمنلر (انما اموالكم واولادكم فتنة) شونی كم سزنك مال لرگز هم بالالرگز فتنه در سزنك اوچون خدای تعالی آنك برله سزنی صنار بس كرا كدركم مال محبتی سزنك خدای فرمانينه قارشماقگزغه سبب بولماسون (وان الله عنده اجر عظيم) دخی بلگز شونی كم خدای تعالی فاشنده باردر اولوغ اجر وثواب ايدگولك قيلغوچيلر ا چون (يا أيها الذين امنوا) ای مؤمنلر گروهی (ان تتقوا الله) اگر قورقسا گزسز الله تعالی دن (يجعل لكم فرقانا) قيلور سزگه حق برله باطل آراسن آيرغوچی بولغان نصرت وياردمنی يا كه سزگه هدايت بيرورگم آنك ايله حقنی باطلدن آيرورسز (ويكفر عنكم سيئاتكم) هم اورتور سزدن ياوزلقلرگزنی يعنی كيچار وعفو قيلور (ويغفر لكم) دخی يارلقار سزنك گناهلرگزنی (والله ذو الفضل العظيم) وخدای تعالی اولوغ فضل ورحمت ايا سيدر روايت ايدلمشدركم مسلمانلرغه حق تعالی دن هجرت قيلوغه اجازت بولغاچ صحابه اولوغلری مدينه گه يونالديلر اولحضرت صلی الله عليه وسلم خدمتنده على المرتضی ايله ابوبكر صديق رضی الله عنهما لردن باشقه كشی قالمادی قريش مشركلری بوحالنی بلگاچ شادلانشوب بوخصوصده كيگاش قيلو اوچون دارالندوه گه جيولديلر ابليس برقارت كشی صورتنده بولوب آنلرنك مجلسلرينه كيلدی رسول صلی الله عليه وسلم حقنده مشورت ايتديلر هرقايوسی اوز رأينچه بركيگاش بيردیلر ابليس هيچ برينك فكرينی معقول كورمادی عاقبت ابو جهل لعين ايتدی كم منم رأيم شولدركم عرب قبيلهلرندن هر برقبيلهدن برار كشی جيولوب كيلسونلرده شول كشيلر همه لری برگه محمد عليه السلامنی اولتورسونلر تاكم آنك قانی برگنه قبيله اوستونه بولماسون همه قبيلهلرگه طارالسون بنی هاشم آنك قانن آلو اوچون بارچه قبيلهلرگه قارشی توروب صوغوشا آلماسلر اختيارسزديت كه يعنی مال آلوب كيلشورگه راضی بولورلر ديدی ابليس عليه اللعنه

بو فکرنی معقول کوردی بس همه‌لری شوکا اتفاق ایدوب هر قبیله‌دن برار کشی‌نی
چاغروب کیتوردیلر شول کیچه‌ده رسول علیه الصلوة والسلام حضرتینی اولتورورکه
قرار بیردیلر جبرائیل علیه السلام نازل بولوب اولحضرتکه مشرکلرنك اتفاقلرن
خبر بیردی اولحضرت صلی الله علیه وسلم اوزینك یاتقان توشاکینه اوز اورنینه
علی المرتضی حضرتینی یاتقوردیلر واوزلری ابو بکر صدیق حضرتلری ایله برگه
مکه‌دن چغوب غار طرفینه یونالدیلر حق سبحانه وتعالی اوشبو نعمتنی ذکر ایدوب
بیوردیکم (وَاذْ یَمْکُرُ بِکَ الَّذِینَ کَفَرُوا). وباد اینکل ای محمد علیه السلام شونیکم
مکر قیلدیلر سکا کافرلر (لِیُثْبِتُوکَ) تاکم سنی حبس قیلولری اوچون یعنی بر
ایوگه حبس قیلوب قویماقچی بولدیلر (أَوْ یَقْتُلُوکَ) یا ایسه‌سنی‌اولتورمکلری‌اوچون
مکر قیلدیلر (أَوْ یُخْرِجُوکَ) یا ایسه سنی چغارمافلری اوچون مکه‌دن مکر قیلدیلر
یعنی مشرکلر جبولشوب سنك حقکده کیکاشدیلر بعضلری حبس قیلونی معقول کوردیلر
وبعضلری مکه شهرندن چغارو کراك دیدیلر وبعضلری هر قبیله‌دن برار کشی
قوشوب آنی اولتورورکه کراك دیدیلر (وَیَمْکُرُونَ) ومکر قیلورلر ایدی آنلر سکا
(وَیَمْکُرُ اللهُ) وبیرور خدای تعالی اول مشرکلرنك قیلغان مکرلرینك جزاسن (وَاللهُ
خَیْرُ الْمَاکِرِینَ) وخدای تعالی مکر قیلغوچیلرغه جزا بیرگوچیلرنك آرتوغرافیدر
شول طریقه جزا بیرورکم قیلغان مکرلری اوزلرینه قایتور اوز باشلرینه بولور
روایت ایدلمشدرکم کفاردن نضر بن الحارث دیگان کمسه عجم وفارس ولایتلرینه
سودا گرلك اوچون بارغان ایدی رستم واسفندیار قصه‌لری یازلغان کتابنی صاتوب
آلوب عربچه‌گه کوچرتوب مکه‌گه کیلتوردی قریش مشرکلرینه اوشبو من آلوب
قایتقان افسانه وحکایتلر محمدنك بزگه اوقی تورغان افسانه‌سندن یعنی قرآندن
طاتلیراق وطکلارغه کوکل‌لیراك دیور ایدی حق تعالی آنك عناد وکفرندن خبر
بیروب بیورورکم (وَاِذَا تُتْلَی عَلَیْهِمْ اٰیَاتُنَا) وهر قایچان اوقولسه آنلر اوزرینه
یعنی نضر بن الحارث هم آنك اتباعی بولغان مشرکلرگه اوقولسه بزنك آیتلرمز
(قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا) ایته‌لر آنلر تحقیق بز ایشتدك اوشبو کلامنی (لَوْ نَشَاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ
هٰذَا) اگر تلاساك ایدی بز البته ایتور ایدك اوزمز هم اوشبونك کبی افسانه‌لرنی
(اِنْ هٰذَا) توگلدر اوشبو قرآن (اِلَّا أَسَاطِیرُ الْأَوَّلِینَ) مگر اوّلگیلرنك قصه‌لری
وحکایتلریدر بزنك اوزمزده هم اوشبونك کبی رستم واسفندیار حکایتلری باردیور
ایدی رسول الله علیه وسلم حضرتلری نضردن اوشبو سوزلرینی ایشتکاچ بیوردیلرکم

وای سز نك حالكزكه اوشبو من كيلتورگان كتاب الله تعالی نك كلامیدر الله فاشندن ایندرلگاندر سز آنی عكابتلر كتابینه قیاس ایتمكچی بولاسز نضر بوسوزگه قارشی دعا قیلدی نتاكم بیورور (وَاذْ قَالُوا) ویاد ایتكل شونی كم ایتدیلر اول مشركلر یعنی نضر هم آنك یولداشلری (اَللّٰهُمَّ اِنْ كَانَ هٰذَا) ای باری خدایا اگر بولسه اوشبو قرآن (هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ) اولدر حق وطوغری سنك قاشكدن ایندرلگان یعنی اگر محمد علیه السلام ایتكانچه اوشبو قرآن سنك كلامك بولسه (فَاَمْطِرْ عَلَيْنَا) بس یاودرغلسن بزنك اوستومزگه (حِجَارَةً مِنَ السَّمَآءِ) طاشلر كوكدن نتاكم اصحاب فیل اوزرینه یاودردك (اَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ اَلِيمٍ) یا ایسه كیلتورگلسن بزگه رنجتكوچی قاطی عذابنی آنلرنك اوشبو طریقه اگر قرآن سنك كلامك بولسه بزگه كوكدن طاش یاودرغل وقاطی عذاب یبارگلدیوب دعا قیلولری اوزلرینك قرآنغه برده اشانماغانلقلرن آچق ایتوب بلدرمك اوچوندر (وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ) وعذاب قیلور بولمادی خدای آنلرنی (وَاَنْتَ فِيهِمْ) وحالانكه سن آنلرنك اچنده سن یعنی سن ای محمد علیه السلام اول مشركلرنك آراسنده تورغان وقتكده الله تعالی آنلرغه عذاب یبارماس وطاش یاودرماس زیرا كه سنك وجودك بارچه عالملرگه رحمتدر (وَمَا كَانَ اللّٰهُ مُعَذِّبَهُمْ)(١) هم عذاب قیلغوچی توگلدر خدای تعالی آنلرنی (وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ) وحالانكه آنلر استغفار قیلورلر یعنی آنلرنك آراسنده استغفار ایتكوچی مؤمنلر بولغان وقتده خدای تعالی آنلرغه عذاب یبارماس استغفار ایتكوچیلر بركاتنده بلالردن ایمین بولورلر یا كه بواورنده استغفاردن مراد ایماندر یعنی آنلر ایمان كیلتورسه‌لر خدای تعالی آنلرنی عذاب ایتكوچی توگلدر (وَمَا لَهُمْ اَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللّٰهُ) ونی نرسه باردر آنلرغه‌كم عذاب ایتماسون الله تعالی آنلرنی یعنی اول مشركلرنی خدای تعالی نی اوچون عذاب ایتماسون (وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ) وحالانكه طیالر آنلر رسول الله‌نی هم مؤمنلرنی مسجد حرامده طواف قیلودن وحج قیلودن هم آنلرنی مكه‌دن چغارالر (وَمَا كَانُوا اَوْلِيَآءَهُ) وحالانكه مسجد حرامنك متولیلری وخواجه‌لری توگللردر اول مشركلر قریش مشركلری بزلر مسجد حرامنك اشلرن تصرف ایتكوچی متولی‌لری وایالریمزدیوب دعوا قیلورلر ایدی حق تعالی آنلرنك اوشبو دعوالرن رد ایدوب بیوردی كم آنلر مسجد حرامنك ایالری توگللردر زیرا كه آنلر مشركلردر مشرك خدایك ایونه خواجه بولماس (اِنْ اَوْلِيَآؤُهُ اِلَّا الْمُتَّقُونَ) توگلدر اول مسجد حرامنك ولیلری مگر شركدن وگناهدن صاقلانغوچی

١) رسول صلی الله علیه وسلم زماننده بریكت بارایدی كورگام وقوپشی كیوملر كیونوب همیشه شادلانوب اویناب كولوب یورورایدی اولحضرتنك وفاتندن صوك مذكور بكت یخشی كیوملر كیونی قویادی بیچاره‌لر صورتنده بولوب همیشه قایغوروب یوری تورغان بولدی توبه واستغفارگه مشغول بولدی نی اوچون اوّلگی عادتكنی طاشلادك دیوب صورادیلر اول یكت جواب بیردی كم دنیاده خدای تعالی نك عذابندن بزلرگه ایكی امان بارایدی برسی رسول علیه السلام نك بزنك آرامزده بولووی وبرسی استغفار قیلوایدی ایمدی رسول علیه السلام بزنك آرامزدن كیتدی بزلرگه حق تعالی نك عذابندن ایمین بولواوچون توبه واستغفاردن باشقه نرسه قالمادی دیدی

تقوا اهل‌لر یدر مسجد حرامغه متولی بولورغه تقوا اهلی‌نك گنه حقلری باردر (وَلٰكِنَّ
أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ) ولكن آنلرنك كوبراگی بلماسلر مسجد حرامغه ولی بولوغه
مستحق توگل ایدکلرن (وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ) وبولمادی اول مشرکلرنك دعا قیلولری
(عِنْدَ الْبَيْتِ) بیت الله قاشنده (إِلَّا مُكَاءً وَتَصْدِيَةً) مگر بولدی چقرماق هم قولنی
قولغه صوقماق یعنی آنلرنك کعبه یاننده عبادت قیلولری باری قول چابوب
چقرودن عبارتدر کفر اهلندن بعضلرینك عادتلری شول ایدیکم ایرلر هم خاتونلر
برگه یالانفاچ طواف قیلورلر ایدی هم چقرشوب قول چابوب سیکرورلر ایدی
وبر قولده رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلری نماز اوقوغانده آنلر اولحضرتنی
یا گلشدرور اوچون شول اشنی اشلارلر ایدی (فَذُوقُوا الْعَذَابَ) بس طاتوگز سز
ای کافرلر عذابنی یعنی بدر صوغشی کونده اولتورلمك هم اسیر بولمافنی وآخرتده
نموغ عذابن طاتوگز (بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ) شول نرسه سببلی‌کم کافر بولور ایدگزسز
واشانماس ایدگز خدای تعالی‌گه هم آنك رسولینه مکه اهلی بدر صوغشینه چقفان
وقتلرنده قریش اولوغلرندن اون ایکی کمسه هرکون برسی اوز مالندن لشکرگه
طعام بیرورگه اوستلرینه آلغانلر ایدی اوز نوبتنده هر قایوسی توقز باکه
اون توه بوغازلاب لشکرنی طویدرورلر ایدی حق تعالی بیوردیکم (إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا)
درستلکده کافرلر یعنی بدرده لشکرگه طعام بیرگوچی مشرکلر (يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ)
نفقه قیلورلر اوزلرینك مالللرن وتوه‌لر صاتوب آلوب بوغازلارلر لشکرنی طویدرورلر
(لِيَصُدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ) تاکم طیسونلر اوچون آدمیلرنی خدای تعالی‌نك یولندن
یعنی پیغمبر علیه السلامغه ایاروردن وایمان کیلتورودن (۱) (فَسَيُنْفِقُونَهَا) بس
نیزدرکم نفقه قیلورلر آنلر مال‌لرینك همه‌سینی‌ده شول اش اوچون (ثُمَّ تَكُونُ
عَلَيْهِمْ حَسْرَةً) صگره بولور اول نفقه قیلولری آنلرنك اوزلرینه حسرت وقایغو
زیرا که مال‌لری بتکان بولور مقصودلری حاصل بولماس مؤمنلرگه غالب بولا
آلماسلر (ثُمَّ يُغْلَبُونَ) صگره مغلوب بولورلر آنلر ویگلورلر یعنی مکه‌نی فتح ایتکان
کونده مسلمانلر آنلرغه تمام غالب بولورلر وطامرلرن فورتورلر اوشبو آیت
کریمه قرآن‌نك معجزه بولووینه دلیل‌لرنك برسیدرکم وقتندن الگاری مکه‌نك
فتح ایتولماکینه واهل اسلامنك غالب بولماقینه اشارت قیلور (وَالَّذِينَ كَفَرُوا) وکافرلکده
ثابت بولغان کمسه‌لر (إِلَىٰ جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ) جهنم طرفینه سورلورلر (لِيَمِيزَ اللَّهُ الْخَبِيثَ
مِنَ الطَّيِّبِ) اول کافرلرنك مغلوب هم خور بولولری تاکم آیرسون اوچوندر

روایت ایدلمشدرکم ابو سفیان بدر صوغشندن صوگ احد صوغشی اوچون ایکی مك عربنی اوز مالندن یاللادی شامدن مکه‌گه قایتقانده مسلمانلردن قاچرب یولسز برلردن قایتاروب سلامت مکه‌گه ایشدرگان کاروانداغی مال‌لرینك فائده‌سن همه‌سینی لشکر خراجتینه صرف ایتدی ایللی مك مثقال آلتون ایدی دیمشلر

تفسیر حسینی

الله تعالی شاخشی وناچار بولغان نرسه‌نی پاك ویخشی نرسه‌دن یعنی کفر وشرك اهلینی ایمان واسلام اهلندن آیرسون اوچون (ویجعل الخبیث) هم قیلسون اوچوندر خبیث‌نی یعنی کافرلرنی (بعضه علی بعض) بعضیسینی بعضسی اوزرینه یعنی همه‌لرینی برگه توشسون وجمع قیلسون اوچون (فیرکمه جمیعاً) بس اویوشدرسون آنلرنك بارچه‌لرن برگه (فیجعله فی جهنم) بس کرگزسون اول برگه اویوشقان خبیث‌نی یعنی کافرلرنك همه‌لرینی تموغغه (اولئك هم الخاسرون) اوشبو خبیث گروه آنلر در زیان ایتکوچیلر وخسرانده قالغوچیلر (قل للذین کفروا) ایتکل ای محمد علیه السلام کافرلرکه ابو سفیان هم آنك یولداشلرینه (ان ینتهوا) اگر طیولسه‌لر آنلر کفردن هم پیغمبرکه دشمانلق قیلودن (یغفر لهم ما قد سلف) بارلقانور آنلرنك اوتکانده اشلاگان گناهلری (وان یعودوا) واگر قایتسه‌لر آنلر ینه پیغمبرکه دشمانلق قیلوغه ومؤمنلرکه قارشی صوغش قیلوغه (فقد مضت سنة الاولین) بس تحقیق اوتکاندر خدای تعالی‌نك سنتی اوّلگیلر طوغریسنده یعنی اوّلگی امتلر اوزلرینك پیغمبرلرینه قارشی دشمان بولوب صوغش قیلولری اوچون خدای تعالی آنلرغه عذاب یباردی اوشبو مشرکلر هم شونی کوتسونلر (وقاتلوهم) وصوغش قیلکزسز ای مؤمنلر مشرکلر برله (حتی لاتکون فتنة) تاکم بولماغانغه‌چه یعنی قالماغانغه‌چه شرك وکافرلك (ویکون الدین کله لله) هم بولغانغه‌چه دین‌نك کلسی الله تعالی‌نقی‌غنه یعنی توحید واسلام دینی‌گنه بولغانغه‌چه باشقه دینلر تمام بتوب (فان انتهوا) بس اگر طیولسه‌لر اول مشرکلر شرك وکفردن یاکه مؤمنلر ایله صوغش قیلودن طیولسه‌لر وجزیه تولاوگه راضی بولسه‌لر (فان الله بما یعملون بصیر) بس درستلکده خدای تعالی آنلرنك اشلی تورغان عملرن کورگوچیدر وشوکا کوره جزالرن بیرگوچیدر (وان تولوا) واگر یوز دوندرسه‌لر آنلر حقلقنی قبول ایتودن وصوغشدن طیولماسه‌لر سزلر هیچ پروا قیلما کز (فاعلموا ان الله مولیکم) بس بلکزسز شونیکم الله تعالی سزنك یاردمچیکز ومدد بیرگوچیکزدر (نعم المولی)نی یخشی مولی‌در ودوستدر اول خدای تعالی‌کم دوستلرن هیچده محروم ایتماس (ونعم النصیر) هم نی خوش یاردمچی ومدد ایتکوچیدر کم مؤمنلرنی مشرکلرکه غالب قیلور (*) (واعلموا) وبلکزسز ای مؤمنلر (انما غنمتم من شیء) شونیکم هر نرسه‌نیکم کافرلردن غنیمت ایتوب آلدکزسز دنیا نرسه‌سندن (فان

الجزء العاشر ١٠

لله خمسه) بس درستلکه اول غنیمتنك بش اولوشندن بر اولوشی خدای تعالی نقیدر (وللرسول) هم آنك رسولی نکیدر (ولذی القربی) دخی رسول علیه السلامنك قرنداشلرینکیدر یعنی بنی هاشم غه بیرلور (والیتامی) هم مسلمانلرنك یتیملری نکیدر اگر فقیر بولسه لر (والمساکین) دخی فقیر و محتاج مسلمانلرنکدر (وابن السبیل) دخی مسافرلرنکدر حاصل معنی غنیمت ایتوب کافرلردن صوغشه آلونغان مالنك بش اولوشندن بر اولوشی اوشبو ذکر ایتولکان کمسه لرگه صرف ایدلور رسول علیه السلامغه هم آنك قرنداشلرینه هم یتیملرگه وفقیرلرگه هم محتاج بولوب قالغان یولاوچیلرغه بیرلور بشدن بری الله اوچوندردیوب اوّل الله تعالی اسمینی ذکر ایتمکی تعظیم وتیمن اوچوندردیمشلر رسول علیه السلام وفاتندن صوك آکا بیرله تورغان اولوش مسلمانلرنك مصالحینه یا که خلیفه گه صرف ایدلور حضرت امام اعظم قاشنده رسول علیه السلامنك وفاتی ایله آنك قرنداشلرینه بیرله تورغان اولوش هم ساقطدر بشدن برنك همه سی قالغان اوچ گروهغه صرف ایدلور غنیمت مالنك قالغان دورت اولوشی صوغشده بولغان کمسه لر آراسنده تقسیم ایدلور بعضیلر الله تعالی اوچون بولغان اولوشنی کعبة الله نك عمارتینه صرف ایدلوردیورلر والله اعلم اوشبو ذکر ایتولکان غنیمت مالنك بشدن برینی مذکور کمسه لرگه طاپشرکز ای صوغش قیلغوچیلر (ان کنتم آمنتم بالله) اگر ایمان کیلتورگان بولسانکز سز الله تعالی گه (وما انزلنا علی عبدنا) هم شول نرسه گه کم بز ایندردك آنی بنده مز محمد علیه السلامغه (یوم الفرقان) حقلق باطلدن آیرلغان کونده کم بدر صوغشی کونیدر (یوم التقی الجمعان) شولکونده کم یولوقدی وفارا قارشی بولدی ایکن گروه مؤمنلر ایله مشرکلر صوغش قیلتو اوچون اولکون هجرتنك ایکنچی یلنده رمضان آیی نك اون یدنچی سی جمعه کون ایدی حاصل معنی ای صوغش قیلغوچی مؤمنلر اگرسز خدای تعالی گه هم آنك بدر صوغشی کونده ایندرگان آیتلرینه یا که اهل اسلامغه مدد اوچون ایندرگان فرشته لرینه کامل اشانو ایله اشانغان وایمان کیلتورگان بولسه کز غنیمت مالنك بشدن برینی قزغانماینچه مذکور اورنلرغه صرف قیلکز (والله علی کل شیء قدیر) وخدای تعالی بارچه نرسه اوزرینه کوچی یتکوچیدر (اذ انتم بالعدوة الدنیا) یاد ایتکل شولوقتکم سز لر مدینه گه یاقنراق بولغان وادی نك چیتنده ایدکز اول یر قوملق هم یورورگه اوکفایسز ایدی آیافلر قومغه باطار ایدی صو هم بوق ایدی (وهم بالعدوة القصوی) وآنلر یعنی مشرکلر مدینه دن براغراق بولغان وادینك چیتنده ایدیلر وآنلرنك تورغان اورنلری قوملق توگل قاطی یر ایدی صو هم

اوز قوللرنده ایدی (وَالرَّكْبُ أَسْفَلَ مِنْكُمْ) وآطلی جماعتلر یعنی شامدن قایتوب کیلر تورغان ابو سفیان کاروانی سز تورغان اورندن توبانراك براورنده ایدیلر زیراکه آنلر بدرده مسلمانلردن قورقوب توغری بولدن بارماینچه توبانراك دینگزگه یاقن یردن بولسز یرلردن قایتوب کیلرایدی (وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ) (١) واگر وعده قویوشقان بولسا ڭز ایدی سز قریش مشرکلری ایله صوغش حقنده هم آنلرنڭ شوندایین اوڭغایلی اورنده تورغانلرن هم لشکرلری وقورالرلری کوبلکن آلدان بلگان بولسا ڭز ایدی (لَاخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِ) البته خلافلق قیلورایدڭز سز وعده ده یعنی وعده ڭزده تورماس ایدڭز وآنلر برله صوغش قیلورغه قورقور ایدڭز چونکه سز آنلرغه قاراغانده بیك آز هم قورالسز ایدڭز هم تورغان اورنلرڭزده اوڭغایسز ایدی (وَلَٰكِنْ لِيَقْضِيَ اللَّهُ) ولکن خدای تعالی سزلرگه مشرکلرنڭ احوالینی بلدرماینچه وآلدن وعده قویوشدرماینچه سزنی آنلر برله صوغش میداننده جمع قیلدی وبدرده صوغشدردی تاکم اوتاسون اوچون خدای تعالی (أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا) اوزینڭ علمنده مقرر بولغان براشنی یعنی خدای تعالی ازلده اوزینڭ علم قدیمی ایله مؤمنلرنڭ بدرده مشرکلر ایله صوغشوب مشرکلرگه غالب کیلچکلرن هم مؤمنلرگه نصرت ویاردم اینه چکن بلگان وتقدیر ایتکان ایدی شول تقدیرده یازلغان اش اوتالسون اوچون سزلرنی بدر صوغشینه چغاردی ومشرکلرگه غالب قیلدی (لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ) تاکم هلاك بولسون اوچون هلاك بولغان کمسه (عَنْ بَيِّنَةٍ) برظاهر بولغوچی دلیلدن (وَيَحْيَىٰ مَنْ حَيَّ عَنْ بَيِّنَةٍ) هم ترك بولسون اوچون ترك بولغان کمسه بر آچق وروشن دلیلدن یعنی بدر صوغشی واقعه سی خدای تعالینڭ اولوغ آیتلرندن وقدرتینڭ ظاهر دلیللرندندر اول صوغشنی خدای تعالی تقدیر قیلدی هم واقع ایتدی تاکم اولگان کمسه لر شوندایین اولوغ دلیلنی وعبرتنی کورب اولسونلر اوچون هم ترك قالغان کمسه لرده شول عبرتنی کورب ترکلك ایتسونلر ودنیاده تورسونلر اوچون اوشبو بدر صوغشی هم مؤمنلرنڭ غالب بولولری رسول علیه السلامنڭ پیغمبرلکینه دلیل وعلامتدر آنده اولگان کشیلر شول علامتنی کورب هم رسول علیه السلامنڭ حق پیغمبر ایکانن بلوب اولدیلر ترك قالغان کمسه لر هم پیغمبر ایدکینی آچق بلدیلر یاکه هلاك بولودن مرادر کفردر وترك بولودن مراد اسلامدر یعنی اوشبو بدر صوغشی واقع بولدی تاکم کافر بولوب ضلالتده قالغان کمسه لرنڭ باطل لقده ایدکلری هم ایمان کیلتورب

١) یعنی قریش مشرك لری مکه دن اوز کار وانلرینه مدد قیلو اوچون چقغانلر ایدی سز مسلمان لر هم مدینه دن شول کاروانداغی مالنی غنیمت ایتوب آلورغه دیب چقغان ایدڭز مشرکلر برله صوغش قیلو اوچون توگل ایدی اول کاروان سزنڭ قولڭزغه کرمادی بولسز یرلردن یوروب مکه گه سلامت قایتدی ایکی لشکرنڭ هر قایوسی بر میدانده جیولدیلر کاروانڭ سلامت اوتکانلك خبری مدد قیلورغه دیب چقغان مشرکلرگه ایرشمادی اگر ایرشکان بولسه بلکه صوغشماینچه قایتوب کیتکان بولورلر ایدی بس اتفاقی توغری کیلوب سزنڭ برله آنلر آراسنده صوغش بولدی هم سزلر غالب بولوب غنیمت مالللر آلدڭز ودشمانڭ ضعیفلاندردڭز اوشبو تدبیر خدای تعالی دندر اگر سزلر اوزڭز قصد ایدوب آنلر اوزرینه بارساڭز ایدی اوشبو فتح سزگه میسر بولماس ایدی.

مؤمن بولغان کمسه‌لرنك حقلقده بولولری ظاهر بولسون وآچق بلونسون اوچون دیمکدر (وَاَنَّ اللّٰهَ لَسَمِیعٌ عَلِیمٌ) ودرستلکده الله تعالی ایشتکوچیدر مؤمنلرنك هم مشرکلرنك سوزلرن وبلکوچیدر همه‌لرینك احوالن منقولدرکه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلری بدر صوغشی واقع بولاچق کون‌نك کیچه‌سند توشنده قریش لشکری‌نك بیك آز هم ضعیف بولغانلرن کوردی اوشبو واقعه‌نی دشمانلرغه مؤمنلرنك غالب بولولری ایله تعبیر فیلدی صحابه‌لر اوشبو توشنی هم تعبیرن ایشتوب بیك شادلاندیلر حق سبحانه وتعالی شول نعمتنی ایسلرینه توشورب بیورورکم (اِذْ یُرِیکَهُمُ اللّٰهُ فِی مَنَامِكَ) یاد فیلغل ای محمد علیه السلام شونیکم شولوقتکم کورساتدی خدای تعالی سکا مشرکلرنی یوقوکده یعنی توشکده کورساتدی (قَلِیلًا) آز ایتوب تاکم صحابه‌لر ایشتوب شادلاندیلر وغیرتکه کیلدیلر (وَلَوْ اَرٰیکَهُمْ کَثِیرًا) واگر کورساتسه ایدی خدای تعالی سکا مشرکلرنی کوب ایتوب توشکده هم سن آنی صحابه‌لرکه خبر بیرساك وبلدرساك ایدی (لَفَشِلْتُمْ) البته سز قورقار ایدکز مشرکلر ایله صوغش قیلوغه (وَلَتَنَازَعْتُمْ فِی الْاَمْرِ) هم البته نزاعلاشور ایدکز .صوغش اشنده یعنی کوکل‌لرکز قورقانغه کوره صوغش قیلایقمو یاکه کیری قایتوب کیتایکمودیوب اوز آراکزده دعوالاشور ایدکز (وَلٰکِنَّ اللّٰهَ سَلَّمَ) ولکن خدی تعالی سلامت قیلدی سزلرنی ضعیفلکدن وقورقودن هم نزاعلاشودن یاکه سلامت قیلدی وصاقلادی سزنی دشمانلر ضررندن (اِنَّهُ عَلِیمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ) درستلکده اول خدای تعالی بلکوچیدر کوکرا کلرده بولغان نرسه‌نی یعنی سزنك کوکل‌لرکزده‌گی قورقونی‌ڭم باطرلقنی وغیرتنی همه‌سینی بلور (وَاِذْ یُرِیکُمُوهُمْ) دخی یاد ایتکز ای صحابه‌لر شولوقتکم کورساتدی خدای تعالی دشمان لشکرن سزلرکه (اِذِ الْتَقَیْتُمْ فِی اَعْیُنِکُمْ) سزنك آنلرغه یولوقفان واوچراشقان وقتکزده کوزلرکزکه کورساتدی (قَلِیلًا) آز ایتوب یعنی سزنك کوکل‌لرکزکه‌قورقو توشماسون وغیرتکز سونماسون‌اوچون صوغش میدانینه خدای تعالی سزنك کوزلرکزکه قریش لشکرلرن آزغنه ایتوب کورساتدی کیلتورمشلردرکم اولحضرت صلی الله علیه وسلم‌نك کورگان توشینه موافق مؤمنلر صوغش میدانینه کیلکاچ کوزلرینه مشرکلر آزغنه بولوب کورندیلر ابن مسعود رضی الله‌عنه ایکی لشکر قارا قارشی کیلکان وقتده یانداغی کشیدن دشمان لشکری جمعسی یتمش کشی بولورمودیوب صورادی اول مؤمن یوزکشیکه قریب بولوردیوب جواب بیردی وحالانکه مشرکلر جمله‌سی توقز یوز ایللی کشی ایدیلر

(ویقللکم فی اعینهم) هم سزلر نیده آز فیلوب کورساتدی آنلرنك کوزلرنده تاکم سزنی بیك آز سنوب هیچده التفات ایتمادیلر وصوغش اشنده آرتق اهتمام فیلمادیلر یکلکه صایدیلر شول سببلی یکلدیلر صوغشقه کرشکاندن صوك حق تعالی مؤمنلرنی مشرکلر کوزینه کوب ایتوب اوزلری قدرلی ایکی اولوش ایتوب کورساتدی شول سببلی آنلرنك کوکللرینه بر یولی قورقو توشوب آپدراب قالدیلر اوشبو اش یعنی آزنی کوب وکوبنی آز ایتوب کورساتو خدای تعالی‌نك آیات عجیبه‌سندندر اوزینك قدرت کامله‌سی ایله مؤمنلرگه اوشبو کرامتنی فیلدی (لیقضی الله امرا کان مفعولا) تاکم اوتاسون اوچون خدای تعالی اوزینك علمنده قرار بیرلگان وبیلگولانگان براشنی (والی الله ترجع الامور) وخدای تعالی صاری قایتارلور اشلر بارچه‌سی (یا ایها الذین امنوا) ای مؤمنلر (اذا لقیتم فئة) هر قایچان یولوقسا کزسز سزنك ایله صوغشونی قصد ایتکان کافرلر گروهینه (فاثبتوا) بس ثابت بولکزسز وتورکز صوغش میداننده صوغشودن یوز دوندرماکز وقاچماکز (واذکروا الله کثیرا) هم کوب یاد ایتکز خدای تعالی‌نی کوکللرکز هم تللرکز ایله (لعلکم تفلحون) تاکم شاید سزلر قول اوستونلکی طابارسز وغالب بولورسز دشمانلرکزغه اوشبو ذکردن مراد صوغش وقتنده تکبیر ایتودردیمشلر (واطیعوا الله) دخی اطاعت فیلکز وبوی صونوکرسز خدای تعالی‌گه (ورسوله) هم آنك رسولینه صوغش اشلرنده وصوغش میداننده ثابت بولوده (ولاتنازعوا) دخی خلافلق ایتوشماکز بر برکزگه (فتفشلوا) بس قورقاق بولورسز وغیرتکز کیتار اوز آراکزده نزاعلاشساکز (وتذهب ریحکم) هم کیتار سزنك دولتکز وکوچکز بر برکزگه خلافلق ایتساکز ریح عرب تلنده جیلگه ایتولور دولت‌نك هیچده قراری بولمایوب حاضر کیلوب حاضر کیته تورغان نرسه بولغانغه کوره جیل دیوب تعبیر قیلدی جیلکز کیتاردیدی یا که جیلدن مراد فتح ونصرت جیلیدر اوز آراکزده اختلاف قیلوشساکز ظفر ونصرت بولماس دیمکدر والله اعلم (واصبروا) دخی صبر قیلکز وچداملی بولکز صوغش قاطیلقلرینه (ان الله مع الصابرین) درستلکده خدای تعالی‌نك نصرت ویاردمی صبر اینکوچیلر برله‌در (ولاتکونوا) دخی بولماکزسز ای مؤمنلر (کالذین خرجوا من دیارهم) شول کمسه‌لرشکللی کم چقدیلر اوزلرینك یورطلرندن (بطرا) تکبرلك وغرورلق ایله (ورئاء الناس) هم اوزلرن آدمیلرگه کورساتو اوچون یعنی مکه اهلی کبی بولماکز آنلر بدر صوغشینه چقغانده بیك تکبرلك ایله ماقتانشوب چقدیلر(۱) (ویصدون عن سبیل

قریش مشرکلری مکه‌دن ابوسفیان کاروانن مسلمانلردن حمایه ایتو اوچون چقغانلر ایدی یولده آنلرغه کاروانك بدردن سلامت اوتکانلك خبری ایشتولگاچ مشرکلر کوبسی مکه‌گه کیری قایتونی قصد ایتدیلر شول وقتده ابو جهل آنلرغه ایتدی ایمدی برمرتبه‌شهرمزدن چقغاندن صوك هیچ بر اش سز قایتوب کیتو معقول بولماس اوشبو شوکتیمز ایله بدرگه باروب بوار کون خمر اچو هم اویون کولکی ایله مشغول بولایق تاکم بزنك قوت وشوکتمزنك شهرتی عرب قبیله‌لری آراسنده طارالسون هر طرفده خلق بزنك قوتمزدن قورقاتورغان بولسونلر دیدی بس حق تعالی مؤمنلرگه بیوروکم سز اول مشرکلر شیکللی بولماکز انلر ماقتانو اوچون وخلقفه اوزلرن کورساتو اوچون غرورلنوب چقدیلر.

مواهب

الله) دخی طیالر آنلر اوزلری آدمیلرنی خدای تعالی یولندن واسلام
دیننده (وَاللهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ) وخدای تعالی آنلر اشلی تورغان نرسه‌نی احاطه
ایتکوچیدر علمی برله یعنی بارچه عملرن بلور وشوئا کوره جزالرن بیرور
کیلتورمشلر درکم قریش مشرکلری مکه‌دن جغوب بنی کنانه قبیله‌سی‌نك منزللری
تیکراسینه ایرشکاچ اول قبیله اهلی ایله آرالرنده اسکیدن قالغان کینه ودشمانلق
بولغانلقدن آنلر آراسندن اوتارگه فورصتدیلر مکه‌گه کیری قایتوب کیتما کچی بولدیلر
شولوقتده ابلیس علیه اللعنه مذکور قبیله‌نك باشلغی بولغان سراقه بن مالك صورتنده
بولوب قریش مشرکلرینك قارشولرینه چقدی وایتدی سزلر بیك بخشی اوز
کاروانکزنی حمایه فیلاسز هیچده فورقمانچه بارا تورغان بولکزده بولکز بنی
کنانه قبیله‌سندن سزگه هیچ ضرر وزیان ایرشماس من ضامن من من هم اوشبو
سفرکزده سزلرگه بولداشلق ایتارمن دیدی هم سراقه صورتنده بدر صوغشنده حاضر
ایدی جبرائیل علیه السلامدك کیلگانن کورگاچ قاچدی حق تعالی اوشبو اشدن
خبر بیروب بیوردیکم (وَاِذْ زَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ) وباد اینکل شولوقتکم زینتلی
ایتوب کورساتدی اول مشرکلرگه شیطان آنلرنك عملرن (وَقَالَ) هم ایتدی شیطان
آنلرغه (لَا غَالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ) یوقدر سزلرگه غالب بولغوچی وسزنی یکگوچی
اوشبو کون (مِنَ النَّاسِ) آدمیلردن یعنی سزنك لشکرکز کوبدر وقورال‌لرکز
مکملدر هیچکم سزگه غالب بولا آلماس (وَاِنِّی جَارٌ لَكُمْ) هم درستلکده من مدد
ایتکوچی من سزلرگه اوشبو صوغشده وسزنی بنی کنانه قبیله‌سندن صاقلارمن دیدی
(فَلَمَّا تَرَاءَتِ الْفِئَتَانِ) بس برسینی برسی کورگانلری زمانده ایکی لشکر یعنی
مؤمنلر ایله مشرکلر فارا فارشی بولوب صوغوشا باشلاغاچ (نَكَصَ عَلَى عَقِبَيْهِ) کیری
چیگولدی اول شیطان اوزینك ایکی اوکچه‌سی اوزینه یعنی صوغشنی طاشلاب
قاچدی فرشته‌لر اینگانن کورگاچ فورقوندن تیزگنه صزدی شیطان‌نك قاچوب
بارغانن کورگاچ حارث بن هشام مشرك آنی توقتاتوب ای سراقه اوشبو حالده
بزنی طاشلاب قایده بارورسن دیوب صورادی (وَقَالَ) وایتدی شیطان حارثنك سوزینه
قارشی (اِنِّی بَرِیءٌ مِنْكُمْ) درستلکده من بیزگوچیمن سزدن وسزنك آرا ئوزده
تورماسمن (اِنِّی اَرَى مَا لَا تَرَوْنَ) درستلکده من کوره‌من کوره‌سز کورمی تورغان
نرسه‌نی یعنی مؤمنلرگه یاردم اوچون اینگان فرشته‌لرنی کوره‌من سز کورمیسز
(اِنِّی اَخَافُ اللهَ) درستلکده من فورقامن خدای تعالی‌دن ابن عباس رضی‌الله عنهما
بیورمشلردرکم ابلیس لعین من خدایدن فورقامن دیوب یالغانلادی اگر اول

خدایدن قورقسه ایدی منگولك لعنت آلماس ایدی (وَاللّٰهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ) وخدای تعالی‌نك عذابی قاطیدر اوزندن قورقماغانلرغه (١) (اذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ) یاد ایتکل شولوقتکم ایتدیلر مدینه‌دا گی منافقلر (وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ) هم کوکل‌ارنده شك ونفاق صرخاولغی بولغان کمسه‌لر یعنی مکه منافقلری ایتدیلر یا که مشرکلر ایتدیلر یا که شول کمسه‌لر مراددرکم آنلر مکه‌ده ظاهرده مسلمان بولغانلر ایدی هجرت قیلورغه کوچلری یتسه‌ده هجرت قیلماسلر ایدی مشرکلر بدرگه چقغانده آنلر هم چقدیلر نیت‌لری قایسی طرف غالب بولسه اياروده ایدی مؤمنلرنك آزلقلرن هم قورانسزلقلرن کورگاچ ایتدیلر (غَرَّ هٰؤُلَاءِ دِينُهُمْ) مغرور قیلدی وآلدالادی اوشبو مؤمنلرنی آنلرنك دینلری یعنی اوزلرینك دینلرینه آلدانوب بزنك دینمز حق بز جیکارمز دیوب بو قدر آزلقلری ایله اوشبونك کبی مکمل توزولگان وقورالانغان کوب لشکرگه قارشی صوغشورغه کیلگانلر دیدیلر حق تعالی آنارنك سوزلرینه جواب بیروب بیوردی (وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ) وهرکم توکل قیلسه واشلرینی طاپشرسه الله تعالی گه (فَإِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ) بس درستلکده الله تعالی غالبدر وهمه‌گه اوستون بولغوچیدر توکل ایتکوچینی طاشلاماس (حَكِيمٌ) حکمت ایله اش قیلغوچیدر توکل اهلینه یاردم ایتار (وَلَوْ تَرَى) واگر سن کورساك ایدی ای محمد علیه السلام شونیکم (اذْ يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُوا الْمَلَائِكَةُ) شولوقتکم کافرلرنك جانلرن آلورلر ووفات ایتدرورلر اولوم فرشته‌لری (يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ) صوغارلر اول فرشته‌لر آنلرنك یوزلرینه اوطلی گرزولری ایله (وَأَدْبَارَهُمْ) دخی آرقالرینه صوغارلر (وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ) هم ایتورلر اول فرشته‌لر آنلرغه طاتوکزسز یاندرغوچی اوطنك عذابن دیوب بدر صوغشنده مشرکلرنك اولوغلرندن هم بیك اوصال‌لرندن نچه‌لری مقتول بولدیلر شولار طوغریسنده حق تعالی بیوردیکم اگر سن کورساك ایدی ای حبیبم اولوم فرشته‌لری اول مشرکلرنك جانلرن قبض ایتکانده اوطلی گورزولر ایله آنلرنك یوزلرینه وآرقالرینه صوغوب طاتوکز اوطنك عذابینی دیوب آنلرغه ایتکانلرن البته بیك قورقمچلی اشنی کورگان بولور ایدك آنلرغه فرشته‌لرینه ایتورلر ایدی (ذٰلِكَ) اوشبو عذاب سزلرگه (بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ) قول‌لرکز تقدیم ایتکان نرسه سببلیدر یعنی اشلاگان یاوزلقلرکز سببلیدر (وَأَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ) هم شونك سببلیدرکم الله تعالی ظلم ایتکوچی توگلدر بنده‌لرگه کم آنلرنی گناهسز عذاب ایتماس قیلغان گناهلرینه کوره جزا بیرور کفر اهلین

(١) منقولدرکم بدر صوغشنده مغلوب بولوب قاچقان مشرکلر مکه‌گه قایتقاندن صونك سراقه بن مالك که یعنی شیطانغه توگل چن سراقه‌غه خبر بیردیلرکم ای سراقه سن بزنك لشکر ارمزنك صنولرینه ومغلوب بولولرینه سبب بولدك همه‌دن الگاری سن صوغش میدانندن قاچوب کیتدك سنی کوروب باشقه‌لرده قاچدیلر دیدیلر سراقه بو خبرنی ایشتکاچ حیران قالوب من سزلرنك صوغشقه چقغانکزنیده ایشتکانم یوق هم هیچه ایومدن چقغانم یوق دیوب آنطاچدی شوندن صونك قریش قومی سراقه صورتنده بولوب کورنگان شیطان ایکانین بلدیلر

تفسیر واعظی

عذاب قیلو عین عدالتدر بس رسول صلی الله علیه وسلمگه تسلی بیروب بیورورکم اوشبو قریش مشرکلرینك سنك حقکده بولغان معاملهلری وعادتلری (کَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ) فرعون قومینك موسی علیه السلام ایله بولغان عادتلری کبیدر (وَالَّذِینَ مِنْ قَبْلِهِمْ) هم آنلردن الگاری بولغان کمسهلرنك عادتلری کبیدر یعنی عادوثمود قوملرینك اوزلرینك پیغمبرلرینه قیلغان معاملهلری شکللیدر (کَفَرُوا بِآیَاتِ اللهِ) کافر بولدیلر واشانمادیلر آنلر خدای تعالینك علامتلرینه وبرلکینك دلیللرینه یاکه پیغمبرلرنك معجزهلرینه اشانمادیلر (فَأَخَذَهُمُ اللهُ) بس طوتدی آنلرنی خدای تعالی یعنی عذاب قیلدی (بِذُنُوبِهِمْ) آنلرنك گناهلری سببلی کفر وتکذیبدن (إِنَّ اللهَ قَوِیٌّ) درستلکده الله تعالی قوتلی وکوچلیدر (شَدِیدُ الْعِقَابِ) عذابی قاطی بولغوچیدر (ذٰلِكَ) اوشبو اش یعنی الله تعالینك اوّلگی امتلرنی توتمافی وعذاب قیلماقی (بِأَنَّ اللهَ لَمْ یَكُ مُغَیِّرًا) شول سببلیدرکم خدای تعالی اوزگارتوچی بولمادی (نِعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَىٰ قَوْمٍ) بر گروهغه انعام ایتکان وبیرگان نعمتنی (حَتَّىٰ یُغَیِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ) تاکم اوزگارتکانلرینه چه اول گروه اوز نفسلرنده بولغان حالنی آندن یاوزراق حال ایله یعنی خدای تعالی بندهلرندن بر قومگه بر نعمتنی انعام قیلسه شول قوم اوزلرینك عادتلرن وفعللرن اوزگارتمای توروب آنلردن خدای تعالی اول نعمتنی کیتارماس وکیری آلماس هر قایچان اول قوم عادتلرن آلشدرسهلر ویخشیلق لر اورنینه یاوزلقلر اشلی باشلاهلر شول وقتده خدای تعالی آنلرغه بیرگان نعمتلرن اوزگارتور وکیری آلور (١) قریش قومینه تعریضدرکم آنلر کفران نعمت قیلوب عادتلرن اوزگارتدیلر بیغمبر علیه السلامغه ومؤمنلرگه دشمانلق ایدوب آنلرغه هر تورلی ظلم واذیتلر قیلدیلر شول سببلی الله تعالی آنلرغه بیرگان نعمتلرن کیری آلدی (وَأَنَّ اللهَ سَمِیعٌ عَلِیمٌ) هم شول سببلیدرکم درستلکده الله تعالی ایشتکوچیدر اول کافرلرنك سوزلرن بلگوچیدر آنلرنك باطل اعتقادلرن شونك اوچون آنلرنی عذاب قیلور ینه تاءکید اوچون بیورورکم اوشبو قریش مشرکلرینك حاللری (کَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ) فرعون قومینك عادتلری شکللیدر (وَالَّذِینَ مِنْ قَبْلِهِمْ) هم فرعون قومندن الگاری بولغان کمسهلرنك عادتلری شکللیدر (کَذَّبُوا بِآیَاتِ رَبِّهِمْ) یالغانغه توتدیلر آنلر پروردکارلرینك آیتلرن (فَأَهْلَكْنَاهُمْ) بس هلاك ایتدکبز آنلرنی (بِذُنُوبِهِمْ) گناهلری سببلی یاکه قریش قومی یالغانغه توتدیلر بس آنلرنی هلاك ایتدك بدر صوغشنده (وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ) دخی غرق ایتدك وباطورقبز

١) اوّلده اونکان امتلرگه الله تعالی کوب نعمتلر بیردی آنلر شول نعمت اچنده توروب شکرہ اوزلرینك عادتلرن وفعللرن اوزگارتدیلر نیت لرن یمانغه ایلاندیدیلر شکرانهنی اوتوندیلر آنلر اوز عادتلرن اوزگار تکاچ خدای تعالی هم آنلرغه بیرگان نعمتلرنی اوزگارتدی ومحنت ایله آلشدردی راحت اورنینه عذاب بباردی اوزلرینك عادتلرن آلشدرماغانده هیچ بر قومدن الله تعالی بیرگان نعمتلرن کیری آلمادی

فرعون قومینی قلزم دریاسینه (وَكُلٌّ كَانُوا ظَالِمِينَ) وهر قایوسی اوشبو گروهلردن ظلم ایتکوچیلر بولدیلر اوز نفسلرینه کفر وشرك هم گناهلری ایله (انَّ شَرَّ الدَّوَابِّ) درستلکده یر یوزنده قیملدغوچی جان ایالرینك یاوزراغی (عِندَ اللهِ) الله تعالی قاشنده (الَّذِينَ كَفَرُوا) کفرده ثابت بولغان کمسه‌لردر مراد ابو جهل وعتبه هم شیبه کبی قریش مشرکلرینك معاندلریدر یاکه کعب بن اشرف وحیی بن اخطب کبی یهودنك یاوزلری ومکابرلریدر (فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ) بس آنلر ایمان کیلتورماسلر اوشانداق جان ایالرینك یامانراغی (الَّذِينَ عَاهَدتَّ مِنْهُمْ) شول کمسه‌لردرکم سن عهد باغلادك آنلر برله اول کافرلردن یعنی بنی قریظه یهودیلری پیغمبر علیه السلام آنلر برله معاهده قیلغان ایدی آنلر ثللهٔ نیچه مرتبه عهدلرن بوزدیلر (ثُمَّ يَنقُضُونَ عَهْدَهُمْ) صکره بوزارلر آنلر اوزلرینك قیلغان عهدلرن (فِي كُلِّ مَرَّةٍ) هر مرتبه‌ده بنو قریظه یهودیلری رسول صلی الله علیه وسلم‌نك دشمانلرینه یاردم بیرماسکه عهد قیلغانلرایدی بدر صوغشی کونده مشرکلرگه قورال بیروب یاردم ایتدیلر عهدلرن صندردیلر صکره بزآنی اونوطقانمز دیدیلر ینه ایکنچی مرتبه شولطریقه عهد باغلادیلر خندق صوغشنده ابو سفیان ایله اتفاق قیلشوب ینه عهدلرن بوزدیلر (وَهُمْ لَا يَتَّقُونَ) وآنلر صاقلانماسلر عهدلرن بوزودن یاکه فورقماسلر عهدکه خیانت ایتونك عقوبت وعذابندن (فَإِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِي الْحَرْبِ) بس اگرسن طاپساك ای محمد علیه السلام اول عهد بوزوچیلرنی صوغشده (فَشَرِّدْ بِهِم) بس طاراتقلسن آنلرنی اولتورماك سببلی (مَّنْ خَلْفَهُمْ) آنلرنك آرطلرنده بولغان کمسه‌لرنی یعنی آنلرغه ظفر طاپساك آنلرنی هلاك ایتکل واولتورگل تاکم آرطلرندن کیله تورغان کافرلر قورقسونلر وسنك ایله صوغشورغه باطرلق ایتماسونلر (لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ) تاکم شاید آنلر اوگوت آلورلر ونصیحتنی قبول قیلورلر (وَإِمَّا تَخَافَنَّ مِن قَوْمٍ خِيَانَةً) واگرسن قورقساك بزگروهنك خیانتندن یعنی برقومنك قیلغان عهدلرن بوزولرن آکلاساك (فَانبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَىٰ سَوَاءٍ) بس سن کیری طاشلاغل آنلر صاری تیگزلك اوزرینه یعنی آنلر ایله صوغش قیلودن الگاری آنلرغه عهدلرن کیری قایتارغل وعهدکزنی اوزکزگه کیری طاشلادم دیوب آنلرغه بلدرگل تاکم آرادغی عهدنك بوزولغانلقن بلوده هر ایکی طرف تیگز وبرابر بولسون صوکندن سزگه ملامت ایتماسونلر (انَّ اللهَ لَا يُحِبُّ الْخَائِنِينَ) درستلده الله تعالی دوست توتماس خیانت ایتکوچیلرنی (وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا) وگمان ایتما گلسن ای محمد علیه‌السلام کافرلرنی (سَبَقُوا)

آنلر اوزدیلر والـکاری کیتدیلر دیوب یعنی بدر صوغشنده اولتورلودن قورتلوب قاچوب کیتـکان مشرکلرنی یا که عهدلرن بوزغان یهودیلـرنی بزنك قولیمزدن قورتولدیلـر ایمدی بز آنلـرغه عذاب ایته آلماسمز دیوب گمان ایتما گل (انهم لایعجزون) درستلـکده اول کافرلـر عاجز قیلماسلر خدای تعالینی آنلـرنی عذاب قیلودن یعنی خدای تعالی آنلرنی قایچان بولسه‌ده عذاب قیلور عذابدن قورتولا آلماسلر (واعدوا لهم) وحاضرلا کزسز ای مؤمنلر اول کافرلر اوچون (ما استطعتم من قوة) کوچکز یتکان نرسه‌نی قوّت وکوچدن یعنی کفر اهلی ایله صوغش قیلو اوچون آلدن حاضرلانوب تورکز وقولـکزدن کیلـگان قدر طرشوب قورالـلر هم صوغش اسبابلرن حاضر قیلـکز غافل تورما کز(۱) (ومن رباط الخیل) هم باغلانغان آطلردن یعنی صوغش اوچون آطلر حاضرلا کز(ترهبون به) تا کم سز قورقتورسز اوشبو حاضرلانما کـکز سببلی (عدو الله) خدای تعالینك دشمانن (وعدوکم) هم اوز دشمانـکزنی یعنی مکه کافرلـرن قورقتورسز (واخرین من دونهم) دخی ایـکنچی کافرلرنی‌ده قورقتورسز مکه کافرلرندن باشقه اول قورال وآطلرکز ایله (لا تعلمونهم) سز بلماس‌سز آنلرنی (الله یعلمهم) الله تعالی بلور آنارنی آنلردن مراد یهودیلرنك فسادایتکوچیلری‌یا که منافقلر یا که مجوسیلردر (وما تنفقوا من شیء) وهر نرسه کم سز نفقه قیلورسز آنی وتوتارسز کوچکز یتکان نرسه‌دن (فی سبیل الله) خدای تعالی یولنده یعنی صوغش اوچون قورالـلر وآطلر حاضرلرگه هم لشکر نفقه‌سینا هر نرسه صرف ایتساکز (یوف الیکم) تمام اونالمش بولور آنك جزاسی سزلرگه هیچ برسی ضایع بولماس وبوشقه کیتماس (وانتم لا تظلمون) هـم سزلر ظلملق ایتولماس‌سز اجر وثوابـکز هیچده کیمتولماس (وان جنحوا للسلم) واگر میل ایتسه‌لر مشرکلر صلح قیلوغه وکیلشونی استاسه‌لر (فاجنح لها) بس سن هم میل اینکل صلحقه وآنلر برله کیلشکل (وتوکل علی الله) دخی توکل قیلغل الله تعالی گه یعنی مکر وحیله ایه گه صلح قیلماقچی بولغانلر دردیوب قورقماغل خدای تعالی گه توکل قیلوب آنلـر ایله صلح اینکل (انه هو السمیع) درستلـکده اول خدای تعالی‌در ایشتکوچی آنلرنك سوزلرن (العلیم) بلـگلوچیدر آنلـرنك نیتلرن یعنی صلح قیلولری طوغریلق ایله‌مو یا که برمکر وحیله اوچون‌مو ایکانن خدای تعالی اوزی بلور وسنی آنلرنك مکرلـرندن صافلار نتاکم بیورور (وان یریدوا ان یخدعوك) واگر تلاسه‌لر کافرلر سنی آلداونی صلح قیلولری ایـله (فان حسبك الله) بس درستلـکده سکا

۱) عتبه بن عامردن نقل ایدلمشدرکم اول ابتدی من رسول صلی‌الله علیه وسلمدن ایشتدم منبر اوستونده حالنده ایته‌در ایدی آگاه بولکز ای مؤمنلر قوت اوق اطودر یعنی خدای تعالی قرآنده حاضرلرگه قوشقان قوت اوق آطـمافـدر بس مؤمنلرگه اوق آطوعملیتی اوگرانو تیوش بولور اولزمانده صوغش اوق برله بولغان اوشبوزمانده اوق اورنینه ملطق وطوب هـم دینامیتلر استعمال ایدلور هرزمان‌نك اوزینه مناسب حاضرلانو تیوش بولور الله تعالی اوشبو آیتده صوغش اوچون کراك بولغان اسبابلرنی ممکن بولغان قدر لی حاضر لارگه بیوردی هرزمانده شول زمان‌نك قورال‌اری همه‌سی داخلدر صوغش اسبابلری اوچون مال صرف ایدلسه اول مال صدقه‌در بلکه صدقه‌نـك افضلیدر صوغش اوچون حاضرلانو عمل صالحدر اسباب وقورال دشمانـنی قورقتو اوچوندر نصرت هـم غالب بولو خدای تعالی‌دندر اسبابقه اعتماد ایدلماس منه

کفایه ایتکوچی وسنی آنلرنك مکرندن صاقلاغوچی خدای تعالی در (هُوَ الَّذِی أَیَّدَكَ) اول خدای تعالی شول ذاتدرکم برکندی وقوتلی ایتدی سنی (بنصره) اوزینك یاردمی ایله هم مدد اوچون فرشته‌لرنی یبارمك ایله (وَبِالْمُؤْمِنِینَ) دخی بر پارچه مؤمنلر ایله یاکه انصار صحابه‌لری ایله سنی قوتلی وکوچلی ایتدی (وَأَلَّفَ بَیْنَ قُلُوبِهِمْ) هم برگه جمع قیلدی والفتلاندردی خدای تعالی آنلرنك کوکللری آراسن یعنی مؤمنلرنك آرالرینه الفت ودوستلق صالدی اوس وخزرج قبیله‌لری یوز یکرمی یلدن بیرلی بربرسینه بیك فاطی دشمان بولوب همیشه صوغشوب عمر اونکارالر ایدی اسلام دینینه کرگاندن صوك اوشبو ایکی قبیله بربرسینه برتوغمه قرنداشلر کبی یاقن هم دوست بولدیلر اوّلگی دشمانلقدن اثر هم قالمادی خدای تعالی کوکللرینه الفت ومحبت صالدی (لَوْ أَنفَقْتَ مَا فِی الْأَرْضِ جَمِیعًا) اگرسن صرف قیلساك ایدی ای محمد علیه‌السلام آنلرنك آرالرن توزك قیلو هم آنلرنی دوستلاشدرو اوچون یرده بولغان مالنك بارچه‌سینی (مَا أَلَّفْتَ بَیْنَ قُلُوبِهِمْ) برگه جیماس ایدك سن آنلرنك کوکللری آراسن وآنلرنی بر برسینه دوست قیلوب کیلوشدرا آلماس ایدك وآرالرنداغی دشمانلقنی بتورا آلماس ایدك (وَلَٰكِنَّ اللَّهَ أَلَّفَ بَیْنَهُمْ) ولکن الله تعالی تألیف قیلدی آنلرنك آراسن وآنلرنی بر برسینه دوستلاشدردی (إِنَّهُ عَزِیزٌ) درستلکده اول خدای تعالی قادر وغالبدرکم هر نرسه‌نی تلاسه بولدرور (حَكِیمٌ) اشنده حکمت ایاسیدر (یَا أَیُّهَا النَّبِیُّ) ای پیغمبر (حَسْبُكَ اللَّهُ) کفایه ایتکوچیدر سکا الله تعالی (وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِینَ) هم سکا ایارگان مؤمنلر سکا کفایه ایتکوچیدر ویتکوچیدر شول مؤمنلرنك یاردمی ایله خدای تعالی سنی مشرکلرکه غالب قیلور اوشبو آیت کریمه بدر صوغشنده صوغشدن الگاری نازل بولدی اولحضرت صلی الله علیه وسلمنك کوکلینه قوت بیرور اوچون هم صحابه‌لرکه تسلی بولسون اوچون وبعضیلر بو آیتنی اسلامنك اوّلنده اوتوز اوچ ایر وآلتی خاتون جمعسی قرق توفز کشی مسلمان بولغانلر ایدی سکره حضرت عمر رضی الله عنه ایمان کیلتورب مسلمانلرنك صانی قرقه طولغاچ اولحضرت صلی الله علیه وسلمگه تسلی اوچون خدای تعالی نازل قیلدی دیمشلر اول تقدیرده بو آیت مکه‌ده ایندرلگان بولور (یَا أَیُّهَا النَّبِیُّ) ای خدای تعالی‌نك پیغمبری (حَرِّضِ الْمُؤْمِنِینَ عَلَى الْقِتَالِ) قزقدرغل مؤمنلرنی صوغشه قیلوغه کفر اهلی ایله (إِنْ یَكُن مِّنكُمْ) اگر بولسه سزدن ای مؤمنلر (عِشْرُونَ صَابِرُونَ) یکرمی صبر ایتکوچی

وصوغش قاطیلغینه چداغوچی کشیلر (یَغْلِبُوا مِائَتَیْنِ) غالب بولورلر ایکی یوز کشیگه مشرکلردن بو اورنده شرط امر معناسنده در یعنی کراکدرکم یکرمی مسلمان ایکی یوز کافرگه وبر مسلمان اون کافرگه قارشی تورسونلر وصوغش میدانندن قاچماسونلر فورقوب جبن‌لك ایتماسونلر (وَاِنْ یَکُنْ مِنْکُمْ مِائَةٌ) واگر سزدن بولسه یوز کشی (یَغْلِبُوا اَلْفًا مِنَ الَّذِینَ کَفَرُوا) غالب بولورلر بر مك کشیگه کافرلردن یعنی کراکدرکم بر یوز مسلمان صوغش میداننده بر مك کافرگه هیچده فورقماینچه قارشی تورسونلر خدای تعالی‌نك نصرت ویاردمی ایله آنلر غالب بولورلر ویکارلر (بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا یَفْقَهُونَ) شول سببلی کم اول مشرکلر خدای تعالی‌نی بلمی تورغان وقیامتنی طانومی تورغان گروهلردر شونك اوچون صوغش وقتنده آنلرده مؤمنلرداگی شکللی ثبات هم چداملق بولماش کوب بولسه‌لرده تیز مغلوب بولوب قاچارلر اوشبو آیت کریمه نازل بولغاچ مؤمنلردن بعضلری بر مسلمان اون مشرکدکه قارشی صوغشونی آورسنوب قایغوغه قالدیلر بو اش بیك چیتن بولور دیدیلر بس حق سبحانه وتعالی اوشبو حکمنی منسوخ قیلوب بیوردی‌کم (اَلْآنَ خَفَّفَ اللّٰهُ عَنْکُمْ) ایمدی اوشبو حکم سزلرگه آور کیلگاچ بثلایتدی خدای تعالی سزدن اوزینك فضلی ورحمتی ایله آورلقنی سزدن کیتاردی (وَعَلِمَ اَنَّ فِیکُمْ ضَعْفًا) هم بلدی وکوردی سزده ضعیفلك بارلقنی (فَاِنْ یَکُنْ مِنْکُمْ) بس اگر بولسه سزدن ای مؤمنلر (مِائَةٌ صَابِرَةٌ) بر یوز صبر قیلغوچی وچداغوچی کشی‌لر (یَغْلِبُوا مِائَتَیْنِ) غالب واوستون بولورلر کفر اهلندن ایکی یوز کشیگه یعنی کراکدرکم بر یوز مسلمان ایکی یوز کافرگه بر مسلمان ایکی کافرگه فورقماینچه قارشی تورسون وقاچماسون(۱) (وَاِنْ یَکُنْ مِنْکُمْ اَلْفٌ) واگر بولسه سزلردن بر مك کشی صوغش میداننده (یَغْلِبُوا اَلْفَیْنِ) غالب بولورلر کفر اهلندن ایکی مك کشیگه (بِاِذْنِ اللّٰهِ) خدای تعالی‌نك امری ویاردمی ایله (وَاللّٰهُ مَعَ الصَّابِرِینَ) وخدای تعالی‌نك عنایتی ومددی صبر ایتکوچیلر برله‌در هرکم صبر قیلسه ظفر طابار روایت ایدلمشدرکم بدر صوغشنده قریش مشرکلرندن یتمش کشی مسلمانلر قولینه اسیر توشدیلر اولحضرت صلی الله علیه وسلم اول اسیرلر طوغریسنده صحابه اولوغلرینه کیکاش ایتدی ابو بکر صدیق رضی الله‌عنه ایتدی اوشبو اسیرلر سنك قبیله‌ك کشیلری هم قرنداش‌لرکدر هر قایوسندن حالینه کوره برمقدار مال آلوب آزاد ایتو مناسبدر شایدکم بارا تورغاچ توفیق وهدایت ایرشوب ایمان کیلتورورلر مسلمانلرنك

۱) اسلامنك اوّلنده بر مسلمان اون کافرگه قارشی تورماق حکمی نازل بولغان ایدی صکره ارل حکم منسوخ بولوب بر مسلمان ایکی کافرگه قارشی بولسون دیوب خدای تعالی فرمان قیلدی بس کفر اهلی نك صانلری مؤمنلرگه قاراغانده ایکی اولوشدن آرتق بولماغانده صوغش میداننده قاچوب کیتو درست بولماس

صانلری آرتوردیدی حضرت عمر رضی الله عنه ایتدی یا رسول الله بونلر کافرلردر خدای تعالی‌نك دشمانلریدر بیورغل همه‌ارینك باشلارن کیسسونلر الحمد لله سن آنلرغه محتاج توگلسن دیدی انصاردن هم بعضلری همه‌لرن اولتورمکنی مصلحت کوردیلر رسول‌الله‌صلی‌علیه وسلم حضرتلری ابو بکر صدیقنك سوزن معقول کوروب اول‌اسیرلرنی فدیه‌آلوب آزاد ایتماکچی بولدیلر حق تعالی‌دن‌آیت کیلدیکم (مَا كَانَ لِنَبِيٍّ) لایق بولمادی هیچ بر پیغمبرگه (اَنْ يَكُونَ لَهُ اَسْرٰى) آنك اسیرلری بولماق وآنلرنی فدیه آلوب آزاد قیلماق (حَتّٰى يُثْخِنَ فِي الْاَرْضِ) تاکم آنلرنی کوب اولتورگانکچه یرده زیرا که کفر اهلینی اولتورمك آنلرنك آزایمانینه واسلامنك اوستون بولماقینه سببدر (تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا) سز تلارسز دنیا مالینی یعنی اول اسیرلرنی مال آلوب آزاد ایتماکچی بولاسز (وَاللّٰهُ يُرِيدُ الْاٰخِرَةَ) وخدای تعالی تلار سزنك اوچون آخرت سعادتن زیرا که دنیسا فانیدر دنیا مالی بیك تیز یوقغه چغار آخرت نعمتی بافیدر (وَاللّٰهُ عَزِيزٌ) وخدای تعالی غالبدر کم اوزینك دوستلرن دشمانلرینه اوستون قیلور (حَكِيمٌ) حکمت ایاسیدرکم هر اشنی حکمتی بوینچه قیلور (لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللّٰهِ سَبَقَ) اگر خدای تعالی‌نك لوح المحفوظده یازغان حکمی اوتکان بولماسه ایدی یعنی آشکارا نهی ایتولماگان اشنی‌اشلاگان اوچون عذاب قیلونماس دیوب لوح المحفوظده یازلغان بولماسه‌ایدی یاکه بدر صوغشنده حاضر بولغان مؤمنلرنی عذاب ایتواماس دیوب یازلغان بولماسه ایدی (لَمَسَّكُمْ فِيمَا اَخَذْتُمْ) البته ایرشکان بولور ایدی سزگه سزنك تونقان اشکز حقنده یعنی اسیرلرنی مال آلوب آزاد ایتوکز اوچون سزگه ایرشور ایدی (عَذَابٌ عَظِيمٌ) اولوغ بولغوچی عذاب روایت ایدلمشدرکم رسول صلی الله علیه وسلم حضرتی ایتدی اگر عذاب نازل بولسه ایدی عمر ابله سعد بن معاذدن باشقه کشی قورتولماغان بولور ایدی چونکه بوایکیسی اسیرلرنی مال آلوب آزاد قیلوغه راضی بولمادیلر اولتورونی مصلحت کوردیلر اوشبو عتاب آیتی نازل بولغاندن صوك صحابه‌لر بدر صوغشنده حاصل بولغان غنیمت مالنی آلورغه قورقدیلر حق تعالی‌دن آیت کیلدی‌کم (فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًا) بس آشاکزسز ای مؤمنلر غنیمت ایتوب آلغان نرسه‌کزدن حلال وپاکیزه بولغانی حالده یعنی غنیمت مال سزگه حلالدر آندن قورقماکز (وَاتَّقُوا اللّٰهَ) وقورقکز الله تعالی‌دن هم آنك امرینه خلافلق ایتمه‌کز (اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ) درست‌لکده خدای تعالی یارلقاغوچیدر سزنك گناهلرکزنی

(رحيم) رحمت ايتكوچيدر كم غنيمت‌نى سزلرگه حلال قيلدى اوّلگى امتلرگه حلال
توگل ايدى اسباب النزولده كيلتورمشدركم رسول صلى الله عليه وسلم‌نك آنامى
ايله برتوغمه قرنداشى حضرت عباس هم بدر صوغشنده مسلمانلر قولينه اسير
توشكان ايدى هم آنك ايكى قرنداشى‌نك اوغللريده اسير توشكانلر ايدى اولحضرت
صلى الله عليه وسلم حضرت عباسقه اوزى اوچونده هم قرنداش‌لريمك اوغللرى
اوچونده فديه بيرورگه تكليف ايتدى عباس ايتدى منم مالم يوقدر فقيرمن
بوقدر مال‌لرنى قايدن آلوب بيريم اولحضرت بيوردىلركم سن مكه‌دن چقغان
وقتىكده خاتونك ام الفضل‌غه نچه قاپچق آلتون صاقلارغه بيروب قالدردك هم
آكا اوشبو سوزلرنى ايتدك ديوب حضرت عباسنك شولوقتده خاتونى ام الفضلغه
ايتكان سوزلرن ذكر قيلدى‌لر عباس حيران قالوب ايتدى اى محمد من خاتونم
ايله اوشبو سوزلرنى سويلاشكانده بزنك يانيمزده هيچكم يوق ايدى سكا كم خبر
بيردى اولحضرت بيوردىلركم منى يارانقان غدايم مكا وحى قيلدى وبلدردى بس
حضرت عباس ايتدى سن گواه بولغل خداى تعالى‌نك برلكينه هم سنك پيغمبرلككا
من گواهلق بيرەمن ديدى هم اوزى اوچون واوزندن باشقه بنه اوچ كشى اوچون
فديه بيردى حق تعالى‌دن آيت كيلديكم (يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ) اى پيغمبر (قُلْ لِمَنْ فِي
أَيْدِيكُمْ مِنَ الْأَسْرَى) ايتكل‌سن قولكزده بولغان كمسه‌لرگه اسيرلردن (إِنْ يَعْلَمِ اللَّهُ)
اگر بلسه خداى تعالى (فِي قُلُوبِكُمْ خَيْرًا) سزنك كوڭل‌لركزده خير وايدگولكنى
(يُؤْتِكُمْ خَيْرًا مِمَّا أُخِذَ مِنْكُمْ) بيرور سزگه سزدن آلونغان نرسه‌دن يخشيراق
وآرتوغراقنى يعنى اگر خداى تعالى سزنك كوڭل‌لركزده ايمان واخلاص بارلقنى
بلسه چن كوڭلدن ايمان كيلتورساكز حاضرده فديه اوچون بيرگان مال‌لركز اورنينه
سزگه آندن يخشيراق وآرتوغراق نرسه‌لر بيرور (وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ) وخداى تعالى
يارلقاغوچيدر ايمان كيلتورگان كمسه‌لرنك مشرك وقتلرنده قيلغان گناهلرن مهربان
ومرحمتليدركم سزگه توفيق وهدايت بيرور (١) (وَإِنْ يُرِيدُوا خِيَانَتَكَ) واگر تلاسه‌لر
اول ايمان كيلتورگان اسيرلر سكا خيانت ايتونى يعنى چن كوڭلدن ايمان كيلتورمايىنچه
عهدلرن بوزماقچى بولسه‌لر ياكه كيرى مرتد بولماقچى بولسه‌لر (فَقَدْ خَانُوا اللَّهَ
مِنْ قَبْلُ) بس تحقيق خيانت ايتديلر آنلر خداى تعالىگه موندن الگارى (فَأَمْكَنَ
مِنْهُمْ) بس سكا قدرت وكوچليلك بيردى خداى تعالى آنلر اوزرينه يعنى بدر
صوغشنده سنى آنلرغه غالب قيلدى وآنلرنى سنك قولكده گرفتار واسير ايتدى
شونك شكللى اگر بنه خيانت قيلسه‌لر بنه سنى آنلرغه شولاى غالب قيلور (وَاللَّهُ

(١) كيلتورمشلردركم حضرت عباس رضى الله تعالى عنه ايتدى خداى تعالى مكا مندن آلوغان نرسه‌دن آرتوغراقنى بيرورمن ديوب وعده قيلغان ايدى شول وعده گه وفا قيلدى حاضرده منم يكرمى قليم باردر اوشبو قللرىمنك هر قايوسى سودا ايدوب مكا يكرمى ملك آلتون فائده كيلتورالر هم زمزم قيوسى‌نك سقايتن مكا عطا ايتدى من آنى عربنك همه مال‌لرندن آرتوغراق سويامن اوشاندان خداى تعالى‌دن مغفرت اميدايتارمن آكا هم وفا قيلسه كرا كدر چونكه اوزى منى يارلقارمن ديوب بيوردى كريمنك وعده‌سنده خلافلق بولماس ديدى تفسير كاشفى

علیم) وخدای تعالی بلگوچیدر بنده‌لرنك احوالن (حکیم) حکم ایتکوچیدر آنلرغه حاللرینه کوره (انّ الّذین آمنوا) درستلکده شول کمسه‌لرکم ایمان کیلتوردیلر (وهاجروا) هم هجرت قیلدیلر خدای تعالی هم رسولی‌اوچون اوزلرینك وطنلرندن (وجاهدوا) دخی صوغش قیلدیلر کفر اهلی برله (باموالهم) مالری برله یعنی صوغش کرا کلرینه مالرن صرف ایتدیلر (وانفسهم) هم نفسلری برله یعنی اوزلری جانلرندن کیچوب صوغش میدانینه کردیلر (فی سبیل الله) الله تعالی یولنده اوشبولر صحابه‌نك مهاجرین لریدر (والّذین آووا) دخی شول کمسه‌لرکم اورن بیردیلر مهاجرلرگه (ونصروا) هم یاردم ایتدیلر آنلرغه مراد مدینه‌اهلی انصاری صحابه‌لردر (اولئك) اوشبو ذکر ایتولگان کمسه‌لر یعنی مهاجرین وانصار (بعضهم اولیاء بعض) آنلرنك بعضاری بعضلرینه دوستلردر ویاردمچیلردر (والّذین آمنوا) وشول کمسه‌لرکم ایمان کیلتوردیلر (ولم یهاجروا) واوزلری سزنك برله هجرت ایتمادیلر بلکه مکه‌ده قالدیلر (ما لکم من ولایتهم من شیء) یوقدر سزگه آنلرنك ولایتندن هیچ بر نرسه یعنی سز آنلرغه ولی واشلرن باشقارغوچی توگلسز یا که آنلر اهل سز بربرگزدن میراث آلغوچی توگلسز (حتّی یهاجروا) تا کم هجرت قیلمانلرینه‌چه وکوچکانلرینه‌چه مدینه گه (وان استنصروکم فی الدّین) واگر یاردم استاسه‌لر سزدن اول مکه‌ده قالغان مسلمانلر دین اشنده یعنی مشرکلر آنلرغه ظلم قیلوب آرالرنده صوغش بولسه شولوقتده سزدن مدد صوراسه‌لر (فعلیکم النّصر) بس واجبدر سزنك اوزرگزگه آنلرغه یاردم ایتو (الّا علی قوم) مگر واجب بولماس سزگه یاردم ایتو اگر آنلر صوغش قیلسه‌لر مشرکلردن شول گروه برله کم (بینکم وبینهم میثاق) باردر سزنك برله اول گروهنك آراسنده عهد یعنی سز آنلر برله صوغشماسقه عهد قیلوشقان بولسه‌گز شولوقتده اول مکه‌ده قالغان مسلمانلرغه یاردم ایتمه‌مز دیوب عهدگزنی بوزو درست بولماس (والله بما تعملون بصیر) وخدای تعالی سز اشلی تورغان نرسه‌نی کورگوچیدر عهدکه وفا قیلغانگزنی هم بوزغانگزنی بلور (والّذین کفروا) وکافر بولغان کمسه‌لر (بعضهم اولیاء بعض) آنلرنك بعضلری بعضلرینه دوستلردر بر برسینه یاردم قیلشورلر (الّا تفعلوه) اگر سز قیلماساگز خدای‌تعالی سزگه بیورغان اشنی یعنی بر برگزگه دوستلقنی ویاردم بیرشونی قیلماساگز (تکن فتنة فی الارض) بولور فتنه یر یوزنده (وفساد کبیر) هم اولوغ بوزغلق بولور دینده زیراکه اگر مؤمنلر بر اتفاقده بولماسه‌لر هم بر برسینه یاردم ایتوشماسه‌لر کفر اهلی برام برام

مسلمانلرغه غالب بولور اسلام دینی ضعیفلانور موندان اولوغراق فتنه وفساد بولماس (وَالَّذِینَ اٰمَنُوا) وشول کمسه‌لرکم ایمان کیلتوردیلر (وَهَاجَرُوا) دخی مکه‌دن مدینه‌گه هجرت ایتدیلر (وَجَاهَدُوا فِی سَبِیلِ اللّٰهِ) هم صوغش قیلدیلر دین دشمانلری ایله الله تعالی یولنده (وَالَّذِینَ اٰوَوْا) دخی شول کمسه‌لرکم اورن بیردیلر هجرت ایتکان کمسه‌لرگه یعنی انصار صحابه‌لر (وَنَصَرُوا) هم یاردم بیردیلر پیغمبر علیه السلامغه مشرکلر برله صوغشقانده (اُولٰئِكَ) اوشبو ذکر ایتولگان مهاجر وانصارلر (هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا) آنلردر حق مؤمنلر وایمانلری کامل بولغان کمسه‌لر (لَهُمْ مَغْفِرَةٌ) بولغوچیدر آنلرغه مغفرت ویارلقاو خدای تعالی‌دن (وَرِزْقٌ كَرِيمٌ) هم یخشی ومشقتسز رزق بولغوچیدر یعنی جنت نعمتلری (وَالَّذِینَ اٰمَنُوا) وشول کمسه‌لرکم ایمان کیلتوردیلر (مِنْ بَعْدُ) اوّلگی هجرتدن صوڭ یاکه حدیبیه صلحندن صوڭ (وَجَاهَدُوا) هم صوغش قیلدیلر مشرکلرگه فارشی (مَعَكُمْ) سزنڭ ایله برگه (فَاُولٰئِكَ) بس اوشبو گروه (مِنْكُمْ) سزلردندر یعنی سزگه توتاشقوچیلردر (وَاُولُوا الْاَرْحَامِ) ورحم ایالری بولغان قرنداشلر (بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ) آنلرنڭ بعضلری تیوشلیراکدر بعضلرینه میراث آلوده (فِی كِتَابِ اللّٰهِ) خدای تعالی‌نڭ حکمنده یاکه لوح المحفوظده اوشبو آیت کیلودن الگاری مهاجرلر ایله انصارلر هر قایولری بر برسینه‌دوست قوشولوب آرالرنده قرنداشلك بولماسه‌ده بر برسندن میراث آلورلر ایدی اوشبو آیت کریمه نازل بولغاچ اول اش منسوخ بولدی میراث قرنداشلرگه گنه بیزوله تورغان بولدی (اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَیْءٍ عَلِیمٌ) درستلکده خدای تعالی بارچه نرسه‌نی بلگوچیدر میراث اشلرندن هم نسب وقرنداشلکنی اعتبار ایتونڭ حکمتلرندن همه‌سینی بلور وحکمتکه موافق حکم قیلور هیچکم آڭا نی اوچون بو طریقه حکم قیلدڭ دیوب بحث ایته آلماس یفعل ما یشآء ویحکم ما یرید *

سورة التوبة مدنية وهی مائة وتسع وعشرون آية

۹نچی سوره توبه سوره‌سی برائة سوره‌سی هم دیورلر مدینه‌ده نازل بولغاندر بر یوز یکرمی توقز آیتدر

(۱) اوشبو سوره‌نڭ اوّلنده بسم الله یازلماوینڭ سببی طوغریسنده بعضیلر دیمشلردرکم بسم الله ایمین‌لك سببی‌در بو سوره امانتی کیتارمك اوچون نازل بولدی شونڭ اوچون بسم الله یازلمادی وبعضیلر دیورلرکم اوشبو سوره اوزی آیرم بر سوره‌مو یاکه انفال سوره‌سی ایله ایکیسی توتاشدن بر سوره‌مو شول طوغریده صحابه‌لر

۱) اوشبو سوره‌نی برائة سوره‌سی دیدیلر کافرلردن بیزدرا تورغان سوره بولغانی اوچوندر براسمی فاضحه‌در یعنی خور ورسوای قیلغوچیدر منافقلرنی اوشاندای مخزیه هم دیورلر عذاب سوره‌سی هم دیورلر

اختلاف ایتدیلر بعضلری بو اوزی بر سوره تو گل بلکه انفال سوره‌سی‌نك آخریدر دیدیلر شونك اوچون اوشبو ایکی سوره‌نك آرالرن آیروب آچق قالدروب یازمه‌لرده اوشبو سوره‌نك اوّلنده بسم الله‌نی یازمادیلر روایت ایدلمشدر کم رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلری حج وقتنده ابو بکر صدیق رضی الله عنه‌نی امیر الحاج قیلوب مکه‌گه یبارگان ایدی هجرتنك توقزنچی یلنده ایدی شکره اوشبو سوره نازل بولغاچ حضرت علی کرم الله وجهه‌نی حضرت ابو بکر صدیقنك آرطندن یبارادی هم آکا اوشبو سوره اوّلندا گی اوتوز یاکه قرق آیتنی بیروب شول آیتلرنی حج موسمنده جیولغان خلقه اوقورغه بیوردی حضرت علی ابو بکر صدیق حضرتلری آرطندن یتشوب ترویه کونده حضرت ابو بکر خطبه اوقوب خلقه حج عملرن بلدردی قربان عیدی کونده علی المرتضی حضرتلری مینادە اوشبو آیتلرنی خلقه اوقودی (۱) (برائة) اوشبو بیزماکدر (من الله ورسوله) الله تعالی‌دن هم آنك رسولندن یعنی خدای تعالی طرفندن هم پیغمبر علیه السلام طرفندن بارچه معامله‌نی کیسو وعهدلرنی بتورودر (الی الّذین عاهدتم) شول کمسه‌لری صاری کم سز عهد قیلشدگز آنلر برله (من المشرکین) مشرکلردن رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلری مشرکلر ایله صلح قیلوب نچه یلغه قدر صوغش قیلماسقه نچه تورلی شرطلر ایله عهد قیلشقانلر ایدی مشرکلرنك بنو ضمیره قبیله‌سی ایله بنو کنانه قبیله‌سندن باشقه‌لری همه‌لری مذکور مدت یتکانگه‌چه عهدلرن بوزدیلر وخیانت قیلدیلر بس حق تعالی بیوردیکم آنلر عهدلرن بوزسه‌لر خدای تعالی هم آنك رسولی‌ده آنلردن بیزگوچیدر سز هم آنلر ایله بولغان عهدلرگزنی بوزگز ومعامله‌لرگزنی کیسوگز هم اینکل سن ای محمد علیه السلام اول مشرکلرگه (فسیحوا فی الارض) بس سیر قیلگز ویورگزسز یرده ای عهدلرن بوزغان مشرکلر یعنی مسلمانلرنك تعرضندین ایمین بولوب بارا تورغان یرلرگزگه بارگز کیلگز (اربعة اشهر) دورت آی مدتنده یعنی اوشبو خبر سزلرگه ایرشکان کوندن قربان عیدی کونندن باشلاب دورت آیغه قدر کم ربیع الاخر آیی‌نك اونچی کونده طولور سزلرگه اماندر شول دورت آی اچنده یوری تورغان یرلرگزگه یورگز دورت آی طولغانغه قدر مسلمانلر سزگه تیکماسلر وتعرض قیلماسلر شول دورت آی اوتکاندن صوك مسلمانلر طرفندن سزگه امان بتار (واعلموا) هم بلگز سز ای مشرکلر (انکم غیر معجزی الله) شونیکم سزلر عاجز ایتکوچیلر توگلسز الله تعالی‌نی یعنی خدای تعالی‌نی سزلرنی عذاب قیلودن عاجز اینه آلماس‌سز حاضرده سزگه بر آز مهلت بیرسه‌ده قاچان بولسه‌ده

۱) هجرتنك توقزنچی یلنده رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلری علی المرتضی کرم الله وجهه‌نی حج موسمنده مکهٔ مکرمه‌گه مشرکلرنك عهدلرن اوزلرینه کیری قایتارماق اوچون یباردی لکن مشرکلرگه دورت آیغه قدر مهلت بیرورگه بیوردی شول دورت آی اچنده اوزلرینك اشلری طوغر یسنده فکرلاسونلر شکره اسلامنی قبول ایتماسه‌لر آنلرغه امان بولماس وآراداغی عهدلر تمام بوزولور دیدی مگر بنو ضمیره هم بنو کنانه قبیله‌لری‌نك عهدلری وعده ایتولگان مدتلری طولغانغه قدر بوزولماس چونکه بو ایکی قبیله اوزلری خیانت ایتماگانلر ایدی هم اول حضرت صلی الله علیه وسلم حضرت علی رضی الله عنه‌گه بیوردیلرکم حج موسمنده جیولغان حاجیلر آراسنده قاطی آوز ایله ندا ایتکل کم موندن صوك مشرکلردن هیچ برکشی حج قیلورغه کیلماسون هم هیچکم کعبة الله‌نی بالانقاچ طواف ایتماسون هم اوشبو برائة سوره‌سی‌نك اوّلینی آنلرغه اوقوماق ایله بیوردی تفسیر جمالی

سزنی عذاب قیلورغه قادردر (وَاَنَّ اللّٰهَ مُخْزِی الْکَافِرِینَ) دخی بلکز سز شونی کم
الله‌تعالی خور ورسوای قیلغوچیدر کافرلرنی دنیاده اولتورملك واسیر بولماق ایله
آخرتده تموغ عذابی ایله (وَاَذَانٌ) دخی بلدرمك وآگاه قیلمافدر اوشبو (مِنَ اللّٰهِ
وَرَسُولِهِ) الله‌تعالی‌دن هم آنك رسولندن (اِلَی النَّاسِ) آدمیلرکه (یَوْمَ الْحَجِّ الْاَکْبَرِ)
اولوغراق بولغوچی حج کونده یعنی حج عملرینك تمامی ادا ایتوله تورغان قربان
عیدی کونده یا که اول بلده قربان عیدی کونی کتاب اهلینك عید کونلری ایله
بر کونده توغری کیلکان ایدی شونك اوچون اولوغراق حج کونده دیدی اوشبو
اولوغراق بولغان حج کونده خلقفه بلدرو واعلام قیلودر (اَنَّ اللّٰهَ بَرِیٓءٌ مِنَ الْمُشْرِکِینَ)
شویله دیوبکم الله تعالی بیزگوچیدر مشرکلردن هم آنلرنك عهدلرندن (وَرَسُولُهُ) هم
خدای تعالی‌نك پیغمبریده بیزگوچیدر ویراق بولغوچیدر اول مشرکلردن (فَاِنْ تُبْتُمْ)
بس اگر سز توبه قیلساکز وفایتساکز کفر وشرکدن هم عهدکه خیانت قیلودن
(فَهُوَ خَیْرٌ لَکُمْ) بس‌سزنك توبه قیلمافکز وفایتمافکز یخشیرافدر سزنك اوزکز اوچون
(وَاِنْ تَوَلَّیْتُمْ) واگر یوز دوندرساکز توبه قیلودن وهمیشه کفر وخیانتکزده ثابت
بولساکز (فَاعْلَمُوٓا) بس بلکز سز ای مشرکلر (اَنَّکُمْ غَیْرُ مُعْجِزِی اللّٰهِ) شونیکم سزلر
عاجز ایتکوچیلر توگلسز الله‌تعالی‌نی یعنی خدای تعالی‌نك عذابندن قورتولا آلماس‌سز
(وَبَشِّرِ الَّذِینَ کَفَرُوا) هم خبر بیرگل کافر بولغان کمسه‌لرکه وآنلرنی قورقتقل
(بِعَذَابٍ اَلِیمٍ) رنجتکوچی قاطی عذاب برله آخرتده عهدلرن بوزغان مشرکلرنك
حکملرن بیان ایتکاندن صوك عهدلرن بوزماغان بنی ضمیره هم بنی کنانه قبیله‌لری
حقنده بیورورکم (اِلَّا الَّذِینَ عَاهَدْتُمْ) مگر شول کمسه‌لرکم سزلر عهد قیلشدکز
آنلر برله (مِنَ الْمُشْرِکِینَ) مشرکلردن (ثُمَّ لَمْ یَنْقُصُوکُمْ شَیْئًا) صکره کیموتمادیلر
آنلر سزنك عهدکزدن هیچ بر نرسه‌نی یعنی عهدلرن بوزمادیلر واوزگارتمادیلر
(وَلَمْ یُظَاهِرُوا عَلَیْکُمْ اَحَدًا) هم یاردم بیرمادیلر سزنك ایله صوغشورغه هیچ بر
کمسه‌گه‌ده یعنی سزنك ایله صوغش قیلا تورغان دشمانلرکزغه یاردم بیرمادیلر
وسزگه قارشی کیلمادیلر مراد بنی ضمیره هم کنانه قبیله‌لریدر (فَاَتِمُّوٓا اِلَیْهِمْ عَهْدَهُمْ)
بس تمام قیلکز سز آنلرغه عهدلرن (اِلَی مُدَّتِهِمْ) اوّلده بیلگولانکان مدتلرینه
قدر یعنی اوّلده نیقدر وقتفه‌چه صوغشماسقه عهد قیلشقان بواساکز شول وقت
یتکانکه قدر آنلرغه امان بیرکز (اِنَّ اللّٰهَ یُحِبُّ الْمُتَّقِینَ) درستلکده خدای‌تعالی دوست
توتار تقوالق ایتکوچیلرنی وعهدکه خیانت قیلودن صاقلانوچیلرنی بس مسلمانلر ایله

آرالرنده معاهده بولماغان مشركلر حقنده بيورورکم (فَاِذَا انْسَلَخَ الْاَشْهُرُ الْحُرُمُ) بس هر قايچان اوتسه حرام بولغان آيلر يعنى ذوالحجه آيى‌نك يكرمى كونى هم محرم آيى‌نك تمامى اوتسه بعضيلر بو آيتنى يوقاريده مذكور بولغان عهدلرن بوزغان مشركلر حقنده‌در ديورلر اول تقديرده حرام بولغان آيلردن مراد مهلت بيرلگان دورت آى بولور هر قايچان شول دورت آى تمام بولسه (فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ) بس اولتورگز سز مشركلرنى (حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ) هر قايو اورنده طابسه‌گزده آنلرنى يعنى كيراك حرم شريف اچنده وكيراك آنك طشنده بولسون فايده طابسا گزده مشركلرنى اولتورگز (وَخُذُوهُمْ) هم توتوگز سز آنلرنى واسير قيلگز (وَاحْصُرُوهُمْ) دخى منع قيلگز آنلرنى مسجد حرامنى طواف ايتودن (وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ) دخى اولطورگز سز آنلرنى توتماق اوچون هر بر خلق اوته تورغان يوللرغه يعنى يول باشلرنده توروب اول مشركلرنى كوزانگز وآنلرنى اونكارماگز تاكم تورلى شهرلرگه طارالماسونلر وقاچوب بتماسونلر (فَاِنْ تَابُوا) بس اگر توبه قيلسه‌لر آنلر وشركدن قايتوب ايمان كيلتورسه‌لر (وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ) هم تورغوزسه‌لر نمازنى (وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ) دخى(١) بيرسه‌لر مال‌لرندن زكوتنى اوشبو نماز اوقو هم زكوة بيرولرى سببلى آنلرنك چن كوكلدن ايمان كيلتورگانلكلرى بلونسه (فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ) بس بوشاتوگز سز آنلرنك يوللرن وآنلرغه تعرض قيلماگز هم تيمه‌گز هر قايده بارورغه تلاسه‌لر شوندا بارسونلر (اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ) درستلكده الله‌تعالى بارلقاغوچيدر آنلرنك مشرك وقتده قيلغان گناهلرن مهربان ورحمت ايتكوچيدر اجر وثوابلر بيرو برله آنلرغه (وَاِنْ اَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ) واگر مشركلردن براوسندن امان استاسه مذكوردر دورت آى اوتكاندن صوك (فَاَجِرْهُ) بس ايمين ايتكل سن آنى وآكا امان بيرگل (حَتّٰى يَسْمَعَ) تاكم ايشتسون اول (كَلَامَ اللّٰهِ) خداى تعالى‌نك سوزينى يعنى قرآن‌نى ايشتسون وطكلاسون بلكه كوكلينه اثر قيلوب ايمان كيلتورور (ثُمَّ اَبْلِغْهُ مَاْمَنَهُ) صكره ايرشدرگل سن آنى اوزينك ايمين‌لك اورنينه يعنى مشركلردن بر كمسه مدينه‌گه كيلوب سندن امان صوراسه سن آكا امان بيرگل مسلمانلر آكا تيماسونلر قرآن‌نى ايشتسون شوندان صوك اول كمسه ايمان كيلتورماسه آنى اوزينك شهرينه ايرشدرگل اور يورطينه قايتوب اورناشسون صكره آنك ايله صوغشقل امان بتار (ذٰلِكَ) اوشبو امان بيرو (بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ) شول سببليدركم اول مشركلر خداى‌تعالى‌نى بلمى تورغان گروهلردر وقرآن‌نى ايشتماگانلردر بس آنلرغه قرآن‌نى ايشتولر ينه‌چه امان

١) اوشبو آيت كريمه‌دن معلوم بولوركم ظاهر شرعده مسلمانلقنك حدى وعلامتى ايمان كيلتور گاندن صوك نماز اوقو هم زكوة بيوردر قلبنك عالمن خداى تعالى‌دن باشقه هيچ كم بلماس اوشبو نماز ايله زكوة اول كمسه‌نك قلبنده تصديق بارلقغه علامت بولور اوشبوكا بناءا بركمسه نمازوزكوتنى ترك قيلسه آنك ايمانسزده امنيت قالماس شول سببلى حضرت ابوبكر رضى‌الله عنه زكوتنى انكار ايتكان كمسه‌لرنى كافرلر ايله برابراولتورورگه بيوردى

بیرو کیرا کدر صکره قرآنی ایشته تورو بده ایمان کیلتورماسه‌لر امانلری بتار (کیف یکون للمشرکین عهد) نچوك بولسون اول مشرکارنك عهدلری یعنی آنلرنك عهدلری بوقدر (عند الله) الله تعالی فاشنده (وعند رسوله) هم الله تعالی‌نك رسولی فاشنده اسلام ظاهر بولوب حق باطلدن آیرلغاندن صوك (الا الذین عاهدتم) مگر شول کمسه‌لرکم سز عهد قیلشدکز آنلر برله (عند المسجد الحرام) مسجد حرام فاشنده یعنی حدیبیه واقعه‌سنده مکهٔ معظمه یاقننده عهد قیلشدکز مراد بنی کنانه قبیله‌سیدر (فما استقاموا لکم) بس استقامت ایتکانلری وتورغانلری مدتده آنلر اوزلرینك عهدلرنده سزنك اوچون (فاستقیموا لهم) بس سزلر هم استقامت ایتکز وتورکز عهدکزده آنلر اوچون یعنی مذکور قبیله‌لر ایله قیلغان عهدکزنك مدتی طولغانغه‌چه آنلر عهدنی بوزماسه‌لر سز بوزماکز (ان الله یحب المتقین) درستلکده خدای‌تعالی سویار تقوالق ایتکوچیلرنی وعهدلرنده تورغوچیلرنی (کیف) نیچوك بواسون اول مشرکلرنك عهدلری (وان یظهروا علیکم) وحالانکه آنلر اگر ظفر طابسه‌لر وغالب بولسه‌لر سزنك اوزرکزکه (لا یرقبوا فیکم) رعایه قیلماسلر وصاقلاماسلر آنلر سزنك حقکزده (الا ولا ذمة) هیچ بر قرابت وپاقنلقنی هم هیچ بر عهدکه وفا قیلونی یعنی مشرکلر اوزلری غالب بولوب سزلرکه کوچلری یتکانده فرنداشلکنی‌ده رعایه ایتماسلر آرامزده عهد بار دیبده تورماسلر قیلا تورغان اشلرن قیلورلر (یرضونکم بافواههم) راضی قیلورلر آنلر سزنی آغزلرنی برله یعنی تللری ایله عهدلر قیلوب طاتلی سوزلر سویلاب سزنك کوکلکزنی طابارلر (وتابی قلوبهم) وباش طارتورانلرنك کوکللری یعنی تللری برله طاتلی سوزلر ایتسه‌لرده کوکللرندن سزکه دشمان بولوب یامانلق اویلاب تورورلر (واکثرهم فاسقون) واول مشرکلرنك کوبراکی فاسقلردر هم ایمان کیلتوروذن باش طارتوچیلردر (اشتروا بایات الله) آلشدرذیلر اول مشرکلر خدای تعالی‌نك آیتلری برله (ثمنا قلیلا) آزغنه دنیا مالینی یعنی فرآنغه اشانو اورنینه دنیا مالینی اختیار ایتدیلر مشرکلرنك اولوغلری ابو سفیان کوب مال‌لر بیروب مشرکلرنی مسلمانلرغه قارشی صوغشورغه قزقدرورایدی آنلر شول مالغه آلدانوب قرآنی یالغانغه توتوب مؤمنلرکه قارشی صوغشقه چقدیلر (فصدوا عن سبیله) بس منع قیلدیلر وطیدیلر آنلر آدمیلرنی خدای تعالی یولندن واسلام دینندن (انهم ساء ما کانوا یعملون) درستلکده اول مشرکلرنی یاوز اشدر آنلرنك اشلی تورغان اشلری بر قوله اوشبو گروهدن مراد یهودیلردرکم آنلر پیغمبر

علیه السلامنك عهدینی صندردیلر هم دنیا مالی آلوب تورات آیتلرن باشوردیلر
وآدمیلرنی اسلام دیندن منع قیلدیلر (لا یرقبون فی مؤمن) رعایت ایتماسلر اول
مشرکلر یاکه یهودیلر هیچ بر مؤمن حقنده (الا ولا ذمة) یاقن قرنداشلکنی هم عهدنی
(واولئك هم المعتدون) واوشبو گروه آنلردر چیکدن چقغوچیلر یاوزلق وآزغونلقده
(فان تابوا) بس اگر قایتسه‌لر آنلر کفر وشرکدن هم ایمان کیلتورسه‌لر (واقاموا
الصلوة) دخی کامل ایتوب اوتاسه‌لر نمازنی (واتوا الزکوة) هم بیرسه‌لر مال‌لرندن
زکوتنی (فاخوانکم فی الدین) بس سز نك قرنداشلرکزدر آنلر اسلام دینده وسزنك
ایله آنلرنك حکمی بردر (ونفصل الآیات) وآیروب بیان قیلامز آیتلرنی (لقوم یعلمون)
فهم قیلا تورغان وبله تورغان گروه اوچون (وان نکثوا ایمانهم) واگر بوزسه‌لر اول
مشرکلر اوزلرینك قیلغان آنطلرن (من بعد عهدهم) بر مرتبه عهد قیلغانلرندن صوك
(وطعنوا فی دینکم) هم طعنه قیلسه‌لر سزنك دینکزده یعنی اسلام دیندن خورلاب اسلام حکملرنه
عیبلر طابماقچی بولسه‌لر (فقاتلوا ائمة الکفر) بس اولتورکز سز ای مؤمنلر کفرنك باشلقلرن
ومشرکلرنك اوغلرن (انهم لا ایمان لهم) درستلکنه اول مشرکلر یوقدر آنلرنك آنطلرن
وغهدلری زیراکه اگر آنلرنك حقیقتده آنلری وعهدلری بولسه ایدی آنلر
عهدلرن بوزماسلر ایدی بس سز آنلر برله صوغش قیلکز (لعلهم ینتهون) تاکم
شاید آنلر طیولورلر وتوقتارلر کفر وشرکدن یاکه اسلام دینینه طعنه قیلودن
(الا تقاتلون قوما) ایسا صوغش قیلماس سزمو شول قول برله‌کم (نکثوا ایمانهم)
بوزدیلر آنلر اوزلرینك آنطلرن (وهموا باخراج الرسول) هم قصد ایتدیلر پیغمبر
علیه السلامنی چغاروغه یعنی قریش مشرکلری دارالندوه‌گه جیولوب اولحضرتنی
مکه‌دن چغاروغه کیکاش قیلدیلر یاکه حدیبیه‌ده اولحضرتنی مکه‌گه کرتمادیلر
یاکه مراد یهودیلر درکم آنلر اول حضرت صلی الله علیه وسلمنی مدینه‌دن چغارماقچی
بولدیلر (وهم بدءوکم اول مرة) وحالانکه آنلر اوزلری باشلادیلر عهد بوزونی
اوّل مرتبه‌ده یعنی اوّل آنلر عهدلرن بوزدیلر وسزگه خیانت ایتدیلر (اتخشونهم)
ایا سز قورقاسزمو آنلر برله صوغش قیلودن (فالله احق ان تخشوه) بس الله تعالی
تیوشلیرا کدر سزنك آندن قورقماقکز غه یعنی الله تعالی‌نك عذابندن قورقو تیوشدر
مشرکلردن قورقوب صوغشنی قویساکز خدایتك عذابینه مستحق بولورسز بس
صوغش قیلونی قویماکز (ان کنتم مومنین) اگر بولساکز سز اشانعوچیلر الله
تعالی‌نك عذابینه فرمانن قویغانلرغه (قاتلوهم) صوغش قیلکز سز ای مؤمنلر

مشركلر برله (يعذبهم الله بايديكم) تاكم عذاب قيلسون خداى تعالى آنلرنى سزنك قول‌لركز ايله يعنى سزنك قلچلركز ايله آنلر اولتورلسونلر (ويخزهم) هم خور ورسواى قيلسون آنلرنى خداى تعالى (وينصركم عليهم) دخى نصرت ويردم بيرسون سزكه وسزنى غالب قيلسون آنلر اوزرينه (ويشف) هم شفا بيرسون خداى تعالى (صدور قوم مومنين) مؤمن بولغوچى گروهنك كوكره‌كلرينه اوشبو گروهدن مراد بنى غزاعه قبيله‌سيدر ديمشلر ياكه يمندن برجماعتدركم آنلر مكه‌گه كيلگانلر ايدى واوزلرى اسلام دينينه كرگانلر ايدى مشركلردن كوب اذيت وجفالر كوردبلر اولحضرت صلى الله عليه وسلمگه شكايت ايتديلر اولحضرت بيوردبلركم قايغورماكز انشاء الله تعالى مؤمنلرگه تيزلكده خداى تعالى‌دن ظفر ونصرت ايرشور (ويذهب غيظ قلوبهم) دخى كيتارسون خداى تعالى سزلرنى مشركلرگه غالب قيلو سببلى مشركلردن ظلم وايذاء كورگان مؤمنلرنك كوكل‌لرندن آچونى وقايغونى (ويتوب الله) وقايتور خداى تعالى اوزينك فضلى ورحمتى ايله (على من يشاء) اوزى تلاگان كمسه اوزرينه يعنى توبه‌سينى قبول ايدوب آكا توفيق وهدايت بيرور اوزينك فضلى ايله نتاكم مشركلردن ابو سفيان وعكرمه بن ابى جهل كبيلرگه توفيق وهدايت ميسر ايتدى (والله عليم) وخداى تعالى بلگوچيدر آنلردن بعضلرينك توبه قيلولرن (حكيم) حكم ايتكوچيدر توبه‌لرينك قبول‌لقى برله (ام حسبتم) ايا سز گمان ايتدكزمو اى مؤمنلر (ان تتركوا) سزنك شول حالكزده قالدرلمافكزنى يعنى مشركلرگه قارشى صوغش قيلو ايله تكليف ايتولماينچه شول حاليمزده تورور مزديوب گمان قيلاسزمو (ولما يعلم الله) وحالانكه كورما گاندر خداى تعالى (الذين جاهدوا منكم) شول كمسه‌لرنى‌كم صوغش قيلديلر سزلردن (ولم يتخذوا) هم توتماديلر (من دون الله) الله تعالى‌دن باشقه (ولا رسوله) دخى آنك رسولندن باشقه (ولا المومنين) هم مؤمنلردن باشقه (وليجة) هيچ بريا شرن دوستنى وسرداشنى حاصل معنى اى مشركلر برله صوغش قيلونى آورسنغوچى مؤمنلر سزلر شول حاليمزچه قالورمزخداى تعالى بزنى صوغش قيلو برله تكليف ايتماس وبيورماس ديوب گمان ايتەسزمو وحالانكه سزنك آراكزدن خداى تعالى يولنده صوغش قيلغوچى هم خداى تعالى‌دن وپيغمبر ايله مؤمنلردن باشقه هيچ بر دوست وسرداش توتماغان كمسه‌لر آيرلماغاندر البته سز بوحالكزچه قالدرلماس سز بلكه خداى تعالى سزنى صوغش قيلو ايله تكليف ايتەر شولوقتده سزلردن كمنك صوغش قيلغانلقى هم خداى ورسولدن دخى مؤمنلردن باشقه سرداش

تو تماغانلقی ظاهر ومعلوم بولور چن مؤمنلر منافقلردن آیرلور شونك اوچون خدای تعالی سزلرنی صوغش قیلو ایله بیورور (وَاللّٰهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ) وخدای تعالی سز اشلی تورغان نرسه‌دن خبردار در هرکمنك عملندن غرضی ونیتی نرسه ایکانن بلور روایت ایدلمشدرکم حضرت عباس بدرده مسلمانلر قولینه اسیر توشکاچ مؤمنلر آنی مشرکلك ایله هم قرنداشدن کیسولو ایله شلته‌لادیلر حضرت عباس جواب بیروب ایتدی‌کم سزلر عیب‌لرنی وکیمچیلك‌لرنی ایته‌سز یخشیلقلرمزنی برده تلکه آلمیسز علی المرتضی حضرتی بیوردی‌کم سزنك یخشیلق دیمه، ایتورلك نیندایین اشکز باردر عباس ایتدی بزلر مسجد الحرامنی عمارت قیلامز کعبه‌نی تعظیم ایته‌مز حاجیلرغه زمزم اچرته‌مز اسیرلرنی آزاد قیلامز بس حق تعالی‌دن آیت کیلدی‌کم (مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ) لایق بولمادی مشرکلرگه (أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللّٰهِ) آنلرنك عمارت قیلمافلری الله تعالی‌نك مسجدلرن (شَاهِدِينَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ) گواه بولغانلری حالده آنلر اوز نفسلرینه کافرلك برله یعنی اول مشرکلرنك پیغمبر علیه السلامنی یالغانغه توتوب پوتلرغه طابونوب تورغان حال‌لرنده آنلرنك مسجد حرامنی عمارت قیلولری لایق ودرست توگلدر الله‌دن باشقه‌غه عبادت قیلغوچی کمسه بیت الله‌نی عمارت ایتماس (أُولَٰئِكَ) اوشبو مشرکلر (حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ) یوغالدی وضایع بولدی آنلرنك قیلغان عملری خدای تعالی‌گه شرك کیلتورولری سببلی (وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ) هم آنلر تموغده منگو قالغوچیلردر هیچده چغارلماسلر (إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللّٰهِ) موندان باشقه توگلدرکم الله تعالی‌نك مسجدلرن عمارت قیلور وتوزوك ایتار (مَنْ آمَنَ بِاللّٰهِ) شول کمسه‌گنه‌کم ایمان کیلتوردی واشاندی اول خدای تعالی‌گه (وَالْيَوْمِ الْآخِرِ) هم آخرت کونینه (وَأَقَامَ الصَّلَاةَ) دخی تورغوزدی اول وکامل اوتادی نمازنی (وَآتَى الزَّكَاةَ) هم بیردی اول مالندن زکوتنی (وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللّٰهَ) هم تورقمادی اول دین اشلرنده مگر خدای تعالی‌دن گنه قورقدی (فَعَسَىٰ أُولَٰئِكَ) بس شایدکم اوشبو گروه (أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ) بولسه‌لر آنلر توغری یولغه کونلگوچیلردن یعنی هدایت طاپقان وتوغری یولغه کونلگان کمسه‌لر اوشبو صفتلر ایله صفتلانغان کمسه‌لردر مشرکلر توگلدر (أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ) ایا قیلدکزمو سز حاجیلرگه زمزم اچرمکنی (وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ) هم مسجد حرامنی عمارت قیلونی یعنی حاجیلرغه زمزم بیره طورغان‌هم مسجد حرامنی عمارت قیلا تورغان کشیلرنی قیلدکزمو (كَمَنْ آمَنَ بِاللّٰهِ) شول کمسه شکللی‌کم اول ایمان کیلتوردی خدای تعالی‌گه (وَالْيَوْمِ الْآخِرِ) هم آخرت کونینه (وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ) دخی صوغش

قیلدی الله تعالی بولنده یعنی سقایه وعمارت اهلی بولغان مشرکلر خدای تعالی بولنده صوغش قیلغان مؤمنلر ایله برتیگز بولورلرمو (لا یستوون عند الله) برابر وتیگز بولماسلر اوشبو ایکی گروه الله تعالی قاشنده بلکه البته مؤمنلر وجهاد قیلغوچیلر آرتوقدر (والله لا یهدی القوم الظالمین) وخدای تعالی طوغری یولغه کوندرماس ظلملق ایتکوچی گروهنی یعنی مشرکلرنی (الذین آمنوا) شول کمسه‌لرکم ایمان کیلتوردیلر ومؤمن بولدیلر (وهاجروا) هم هجرت قیلدیلر دین بولنده مکه‌دن مدینه‌گه (وجاهدوا فی سبیل الله) هم‌جهاد قیلدیلر کفر اهلی برله الله تعالی بولنده (باموالهم) اوزلرینك مالاری برله یعنی صوغش اوچون مالارن صرف قیلدیلر (وانفسهم) دخی نفسلری برله یعنی جانلرندن کیچوب صوغش میدانینه کردیلر اوشبو صفتلر ایله صفتلانغان کمسه‌لر (اعظم درجة عند الله) اولوغراقلر درمرتبه‌یوزندن الله تعالی قاشنده یعنی آنلرنك درجه‌لری بیوگراك وباشقه‌لردن آرتوغراقدر (واولئك هم الفائزون) هم اوشبو گروه آنلردر قول اوستونلکی طاپقوچیلر دنیا واخرتده (یبشرهم ربهم) سویونچ بیرور آنلرغه پروردکارلری (برحمة منه) اوز قاشندن بولغان رحمتی برله (١) (ورضوان) هم‌اوزینك راضیلقی برله سویونچ بیرور (وجنات) دخی شوندایین جنت باغچه‌لری برله سویونچ بیرورکم (لهم فیها) بولور آنلر اوچون اول جنتلرده (نعیم مقیم) دایم بولغوچی نعمت‌لرکم هیچده کیسولماس وبتماس (خالدین فیها) منگو قالغوچیلر بولغانلری حالده آنلر اول جنتلرده (ابدا) همیشه‌کم هیچده چفارلماسلر (ان الله عنده اجر عظیم) درستلکده خدای تعالی قاشنده‌در اولوغ اجر وثواب‌کم دنیا نعمتلری آکا قارا‌عانده هیچ نرسه‌گه تورماس رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم حضرتلرینه مکه‌دن مدینه‌گه هجرت‌قیلوغه خدای تعالی‌دن اذن بولغاچ صحابه‌لرنك بعضلری بیك شادلانوب کامل راضی‌لق ورغبتلری ایله یورطلرندن هم قرنداشلرندن خاتون وبالالرندن همه‌سندن کیچوب آشغوب مدینه‌گه کوچارلر ایدی وبعضلرنك یافن قرنداشلری هم خاتون‌لری بالالرینك بیك‌زاریلق ایله‌یغلاب اوتنولری کوچولرینه مانع‌بولور ایدی حق‌تعالی‌دن آیت کیلدیکم (یا ایها الذین آمنوا) ای ایمان کیلتورگان کمسه‌لر (٢) (لا تتخذوا) تونماگزسز (اباءکم) آتالرگزنی (واخوانکم) هم قرنداشلرگزنی (اولیاء) دوستلر ایتوب تونماگز اوزگزگه (ان استحبوا الکفر) اگر سویسه‌لر آنلر واختیار ایتسه‌لر کفر وشرکنی (علی الایمان) ایمان اوزرینه هم کافرلکنی آرتق کوروب سزنی

١) کشف الاسراردە کیلتورمشدرکم رحمت گناهکارلر اوچوندر ورضوان طاعت وعبادت اهلی اوچوندر وجنات بارچه مؤمنلر اوچوندر رحمتنی الگاری ذکر ایتماکی گناهکارلر امیدلرن اوزماسونلر اوچوندر گناه نی قدر اولوغ بولسه‌ده خدای تعالی‌نك رحمتی آندان هم اولوغراقدر کشف

٢) اوشبو آیت کریمه مکه‌دن مدینه‌گه هجرت قیلوایله‌بیورلغان کمسه‌لر حقنده ایندرلدی ابن عباس رضی‌الله عنهمادن منقولدرکم اهل‌اسلام‌مکه شهرن‌فتح‌ایتودن‌الگاری هرکم ایمان کیلتورگان بولسه‌لکن‌اوزی‌هجرت قیلماسه خدای تعالی اول کمسه‌نك ایمانن قبول ایتماس ایدی مؤمنلرگه هجرت واجب ایدی اوشانداق اوشبو آیت کریمه‌کفر اهلندن‌تبری وبیزمك هم آنلردن بوتونلای‌کیسولماك‌واجب ایدکینه دلیلدرا گرچه یافن قرداشلر بولسه‌ده شیخ زاده‌دن

هجرت قیلودن منع ایتسه‌لر (وَمَن يَتَوَلَّهُم مِّنكُمْ) وهرکم دوست توتسه‌لر اول مشرکلرنی سزلردن (فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ) بس اوشبو گروه یعنی مشرکلرنی دوست توتقوچیلر آنلردر ظلملق ایتکوچیلر اوشبو آیت کریمه نازل بولغاچ هجرت قیلماینچه قالغان کمسه‌لر ایتدیلر بزلر اوز قبیله‌مز وقرنداشلرمز آراسنده تورامز آنلر ایله معامله هم آلش بیرشلر قیلامز اگر بزلر هجرت قیلماقچی بولساق آنالرمزدن وبالالرمزدن هم قرنداشلرمزدن بوتونلای کیسولساك کراك آلش بیرشلرمز هم مالوب سودامز توقتالسه کراك بزلر هچ بر کشی‌سز هم مالسز فقیر بولوب قالساق کراك دیدیلر حق تعالی‌دن ینه آیت کیلدیکم (قُلْ) ایتکل‌سن ای محمد علیه‌السلام هجرتنی قویوچیلرغه (إِن كَانَ آبَاؤُكُمْ) اگر بولسه‌لر سزنك آنالرکز (وَأَبْنَاؤُكُمْ) هم اوغللرکز (وَإِخْوَانُكُمْ) دخی بر توغمه قرنداشلرکز (وَأَزْوَاجُكُمْ) هم خاتونلرکز (وَعَشِيرَتُكُمْ) دخی قرنداش اروغلرکز (وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا) هم کسب ایتوب طاپقان مالللرکز (وَتِجَارَةٌ) دخی شول سودالرکز وآلوش بیرشلرکز کم (تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا) سز قورقاسز اول سودالرکزنك آلغه کیتماوندن وتوقتالووندن (وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا) هم تورا تورغان منزللرکز وبورطلرکز کم سز یاراتاسز وسویاسز آنلرنی اوشبو ذکر ایتولگان نرسه‌لر اگر بولسه‌لر (أَحَبَّ إِلَيْكُم) سوّیوکلیراك سزلرگه (مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ) خدای تعالی‌دن هم آنك رسولندن (وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ) هم خدای تعالی یولنده صوغش قیلودن (فَتَرَبَّصُوا) بس منتظر بولکزسز وکوتوب تورکز (حَتَّىٰ يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ) تا کم کیلتورگانینه‌چه خدای تعالی اوزینك اشینی یعنی خدای تعالی‌نك عذاب وعقوبتن کوتوب تورکز دنیاده هم آخرتده (وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ) وخدای تعالی هدایت قیلماس فرمانندن طشقه چقفوچی گروهنی اوشبو آیت کریمه‌ده کوچلری یته توروب هجرت ایتماگان کمسه‌لرگه اولوغ تهدید. وفورقتو هم‌شلته باردر اوشانداق بو آیت حکمنچه‌هر بر مؤمنگه‌پیغمبر علیه‌السلامنی اوزینك آنا آناسندن وبالالرندن هم خاتونندن وبورط برلرندن مالللرندن بارچه‌سندن‌ده آرتوغراق سویماکلك لازمدر (لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ) تحقیق یاردم بیردی سزگه خدای تعالی ای مؤمنلر (فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ) کوب موطنلرده‌یعنی کوب صوغش میدانلرنده خدای تعالی سزلرنی غالب قیلدی نتاك کم بدر صوغشنده وبنی نضیر یهودیلری ایله صوغشقانده هم احزاب صوغشنده اوشانداق حدیبیه صلحنك هم خیبر صوغشنده ومکه فتحنده وبونلردن باشقه اورنلرده (وَيَوْمَ حُنَيْنٍ) دخی حنین صوغشی

حنین صوغشی قصه‌سی

کونده خدای تعالی سزکه یاردم بیردی حنین مکه ایل طائف آراسنده بر وادینك
اسمیدر رسول صلی الله علیه وسلم شول اورنده هوازن وثقیف قبیله‌لری ایل‌صوغش
قیلدی اهل اسلام مکه‌نی فتح ایتکاندن صوك مذکور ایکی قبیله مشرکلری اتفاق
قیلشوب مسلمانلرغه قارشی صوغشورغه چقدیلر اولحضرت صلی الله علیه وسلمگه
خبر بولغاچ اون بش مك لشکر هم اون ایکی مك آط ایل اولحضرت آنلر طرفینه
یونالدیلر مشرکلر جمعسی دورت مك کشی ایدیلر صحابه‌لردن برسی مؤمنلرنك
مشرکلرگه قاراغانده نچه اولوش آرتق وکوب بولولرینه اعجاب ایتوب
هوالنوب اوشبو صوغشده بزلر لشکر آزلقندن مغلوب بولماسمز ویکلماسمز دیدی
آنك بو سوزی اولحضرت صلی الله علیه وسلمگه ایشتولگان اول‌حضرت بوسوزنی
معقول کورمادی اوشبو عجبلنو وهوالنو سببلی اوّل مرتبه‌ده اسلام لشکری شولقدر
کوب بولسه‌لرده یکلدیلر حق سبحانه وتعالی اوشبو واقعه‌نی مؤمنلرنك ایسلرینه
توشورب بیوردیکم (اذ اعجبتکم کثرتکم) شولوقتده‌کم عجبلندردی وهوالاندردی
سزلرنی سزنك کوبلکگز حنین صوغشنده (فلم تغن عنکم) بس دفع قیلمادی
وکیتارمادی سزدن (شیئًا) هیچ بر نرسه‌نی دشمانلرنك هجومندن وغلبه‌سندن یعنی
نی‌قدر کوب بولسا اکزده اوّل درجه‌ده یکلدکز کوبلك فائده‌بیرمادی (وضاقت علیکم
الارض) هم طار بولدی سزلرگه یر (بما رحبت) اوزینك کیك‌لکی برله یعنی یر
یوزی نی‌قدر ایرکن بولسه‌ده اولکونده سزلرگه طار بولدی (ثم ولیتم مدبرین)
صکره‌یوز دونیردکز سز آرقالرکزنی بیرگوچلر بولغانکز حالده دشمانغه یعنی مشرکلرنك
هجوملرینه طاقت کیلتوره آلماینچه قاچوب کیتدکز کیلتورمشلردرکم اولکونده اسلام
لشکری بارچه‌سی منهزم ومغلوب بولوب قاچا باشلادیلر رسول صلی الله علیه وسلم
ایل باری دورت‌کنه کشی علی‌المرتضی وعباس هم ابوسفیان وعبدالله بن مسعود
رضی‌الله عنهم صوغش میدانیده قالدیلر اسلام لشکری صنغانن کورگاچ دشمانلر
بارچه‌لری بر بولی اولحضرت صلی الله علیه وسلمگه قصد ایتدیلر اولحضرت توه‌گه
آطلانغان حالنده دشمانغه قارشی توروب جمله قیلور ایدی انا ابن عبدالمطلب یعنی
من عبدالمطلب اوغلی من دیور ایدی عباس وابو سفیان اولحضرتنك تزگونندن
توتوب دشمان آراسینه کرورگه قویماسلر ایدی او لحضرت صلی الله علیه وسلمنك
کمال شجاعتینه وغیرتینه اوشبو واقعه دلیلدرکم آطقه توگل بلکی توه‌گه آطلانغان
حالنده هیچ مدد ویاردمسز بالغوز اوزی مشرکلرگه قارشی توروب اوزینك نسبی‌نی
وکم ایدکینی اظهار قیلور ایدی الفصه اولحضرت صلی الله علیه وسلم عباسقه صحابه‌لرنی

اوندا کل فایتسونلر دیوب امر قیلدی حضرت عباسنك طاوش بیك قوتلی ایدی فاطی طاوش برله یا اصحاب الشجرة یا اصحاب سورة البقرة دیوب ندا قیلدی حضرت عباسنك طاوشن ایشتوب مؤمنلردن اوچیوزلب کشی کیری دوندیلر اولحضرتنك خدمتینه کیلوب توتاشدیلر ومشرکلر که فارشی یوناللدیلر اولحضرت صلی الله علیه وسلم حق تعالی که مناجات قیلوب مددصوراب دعاایتدی همتوه سندن برکه توشوب مبارك قوللری ایله بر اوچ توفراق همواق طاشلر آلوب شاهت الوجوه یعنی آنلرنك یوزلری قبیح بولسون دیوب مشرکلر طرفینه آطدی حق تعالی نك قدرتی ایله اول توفراق هم واق طاشلر دشمانلرنك همه لرینك کوزلرینه طولوب کوزلری کورماس بولوب فاچا باشلادیلر دشمان لشکری صندی مسلمانلرنك کوکللرینه طنچلق کیلوب راحتلاندیلر نتاك کم بیورور (ثُمَّ أَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهُ) صکره ایندردی خدای تعالی کوکللرنك قرارلانمافینه وطنچ لغه سبب بولغان رحمتینی (عَلَىٰ رَسُولِهِ) اوزینك رسولی اوزرینه تاکم یالغوز اوزی فورقماینچه مشرکلر که فارشی توردی (وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ) هم مؤمنلر اوزرینه ایندردی تاکم عباسنك طاوشن ایشتوب کیری دوندیلر وصوغشدیلر (وَأَنْزَلَ جُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا) دخی ایندردی خدای تعالی شول لشکرلرنی کم سز کورمادکز آنلرنی کوزلرکز ایله ولکن کافرلر کورورلر ایدی آنلردن مراد فرشته لردرکم آق کیوملر هم قزل چالمه لر ایله آطلرغه آطلانغان حال لرنده مؤمنلر که یاردم بیرورلر ایدی وصانلری بش مك یاکه اون آلتی مك ایدیلر (وَعَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُوا) دخی عذاب قیلدی خدای تعالی کافر بولغانْ کمسه لرنی شولطریقه کم آنلردن بیك کوبسی اولتورلدیلر هم بالا چاغالرندن وخاتونلرندن آلتی مك کشی مسلمانلر قولینه اسیر توشدیلر (وَذَٰلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ) واوشبو اش کافرلرنك جزالریدر (ثُمَّ يَتُوبُ اللّٰهُ) بس قایتور خدای تعالی اوزینك فضلی ورحمتی ایله یعنی توبه میسر قیلور (مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ) اوشبو صوغشدن صوك (عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ) اوزی تلا گان کمسه که یعنی خدای تعالی توفیق وهدایت بیروب مسلمان بولورلر حنین صوغشندن صوك هوازن وثقیف قبیله لرندن بعضلری رسول صلی الله علیه وسلم حضورینه کیلوب ایمان کیلتوردیلر (وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ) وخدای تعالی یارلقاغوچیدر توبه ایتکوچیلرنك گناهلرن مهربان ورحمت ایتکوچیدر توبه ایتکاندن صوك مؤاخده قیلماس (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا) ای مؤمنلر (إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ) موندن باشقه توگللرکم مشرکلر نجس ومردارلردر باطنلرینك خبیث بولماقی واعتقادلرینك بوزوقلغی سببلی یا که نجاستدن هیچده صاقلانماولری هم جنابتدن غسل قیلماولری

سببلی (فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ) بس یاقن بولماسونلر اول مشرکلر مسجد حرامغه (بَعْدَ عَامِهِمْ هٰذَا) اوشبو یلدن صوڭ اول یل هجرتنڭ توقزنچی یلی یاکه حجة الوداع سنه‌سی اونونچی یلی ایدی (۱) (وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً) واگر قورقساڭزسز ای مکه اهلی فقیر بولودن مشرکلر حج موسمنده مکهٔ مکرمه‌گه هر طرفدن تورلی مالـلر وآشلقلر کیلتوروب صاتو اینه‌لر ایدی اولوقتده مکه شهری بریارمونکه شکللی بولور ایدی مکه اهلی بیك فائده‌لانوب قالورلر ایدی بس حق تعالی بیوردیکم اگرسز مشرکلرنی حجدن منع قیلو سببلی شول فائده‌مز کیسولور فقیر ومحتاج بولوب قالورمز دیوب قورقساڭز (فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللّٰهُ) بس تیزدرکم بای قیلور وموڭسز قیلور سزنی خدای تعالی (مِنْ فَضْلِهِ) اوزینڭ فضل وکرمندن (إِنْ شَاءَ) اگر اوزی تلاسه سزنی بای قیلونی (إِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ) درستلکده الله تعالی بلگوچیدر بنده‌لرنڭ حالن (حَكِيمٌ) حکمت ایاسیدر اشنده اوز حکمتی ایله بریاقدن رزق ایشکی باغلانسه ایکنچی یاقدن آچار خدای تعالی پوتقه طابونغوچی کافرلر ایله صوغش قیلورغه بیورغاندن صوڭ کتابی کافرلر ایله جهادغه امر ایدوب بیورورکم (قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ) اولتورڭز ای مؤمنلر وصوغش قیلڭز شول کمسه‌لر برله‌کم ایمان کیلتورماسلر خدای تعالی‌گه (وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ) هم اشانماسلر آخرت کونینه یعنی یهود ونصارالر ایله صوغش قیلڭزکم آنلر خدای تعالی‌گه تیوشلی بولغان روشچه ایمان کیلتورماسلر هم یهودیلر جنتده آشاو اچو بولماقینه اشانماسلر ونصارالر اولگاندن صوڭ تنڭ قوبارلماقینه اشانماسلر حساب وجزاء فقط جانغه‌غنه بولوردیورلر (وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ) دخی حرام بلماسلر آنلر الله تعالی حرام اینکان نرسه‌نی (وَرَسُولُهُ) هم آنڭ رسولی حرام اینکان نرسه‌نی یعنی حراملغی کتاب وسنت ایله ثابت بولغان خمر وایسرتکچ اچونی هم دوڭغز اینیتنی حلال کورورلر (وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ) هم قبول ایتماسلر ودین ایتوب توتماسلر آنلر حق بولغان اسلام دینن (مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ) اوزلرینه کتاب بیرلگان کمسه‌لردن یعنی تورات وانجیل بیرلگان کمسه‌لرکم مراد یهود هم نصارادر سز آنلر ایله صوغش قیلڭز (حَتّٰى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ) تاکم بیرگانلرینه‌چه آنلر جزیه‌نی جزیه دیوب اهل اسلام قول آستوندا غی کافرلرنڭ هرکشی اوچون یل صایون بیت المالغه تولی تورغان بر بیلگولی مقداردہ آقچه‌غه ومالغه اینتولور حاصل معنی کتاب اهلی ایله صوغش قیلڭز تاکم جزیه تولارگه راضی بولغانلرینه‌چه وجزیه‌نی بیرگانلرینه‌چه (عَنْ يَدٍ) قولدن یعنی هر فایوسی اوزینه تیوشلی بولغان جزیه آقچه‌سن اوز قولی ایله

۱) حضرت امام اعظم فاشنده بو آیتدن مراد مشرکلرنی حجدن وعمره‌دن منع قیلودر مسجد حرامغه هم باشقه مسجدلرگه کرودن طیو توگلدر امام مالك فاشنده هر بر مسجدکه کرودن مشرکلرنی منع ایدلور امام شافعی فاشنده مسجد حرامغه کرودن گنه منع ایدلور باشقه مسجدلردن منع ایدلماس مواهب

کیلتورب بیرسون (وَهُمْ صَاغِرُونَ) وحالانکه آنلر خور بولغوچیلردر یعنی مسلمانلر قول آستونده مسلمانلردن کم وتوبان بولوب خورلق ایله جزیه‌نی تولاسونلر (۲) (وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللّٰهِ) وایتدیلر یهودیلر عزیر خدای‌نك اوغلیدر دیوب یعنی عزیر پیغمبرنی اولگاندن صوك ترلگانینه کوره خدای‌نك اوغلیدر دیدیلر (۳) (وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللّٰهِ) هم نصرانیلر ایتدیلر عیسی خدایناك اوغلیدر دیوب عیسی علیه السلامك معجزه‌سی ایله کوزسزلر کوزلی بولوب اولوکلر ترلگانلکی سببلی نصارا خلقی آنی خدایناك اوغلیدر دیدیلر (ذٰلِكَ قَوْلُهُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ) اوشبو سوز یعنی عزیر وعیسی‌نی خدایناك اوغلیدر دیمك یهود ونصارانك آغزلری ایله اینکان سوزلریدرکم آنلر اول سوز ایله خدای تعالی‌گه افترا قیلالر یا که آنلرنك اوشبو سوزلری معناسز بوش سوزدر وحقیقتی یوقدر (يُضَاهِئُونَ) اوخشاتالر آنلر اوزلرینك سوزلرن (قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ) آنلردن الگاری بولغان کافرلرنك سوزلرینه یعنی اوّلده‌گی عرب مشرکلری فرشته‌لرنی خدایناك قزلریدر دیورلر ایدی اوشبو یهود ونصارا هم شونلر کبی عیسی وعزیرنی خدایناك اوغلیدر دیوب ایته‌لر (قَاتَلَهُمُ اللّٰهُ) لعنت ایتسون خدای تعالی آنلرغه وآنلرنی رحمتندن یراق قیلسون (أَنَّى يُؤْفَكُونَ) نچوك دوندرلمش بولالر آنلر حق یولدن باطل یولغه وطوغری یولدن یوز دوندرالر (اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ) توتدیلر یهودیلر هم نصرانیلر اوزلرینك عالملرن وملالرن (وَرُهْبَانَهُمْ) هم عابدلرن توتدیلر (أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِ) معبودلر ایتوب خدای تعالی‌دن باشقه یعنی دین‌اشلرنده حرام وحلال قیلوطوغریسنده خدای‌تعالی‌نك سوزن قویوب اوزلرینك عالملری وعابدلری ایتکانچه اشلادیلر وآنلرغه ایاروب حرامنی حلال بلدیلر یا که اوزلرینك عالملرینه وعابدلرینه سجده قیلدیلر (وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ) دخی مریم اوغلی عیسی پیغمبرنی معبود ایتوب توتدیلر نصارالر (وَمَا أُمِرُوا) وحالانکه بیورلمادیلر آنلر هیچ برکتابده (إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلٰهًا وَاحِدًا) مگر بیورلدیلر عبادت قیلو برله بر بولغوچی خدایغه‌غنه وخدای تعالی اوزندن باشقه‌غه عبادت قیلودن آنلرنی طیدی (لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ) یوقدر هیچ بر معبود مگر اول خدای تعالی‌گنه‌در (سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ) پاك ومنزهدر اول خدای‌تعالی آنلر شرك کیلتوره تورغان نرسه‌دن وشریکی بولودن (يُرِيدُونَ) تلارلر یهودیلر هم نصرانیلر (أَنْ يُطْفِئُوا نُورَ اللّٰهِ) شونیکم سوندرسه‌لر آنلر الله تعالی‌نك نورن (بِأَفْوَاهِهِمْ) آغزلری برله یعنی حقلغی ظاهر بولغان قرآن‌نی یا که محمد علیه السلامنك

۲) حضرت امام اعظم فاشنده عرب مشرکلرندن باشقه مشرکلردن هم جزیه آلونور باری عرب مشرکلرندن گنه جزیه‌قبول ایتولماس اگر ایمان کیلتورماسه‌لر آنلرنی قتل ایدلور امام شافعی فاشنده جزیه کتابی کافرلردن یعنی یهود ونصارادن غنه آلنور باشقه کافرلردن قبول ایتولماس امام مالك فاشنده همه کافرلردن جزیه آلونور فقط مرتددن گنه آلونماس مرتددنی قتل ایدلور کاشفی

۳) عزیر علیه السلام یعقوب پیغمبر نسلندن ایدی نسبی اون‌دورت بابادە حضرت هارونغه توتاشور حق سبحانه وتعالی بنی اسرائیل قومینه بخت‌النصر اسملی بیك ظالم بر پادشاه‌نی مسلط قیلدی بخت‌النصر بنی اسرائیلغه چیکدن طش ظلم وجفالر قیلدی بیت المقدسنی خراب ایدوب آنداغی عابدلرنی وعالملرنی همه‌لرن اولتروب بتوردی توراتنی اوطقه یاقدی توراتنی کوکلدن بلوچیلر

پیغمبرلکینی * یاکه خدای تعالی نك بالادن پاك ومنزه بولوونی اوزلرینك یالغان سوزلری برله باطل ایتماکچی بولالر (ویابی الله) وتلاماس خدای تعالی (الا ان یتم نوره) مگر اوزینك نورن تمام قیلمافنی تلار یعنی اسلام دینن ظاهر واوستون قیلونی تلار (ولو کره الکافرون) اگرچه مکروه کورسه‌لرده ویاراتماسه‌لرده کافرلر بیت * چراغیرا که ایزدبر فروزد * هر آنکو پف کندریشش بسوزد یعنی خدای تعالی یاندرغان چراغنی هرکم سوندرماکچی بولوب آکا اورسه اوزینك صافالی کوبار چراغنی سوندره آلماس شونك کبی کفر اهلی هم نی قدر طرشسه‌لرده خدای تعالی دینن باطل ایته آلماسلر (هو الذی ارسل رسوله) اول خدای تعالی شول ذاتدرکم یباردی اوزینك رسولینی یعنی محمد علیه السلامنی (بالهدی) طوغری یولنی کورساتوچی بولغان قرآن برله (ودین الحق) هم درست وطوغری بولغوچی دین برله یعنی اسلام دیتی برله یباردی (لیظهره) تاکم ظاهر قیلسون وغالب ایتسون اوچون اسلام دینن (علی الدین کله) بارچه دینلر اوزرینه یعنی بارچه دینلرنی منسوخ قیلسون وبتورسون اوچون (ولو کره المشرکون) اگرچه مکروه کورسه‌لرده ویاراتماسه‌لرده مشرکلر اوشبو اشنی (یا ایها الذین امنوا) ای ایمان کیلتورگان کمسه‌لر (ان کثیرا من الاحبار والرهبان) درستلکده یهود ونصارانك ملالرندن هم عابد وزاهدلرندن کوبسی (لیأکلون) البته آشیلر (اموال الناس بالباطل) آدمیلرنك مالرن حقسزلق برله یعنی رشوت آلالر (ویصدون عن سبیل الله) هم منع قیلالر وطیالر آدمیلرنی خدای تعالی یولندن واسلام دینینه کرودن (والذین یکنزون الذهب) دخی شول کمسه‌لرکم حریصلق وصارانلقلرندن جیوب چاقلارلر آلتوننی (والفضة) هم کموشنی (ولاینفقونها) دخی نفقه ایتماسلر وبیرماسلر آنلر جیغان مالرن (فی سبیل الله) الله تعالی یولنده یعنی زکوة بیرماسلر وخدای تعالی صرف ایتارگه قوشقان اورنغه صرف ایتماسلر (فبشرهم بعذاب الیم) بس بشارت بیرگل یعنی خبر بیرگل سن آنلرغه رنجتکوچی عذاب برله مال جمع قیلوب زکوتن بیرماگان اوچون آنلرنك جزالری تموغ عذابی بولور (یوم یحمی علیها) شولکونده کم قزدرلمش بولور آنلرنك جیغان خزینه‌لری (فی نار جهنم) تموغ اوطنده (فتکوی بها جباههم) بس داغلندرلور وقزدروب باصلور شول تموغ اوطنده قزدرلغان آلتون وکموشلری ایله آنلرنك ماکلایلری یعنی دنیاده وقتلرنده فقیرلرگه چرایلرن صتوب قاراغانلقلری اوچون جیغان مالرن قزدروب ماکلایلرینه باصارلر (وجنوبهم)

نی برسنده ترك مالدرمادی یاش بالالرنی اسیر ایتوب آلدی عزیر علیه السلام اول وقتده باش ایدی اسیرلر آراسنده ایدی یاش بالا بولسه‌ده تورانتنی کوکلدن اوقور ایدی آنك بلگانن اعتبارغه آلمادیلر آنی اولترمادیلر بر آز وقتدن صوك عزیر بخت النصر قولندن خلاص بولوب بیت المقدس که بارورغه بولغه چقدی بولده بر قریه‌گه کیلوب یتکاندن خدای تعالی حضرت عزیرنی وفات ایتدردی اوزینك قدرة کاملسی ایله یوز یل مدتی اولوب یاتقانندن صوك ینه ترگزدی نتاك کم بقره سوره سنده ذکر ایدلدی عزیر علیه السلام ترلگانندن صوك اوزینك قومی آراسنه قایتدی اوّلده آنك عزیر ایکانینه اشانمادیلر عزیر تورانتنی کوکلدن اوقور ایدی سن اگر عزیر بولساك تورانتنی یزلرگه اوقوغل دیوب امتحان قیلدیلر عزیر تورانتنی اوقوب کورساتدی عزیر تورانتنی یازار ایدی سن هم یازغل دیدیلر حضرت عزیر بش بارماغینه بش دانه

دخی قابرغالری داغلندرلور یعنی مالدن فقیرلردن قزغانوب اوزلرینه گنه جیغانلری اوچون ایکی یاقداغی قابرغالرینه قزدروب باصارلر (وَظُهُورُهُمْ) هم آرقالری شول قزدرلغان آلتون وکموشلری ایله داغلندرلور صدقه صوراوچی فقیرگه آرقالری ایله تورغانلقلری اوچون اوشبو طریقه عذاب قیلغانده عذاب فرشته لری آنلرغه ایتورلر (هٰذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ) اوشبودر سز نڭ اوز نفسلرڭز اوچون جیوب صاقلاغان خزینه ڭز ومال لرڭز (فَذُوقُوا) بس طاتوڭز سز ای مال جیغان کمسه لر زکوة بیرمایانچه (مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ) خزینه قیلوب صاقلاغان نرسه ڭزڭ وبالن وعذابن کتاب اهلی معامله لرنده سنهٔ شمسیه نی اعتبار قیلورلر سنهٔ شمسیه اوچیوز آلتمش بیش کونده آلتی ساعتلر چاماسنه در سنهٔ قمریه اوچیوز ایللی دورت کونده سیگز ساعت چاماسنه در قویاش یلینه قاراغانده آی بلی اون بر تاولك کیمدر حق سبحانه وتعالی اسلام دینی نڭ عملارن سنهٔ قمریه آیلری ایله اعتبار ایتوله تورغان قیلدی هم سنهٔ قمریه نڭ صانن بیان ایدوب بیوردی (اِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ) درستلکده آیلرنڭ صانی (عِنْدَ اللّٰهِ) خدای تعالی قاشنده (اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا) اون ایکی آیدر (فِی كِتَابِ اللّٰهِ) الله تعالی نڭ کتابنده یعنی لوح المحفوضده یازلغاندر (یَوْمَ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ) کوکلرنی هم برنی یاراتقان کونده (مِنْهَا اَرْبَعَةٌ حُرُمٌ) اول اون ایکی آیدن دورتسی شهر حرام بولغان آیلردر اوچوسی توتاشدن ذوالقعده وذوالحجه هم محرم آیلریدر وبرسی آیرم رجب آییدر (ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ) اوشبودر طوغری بولغوچی دین ودرست بولغان حساب آیلر صانلنده (فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ اَنْفُسَكُمْ) بس ظاملق ایتماڭز اوز نفسلرڭزگه اوشبو شهر حرام بولغان دورت آیده حرام وگناه بولغان اشلرنی اشلامك ایله هم اوشبو حرمتلی آیلرنڭ حرمتلرن بوزو ایله حرام وگناه بولغان اشلرنی اشلامك بارچه آیلرده درست بولماسه ده اوشبو دورت آینی خاصلاب ذکر ایتماکی اوشبو آیلرده یامان اشنی اشلاو مسجد حرامده وحرم شریفده گناه قیلوشیکللی بیگراکده یامان وآرتوغراق عذابقه مستحق بولماق اوچوندر اوشبو شهر حرام بولغان آیلرده مشرکلر ایله صوغش قیلواوّلده حرام ایدی کوبراك علمآء صڭره حراملق منسوخ بولدی دیورلر (وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً) وصوغش قیلڭز سز ای مؤمنلر مشرکلر برله آنلرنڭ بارچه لری برله شهر حرام بولغان آیلرده هم باشقه آیلرده (كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً)

قلم توتوب همه سی ایله یازارایدی آنلرغه نوراتنی اوّلندن آخرینه قدر کوڭلدن یازوب بیردی آنلرینه شبهه لانمدیلر بزنڭ آرامزده توراتنڭ نسخه سی هیچده قالماغان توراتنی کوڭلدن بله تورغان کشی هم برده یوق اوشبو سن یازغان کتابنڭ تورات ایدکینی بزلر بلماسمز بلکه تورات توگلدر دیدیلر

آرالرندن برکمسه ایتدی من آنامدن ایشتدم آتام اوز اتاسندن ایشتکان بخت النصر وافعه سنده من توراتنی بر صاندقغه صالوب فلان طاونڭ تیشوکنده طاش آستونه یاشروب قویدم دیگان بوسوزنی ایشتکاچ آنلردن برجماعت شول کشی ایله باروب طاو تیشوکندن توراتنی طابوب آلوب قایتدیلر حضرت عزیر یازغان تورات ایله ایکی سن چاغشدروب قارادیلر برگنه حرفده هم تفاوت بولمادی اوشبونی کورگاچ حضرت عزیرنڭ عزیر ایدکینه اشاندیلر شوندن صوڭ بواشکه بیك عجبکه قالوب خدای تعالی عزیرنی یوز یل اولوب یاتقانندن صوڭ ترگزوب توراتنی آنڭ کوڭلینه صالدی بو عزیر البته خدایڭ اوغلیدر دیدیلر بعضیلر دیمشلردرکم رسول صلی الله علیه وسلم زمانندغی یهودلرنڭ بعضلری هم اوشبو سوزنی ایتورلر ایدی تفسیر حسینی

نتاكم آنلر صوغش فيلالر سزنك بارچه‌لركز برله (وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ) هم بلكز سز شونيكم الله تعالى تقوالق ايتكوچيلر وگناهدن صاقلانوچيلر برله‌در آنلرغه نصرت ويارديم قيلور حضرت ابراهيم عليه السلام ديننده شهر حرام بولغان دورت آيده صوغش قيلو حرام ايدى جاهليتده مشركلر هم اول آيلرده صوغشنى حرام بلورلر ايدى صكره عرب مشركلرينك كسب وعادت‌لرى بر قبيله ايكنچى قبيل ايله صوغشماق ومالرن طالاماق بولغانلقدن ذوالقعده ذوالحجه ومحرم آيلرنده اوچ آى توتاشدن اويرانگان عادتلرن اشلاماينچه صوغشندن طيولوب تورو آنلرغه بيك چيتن بولدى طارلاندىلر عاقبت حج موسمنده عرب مشركلرى مكه‌گه جيولغان وقتلرنده بنى كنانه قبيله‌سندن براو ندا قيلدى‌كم اى عرب قومى خداى تعالى اوشبو يل سزلرگه محرم آين حلال ايتدى وآنك حراملقينى صفر آينه كيچكدردى ديدى جيولغان خلق آنك سوزن قبول ايتديلر ايكنچى يلده ينه شول كمسه ندا قيلدى اوشبو يل خداى محرمنى حرام قيلدى صفرنى حلال قيلدى ديدى بعض وقتلرده صوغش آراسنده شهر حرام بولغان ياكا آى طوسه صوغشدن طيولا آلماينچه اول آينك حراملقينى آندن صوكغى آيعه كيچكدرورلر ايدى بر يلده دورت آى حرام بولسه كيراك فايسى آيلر بولسه‌ده يارار ايدى اوشبو اشنى نسى ديوب آطادىلر حق‌تعالى آنلرنك بواشلرى طوغريسنده آيت يبارديكم (إِنَّمَا النَّسِيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ) موندن باشقه توگلدركم نسى يعنى حرام بولغان آينك حراملغن ايكنچى آيغه كيچكدرو كافرلكنى آرتدرودر زيراكه خداى‌تعالى حرام ايتكان اشنى حلال بلماك اوزى كفردر مشركلرنك بواشلرى اوّلگى كفرلرى اوستونه كفر آرتدرودر (يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا) آزدرلمش بولورلر وضلالتكه توشارلر اوشبو عمل سببلى كافر بولغان كمسه‌لر اوّلگى آزغونلقلرى اوستونه (يُحِلُّونَهُ عَامًا) حلال بلورلر آنلر اوشبو اشنى بر يلده يعنى بر يلده حرام بولغان آينك حراملغن كيچكدرونى حلال كوروب حراملغن آندن صوكغى آيغه كيچكدرورلر (وَيُحَرِّمُونَهُ عَامًا) هم حرام قيلورلر اول اشنى بر يلده يعنى ايكنچى يلده اوّلگى يلده حلال ايتكان آيلرن ينه حرام ايتارلر حرام آينى حلال ايتكان يللرنده آنك اورنينه حلال آينى حرام قيلورلر (لِيُوَاطِئُوا) تاكم موافق ايتسونلر اوچون (عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ) خداى تعالى حرام قيلغان آيلرنك صانينه يعنى خداى‌تعالى بر يلده دورت آينى حرام قيلغان شوكا موافق بز هم دورت آينى حرام بلهمز تلاسه فايسى آيلر بولسون ديورلر (فَيُحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللَّهُ) بس حلال قيلورلر اول مشركلر الله تعالى حرام ايتكان نرسه‌نى يعنى خداى تعالى حرام

ایتکان آیلرنك صانینه موافق ایتهمز دیوب خدای حرام ایتکان آینی حلال
قیلورلر (زُيِّنَ لَهُمْ سُوءُ أَعْمَالِهِمْ) زینتلی ایتولدی یعنی شیطان زینتلی ایتوب
کورساندی اول مشرکلرگه آنلرنك یاوز عملارن (وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ)
وخدای تعالی طوغری یولنه کوندرماس کافرلر گروهینی منقولدرکم
هجرتنك توقزنچی یلنده رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلری اسلام لشکری
ایله تبوك صوغشینه چغارغه حاضرلاندیلر اولوقتده مدینه ده هوا بیك اسی ایدی اول
یلده قحطلق بولغانلغدن مدینه اهلی بیك چیتن لك ایله معیشت قیلالر ایدی صوغشقه
چغارغه فرمان بولغاچ صحابه لرنك بعضلری یول یراقلغندن هم دشمان لشکری کو بلکندن
واوزلرینك آزوق لری آزلغندن هم هوا بیك اسسی بولغانلغدن اوشبو سفرنی
آورسندیلر چغاسیلری کیلمادی حق تعالی دن آیت کیلدی کم (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا)
ای ایمان کیلتورگان کمسه لر (مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمُ) نی نرسه در سزلرگه کم هر فایچان
سزگه ایتولسه (انْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ) صوغشقه چغوکز سز خدای تعالی بولتده دیوب
(اثَّاقَلْتُمْ) آور ایدکز سز وبالقاولانوب میل ایتدکز (إِلَى الْأَرْضِ) یر صاری یعنی
صوغشقه چغارغه ایرندکز تورغان یرکزدن قوزغالاسکز کیلمادی یاکه یر صاری میل
ایتدکزدن مراد ایگونلك یرلرکزنی هم بمش باچه لرکزنی قالدروب کیته سکز کیلمادی
دیمکدر (أَرَضِيتُمْ بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا) ایا راضی بولدکزمو سز وخوشلاندکزمو دنیا ترکلکی
برله (مِنَ الْآخِرَةِ) آخرت اورنینه یعنی آخرت سعادتی برابرینه دنیا ترکلکن اختیار
ایتدکزمو (فَمَا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا) بس تو گلدر اوشبو دنیا ترکلکی نك متاعی
واسبابلری (فِي الْآخِرَةِ) آخرت دولتی قاشنده (إِلَّا قَلِيلٌ) مگر آزغنه در کم هیچده
اعتبار ایتارلك تو گلدر (لَا تَنْفِرُوا) اگر چقماساکز سز خدای تعالی بیورغان صوغشقه
ای مؤمنلر (يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا) عذاب قیلور خدای تعالی سزنی رنجتکوچی عذاب
برله یعنی دشمانکزنی سزگه غالب قیلور یاکه باشقه بر سبب ایله سزنی هلاك قیلور
(وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ) هم آلشدرور وکیلتورور سزنك اورنکزغه سزگه باشقه
بولغان بر گروهنی کم آنلر خدای تعالی نك فرمانینه بوی صونغوچیلر بولورلر
(وَلَا تَضُرُّوهُ شَيْئًا) وزیان ایرشدره آلماس سز خدای تعالی گه سزلر هیچ بر نرسه ده
یاکه آنك رسولینه زیان ایرشدره آلماس سزکم خدای تعالی اوزی آنی صاقلاوچیدر
(وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) وخدای تعالی بارچه نرسه اوزرینه کوچی یتکوچیدر
(إِلَّا تَنْصُرُوهُ) اگر سز یاردم ایتماسا کز خدای تعالی نك پیغمبرینه یعنی محمد علیه

السلامغه (فقد نصره الله) بس تحقیق یاردم ایتدی آکا الله تعالی اونکان زمانده شونك کبی کیل‌چکده هم البته نصرت ویاردم قیلور (اذ اخرجه الذین کفروا) شول وقتده‌کم چغارماقچی بولدیلر کافرلر آنی مکه‌دن وخدای تعالی آکاچغارغه اذن بیردی (ثانی اثنین) ایکی کمسه‌نك ایکنچی‌سی بولغان حالنده یعنی مکه‌دن مدینه‌گه هجرت ایتکانده بولده اولحضرت صلی‌الله علیه وسلم ابو بکر صدیق ایله ایکیسی (اذهما فی الغار) شولوقتده‌کم آنلر هر ایکیسی غارده‌ایدیلر اول‌غارثور طاوینك‌یوقاریسنده‌در اولحضرت صلی الله علیه وسلم ربیع‌الاوّل آیی‌نك اوّلنده پنجشنبه کیچه‌سی مکه شهرندن حضرت ابو بکرنك یوزطندن آنك آنا توه‌سینه آطلانوب ایکیسی برگه یولغه چقدیلر مذکور غار طرفینه یونالدیلر اول تونی شول غارده اوتکاردیلر ایکنچی کون مشرکار آنلرنی ازلاب غارنك آغزینه‌چه کیلدیلر حق‌تعالی‌نك قدرتی ایله اول غارنك آغزینه‌اورمه کوچ‌اویا یاصاب‌هم شونك‌بانداغی آغاچقه‌کوگارچن اویالاب یمورفالر صالغان ایدی‌مشرکلر شونلرنی کورگاچ‌موندا کشی آیاق‌باصقانی یوق ایکان دیوب کیری دوندیلر غارنك اچینه قارامادیلر شولوقتده غار اچنده ابو بکر صدیق رضی‌الله عنه اولحضرت صلی‌الله علیه وسلمگه ایتدی یا رسول‌الله اگر بو مشرکلرنك برسی اوزینك آیاغی آستونه قاراسه هیچ شکسز بزنی کورەچکدر اولحضرت جواب بیردیلرکم ای ابو بکر ایکی کشی‌نك اوچونچی‌سی‌الله تعالی‌بولسه سنك اول ایکی کشی حقنده گمانك نچوکدر الله تعالی‌اوزی ضافلاماسمو حق‌سبحانه وتعالی اوشبو حالدن خبر بیروب بیورورکم (اذ یقول لصاحبه) شولوقتکم ایتور ایدی پیغمبر علیه‌السلام اوزینك یولداشی ابو بکر صدیقغه (لا تحزن ان الله معنا) سن قایغورماغل درستلکده الله تعالی بزنك ایله برگه‌در اول بزگه یاردم بیرور وبزنی دشماندن صافلار (فانزل الله) بس ایندردی خدای تعالی (سکینته علیه) کوکل‌لرنك سکون وقرارینه سبب بولغان رحمتن پیغمبر علیه‌السلام اوزرینه‌یعنی آنلرنك کوکل‌لرندن قورقولرن کیتاردی وطنچلاندردی (وایده) هم برکتدی خدای تعالی پیغمبر علیه‌السلامنی وآکا قوت بیردی (بجنود لم تروها) شوندای لشکرلر برله کم سز کورمادکز آنلرنی یعنی اولحضرتنی مشرکلردن صافلاو اوچون فرشته‌لر بیارەدی یا که بدر واحزاب هم حنین صوغشلرنده ایندرلگان فرشته‌لردر (وجعل) دخی قیلدی خدای تعالی (کلمة الذین کفروا السفلی) کافرلرنك سوزلرن توبان (وکلمة الله) وخدای تعالی‌نك کلمه‌سی (هی العلیا) اولغنه‌در یوقاریراق یعنی اسلام وتوحید یوقاری هم اوستوندر کفر وشرك توبان وآستده‌در (والله عزیز حکیم) وخدای

تعالی غالبدرکم اهل اسلامنی عزیز قیلور دانا وحکمت ایاسیدر اوز حکمتی بوینچه مشرکلرنی خور قیلور (۱) (انفروا) چغوکز سز ای مؤمنلر تبوك صوغشینه (خفافاً وثقالاً) یکل یوکلیلر هم آغر یوکلیلر بولغانکز حالده خفاف وثقالنك تفسیرنده نچه قول باردر مراد آطلی لرکز هم جیاولی لرکز صوغشقه چغوکز دیمکدر یا که یاشلرکز هم قارتلرکز چغوکز یا که بایلرکزده فقیرلرکزده یا که قورالللی لر هم قورالسزلرده یا که خاتونلی لرکزده هم اویلانماگان یکنلرکزده همه لرکز چغوکز دیمکدر اسباب النزولده مذکوردرکم بعضیلر صوغشقه بارساق اشلرمز توقتالور ومال لرمز یوغالور دیوب تبوك صوغشندن تخلف قیلوب قالماقچی بولغانلر ایدی حق تعالی آنلرنك عذرلرن قبول ایتمادی وبیوردیکم مال جمع قیلماغان یکل یوکلیلرکز هم مالللری کوب بولغان آغر یوکلی لرکزده صوغشقه چغوکز (وجاهدوا) هم صوغش قیلکز (باموالکم وانفسکم) مال لرکز ایله هم نفسلرکز ایله (فی سبیل الله) الله تعالی یولنده (ذلکم خیر لکم) اوشبو صوغشقه چغووکز وصوغش قیلووکز یخشیراقدر سزنك اوچون تخلف قیلوب چغمی قالودن (ان کنتم تعلمون) اگر سز بلور بولساکز جهادنك فضیلتلرن هم اجر وثوابلرن وتخلف قیلونك ضرر وعذابن رسول اکرم صلی الله علیه وسلم خلقنی تبوك صوغشینه چغارغه دعوت ایتکاچ آنلر اوچکه آیرلدیلر ر جماعت فی الحال فرمانغه بوی صونوب صوغشقه باروزغه حاضرلاندیلر آنلر مهاجرین وانصارنك اولوغلری ایدیلر وبر جماعت نفسلرینه صوغشقه چغو آغر بولوب چغاسیلری کیلماسه ده خدای تعالی نك فرمانن هم رسول الله نك حکمن اوز نفسلری آرزوسندن آرتوغراق کوروب چغونی اختیار ایتدیلر آنلر صحابه لرنك فقیرلری وضعیفلری ایدیلر وبر جماعت صوغشقه بارماینچه ایولرمزده قالور ایدك دیوب رسول صلی الله علیه وسلمدن رخصت صورادیلر آنلر منافقلر ایدیلر شول منافقلر طوغریسنده آیت کیلدی کم (لو کان عرضاً قریباً) اگر بولسه ایدی سن آنلرنی آنك صاری دعوت ایتکان نرسه حاصل بولووی یاقن بولغان دنیامالی (وسفراً قاصداً) هم یکل واوکفایلی سفر بولسه ایدی (لاتبعوك) البته ایارورلر ایدی آنلر سکا یعنی اگر سن اول منافقلرنی مال حاصل بولا تورغان اورنغه هم یکل ومشقتسز بولغان سفرکه چغارغه اوندا ساك ایدی آنلر البته سنك سوزکنی طکللرلر ایدی وسکا ایاروب اول سفرکه چغارلر ایدی دنیا مالی طمعسی ایله اول اشده سکا اطاعت ایتارلر ایدی (ولکن بعدت علیهم الشقة) ولکن یراق بولدی آنلر اوزرینه بارا تورغان یول کم محنت ومشقتلر کوروب بارورغه کراك شول سببلی آنلرنك چغاسیلری

۱) تبوك صوغشی قصه سی نك اورتاسنده اوشبو غزوه واقعه سن ذکر ایتمکی مؤمنلرکه تنبیه درکم اگر سزلر صوغش اشلرنده پیغمبرکه یاردم ایتماساکز وصوغشقه چقماساکزده خدای تعالی آنی دشمانلردن صاقلار نتاکم غارده اولحضرت ابوبکر صدیق ایله ایکی سی گنه ایدیلر قریش اولوغلرنی همه لری آنی قصد ایتوب هلاك ایتماکچی بولغانلر ایدی شولوقتده خدای تعالی آنی صاقلادی اورماکوچ هم کوگارچن کبی ضعیف مخلوقلرنی سبب ایدوب آنی دشمانلردن قوتقاردی کاشفی

کیلمی تخلف قیلالر (وَسَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ). وتیزدرکم آنط ایتارلر اول منافقلر خدای تعالی اسمی برله اوشبو خبر قرآن‌نك معجزه‌لرندن درکم اشنك واقع بولمافندن الگاری خبر بیره‌در هر قایچان سن تبوك صوغشندن مدینه‌گه قایتساك صوغشدن تخلف ایتوب قالغان منافقلر سنك حضورگا اعتذار اوچون کیلوب الله تعالی اسمی ایل آنط ایتوب ایتورلرکم (لَوِ اسْتَطَعْنَا) اگر قادر بولساق ایدی بز وکوجیمز یتسه ایدی صوغشقه چغارغه وسفر قیلورغه (لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ) البته چغار ایدکبز اوشبو صوغشقه سزنك ایل بر گه وتخلف ایتماس ایدك (يُهْلِكُونَ أَنْفُسَهُمْ) هلاك قیلالر اول منافقلر اوزلرن اوشبو یالغانغه آنط ایتولری سببلی یعنی اوزلرن عذابقه مستحق ایته‌لر (وَاللّٰهُ يَعْلَمُ) وخدای تعالی بلور (إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ) درستلکنه اول منافقلر یالغان ایتکو چیلردر (عَفَا اللّٰهُ عَنْكَ) عفو قیلسون خدای تعالی سندن ای محمد علیه السلام (١) (لِمَ أَذِنْتَ لَهُمْ) نی اوچون رخصت بیردك سن آنلرغه صوغشدن تخلف ایتوب ایولرنده قالورغه و آنلرنك یالغان حیل‌لرن وعذرلرن قبول ایتدك یعنی آشوغوب رخصت بیرماسکه کراك ایدی (حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكَ) تاکم ظاهر بولغانغه‌چه وبلونگانگه‌چه سگا (الَّذِينَ صَدَقُوا) طوغری ودرست ایتکان کمسه‌لر (وَتَعْلَمَ الْكَاذِبِينَ) هم سنك بلگانك گه‌چه یالغان ایتکو چیلرنی یعنی کم‌نك صوغشقه بارمی قالور اوچون کورساتکان عذری درست وسوزی طوغری ایکانن هم کمنك هیچده عذری بولماینچه حیل قیلوب یالغاندن منم عذرم بار دیوب ایتکانن آچق بلگانك گه‌چه نی اوچون آنلرغه صوغشدن قالورغه رخصت بیردك (لَا يَسْتَأْذِنُكَ) سندن اذن ورخصت صوراماسلر (الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ) شول کمسه‌لرکم ایمان کیلتوردیلر وچن اشانو برله اشاندیلر خدای تعالی گه (وَالْيَوْمِ الْآخِرِ) هم آخرت کونینه (أَنْ يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ) اوزلرینك مال‌لری هم جانلری برله صوغش قیلودن تخلف ایتوب قالورغه یعنی ایمانلری درست بولغان کمسه‌لرنی صوغشقه چغارغه چاقرساك آنلر البته هیچ توقفسز قبول قیلورلر وصوغشدن تخلف ایتوب ایولرمزده قالیق دیوب سندن رخصت صوراماسلر (وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ) وخدای تعالی بلگوچیدر فرمانینه خلافلق ایتودن صاقلانوچیلرنی (إِنَّمَا يَسْتَأْذِنُكَ) موندن باشقه توگلدرکم سندن رخصت صورارلر صوغشدن قالو اوچون (الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ) شول کمسه‌لرکم ایمان کیلتورماسلر وچن اشانو برله اشانماسلر خدای تعلی گه (وَالْيَوْمِ الْآخِرِ) هم آخرت کونینه (وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ) دخی شك که توشکاندر آنلرنك کوکللری یعنی اسلام دینی‌نك حقلغنده کوکل‌لرنده شك وشبهه‌لری

١) اوشبو جمله دعادر حق تعالی اوزینك پیغمبرینه الله سندن عفو قیلسون دیوب دعا قیلغاندر آندن مقصود تعظیم وتکریمدر نتاکم آدمیلر عرفنده شولای عفو ورحمت ایله دعا قیلالر وبعضیلردیمشلردر کم رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلری بعض کمسه‌لرگه تبوك صوغشندن تخلف ایتوب قالورغه رخصت بیردی خدای تعالی اوشبو کیم چیلکنی آندن عفو قیلدی وکیچدی اول تقدیرده بوجمله خبر بولور خدای سندن عفو قیلدی دیوب خبر بیرور حسینی

بـاردر (فهم فی ریبهم یترددون) بس آنلر اوزلرینك شك‌لرنده حیران بولوب آپدراب تورورلر اشانورغه‌ده اشانماسقه‌ده بلماسلر اول کمسه‌لر منافقلردر صوغشقه بارورغه آورسنوب تورلی یالغان عذرلر کورساتوب صوغشدن قالورغه اجازت صورارلر (ولو ارادوا الخروج) واگر تلاسه‌لر ایدی اول منافقلر صوغشقه چغونی سزنك برله (لاعدوا له عدة) البته حاضرلرلر ایدی آنلر صوغش اوچون کراك بولغان نرسه‌لرنی واسبابلرنی هم آکا کوچلری یتار ایدی تخلف قیلولری کوچلری یتماگانلکدن توگل (ولکن کره الله انبعاثهم) ولکن مکروه کوردی وسویمادی خدای تعالی آنلرنك دین اشنده قوبارلماقلرن وخدای یولنده صوغشقه چغولرن (فثبطهم) بس منع قیلدی وتوقتاتدی خدای تعالی آنلرنی صوغشقه چغودن هم آنلرنك کوکل‌لرینه قورقو ویالقاولق صالدی (وقیل اقعدوا مع القاعدین) هم ایتولدی آنلرغه اولطورکزمسز ای منافقلر ایولرکزده اولطورغوچیلر ایله برگه‌دیوب یعنی خاتونلر وصبی بالالر هم آورولر ایله برگه ایولرکزده اولطوروب قالکز صوغشقه چغونی تلاماسا کز منافقلردن عبدالله بن ابی اوزینك یولداشلری ایله تبوك صوغشینه چقغوچیلر آرطندن یولغه چقغان ایدی برایکی منزل بارغاندن صوك فکرلری آلشنوب کیری قایتوب کیتدیلر آنلرنك قایتوب کیتولری رسول صلی الله علیه وسلمگه ایشتولکاچ اولحضرت بیوردیلرکم اگر اول عبدالله بن ابی‌ده برخیر بولسه ایدی بزنك ایله برگه بارورایدی آنك کیری قایتوب کیتکانینه شادلانوکز شرندن خلاص بولدکز دیدیلر اولحضرتنك سوزلرینه موافق حق تعالی آیت یباردی‌کم (لوخرجوا فیکم) اگر چقغان بولسه‌لر ایدی ایدی اول منافقلر صوغشقه سزنك آراکزده برگه (ما زادوکم الاخبالا) آرتدرماسلر ایدی آنلر سزگه مگر بر بوزوقلقنی هم مکر وخیانتنی‌غنه آرتدرورلر ایدی آنلردن زیان‌غنه کورور ایدکز (ولاوضعوا خلالکم) هم طرشوب یورورلر ایدی آنلر سزنك آراکزده سوز یورتو هم ایکی کشی آراسن بوزوکبی یامانلقلر برله (یبغونکم الفتنة) استارلر ایدی سزنك اوچون فتنه وفسادنی یعنی سزنك آراکزغه نزاع وخلافلق صالوب بربرکزدن آیرورغه طرشورلر ایدی یاکه رومیلر ایله صوغش قیلودن سزنی قورقتورلر ایدی تبوك صوغشی روم خلقینه قارشی ایدی (وفیکم سماعون لهم) وسزنك آراکزده اول منافقلرنك جاسوس‌لری وخفیه‌لری باردرکم سزنك سویلاشکان سوزلرکزنی آنلرغه یتشدروب تورورلر (والله علیم بالظالمین) وخدای تعالی

بلکو چیدر ظالملرنی یعنی منافقلرنی (لَقَدِ ابْتَغَوُا الْفِتْنَةَ) تحقیق استادیلر اول منافقلر فتنه‌نی یعنی مؤمنلرنك آراسینه خلافلق وتفرقه صالورغه طرشدیلر (مِنْ قَبْلُ) اوشبو تبوك صوغشندن الگاری احد صوغشنده‌کم صوغشقه چقغاندن صوك مؤمنلرنی طاشلاب کیری قایتوب کیتدیلر هم خندق صوغشنده خلقنی اغوا قیلدیلر (وَقَلَّبُوا لَكَ الْأُمُورَ) هم ایلاندردیلر سنك اوچون اشلرنی یعنی سنك اشلرکنی باطل قیلو اوچون تورلی مکرلر وحیله‌لر توزدیلر (حَتَّى جَاءَ الْحَقُّ) تاکم کیلدی حقلق وطوغریلق (وَظَهَرَ أَمْرُ اللهِ) هم غالب بولدی خدای تعالی‌نك اشی آنلرنك توزغان حیله‌لرینه وخدای تعالی مؤمنلرگه یاردم ایتدی (وَهُمْ كَارِهُونَ) وآنلر یعنی منافقلر مکروه کورگوچیلردر وسویماسلر مؤمنلرگه نصرت ویاردم بولونی (وَمِنْهُم مَّن يَقُولُ) وآنلردن یعنی منافقلر جمله‌سندن باردر شول کمسه‌کم ایتور (ائْذَن لِّي وَلَا تَفْتِنِّي) رخصت بیرگل‌سن مکا صوغشدن قالوغه ومنی فتنه‌گه صالماغل‌دیوب (أَلَا فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُوا) آگاه بولکز وبلکزکم اول منافقلر اوزلری فتنه‌گه توشکانلردر نفاقلری ظاهر بولو سببی اوشبو اشلری ایله (وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ) ودرستلکده تموغ چولغاب آلغوچیدر کافرلرنی یعنی تموغغه کروگه سبب بولغان اشلرنی همیشه اشلاب تورورلر (إِن تُصِبْكَ حَسَنَةٌ) اگر ایرشسه سکا ای محمد علیه السلام بریخشیلق یعنی برار صوغشنده دشمانلرغه غالب بولوب قولکزغه غنیمت مال کرسه نتاکم بدر صوغشنده بولدی (تَسُؤْهُمْ) قایغولی قیلور اول منافقلرنی سزگه یخشیلق وشادلق ایرشماکی اوچون بیك کونلاشولرندن وحسدلرندن قایغورورلر (وَإِن تُصِبْكَ مُصِيبَةٌ) واگر ایرشسه سکا برقایغو یعنی برار صوغشنده دشمانلر طرفندن جراحت وصنقلق ایرشسه نتاکم احده شولای بولدی (يَقُولُوا) ایته‌لر اول منافقلر سکا قایغو ایرشکانن کورگاچ (قَدْ أَخَذْنَا أَمْرَنَا مِن قَبْلُ) تحقیق توندقبز اوزمزنك اشیمزنی احتیاط وصاقلانو برله موندن الگاری یعنی بزاوّلدن احتیاط برله اش قیلدق وصاقلاندق اوشبو صوغشقه چقمادق آخری اوکنمایسز بولاچاغن سیزدك دیورلر (وَيَتَوَلَّوا وَّهُمْ فَرِحُونَ) هم قایتورلر آنلر اوزلرینك مجلسلرندن شادلانغوچیلر بولغانلری حالده سزگه قایغو ایرشکانینه واورلری سلامت قالولرینه (قُل) ایتکل‌سن ای محمد علیه السلام (لَّن يُصِيبَنَا) البته ایرشماس بزلرگه (إِلَّا مَا كَتَبَ اللهُ لَنَا) مگر خدای تعالی لوح المحفوظده یازغان نرسه‌گنه ایرشور هر نرسه

ایرشسه آنك تقدیری بوینچه ایرشور (هُوَ مَوْلٰینَا) اول خدای تعالی بزنك اشلرمزنی توزگوچیمز در (وَعَلَی اللّٰهِ فَلْیَتَوَکَّلِ الْمُؤْمِنُونَ) هم خدای تعالی اوزرینه گنه‌کرا کدرکم توکل قیلسونلر مؤمنلر تا کم مرادلری حاصل بولور (قُلْ) ایا کل‌سن ای محمد علیه السلام منافقلرغه (هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَآ) ایا سز کوز توتاسزمو وکوتوب توراسزمو بزلرگه یعنی کوتوب تورمیسز (اِلَّآ اِحْدَی الْحُسْنَیَیْنِ) مگر کوتاسز وکوز توتاسز ایکی یخشی اشنك برسینی یعنی بزلر خدای تعالی‌نك فرمانی بوینچه صوغشقه چقساق بزلرگه ایکی یخشی اشنك برسی بولمی قالماس یا ایسه ظفر ونصرت بولور غالب کیلورمز یا ایسه اولتورلوب شهید بولورمز سلامت قالساق غازی بولوب اجر وثواب‌لرغه مستحق بولورمز اولتورلساك شهیدلك سعادتینه ایرشورمز (وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِکُمْ) وبزلر کوتوب تورامز سزگه (اَنْ یُصِیبَکُمُ اللّٰهُ بِعَذَابٍ مِنْ عِنْدِهِ) ایرشدرماکینی خدای تعالی سزلرگه اوز قاشندن برعذابنی (اَوْ بِاَیْدِینَا) یا ایسه بزنك قول‌لرمز ایله سزلرگه برعذاب ایرشدرماکینی یعنی خدای تعالی اوزی بر عذاب یباروب سزنی هلاك قیلور یا ایسه بزلر اوز قول‌لرمز ایله سزنی اولتورورمز بز شونی کوتامز (فَتَرَبَّصُوٓا) بس منتظر بولکز وکوتوکز سز ای منافقلر بزنك اوچون کوته تورغانکزنی (اِنَّا مَعَکُمْ مُتَرَبِّصُونَ) درستلکده بز هم سزنك ایله برگه کوتکوچیلرمز تبوك واقعه‌سنده منافقلردن جند بن قیس اواحضرت صلی الله علیه وسلمگه کیلوب ایتدی یا رسول الله مکا اوشبو صوغشقه چقمی قالورغه اجازت بیرگل روم ولایتینه صوغشقه بارو مکا بیك چیتن درمن صوغشقه چغواورنینه اوزمنك مالیمدن اسلام لشکرینه نفقه بیرایم مالیم ایله یاردم ایتایم دیدی حق تعالی‌دن آیت کیلدیکم (قُلْ) ایتکل ای محمد علیه‌السلام منافقلرغه (اَنْفِقُوا طَوْعًا) نفقه بیرکزسز مالکزنی صوغش اوچون اختیارکز ورغبتکز ایله اوزکز تلاب (اَوْ کَرْهًا) یا ایسه بیرکز کوچلانوب تلاماینچه یعنی کراك اوز ایرکلکز ایله سویوب بیرکز وکراك ایرکسز کوچلانوب کنه بیرکز هر ایکیسی برابردر (لَنْ یُتَقَبَّلَ مِنْکُمْ) هرگز قبول ایتولماس بیرگان نفقه‌لرکز سزلردن (اِنَّکُمْ کُنْتُمْ قَوْمًا فَاسِقِینَ) درستلکده سز بولدکز فاسق گروهلر واسلام دائره‌سندن طشقه چقغوچیلر شوتك اوچون بیرگان نفقه‌لرکز مقبول بولماس (وَمَا مَنَعَهُمْ) وطیمادی اول منافقلرنی (اَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ) آنلرنك بیرگان نفقه‌لری قبول ایتولودن (اِلَّآ اَنَّهُمْ کَفَرُوا بِاللّٰهِ وَبِرَسُولِهِ) مگر شول نرسه طیدی کم آنلر کافر بولدیلر وفارشدیلر خدای تعالی گه هم آنك رسولینه (وَلَا یَاْتُونَ الصَّلٰوةَ)

هم کیلمیلر آنلر جماعت نمازینه (اِلَّا وَهُمْ كُسَالَىٰ) مگر کیلهلر وحالانکه آنلر یالقاولردر یعنی یالقاولانوب کیلاسیلری کیلماینچه گنه کیلهلر (وَلَا يُنفِقُونَ) دخی نفقه بیرمیلر آنلر مالهلرندن خدای تعالی بولنده (اِلَّا وَهُمْ كَارِهُونَ) مگر نفقه بیرالر وحالانکه آنلر اوزلری مکر وهکوروچیلردر یعنی بیرسهلرده سویوب بیرمیلر ایرکسز بولوبقنه بیرالر زیراکه نفقه بیرودن ثواب امید ایتماسلر وعذابدن قورقماسلر (فَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ) بس عجبکه قالدرماسون سنی ای محمد علیه السلام اول منافقلرنك مالهلری خطاب رسول صلی الله علیه وسلمگه بولسهده مراد امتلریدر یعنی منافقلرنك دنیاده مالهری کوب بولماقینه سزلر عجبکه قالماکز ای مؤمنلر (وَلَا اَوْلَادُهُمْ) دخی آنلرنك بالالریده سزنی عجبکه قالدرماسون زیراکه مالنك هم بالالرنك کوب بولماقی آنلر اوچون وبال وزیاندر (اِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ) موندن باشقه توگلدرکم تلار خدای تعالی (لِيُعَذِّبَهُم بِهَا) اول منافقلرنی عذاب قیلونی شول مالهری هم بالالری سببلی (فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا) دنیا ترکلکنده زیراکه مالنی جمع قیلو اوچون هم صاقلاو اوچون کوب مشقتلر طارتورلر هم بالالری سببلی کوب عذابلانورلر محنت وقایغولر کورورلر (وَتَزْهَقَ اَنفُسُهُمْ) دخی تلار خدای تعالی آنلرنك جانلری چغوون قاطیلق واغرلق برله (وَهُمْ كَافِرُونَ) وحالانکه آنلر کافرلردریعنی اولگان وقتلرنده کافر حالهرنده دنیادن کیتارلر مالهری وبالالری آنلرغه فائده بیرماس بس سزلر آنلرنك دولتلرینه وبالالری کوبلکینه قزقماکز (وَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ) وآنط ایتارلر اول منافقلر خدای تعالی اسمی برله شویله دیوبکم (اِنَّهُمْ لَمِنكُمْ) درست لکده آنلر سزنك جملهکزدندر یعنی بزهم سزنك شکللی اسلام دیننده مز مسلمانلرمزدیوب آنط ایتارلر (وَمَا هُم مِّنكُمْ) وتوگلدر آنلر سزدن زیراکه طشلرندن ایمان کیلتورگان بولسهلرده اچلرندن کافرلردر کوکللرندن اسلام دینینه اشانماسلر (وَلٰكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرَقُونَ) ولکن آنلر قورقا تورغان گروهلردر سزلردن یعنی سزنك آنلرنی اولتوماکزدن واسیر ایتماکزدن قورقالر شونك اوچون اوزلرن مسلمان ایتوب کورسانهلر وکافرلك لرن یاشورالر (لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَأً) اگر طاپسهلر اول منافقلر برصغونا تورغان اورنی یعنی سزدن اوزلرن صاقلاو اوچون برقلعه وحصار یاکه بیوك طاوباشی یاکه دینگز اوستونده گی آطاو کبی صغونا چق یرنی طاپسهلر ایدی (اَوْ مَغَارَاتٍ) یاایسه مغارهلر وطاو تیشوکلری طاپسهلر قاچوب یاتورغه (اَوْ مُدَّخَلًا) یا ایسه اوزلری کرورلك بر تیشوك طاپسهلر برده (لَوَلَّوْا اِلَيْهِ) البته یونالورلر آنلر اول اورنغه سزدن

قورقولرندن (وَهُمْ يَجْمَحُونَ) وآنلر آشوغورلر ویوکورب بارورلر یعنی سزدن قاچوب قورتلو اوچون برصغوناچق یر طاپسه‌لر ایدی البته هیچده توقف ایتماینچه شول یرگه یوکوروورلر ایدی لکن آندین اورننی طابا آلمیلر شونك اوچون ایرکسزگنه سزنك آراکزده تورالر (وَمِنْهُمْ مَنْ يَلْمِزُكَ فِى الصَّدَقَاتِ) ومنافقلردن باردر شول کمسه‌کم عیبلار سنی ای محمد علیه السلام جیولغان صدقه‌لرنی تقسیم ایتووك طوغریسنده (فَاِنْ اُعْطُوا مِنْهَا) بس اگر بیرلسه آنلرنك اوزلرینه شول صدقه مالندن اوزلری تلاگان قدر (رَضُوا) راضی بولالر اول منافقلر سنك تقسیم قیلووڭا (وَاِنْ لَمْ يُعْطَوْا مِنْهَا) واگر بیرلماسه آنلرغه صدقه مالندن اوزلری تلاگانچه (اِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ) شول وقتده آنلر آچولانالر وراضی بولمیلر سنك بولوب بیرماکڭا (وَلَوْ اَنَّهُمْ رَضُوا) واگر اول منافقلر راضی بولسه‌لر ایدی (مَآ اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ) آنلرغه خدای تعالی هم آنك رسولی بیرگان نرسه‌گه صدقه وغنیمت مالللرندن (وَقَالُوا) هم ایتسه‌لر ایدی آنلر (حَسْبُنَا اللّٰهُ) کفایه قیلور ویتار بزگه خدای تعالی‌نك فضلی ورحمتی (سَيُؤْتِينَا اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ) تیزدرکم بیرور بزگه خدای تعالی اوز فضلندن ومیسر قیلور ایکنچی غنیمتنی (وَرَسُولُهُ) هم آنك رسولی پیغمبر علیه السلام بزگه بیرور اوشبو بیرگانندن کوبراك ایتوب (اِنَّآ اِلَى اللّٰهِ رَاغِبُونَ) درستلکده بز الله تعالی صاری رغبت ایتکوچیلرمز وآندن غنه امید قیلامز دیوب ایتسه‌لر ایدی البته آنلرنك اوزلری اوچون یخشیراق وفائده‌لیراق بولور ایدی موندن صوڭ صدقه‌نك مصرفلرن وکملرگه بیرو تیوش ایکانن بیان ایدوب بیورورکم (اِنَّمَا الصَّدَقَاتُ) موندن باشقه توگلدرکم صدقه‌لر یعنی واجب صدقه وزکوة نی بیرلور (لِلْفُقَرَآءِ) فقیرلرگه (وَالْمَسَاكِينِ) هم هیچ نرسه‌سی بولماغان مسکینلرگه (وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا) هم صدقه عامللرینه یعنی پادشاه طرفندن زکوة وعشر جیار اوچون قویولغان کشیلرگه بیرلور (وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ) دخی کوڭللری الفتلاندرلگان کمسه‌لرگه یعنی ایمان کیلتورگان بولسه‌لرده کوڭللرنده اسلام دینی محکم قرارلانماغان کمسه‌لرگه آنلرنك کوڭللرن الفتلاندرو اوچون واسلام دینینه محبت باغلاسونلر اوچون جیولغان زکوة وصدقه مالندن بیرلور اسلامنك اوّلنده شوندای کمسه‌لرگه اوزلری بای بولسه‌لرده زکوة بیرماك درست ایدی (وَفِى الرِّقَابِ) دخی مویننلرنی قللقدن آزاد قیلو توغریسنده زکوة مالندن بیرلور یعنی خواجه‌سی بر مقدار مال طابوب کیلتورسه آزاد ایتماکچی بولوب قولینه یازو بیرگان مکاتب قلغه آنی قللقدن آزاد قیلو اوچون زکوة مالندن

الجزء الحادی عشر ۱۱

بیرلر (وَالْغَارِمِينَ) هم بورچلی بولغان کمسه‌لرگه بیرلور بورچدن قوتولدرماق
اوچون (وفی سبیل الله) دخی خدای تعالی یولنده صرف ایتولور یعنی صوغشقه
بارو چی غازیلرگه زکوة مالندن صرف ایتولور بعضیلر کوپرور باطللر بنا ایتو کبی هر
بر خدای تعالی یولنده بولغان خیراتدن عامدر دیمشلر (۱) (وَابْنِ السَّبِيلِ) هم یولده
آچه‌سی بتوب محتاج بولوب قالغان بولاوچیغه بیرلور اوشبو ذکر ایتولگان مصرفلرغه
زکوة وصدقه‌لرنی بیرونی فرض قیلدی خدای تعالی (فَرِيضَةً مِنَ اللهِ) فرض قیلماق کم
ثابت‌در خدای تعالی طرفندن (وَاللهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ) وخدای تعالی بلگوچیدر صدقه‌غه
مستحقلـرنی حکمت ایاسیدرکم اوز حکمتی بوینچه تیوشلی روشچه تقسیم قیلور
روایت ایدلمشدرکم منافقلرنك یاوزلری اولحضرت صلی الله علیه وسلمنك ارطلرنده
ادبسزلك قیلوب اول حضرت حقنده تیوش‌سز سوزلر سویلارلر ایدی برسی آنلرغه
ایتدی اگر سزنك اوشبو سوزلرکز محمد علیه السلام‌غه ایشتولسه حالکز نچوك
بولور بوسوزگه قارشی آنلر ایتدیلر محمدنك سوز ایشته تورغان قولاغی یوقدر
بز آنك حقنده آرطنده تلاساك نیندابن سوزلـرنی سویلیمز آنك آلدینه بارغاچ
سویلا گانیمز یوق دیوب آنط ایتوب بز آنی اشاندرامز دیدیلر حق تعالی‌دن آیت
کیلدیکم (وَمِنْهُمُ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ) ومنافقلردن باردر شوندابن کمسه‌لرکم
ارنجوتالر آنلر پیغمبر علیه السلامنی (وَيَقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ) هم ایته‌لر آنلر اول
محمد علیه السلام بیك یخشی طکلاوچیدر هر کم‌نك سوزن طکلار وقبول
قیلور یعنی آنی سوز برله اشاندرو ویکلدردیورلر (قُلْ) ایتکل‌سن ای محمد
علیه السلام اول منافقلرغه (أُذُنُ خَيْرٍ لَكُمْ) یخشی ایشتکوچیدر سزنك اوچون
اول محمد علیه السلام (يُؤْمِنُ بِاللهِ) اشانور اول الله تعالی‌گه وآنك بارچه سوزلرن
تصدیق قیلور (وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ) هم اشانور اول مؤمنلرگه وآنلرنك سوزلرن قبول
قیلور (وَرَحْمَةٌ) دخی رحمتدر اول محمد علیه السلام (لِلَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ) ایمان کیلتورگان
کمسه‌لرگه سزلردن یعنی ظاهرده ایمان کیلتورگان کمسه‌لرنك سوزلرن طکلار وقبول
قیلور اگرچه آنلرنك قصدلرن ونیتلرن بلسه‌ده ظاهرده مؤمن بولولری اوچون
اظهار قیلماس بس آنك بو اشی سزنك اوچون رحمتدر سزنك پرده‌کزنی برطماس
(وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ اللهِ) وشول کمسه‌لرکم رنجتورلر الله‌تعالی‌نك رسولینی سوزلری
وفعللری برله (لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ) بولغوچدر آنلرغه رنجتکوچی عذاب آخرته (يَحْلِفُونَ
بِاللهِ) آنط ایته‌لر اول منافقلر الله‌تعالی برله (لَكُمْ) سزنك اوچون ای مؤمنلر یعنی

۱) حضرت امام اعظم مذهبنده فی سبیل الله منقطع الغزاة یا که منقطع الحاجدن عبارتدر یعنی خدای تعالی یولنده غی کمسه که بیرو صوغشقه بارغانده قورال لری وآزوغی بولماینچه محتاج بولوب قالغان غازیلرگه بیرودر یا که حجگه بارغانده آچه‌سی بتوب آپدراب قالغان حاجیلرگه بیرودر

بز منافق توگلمز چن مسلمانلرمز دیوب آنط ایتهلر (لیرضوکم) تاکم سزنی راضی
قیلسونلر اوچون (واللّٰه ورسوله) وخدای تعالی هم آنك رسولی (احق ان یرضوه)
تیوشلیراکدر شوکاکم راضی قیلسهلر آنی اول منافقلر یعنی سزنی راضی قیلامز
دیوب یالغانغه آنط ایتکانچه پیغمبر علیه السلامنی راضی قیلسهلر آنی رنجتماسهلر
اوزلری اوچون یخشیراق وفائدهلیراق بولور (ان کانوا مؤمنین) اگر بولسهلر اول
منافقلر مؤمنلر وچن کوکلدن اشانوچیلر نتاکم اوزلری شولایمز دیوب دعوا
قیلالر (الم یعلموا) ایا بلماسلرمو اول منافقلر (انه من یحادد اللّٰه ورسوله) شونیکم
هر کم خلافلق ایتسه وقارشسه الله تعالی گه هم آنك رسولینه (فان له نار جهنم) بس
درستلکده آنك اوچوندر تموغ اوطی (خالدا فیها) منگو قالغوچی بولغانی حالده
اول اوطده (ذلك الخزی العظیم) اوشبو تموغده منگو قالوالوغ خورلق ورسوایلقدر
(یحذر المنافقون) قورقالر منافقلر (ان تنزل علیهم سورة) مؤمنلر اوزرینه
ایندرلماکندن شوندای بر سورهکم (تنبئهم بما فی قلوبهم) خبر بیرور وآگاهلندرور
اول سوره مؤمنلرنی منافقلرنك کوکللرنده گی نرسه برله یعنی خدای تعالی مسلمانلرغه
بر سوره ایندروب شول سورهده بزنك کفر ونفاقلرمزنی ظاهر قیلور ومنافقلیمزنی
مسلمانلرغه بلدرور دیوب منافقلر هر وقت قورقوده تورالر (قل استهزءوا) ایتکل سن
ای محمد علیه السلام اول منافقلرغه استهزآء قیلمکز ومسخره گه توتوکز سز امر قورقتو
وشلتهلامك اوچوندر یعنی سز مینی استهزا قیلساکز خدای تعالی جزالرکزنی بیرور
وبال وزیانی اوزکزگه بولور مکا ضرر ایرشماس (ان اللّٰه مخرج ما تحذرون) درستلکده
خدای تعالی ظاهر وآشکارا قیلغوچیدر سز قورقا تورغان نرسهنی یعنی سزنك کفر
ونفاقکزنی قرآن آیتی ایندروب ظاهر قیلور روایت ایدلمشدر کم تبوك صوغشنده ودیعة
بن ثابت منافقلردن بر جماعت ایله اولحضرت صلی الله علیه وسلم نك آرطندن بارورلر
ایدی اوزآرالرنده سویلاشورلر ایدی بو محمدنی کورکز شام حصارلرن هم روم پادشاهلری
سرایلرن صوغشوب اوزینه آلماقچی بولادیوب بر برسینه ایتورلر ایدی آنلرنك بوسوزلری
اولحضرتکه پیغمبرلك نوری ایله معلوم بولدی آنلرغه برکشی یبارووب شول سوزلرنی
سویلاشدکزمودیوب صورارغه قوشدی اول کشی بارووب اولحضرت صلی الله علیه وسلم نك فرمانن
ایرشدرگاچ مذکور منافقلر اولحضرتنك آلدینه کیلوب اعتذار قیلدیلر بزاوز آرامزده
یول قسقه بولسون اوچون اویون کولکی سوزلرگنه سویلاشدك چنلاب ایتمادك
دیدیلر حق تعالی دن آیت کیلدیکم (ولئن سالتهم) واگرسن صوراساك اول منافقلردن

ای محمد علیه السلام‌نی نرسه سویلاشدکز دیوب (لَيَقُولُنَّ) البته ایتورلر آنلر سکا جواب بیروب (اِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ) موندن باشقه توگلدرکم بز بوش سوزلرکه کرشور بولدق (وَنَلْعَبُ) هم اویون قیلور بولدق یعنی بز هزل طریقنچه اوینا بقنه‌سویلاشدك دیورلر (قُلْ) ایتکل سن آنلرغه آنلرنی شلته‌لب (اَبِاللّٰهِ وَاٰيَاتِهِ) ایا خدای تعالی برله هم آنك آیتلری برله‌مو (وَرَسُولِهِ) دخی آنك پیغمبری برله‌مو (كُنْتُمْ تَسْتَهْزِءُونَ) استهزآء قیلور بولدکز وآنلرنی مسخره گه‌تو تدکزمو یعنی البته آنلرنی استهزآء قیلو درست توگلدر (۱) (لَا تَعْتَذِرُوا) عذر کیلتورماکز سز ای منافقلرکم سزنك کیلتورگان عذرکز همه‌سی یالغاندر (قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ اِيمَانِكُمْ) تحقیق سز کافر بولدکز وکفرکزنی ظاهر قیلدکز تللرکز ایله ایمان کیلتورگانکزدن صوك یعنی پیغمبر علیه السلامنی مسخره قیلوب تیوش‌سز سوزلر ایتماککز سببلی کفرکزنی ظاهر ایتدکز (اِنْ نَعْفُ عَنْ طَائِفَةٍ مِنْكُمْ) اگر عفو ایتساك وکیچساك سزلردن بر گروهدن توبه قیلولری سببلی (نُعَذِّبْ طَائِفَةً) عذاب قیلورمز سزلردن ایکنچی گروهنی (بِاَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ) آنلرنك گناهلی بولغانلق‌لری سببلی یعنی توبه قیلماینچه منافقلقده دایم بولغانلرنی عذاب قیلورمز (اَلْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ) منافق ایرلر هم منافقه خاتونلر (بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ) آنلرنك بعضلری بعضلرندندر یعنی بارچه‌لری منافقلقده ویاوزلقده برسینه اوخشارلر (يَاْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ) بیورالر آنلر آدمیلرنی یاوزاش برله یعنی پیغمبر علیه السلامنی یالغانغه توتو وفرمانینه خلافلق ایتو برله بیورالر (وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ) هم طیالر آنلر یخشی اشدن‌کم ایمان وطاعتدر (وَيَقْبِضُونَ اَيْدِيَهُمْ) دخی قبض قیلالر وباغلیلر قول‌لرن خیراتدن وصدقه‌دن (نَسُوا اللّٰهَ) اونوطدیلر آنلر الله‌تعالی‌نی وآنك فرمانن قویدیلر (فَنَسِيَهُمْ) بس ترك قیلدی وقویدی آنلرنی الله تعالی یعنی فضل ورحمتندن آنلرنی یراق قیلدی (۲) (اِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ) درستلکده منافقلر آنلردر خدای تعالی بولندن دونگوچیلر (وَعَدَ اللّٰهُ الْمُنَافِقِينَ) وعده قیلدی خدای‌تعالی منافق‌ایرلرگه (وَالْمُنَافِقَاتِ) هم منافقه خاتونلرغه (وَالْكُفَّارَ) دخی کافرلرگه (نَارَ جَهَنَّمَ) تموغ اوطن وعده قیلدی (خَالِدِينَ فِيهَا) منگو قالغوچیلر بولورلر منافقلر هم کافرلر اول، اوطده (هِيَ حَسْبُهُمْ) اول اوطیتکوچیدر آنلرنی عذاب قیلو اوچون (وَلَعَنَهُمُ اللّٰهُ) هم رحمتندن یراق قیلدی الله تعالی آنلرنی (وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌ) دخی اول منافقلرگه بولغوچیدر دایم بولغان عذاب آخرتده

۱) هرکم دین اشلری طوغریسنده استهزآء قیلوب ومسفل ایتوب سویلاشسه اگرچه کوکلندن دینگه انکاری بولماسه‌ده اول کشی کافر بولوردیمشلر اگرکوکلندن‌هم اشانماسه اول کشی کافرهم منافق بولوردین اشنده ظاهرده وباطنده ادبلی بولماق هم سویلاشکانده‌ادبنی رعایه ایتوب سویلاشولازمدرمنه

۲) یعنی کوکلده اعتقاد بولماغاچ قوری‌تلدن گنه بولغان ایمان اعتبارغه لایق توگلدر اول کمسه‌نی فاسق دیماك تیوشدر جمالی

(كَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ) ای منافقلر سزلر سزدن الگاری بولغان کمسه‌لر شیکللی سز یعنی اوّلکی امتلر شیکللی سز کم (كَانُوا أَشَدَّ مِنْكُمْ) بولدیلر اول اوّلگی امتلر سزدن قاطیراق (قُوَّةً) قوت یوزندن یعنی آنلر سزدن کوچلیراك ایدیلر (وَأَكْثَرَ أَمْوَالًا) هم کوبراك بولدیلر مالدر یوزندن (وَأَوْلَادًا) دخی بالالر یوزندن یعنی آنلرنك مالدری هم بالالری سزنکندن کوبراك ایدی (فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلَاقِهِمْ) بس فائده‌لاندیلر آنلر دنیا لذتلرندن اوز اولوشلری ایله واوزلرینه نصیب بولغانی اوشبو دنیاده آلدیلر (فَاسْتَمْتَعْتُمْ) بس سزلر هم فائده‌لاندکز (بِخَلَاقِكُمْ) اوز اولوشکز ایله یعنی دنیا لذتلرندن اوزکزگه نصیب بولغان اولوشنی آلدکز (كَمَا اسْتَمْتَعَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ) سزدن الگاری بولغان کمسه‌لر فائده‌لانگانلری شیکللی (بِخَلَاقِهِمْ) اوزلرینك اولوشلری ایله (وَخُضْتُمْ) هم باطل وبوش سوزلرگه کرشدکز سز (كَالَّذِي خَاضُوا) سزدن الگاری کرشکان کمسه‌لر شیکللی (أُولَئِكَ) اوشبو کمسه‌لر (حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ) یوغالدی وضایع بولدی آنلرنك قیلغان عملری (فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ) دنیاده هم آخرتده یعنی دنیاده مالری وبالا چاغالری وفا قیلمادی وآخرتده عملرینه اجر وثواب بولمادی (وَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ) هم اوشبو گروه آنلردر زیان ایتکوچیلر دنیا وآخرتده (أَلَمْ يَأْتِهِمْ) ایا کیلمادیمو اول منافقلرغه (نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ) آنلردن الگاری بولغان کمسه‌لرنك عذابلرینك خبری (قَوْمِ نُوحٍ) نوح قومینك خبری کم طوفانغه غرق بولدیلر (وَعَادٍ) هم عاد قومینك خبریکم عذاب جیلی ایسوب هلاك بولدیلر (وَثَمُودَ) دخی ثمود قومینك خبریکم رجفه وصیحه ایله هلاك بولدیلر (وَقَوْمِ إِبْرَاهِيمَ) دخی ابراهیم پیغمر قومینك خبریکم تورلی بلالرگه مبتلا بولدیلر (وَأَصْحَابِ مَدْيَنَ) هم مدین اهلی وشعیب پیغمبر قومینك خبریکم یوم الظلة عذابی ایله معذب بولدیلر (وَالْمُؤْتَفِكَاتِ) دخی لوط پیغمبر قومینك خبریکم آنلر شهرلرینك آستی اوستکه کیلوب هلاك بولدیلر (أَتَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ) کیلدیلر اوشبو ذکر ایتولگان قوملرگه آنلرنك پیغمبرلری ظاهر وآچق بولغان معجزه‌لر علامتلر برله (فَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ) بس ظلم قیلور بولمادی آنلرغه خدای تعالی آنلرغه عذاب یبارماکی ایله (وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ) ولکن ظلملق قیلور بولدیلر آنلر اوز نفسلرینه کافر بولولری وپیغمبرلرنی یالغانغه توتولری سببلی (وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ) ومؤمن ایرلر هم مؤمنه خاتونلر (بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ) آنلرنك بعضلری بعضلرینه دوستلردر بر برسینه یاردم قیلشورلر (يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ) بیورورلر آنلر آدمیلرنی یخشیلق برله ایمان وطاعت برله (وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ) هم طیارلر

آنلر بوزوق اشدن کفر وگناهلردن (وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ) دخی قائم قیلورلر آنلر نمازنی واوتارلر بارچه شرطلری ایله (وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ) هم بیرورلر مالرندن زکوتنی (وَيُطِيعُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ) دخی اطاعت قیلورلر وبوی صونارلر آنلر الله تعالی گه هم آنك رسولینه (أُولٰئِكَ) اوشبو مؤمن ومؤمنه‌لر (سَيَرْحَمُهُمُ اللّٰهُ) تیزدرکم رحمت قیلور آنلرغه الله تعالی (إِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ) درستلکده الله تعالی غالبدر هر نرسه‌نی تلاسه بار قیلور حکمت ایاسیدر هر اشنی حکمتی بوینچه‌قیلور (وَعَدَ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ) وعده قیلدی الله تعالی مؤمنلرگه (وَالْمُؤْمِنَاتِ) هم مؤمنه خاتونلرغه (جَنّٰتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهٰارُ) شول جنتلرنی‌کم آغار آنلرنك آستلرندن یلغه‌لر (خٰالِدِينَ فِيهَا) منگو قالغوچیلر بولورلر مؤمن ومؤمنه‌لر اول جنتلرده (وَمَسٰاكِنَ طَيِّبَةً) دخی وعده قیلدی خدای آنلرغه یخشی وپاکیزه اورنلرنی (فِي جَنّٰاتِ عَدْنٍ) عدن اوجماطلرنده (وَرِضْوٰانٌ مِنَ اللّٰهِ أَكْبَرُ) وخدای تعالی‌نك راضیلقی مؤمنلرگه‌اولوغراق ویخشیراقدر جنت نعمتلرندن زیراکه جمله سعادتلرنك منشائی وبارچه‌کرامتلرنك مبدئی خدای تعالی‌نك رضاسیدر (ذٰلِكَ) اوشبو یعنی‌الله تعالی‌نك‌راضیلقی (هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ) اولدر اولوغ بولغوچی قول اوستونلکی ومقصودغه ایرشو (يٰا أَيُّهَا النَّبِيُّ) ای پیغمبر (جٰاهِدِ الْكُفّٰارَ) صوغش قیلغل کافرلر برله (وَالْمُنٰافِقِينَ) هم منافقلر برله یعنی کافرلرگه فارشی قلچ وقورال برله صوغش قیلغل ومنافقلرغه سوز برله دلیل کیلتوروب وآنلرنی الزام قیلوب صوغشقل (وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ) دخی قاطیلق قیلغل‌سن آنلر اوزرینه آنلرغه یومشاق بولماغل (وَمَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ) وآنلرنك قایته‌چق اورنلری تموغدر (وَبِئْسَ الْمَصِيرُ) ونی یاوز قایته‌چق اوزندر اول تموغ (يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ مَا قَالُوا) آنط ایته‌لر اول منافقلر خدای تعالی برله شویله دیوبکم آنلر ایتمادیلر کفر سوزن یعنی پیغمبر علیه السلام‌غه طعنه قیلوب وآنی مسقل ایتوب سوز ایتمادك دیوب آنط ایته‌لر (وَلَقَدْ قَالُوا) وحالانکه تحقیق ایتدیلر آنلر اوزلری (كَلِمَةَ الْكُفْرِ) کافرلك کلمه‌سن یعنی پیغمبر علیه السلامنی هم اسلام دینن خورلاب واستهزآء قیلوب سویلاشدیلر (وَكَفَرُوا بَعْدَ إِسْلَامِهِمْ) هم کافر بولدیلر یعنی کافرلك‌لرن ظاهر قیلدیلر وبلدردیلر بر مرتبه تللری ایله‌ایمان کیلتورگانلرندن صوك (وَهَمُّوا بِمَا لَمْ يَنَالُوا) دخی قصد قیلدیلر شول نرسه‌گه‌کم اوزلری ایرشمادیلر آکا وآنی طاپمادیلر یعنی پیغمبر علیه‌السلامنی هم مهاجرلرنی مدینه‌دن چغارورغه قصد ایتدیلر لکن بولدرا آلمادیلر (وَمَا نَقَمُوا) دخی کینه توتمادیلر اول منافقلر رسول علیه‌السلامغه هم مؤمنلرگه

(الا ان اغناهم الله) مگر شولکم موکسز قیلدی آنلرنی خدای تعالی (ورسوله) هم آنك پیغمبری (من فضله) اوزینك فضل وکرمندن یعنی اول منافقلر هم مدینه اهلی بارچه‌لری اوّلده فقیر ومحتاج ایدیلر معیشتلری طار ایدی رسول صلی الله علیه وسلم مدینه‌گه کیلگاچ آنك شرافتنده کوب غنیمت مال‌لر حاصل بولوب آنلر بای بولدیلر شولای بولا توروبده اول منافقلر پیغمبر علیه السلامغه دشمانلق قیلوب کینه تونالر وحالانکه آنلرغه پیغمبر علیه السلامنك قدرن بلوب شکرانه قیلوتیوش ایدی (فان یتوبوا) بس اگر توبه قیلسه‌لر اول منافقلر کفر ونفاقلرندن (یك خیرا لهم) یخشیراق بولور آنلر اوچون (وان یتولوا) واگر یوز دوندرسه‌لر توبه قیلودن وهمیشه کفر ونفاقلرنده دایم چیلق ایتسه‌لر (یعذبهم الله عذابا الیما) عذاب قیلور آنلرنی خدای تعالی رنجتکوچی عذاب برله (فی الدنیا والاخرة) دنیاده هم آخرتده دنیاده اولتورمك ورسوای قیلماق ایله وآخرتده تموغ اوطی ایله عذاب قیلور (وما لهم فی الارض) هم یوقدر اول منافقلرغه یرده (من ولی ولا نصیر) هیچ بر دوست هم هیچ بر یاردمچی تاکم آنلرنی عذابدن قوتقارسه (ومنهم من عاهد الله) ومنافقلردن باردر شول کمسه‌کم عهد بلغلادی خدای تعالی برله شویله دیوبکم (لئن اتینا من فضله) اگر بیرسه خدای تعالی بزگه اوزینك فضلندن (لنصدقن) البته بز صدقه قیلورمز یعنی اگر خدای تعالی بزگه مال ودولت بیرسه البته شول مالنك زکوتینی چغاروزمز وصدقه بیروزمز (ولنکونن من الصالحین) هم البته بز بولورمز ایزگولك ایتکوچیلردن ویخشیلردن خدای تعالی‌نك فرمانینه اطاعت قیلوب (فلما اتیهم من فضله) بس بیرگانی زمانده خدای تعالی آنلرغه کوب مال ودولت اوزینك فضلندن (بخلوا به) صارانلق ایتدیلر آنلر اول مال برله وزکوتن چغارمادیلر هم خدای تعالی حقن اونامادیلر (وتولوا) دخی یوز دوندردیلر وقیلغان عهدلرندن قایتدیلر (وهم معرضون) وآنلر اعراض ایتکوچیلردر اسلام حکملرندن (فاعقبهم نفاقا) بس اوزی صوکندن منافقلقنی کیلتوردی آنلرنك صارانلقلری (فی قلوبهم) آنلرنك کوکل‌لرینه یعنی زکوت بیرماولری وصارانلقلری سببلی آنلرنك کوکل‌لرندا گی منافقلق‌لری دایم وباقی بولدی (الی یوم یلقونه) شولکونگه‌چه‌کم یولوقورلر آنلر خدای تعالی‌نك حکمینه یعنی قیامت کونینه‌چه آنلرنك نفاقلری باقی بولدی (بما اخلفوا الله) شول نرسه سببلی کم خلافلق ایتدیلر آنلر خدای تعالی‌گه (ما وعدوه) وعده قیلغان نرسه‌لرنده یعنی خدای تعالی دولت بیرسه زکوت وصدقه بیرورمز دیوب

وعده ایتکانلر ایدی شول وعده‌لرینه خلافلق قیلدیلر وعهدلرنده تورمادیلر شول سببلی آنلرنك نفاقلری باقی بولدی (وَبِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ) هم شول نرسه سببلی کم یالغان ایتور بولدیلر آنلر(١) (أَلَمْ يَعْلَمُوا) ایا بلمادیلرمو اول منافقلر (أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ) شونیکم الله تعالی بلور (سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ) آنلرنك کوکللرنده یاشرگان نیتلرن هم بر برسینه یاشرن ایتکان سرلرن یعنی کوکللرندا گی نفاقلرن هم عهدلرینه خلافلق ایتونیتلرن هم اوز آرالرنده زکوت جزیه ایله برابردر دیوب یاشرن سویلاشکان سوزلرن همه‌سینی خدای تعالی بلور (وَأَنَّ اللَّهَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ) دخی بلماسلرمو اول منافقلر شونیکم الله‌تعالی غیب ویاشرن اشلرنی بلگوچیدر (الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ) شول کمسه‌لرکم عیبلیلر مؤمنلردن خدای تعالی یولنده کوب صدقه بیروچیلرنی (فِي الصَّدَقَاتِ) صدقه‌لر طوغریسنده نتاکم عبدالرحمن بن عوف حضرتلرن کوب صدقه بیرماکی اوچون عیبلادیلر ریأ برله بیرادر دیدیلر (وَالَّذِينَ) دخی عیب قیلالر آنلر شول کمسه‌لرنی‌کم (لَا يَجِدُونَ إِلَّا جُهْدَهُمْ) طاپماسلر مگر طاقتلری یتکان قدر گنه طابارلر یعنی فقیر بولولری سببلی صدقه‌نی کوب ایتوب بیرا آلماسلر کوچلری یتکان قدر آزغنه بیرورلر اول منافقلر آنلرنی هم عیب ایتالر نتاکم ابو عقیل لشکر اسلام نفقه‌سی اوچون بر صاغ مقداری خرمانی‌غنه صدقه ایتکاچ آندن کولوب عیبلادیلر خدای تعالی آنك بر صاغ خرماسینه محتاج توگلدر دیدیلر (فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ) بس مسخره قیلالر ومسقل ایته‌لر اول منافقلر وعیبلاب کولالر آنلردن (سَخِرَ اللَّهُ مِنْهُمْ) مسخره قیلولرینك جزاسن بیرسون خدای‌تعالی آنلرغه (وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ) وبولغوچیدر آنلرغه رنجتکوچی عذاب (اسْتَغْفِرْ لَهُمْ) مغفرت استاگل سن اول منافقلراوچون خدای‌تعالی‌دن (أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ) یا ایسه مغفرت استاماگل سن آنلر اوچون یعنی آنلرنك گناهلرن یارلقاونی خدای تعالی‌دن کیراك صوراغل وکیراك صوراماغل هر ایکیسی بر تیگزدر (إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً) اگر استغفار قیلساك ومغفرت استاساك سن آنلر اوچون خدای تعالی‌دن یتمش مرتبه (فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ) بس البته مغفرت قیلماس آنلرغه وگناهلرن یارلقاماس خدای تعالی یعنی نیتدر کوب استغفار ایتساکده فائده بولماس خدای تعالی آنلرنی یارلقاماس (ذَٰلِكَ) اوشبو اش یعنی منافقلر حقنده استغفارنك قبول ایتولماوی (بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ) شول سببلیدرکم آنلر کافر بولدیلر وقارشدیلر خدای تعالی گه (وَرَسُولِهِ) هم آنك رسولینه (وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ) وخدای

١) رسول صلی الله علیه وسلم زمانلرنده ثعلبه اسملی بر کمسه اولحضرت صلی الله علیه وسلم‌دن دعا طلب ایتدیکم یا رسول الله بن فقیر من معیشت طارلقی منی عاجز قیلدی منم اوچون بر دعا ایتکل حق تعالی مکا مال ودولت روزی ایلاسون ایدی دیدی اولحضرت بیوردیلر کم شکرانه‌سی اوتالگان آز نرسه غافل‌لك که سبب بولغان کوب مالدن خیرلیراکدر ثلعبه گه بو سوز فائده‌بیرمادی‌تکرار التماس قیلدی یا رسول لله منم اوچون‌خدای‌دن بایلق صوراب دعاقیلغل من غافل‌لك ایتمام شکرانه‌سن ادا قیلورمن دیدی عاقبت اولحضرت دعا قیلدیلر اولحضرت صلی‌الله علیه وسلم‌نك دعالری شرافتنده خدای تعالی‌ثعلبه‌نك قوی‌لرینه برکات بیروب قویلری شول قدرکوب بولدیکم مدینه‌نك صحراسینه قویلری‌صیماسلق بولوب قویلری ایله ثلعبه مدینه‌دن چیتکه کیتوب جمعه وجماعت‌نمازلرندن محروم بولدی فقیر وقتنده ثعلبه جماعت نمازندن قالماس ایدی مسجده

تعالی طوغری بولغه کوندرماس فاسق گروهنی یعنی کفر و نفاقه ثابت بولغان کمسه لرنی (فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ) شادلاندیلر صوغشقه بارماینچه تخلف ایتوب قالغان منافقلر (بِمَقْعَدِهِمْ) اوزلرینك ایولرنده اولطورماقلرینه (خِلَافَ رَسُولِ اللّٰهِ) رسول الله صلی الله علیه وسلمنك خلافنچه یعنی رسول علیه السلام صوغشقه چقغان وقتده آنك فرمانینه خلافلق قیلوب صوغشقه چقمی ایولرنده راحت وفراغتلکده قالولرینه شادلاندیلر (وَكَرِهُوا) هم مکروه کوردیلر ویاراتمادیلر آنلر (اَنْ يُجَاهِدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ) مالرلری هم جانلری برله صوغش قیلونی (فِی سَبِیلِ اللّٰهِ) الله تعالی یولنده یعنی خدای تعالی یولنده صوغش قیلو اوچون مالرلرن صرف قیلورغه قزغاندیلر هم اوزلری صوغشونیده مکروه کوردیلر بلکه راحتلك ویکلکنی استادیلر (وَقَالُوا) دخی ایتدیلر اول منافقلر مؤمنلرگه (لَا تَنْفِرُوا فِی الْحَرِّ) صوغشقه چقما کز سز اسسی هواده زیرا که تبوك صوغشینه چقغان وقتده هوا بیك اسسی ایدی شول سببلی موندای اسسی هواده سفرگه چقما کز هلاك بولورسز دیوب مسلمانلرنی دوندرما کچی بولدیلر (قُلْ) ایتکل سن ای محمد علیه السلام اول منافقلرغه (نَارُ جَهَنَّمَ اَشَدُّ حَرًّا) تموغنك اوطی فاطیزاق وآرتوغراق اسسیدر آنك اسسیلکی دنیاداغی هوا اسسیلکی شکللی گنه توگلدر (لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ) اگر بلورلر بولسه لر آنلر اوشبو صوغشدن تخلف ایتوب قالواری سببلی تموغنه کراچکلرن (فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا) بس کراکدرکم کولسونلر اول منافقلر آزغنه (وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا) هم یغلاسونلر آنلر کوب یعنی حاضرده آنلر صوغشقه بارماینچه ایولرنده راحتلك وطنچلق برله یاتولرینه شادلانوب کولولرینه قارشی صوکندن آخرتده کوب یغلارلر حاضرگی آز وقتلق شادلانولرینه قارشی آنده منگولك فایغو وحسرتده بولورلر (جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ) جزا بیرماك جزا بیرور خدای تعالی آنلرنك اشلاگان اشلری سببلی یعنی دنیاده قیلغان یاوزلقلری اوچون آخرتده آنلرنی عذابنی قیلور منگولك فایغوده قالدرر (فَاِنْ رَجَعَكَ اللّٰهُ) بس اگر قایتارسه سنی الله تعالی ای محمد علیه السلام صوغشدن مدینه گه (اِلٰی طَائِفَةٍ مِنْهُمْ) صوغشدن تخلف ایتوب قالغان منافقلردن برگروه صاری (۲) (فَاسْتَاْذَنُوكَ لِلْخُرُوجِ) بس اذن ورخصت استاسه لر آنلر سندن ایکنچی برصوغشقه چغو اوچون (فَقُلْ) بس ایتکل سن رخصت صوراغان

۲) تبوك صوغشندن عذرسز تخلف ایتوب قالغان کمسه لر منافقلرغنه توگل ایدی مسلمانلردن هم بر نچه کمسه لر قالغانلر ایدی صکره آنلرنك بو کیم چیلكلری عفو ایتولدی شول سببلی اگر تخلف ایتکوچی لردن بر گروه صاری سنی خدای تعالی قایتارسه دیوب بیوردی مراد منافقلردر

منافقلرغه (لَنْ تَخْرُجُوا مَعِيَ اَبَدًا) البته سز چقماس‌سز منم برله صوغشقه هرگیز (وَلَنْ تُقَاتِلُوا مَعِيَ عَدُوًّا) هم البته سز صوغش قیلماس‌سز منم یانیمده هیچ بردشمان برله (اِنَّكُمْ رَضِيتُمْ بِالْقُعُودِ) درست‌لکده‌سز راضی بولدکز صوغشقه بارماینچه ایولرکزده اولطوروب قالوغه (اَوَّلَ مَرَّةٍ) اوّل مرتبه‌ده یعنی تبوك صوغشنده تخلف ایتوب قالدکز (فَاقْعُدُوا مَعَ الْخَالِفِينَ) بس اولطورکزسز ینه تخلف ایتکوچیلر برله برگه یعنی بوصوغشقه هم چقماینچه ایولرکزده اولطوروب صوغشقه بارورغه قابلیتی بولماغان خاتونلر وبالالر هم صرخاو کشیلر برله برگه قالکز (وَلَا تُصَلِّ عَلَى اَحَدٍ مِنْهُمْ) وجنازه اوقوماغل‌سن ای محمد علیه السلام اول منافقلردن هیچ برکمسه‌گه‌کم (مَاتَ) اولدی اول ودنیادن کیتدی (اَبَدًا) منگو یعنی منافقلردن براو وفات ایتسه هیچ بروقتده آکا جنازه اوقوماغل (وَلَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ) هم تورماغل‌سن آنك قبری اوزرنده دفن وزیارت قیلو اوچون یاکه آکا دعا واستغفار قیلو اوچون قبری اوستونده تورماغل (اِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ) درستلده اول منافقلر کافر بولدیلر خدای تعالی‌گه وشرك کیلتوردیلر (وَرَسُولِهِ) هم آنك رسولینه کافر بولدیلرکم فرمانینه بوی صونمادیلر (وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ) هم اولدیلر آنلر ودنیادن کیتدیلر فاسق حال‌لرنده واسلامدن طشقاری بولغان حاللرنده (وَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ) وکراکدرکم عجبکه قالدرماسون سنی منافقلرنك مال‌لری خطاب رسول علیه السلامغه بولسه‌ده مراد امتلریدر یعنی منافقلرنك مال‌لری کوب بولووینه تعجب ایتماکز (وَاَوْلَادُهُمْ) دخی آنلرنك بالالری یعنی بالالری کوبلکینه‌ده عجبکه قالماکز وقزقماکز (اِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ) موندن باشقه توکلدرکم تلار خدای تعالی (اَنْ يُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الدُّنْيَا) آنلرنی عذاب قیلونی مال‌لری وبالالری سببلی دنیاده یعنی مال‌لری وبالالری کوبلکندن دنیاده آنلر همیشه طنچسزلقده هم محنت ومشقتده بولورلر (وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ) هم تلار خدای تعالی آنلرنك جانلری تنلرندن چغونی (وَهُمْ كَافِرُونَ) وحالانکه آنلر کافرلردر یعنی دنیادن کفر جالنده کیتارلر نعوذ بالله‌تعالی (وَاِذَا اُنْزِلَتْ سُورَةٌ) وهر قایچان ایندرلسه قرآندن برسوره (اَنْ اٰمِنُوا بِاللّٰهِ) شویله‌دیوبکم ایمان کیلتورکزسز خدای تعالی (وَجَاهِدُوا مَعَ رَسُولِهِ) هم صوغش قیلکز خدای بولنده آنك رسولی ایله برگه (اِسْتَاْذَنَكَ اُولُو الطَّوْلِ مِنْهُمْ) اذن ورخصت استارلر سندن صوغشدن تخلف ایتوب قالوغه مال ودولت‌ایالری هم بایلری اول منافقلردن (وَقَالُوا) دخی ایتورلر آنلر صوغشقه چغاسیلری کیلماینچه (ذَرْنَا) قویغل‌سن بزلرنی

وصوغشقه چغارغه کوچلاما گل (نَكُنْ مَعَ الْقَاعِدِينَ) تاکم بز بولیق صوغشقه چقمی
ایولرنده اولطوروب قالوچیلر ایله برگه دیورلر (رَضُوا) راضی بولدیلر اول منافقلر
(بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ) صوغشقه چقمی قالوچیلر ایله برگه بولولرینه یعنی صوغشقه
یارامی تورغان صرخاولر وخاتونلر ایله برگه قالوغه راضی بولدیلر (وَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ)
هم مهر باصولدی آنلرنك کوڭللری اوزرینه یعنی کوڭللری کفر ونفاق ایله قاپلاندی
(فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ) بس آنلر فهم قیلماسلر وآڭلاماسلر جهادنك فضیلتلرن وتخلف ایتونك
ضررلرن (لٰكِنِ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ) لکن پیغمبر علیه السلام هم آنك
ایله برگه ایمان کیلتورگان کمسه‌لر (جَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ) صوغش قیلدیلر خدای تعالی
یولنده مالللری ایله (وَأَنْفُسِهِمْ) هم نفسلری ایله (وَأُولٰئِكَ لَهُمُ الْخَيْرَاتُ) واوشبو
صوغش قیلغان مؤمنلر بولغوچیدر آنلرغه بخشیلقلر وسعادتلر دنیا وآخرتده
دنیاده غنیمت مال وآخرتده جنت (وَأُولٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ) هم اوشبو گروه آنلردر
قول اوستونلکی طاپقوچیلر (أَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ) حاضرلادی الله تعالی آنلر اوچون (جَنَّاتٍ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ) یغاچلری آستوندن یلغه‌لر آغا تورغان جنت باغچه‌لرن
(خَالِدِينَ فِيهَا) منگو قالغوچیلر بولورلر آنلر اول جنتلرده (ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ)
اوشبودر اولوغ بولغوچی قول اوستونلکی ومقصودغه ایرشو (وَجَاءَ الْمُعَذِّرُونَ
مِنَ الْأَعْرَابِ) وکیلدیلر تبوك صوغشندن قالو اوچون عذر کورساتوچیلر قر
عربلرندن یعنی غطفان واسد قبیله‌لری اهل وعیال‌لری کوب بولوب اوزلری فقیر
بولغانلقلرندن پیغمبر علیه السلام غه کیلوب اعتذار ایتدیلر (لِيُؤْذَنَ لَهُمْ) تاکم رخصت
بیرلسون اوچون آنلرغه صوغشدن تخلف ایتوب قالوغه (وَقَعَدَ الَّذِينَ كَذَبُوا اللّٰهَ
وَرَسُولَهُ) هم اولطوردیلر خدای تعالی گه وآنك رسولینه یالغان ایتکان وافتراء قیلغان
کمسه‌لر یعنی منافقلر پیغمبر علیه السلام آلدینه کیلوب اعتذار ایتمادیلر
(سَيُصِيبُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ) تیزدرکم ایرشور کافر بولغان کمسه‌لرگه آنلردن (عَذَابٌ
أَلِيمٌ) رنجتکوچی عذاب پیغمبر علیه السلام امرینه خلافلق ایتولری سببلی (لَيْسَ عَلَى
الضُّعَفَاءِ) یوقدر ضعیفلر وعاجزلر اوزرینه (وَلَا عَلَى الْمَرْضَى) هم یوقدر صرخاوکشیلرگه
(وَلَا عَلَى الَّذِينَ) دخی یوقدر شول کمسه‌لر اوزرینه کم (لَا يَجِدُونَ مَا يُنْفِقُونَ) طابماسلر
آنلر نفقه قیلا تورغان نرسه‌نی یعنی یول اسبابن وآزوغن طابا آلماسلر اوشبو ذکر
ایتولگان اوچ تورلی کمسه‌لر اوزرینه یوقدر (حَرَجٌ) هیچ بر گناه صوغشقه چقمی
قالولری اوچون (إِذَا نَصَحُوا لِلّٰهِ وَرَسُولِهِ) هر قایچان یخشیلق ایتسه‌لر آنلر خدای

تعالی گه هم آنك رسولینه یعنی نیتلرن هم فعللرن توزك قیلسه‌لر آنلرنی صوغشدن قالولری اوچون خدای تعالی شلته‌لاماس (ما عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍ) یوقدر یخشیلق ایتکوچیلر اوزرینه هیچ بر یول آنلرنی شلته‌لاوگه (وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ) وخدای تعالی یارلقاغوچیدر عذر سببلی صوغشدن قالغان کمسه‌لرنی مهربان ومرحمتلیدرکم عذر ایالرینه قالورغه رخصت بیرور (وَلَا عَلَى الَّذِينَ) دخی یوقدر هیچ بر گناه وشلته شول کمسه‌لر اوزرینه‌کم (إِذَا مَا أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ) شولوقتده‌کم کیلدیلر آنلر سکا تاکم سنك آنلرنی یوکلاماکك اوچون یعنی صوغشقه آطلانوب بارواوچون اوزلرینك آطلری هم باشقه بر آطلانا تورغان نرسه‌لری بولماغانلقدن بزلرگه برار آطلانورلق حیوان بیرگل تاکم بز هم سنك ایله صوغشقه بارایق دیوب سنك حضورکا کیلدیلر (قُلْتَ) ایتدك سن ای محمد علیه‌السلام شولوقتده آنلرغه (لَا أَجِدُ مَا أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ) من طاپماسمن سزلرنی آنك اوزرینه یوکلارلك نرسه‌نی یعنی سزنی آطلاندروب صوغشقه آلوب بارورغه هیچ بر حیوان طابا آلمیم دیوب ایتدك وآنلرنك اوتنولرن کیری قایتاردك (تَوَلَّوْا) آنلر محروم بولوب کیری دوندیلر (وَأَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ) وحالانکه آنلرنك کوزلری یاش قویار ایدی ویغلارلر ایدی (حَزَنًا) قایغو وحسرتلرندن (أَلَّا يَجِدُوا مَا يُنْفِقُونَ) نفقه قیلا تورغان نرسه‌نی طاپماغانلقلری اوچون صوغش سفرنده اوشبو مذکور کمسه‌لر صوغشقه چقارغه بیك قزغسه‌لرده فقیرلك‌لری سببلی چفا آلماینچه یغلاب وقایغورب قالدیلر بو کمسه‌لرنی بکائین یعنی یغلاوچیلر دیوب آطادیلر (إِنَّمَا السَّبِيلُ) موندن باشقه توگلدرکم عتاب وشلته قیلوغه یول باردر (عَلَى الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ) شول کمسه‌لر اوزرینه‌کم آنلر رخصت استارلر سندن صوغشقه چقمی قالوغه (وَهُمْ أَغْنِيَاءُ) وحالانکه آنلر اوزلری بایلردر نفقه قیلوغه کوچلری یتارلکدر هم آطلانورغه آطلری باردر شولای بولسه‌ده صوغشقه چغونی تلاماسلر (رَضُوا) راضی بولدیلر آنلر (بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ) صوغشدن قالغان خاتونلر وبالالر هم ضعیفلر ایله برگه بولولرینه (وَطَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ) هم مهر باصدی خدای تعالی آنلرنك کوکللری اوزرینه یعنی کوکللرن قاپلادی فهم ومعرفتلرن آلدی (فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ) بس آنلر بلماسلر وآکلاماسلر اشلرینك عاقبتن * (يَعْتَذِرُونَ إِلَيْكُمْ) اعتذار قیلورلر وعذر کورساتورلر سزلرگه منافقلر اوزلرینك صوغشدن تخلف ایتولرینه (إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ) هر قایچان سز قایتساکز آنلر صاری یعنی تبوك صوغشندن مدینه‌گه قایتساکز

(قُلْ) اینکل سن ای محمد علیه السلام اول منافقلرغه (لَا تَعْتَذِرُوا) اعتذار ایتمه‌گز سز واوزگزنك صوغشدن قالووگزغه یالغان عذرلر کورساتمه‌گز (لَنْ نُؤْمِنَ لَكُمْ) بز هر گیز اشانماسمز سزگه زیرا که (قَدْ نَبَّأَنَا اللّٰهُ) تحقیق خبر بیرگاندر بزگه الله تعالی وبز نی آگاهلاندرغاندر (مِنْ أَخْبَارِكُمْ) سزنك خبرلرگردن وصوغشقه چقمی قالووگزنك سببلرن بزگه بلدرگاندر بس سزلر نیقدر عذرلر کورساتسه‌گزده بز اشانماسمز یالغان ایکانن بلورمز (وَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ) هم تیزدرکم کورور خدای تعالی سزنك قیلغان اشلرگزنی (وَرَسُولُهُ) دخی آنك پیغمبری کورور (ثُمَّ تُرَدُّونَ) صکره سز قایتارلورسز ای منافقلر (إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ) یاشرن هم اشکارانی بلگوچی خدای تعالی نك حکمی صاری حساب وجزااوچون (فَيُنَبِّئُكُمْ) بس خبر بیرورسزگه خدای تعالی (بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ) سزنك اشلاگان نرسه‌گزبرله وکوکلرگزده یاشورگان کفرهم نفاقگزنی اوزگزگه بلدرورهم جزالرگزنی بیرور (سَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ) تیزدرکم آنط ایتارلر اول منافقلر خدای تعالی برله سزلرگه (إِذَا انْقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ) هر قایچان قایتساگز سز صوغش سفرندن آنلر صاری (لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ) تاکم سزنك اعراض قیلمافگز اوچون آنلردن یعنی بزنی صوغش‌دن قالغان اوچون شلته‌لاماسونلر وشلته‌لاودن یوزدوندرسونلر دیوب سزنك آلدگزده یالغان عذرلر کورساتوب سزنی اشاندرور اوچون آنط ایتارلر (فَأَعْرِضُوا عَنْهُمْ) بس یوز دوندرگز سزای مؤمنلر اول منافقلردن وآنلردن کیچگز (إِنَّهُمْ رِجْسٌ) درستلکده آنلر مردار وشاخشیلردر (وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ) هم آنلرنك اورنلری تموغدر (جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ) اشلاگان نرسه‌لرینك جزاسی اوچون (يَحْلِفُونَ لَكُمْ) آنط ایتالر اول منافقلر سزگه (لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ) تاکم سزنك راضی بولمافگز اوچون آنلردن یعنی سزنی راضی قیلوب شلته‌لاوگزدن ایمین بولولری اوچون سزنك آلدگزده یالغانغه آنط ایتالر (فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ) بس اگر سز راضی بولسه‌گزده ای مؤمنلر منافقلردن (فَإِنَّ اللّٰهَ لَا يَرْضَىٰ عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ) بس درستلکده الله تعالی راضی بواماس فاسقلر گروهندن وفرمانندن طشقه چقغر چیلردن (الْأَعْرَابُ أَشَدُّ كُفْرًا) قرده تورغوچی عربلر قاطیراقدر کافرلك یوزندن (وَنِفَاقًا) هم منافقلق یوزندن مراد بنی تمیم وبنی اسد هم غطفان قبیله‌لری کبی مدینه تیکراسنده گی قر عربلریدرکم آنلرنك کفر ونفاقلری بیك قاطی کوکللی بولغانلقلرندن باشقه‌لرغه قاراغانده آرتوغراقدر (وَأَجْدَرُ) هم تیوشلیراکلردر (أَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَا أَنْزَلَ اللّٰهُ)

خدای تعالی ایندرگان نرسه‌نك چیكلرن بلماسلك‌كه (عَلٰی رَسُوله) اوزینك رسولی اوزرینه یعنی كوكللری بیك قارا هم نادان بوانلقلرندن شریعت حكملرن بل آلماسلر وآكلاماسلر (وَاللّٰهُ عَلِیمٌ) وخدای‌تعالی بلگوچیدر آنلرنك احوالن (حَكِیمٌ) حكمت ایاسیدر اشلرنده (وَمِنَ الْاَعْرَابِ) وفرده تورغوچی عربلرنك منافقلرندن باردر (مَنْ یَتَّخِذُ مَایُنْفِقُ) شول كمسه‌كم توتار اوزینك نفقه قیلغان نرسه‌سن (مَغْرَمًا) زیان وتولاو ایتوب یعنی بیرگان صدقه‌لرن مسلمانلرغه تولاگان بر تولاو ایتوب هم اوزینه بر ضرر وزیان كیلگان‌ایتوب حسابلار اجر وثواب‌امید ایتوب‌بیرماس زیراكه كوكللندن اسلام دینینه هم اجر وثوابقه اشانماس (وَیَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَائِرَ) هم منتظر بولور وكوتوب تورور سزلرگه زمانه‌نك ایلانولرن یعنی زمان‌نك ایلانماكی ایله مسلمانلردن دولت وقوت كیتوب باشلرگزغه بلالر وقایغولر كیلوون كوتوب تورور هم شونی امید قیلور (عَلَیْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ) اول منافقلر اوزرینه بولسون زمانه‌نك یاوز ایلانووی یعنی بلالر وقایغولر آنلرنك اوز باشلرینه كیلسون (وَاللّٰهُ سَمِیعٌ) وخدای تعالی ایشتكوچیدر آنلرنك سوزلرن وتللری ایله ایمان كیلتورولرن (عَلِیمٌ) بلگوچیدر آنلرنك نیتلرن وكوكللرنده گی كفر هم نفاقلرن (وَمِنَ الْاَعْرَابِ) دخی قر عربلرندن باردر (مَنْ یُؤْمِنُ بِاللّٰهِ) شول كمسه‌كم ایمان كیلتورور وكوكللندن‌اشانور الله‌تعالی‌گه (وَالْیَوْمِ الْاٰخِرِ) هم آخرت كونینه (وَیَتَّخِذُ مَا یُنْفِقُ) دخی توتار اوزینك نفقه ایتكان نرسه‌سن (قُرُبَاتٍ عِنْدَ اللّٰهِ) یافن بولونك سببلری ایتوب الله تعالی قاشنده (وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ) هم پیغمبر علیه السلامنك دعالرینه سبب ایتوب یعنی خدای تعالی یولنده صوغش قیلو اوچون مالن نفقه ایتسه هم صدقه‌لر بیرسه خدایتك راضیلقن استاب آكا یافن بولواوچون هم پیغمبر علیه‌السلامنك خیر دعالرن آلواوچون بیرور منافقلر شیكللی برتولاوهم زیان دیوب بیرماس مقصودی‌اجر وثواب بولور (اَلَآ اِنَّهَا قُرْبَةٌ لَهُمْ) بلگز وآگاه بولگزكم درستلكده اول صدقه‌لری خدای تعالی‌گه یافن بولورغه هم پیغمبر علیه‌السلامنك دعاسن آلوغه سببدر آنلر اوچون (سَیُدْخِلُهُمُ اللّٰهُ فِی رَحْمَتِهِ) تیز درگم كرگزور آنلرنی الله تعالی اوزینك رحمتینه یعنی جنتكه (اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ) درستلكده الله تعالی یارلقاغوچیدر صدقه بیرگوچیلرنی (رَحِیمٌ) مهربان ومرحمتلیدر نفقه ایتكوچیلرگه (وَالسّٰبِقُونَ الْاَوَّلُونَ) والگاری اوزغوچیلر یعنی جنتكه باشقه‌لردن آلده‌كرگوچیلر اوّلگیلردر (مِنَ الْمُهَاجِرِینَ) هجرت ایتكوچیلردن مكه‌دن مدینه‌گه آنلردن مراد

بدر صوغشنده حاضر بولغان مهاجرلر یاکه هجرتدن الگاری ایمان کیلتورگان کمسه‌لردر (وَالْأَنصَار) دخی انصار بلردن یعنی مدینه اهلی بولغان صحابه‌لر (وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُم بِإِحْسَانٍ) واوشبو مهاجرین هم انصارنك سابقلرینه ایارگان کمسه‌لر ایمان وایزگولك ایله (رَضِيَ اللهُ عَنْهُم) راضی بولدی الله تعالی آنلردن طاعتلرن قبول ایتماك برله (وَرَضُوا عَنْهُ) هم آنلر اوزلریده راضی بولدیلر خدای تعالی‌دن (وَأَعَدَّ لَهُمْ) دخی حاضرلادی خدای تعالی آنلر اوچون (جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتَهَا الْأَنْهَارُ) یغاچلری آستوندن یلغه‌لر آغا تورغان جنت باغچه‌لرن (خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا) منگو قالغوچیلر بولورلر آنلر اول جنتلرده همیشه‌کم هیچده چغارلماسلر (ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ) اوشبو در اولوغ بولغوچی قول، اوستونلکی ومقصودغه ایرشو (۱) (وَمِمَّنْ حَوْلَكُم مِّنَ الْأَعْرَابِ) وسزنك تیکرا ڭزده بولغان قر عربلرندن باردر (مُنَافِقُونَ) منافقلر یعنی ظاهرده ایمان کیلتورگان بولسه‌لرده همه‌لری خالص مسلمانلر توگلدر بلکه بعضلری طشدن عنه مؤمن بولوب اچلرندن منافقلر در (وَمِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ) دخی مدینه شهرنده تورغوچیلردن هم بعضیلر (مَرَدُوا عَلَى النِّفَاقِ) عادتلانگانلردر منافقلغه یعنی همیشه منافقلقده قرارایتارلر (لَا تَعْلَمُهُمْ) سن بلماس سن ای محمد علیه السلام آنلرنی زیرا که آنلر کفر ونفاقلرن کوڭل‌لرنده یاشرورلر اظهار قیلماسلر (نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ) بز بلورمز آنلرنی وکوڭل‌لرنده یاشرگان اشلرندن خبر توتقوچیمز (سَنُعَذِّبُهُم مَّرَّتَيْنِ) تیزدرکم عذاب قیلورمز آنلرنی ایکی مرتبه برمرتبه دنیاده خور ورسوای قیلو برله ایکنچی مرتبه قبر عذابی برله عذاب قیلورمز یاکه برمرتبه مال‌لرندن زکوت آلو ایله ایکنچی مرتبه صوغشقه تکلیف قیلو برله عذابلارمز اول اشلر آنلرغه بیك آغر وچیتن بولور (ثُمَّ يُرَدُّونَ إِلَىٰ عَذَابٍ عَظِيمٍ) صکره قایتارلورلر آنلر اولوغ بولغوچی عذابقه آخرتده (۲) (وَآخَرُونَ اعْتَرَفُوا) وایکنچی کمسه‌لر یعنی متافق بولماغانلر کم اقرار ایتدیلر پیغمبر علیه السلام آلدنده (بِذُنُوبِهِمْ) اوزلرینك قیلغان گناهلری ایله (خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا) فاتوشدردیلر آنلر ایڭگو عملنی (وَآخَرَ سَيِّئًا) ایکنچی بریاوز عمل ایله یعنی برمرتبه یخشی عمل‌لر اشلادیلر پیغمبر علیه السلام ایله برگه صوغشلرغه چقدیلر وایکنچی وقتده یاوزلق قیلدیلر عذرسز تبوك صوغشندن قالدیلر صکره اوزلری اوکونوب رسول علیه السلام حضورینه کیلوب گناهلرینه اقرار قیلدیلر (عَسَى اللهُ أَن يَتُوبَ عَلَيْهِمْ) شایدکم خدای تعالی آنلرنك توبه‌لرن قبول قیلور وگناهلرن یارلقار (إِنَّ اللهَ غَفُورٌ) درستلکده الله تعالی یارلقاغوچیدر توبه قیلغوچیلرنی

۱) سابقون مهاجرین وانصارنك بدر صوغشنده حاضر بولغانلر بدر وایار گوچیلر باشقه صحابه‌لردر تفسیر جمالی

۲) یعنی دنیاده اول منافقلرغه بلالر اوستونه بلالر ایرشور صکره آخرتده تموغ عذابینه گرفتار بولورلر اوشبو منافقلردن بعضلری صوقر بولدیلر وبعضلری برص صرخاوینه هم بعضلرینك تنلرنده فالجی جراحتلر پیدابولوب ایرن وقان آغوب تورلی زحمتلرگه مبتلا بولدیلر

(رَحِيمٌ) مهربان ومرحمتلیدر آنلرغه (خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ) آلغل سن ای محمد علیه السلام آنلرنك مالللرندن (صَدَقَةً) صدقه‌نی یعنی فرض بولغان زکوتنی آلغل (تُطَهِّرُهُمْ) تاکم سن پاکلارسن آنلرنی گناهلردن یاکه بوزوفلقغه سبب بولغان مال محبتندن (وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا) هم آرتدرورسن وبرکاتلی قیلورسن آنلرنك ایزگولكلرن شول صدقه‌لری سببلی یعنی مالللرندن زکوت بیرولری اوزلری اوچون فائده بولور گناهدن پاکلانورلر یخشیلقلری آرتور (وَصَلِّ عَلَيْهِمْ) دخی خیر دعا قیلغل سن آنلر اوزرینه وآنلر اوچون مغفرت استا گل (اِنَّ صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ) درستلکده سنك ایدگو دعاك آنلرنك کوڭللری قرار قیلوغه وطنچلانوغه سببدر (وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ) وخدای تعالی ایشتکوچیدر سنك دعاکنی بلگوچیدر آنلرنك ایدگو دعاغه مستحق بولولرن (اَلَمْ يَعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ) ایا بلماسلرمو آنلر شونیکم خدای تعالی (هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ) اول‌غنه قبول قیلور توبه‌نی (عَنْ عِبَادِهِ) اوزینك بنه‌لرندن (وَيَاْخُذُ الصَّدَقَاتِ) هم آلور یعنی قبول ایتار آنلرنك صدقه‌لرن وزکوتلرن (وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ) دخی بلمادیلرمو شونیکم خدای تعالی اول‌غنه‌در توبه‌لرنی قبول ایتکوچی وتوبه اهلینه رحمت ایتکوچی وباغشلاوچی (وَقُلِ اعْمَلُوا) وایتکل ای محمد علیه السلام توبه ایتکوچیلرگه عمل قیلکزسز یعنی شول توبه‌کزده ثابت بولکز طاعت وعبادت قیلکز (فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ) بس تیزدرکم کورور خدای تعالی سزنك قیلغان عملکزنی (وَرَسُولُهُ) هم آنك رسولی کورور (وَالْمُؤْمِنُونَ) دخی مؤمنلر کورورلر (وَسَتُرَدُّونَ) هم تیزدرکم سز قایتارلورسز اولگانکزدن صوك (اِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ) یاشرن وآشکارانی بلگوچی خدای تعالی صاری (فَيُنَبِّئُكُمْ) بس خبر بیرور سزگه خدای تعالی وسزنی آگاهلاندرور (بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ) سزنك دنیاده اشلاگان عملللرکز برله یعنی عملللرکزگه کوره جزالرکزنی بیرور (وَاٰخَرُونَ مُرْجَوْنَ) وایکنچی بر گروه کیچکدرلمشلردر (لِاَمْرِ اللّٰهِ) خدای تعالی‌نك فرمانینه (اِمَّا يُعَذِّبُهُمْ) یا ایسه عذاب قیلور خدای تعالی آنلری اوزینك عدلی ایله (وَاِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ) ویا ایسه قایتور آنلر اوزرینه رحمتی ایله یعنی فضلی ایله گناهلارن یارلقار (١) (وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ) وخدای تعالی بلگوچیدر بارچه سرلرنی حکمت ایاسیدر همه اشلرنده روایت ایدلمشدرکم منافقلردن برنچه کمسه‌لر بوزوق نیت ایله مسلمانلر آراسینه تفرقه صالو اوچون برمسجد بنا ایتدیلر حق سبحانه وتعالی اول مسجدنی بوزارغه امر قیلدی اوشبو منافقلر بنا قیلغان مسجد ضرار طوغریسنده آیت نازل

١) یوقاروده بر نچه گروهلر ذکر ایتولدی بر گروه شول منافقلردرکم تبوك صوغشندن عذرسز تخلف قیلوب صکره یالغان عذرلر کورساتدیلر وبر گروه شول اعرابدرکم مسلمانلرغه بر بلا ومصیبت ایرشونی کوتوب تورورلر ایدی وبر گروه اعرابی لردن خالص مؤمن بولوب مسلمانلرغه یاردمچی بولغانلریدر دخی بر گروه مؤمن لردن شول کمسه‌لردرکم اوزلرینك عیب وقصورلرینه اوکونوب اقرار قیلدیلر تبوك صوغشندن عذرسز قالغانلر ایدی حق تعالی آنلرنی عفو قیلدی مگر آنلردن اوچ کشی‌نك توبه‌لرینك قبول ایتولمای کی ایللی کونگه قدر کیچکدی صکره آنلر حقنده هم عفو آیتی نازل بولدی اول آیت توبانده کیلور

تفسیر جمالی

ایتدیکم (وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا) وشول کمسه‌لرکم توتدیلر وبنا قیلدیلر (مَسْجِدًا ضِرَارًا)
(٢) بر مسجدنی مؤمنلرگه ضرر ایرشدرماك اوچون (وَكُفْرًا) هم کافرلکنی قوتلامك
واظهار ایتماك اوچون (وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ) دخی مؤمنلر آراسینه تفرقه صالو
اوچون یعنی قبا محلهسینك مسجدینه جماعت نمازیه جیولاتورغان مسلمانلرنی ایکیگه
آیرماق اوچون (وَإِرْصَادًا) دخی منتظر بولماق وکوتماك اوچون (لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ
وَرَسُولَهُ) خدای تعالی برله هم آنك پیغمبری برله صوغش قیلغان کمسه‌نی (مِنْ قَبْلُ)
موندن الگاری اول کمسه‌دن مراد ابو عامر راهبدر دیمشلر منافقلر مسجد ضرارنی
شول ابو عامر فاسق‌نی امام ایته‌مز دیوب شونك قایتماقینی کوتوب بنا قیلغانلر
ایدی نیتلری بوزوق وغرضلری پیغمبر علیه‌السلامغه هم مؤمنلرگه یامانلق ایتو
ایدی مذکور ابو عامر احد هم حنین صوغشلرنده مشرکلر طرفندن بولوب رسول
علیه السلامغه قارشی صوغشقان ایدی (وَلَيَحْلِفُنَّ) وآنط ایتارلر اول منافقلر شویله
دیو بکم (إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْنَى) بز تلامادك اوشبو مسجدنی بنا قیلمانیمز برله مگر
ایزگو اشنی ویخشیلقنی تلادك یعنی بزلر بو مسجدنی یامان غرض برله بنا ایتمادك
بلکه یخشیلق اوچون ومسلمانلر آنك اچنده خدای تعالی‌گه عبادت قیلسونلر
اوچون بنا ایتدك دیوب آنط ایتارلر (وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ) وخدای تعالی
گواهلق بیرور شویله دیوبکم درستلکده اول منافقلر یالغان ایتکوچیلردر اوزلرینك
آنطلرنده آنلر اول مسجد ضرارنی یخشیلق تلاب بنا ایتما گانلردر (لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا)
تورماغل‌سن ای محمد علیه‌السلام نماز اوقو اوچون اول مسجدده هرگیز (لَمَسْجِدٌ
أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى) البته تقوالق اوزرینه بنا ایتولگن مسجد (مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ) اوّل
کونندن یعنی اوّلدن تقوالق ویخشیلق نیتی ایله بنا قیلنغان مسجدکم آندن مراد
پیغمبر علیه‌السلام امری‌ایله بنا قیلنغان مسجددر (أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ) تیوشلیراکدر
سنك نماز اوقو اوچون تورماغنك شول مسجدده (فِيهِ رِجَالٌ) باردر اول تقوالق اوزرینه
بنا ایتولگان مسجدده شوندای ایرلرکم (يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا) سویارلر آنلر پاکلانونی
آنلر قبا محلهسینك اهلیدرکم مذکور تقوالق اوزرینه بنا ایتولگان مسجد شولارنك
مسجدیدر (وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ) وخدای تعالی دوست توتار بیك پاکلانوچیلرنی
(أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ) ایا شول کمسه‌کم بنا قیلدی وصالدی نیگزینی اوزینك
بناسینك (عَلَى تَقْوَى مِنَ اللَّهِ) الله تعالی‌دن قورقو هم تقوالق اوزرینه (وَرِضْوَانٍ)
دخی الله تعالی‌نك رضالقی اوزرینه (خَيْرٌ) ایزگوراك ویخشیراقمودر (أَمْ مَنْ أَسَّسَ

٢) رسول صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری مکه‌دن مدینه گه‌هجرت ایتدکلرنده ایلك اوّل مدینه شهرینك طشنده‌بنی‌عمر ومحله‌سینه توشدیلر آنده بر نچه کون تورغاندن صوك مدینهٔ منوره‌گه تشریف ایتدیلر بنی‌عمر ومحله‌سنده اولحضرت صلی‌الله علیه وسلم نماز اوقوغان اورننده شول محله‌نك مؤمنلری بر مسجد بنا ایتدیلر اول مسجدنی قبا مسجدی‌دیو رلراولحضرت صلی‌الله علیه وسلم کوبسنچه شنبه کونلرنده مدینه‌دن شول مسجدکه باروب نماز اوقورلرایدی اوشبو قبا محله‌سنده منافقلردن بر جماعت بار ایدی شول منافقلر قبا مسجدینه‌قارشی اوزلرینه بر مسجد بنا قیلوب اوزلری آیرلوب شونده نماز اوقوماقچی بولدیلر ابو عامر راهب نامنده عبادتدن وطنندن قاچوب چیقده یوری تورغان بر فاسقنی قایتاروب شول مسجدلرینه امام ایتماکچی بولدیلر هم رسول صلی‌الله علیه‌وسلم

بنيانه) يا ايسه شول كمسه يخشيراقمودركم تأسيس ايتدى وصالدى بناسى نك
نيكزينى (على شفا جرف هار) سيل وطاشو صووى آغوى سببلى آستى فووشلانوب
جيمرلورگه باقنلاشقان جار چيتنه يعنى خالص ايمان واعتقادهم خدايدن قورقو ايله
خداى تعالى نك راضيلقينى استاب بنا ايتولگان قبا مسجدى هم آنك اهلى يخشيراق
وآرتوغراقلرمو يا ايسه طشدن غنه عبادتخانه بولوب كورنگان وحقيقتده مسلمانلرغه
دشمانلق ومنافقلق ايله يامان غرض اوچون بنا ايتولگان هم صوكندن اوزلرينك
هلاكتلرينه وعذابده قالولرينه سبب بولغان جار چيتنه صالونغان بنا شكللى مسجد
ضرارنك اهلى يخشيراقمو البته اول مسجد ضرارنك اهلى باوزلرهم زيان ايتكوچيلردركم
آنلرنك اول مسجدلرى جار چيتنه بنا ايتولگان حاضر جيمرلورگه تورغان بر بنا
شكللىدر آنك بقاسى بولماس بيك تيز خراب بولور (فانهار به فى نار جهنم)
بس يقولور وجيمرلوب توشار اول بنا آنى بنا قيلغوچيسى ايله برگه جهنم اوطينه
اوشبو مثل دين اشلرن باطل نرسه لر اوزرينه بنا ايتكان كمسه لر اوچوندر (والله
لا يهدى القوم الظالمين) وخداى تعالى طوغرى يولغه كوندرماس ظالم بولغوچى
گروهنى ومقصودلرن حاصل قيلماس (لا يزال بنيانهم الذى بنوا) همبشه بولور آنلرنك
بنا قيلغان بنالرى يعنى مسجد ضرار (ريبة فى قلوبهم) شك ونفاق سببى آنلرنك
كوكللرنده يعنى اول منافقلرنك اوشبو مسجدلرى سلامت تورغان وقتده همبشه
آنلرنك منافقلق لرى آرطوينه سبب بولور (الا ان تقطع قلوبهم) مگر شولكم
كيساك كيساك بولوب تتولسه آنلرنك كوكللرى يعنى آنلرنى اولتورو سببلى
كوكللرنده هيچده بلو وآكلاوغه قابليت قالماسه شولوقتده غنه كوكللرنده شك
ونفاقلرى بولماس وبعضلر اوكونو هم توبه واستغفار سببلى كوكللرى تتولسه
كوكللرنده شك ونفاق قالماس ديماك مراددر ديورلر (والله عليم حكيم) وخداى
تعالى بلگوچيدر آنلرنك نيتلرن حكمت ايا سيدر حكم وفرماننده اوشبو آيت كريمه
كيلگاندن صوك رسول صلى الله عليه وسلم حضرتلرى بيوردبلر تاكم مذكور مسجد
ضرارنى تمام جيمروب اوطفه باندردبلر آنك اورنى مدينه اهلينك چوپلكلرى
بولدى (ان الله اشترى من المؤمنين) درستلكده الله تعالى صانوب آلدى مؤمنلردن
(انفسهم) آنلرنك نفسلرن اگر آنلر نفسلرندن وجانلرندن كيچوب صوغشقه
كرسه لر (واموالهم) دخى مالللرن كم خداى تعالى يولنده نفقه قيلسه لر (بان لهم
الجنة) شونك برله كم بولغوچيدر آنلرغه جنت يعنى خداى تعالى يولنده مالللرن

حضرتلرندن بر مرتبه آنلرنك مسجدلرينه تشريف ايدوب نماز اوقولرن رجا ايتديلر اول حضرتكه آنلرنك بوزوق نيتلرى وغرض لرى معلوم بولماغانلقدن آنلرنك اوتنولرن قبول ايدوب تبوك صوغشندن قايتقانده آنلرنك مسجد لرينه توشوب نماز اوقورغه وعده ايتديلر حق سبحانه وتعالى اولحضرت صلى الله عليه وسلمنى آنلرنك بوزوق نيتلرندن آگاهلا ندروب وقباميسجدى نك اهلينى مدح ايدوب اوشبو آيت كريمه نى ايندردى

هم جانلرن فدا ایتولری فارشو سینه الله‌تعالی آنلرغه جنت بیردی (یُقَاتِلُونَ) صوغش
قیلورلر اول مؤمنلر (فی سَبِیلِ اللّٰهِ) الله‌تعالی یولنده (فَیَقْتُلُونَ) بس اولتورورلر آنلر
خدای تعالی‌نك دشمانلرن (وَیُقْتَلُونَ) هم اوزلری اولتورلمش بولورلر بعض وقتده
دشمانلر قولنده (وَعْدًا عَلَیْهِ حَقًّا) وعده قیلدی خدای تعالی آنارنك ماللری وجانلری
فارشو سینه آنلرغه جنت بیرو بزله اوزینه حق وثابت بولغوچی وعده‌نی کم آنده
هیچ خلافلق بولماس (فِی التَّوْرِیَةِ وَالْاِنْجِیلِ وَالْقُرْاٰنِ) تورات‌ده وانجیلده هم قرآنده
تورات وانجیل اهللری هم صوغش قیلو برله بیورلغانلق‌لرینه اوشبو آیت دلیلدر
(وَمَنْ اَوْفٰی بِعَهْدِهٖ مِنَ اللّٰهِ) وکمدر اوزینك عهدینه وفا ایتکوچیراك خدای تعالی‌دن
یعنی خدای تعالی‌دن آرتق عهدکه وفا ایتکوچی البته‌یوقدر ایك آرتق وفاایتکوچی
خدای تعالی‌درکم آنك قیلغان وعده‌سینه خلافلق ایتووی محالدر (فَاسْتَبْشِرُوا) بس
شادلانوڭزسز ای جانلرن ومالرن فدا ایتکوچی مؤمنلر (بِبَیْعِكُمُ الَّذِی بَایَعْتُمْ بِهٖ)
اوزڭزنك خدای تعالی ایله قیلغان صاتووڭزغه وآلش بیرشڭزگه یعنی اوشبو
سودالرڭزغه ونفسلرڭزنی هم‌مالرڭزنی فداقیلوب جنت‌نی آلووڭزغه سویونڭزسز
فائده ایتدڭز (وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِیمُ) واوشبوسودا اولوغ‌قول اوستونلکی‌ومقصودغه
ایرشودر (اَلتَّآئِبُونَ) اوشبو مؤمنلر توبه قیلغوچیلر وگناهدن فایتقوچیلردر (اَلْعَابِدُونَ)
خدای‌تعالی گه عبادت‌ایتکوچیلردر (اَلْحَامِدُونَ) خدای تعالی گه مدح وثاایتکوچیلردر
(اَلسَّآئِحُونَ) سیاحت قیلغوچیلردر وسفر ایتکوچیلردر خدای‌تعالی یولنده (اَلرَّاكِعُونَ)
رکوع قیلغوچیلردر نمازده یاکه خدای تعالی درگاهینه خضوع وتوبانچیلك ایل‌بوز
توتقوچیلردر (اَلسَّاجِدُونَ) سجده قیلغوچیلردر الله تعالی گه (اَلْاٰمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ)
یخشی‌لقغه بیورغوچیلردر (وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ) هم یامانلقدن طیوچیلردر یعنی
ایمان وطاعت ایله بیورورلر کفردن وگناهدن طیارلر (وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللّٰهِ) هم
صافلاغوچیلردر خدای تعالی‌نك حکملرن یعنی شریعت حکملرندن هیچده طشقه
چقماسلر (وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِینَ) وسویونچ بیرگل سن ای محمد علیه‌السلام اوشبو صفتلر
ایله صفتلانغان مؤمنلرگه (مَا كَانَ لِلنَّبِیِّ) درست ولایق بولمادی پیغمبرگه (وَالَّذِینَ
اٰمَنُوا) هم ایمان کیلتورگان کمسه‌لرگه (اَنْ یَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِینَ) آنلرنك استغفار
قیلولری ومغفرت استامکلری مشرکلراوچون رسول اکرم صلی‌الله‌علیه وسلم حضرتی
آتاسی ایله بر توغمه قرنداشی ابو طالب ایمان کیلتورماینچه وفات بولغاندن‌صوڭ
آنك اوچون‌فایغورب خدای‌تعالی‌دن آنك حقنده مغفرت‌استادی صحابه‌لر اولحضرتنك

ابو طالب اوچون استغفار قیلغانن بلگاچ آنلر هم اوزلرینك آتا بابالری هم
قرنداشلری اوچون استغفار ایتماکچی بولدیلر ابراهیم علیه‌السلام اوزینك آتاسی
اوچون مغفرت استادی پیغمبرمز صلی‌الله علیه وسلم هم اوزینك عمی ابو طالب
اوچون استغفار قیلادر بس بزلرهم یاقنلرمز اوچون خدای‌دن مغفرت صورایق دیدیلر
حق تعالی‌دن آیت کیلدی‌کم پیغمبرگه هم مؤمنلرگه مشرکلر اوچون استغفار قیلو
درست توگلدر (وَلَوْ كَانُوا أُولِي قُرْبَىٰ) اگرچه بولسه‌لرده اول مشرکلر یاقنلق
ایالری یعنی یاقن قرنداشلر بولسه‌لرده (مِن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ) ظاهر بولغانی‌صوگنده
آنلرغه (أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ) شولکم اول مشرکلر تموغ اهل‌لریدر یعنی مشرك
حال‌لرنده دنیادن کیتوب تموغلق بولولری بلونگاندن صوك یاقن قرنداشلرکز
بولسه‌لرده آنلر حقنده مغفرت استامك درست توگلدر (وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ)
وبولمادی ابراهیم پیغمبرنك مغفرت صوراوی (لِأَبِيهِ) اوزینك آتاسی اوچون (إِلَّا عَن
مَّوْعِدَةٍ وَعَدَهَا إِيَّاهُ) مگر آکا وعده قیلغان بر وعده سببلی گنه بولدی یعنی ابراهیم
علیه‌السلام آتاسی آزر ایله پوتلر طوغریسنده مناظره قیلغانده آتاسینه من سنك
اوچون ربمدن مغفرت استارمن دیوب وعده قیلغان ایدی شول وعده‌سینه وفا
قیلو اوچون‌گنه استغفار قیلدی (فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ) بس آچق بلونگانی زمانده ابراهیم
پیغمبرگه (أَنَّهُ عَدُوٌّ لِّلَّهِ) شولکم آنك آتاسی دشماندر خدای تعالی‌گه یعنی کافر
حالنده دنیادن کیتکانلکی معلوم بولغاچ (تَبَرَّأَ مِنْهُ) بیزدی اول ابراهیم اوزینك
آتاسندن وآنك اوچون استغفار قیلمادی (إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ) درستلکدر ابراهیم
کوب ناله وزاریلق ایتکوچیدر یعنی نچکه کوتللیدر (حَلِيمٌ) تحمل ایتکوچی
وشفقتلی هم یومشاق طبیعتلیدر (وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا) وضلالتده قیلور بولمادی
خدای تعالی بر گروهنی (بَعْدَ إِذْ هَدَاهُمْ) آنلرنی اسلام دینینه کوندرگانندن
صوك (حَتَّىٰ يُبَيِّنَ لَهُم) تاکم بیان قیلغانغه‌چه وآچق بلدرگانگه‌چه آنلرغه (مَّا
يَتَّقُونَ) شول نرسه‌نیکم آنلر صاقلانورلر آندن یعنی نی نرسه‌دن صاقلانو
تیوش ایدکینی آچق بلدرگانگه‌چه آنلرنی البته ضلالتکه توشورماس
بلکه آنلرغه پیغمبرلر بیاروب نی نرسه‌دن صاقلانو کراك ایدکینی آچق بلدرور
صکره ضلالتکه توشکان کشیلر اوز اختیارلری ایله بل تورب توشارلر (إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ
شَيْءٍ عَلِيمٌ) درستلکده خدای تعالی بارچه نرسه‌نی بلگوچیدر (إِنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ) درستلکده خدای تعالی آکا مخصوصدر کوك لرنك هم یرلرنك

پادشاهلقی (يُحيِي وَيُمِيتُ) اولوکنی ترگزور وترکنی اولتورور اول خدای تعالی (وَمَالَكُم مِّن دُونِ اللَّهِ) ویوقدر سزلرگه ای مؤمنلر الله تعالیدن باشقه (مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ) هیچ بر اشکزنی توزگوچی هم هیچ بر یاردم ایتکوچی (لَقَد تَّابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ) تحقیق قایتدی خدای تعالی اوزینك عفوی ورحمتی ایله پیغمبر اوزرینه یعنی تبوك صوغشندن تخلف ایتوگه منافقلرغه اذن بیرگانی اوچون پیغمبر علیه السلامنی عفو قیلدی (وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنصَارِ) هم مهاجر وانصار صحابه‌لرنك توبه‌لرن قبول قیلدی خدای تعالی یعنی آنلردن بعضلری تبوك صوغشینه چغو طبیعتلرینه بیك آغر وچیتن بولغانلقدن چغاسیلری کیلما گان ایدی شول کمسه‌لرنك توبه‌لرن قبول ایتدی وخطالرندن کیچدی (الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ) آندابن مهاجرین هم انصارلرکم آنلر ایاردیلر پیغمبر علیه السلامغه (فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ) قاطیلق وچیتنلك زمانده یعنی طارلق وقحطلق زمانده هم هوانك بیك اسسی وقتنده قورالر هم یتشما گان لشکر هم آز بولغان وقتده پیغمبر علیه‌السلامغه ایاروب تبوك صوغشینه چقدیلر (مِن بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ) میل قیلوغه وآوشورغه یاقن بولغانندن صوك (قُلُوبُ فَرِيقٍ مِّنْهُمْ) آنلردن بر گروهنك کوکللری یعنی سفرنك بیك آغرلقندن وغایتده چیتن لکدن بعضلرنك کوکللری آوشوب کیری قایتوب کیتارگه یاقنلاشقانلر ایدی شونك صوکنده هم کیری قایتماینچه پیغمبرگه ایاردیلر (ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ) صکره عفو قیلدی خدای تعالی آنلر اوزرینه وآنلرنك کوکللرینه کیلگان نیتلرندن کیچدی (إِنَّهُ بِهِمْ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ) درستلکده خدای تعالی آنلرغه بیك مرحمتلیدر مهربان وباغشلاغوچیدر (وَعَلَى الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا) دخی توبه‌لرن قبول ایتدی وعفو قیلدی خدای تعالی تبوك صوغشندن تخلف ایتوب عذرسز قالغان اوچ کشی اوزرینه اول اوچ کشی کعب بن مالك هم هلال بن امیه ومره بن ربیع در آنلر تبوك صوغشندن عذرز قالوب صوکندن بیك اوکونگانلر ایدی آنلرنك اشلری حق تعالی‌نك فرمانینه موقوف بولدی توبه‌لرینك قبول بولغانلقی ایله خدایدن حکم کیلگانکه‌چه پیغمبر علیه السلام هیچکم آنلر ایله سوزلاشماسون وآنلرغه قاتوشماسون دیوب بیوردیلر اول اوچ کشی‌نك حال‌لری بیك مشکل بولدی (حَتَّىٰ إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ) کیچکدرلدی اول اوچ کشی‌نك حکملری شول وقتغه‌چه‌کم طار بولدی آنلرغه یر (بِمَا رَحُبَتْ) اوزینك کیکلکی برله یعنی حاللرینك غایت چیتن لکندن آنلرغه کیك دنیا طار بولدی (وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنفُسُهُمْ) هم طار بولدی آنلر اوزرینه آنلرنك نفسلری

وجانلری یعنی بیك قاطی قایغولرندن اوزلری طارلاندیلر (وَظَنُّوا) دخی گمان قیلدیلر آنلـر وبلدیلر (اَنْ لَا مَلْجَاءَ مِنَ اللّٰهِ) شویله‌دیو بیکم یوقدر هیچ بر صغوناچق یر الله تعالی‌نك غضب وآچوندن (اِلَّا اِلَيْهِ) مکر آنك اوزینه‌گنه‌در (ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ) صکره توفیق بیردی خدای تعالی توبه قیلوغه آنلر اوزرینه (لِيَتُوبُوا) تاکم توبه قیلسونلر آنلر واوکنوب قایتسونلر قیلغان گناهلرندن (اِنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ) درستلـده الله تعالی اولغنه‌در توبه‌لرنی قبول ایتکوچی توبه قیلغانلرغه رحمت ایتکوچی (يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا) ای ایمان کیلتورگان کمسه‌لر (اتَّقُوا اللّٰهَ) قورقـکز الله تعالی‌دن (وَكُونُوا مَعَ الصّٰادِقِينَ) هم بولـکز راست وطوغری اینکوچیلر ایله برگه (مَا كَانَ لِاَهْلِ الْمَدِينَةِ) لایق وتیوشلی بولمادی مدینه اهلینه (وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْاَعْرَابِ) هم آنلرنك تیکراسنده بولغان کمسه‌لرگه قر عربلرندن (اَنْ يَتَخَلَّفُوا) آنلـرنك تخلف ایتولری (عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ) الله تعالی‌نك رسولندن یعنی پیغمبر علیه‌السلام‌نك فرمانینه خلافلق ایتوب اول صوغشقه چغارغه قوشقانده چقماینچه قالولری لایق ودرست توگلدر (وَلَا يَرْغَبُوا بِاَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ) دخی تیوشلی توگلدر آنلرغه آنلرنك رغبت ایتولری اوز نفسلرینه پیغمبر علیه السلام نفسندن کیچوب یعنی پیغمبر علیه‌السلام فرمانن رعایه‌ایتماینچه اوز نفسلرن صافلاولری واوزلرینه راحتلك‌لری اوچون طرشولری درست توگلدر (ذٰلِكَ) اوشبو اش یعنی آنلرنك پیغمبر علیه‌السلام فرمانینه ایارولری واجب بولمافی‌هم خلافلق ایتونك درست بولماوی (بِاَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَاٌ) شول سببلیدرکم آنلر هرقایچان پیغمبر علیه السلام ایله برگه بولسه‌لر ایرشماس آنلرغه هیچ بر صوسزلق (وَلَا نَصَبٌ) هم هیچ بر محنت ومشقت (وَلَا مَخْمَصَةٌ) دخی هیچ بر آچلق (فِي سَبِيلِ اللّٰهِ) الله تعالی یولنده (وَلَا يَطَئُونَ) دخی طاپطاماسلر آنلـر (مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ) شول اورننی‌کم آچولاندرور کافرلرنی آنلرنك اول اورننی طاپطاولری (وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلًا) دخی طاپماسلر آنلر وکورماسلر دشمان طرفندن هیچ بر محنت وچیتن‌لکنی اولتورلمك وجراحتلانمك هم اسیر بولماق ومغلوب بولماق کبی (اِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ) مگرکم یازلور آنلـرغه اول اش سببلی ایدگو عمل حاصل معنی اول مؤمنلر پیغمبر علیه‌السلامغه‌ایاروب صوغشقه چقسه‌لر شول سفرده ضوسزلق یاکه آچلق طارتسه‌لر هم برمحنت ومشقت کورسه‌لر هم کافرلرنك یرلرن طاپطاب آنلرنی آچولاندرسه‌لر هم دشمان طرفندن چیتن‌لك وقاطیلقلر کورسه‌لر اوشبو اشلـرنك همه‌سی اوچون آنلر اجر وثوابلرغه مستحق بولورلر همه‌سی اوزلرینه فائده بولور

اوشبو سببدن آنلرغه پیغمبر علیه السلام فرمانینه ایارو واجبدر (انّ اللّٰه لا یضیع اجر المحسنین) درستلکدن الله تعالی ضایع ایتماس ویوغالتماس یخشیلق ایتکوچیلرنك اجر وثوابلرن (ولا ینفقون) دخی نفقه قیلماسلر وصرف ایتماسلر آنلر خدای تعالی یولنده (نفقة صغیرة) کچکنه وآزغنه نفقه‌نی مثلا ابو عقیل‌نك برصاغ خرمانی اسلام لشکری اوچون نفقه بیرووی کبی (ولا کبیرة) هم اولوغ وکوب نفقه‌نی بتاك کم حضرت عثمان هم عبدالرحمن بن عوف رضی الله عنهما اسلام لشکری اوچون نفقه قیلدیلر (ولا یقطعون وادیا) دخی قطع قیلماسلر آنلر سفرلرنده هیچ برچوقور یرنی یعنی هیچ برمسافتنی قطع قیلماسلر ویول یورماسلر (الّا کتب لهم) مگر یازلمش بولور آنلر اوچون یعنی خدای تعالی یولنده صوغش اوچون نی قدر مال‌لرن صرف ایتسه‌لر هم اوزلری مشقتلنوب سفر قیلسه‌لر ویول یورسه‌لر اوشبولرنك همه‌سی اوچون آنلرغه اجر وثوابلر یازلور (لیجزیهم الله) تاکم جزا بیرسون اوچون آنلرغه الله تعالی (احسن ما کانوا یعملون) خدای تعالی یولنده اشلاگان عمل‌لرینك کورکام‌را کینی (وما کان المؤمنون لینفروا کافّة) وتیوشلی بولمادی مؤمنلرنك همه‌لری بر یولی علم استامك اوچون یاکه صوغش سفرینه چقولری زیراکه بارچه‌لری بر یولی شهرلرن طاشلاب چقوب کیتسه‌لر معیشت اشلرینه ضرر کیلور ونظام بوزولور (فلولا نفر) بس نی اوچون چقماسلر (من کلّ فرقة) هر بر جماعتدن (منهم) اول مؤمنلردن یعنی بر قبیله یاکه برشهر اهلندن (طائفة) بر گروه یعنی کرا کدرکم شهر خلقندن برنچه کمسه‌لر علم استامك اوچون یاکه صوغش قیلولوچون سفرگه چقسونلر وباشقه‌لری شهرده قالسونلر (لیتفقهوا فی الدّین) تاکم علم اوگرانسونلر آنلر دینه یعنی علم استامك اوچون سفرگه چقفان کمسه‌لر دین علمینی تحصیل ایتسونلر وشریعتنی بلسونلر یاکه صوغشقه چقمایانچه شهرده قالغان کمسه‌لر دین علمینی اوگرانسونلر (ولینذروا قومهم) هم تاکم قورقتسونلر اول دین علمینی اوگرانگان عالملر اوزلرینك قوملرن (اذا رجعوا الیهم) هر قایچان قایتسه‌لر آنلر قوملری یانینه یاکه شهرده قالوب علم حاصل ایتکان کمسه‌لر قوملری صوغشتدن قایتقاچ آنلرنی قورقتسونلر شریعت حکملرن بیان قیلوب وعظ ونصیحت ایتسونلر (لعلهم یحذرون) تاکم شاید صاقلانورلر آنار وعظ ونصیحت‌نی ایشتوب تیوش‌سز اشلردن اوشبو آیت کریمه‌دن دین علم‌لرن وشریعت حکملرن تفصیلی ایله یخشی وکامل ایتوب بلو مسلمانلرغه فرض کفایه ایدکی آکلاتادر (یا ایها الّذین امنوا) ای مؤمنلر (قاتلوا الّذین یلونکم)

صوغش قیلگز سزگه یاقن بولغان کمسه‌لر بر له (مِنَ الْكُفَّارِ) کافرلردن (وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ غِلْظَةً) وکراکدرکم طابسونلر اول کافرلر سزلرده قاطیلقنی وغیرتنی یعنی سزنی اوزلرینه بیك قاتی کوڭللی وشفقتسز طابسونلر وقورقسونلر (وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ) دخی بلگز سز شونیکم الله‌تعالی تقوالق ایتکوچیلر وگناهدن صاقلانوچیلر ایله برگه‌در آنلرنی حفظ قیلور هم باردم ونصرت بیرور (وَإِذَا مَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ) وهر قایچان ایندرلسه قرآندن بر سوره (فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ) بس باردر منافقلردن شول کمسه‌کم ایتور (أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هَذِهِ إِيمَانًا) سزنك قایسیگزدرکم آرتدردی آکا اوشبوسوره ایماننی یعنی استهزاء قیلوب اوشبو آیت‌لر قایسیگزنك ایمانن آرتدردی دیور (فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا) بس ایمان کیلتورگان وچن کوڭللدن اشانغان کمسه‌لر (فَزَادَتْهُمْ إِيمَانًا) بس آرتدردی اوشبو سوره آنلرنك ایمانلرن واشانولرن (وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ) وآنلر سویونورلر هم شادلانشورلر اول سوره‌نك ایندرلماکینه‌کم اسلام وایمانلرینك کامل بولمافینه سببدر (وَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ) واما کوڭللرنده شك ومنافقلق صرغاوی بولغان کمسه‌لر (فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا إِلَى رِجْسِهِمْ) بس آرتدردی اول سوره آنلرنك نجسلری اوستونه نجسلکنی یعنی شك‌لرن هم نفاقلرن اوطری آرتدردی اول سوره‌گه اشانماولری سببلی کافرلکلری زیاده بولدی (وَمَاتُوا وَهُمْ كَافِرُونَ) هم اولدیلر ودنیادن کیتدیلر آنلر کافرحال‌لرنده (أَوَلَا يَرَوْنَ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ) ایا کورماسلرمو اول منافقلر شونیکم آنلر مبتلا بولورلر صرغاولق وآچلق کبی تورلی بلالرگه (فِي كُلِّ عَامٍ) هر بر یلده یعنی یل صایون باشلرینه بر بلا کیلور (مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ) بر مرتبه یاکه ایکی مرتبه (ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ) مونك صوڭنده هم توبه قیلماسلر وقایتماسلر آنلر کفر ونفاقلرندن (وَلَا هُمْ يَذَّكَّرُونَ) هم اوگت آلماسلر وعبرتلانماسلر باشلرینه کیلگان بلالرنی کورووب (وَإِذَا مَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ) وهر قایچان ایندرلسه قرآندن بر سوره‌کم اول سوره‌ده منافقلرنك عیبلری ذکر ایتولگان بولسه (نَظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ) قارار آنلرنك بعضلری بعضلری طرفینه یعنی بر برسینه قاراشوب اشارت قیلشورلر هم بر برسینه ایتورلر (هَلْ يَرَاكُمْ مِنْ أَحَدٍ) ایا کورورمو سزنی بر کمسه یعنی عیبلری ذکر ایتولگان سوره کیلگاچ اویالولرندن مجلسدن توروب کیتماکچی بولوب بر برسندن اگر توروب کیتساگز مؤمنلردن برار کشی سزنك کیتکانگزنی کورورمو دیوب صورارلر هیچکم کورماسلك بولسه آقرنغنه مجلسدن توروب کیتارلر (ثُمَّ انْصَرَفُوا) صگره دونارلر وتوروب کیتارلر آنلر پیغمبر علیه

السلامنك مجلسندن (صرف الله قلوبهم) دوندردی خدای تعالی اول منافقلرنك کوکللرن خیردن وطوغریلقدن (بانهم قوم لایفقهون) شول نرسه سببلی کم آنلر حقلقنی آکلامی نورغان وبلمی نورغان گروهلردر (لقد جاءکم رسول) تحقیق کیلدی سزگه ای آدمیلر خدای تعالی طرفندن پیارلگان رسول وپیغمبر (من انفسکم) سزنك اوز جنسکزدن (عزیز علیه) قاطی وچیتندر اول پیغمبر اوزرینه (ما عنتم) سزنی مشقتکه توشورگان نرسه یعنی سزلرگه محنت ومشقت کیلما کینه اول راضی بولماس (حریص علیکم) حرصلیدر وبیك فزغو چیدر اول پیغمبر سزنك طوغری یولغه کونلما ککزگه وایمان کیلتورما ککزگه (بالمؤمنین رءوف رحیم) مؤمنلرگه مهربان وشفقتلی در مرحمتلی وباغشلاوچی هم فزغانو چیدر (فان تولوا) بس اگر دونسه‌لر اول منافقلر سکا ایارودن ویاردم بیرودن (فقل حسبی الله) بس ایتکل سن ای محمد علیه السلام کفایه ایتکو چیدر مکا خدای تعالی کم سزنك یاوزلقکزدن اول اوزی منی صافلار ومکا یاردم ایتار (لا اله الا هو) یوقدر هیچ بر حقلق اوزره معبود مگر اول خدای تعالی گنه در (علیه توکلت) آنك اوزرینه گنه توکل ایتدم من واشلرمنی آکا غنه طابشردم (وهو رب العرش العظیم) واول خدای تعالی الوغ بولغوچی عرشنك پروردکاری وخواجه سیدر یعنی عرشنی صافلاوغه قادر بولغان خدای تعالی منی هم دشمانلرنك شرندن صافلارغه قادردر*

سورة یونس مکیة وهی مائة وتسع اوعشر آیات

١٠ نچی سوره یونس سوره‌سی مکه‌ده نازلدر بر یوزده توقوز یاکه اون آیتدر

بسم الله الرحمن الرحیم

(الر) الله تعالی اعلم بمراده بعضیلر الردن مراد انا الله الرحمن یعنی من بارچه مخلوقاتقه رحمت ایتکوچی الله من دیمکدر دیورلر تاویلینه کرشماینچه بو حرفلردن مراد الله تعالی اوزی بلور دیوب خدای تعالی گه طابشرماق تیوشلیدر (تلك ایات الکتاب الحکیم) اوشبو سوره حکمتنی مشتمل بولغوچی قرآن‌نك آیتلریدر یعنی معنالری حکمتلی بولغان قرآن‌نك یاکه محکم بولغوچی قرآن‌نك آیتلریدرکم آنده هیچ تناقض واختلاف یوقدر (اکان للناس عجبا) ایا عجب بولدیمو آدمیلرگه (ان اوحینا الی رجل منهم) بزنك وحی ایتماکیمز آنلردن برایرگه (ان انذر الناس) شویله دیوبکم

فورقتقل سن آدمیلرنی خدایمك عذابندن (وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا) هم سویونچ بیرگل ایمان کیلتورگان کمسه‌لرگه (أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ) شونك برله‌کم بولور آنلرغه طوغرلق مرتبه‌سی والوغ درجه (عِنْدَ رَبِّهِمْ) پروردکاراری ناشنه یعنی آدمیلرنك اوزجنسلرندن واوز قبیللرندن بر کمسه‌نی پیغمبر قیلوب آکا سن آدمیلرنی خدایمك عذابندن فورقتقل هم مؤمنلرگه الوغ مرتبه‌لر وجنت نعمتلری ایل سویونچ بیرگل دیوب وحی ایتماکیمز خلقمه عجب بولدیمو واشانماسلق اش بولدیمو (قَالَ الْكَافِرُونَ) ایتدیلر کافرلر واشانمی تورغان کمسه‌لر آنلرغه پیغمبر کیلوب معجزه‌لر کورساتکاچ (إِنَّ هَٰذَا لَسَاحِرٌ مُبِينٌ) درستلکده اوشبو ایر آشکارا سحرچیدر دیوب (إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي) درستلکده سزنك پروردکارکز شول خدای تعالی درکم (خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ) یاراتدی ویوقدن بار قیلدی کوکلرنی هم یرلرنی (۱) (فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ) دنیا کونلرندن آلتی کون مقدارنده (ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ) صکره استیلا قیلدی عرش اوزرینه‌کم بارچه مخلوقاتنك الوغرافیدر (يُدَبِّرُ الْأَمْرَ) تدبیر قیلور ونوزور اول خدای تعالی مخلوقاتنك اشلرن حکمتی مقتضاسنچه (مَا مِنْ شَفِيعٍ) یوقدر هیچ بر شفاعت ایتکوچی قیامت کوننده (إِلَّا مِنْ بَعْدِ إِذْنِهِ) مگر خدای تعالی‌نك رخصت بیرماکی صوکنه‌غه بولور یعنی خدای تعالی شفاعت قیلورعه رخصت بیرگان کشی گنه‌ایکنچی براونی‌عذابندن قوتقارو اوچون شفاعت قیلا آلور (ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ) اوشبو ذکر ایتولگان صفتلر ایله صفتلانغوچی خدای تعالی‌غنه‌در سزنك بروردکارکز ومعبودکز (فَاعْبُدُوهُ) بس عبادت قیلکز سز آکا آندن باشقه‌غه عبادت ایتماکز (أَفَلَا تَذَكَّرُونَ) ایااوگوت آلماس‌سزمو ونصیحتنی قبول ایتماس‌سزمو سزلر (إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا) اول خدای تعالی صاریدر سزنك بارچه‌کزنك قایتووی اولگاندن صوك حساب وجزا اوچون (وَعْدَ اللَّهِ حَقًّا) وعده قیلدی خدای تعالی سزگه راست وطوغری وعده (إِنَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ) درستلکده اول خدای تعالی باشلاب یاراتدی ویوقدن بار ایتدی‌خلقنی (ثُمَّ يُعِيدُهُ) صکره اعاده قیلور آنی واولگانلرندن صوك ینه ترگزور اول خلقنی (لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا) تاکم جزا بیرسون اوچون ایمان کیلتورگان کمسه‌لرگه (وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ) هم ایزگو عمللر اشلاگان کمسه‌لرگه (بِالْقِسْطِ) اوزینك عدلی ایله (وَالَّذِينَ كَفَرُوا) دخی کافر بولغان کمسه‌لر (لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ) بولغوچیدر آنلرعه اچملك تموغنك اسسی صووندن کم اچکاچ آنلرنك قارنلرن واچا گیلرن پاره پاره قیلور (وَعَذَابٌ أَلِيمٌ) هم رنجتکوچی عذاب آنلرغه بولغوچیدر (بِمَا كَانُوا

۱) اوشبو آیت کریمه کوکلرنك هم یرلرنك حادث بولمافینه دلیلدر

یکفرون) شول نرسه سببلی کم کافر بولور ایدیلر آنلر واشانماديلر خدای تعالیگه هم آنك پیغمبرینه (هو الذی) اول خدای تعالی شول ذاتدرکم (جعل الشمس ضیاء) قیلدی قویاش نی یاقطیلق ایاسی ودنیانی یافطرتقوچی (والقمر نورا) هم آینی قیلدی نور ایاسی (وقدره منازل) هم بیلگولادی آی ایله قویاشنك هر قایوسینه منزللر واورنلر آنلرنك سیرلری وحرکتلری قدرنچه (لتعلموا) تاکم سزنك بلما کگز اوچون (عدد السنین) یللرنك صانن (والحساب) هم وقتلرنك حسابن یعنی قویاش وآینك بر منزلدن ایکنچی منزلگه کوچوب یورولری ایله یللرنك وآیلرنك هم هفته‌لر وکونلرنك حسابلرن بلورسز (ما خلق الله ذلك) یاراتمادی الله تعالی اوشبو ذکر ایتولگان نرسه‌نی (الا بالحق) مگر حقلق وطوغریلق برله یاراتدی یعنی فائده‌سزغه اویون اوچون یاراتمادی (یفصل الآیات) تفصیل قیلور وبیان ایتار خدای تعالی قدرتینك دلیللرن وعلامتلرن (لقوم یعلمون) بلەتورغان وفکر قیلا تورغان گروه اوچون (ان فی اختلاف اللیل والنهار) درستلکده کیچه ایله کوندزنك برسی آرتلندن برسی کیلوونده یاکه قارانغولق ویاقطیلق ایله‌نورلی تورلی بولولرنده (وما خلق الله) هم شول نرسه‌ده‌کم یاراتدی خدای‌تعالی ویوقدن‌بار قیلدی آنی (فی السموات والارض) کوکلرده هم یرده یعنی کوکلرده ویرلرده بولغان بارچه مخلوقاتده (لآیات لقوم یتقون) البته علامتلر باردر خدای تعالی‌نك بارلقینه‌هم برلکینه وقدرتینه شول گروه اوچونکم تقوالق قیلورلر وگناهدن صاقلانورلر (ان الذین لا یرجون) درستلکده شول کمسه‌لرکم امید ایتماسلر (لقاءنا) بزگه یولوقماقنی یعنی آخرتکه وحساب هم جزاغه اشانماسلر (ورضوا بالحیوة الدنیا) هم راضی بولغانلردر آنلر اوشبو دنیا ترکلکینه یعنی آنلرغه آخرت سعادتی کراك توگلدر اوشبودنیا دولتی‌ایله کوکللری خوشدر (واطمانوا بها) دخی قرارقیلغانلردر آنلروطنچلاغانلردر اوشبو دنیا ترکلکی برله یعنی بار مقصودلری واستاگانلری اوشبو دنیا لذتلریدر (والذین هم عن آیاتنا غافلون) هم شول کمسه‌لرکم آنلر بزنك کتابیمزنك آیتلرندن یاکه قدرتیمزنك دلیللرندن غافللردر (اولئك) اوشبو ذکر ایتولگان کمسه‌لر (مأویهم النار) آنلرنك اورنلری وتوراچق یرلری تموغ اوطیدر (بما کانوا یکسبون) آنلرنك کسب ایتکان واشلاگان یاوزلقلری سببلی (ان الذین آمنوا وعملوا الصالحات) درستلکده ایمان کیلتورگان هم ایزگو عملرلر اشلاگان

کمسه‌لر (یهدیهم ربهم) طوغری یولغه وجنت یولینه کوندرور آنلرنی پروردکارلری آخرتده (بایمانهم) ایمانلرینك نوری برله (تجری من تحتهم الانهار) آغار آنلرنك منزللری آستوندن یلغه‌لر (فی جنات النعیم) نعمت ایاسی بولغان جنت باغچه‌لرنده (دعویهم فیها) اول مؤمنلرنك خدای تعالی‌نی اوندامکلری ودعالری جنتده شولدرکم ایتورلر آنلر (سبحانك اللهم) پاکلك ایله یاد ایتمز سنی ای باری خدایا (وتحیتهم فیها سلام) هم آنلرنك تحیه‌لری وبولاکلری بر برسینه جنتده سلامدر یعنی بر برسینه سلام بیرشورلر یاکه خدای تعالی‌نك آنلرغه سلامیدر (واخر دعویهم) وآنلرنك دعوالرینك صوکغی‌سی شول بولورکم ایتورلر (ان الحمد لله رب العالمین) بارچه حمد وثنا عالملرنك پروردکاری بولغوچی خدای تعالی گه گنه‌در (ولو یعجل الله) (۱) واگر آشوقدرسه ایدی خدای‌تعالی (للناس الشر) آدمیلر اوچون یاوزلقنی (استعجالهم بالخیر) آنلرنك یخشیلقنی آشوقدروب صوراولری شکللی (لقضی الیهم اجلهم) البته اوتالور ایدی آنلرنك اجللری یعنی ایدگو دعالرن قبول ایتکان شکللی خدای تعالی آدمیلرنك یاوز دعالرن هم آشقدروب قبول قیلسه ایدی آنلرنك اجللری اوتالوب هلاك بولورلر ایدی (فنذر الذین لا یرجون لقاءنا) بس طاشلارمز وقالدرورمز بزگه یولوقونی امید ایتمی تورغان وآخرتکه اشانمی‌تورغان کمسه‌لرنی (فی طغیانهم یعمهون) اوزلرینك آزغونلق‌لرنده حیران بولوب آپدراغان حال‌لرنده یعنی آنلرغه استدراج اوچون دنیاده مهلت بیرورمز (واذا مس الانسان الضر) وهر قایچان ایرشسه آدمیگه بر قاطیلق وصرخاو (دعانا) اوندار اول بزنی واخلاصی ایله دعا قیلور (لجنبه) یانی اوزرینه یاتقان حالنده یعنی صرخاو بولوب توشاکده یاتقان حالنده خدای تعالی گه دعا قیلور (او قاعدا) یا ایسه اولتورغان حالنده (او قائما) یا ایسه آیاق اوزره باصقان حالنده دعا قیلور هم شول محنت‌نك یا که صرخاولقنك کیتوون صورار (فلما کشفنا عنه) بس بز آچقانیمز وکیتارگانیمز زمانده اول کمسه‌دن (ضره) آنك اول صرخاون یا که باشینه کیلگان محنت وقاطیلقنی (مر کان لم یدعنا) اوتار اول وبارور شول اوّلگی یولی ایله گویاکم بزگه دعا قیلماغان شکللی وبزنی اوندامااگان شکللی (الی ضر مسه) آکا ایرشکان قاطیلق وصرخاولقنی دفع ایتوگه یعنی باشینه بلا وقضاهم صرخاو کیلگانده بیك یالبارووب دعا قیلسه‌ده خدای تعالی‌نك رحمتی ایله اول بلا آندن کیتکاچ هم صرخاوندن سلامتلانگاچ خدای تعالی‌نی تمام اونوطور برده آورماغان هم هیچده خدایغه دعا قیلماغان ویالبارماغان

۱) آدمیلر یخشی عمللرینك جزاسی اوزلرینه تیزراك ایرشماکن هم ایدگر دعالرنك تیزراك قبول بولماقن نلارلر وآشوقدرورلر اگر خدای تعالی هم شولای آشوقدرسه ایدی یاوز دعالری سببلی هم یاوز عمللری سببلی همیشه آدمیلرگه قاطی جزالر هم بلالرکیلوب هیچده فرصت طاپماسلر ایدی لکن خدای تعالی آشوقدرماس اوز فضلی ورحمتی ایله یاوز دعالرنی هم یاوز عمللرینك جزالرن کیچکدرور تاکم ایدگو کمسه‌لر عبرتلنوب ایدگو لکارن آرتدرورلر ویاوز کمسه‌لر غفلتده قالورلر جمالی

شکللی بولور همیشه اوللکی بولنده واوللده‌گی کبی غافللکنده ویاوزلقنده بولور (کَذٰلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِينَ) اوشانداق زینتلی وکور کام ایتولدی اسراف ایتکوچیلر گه وچیکدن چقفوچیلرغه (مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ) آنلرنك اشلا گان یاوز عملری (وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ) تحقیق بز هلاك ایتدك زمانه‌لر اهللرن (مِنْ قَبْلِكُمْ) سزلردن الگاری ای مکه اهلی (لَمَّا ظَلَمُوا) ظلملق ایتکانلری زمانده آنلر پیغمبرلرنی یالغانغه توتولری برله (وَجَاءَتْهُمْ) وحالانکه کیلگانلر ایدی آنلرغه (رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ) آنلرنك پیغمبرلری ظاهر وروشن بولغان دایللر یاکه معجزه‌لر برله (وَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا) وایمان کیلتورور بولمادیلر آنلر اول پیغمبرلرگه یعنی هلاك بولماینچه ترك قالغان بولسه‌لرده ایمان کیلتورماسلر ایدی (كَذٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ) اوشانداق یعنی شول الگارگی قوملرنی جزالاغانیمز شکللی بزجزا بیرورمز مشرك بولغوچی گروهقه (ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ) صکره قیلدقبز سزلرنی خطاب محمد علیه‌السلام زمانندغی خلقلرغه‌در (خَلَائِفَ) خلیفه‌لر قیلدق (فِي الْأَرْضِ) یرده (مِنْ بَعْدِهِمْ) اوللده‌گی قوملردن صوك یعنی الگارگی هلاك بولغان قوملر اورنینه یر یوزینه سزلرنی کیلتوردك (لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ) تاکم قاراماقیمز اوچون شونیکم سز نچوك عمل قیلورسز یخشی عمل اشلارسزمو یاکه یاوزلقده بولورسزمو (وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ) وهر قایچان اوقولسه مکه مشرکلری اوزرینه (آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ) بزنك آیتلرمز یعنی قرآن آیتلری اوقولسه ظاهر وآچق بولغانلری حالده اول آیتلر (قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا) ایته‌لر بزگه یولقونی امید ایتمی تورغان کمسه‌لر یعنی آخرتکه اشانمی تورغان وعذابدن قورقمی تورغان مشرکلر ایته‌لر (ائْتِ بِقُرْآنٍ غَيْرِ هٰذَا) کیلتورگل سن ای محمد اوشبو قرآن‌غه‌باشقه قرآن‌نی یعنی بعث ونشر هم قیامت حاللری حساب وعذاب هم ثواب‌لر ذکر ایتولمایگان کتابنی کیلتورگل (أَوْ بَدِّلْهُ) یاایسه سن آلشدرغل اول قرآن‌نی یعنی عذاب آیتی اورنینه رحمت آیتی‌نی قویغل دیورلر آنلرنك بو سوزنی ایتودن مقصودلری اولحضرت صلی‌الله علیه وسلمنی اوز هوالرینه وآرزولرینه ایارتوب آنی الزام ایتماك ایدی بس حق تعالی بیوردیکم (قُلْ) ایتکل سن ای محمد علیه السلام اول مشرکلرگه (مَا يَكُونُ لِي) لایق بولماس ودرست توگلدر مکا (أَنْ أُبَدِّلَهُ) مم آلشدرماقیم واوزگارتماکم اول قرآن‌نی (مِنْ تِلْقَاءِ نَفْسِي) اوز نفسم طرفندن یعنی خدای تعالی‌دن حکم وفرمان بولماینچه من اوز تلاماکم ایله قرآنده بر نرسه‌نی آرتدروب یاکه کیمتوب تصرف قیلا آلماسمن

واوزگارتا آلماسمن (اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا یُوحیٰ اِلَیَّ) من ایارماسمن مگر منم صاری خدای تعالی دن وحی ایتولگان نرسه گه گنه ایارورمن (اِنِّی اَخَافُ) درستلکدن من فورقامن (اِنْ عَصَیْتُ رَبِّی) اگر عاصی بولسام وفارشسام من اوزمنك پروردکاریمغه آنك آیتلرن آلبشدیروبرله (عَذَابَ یَوْمٍ عَظِیمٍ) الوغ بولغوچی قیامت کونینك عذابیدن (قُلْ) ایتکل سن ای محمد علیه السلام (لَوْ شَاءَ اللّٰهُ) اگر تلاسه ایدی خدای تعالی (مَا تَلَوْتُهُ عَلَیْکُمْ) من اوقوماس ایدم مکاوحی ایتولگان وایندرلگان نرسه نی سزلرگه (وَلَا اَدْرٰیکُمْ بِهِ) هم آگاهلاندرماس ایدی خدای تعالی سزنی اول نرسه برله یعنی قرآن نی سزلرگه بلدرماس ایدی (فَقَدْ لَبِثْتُ فِیکُمْ) بس تحقیق توردم من وترکلك قیلدم سزنك آراکزده ای مکه اهلی (عُمُرًا مِنْ قَبْلِهِ) اوزاق عمر اول قرآن کیلودن الگاری یعنی مکا پیغمبرلك کیلگانگه چه من سزنك آراکزده فرق یل عمر ایتدم شولوقتده هیچده سزلرگه قرآن نی اوقومادم هم سز آنی بلمادکز (اَفَلَا تَعْقِلُونَ) ایاسز آکلاماس سزمو ای مشرکلر (فَمَنْ اَظْلَمُ) بس کمدن ظلم ایتکوچیراك (مِمَّنِ افْتَرٰی عَلَی اللّٰهِ کَذِبًا) شول کمسه دن کم افتراء قیلدی اول خدای تعالی اوزرینه یالغانني (اَوْ کَذَّبَ بِاٰیَاتِهِ) یا ایسه یالغانغه توتدی خدای تعالی نك آیتلرن وآکا اشانمادی (اِنَّهُ لَا یُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ) درستلکدن کم قول اوستونلکی طابماس وعذابدن قورتولماس گناهلیلر یعنی کافرلر (وَیَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ) وطابونالر مشرکلر خدای تعالی دن باشقه (مَا لَا یَضُرُّهُمْ) شول نرسه گه کم ضرر ایرشدرماس اول نرسه آنلرغه اگر طابونماسه لر (وَلَا یَنْفَعُهُمْ) هم فائده ایتماس آنلرغه نیقدر طابونسه لرده زیراکه اول معبود ایتوب طابونغان نرسه لری جانسز آغاچدن یاکه طاشدن یاصالغان پوتلردر (وَیَقُولُونَ) وایته لر پوتلرغه طابونوچیلر (هٰؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللّٰهِ) اوشبو پوتلرمز بزنك خدای تعالی حضورنده شفاعت ایتکوچیلر یمزدر دیوب (قُلْ) ایتکل سن ای محمد علیه السلام آنلرغه (اَتُنَبِّئُونَ اللّٰهَ) ایا خبر بیراسزمو سز خدای تعالی گه وآنی آگاهلاندراسزمو (بِمَا لَا یَعْلَمُ فِی السَّمٰوٰتِ) شول نرسه برله کم بلماس کوکلرده (وَلَا فِی الْاَرْضِ) دخی یرده یعنی سزلر پوتلرمز خدای تعالی قاشنده بزگه شفاعت قیلورلر دیوب برلرده هم کوکلرده بارلقی بلنماگان یوق نرسه برله الله تعالی گه خبر بیرماکچی بولاسزمو (سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰی عَمَّا یُشْرِکُونَ) پاك ومنزهدر هم بلند ومتعالیدر اول خدای تعالی آنلر شریك ایتوب توتقان نرسه دن وآنك شریکی هم تیکداشی بولو احتمالی یوقدر (وَمَا کَانَ النَّاسُ) وبولمادیلر آدمیلر (اِلَّا اُمَّةً وَاحِدَةً) مگر بر وبرگنه تورلی گروه بولدیلر یعنی اوّلده همه لری براسلام

دیننده ایدیلر (فَاخْتَلَفُوا) بس اختلاف ایتدیلر وتورلی تورلی بولدیلر (وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ) واگر بولماسه ایدی پروردکارکدن سبقت ایتکان کلمه یعنی هر کمنك حسابی وعذابی قیامتده اجرا ایتولوردیوب خدای تعالی‌نك سوزی وحکمی اوتکان بولماسه ایدی (لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ) البته حکم ایتولور ایدی آدمیلر آراسنده (فِيمَا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ) آنلرنك اختلاف ایتکان نرسه‌لری طوغریسنده وباطل حقلقدن آیرلور ایدی (۱) (وَيَقُولُونَ) وایته‌لر مشرکلر (لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ) نی اوچون ایندرلمادی محمد علیه‌السلامغه برمعجزه اوزینك ربندن‌دیوب (فَقُلْ) بس ایتکل‌سن آنلرنك جوابنده (إِنَّمَا الْغَيْبُ لِلَّهِ) موندن باشقه توکلدرکم غیبنی بلو خدای تعالی که مخصوصدر آیت وعلامتنك قایچان ایندرلماکی غیب ویاشرندر (فَانْتَظِرُوا) بس منتظر بولکز وکوتوب تورکز سز اوزکز صوراغان آیت‌نك کیلووب (إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ) درستلکده من هم سزنك ایله کوتکوچی‌لردنمن کوتوب تورایق تاکم کیلاچکده کورورمز سز صوراغان آیت کیلورمو یاکه سزکه عذاب کیلورمو (وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً) وهر قایچان طاتوتسافیز آدمیلرکه یعنی مکه اهلینه بر رحمتنی وکیکچیلك هم صحتلکنی وراحتنی (مِنْ بَعْدِ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُمْ) آنلرعه ایرشکان قاطیلقدن صوك یعنی آچلق وطارلق هم صرخاولق‌دن صوك (إِذَا لَهُمْ مَكْرٌ فِي آيَاتِنَا) شول وقتده بولغوچیدر آنلرنك مکرلری وبوزوق فکرلری بزنك آیتلرمز طوغریسنده یعنی کفران نعمت قیلوب آیتلرمز حقنده طعنه ایتارلر وناچار سوزلر ایتورلر (قُلِ) ایتکل‌سن ای محمد علیه‌السلام آنلرغه (اللَّهُ أَسْرَعُ مَكْرًا) الله‌تعالی تیز راك ایرشدرگوچیدر قیلغان مکرلرکزنك جزاسنی سزلرکه (إِنَّ رُسُلَنَا) درستلکده بزنك رسول‌لریمز یعنی صاقچی فرشته‌لر (يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ) بازارلر سزلرنك مکرلرکزنی وبوزوق فکرلرکزنی (هُوَ الَّذِي يُسَيِّرُكُمْ) اول خدای‌تعالی شول ذاتدرکم سیر قیلدرور ویورتور سزنی اوز قدرتی‌ایله (فِي الْبَرِّ) قورو برده آت وتوه هم عرابه کبی مرکبلر ایله (وَالْبَحْرِ) هم دریاده یورتور کیمه‌لر ایله (حَتَّى إِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلْكِ) تاکم هر قایچان بولسا کزسز دریاده کیمه اچنده (وَجَرَيْنَ بِهِمْ) هم یورسه‌لر اول کیمه‌لر اچلرنده خلقلر ایله (بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ) یخشی وموافق جیل برله (وَفَرِحُوا بِهَا) دخی شادلانسه‌لر آنلر موافق بولغان جیلنك ایسماکینه (جَاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ) شول وقتده کیلسه اول کیمه‌که قاطی بولوب ایسکوچی جیل یعنی راحتلانوب یخشی‌غنه

۱) یعنی اوّلده همه‌لری ابراهیم علیه السلام ملتنده بولوب خدای تعالی‌نی توحید ایدارلر ایدی صکره عمر وبن لحی دیگان کمسه آنلرنی آزدروب آنلر آراسنده باطل اعتقادلر پیدا ایلدی تورلی تورلی مذهبلرکه آیرلدیلر بحیره وسائبه کبی نرسه‌لرنی چغاردی تیسیر

بارغان وقتده آکسزدن قاطی جیل ودارل چغوب دینگزنی دولقونلاندرسه (وجاءهم الموج من کل مکان) هم کیلسه آنلرغه دریانك دولقونی هر اورندن (وظنوا) هم بلسه‌لر آنلر (انهم احیط بهم) شونیکم آنلرنی احاطه ایتکاندر وچولغات آلغاندر بلالر وقورقنچلر هر طرفدن والحاصل شول طربقه دینگزده کیمه ایله بارغان وقتده بیك قاطی طوفان ودولقون بولوب بیك قورقنچلی حالکه توشسه‌لر (دعوا الله) دعا قیلورلر آنلر خدای تعالی‌گه (مخلصین له الدین) خالص وپاك ایتکوچیلر بولغانلری حالده آنلر خدای تعالی اوچون دینلرن یعنی شول بلادن قورتلونی تلاب بیك اخلاصلری ایله خدای تعالی‌گه دعا قیلورلر ویالبارورلر شویله دیوبکم (لئن انجیتنا من هذه) اگر قوتولدرساك سن بزلرنی اوشبو قورقنچدن (لنکونن من الشاکرین) البته بز بولورمز شکرانه قیلغوچیلردن بزنی قوتقارماك نعمتینه واوشبو نعمت‌نك قدرن بلورمز دیورلر (فلما انجاهم) بس قوتقارغانی زمانده آنلرنی خدای تعالی اوزینك رحمتی ایله شول قورقنچدن (اذا هم یبغون فی الارض) شول وقتده آنلر ظلملق قیلورلر یرده (بغیر الحق) حقلقدن باشقه یعنی اوزلرینك اگر بوبلادن قوتقارساك بز شکرانه قیلور ایدك دیگان وعده‌لرن اونوطوب قورتولغاندن صوك فسق وفساد هم ظلملق قیلورغه کرشورلر (یا ایها الناس) ای آدمیلر (انما بغیکم علی انفسکم) موندن باشقه توگلدرکم سزنك ظلم‌لقکز اوز نفسلرکز اوزرینه‌در وزیانی اوزکزگه‌در (متاع الحیوة الدنیا) دنیا ترك‌لکی‌نك متاعیدر یعنی ظلم‌لقکز ایله اوشبو دنیاده‌غنه راحتلانورسز (ثم الینا مرجعکم) صکره بزنك صاریدر سزنك قایتمافکز قیامت کونده (فننبئکم) بس خبر بیرورمز سزگه (بما کنتم تعملون) دنیاده وقتکزده اشلاگان عمل‌لرکز برله وشول عمل‌لرکزگه مناسب جزالرکزنی بیرورمز (انما مثل الحیوة الدنیا) موندن باشقه توگلدرکم دنیا ترکلکی‌نك اوخشاشی تیز اوتماکنده (کماء انزلناه من السماء) شول صو شکللیدرکم ایندردکبز آنی کوکدن یعنی یغمور صوی (فاختلط به) بس بربرسینه قاتوشدی واوسدی اول یغمور صوی سببلی (نبات الارض) یرنك اولنلری وآشلقلر (مما یاکل الناس والانعام) آدمیلر هم دورت آیافلی حیوانلر آشی تورغان نرسه‌دن (حتی اذا اخذت الارض) ناکم هرقایچانکم توتدی یر (زخرفها) اوزینك بیزاگینی (وازینت) هم زینتلاندی وماتور بولدی یعنی یغمور یاوماقی سببلی اولانلر اوسوب یر یوزی تمام یاشاروب ماتورلانغاچ (وظن اهلها) دخی گمان ایتدیلر اول یرنك ایالری (انهم قادرون علیها)

اوزلرینك کوچلری یتکوچیدر دیوب اول برنك یمشلرن و آشلقلرن جبارغه (أَتَیٰهَا أَمْرُنَا) کیلدی شولوقتده اول برگه بزنك عذابیمز اکسزدن (لَیْلًا أَوْ نَهَارًا) کیچه ده یا که کوندزده کیلدی (فَجَعَلْنَاهَا حَصِیدًا) بس قیلدقبز اول ایگونلك یرنی آشلقی اورلغان یر شکللی یعنی اول یردا گی ایگونلرنی واولانلرنی طامرلرندن قوپتاروب تمام خراب وهلاك ایتدك فارا توفراق بولوب قالدی (کَأَنْ لَمْ تَغْنَ بِالْأَمْسِ) گویا کم یوق ایدی اول ایگونلك اوتکان کونده یعنی تمام یوقغه چقدی هیچده بولماغان شکللی بولدی بس دنیا ترکلکینك مثالی هم شونك کبیدر هرنرسه کمالغه ایرشوب تمام بولوب یتکانندن صوك یوقغه چقوب هیچده بولماغان ودنیاغه کیلما گان شکللی بولوب قالور(۱) (کَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآیَاتِ) اوشانداق بزتفصیل قیلامز وآچق بیان ایتهمز قدرتیمزنك دلیللرن (لِقَوْمٍ یَتَفَکَّرُونَ) شول گروه اوچونکم فکر قیلورلر واویلاب عبرت آلورلر (وَاللَّهُ یَدْعُوا إِلَىٰ دَارِ السَّلَامِ) وخدای تعالی اوندار بنه لرنی سلام یورطی بولغان جنتکه (وَیَهْدِی مَنْ یَشَاءُ) وکوندرور اوزی تلا گان کمسه نی (إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِیمٍ) حق وطوغری بولغوچی یولغه (لِلَّذِینَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ) یخشیلق قیلغان کشیلرگه یخشی وکورکام جزا بولور (وَزِیَادَةٌ) دخی آرتوغرافیده بولور یعنی ایمان کیلتورب ایگر عملر اشلا گان کمسه لرگه جنت نعمتلری هم آندنده آرتوغراق خدای تعالینك دیدارن کورو بولور (وَلَا یَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ) هم قاپلاماس آنلرنك یوزلرن (قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ) هیچ برطوزان هم خورلق یعنی اول ایگو عمل قیلغان مؤمنلرنك آخرتده یوزلری قارالماس وخورلق کورماسلر (أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ) اوشبو کمسه لر جنت اهللریدر (هُمْ فِیهَا خَالِدُونَ) آنلر اول جنتده منتگو قالغوچیلردر (وَالَّذِینَ کَسَبُوا السَّیِّئَاتِ) دخی یاوز عملر اشلا گان کمسه لرگه مشرکلك هم منافقلق کبی (جَزَاءُ سَیِّئَةٍ بِمِثْلِهَا) اشلا گان یاوزلقلری اوخشاشلی یاوزلقنك جزاسی بولور یعنی یخشیلق قیلغان کشیلرگه قیلغان یخشیلقلرندن آرتوغراق اجر وثوابلر بولغان شکللی یاوزلق قیلغان کشیلرنك جزالری آرتدرلماس بلکه شول اشلا گان یاوزلقلری برابرنده گنه جزا بیرلور (وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ) هم قاپلاب آلور آنلرنی خورلق ورسوایلق آخرتده (مَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ) بولماس آنلر اوچون هیچ برصاقلاوچی آنلرنی خدای تعالینك عذابندن وهیچکم آنلرنی عذابدن قوتقارا آلماس (کَأَنَّمَا أُغْشِیَتْ) گویا کم قاپلانغاندر (وُجُوهُهُمْ) آنلرنك یوزلری (قِطَعًا مِنَ اللَّیْلِ) توندن بولغان کیسا کلر ایله (مُظْلِمًا) فارانغو بولغانی حالده یعنی قابغو

۱) اوشبو آیت کریمه آدمینك حالینه مثالدر آدم بالاسی هم شول یغمور یاوب یاشارگان بر شکللی خدای تعالینك قدرتی ایله جان تنگه کروب تنی یاشارتور تن اوسوب کمالتکه ایرشوروقوتلی بولورهر کم آکا اعتماد قیلوب اندن امید ایتار شول وقتده آکسزدن اولوم کیلوب آنی خراب قیلور ویوقغه چقارورگویاکه دنیاغه کیلما گان شکللی بولور

وحسرتدن آنلرنك یوزلری شولقدر قارالغان بولورکم گویا که قارانغو تون‌نك کیسا کاری آنلرنك یوزلرین قاپلاغان شکللی بولور (اُولٰئِكَ اَصْحٰابُ النّٰارِ) اوشبو گروه تموغ اهللریدر (هُمْ فِیهٰا خٰالِدُونَ) آنلر اول تموغده منگو قالغوچیلردر (ویوم نحشرهم جمیعًا) وقورقنگز شولکوندن‌کم بز قوبارورمز وبرگه جیارمز آنلرنك بارچه‌لرن (ثُمَّ نَقُولُ) صکره ایتورمز (لِلَّذِینَ اَشْرَکُوا) شرك کیلتورگان کمسه‌لرگه (مَکٰانَکُمْ اَنْتُمْ) تورگز اوز اورنگزده سزلر (وَشُرَکٰاؤُکُمْ) هم شریك ایتوب تونقان پوتلرگز ومعبودلرگزده اورنلرنده تورسونلر (فَزَیَّلْنٰا بَیْنَهُمْ) بس بز آیرورمز اول مشرکلر ایله معبودلری آراسن (وَقٰالَ شُرَکٰاؤُهُمْ) وایتورلر آنلرنك شریکلری یعنی پوتلری ومعبودلری ایتورلر (مٰا کُنْتُمْ اِیّٰانٰا تَعْبُدُونَ) سز عبادت قیلور بولمادگز بزگه یعنی سزلر اوز هوالرگزغه عبادت ایتدگز نفسلرگزنك آرزوسنه طابوندگز بزگه طابونمادگز (فَکَفیٰ بِاللّٰهِ شَهِیدًا) بس کفایه اینکوچیدر خدای تعالی گواه بولوب (بَیْنَنٰا وَبَیْنَکُمْ) بزنك ایله سزنك آرامزده (اِنْ کُنّٰا عَنْ عِبٰادَتِکُمْ لَغٰافِلِینَ) درستلکده بز بولدق سزنك عبادتگزدن وبزگه طابونو وگزدن غافللر وخبرسزلر یعنی بز سزنك بزگه طابونغانگزنی بلمادك دیورلر (هُنٰالِكَ تَبْلُوا کُلُّ نَفْسٍ) اوشبو اورنده یعنی قیامتده صنار وطانور هر برکمسه (مٰا اَسْلَفَتْ) اوزینك آلدن یبارگان نرسه‌سن یعنی دنیاده اشلاگان اشلرینك جزاسن طانور وطابلر (وَرُدُّوا اِلَی اللّٰهِ) هم فاینارلورلر همه آدمیلر خدای تعالی صاری حساب وجزا اوچون (مَوْلٰیهُمُ الْحَقِّ) حقیقتده مولی‌لری وپروردکارلری بولغوچی خدای تعالی صاری فاینارلورلر (وَضَلَّ عَنْهُمْ) دخی یوغالور اول کافرلردن (مٰا کٰانُوا یَفْتَرُونَ) آنلرنك افترا قیلغان نرسه‌لری یعنی دنیاذه وقتلرنده پوتلر خدای تعالی حضورنده بزگه شفاعت قیلورلردیوب یالغانی افترا قیلورلر ایدی شول پوتلری قیامتده آنلردن یوغالور (قُلْ) ایتکل‌سن ای محمد علیه السلام مشرکلرگه (مَنْ یَرْزُقُکُمْ) کم رزق بیرادر سزلرگه (مِنَ السَّمٰاءِ وَالْاَرْضِ) کوکدن هم یردن یعنی کوکدن یغمور یاغدروب ویردن اولنلر وآشلقلر چغاروب سزلرنی‌کم رزقلاندرادر (اَمَّنْ یَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْاَبْصٰارَ) یا ایسه کم مالك بولور وخواجه‌لق قیلور قولاقغه هم کوزلرگه یعنی ایشتکوچی قولاقلرنی وکوره تورغان کوزلرنی‌کم یارانور وبولدرور (وَمَنْ یُخْرِجُ الْحَیَّ مِنَ الْمَیِّتِ) هم کم چغارور ترکنی اولوکدن یعنی جانسز منی صووندن حیوانی ویمورفه‌دن چبشنی یا که اورلقدن اولانرنی‌کم

چغارور وحاصل قیلور (وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ) دخی چغارر اولوکنی ترکدن یعنی جانلی حیواندن جانسز نطفه‌یی وقوشدن یمورقه‌نی یاکه اولاندن اورلقنی کم حاصل قیلور (وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ) دخی کم تدبیر قیلور وباشقارور بارچه عالملرنك اشلرن (فَسَيَقُولُونَ اللّٰهُ) بس تیزدرکم ایتورلر آنلر اوشبو سؤال‌لرنك جوابنده اوشبو اشلرنك همه‌سن اشلا گوچی الله‌در دیوب (فَقُلْ) بس ایتکل‌سن آنلرغه (أَفَلَا تَتَّقُونَ) ایا بس قورقماس‌سزمو سزلر اول خدای تعالی‌نك عذابندن یعنی اوشبو اشلرنی قیلورغه قادر بولغان خدای تعالی‌نك عذابندن وآچوندن نچوك قورقمیسز (فَذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ) بس اوشبو صفتلر ایله صفتلانغوچی الله تعالی درکم سزنك حق بولغوچی پروردکارکز در (فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ) بس نی نرسه‌در حقلق وطوغریلق صوکنده یعنی هیچ نرسه یوقدر مگر ضلالت وآزغونلقدر (فَأَنّٰى تُصْرَفُونَ) بس سزلر قایه دوندرلورسز ونچوك دوندارسز حقلقدن باطلغه وتوحیددن شرکگه (كَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ) اوشاندای ثبوشلی بولدی ربکنك حکمی وفرمانی (عَلَى الَّذِينَ فَسَقُوا) فاسق بولغان وفرماندن طشقه چقغان کمسه‌لر اوزریمه (أَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ) شویله دیوبکم آنلر ایمان کیلتورماسلر (قُلْ) ایتکل ای محمد علیه‌السلام مشرکلرکه (هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ) ایا بارمو سزنك خدایغه شریك ایتوب توتقان معبودلرکزدن وپوتلرکزدن (مَنْ يَبْدَأُ الْخَلْقَ) شول کمسه‌کم باشلار اول یاراتونی ویوقدن بارقیلور (ثُمَّ يُعِيدُهُ) صکره ینه قایتارور آنی یعنی اولگاندن صوك ینه ترکزور (قُلْ) ایتکل سن آنلرغه (اللّٰهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ) الله تعالی باشلار یاراتونی وخلایقنی باشلاب یوقدن بار قیلور (ثُمَّ يُعِيدُهُ) صکره کیری قایتارور آنی واولگانلرندن صوك ینه ترکزور یعنی سزنك پوتلرکز بو اشلرنی اشلی آلماسلر باشلاب یاراتقوچی هم اولگاندن صوك ترکزگوچی خدای تعالی گنه‌در (فَأَنّٰى تُؤْفَكُونَ) بس نچوك سز دوندرلمش بولاسز طوغری بولدن (قُلْ) ایتکل سن آنلرغه (هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ) ایا بارمودر سزنك پوتلرکزدن (مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ) حقلق وطوغریلق صاری کوندرا تورغان کمسه یعنی سزنك معبودلرکز وپوتلرکز خلقنی اسلام دینینه وطوغری یولغه کوندرالرمو البته کوندرمیلر وهدایت قیلمیلر (قُلِ اللّٰهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ) ایتکل سن آنلر جواب بیرماگاچ اوزك الله تعالی گنه کوندرور حقلقغه واسلام دینینه (أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ) ایا طوغریلق صاری کوندرا تورغان کمسه (أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ) تیوشلیراکدرمو ایارلمش بولوغه یعنی طوغری یولغه کوندرگوچی کمسه‌گه ایارو

کراکمو (اَمَّنْ لَا یَهِدِّیٓ اِلَّآ اَنْ یُهْدٰی) یا ایسه شول کمسه تیوشلیراکموکم اوزی طوغری یولغه کونوله آلماس ویولنی طابا آلماس مگر کوندرلسه گنه وبر کمسه آنی طوغری یولغه کوندرسه گنه کونولور حاصل معنی حق وطوغری یولغه هدایت ایتکوچی بولغان خدای تعالی گه ایارو کراکمو یا ایسه اوزینی اوزی هدایت قیلورغه قادر بولماغان پوتلرغه ایارو کراکمو (فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ) بس نی نرسه بولغاندر سزلرگه سز نچوك حکم قیلاسز ای مشرکلر (وَمَا يَتَّبِعُ اَكْثَرُهُمْ) وایارماس کافرلرنك کوبراکی (اِلَّا ظَنًّا) مگر بر گمانغه غنه ایارورلرکم هیچ دلیللری یوقدر (اِنَّ الظَّنَّ لَا یُغْنِی مِنَ الْحَقِّ شَیْئًا) درستلکده گمان موکسز قیلماس وکفایه ایتماس حقلقنی بلوده هیچ بر نرسه گده یعنی قورو گمان برله گنه دلیلسز درست اعتقادنی بلوب بولماس (اِنَّ اللّٰهَ عَلِیمٌ بِمَا یَفْعَلُونَ) درستلکده خدای تعالی بلگوچیدر آنلر اشلی تورغان نرسه‌نی (وَمَا كَانَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ) ولایق بولمادی اوشبو قرآن (اَنْ یُفْتَرٰی مِنْ دُونِ اللّٰهِ) آنك افترآء ایتولماکی خدای تعالی‌دن باشقه طرفندن یعنی اوشبو قرآن خدای تعالی‌نك سوزی بولماینچه باشقه کمسه‌نك سوزی بولوب یالغاندن خدای تعالی گه نسبت بیرلماکی ممکن توگلدر (وَلٰكِنْ تَصْدِیقَ الَّذِی بَیْنَ یَدَیْهِ) ولکن یباردی خدای تعالی اول قرآننی آندن الگاری نازل بولغان کتابلرنی راستلاماق اوچون (وَتَفْصِیلَ الْكِتَابِ) هم شریعت حکملرن بیان قیلو اوچون (لَا رَیْبَ فِیهِ) بوقدر هیچ بر شك وشبهه آنده (مِنْ رَبِّ الْعَالَمِینَ) بارچه عالملرنك پروردکاری طرفندن در اول قرآن شولای بولسه‌ده کفر اهلی آکا اشانمیلر (اَمْ یَقُولُونَ افْتَرٰیهُ) بلکه ایتهلر کافرلر افترآء قیلدی واوزندن چغاروب ایتدی محمد علیه‌السلام اول قرآن‌نی دیوب (قُلْ) ایتکل سن ای محمد علیه‌السلام آنلرغه (فَاْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ) بس کیلتورگز سز ای کافرلر فصاحت وبلاغتده قرآن اوخشاشلی بولغان بر سوره‌نی واوزگزدن چغاروب ایتوگز (وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ) هم چاقرگز بو اشده اوزگزگه یاردم بیرسونلر اوچون کوچگز یتکان کمسه‌نی (مِنْ دُونِ اللّٰهِ) خدای تعالی‌دن باشقه یعنی اگر اوزگزگنه بولدرا آلماساگز قولگزدن کیلگان قدر یاردمچیلر چاقروب برگه‌لشوب طرشوب قرآن شکللی بولغان سوزنی یاصاب ایتوگز (اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِینَ) اگر بولساگز سز طوغری ایتکوچیلر قرآن‌نی محمد علیه‌السلام اوز قاشندن چغاروب ایتکان دیگان سوزگزده یعنی البته نی قدر طرشساگزده قرآن اوخشاشلی برسوره‌نی یاصاب ایته آلماس‌سز (بَلْ كَذَّبُوا) بلکه یالغانغه توتدیلر کافرلر (بِمَا لَمْ یُحِیطُوا بِعِلْمِهِ)

اوزلرینك علملری احاطه ایتماگان نرسه‌نی یعنی قرآن‌نك حقیقتن بلماینچه آنی یالغافغه توتدیلر واشانمادیلر (وَلَمَّا یَأْتِهِمْ تَأْوِیلُهُ) هم کیلمادی آنلرغه اول قرآن‌نك تأویلی یعنی آنك حقیقتن هنوزده بلماسلر بلماسه‌لرده اوزلری انکار قیلالر (کَذٰلِكَ)اوشبو کافرلرنك قرآننی یالغانغه توتولری شکلی (کَذَّبَ الَّذِینَ مِنْ قَبْلِهِمْ) آنلردن الگاری بولغان امتلر هم یالغانغه توتدیلر اوزلرینك پیغمبرلرن (فَانْظُرْ) بس قاراغل سن وکورگل (کَیْفَ کَانَ عَاقِبَةُ الظّٰالِمِینَ) نچوك بولدی پیغمبرلرن یالغانغه توتقان ظالملرنك اشلرینك صوکی (وَمِنْهُمْ مَنْ یُؤْمِنُ بِهِ) وقرآننی یالغانغه توتقوچی کافرلردن باردر شول کمسه‌کم اشانور اول قرآنغه کوتلندن (وَمِنْهُمْ مَنْ لَا یُؤْمِنُ بِهِ)هم آنلردن باردر اول قرآنغه اشانمی‌تورغان کمسه(وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِالْمُفْسِدِینَ) وسنك‌پروردکارك بلگوچیراکدر بوزوقلق ایتکوچیلرنی یعنی حقلقینی بله توروب حسد وعنادلرندن ایمان کیلتورمی تورغان معاندلرنی بلور (وَإِنْ کَذَّبُوكَ) واگر یالغانغه توتسه‌لر سنی مشرکلر ای محمد علیه‌السلام (فَقُلْ لِی عَمَلِی) بس ایتکل‌سن آنلرغه منم‌قیلغان اشمنك جزاسی منم اوزمگه‌در (وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ) هم سزنك‌قیلغان اشلرکزنك‌جزاسی اوزکزگه‌در (أَنْتُمْ بَرِیئُونَ مِمَّا أَعْمَلُ) سزلر بیزگوچیلرسز من اشلی تورغان اشدن یعنی منم اشلاگان عملمز سزنك ذمه‌کزگه‌بولماس آنك‌اوچون سزنی‌مؤاخذه ایتماسلر (وَأَنَا بَرِیءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ) هم من بیزگوچیمن سز اشلی تورغان نرسه‌دن سزنك عملکز منم ذمه مگه یوکلانماس (وَمِنْهُمْ مَنْ یَسْتَمِعُونَ إِلَیْكَ) وکافرلردن باردر شول کمسه‌لرکم قولاق صالورلر سنك صاری وطکلارلر سن قرآن اوقوغانده (أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ) ایاسن‌ایشتدروسکمو صاکغراولرغه یعنی‌سن نی‌قدر طرشساکده صاکغراوغه ایشتدرا آلماس‌سن اول کافرلرنك کوکللری صاکغراودر نی قدر طکلاب تورسه‌لرده قرآن آنلرغه اثر ایتماس وایمان کیلتورماسلر (وَلَوْ کَانُوا لَا یَعْقِلُونَ) واگر آنلر آکلاماس وهیچ نرسه‌نی بلماس بولسه‌لرده‌یعنی صاکغراولقلری اوستونه هیچ نرسه بلمی تورغان نادان هم بولسه‌لر سن آنلرغه نچوك آکلاتورسن(وَمِنْهُمْ مَنْ یَنْظُرُ إِلَیْكَ) هم آنلردن باردر شول کمسه‌کم قارارسنك صاری وپیغمبرلکك‌نك دلیللرن کورور (أَفَأَنْتَ تَهْدِی الْعُمْیَ) ایاسن یولغه کوندروسنمو صوقرلرنی یعنی اول کافرلرنك کوکللری صوقردر سن آنلرنی هدایت قیلا آلماس‌سن (وَلَوْ کَانُوا لَا یُبْصِرُونَ) واگر بولسه‌لرده آنلر کورماسلر هیچ نرسه‌نی کوکل کوزلری ایله

(انّ الله لا یظلم النّاس شیئًا) درستلکده الله تعالی ظلملق ایتماس آدمیلر که هیچ بر نرسه (ولکنّ النّاس انفسهم یظلمون) ولکن آدمیلر اوز نفسلرینه اوزلری ظلملق قیلورلر کفر وشرك هم گناه قیلولری سببلی (ویوم یحشرهم) ویاد ایتکل شولکونده کم جمع قیلور وجنار خدای تعالی کافرلرنی (کأن لم یلبثوا) گویا کم تورماغانلردر آنلر (الّا ساعة من نهار) مگر کوندزدن بر آزغنه وقت یعنی بیك آزغنه تورغان شکللی بولورلر قبرده یاتقان زمانلری آنلرغه بیك آزغنه وقت شکللی طیولور (یتعارفون بینهم) طانوشورلر آنلر اوز آرالرنده یعنی بر برسن طانورلر (قد خسر الّذین کذّبوا بلقاء الله) تحقیق زیان ایتدیلر خدای تعالی گه یولوقونی یالغانغه تونقان واشانماغان کمسه‌لر (وما کانوا مهتدین) هم بولمادیلر آنلر کونلگوچیلر طوغری یولغه (واما نرینّك) وا گر کورساتساکبز سنگا ای محمد علیه السلام (بعض الّذی نعدهم) اول مشرکلرگه وعده ایتکان عذابیمزنك بعضیسن (او نتوفّینّك) یا ایسه وفات ایتدرساکبز بز سنی آندن الگاری (فالینا مرجعهم) بس بزنك صاریدر آنلرنك قایتولری اولگانلردن صوك حساب وجزا اوچون (ثمّ الله شهید علی ما یفعلون) صکره خدای تعالی گواهدر شول نرسه اوزرینه‌کم قیلورلر اول کافرلر (ولکلّ امّة رسول) وبولغوچیدر هر گروهنك بر رسولی یعنی اوّلگی امتلرنك هر قایولرینه بر پیغمبر بیبارلدی وآنلرنی حق دینگه دعوت ایتولدی (فاذا جاء رسولهم) بس هر قایچان کیلسه آنلرغه آنلرنك پیغمبرلری (قضی بینهم بالقسط) حکم ایتولدی پیغمبرلری ایله آنلرنك آراسنده عدلك وطوغریلق برله یعنی پیغمبرلرن یالغانغه توتولری اوچون آنلرغه عذاب بیبارلدی وپیغمبرلری نجات طاپدیلر (وهم لا یظلمون) وآنلر ظلم ایتولماسلر (ویقولون) وایته‌لر کافرلر استهزآ طریقنچه استبعاد قیلوب (متی هذا الوعد) قایچان بولور اوشبو وعده ایتولگان نرسه یعنی عذابنك کیلماکی (ان کنتم صادقین) اگر بولساکز سز راست ایتکوچیلر (قل) ایتکل سن ای محمد علیه السلام آنلرغه (لا املك لنفسی) من مالك بولماسمن اوز نفسیم اوچون (ضرّا ولا نفعا) بر ضررغه هم برفائده‌غه یعنی منم اوز نفسیمگه برفائده ایرشدروگه یاکه اوزمدن برضررنی کیتاروگه کوچیم یتماس (الّا ما شاء الله) مگر خدای تعالی نلاگان نرسه گه گنه کوچیم یتار (لکلّ امّة اجل) هر گروه اوچون باردر بر بیلگولانگان وقت آنلرنك هلاك بولولرینه (اذا جاء اجلهم) هر قایچان کیلسه آنلرنك بیلگولانگان وقتلری وعذاب مدتی ایرشسه (لا یستأخرون ساعة) صوکنه قالدرلماسلر آنلر بیك آزغنه

وقت هم (ولا یستقدمون) هم الگاریده بولماسلر البته شول اجللری کیلگان زمانده هلاك بولورلر (قل ارایتم) اینکل سن ای محمد علیه السلام اول مشرکلرگه ایا کوردکزموسز وبلدکزمو خبر بیرکز (ان اتیکم عذابه) اگر کیلسه سزلرگه خدانك عذابی (بیاتا) کیچ برله سزنك یوقلاغان وقتکزده کیلسه (او نهارا) یا ایسه کوندز سزنك معیشت اشلرینه مشغول وقتکزده کیلسه (ماذا یستعجل منه المجرمون) نی نرسه‌نی آشقدروب استارلر اول عذابدن گناه قیلعوچیلر یعنی اوزلرینه نیندین عذاب کیلوینی استارلر (اثم اذا ما وقع) ایا اوشبو طریقه فایچان کیلدیوب آشقدر غانکز صوکنده هر فایچان واقع بولسه وکیلسه اول عذاب (امنتم به) ایمان کیلورورسز واشانورسزمو آکا یعنی باشکزغه کیلگاندن صوکغنه اشانماقچی بولاسزمو (آلآن) ایا ایمدیمو اوشبو وقتده‌مو ایمان کیلتوراسز (وقد کنتم به تستعجلون) وحالانکه تحقیق آشقدروب صورار بولدکزسز اوّلده عذابنك کیلوون استهزآء واستبعاد یوزندن (ثم قیل للذین ظلموا) صکره ایتولدی ظلملق ایتکان کمسه‌لرگه یعنی عذاب نازل بولغاچ کافرلرگه ایتولور (ذوقوا عذاب الخلد) طاتوکزسز ای کافولر منگولك عذابنی (هل تجزون) ایا جزا بیرلورسزمو سزلر یعنی سزلرگه جزا بیرلماس (الا بما کنتم تکسبون) مگر اوزکزنك اشلاگان اشلرکز سببلی جزا بیرلور یعنی کفر وشرك هم گناهلرکز اوچون سزگه جزا بیرلور (ویستنبئونك) وخبر صورارلر سندن ای محمد علیه السلام قرآن طوغریسنده یا که پیغمبرلکنك طوغریسنده سندن خبر صورارلر شویله دیوبکم (احق هو) ایا حق وطوغریدرمو اول قرآن یا که پیغمبرلك (قل) اینکل سن آنلرغه جوابده (ای وربی انه لحق) بلی پروردکارم ایله آنط اینارمن کم اول قرآن یا که منم پیغمبرلکیم حق وطوغریدر (وما انتم بمعجزین) هم سزلر عاجز ایتکوچیلر توگلسز خدای تعالی‌نی سزنی عذاب قیلودن یعنی آنك عذابندن قاچوب فورتولا آلماس‌سز (ولو ان لکل نفس ظلمت) واگر بولسه ایدی هر بر ظلملق قیلغان گناهلی نفسکه (ما فی الارض) برده بولغان نرسه یعنی دنیاده بولغان مال ومتاعلرنك بارچه‌سی قیامت کونده ظلملق قیلغان کشی‌نك ملکنده بولسه ایدی (لافتدت به) البته فدا قیلور ایدی وبیرور ایدی اول مال ومتاعلرنك بارچه‌سن اوزن عذابدن قوتقارو اوچون (واسروا الندامة) وکوکللرنده یاشورورلر آنلر اوکونولرن یعنی قایغو وحسرت هم اوکونچلرن

اوزلرینه ایارگان انباءلرینه بلدرماسلر آنلرنك شلتهلاولرندن فورقورلر (لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ) کورگانلری زمانده عذابنی (وَقُضِیَ بَیْنَهُمْ بِالْقِسْطِ) هم حکم ایتولور آنلر آراسنده یعنی مؤمنلر برله کافرلر آراسنده حکم ایتولور عدلك وطوغریلق برله (وَهُمْ لَایُظْلَمُونَ) وآنلر ظلم ایتولماسلر (اَلَا اِنَّ لِلّٰهِ مَا فِی السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ) آگاه بولکز درستلکده خدای تعالی نقیدر کوکلرده هم یرده بولغان نرسه (اَلَا اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ) آگاه بولکز وبلکز درستلکده خدای تعالی نك ثواب هم عذاب ایله قیلغان وعدهسی راست وطوغریدر (وَلٰکِنَّ اَکْثَرَهُمْ لَایَعْلَمُونَ) ولکن کفر اهلینك کوبراکی بلماسلر آنی (هُوَ یُحْیِی) اول خدای تعالی ترکزور اولوکلرنی (وَیُمِیتُ) هم اولتورور ترکلرنی (وَاِلَیْهِ تُرْجَعُونَ) هم آنك حضورینه سزلر قایتارلورسز حساب وجزا اوچون (یٰاَیُّهَا النَّاسُ) ای آدمیلر (قَدْ جَاءَتْکُمْ مَوْعِظَةٌ) تحقیق کیلدی سزگه وعظ واوگوت (مِنْ رَبِّکُمْ) پروردکارکزدن (وَشِفَاءٌ لِمَا فِی الصُّدُورِ) هم شفا کیلدی کوکرا کلرده بولغان نرسه گه یعنی کوکلده کی شك ونفاداتلق آورولرینه شفا کیلدی (وَهُدًی) دخی طوغری یولنی کورساتکوچی کیلدی (وَرَحْمَةٌ) هم رحمت کیلدی (لِلْمُؤْمِنِینَ) ایمان کیلتورگوچیلرگه اوشبو اوگوت وشفا هم هدایت ورحمت فرآندر (قُلْ) ایتکلسن ای محمد علیه السلام (بِفَضْلِ اللّٰهِ) شیادلق قیلکزسز ای مؤمنلر الله تعالی نك فضلینه یعنی قرآن کیلماکینه (وَبِرَحْمَتِهِ) هم آنك رحمتینه کم اسلام دینیدر (فَبِذٰلِکَ فَلْیَفْرَحُوا) بس اوشبو نك ایله کراکدرکم شادلانسونلر مؤمنلر (هُوَ خَیْرٌ مِمَّا یَجْمَعُونَ) اول آرتوغراق ویخشیرافدر شول نرسهدنکم جیارلر آنی کافرلر اوشبو دنیا مالارندن (قُلْ) ایتکلسن ای محمد علیه السلام عرب مشرکلرینه (اَرَأَیْتُمْ) ایا کوردکزموسز خبر بیرکز مکا (مَا اَنْزَلَ اللّٰهُ لَکُمْ مِنْ رِزْقٍ) خدای تعالی سزگه ایندرگان نرسهنی رزق وآشاملقدن (فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ) بس قیلدکزسز اوز بلدککزله ایله اول رزقدن (حَرَامًا وَحَلَالًا) حرام وحلالنی یعنی اوز گمانلرکز ایله آشاو نرسهلرینك بعضلرن اوزکزگه حرام ایتدکز وبعضلرن حلال بلدکز (قُلْ) ایتکلسن آنلرغه (آللّٰهُ اَذِنَ لَکُمْ) ایا خدای تعالی رخصت بیردیمو سزلرگه حرام وحلال قیلوغه (اَمْ عَلَی اللّٰهِ تَفْتَرُونَ) یا ایسه الله تعالی اوزرینه یالغاننی افترآء قیلاسزموکم خدای حرام ایتدی دیوب ایتهسز (وَمَا ظَنُّ الَّذِینَ یَفْتَرُونَ عَلَی اللّٰهِ الْکَذِبَ) ونی نرسهدر الله تعالی اوزرینه یالغاننی افترآء قیلا تورغان کمسهلرنك گمانلری (یَوْمَ الْقِیَامَةِ)

قیامت کونده یعنی قیامت کونی حقنده آنلر نچوك گمان قیلالر اوزلرینه فاطی عذابلر بولاچاغن بلهلرمو (انّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ) درستلکده الله تعالی فضل ورحمت ایاسیدر آدمیلرگه (وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ) ولکن آدمیلرنك کوبراگی شکرانه قیلماسلر ونعمت قدرن بلماسلر (وَمَا تَكُونُ فِى شَأْنٍ) وسن بولماس‌سن ای محمد علیه‌السلام براشده اوز اشلرکدن (وَمَا تَتْلُوا مِنْهُ مِنْ قُرْاٰنٍ) هم اوقوماس‌سن خدای تعالی ایندرگان قرآندن (وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ) دخی سز اشلاماس‌سز ای آدمیلر براشنی (اِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا) مگر شولکم بولدقبز سزنك اوزرکزگه گواهلر وصاقچیلر (اِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ) شولوقتده‌کم سز خوض قیلورسز وکرشورسز اول اشکه یعنی سزلر شول اش ایله مشغول بولغانده بز سزنی کورروب ونی اشلا گانکزنی بلوب تورورمز هیچده یاشورا آلماس‌سز (وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ) ویاشرن بولماس پروردکارکزنك علمندن (مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ) بر بیك کچکنه قرمصقه مقداریده (فِى الْاَرْضِ) یرده (وَلَا فِى السَّمَاءِ) دخی کوکده یعنی یرده وکوکده بولغان نرسه‌لرنك همه‌سینی خدای تعالی بلور هیچ بر نرسه آکا بلونماینچه قالماس (وَلَا اَصْغَرَ مِنْ ذٰلِكَ) دخی بولماس اوشبو ذره مقدارندن کچکنه‌راك بولغان نرسه (وَلَا اَكْبَرَ) هم یوقدر آندن اولوغراق بولغان نرسه (اِلَّا فِى كِتَابٍ مُبِينٍ) مگر آچق وظاهر بولغوچی کتابده یعنی لوح المحفوظده همه‌سی یازلغاندر (اَلَا اِنَّ اَوْلِيَاءَ اللّٰهِ) آگاه بولکز وبلکز درستلکده الله تعالی‌نك دوستلری (لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ) یوقدر هیچ قورقو آنلر اوزرینه (وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ) هم قایغورور بولماسلر آنلر آخرتده (اَلَّذِينَ اٰمَنُوا) خدای تعالی‌نك دوستلری شول کمسه‌لرکم ایمان کیلتوردیلر وخدای تعالی‌دن کیلکان نرسه‌که اشاندیلر (وَكَانُوا يَتَّقُونَ) دخی صافلانور بولدیلر کناهدن (لَهُمُ الْبُشْرٰى) آنلرغه‌در بشارت وسویونچ (فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا) دنیا ترکلکنده (وَفِى الْاٰخِرَةِ) هم آخرتده (لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللّٰهِ) یوقدر هیچ آلشدرو خدای تعالی‌نك سوزلرینه یعنی خدای تعالی‌نك سوزی اوز کارتولماس ووعده‌سنده خلافلق بولماس (ذٰلِكَ) اوشبو اش یعنی آنلرغه دنیا وآخرتده سویونچ بولماقی (هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ) اولدر اولوغ بولغوچی‌فول اوستونلکی ومقصودغه ایرشو (وَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ) وکرا کدرکم قایغولی ایتماسون سنی ای محمد علیه‌السلام کافرلرنك سوزلری یعنی آنلرنك تیوش‌سز سوزلرینه قایغورماغل (اِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيعًا) درستلکده

بارچه نرسه‌گه غالبلك واوستون‌لك خدای تعالی گه مخصوصدر سنك دینگنی اول اوزی غالب هم عزیز قیلور (هُوَ السَّمِیعُ الْعَلِیمُ) اول خدای تعالی‌در ایشتکوچی کافرلرنك سوزلرن بلگوچی آنلرنك نیتلرن واشلرن (اَلَا اِنَّ لِلّٰهِ مَنْ فِی السَّمٰوٰاتِ) آگاه بولکز درستلکده خدای تعالی‌نقیدر کوکلرده بولغان کمسه‌یعنی فرشته‌لر (وَمَنْ فِی الْاَرْضِ) هم یرده بولغان کمسه آدمیلر وجنلردن (وَمَا یَتَّبِعُ الَّذِینَ یَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ) وایارماسلر خدای تعالی‌دن باشقه‌غه طابونغوچی کمسه‌لر (شُرَکَاءَ) حقیقتده خدایغه شریك بولغوچیلرغه یعنی آنلر اوزلری پوتلرن خدای‌نك شریکلری‌در دیوب ایتسه‌لرده اول پوتلر حقیقتده خدای تعالی گه شریك توگللردر بلکه‌خدایناك مخلوقلریدر (اِنْ یَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ) ایارماسلر آنلر پوتلرغه عبادت قیلولرنده مگر قوری گمانغه‌غنه ایارورلر هیچ دلیللری یوقدر (وَاِنْ هُمْ اِلَّا یَخْرُصُونَ) هم‌توگللدر آنلر هیچ نرسه مگر شولکم یالغان ایتورلر پوتلرنی خدایناك شریکلریدر دیماکلرنه (هُوَ الَّذِی جَعَلَ لَکُمُ اللَّیْلَ) اول خدای تعالی شول ذاندرکم قیلدی اوز قدرتی ایله سزنك اوچون کیچه‌نی (لِتَسْکُنُوا فِیهِ) تاکم سزنك قرارلانمانکز اوچون اول کیچه‌ده ویوقلاب استراحت ایتووکز اوچون (وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا) هم کوندزنی قیلدی یاقطی ونورلی تاکم آنده کسبلرکز ایله شغل‌لنورسز (اِنَّ فِی ذٰلِکَ لَاٰیَاتٍ) درستلکده‌اوشبو ذکر ایتولمش نرسه‌ده یعنی کیچه‌نی وکوندزنی یاراتوده باردرعلامتلر خدای‌تعالی‌نك قدرتینه (لِقَوْمٍ یَسْمَعُونَ) شول گروه اوچونکم ایشتورلر قرآن‌نی وطکلارلر هوشلری واخلاصلری ایله (قَالُوا) ایتدیلر مشرکلردن بر جماعت (اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا) توتدی خدای بالانی دیوب‌یعنی فرشته‌لرنی خدای‌تعالی‌نك قزلریدر دیدیلر (سُبْحَانَهُ) پاك ومنزهدر خدای تعالی بالاسی بولودن (هُوَ الْغَنِیُّ) اول خدای‌تعالی‌در موکسزدر همه نرسه‌دن وبالاغه محتاج توگللدر (لَهُ مَا فِی السَّمٰوٰاتِ وَمَا فِی الْاَرْضِ) اول خدای تعالی‌نقیدر کوکارده بولغان نرسه همه یرداگی نرسه (اِنْ عِنْدَکُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بِهٰذَا) یوقدر سزنك قاشکزده ای مشرکلر هیچ بر حجت ودلیل اوشبو سوزکزگه یعنی خدای تعالی‌نك بالاسی بولمافینه هیچ بر دلیلکز یوقدر هیچ دلیلسز اوز گمانکز بوینچه‌غنه ایته‌سز (اَتَقُولُونَ عَلَی اللّٰهِ) ایاسز ایته‌سزمو خدای تعالی اوزرینه وافترا قیلاسزمو (مَا لَا تَعْلَمُونَ) اوزکز بلماگان نرسه‌نی یعنی اوزکز بلمایسز بلماینچه آنك بالاسی بار دیوب ایته‌سز (قُلْ) ایتکل‌سن ای محمد علیه السلام (اِنَّ الَّذِینَ یَفْتَرُونَ عَلَی اللّٰهِ الْکَذِبَ) درستلکده الله تعالی اوزرینه یالغاننی افترا قیلا تورغان

کمسه‌لر (لا یفلحون) فول اوستونلکی طاپماسلر وعذابدن قورتولماسلر (متاع فی الدنیا) آنلرغه‌در آزغنه فائده‌لانو اوشبو دنیاده (ثم الینا مرجعهم) صکره بزنك صاریدر آنلرنك قایتولری حساب وجزا اوچون (ثم نذیقهم العذاب الشدید) صکره بز طاتوتورمز آنلرغه قاطی عذابنی آخرتده (بما کانوا یکفرون) شول نرسه سببلی کم کافر بولور ایدیلر آنلر واشانمادیلر قرآنغه هم پیغمبرگه (واتل علیهم نبأ نوح) واوقوغل سن اوزکنك قومکا نوح پیغمبرنك خبرن (اذ قال لقومه) شواوقتده کم ایتدی نوح علیه‌السلام اوزینك قومینه یعنی مشرکارگه (یا قوم) ای منم قومیم (ان کان کبر علیکم) اگر اولوغ کیلکان بولسه سزنك اوزرکزگه (مقامی) منم تورماقیم سزنك آراکزده سزلرنی خدای تعالی یولینه دعوت قیلوب (وتذکیری بآیات الله) هم منم اوگوت تلاماکیم سزنی خدای تعالی‌نك آیتلری ایله نوح علیه السلام قومی آراسنده توروب آنلرنی توفز یوز ایللی یل اسلام دینینه دعوت قیلدی آنلردن بیك آزغنه کشیلر اسلامنی قبول قیلدیلر باشقه‌لری همیشه کفر وعنادلرن آرتدروراب ایدی بس نوح علیه‌السلام آنلرغه ایتدی اگر منم سزنك آراکزده تورماقیم وسزنی حق دینگه اوندماکیم هم نصیحت ایتماکیم سزگه آغر وچیتن بولسه (فعلی الله توکلت) بس من الله تعالی اوزرینه توکل قیلدم واشلرمنی آکا طاپشردم اول اوزی منی سزنك شرکزدن صاقلار (فاجمعوا امرکم) بس محکم قیلکز وبر کتوکزسز اشکزنی (وشرکائکم) دخی اوندا کز شریکارکزنی یعنی اوز گمانکزده خدانیك شریکلریدر دیوب توتقان معبودلرکزنی اوزکزگه یاردم اوچون چاقرکز وبرگه‌لشوب مکا قیلا تورغان اشکزنی قیلکز (ثم لا یکن امرکم) صکره کراکدرکم بولماسون سزنك میکا قیلا تورغان اشکز (علیکم غمة) سزنك اوزرکزگه یاشرن یعنی آشکارا وبلدرتوب اشلا کز (ثم اقضوا الی) صکره ادا قیلکز واوتاکز مکا اشلی تورغان اشکزنی (ولا تنظرون) هم مکا مهلت بیرماکز (فان تولیتم) بس اگر یوز دوندرساکزسز مندن ومکا ایارماساکز (فما سالتکم من اجر) بس صورامادم من سزلردن سزگه وعظ ونصیحت قیلغانم اوچون هیچ بر اجرت وخدمت حقی (ان اجری الا علی الله) توگلدر منم اجرتم سزنی دعوت اینکانم اوچون مگر الله تعالی اوزرینه‌در اول اوزی بیرور (وامرت) دخی بیورلدم من (ان اکون من المسلمین) منم بولماقم برله اطاعت اینکو چیلردن وبوی صونغو چیلردن خدانیك فرمانینه (فکذبوه) بس یالغانغه توتدیلر نوح قومی نوح علیه السلامنی

(فنجيناه) بس قوتقاردقبز آنی طوفانغه غرق بولودن (ومن معه فی الفلك) هم آنك ایله برگه کیمه‌ده بولغان کمسه‌لرنی قوتقاردق (وجعلناهم خلائف) هم قیلدقبز آنلرنی خلیفه‌لر وهلاك بولغان کمسه‌لرنك اورنلرنده یر یوزنده قالغوچیلر (واغرقنا) دخی غرق قیلدق وباطوردقبز طوفانغه (الذین کذبوا بآیاتنا) بزنك آیتلرمزنی یالغانغه توتقان کمسه‌لرنی (فانظر) بس قاراغل سن عبرتلی کوز ایله (کیف کان عاقبة المنذرین) نچوك بولدی قورقتولمشلرنك یعنی پیغمبرلرینك قورقتولرینه اشانماغان کمسه‌لرنك اشلرینك عاقبتی (ثم بعثنا) صکره یباردکبز (من بعده) نوح پیغمبردن صوك (رسلاً الی قومهم) رسول‌لرنی آنلرنك قوملرینه (فجاءوهم بالبینات) بس کیلدیلر اول رسول‌لر آنلرغه ظاهر بولغان معجزه‌لر ایله (فما کانوا لیؤمنوا) بس ایمان کیلتورور بولمادیلر اول قوملر وپیغمبرلرینه اشانمادیلر (بما کذبوا به من قبل) شول نرسه‌سببلی کم یالغانغه توتدیلر آنلر آنی پیغمبرلرنك کیلولرندن الگاری (کذلك) اوشانداق یعنی اوّلگی امتلرنك کوکل‌لرینه مهر اورغانمز شکللی (نطبع) بز مهر اورورمز (علی قلوب المعتدین) چیکدن چقفوچیلرنك کوکل‌لری اوزرینه تاکم حق سوزنی آکلاماسلر (ثم بعثنا) صکره بز یباردك (من بعدهم) اوشبو پیغمبرلردن صوك (موسی وهارون) موسی پیغمبرنی هم هارون پیغمبرنی علیهما السلام (الی فرعون وملائه) فرعونگه هم آنك قومینك اولوغلرینه یباردك (بآیاتنا) قدرتیمزنك علامتلری ایله یعنی پیغمبرلك‌لرینه دلیل بولغان معجزه‌لر ایله یباردك (فاستکبروا) بس اولوغلاندیلر وباش طارتدیلر آنلر موسی وهارونغه ایمان کیلتورودن (وکانوا قوماً مجرمین) دخی بولدیلر آنلر گناه قیلغوچی وفرمانغه قارشقوچی گروه (فلما جاءهم الحق) بس کیلگانی زمانده فرعونگه هم آنك قومینه حقلق وطوغری سوز (من عندنا) بزنك قاشیمزدن یعنی موسی علیه‌السلام آنلرغه کیلوب خدای تعالی‌نك سوزن ایتکاچ (قالوا) ایتدیلر آنلر عناد وقارشیلقلرندن (ان هذا لسحر مبین) درستلکده اوشبو سن کیلتورگان نرسه آشکارا سحردر یعنی معجزه‌غه اشانمادیلر سحردر دیدیلر (قال موسی) ایتدی موسی علیه‌السلام آنلرغه (أتقولون للحق) ایا سز ایته‌سزمو حق وطوغری بولغان معجزه‌غه (لما جاءکم) سزگه کیلگانی زمانده اول معجزه (أسحر هذا) ایا سحردرمو اوشبو یعنی البته سحر توگلدر بلکه معجزه‌در (ولا یفلح الساحرون) وقول اوستونلکی طاپماسلر هم مرادقه ایرشماسلر

سحر چیلر من سحر چی تو کلمن (قالوا) ایتدیلر فرعون قومینك الوغلری موسی علیه السلامغه (اجئتنا) ایا سن کیلدکمو بزلرگه ای موسی (لتلفتنا) تاکم بزنی دوندرماکك اوچون (عما وجدنا علیه اباءنا) آتالرمزنی آنك اوزرینه طاپقان نرسه‌مزدن یعنی بزنی آنا بابالرمزنك دیننـدن دوندرماك اوچون کیلدکمو (وتکون لکما الکبریاء) هم بواسون اوچون سزنك ایکیکزگه‌گنه الوغلق (فی الارض) یرده یعنی مصر یرنده قرنداشك هارون ایله ایکیکزگنه پادشاهلق قیلو اوچون کیلدکمو (وما نحن لکما بمومنین) وبز توگلمز ایمان کیلتورگوچیلر واشانوچیلر سزنك ایکیکزگه (وقال فرعون) دخی ایتدی فرعون اوزینك خدمتچیلرینه (ائتونی بکل ساحر علیم) کیلتورکز سز مکا هر بر سحر عملینی بیك بلگوچی سحرچینی تاکم موسی‌غه قارشی اوزلرینك سحرلری ایله معارضه ایتسونلر وآ ثا غالب کیلسونلر دیدی (فلما جاء السحرة) بس کیلگانی زمانده سحرچیلر موسی علیه‌السلام قارشوسینه (قال لهم موسی) ایتدی آنلرغه موسی پیغمبر (القوا ما انتم ملقون) صالکز سزای سحرچیلر اوزکزنك صالا تورغان نرسه‌کزنی وقیلا تورغان سحرلرکزنی قیلکز (فلما القوا) بس صالغانلری زمانده سحرچیلر اوزلرینك سحرلرن آنلرنك حاضرلاب آلوب کیلگان سحرلری آرقانلر هم طایاقلر ایدیکم شولارنی کوگرد ایله قاتوشدروب یاصاغانلر ایدی قویاش اسسی‌لکی ایرشوب اول نرسه‌لر قزغاچ جیولغان کشیلرنك کوزلرینه آغزلرندن اوط چغوب تورغان قورقنچلی یلانلر واژدهالر بولوب کورندیلر (قال موسی) ایتدی موسی علیه السلام اول سحرچیلرگه (ما جئتم به السحر) سزلر کیلتورگان نرسه سحردر وجادولقدر من کیلتورگان معجزه شیکللی توگلدر (ان الله سیبطله) درستلکده خدای تعالی تیزدرکم باطل قیلور ویوغالتور سزنك سحرکزنی (ان الله لا یصلح عمل المفسدین) درستلکده الله تعالی توزوك ایتماس بوزقاق قیلغوچیلرنك وسحرچیلرنك اشلرن (ویحق الله الحق) وثابت قیلور الله تعالی حقلقنی یعنی من کیلتورگان دین وشریعت‌نك حقلغینی ظاهر قیلور (بکلماته) اوزینك سوزلری ایله (ولو کره المجرمون) واگرچه مکروه کورسه‌لرده ویاراتماسه‌لرده حقلقنك ظاهر بولمافن کافرلر (فما آمن لموسی) بس ایمان کیلتورمادی موسی پیغمبرگه آنك پیغمبرلکینك اوّل لرنده (الا ذریة من قومه) مگر بالالر ویاشلر ایمان کیلتوردیلر بنی اسرائیل قومندن موسی علیه السلام مدین‌دن مصرغه قایتوب بنی اسرائیلنی اسلام دینینه دعوت قیلا باشلاغاچ اوّل مرتبه‌ده قارتلری والوغلری ایمان کیلتورمادیلر

باش یکتلرگنه ایمان کیلتوردیلر (عَلٰی خَوْفٍ مِنْ فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهِمْ) فرعوندن هم اوز قوملرینك الوغلرندن قورقولری اوزرینه یعنی فرعوندن هم اوزلرینك آتالرندن قورقسه‌لرده ایمان کیلتوردیلر (اَنْ یَفْتِنَهُمْ) آنلرنی عذاب قیلماقندن یعنی فرعونك عذاب قیلوندن یاکه آتالرینك فرعونکه باروب شکایت ایتولرندن قورقسه‌لرده (وَاِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِی الْاَرْضِ) ودرستلکده فرعون اوستون هم تکبرلك ایتکوچی وظالم ایدی مصر برنده (وَاِنَّهُ لَمِنَ الْمُسْرِفِینَ) هم درستلکده اول فرعون چیکدن چقغوچیلردندر تکبرلکده وباش طارتوده (وَقَالَ مُوسٰی) وایتدی موسی علیه السلام مؤمنلرکه آنلرنك قورقولرن کورگاچ (یَا قَوْمِ اِنْ کُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ) ای منم قومیم اگر سز خدای تعالی‌گه ایمان کیلتورگان واشانغان بولسه‌ڭز (فَعَلَیْهِ تَوَکَّلُوا) بس اول خدای‌تعالی‌گه توکل قیلڭز واشڭزنی آڭاغنه طابشرڭز اول اوزی سزنی صاقلار (اِنْ کُنْتُمْ مُسْلِمِینَ) اگر بولساڭز بوی صونغوچیلر وتسلیم ایتکوچیلر خدایڭ تقدیرینه (فَقَالُوا) بس ایتدیلر اول مؤمنلر (عَلَی اللّٰهِ تَوَکَّلْنَا) الله‌تعالی اوزرینه‌گنه توکل ایتدکبز وآنڭ لطف ورحمتینه اشاندق (رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً) ای بزنڭ پروردکارمز سن قیلماغل بزنی فتنه (لِلْقَوْمِ الظّٰالِمِینَ) ظلملق ایتکوچی گروه اوچون یعنی فرعونی‌نی هم آنڭ قومینی بزلرگه مسلط وایرکلی قیلماغل وبزنی آنلرنڭ آیاق آستلرنده قالدروب آنلردن عذابلاتماغل (وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ) هم سن فوتقارغل بزنی اوزڭنڭ رحمتڭ ایله (مِنَ الْقَوْمِ الْکَافِرِینَ) کافر بولغوچی گروهدن یعنی فرعون قومینڭ مکرلرندن وظلم هم عذابلرندن بزنی قوتقار دیوب خدای‌تعالی‌گه دعا قیلدی بنی اسرائیل قومی موسی علیه‌السلامغه ایمان کیلتورب خدای‌تعالی‌گه عبادت قیلو ایله مشغول بولغاچ فرعون حکم قیلدی تاکم بنی اسرائیل محللرنده‌بولغان مسجدلرنی وعبادتخانه‌لرنی همه‌لرن ویران وخراب قیلدیلر ومؤمنلرنی نماز اوقودن منع ایتدیلر حق تعالی موسی علیه السلامغه وحی قیلدی‌کم مؤمنلر اوزلرینك ایولری اچنده عبادتخانه‌لر حاضرلاب شونده عبادت ایتسونلر تاکم کافرلر آنلرنك عبادتلرندن خبردار بولماسونلر نتاڭکم بیوردی (وَاَوْحَیْنَا اِلٰی مُوسٰی وَاَخِیهِ) ووحی قیلدقبز موسی پیغمبرگه هم آنڭ قرنداشینه (اَنْ تَبَوَّاٰ لِقَوْمِکُمَا) شویله دیوبکم توراچق اورن ایتوب توتوڭز سز قومڭز اوچون (بِمِصْرَ بُیُوتًا) (۱) مصر شهرنده ایولرنی یعنی ایولرڭزنی عبادت اورنی ایتوب بیلگولاڭز (وَاجْعَلُوا بُیُوتَکُمْ قِبْلَةً) دخی قیلڭز سز ای مؤمنلر ایولرڭزنی قبله یعنی ایولرڭزنی مسجد قیلڭز (وَاَقِیمُوا الصَّلٰوةَ) هم تورغوزڭز

۱) فرعونڭ هلاك بولماقی یقین بولغاچ موسی علیه‌السلامغه خدای‌تعالی بنی اسرائیلنی فرعون قومندن آیورغل وباشقه اورنده آنلر اوچون محله وایولر یاصاغل‌تاکم فرعون قومینه کیلمه‌ڭ آفتلر آنلرغه‌ده ایرشماسون دیوب فرمان قیلدی تفسیر جمالی

سز واوتاکز نمازنی شول بیلگولاگان اورنلرکزده (وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ) وسویونسچ بیرگل سن ای موسی مؤمنلرگه دنیاده دشماندن قورتلو وآخرتده جنت درجه‌لری ایله (وَقَالَ مُوسَى) وایتدی موسی علیه السلام خدای تعالی‌گه مناجات قیلوب (رَبَّنَا إِنَّكَ آتَيْتَ فِرْعَوْنَ) ای بزنك ربیمز درستلکده سن بیرگانسن فرعونگه (وَمَلَأَهُ) هم آنك قومینه (زِينَةً وَأَمْوَالًا) زینت وبیزانا تورغان نرسه‌لرنی هم مال‌لرنی (فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا) دنیا ترکلکنده (۲) (رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَ) ای بزنك ربیمز سن بیردك آنلرغه اوشبو زینتلرنی ومال‌لرنی تاکم آزدرسونلر اوچون آنلر سنك بنه‌لرکنی سنك یولکدن وخلقنی سنکا عبادت قیلودن طیوب فرعونگه عبادت قیلوغه اوندا سونلر اوچون (رَبَّنَا اطْمِسْ عَلَى أَمْوَالِهِمْ) ای بزنك پروردکارمز سن مسخ قیلغل وصورتن آلشدرغل آنلرنك مال‌لرینك یعنی مال‌لرن ایکنچی بر فائده‌سز نرسه‌گه آلشدرغل موسی علیه السلامنك اوشبو دعاسی سببلی خدای‌تعالی آنلرنك مال‌لرن طاشقه ایلاندردی آلتون وکموشلری همه‌سی طاش بولدیلر موسی پیغمبرگه بیرلگان توقز علامتنك برسی اوشبودر دیمشلر موسی علیه‌السلام ینه دعا قیلوب ایتدی ای منم پروردکارم (وَاشْدُدْ عَلَى قُلُوبِهِمْ) دخی فاطی توتقل سن آنلرنك کوکللری اوزرینه یعنی کوکل‌لرینه مهر اورغل تاکم طاش کبی قاطی کوکللی بولسونلر (فَلَا يُؤْمِنُوا) بس ایمان کیلتورماسونلر آنلر (حَتَّى يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ) تاکم (۳) کورگانلرینه‌چه قاطی عذابنی یعنی قازم دریاسیته غرق بولوب هلاك بولغانلرینه‌چه ایمان کیلتورماسونلر موسی علیه‌السلام خدایدن وحی کیلماکی ایله آنلرنك هیچده ایمان کیلتورمایه‌چك ایدکلرن بلگان ایدی شول سببلی کوکل‌لرن قاطی قیلغل ایمان کیلتورماسونلر دیوب دعا قیلدی (قَالَ) ایتدی خدای تعالی (قَدْ أُجِيبَتْ دَعْوَتُكُمَا) تحقیق اجابت ایتولدی ومقبول بولدی سزنك دعاکز ای موسی وهارون موسی علیه‌السلام دعا قیلغانه هارون آمین دیوب تورور ایدی آمین دیوب نورغوچی دعا قیلغوچی غه شریکدر شول سببلی هر ایکیگزنك دعاکز مستجاب بولدی دیوب بیوردی (فَاسْتَقِيمَا) بس ثابت بولکز وتورکزسز هر ایکیکز دعوتکزده یعنی خلقنی اسلامغه اوندا وکزده ثابت بولکز مقصودکز حاصل بولمافینه آشوقماکز (وَلَا تَتَّبِعَانِّ) دخی ایارماکزسز هر ایکیکز (سَبِيلَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ) بلمی تورغان نادانلرنك یولینه فرعون قومینه عذاب کیلو وقتی ایرشکاچ موسی علیه‌السلامغه قومکنی آلوب مصردن چقغل دیوب خدای تعالی‌دن وحی کیلدی حضرت موسی بنی اسرائیل ایله مصردن چغوب شام

۲) ابن عباس رضی‌الله عنهمادن منقولدرکم مصر ولایتی ایله حبش برلری آراسنده آلتون وکموش معدنلری بولغان طاولر بار ایدی شول سببلی فرعون قومی بیك کوب مال‌لر حاصل قیلغانلر ایدی شول مال ودولت آنلرنك طغیانلرینه سبب بولدی بنی اسرائیل قومینه ظلم ایتدیلر مواهب

۳) فرعون قومینك اخلاصدن ایمان کیلتورولری امید ایتولماس ایدی هر قایچان باشلارینه بر بلا کیلسه یالغاندن ایمدی بز ایمان کیلتوره‌مز دیورلر ایدی شول سببلی آنلرغه عذاب کیلماکی کیچگور ایدی بس موسی علیه‌السلام دعا قیلدی‌کم آنلرنك کوکللرن قاطی قیلغل تاکم عذابنی کورگانلرینه‌چه ایمان کیلتورماسونلر

طرفینه یونالدی فرعون اوزینك لشکری ایله آنلرنك آرطلرن قووب چقدی فلزم دریاسی چیتنه یتکان وقتلرنده فرعون آنلرنك آرطلرندن باروب یتدی موسی علیه السلامك دعاسی برکاتنده دریا ایکیگه آیرلوب بنی اسرائیل قومی سلامت دریادن اوتدیلر نتاك کم بیورور (وجاوزنا ببنی اسرائیل البحر) واونکاردکبز بنی اسرائیل قومینی دریادن سلامتله کده (فاتبعهم فرعون وجنوده) بس آنلرنك آرطلرندن کردیلر فرعون هم آنك لشکرلری (بغیاً وعدواً) بنی اسرائیل قومینه ظلملق ایتو هم یاوزلقده چیکدن چفو اوچون فرعون لشکری ایله دریا چیتنه کیلوب یتکاچ فرعونك آطلانفان آیغری جبرائیل علیه السلام آطینه ایاروب دریاغه کردی فرعون آرطندن بارچه لشکرلری هم کردیلر (حتی اذا ادرکه الغرق) تاکم هر قایچانکم ایرشدی اول فرعونگه غرق بولو یعنی اوزینك دریاغه باطوب هلاك بولاچاغن آچق بلکاچ (قال) ایتدی فرعون (آمنت) ایمان کیلتوردم من واشاندم (انه لا اله الا الذی آمنت به بنوا اسرائیل) شوکاکم یوقدر هیچ بر معبود وخدای مکو شول ذاتقنه درکم ایمان کیلتوردی آکا بنی اسرائیل قومی موسی پیغمبرنك دعوتی ایله (وانا من المسلمین) ومن بوی صونغو چیلردنمن خدای تعالی نك حکمینه فرعون اوشبو سوزنی ایتکاچ حق تعالی جبرائیل علیه السلامنی یباردی حضرت جبرائیل آنك سوزینه قارشی جواب بیروب ایتدی (آلان وقد عصیت قبل) ایاایمدی اوشبو وقت یتکاچ سن ایمان کیلتوراسنمو وحالانکه خدایتك فرمانینه قارشدك سن موندن الگاری (وکنت من المفسدین) هم بولدك سن فساد وبوزقلق قیلغو چیلردن وخلقنی آزدرغو چیلردن یعنی اوّلده خدای تعالی نك پیغمبرینه ایمان کیلتورماینچه فارشوب ظلم وفساددده بولوب حاضرده هلاك بولونی آیرم آچق کوروب اختیارك قولکدن کیتکاچ ایمان کیلتورماکچی بولاسکمو بوایمان سندن مقبول بولماس(١) (فالیوم ننجیك ببدنك) بس اوشبو کون بزفوتقارورمز سنك گاوده کنی یعنی بنی اسرائیل سنك اولوکنی کورب طنچلاسونلر اوچون سنك گاوده کنی دریانك اوستونه چغارورمز روایت ایدلمشدر کم فرعون قومی دریاغه غرق بولغانلرندن صوك بنی اسرائیل قومی بلکه فرعون اولمی قالغاندر فوتولغاندر دیوب تشویشلاندیلر بس حق تعالی فرعون نك صو توبینه باطقان تنینی دریانك اوستونه چغاردی فرعون نك جانسز تنینی صو اوستونده کورگاچ بنی اسرائیل طنچلاب شاد بولدیلر (لتکون لمن خلفك آیة) تاکم سنك بولماقك اوچون اوزکدن صوکغی کمسه لرگه عبرت وعلامت یعنی سندن صوك دنیاغه کیلگان کمسه لر سنك حالکنی

١) بعض تفاسیرده کیلتورمشدرکم برکون جبرائیل علیه السلام فرعون ناك حکم فیلا تورغان یرینه برکشی صورتنده حاضر بولوب صورادیکم ای پادشاهیمز بر قلنی خواجه سی باشقه قل لرندن آرتوغراق تربیه فیلوب آکا کوب مال نعمت ایدوب اوزی خواجه لقنی دعوا فیلا باشلاسه اول قلغه نیندایین جزانیوشدر بو خصوصده حکمکز نچوکدر دیگاچ فرعون اول قلنی دریاغه غرق فیلو کرا کدر دیدی حضرت جبرائیل ایتدی ای پادشاه سن اوشبو فرمانکنی بر کاغذگه یازوب امضا فیلوب بیرگل تاکم بز شونك بوینه اش قیلایق بس فرعون اوز قولی ایله خواجه سینه کفران نعمت قیلغان وباش طارتقان قلنك جزاسی آنی دریاغه غرق فیلودر دیوب یازوب مهرلاب حضرت جبرائیلغه بیردی جبرائیل علیه السلام اول خطنی صاقلاب فرعون غرق بولغان وقتده اول کاغذنی فرعونگه کورساتوب اوشبو عمل سنك اوز فتواك بوینچه در دیدی

مواهب

بلوب عبرتلانسونلر اوچون سنك گاوده‌كنی دریانك اوستونه چغاروررمز (وَانَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ) ودرستلكده آدمیلرنك كوبسی (عَنْ اٰيٰتِنَا لَغٰفِلُونَ) بزنك قدرتیمز علامتلرندن غافللر وخبرسزلر در فكرلاب عبرت آلماسلر (وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِيٓ اِسْرَائِيلَ) ودرستلكده بزاورناشدردق بنی‌اسرائیل قومینی فرعون قومی هلاك بولغاندن صوكك (مُبَوَّأَ صِدْقٍ) یخشی ومناسب اورنغه یعنی بیك بركاتلی بولغان شام ولایتینه اورناشدردق (وَرَزَقْنٰهُمْ مِنَ الطَّيِّبٰتِ) هم رزقلاندردقبز آنلرنی پاكیزه وطاتلی نرسه‌لردن بعضیلر قولنچه اوشبو اورنده بنی اسرائیلدن مراد رسول صلی الله علیه وسلم زمانلرنده بولغان یهودیلردركم خدای تعالی آنلرنی مدینه اطرافلرنه اورناشدردی هم خرما كبی طاتلی طعاملر ایله رزقلاندردی (فَمَا اخْتَلَفُوا) بس اختلاف ایتمادیلر وتورلی تورلی بولمادیلر آنلر دین اشلرنده یاكه محمد علیه السلام طوغریسنده اختلاف قیلمادیلر (حَتّٰى جَآءَهُمُ الْعِلْمُ) تاكم كیلگانینه‌چه آنارغه علم وبلوبعنی تورات كتابینی بلگانلرندن صوكك آنك حكملری طوغریسنده خلافلق قیلوشدیلر یاكه محمد علیه السلام‌نك صفتلرن توراتده اوقوب بلگانلرندن صوكك آنك حقنده اختلاف ایتدیلر یاكه قرآن كیلگاندن صوكك اختلاف قیلدیلر (اِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ) درستلكده سنك پروردكارك حكم قیلور آنلر آراسنده (يَوْمَ الْقِيٰمَةِ) قیامت كونده (فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ) آنلرنك خلافلق قیلشقان نرسه‌لری طوغریسنده (فَاِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ) بس اگر بولساك سن شك وگمانده (مِمَّآ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ) بزسنك صاری ایندرگان نرسه‌دن یعنی قرآنده بولغان قصه‌لر وحكملر طوغریسنده (فَاسْئَلِ الَّذِينَ يَقْرَءُونَ الْكِتٰبَ) بس صوراغل‌سن كتاب اوقی تورعان كمسه‌لردن (مِنْ قَبْلِكَ) سندن الگاری یعنی كتاب اهلندن صوراغل‌كم اوشبو قرآنده ذكر ایتولگان قصه‌لر آنلرنك كتابلرنده هم ثابتدر خطاب ظاهرده پیغمبر علیه السلامغه بولسه‌ده مراد آنك امتلریدر (١) (لَقَدْ جَآءَكَ الْحَقُّ) تحقیق كیلدی سكا حق وطوغری بولغوچی بیان (مِنْ رَبِّكَ) پروردكاركدن (فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ) بس البته بولماغل‌سن شك توتقوچیلردن اوشبونك كبی اورنلرده ظاهرده اولحضرت صلی الله علیه وسلمگه خطاب ایتولگان بولسه‌ده حقیقتده امتلر مراددر ریراكه اولحضرت اوزی شك وشبهه توتودن معصومدر خدای‌تعالی آنی صافلاركیلمچك آیتمگی خطاب هم شول قبیلدندر (وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ) هم البته بولماغل‌سن خدای تعالی‌نك آیتلرن یالغانغه توتقان كمسه‌لر جمله‌سندن (فَتَكُونَ مِنَ الْخٰسِرِينَ) بس‌سن بولورسن

١) تفسیر زادالمسیرده كیلتورمشدركم اوشبو آیت كریمه‌ده ان‌ما نافیه معناسنده‌در یعنی سن‌ای محمد علیه السلام سكا ایندرلگان نرسه حقنده شك وگمانده توگلسن البته كوتلكده شك وشبهه یوقدر شولای بولسه‌ده یقینك وبصیرتك آرتسون اوچون كتاب اهلندن صوراغل

زبان ایتکو چیلردن اگر بالغانغه تونساك (انّ الّذین حقّت علیهم) درستلکده شول کمسه‌لر کم ثابت وواجب بولدی آنلر اوزرینه (کلمة ربّك) پروردکارکزنك سوزی یعنی آنلرنك کافرلك ایله دنیادن کیتولری وتموغده قالولری لوح المحفوظده یازلدی (لا یؤمنون) ایمان کیلتورماسلر آنلر واسلام دینن قبول ایتماسلر (ولو جاءتهم کلّ آیة) اگرچه کیلسه‌ده آنلرغه هربر آیت وعلامت یعنی اوزلری صوراغان معجزه‌لرنی کورساتسا کده آنلرنك ایمان کیلتورو احتمال‌لری یوقدر (حتّی یروا العذاب الالیم) تاکم کورکانلرینه‌چه رنجتکوچی عذابنی عذاب نازل بولغاندن صوك ایمان کیلتورسه‌لرده فائده بیرماس نتاکم اوّلگی امتلرگه فائده بیرمادی (فلولا کانت قریة آمنت) بس نی اوچون بولمادی اوّلگی قوملردن برقریه‌نك اهلی کم ایمان کیلتورسه‌لر آنلر یاکه بولمادی برقریه اهلی کم ایمان کیلتورسه‌لر اوزلرینه عذاب اینگان وقتده (فنفعها ایمانها) بس فائده بیرسه آنلرغه ایمانلری یعنی اوّلگی امتلردن هیچ فایوسی اوزلرینه عذاب کیل تورغان وقتده ایمان کیلتورب ایمانلری فائده بیرمادی وعذاب کیلودن قوتولمادیلر (الّا قوم یونس) مگر یونس پیغمبر قومی کم آنلر (لمّا آمنوا) ایمان کیلتورکانلری زمانیده عذابدان قورقوب (کشفنا عنهم) دفع قیلدق وکیتاردکبز آنلردن (عذاب الخزی فی الحیوة الدنیا) خورلق ورسوایلق عذابن دنیا ترکلکنده (ومتّعناهم الی حین) هم فائده‌لاندردقبز آنلرنی دنیا نعمتلری ایله اجللری بتکانگه قدر بوآیت کریمه‌نك حاصل معناسی شولدرکم اوّلگی قوملردن هیچ فایوسی پیغمبرلریمك آنلرنی عذاب کیلووی ایله قورقتقانلرندن صوك اوزلرینه عذاب کیل‌چاکن بلوب وعذابنك علامتلرن کوروب صکره ایمان کیلتوروب شول عذابدن قورتلوب قالمادیلر مگر یونس علیه‌السلامنك قومی شولای بولدیلر اوزلرینه عذاب کیل‌چاکن بلکاچ عذاب کیلودن الگاری ایمان کیلتوردیلر صکره اول عذاب آنلرغه کیلمادی(۱) (ولو شاء ربّك) واگر تلاسه ایدی سنك پروردکارك (لآمن من فی الارض) البته ایمان کیلتورورلر ایدی یرده بولغان کمسه‌لر (جمیعا) بارچه‌لری رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلری قومی‌نك ایمان کیلتورولرینه بیك حریص ایدی ایمان کیلتورماولرینه قایغورور ایدی بس حق تعالی اوشبو آیتنی نازل قیلدی وبیورديکم خلقنك ایمان کیلتورولری خدای تعالی‌نك تلاماکی وبنچه‌در (افانت تکره الناس) ایاسن کوچلارسنمو آدمیلرنی (حتّی یکونوا مؤمنین) تاکم بولغانلرینه‌چه مؤمنلر یعنی خدای تعالی‌نك تلاماکندن باشقه‌سن اوزك کوچلاب

۱) یونس علیه‌السلام قصه‌سی نك اجمالی شولدر کم حق سبحانه وتعالی آنی موصل ولایتندا گی نینوی خلقینه پیغمبر ایتوب بیاردی یونس عم برنچه مدت آنلر آراسنده توروب آنلرنی اسلام دینینه دعوت قیلدی آنلرقبول ایتمادیلر یونس عم خدای تعالی نك وحی ایلامکی بوینچه آنلرغه ایتدی اوچکوندن یاکه فرق کوندن صوك سزلرگه خدایمك عذابی کیلور دیدی اوزی آنلرنك آراسندن چغوب برطاوتیشوگنه یاشرندی عذاب وقتی ایرشکاچ حق سبحانه وتعالی تموغده فرمان قیلدی تاکم سموم جیلندن برآرپا بورتوگی قدرلی اول ولاینکه یباردی بیك قورقنچلی فارابولوط بولوب اول قومنك اوستلرینه کیلدی یونس عم قومی اول بولوطنی کورگاچ آنك سوزی راست ایکانن بلدیلر پادشاهلرینه جیولوب کیلدیلر پادشاهلری عقللی کمسه ایدی یونس علیه السلامنی ازلاتدی هیچه طابا آلمادیلر حضرت یونس نك چغوب کیتکانن بلکاچ اوزلرینه عذاب کیلاچاکن

خلقنی مسلمان ایتماکچی بولاسکمو (وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تُؤْمِنَ) ولایق بولمادی هیچ بر نفسکه آنك ایمان کیلتورماکی مگر خدای تعالی‌نك اذنی ورخصتی ایله گنه یعنی خدای تعالی‌نك تلاماکی وتوفیق بیرماکی ایله گنه کشی ایمان کیلتورور (وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ) وقیلور خدای‌تعالی غضب وقهرن یاکه شیطاننی مسلط قیلور (عَلَى الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ) شول کمسه‌لر اوزرینه‌کم بلماسلر وآکلاماسلر آنك آیتلرن (قُلِ انْظُرُوا) ایتکل‌سن ای محمد علیه‌السلام سندن معجزه طلب ایتکوچی مشرکلر گه قاراکز سز عبرتلی کوز برله (مَاذَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ) نی نرسه باردر کوکلرده هم یرده خدای تعالی‌نك قدرتی علامتلرندن (وَمَا تُغْنِي الْآيَاتُ) وکیتارماس آیتلرنی هم علامتلرنی کورو (وَالنُّذُرُ) دخی قورقتوچیلرنك یعنی پیغمبرلرنك سوزلری هم کیتارماس خدای تعالی‌نك عذابینی (عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ) اشانمی تورغان گروهدن یعنی خدای تعالی‌نك علمنده ایمان کیلتورماواری بیلگولانگان بولسه آنلرغه پیغمبرلر کیلووی هم معجزه‌لر وعلامتلرنی کورولری برسیده فائده بیرماس (فَهَلْ يَنْظُرُونَ) بس ایا کوتارلرمو اوشبو مشرکلر یعنی کوتماسلر (إِلَّا مِثْلَ أَيَّامِ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ) مگر آنلردن الگاری اوتکان کمسه‌لرنك کونلری اوخشاشلینی کوتارلر یعنی آنلردن الگاری بولغان عاد وثمود قوملری کبیلرنك باشلرینه کیلگان بلالر وعذابلر شکللی اوزلرینه عذاب کیلونی کوتارلر (قُلْ) ایتکل‌سن ای‌محمد علیه‌السلام آنلرغه (فَانْتَظِرُوا) بس منتظر بولکز وکوتوب تورکزسز ای مشرکلر اوزکزگه عذاب کیلونی (إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ) درستلکده من هم سزنك ایله برگه کوتکوچیلردنمن سزنك هلاك بولماقکزنی (ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا) صکره قوتقاردق بز رسول‌لرمزنی آنلرنی یالغانغه توتقان قوملرگه عذاب نازل بولغانده (وَالَّذِينَ آمَنُوا) هم ایمان کیلتورگان کمسه‌لرنی قوتقاردق (كَذَلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا) اوشانداق وعده بیردکبز بزنك اوزریمزگه ثابت بولغان درست وعده‌نی شویله دیوبکم (نُنْجِ الْمُؤْمِنِينَ) بز قوتقارورمز مؤمنلرنی مشرکلر هلاك بولغان وقتده (قُلْ) ایتکل‌سن ای محمد علیه‌السلام مکه اهلینه (يَا أَيُّهَا النَّاسُ) ای آدمیلر (إِنْ كُنْتُمْ فِي شَكٍّ مِنْ دِينِي) اگر بولساکز سز شك وگمانده منم دینم‌نك حقلقنده یعنی اسلام دینی‌نك راستلقینه اشانماساکز شك وشبهه‌کز بولسه من سزگه اوزمنك دینمنی بیان قیلایم (فَلَا أَعْبُدُ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ) بس من عبادت قیلماسمن سزلر طابونا تورغان کمسه‌لرگه خدای تعالی‌دن باشقه یعنی فرشته‌لرگه وپوتلرغه طابونماسمن (وَلَكِنْ أَعْبُدُ الَّذِي يَتَوَفَّاكُمْ) ولکن من عبادت

تمام آکلادیلر بیك قورقدیلر پادشاهلری ایتدی اگر یونس کیتسه ده یونس نك خدایی کیتما گاندر اول همه اورنده حاضر وناظردر ایمدی بزلرگه علاج شولغنه درکم همه‌لرمز جیولوب گناهلرمزغه توبه واستغفار قیلوب عاجزلك وصنوفلق ایله یونس پیغمبرنك خداینه یالبارایق دیدی بس اول قوم اولوغ وکچوك همه‌لری اسکی کیوملر کیوب یالان باش یالان آیاق یغلاشوب صحراغه چقدیلر همه‌لری اخلاصلری ایله خدای تعالی گه تضرع ونیاز قیلوب اول عذابنك آنلردن رفع ایتولماکن صوراب دعا ایتدیلر همه‌لری بر یولی بزیونس پیغمبرگه ایمان کیلتوردك واشاندق دیوب قچقریلر ذوالحجه آیی‌نك اوّلندن محرمنك اونونچی کونینه قدر اوشبو شریقه‌ناله وتضرع ایتدیلر عاقبت عاشورا کونینه دعالرینه اجابت اثری ظاهر بولدی خدای تعالی اول قومگه مرحمت ایدوب اول قارا بولوط آنلرنه‌نك اوستلرندن کیتدی یونس علیه‌السلام صحراده فرق کون یاشرنوب تورهانندن صوك شهر

فیلامن سزنی وفات ایتدرگوچی خدای تعالی گه کفر اهلینه اولوم عذاب بولغانلقدن آنلرنی قورقتو اوچون سزنی وفات ایتدرگوچی خدایغه عبادت فیلامن دیدی (وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ) دخی بیورلدم من منم بولماقیم برله مؤمنلردن (وَاَنْ اَقِمْ وَجْهَكَ) هم بیورلدم من شویله دیوبکم توغری فیلغل ویونالدرگل سن یوزکنی (لِلدِّينِ حَنِيفًا) اسلام دینینه میل ایتکوچی وآوشقوچی بولغان حالکده باطل دینلردن حق وطوغری بولغان دینگه (وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ) هم البته بولماغل سن خدای تعالی گه شرك کیلتورگوچیلردن یعنی مکّا خدای تعالی اسلام دیننده ثابت بولو ایله بیوردی هم کفر وشرکدن منی طیدی (وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ) ودعا ایتما گل سن خدای تعالی دن باشقه (مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ) سکّا فائده هم ضرر ایرشدرا آلمی تورغان نرسه گه یعنی پوتلرغه عبادت قیلماغل کم آنلر عبادت قیلغان اوچون هیچ بر فائده ایرشدرا آلماسلر عبادت قیلماغان اوچون زیان کیلتورا آلماسلر (فَاِنْ فَعَلْتَ) بس اگر قیلساك سن اوشبو اشنی یعنی خدایدن باشقه‌غه دعا قیلساك وعبادت ایتساك (فَاِنَّكَ اِذًا مِنَ الظّٰالِمِينَ) بس درستلکده سن شولوقتده ظلم‌لق ایتکوچیلردن بولورسن عبادتنی اوز اورنندن باشقه‌غه قویماق سببلی خطاب ظاهرده رسول صلی‌الله علیه وسلمگه بولسه‌ده حقیقتده بارچه امتلرگه‌در (وَاِنْ يَمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ) واگر ایرشدرسه خدای سکّا بر فاطیلقنی صرخاولك یاکه فقیرلك شکللی (فَلَا كَاشِفَ لَهُ اِلَّا هُوَ) بس یوقدر هیچ بر دفع ایتکوچی وکیتارگوچی سندن اول فاطیلقنی مگر خدای تعالی اوزیگنه‌در (وَاِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ) واگر تلاسه خدای تعالی بر یخشیلقنی صحتلك وشادلق هم بایلق کبی (فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ) بس یوقدر هیچ بر فایتارغوچی ومنع ایتکوچی آنك فضل وکرمینی (يُصِيبُ بِهِ) ایرشدرور خدای تعالی اوزینك فضلن ورحمتن (مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ) بنده‌لرندن اوزی تلاگان کمسه‌گه (وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ) واول خدای تعالی یارلقاغوچیدر بس گناهدن صوك آنك مغفرتندن امید اوزماکز مهربان ومرحمتلیدر طاعت وعبادت قیلوب رحمتینه امید باغلاکز (قُلْ) ایتکل ای محمد علیه‌السلام آدمیلرگه (يَا اَيُّهَا النَّاسُ) ای آدمیلر (قَدْ جَاءَكُمُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ) تحقیق کیلدی سزلرگه حق وطوغری سوز پروردکارکزدن یاکه حق سوزنی ایتکوچی پیغمبر سزلرگه کیلدی موندن صوك سزنك هیچ بر عذرکز قالمادی (فَمَنِ اهْتَدٰى) بس هرکم طوغری یولغه کونولسه وایمان کیلتورب پیغمبرگه ایارسه (فَاِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ) بس موندن باشقه توکلدرکم اول کونولور

اهلندن خبر آلو اوچون شهرگه یافنلاشقاچ قوم نك سلامت قالولرن بلوب ایمدی من شهرگه کرسام بو قوم منی یالغانچی دیورلر من آنلرغه عذاب کیلور دیوب وعده قیلغان ایدم دیوب قایغوغه قالدی شهرگه کرزورگه قورقوب ینه صحراطرفینه یوزالدی صکره آنك دریاده بالق قارننده محبوس بولماقی نك قصه‌سی انبیاء سوره‌سنده ذکر ایدلور انشاءالله تعالی

مواهب

وهدایت طابار اوز نفسی اوچون یعنی فائده‌سی اوزینه بولور (ومن ضلّ) وهرکم آداشسه طوغری یولدن وپیغمبرنی یالغانغه توتوب آزغونلقده قالسه (فانّما یضلّ علیها) بس موندن باشقه توگلدرکم آداشور اول وضلالتکه توشار اوز نفسی ضررینه یعنی ضلالتی‌نك وبالی وزیانی اوزینه بولور (وما انا علیکم بوکیل) ومن توگلمن سزنك اوزرکزگه وکیل وصاقچی یعنی سزنك اشکز مکا طاپشرلماغان‌در اوز اشکز اوچون اوزکز جواب بیرورسز (واتّبع ما یوحی الیك) وایارگلسن ای محمد علیه السلام شول نرسه‌گه‌کم وحی ایتولور سکا خدای تعالی‌دن یعنی وحی ایتولگان حکم‌لرنی اوزك تونقل هم آدمیلرگه ایرشدرگل (واصبر) هم صبر قیلغل قومکدن سکا جفا ایرشما کینه هم زمانه‌نك فاطیلقلرینه (حتّی یحکم الله) تاکم حکم ایتکانگه‌چه الله تعالی سکا نصرت ویاردم ایله یاکه صوغش قیلو ایله بیورغانینه‌چه مشرکلرنك اذیت وجفالرینه چداغل (وهو خیر الحاکمین) واول خدای تعالی‌در حکم قیلغوچیلرنك آرتوغراق ویخشیرانی کم آنك حکمنده خطا ویاکلشلق بولو احتمالی بوقدر یاکه حکم ایتماکنده گواهقه محتاج توگلدر همه نرسه‌گه مطلعدر والله اعلم بالصواب

سورة هود مکیة وهی مائة وثلاث وعشرون آیة

۱۲ نچی سوره هود علیه‌السلام سوره‌سی مکه‌ده نازلدر بر یوزده یکرمی اوچ آیتدر

بسم الله الرحمن الرحیم

(الر) الله اعلم بمراده اهل تفسیر دیمشلردرکم سوره‌لرنك اوّل‌لرنده بولغان حروف مقطعه خدای تعالی‌نك سرلرندندر معناسینی بلو اوزینه مخصوصدر وبعضیلر الف لام رانك معناسی انا الله اری یعنی من شول الله‌منکم مطیعلرنك طاعتلرن وعاصیلرنك گناهلرن کورورمن وعمللرینه کوره تیوشلی جزالرن بیرورمن دیمکدر دیورلر (کتاب احکمت آیاته) اوشبو قرآن شول کتابدرکم آنك آیتلری محکم ایتولدی یعنی آنك آیتلری دلیللر ایله اثبات ایتولگان وبرکتولگاندرکم آنلرغه هیچ بر بحث ایرشماس یا ایسه بیك ترتیب وانتظام ایله تزلگاندرکم آنده هیچ نقصان وعیب یوقدر یاکه مراد اوشبو سوره‌نك آیتلریدرکم آنلر همه‌لری محکمدر هیچ بر منسوخی یوقدر (ثمّ فصّلت) صکره تفصیل ایتولدی وآیروب ذکر ایتولدی اول آیتلر یعنی آیت آیت ایتوب ایندرلدی یا ایسه بنده‌لرگه کیراك بولغان نرسه‌لر

آنده آچق بیان ایتولدی (مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ) حکمت ایاسی هم بارچه نرسه‌دن خبر توتقوچی بولغان خدای‌تعالی قاشندن (أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ) تاکم سزنك عبادت قیلماس‌سزلقکز اوچون مگر خدای‌تعالی گه گنه یعنی خدایدن باشقه‌نی معبود ایتماینچه خدای‌تعالی‌نك اوزینه گه عبادت قیلو ایله سزلرنی بیورماق اوچون اول قرآن ایندرلدی (إِنَّنِي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ) درستلکده من سزلرگه خدای‌تعالی طرفندن بیارلگان قورقتقوچی هم سویونچ بیرگوچی یعنی من گناه قیلغان کمسه‌لرنی خدایندن عذابندن قورقتو. اوچون وایدگولك اینکوچیلرگه اجر وثوابلر ایله سویونچ بیرو اوچون بیارلگان پیغمبرمن (وَأَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ) دخی اول آیتلرنی تفصیل قیلو شونك اوچوندر تاکم استغفار قیلکز ویارلقامافنی استاکز سزاوزکزنك پروردکارکزدن اونکاندا گی گناهلرکز اوچون (ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ) صکره توبه قیلکز وقایتوکز سز آنك صاری هم گناهدن صافلانوکز کیل‌چکده (يُمَتِّعْكُمْ) تاکم فائده‌لاندروزسزنی خدای تعالی (مَتَاعًا حَسَنًا) (۱) یخشی فائده‌لاندرماق ایله یعنی عمرارکزنی اوزون قیلور تاکم کشیلر سزدن فائده‌لانورلر یاکه ایمین‌لك وصحتلك ایله عمر اونکاروسز (إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى) بر بیلگولانمش مدتکه‌چه یعنی اجل‌لرکز یتکانگه قدر (وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ) هم بیرور خدای‌تعالی هر بر فضیلت وآرتقلق ایاسینه یعنی طاعت وعبادت ایاسینه بیرور (فَضْلَهُ) آنك اجر وثوابینی (وَإِنْ تَوَلَّوْا) واگر اعراض قیلساکز ودونساکز سزای کافرلر اسلام دیننندن ومکا ایارودن (فَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ) بس درستلکده من قورقامن سزنك اوزرکزگه (عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ) الوغ کون‌نك یعنی قیامت کونینك عذابندن (إِلَى اللَّهِ مَرْجِعُكُمْ) الله‌تعالی صاریدر سزنك قایتمافکز حساب وجزا اوچون (وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) واول خدای تعالی بارچه نرسه اوزرینه کوچی یتکوچیدر اولگاندن صوك تیرکزماکگه هم عذاب قیلماقغه وثواب بیرماکگه همه‌سینه کوچی یتار مشرکلر اول حضرت صلی الله علیه وسلمگه بیك دشمان بولسه‌لرده دشمانلق‌لرن باشورورگه طرشورلر ایدی اول حضرت حقنده ایولرنده اوز آرالرنده یاشورب سویلاگان سوزلرینك جوابی فرآنده ایندرلگاچ بیك عجبکه قالورلر ایدی آپدراغان لقلرندن بزنك آرامزده سوز طکلاوچی بازدر بزنك سویلاشکان سوزلرمزنی طکلاب توروب محمد علیه السلامغه ایرشدره تورغاندر دیوب بر برسینه ایتورلر ایدی هم شوندن صوك اوز آرالرنده بر یاشرن سوز سویلاشماکچی بولسه‌لر بیك صافلانوب پرده‌لرنی توشوروب باشلرینه کیوملرن بورکانوب بر

(۱) متاع حسن خدای تعالی بیرگان نعمتکه شکرانه ایتماك هم قضاغه راضی بولماق وبلاغه صبر قیلماق‌در دیمشلر لطائف قشیریده کیلتور مشدرکم متاع حسن شولدرکه خلقنك حاجتلری آنك قولندن اوتالور وباشقه‌لرغه فائده‌سی ایرشور حضرت ابن مسعود بیورمشلردرکم فضل ایاسی میزانده اینگولك‌لری یاوزلقینه قاراغانده آرتق وآغر کیلگان کمسه‌در تیسیر

برسینه بیك یاقن کیلوب آغزنی قولاغه قویو بقنه سویلاشه تورغان بولدیلر حق تعالی‌دن آیت کیلدی‌کم (اَلَآ اِنَّهُمْ یَثْنُونَ صُدُورَهُمْ) آگاه بولکز کم درستلکده اول کافرلر دوندرورلر بر برسینك طرفینه کوکراکلرن یاشرن سوزلرنی سویلاشورکه پیغمبر علیه‌السلامغه دشمانلقلرندن (لِیَسْتَخْفُوا مِنْهُ) تاکم یاشورسونلر اوچون خدای تعالی‌دن یعنی سویلاشکان سوزلرن خدایدن یاشورماکچی بولالر (اَلَا حِینَ یَسْتَغْشُونَ ثِیَابَهُمْ) آگاه بولکزکم آنلر یاشرنو اوچون اوزارینك کیوملرن باشلرینه قاپلاغان وقتنده (یَعْلَمُ مَا یُسِرُّونَ) بلور خدای‌تعالی آنلرنك یاشوره تورغان نرسه‌لرن (وَمَا یُعْلِنُونَ) هم بلور آشکارا قیلا تورغان نرسه‌لرن یعنی کوکللرندا گی نیتلرن هم سویلاشکان سوزلرن همه‌سینی خدای تعالی بلور آندن یاشورا آلماسلر نی قدر طرشسه‌لرده (اِنَّهُ عَلِیمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ) درستلکده اول خدای تعالی بلکوچیدر کوکراکلردا گی سرلرنی ویاشرن نیتلرنی (۱) * (وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِی الْاَرْضِ) ویوقدر هیچ بر قیملداغوچی جان ایاسی برده (اِلَّا عَلَی اللّٰهِ رِزْقُهَا) مگر خدای‌تعالی اوزینه‌در آنلرنك رزقلری یعنی خدای‌تعالی اوزینك فضلی ایله هر بر جان ایاسینك رزقینی ایرشدرور یاکه هر بر جان ایاسینك رزقی خدای‌تعالی اختیارنده‌در تلاسه رزقینی کیك قیلور وتلاسه طار قیلور (وَیَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا) هم بلور خدای‌تعالی هر بر جان ایاسینك قرار قیلا تورغانن اورنن ترك وقتنده (وَمُسْتَوْدَعَهَا) دخی بلور آنك یاتاچق اورنن اولگاننده صوك (کُلٌّ فِی کِتَابٍ مُبِینٍ) اوشبو ذکر ایتولگانلرنك هر قایوسی آشکارا بولغوچی کتابده یعنی لوح‌المحفوظده یازلغاندر (۲) (وَهُوَ الَّذِی خَلَقَ السَّمٰوٰتِ) واول خدای تعالی شول ذاتدرکم یاراتدی کوکلرنی (وَالْاَرْضَ) هم یرنی (فِی سِتَّةِ اَیَّامٍ) آلتی کونده یعنی دنیا کونلرندن آلتی کون مقدارنده یاراتدی (وَکَانَ عَرْشُهُ) وبولدی کوکلرنی هم یرلرنی یاراتودن الگاری آنك عرشی (عَلَی الْمَآءِ) صو اوزرنده بعض تفسیرلرده مذکوردرکم بارچه عالملردن الگاری خدای تعالی بر یاشل یاقوت یاراتدی هیبت نظری ایله آکا نظر قیلدی اول یاقوت اردی صو بولدی صکره خدای تعالی جیلنی یاراتدی صونی جبل اوزرنده قرار قیلدردی وعرشنی صو اوزرنده توتدی (لِیَبْلُوَکُمْ) تاکم صناسون اوچون سزنی یعنی صناغوچیلر معامله‌سن قیلسون تاکم ظاهر بولسون وبلونسون اوچون شولکم (اَیُّکُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا) سزنك قایسیکز یخشیراقدر عمل یوزندن یعنی اوشبو نعمتلرکه کمنك شکرانه‌سی آرتوغراق ایکانی یاکه اوشبو اشلرکه کمنك تصدیقی واشانووی کاملراك ایکانی ظاهر

۱) اوشبو آیت کریمه اخنس بن شریق حقنده نازل بولمشدر اول اخنس بیك طاتلی سوزلی هم سوزن اوتکار وچی کشی ایدی رسول صلی الله علیه وسلم مجلسینه کیلوب طاتلی سوزلر سویلاب یالغاندر دوستلق کورساتوب لافلر اورار ایدی لکن اوزی اچندن بیك قاطی دشمان ایدی حق تعالی آنك کوکللنه گی فاسد اعتقادن بلدروب اوشبو آیتنی ایندردی اسباب النزول

الجزء الثانی عشر ۱۲

۲) بعضیلر دیمشلردرکم مستودع شول اورندرکه آنده جان ایاسی اختیارسز قرار قیلور آنالرنك صلبلری هم آنا رحمی کبی ومستقر اوز اختیار لری ایله قرار قیلا تورغان اورنلر بدر وبعضلر دیوارکم مستودع قبردر ومستقر جنت یاکه تموغدر

تیمسیر

بولسون (وَلَئِنْ قُلْتَ) واگر ایتساڭ سن ای محمد علیه السلام اوزڭنڭ قومڭا (اِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ) درستلکده سز قوبارلمشلرسز وترگزلورسز (بَعْدَ الْمَوْتِ) اولگاندن صوڭ یعنی اولگانڭزدن صوڭ خدای تعالی سزلرنی ترگزور دیوب ایتساڭ (لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا) البته ایتورلر کافر بولغان واشانمی تورغان کمسه‌لر (اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ) توگلدر اوشبو قوبارلماق حقنده ایتکان سوزڭ مگر آشکارا سحردر یعنی سحر شیکللی باطل ویالغان سوزدر دیورلر (وَلَئِنْ اَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ) واگر کیچکدرساڭ بزاول مشرکلردن عذابنی (اِلٰٓى اُمَّةٍ مَعْدُودَةٍ) بر صنالمش وبیلگولانمش وقتغه‌چه (لَيَقُولُنَّ مَا يَحْبِسُهُ) البته ایتورلر آنلر استهزاء قیلوب نی‌نرسه منع قیلادر وطیادر اول عذابنی کیلودن یعنی سن عذاب کیله دیوب بزنی قورقتا ایدڭ نی‌اوچون کیلمی دیوب مسخره قیلورلر (اَلَا يَوْمَ يَاْتِيهِمْ) آگاه بولڭز شول کونده کم کیلور اول عذاب آنلرغه یعنی بدر صوغشی کونده (لَيْسَ مَصْرُوفًا عَنْهُمْ) دوندرلمش بولماس وکیری قایتارلماس اول عذاب آنلردن یعنی عذاب کیلگان کونده نیقدر طرشسه‌لرده دفع قیلا آلماسلر وقورتولماسلر (وَحَاقَ بِهِمْ) هم چولغاب آلور اول مشرکلرنی هر طرفلرندن (مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ) شول نرسه‌کم استهزاء قیلور ایدیلر ومسخره‌گه توتدیلر آنلر اول نرسه‌نی جهالت ونادانلقلری سببلی یعنی حاضرده قایچان کیله ونی اوچون کیلمی تورا دیوب مسخره‌گه تونقان عذابلری اولوقتده آنلرنی تمام چولغاب آلور قای طرفقه بارسه‌لرده قورتولا آلماسلر (وَلَئِنْ اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ) واگر طاتو تسافیز آدمیگه (مِنَّا رَحْمَةً) اوز قاشیمزدن بر رحمتنی یعنی بر نعمت بیرساڭ (ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ) صڭره کیری آلساقیز آندن اول نعمتنی (اِنَّهُ لَيَئُوسٌ) درستلکده اول کمسه امیداوزگوچیدر (كَفُورٌ) کفران نعمت ایتکوچیدر یعنی خدای تعالی‌نڭ فضل وکرمینه اشانماوی سببلی امیدینی تمام اوزار هم اوّلگی نعمت اوچون شکرانه قیلماس (وَلَئِنْ اَذَقْنَاهُ) واگر طاتو تسافیز اول کمسه‌گه (نَعْمَآءَ) نعمت ویخشیلقنی سلامتلك هم بایلق شکللی (بَعْدَ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُ) آڭا ایرشکان فاطیلق ومحنت صوڭنده صرخاولق وفقیرلك کبی (لَيَقُولَنَّ) البته ایتور اول کمسه شولوقتده (ذَهَبَ السَّيِّئَاتُ عَنِّي) کیتدی یاوزلقلر مندن یعنی منم باشیمغه کیلگان قاطیلقلر ومحنتلر کیتدی دیور (اِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌ) درستلکده اول کمسه شادلانغوچیدر اوزینه کیلگان نعمت سببلی هم مغرور بولوب مافتانوچیدر شول شادلقی ومافتانماقی آنی شکرانه‌دن غافل قیلور نعمت‌نڭ حقینی ادا قیلا آلماس (اِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا) مگر شول کمسه‌لرکم

صبر قیلدیلر وفاطیلقلرغه چدادیلر (وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ) هم ایزگو عملر اشلادیلر ونعمتنك حقینی ادا قیلوب شکرانه‌سن اوتادیلر (أُولَئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ) اوشبو گروه بولغوچیدر آنلرغه‌مغفرت ویارلقاو گناهلرن (وَأَجْرٌ كَبِيرٌ) هم اولوغ اجر وثواب عرب مشرکاری تعصب وعنادلری سببلی اول حضرت صلی‌الله علیه وسلمدن تورلی معجزه‌لر وعلامتلر کورساتونی استارلر ایدی قرآن آیتلرن مسخره‌گه توتوب استهزآء قیلورلر ایدی اگرسن پیغمبر بولساك خدای سکا نی اوچون خزینه‌لر بیرماگان سن فقیرسن هم نی اوچون کوکدن بر فرشته توشوب سنك حقکده گواهلك بیرمی دیوب اوشبونك‌کبی تیوش‌سز سوزلر ایله اولحضرتنی جفا قیلورلر ایدی بوسوزلردن اولحضرتنك کوکلی طارایوب قایغورور ایدی حق سبحانه وتعالی اول حضرت صلی الله علیه وسلمگه مشرکلرنك انکار ایتولرینه واستهزآءلرینه پروا قیلماغل ورسالتنی همیشه ایرشدرگل‌دیوب آیت بیاردی وبیوردیکم (فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ) بس شایدکم سن قویغوچی‌سن یعنی قویماغل (بَعْضَ مَا يُوحَى إِلَيْكَ) سنك صاری ایندرلگان نرسه‌نك بر آزن یعنی مشرکلرنك مسخره‌گه توتولرندن وتیوش‌سز سوزلرندن قورقوب سکا ایندرلگان آیتلرنك بعضیلرن ایتمی قالدرماغل (وَضَائِقٌ بِهِ صَدْرُكَ) هم طارایغوچیدر آنی اظهار قیلوایله سنك کوکراکك یعنی کوکلك طارلانماسون (أَنْ يَقُولُوا) مشرکلرنك ایتماکلرندن قورقوب (لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ) نی اوچون ایندرلماگان اول محمد علیه السلام اوزرینه بر خزینه دیوب (أَوْ جَاءَ مَعَهُ مَلَكٌ) یا ایسه نی اوچون کیلمادی آنك ایله بر فرشته دیوب یعنی مشرکلرنك اگر اول محمد حق پیغمبر بولسه‌کوکدن آکا برخزینه ایندراور ایدی بای ودولتلی بولور ایدی یا ایسه برفرشته کیلوب آنك پیغمبرلیکینه گواهلق بیرور ایدی دیوب ایتولرینه کوکلك طارلانوب رسالتنی ایرشدرودن توقتاماغل وسکا ایندرلگان ایتلرنی تبلیغ قیلماینچه قالدرماغل آنلرنك سوزلرینه سن قایغورماغل (إِنَّمَا أَنْتَ نَذِيرٌ) موندن باشقه توگلدرکم سن بر قورقتوچی‌سن آدمیلرنی‌خدای تعالی‌نك عذابندن وسنك اشك رسالتنی ایرشدرودر آنلر قبول ایتماسه‌لر اوزلرینه زیان بولور (وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ) وخدای‌تعالی بلرچه نرسه اوزرینه گواهدر یاکه اشلرینی باشقارغوچیدر وصاقلاغوچیدر اوزینه توکل قیلغانلرنی (أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ) یا ایسه اینه‌لرمو اول مشرکلر محمد علیه‌السلام افترآء قیلدی واوزندن‌چفاروب ایتدی‌قرآن نی دیوب (قُلْ) ایتکل‌سن‌ای محمدعلیه السلام آنلرغه (فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهِ) بس کیلتورگزسزاي مشرکلر فصاحت وبلاغتده

قرآن اوخشاشلی بولغان اون سوره‌نی (مفتریات) افترآء ایتولمش بولغان یعنی اوزلرڭز یاصاب ایتکان سوره‌لرنی کیلتورڭز البته کیلتوره آلماس‌سز بس قرآن سوره‌لری اوخشاشلی سوره‌لرنی توزوب ایتورگه سز قادر بولماساڭز من هم سزنڭ شکللی برکشی‌من نچوك اوزمدن چغاروب ایته آلورمن (وادعوا من استطعتم) هم چاقرڭز اوزڭزگه یاردم بیرسون اوچون شول سوره‌لرنی توزوب ایتورگه کوچڭز یتکان کمسه‌نی (من دون الله) خدای تعالی‌دن باشقه یعنی هرکمنی کیلتورورگه کوچڭز یتسه شونی چاقروب کیلتورڭز وبرگه‌لاشوب طرشوب قرآن اوخشاشلی بولغان سوره‌لرنی یاصاڭز (ان کنتم صادقین) اگر بولساڭزسز راست وطوغری ایتکوچیلر قرآن‌نی اوزڭدن چغاروب ایته‌سن دیگان سوزڭزده (فان لم یستجیبوا لکم) بس اگر اجابت ایتماسه‌لر اول مشرکلر سزگه ای مؤمنلر یعنی فصاحت وبلاغته قران شکللی بولغان سوره‌لرنی توزوب ایته آلماسه‌لر (فاعلموا) بس بلڭزسز (انما انزل بعلم الله) شونیکم اول اینه لڭان نرسه یعنی قرآن خدای تعالی‌نڭ علمی وبلماکی ایله ایندرلڭاندرکم بنده‌لرنڭ مصلحتلری أنده بیان ایتولڭاندر آکا هیچکم معارضه قیلا آلماس (وان لا اله الا هو) هم بلڭز شونیکم یوقدر هیچ بر معبود مگر اول خدای تعالی گنه‌در (فهل انتم مسلمون) بس ایا سزلر ثابتلرموسز اسلام دیننده یعنی اسلام دینده ثابت بولڭز وآندن آیرلماکز (من کان یرید الحیوة الدنیا) هرکم تلار بولسه دنیا ترك‌لکینی یعنی همتی اوشبو دنیاغه‌غنه منحصر بولوب بارچه عمللری دنیا فائده‌سی اوچون گنه بولسه وآخرتنی اویلاماسه (وزینتها) هم دنیا ترك‌لکی‌نڭ زینتی‌نی وبیزاکلرینی تلار بولسه (نوف الیهم اعمالهم فیها) کامل ایتوب بیرورمز آنلرغه قیلغان عمللری‌نڭ جزاسینی اوشبو دنیاده یعنی دنیا دولتن هم صحتلك وبالالر کوبلکی کبی اوشبو دنیا نعمتلرن اول کمسه‌گه بیرورمز (وهم فیها لا یبخسون) وآنلر یعنی عمللرن دنیا اوچون گنه اشلاگان کمسه‌لر اوشبو دنیاده‌کم بیرلمش بولماسلر قیلغان اشلرینڭ جزاسی کیمتولماس کامل اوتالور (۱) (اولئك) اوشبو گروه یعنی دنیانی‌غه تلاگان کمسه‌لر (الذین لیس لهم فی الاخرة) شول کمسه‌لردرکم یوقدر آنلرغه آخرتده (الا النار) مگر تموغ اوطی‌غنه‌در آخرتده اورنلری تموغدر آخرت نعمتندن آنلرغه نصیب یوقدر (وحبط ما صنعوا فیها) هم یوغالدی وضایع بولدی آنلرنڭ اشلاگان نرسه‌لری آخرتده زیراکه آخرتده اجر وثواب اخلاص ایله اشلانگان عملگه گنه بولور ریا

۱) یعنی کافرلرگه صدقه وصلهٔ رحم کبی یخشیلقلرینڭ جزاسی اوشبو دنیاده بیرلور آخرتکه قالدرلماس دنیاده رزقلرینی کیڭ ایتولورهم تنلرینه صحتلك بیرلور جمالی

یوزندن دنیا اوچون اشلا گان عملنك آخرنده هیچ فائده‌سی بولماس (وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ) دخی باطلدر ویوق فرسه‌در آنلرنك دنیاده اشلا گان نرسه‌لری زیرا که اخلاص‌سز عملدر (أَفَمَنْ كَانَ) ایا شول کمسه‌کم بولدی اول (عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ) ظاهر بولغوچی دلیل اوزرینه پروردکارندن کم اول دلیل آکا طوغری یولنی کورساتور (وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ) هم آنك یاننده بولسه بر گواه خدای تعالی طرفندن یعنی خدای تعالی عقلینی نورلاندروب عقل دلیلی ایله طوغری یولنی بلسه هم آنك اوستونه قرآننك گواهلقی ایله اسلام دینینك حقلغن تمام آکلاسه وهدایت طاپسه شول کمسه بار مقصودی دنیا زینتی ودولتی بولوب دنیا اوچون گنه عمل قیلغان کشی ایله برابر وتیگز بولورمو بعضلر بینه‌دن مراد قرآن وآنك یاننده بولغان شاهد جبرائیل علیه‌السلامدر دیورلر یاکه بینه قرآن وآکا ایارگوچی شاهد انجیلدر (وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَى) هم اول قرآندن یاکه انجیلدن الگاری بولدی موسی پیغمبرنك کتابی یعنی موسی علیه‌السلامغه ایندرلگان تورات هم اول قرآننی تصدیق قیلور (إِمَامًا وَرَحْمَةً) امام هم رحمت بولغانی حالده اول تورات مؤمنلرگه یعنی مؤمنلر آکا ایارورلر هم آکا ایمان کیلتورولری رحمت اینماکینه سبب بولور (أُولَئِكَ) اوشبو بینه ودلیل اوزرینه بولغان کمسه‌لر (يُؤْمِنُونَ بِهِ) اشانورلر قرآنغه (وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ) وهرکم کافر بولسه واشانماسه اول قرآنغه (مِنَ الْأَحْزَابِ) گروهلردن یعنی مکه اهلی هم آنلرغه ایارگوچی مشرکلردن (فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ) بس تموغ اوطیدر آنلرغه وعده ایتولگان اورنی وباراچق یری (فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ) بس بولماغل سن گمانده وشکده اوشبو وعده‌دن یعنی قرآنغه اشانماغان کمسه‌نك باراچق اورنی تموغ ایدکنده هیچده شك وشبهه تو تماغل (أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ) درستلکده اول وعده حقدر وطوغریدر پروردکار ثدن (وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ) ولکن آدمیلرنك کوبراکی اشانماسلر آکا (وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى) وکیمدر ظالمراك افترآء قیلغان کمسه‌دن (عَلَى اللَّهِ كَذِبًا) الله تعالی اوزرینه یالغاننی یعنی خدایتك شریکی بار دیوب یا ایسه خدای تعالی وحی ایتکان نرسه‌نی خدایدن تو گلدر دیوب یالغاننی افترآء ایتکوچی کمسه‌دن ظالمراك کشی یوقدر (أُولَئِكَ) اوشبو خدای تعالی گه یالغاننی افترآء ایتکوچی کمسه‌لر (يُعْرَضُونَ عَلَى رَبِّهِمْ) عرض ایتولورلر محشر یرنده اوزلرینك پروردکارلرینه حساب اوچون (وَيَقُولُ الْأَشْهَادُ) هم ایتورلر گواهلر یعنی عمل دفترن یازغوچی کراما کاتبین فرشته‌لر ایتورلر یاکه پیغمبرلر اوزلرینك امتلری

حقنده گواه بولوب ایتورلر یا که اوزلرینك اعضالری گواهلق بیروب ایتورلر شویله دیوبکم (هٰؤُلَاءِ الَّذِينَ) اوشبو گروه شول کمسه‌لر درکم (كَذَبُوا عَلَىٰ رَبِّهِمْ) یالغانلادیلر (۱) پروردکارلری اوزرینه یعنی خدایبك بالاسی وشریکی بار دیدیلر (أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ) آگاه بولکزکم خدای تعالی‌نك لعنتی ظلم‌لق ایتکوچیلر اوزرینه یعنی کافرلرگه ومشرکلرگه‌در (الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ) آندایسن ظلم‌لق ایتکوچیلرکم طیارلر آنلر خدای تعالی یولندن یعنی آدمیلرنی اسلام‌دیننده طیارلر (وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا) هم استارلر آنلر خدای تعالی یولینه فکْغرلقنی یعنی اسلام دیننده عیب طاپماقچی بولورلر طوغری یول توگل دیورلر (وَهُم بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ) هم آنلر آخرتکه اشانماوچیلردر (أُولَٰئِكَ) اوشبو آخرتکه اشانماوچی کمسه‌لر (لَمْ يَكُونُوا مُعْجِزِينَ) بولمادیلر عاجز ایتکوچیلر خدای تعالی‌نی آنلرغه عذاب یبارودن (فِي الْأَرْضِ) یرده یعنی اگر خدای تعالی تلاسه دنیاده آنلرغه عذاب یبارور آنلر خدای تعالی‌نی عاجز ایته آلماسلر (وَمَا كَانَ لَهُم مِّن دُونِ اللَّهِ) هم یوقدر آنلرغه خدای تعالی‌دن باشقه هیچ بر کمسه (مِّنْ أَوْلِيَاءَ) دوستلردن یعنی آنلرنی خدای تعالی‌نك عذابندن هیچ بر فوتفاروچی یوقدر (يُضَاعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُ) نچه اونوشلر ایتوب آرتدرلور آنلرغه عذاب یعنی آنلرغه عذاب ایکی قات بولور برسی اوزلرینك ضلالتلری اوچون وبرسی باشقه‌لرنی آزدرولری اوچون بولور (مَا كَانُوا يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ) قادر بولمادیلر آنلر ایشتوگه یعنی دنیاده وقتلرنده حق سوزلرنی ایشته آلمادیلر (وَمَا كَانُوا يُبْصِرُونَ) هم کورور بولمادیلر خدای تعالی قدرتینك علامتلرن یعنی کوکل کوزلری ایله کورمادیلر وعبرت آلمادیلر (أُولَٰئِكَ) اوشبو ذکر ایتولگان کمسه‌لر (الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ) شول کمسه‌لردرکم زیان ایتدیلر اوز نفسلرینه (وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ) هم یوغالدی آنلردن شول نرسه‌کم افترآء قیلورایدیلر آنلر خدای تعالی‌گه یعنی پوتلرمز بزگه شفاعت قیلور دیورلر ایدی آخرتده شول پوتلری آنلردن یوغالور (لَا جَرَمَ أَنَّهُمْ فِي الْآخِرَةِ) یوقدر هیچ بر شك وشبهه شونده کم آنلر آخرتده (هُمُ الْأَخْسَرُونَ) آنلردر زیان ایتکوچیراکلر وآخرت سعاتندن محروم قالغوچیلر (إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا) درستلکده شول کمسه‌لرکم ایمان کیلتوردیلر اخلاصاری ایله (وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ) هم اشلادیلر ایزگو عمل‌لرنی (وَأَخْبَتُوا إِلَىٰ رَبِّهِمْ) هم قرار طاپدیلر پروردکارلرینك ذکری ایله یا که تواضع وتوبانچیلك ایتدیلر خدای تعالی گه یا که خدای تعالی اوچون آندن

۱) الله تعالی اوزرینه یالغانلی ایتو نچه‌تورلی اولور برسی علمده خطا وغلط ایتو ایله بولور وبرسی یالغاندن کورمگان توشنی کوردم دیوب‌سو یلامکدر وبرسی دین اشارنده اوزعقلی ایله قیاس قیلوب حکم ایتماکدر یا که یالغان‌دن مکا کشف ایتوله والهام بولادیوب دعوا ایلاماکدر یا که‌خدای‌تعالی درگاهینه مقربلردنمن دیوب دعوا ایتمکدر تیسیر

باشقه‌دن تمام کیسولدیلر (اُولٰئِكَ) اوشبو کمسه‌لر (أَصْحَابُ الْجَنَّةِ) جنت اهل‌لریدر (هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ) آنلر جنتده‌منگو قالغوچیلردر (مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ) اول ایکی گروهنك یعنی مؤمن ایله کافرنك اوخشاشی (كَالْأَعْمَىٰ وَالْأَصَمِّ) صوقر هم صاڭقراو شکللیدر (وَالْبَصِيرِ وَالسَّمِيعِ) دخی کوزلری کوروچی وقولاقلری ایشتکوچی کمسه‌شکللیدر یعنی کافرنك مثالی صوقر وصاڭقراو کشی کبی‌در مؤمن‌نك مثالی کوروچی هم ایشتکوچی کشی کبیدر (هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا) ایا بر تیگز بولورلرمو اوشبو ایکی گروه صفت واوخشاشلرنده یعنی البته بر تیگز توگلدر (أَفَلَا تَذَكَّرُونَ) ایا بس اوگوت آلماس‌سزمو وعبرتلانماس‌سزمو سزلر اوشبو مثال‌لر ایله (۱)(وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا) وتحقیق بز یباردك نوحنی پیغمبر ایتوب (إِلَىٰ قَوْمِهِ) اوزینك قومینه بس ایتدی نوح علیه علیه‌السلام آنلرغه (إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ) درستلکده من‌سزلرگه بر آشکارا قورقتوچی من وسزلرنی خدای تعالی‌نك عذابندن قورقتورمن (أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ) شویله دیوبکم سز طابو نماڭز وعبادت‌ایتماڭز مگر خدای تعالی گه‌گنه عبادت ایتوڭز (إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ) درستلکده من‌قورقامن سزنك اوزرڭزگه(عَذَابَ يَوْمٍ أَلِيمٍ) عذابی رنجتکوچی بولغان کون‌نك عذابندن یعنی اگر خدای تعالی‌دن باشقه‌غه طابو نسا ڭز سزلرگه عذاب کیلور دیوب قورقامن دیدی (فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا) بس ایتدیلر کافر بولغان اولوغلری وباشلقلری (مِنْ قَوْمِهِ) نوح پیغمبر قومندن یعنی نوح علیه‌السلامنك سوزینه قارشی آ ڭا ایتدیلر (مَا نَرَاكَ) بزکورمیمز سنی ای نوح (إِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا) مگر اوزمز شکللی بر کشی کوره‌مز یعنی سن هم بزنك نوسلی بر آدمی سن (وَمَا نَرَاكَ اتَّبَعَكَ) دخی بزکورمیمز سنی‌کم ایارگان بولسه سڭا یعنی سڭا ایارماگاندر (إِلَّا الَّذِينَ هُمْ أَرَاذِلُنَا) مگر ایارگانلردر شول کمسه‌لرکم آنلر بزنك توبان درجه‌دا گیلرمز وحقیرلرمزدر (بَادِيَ الرَّأْيِ) ظاهر قاراوده یعنی آنلرنك خور وتوبان بولواری اوستلرینه قاراغاچه‌بلونور شوندین توبان درجه‌دا گی فقیرلر گنه سڭا ایمان کیلتورگانلردر یا که مراد سنك ظاهر ڭا قارایقنه حقیقتك‌نی فکرلاماینچه سڭا ایارگانلردر دیماکدر (وَمَا نَرَىٰ) دخی بزکورمیمز (لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ) سزنك بزنك اوزرمزگه هیچ بر آرتوقلغڭزنی یعنی سن اوزڭ هم سڭا ایارگان کشیلر هیچ فایسڭز بزدن آرتق توگلسز تاکم بز هم‌ایارور ایدك (بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ) بلکه بز سزنی یالغانچیلرمز دیوب گمان قیلامز یعنی سنی یالغاندن پیغمبرلك‌نی دعوا قیلاسن دیوب گمان قیلامز وسڭا ایارگوچیلرسنی

۱) حق سبحانه وتعالی کفر اهلینی کوزلری کورمی تورغان صوقرلرغه اوخشاندی زیرا که آنلر خدای تعالی قدرتینك علامتلرن کوروب عبرت آلماسلرهم صاڭقراو لرغه اوخشاندی زیرا که حق سوز آنلرغه هیچده اثر ایتماس وفائده‌بیرماس برده ایشتماگان کبیدر مواهب

پیغمبر دیوب یالغان اینه‌لر دیب گمان قیلامز شول سببلی سکا اشانمیمز دیدیلر (قالَ) ایتدی نوح پیغمبر اوزینك قومینه (یا قَوْمِ أَرَأَیْتُمْ) ای منم قومیم ایا کوردکزمو سز مکا خبر برکز شونیکم (اِنْ کُنْتُ عَلی بَیِّنَةٍ مِنْ رَبّی) اگر من بولسام بر ظاهر دلیل اوزرینه پروردکارمدن یعنی منم حق پیغمبر ایکانیمگه خدای تعالی طرفندن کیلتورگان بر آچق دلیلم وعلامتم بولسه (وَآتانی رَحْمَةً) هم بیرسه مکا خدای تعالی بر رحمت‌نی (مِنْ عِنْدِهِ) اوز قاشندن یعنی مکا پیغمبرلك بیرگان بولسه (فَعُمِّیَتْ عَلَیْکُمْ) بس اورتولسه ویاشرن ایتولسه اول دلیل وعلامت سزنك اوزرکزگه وسزلر آنی آکلاماساکز (أَنُلْزِمُکُمُوها) ایا بز الزام قیلورمزمو سزلرگه آنی وکوچلاب قبول ایتدورمزمو یعنی اوزکز اختیارکز ایله قبول ایتماساکز بز سزگه کوچلاب قبول ایتدرا آلماسمز (وَأَنْتُمْ لَها کارِهُونَ) وحالانکه سزلر اول دلیلنی وعلامتنی مکروه کورگوچیلرسز وطوغری بولغه کونلونی تلاماس‌سز (وَیا قَوْمِ) دخی ای منم قومیم (لا أَسْئَلُکُمْ عَلَیْهِ مالاً) من صوراماسمن سزدن رسالتنی ایرشدرگانم اوچون هیچ برمالنی وسزلرنی طوغری بولغه اوندا گانم اوچون سزدن خدمت حقی صوراماسمن تاکم سزلرنك قبول ایتماوکز مکا آغر کیلورایدی (اِنْ أَجْرِیَ اِلّا عَلَی اللّٰهِ) توگلدر منم اجرم وخدمتم‌نك حقی مگر الله‌تعالی اوزرینه‌در اول اوزی عطا قیلور نوح علیه السلام قومینك الوغلری وبایلری آکا ایتورلر ایدیکم ای نوح سن اوشبو حقیر وتوبان درجه‌داگی کشیلرنی وفقیرلرنی اوزکنك مجلسکدن یراق قیلغل آنلرنی اوز یانوکا کیلتورماگل شولای ایتساك بز سینك مجلسك‌گه کیلورمز وسنك ایله برگه اولطورشورمز نوح علیه‌السلام آنلرغه جواب بیروب ایتدیکم (وَما أَنَا بِطارِدِ الَّذِینَ آمَنُوا) ومن سورگوچی توگلمن ایمان کیلتورگان کمسه‌لرنی یعنی سزنك سوزکزگه قاراب اوشبو فقیر مؤمنلرنی. مجلسمدن سورماسمن (اِنَّهُمْ مُلاقُوا رَبِّهِمْ) درستلکده آنلر بولقوچیلردر پروردکارلرینه وعملری اوچون اجر وثواب طاپقوچیلردر هم خدای تعالی‌گه مقرب بولغوچیلردر بس من آنلرنی نچوك اوز یانمدن سورایم (وَلٰکِنِّی أَراکُمْ) ولکن من کورامن سزنی (قَوْماً تَجْهَلُونَ) شوندای گروه سزکم جاهللر سز وبلماس‌سز خدای تعالی قاشنده قدر ومرتبه‌نك الوغلقی بایلق ایله بولماغانن (وَیا قَوْمِ) هم ای منم قومیم (مَنْ یَنْصُرُنی مِنَ اللّٰهِ) کم یاردم بیرور مکا ومنی قوتقارور الله‌نك عذابندن (اِنْ طَرَدْتُهُمْ) اگر سورسام من اول فقیر وبیچاره‌لرنی اوز یانمدن (أَفَلا تَذَکَّرُونَ) ایا بس اوگت آلماس‌سزمو ونصیحتنی قبول ایتماس‌سزمو

سزلرکم اول فقیرلرنی سورورگه فوشاسز بس نوح علیه السلامنك قومی آکا ایتدیلر سن اوزکا ایارگان کشیلرنی اوشبو صفتلر ایله مدح قیلاسن وحالانکه آنلر ظاهرده گنه سکا ایارالر اچلرندن سکا خلافلق قیلالر انلرنك بو سوزلرینه قارشی نوح علیه السلام بیوردیکم (وَلَا أَقُولُ لَكُمْ) ومن ایتماسمن سزلرگه (عِندِي خَزَائِنُ اللَّهِ) منم خاشمده خدای تعالی‌نك علم خزینه‌لری بار در دیوب (وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ) هم من بلماسمن غیب وباشرن بولغان اشلرنی تاکم کشیلرنك کوکل‌لرنده بولغان نرسه‌دن خبر بیرور ایدم (وَلَا أَقُولُ لَكُمْ) دخی من ایتماسمن سزگه (إِنِّي مَلَكٌ) درستلکده من فرشته‌من دیوب من فرشته توگلمن سزنك اوزکز شیکللی بر کشیمن (وَلَا أَقُولُ) دخی ایتماسمن (لِلَّذِينَ تَزْدَرِي أَعْيُنُكُمْ) سزنك کوزلرکز خور تونوب وکیمستوب فاراغان کمسه‌لرگه یعنی اوشبو مکا ایارگان فقیر وبیچاره‌لر طوغر یسنده من ایتماسمن (لَن يُؤْتِيَهُمُ اللَّهُ خَيْرًا) هر گیز بیرماس آنلرغه خدای تعالی خیرنی وبخشیلقنی دیوب بلکه خدای تعالی‌نك آخرتده آنلرغه بیراچك سعادت ونعمتلری دنیاده سزگه بیرلگان دولتلردن یخشیراقدر (اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا فِي أَنفُسِهِمْ) الله تعالی بلگوچیرا کدر آنلرنك کوکل‌لرنده گی نیتلرن واخلاصلرن بس اگر من آنلرنك ایمان کیلتورولرینه اشانماسام (إِنِّي إِذًا لَّمِنَ الظَّالِمِينَ) درستلکده من شولوقته ظلم لق ایتکوچیلردن بولورمن (قَالُوا) ایتدیلر نوح قومینك الوغلری (يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا) ای نوح تحقیق سن مجادله قیلدك وبحثلاشدك بزنك ایله (فَأَكْثَرْتَ جِدَالَنَا) بس کوب قیلدك سن بزنك ایله دعوالاشونی وقچقرشونی (فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا) بس کیلتور گل سن بزلرگه وعده قیلغان عذابکنی (إِن كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ) اگر بولساك سن راست ایتکوچیلردن سزلرگه عذاب کیلوردیگان سوزکده (قَالَ) ایتدی نوح پیغمبر آنلرغه (إِنَّمَا يَأْتِيكُم بِهِ اللَّهُ) موندن باشقه توگلدرکم کیلتورور سزگه اول عذابنی خدای تعالی (إِن شَاءَ) اگر تلاسه اوزی دنیاده هم آخرنده (وَمَا أَنتُم بِمُعْجِزِينَ) وسز توگلسز عاجز ایتکوچیلر خدای تعالی‌نی سزنی عذاب قیلودن (وَلَا يَنفَعُكُمْ نُصْحِي) وفائده بیرماس سزگه منم نصیحتم واوگتلاماکم (إِنْ أَرَدتُّ أَنْ أَنصَحَ لَكُمْ) اگر تلاسام من سزلرنی وعظ ونصیحت قیلونی (إِن كَانَ اللَّهُ يُرِيدُ) اگر تلار بولسه خدای تعالی (أَن يُغْوِيَكُمْ) سزنی ضلالت وآزغونلقده قیلونی یعنی اگر خدای تعالی سزلرگه کفر وضلالتنی تقدیر ایتکان بولسه من نیقدر اوگتلاسامده فائده بیرماس سزنی طوغری بولغه کوندرا آلماسمن (هُوَ رَبُّكُمْ) اول خدای تعالی سزنك پروردکارکزدر (وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ) هم آنك صاری سز قایتارلورسز اولگانکزدن صوك حساب وجزا اوچون (أَمْ يَقُولُونَ

افتریه) بلکه ایتورلر ایدیلر نوح قومی افتراء قیلدی ویالغانلاب ایتدی نوح وعی ایتولگان سوزلرنی اوز قاشندن چغاروب یاکه مکه اهلی ایته‌لر افتراء قیلدی واوزندن چغاروب ایتدی محمد علیه السلام قرآن‌نی دیوب (قُلْ) ایتکل سن آنلرغه (ان افتریته) اگر من افتراء قیلسام واوزمدن چغاروب ایتسام وعینی یاکه قرآن‌نی (فعلیّ اجرامی) بس منم اوزریمه در منم گناهم‌نك وبالی وزیانی (وَأَنَا بَرِیءٌ مِمَّا تجرمون) ومن بیزگو چیمن شول نرسه‌دن کم سز گناه قیلاسز ومکا تهمت ایتوب افتراء قیلدی دیه‌سز (وَأُوحِیَ الی نُوح) ووحی ایتولدی نوح پیغمبرگه (أَنَّهُ لَن یُؤْمِنَ مِن قَومِكَ) شویله دیوبکم هر گیز ایمان کیلتورماس سنك قومکدن وآنلر سکا اشانماسلر (الّا من قد آمن) مگر شول کمسه‌کم تحقیق ایمان کیلتورگاندر اول یعنی اوشبو وقتغه قدر ایمان کیلتورگانلری گنه مؤمنلردر موندن صوك آنلرنك هیچ برسی ایمان کیلتورماس وسکا ایارماس (فَلَا تَبتَئِسْ بِمَا كَانُوا یَفعَلُونَ) بس قایغورماغل سن ای نوح شول نرسه گه‌کم آنلر اشلار بولدیلر یعنی آنلرنك سنی یالغانغه توتوارینه وجفا قیلولرینه قایغورماغل نوح قومینك ایمان کیلتورولرندن امید کیسواوب آنلرغه عذاب کیلو زمانی ایرشکاچ خدای تعالی حضرت نوحقه بیوردیکم (وَاصْنَعِ الْفُلْكَ) ویاصاغل سن ای نوح کیمه‌نی اوزکنی هم سکا ایارگانلرنی طوفان عذابندن قوتقارو اوچون (بأعیننا) بزنك حفظمز وصاقلاومز ایله یاکه فرشته‌لرنك قاراولری ویاردم بیرولری ایله کیمه یاصاغل (ووحینا) هم بزنك وحیمز وفرمانیمز ایله ابن عباس رضی الله عنهما بیورمشلردر کم نوح علیه السلام کیمه‌نی نی‌روشده ایتوب یاصارغه بلماس ایدی خدای تعالی آکا وحی قیلوب کیمه‌نك صورتینی بلدردی (وَلَا تُخَاطِبنِی فِی الَّذِینَ ظَلَمُوا) هم خطاب قیلماغل سن مکا ظلملق ایتکان کمسه‌لر طوغریسنده یعنی کافرلرنی عذابدن قوتقارونی مندن صوراماغل (أَنَّهُم مُغرَقُونَ) درستلکه آنلر صوغه غرق ایتولمشلردر یعنی طوفانغه غرق بولوب هلاك بولولری ایله حکم ایتولگاندر نی‌قدر صوراسا ثده آنلر قورتولماسلر خبرده کیلمشدر کم نوح علیه السلام کیمه‌نی نی‌نرسه‌دن یاصارغه بلمادی حق‌تعالی‌دن فرمان کیلدی‌کم ساج آغاچینی ایکگل بس حضرت نوح ساج آغاچن ایکدی یکرمی یلده شول آغاچ اوسوب یتشدی شول یکرمی یل اچنده اول قومدن هیچ بر کمسه‌نك بالاسی طوغمادی اوّل طوغانلری همه‌لری اوسوب بلاغتکه ایرشدیلر هیچ برسی ایمان کیلتورمادیلر نوح علیه السلام کیمه یاصارغه کرشدی (ویصنع الفلك) وباصار ایدی نوح پیغمبر کیمه‌نی (وَكُلَّمَا مَرَّ

عَلَيْه) وهر بر اوتكانی زمانده آنك اوزرینه (مَلَأٌ مِنْ قَوْمِه) بر جماعت آنك قومندن (سَخِرُوا مِنْه) مسخره قیلدیلر آندن یعنی نوح علیه السلام کیمه‌نی یاصاغانده قومندن آنك یانندن اونکوچیلر آنی مسخره قیلوب کولارلر ایدی صوسز فرده کیمه یاصاب اول کیمه ایله قایده یورماکچی بولاسك هیچ یرده برقطره صو یوق دیوب مسقل ایتارلر ایدی اوّلده پیغمبر ایدك صوكندن بالطه اوستاسی بولدك دیوب کولشورلر ایدی (قَالَ) ایتدی نوح پیغمبر آنلرغه (اِنْ تَسْخَرُوا مِنَّا) اگر سز مسخره ایتسا كز بزدن (فَاِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ) بس درستلکده بز هم مسخره قیلورمز سزدن کیل‌چکده (كَمَا تَسْخَرُونَ) نتاك کم سز مسخره قیلاسز ومسقل ایتاسز حاضرده (فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ) بس تیزدرکم سز بلورسز (مَنْ يَاْتِيه عَذَابٌ يُخْزِيه) شول کمسه‌نی‌کم کیلور آکا آنی خور قیلا تورغان عذاب یعنی دنیاده طوفان‌غه غرق یولوب خور ورسوای بولور (وَيَحِلُّ عَلَيْه) هم اینار آنك اوزرینه (عَذَابٌ مُقِيمٌ) دایم‌بولغوچی عذاب آخرتده‌یعنی آخرتده‌اورتی تموغ بولور بس نوح علیه السلام حق تعالی‌نك امری ایله کیمه‌نی یاصاب بریل مدتنده تمام قیلدی اول کیمه اوچ قاتلی ایدی یوقارغی قاتی قوشلر اوچون وتوبانکی قاطی حیوانلر اوچون اورتاداغی قاطی آدمیلر اوچون ایدی نوح علیه السلام کیمه‌نك اسبابلرن حاضرلاو ایله مشغول بولدی (حَتّٰى اِذَا جَاءَ اَمْرُنَا) تاکم شولوقتده‌کم کیلدی بزنك فرمانیمز یعنی بزنك فرمانیمز ایله عذاب کیلدی (وَفَارَ التَّنُّورُ) هم قاینادی تنور(۱) یعنی تنوردن قاینا‌ب صو چمدی‌کم اول صونك چقماقی عذاب کیلونك علامتی ایدی یاکه خدای تعالی‌نك غضبی وآچووی قاینادی وعذاب علامتی ظاهر بولدی شول وقتده (قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا) ایتدکبز نوح پیغمبرگه بوکلا گلسن وآلغل اوزك ایله برگه کیمه‌گه (مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ) هر جنس حیواندن ایکی جفتنی یعنی جان ایالرینك هر فایوسندن برسی ایرکك برسی آنا بولغان برار پارنی اوزك ایله برگه کیمه‌گه آلغل تاکم همه‌لری بربولی هلاك بولوب نسللری کیسولماسون (وَاَهْلَكَ) دخی یوکلا گل کیمه‌گه اوزکنك اهلکنی یعنی ایو جماعتك بولغان مسلمانلرنی اوزك ایله برگه آلغل (اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْه الْقَوْلُ) مگر کیمه‌گه آلماغل اهلکدن شول کمسه‌نیکم اوتکاندر آنك هلاك بولمافی ایله بزنك سوزمز وطوفانغه غرق بولاچقدر اول کمسه‌دن مراد حضرت نوحنك کنعان اسملی اوغلی ایله واعله اسملی خاتونیدر دیمشلر آنلر ایکی‌سیده کافر ایدیلر طوفانده هلاك بولدیلر (وَمَنْ اٰمَنَ) دخی آلغل‌سن کیمه‌گه

۱) تنور نان پشورا تور غان بر تورلی میچدر مذکورصو قاینا‌ب چقغان تنور حوا آنامزنك ن ن پشورگان تنوری ایدی طاشدن یاصالغان ایدی نوح علیه‌السلامغه‌میراث قالغان ایدی دیمشلر خدای تعالی حضرت نوحقه اگر شول تنوردن صوقاینا‌ب چقسه طوفان عذابینك علامتی شول بولور دیوب وحی قیلغان ایدی تفسیر مولانا یعقوب

اوزك ایله برگه سكا ایمان كیلتورگان كمسه‌لرنی وبارچه مسلمانلرنی (وَمَآ اٰمَنَ مَعَهٗ) وایمان كیلتورمادی نوح پیغمبر ایله برگه وآكا ایارمادی (اِلَّا قَلِیْلٌ) مگر آزغنه كمسه‌لر ایمان كیلتوردیلر وآنك دعوتینی قبول ایتوب مسلمان بولدیلر نوح علیه السلامغه ایمان كیلتورگانلر اوزینك برخاتونی واوچ اوغلی حام سام ویافث هم آنلرنك خاتونلری وآنلردن باشقه ایرلردن هم خاتونلردن جمعسی یتمش ایكی كشی ایدیلر حضرت نوحنك اوزی ایله كیمه‌ده همه‌لری سكسان كشی بولدیلر نوح علیه السلام آنلرنی كیمه‌نك بانینه كیلتوردی آنلرنی كیمه‌گه كرگزوب كیمه‌نك قاپقاچینی قاپلادی یردن عذاب صووی فایتاب چقا باشلادی كوكدن هم بلا وآفت یغموری قویوب باوارغه كرشدی (وَقَالَ) وایتدی نوح پیغمبر مؤمنلرگه (اِرْكَبُوْا فِیْهَا) منوكزسز وكركز كیمه‌گه اینكانلركز حالده (بِسْمِ اللّٰهِ مَجْرٖیهَا) الله تعالی‌نك اسمی ایله‌در بوكیمه‌نك یورماكی (وَمُرْسٰاهَا) هم آنك توقتامافی یاكه الله تعالی‌نك اسمینی یاد ایتوكز كیمه یورگان وقتده هم توقتاغان وقتده دیماكدر (۲) (اِنَّ رَبِّیْ لَغَفُوْرٌ) درستلكده منم پروردكارم البته یارلقاغوچیدر مؤمنلرنی (رَحِیْمٌ) مهربان وباغشلاوچیدر آنلرغه‌كم آنلرنی طوفان بلاسندن قوتقاروز (وَهِیَ تَجْرِیْ بِهِمْ) واول كیمه یورتور وایلتور آنلرنی صو اوستونده (فِیْ مَوْجٍ كَالْجِبَالِ) طاولر شكللی بولغان دولقونلر آراسنده (وَنَادٰی نُوْحٌ ابْنَهٗ) وندا قیلدی نوح پیغمبر اوزینك كنعان اسملی اوغلینه (وَكَانَ فِیْ مَعْزِلٍ) وحالانكه بولدی اول اوغلی برطرفده یعنی كنعان كیمه‌گه كرماینچه آیرلوب قالغان ایدی نوح علیه السلام غایت شفقتندن آنی قزغانوب ایتدی (یٰبُنَیَّ ارْكَبْ مَّعَنَا) ای منم اوغلیم منگل واولطورغل‌سن بزنك ایله برگه كیمه‌گه (وَلَا تَكُنْ مَّعَ الْكٰفِرِیْنَ) هم بولماغل‌سن وقالماغل كافرلر ایله برگه كم طوفانغه غرق بولوب هلاك بولورسن دیدی نوح علیه‌السلام آنی مسلمان دیوب بلورایدی شول سببلی كیمه‌گه اوزلری ایله برگه آلماقچی بولدی كنعان منافق ایدی آناسی آلدنده اوزن مسلمان كورساتورایدی اچندن كافرایدی شول سببلی كیمه‌گه منوتلامادی (قَالَ) ایتدی نوح پیغمبرنك اوغلی آتاسینه جواب بیروب (سَاٰوِیْ) تیزدركم من صغنورمن (اِلٰی جَبَلٍ) بر طاو صاری كم (یَعْصِمُنِیْ مِنَ الْمَآءِ) صاقلار اول طاو منی صودن یعنی من سزنك ایله كیمه‌گه اولطورماسمن بر بیوك طاو باشینه منوب طوفاندن قورتلورمن دیدی (قَالَ) ایتدی نوح پیغمبر (لَا عَاصِمَ الْیَوْمَ) یوقدر هیچ بر صاقلاوچی اوشبو كونده (مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ) الله تعالی‌نك

۲) خبرده كیلمشدركم هر قایسیكان اول كیمه‌نی یورتما كچی بولسه‌لر بسم‌الله ایتورلر ایدی فی‌الحال یوروب كیتار ایدی توقتاقچی بولسه‌لر هم بسم‌الله ایتورلر ایدی حاضر توقتار ایدی تفسیر حسینی

امرندن یعنی خدای تعالی‌نك امری ایله بولغان عذابدن هیچکم سنی صاقلی آلماس وقوتقارماس (الّا مَنْ رَحِمَ) مگر شول کمسه‌کم رحمت ایتدی وبـاغشلادن آنکا خدای تعالی اوشبو سوزنی سویلاشکان وقتلرنده نوح علیه السلام ایله اوغلی کنعان آراسنده طوفان قوّتلاندی هر طرفدن دولقونلر کیلا باشلادی (وَحَالَ بَیْنَهُمَا الْمَوْجُ) وپرده بولدی نوح پیغمبر ایله اوغلی آراسنده دولقن یعنی طاو شکلی دولقونلر کیلوب کنعاننی قاپلادیلر (فَکَانَ مِنَ الْمُغْرَقِینَ) بس آورلدی نوح‌نك اوغلی طوفانغه غرق ایتولمشاردن بولوب یعنی هلاك بولدی القصه طوفان بیك قوتلانوب بوتون یر یوزن صو باصدی دنیاداغی کافرلر بارچه‌لری هلاك بولدیلر نوح علیه السلام کیمه اهلی ایله بوتون یر یوزن ایلانوب یورور ایدیلر تا کم طوفان واقعه‌سی نهایتینه ایرشوب حق تعالی‌دن فرمان بولدی (وَقِیلَ) هم ایتولدی یعنی خدای تعالی بیوردی شویله دیوبکم (یَا أَرْضُ ابْلَعِی مَاءَكِ) ای یر یوتقل‌سن واوزکا طارتقل اوزکدن چقغان صونی (وَیَا سَمَاءُ أَقْلِعِی) هم ای کوك کیری آلغل‌سن اوزکدن اینکان صولرنی بس خدای تعالی‌نك امری بوینچه بردن چقغان صولر کیری یر اچینه طارتولدیلر وکوکدن توشکان صولر پارغه ایلانوب کیری هواغه کوتارلدیلر (وَغِیضَ الْمَاءُ) هم یوغالدی وبتدی یر یوزنده طوفان صووی (وَقُضِیَ الْأَمْرُ) دخی اوتالدی خدای تعالی‌نك امری یعنی کفر اهلی هلاك بولوب مؤمنلر سلامت قالدیلر هم یر یوزندن طوفان عذابی کوتارلدی (وَاسْتَوَتْ عَلَی الْجُودِیِّ) هم قرار ایتدی وتوقتادی نوح پیغمبرنك کیمه‌سی جودی طاوی اوزرینه محرم آیی‌نك اونونچی کونی عاشورا کونده کیمه جودی طاوینه توقتاب مؤمنلر سلامتلکده قورو یرگه چقدیلر دیمشلر (وَقِیلَ) دخی ایتولدی (بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِینَ) خدای‌تعالی‌نك رحمتندن یرافلق هلاکلك بولسون ظالملر گروهینه یعنی کافرلرگه (۱) (وَنَادَی نُوحٌ رَبَّهُ) وندا قیلدی نوح پیغمبر یعنی دعا قیلدی اوزینك پروردکارینه (فَقَالَ) بس ایتدی خدای تعالی‌گه یالبارووب (رَبِّ إِنَّ ابْنِی مِنْ أَهْلِی) ای منم ربیم درستلکده منم اوغلیم کنعان منم اهلیمدن وایو جماعتلرمدندر سن اوزك ایو جماعتلرکنی طوفاندن قوتقارورمن دیوب مکا وعده قیلغان ایدك شولای بولسه‌ده کنعاننی قوتقارمادك طوفانغه غرق بولدی (وَإِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ) هم درستلکده سنك قیلغان وعده‌ك راست وطوغریدر وعده‌ده هیچده خلافلق بولماسه کراك (وَأَنْتَ أَحْکَمُ الْحَاکِمِینَ) دخی سن حکم ایتکوچیلرنك حکیمرا کی‌سن سنك حکمك البته حکمتسز بولماس بس

۱) نوح علیه السلام کیمه‌دا کی مؤمنلر ایله سلامتلکده یر یوزینه چقغاچ شولکونده خدای تعالی‌گه شکرانه اوچون همه‌لری روزه توتدیلر عاشورا کون روزه توتو شوندن قالدی اوشبو وقیل یاارض ابلعی ماءك الی آخره آیت کریمه‌سی فصاحت وبلاغتنك نهایتنده در دیمشلر دلائل الاعجاز

بواشده نیندایین حکمت باردر ابو منصور ماتر یدی قدس سره حضرتلری بیورمشلردر کم نوح علیه‌السلام او ینك اوغلینك کافر ایکانن بلماس ایدی اگر بلگان بولسه اوشبو طریقه سؤال قیلماغان بولور ایدی زیراکه حق تعالی آکا ولاتخاطبنی فی‌الذین ظلموا یعنی کافرلرنی قوتقارو طوغریسنده مکا خطاب ایتما گل دیوب بیورغان ایدی بس نوح علیه‌السلام اوشبو روشه سؤال ایتکاچ حق تعالی‌دن جواب کیلدی‌کم (قالَ) ایتدی خدای تعالی (یا نُوحُ انَّهُ لَیْسَ مِنْ اَهْلِكَ) ای نوح درستلکده سنك اوغلك کنعان سنك اهلیکدن توگلدر یعنی سنك دینکده توگلدر بلکه کافردر (انَّهُ عَمَلٌ غَیْرُ صالِحٍ) درستلکده اول یخشی بولماغان عملدك اباسیدر وآنك اشلاگان اشی بوزقلق ویامانلقدر (فَلا تَسْئَلْنی) بس صوراماغل سن مندن (ما لَیْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ) شول نرسه‌نی کم یوقدر سنك اول نرسه‌گه علمك وبلماکك یعنی اوزك بلمی تورغان وعلمك ایرشمی تورغان نرسه طوغریسنده مندن سؤال قیلماغل (انّی اَعِظُكَ) درستلکده من اوگوتلارمن سنی وسنی طیارمن (اَنْ تَکُونَ مِنَ الْجاهِلینَ) سنك نادانلردن بولمافکدن تیوش بولماغان نرسه‌لرنی صوراماقك سببلی (قالَ) ایتدی نوح پیغمبر اوزینك اوشبو سؤالندن توبه قیلوب (رَبِّ انّی اَعُوذُبِكَ) ای منم پروردکارم درستلکده من صفونامن سکا (اَنْ اَسْئَلَكَ) منم سندن صوراماغمدن (ما لَیْسَ لی بِهِ عِلْمٌ) شول نرسه‌نی کم یوقدر منم علمیم اول نرسه حقنده یعنی سؤال قیلو درست ایکانن بلماینچه سؤال قیلودن سکا صفو نام (وَالّا تَغْفِرْ لی) واگر سن یارلقاماساك منی (وَتَرْحَمْنی) هم رحمت ایتماساك وباغشلاماساك مکا (اَکُنْ مِنَ الْخاسِرینَ) من بولورمن زیان اینکو چیلردن (قیلَ) ایتولمش بولدی نوح پیغمبرگه شویله دیوبکم (یا نُوحُ اهْبِطْ) ای نوح توشکل سن کیمه‌دن (بِسَلامٍ مِنّا) حضرتیمزدن حاصل بولغان سلامتلك برله یاکه بزدن سکاسلام ونحیت برله کیمه‌دن یرگه توشکل (وَبَرَکاتٍ عَلَیْكَ) هم برکتلر وآرتوقلقلر برله سنك اوزرکا یعنی سنك نسلکده برکات بولورکم دنیاداغی بارچه آدمیلر نوح علیه‌السلام نسلندندر (وَعَلی اُمَمٍ مِمَّنْ مَعَكَ) دخی سلام وبرکات سنك ایله برگه بولغان کمسه‌لردن نچه گروهلر اوزرینه یعنی مؤمنلرگه (وَاُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ) دخی سنك ایله برگه بولغانلردن یعنی اوچ اوغللرکنك نسلندن شوندایین گروهلر دنیاغه کیلورلرکم تیزدرکم بز فائده‌لاندرورمز آنلرنی دنیا نعمتلری ایله هم رزقلرن کیك قیلورمز (ثُمَّ یَمَسُّهُمْ مِنّا عَذابٌ اَلیمٌ) صکره ایرشور آنلرغه بزدن رنجتکوچی عذاب آخرتده آنلردن مراد

کافرلر ومشرکلردر (١) (تِلْكَ) اوشبو ذکر ایتولگان قصه (مِنْ أَنبَاءِ الْغَيْبِ) غیب ویاشرن خبرلردندرکم (نُوحِيهَا إِلَيْكَ) وحی قیلامز وبلدرامز بز اول خبرلرنی سکا ای محمد علیه‌السلام جبرائیل آرقلی (مَا كُنتَ تَعْلَمُهَا أَنتَ) بلور بولمادك سن اول خبرلرنی یعنی اوشبو خبرلرنی بلمیدر ایدك سن اوزك (وَلَا قَوْمُكَ) دخی سنك قومك یعنی قریش قومی هم بلمیلر ایدی (مِن قَبْلِ هَٰذَا) اوشبو وقتدن الگاری (فَاصْبِرْ) بس صبر قیلغل وچداغل سن ای محمد علیه‌السلام قومکنك سنی رنجتولرینه وجفالرینه نتاك کم نوح پیغمبر صبر قیلدی (إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ) درستلکده ایزگو عاقبت تقواق ایتکوچیلر گه بولغوچیدر یعنی تقوا اهلی‌نك اشلرینك آخری یخشی وخیرلی بولور دنیاده دشمانلرینه غالب بولورلر وآخرتده اولوغ درجه‌لر گه ایرشورلر (وَإِلَىٰ عَادٍ أَخَاهُمْ هُودًا) ویبارد گبز عاد قومینه پیغمبر ایتوب آنلرنك اوزقرنداشلری هودنی (قَالَ) ایتدی هود پیغمبر آنلرنی اسلام دینینه اونداب (يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ) ای منم قومیم عبادت قیلکز سز الله تعالی گه وآنی بر بلکز (مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ) یوقدر سزنك هیچ معبودکز اول خدای تعالی‌دن باشقه بس پوتلرنی آکا شریك ایتماکز (إِنْ أَنتُمْ إِلَّا مُفْتَرُونَ) سز توگلسز مگر افتراءایتکوچیلرسز خدای تعالی گه پوتلرنی آکا شریك قیلمافکز ایله (يَا قَوْمِ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا) ای منم قومیم من صوراماسمن سزلردن رسالتمنی ایرشدرگانم اوچون وطوغری یولغه اوندا گانم اوچون هیچ بر اجرت وخدمت حقی (٢) (إِنْ أَجْرِيَ) توگلدر منم خدمت حقیم (إِلَّا عَلَى الَّذِي فَطَرَنِي) مگر منی یاراتقان ویوقدن بار قیلغان خدای تعالی اوزرینه در اول اوزی بیرور (أَفَلَا تَعْقِلُونَ) ایا آکلاماس‌سزمو وفکرلاب قاراماس‌سزمو سزلر تاکه حقنی باطلدن آیرور ایدکز عاد قومی هود علیه‌السلامنك دعوتینی قبول ایتمادیلر بس حق سبحانه وتعالی اوچ یلغه قدر آنلرغه یغمور بیرمادی هم شول مدته خاتونلری هیچده بالا طوغدرمادیلر آنلر ایگون کسبی ایله معیشت ایتارلر ایدی شول سببلی یغمورغه بیك محتاج ایدیلر هم دشمانلرغه قارشی تورو اوچون آنلرغه بالالری کوب بولو کراك ایدی بس یغمور هیچده یاوماغانغه هم خاتونلری بالا طودرماغانغه آنلر بیك قایغوردیلر هود علیه‌السلام آنلرغه ابتدی (وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ) هم ای منم قومیم سز استغفار قیلکز وگناهلرکز اوچون مغفرت استاکز پروردکارکزدن آکا ایمان کیلتوروب (ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ) صکره توبه قیلکز وقایتکز سز آنك صاری وآندن باشقه‌غه عبادت ایتماگز (يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُم مِّدْرَارًا) تاکم

١) امام قرطبی رحمة‌الله علیه‌دن منقولدرکم دنیاده بولغان بارچه مؤمنلر ومؤمنه‌لر اوشبو آیت کریمه‌دا گی اسلام وبرکاتقه داخل‌لردر اوشانداق بارچه کافرلر وکافره‌لر بو آیت‌دا گی تمتع وعذابقه داخل‌لردر کاشفی

٢) پیغمبرلرنك هر قایوسی اوزلرینك قوملرینه آنلردن حق یولغه اوندا و- لری اوچون هیچده اجرت وخدمت حقی صوراماولرن وطمعلری یوقلغن بلدردیلر وعظ ونصیحتلری خالص ایکانن بلسونلر مال آلو اوچون توگل هم دنیا غرضی ایله توگل ایکانن آچق آکلا- سونلر تهمت قیلماسون‌لر اوچوندر زیرا که وعظ ونصیحت دنیا غرضی اوچون بولماسه هم مال طمعسی ایله بولماسه شول وقتده غنه فائده بیرور طکلاوچیلرغه اثر قیلور خالص بولماغان نصیحت نك هیچ فائده‌سی بولماس مواهب

یبارور خدای تعالی سزنك اوزكزگه كوكدن یغمورنی توتاش یعنی اگر ایمان كیلتوروب توبه واستغفار قیلساكز خدای تعالی ایگونلك‌لركزگه یغمورنی كوب ایتوب یاودرور (ویزدكم قوة الی قوتكم) هم آرتدرور خدای تعالی سزلركه قوتكز اوستونه قوّتنی یعنی بالالركزنی كوب قیلور شونلرنك یاردملری ایله دشمانلركزغه غالب كیلور سز بس منم سوزمنی طكلاكز (ولا تتولّوا مجرمین) هم كبری دونماكز واعراض قیلماكز خدای تعالی‌نك فرماننده گناهده دایم‌چیلق ایتكان حالكزده (قالوا) ایتدیلر عاد قومی هود پیغمبرنك اوشبو سوزلرینه قارشی (یا هود ما جئتنا ببینة) ای هودسن كیلتورمادك بزگه اوزكنك حق پیغمبر ایكانكا دلالت قیلا تورغان بر دلیلنی وعلامتنی هود علیه‌السلام آنلرغه معجزه‌لر كورساتكان بولسه‌ده آنلر اول معجزه‌لرنی حسابقه آلماینچه سن بزگه هیچ بر دلیل كیلتورمادك دیدیلر هم‌ایمان كیلتورودن باش طارتوب ایتدیلر (وما نحن بتاركی آلهتنا) دخی بز قویغوچیلر توگلمز اوزمزنك معبودلرمزگه وپوتلرمزغه طابونونی (عن قولك) سنك سوزكدن یعنی سنك سوزكا قاراب اوّلگی دینیمزنی طاشلاماسمز (وما نحن لك بمؤمنین) هم بزلر ایمان كیلتور گوچیلر توگلمز سكا ای هود (ان نقول الّا اعتریك) بزلر ایتماسمز مگر شونی‌ایتورمزكم ایرشدرگاندر سكا(بعض آلهتنا بسوء) بزنك خدایلرمزنك بعضسی بر یاوزلقنی یعنی سن‌هر وقت بزنك پوتلرمزنی كیمستوب آنلرنی خورلاغانك.اوچون پوتلرمزنك سكا آچولری كیلوب بر آفت ایرشدرگانلر وسنی دیوانه قیلغانلر بو سوزلرنی دیوانه‌لق ایله ایتمسن دیدیلر (قال) ایتدی هود پیغمبر آنلرغه (انّی اشهد الله) درستلكده من گواه قیلورمن الله تعالی‌نی (واشهدوا) هم سزلرده گواه بولكز شوكاكم (انّی بری ممّا تشركون) درستلكده من بیزگوچیمن سزنك شریك ایتوب توتقان نرسه‌كزدن وپوتلركزدن (من دونه) خدای تعالی‌دن باشقه (فكیدونی جمیعا) بس یاوزلق قصد ایتوكز ومكر قیلكزسز مكا بارچه‌لركز برگه جیولوب یعنی اوزلركز هم پوتلركز برگه‌لاشوب منی هلاك ایتو اوچون قولكزدن كیلگان قدر مكرو حیله‌لركزنی اشلاكز (ثمّ لا تنظرون) صكره مهلت بیرماكز سز مكا وكیچكدرماینچه قیلا تورغان اشكزنی مكا قیلكز من هیچ فورقماسمن خدای تعالی‌نك حفظ وحمایه‌سینه صغنورمن اول اوزی منی سزنك شركزدن صاقلار ومكا نصرت بیرور دیدی شولقدر كوچلی هم اوزلری كوب بولغان عاد قومی آراسنده هود علیه‌السلام بر یالغوزی آنارنك بارچه‌سینه قارشی توروب

اوشبو سوزلرنی ایتووی هود پیغمبرنك معجزه‌سیدندر خدای تعالی‌نك فضل ورحمتینه کامل اشانووندن ایتدی‌کم (انّی توکّلت علی الله ربّی وربّکم) درستلکده من توکل قیلدم واشلرمنی طاپشردم منم پروردکارم هم سزنك پروردکارکز بولغوچی الله تعالی‌گه (ما من دآبّة) یوفدر هیچ بر قیملداغوچی وجان‌ایاسی (الّا هو آخذ بناصیتها) مگر اول خدای تعالی توتقوچیدر آنك ماثلای ساچمدن یعنی خدای تعالی بارچه جان ایاسی‌نك مالکی هم بارچه‌سینه قادر وغالبدر همه‌لری آنك قدرتی وتصرفی تحتنده‌در (انّ ربّی علی صراط مستقیم) درستلکده منم پروردکارم حق وطوغری بولغان یول اوزرینه‌در هرکم آکا توکل قیلسه اول آنی طاشلاماس وضایع ایتماس (فان تولّوا) بس اگر دونساکزسز وباش طارتساکز مکا ایمان کیلتورودن (فقد ابلغتکم) بس تحقیق من ابرشدردم سزگه (ما ارسلت به الیکم) شول نرسه‌نیکم من یبارلدم آنك برله سزنك صاری یعنی خدای تعالی‌دن کیلکان وحی وفرمانمی سزلرگه یتکوردم من اوز اوستومگه لازم بولغان اشمی ادا قیلدم سزلر قبول قیلمادکز ومکا ایارمادکز بس خدای تعالی سزلرنی هلاك قیلور (ویستخلف ربّی) هم سزنك اورنلرکزغه کیلتورور منم پروردکارم (فوما غیرکم) سزگه باشقه گروهنی (ولاتضرونه شیئا) وسزلر زیان ایرشدرا آلماس‌سز خدای تعالی‌گه هیچ بر نرسه یعنی سزنك ایمان کیلتورماوکزدن خدای تعالی‌گه ضرر وزیان بولماس (انّ ربّی علی کلّ شیء حفیظ) درستلکده منم ربیم بارچه نرسه اوزرینه صاقچی وکوزانکوچیدر سزنك قیلغان اشلرکزنی وسویلاشکان سوزلرکزنی همه‌سینی بلور شوکا کوره جزالرکزنی بیرسه کراکدر هود علیه‌السلامنك قومی اوشبو سوزلر ایله اوگوت آلمادیلر وعبرلانمادیلر همیشه کفر وفارشیلق‌لرنده ثابت بولدیلر بس آنلرغه عذاب کیلما کی ایله خدای تعالی‌دن حکم بولدی (ولما جاء امرنا) وکیلگانی زمانده بزنك فرمانیمز عاد قومینه عذاب ایندرلما کی ایله (نجّینا هودا) فوتقاردقمز عذابدن هودنی (والّذین آمنوا معه) هم آکا ایمان کیلتورگان کمسه‌لرنی آنك ایله برگه فوتقاردق (برحمة منّا) بر رحمت وباغشلاماق ایله بزدن یعنی فضل ورحمتیمز ایله آنلرنی فوتقاردق (ونجّیناهم) هم فوتقاردقمز آنلرنی (من عذاب غلیظ) قاطی وآغر بولغوچی عذابدن یعنی صرصر جیلی عذابدن‌کم عاد قومی شول جیل برله هلاك بولدیلر اول جیل تموغداغی بیك اسسی بولغان سموم جیلندن چقارلغان ایدی آنلرنك بورون تیشوکلرندن کروب اچلرنده‌گی بارچه اعضالرن کویدروب

پاره پاره قیلور ایدی (وَتِلْكَ عَادٌ) واوشبو دکر ایتولسکان کرمه شول عاد قومیدرلم (جحدوا بآيات ربهم) انکار ایتدیلر واشانمادیلر آنلر پروردکارلرینك آیتلرینه (وعصوا رسله) هم عاصی بولدیلر وفارشدیلر آنلر خدای تعالی‌نك رسوللرینه (واتبعوا) دعی ایاردیلر آنلر (امر کل جبار عنید) هر برفارشقوچی ظالم ومتکبرنك فرمانینه یعنی آنلرنی حملفعه اوندا کوچی گمسه‌که ایارمادیلر ضلالت وآزغونلفعه اوندا کوچیکه ایاردیلر (واتبعوا فی هذه الدنیا لعنة) هم صوکلادی آنلرنی اوشبو دنیاده لعنت یعنی عاقبت دنیاده آنلرغه خدایمك رحمتندن یرافلق هم عذاب وهلاك بولدی (ویوم القیامة) دعی قیامت کونده هم آنلرغه لعنت وفاطی عذابدر (الا ان عادا کفروا ربهم) آکاه بولکز درستلکده عاد قومی کافر بولدیلر واشانمادیلر پروردکارلرینه (الا بعدا لعاد قوم هود) آکاه بولکزکم خدای تعالی‌نك رحمتندن برافلق هود پیغمبر قومی بولغوچی عاد قومینه در یعنی اوشبو جیل عذابی ایله هلاك بولغان قوم هود علیه‌السلام قومی بولغان اوّلکی عاددر صالح پیغمبر قومی وثمود قبیله‌سی ایله برگه هلاك بولغان اوّلکی عاد توکلدر (والی ثمود اخاهم صالحا) ویباردکبز ثمود قومینه پیغمبر اینوب کور توردیشلری صالحنی (قال) ایتدی صالح پیغمبر آنلرنی اسلام دینینه اوندیب (یا قوم اعبدوا الله) ای منم قومیم سز عبادت قیلکز خدای تعالی‌که وآنی بر بلکز (ما لکم من اله غیره) یوقدر سزکه هیچ بر معبود اول خدای تعالی‌دن باشقه (هو انشأکم من الارض) اول خدای تعالی یاراتدی وپیدا قیلدی سزلرنی یردن یعنی آتاکز آدم علیه‌السلامنی توفراقدن یاراتدی (واستعمرکم فیها) هم ترکلك بیردی سزلرکه اول برده وسزنك معیشتلرکزنی ایرکن هم عمرلرکزنی اوزون قیلدی (فاستغفروه) بس استغفار قیلکزسز ومغفرت استاکز اول خدای تعالی‌دن یعنی ایمان کیلتورکز تاکم سزلرنی یارلقار (ثم توبوا الیه) صکره توبه قیلکز وقایتوکز اول خدای تعالی صاری وآندن باشقه‌غه عبادت ایتماکز (ان ربی قریب) درستلکده منم پروردکارم یاقندر امید ایتکوچیلرکه اوزینك رحمتی ایله (مجیب) قبول ایتکوچیدر اخلاص ایله دعا قیلغوچیلرنك دعالرن اوزینك فضلی ایله (قالوا) ایتدیلر ثمود قومی صالح علیه‌السلامغه اوشبو سوزلرینه قارشی (یا صالح قد کنت فینا مرجوا) ای صالح تحقیق سن بولدك بزنك آرامزده امیدلی یعنی بز سنی یخشی وطوغری کشی‌دیوب امید ایته ایدك (قبل هذا) اوشبو پیغمبرلك دعواسن قیلووکدن الکاری

یعنی سندن یخشی‌لقنی امید قیلا ایدك موندین سوزلرنی سویلاردیوب بلمی ایدك سندن امیدمز بوشقه چقدی (اَتَنْهَانَا) ایا سن طیارسنمو بزلرنی (اَنْ نَعْبُدَ مَا یَعْبُدُ اٰبَاۤؤُنَا) بزنك آتالرمز عبادت قیلغان نرسه‌گه عبادت قیلماقیمزدن یعنی پوتلرغه طابونودن سن بزنی طیماقچی بولاسڭمو (اِنَّنَا لَفِی شَكٍّ) ودرستلکده بزشکده هم گماندەمز (مِمَّا تَدْعُوْنَاۤ اِلَیْهِ) شول نرسه‌دنکم سن اوندارسن بزنی آنك صاری (مُرِیب) قوتلی ومحکم بولغوچی شبهه‌دەمز یعنی سن بزنی کوزگه کورنما گان وبزلر بلما گان خدایغه عبادت قیلورغه اوندایسن بز سنك سوزڭا اشانمیمز سنك حقڭده شبهه‌مز بیك قوتلی دیدیلر (قَالَ) ایتدی صالح علیه السلام (یٰقَوْمِ اَرَاَیْتُمْ) ای منم قومیم ایا کوردڭزموسز خبر بیرڭز مڭا شول طوغریده‌کم (اِنْ كُنْتُ عَلٰی بَیِّنَةٍ مِنْ رَبِّی) اگر بولسام من برآچق وظاهر بولغان دلیل اوزرینه اوزمنك پروردگارمدن یعنی منم حق پیغمبر ایدکیمه ظاهر دلیلم ومعجزەم بولسه (وَاٰتَانِی مِنْهُ رَحْمَةً) هم بیرگان بولسه خدای تعالی مڭا اوز فاشندن پیغمبرلك (فَمَنْ یَنْصُرُنِی مِنَ اللّٰهِ) بس کم یاردم بیرور مڭا ومنی قوتقارور خدای تعالی‌نك عذابندن (اِنْ عَصَیْتُهٗ) اگر گناه قیلسام وقارشسام من خدای تعالی‌گه وسزلرگه آنك فرمانن ایرشدرماسام وطوغری یولغه سزنی اوندامامسام (فَمَا تَزِیدُوْنَنِی غَیْرَ تَخْسِیرٍ) بس سزلر آرتدرماس‌سز مڭا زیان ایتودن باشقه‌نی یعنی مڭا ایمان کیلتورماینچه قارشمافڭز باری اوزڭزگه زیان‌غنه بولور ثمود قومی صالح علیه السلام ایله کوب بعثلاشکاندن صوك آندن معجزه طلب ایتدیلر نتاك‌کم اعراف سوره‌سنده ذکر ایتولدی صالح علیه‌السلامنك دعاسی ایله طاشدن آنا توه چقدی شو آنا توه طوغریسنده حضرت صالح آنلرغه وصیت قیلوب ایتدی (وَیٰقَوْمِ هٰذِهٖ نَاقَةُ اللّٰهِ لَكُمْ) هم ای منم قومیم اوشبو آنا توه خدای‌سزنك اوچون یاراتقان توه‌در (اٰیَةً) علامت ومعجزه بولغانی حالده منم پیغمبرلکیمه هم دلیل خدای تعالی‌نك قدرتینه (فَذَرُوْهَا) بس قویوڭزسز اول آنا توه‌نی وآڭا تیماڭز (تَاْكُلْ فِی اَرْضِ اللّٰهِ) تا کم آشاسون اول واوطلاسون خدای تعالی‌نك یرنده (وَلَا تَمَسُّوْهَا بِسُوْٓءٍ) هم ایرشدرماڭزسز آڭا بر یاوزلقنی کم اگر سزلر اول آنا توه‌گه بر یامانلق قصد ایتساڭز (فَیَاْخُذَكُمْ عَذَابٌ قَرِیبٌ) بس توتارسزنی یاقن بولغوچی عذاب یعنی شول توه‌گه یامانلق قیلغانڭزنك آرتندن هیچه کیچکماینچه سزگه عذاب کیلور مهلت بیرلماس (فَعَقَرُوْهَا) بس عقر قیلدیلر ثمود قومی اول آنا توه‌نی وآنك طامرینی

کیسوب هلاك ایتدیلر اول آنا توه هلاك بولغاچ بالاسی اوچ مرتبه بیك قاطی
قچقروب طاش اچینه کروب یوق بولدی صالح علیه السلام اولوقتده قومی آراسنده
توکل ایدی فایتقانندن صوك آکا اوشبو واقعه دن خبر بیردیلر (فَقَالَ) بس ایتدی
حضرت صالح آنلرغه (تَمَتَّعُوا فِی دَارِکُمْ) فائده لانوکز دنیا ترکلکی ایله وتورکز
یورطلرکزده (ثَلٰثَةَ اَیَّام) اوچکون یعنی اوچکوندن صوك سزگه خدای تعالی دن
عذاب کیلور (ذٰلِكَ) اوشبو وعده یعنی اوچکوندن صوك عذاب کیلما کی (وَعْدٌ
غَیْرُ مَکْذُوب) یالغان بولماغان وعده در روایت ایدلمشدر کم چهارشنبه کون ثمود
قومینك یوزلری صارغایدی وپنجشنبه کون یوزلری قزل بولدی جمعه کون قاب
قارا بولدی شنبه کون آنلرغه عذاب نازل بولدی (فَلَمَّا جَآءَ اَمْرُنَا) بس کیلگانی
زمانده بزنك فرمانیمز ثمود قومینه عذاب ایندرلما کی ایله (نَجَّیْنَا صَالِحًا) قوتقاردقبز
صالح پیغمبرنی عذابدن (وَالَّذِینَ اٰمَنُوا مَعَهُ) هم ایمان کیلتورگان کمسه لرنی قوتقاردق
آنك ایله برگه (بِرَحْمَةٍ مِنَّا) بر رحمت وباغشلاماق ایله بزنك قاشیمزدن یعنی اوز
فضلیمز ایله آنلرنی عذابدن قوتقاردق (وَمِنْ خِزْیِ یَوْمِئِذٍ) هم شولکون نك خورلقندن
ورسوایلقندن آنلرنی قوتقاردق یعنی قیامت کونده خور بولودن (اِنَّ رَبَّكَ هُوَ
الْقَوِیُّ) درستلکده سنك پروردکارك قوّت ایاسیدر وکوچی یتکوچیدر مؤمنلرنی
عذابدن قوتقارماق غه (الْعَزِیزُ) غالب بولغوچیدر دشمانلر اوزرینه کم آنلرنی هلاك
قیلور (وَاَخَذَ الَّذِینَ ظَلَمُوا) هم توتدی اوزلرینه ظلم لق ایتکان وکافر بولغان کمسه لرنی
(الصَّیْحَةُ) قاطی طاوش یعنی جبرائیل علیه السلام نك طاوشی ایله هلاك بولدیلر زاد
المسیرده کیلتورمشدر کم ثمود قومی مذکور اوچکونده ایولری اچنه قبرلر قازوب
اوزلرینه عذاب کیلونی کوتوب توردیلر دورتنچه کون قویاش چقدی عذاب همیشه
کیلگانی یوق ایدی آنلر ایولرندن طشقاری چقوب بر برسینی چاقروب اوز
آرالرنده صالح علیه السلامنی مسقل ایتوب عذاب کیلمادی وعده سی یالغانغه چقدی
دیوب کولشورلر ایدی شول حالده عذاب علامتلری ظاهر بولوب آنلر بیك
قورقشوب ایولرینه طابا یوکورا باشلادیلر اوزلری قازوغان قبرلرینه کردیلر حق
تعالی نك امری ایله جبرائیل علیه السلام بیك قاطی وقورقنچلی طاوش ایله موتوا علیکم
لعنة الله یعنی اولکز سزلرگه الله نك لعنتی بولسون دیوب قچقردی آنلر همه لری
بر یولی هلاك بولدیلر هم زلزله بولوب همه بنالری ویورطلری جیمرلوب آنلرنك
اوستلرینه توشدی (فَاَصْبَحُوا فِی دِیَارِهِمْ جَاثِمِینَ) بس اورلدیلر آنلر اوزلرینك

یورطلرنده برکه یاتقوچیلر وهلاك بولغوچیلر بولوب (كَأَن لَّمْ يَغْنَوْا فِيهَا) گویا که هیچده بولمادیلر وتورمادیلر آنلر اول یورطلرده یعنی هیچده بولماغان ودنیاغه کیلما گان شکلی بولدیلر (أَلَا إِنَّ ثَمُودَ كَفَرُوا رَبَّهُمْ) آگاه بولکز درستلکده ثمود قومی کافرلر بولدیلر واشانمادیلر پروردکارلرینه (أَلَا بُعْدًا لِّثَمُودَ) آگاه بولکز کم خدایناك رحمتندن یراق لقدر ثمود قومینه (وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُنَا) وتحقیق کیلدیلر بزنك بیارگان ایلچی لرمز یعنی فرشته لر خدای تعالی طرفندن ایلچی بولوب کیلدیلر (إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَىٰ) ابراهیم پیغمبرگه بشارت وسویونچ بیرو ایله اول فرشته لر اون بر یاکه اون ایکی یاکه یدی فرشته یاکه اوچ فرشته جبرائیل ومیکائیل هم اسرائیل علیهم السلام ایدیلر لوط قومینی هلاك قیلو اوچون هم ابراهیم علیه السلامغه اوغلی اسحاقنك دنیاغه کیلماکی ایله سویونچ بیرو اوچون بیارلگانلر ایدی قایچانکم اول فرشته لر ابراهیم علیه السلام حضورینه کیلدیلر (قَالُوا سَلَامًا) ایتدیلر آنلر سلام بولسون سکا ای ابراهیم یعنی سلام بیردیلر (قَالَ سَلَامٌ) ایتدی ابراهیم آنلرنك سلاملرینه جواب بیروب سلام بولسون سزگه ابراهیم علیه السلام آنلرنك فرشته لر ایکانن بلمادی قوناق بولوب کیلگان مسافرلردر دیوب گمان قیلدی هم آنلرنی قوناق ایونه کرگزوب اولطورتدی (فَمَا لَبِثَ أَن جَاءَ) بس توقف ایتمادی وکیچکمادی ابراهیم پیغمبر تا تم کیلتوردی (بِعِجْلٍ حَنِيذٍ) بریان ایتولگان بوزاونی یعنی آنلرنی قوناق ایتو اوچون هیچده کیچکماینچه آنلرنك آلدینه پشورلگان بوزاو ایتینی کیلتوردی هم طعامدن تناول قیلکز دیوب آنلرنی تکلیف قیلدی وقستادی اول قونافلر آشقه هیچده قول صوزمادیلر تیك اولتوردیلر (فَلَمَّا رَأَىٰ أَيْدِيَهُمْ) بس کورگانی زمانده حضرت ابراهیم اول قونافلرنك قول لرن کم (لَا تَصِلُ إِلَيْهِ) ایرشماس اول طعامگه یعنی نرشتلرنك آشاماینچه تیك اولطورغانلرن کورگاچ (نَكِرَهُمْ) انکار قیلدی وکیلوشدرمادی آنلرنك بو اشلرن (وَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً) هم کوکلینه کیلتوردی آنلردن قورقونی یعنی ابراهیم علیه السلام اول فرشته لرنك آشقه قول صوزماینچه تیك اولطورغانلرن کورگاچ آنلردن قورقدی زیراکه اول زمانده براو ایکنچی که دشمان بولوب آکا یامانلق قصدی ایله کیلگان بولسه آنك ایوندہ طعام آشاماس وآشقه قول صوزماس ایدی بس اوشبو فرشته لرنی هم حضرت ابراهیم مکا یاوزلق قصدی ایله کیلگان دشمانلردر یاکه اوغرلردر دیوب قورقدی اول فرشته لر حضرت ابراهیمنك قورقغانینی یلدیلر (قَالُوا) ایتدیلر فرشته لر ابراهیم

پیغمبر گه (لا تَخَفْ) فورقماغل سن ای ابراهیم بزلردن بز سکا زیان ایتو اوچون کیلمادك (انّا اُرْسِلْنا اِلی قَوْمِ لُوط) درستلکده بز یبارلدك لوط قومینه آنلرنی عذاب فیلو اوچون (وَامْرَاتُهُ قَائِمَةٌ) وابراهیم پیغمبرنك خاتونی ساره تورغوچی ایدی شولوقتده پرده آرطندن وفرشتهلرنك سوزلرن طنکلار ایدی یاکه قونافلرغه خدمت فیلو اوچون آنلرنك حضورنده تورغوچی ایدی زیراکه حضرت ساره اول وقتده قارچق ایدی یوزینی اورتهاس ایدی (فَضَحِكَتْ) بس کولدی حضرت ساره فرشتهلرنك سوزلرن ایشتکاچ یعنی ابراهیم علیه السلام نك آنلرنی طانومایهچه قورقماندن کولدی یاکه قورقولری کیتوکه شادلانوب کولدی یاکه فساد اهلی بولغان لوط قومینك هلاك بولولرینه شادلانوب کولدی یاکه فرشتهلرنك آدمیلر صورتنده بولولرینه عجبلانوب کولدی (فَبَشَّرْنَاهَا بِاِسْحَاقَ) بس سویونچ بیردکبز آکا یعنی فرشتهلر سویونچ بیردیلر اسحاق اسملی اوغلی بولماق ایله (وَمِنْ وَرَاءِ اِسْحَاقَ یَعْقُوبَ) هم اسحاق آرطندن آنك اوغلی یعقوبنك بولمافی ایله سویونچ بیردیلر فرشتهلرنك حضرت ساره که سویونچ بیرولری شول جهتدندرکم خاتونلر بالالری بولوغه ایرلردن آرتوغراق شادلانورلر یاکه ابراهیم علیه السلامنك هاجر اسملی خاتوننده طوغان بر اوغلی یعنی اسماعیل علیه السلام بار ایدی ساره نك اول وقتده هیچده بالاسی یوق ایدی شول سببلی آکا بشارت بیردیلر حضرت ساره فرشتهلردن اوشبو سویونچلی خبرنی ایشتکاچ عجبکه قالدی (قَالَتْ) ایتدی ساره تعجب قیلوب (یَا وَیْلَتَا ءَاَلِدُ وَاَنَا عَجُوزٌ) ای وای منم اوزریمه نی عجبدر من بالا طوغدروررمنمو وحالانکه من قارچقمن اول وقتده حضرت ساره توفسان توفز یاشنده ایدی شول سببلی بیك عجبسنوب ایتدی بو نیندایین عجب اشدر اوشبو قارطایغان کونمده من بالا طابارمنمو (وَهٰذَا بَعْلِی شَیْخًا) هم اوشبودر منم ایرم قارت بولغان حالنده یعنی منم ایرم ابراهیم هم قارطایغاندر قارت ایله قارچقدن بالا نچوك بولور (اِنَّ هٰذَا لَشَیْءٌ عَجِیبٌ) درستلکده اوشبو اش عجب نرسهدر اول وقتده ابراهیم علیه السلام یوز بگرمی یاشنده ایدی دیمشلر حضرت ساره نك اوشبو طریقه تعجب ایلامکی عادتکه قاراب ایدی چونکه عادتده توفساندن آرتقان قارچقنك هم یوزدن اوتکان قارتنك بالالری بولمافی بیك عجب وبعید اشدر شول سببلی بو طریقه تعجب ایتدی خدای تعالینك قدرتینه اشانماوندن توکلدر (قَالُوا) ایتدیلر فرشتهلر حضرت ساره که (اَتَعْجَبِینَ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ) ایا سن تعجب قیلاسنمو الله تعالینك اشندن یعنی الله تعالینك قدرتی کیکدر قارطایغان

حالنكده سندن بالا دنیاغه کیلتورسه هیچ عجب توگلدر (رَحْمَةُ اللهِ) الله تعالی نك رحمتی (وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ) هم آنك برکاتی سزنك اوزرکزگه در (أَهْلَ الْبَيْتِ) ای ابراهیم پیغمبر ایوینك اهللری محققلر دیمشلردرکم ابراهیم علیه السلام نك اهل بیتینه بولغان برکات الهیه دن برسی شولدرکم بنی اسرائیل پیغمبرلری بارچه سی حضرت ابراهیم ابله ساره نسلندن کیلدیلر (إِنَّهُ حَمِيدٌ) درستلکده اول خدای تعالی مافتالنمشدر نعمتلر بیرماکی ابله (مَجِيدٌ) الوغدر فضل وکرمینی ظاهر قیلماقی ایله (فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ الرَّوْعُ) بس کیتکانی زمانده ابراهیمدن فورقو (وَجَاءَتْهُ الْبُشْرَى) هم کیلگانی زمانده آکا بشارت وسویونچ اوغلی بولماقی ابله (يُجَادِلُنَا فِي قَوْمِ لُوطٍ) بحثلاشور بولدی اول بزنك فرشته لرمز ابله لوط قومی طوغریسنده فرشته لر ابله بحثلاشماکی شول ایدیکم حضرت ابراهیم فرشته لرنك لوط پیغمبر قومینی هلاك ایتو اوچون کیلولرن بلگاچ آنلرغه ایتدی بر قریه ده یوز مسلمان بولسه اول قریه اهلینی سز هلاك قیلورسزمو فرشته لر یوق هلاك قیلماسمز دیدیلر حضرت ابراهیم اگر توقسان مؤمن بولسه اول قریه اهلن هلاك ایتارسزمو دیوب صورادی فرشته لر یوق دیوب جواب بیردیلر شول روشچه حضرت ابراهیم اونار اونار کیمتوب صورار ایدی فرشته لر همیشه یوق هلاك ایتماسمز دیوب جواب بیرورلر ایدی تاکم عاقبت اگر بر قریه ده بش کنه ایمان اهلی بولسه اول قریه اهلن هلاك ایتارسزمو دیوب صوراغاچ فرشته لر ایتدیلر اگر بر قریه ده برگنه مؤمن بولسه ده بزلرگه اول قریه نی هلاك قیلورغه فرمان یوقدر بس ابراهیم علیه السلام ایتدی سزلر لوط قومینی هلاك ایتو اوچون کیلگان سز آنلرنك آراسنده لوط پیغمبر اوزی هم آنك قزلری بار در آنلر مسلمانلردر شولای بولغاچ سز اول شهرنی نچوك هلاك قیلماقچی بولاسز فرشته لر ایتدیلر بز لوط پیغمبرنی هم آنك ایو جماعتلرن اول شهردن چغارورمز صکره شهر اهلن هلاك قیلورمز (إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَحَلِيمٌ) درستلکده ابراهیم تحمل ایتکوچیدر ویومشاق کوکللیدرکم کشیلرنی قزغانور ایدی (أَوَّاهٌ) کوب آه ایتکوچی وحسرتلنگوچیدر بنده لرنك حالینه (مُنِيبٌ) قایتقوچیدر خدای حضرتینه دعا ومناجات قیلو ابله بنده لرنك عذابینی کیچکدرونی صوراب ابراهیم علیه السلام لوط قومینی قزغانوب سویلاگاچ فرشته لر ایتدیلر (يَا إِبْرَاهِيمُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا) ای ابراهیم سن یوز دوندرگل آنلر حقنده بحثلاشودن (إِنَّهُ قَدْ جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ) درستلکدرکم تحقیق کیلدی سنك پروردکارکنك امری وفرمانی آنلرنی هلاك قیلو ابله (وَإِنَّهُمْ آتِيهِمْ)

هم درستلکده اول لوط قومی کیلگوچیدر آنلرغه (عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ) فایتارلمی
تورغان عذاب یعنی آنلرغه عذاب کیلماکی ایله حکم ایتولگاندر البته هلاك بولاچقلردر
سنك بحثلاشماکك ودعاایتماکك ایله اول عذاب کیری فایتارلماس هم کیلمی فالماس دیدیلر
صکره اول فرشتهلر حضرت ابراهیم ایله ایسانلاشوب مؤنفکات قومینه یونالدیلر آنلرنك
شهرلرینه یاقن کیلدیلر لوط علیه السلام ایگونلك یرنده اشکه مشغول ایدی فرشتهلر
آنلرك فارشوسینه کیلوب سلام بیردیلر (وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا) وکیلگانلری زمانده
بزنك ایلچیلرمز لوط پیغمبرگه یعنی فرشتهلر لوط علیه السلام یانینه کیلگاچ (سِيءَ
بِهِمْ) فایعولی بولدی حضرت لوط آنلرنك کیلولرینه (وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا) هم
طارایدی کوکلی آنلر سببلی لوط علیه السلامنك فایغورماقی آنلرنی قوناق ایتونی
آورسنوب توگل ایدی بلکه اول فرشتهلر کورکام یوزلی وخوش صورت یکتلر
صورتنده بولغانلقلرندن قومینك آنلر حقنده یاوزلق قصد ایتولرندن وادبسزلکلرندن
قورقدی آنلرنك فرشتهلر ایکانن بلماس ایدی شول سببلی فایغوغه قالدی (وَقَالَ)
هم ایتدی لوط پیغمبر فایغورب (هٰذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ) اوشبو کون قاطی وچیتن کوندر
مکا من بو قوناق یکتلرنی قومیم آراسنه نچوك آلوب فایتیم دیدی روایت ایدلمشدرکم
حق تعالی اول فرشتهلرگه لوط پیغمبر اوزینك قومینك یاوزلقلری حقنده دورت
مرتبه گواهلق بیرماینچه آنلرنی هلاك ایتماکز دیوب بیورغان ایدی لوط علیه السلام
اول فرشتهلرنی کورگاچ آنلرغه ایتدی بو شهر خلقینك خبری هم آنلرنك عادتلری
سزگه ایشتولگانی بوقمو دیدی اول قومنك عادتلرن واواطه فعلی آنار آراسنده
مشهور ایکانن آچق ایتوب ایتورگه اویالدی باری بوتون دنیا خلقینك یامانراق
اوشبو قوم ایکانینه من گواهلق بیرهمن دیدی جبرائیل علیه السلام میکائیل علیه السلامغه
اشارت قیلوب اوشبو بر گواهلق دیدی بس لوط علیه السلام آنلر ایله برگه شهرگه
یونالدی شهر قاپقاسینه کیلوب یتکاچ ینه شول سوزنی تکرار قیلوب دنیاده ایکی
یاوزراق قوم اوشبو شهر خلقیدر دیدی حضرت جبرائیل ینه میکائیلگه قاراب بو
ایکنچی گواهلقدر دیدی شهرگه کرگاندن صوکك لوط علیه السلام ینه شول سوزنی
ایتدی ایولرینه کیلوب یتکاچ ینه شول سوزنی تکرار قیلدی حضرت جبرائیل دورت
مرتبه گواهلق بولدی دیدی شهر خلقندن بعضلری لوط پیغمبرنك قوناقلرن کوروب
باشقهلرینه خبر ایرشدردیلر لوطغه بیك ماتور یکتلر کیلگانلر دیدیلر باکه لوط
علیه السلامنك کافره خاتونی قومنك الوغلرینه خبر بیردی بس قومنك الوغلری

جیولشوب حضرت لوطنك خانه‌سینه یونالدیلر (وجاءه قومه) هم کیلدیلر لوط پیغمبرنك ایونه آنك قومی (یهرعون الیه) آشوغورلر ویوکورورلر ایدی آنلر لوط علیه السلام صاری (ومن قبل) هم اوشبوندن الگاری (کانوا یعملون السیئات) اشلار بولدیلر آنلر یاوزلقلرنی یعنی اوّلده لواطه هم کوگارچن اوچورماق استهزآء اوچون مجلسلرده قول چابوشماق یول باشلرنده اولطروب اوزغان کشیلرنی مسخره ایتوب کولوب قالماق کبی تورلی یاوزلقلر ایله شغللنورلر ایدی بس اول قوم حضرت لوطنك ایشگی توپینه کیلدیلر وقوناقلرنی طلب ایتدیلر (قال) ایتدی لوط پیغمبر آنلرغه (یا قوم هؤلاء بناتی) ای منم قومیم مونا اوشبولر منم قزلرمدر قزلرمنی نکاحلاب آلگز (هن اطهر لکم) اول قزلرم پاکیزه‌راکلردر سزلرگه یعنی اول قوم حضرت لوطدن قوناقلرکنی بزگه چغاروب طابشرغل دیوب یاوزنیت ایله قوناق یکتلرنی استادکلرنده لوط علیه السلام عاجزلکندن نی‌اشلارگه بلمایوب آنلرغه اوزینك قزلزن بیرماکچی بولدی قوناقلرمغه تیماگز اگر تلاساگز قزلرمنی بیرایم نکاحلاب آلگز دیدی ایمان کیلتورگانگز صوگنده نکاحلاب آلگز دیدی یاکه آنك شریعتنده مؤمن قزن کافرگه نکاحلاماق درست ایدی لوط علیه السلام بیك جومارد لقندن وقوناقنی سویگانلکندن قوناقلری اوچون قزلرن فدا ایتدی (۱) (فاتقوا الله) بس قورقگز سزای منم قومیم الله‌تعالی‌دن هم اوشبو یاوزاشنی طاشلاگز (ولا تخزون فی ضیفی) دخی خوز قیلماگز منی قوناقلرم طوغریسنده آنلرغه یامانلقنی قصد ایتوب (الیس منکم رجل رشید) ایا یوقمو سزلردن طوغری بولغه کونولگان بر ابر تاکم سزنی اوگوتلاسه واوشبو یاوز عملکزدن سزنی طیسه دیدی (قالوا) ایتدیلر لوط قومی لوط علیه‌السلامنك اوشبو سوزینه فارشی (لقد علمت) تحقیق سن بلورسن ای لوط شونیکم (مالنا فی بناتك من حق) یوقدر بزنك سنك قزلرکده هیچ بر حاجتمز وبزارگه سنك قزلرك کراك تو کلدر (وانك لتعلم ما نرید) هم درستلکده سن اوزك بلهسن بز تلی تورغان نرسه‌نی وبزلرگه نرسه کراك بولغانینی دیدیلر (قال) ایتدی لوط پیغمبر آنلرنك جوابنده (لو ان لی بکم قوة) کاشکی بولسه ایدی منم سزلرنی دفع قیلوغه قوتیم وسزلرگه کوچیم یتسه ایدی البته سزنی دفع قیلور ایدم (او آوی الی رکن شدید) یا ایسه کاشکی صفونسام من برقاطی بولغوچی رکن صاری یعنی مکا یاردم ایته تورغان برکوچلی قوم بولوب من شونلرغه صفونسام وآنلرنك یاردمنه سزنك شرکزدن قوتولسام دیدی کیلتورمشلردرکم لوط علیه السلام

۱) بعضیلر بو اورنده بناتدن مراد آنلرنك اوزخاتونلریدر دیورلر یعنی لوط علیه‌السلام آنلرغ ایتدی سزمنم قوناقلرمغه تعرض ایتماگز اوز خاتونلرکز سزلرگه پاکیزه‌راك هم حلال بولغوچیلردرخاتونلرکزغه بارگز دیدی پیغمبر اوزینك امتینه آتااورنده‌درشول‌سببلی آنلرنك خاتونلرن‌قزلرم دیوب آطادی

مواهب

کافرلر کرماسونلر اوچون یورطی‌نك ایشگینی بیکلا گان ایدی ایشك آرطندن آنلر ایله دعوالاشور ایدی عاقبت اول کافرلر هجوم قیلوم ایونك اصطیناسینی تیشتدیلر هم ایونك اچینه کرما کچی بولدیلر حضرت لوط بیك اضطرابقه توشوب قایغوردی اول فرشته‌لر آنك بیك قایغورغانن کورگاچ (قَالُوا يَا لُوطُ) ایتدیلر فرشته‌لر ای لوط سن قایغورماغل ومضطرب بولماغل (اِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ) درستلکده بز سنك پروردکارکنك یبارگان ایلچی‌لریمز واوشبو قومنی هلاك ایتو اوچون کیلگانمز سن هیچده قورقماغل (لَنْ يَصِلُوا اِلَيْكَ) هر گیز ایرشماسلر آنلر سکا ضرر وایذا ایله یعنی قومك سکا هیچ ضرر وزیان ایرشدرا آلماسلر سن اوزك جماعتلرکنی آلوب شهردن چقوب کیتکل بز اوشبو قوم آراسنده قالورمز دیدیلر بس جبرائیل علیه‌السلام اول کافرلرنك قارشولرینه باروب قاناطی ایله آنلرنك یوزلرینه اشارت قیلدی شول حاله آنلر همه‌لری صوقر بولدیلر کوزلری هیچ نرسه‌نی کورماس ایدی حضرت لوط‌نك قوناقلری سحر چیلر ایکان دیورلر ایدی بس جبرائیل علیه‌السلام حضرت لوطقه ایتدی (فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ) بس شهردن آلوب کیتکل سن اوزکنك ایو جماعتلرکنی (بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ) کیچه‌نك برکیسا کنده یعنی تون‌نك برآزی آوشقاچ بالا چاغالرکنی آلوب شهردن چقغل (وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ) هم کراکدرکم التفات ایتماسون وآرتینه ایلانوب قاراماسون سزلردن هیچ براو (اِلَّا امْرَاَتَكَ) مگر اوزك ایله برگه آلوب چقماغل خاتونکنی کم اول کافره‌در (اِنَّهُ مُصِيبُهَا مَا اَصَابَهُمْ) درستلکده کم ایرشکوچیدر اول کافره خاتونکنه سنك قومك‌گه ایرشکان نرسه یعنی اوشبو قومگه کیلگان عذاب سنك خاتونك واهل‌گه‌ده ایرشوب کافرلر ایله برگه اول هم هلاك بولاچقدر حضرت لوط آنلرغه عذاب قایچان کیلاچك دیوب صوراغاچ جبرائیل ایتدی (اِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ) درستلکده آنلرغه عذاب کیله تورغان وقت طاك وقتیدر لوط علیه‌السلام طاکنه‌چه بایطاق وقت باردیگاچ حضرت جبرائیل ایتدی‌کم (اَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ) ایاباقن توگلدرمو طاك وقتی یعنی طاکنه کوب قالماغاندر یاقندردیدی (فَلَمَّا جَاءَ اَمْرُنَا) بس کیلگانی زمانده بزنك فرمانیمز لوط قومینه عذاب بیارو ایله (جَعَلْنَا عَالِيَهَا) قیلدقبز آنلرنك شهرلرینك اوستونی (سَافِلَهَا) آنك آستی یعنی یوز توبان قیلوب اوستون آستقه ایلاندردك حق تعالی‌نك امری ایله جبرائیل علیه‌السلام لوط قومینك شهرلرن بارچه خلقلری ایله کوتاروب هواغه چغارغاندن صوك یوز توبان قیلوب کیری برگه طاشلادی (وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ) هم باودردق بز آنلرنك شهرلری

اوزرینه یوز توبان قیلغاندن صوك (حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ مَنْضُودٍ) برسی اوستونه برسی قویولغان بالچقدن پشورلوب یاصالغان طاشلرنی یا که تموغدن چغارلغان طاشلرنی برسی آرتندن برسینی آنلرنك اوستلرینه یاودردق (مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ) علامتلانمش وطامغالانمش بولغانلری حالده اول طاشلر پروردکارك قاشنده آنلرنی عذاب قیلو اوچون یعنی اول طاشلرنك بعضلری آق بولوب اوستونده قارا صزقلر ایله علامتلر قویولغان ایدی وبعضلری قارا طاش اوستونه آق صزقلر ایله طامغالانغان ایدی یا که هر طاشنك اوستونه برکشینك اسمی یازلغان ایدی یا که اول طاشلر خدای تعالی قاشنده آنلرغه عذاب اوچون حاضرلانگان ایدی دیماکدر (وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ) (۱) ویراق توگلدر اول عذاب طاشلری ظلم‌لق ایتکو چیلردن یعنی ظالملر باشلرینه طاش یاومافقه مستحقلر در (۲) (وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا) دخی یباردکبز مدین قومینه اوزلرینك قرنداشلری شعیب‌نی پیغمبر ایتوب (قَالَ) ایتدی شعیب پیغمبر آنلرنی طوغری یولغه اوندب (يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ) ای منم قومیم سز عبادة قیلکز الله‌تعالی‌گه (مَا لَكُمْ مِنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ) یوقدر سزگه هیچ خدای الله تعالی‌دن باشقه (وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ) هم کم قیلماکز اولچاو صاوطینی صاوط ایله اولچانه تورغان نرسه‌لرده دخی آغرلق اولچاون کیم ایتماکز آغرلق ایله اولچانه تورغان نرسه‌لرده یعنی اولچاوده خیانت ایتماکز اوّلگی عادتلرکزنی طاشلاکز (إِنِّي أَرَاكُمْ بِخَيْرٍ) درستلکده من کورامن سزنی نعمت ودولتده یعنی سزلر بایلر ودولتلی‌لرسز فقیر ومحتاج توگلسز بس نی اوچون خیانت قیلاسز (وَإِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ) هم درستلکده من قورقامن سزنك اوزرکزگه (عَذَابَ يَوْمٍ مُحِيطٍ) عذابی کافرلرنی وظالملرنی چولغاب آلغوچی کون‌نك عذابندن یعنی اگرده ایمان کیلتورماساکز واولچاوده خیانت قیلساکز من سزلرنك آخرت عذابینه گرفتار بولمافکزدن قورقامن یا که خدای تعالی‌دن عذاب کیلوب همه‌لرکز هلاك بولمافکزدن قورقامن دیدی (وَيَا قَوْمِ أَوْفُوا الْمِكْيَالَ) هم ای منم قومیم‌سز وفا قیلکز صاوط اولچاوینه وکامل ایتوب اولچاکز (وَالْمِيزَانَ) دخی آغرلق اولچاوینه (بِالْقِسْطِ) عدل‌لك وطوغریلق ایله مدین قومینك عادتلری اولچاوده خیانت قیلو بولغانلقدن شعیب علیه السلام تاءکید ومبالغه اوچون تکرار آنلرنی اول اشدن نهی قیلدی آنلر اولچاوده خیانت قیلولری اوستونه هر نرسه‌نی صاتوب آلسه‌لر آچه‌سن کیموتوب بیرورلر ایدی هم کموش وآلتوب اچه‌لرنك چیتلرن کیسوب آلوب

۱) بعض مفسرلر دیمشلردر کم لوط قومندن اوستلرینه کوکدن طاش یاوغانلری شول کمسه‌لر ایدیلرکم اول قوم هلاك بولغان وقتده آنلر اوز شهرلرنده توگل ایدیلر باشقه‌یرلرگه کیتکانلر ایدی هر اورنده بولسه‌لرده اوز اسملری یازلغان طاش آنلرنك باشلرینه توشوب هلاك قیلور ایدی آنلردن برسی قاچوب مکه‌گه کیلوب حرم شریفکه کرگان ایدی قرق کون حرم شریف اچنده توردی شولوقتده آنك اسمی یازلغان طاش هواده معلق بولوب آنك چقغانن کوتوب تورور ایدی اول کمسه حرم شریفدن چقغاچ مذکور طاش آنك باشینه توشوب هلاك ایلادی

۲) بعضیلر بو اورنده هی ضمیری قریه‌لرگه راجعدر ظالمین‌دن مراد مکه کافرلریدر دیورلر حاصل معنی اول لوط قومی‌نك قریه‌لری مکه اهلندن یراق توگلدر سفرده یورگان وقتلرنده آنلر شول قریه‌لرنك یرندن اوتالربس شول قوم‌نك حال‌لرن وآنلرغه کیلگان عذابلرنی فکرلاب عبرت آلسونلر دیماکدر مواهب‌علیه

قالورلر ایدی شعیب علیه السلام آنلرنی اول اشدن هم نهی قیلوب بیوردیکم (وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ) دخی کیموتوب بیرما ڭزسز آدمیلرگه (اَشْیَاءَهُمْ) آنلرنڭ نرسه‌لرن یعنی صاتوب آلغان نرسه‌نڭ بهاسینی کیموتوب بیورما ڭز یا که کموش و آلتون تنکه‌لرنڭ چیتلرن کبسوب آلوب فالوب بیرما ڭز (وَلَا تَعْثَوْا فِی الْاَرْضِ) هم بوزوفلق ایتما ڭز بـرده (مُفْسِدِینَ) فساد وظلم‌لق اشلا گوچیلر بولغانـڭز حالده (بَقِیَّةُ اللّٰهِ خَیْرٌ لَّكُمْ) خدای‌تعالی حلال‌ایتوب قالدرغان نرسه‌سی یخشیراقدر سزلرگه خیانت برله جیولغان حرام مالدن (اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِینَ) اگر اشانوچیلر بولسا ڭزسز منم سوزمگه (وَمَا اَنَا عَلَیْكُمْ بِحَفِیظٍ) ومن نوگلمن سزنڭ اوزرڭزگه صاقچی واشلرڭزنی کوزاتوب تورغوچی تا کم سزلـرنی گناهدن یا که عذابدن صاقلار ایدم بلکه من نصیحت ایتکوچی رسول وپیغمبرمن پیغمبرلر ایکی تورلی ایدیلر بعضلرینه خدای تعالی کافرلر ایله صوغشورغه بیورغان ایدی وبعضلرینه صوغش قیلو ایـله بیورماغان ایدی حضرت شعیب اوشبو صوڭغیلر جمله سندن ایدی کون بوینچه اوزینڭ قومینه وعظ ونصیحت ایدوب آنلرنی طوغری یولغه اوندار ایـدی کیچ بولغاچ نمازغه کرشوب تون بوینچه نماز اوقور ایدی (قَالُوا) ایتدیلر شعیب قومی (یَا شُعَیْبُ اَصَلٰوتُكَ تَاْمُرُكَ) ای شعیب ایا بیورادرموسڭا سنڭ اوقوغان نمازڭ وعبادتلرڭ (اَنْ نَّتْرُكَ مَا یَعْبُدُ اٰبَاۤؤُنَا) بزنڭ قویمافیمز ایله آتالرمز طابونـا تورغان نرسه‌نی یعنی آتا بابالـرمز طابونغان پوتلرغه طابونونی قویو ایله بزنی تـکلیف قیلورغه سڭانمازلرڭ بیورامو (اَوْ اَنْ نَّفْعَلَ فِیْۤ اَمْوَالِنَا) یاایسه بزنڭ قویمافیمز ایله اشلاماکیمزنی اوز مال‌لرمزده (مَا نَشَاۤؤُ) اوزمز تلا گان نرسه‌نی یعنی اوز مال‌لرمزده اوزمز تلا گانچه تصرف ایتودن وتلا گانیمزچه خیانت قیلودن هم آلداودن بزنی طیارغه سڭا اوقوغان نمازڭ بیورادرموکم سن بزلری اول اشلردن طیاسن هم پوتلرغه طابونماڭز دیوب تکلیف قیلاسن (اِنَّكَ لَاَنْتَ الْحَلِیمُ) درستلـکده سن البته تحمل ایتکوچی ویومشاق کوڭل‌لی‌سن (الرَّشِیدُ) طوغری یولغه کونلـگوچی سن اوز گمانڭده یعنی سن اوزڭنی حلیم من هم طوغری یولده من دیوب بلسن دیدیلر یاکه استهزآء قیلوب ومسخره ایتوب اوشبو سوزنی ایتدیلر (قَالَ) ایتدی شعیب پیغمبر آنلرغه (یَا قَوْمِ اَرَءَیْتُمْ) ای منم قومیم ایاسز کوردڭزمو خبر بیرڭز مڭا (اِنْ كُنْتُ عَلٰی بَیِّنَةٍ مِّنْ رَّبِّی) اگر بولسام‌من برظاهر دلیل‌اوزرینه پروردکارمدن یعنی منم حق پیغمبر ایکانیمه دلیلم وعلامتم بولسه (وَرَزَقَنِی مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا) هم

رزق بیرگان بولسه خدای تعالی مکا کورکام رزقنی اوز قاشندن یعنی مکا پیغمبرلك بیرگان بولسه یاکه حلال مال ودولت روزی قیلمان بولسه یاکه هر ایکی دنیا سعادتن نصیب ایتکان بولسه بس من نچوك آنك فرمانیمه خلافلق قیلایم (وَمَآ اُرِيدُ) هم من تلاماسمن (اَنْ اُخَالِفَكُمْ) سزگه خلافلق قیلونی (اِلٰى مَآ اَنْهٰيكُمْ عَنْهُ) شول نرسه صاری میل ایتوبکم من طیارمن سزلرنی اول نرسه‌دن یعنی من سزنی بر اشدن طیوب شول اشنی اوزم اشلاونی تلاماسمن البته اوّل اوزم طیرلورمن سکره سزنی طیارمن (اِنْ اُرِيدُ) من تلاماسمن (اِلَّا الْاِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ) مکر اشنی توزوك قیلونی واصلاح ایتونی تلارمن کوچم یتکان قدر (وَمَا تَوْفِيقِيٓ اِلَّا بِاللّٰهِ) وتوگلدر منم توفیقم وموفق بولماقم اشلرنی اصلاح قیلوغه وطوغری یولغه ایرشوگه مگر خدای تعالی‌نك هدایتی ویاردمی ایله گنه‌در (عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ) اول خدای تعالی گه گنه توکل قیلدم من واشلرمنی طاپشردم (وَاِلَيْهِ اُنِيبُ) هم آنك صاری من قایتورمن هر اشده (وَيٰقَوْمِ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِي) دخی ای منم قومیم مکا دشمانلق ایتما کنز وقارشمانکز پیدا ایتماسون سزگه (اَنْ يُصِيبَكُمْ) سزلرگه ایرشونی (مِثْلُ مَآ اَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ) نوح پیغمبر قومینه ایرشکان نرسه‌نك اوخشاشی یعنی مکا غلافلق ایتکانکز وقارشقانکز اوچون سزلرگه‌ده نوح قومینه کیلگان شکللی طوفان عذابی کیلماسون (اَوْ قَوْمَ هُودٍ) یا ایسه هود پیغمبر قومینه ایرشکان نرسه‌نك اوخشاشی یعنی عاد قومینه کیلگان صر صر جیلی شکللی سزگه عذاب جیلی کیلماسون (اَوْ قَوْمَ صَالِحٍ) یا ایسه صالح پیغمبر قومینه کیلگان شکللی سزگه رجفه وزلزله عذابی کیلماسون (وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ) هم یراق توگلدر سزدن لوط قومی یعنی آنلرنك هلاك بولولرینه کوب زمانده اونماگان هم اورنلری‌ده سزلرگه یاقندر آنلرنك حالندن عبرت آلکز (وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ) دخی استغفار قیلکز سز ربکزغه وایمان کیلتورب آندن مغفرت استاگز (ثُمَّ تُوبُوٓا اِلَيْهِ) صکره قایتکز سز آنك صاری وآندن باشقه‌غه عبادت ایتماکز (اِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ) درستلکده منم پروردکارم رحمت ایتکوچیدر استغفار قیلغوچیلرغه (وَدُودٌ) دوست نوتقوچیدر توبه ایتکوچیلرنی (قَالُوا) ایتدیلر شعیب پیغمبرنك قومی آنك اوشبو سوزلرینه قارشی (يٰشُعَيْبُ مَا نَفْقَهُ) ای شعیب بز فهم ایتمی‌مز وآکلامیمز (كَثِيرًا مِمَّا تَقُولُ) سن ایته تورغان سوزلردن کوبسنی یعنی سن ایتکان نرسه‌لرگه بزنك عقلیمز ایرشمایدر دیدیلر آنلر شعیب علیه السلامنك سوزلرن آکلاسه‌لرده عناد وقارشیلقلرندن بز آکلامیمز دیدیلر

دخی ایتدیلر (وَانَّا لَنَرٰیكَ فِیْنَا ضَعِیْفًا) ودرستلکده بز کورامز سنی ای شعیب اوز آرامزده ضعیف هم کوچسز کم سن بزکه قارشی تورا آلماس سن (وَلَوْلَا رَهْطُكَ) واکر بولماسه ایدی سنك قومك وقبیلكك (لَرَجَمْنَاكَ) البته بز طاش ایله آطوب هلاك قیلور ایدك سنی یعنی اکر سنك بزنك ایله بردیده بولغان یاقنلرك وقرنداشلرك بولماسه ایدی بز شولارنك حرمتن رعایه ایتماساك ایدی سنی کویدن طاش ایله آطوب اولتورور ایدك باری شول قرنداشلرکنك خاطرلری اوچون کنه سنی اولتورمایمچه تورامز (وَمَا اَنْتَ عَلَیْنَا بِعَزِیْزٍ) وسن بزلرکه عزیز هم حرمتلی توکلسن سنی سلامت توتماقمز بزنك قاشیمزده عزتلی وقدرلی بوغانکدن تمکلدر دیدیلر (قَالَ) ایتدی شعیب پیغمبر آنلرنك اوشبو سوزلرینه قارشی(یٰقَوْمِ اَرَهْطِیْ اَعَزُّ عَلَیْكُمْ) ای منم قومیم ایا منم قبیلم وقرنداشلرم عزتلی راکلر درمو سزلرکه وشویوکلیراك لرمو (مِنَ اللّٰهِ) الله تعالی دن (وَاتَّخَذْتُمُوْهُ وَرَاۤئِكُمْ ظِهْرِیًّا) وتوتدکز سز الله تعالی‌نك فرمانینی آرقاکز آرطینه طاشلانمش ایتوب یعنی منم قرانداشلرمنی رعایه قیلاسز خدای تعالی‌نك فرمانن رعایه ایتمی‌سز آرطکزغه طاشلیسز (اِنَّ رَبِّیْ بِمَا تَعْمَلُوْنَ مُحِیْطٌ) درستلکده منم پروردکارم سز اشلی تورغان نرسه‌نی احاطه اینکوچیدر علمی ایله وبارچه اشلرکزنی بلکوچیدر هیچ برسی آکا باشرن توکلدر شول اشلرکز اوچون جزالرنی بیراچکدر (وَیٰقَوْمِ اعْمَلُوْا عَلٰی مَكَانَتِكُمْ) دخی ای منم قومیم سز عمل قیلکز واشلاکز اوز حالکز اوزرینه یعنی شرك واولچاوده خیانت هم آلداو کبی اشلرکزنی اشلاکز (اِنِّیْ عَامِلٌ) درستلکده من اشلاکوچیمن وقرار اینکوچیمن اوز اشمده (سَوْفَ تَعْلَمُوْنَ) تیزدرکم سز بلورسز (مَنْ یَّاْتِیْهِ عَذَابٌ یُّخْزِیْهِ) شول کمسه‌نیکم کیلور آکا آنی خور قیلا تورغان عذاب (وَمَنْ هُوَ كَاذِبٌ) دخی بلورسز شول کمسه‌نیکم اول یالغان ایتوچیدرسزنك کمانکزده یعنی منم سوزلرم حق وطوغریدرمو یاکه سزلرنکی‌مو یاقنده ظاهر بولور (وَارْتَقِبُوْۤا) هم کوتوب تورکزسز من ایتکان نرسه‌نی (اِنِّیْ مَعَكُمْ رَقِیْبٌ) درستلکده من هم سزنك ایله برکه کوز توتقوچی وکوتوب تورغوچی‌من (وَلَمَّا جَآءَ اَمْرُنَا) وکیلکانی زمانده بزنك فرمانیمز مدین قومینه عذاب ایله (نَجَّیْنَا شُعَیْبًا) قوتقاردقبز شعیب پیغمبرنی (وَالَّذِیْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ) هم ایمان کیلتورکان کمسه‌لرنی آنك ایله برکه‌قوتقاردق (بِرَحْمَةٍ مِّنَّا) اوز رحمتمز وفضلمز ایله (وَاَخَذَتِ الَّذِیْنَ ظَلَمُوا) دخی توتدی کافر بولغان کمسه‌لرنی (الصَّیْحَةُ) صیحه عذابی یعنی اول قوم جبرائیل علیه السلامنك طاوشی

ایله بورا کلزی یارلوب هلاك بولدیلر (فاصبحوا فی دیارهم جاثمین) بس اولردیلر آنلر اوزلرینك یورطلرنده برگه یقولوب اولگوچیلر بولوب (کأن لم یغنوا فیها) گویا کم هرگیز تورمادیلر آنلر اول یورطلرده یعنی دنیاغه هیچده کملما گان شکللی بولدیلر (ألا بعدا لمدین) آگاه بولگزکم هلاکلك ورحمتدن یرافلق مدین قومینه در (کما بعدت ثمود) نتاك کم رحمتدن یراق بولدیلر وهلاك بولدیلر ثمود قومی مدین قومینی هلاك بولوده ثمود قومینه اوخشاتماقی هر ایکیسی صیحه عذابی ایله هلاك بولغانلقلری اوچوندر (ولقد أرسلنا موسی) وتحقیق بز یبارمك موسی پیغمبرنی (بآیاتنا) پیغمبرلکی‌نك حقلغینه علامت بولغان معجزه‌لر ایله (وسلطان مبین) هم آچق وظاهر بولغوچی دلیل ایله (الی فرعون وملائه) فرغونگه هم آنك قومینك الوغلرینه یبارمك (فاتبعوا أمر فرعون) بس ایاردیلر اول قوم فرعون‌نك فرمانینه وموسی علیه السلامغه ایمان کیلتورمادیلر (وما أمر فرعون برشید) وتوگلدر فرعون‌نك اشی صواب هم طوغری آنلر دنیاده فرعونگه ایارولری شکللی آخرنده هم آگا تابع بولورلر وآنك آرطندن کیلورلر (یقدم قومه یوم القیامة) قومینك آلدندن کیلور فرعون قیامت کونده (فأوردهم النار) بس کرگزور آنلرنی تموغ اوطینه (وبئس الورد المورود) ونی یاوز کرلمش اورندر اول اوط (وأتبعوا فی هذه لعنة) دخی لعنت بولدی فرعونگه هم آنك قومینه اوشبو دنیاده آنلرنك آرطلرندن (ویوم القیامة) هم قیامت کونده یعنی هر ایکی دنیاده اوزلرینه لعنت آلدیلر (بئس الرفد المرفود) نی یاوز بیرلمش بولا کدر آنلرغه اول لعنت یعنی دنیا وآخرنده ملعون بولو (ذلك) اوشبو ذکر ایتولگان خبر (من أنباء القری) هلاك بولغان قریه‌لرنك خبرلرندندر (نقصه علیك) بز قصه قیلامز واوقیمز اول خبرنی سگا ای محمد علیه السلام (منها قائم) اول قریه‌لردن بعضی تورغوچیدر حاضرده وباقیدر (وحصید) هم بعضسی یوغالمش وتمام بتکاندر یاکه قائم اثراری وتونلای یوغالماغان حاضرده هم بعض اثراری کورنه تورغان‌لریدر عاد وثمود قومی‌نك شهرلری کبی وحصیدن مراد هیچ بر اثری قالماغان تمام یوغالوب بتکان قریه‌لردر نوح قومینك اورنلری کبی (وما ظلمناهم) وظلم‌لق ایتمادکبز اول قریه‌لرنك اهللرینه آنلرنی هلاك قیلماقیمز ایله (ولکن ظلموا أنفسهم) ولکن ظلم‌لق ایتدیلر آنلر اوز نفسلرینه عذاب کیلوگه سبب بولغان یامانلقلرنی اشلاب (فما أغنت عنهم) بس دفع قیلمادیلر وکیتارمادیلر

آنلردن (الهتهم الّتی یدعون) آنلرنك طابونا تورغان معبودلری وپوتلری (من دون الله) الله تعالی‌دن باشقه (من شیء) هیچ بر نرسه‌نی عذابدن یعنی باشلریه عذاب کیلگان وقتده پوتلری آنلرغه هیچ فائده بیرمادی (لمّا جاء امر ربّك) کیلگانی زمانده پروردکارکنك حکمی وفرمانی آنلرنی عذاب قیلو برله (وما زادوهم) هم آرتدرمادیلر معبودلری وپوتلری آنلرغه (غیر تتبیب) زیان‌دن وهلاکلکدن باشقه نرسه‌نی (وكذلك اخذ ربّك) واوشانداقدر پروردکارکنك توتماقی وعذاب ایلاماکی (اذا اخذ القری) هر قایچان توتسه اول قریه‌لرنك اهللرن عذاب ایله (وهی ظالمة) وحالانکه ظاملق ایتکوچیلر بولسه‌لر اول قریه اهللری (انّ اخذه الیم) درستلکده توتماقی وعذابی رنجتکوچیدر (شدید) قاطیدر (انّ فی ذلك لآیة) درستلکده اوشبو ذکر ایتولگان قصه‌لرده البته عبرت باردر (لمن خاف عذاب الآخرة) آخرت عذابندن قورقغان کمسه‌گه (ذلك) اوشبو آخرت کونی (یوم مجموع له الناس) شول کوندرکم جیولمش بولورلر اول کون اوچون آدمیلر یعنی اولکونده بارچه خلقلر محشر یرنده جیولورلر (وذلك) هم اوشبو قیامت کونی (یوم مشهود) شولکوندرکم حاضر بولورلر اولکونده کوکلر هم یرلر اهلی (وما نؤخره) دخی بز کیچکدرماسمز اول قیامت کونینی (الّا لاجل معدود) مگر بر صاناالمش مدتنك اونماکی اوچون کیچدرورمز یعنی اوزینك بیلگولانگان وقتی یتکاچ قائم بولور (یوم یات) شولکوندهکم کیلور اول قیامت وقایم بولور (لا تکلّم نفس) سوزلاماس اولکونده هیچ بر کمسه (الّا باذنه) مگر خدای تعالی‌نك رخصتی ایله گنه سوزلار (فمنهم شقی) بس بولور اول محشر اهلندن بعضلری یاوز وتموغلقلر (وسعید) هم بولور آنلردن بعضلری ایزگو وسعادت ایاسی کم آنك اورنی جنت بولور (۱) (فاما الّذین شقوا) بس شقاوت ایاسی بولغان یاوز کمنسه‌لر (ففی النّار) بس تموغ اوطنده بولغوچیلردر آنلر (لهم فیها زفیر) بولور آنلرنك اول تموغده قاطی طاوشلری (وشهیق) هم ضعیف وآقرن طاوشلری زفیر وشهیق هر ایکی‌سی ایشاك طاوشینه ایتولور تموغ اهلی عذابنك قاطیلغندن ناله قیلوب ایشاك شکلی آقرورلر دیمکدر (خالدین فیها) منگو قالغوچیلر بولورلر آنلر تموغده (ما دامت السّموات والارض) کوکلر هم یرلر دایم بولغانی مدتده یعنی هیچده چغارلماسلر منگو شول تموغده قالورلر دیماکدر عرب عرفنده اوشبو سوز تأبیددن ومنگولکدن کنایه‌در بس تموغ اهلی‌نك تموغده قالولری کوکلرنك ویرلرنك دوامینه تعلیق ایتولگان توگلدر

۱) شقیق بلخی قدس سره‌دن نقل ایدلمشدرکه سعادت علامتی بشر نرسه‌در کوکلنك یومشاقلغی‌هم خدایدن قورقوب کیب یغلامق هم دنیاغه کوکل قویماو وطول املنی قویوب اولومگه حاضر بولودر اوشانداق شقاوت علامتی‌هم بشدرکوکلنك قاطیلغی‌هم کوزدن یاشر چقماو هم دنیاغه رغبت ایتو وطول امل هم عیاسزلقدر تفسیر حسینی

زیراکه کوکلرنك هم یرنك فانی بولولری نص قطعی ایله ثابتدر اوشانداق کفر اهلینك تموغده منگو قالولری ده کوب آیتلرنك دلالتی ایله ثابتدر آنلرنك تموغده منگو قالولرینه اعتقاد بزگه واجب ولازمدر (الّا ما شاءَ ربُّكَ) مگر شول وقتده کم تلار سنك پروردکارك یعنی خدای تعالی اوزی تلاگان وقتده غنه آنلر اوط عذابیده بولماسلر بلکه زمهریر تموغینه کرگزولوب عذاب ایتولورلر یاکه اوط عذابیبه باشقه ایکنچی بر عذاب ایله معذب بولورلر زیراکه تموغداغی عذاب نچه تورلیدر بر نوعسی گنه اوط عذابیدر بس اوشبو استثنا مطلق عذاب حقنده توگل بلکه اوط عذابی حقنده غنه در مگر خدای تعالی تلاگان وقتده غنه اوط ایله عذاب ایتولماسلر باشقه تورلی عذابلر ایله معذب بولورلر دیماکدر (انّ ربّكَ فعّالٌ لما یریدُ) درستلکده سنك پروردکارك هر بر تلاگان نرسه سن فیلغوچیدر نچوك عذاب قیلوبی تلاسه شولای عذاب قیلور (وَاَمّا الّذینَ سُعِدُوا) واما سعادت اهلی بولغان ایزگو کمسه‌لر (فِی الْجَنَّة) بس جنتده بولغوچیلردر آنلر (خالدینَ فیها) منگو قالغوچیلر بولورلر آنلر جنتده (ما دامت السّموات والارض) کوکلر هم یرلر دایم بولغانلری مدتده یعنی هیچده چغارلماسلر منگو جنتده تورورلر (الّا ما شاءَ ربُّكَ) مگر شول نرسه‌کم تلادی سنك پروردکارك یعنی خدای تعالی اوزی تلاگان وقتده آنلرنك درجه‌لرن آرتدرور اوّلگی اورنلرندن یوقاریراق وآرتوغراق اورنلرغه آنلرنی کوچرور اوشبو استثناء طوغریسنده علماءنك سوزلری کوبدر خدای تعالی مرادینی اوزی بلور دیوب اوزینه طاپشرماق اولیدر (عطاءً غیرَ مجذوذ) عطا قیلماق عطا قیلدی آنلرغه خدای تعالی هیچده کیسولمی وبتمی تورغان عطانی وبولاکنی (فلا تَكُ فی مِرْیَة) بس بولماغل سن ای محمد علیه السلام شکده وگمانده خطاب ظاهرده رسول صلی الله علیه وسلمگه بولسه‌ده حقیقتده امتلرگه درکم بیورور ای مؤمنلر سز شکده بولماگز (ممّا یعبدُ هؤلاء) اوشبو مشرکلر طابونا تورغان نرسه‌دن یعنی آنلرنك پوتلرغه طابونولری ضلالت وآزغونلق ایدکنده هیچ شك توتماگز آنلرنك بو اشلری البته ضلالتدر اوزلرینك هلاك بولولرینه سبب بولور نتاکم اوّلگی قوملرنك شرك وکفرلری اوزلرینه عذاب کیلوب هلاکتلرینه سبب بولدی (ما یعبدونَ) طابونماسلر اول مشرکلر پوتلرغه (الّا کما یعبدُ آباؤهم) مگر آتالری طابونغان شکللی طابونورلر (من قبلُ) آنلردن الگاری یعنی آنا وبابالری یاطل‌لقه بولغان شکللی بو مشرکلر هم باطل‌لقه‌در (وانّا لموفّوهم) هم درستلکده بز تمام

ایتوب بیرگوچیمز آنلرغه (نَصِیبَهُم غَیرَ منقوص) آنلرنك اولوشلرن عذابدن کیموتولمگان حالده یعنی آنلرغه تیوش بولغان عذابنی هیچده کیموتماینچه آنلرغه ایرشدرورمز (وَلَقَدْ آتَینَا مُوسَی الْکِتَابَ) وتحقیق بیردکبز موسی پیغمبرگه تورات کتابن (فَاخْتُلِفَ فیه) بس اختلاف ایتولدی اول کتاب طوغریسنده یعنی موسی علیه‌السلامنك قومی تورات حقنده تورلی تورلی بولدیلر بعضلری آکا اشاندیلر وبعضلری کافر بولدیلر مکه اهلینك قرآن حقنده اختلاف ایتولری شکلی (وَلَوْلَا کَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّك) واگر بولماسه ایدی پروردکارکدن سبقت ایتکان واوّلده اوتکان سوز یعنی خدای تعالی اول قوم حقنده عذابنی کیچکدرو ایله حکم قیلغان بولماسه ایدی (لَقُضِیَ بَینَهُم) البته حکم ایتولور ایدی موسی پیغمبرنك قومی آراسنده یعنی اشانماغان کمسه‌لرگه عذاب ایندرلوب حقلقده بولغانلری باطل‌لقده بولغانلرندن آیرلور ایدی (وَإِنَّهُم لَفِی شَكٍّ منه مُرِیب) ودرستلکده آنلر یعنی سنك قومك‌نك کافرلری البته قوّتلی بولغان شك وشبهه‌دردر اول قرآن طوغریسندن هم آنك‌حق ایکانینه اشانماسلر (وَإِنَّ كُلًّا لَمَّا لَیُوَفِّیَنَّهُم رَبُّك) ودرستلکده آنلرنك هر قایوسی هر قایچان قوبارلسه‌لر البته کامل ایتوب بیرور واوتار آنلرغه سنك پروردکارك (أَعمَالَهُم) اشلاگان عمللرینك جزاسینی (۱) (إِنَّه بِمَا یَعمَلُونَ خَبِیر) درستلکده اول خدای تعالی آنلرنك اشلاگان اشلرن بلگوچی وخبر توتقوچیدرکم آندن یاشورا آلماسلر (فَاستَقِمْ کَمَا أُمِرتَ) بس مستقیم بولغل‌سن ای محمد علیه‌السلام نتاکم بیورلدك‌سن یعنی خدای تعالی‌نی روشچه بیورغان بولسه شول روشچه بولغل وآنك فرمانینه خلافلق ایتما گل.(ومَن تَابَ معَك) هم مستقیم وثابت بولسونلر خدای تعالی‌نك امرنده سنك ایله برگه ایمان کیلتورگان وکفردن قایتقان کمسه‌لر استقامت خدای تعالی بیورغان اشنی اشلامك وطیغانندن طیولماقدردیمشلر (وَلَا تَطغَوا) دخی طغیان ایتما گز وچیکدن اوتما گزسز فرمانغه خلافلق قیلوب (إِنَّه بِمَا تَعمَلُونَ بَصِیر) درستلکده خدای تعالی سز اشلی تورغان نرسه‌نی کورگوچیدر وبلگوچیدر آندن یاشورب اشلی آلماسسز (وَلَا تَرکَنُوا إِلَی الَّذِینَ ظَلَمُوا) دخی میل قیلما گزسز وآوشما گز ظلم‌لق ایتکان کمسه‌لر طرفینه یعنی کافرلرگه ومشرکلرگه مداهنه قیلوب دوستلق هم راضیلقنی اظهار ایتما گز یاکه آنلرنك فرمانلرن توتما گز وآنلرغه ایارما گز یاکه ظالملرگه باردم ایتما گز اوزگز هم ظلمده آنلرغه شریك بولورسز (فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ) بس ایرشور سزلرگه تموغ اوطی اگرده ظالملرگه

وکافرلرگه میل ایتماکز (وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللهِ) ویوقدر سزلرگه الله تعالی دن باشقه (مِنْ أَوْلِيَاءَ) دوستلردن تاکم سزنی عذابدن قوتقارسه اول دوست (ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ) صکره سز یاردم بیرلماس سز یعنی سزگه هیچ بر یاردم ایتکوچی بولماس (وَأَقِمِ الصَّلٰوةَ) دخی تورغوزکزسز وکامل ایتوب اوتاکز نمازنی (طَرَفَيِ النَّهَارِ) کوندزنك ایکی طرفنده (وَزُلَفًا مِنَ اللَّيْلِ) هم کیچهنك برنچه ساعتلرنده کوندزنك ایکی طرفنده اوقولا تورغان نماز ایرته نمازی ایله اویله هم ایکندی نمازلریدر ایرته نمازی توشدن اوّل کون‌نك یوقارغی طرفنده‌در اویله ایکندی توشدن صوك کون‌نك توبانکی طرفنده‌در کیچه‌نك ساعتلرنده اوقولا تورغان نمازلر آخشام ایله یستودر (إِنَّ الْحَسَنَاتِ) درستلکده ایزگو عملللر یعنی بش وقت نماز (يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ) کیناورلر ویوغالتورلر یاوزلقلرنی یعنی بش وقت نمازنی وقتلرنده اوقو گناه صغیره‌لرگه کفارت بولور بعضلر حسناتندن مراد سبحان الله والحمدلله ولا آله الا الله والله اکبر دیوب ایتودر دیمشلر (ذٰلِكَ) اوشبو ذکر ایتولگان نرسه (ذِكْرَى لِلذَّاكِرِينَ) اوگوت وایسکه توشورودر ذکر ایتکوچیلر اوچون (وَاصْبِرْ) دخی صبر قیلغل وچداغل‌سن خدای تعالی‌نك امر ینده امتثال ایدوب طیغانندن طیولوغه (فَإِنَّ اللهَ لَا يُضِيعُ) درستلکده خدای تعالی ضایع ایتماس ویوغالتماس (أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ) ایدگولك ایتکوچیلرنك اجر وثوابلرن (فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ) بس نی اوچون بولمادی سزدن الگاری بولغان زمانه‌لر اهل‌لرندن (أُولُو بَقِيَّةٍ) عقل وفکر ایالری‌کم (يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِي الْأَرْضِ) طیارلر آنلر آدمیلرنی یرده فساد وبوزفلق اشلاردن یعنی اگر اوّلگی امتلر آراسنده آنلرنی بوزوقلقدن طیا تورغار هم امر معروف ونهی منکر قیلا تورغان عقللی کمسه‌لر بولسه‌لر ایدی آنلرغه عذاب کیلماگان بولور ایدی لکن آنلر آراسنده شوندای عقل ایالری بولمادی (إِلَّا قَلِيلًا) مگر آزغنه بولدی (مِمَّنْ أَنْجَيْنَا مِنْهُمْ) بز قوتقارغان کمسه‌دن آنلردن یعنی بوزفلقدن طیوچی کمسه‌لر آزغنه کشیلر ایدی‌کم آنلر عذابدن قوتولدیلر (وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا) هم ایاردیلر ظالم وکافر بولغان کمسه‌لر (مَا أُتْرِفُوا فِيهِ) شول نرسه گه‌کم راحتلك طاپدیلر آنلر اول نرسه‌ده یعنی دنیا لذتلرینه ونفسلری آرزوسینه ایاردیلر ودنیاغه مشغول بولدیلر (وَكَانُوا مُجْرِمِينَ) هم بولدیلر آنلر گناه اشلا گوچیلر (وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرَى) وهلاك قیلور بوامادی سنك پروردکارك قریه‌لرنك اهل‌لرن (بِظُلْمٍ) مشرکلك وکافرلك سببلی (وَأَهْلُهَا مُصْلِحُونَ) وحالانکه اول قریه‌لرنك اهللری

توزك ایتکوچیلردر اوز آرالرنداغی اشلرن یعنی مجرد شرك وکفر سببلی گنه هلاك ایتماس اگر ظلمدن هم فسق وفساددن طیولسه‌لر شول سببلی ایتولمشدرکم دولت وپادشاهلق کفر ایله باقی بولور لکن ظلملق ایله باقی بولماس وتورماس (وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ) واگر تلاسه ایدی سنك ربك (لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً) البته قیلور ایدی آدمیلرنی بر گروه یعنی همه خلقنی بر دینده وبر شریعتده قیلور ایدی تورلی مذهبلرگه آیرلماسلر ایدی لکن خدای تعالی آنی تلامادی شونك اوچون تورلی دینلرده بولدیلر (وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ) وهمیشه اختلاف ایتکوچیلر بولورلر آدمیلر وتورلی مذهبلرگه آیرلورلر یهود ونصارا هم مجوس کبی (إِلَّا مَنْ رَحِمَ رَبُّكَ) مگر پروردکارك رحمت ایتکان کمسه‌گنه طوغری بولده بولور واختلاف ایتماینچه حق دینده ثابت بولورلر اهل اسلام کبی (وَلِذَٰلِكَ خَلَقَهُمْ) هم اوشبونك اوچون یعنی اختلاف قیلو اوچون یاراتدی آنلرنی خدای تعالی یا که اوشبو رحمت قیلو اوچون یاراتدی وبار قیلدی مؤمنلرنی (وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ) دخی تمام بولدی واورنینه کیلدی پروردکارکزنك سوزی یعنی فرشته‌لرگه ایتکان سوزی اول سوز شولدرکم (لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ) البته من طولتورورمن تموغنی (مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ) پریلرنك هم آدمیلرنك عاصی‌لرندن بارچه‌لرندن (وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ) وهر نرسه‌نی قصه قیلورمز واوقورمز سکا ای محمد علیه السلام (مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ) پیغمبرلرنك خبرلرندن (مَا نُثَبِّتُ بِهِ فُؤَادَكَ) شول نرسه‌درکم بز ثابت قیلورمز وبرکتورمز آنك برله سنك کوکلکنی یعنی پیغمبرلرنك خبرلرن بیان قیلونك فائده‌سی شولدرکم شول خبرلرنی ایشتو سببلی سنك کوکلك طنچلانور وقرار قیلور هم یقینك آرتور کفر اهلینك ظلم وجفالرینه چداب رسالتنی ایرشدروده ثابت بولورسن (وَجَاءَكَ) هم کیلدی سکا (فِي هَٰذِهِ الْحَقُّ) اوشبو سوره‌ده حق وطوغری بولغان خبر معالمه کلتورمشدرکم قرآنك همه سوره‌لرنده حق ودرست خبر بولسه‌ده‌اوشبو سوره‌نی خاصلاب ایتماکی تشریف جهتندندر (وَمَوْعِظَةٌ) هم وعظ واوگوت کیلدی (وَذِكْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ) دخی ایسکه توشورو کیلدی مؤمنلرگه (وَقُلْ) وایتکل سن ای محمد علیه السلام (لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ) ایمان کیلتورمی تورغان کمسه‌لرگه (اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ) عمل قیلکزسز اوز حالکزچه (إِنَّا عَامِلُونَ) درستلکده بزلر هم عمل قیلغوچیلرمز اوز عمل‌لرمزنی (وَانْتَظِرُوا) هم کوتوب تورکزسز بزلرگه بلا وقضا کیلماکینی (إِنَّا مُنْتَظِرُونَ) درستلکده بز هم کوتکوچیلر سزلرگه عذاب اینماکینی

(وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ) وخدای تعالی گه مخصوصدر کوکلرنك هم یرنك غیب ویاشرنلرن بلو (وَاِلَيْهِ يُرْجَعُ الْاَمْرُ كُلُّهٗ) هم آنك صاری فایتارلور اشنك بارچه‌سی (فَاعْبُدْهُ) بس عبادت قیلغل‌سن اول خدای تعالی گه (وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ) هم توكل ایتكل آنك اوزرینه (۱) واشلرگنی آگاغنه طاپشرغل (وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ) وتوگلدر سنك پروردگارك غافل هم خبرسز سزنك اشلی تورغان اشلرگزدن بلكه همه اشلرگزنی بلگوچیدر وشوڭه كوره جزا بیرگوچیدر

سورة یوسف علیه السلام مكیة مائة واحدی عشرة آیة

۱۲نچی سوره یوسف علیه السلام سوره‌سی مكه‌ده نازلدر بر یوزده اون بر آیتدر

بسم الله الرحمن الرحیم

(الٓرٰ) الله اعلم بمراده كشف الاسراردە كلتورمشدركم اوشبو حرفلر قرآن‌نك متشابهلرندندر تأویلینی الله تعالی اوزیگنه بلور وبعضلر دیمشلردركم بو حرفلرنك تركیبی الله تعالی‌نك اسماء حسنی‌لرینه اشارتدر مثلا الف احد اسمینه لام لطیف اسمینه وراء رءوف اسمینه یا كه الله تعالی‌نك صفتلرینه مثلا الف انفراد یعنی یالغوزلق صفتینه ولام لطف‌قه هم راء رحمتكه اشارت بولور (تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ الْمُبِيْنِ) اوشبو آیتلر ظاهر وآچق بولغوچی كتابنك آیتلریدر یعنی معجزه‌لقی ظاهر بولغان یا كه فكرلب قاراغان كشیگه معنالری آشكارا بولغان قرآن‌نك آیتلریدر روایت ایدلمشدركم یهود عالملری عرب اولوغ‌لرندن بعضلرینه ایتدیلركم سز محمددن یعقوب پیغمبر اهلینك شامدن مصرغه كوچولرینه سبب نی نرسه بولدی دیوب صوراگز شول سؤالغه نچوك جواب بیرور بس حق تعالی اوشبو سوره‌نی ایندردی (اِنَّآ اَنْزَلْنٰهُ) درستلكده بز ایندردك اول كتابنی یعنی اوشبو سوره‌نی (قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا) عرب تلنده بولغوچی قرآن ایتوب یعنی عرب تلنده ایندردك (لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ) تاكم شاید سز فهم قیلورسز وآگلارسز آنك معنالرن اوز تلگزده بولغاچ (نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ) بز اوقیمز وبیان قیلامز سگا ای محمد علیه السلام (اَحْسَنَ الْقَصَصِ) قصه‌لرنك یخشیراقینی (۱) (بِمَآ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ) بزنك وحی قیلماقیمز ایله سنك صاری (هٰذَا الْقُرْاٰنَ) اوشبو قرآن نی یعنی اوشبو سوره‌نی ایندروب بز سگا ایك یخشیراق بولغان قصه‌نی بیان قیلامز (وَاِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهٖ) ودرستلكده سن بولدك اوشبو سوره كیلما كندن الگاری (لَمِنَ الْغٰفِلِيْنَ) خبر سزلردن یعنی بوسوره كیلودن

۱) عبادتنی توكلدن آلده ذكر ایتماكی شوگا اشارتدركم عبادتدن باشقه فوری توكل فائده بیرماس بلكه عبادت شرطدر اوّل خدای تعالی بیورغانچه عبادت قیلوب صكره توكل ایلامك تیوشدر

۱) معالمده كلتورمشدركم اوشبو قصه‌نك قصه‌لرنك كورگامراكی بولمافی شول جهتدندركم بو قصه عجایب وغرایبنی هم حكملرنی وعبرتلرنی مشتملدر تفسیر عین المعانیده مذكوردركم اوشبو قصه قصه‌لرنك كورگامراكیدر زیراكه بو قصه‌نك صاحبی یعنی یوسف‌علیه السلام هم آدمیلرنك كورگامراكیدر روایت ایدلمشدركم صحابه‌لردن بعضلری اولحضرت صلی الله علیه وسلمگه ایتدیلر لوقصصت علینا یعنی بزلرگه بر قصه‌سو یلاساك ایدی دیدیلر بس حق تعالی‌دن اوشبو آیت كیلدیكم بزسگا قصه‌لرنك كورگامراكن بیان قیلامز تیسیر

الگاری سن اوشبو قصه‌نی ویوسف پیغمبرنك احوالینی بلماس ایدك آندن غافل ایدك (اذ قالَ یُوسُفُ لاَبیه) یاد ایتکل شول وقتنی کم ایتدی یوسف اوزینك آتا ی یعقوب پیغمبرگه یوسف علیه السلام اون ایکی یاشنده وقتده بر کیچه آتاسی نك یاننده یوقلاغان ایدی ناگاه اویقوسندن فورقوب وقالتراب اویغاندی یعقوب علیه السلام نی ترسه واقع بولدی دیوب صوراغاچ حضرت یوسف ایتدی (یا اَبَت انّی رَاَیتُ) ای منم آتام درستلکده من توشمده کوردم (احد عشر کوکباً) اون بر بولدزنی (والشّمس) هم قویاشنی کوردم (والقمر) دخی آینی (رایتهم لی ساجدین) کوردم من آنلرنی اوزمگه سجده ایتکوچیلر یعنی توشمده قویاش هم آی هم اون بر یولدزنك اوزمنی تعظیم ایتوب مکا سجده قیلغانلرن کوردم دیدی یعقوب علیه السلام حضرت یوسفدن بو سوزنی ایشتکاچ بلدیکم بو توشنك تعبیری بوینچه یوسفنك مرتبه‌سی بیك اولوغ بولوب اون بر آغاسی هم یعقوب اوزی هم آنك خاتونی کم یوسفنك آناسی ایله بر توغمه قرنداشیدر همه‌لری حضرت یوسفنی تعظیم وتکریم قیلاچقلردر اون بر یولدز اون بر قرنداشینه هم قویاش ایله آی یعقوبنك اوزی ایله خاتونینه اشارتدر بس یعقوب علیه السلام فکر قیلدی کم اگر یوسفنك آغالری آنك اوشبو توشنی کورگانن ایشتوب تعبیرینی آکلاسه‌لر آکا دشمان بولوب یاوزلق قصد ایته‌چکلردر آنك اولوغ مرتبه‌لرگه ایرشماکینه حسد قیلاچقلردر اوشبو فکری بوینچه حضرت یعقوب یوسفقه کورگان توشینی آغالرینه سویلاماسکه قوشدی (قالَ) ایتدی یعقوب پیغمبر (یا بُنَیَّ لا تقصص رُؤیاكَ) ای منم کچکنه اوغلم سن قصه قیلماغل وسویلاماگل کورگان توشکنی (علی اخوتك) اوزکنك قرنداشلرکا وآغالرکا (فیکیدوا لك کیداً) بس حیله ومکر قیلورلر آنلر سنك حقکده وسکا یاوزلقنی قصد ایتارلر شیطان وسوسه‌سی ایله (انّ الشّیطانَ للانسان عدوٌّ مبین) درستلکده شیطان آدمیگه آشکارا دشماندرکم همیشه ضرر وزیان ایرشدرماکنی قصد ایتار (وکذلك) واوشانداق یعنی نتاك کم خدای تعالی سکا اوشبو اولوغ مرتبه‌گه ایرشوکا علامت بولغان توشنی کورساندی شونك کبی (یجتبیك ربك) اختیار قیلور وصایلار سنی پروردکارك پادشاهلغه یعنی سنی اولوغ پادشاه وحاکم قیلور (ویعلمك من تاویل الاحادیث) هم اوگراتور وبلدرور سکا توشلرنك تعبیرندن یا که خدای تعالی‌دن کیلگان کتاب لرنك مشکل لرن سکا بلدرور (ویتم نعمته علیك) دخی تمام قیلور خدای تعالی اوزینك نعمتن سنك اوزکا یعنی سنی پیغمبر قیلور (وعلی ال یعقوب) هم یعقوب بالاری اوزرینه نعمتینی تمام قیلور یعنی پیغمبرلرنی آنك

نسلندن کیلتورور (کَمَا اَتَمَّهَا عَلَى اَبَوَيْكَ) نتاكم تمام قیلغان ایدی خدای تعالی اوزینك نعمتن سنك ایکی آتاك اوزرینه (مِنْ قَبْلُ) اوشبو وقتدن الگاری (ابراهیمَ وَاِسْحَاقَ) ابراهیم هم اسحاق پیغمبرلر اوزرینه یعنی ابراهیم پیغمبرگه رسول‌لك وخلیل‌لك نعمتلرن بیردی هم نمرود اوطندن قوتقاردی واسحاق علیه السلامنك نسلندن بنی اسرائیل پیغمبرلرن کیلتوردی ایکی آتاك اوزرینه دیماکدن مراد باالرك اوزرینه دیماکدر ابراهیم واسحاق علیهما السلام یوسفنك باباالریدر (اِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ) درستلکده سنك پروردکارك بلگوچیدر کمنك نعمتکه مستحق ایکانن (حَكِيمٌ) اشنده حکمت اباسیدر (لَقَدْ كَانَ فِى يُوسُفَ) تحقیق باردر یوسف پیغمبر قصه‌سنده (وَاِخْوَتِه) هم آنك قرنداشلرینك حکایتلرنده (اٰيَاتٌ لِلسَّآئِلِينَ) (۱) خدای تعالی‌نك قدرتینه علامتلر صوراغوچیلر اوچون روایت ایدلمشدر کم یوسف علیه السلام‌نك اون بر قرنداشی بار ایدی آنلردن برسی بنیامین حضرت یوسف ایله بر آنادن ایدی باشقه‌لرینك آنالری باشقه ایدی آلتی‌سی حضرت یوسفنك خاله‌سندن یعنی آناسی ایله بر توغمه فز قرنداشندن توغانلر ایدی ودورتسی حضرت یعقوبنك بر کنیز کدن توغانلر ایدی یعقوب علیه السلام حضرت یوسفقه توشی‌نك تعبیرن بیان قیلوب هم کیل‌چکده اولوغ مرتبه‌لرگه ایرشه‌چاکن بلدروب مذکور توشنی قرنداشلرندن یاشورورگه قوشقان وقتده یوسف قرنداشلر بنك خاتونلرندن بعضلری آنلرك سوزلرن طکلاب تورغانلر ایدی آخشام بولوب یوسفنك آغالری ایوگه قایتتاچ خاتونلری آنلرغه حضرت یعقوب ایله یوسفنك سویلاشکان سوزلرن بیان قیلدیلر یوسفنك آغالری اوشبو خبرنی ایشتوب یوسفدن کونلاشدیلر کوکل‌لرندن یوسفقه کینه توتوب آنی هلاك ایتو اوچون تدبیر ازلی باشلادیلر (اِذْ قَالُوا) یاد ایتکل شولوقتکم ایتدیلر یوسفنك قرنداشلری بر برسینه (لَيُوسُفُ وَاَخُوهُ) البته یوسف هم آنك بر آنادان بولغان قرنداشی بنیامن (اَحَبُّ اِلٰى اَبِينَا مِنَّا) سویوکلیراکدر آتامزغه بزلردن یعنی آتامز یوسف ایله بنیامین‌نی بزدن آرتوغراق سویه‌در (وَنَحْنُ عُصْبَةٌ) وحالانکه بزلر بر جماعتمز یعنی بزلر فوتلی وکوچلی قولیمزدن اش کیل‌تورغان بر جماعتمز یوسف هم بنیامین یاش بالالردر عاجز وکوچسزلردر بس آتامز بزنی آرتوغراق سویارگه تیوش ایدی (اِنَّ اَبَانَا لَفِى ضَلَالٍ مُبِينٍ) درستلکده بزنك آتامز آشکارا ضلالتده ویاکلشلقده‌در اوشبو اشی خطادر دیدیلر تیسیرده کلتورمشدرکم ابلیس آنلرنك بو سوزلرن ایشتوب آدمی صورتنده آنلرغه کورنوب ایتدی (اُقْتُلُوا يُوسُفَ) اولتورکز سز یوسفنی (اَوِ اطْرَحُوهُ اَرْضًا) یا ایسه طاشلاکز سز آنی

۱) حق سبحانه وتعالی بیوردی اوشبو یوسف پیغمبر قصه‌سنده قریش قومی اوچون علامتلر وعبرتلر باردر شویله کم یوسفنك قرنداشلری یوسفقه حسد ایتدیلر ویمانلقنی قصد ایتدیلر آخرده الله تعالی آنلرنی یوسفقه محتاج قیلدی اوشانداق یهودیلر هم حسد قیلو سببلی خراب بولدیلر اوشبو قریش مشرکلری هم اوزقرنداشلرن مکه‌دن چغاردیلر وآکا حسد ایتدیلر بس آنلرنك هم عاقبتلری شول بولاچقدر
تفسیر جمالی

عمارتدن یراق بولغان بوش برگه یا که یرتقوچی حیوانلر بولغان برگه یعنی آنی یوق قیلمگز یا ایسه اوشبو سوزنی یوسفنك آغالری آراسندن شمعون اسملی‌سی یا که دان اسملی‌سی باشقه‌لرینه ایتدی سز آنی اولتورمگز یاکه چیت یرگه ایلتوب طاشلامگز (یَخْلُ لَکُمْ وَجْهُ اَبِیکُمْ) تاکم خالی قالور وبوشار سزنك اوچون آتا مگزنك یوزی یعنی یوسف بولماغاچ آتا مگز سزنی گنه سویار واوزمگزگه گنه قالور (وَتَکُونُوا مِنْ بَعْدِهِ) هم سز بولورسز آندن صوك (قَوْمًا صَالِحِینَ) ایدگو بولغوچی گروه یعنی اشبو اشنی اشلاگانمگزدن صوك توبه قیلوب یخشیلردن بولورسز (قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ) ایتدی بر ایتکوچی آنلردن یعنی یوسفنك قرنداشلری آراسنده شفقتلیرا کلری بولغان یهودا یاکه روبیل ایتدی (لَا تَقْتُلُوا یُوسُفَ) سز اولتورماگز یوسفنی کم ناحق اورنده کشی اواتورر بیك اولوغ گناهدر (وَاَلْقُوهُ فِی غَیَابَةِ الْجُبِّ) هم طاشلامگز وصالمگز سز آنی قیونك توبینه (یَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّیَّارَةِ) تاکم آلسون آنی اول قیودن یولدن اوتکوچی یولاوچیلرنك بعضسی هم آنی آلوب یراق یرلرگه ایلتسونلر سزنك مقصودمگز یوسفنی آتامز یانندن یبارماك بولسه اوشبو روشچه قیلمگز (اِنْ کُنْتُمْ فَاعِلِینَ) اگر اشلاگوچلیر بولسا مگز سز اشنی منم مصلیحتم بوینچه بس یوسفنك قرنداشلرینه اوشبو سوز معقول بولوب همه‌لری شول اشکه یعنی یوسفنی قیوغه صالورغه اتفاق ایتدیلر هم جیولشوب آتالری حضورینه کیلوب ایتدیلر کم حاضرده یاز فصلی صحرالر باشارگان هم گللر چچك آطقان تماشا قیلو اوچون بیك کوڭللی وقتدر کچکنه قرنداشیمز یوسفنی بزنك ایل برگه صحرا گه یبارساك اویناب کولوب راحتلانوب کونلی اوتکارور ایدی اوشبو وقت غنیمتدر دیدیلر یعقوب علیه السلام من یوسفنك جمالینی کورماینچه طاقت ایته آلماسمن دیوب آنلرنی فایتاردی والتماسلرن قبول ایتمادی یوسفنك قرنداشلری آتالرینه سوزلری اوتما گاچ حضرت یوسفنك یانینه کیلوب صحرالرنی وچچکلرنی ماقتاب آتی قزقدردیلر آتامزدن رخصت الغل سنی هم اوزمز ایل برگه قرغه آلوب بارایق دیدیلر بس حضرت یوسف قرنداشلری ایل یعقوب علیه‌السلام حضورینه کیلوب التماس قیلدی وتماشا اوچون قرغه بارورغه اجازت استادی حضرت یعقوب آنك سوزینی فایتارا آلماینچه آپدرلب فکرگه قالدی وبر آز اویلاب طوردی (قَالُوا) ایتدیلر یوسفنك قرنداشلری حضرت یعقوبقه (یَا اَبَانَا مَالَكَ لَا تَاْمَنَّا عَلَی یُوسُفَ) ای بزنك آتامز نی نرسه بولدی سگا کم سن ایمین توتماس سن بزنی یوسف اوزرینه وآنك طوغرسنده

بزگه اشانماس‌سن بزنك ایله یوسفنی برگه یبارورگه قورقوب فکرگه قالدك بو اشك عجبدر (وَانَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ) وحالانکه بزلر یخشی‌لق استا گوچیلرمز یوسفقه وآنك حقنده هیچده یامانلقنی قصد ایتماسمز وآکا زیان ابرشدرماسمز (اَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا) یبارگل سن یوسفنی بزنك ایله برگه صحرا طرفینه ایرته‌گه (یَرْتَعْ وَیَلْعَبْ) ناکم راحتلك ایله یمشلر آشاسون هم اویناسون اول یوسف صحراده (وَانَّا لَهُ لَحَافِظُونَ) هم درستلکده بزلر صاقلاغوچیلرمز آنی آکا زیان ابرشودن هم یرتقوچی جانوارلردن (قَالَ) ایتدی یعقوب پیغمبر اوغللرینك اوشبو سوزلرینه قارشی (اِنِّی لَیَحْزُنُنِی) درستلکده من البته فایغولی قیلادر منی (اَنْ تَذْهَبُوا بِهِ) سزنك آلوب کیتماکزز یوسفنی اوزکزز ایله صحراغه زیراکه من آنك جمالینی کورماینچه طاقت ایته‌آلماسمن آندن آیرلو مکا بیك چیتن وآغردر (وَاَخَافُ) دخی من قورقامن (اَنْ یَأْکُلَهُ الذِّئْبُ) اول یوسفنی بوری آشامافندن زیراکه سز بارا طورغان صحراده بوریلر کوبدر شول بوریلر آکا قصد قیلورلر (وَاَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ) وسزلر آندن غافللر بولورسز یعنی سز اوز اشلرکزز ایله مشغول بولوب آنی قاراماس‌سز شولوقتده آنی بوریلر کیلوب‌آشاماسونلر دیوب قورقامن دیدی (قَالُوا) ایتدیلر یوسفنك‌آغالری آنالرینك بو سوزینه قارشی (لَئِنْ اَکَلَهُ الذِّئْبُ) خدای برله آنط ایتمه‌مزکم اگر آنی بوری آشاسه (وَنَحْنُ عُصْبَةٌ) وحالانکه بز قوتلی وکوچلی برگروهمز کم هر فایسیمز بر آرسلانغه قارشی تورورلقمز بس بزلر سلامت طورغنده یوسفنی نچوك بوری آشاسون (اِنَّا اِذًا لَخَاسِرُونَ) درستلکده بز شولوقتده یعنی اوزمز شونده بولا طوروب قرنداشیمزنی بوریگه آشاتساق البته زیان ایتکوچیلردن بولورمز دیدیلر یعقوب علیه السلام اوغللرینك قات قات اوتنولرینه هم یوسفنك صحراغه بارورغه بیك میل ایتماکینه قارشی طورا آلماینچه ابرکسز بولوب یوسفدن آیرلوغه کوکلینی اولطورتدی وخدای تعالینك قضاسینه راضی بولدی یوسفنی آغالری ایله برگه صحراغه یبارما کچی بولدی هم بیوردی حضرت یوسفنی یوندروب ساچلرن طاراب یخشی کیوملر کیورتدیلر ابراهیم علیه السلامنی نمرود اوطقه آتقان وقتده حضرت جبرائیل جنتدن بر کوماك کیلتوروب آکا کیورتکان ایدی شول کولماك حضرت ابراهیمدن یعقوب پیغمبرگه میراث قالعان ایدی یوسفقه شول کولماکنی کیورتدی هم موبنینه تعویذ یعنی بوتی باغلادی بس حضرت یوسف آغالری ایله کنعاندن چغوب صحرا طرفینه یونالدیلر یعقوب علیه السلام آنلرنی شهر قاپقاسی

توبنده بولغان شجرة الوداع دیکان آغاچقه قدر اوزانا کیلدی شول یرده یوسفنی قوچافلاب یغلاب آنك ایله وداعلاشدی حضرت یوسفنك هم کوزلرینه یاش کیلدی یعقوب علیه السلام ایتدی ای یوسف سنك اوشبو کیتما کنکده منم بورنیمه فراق وآیرلو ایسی کیلدر کوکلیم بیك اولوغ قایغو وحسرت بولاچاغن سیزادر هر یرده بولساکده منی اونوطماغل من سنی اونوطمام دیدی هم یوسفنی یخشی صاقلاکز دیوب اوغللرینه قات قات نصیحت قیلوب آنلرنی اوزاتدی قارالری کوزندن یوغالغانغه‌چه آرطلرندن قاراب قالدی یوسفنك آغالری یوسفنی کوتاروب صحرا طرفینه یونالدیلر (فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهِ) بس ایلتکانلری زمانده یعقوبنك اوغللری یوسفنی صحراغه اوزلرینك کوکللرنده بولغان اشلرن اشلادیلر هم آنالرینك نصیحتن بر یافغه طاشلاب یوسفنی یرگه توشوردیلر یالان آیاق جایاو بارورغه فوشدیلر اوزلری حضرت یوسفنی شلته‌لی باشلادیلر ای یالغان توش کوروچی سکا توشکده سجده قیلغان یولدزلر قایده بو کون سنی بزلردن قوتقارسونلر دیدیلر حضرت یوسف یغلاب ای منم آغالرم سزگه نی‌نرسه بولدی بو قدر طاش کوکللی بولدکز کنعانده قالغان قارت آتامزنك حالینی برآز اویلاکز من ضعیف صبی بالاغه مرحمت قیلکز دیوب برام برام هر قایوسینه قاراب یالوارور ایدی آنلرنك هیچده کوکللری یوموشاماس ایدی عاقبت کوب سویلاماکل دیوب حضرت یوسفنك یوزینه قاطی صوغوب برگه یقدیلر ظلم واذالری حددن آشقاچ یهودانك مرحمتی کیلوب یوسفنی اوز حمایه سینه آلدی سزلر یوسفنی اولتورماسکه عهد ایتکان ایدکز توکلمو دیوب آنلرنك همه‌لرینه قارشی توردی شوندن صوك یوسفنی اولتورماك فکرندن قایتدیلر (وَاَجْمَعُوا اَنْ یَجْعَلُوهُ) هم اتفاق قیلدیلر آنلر یوسفنی صالماقغه (فی غَیَابَةِ الْجُبِّ) قیونك توبینه اول قیو کنعاندن اوچ فرسخ مقداری یرده ایدی آغزی طار وتوبی کیك ایدی تیرانلکی یتمش آرشن ایدی یوسفنك آغالری حضرت یوسفنی شول قیونك آغزینه کیلتوروب قوللرن باغلاب هم بیلندن براوزون آرقان ایله باغلاب قیوغه صالدیلر قیونك یارطی‌سنه یتکاچ آرقاننی کیسدیلر حق سبحانه وتعالی‌دن جبرائیل علیه السلامغه فرمان بولدی فی الحال سدرة المنتهی‌دن اوچوب یوسفدن الکاری قیونك توبینه ایرشوب حضرت یوسفنی اوز قاناطینه آلدی هم بیك یوموشاقلق ایله قیونك توبندا کی طاشقه کیلتوروب اولطورتدی وآلدینه جنتدن کیلتورلکان طعام هم شراب قویوب حضرت یوسفنی قدروحرمت قیلوب کوکلن جواتدی (وَاَوْحَیْنَا اِلَیْهِ) هم وحی ایتدکبز یوسفقه جبرائیل واسطه‌سی ایله یاکه آنك کوکلینه الهام ایتدك شویله دیوبکم قایعورماغل‌سن ای یوسف اوشبو بلاکه کرفتار بولماقکغه

زیراکه تیزلکده بز سنی قیو توبندن چغاروب اولوغ مرتبه‌لرگه ایرشدرور مزهم فرنداشلرکنی سکا محتاج ایدوب سنك حضورکا کیلتورورمز شولوقتده (لَتُنَبِّئَنَّهُم بِأَمْرِهِمْ هٰذَا) البته سن خبر بیرورسن آنلرغه وآگاه‌لاندرورسن آنلرنی اوشبو اشلری ایله هم سکا فیلغان یاوزلقلرن‌اوزلرینه ایتورسن(وَهُمْ لَا یَشْعُرُونَ) وحالانکه آنلر بلماسلر اولوقتده سنك یوسف ایکانکنی وسنی طانوماسلر بیك اولوغ مرتبه ایاسی بولمافك سببلی حضرت یوسفنك آغالری آنی قیوغه صالغاچ اوزلری قوی کتولری یانینه باروب بر قوی بر انینی بوغازلاب یوسفنك کوملماکن شونك‌قانینه بویادیلر (وَجَاءُوا أَبَاهُمْ) هم کیلدیلر آنلر آتالری حضورینه (عِشَاءً یَبْکُونَ) کیچ برله اوزلری یغلاغـان حال‌لرنده یالغاندن حضرت یعقوب اوغللرینـك یغلاغان طاوشلرن ایشتوب بیك قاوشاب ایوندن یوکورب چقدی ای منم اوغللرم سزگه نی بولدی یوسفم فایده‌در من آنی کورمایمن دیدی (قَالُوا)ایتدیلر یوسفنك آغالری (یَا أَبَانَا إِنَّا ذَهَبْنَا) ای بزنك آتامز درستلکده بز باردق صحراغه(نَسْتَبِقُ)اوزوشور ایدکبز یعنی بر برمزدن اوزشوب یوکرشوب اوینار ایدك (وَتَرَکْنَا یُوسُفَ) هم قالدردقبز یوسفنی (عِنْدَ مَتَاعِنَا)نرسه‌لرمز یاننده‌یالغوز (فَأَکَلَهُ الذِّئْبُ) بس آشادی آنی بوری (وَمَا أَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا) وسن اشانوچی توگلسن بزلرگه یعنی ایمدی‌سن بزنك سوزمزگه اشانماس‌سن (وَلَوْ کُنَّا صَادِقِینَ) اگرچه بز طوغری ایتکوچیلر بولساق یعنی بزلر هر طوغریده راست سویلاوچیلر بولسافده بو اش طوغریسنده سن بزدن شبهه‌لنگانگه کوره بزنك سوزمزگه اشانماس‌سن ایمدی بز سکاسوزمزنك طوغریلقینه دلیل کیلتورامز دیدیلر (وَجَاءُوا عَلَی قَمِیصِهِ بِدَمٍ کَذِبٍ)هم کیلتوردیلر آنلر یوسفنك کولماکی اوزرینه یالغان فاننی یعنی یوسفنك اوزلری‌فانغه بویاغان کولماکینی یعقوب علیه‌السلامنك آلدینه کیلتوردیلر حضرت یعقوب‌اول کولماکنی کورگاچده یوسفنك هلاك بولو احتمالی کوکلینه کیلوب بیك قاوشاسه‌ده کولماکنك هیچ بربری برطولماغان بوتون ایـکانن کورگاچ نی عجب بوری ایـکان یوسفنی آشاغان کولماکینی بوتون قالدرغان دیدی (قَالَ) ایتدی یعقوب پیغمبر اوغللرینه (بَلْ سَوَّلَتْ لَکُمْ أَنْفُسُکُمْ أَمْرًا) اش‌سز ایشکانچه توگلدر بلکه زینتملی وکورکام ایتوب کورساتکاندر نفسلرکز سزگه بر اشنی یعنی بو سوزکز یالغاندر یوسفنی بوری آشاماغان بلکه سز اوزکز نفسلرکزگه ایاروب آنك‌حقنده بر مکر قیلغانسز (فَصَبْرٌ جَمِیلٌ) بس کورکام صبردر منم‌اشم یعنی ایمدی منم اشم باری اوشبو قضاغه

راضی بولوب یوسفدن آیرلوغه صبر ایتوب تورودر خدای تعالی‌دن باشقه‌غه شکایت ایتمام (وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰی مَا تَصِفُونَ) وخدای تعالی یاردم استالنمشدر سز صفتلی تورغان نرسه اوزرینه یعنی بو اش طوغریسنده‌فقط خدایدان‌غنه‌یاردم استارمن آکاغنه التجا قیلورمن دیدی روایت ایدلمشدرکم حضرت یوسف قیوده اوچکون توردی دورتنچی کون ایرته برله‌فورتلماق بشارتی آکا ایرشدی (وَجَاءَتْ سَيَّارَةٌ) وکیلدی بر اوتکوچی کاروان اول قیونك یانینه آنلر مدین‌دن‌مصرغه سودااوچون بارغوچی بر جماعت ایدیلر (فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ) بس یبـاردیلر اول کاروان اهلی اوزلرینك صو طاشوچیلرن قیودن صو آلورغه اول کاروان‌نـك صو طاشوچیسی مالك بن دغر خزاعی ایدی مدین اهلندن ایدی (فَأَدْلَىٰ دَلْوَهُ) بس‌قیوغه توشوردی اول صو آلماق اوچون اوزینك چیـلا گینی شول وقتده حضرت یوسفقه چیلا کـکه اولطورغل ای یوسف دیوب هاتفدن ندا ایرشدی بس حضرت یوسف اول چیلا کـکه یابوشدی مالك چیلا کنی چغارماقچی بولوب طارتا باشلادی چیلاك بیك‌آغر بولغانغه عجبلانوب قیو توبینه قاراغان ایدی چیلا کده حضرت یوسفنك طولغان آی شکللی جمالن کوردی (قَالَ) ایتدی مالك قیوده حضرت یوسفنی کورگاچ (يَا بُشْرَىٰ) ای سویونچ یعنی نی شادلقدر قیودن کشی طابولدی یا که بشری اسملی یولداشی بـار ایدی مالك چیلا کنی اوزیگنه چغارا آلماغاچ یاردم استاب شول یولداشینی چاقوردی وایتدی ای بشری (هٰذَا غُلَامٌ) اوشبو بریـکتدرکم چیلا کمك آغرلقی شوندن‌در بس یولداشی ایله ایکیسی برگه طارتوب حضرت یوسفنی قیودن چغاردیلر (وَأَسَرُّوهُ بِضَاعَةً) هم یاشرن توتدیلر آنی کاروان اهلندن صاتو اوچون برسرمایه ایتوب یعنی حضرت یوسفنی اوزمز قل ایتوب صاتوب فائده‌لانورمز دیوب کاروان اهلینه آنك قیودن طابولغانلقن بلدرمادیلر اوشبو قیونك ایالـری بزگه مصرغه آلوب بـاروب صاتو اوچون بوقلنی امانت ایتوب طاپشردیلردیدیلر بعضیلر واسروه‌دگی ضمیر یوسفنك قرنداشلرینه راجعدردیورلر یعنی یوسفنك آغالری آنك حالینی کاروان اهلندن یاشوردیلر اوز قرنداشلری ایکانن بلدرمادیلـر بو بزنك فلیمزدر بزدن قاچوب کیتـکان ایدی سزلر یوقلنی صاتوب آلـکزدیدیلر (وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ) وخدای تعالی بلگوچیدر آنلرنك اشلای تورغان اشلرن روایت ایدلمشدرکم یوسفنك آغالری حضرت یوسفنی کاروان اهلی قولنه کورگاچ عرب تلی ایله آکا بزسنك حقکده هر نرسه ایتساك سن ثیك تورغل خلافینی‌ایتما گل

یوسفه بزسنی اولتورورمز دیدیلر حضرت یوسف فووقوندن تیك توردی آنلر مالك‌که ایتدیلر اوشبو بزنك قاچاق هم سوز طکلامی تورغان یالقاو قلیمز در بز آنی صاتماچیمز سن صاتوب آلغل اوزك ایله برگه براق شهرلرگه آلوب کیتکل تا کم آنك خبری بزگه ایشتولماسون دیدیلر مالك ایتدی من قولیمداغی آلتونلرمفه صاتو ایتماك اوچون مال صاتوب آلغان ایدم حاضرده قولیمده بر آزغنه ناچار واوچسوزلی تنکه‌لرگنه قالغان آنلر ایتدیلر بزسندن اوشبو قلیمز اوچون کوب آچه صورامامز نی قدر بیرسا کده راضیمز آلغل دیوب یوسفنی مالك‌نك قولینه طاپشردیلر (وشروه بثمن بخس) هم صاتدیلر آنلر یوسفنی آزغنه بها برابرینه (دراهم معدودة) صانالمش برنچه کموش تنکه‌لرگه اول قومنك عادتلری شول ایدیکم قرق درهمدن کیمنی صانارلر ایدی قرق درهمدن آرتق بولسه کموش تنکه‌لرنی اولچاوگه صالوب اولچاب بیرورلر ایدی مالك اوزینك کموش تنکه‌لرن صانادی جمعسی اون یدی دانه ایدی شول اون یدی درهمنی بیروب حضرت یوسفنی صاتوب آلدی (وکانوا فیه من الزاهدین) هم بولدیلر یوسفنك قرنداشلری یوسف طوغر یسنده رغبت سزلردن یعنی آکا قزقمادیلر واوز یانلرنده توتونی تلامادیلر یا که کاروان اهلی آکا رغبت ایتمادیلر صاتوب آلسه‌لرده قزقماینچه وتلامایتچه گنه آلدیلر زیرا که آغالری آنی قاچاق هم یالقاودیوب خورلاغانلر ایدی بس مالك حضرت یوسفنی مصرغه آلوب باردی اول زمانده مصرنك پادشاهی ریان بن ولید ایدی بارچه اشلرنك اختیارن اولوغ وزیرینه طاپشرغان ایدی اول وزیرنی عزیز مصر دیورلر ایدی مالك حضرت یوسفنی مصرنك قللر بازارینه صاتارغه کیلتورگاچ عزیزنك خدمتچیلری آنی کورب کورکاملکینه وجمالینه حیران قالدیلر هم عزیزگه باروب آنی بیك تعریف قیلدیلر ایکنچی کون عزیز بازارغه چغوب حضرت یوسفنی صاتوب آلماقچی بولدی یوسفنك شهرتی بوتون مصرغه جایلوب حسابسز کوب کشیلر آنی آلماقچی بولوب کیلکانلر ایدی عزیز همه‌لرندن آرتوغراق بها بیروب بیك کوب مال برابرینه حضرت یوسفنی صاتوب آلوب ایونه کیلتوردی عزیزنك بر صاحب جمال خاتونی بار ایدی زلیخا اسملی ایدی (وقال الذی اشتریه) وایتدی یوسفنی صاتوب آلغان کمسه (من مصر) مصر شهری اهلندن یعنی عزیز مصر ایتدی (لامرأته) اوزینك خاتونی زلیخاغه (اکرمی مثویه) حرمتلاگل سن اوشبو قلنك اورنن یعنی اوشبو قلنی قدرلب وحرمتلاب توتقل (عسی ان ینفعنا) شایدکم اول

فائده ایر شدرور بز که هم عقل وتدبیری ایله اشلر مزنك مصلحتن حاصل ور (أو نتخذه ولدا) یا ایسه شایدکم بز نوتارمز آنی بالا ایتوب عزیزنك هیچده بالاسی یوق ایدی شول سببلی حضرت یوسفنی بلکه اوزمز کنه بالا ایتوب تونارمز دیدی (وكذلك) واوشانداق یعنی نتاك کم عزیزنك کوکلینه یوسفنك محبتن صالدق شونك شکلی (مكنا ليوسف في الأرض) قرارلاندردق واورناشدردقبز یوسفنی مصر برنده ناکم اول برده پادشاه بولوب تصرف ایتسون اوچون (ولنعلمه من تاويل الأحاديث) هم اوگراتماکیمز وبلدرماکیمز اوچون آنکا توشلرنك تعبیرندن یاکه خدای تعالی دن کیلگان کتابلرنك معالرن (والله غالب على أمره) وخدای تعالی غالبدر اوزینك اشی اوزرینه هیچکم آنك اشینی قایتارا آلماس وآنی ماجز قیلا آلماس هر نچوك تلاسه شولای قیلور (ولكن أكثر الناس لا يعلمون) ولکن آدمیلرنك کوبراکی بلماسلر بارچه اشنك اختیاری خدای تعالی قدرتنده وآنك تلاماکنده ایدکینی (۱) (ولما بلغ أشده) وایرشکانی زمانده یوسف اوزینك قوتینه یعنی اوسوب یتوب یاشی قرقده ایرشکاچ یاکه اوتوزدن آرتقاچ (آتيناه حكما) بیردکبز آنکا پیغمبرلك یاکه حکمت (وعلما) هم دین وشریعت علمینی بیردك (وكذلك نجزي المحسنين) واوشانداق بز جزا بیرورمز ایند گولك ایتکوچیلر گه عزیز مصرنك خاتونی زلیخا حضرت یوسفنك جمالن کورگاچده آنکا عاشق بولدی هیچده صبر وطاقتی قالمادی (وراودته التي هو في بيتها) هم استادی یوسفنی شول خاتونکم یوسف آنك ایونده در یعنی زلیخا آنکا عاشق بولوب آنی طلب قیلدی (عن نفسه) یوسفنك نفسندن یعنی یوسفدن اوزینك مرادینی استادی (وغلقت الأبواب) دخی بیکلادی زلیخا یوسف بولغان ایونك ایشکلرن یعنی یوسفنی بر آولاق ایوگه کرتوب بارچه ایشکلرنی بیکلادی (وقالت) هم ایتدی زلیخا یوسفدن اوزینك مرادینی طلب قیلوب (هيت لك) آشقفل وکیلگل سن ای یوسف منم یانیمغه کم من سنکی من (قال) ایتدی یوسف اوشبو حالنی کورگاچ (معاذ الله) من صغنامن الله تعالی گه وآندن پناه استایمن (إنه ربي أحسن مثواي) درستلکده منم پروردکارم در خدای تعالی یخشی قیلدی اول منم اورنیمنی ومنزلمنی هم اوزرینه یاقن قیلدی بس من آنك فرمانینه نچوك خلافلق ایتمایم وگناه اشنی نچوك اشلایم یاکه منم خواجهم عزیز یخشی ایتدی منم اورنمنی ومکا قدر توحرمت قیلدی بس من نچوك کفران نعمت ایدوب آنکا خیانت قیلایم وآنك خاتونینه ول صوزایم (إنه لا يفلح الظالمون) درستلکده کم قول

۱) عزیز مصر حضرت یوسفنك عقل وتدبیرن هم طوغر یلفن بلوب آنی باشقه قل شکلی حساب ایتمایوب بلکه اوز اوغلی اورنده توتدی آنکا قدر وحرمت ایتدی بلکه منم اورنیمه قالا تورغان قائم مقامیم بولور دیوب امید قیلور ایدی حق تعالی حضرت یوسفنی مکرم ومعظم ایدوب مصرده آنکا اولوغلق احسان ایلدی هم آنکا کامل علم وحکمت عطا قیلدی یوسف نساك قرنداشلری آنك حضور وذلیل بولمافن استاسه اوده خدای تعالی آنی عزیز ومکرم ایلادی خدای تعالی اوز اشنده غالبدر هر کیمنی تلاسه عزیز قیلور ونلاسه ذلیل قیلور تیسیر

اوستونلکی طاپماس ومقصودغه ایرشماسلر ظلم‌لق ایتکوچیلر وخواجه‌سینه خیانت قیلوب کفران نعمت ایتکوچیلر (ولقد همت به) وتحقیق قصد قیلدی زلیخا یوسف ایله صحبت قیلونی (وهم بها) دخی قصد ایتدی یوسف آنی دفع ایتونی وآندن قورتلونی قاچماق ایله (لولا ان رأی برهان ربه) اگر کورگان بولماسه ایدی یوسف پروردکارینك دلیلن البته زلیخاغه قصد ایتکان بولور ایدی وآکا میل قیلور ایدی اول دلیل عصمت الهیه یعنی پیغمبرلرنك گناهدن معصوم بولولری در بعضلر حضرت یوسفنك کورینه شول وقتده آتاسی یعقوب علیه‌السلام کورنوب بارماغی ایله اشارت ایلادی دلیلدن مراد شولدر دیورلر (١) والله اعلم (كذلك) اوشانداق ثابت قیلدقبز یوسفنی (لنصرف عنه السوء) تاکم دوندرما کیمز اوچون آندن یاوزلقنی وعزیزنك حرمتینه خیانت ایتونی (والفحشاء) هم بوزوق اشنی وزنا قیلونی یعنی اوز رحمتمز ایله آنی گناهدن صافلادق (انه من عبادنا المخلصين) درسنلکده اول یوسف بزنك پاك ایتولمش بنده‌لرمزدن در یعنی گناهدن پاك ومعصوم در روایت ایدلمشدر کم حضرت یوسف زلیخادن قاچماقچی بولدی خدای تعالی‌نك قدرتی ایله بیکلی ایشکلر همه‌سی برام برام آچولدیلر حضرت یوسف ایشکلرگه طابا یوگورور ایدی زلیخا آرتندن قووب بارور ایدی (واستبقا الباب) ویوگورشدیلر یوسف ایله زلیخا ایشك طرفینه ناگاه زلیخا یوسفنك آرتندن یتوب کولماکی‌نك ایتاکندن توتوب اوزینه طارتدی (وقدت قميصه من دبر) هم برطدی زلیخا یوسفنك کولماکن آرت طرفندن (وألفيا سيدها) هم طاپدیلر آنلر زلیخانك ایرن یعنی عزیزگه یولوقدیلر (لدى الباب) ایشك یاننده عزیز مصر طشقاریه ایشك توبنده تورور ایدی زلیخا ایله یوسفنك یوکرشوب قاوشاغان حاللرنده ایشکدن چغولرن کورگاچ تعجب قیلدی زلیخا بو حالنی کورگاچ بیك تیز باشینه فکرینی جیوب حیله قیلورغه توتوندی (قالت) ایتدی زلیخا شولوقتده اوزینه‌نك ایری عزیزگه (ما جزاء من اراد باهلك سوءا) سنك ایو جماعتلرك حقنده یاوزلقنی تلاگان کمسه‌نك جزاسی نی نرسه در زلیخا اوشبو سوزی ایله عیب یوسفده ایکانن آکلاتماقچی وایرینه آنی عیبلی ایتوب اوزن گناهسز ایتوب کورساتماکچی بولدی هم ایتدی کم سنك خاتونکغه یاوزلق قصد ایتکان کشی‌نك جزاسی باشقه نرسه توگلدر (الا ان يسجن) مگر زندانغه حبس ایتولماکدر (او عذاب اليم) یا ایسه رنجتکوچی بولغان عذابدر یعنی آندابن کشی‌نك جزاسی آنی زندانغه یابودر یا ایسه قامچی ایله صوقدر ودر دیدی (قال)

١) روایت ایدلمشدرکه حضرت یوسفقه آتاسی یعقوب عم‌نك صورتی کورنوب یا یوسف سن پیغمبرلر نسلندن بولا تورووب اعمقلر اشن اشلارسنمو دیدی یا که شول ایونك توشامی یارلوب حضرت یعقوب ظاهر بولوب بارماغی ایله اشارت ایلادی یا که قولی ایله یوسفنك کوکراگینه اوردی ودیمشلردرکم شول حالده زلیخا اورنندن تورووب اوزی طابونا تورغان پوتی‌نك اوستونه بریاولق یابوب پوتنی اورتدی یوسفنی اوچون آنی اورتورسن دیوب صوراغاچ آنك آلدنده گناه قیلورغه اویالامن دیدی یوسف ایتدی سن ایشتمی وکورمی هم بلمی تورغان جانسز نرسه‌دن اویالساك اوزندن هیچ بر نرسه باشرن بولماغان هر بر نرسه‌نی کوروب وبلوب تورا تورغان خدای تعالی‌دن من نچوك اویالماسمن دیوب تورووب قاچدی تبیاندن

ایتدی یوسف زلیخانك اوشبو سوزلرن و آنكا تهمت قیلوون ایشتكاچ (هی راودتنی عن نفسی) اول زلیخا اوزی تلادی و منم نفسمدن اوزینك مرادن استادی من آنك سوزن قبول ایتمادم و آندن قاچوب بوكورا ایدم سنكا اوچورادق دیدی عزیز مصر یوسفدن بو سوزنی ایشتكاچ سنك سوزك درست ایكانن بز نچوك بلورمز بو واقعه‌دن هیچ كمنك خبری بوقدر دیدی اتفاقا شول ایوده بیشكده یاتا تورغان بر ایمچاك بالاسی بار ایدی زلیخانك خاله‌سینك بالاسی ایدی حضرت یوسف شول بالاغه اشارت قیلوب منم گواهم اوشبو بالادر دیدی عزیز ایتدی سن بزنی مسخره گه توتاسنمو اویناب سویلاشه‌سنمو دورت آیلق ایمچاك بالاسی نچوك گواهلق بیرسون حضرت یوسف ایتدی خدای تعالی آنی سویلاشدرسه و منم گناهسز ایكانیمه گواه قیلسه قادردر آنك بارچه اشلر گه كوچی یتار بس حق تعالینك قدرتی ایله شول حالده بیشكدا گی یالا تلگه كیلوب یوسفنك سوزی طوغریدر دیدی نتاك كم بیورور (وشهد شاهد من اهلها) هم گواهلق بیردی بر گواهلق بیر گوچی زلیخانك اهلندن یعنی زلیخانك قرنداشلرندن بولغان ایمچاك بالاسی یوسفنك گناهسزلقی حقنده گواهلق بیردی وایتدی (ان كان قمیصه قد من قبل) اگر یوسفنك كولماكی آلدندن یرطلغان بولسه (فصدقت) بس طوغری ایتدی زلیخا و آنك سوزی راست بولور (وهو من الكاذبین) هم یوسف یالغان ایتكوچیلردن بولور زیراكه بوصورتده یوسف زلیخاغه قصد ایتوب زلیخانی اوزندن دفع ایتكان بولور (وان كان قمیصه قد من دبر) واگر یوسفنك كولماگی آرطندن یرطلغان بولسه (فكذبت) بس زلیخا یالغان ایتكان بولور (وهو من الصادقین) هم یوسف طوغری ایتكوچیلردندر زیراكه كولماكنك آرطندن یرطلماقی یوسفنك زلیخادن قاچوینه وزلیخانك آنی توتارغه طرشقانلقینه علامتدر (فلما رأی قمیصه) بس كورگانی زمانده عزیز یوسفنك كولماكن (قد من دبر) یرطلغان آرطدن (قال) ایتدی عزیز آچولانوب زلیخاغه (انه من كیدكن) درستلكده اوشبو اش سزنك مكر وحیله‌كزدندر ای خاتونلر (ان كیدكن عظیم) درستلكده سزنك مكركز اولوغدر مكر وحیله‌كز ایله كوب آفتلر ایوشدراسز دیدی صكره عزیز یوسفقه توجه قیلوب اعتذار یوزندن ایتدی (یوسف اعرض عن هذا) ای یوسف سن اعراض ایتكل ویوز دوندرگل اوشبو اشدن هم بو واقعه‌نی خلقغه سویلاماگل (واستغفری لذنبك) دخی سن ای زلیخا مغفرت استاگل گناهكك اوچون تفسیر زاهدی‌ده دیمشدركم مغفرت استاگلدن مراد یوسفنی رنجتكانك اوچون

آندن عذر تلا گل اول غریب کشیدر دیما کدر (انّكَ كُنْتَ مِنَ الْخاطِئِينَ) درستلکده سن
ای زلیخا بولدك گناه قیلغوچیلردن عزیز مصر اوشبو واقعه‌نی نیقدر یاشورورگه
طرشسه‌ده عشق خبری یاشرن قالماس دیمشلر اوشبو واقعه بیك تیز خلق آراسینه
جایلوب مصر خاتونلرندن بعضلری زلیخانی عیبلاب تورلی سوزلر سویلادیلر (وَقالَ
نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ) وایتدیلر برگروه خاتونلر مصر شهرنده کشافده بش خاتون
ایدی ملك ریان‌نك یافث خدمتچیلرینك خاتونلری ایدی دیمشدر آنلر (۱) زلیخانی
عیبلاب ایتدیلرکم (امْرَأَتُ الْعَزِيزِ) عزیز مصرنك خاتونی زلیخا (تُراوِدُ فَتاها عَنْ نَفْسِهِ)
طلب ایتکاندر اوزینك قلینی آنك نفسندن یعنی اوز قلینه عاشق بولغان و آنك
ایله صحبت قیلونی استا گان قلی راضی بولماغان (قَدْ شَغَفَها حُبًّا) تحقیق اورناشقاندر
زلیخانك کوڭلنده قلینك محبتی (انّا لَنَراها فِي ضَلالٍ مُبِينٍ) درستلکده بزکورامز
اول زلیخانی آشکارا آزغونلقده ویا کلشوده کم عزیز مصر شکلی ایری بولا توروب
آنچه ایله صاتوب آلغان قلینه محبت قویغان دیدیلر (فَلَمّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ) بس
ایشتکانی زمانده زلیخا اول خاتونلرنك مکرلرن یعنی اوزی طوغریسنده عیبلاب
سویلاشولرن ایشتکاچ (أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ) یباردی اول اوزینك کشی‌سینی آنلرنی
چاقروب یعنی زلیخا اول خاتونلرنی اوزینك ایونه فوناقفه چاقردی مصر خاتونلرینك
اولوغلرندن فرق خاتون‌نی چافردی دیمشلر مذکور بش خاتون هم آنلرنك آراسنده
ایدی اول خاتونلر زلیخانك خانه‌سینه کیلگاچ زلیخا آنلرنی فوناق ایتوب اعزاز
واکرام ایلادی (وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَأً) هم حاضرلادی زلیخا اول خاتونلر اوچون
طایاناچق اورنلر یعنی آنلر طایانسونلر اوچون یاصدقلر حاضرلادی یاکه یخشی
طعاملر حاضرلادی (وَآتَتْ كُلَّ واحِدَةٍ مِنْهُنَّ) دخی بیردی آنلردن هر برسینه (سِكِّينًا)
برپچاقنی یعنی ایتنی یاکه ترنج یمشینی طوراب آشاسونلر اوچون زلیخا اول
خاتونلرنك هر قایوسی‌نك قولینه برار پچاق بیردی هم اوزی ایکنچی بولمده
حضرت یوسفنی بیك زینتلی کیوملر کیورتوب حاضرلادی (وَقالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ)
هم ایتدی زلیخا یوسفقه چقفل‌سن ای یوسف اوشبو خاتونلر یانینه بس حضرت
یوسف بیك کیونگان وزینتلانگان حالنده زلیخانك امری بوینچه فوناق خاتونلرنك
یانینه چقدی (فَلَمّا رَأَيْنَهُ) بس کورگانلری زمانده اول خاتونلر یوسفنی (أَكْبَرْنَهُ)
اولوغ طاپدیلر آنی حسن وجمالده یعنی حضرت یوسفنك کورکاملکینه وجمالینه
حیران قالوب همه‌لری اوزلرن اونوطدیلر (وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ) دخی کیسدیلر اول

۱) اول خاتونلر ملك ریان نك حاجبی وساقی‌سی هم ایکما کچی‌سی نك هم زندان صاقچی‌سی ایله پادشاهنك آطلرینی فاراوچی نك خاتونلری ایدی آنلرنك اوشبو قصه‌نی شایع ایتوب سویلاولری نك سببی شول ایدیکم آنلر حضرت یوسفنك صفتلرن وکورکا ملکن ایشتوب آنی کوراسیلری کیلگان ایدی زلیخا آنلرغه یوسفنی کورساتسون اوچون اوشبو حیله‌نی قیلدیلر تبیاندن

خاتونلر اوزلرینك قوللـرن یعنی حضرت یوسفنك جمالینه قـاراب اوزلرن
اونوطوب آشاو نرسه‌سن کیسامز دیوب قوللرنده‌غی پچاقلری ایله اوز بارماقلرن
کیسدیلر آورتقانن سیز مادیلر (وقلن) هم ایتدیلر اول خاتونلر یوسفنك جمالینه
تحسین قیلوب (حاش لله) پا کدر خدای تعالی عاجز لکدن اوشبونك کبی مخلوقنی
یاراتوده (ما هذا بشراً) توگلدر اوشبو آدمی یعنی آدم بالاسی اوشبو مقدار جمال
وکورکامنك ایاسی بولماس (ان هذا الا ملك کریم) توگلدر اوشبو کمسه مگر
بر حرمتلی فرشته‌در موندین حسن صورت وجمال فرشته‌ده‌گنه بولسه بولور
دیدیلر زلیخا اول خاتونلرنك یوسفنك جمالینه حیران قالوب اوزلرن اونوطولرن
کوردی (قالت) ایتدی زلیخا اول خاتونلرغه (فذلکنّ الّذی لمتننّی فیه) بس اوشبودر
سزلر منی آنك طوغری‌سنده ملامت ایتکان وعیبلا گان کمسه ای خاتونلر یعنی
سز منی اوشبو یوسفقه محبت باغلاغانم اوچون عیبلا گان ایدگز ایمدی کوزلرگز
ایله آنی کوردگز تحوکدر آنی سویماکم اوچون من ملامتکه مستحق من‌مو (ولقد
راودته عن نفسه) وتحقیق من طلب ایتدم آنی اوزینك نفسندن ومرادمنی حاصل
ایتونی آندن استادم (فاستعصم) بس صاقلادی اول یوسف اوزینی ومکا بوی
صونمادی (ولئن لم یفعل ما آمره) واگر اشلاماسه اول یوسف من آکا بیورغان
اشنی ومنم مرادمنی حاصل ایتماسه (لیسجنن) البته زندانغه یابولمش بولور اول
(ولیکونا من الصّاغرین) هم البته بولور اول خور بولغوچیلردن یعنی زندانغه
یابولوب اوغریلر ویامان کشیلر آراسنده بولور حضرت یوسف زلیخانك خاتونلرغه
اوشبو سوزنی ایتکانن ایشتکاچ آنلردن یوز دوندروب آنلر آراسندن چغوب کیتدی
اول خاتونلر همه‌لری یوسفنك آرطندن یوگرشوب چقدیلر همه‌لری‌ده زلیخا شکللی
بولدیلر حضرت یوسفنی هرقایوسی اوزینه چاقرور ایدی یوسف آنلرنك سوزلرندن
طارایوب عاجز قالدی (قال) ایتدی شولوقتده یوسف حق تعالی‌گه مناجات ایدوب
(ربّ السّجن احبّ الیّ) ای منم پروردگارم زندان مکا سویوکلیراکدر (ممّا یدعوننی
الیه) شول نرسه‌دنکم اوندارلر آنلـر منی آنك صاری یعنی اوشبو خاتونلرغه
بوی صونودن وآنلـرنك فتنه‌سندن منم قـاشمده زندان سویوکلیراك وزندانغه
یابولماقیم آرتوغرافدر (والّا تصرف عنّی کیدهنّ) واگرسن دوندرماسانك وکیتارماسانك
مندن اول خاتونلرنك حیله ومکرلـرن یعنی آنلرنك حیله‌سندن منی اوز پناهکده
صاقلاماسانك (اصب الیهنّ) من میل قیلورمن آنلر صاری (واکن من الجاهلین)

هم من بولورمن نادانلردن تیوشلی بولماغان اشنی اشلاماکیم سببلی (فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ) بس اجابت ایتدی وقبول قیلدی یوسفنك دعاسن آنك پروردکاری (فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ) هم دوندردی اول وکیتاردی آندن اول خاتونلرنك مکر وفتنه‌لرن (اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ) درستلکده اول خدای تعالی ایشتکوچیدر آنکا صغونوچی کمسه‌نك دعاسن (اَلْعَلِيمُ) بلگوچیدر آنك حالن مصر خاتونلری یوسفدن امیدلرن اوزگاچ زلیخاغه کیکاش بیروب آنی ایکی اوچکون زندانغه یابوب تونارغه خراك بلکه ریاضت ومشقت‌لر کورگاچ راحتنك قدرن بلور وسوزکنی طکلاردیدیلر زلیخاغه آنلرنك سوزلری معقول بولوب ایری عزیزنك حضورینه کیلدی وایتدی من اوشبو عربی قل یوسف حقنده خلق آراسنده بدنام بولدم یامان آطیم چقدی شول سببلی کوکلیم آندن نفرت ایته‌در مناسب وتیوشلی‌سی شولدرکم بز اول یوسفنی برنچه مدت زندانغه حبس قیلایق تاکم خلق آنی گناهلی ایکاندیب وعیب آنده ایکاندیب بلسونلر منی ملامت ایتماسونلردیدی عزیز مصر زلیخانك سوزن معقول کوروب یوسفنی زندانغه یابارغه بیوردی (ثُمَّ بَدَا لَهُمْ) صکره ظاهر بولدی آنلرغه یعنی کوکللرینه توشدی (مِنْ بَعْدِ مَا رَأَوُا الْآيَاتِ) یوسفنك گناهسز ایکانینك علامتلرن کورگانلرندن صوك وصبی بالانك گواهلقی هم ایتاکی‌نك آرطدن یرطلماقی کبی دلیللر ایله یوسفده عیب یوقلغن بلگانلرندن صوك آنلرنك کوکللرینه توشدی شوله‌کم (لَيَسْجُنُنَّهُ حَتَّى حِينٍ) البته حبس قیلورلر وزندانغه یابارلر آنلر یوسفنی بر بیلگولی مدت که‌چه بس عزیزنك امری بوینچه حضرت یوسفنی زندانغه کیلتوردیلر آنك مبارك جمالی ایله زندان گل باغچه‌سی کبی بولدی (وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ) هم حضرت یوسف ایله برگه زندانغه کردیلر (فَتَيَانِ) ایکی یکت کم (۱) آنلر ملك ریان‌نك قللری ایدیلر برسی پادشاهنك اچملك بیرگوچیسی ساقی ایدی وایکنچی‌سی پادشاه‌نك آشچی‌سی طباخ ایدی پادشاهقه آغو بیروب هلاك ایتماکچی بولغانلر دیوب آنلردن شکلانوب هر ایکی‌سنی زندانغه یاپقانلر ایدی حضرت یوسف زنداندا غی محبوسلرنك حاللرن صوراشوب توش‌لرن یورار ایدی اوشبو ایکی کمسه یعنی ساقی ایله طباخ هم زندانده توش کوروب یوسفدن کورگان توشلری‌نك تعبیرن صورادیلر یا که ساقی توش کوردی وآشچی توش کورماسه‌ده توش کوردم دیوب یالغانلاب حضرت یوسفنی امتحان ایتماکچی بولدی (قَالَ اَحَدُهُمَا) ایتدی اول ایکی یکتنك برسی یعنی ساقی ایتدی (اِنِّي اَرَانِي اَعْصِرُ خَمْرًا) درستلکده من توشمده اوزمنك یوزم یمشینك صوون صغوب پادشاهقه

۱) اول ایکی یکت‌نك زندانغه کروارینه سبب شول ایدیکم مصر اهلی ملك ریان‌نك ملاکن قصدایدوب اول ایکی‌سینه اگر ملك ریان‌نك آشی تورغان آشینه هم اچه تورغان شرابینه زهر قوشوب بیرسه‌لر کوب مال‌لر بیرماکچی بولوب وعده ایتدیلر طباخ رشوت آلوب ملك‌نك طعامینه آغو قاتشدردی آش وفتنه‌هر ایکی‌سی پادشاهنك یانینه کیلگانده ساقی پادشاهقه ایتدی اوشبو آشنی آشاماغل زهر قوشولغاندر طباخ هم پادشاهقه اوشبو شرابنی اچما گل آنکا آغو صالنغان دیدی بس ملك ریان شرابنی اوّل ساقی‌نك اوزینه اچارگه‌قوشدی ساقی اچدی هیچ ضرر ایتمادی صکره طباخقه سن هم اوزك حاضرلاگان آشکنی آشا دیوب امر قیلدی طباخ آشاماغاچ پادشاه اوشبو اشنی تفتیش که بیوروب آنلرنك هر ایکی‌سن زندانغه یبارادی تبیاندن

اچرگانمنی کورامن یوزم یمشی‌نك صووی کیلاچکده خمر بولاچق بولغانلقدن خمر صقغانمنی کورامن دیدی (وقال الآخر) وایتدی ایکنچی‌سی یعنی آش پشروچی‌طباخ ایتدی (انّی اراني) درستلکده من کورامن توشمده شونیکم پادشاهنك آشخانه‌سنده (أحمل فوق رأسي خبزا) کوتارورمن باشیم اوستونده ایکماکنی (تأكل الطير منه) آشارلر اول ایکماکدن قوشلر یعنی باشیمغه ایکماکلر کوتاروب شول ایکماکلرنی هواداغی قوشلر کیلوب آشاغانن کوردم دیدی‌ساقی ایله‌طباخ حضرت یوسفقه اوشبو توشلرن سویلاگانلرندن صوك ایتدیلر (نبئنا بتأويله) خبر بیرگل سن ای یوسف بزلرگه اوشبو توشیمزنك تعبیری ایله بو توشلرنك تعبیرلری نچوکدر (انّا نريك من المحسنين) (٢) درستلکده بزکورامز سنی ایزگولك ایتکوچللردن ویخشی‌کمسه دیوب بلامز بس بزگه‌ده یخشیلق ایتکل توشیمزنی یوراغل دیدیلر خباز کورگان توشك تعبیری آنك اوزی اوچون ناچار بولغانلقدن حضرت یوسف آنلرنك توشلرینك تعبیرلرن تیزلك ایله اوزلرینه بلدراسی کیلوب اوّل آنلرغه توحیدواسلام طوغریسندن سویلادی (قال) ایتدی یوسف ساقی ایله طباخ گه (لا يأتيكما طعام) کیلماس سزگه شول طعام وآشاو نرسه‌سی کم (ترزقانه) سز رزقلانورسز اول طعام برله (الّا نبأتكما بتأويله) مگر من سزگه خبر بیرورمن وبیان قیلورمن اول طعامنك عاقبتن یعنی سزگه کیلاچك آشاو نرسه‌لرینك توسی وطعمی نچوك ایکانن هم نیندن‌این طعام ایکانن ایتورمن (قبل ان يأتيكما) اول طعامنك سزگه کیلووندن الگاری یعنی من سزگه غیبدن خبر بیرورمن دیدی ساقی ایله طباخ‌بز اوشبونك کبی اشلرنی فالچیلردن وکاهنلردن ایشتکانمز بار دیدیلر حضرت یوسف ایتدی اوشبو منم ایتکان اشیم معجزه‌در کاهنلك وباغوچیلق توگلدر (ذلكما ممّا علّمني ربّي) اوشبو منم سزگه ایتکانم پروردکارم مکا اوگرانکان نرسه‌دندر الهام ووحی ایله (انّي تركت) درستلکده من قویغانمن وطاشلاغانمن (ملّة قوم لا يؤمنون بالله) الله تعالی گه اشانمی تورغان گروه‌نك دینلرن (وهم بالآخرة هم كافرون) وآنلر یعنی خدایغه اشانمی تورغان قوملر آنلردر آخرنکه انکار ایتکوچیلر وکافر بولغوچیلر من آنلرنك دینلرنده توگلمن (واتّبعت ملّة آبائي) هم ابادم من آنالرمنك ملتینه واسلام دینلرینه (ابراهيم واسحاق ويعقوب) ابراهیم واسحاق هم یعقوب پیغمبرلر علیهم السلام‌نك دینلرینه کم آنلر منم آتا وبابالرملر حضرت یوسف اوزینك سوزلرن بیسگراگده اخلاص ایله طکلاسونلر اوچون اوشبو سوزی ایله آنلرغه اوزینك

٢) آنلر حضرت یوسفقه بزسنی احسان ایتکوچیلردن کورامز دیدیلر زیرا که حضرت یوسف زندان اهلندن برسی صرخاو بولسه آنك حالن صوراشوب آگا خدمت قیلور ایدی براونك اورنی طار بولسه آنی ایرکنلاتورگه طرشور ایدی براو بر نرسه‌گه محتاج بولسه زندان‌اهلندن آقچه‌جیوب اول نرسه‌نی آگا آلوب بیرور ایدی کیچه‌لرده نماز اوقوب عبادت ایله اوتکارور ایدی اول زندانغه کرگاچ زندانده قاطی بلالرغه اوچراب امیدلری کیسولگان قایغولی کشیلر کوردی آنلرنك کوکللرن جواتوب طاتلی سوزلر ایله آنلرنی شادلاندردی شول سببلی زندان اهلی همه‌لری آگا محبت ایدوب بارك الله‌نی کورکام بوزلی طاتلی سوزلی عقللی بکت‌سن سنك سوزلرك بزنی شادلاندرادر قایغولرمزنی

پیغمبرلر نسلندن ایکانن بلدردی دخی ایتدی (وَمَا كَانَ لَنَا) هم درست بولماس بزگه یعنی پیغمبرلر گه لایق ودرست توگلدر (أَنْ نُشْرِكَ بِاللَّهِ مِنْ شَيْءٍ) خدای تعالی گه بر نرسه‌نی شریك ایتوب توتمامیز بلکه بز خدایمی بر بلوب آکاغنه عبادت قیلامز (ذَٰلِكَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا) اوشبو توحید وخدایمی برلامك خدای تعالی‌نك بزنك اوزمزگه فضل ورحمتندندرکم بزگه وجمی ایله بلدرگاندر (وَعَلَى النَّاسِ) هم باشقه آدمیلرگه‌ده خدای تعالی‌نك فضلیدرکم آنلرنی طوغری یولغه کوندرمك اوچون پیغمبرلر یبارگاندر (وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ) ولکن آدمیلرنك کوبراگی شکرانه ایتماسلر واوشبو نعمت‌نك قدرن بلماسلر پیغمبرلرینه قارشورلر حضرت یوسف اوزینك اسلام دیننده ایکانن بلدرگاندن صوك ساقی ایله آشچی‌نی هم حق دینگه دعوت قیلوب ایتدی (يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ) ای زنداندغی ایکی یولداشلر (ءَأَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ) اباطارالغان خدایلر ومعبودلر یخشیرافدرمو یعنی سزنك تورلی تورلی بولغان آلتوندن وکموشدن هم طاشدن وآغاچدن تورلی صورتلرده ایتوب یاصالغان پوتلرکز یخشیرافمو عبادت قیلو اوچون (أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ) یاایسه بر بولغوچی هم غالب وقهر ایتکوچی الله تعالی یخشیراقمو (مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ) سز طابونمیسز خدای تعالی‌دن باشقه (إِلَّا أَسْمَاءً سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ) مگر طابوناسز اوزکز آطاغان برنچه اسملرگه (وَآبَاؤُكُمْ) دخی آتالرکز آطاغان یعنی هیچ اصلی وحقیقتی یوق قوری اوزکز قوشقان اسملرگه وپوتلرغه طاوناسز (مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ) ایندرمادی خدای تعالی آنلرغه طابونورغه هیچ بر دلیلنی یعنی اول پوتلرغه طابونورغه هیچ دلیلکز یوق (إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلَّهِ) یوقدر هیچ حکم مگر الله تعالی‌نك‌گنه‌در یعنی آنك حکمی ایله‌گنه عبادت ایتولور (أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ) بیوردی خدای تعالی شویله دیوبکم عبادت قیلماکز وطابونماکز سز مگر آنك اوزینه‌گنه عبادت قیلکز معبودلك که مستحق اولغنه‌در (ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ) اوشبودر حق وطوغری بولغان دین (وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ) ولکن آدمیلرنك کوبراگی بلماسلر اول حق‌نی وطوغری یولنی طاپمایانچه ضلالتده قالورلر (يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ) ای زندان یولداشلری ساقی ایله طباخ (أَمَّا أَحَدُكُمَا) اما سزنك ایکزدن برکز یعنی ساقی (فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا) بس اچرتور اول اوزی‌نك خواجه‌سینه خمر نی یعنی اوچکوندن صوك زندان چغارلوب اوّلگی کبی پادشاهنك

اونوطدرادر سن کمسن نیندایسن نسلدن سن دیدیلر حضرت یوسف ایتدی بن یوسف بن یعقوب صفی‌الله بن اسحاق نبی‌الله بن ابراهیم خلیل‌الله من بوسوزنی ایشتکاچ زندان صاقچی‌سی آکا ایتدی ای یکت اگر کوچم یتسه ایدی من سنی زندانلدن چغارور ایدم ایمدی زندان‌نك بولمه‌لرندن فایوسن تلاساك شوندا نورغل دیدی تبیاندن

شرابچی بولور (وَاَمَّا الْاٰخَرُ) واما ایکنچیکز کم آشچی در (فَیُصْلَبُ) بس آصولمش بولور یعنی پادشاه آنی زندان دن چغاروب دارغه آصدرور نچه مدت شول دارده آصولغان کیونچه تورور (فَتَاْکُلُ الطَّیْرُ مِنْ رَاْسِهٖ) بس آشارلر قوشلر آنك باش ایتندن حضرت یوسف ساقی ایله طباخنك توشلرن اوشبو روشچه تعبیر ایتکاچ طباخ قایغوغه قالدی من هیچده توش کورمادگان ایدم یالغان ایتکان ایدم دیدی حضرت یوسف ایتدی (قُضِیَ الْاَمْرُ الَّذِیْ) حکم ایتولدی وقرار طاپدی شول اشکم (فِیْهِ تَسْتَفْتِیَانِ) فتوا استار ایدکز سز مندن اول اش طوغریسنده یعنی اوزکز مندن تعبیرن صوراغان توشکزنك تعبیری ایله حکم ایتولگان وتقدیر قیلنغاندر هیچله بولمی قالماس البته شول من ایتکانچه بولور دیدی (وَقَالَ) دخی ایتدی یوسف علیه السلام (لِلَّذِیْ ظَنَّ اَنَّهٗ نَاجٍ مِنْهُمَا) اول ایکیدن اوزی قورتلور دیب گمان ایتکان کمسه گه یعنی ساقی‌غه ایتدی کم آنی زندانده خلاص بولور هم اولتورلماس دیوب گمان ایتکان ایدی (اُذْکُرْنِیْ عِنْدَ رَبِّكَ) یادایتکل سن منی ای ساقی اوزکنی تربیه ایتکوچی پادشاهك قاشنده یعنی زندانده چقغانکدن صوكك منی اونوطماغل ایسکده توتقل وپادشاهغه منم احوالیمنی بیان قیلوب عرض منی ایرشدرگل تا کم منی زندانده چغارسون دیدی روایت ایدلمشدر کم اوچکوندن صوكك پادشاه بیوردی طباخنی زندانده چغاروب دارغه آصدیلر آنك خیانتی ثابت بولغان ایدی ساقی‌نك امانتی وطوغریلقی معلوم بولغانلقدن آنی زندانده چغاروب اوّلگی منصبینی اوزینه بیردیلر ینه پادشاهغه شرابچی بولدی ساقی دولتکه ایرشکاچ محنتنی اونوطدی زندانداغی یولداشلری هیچده ایسنه کیلمادی غافل بولدی (فَاَنْسٰىهُ الشَّیْطٰنُ) بس اونوطدردی آنی شیطان (ذِکْرَ رَبِّهٖ) یوسفنی یاد ایتونی تربیه قیلغوچیسی حضورنده یعنی پادشاه مجلسنده حضرت یوسفنی یادینه کیلتورمادی وآنك حالینی پادشاهغه سویلامادی اونوطدی (فَلَبِثَ فِی السِّجْنِ) بس توردی یوسف زندانده (بِضْعَ سِنِیْنَ) نچه یللر اوشبو واقعه‌دن صوكك حضرت یوسف زندانده یدی یل توردی دیمشلر (۱) محنت وبلا مدتی آخرینه ایرشدی مصر پادشاهی ملك ریان بر کیچه توش کوردی شول توشینی تعبیر قیلدرماق اوچون بارچه علمآء وحکماءلرنی دعوت ایلادی (وَقَالَ الْمَلِكُ) وایتدی پادشاه (اِنِّیْٓ اَرٰی سَبْعَ بَقَرٰتٍ سِمَانٍ) درستلکده من توشمده کورامن یدی سیمز اوگز (یَّاْکُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ) آشیلار اول سیمز اوگزلرنی یدی آرق اوگز (وَسَبْعَ سُنْۢبُلٰتٍ خُضْرٍ) دخی کوردم من توشمده یدی دانه یاشل بغدای باشاقلری کم تمام یاشاروب اورلغلری

(۱) معالم التنزیل ده حسن بصری رحمة الله علیه دن نقل ایدلمشدر کم برکون جبرائیل علیه السلام زندانغه کیلدی حضرت یوسف آنی طانودی اوشبو گناهلیلر یورطینه کیلماسك نی سببدندر دیوب صورادی جبرائیل ایتدی حق تعالی سزگا سلام ایرشدرادر هم بیورادرکم یوسف اوزینك قورتلماق طوغریسنده مساقیغه اعتماد قیلوب آندن یاردم صورادی مگاغنه توکل ایدوب مندن گنه صورامادی ایمدی من حکم ایتدم کم یوسف نچه یللر زندانده قالسه کرا کدر حضرت یوسف جبرائیلدن اوشبو سورنی ایشتکاچ ایااوشبو حالیمده خدای تعالی مندن راضیدرمو دیوب صورادی حضرت جبرائیل بلی راضیدر وسندن خوشنود در دیگاچ یوسف علیه السلام ایتدی خدایم مندن راضی بولسه مگا شول کفایه‌در ایمدی منم ذلیغوم یوقدر تیسیر

بولغان ایدی (وَاُخَرَ یابِساتٍ) هم آلتدن باشقه بدی دانه قوروغان باشاقلر یعنی اولکورماینچه قوروب یاراقسز بولوب قالغان یدی دانه بغدای باشاقلری هم کوردم (یا اَیُّهَا الْمَلَاُ) ای قومنك الوغلری عالملر وکاهنلر (اَفْتُونی فی رُؤْیای) فتوا بیرکز سز منکا منم توشیم طوغریسنده یعنی اوشبو کورگان توشیمنك تعبیرن منکا بیان قیلکز (اِنْ کُنْتُمْ لِلرُّؤْیا تَعْبُرُونَ) اگر توشنی تعبیر قیلور بواساکز سز علم وحکمتکز بوینچه ملك ریان جیولغان عالملرکه وحکیملرکه اوشبو روشچه اوزینك کورگان توشینی سویلاکاندن صوك آنلر اوشبو توشنك تعبیرن طابا آلمایوب همه‌لری عاجز بولوب قالدیلر (قالُوا) ایتدیلر اول عالملر وحکیملر ملك ریانغه (اَضْغاثُ اَحْلامٍ) اوشبو سن کورگان توش صاطاشو ویالغان توشدر (وَما نَحْنُ بِتَاْوِیلِ الْاَحْلامِ بِعالِمِینَ) هم بزلر آندای صاطاشو لرنك تعبیرن بلکو چیلر توکلمز بزدرست بولغان توشلرنی تعبیر قیلامز یالغان توشنك تعبیرن بلماسمز دیدیلر جیولغان عالملر اوشبو روشچه جواب بیرکاچ ملك ریان حیران بولدی اوشبو توشینی کمدن یورآتورغه بلمادی زندانده چقغان ساقی شول مجلسده حاضر ایدی پادشاهنك آپدراب قالغانینی کورکاچ ساقینك خاطرینه حضرت یوسف توشدی (وَقالَ الَّذی نَجا مِنْهُما) وایتدی شول کمسه‌کم قورتولدی زندانده اول ایکی کمسه‌دن یعنی زندانده قورتولغان ساقی ایتدی (وَادَّکَرَ بَعْدَ اُمَّةٍ) هم یادینه کیلتوردی اول یوسفنك ایتکان سوزن اوزاق زمانلر اوتکاندن صوك یوسف علیه‌السلام آکا زندانده چقغاچ منم حالیمنی پادشاهغه سویلاکل دیوب ایتکان ایدی حاضرده شول سوز ساقینك خاطرینه توشوب پادشاهغه ایتدی (اَنَا اُنَبِّئُکُمْ بِتَاْوِیلِهِ) من خبر بیرورمن سزکه وبلدرورمن اوشبو توشنك تعبیرن (فَاَرْسِلُونِ) بس یبارکز سز منی زندانغه یعنی زندانده برعالم وفاضل کشی بار اوشبو توشنك تعبیرن اول بلور منی زندانغه یبارکز دیدی ملك ریان ساقیدن بوسوزنی ایشتکاچ شادلانوب تیز بارغل ومکا خبر کیلتورکل دیدی ساقی آطلانوب بیك تیزلك ایله زندانغه کیلدی هم حضرت یوسفقه ایتدی (یُوسُفُ اَیُّهَا الصِّدِّیقُ) ای بیك طوغری سوزلی یوسف (اَفْتِنا فی سَبْعِ بَقَراتٍ سِمانٍ) سن فتوا بیرکل بزلرکه بدی سیمز اوکوزلر طوغریسنده (یَاْکُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجافٌ) آغارلر آنلرنی بدی آرق اوکوز (وَسَبْعِ سُنْبُلاتٍ خُضْرٍ) هم بدی دانه یاشل بغدای بالمقابله‌سی طوغریسنده خبر بیرکل (وَاُخَرَ یابِساتٍ) هم آلتدن باشقه بدی دانه قوروغان باشاقلر طوغریسنده بزکه فتوا بیرکل یعنی ملك ریان توشنده اوشبو

نرسه‌لری کوردی هم بوتوشنك تعبیرن طابا آلماینچه بارچه عالملر وحکیملر عاجز قالدیلر سن بزکه اوشبو توشنك تعبیرن بیان قیلغل سنك علمك کوبدر بلورسن (لعلی ارجع الی الناس) تاکم شایدمن قایتورمن سندن ایشتکان جواب ایله آدمیلرکه یعنی پادشاه هم آنك کشیلری یانینه قایتوب خبر بیرورمن (لعلهم یعلمون) شایدکم بلورلر آنلر سنك شرافتکده اوشبو توشنك تعبیرن هم پادشاهنك مشکلی حل ایدلوب سنك فضلك وعلمك آنلرغه معلوم بولور دیدی (قال) ایتدی یوسف پادشاهنك توشن تعبیر قیلوب اول توشنك تعبیری شولدرکم (تزرعون سبع سنین) سز ایکون ایکارسز یدی یل مدتنده (دأبا) اوزکزنك عادتکز بوینچه یعنی اوز عادتکزچه یدی یلغه‌چه هر یل ایکونلرکزنی ایکارسز آشلق کوب بولور یدی سیمز اوکوزلر شوکا اشارتدر (فما حصدتم) بس هر نرسه‌نیکم سز اوروب آلورسز آشلقدن (فذروه فی سنبله) بس قویکز سز آنی اوزینك پاشاغنه یعنی شول یدی یل مدتنده حاصل بولغان آشلقلرکزنی صوقمایچه واورلوقینی آیورمایچه اوزینك صالامنده قالدرکز کیبان ایتوب قویوکز آچلق یللرده آشارکزغه آزوق بولور دیماکدر (الا قلیلا مما تاکلون) مکر اوزکز آشی تورغان آزغنه نرسه‌نی صالامنده قالدرماس‌سز یعنی اوزکز اوچون حاضر آشارغه کراك بولغان قدرلی کنه صوغارسز باشقه‌لرن صوقمایچه قالدروزسز زیراکه اورلوق صالامندن آیورلسه وصوغوب آلونسه اوزاق وقتغه چداماس بوزلور وکوکارور یاکه چرور صالامنده تورسه نیقدر کوب زمانلر تورسه‌ده هیچده بوزولمایچه یخشی تورور (ثم یاتی من بعد ذلك) بس کیلور اوشبو طوقلق یللری بولغان یدی یلدن صوك (سبع شداد) یدی قاطیلق یللری یعنی صکره یدی یل برده آشلق بولماس آچلق یللری بولور کم پادشاهنك توشنده‌کی یدی آرق اوکوزلر شوکا اشارتدر (یاکلن ما قدمتم لهن) آشارلر اول یدی یلداغی خلقلرسز آنلر اوچون آلدن حاضرلاکان نرسه‌نی یعنی اوّلکی طوقلق یللرنده صوقمایچه قالدرغان آشلقلرنی اوشبو یدی یلده آشارلر (الا قلیلا مما تحصنون) مکر آشاماسلر آزغنه‌نی شول نرسه‌دنکم صاقلاب قالدرورسز آنی یعنی ساچو اوچون اورلق ایتوب قالدرغان آشلقنی‌غنه آشاماسلر (ثم یاتی من بعد ذلك) بس کیلور اوشبو آچلق یللرندن صوك (عام فیه یغاث الناس) شوندابن طوقلق یلی‌کم اول یلده مدد وباردم بیرلمش بولورلر آدمیلر یاکه اول یلده یغمور یاودرلور آدمیلرکه (وفیه یعصرون) هم

اول یلده صغارلر آدمیلر یمشلرنی یعنی طوقلق یلی بولوب آدمیلر فقیرلکدن قوتلورلر هم هر تورلی یمشلر وآشلقلر کوب بولور یمش صولرن صغوب شراب یاصارلر یوسف علیه‌السلام بوسوزنی شراب یاصاوچی سانیغه سویلا گانکه کوره آنك کوکلینه موافق ایتوب طوقلق یلنی یمشلرنی صغارلر اچملك یاصارلر دیوب تعبیر قیلدی ساقی حضرت یوسفدن توشنك تعبیرن ایشتکاچ پادشاه حضورینه قایتوب جیولغان علماء وحکمالر آلدنده یوسفدن ایشتکان سوزلرن تفصیل ایله سویلادی ملك ریانغه اوشبو تعبیر بیك معقول بولوب حضرت یوسفنك اوز آغزندن ایشتمه‌سی کیلدی بس یوسف علیه‌السلامنی آلوب کیلو اوچون زندانغه کشی یبارردی (وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ) وایتدی پادشاه کیلتورکز سز مکا زندانلدن یوسفنی دیوب (فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ) بس کیلکانی زمانده یوسفنی آلورغه پادشاهنك ایلچیسی (قَالَ) ایتدی یوسف اول ایلچیکه (ارْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ) کیری قایتقلسن اوزکنك خواجه‌نك یانینه (فَاسْأَلْهُ) بس صوراغلسن آندن یعنی ملك ریان یانینه قایتوب آندن صوراغل تاکم تیکشرسون وبلسون شونیکم (مَا بَالُ النِّسْوَةِ اللَّاتِي) نی نرسه بولدی شول خاتونلرنك حاللری‌کم (قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ) کیسدیلر آنلر اوزلرینك قوللرن زلیخا مجلسنده (إِنَّ رَبِّي بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ) درستلکده منم پروردکارم بلگوچیدر اول خاتونلرنك مکر وحیله‌لرن یوسف علیه‌السلام اوشبو سوزلری ایله اوزینك عیبسزلکن وزندانغه گناهسز یابولغانلقن پادشاهغه بلدرماکچی بولدی اوّل پادشاه منم حالیمنی تیکشرسون گناهسز ایکانم ظاهر بولسون آندن صوك زندانلدن چغارمن دیدی بس ملك ریان بیوردی زلیخانك مجلسنده حاضر بولغان خاتونلرنی همه‌لرن کیلتوردیلر زلیخانك اوزن هم کیلتوردیلر (قَالَ) ایتدی ملك ریان اول خاتونلرغه (مَا خَطْبُكُنَّ) نی بولدی سزنك حالکز (إِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ) شول وقتده‌کم طلب قیلدکزسز یوسفنی آنك نفسندن یعنی همه‌لرکز یوسفقه میل قیلوب آندن مرادلرکزنی استا گان وقتکزده سزنك حالکز نچوك بولدی بوخصوصده یوسف عیبلی‌مو (قُلْنَ) ایتدیلر اول خاتونلر ملك ریانغه جواب بیروب (حَاشَ لِلَّهِ) پاکلك الله‌تعالی‌گه مخصوصدر عاجزلکدن (مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ) بلمادکبز یوسف اوزرینه هیچ بریاوزلقدن یعنی بز یوسفنك هیچ برعیبن کورمادك ویامانلق اشلا گانن بلمادك دیدیلر صکره ملك ریان زلیخاغه خطاب قیلوب آندن سؤال ایتکاچ زلیخا کوردیکم راستلق وطوغریلقدن باشقه نرسه بواورنده فائده بیرماس

البته طوغریسن ایتو لازمدر اولوقتده زلیخانك یوسفقه عشقی بیك قوّتلانگان وکمالینه ایرشکان ایدی بس زلیخا هم یوسفنك عیبسزلکی وپاکلکی ایله اقرار ایتدی (قالت امرأت العزیز) ایتدی عزیز خاتونی یعنی زلیخا (الآن حصحص الحق) ایمدی ظاهر بولدی وبلوندی طوغریلق (انا راودته عن نفسه) من استادم اول یوسفنی آنك نفسندن هم آنك جمالینه عاشق بولوب وصالینی طلب قیلدم (وانّه لمن الصادقین) هم درستلکده اول یوسف طوغری ایتکوچیلردندر آنده عیب یوقدر بلکه بارچه گناه منم اوزمدهدر سوزمنی طکلاماغاچ من آنی زندانغه صالدم دیدی بس ملك ریان زندانغه کشی یباروب ایتدردیکم خاتونلر اوز گناهلرینه اقرار ایتدیلر یوسف زندانغه چقسون تا کم آنك حضورنده اول خاتونلرغه جزالرن بیرایك یوسف علیه السلام ایتدی منم مقصودم آنلرغه جزا بیرو توگلدر (ذلك) اوشبو اش یعنی منم اول خاتونلردن صوراونی طلب ایتماکیم (لیعلم انّی لم اخنه بالغیب) تا کم بلسون اوچوندر عزیز شونیکم من آکا خیانت ایتمادم آنك غیبنده یعنی من آنك حقینی رعایه ایتدم وحرمتینی صاقلادم اول حاضر بولماغانده هم آنك حرمینه. قول سوزمادم صاقلاندم عزیز اوزی منم شول روشچه صاقلانغانمنی وخیانتم بوقلغن بلسون اوچون من اوشبو اشنك تیکشورلماکن استادم (وانّ الله لا یهدی) دخی بلونسون اوچون شولکم خدای تعالی یولغه کوندرماس واشکه یارافلی ایتماس (کید الخائنین) خیانت ایتکوچیلرنك مکر وحیله‌لرن یعنی خیانت قیلغان کشیلر مکر وحیله‌لری ایله حقلقنی باشورا آلماسلر البته حقلق اوستکه چغار مکر وحیله‌لری باطل بولور یوسف علیه السلام اوشبو سوزلرنی ایتکاندن صوك بوسوزلردن مقصودی اوز نفسینی اولوغلاماق توگل هم عجب وتکبرلکدن ایتو توگل بلکه خدای تعالی‌نك نعمتلرینه شکرانه قیلو ایکانن بلدروب ایتدی (*) (وما ابرّئ نفسی) ومن پاکلاماسمن اوزمنك نفسمنی یعنی منم نفسیم هیچ بریاوزلقنی آرزو ایتماس باوچه عیبلردن پاکدر دیوب ایتماسمن (انّ النفس لامّارة بالسّوء) درستلکده نفس بیورغوچیدر یاوزلق ایله (الّا ما رحم ربّی) مگر یاوزلق ایله بیورماس پروردکارم رحمت قیلغاندهغنه یعنی اگر خدای تعالی اوز رحمتی ایله براونی صاقلاسه شول کمسه‌گنه نفسنك شرندن قوتلور ونفسینه غالب بولور (انّ ربّی غفور) درستلکده منم پروردکارم یارلقاغوچیدر نفسنك میل ایتوون اگر کشی اول اشنی اشلاماسه (رحیم) مهربان وباغشلاوچیدرکم اوزینك پناه وعصمتنده بنده‌نی گناهدن

صاقلار ملك ریانغه یوسفنك سویلا گان سوزلری ایشتو لگاچ آنی کورورگه بیگراکده آرزو قیلدی (وَقَالَ الْمَلِكُ) هم ایتدی ملك ریان (ائْتُونی به) کیلتورکز یوسفنی منم قاشیمغه (اَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسی) تاکم من خاص قیلورمن آنی اورم اوچون یعنی اوزخدمتیمه خاصلاب یاقنلرمدن قیلورمن وبارچه مهم اشلرنی آکا طاپشرورمن دیدی تفسیرلرده کلتورمشلردرکم ملك ریان یوسفنی زندانلدن کیلتورماك اوچون یتمش آطلی خدمتچیلرنی تمام بیزاندروب هم یوسفنك اوزی اوچون پادشاهلرغه مخصوص کیوملر وتاجلر ایله بیك زینتلانگان آطلر ببارددی بیك اولوغلاب اعزاز واکرام ایله یوسفنی زندانلدن چغاروب پادشاهنك سراینه کیلتوردیلر ملك ریان آنی حرمتلاب استقبال ایتدی وحالن صوراشدی (۱) (فَلَمَّا كَلَّمَهُ) بس سویلاشکانی زمانده ملك ریان یوسف ایله هم آلدن توشینگك تعبیرن صوراب معقول وموافق جواب ایشتکاچ (قَالَ) ایتدی ملك ریان یوسفده (اِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنا مَكِينٌ) درستلکده سن ای یوسف اوشبوکون بزنك قاشیمزده قدرلی وحرمتلی سن (اَمِينٌ) امین واشانچلی سن کم هر برطوغریده سکا اعتماد قیلورمز واشانورمز بس مندن هر نرسه تلاماکچی بولساك تلاگل وآرزووکنی ایتکل من بیرورمن دیدی (قَالَ) ایتدی یوسف علیه السلام پادشاهغه (اجْعَلْنی عَلى خَزائِنِ الْاَرْضِ) قیلغلسن منی حکم ایتکوچی مصر یرندا گی خزینه‌لر اوزرینه یعنی مصر ولایتی‌نك بارچه خزینه‌لرن وحاصل بولا تورغان خراجلرن وآشلقلرن منم اختیارمده قیلغل ومنی خزینه‌چی ایتکل (اِنّی حَفِيظٌ) درستلکده من صاقلاغوچیمن وضبط ایتکوچیمن اول خزینه‌لرنی‌کم هیچ بر نرسه‌نی ضایع ایتمام ویوغالتمام (عَلِيمٌ) بلگوچیمن پادشاهلقنك مصلحتلرن کم هر اشنی اشلاسام فائده ومصلحتدن خالی بولماس یاکه حسابنی بلگوچیمن یاکه هر کمنك لغتی‌نی وتلینی بلورمن دیدی روایت ایدلمشدرکم یوسف علیه السلام یتمش ایکی تورلی تلنی بلور ایدی ملك ریان حضرت یوسفنك سؤالینی قبول ایدوب بارچه خزینه‌لری‌نك آچقچلرن آکا طاپشردی ومملکت اشلرنده تصرف ایتونك اختیارن آکا بیردی هم برآز وقتدن صوك عزیز مصر زلیخانك ایری وفات ایتدی ملك ریان الثماس قیلوب زلیخانی حضرت یوسفقه عقد نکاح ایتدردی حق تعالی آکا ایکی اوغل عطا قیلدی تفصیلی تفسیرلرده مذکوردر (وَكَذٰلِكَ) واوشانداق یعنی نتاکم ملك ریان‌نی یوسفقه شفقتلی ایتدك شونگ کبی (مَكَّنّا لِيُوسُفَ فِي الْاَرْضِ) اورن بیردکبز یوسف پیغمبرگه مصر یرنده هم آنی مصرغه

۱) یوسف علیه السلام زندانلدن چقغان وقتده زندانداغی محبوسلر آنك فراقینه حسرتلنوب بیك یغلاشدیلر همه‌لری آکا بیك محبت ایتکان وموانس لانگان ایدیلر یوسفدن آیرلو آنلرغه بیك آغر بولدی یوسف علیه السلام آنلرنك کوڭللرینه تسلی بیروب آنلر حقنده الهی سن اوشبو زندان اهلینه حاکملرنی شفقتلی اینکل هم آنلرغه کوننی قصقه ایتکل هم شهر خبرلرن آنلرغه ایرشدرگل دیوب دعاقیلدی حضرت یوسفنك دعاسی برکاتنده شهرده هر نینداین خبر بولسه زندانغه ایرشمی قالماس دیمشلر روایت ایدلمشدرکم یوسف عم ملك ریان‌نك حضورینه کیلگاچ عرب تلی ایله آکا سلام بیردی ملك بونینداین تلدردیوب صورادی عمیم اسماعیل عم تلیدردیدی صکره توروب عبرانی تلی ایله پادشاهغه دعا قیلدی ملك بونچوك تلدردیوب صوراغاچ بابالرم تلیدردیوب جواب بیردی ملك ریان یتمش تورلی تل

پادشاه ایتدك (یتبوأ منها) اورناشور اول مصر یرندن (حیث یشاء) اوزی تلا گان اورنده یعنی مصر ولایتی‌نك قنای یرنده تورونی تلاسه شونده تورور (نصیب برحمتنا) بز ایرشدرامز اوز رحمتیمزگه هم دنیا و آخرت نعمتلرن عطا قیلامز (من نشاء) اوزمز تلا گان کمسه‌گه (ولا نضیع اجر المحسنین) هم ضایع ایتمی‌مز ایدگولك قیلغوچیلرنك اجر وثوابلرن (ولاجر الاخرة خیر) والبته آخرت ثوابی یخشیراقدر و آرتوغراقدر دایم وباقی بولو جهتندن (للذین آمنوا) شول کمسه‌لرگه‌کم اشاندیلر خدای تعالی‌گه (وکانوا یتقون) هم صاقلانور بولدیلر یاوز اشلردن وحرامدن القصه یوسف علیه السلام مصر ولایتینه پادشاه بولوب مملکت‌اشلرن اوز تصرفینه آلغاچ حکم قیلدی تا کم بارچه خلق ایگون ایگو ایله مشغول بولدیلر هم کوب آشلق آمبارلری یاصاتدی بدی یل مصر ولایتنده طوفلق بولدی آشلق کوب بولدی شول یدی یل اچنده هر یل حاصل بولغان آشلقدن خلقه یتارلك قدر لی گنه بیروب قالغانینی شول آمبارلرغه صالدروب صاقلاتور ایدی تاکم طوفلق یللری اوتوب قحطلق یللری کیلدی مصر هم شام ولایتلرنده بیك قاطی آچلق بولدی مصر ولایتی‌نك خلقی آشلق اوچون حضرت یوسفه مراجعت ایتدیلر اوّلگی بلده جیغان آقچه‌لری ایله حضرت یوسف آمبارلرندن آشلقنی صاتوب آلدیلر ایکینچی یلده آلتون وکموشدن بولغان زینت اسبابلری ایله هم انجو ومرجان کبی نرسه‌لرینی بیروب آشلق آلدیلر اوچونچی یلده آشلق اوچون قللرن کنیزکلرن بیردیلر دورتنچی یلده بارچه حیوانلرن بیردیلر بشنچی یلده یورط یرلرن وباغچه‌لرن بیروب آشلق آلدیلر آلتنچی یلده آشلق اوچون بالالرن بیردیلر یدنچی یلده آشلق آلو اوچون اوزلرن حضرت یوسفقه قل ایتدیلر یوسف علیه السلام اوشبو واقعه‌نی ملك ریانغه عرض قیلغاچ ملك ریان ایتدی همه‌سی سنك قللرکدر اختیار اوزکده‌در بس حضرت یوسف اول خلقنك همه‌لرن آزاد قیلوب آنلرنك مالارن هم یورط یرلرن کیری اوزلرینه قایتاروب بیردی یوسف علیه‌السلام اوّلاده‌مصر بازارینه قل بولوب کیلگان ایدی مصر خلقی آنی صاتوب آلماقچی بولغانلر ایدی عاقبت حق تعالی‌نك فضلی وعنایتی ایله بارچه مصر خلقی آنك اوزرینه قل بولدیلر روایت ایدلمشدرکم قحطلق اثری کنعان یرنه هم ایرشدی یعقوب علیه السلام اولادی فقیرلکدن عاجز قالدیلر مصر پادشاهی فقیرلرگه آشلق بیرا ایکان دیوب ایشتکانلر ایدی آتالری یعقوب علیه‌السلام حضورینه کیلوب ایتدیلر مصر شهرنده بر بیك جومارد انعام واحسان ایاسی پادشاه بار ایکان غریبلرگه ومسافرلرگه

باور ایدی هر قایسی تل ایله سویلاسه حضرت یوسف آکا شول تل ایله جواب بیرور ایدی مگر عرب تلی ایله عبرانی تلنی ملك ریان باماس ایدی حضرت یوسفنك اول ایکی تلنی هم بلگانن کورگاچ یاش حالنه بو قدر فضل وکمال صاحبی اولمافینه تحسین ایدوب آنی اوزینك تختینه اولطرتوب مملکتن آکا طاپشردی تبیاندن

شفقت ایدوب بیك یخشیلقلر قیلا ایکان آچلرنی طویدرا ایکان آمبارلرنده آشلق طولی ایکان اگر سن بزلرگه رخصت اینساك بز هم مصرغه باروب کنعاندا گی آچلر ومحتاجلر اوچون بر مقدار آشلق کیلتورور ایدك دیدیلر یعقوب علیه‌السلام آنلرغه رخصت بیردی بنیامن اسملی اوغلینی اوزینك خدمتینه آلوب قالدی قالغان اون اوغلی هر قایوسی برار توه‌گه آشلق قارشوسینه بیراتورغان نرسه‌لرن ومتاعلرن یوکلاب مصرغه بارورغه چقدیلر بنیامین اوچون هم بر توه‌گه نرسه‌لرن یوکلاب اوزلری ایله برگه آلدیلر (وَجَاءَ اِخْوَةُ یُوسُفَ) وکیلدیلر یوسفنك قرنداشلری مصرغه آشلق آلماق اوچون (فَدَخَلُوا عَلَیْهِ) بس کردیلر آنلر یوسف اوزرینه یعنی یوسف علیه‌السلامنك حضورینه کروب سلام وتعظیم قیلوب توردیلر (فعرفهم) بس طانودی یوسف قرنداشلرن اوّل قاراوده (وَهُمْ لَهُ مُنْکِرُونَ) وآنلر یوسفنی طانوماوچیلردر یعنی حضرت یوسف آنلرنی کورگاچده طانوسه‌ده آنلر یوسفنی طانومادیلر زیرا که آنلر یوسفنی قیوغه صالغانلرندن بیرلی قرق یل مقداری وقت اوتکان ایدی شونك اوچون طانی آلمادیلر یاکه یوسف علیه‌السلام آنلر ایله پرده آرقلی سویلاشدی ویوزن کورساتمادی شوکا کوره آنی طانومادیلر بس حضرت یوسف آنلردن سز کملر سز قای یردن کیلاسز دیوب صورادی آنلر ایتدیلر بز یعقوب پیغمبرنك اوغللری بولامز کنعاندن کیلامز حضرت یوسف سزنك آنا ڭزنك نچه اوغلی بار دیوب صورادی آنلر ایتدیلر آتامزنك اون ایکی اوغلی بار ایدی برمزنی کچکنه وقتنده بوری آشادی وبرمزنی آتامز اوز خدمتینه آلوب قالدی بزلر اون اوغل سزنك حضورڭزغه کیلدك بس یوسف علیه‌السلام بیوردی آنلرنك کیلتورگان نرسه‌لرن آلوب قارشوسینه آنلرغه بغدای بیردیلر (وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ) وحاضرلاگانی زمانده یوسف آنلرنك اسبابلرن یعنی هر قایوسینك توه‌لرینه بغدای یوکلانوب اشلرن تمام قیلغاچ آنلر ایتدیلر بزنك بر قرنداشیمز آتامز خدمتنده قالدی آنك اوچون هم بزلر بر توه آلوب کیلدك آنك توه‌سینه هم بغدای یوکلاڭز حضرت یوسف ایتدی من کشی حسابینه قاراب آشلق بیرورمن توه حسابینه قاراب بیرماسمن (قَالَ) ایتدی یوسف علیه‌السلام آنلرغه (ائْتُونِی بِاَخٍ لَکُمْ مِنْ اَبِیکُمْ) کیلتورڭزسز مکا اوزڭزنك آناڭزدن بولغان قرنداشڭزنی یعنی آنا بر آنا باشقه قرنداشڭز بنیامین‌نی آلوب کیلڭز (اَلَا تَرَوْنَ) ایاسز کورمیسزمو (اَنِّی اُوفِی الْکَیْلَ) شونیکم من کامل ایتوب اولچارمن اولچاونی یعنی هیچ کمنك حقینی آلوب قالمام آشلقنی کامل ایتوب بیرورمن (وَاَنَا خَیْرُ الْمُنْزِلِینَ) هم من ایندرگوچیلرنك

بخشیرافیمن یعنی مسافرنی وقونافنی قدر وحرمت قیلورمن (فَاِنْ لَمْ تَاْتُونِی بِهِ) بس اگرسز کیلتورماساگز مکا قرنداشگز بنیامینی (فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِی) بس یوقدر هیچ بر اولچانگان آشلق سزلرگه‌منم قاشمه(وَلَا تَقْرَبُونِ)هم یاقن ولما گزسز مکا ومنم ولایتمگه کیلماگز اگر شول ایوده قالغان قرنداشگزنی برگه آلوب کیلماساگز دیدی (قَالُوا) ایتدیلر یعقوب اوغللری یوسفدن اوشبو سوزنی ایشتکاچ (سَنُرَاوِدُ عَنْهُ اَبَاهُ) تیزدرکم طلب قیلورمز وصورارمز اول قرنداشمزنی آتامزدن هم آنی آلوب کیلو طوغریسنده طرشورمز (وَاِنَّا لَفَاعِلُونَ) ودرستلکده بز اشلاگوچیلرمز ایتکان اشیمزنی بو اشنی هم بولدرورمز دیدیلر (وَقَالَ لِفِتْيَانِهِ) دخی ایتدی یوسف اوزینك قللرینه وآشلق اولچاوچی خدمتکارلرینه (اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ) قویوگزسز آنلرنك آشلق آلو اوچون کیلتورگان متاعلرن(فِی رِحَالِهِمْ) آنلرنك یوکلرینه یعقوب علیه‌السلام اوغللری آشلق اوچون آقچه اورنینه بیرورگه کماندن بر مقدار ساختیان وباشماق کبی نرسه‌لر آلوب کیلگانلر ایدی حضرت یوسف آنلرغه آشلقنی مال برابرینه صاتونی معقول کورمادی شونك اوچون کیلتورگان نرسه‌لرن اوزلرینه بلدرماینچه کیری آنلرنك یوکلریه قویارغه بیوردی اوشانداق حضرت یوسف بلدیکم آنلر کنعانغه قایتقاچ اول متاعلرنی یوکلری اچنه کورسه‌لر بو نرسه‌لر یاگلش اوزمزگه قایتقان ایکان دیوب اول نرسه‌لرنی کیری مصرغه کیلتورورلر چونکه اول متاعلر آلغان بغدایلرینك بهاسی بولغانلقدن آنلرنی اوزلری آلوب قالورغه دیانتلری اختیار بیرماس البته اول متاعلرنی کیری کیلتورورلر شولوقتده بنیامینی هم برگه آلوب کیلورلر حضرت یوسف اوشبو روشچه فکرلا گانگه کوره ایتدی (لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا) شایدکم آنلر طانورلر اول متاعلرنی (اِذَا انْقَلَبُوا اِلَى اَهْلِهِمْ) هر قایچان قایتسه‌لر آنلر اوزلرینك اهل‌لرینه یعنی کنعانغه قایتوب یوکلرن آچسه‌لر اوزلرینك آلوب بارغان سرمایه‌لرن ومتاعلرن کوروب طانورلر هم اول نرسه‌لرنی یاگلشلق ایل یوکلری اچنده قایتقان دیوب گمان قیلورلر شول سببلی (لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ) شایدکم آنلر کیری قایتورلر مصرغه وقرنداشم بنیامینی هم آلوب کیلورلر دیدی بس خدمتچیلر یوسف علیه السلامنك امری بوینچه آنلرنك کنعاندن کیلتورگان سرمایه‌لرن اوزلرینه بلدرماینچه یوکلری اچینه طقدیلر (فَلَمَّا رَجَعُوا اِلَى اَبِيهِمْ) بس قایتقانلری زمانده یوسفنك آغالری آتالری یانینه کنعانغه (قَالُوا) ایتدیلر آنلر یعقوب علیه‌السلامغه (يَا اَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ) ای

بزنك آتامز منع ایتولدی وطیولدی بزدن آشلق اولچاوی یعنی مصر پادشاهی اگرده بز فرنداشیمز بنیامین‌نی برگه آلوب بارماساق ایکنچی مرتبه بزگه بغدای صاتماسقه حکم قیلدی (فَأَرْسِلْ مَعَنَا أَخَانَا) بس یبارگل‌سن بزنك ایله برگه مصرغه آشلق آلورغه فرنداشیمز بنیامین‌نی (نَكْتَلْ) تاکم بغدای الورمز اوزمز اوچون هم آنك اوچون (وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ) هم درستلکده بز البته صافلاغوچیلرمز آنی وآکا ضرر هم زیان ایوشدرماسمز دیدیلر (قَالَ) ایتدی یعقوب علیه‌السلام اوغلرینك اوشبو سوزلرینه قارشی (هَلْ آمَنُكُمْ عَلَيْهِ) ایا من اشانیم‌مو سزلرگه وسزنی امین قیلایم‌مو بنیامین اوزرینه (إِلَّا كَمَا أَمِنْتُكُمْ عَلَى أَخِيهِ) مگر امین قیلغانم شکللی سزنی آنك فرنداشی اوزرینه (مِنْ قَبْلُ) موندن الگاری یعنی موندن اوّل سزگه اشانوب یوسفنی سزنك ایله برگه یارگانم شکللی ایمدی بنیامین‌نی هم سزگه اشانوب یبارایم‌مو من سزنك صافلاوکزغه اعتماد ایتماسمن یبارسامده سزگه اشانوب یبارماسمن بلکه خدای تعالی گه‌طاپشرورمن (فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا) بس خدای‌تعالی یخشیراق‌صافلاغوچیدر آکا توکل قیلورمن (وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ) هم اول‌خدای تعالی‌رحمت ایتکوچیلرنك رحمت ایتکوچیراکی وباغشلاوچیلرنك یخشیراقی‌در شایدکم مکا رحمت قیلور وفزغانور ایکی اوغلیم‌نك‌ده مصیبت‌لرینه منی گرفتار ایتماس اوشبو اوغلیمنی صافلار دیدی (وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ) وآچقانلری زمانده یعقوب اوغللری مصردن کیلتورگان یوکلرن (وَجَدُوا بِضَاعَتَهُمْ) طاپدیلر آنلر اوزلرینك کنعاندن آلوب بارغان سرمایه‌لرن وطاوارلرن (رُدَّتْ إِلَيْهِمْ) کیری فایتارلغندر آنلرغه یوکلری اچنده اوزلرینك مصرغه آلوب باروب پادشاهغه طاپشرغان نرسه‌لرینی یوکلری اچنده کورگاچ بواش یوسفنك حکمی ایله بولغانینی آکلادیلر (قَالُوا) ایتدیلر آنلر آتالرینه (يَا أَبَانَا مَا نَبْغِي) ای بزنك آتامزینه نی نرسه استایك بز موندن آرتق بو پادشاهنك احساننندن وجومردلقندن (هَذِهِ بِضَاعَتُنَا) اوشبو نرسه‌لردر بزنك موندن آلوب بارغان‌طاوارمزکم بز بغدایني‌شول‌طاوارلر برابرینه‌صاتوب آلغان‌ایدك (رُدَّتْ إِلَيْنَا) کیری فایتارلغاندر بزلرگه بس بزنك اوشبو نرسه‌لرنی آلوب‌بالمامز مناسب توگلدر پادشاهنك اکرامینی کیری اوزینه قایتارایق ویاکادن مصرغه بارایق (وَنَمِيرُ أَهْلَنَا) هم آشلق کیلتورورمز جماعتلرمزگه (وَنَحْفَظُ أَخَانَا) دخی صافلارمز فرنداشیمز بنیامین‌نی بارغانده هم فایتقانده (وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ) هم‌آرتق آلورمز بر توه یوکی آشلقنی یعنی فرنداشیمز بنیامین‌نی برگه آلوب بارغاچ آرتق

اوچون هم بر توه یوکی بغدای آلوب قایتورمز (ذٰلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ) اوشبو بر توه یوکی آشلق مصر پادشاهی‌نك خزینه‌سینه قاراغانده یکلدر هم آزدر آنك اوچون پادشاه هیچده طارایماس (قَالَ) ابتدی یعقوب علیه‌السلام اوغللرینه (لَنْ أُرْسِلَهُ مَعَكُمْ) هرگیز من بیارماسمن بنیامین‌نی سزنك ایله برگه (حَتّٰى تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِنَ اللّٰهِ) تاکم سزنك بیرگانکز گه‌چه مکا خدای تعالی اسمی ایله برکتولکان عهدنی شویله دیو بکم (لَتَأْتُنَّنِي بِهِ) البته سز کیلتوررسز مکا اول بنیامین‌نی (إِلَّا أَنْ يُحَاطَ بِكُمْ) مگر شولکم سز چولغاب آلونورسز عذاب برله وهمه‌کز بر یولی هلاك بولورسز یعنی سز اوزمز ایسان بولغانده البته بنیامین‌نی سکا کیلتوررمز وبرگه آلوب قایتورمز دیوب خدای تعالی اسمی ایله آنط ایتمی توروب من آنی سزنك ایله برگه بیارمام دیدی یعقوب اوغللری اوشبو سوزنی قبول ایدوب البته بنیامین‌نی صاقلارمز وغیانت ایتماسمز دیوب ایتدیلر (فَلَمَّا آتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ) بس بیرگانلری زمانده آنلر اوزلرینك عهدلرن آنالرینه یعنی بنیامین‌نی صاقلاب آلوب قایتورمز دیوب عهد قیلغانلرندن صوك (قَالَ) ابتدی یعقوب علیه‌السلام (اللّٰهُ عَلٰى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ) الله تعالی بز ایته تورغان نرسه‌گه گواه وصاقچیدر سزنك عهد ایتکانکزنی بلور یعقوب علیه‌السلام اوشبو طوغریده ظاهری سببکه هم اهتمام قیلدی اوغللرندن عهد آلدی خدای تعالی‌گه هم طاپشردی هرکمگه شولای قیلو تیوشدر (وَقَالَ) دخی ابتدی یعقوب اوغللرینه نصیحت قیلوب (يَا بَنِيَّ لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ) ای منم اوغللرم سز مصر شهرینه بارغاچ همه‌لرکز بر قاپقادن شهرگه کرماکز تاکم سزنك کورکام جمالکزغه وسلطنت قیافتلرکزگه خلق صوقلانوب سزلرگه کوز تیماسون (وَادْخُلُوا مِنْ أَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ) هم کرکزسز آیرم آیرم قاپقالردن مصر شهرینك اولوقتده دورت قاپقاسی بار ایدی همه‌لرکز بر یولی بر قاپقادن کرماینچه دورتکه بولنوب کرکز دیدی یعقوب علیه السلام اوّلده آتالق شفقتی ایله بالالرینه یامان کوز تیماسوندیوب اوشبو طریقه نصیحت قیلسه‌ده صوکندن بنه‌لکنی وعاجزلکنی اظهار قیلوب ایتدی (وَمَا أُغْنِي عَنْكُمْ) ومن دفع قیلماسمن وکیتارماسمن سزدن ای منم اوغللرم اوشبو نصیحتم ایله (مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ) الله تعالی‌نك تقدیرندن هیچ بر نرسه‌نی یعنی اگر سزگه بر بلا وقضا تقدیر ایتولکان بولسه منم نصیحتم ایله اول بلا کیلمی قالماس من آنی دفع قیلا آلماسمن (إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا لِلّٰهِ) توگلدر حکم وفرمان مگر الله تعالی‌نقی‌غنه‌در نچوك تلاسه شولای حکم قیلور (عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ)

اول خدای تعالی اوزرینه توکل ایتدم من واشلرمنی آکاغنه طاپشردم (وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ) هم آنك اوزرینه گنه کرا کدرکم توکل ایتسونلر توکل ایتکو چیلرکم بارچه اشلرگه کفایه قیلغوچی اولدر (وَلَمَّا دَخَلُوا) وکرگانلری زمانده یعقوب اوغللری مصر شهرینه (مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ أَبُوهُمْ) آنالری بیورغان اورندن یعنی آنالری بیورغانچه بولنوب آیرم آیرم قاپقالردن کرگانلری زمانده (مَا كَانَ يُغْنِي عَنْهُمْ) دفع قیلور بولمادی وکیتارمادی آنلردن آنلرنك آیرلوب کرولری (مِنَ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ) خدای تعالینك قضاسندن هیچ بر نرسه‌نی یعنی آنلرنك مصرغه آیرلوب کرولرینه قاراب بولاچق اش بولمی فالمادی تقدیر ایتولگان قضا آنلرغه کیلدی بنیامین گه اوغریلق ایله تهمت ایتدیلرهم قرنداشلری قایغوغه قالدیلر ویعقوب علیه السلامنك مصیبتی ایکی اولوش بولدی بس یعقوب پیغمبرنك تدبیری فائده بیرمادی (إِلَّا حَاجَةً فِي نَفْسِ يَعْقُوبَ) مگر شولکم برحاجت ایدی یعقوبنك کوکلنده‌کم (قَضَاهَا) اوتادی یعقوب پیغمبر اول حاجتنی یعنی اوغللری حقنده کوکلنده بولغان شفقتی‌نی شولوقته آنلرغه ظاهر قیلدی شفقت ومرحمتی جهتندن اوشبو روشچه آنلرغه نصیحت ایتدی (وَإِنَّهُ لَذُو عِلْمٍ لِمَا عَلَّمْنَاهُ) هم درستلکده اول یعقوب البته علم ایاسیدر وبلگوچیدر بز آکا بلدرگان نرسه‌نی وحی والهام ایله یعنی اوزینك تدبیری تقدیرنی دفع ایتماگانن بلور ایدی شونك اوچون وما اغنی عنکم دیدی یعنی من اوشبو نصیحتم ایله سزگه کیلاچك قضانی کیتارا آلمام دیدی شولای بولسه‌ده آنالق شفقتی ایله اوشبو روشچه نصیحت قیلدی بلماگانندن توگل (وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ) ولکن آدمیلرنك کوبراگی بلماسلر تقدیرنك اسرارن وتدبیرنك تقدیرگه فارشی فائده بیرماگانن (وَلَمَّا دَخَلُوا عَلَىٰ يُوسُفَ) وکرگانلری زمانده یعقوب پیغمبر اوغللری یوسف علیه السلام حضورینه حضرت یوسفنك آغالری اوشبو ایکنچی سفرلرنده مصر شهرینه کیلوب حضرت یوسفنك حضورینه کردیلر شولوقته یوسف علیه السلام پادشاهلق تختی اوستونده شوکت وسلطنت ایله اولطورغان ایدی یوزینه پرده یاپقان ایدی اوشبولر کملردردیوب صورادی بزلرکنعاندن آشلق آلورغه کیلگان یکتلر یعقوب پیغمبر اوغللریمز سن بزگه آنامز یانده قالغان قرنداشیمزنی آلوب کیلورگه بیورغان ایدك حاضرده بز شول قرنداشیمزنی آنامزدن صوراب آلوب کیلدك دیوب جواب بیردیلر حضرت یوسف آغالرینه اولطورورغه بیوروب آنلر اوچون طعاملر کیلتورتدی آلتی طباق آش حاضرلاب کیلتوردیلر حضرت یوسف

آنلرغه سزلردن آنا آناسی بر بولغان هر ایکی قرنداش برار طبافدن آشاسونلر دیوب بیوردی آنلر ایکیشار ایکیشار بولوب هر ایکی کشی بر طبافدن آشارغه اولطوردیلر بنیامین یالغوز اوزیگنه بر طبافغه قالوب قایغوسندن یغلی باشلادی حضرت یوسف قرنداشی بنیامین‌نك یغلاغانن کورگاچ ای کنعاندن کیلگان بکت سکا نی نرسه بولدی دیوب صورادی بنیامین ایتدی ای ملك سن بزلرگه هر طباق صایون بر آنادن بولغان ایکی قرنداش اولطوروب آشاسونلر دیوب امر قیلدك قرنداشلرم هر قایوسی اوزلریگه آنا بر قرنداشلری ایله اولطوردیلر من یالغوز قالدم منم هم اوزم ایله بر آنادن بولغان یوسف اسملی قرنداشیم بار ایدی اگر حاضرده اول سلامت بولسه بز آنك ایله ایکیمز برگه اولطوروب بر طبافدن آشار ایدك شول قرنداشیم خاطرمگه توشوب آنی صاغنوب یغلادم دیدی حضرت یوسف ایتدی آلای بولسه سنك قرنداشك من بولیم گیلگل ایکیمز بر طبافدن آشابق بس حضرت یوسف بیوردی بنیامین آلدنداغی طباقنی آلوب پرده آرطینه کیلتوردیلر بنامین‌نی هم شونده کرگزوب پرده آرطنده یوسف ایله ایکیسی بر طبافدن آش آشادیلر نتاکم حق تعالی بیورور یوسف‌نك آغالری یوسف حضورینه کرگانلری زمانده (اوی الیه اَخاهُ) اورن بیردی یوسف اوزیانده واورناشدردی قرنداشی بنیامین‌نی حضرت یوسف بنیامین ایله برگه ایکیسی بر طبافدن آشارغه کرشدیلر یوسف علیه السلام یوزینه نقاب یاپقان ایدی شول سببلی بنیامین آنی طانومادی بنیامین‌نك کوزی حضرت یوسفنك قولینه توشکاچ ینه یغلی باشلادی یوسف علیه‌السلام اوشبو یغلامانك سببی نیدر دیوب صوراغاچ بنیامین ایتدی منم قرنداشیم یوسفنك هم قولی بعینه سنك قولك شکلی ایدی قرنداشیم خاطرمگه توشدی دیگاچ یوسف علیه السلامنك طاقت قیلور حالی قالمادی یوزندن پرده‌نی کوناروب بنیامین‌گه اوزن طانوتدی (قالَ) ایتدی یوسف شولوقتده قرنداشی بنیامینگه (انّی اَنَا اَخُوكَ) درستلکده من سنك قرنداشك یوسف من (فَلا تَبتَئِس بِما كانُوا يَعمَلُونَ) بس قایغورماغل سن قرنداشلرك اشلا گان اش سببلی بزنك حقیمزده آنلرنك مکرلری مکا زیان ایرشدرمادی خدای تعالی منی صاقلادی دیدی بنیامین اوشبو سوزنی ایشتکاچ هوشندن کیتوب یقولدی هوشینه کیلگاندن صوك حضرت یوسفنی قوچاقلاب یغلار ایدی اوشبو حال توشم مودر یا که اویاغلقده مودر دیوب اوزینه اوزی ایتور ایدی صکره حضرت یوسفنك اینا گینه یابشوب ایمدی من سندن آیرلماسمن دیدی حضرت یوسف ایتدی آتامزنك سنك حقکده کوب اهتمام ایدوب اوغللرینه سنی صاقلاب آلوب قایتو خصوصنده بیك تأکیدلاب بیورغانی مکا معلومدر ایمدی سن منم یانمه

١) یوسف عمّ‌نك قرنداشلری آنك حضورینه کرگاچ سن بزگه کیلتورگه قوشقان قرنداشیمز بنیامین‌نی کیلتوردك دیدیلر حضرت یوسف ایتدی بیك یخشی اش اشلا گانسز جزاسینی مندن طابارسزهم آشاغانده آنلرنی ایکیشار ایکیشار اولطرتوب اوزی بنیامین ایله اولطوردی کیچ بولغاچ یاتقانده هم بنیامین‌نی اوزقاتینه آلدی یتیاندن

قالساك آتامزنك فایغوسی آرتور هم قرنداشلرمزده سنی قالدرماسقه بار کوچلرن صرف قیلوب طرشورلرا گرسن اوزك مصلحت کورساك سنی آلوب قالوطوغریسنده برحیله توزایك سکا اوغریلق ایله تهمت ایدوب شول بهانه ایله سنی آلوب قالایق بنیامین بو اشکه راضی بولدی بس حضرت یوسف بیوردی ایمدی سن قرنداشلرك یانینه بارغل هم اوشبو مصلحتیمزنی آنلردن یاشرن توتقل منم یوسف ایکانمنی هم آنلرغه بلدرما گل دیدی صکره اوزی خدمتچیلرگه کنعاندن کیلگان یکتلرنك یوموشلرن اوتاکز ویوکلرن حاضرلاکز دیوب بیوردی (فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجِهَازِهِمْ) بس توزوگانی زمانده آنلرنك اشلرن یعنی توه‌لرینه بغدای یوکلاب اشلرن تمام ایتوب حاضرلا گاچ (جَعَلَ السِّقَایَةَ فِی رَحْلِ اَخِیهِ) فویدی یوسف صو اچه طورغان صاوطنی قرنداشی بنیامین‌نك یوگینه اول صاوط پادشاهنك صو اچه طورغان کموش کاسه‌سی ایدی تورلی اصل طاشلر ایله زینتلانگان هم بیك قیمتلی ایدی اوشبو وقتده کنعاندن کیلگان قوبافلرنی حرمتلاب آنلرغه بغدایني شول صاوط ایله اولچاب بیرگانلر ایدی یوسف علیه السلام اوزینك خاص خدمتکارینه قوشوب شول کموش کاسه‌نی هیچ کمگه بلدرماینچه بنیامین‌نك توه‌سندا گی یوك آراسینه قویدردی صکره قرنداشلرینه کیتارگه اجازت بیردی آنلر ایسانلاشوب مصر شهرندن چغوب کیتکاچ آرطلرندن حضرت یوسفنك خدمتچیلری آطلانوب بوکوردیلر (ثُمَّ اَذَّنَ مُؤَذِّنٌ) صکره ندا قیلدی برندا قیلغوچی یعنی حضرت یوسف‌نك امری ایله بر خدمتچی آنلرنك آرطلرندن یتوب قچقردی شویله دیوبکم (اَیَّتُهَا الْعِیرُ اِنَّکُمْ لَسَارِقُونَ) ای کاروان اهلی درستلکده سزلر اوغریلرسز نرسه اوغرلاب کیتوب باراسزسز اوغریلرسز دیما کدن مرادی بر وقتده یوسفنی آتاسندن اوغرلادکز دیماك ایدی یعقوب اوغللری اوشبو سوزنی ایشتکاچ بیك آپدراشدیلر (قَالُوا) ایتدیلر آنلر (وَاَقْبَلُوا عَلَیْهِمْ) هم یوزلرن توتدیلر اول ندا قیلغوچی‌لر اوزرینه یعنی سز اوغریلرسز دیگان طاوشنی ایشتکاچ آرطلرینه طابا ایلانوب ایتدیلر (مَاذَا تَفْقِدُونَ) سزنی نرسه ازلیسز یعنی نرسه کز یوغالدی نی ازلیسز دیدیلر (قَالُوا) ایتدیلر پادشاهنك کشیلری (نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ) بز ازلیمز پادشاهنك صاوطینی کم آنك ایله آشلق اولچانگان ایدی شول صاوط یوغالدی (وَلِمَنْ جَاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِیرٍ) وهر کم طابوب کیلتورسه اول صاوطنی اول کمسه گه بر توه یوکی آشلق بیرلور (وَاَنَا بِهِ زَعِیمٌ) هم من ندا قیلغوچی آکا کفیل من وضامن من (قَالُوا) ایتدیلر یعقوب اوغللری (تَاللّٰهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ) الله تعالی

برله آنط ایتهمزکم تحقیق سز بلدکز بزنك امین واشانچلی ایدکیمزنی زیراکه اوزمزگه کیری قایتارلغان متاعلرنی آلوب قالماینچه ینه اوزکزگه کیلتورب بیردك هم اوزکز کورهسز بزلر کشیلرنك ایگونلرن آشاماسونلر اوچون توهلرمزنك آغزلرن باغلاب قویغانمز (ما جئنا لنفسد فی الارض) بز کنعاندن مصر یرنده فساد وبوزقلق قیلو اوچون کیلمادك اوغریلق قیلورغه دیب کیلمادك بلکه اوزحاجتیمز اوچون آشلق صاتوب آلورغه کیلدك (وما کنا سارقین) هم بزلر هیچ بر وقتده اوغریلر بولمادق وکشی نرسهسن اوغرلامادق دیدیلر (قالوا) ایتدیلر یوسفنك خدمتکارلری آنلرنك بوسوزلرینه قارشی (فما جزاؤه ان کنتم کاذبین) بس نی نرسهدر اوغریلقنك جزاسی اگرسز یالغانچیلر بولساکز یعنی سزنك بز اوغرلامادق دیگان سوزکز یالغان بولوب شول یوغالغان صاوط سزلردن طابولسه شولوقتده سزگه نیندایین جزا بیرو تیوش بولور دیدیلر (قالوا) ایتدیلر یعقوب اوغللری (جزاؤه من وجد فی رحله) اوغریلقنك جزاسی شول یوغالغان نرسهکز کمنك یوگنده طابولسه شونك اوزن توتودر (فهو جزاؤه) بس شول کمسه اوزی آنك جزاسیدر یعنی هر کمنك یوگندن طابولسه شول کمسهنی قل ایتوب آلونور یعقوب پیغمبر شریعتنده اوغریلق ایله توتولغان کشینی قل ایتوب آلورلر ایدی (کذلك نجزی الظالمین) اوشانداق بز جزا بیرامز ظلملق ایتکوچیلرگه یعنی اوغریلرنك جزاسی بزنك دینمزده شولدر دیدیلر بس آنلرنی کیری مصرغه قایتاروب حضرت یوسفنك سرایی آلدنده توقتاتدیلر هر قایوسینك یوکلرن برام برام تنتورگه کرشدیلر (فبدأ باوعیتهم) بس باشلادی یوسفنك امری ایله تنتوچی کشی باشقه آغالرینك یوك صاوطلری ایله (قبل وعاء اخیه) قرنداشی بنیامینك یوك صاوطندن الگاری یعنی اوّل باشقه قرنداشلرنك یوکلرن تیکشوردی آندن صوك بنیامینك یوگینی قارادی یوك آراسینه اول صاوطنی اوزلری صالغان دیوب تهمت ایتماسونلر وشکلانماسونلر اوچون شولای قیلدیلر (ثم استخرجها من وعاء اخیه) صکره طابوب چغاردی اول یوغالغان صاوطنی قرنداشی بنیامینك یوك صاوطندن (کذلك کدنا لیوسف) اوشانداق حیله اوگراتدکبز وبلدردك یوسفقه الهام ایله تا کم اوشبو حیله ایله قرنداشی بنیامینی اوز یانینده قالدردی بس یوغالغان کموش صاوط بنیامینك یوکندن طابولغاچ یوسفنك آغالری بیك اویالوب خجالتدن باشلرن توبان صالدیلر هم بنیامینی شلتهلی باشلادیلر (ما کان لیاخذ اخاه) درست بولمادی

یوسفنك اوز قرنداشن توتمافی و آلوب قالووی (فی دین الملك) مصر پادشاهی نك دیننده زیراکه مصر پادشاهلرینك نظاملرنده اوغرینی صوقدرلور هم آندن مال آلونور ایدی اوزن قل ایتوب آلو یوق ایدی بس حضرت یوسف اوزینك قرنداشی بنیامین نی آلوب قالمادی (الا ان یشاء الله) مگر خدای تعالی نك تلاماکی ایله وآنك حکمی بوینچه آلوب قالدی (نرفع درجات من نشاء) بز کوتارورمز علم وحکمتنك یوقاری درجه لرینه هر کمسه نیکم تلارمز یعنی اوزمز تلا کان کمسه گه علم وحکمتنی کامل ایتوب بیرورمز (وفوق کل ذی علم علیم) وهر بر علم ایاسندن اوستون بلگوچی باردرکم آندن آرتوغراق بلور یوسف علیه السلام آغالرینه ایتدی اوشبو اش نیندایین اشکزدر سزدن موندایین اش صادر بولمافی عجبدر سز اوزکزنی پیغمبر بالالریمز دیگان ایدکز (قالوا) ایتدیلر قرنداشلری حضرت یوسفقه (ان یسرق) اگر اوغرلاسه اول بنیامین عجب توگلدر زیراکه (فقد سرق اخ له من قبل) بس تحقیق اوغرلادی واوغریلق قیلدی آنك آنا بر قرنداشی یوسف هم موندان الگاری (۱) تفسیر مدارکده کلتورمشدرکم یعقوب علیه السلامنك یورطنده برطاوق بار ایدی برکون برسائل کیلوب صدقه صورادی هیچکم حاضر توگل ایدی حضرت یوسف اول سائلگه شول طاوقنی بیروب بیاردی شول طوغریدن قرنداشلری آنی اوغریلق ایله تهمت ایتدیلر (فاسرها یوسف فی نفسه) بس یاشرن توتدی یوسف آنلرنك اوشبو سوزلرن اوزینك کوکلنده (ولم یبدها لهم) هم اظهار قیلمادی وبلدرمادی آنی قرنداشلرینه یعنی آنلرغه بوطوغریده هیچ برسوز ایتمایینچه آنلرنك بوسوزلرن کوکلنده صاقلادی (قال) ایتدی یوسف اوز اوزینه کوکلندن (انتم شر مکانا) سزلر یاوزرافسز اوزن جهتندن یعنی سز اوزکز بیگراك اوغرپلرسز کم اوغلنی آتاسندن اوغرلادکز (والله اعلم بما تصفون) وخدای تعالی بلگوچیرا کدر شول نرسه نیکم سز صفتلارسز بس یوسف علیه السلام بنیامین نی اوز کشیلرینه طاپشردی قرنداشلری آنی قوتقاروب آلوب کیتارگه بیك طرشدیلر بیك کوب سوزلر سویلادیلر عاقبت روبیلنك آچوی بیك قوتلانوب تنندهگی توکلری کیوملرن تیشوب چیقدی وایتدی ای پادشاه منم قرنداشمنی اوزمزگه بیرگل یوقسه من شوندایین فاطی طاوش ایله قچقورمن کم شهرده گی یوکللی خاتونلر همه لری قورقودن بالالارن توشورورلر حضرت یوسف روبیلنك بیك آچولانغانن کورگاچ اوزینك اوغلینه روبیلنك

۱) مفسرلر حضرت یوسفنك سرقه ایتکان نرسه سی طوغریسنده اختلاف ایتدیلر بعضلر قولنچه آناسینك آناسی بر پونقه عبادت ایدلماسون دیوب آنی واطبوب یول اوستونه چغاروب طاشلادی آغالری شول اشنی اوغریلق دیدیلر وبعضلر دیورلر کم برکون ایوگه بر سائل کیلگاچ حضرت یوسف ایو اهلینه بلدرماینچه آکا بر یمورقه چغاروب بیرگان ایدی یا که برطاوقنی بیرگان ایدی یا که خیرچیلرگه بیرماك اوچون دسترخاندا غی طعاملرنی آلوب باشورورایدی آغالری شول اشی اوچون فقد سرق اخ له دیدیلر اوشبولردن باشقه وجهلر هم ذکر ایدلمشدر تبیاندن

آرقاسندن قولك ایله صپدرغل دیوب اوغلی باروب روبیلنك آرقاسندن صپدرغاچ آنك آچوی تمام باصلوب قرنداشلرینه فارادی فایسگز منم آرقامدن صیبادی دیوب صورادی آنلر هیچ قایسیمز سنك یانگفه بارغانیمز یوق دیدیلر روبیل ایتدی خدای برله آنط ایته من کم بوشهرده یعقوب پیغمبر بالالرندن بر کشی بولورغه کراك زیرا که یعقوب علیه السلام اوغللرندن هرقایچان برسینك آچوی چقسه ایکنچی سی آنك تنینه قولن تیورسه آچوی باصلور ایدی والحاصل آنلر هیچ طریق ایله بنیامین نی قولغه آلورغه کوچلری یتماگاچ حضرت یوسفقه یالنوزغه کرشدیلر (قَالُوا) ایتدیلر یعقوب اوغللری یوسفقه یالباروب (یٰاَیُّهَا الْعَزِیزُ) ای مصرنك عزیزی (انَّ لَهُ اَبًا شَیْخًا کَبِیرًا) درستلکده اول بنیامین نك فارت هم اولوغ مرتبه لی آتاسی باردر براوغلی یاشلکده هلاك بولغاندن صوك اوشبو اوغلینه بیك الفتلانگاندر آندن آیرلوغه طاقت قیلا آلماس (فَخُذْ اَحَدَنَا مَکَانَهُ) بس آلغلسن آنك اورنینه بزنك برمزنی هم آنی قوتقارغل بزنك ایله برگه قایتسون (انَّا نَرٰیكَ مِنَ الْمُحْسِنِینَ) درستلکده بزکورامز سنی یخشیلق ایتکوچیلردن بزلرگه کوب یخشیلقلر قیلدك ایمدی احسانگنی تمام ایلاب اوشبو قرنداشیمز بنیامین نی بزلرگه بیرگل دیدیلر (قَالَ) ایتدی یوسف علیه السلام آنلرغه (مَعَاذَ اللّٰهِ اَنْ نَاْخُذَ) الله تعالی گه صغنورمن شوندن کم توتسافبز وآلوب قالساق یعنی هیچ کمنی توتماسمز (الَّا مَنْ وَجَدْنَا مَتَاعَنَا عِنْدَهُ) مگر توتارمز شول کمسه نی کم بزطاپدق مالیمزنی آنك قاشنده یعنی یوغالغان نرسه مزنی کمنك بوگندن طاپقان بولساق بز شول کمسه نی گنه آلوب قالورمز عیبسز کشینی آلوب قالماسمز (انَّا اِذًا لَظَالِمُونَ) درستلکده بزشول وقتده یعنی آنك اورنینه باشقه کشینی آلوب قالساق ظلملق ایتکوچیلردن بولورمز (فَلَمَّا اسْتَیْئَسُوا مِنْهُ) بس امیدسز بولغانلری زمانده آنلر بنیامیندن یعنی بنیامین نی قوتقاروب آلودن امیداری تمام اوزلگاچ (خَلَصُوا نَجِیًّا) برطرفقه چیگولدیلر آنلر سرلاشکانلری حالده بربرسی ایله هم اوشبو طوغریده هرتورلی تدبیرلر ومصلتعلر قیلورغه کرشدیلر (قَالَ کَبِیرُهُمْ) ایتدی آنلرنك یاشده اولوغلری کم روبیلدر یا که عقل وتدبیر جهتندن آرتوغرافلری یهودا ایتدی (اَلَمْ تَعْلَمُوا اَنَّ اَبَاکُمْ) ایا سز بلمادگزمو شونی کم سزنك آتاگز یعقوب پیغمبر (قَدْ اَخَذَ عَلَیْکُمْ) تحقیق آلدی سزنك اوزرگزگه (مَوْثِقًا مِنَ اللّٰهِ) الله تعالی دن بولغان برعهدنی یعنی سز بنیامین نی صاقلارمز هم اوزمز ایله برگه آلوب قایتورمز دیوب آتاگز حضورنده خدای تعالی

اسمی ایله عهد ایتدکز ایمدی شول عهدکزکه خلافلق قیلوب بنیامینی قالدردکز (وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فِي يُوسُفَ) هم موندن الکاری یوسف طوغریسنده نیندایین کیم چیلك ایتدکز (فَلَنْ أَبْرَحَ الْأَرْضَ) بس من آیرلماسمن مصر برندن واوشبو مصر شهرندن کیتمام (حَتَّىٰ يَأْذَنَ لِي أَبِي) تا کم اذن ورخصت بیرگانکه‌چه مکا منم آنام مصردن چغوب کنعانغه قایتورغه (أَوْ يَحْكُمَ اللَّهُ لِي) یا ایسه خدای تعالی حکم ایتکانکه‌چه منم اوچون آنام حضورینه قایتور یا که قرنداشمنی قوتقارو ایله (وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ) واول خدای تعالی حکم ایتکوچیلرنك یخشیراقی و آرتوغرافیدر (ارْجِعُوا إِلَىٰ أَبِيكُمْ) سز قایتکز آنا کز صاری یعنی اوشبو مصر شهرنده قالورمن سز اوزکز کنعانغه آنامز حضورینه قایتکز (فَقُولُوا) بس ایتکز یعقوب پیغمبرکه (يَا أَبَانَا إِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ) ای بزنك آنامز درستلکده سنك اوغلك بنیامین اوغریلق قیلدی مصر پادشاهینك نرسه‌سن اوغرلادی (وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا عَلِمْنَا) وبزلر گواهلق بیرمیمز مگر اوزمز بلگان نرسه ایله گنه گواهلق بیرامز پادشاهنك کموش صاوطی آنك بوگندن چقدی شونی کوزمز ایله کوردك (وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ) هم بز غیب ویاشرن اشکه صاقچیلر توگلمز یعنی بزلر ظاهرده کوزلرمز ایله اوشبو اشنی کوردك لکن اصلینی وحقیقتینی بیله آلماسمز خدای تعالی بلور بنیامین اوزی اوغرلاغانمو یا ایسه آنلر اوزلری شول صاوطنی آنك بوگینه قویوب آکا تهمت ایتدیلرمو (وَاسْأَلِ الْقَرْيَةَ الَّتِي كُنَّا فِيهَا) وصوراغلسن ای بزنك آنامز شول قریه اهلندن کم بز بولدق اول قریده یعنی اگر بزنك سوزمزکه اشانماسالك مصرغه کشی یباروب مصر خلقیدن صوراتقل بس یعقوب اوغللری روبیلنك یا که یهودانك حکمی ایله مصردن چغوب کنعانغه بونالدیلر وآتالرینك حضورینه قایتوب شول قرنداشلری ایتکانچه واقعه‌نی آتالرینه عرض قیلدیلر (قَالَ) ایتدی یعقوب علیه السلام آنلردن بوسوزنی ایشتکاچ (بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنْفُسُكُمْ أَمْرًا) اش‌سز ایتکانچه توگلدر بلکه زینتلی ایتوب کورسانکاندر نفسلرکز سزکه براشنی یعنی بواش هم اوزکزنك حیله ومکرکزدر برگه اتفاق ایدوب بنیامین حقنده برار اش اشلاگانسز یوقسه اوغرینك جزاسی آنی قتل ایتو ایکانن مصر پادشاهی قایدن بلسون (فَصَبْرٌ جَمِيلٌ) بس منم اشیم کورکام صبر قیلو بومصیبتکه هم چداودر (عَسَى اللَّهُ أَنْ يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعًا) شایدکم خدای تعالی کیلتورور آنلرنك همه‌لرن مکا یعنی یوسفنی وبنیامینی هم مصرده قالغان روبیل یا که یهودانی همه‌لرن مکا قایتارور (إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ) درستلکده

اول خدای تعالی بلگوچیدر منم حالمنی (الْحَكِيمُ) حکمت ایاسیدر اوزینك اشلرنده بس یعقوب علیه السلام غایتده حسرت وقایغوسندن بیت الاحزان غه یعنی قایغو بولمه‌سینه کردی (وتولّى عنهم) هم یوز دوندردی اول اوزینك اوغللرندن (وقال) دخی ایتدی (يا أسفى على يوسف) ای منم حسرتیم یوسفنك غمی افینه (١) (وابيضت عيناه من الحزن) وآغاردی آنك هر ایکی کوزی قایغودن کوب یغلاو سببلی کوزلرینه آق توشدی (فهو كظيم) بس اول یعقوب نك طولغان ایدی کوتلی قایغودن هم اوغللرینه آچودن لکن کشیگه بلدرماس وظاهر ایلاماس ایدی اوغللری حضرت یعقوبنك ناله واضطرابینی هم بیك قایغورغانینی کوردیلر (قالوا) ایتدیلر آنلر آتالرینه (تالله تفتؤا تذكر يوسف) خدای تعالی ایله آنط ایتمزکم سن همیشه یوسفنی یاد ایتمسن وآنی عمرك بوینچه ایسکدن چغارماینچه آنك اوچون قایغوراسن (حتى تكون حرضا) تاکم فاطی صرخاو بولغانکفه‌چه (أو تكون من الهالكين) یا ایسه هلاك بولغوچیلر جملسندن بولغانکفه‌چه یعنی قایغو وحسرتدن هلاك بولغانکفه‌چه قایغورورسن دیدیلر (قال) ایتدی یعقوب علیه السلام ای منم اوغللرم (إنما أشكو) موندن باشقه توگلدرکم من شكايت قیلورمن (بثّي وحزني إلى الله) قایغووحسرتمنی خدای تعالی گه یعنی من باری اوزمنك حسرتلرم طوغری سنده الله تعالی گه گنه زارلانورمن باشقه‌غه زارلانماسمن سزگه هم شکایت ایتماسمن زیراکه مصیبت اهلینه مدد ویاردم ایتکوچی الله تعالی اوزیگنه‌در (٢) (وأعلم من الله ما لا تعلمون) هم من بلورمن خدای تعالی‌نك وحی والهام قیلوونده‌سز بلمی تورغان نرسه‌نی یعنی یوسفنك سلامت ایدکینی هم آنك ایله‌فاوشاچق ایکانمنی بلورمن روایت ایدلمشدرکم بر کون حضرت عزرائیل یعقوب علیه السلامغه کیلگان ایدی شول وقتده یوسفنك جانینی آلغانم یوق دیوب آنط ایتدی شول سببلی حضرت یعقوب یوسفنك ترك بولمافین امید قیلوب ایتدی (يا بنيّ اذهبوا) ای منم اوغللرم سز بارکز (فتحسّسوا من يوسف وأخيه) هم تیکشورکز یوسف هم آنك قرنداشی بنیامین‌نك حال‌لرندن وآنلرنی ازلاکز خلقدن صوراشکز (ولا تيأسوا من روح الله) دخی امیدسز بولماکز الله تعالی‌نك فضل ورحمتندن (إنه لا ييأس من روح الله) درستلکده‌کم خدای تعالی‌نك فضل وکرمندن امیدسز بولماس وامیدینی اوزماس (إلا القوم الكافرون) مگر کافر بولغان واشانمی تورغان گروهلرغنه امیدسز بولورلر بس یعقوب علیه السلام مصر پادشاهینه برخط یازدی خطنك مضمونی اوشبو ایدی یعقوب اسرائیل

١) کشاف صاحبی کیلتو ـ رمشدرکم رسول صلی الله علیه وسلم حضرتلری جبرائیلدن یعقوب پیغمبر ـ نك قایغو وحسرتی قای مرتبه‌ده بولدی دیوب صوراغاچ جبرائیل علیه‌م ایتدی آیاسی اولگان بالانك حسرتندن یتمش اولوش آرتق ایدی اول حضرت ینه اجری وثوابی نی قدرلی بولدی دیوب سؤال ایتکاچ یوز شهیدنك ثوابی قدر اجر وثواب بیرلدی دیدی واقعا یعقوب علیه‌م قدرلی فراق اوطینه هیچکم کویمادی دیمشلر فرق یل وار روایتده سکسان یل یوسفدن آیرلوب قایغو وحسرتده توردی

حسینی

٢) بعض تفاسیرده مذ ـ کوردرکم یعقوب علیه السلام انما اشکوا بثی وحزنی الی الله دگاچ حق سبحانه وتعالی آگاه‌ی ایندردیکم ای یعقوب عزتیم وجلالیم ایله ایتورمن کم اگر یوسف ایله بنیامین هر ایکیسی اولگان بولسه‌لر ایدی سنك اوشبو سوزنك اوچون آنلرنی ترگزوب سنك ایله فاوشدرور ایدم اوشبو بشارت سببلی حضرت یعقوب اوغللرینه من سز بلمایگان نرسه‌نی بلورمن دیدی مواهب

الله بن اسحاق بن ابراهیم خلیل‌الله‌دن مصر پادشاهینه امابعد بزشول جماعتلردنمز کم بزلرگه خدای تعالی بلالرنی مؤکل قیلغاندر بابام ابراهیم پیغمبرنی نمرود اوطقه آطدی خدای تعالی آکا نجات بیردی منم ایك سویوکلی اوغلمنی فرنداشلری صحراغه آلوب باروب صکره بوری آشادی دیوب مکا قانلی کولماگن کیلتوردیلر من آنك فراقی اوچون شولقدر یغلادم تاکم ایکی کوزم آغاردی شول اوغلیم ایله برآنادن بولغان ایکنچی اوغلیم بار ایدی آنك ایله کوکلمنی جواتور ایدم سن آنی اوغریلق تهمتی ایله یبارماینچه آلوب قالغانسن بزلر اوغریلق قیلا تورغان ایو اهلندن توگلمز اگر اوشبو اوغلیمنی مکا قایتاروب یبارساك بیك یخشی یوقسه سنك حقکده شوندای دعا قیلورمن کم اول دعانك اثری یدنچی باللا کفه قدر ایرشور والسلام یعقوب علیه السلام اوشبو خطنی اوغللرینه بیردی هم بر مقدار متاعلر حاضرلاب آنلرنی مصرغه اوزاتدی آنلر مصرغه کیلوب مصرده قالغان فرنداشلرن کوردیلر همه‌لری اتفاق ایله یوسفنك سراینه یوناldیلر (فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ) بس کرگانلری زمانده آنلر یوسف علیه السلام حضورینه (قَالُوا) ایتدیلر آنلر (يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا) ای عزیز ایرشدی بزلرگه (وَأَهْلَنَا الضُّرُّ) هم بزنك اهلیمزگه ایرشدی قاطیلق وآچلق هم فقیرلك (وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجَاةٍ) دخی کیلتوردکبز آزغنه متاعنی آشاق آلشدروب آلوا اوچون (فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ) بس وفا قیلغل‌سن وکامل ایتوب اولچاگل بزنك اوچون آشلقنی (وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا) دخی صدقه قیلغل‌سن بزلرگه یعنی یخشیلق ایتوب بزنك آزغنه متاعیمزنی قبول قیلغل یاکه کیلتورگان نرسه‌مزنك بهاسندن آرتوغراق ایتوب بزگه آشلق بیرگل (إِنَّ اللَّهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّقِينَ) درستلکده الله تعالی ایزگو جزا بیرور صدقه بیرگوچیلرگه آنلر اوشبو سوزلرنی ایتوب حضرت یعقوبنك مکتوبن یوسفنك تختینه قویدیلر یوسف علیه السلام اول خطنی اوقوب هیچده طافتی قالماینچه یغلی باشلادی (قَالَ) ایتدی حضرت یوسف آغالرینه (هَلْ عَلِمْتُمْ) ایا سز بلدکزمو ای قرنداشلر شول اشکزنك ناچارلغن‌کم (مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَأَخِيهِ) قیلدکز سز آنی یوسف ابله آنك قرنداشی بنیامین‌غه (إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ)(١) شولوقتده‌کم سز جاهللر ایدکز ونادانلقکز سببلی کونچیلك ایتدکز یوسف علیه السلام آنلرغه بو سوزنی نصیحت طریقنچه ایتدی شلتهلاو اوچون توگل ایدی هم شولوقتده حضرت یوسف اوزینك باشندن تاجینی آلوب یوزندن پرده‌سن کوتاردی قرنداشلری آنك یوزن کورگاچ (أَئِنَّكَ لَأَنْتَ يُوسُفُ) ایا درستلکده سن موسن یوسف استفهام

١) کلبی ایدر یوسف عه‌م آنلرغه اوشبو سوزنی ایتماك شولوقتده ایدی کم اول اوزینك آغالرینه حکایت قیلوب ایتدی من مالك بن دغردن ایشتدم یوقتده فلان یردا گی تیودن فلان صفتلی بر یکت طاپقان ایدم شول یکتنی فلان قدر آقچه‌غه صاتدم دیوب مکا سویلادی دیگاچ قرنداشلری اول یکت‌نی مالك که بزصاتقان ایدك دیدیلر شولوقتده حضرت یوسف آچولانوب آنلرنی اولتورورگه بیوردی اولتورمك اوچون آنلرنی آلوب کیته باشلاغاچ یهودا ایتدی بیچاره یعقوب بزنك برمز اوچون کوزلری صوقر بولغانچه یغلاغان ایدی ایمدی بارچه‌مزنی اولتورسه‌لر بوخبرنی ایشتکاچ آنك حالی نچوك بولور بوسوزنی ایشتوب حضرت یوسف یغلاب آنلرغه مرحمت قیلدی هم اوشبو سوزنی آنلرغه سویلادی تبیاندن

تقریر اوچوندر یعنی البته سن بزنك قرنداشمز یوسف سن دیدیلر (قالَ) ایتدی یوسف علیه‌السلام (أَنَا یُوسُفُ وَهٰذَا أَخِی) من یوسفمن هم اوشبو اولتورغان منم قرنداشم بنیامیندر (قَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَیْنَا) تحقیق منت قویدی الله تعالی بزنك اوزرمزگه هم اوز فضلی ورحمتی ایله بزلرنی سلامت صاقلاب بر برمزگه قاوشدردی (إِنَّهُ مَنْ یَتَّقِ وَیَصْبِرْ) درستلکده‌کم هرکم قورقسه خدای تعالی‌دن هم صبر قیلسه وچداسه طاعت وعبادت آغرلقلرینه یاکه گناهدن طیولوغه (فَإِنَّ اللّٰهَ لَا یُضِیعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِینَ) بس درستلکده‌الله تعالی‌ضایع ایتماس ایزگولك قیلغوچیلرنك اجر وثوابلرن‌خضرت یوسفنك آغالری آنی طانوب یوسف ایکانن بلگاچ همه‌لری آنك تختی طرفینه یونالوب آیاقلرن اوپماکچی بولدیلر حضرت یوسف تیزراك تختندن توشوب آغالرن قوچافلادی (قَالُوا) ایتدیلر شولوقتده یوسفنك قرنداشلری‌ای یوسف(تَاللّٰهِ لَقَدْ آثَرَكَ اللّٰهُ عَلَیْنَا) خدای تعالی ایله آنط ایته‌مزکم تحقیق اختیارقیلغاندر سنی الله تعالی بزنك اوزرمزگه هم سنی بزلردن جمالده وکمالده آرتق ایتکاندر (وَإِنْ كُنَّا لَخَاطِئِینَ) ودرستلکده بز بولدق خطا ایتکوچیلر وگناه اشلاگوچیلر قیلغان اشلریمز سببلی دیدیلر (قَالَ) ایتدی یوسف آغالرینه جواب بیروب (لَا تَثْرِیبَ عَلَیْكُمُ الْیَوْمَ) یوق هیچ بر شلته سزلرگه اوشبو کون یعنی منم حقیمده اشلاگان اشکز اوچون بو کون من سزنی شلته‌لاماسمن وسزگه کینه توتماسمن (یَغْفِرُ اللّٰهُ لَكُمْ) یارلقاسون خدای تعالی سزنك گناهلرکزنی(وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِینَ) واول‌خدای تعالی‌رحمت ایتکوچیلرنك رحمت ایتکوچیرا کیدر اوزرحمتی ایله‌سزلرنی یارلقارسز گناهلرکزغه اقرار ایتدکز دیدی هم یغشی سوزلر ایله قرنداشلرن شادلاندردی شوندن صوك سوزنی آتالری طوغری‌سنه کوچروب ایتدی (اذْهَبُوا بِقَمِیصِی هٰذَا) ایلتوکز سز ای منم آغالرم منم اوشبو کولماگیمنی کنعانغه اول کولماك ابراهیم علیه السلامدن قالغان کولماك ایدی جبرائیل علیه السلام حضرت یوسفقه قیوده کیورتکان ایدی شول کولما کنی کنعانغه آتامز حضورینه آلوب بارکز دیدی (فَأَلْقُوهُ عَلَى وَجْهِ أَبِی) بس صالکزسز اول کولما کنی آتامنك یوزی‌اوزرینه تاکم شول کولماکنی کوروب کوزلری آچولسون (وَأْتُونِی بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِینَ)هم کیلکز سز مکا منم یانیمه بارچه اهلکز وجماعتلرکز ایله برگه یوسف علیه‌السلام آغالرینه اوشبو سوزلرنی ایتکاچ یهودا ایتدی ای یوسف فانلی کولماکنی آتامز آلدینه من کیلتورگان ایدم ایمدی اوشبو کولماکنی هم مکا طاپشرغل آتامزغه من آلوب

قایتوب بیرایم ناکم شول قافلی کولما کنی آنامزغه کیلتوروب آنی قایغوغه
توشورگانم‌نك قارشوسینه بولسون بس حضرت یوسف کولما کنی آنا طاپشردی
هم بول اسبابلرن حاضرلاب فرنداشلرن کنعانغه اوزاندی (ولما فصلت العیر)
وآیرلغانی زمانده کاروان یعنی یوسفنك فرنداشلری کنعان طرفینه قاراب مصردن
چقغاچ حق تعالی‌نك امری ایله صبا جیلی یوسف کولما کینك ایسینی حضرت یعقوب‌نك
بورنینه ایرشدردی (قال ابوهم) ایتدی آنلرنك آتالری یعنی یعقوب علیه‌السلام
اوزینك یاننده بولغان جماعتلرینه ایتدی (انی لاجد ریح یوسف) درستلکده من
طابامن یوسفنك ایسن‌منم بورنومغه یوسفم‌نك ایسی کیلدر (لولا ان تفندون) اگرسز
منی عقل کیم‌لکمینه نسبت‌بیرماسا ڭز وفارتایوب‌عقلی کیموگان‌شول سببلی یوق‌سوزلر
سویلی دیوب ایتماسا ڭز دیدی (قالوا) ایتدیلر جماعتلری حضرت یعقوبدن اوشبو
سوزی ایشتکاچ (تالله انك لفی ضلالك القدیم) خدای تعالی ایله آنط ایته‌مزکم سن
هنوزشول اوّلگی حیرابلغکده وقدیمگی یا ڭلشمافکده سن یوسفه افراط محبتکدن
وهمیشه آنك ایله قاوشونی امید ایتکانلککدن صاطاشوب اوشبو سوزنی ایته‌سن
دیدیلر (فلما ان جاء البشیر) بس کیلگانی زمانده سویونچ بیرگوچی یعنی یهودا
حضرت یوسفنك کولما گی ایله باشقه فرنداشلرن کوتماینچه یالان آیاق بولوب
یکروب کنعانغه یتوب یعقوب علیه السلام حضورینه کرگاچ (القیه علی وجهه)
طاشلادی اول کولما کنی آناسی‌نك یوزینه (فارتد بصیراً) بس‌اورلدی حضرت‌یعقوب
کورگوچی بولوب یعنی یوسفنك کولما گن یوزینه وکوزلرینه سورتکاچ کوزلری
آچلوب اوّلگی کبی کورا تورغان بولدی (قال) ایتدی یعقوب شولوقته جماعتلرینه
(الم اقل لکم) ایا من ایتمادم‌مو سزگه شویله‌دیوبکم (انی اعلم من الله مالا تعلمون)
درستلکده‌من بلورمن خدای تعالی‌نك الهام فیلمافی ایله سز بلمی تورغان نرسه‌نی
یعنی یوسفنك تریك وسلامت بولوب منم ایله قاوشماقین من بلور ایدم بس
یعقوب علیه‌السلام اوزینه ایارگان بارچه جماعتلری ایله مصرغه بارمافچی بولوب
یول اسبابلری حاضرلاندی باشقه اوغللری هم قایتوب یتدیلر وآتالرینك آیاغینه
یقولوب اعتذار قیلدیلر هم گناهلرینه اقرار ایتدیلر (قالوا) ایتدیلر یعقوب اوغللری
(یا ابانا استغفرلنا ذنوبنا) ای بزنك آتامز سن استغفار قیلغل بزنك اوچون
وگناهلرمزنك یارلقانماقین خدای تعالی‌دن صوراغل (انا کنا خاطئین) درستلکده
بز بولدق گناه قیلغوچیلر (قال) ایتدی یعقوب آنلرغه (سوف استغفر لکم ربی)

تیزدرکم من استغفار قیلورمن ومغفرت استارمن سزنك اوچون پروردکارمدن (انّه هو الغفور الرّحیم) درستلکده‌کم اول خدای تعالی یارلقاغوچیدر توبه ایتکانلرنك گناهلرن مهربان ومرحمتلیدر اوزینك بنده‌لـرینه (١) القصه یعقوب علیه السلام بارچه جماعتلری‌ایله کنعاندن یولغه چغوب مصرشهرینه یافتلاشدیلر حضرت یوسف ملك ریان ایله هم بارچه مصر اولوغلری هم کوب لشکر ایله صفلر باغلاب آنلرنی قارشو آلدیلر یوسف علیه السلام آتـاسینی کورگاچ آطندن یرگه توشدی هـم آناسینه سلام بیرماکچی بولغان‌ایدی شول حالده جبرائیل علیه‌السلام نازل بولوب ایتدی‌کم ای یوسف سن صبر قیلغل تاکم آتاك سکّا اوّل سلام بیرسون بس یعقوب علیه السلام هم آطلانغان آطندن توشوب جایاولب حضرت یوسفقه فارشی کیلدی السلام علیك یا مذهب الاحزان یعنی سکّا سلام بولسون ای قایغولرنی کیتارگوچی دیوب یوسفنی قوچافلادی هر ایکیسی شادلقلرندن یغلاشدیلر مصرغه یافن یرده حضرت یوسفنك باقچه‌سی وسرایی بار ایدی شول سرایغه توشدیلر (فلمّا دخلوا علی یوسف) بس کرگانلری زمانده یعقوب پیغمبر جماعتلری یوسف اوزرینه شول سرایده (اوی الیه ابویه) اورناشدردی یوسف اوز یانینه آناسی ایله‌آناسینی یعنی آناسی اورنده بولغان خاله‌سینی هم یخشی وطانلی سوزلر ایله انلرنك کوکللرن شادلاندردی (وقال) دخی ایتدی حضرت یوسف آنلرغه (ادخلوا مصر) کرکزسز مصر شهرینه (انشاء الله امنین) اگر خدای تعالی تلاسه ایمین بولغانلرکز حالده آچلقدن وفقیرلکدن هم مشقتلردن مصرغه کرگانلرندن صوك یوسف علیه السلام آنلرنی اوزینك سرایغه توشوردی (ورفع ابویه علی العرش) هم کوتاردی یوسف آناسی ایله آناسینی اوزینك پادشاهلق تختینه یعنی آنلـرنی تختکه اولطورتدی (وخرّوا له سجّدا) دخی یوزلری اوزرینه توشدیلر ویقولدیلر آنلر یوسفقه سجده ایتکانلری حالده یعنی حضرت یوسفنك آناسی هم اوگی آناسی بولغان خاله‌سی هم فوندا‌شلری بارچه‌لری آنی تعظیم قیلوب واولوغلاب یرگه یقولدیلر (وقال) هم ایتدی یوسف آنلرنك اورن‌اولوغلاب یرگه یقولولرن کورگاچ شادلانوب (یا ابت هذا تاویل رویای من قبل) ای منم آتـام اوشبو سزنك منی اولوغلاب سجده قیلمافکز منم موندن الگاری کورگان توشمنك تعبیریدر صبی وقتمده کورگان توشمنك تعبیری ایمدی واقع بولدی (قد جعلها ربّی حقّا) تحقیق قیلدی منم اول توشمنی پروردکارم راست وطوغری (وقد احسن بی) هم تحقیق یخشیلق ایتدی

١) یعقوب علیه السلام اوغللرینه تیزدرکم من سزنك اوچون استغفار قیلورمن دیدی شولوقتده استغفار قیلماینچه کیل‌چك زمانغه قالدردی زیرا که وقتلرنك فضیلتلی‌راکی بولغان سحر وقتنده یاکه جمعه کیچه‌سنده آنلر اوچون استغفار قیلماقچی بولدی چونکه‌اول وقتلر دعالرنك مقبول‌بولاتورغان وقتیدر یاکه حضرت‌یعقوب اولوقتده یوسفنك آنلرنی عفو ایتکانـن بلماگان ایـدی شـول سببـلی استغـفارنی کیچکـدردی مصرغه بارغاچ استغفار ایتماکچی بولدی مصرغه بارغانـدن صوك تهجد نمازی آرطندن حضرت یوسف ایله برگه توروب اوغللرن آرطـنه قویوب آنلر حقنده مغفرت صوراب دعا قیلدی آنلر آمین دیدیلرحق تعالی دعاسینی قبول ایلادی

تفسیر حسینی

خدای تعالی مکا (اذ اخرجنی من السجن) شول وقتده کم چغاردی اول منی و فوتقاردی زنداندن (وجاء بکم من البدو) هم کیلتوردی اول سزلرنی منم یانیمه صحرادن یعنی کنعان قرندن مصر شهرینه کیلتوردی و منم ایله قاوشتوردی (من بعد ان نزغ الشیطان) بوزقلق صالغانی صوکنده شیطان (بینی وبین اخوتی) منم ایله قرنداشلرم آراسنده (ان ربی لطیف لما یشاء) درستلکده منم پروردکارم لطف واحسان ایتکوچیدر اوزی تلا گان کمسه گه (انه هو العلیم) درستلکده کم اول خدای تعالی بلگوچیدر بارچه اشنك تدبیرن (الحکیم) حکمت ایاسیدر اشلرنده لطائفده مسطوردرکم اوشبو واقعه دن یکرمی دورت یل اوتکاندن صوك یعقوب علیه السلام وفات بولدی آندن صوك یکرمی اوچ یل مقداری زمان اوتکاچ حضرت یوسف توشنده آناسینی کوردی آناسی آکا ایتدی ای یوسف من سنی کورماکده مشتاق من تیزراك کیلگل شوندن صوك یوسف علیه السلام اجلی ایرشکانلکنی آکلاب قرنداشلرن یانینه چاقروب وصیتلرن ایتدی هم یهودانی ولی عهد قیلوب اوغللرن آکا طاپشردی صکره خدای تعالی گه مناجات ایدوب ایتدی (رب قد اتیتنی من الملك) ای منم پروردکارم تحقیق سن بیردك مکا پادشاهلقنی (وعلمتنی من تاویل الاحادیث) هم اوگراندك وبلدردك سن مکا توشلرنك تعبیرلرن دن (فاطر السموات والارض) ای کوکلرنی هم یرنی یوقدن بار قیلغوچی خدای تعالی (انت ولیی فی الدنیا والاخرة) سن منم اشلرمنی باشقارغوچیم سن دنیاده هم آخرتده (توفنی مسلما) وفات ایتدرگل واولتورگل سن منی مسلم وبوی صونغوچی بولغان حالیمده سنك فرمانکغه (والحقنی بالصالحین) هم توناشدرغل سن منی ایذگو کمسه لرگه یعنی آتا وبابالرم زمره سینه منی کرگزگل دیدی مذکور توشنی کورگاندن صوك اوچ کون اوتکاچ یوسف علیه السلام دنیادن رحلت ایلادی دیمشلر (ذلك) اوشبو ذکر ایتولگان قصه (من انباء الغیب) غیب خبرلرندندرکم (نوحیه الیك) بز وحی قیلامز اول خبرنی سکا ای محمد علیه السلام تا کم سنك پیغمبرلککا دلیل ومعجزه بولسون اوچون (وما کنت لدیهم) وبولمادك سن یوسفنك قرنداشلری یانینده (اذ اجمعوا امرهم) شول وقتده کم جمع قیلدیلر آنلر اوزلرینك فکرلرن واتفاق ایتدیلر یوسفنی قیوغه صالورغه (وهم یمکرون) وحالانکه آنلر مکر وحیله قیلور ایدیلر یعقوب پیغمبرگه بس سن شول وقتده آنلرنك یانینده بولماغاچ هم آنلرنك خبرلرن برکشیدن ده ایشتکان بولماغاچ سنك اوشبو قصه طوغریسنده خبر بیرماکك معجزه هم پیغمبرلککا آچق دلیلدر

(وَمَآ اَكْثَرُ النَّاس) وتوگلدر آدمیلرنك کوبراگی (وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ) اگرچه سن حریص بولسا کده وقزغسا کده آنلرنك ایمان کیلتورولرینه ایمان کیلتورگوچیلر توگل در یعنی سن نیقدر تلاسا کده وقزغسا کده آنلر عنادلری سببلی ایمان کیلتورماسلر (وَمَا تَسْـَٔلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْر) وسن صوراماس سن آنلردن آنلرنی حق دینگه اوندا گانك اوچون اجرت وخدمت حقی (اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ) توگلدر اول قرآن مگر بر اوگوت ونصیحتدر خدای تعالی‌دن بارچه عالملر اهلینه مکه مشرکلری سنك معجزه لرکدن غنه یوز دوندرمیلر بلکه (وَكَاَيِّنْ مِنْ اٰيَة) وکوبمو علامة باردر خدای تعالی‌نك قدرتینك دلیللرندن وعلامتلرندن (فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ) کوکلرده هم برلرده (يَمُرُّونَ عَلَيْهَا) اوتالر اول مشرکلر شول علامتلر اوزرینه هم اول علامتلرنی کورالر شولای بولسه‌ده (وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ) وآنلر اول علامتلردن اعراض ایتکوچیلردرکم اول علامتلر طوغریسنده هیچده فکرلاب فاراماسلر وعبرت آلماسلر (وَمَا يُؤْمِنُ اَكْثَرُهُمْ بِاللّٰه) همّ اشانماس آنلرنك کوبراگی خدای تعالی‌گه (اِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ) مگرکم آنلر شرك کیلتورگوچیلردر یعنی باردیوب بارلغینه اشانسه‌لرده آنا غنه عبادت ایتماسلر بلکه پوتلرنی عبادتده خدایغه شریك قیلورلر (اَفَاَمِنُوٓا اَنْ تَاْتِيَهُمْ) ایا ایمین بولدیلرمو قورقه سلزمو اول مشرکلر آنلرغه کیلما کندن (غَاشِيَةٌ مِنْ عَذَابِ اللّٰه) بر قاپلاغوچی خدای تعالی‌نك عذابندن یعنی عذاب کیلوب آنلرنی قاپلاب آلمافندن قورقماسلرمو (اَوْ تَاْتِيَهُمُ السَّاعَةُ) یا ایسه ایمین بولدیلرمو آنلرغه قیامت کیلما کندن (وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ) وحالانکه آنلر اوزلری بلماسلر آنك کیلما کن یعنی هیچده کوتما گان وحاضرلانما گان وقتده آکسزدن قیامت قائم بولماقندن آنلر قورقمیلرمو (قُلْ) ایتکل سن ای محمد علیه السلام اول مشرکلرگه (هٰذِهٖ سَبِيلِى) اوشبو توحید واسلام منم یولمدر هم من شول یولده ثابت من (اَدْعُوٓا اِلَى اللّٰه) من اوندارمن خلقنی خدای تعالی گه (عَلٰى بَصِيرَة) آچق وظاهر بولغان دلیل اوزرینه (اَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِى) من اوزم اوندارمن هم مکا ایارگان کمسه‌لرده اوندارلر خدای تعالی گه وطوغری بولغه (وَسُبْحَانَ اللّٰه) دخی من پاکلارمن وتنزیه قیلورمن خدای تعالی‌نی آنك شریکی بولودن (وَمَآ اَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ) هم من توگلمن شرك کیلتورگوچیاردن خدایغه مشرکلر ایتدیلر خدایتك فرشته‌لری باردر اگر پیغمبر یبارسه فرشته‌لرنی پیغمبر ایتوب یبارور ایدی نی اوچون آدمینی یبارسون حق سبحانه وتعالی بیوردیکم (وَمَآ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ) ویبارمادکبز

سندن الگاری ای محمد علیه السلام پیغمبر ایتوب (الّا رجالاً نوحی الیهم) مگر بیاردك شوندایی ایرلرنی کم بز وحی ایتدك آنلرغه (من اهل القری) شهرلر وقریه‌لر اهلندن (۱) (افلم یسیروا فی الارض) ایا سیر قیلماسلرمو ویورماسلرمو اول مشرکلر مصر ویمن هم عاد وثمودیرلرنده یعنی البته سیر قیلالر ویورلر (فینظروا) بس کراکدرکم قاراسونلر آنلر وکورسونلر عبرت نظری ایله شونیکم (کیف کان عاقبة الذین من قبلهم) نچوك بولغاندر آنلردن الگاری اوتکان کمسه‌لرنك عاقبتلری یعنی اوّلگی امتلر گه پیغمبرلرن یالغانغه‌تونولری اوچون نیندایین عذابلر کیلگاندر شولارغه قاراب عبرت آلسونلر پیغمبرگه وقرآنغه انکار قیلودن صاقلانسونلر (ولدار الاخرة خیر) والبته آخرت یورطی یخشیراقدر یعنی جنت هم جنت نعمتلری دنیا لذتلرندن آرتوغراقدر (للذین اتقوا) شرکدن وگناهلردن صاقلانغان کمسه‌لرگه (افلا تعقلون) ایا سز فهم قیلماس سزمو وآکلاماس سزمو اوشبوی بس کراکدرکم اوشبو مشرکلر هم اوزلرینك دنیاداغی تریك‌لك‌لرینه ودولتلرینه مغرور بولماسونلر زیراکه اوّلگی امتلرگه بز مهلت بیردك (حتی اذا استیأس الرسل) شول وقتغه‌چه‌کم هر قایچان امیدسز بولدیلر آنلرنك ایمان کیلتورولرندن پیغمبرلر (وظنوا انهم قد کذبوا) هم گمان ایتدیلر شونیکم یالغان ایتکانلردر آنلرغه کافرلر ایمان کیلتورورمز دیوب یعنی کافرلرنك بز ایمان کیلتورورمز دیوب وعده قیلولری یالغان ایکان دیوب گمان ایتدیلر یا که کافرلر گمان ایتدیلر پیغمبرلرنك سزلرگه عذاب کیلور دیگان سوزلری یالغان ایکان دیوب شولوقتده (جاءهم نصرنا) کیلدی اول پیغمبرلرگه بزنك یاردمیمز یعنی اول قوملرگه عذاب نازل بولدی (فنجی من نشاء) بس قوتقارلدی اول عذابدن بز تلاگان کمسه‌لر یعنی شول پیغمبرلر اوزلری هم آنلرغه ایارگان کمسه‌لر نجات طاپدیلر (ولا یرد بأسنا) وکیری قایتارلماس بزنك عذابیمز کیلگاندن صوك (عن القوم المجرمین) کافر بولغوچی گروهدن (لقد کان فی قصصهم) تحقیق بار در پیغمبرلرنك هم اوّلگی امتلرنك قصه‌لرنده‌باکه یوسف پیغمبر قصه‌سنده باردر (عبرة لاولی الالباب) عبرت واوگوت عقل ایالری اوچون (ما کان حدیثاً یفتری) افترآء ایتولگان سوز توگلدر اوشبو قرآن یعنی محمد علیه‌السلام آی اوزندن چغلروب ایتکان توگلدر (ولکن تصدیق الذی بین یدیه) ولکن اوزندن آلدەکیلگان کتابنك تصدیقیدر یعنی اوزندن اوّل ایندرالگان کتابلرنی راستلاغوچی هم آنلرغه موافقدر (وتفصیل کلّ شیء) هم دین ودنیااوچون

۱) حسن بصری رحمة الله علیه‌دن منقولدرکم حق سبحانه وتعالی هیچ بر پیغمبرنی بادیه اهلندن یعنی قرخلقندن بیارمادی هم جنلردن وخاتونلردن بیارمادی بلکه همه پیغمبرلر شهریاکه قریه‌اهلندن ایدیلر وسیط

کراکلی بولغان بارچه نرسه‌نك تفصیلی وبیان ایتکوچی سیدر (وَهُدًی) دخی طوغری یولنی کورساتوچیدر اول قرآن (وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ یُؤْمِنُونَ) هم رحمتدر خدای تعالی‌دن ایمان کیلتورگوچی واشانوچی گروه اوچون یعنی الله تعالی‌نك برلکینه هم محمد علیه السلامنك پیغمبرلکینه اشانغان کمسه‌لرگه قرآن رحمتدر

سورة الرّعد مكية وهی ثلاث واربعون آية

١٣ نچی سوره رعد سوره‌سی مکه‌ده ایندرلگاندر قرق اوچ آیتدر

بسم الله الرحمن الرحيم

(الٓمٓرٰ) الله اعلم بمراده (١)(تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ) اوشبو آیتلر قرآن آیتلریدر (وَالَّذِی اُنْزِلَ اِلَيْكَ) وسنك صاری ایندرلگان نرسه ای محمد علیه السلام (مِنْ رَبِّكَ) پروردکارکدن (الْحَقُّ) درست وطوغریدر (وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ) ولکن آدمیلرنك کوبراگی اشانماسلر اول قرآنغه وآنی خدای تعالی‌نك سوزی دیوب بلماسلر (اَللّٰهُ الَّذِی رَفَعَ السَّمٰوٰتِ) خدای تعالی شول ذاندرکم کوتاردی ویوقاریده توتدی کوکلرنی (بِغَيْرِ عَمَدٍ) تراکدن باشقه (تَرَوْنَهَا) سز کوراسز اول کوکلرنك هیچ بر تراکسز یوقاریده تورولرن (ثُمَّ اسْتَوٰی عَلَی الْعَرْشِ) صکره مستولی وغالب بولدی عرش اوزرینه یاکه عرشنی یاراتونی اراده قیلدی (وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ) هم مسخر قیلدی یعنی اوزینك حکمینه مطیع ایتدی قویاشنی هم آینی (كُلٌّ يَجْرِی لِاَجَلٍ مُّسَمًّی) یورور وحرکت قیلور قویاش ایله آینك هر قایوسی بر بیلگولانگان مدتکه قدر یعنی هر قایوسی اوزینك دور قیلا تورغان مدتنده حرکت قیلوریاکه سیرلرینك زمانی تمام بولغانغه‌چه قیامت کونینه‌چه حرکت قیلورلر (يُدَبِّرُ الْاَمْرَ) تدبیر قیلور وباشقارور خدای تعالی مخلوقاتنك اشینی (يُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ) تفصیل قیلور وبیان ایتار قرآن آیتلرن (لَعَلَّكُمْ بِلِقَاءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ) تا کم شابد سزلر پروردکارکزغه یولوقوغه شکسز اشانورسز وقیامتده هرکم اشلاگان عملینه کوره جزا طاباچق ایدکنده شبهه‌کز قالماس زیراکه اوشبو ذکر ایتولگان اشلرگه قادر بولغان خدای تعالی البته سزلرنی اولگانکزدن صوك ترکزوگه هم جزا بیروگه قادر بولور (وَهُوَ الَّذِی مَدَّ الْاَرْضَ) واول خدای تعالی شول ذاندرکم طارتدی وصوزدی یرنی یعنی یر یوزن ایرکن قیلوب جایدی اوزینك قدرة کاملسی ایله تاکم بارچه حیواناتقه

١) بعضیلر دیمشلردرکم حروف مقطعه خدای تعالی‌نك صفتلرینه دلالت قیلا تورغان کلمه‌لرنك مختصر لریدر مثلا الم رده الف خدای تعالی نك آلاء سینه ولام لطفینه میم ملکینه راء رأفتینه دلالت قیلور وبعضلر الم را انا الله اعلم واری جمله‌سینه اشارتدر دیورلر معناسی من شول الله من کم بلورمن هم کورورمن دیمکدر والله اعلم مواهب

اورن بولدی (وجعل فيها رواسی) هم قیلدی اول یرده بیوك طاولرنی کم آنلر سببلی یر اوز اورننده قرار ایتدی (وانهارا) هم پیدا قیلدی یر یوزنده یلغه‌لرنی (ومن کل الثمرات) ویمشلرنك هر قایوسندن (جعل فيها) قیلدی خدای تعالی اول یرده ویاراتدی (زوجين اثنين) ایکی نوعنی یعنی هر قایوسن ایکیشار تورلی ایتوب یاراتدی مثلا طاتلی وآچی هم آق وقارا هم اولوغ وکچکنه‌هم صالقن واسسی شول وشچه ایکی نوع ایلادی (يغشی الليل النهار) قاپلار کیچه‌نی کوندز ایله یعنی کیچنی کیتاروب آنك اورنینه کوندزنی کیلتورور (ان فی ذلك لآيات) درستلکده اوشبو ذکر ایتولکان اشلرده البته علامتلر باردر خدای تعالی‌نك قدرتینه (لقوم يتفكرون) شول گروه اوچونکم فکر قیلورلر واویلاب قارارلر اول اشلر طوغریسنده (وفی الارض قطع متجاورات) وباردر یرده بر برسینه یاقن بولغان تورلی کیسا کلر یعنی بعضسی ایگون ایگارگه یارافلی وبعضسی یارافسز هم بعضسی طوزلی یر وبعضسی قوملق یا که طاشلق شونك کبی بر برسنه توتاشقان تورلی تورلی کیسا کلر باردرکم بوهم خدای تعالی‌نك کمال قدرتینه دلیل وعلامتدر (وجنات) هم باغچه‌لر باردر یر یوزنده (من اعناب) یوزم یمشلرندن (وزرع) دخی ایگونلك‌لر باردر (ونخيل صنوان) هم برتوپدن کوب بوطاقلر آیرلوب چقغان خرما آغاچلری باردر (وغير صنوان) دخی کوب بوطاقلر چقماغان یالغوز برارگنه توپ بولوب اوسکان خرما آغاچلریده بارد‌ر (يسقى بماء واحد) صوغارلورلر اوشبو ذکر ایتولکان یمشلر وایگونلك هم خرما آغاچلری هر قایوسی برصو ایله (ونفضل بعضها علی بعض) هم بزآرتق قیلورمز آنلرنك بعضلرن بعضلری اوزرینه (فی الاکل) یمشلرده یعنی همه‌لری بر یرده اوسوب برصو ایله صوغارلسه‌ده لذتلری وتوسلری هم شکل وصورتلری بر برسینه باشقه بولور (ان فی ذلك لآيات) درستلکده اوشبو ذکر ایتولکان نرسه‌ده البته علامتلر باردر خدایتك قدرتینه (لقوم يعقلون) آکلی تورغان وبله تورغان گروه اوچون یعنی کامل عقل ومعرفت ایالری شول آغاچلرنك همه‌لری برصودن صوغارلا تورو به یمشلری تورلی تورلی بولماقندن الله تعالی‌نك کمال قدرتینه استدلال قیلورلر (وان تعجب) واگر عجبلانساك سن ای محمد علیه السلام کافرلرنك اوشبو آیتلرنی کوره توروب خدای تعالی‌نك برلکینه اشانماولرینه (فعجب قولهم) بس عجبدر آنلرنك سوزلری یعنی بیگرا کده عجبلانورلك آنلرنك اوشبو سوزلری‌کم آنلر ایته‌لر (أئذا كنا ترابا) ایا هر قایچان بز اولکانیمزدن

صوك چروب توفراق بولساق (أَئِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ) درسنلكده بز بولورمزمو
يا كادن يـارانلوده يعنى اولگانيمزدن صوك بزلـر يا كادن تريلورمزمو البته
تريلماسمز ديورلر آنلر اوزلرى خداى تعالى‌نك بارچه عالملرنى يوقدن بار قيلوغه
قادر ايكانن بـله توروب اوشبو سوزنى ايتوالـرى واولگاندن صوك تريلوگه
اشانماولرى البته عجبدر (أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ) اوشبو گروه شول كمسه‌لردركم
اشانمادىلر اوزلرينك پروردكارلرينه حشرگه اشانماولرى سببلى (وَأُولَئِكَ الْأَغْلَالُ فِي
أَعْنَاقِهِمْ) هم اوشبو گروه‌دركم بوغاولرآنلرنك مويونلرنده‌در يعنى ضلالت وآزغونلق
بوغاولرينه بوغاولانغانلردر هيچده قورتلماق اميدلرى يوقدر يا كه قيامت كونده
وتموغده لوطلى بوغاولر ايله آنلر بوغاولانغان بولورلر (وَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ)
هم اوشبو گروه تموغ اهللريدر (هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ) آنلر تموغده منگو قالغوچيلردر
خبرده كيلمشدركم مشركلردن نضر بن الحارث هم آنك اتباعلرى استهزآء طريقنچه
عذابنى آشقدروب صورارلر ايدى نى اوچون بزلرگه وعده قيلغان عذابك كيلمى
ديورلر ايدى حق سبحانه وتعالى بيورديكم (وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ) وآشقدروب
صورارلر سندن مشركلر عذابنى (قَبْلَ الْحَسَنَةِ) راحتلكدن وعافيتدن الگارى يعنى
اوزلرينه وعده ايتولگان عذابنك تيز كيلماكن استارلر حق تعالى اول حضرت
صلى الله عليه وسلمنى يالغانغه توتقان كمسه‌لرنك عذابلرن آخرتكه كيچكدردى
باشقه امتلر شكللى آنلرغه دنياده عذاب يبارمادى دنياده آنلرغه مهلت بيردى اوشبو
عذابنك كيچكدرلماكى كافرلر اوچون حسنه ويخشيلقدر آنلر شونك اورنينه عذاب
كيلماكن آشقدروب صورىلر (وَقَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثُلَاتُ) وحالانكه اوتكاندر
اوشبو مشركلردن الگارى پيغمبرلرنى يالغانغه توتقان قوملرنك عذاب وعقوبتلرى
هـم اول قوملرگه تورلى عذابلر بيارلوب آنلرنى هلاك ايتولـگاندر بس اوشبو
مشركلر نى اوچون شولاردن عبرت آلميلار شولارغه كيلگان عذاب شكللى عذابـنك
اوزلرينه كيلماكن صوريلـر (وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِلنَّاسِ) ودرستلكده سنك
پروردكارك مغفرت ايلاسيدر آدميلر اوچون (عَلَى ظُلْمِهِمْ) آنلرنك ظلملقلرى اوزرينه
يعنى آنلر كافر بولا توروب‌ده دنياده آنلرغه مهلت بيرور عذاب بيارماس (وَإِنَّ
رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ) هم درستلكده سنك پروردكارك البته عذابى قاطى بولغوچيدر
كفر اهلينه اگرده توبه ايتماسهلر وايمان كيلتورماسهلر (وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا)
دخى ايتهلر كافر بولغان كمسه‌لـر (لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ) نى اوچون ايندرلمادى محمد

علیه السلام اوزرینه (آیة من ربه) برعلامت اوزینك پروردکارندن یعنی بزلر صوراغان معجزه‌نی نی اوچون کورساتمی دیورلر (انما انت منذر) موندن باشقه توگلدرکم سن بر فورقتوچی سن یعنی آدمیلرنی خدای تعالی‌نك عذابندن فورقتو اوچون بیبارلگان پیغمبرسن سنك اشك شولدر معجزه کورساتو سنك اختیارکده توگلدر (ولکل قوم هاد) وباردر هر برگروه اوچون برهدایت ایتکوچی وطوغری یولنی کورساتوچی یعنی هرقومنك پیغمبری باردر شولار کبی سن هم بر پیغمبرسن (الله یعلم ما تحمل کل انثی) الله تعالی بلور هر بر یوکلی خاتون‌نك یوکلا گان نرسه‌سن یعنی قورصاغندا غی بالانك نیندا این ایدکینی اوغلمو یا که قزمو هم نیندا این صفتده ایکانن همه‌سینی خدای تعالی بلور (وما تغیض الارحام) هم بلور شول نرسه‌نی‌کم کیموتور آنی آنالرنك رحملری (وما تزداد) دخی شول نرسه‌نیکم آرتدرور آنی رحملر یعنی بالانك آنا قارننده وقتنده قابو اعضاسی کیم ویتشما گان هم قابو اعضاسی آرتق ایکانن خدای تعالی بلگوچیدر یا که مراد آنا قارنداغی بالانك نچه ایکانن صانن بلوردیمکدر زیرا که خاتونلر بردفعه‌ده بردن دورتکه قدرلی بالانی طوغدرورلر یا که مراد حملنك مدتینی یعنی آنا قارننده بالانك نچه ای ونچه کون توراچاغن بلور دیمکدرکم امام اعظم فاشنده ایك آزی آلتی آی وایك کوبی ایکی یلدر شافعی فاشنده دورت یلغه قدر تورماقی هم جائزدر (وکل شیء عنده بمقدار) وهر برنرسه خدای تعالی فاشنده براولچاو ایله درکم شول اولچاوندن آرتق هم بولماس هم کیم بولماس (عالم الغیب والشهادة) اول خدای باشرن هم آشکارا نرسه‌لرنی همه‌سینی بلگوچیدر (الکبیر المتعال) اولوغدر یوقاری مرتبه‌لیدر خدای تعالی (سواء منکم) برابر وتیگزدر سزلردن خدای تعالی‌نك علمی فاشنده (من اسر القول) سوزنی اوز کوکلنده یاشرگان کمسه (ومن جهر به) هم سوزنی آشکارا قیلوب وقچروب ایتکان کمسه یعنی کراك اوز کوکلنده یاشروب صاقلاسون وکراك آشکارا قیلوب باشقه‌لرغه بلدرسون خدای تعالی‌نك علمینه نسبت ایله همه‌سی بر تیگزدر خدای تعالی همه‌سینی بلور آندن هیچ نرسه باشرن توگلدر (ومن هو مستخف باللیل) دخی برتیگزدر خدای تعالی‌نك علمنده شول کمسه‌کم باشرنلکنی استا گوچیدر کیچه‌ده (وسارب بالنهار) هم ظاهر وآشکارا اش قیلغوچیدر کوندزده یعنی کشی اشلی تورغان اشینی کراك قارانغو تونده باشقه‌لردن یاشروب اشلاسون وکراك کوندزده کورساتوب اشلاسون خدای تعالی‌نك علمینه نسبت

ایل همه‌سی برتیگزدر خدای تعالی همه‌سینی بلگوچیدر (له معقبات) خدای تعالی‌نك برسی آرطندن برسی کیلگوچی فرشته‌لری بار در یا که آدمی اوچون تعیین ایتولگان صاقچی فرشته‌لر باردرکم اول فرشته‌لر کشی‌نك کیچه ده وکوندزده اشلاگان عمللرن هم سویلاگان سوزلرن کوزاتوب تورورلر (من بین یدیه) اول کمسه‌نك آلدندن (ومن خلفه) هم آنك آرطندن (یحفظونه من امر الله) صافلارلر اول فرشته‌لر اول کمسه‌نی خدای تعالی‌نك فرمانی ایله هم آنك اشلاگان اشلرن وسویلاگان سوزلرن یازارلر اول فرشته‌لرگه کراما کاتبین دیولور (۱) (ان الله لا یغیر) درستلکده الله تعالی اوزگارتماس (ما بقوم) برقومنك حالینی (حتی یغیروا ما بانفسهم) تاکم آنلر اوزگارتکانلرینه‌چه اوزنفسلرنده بولغان نرسه‌نی یعنی اوزلرینك نیتلرن وعملرن اوزگارتماسه‌لر خدای تعالی آنلرنك حاللرن اوزگارتماس وآنلرغه بیرگان نعمتلرن کیری آلماس (واذا اراد الله) وهرقایچان تلاسه خدای تعالی (بقوم سوءا) برقومگه عذاب یبارونی وآنلرنی هلاك قیلونی (فلا مرد له) بس یوقدر هیچ کیری قایتو آنك اوچون یعنی خدای تعالی برقومنك اشلاگان یاوزلقلری اوچون آنلرغه عذاب یبارماکچی بولسه هیچکم اول عذابنی کیری قایتارا آلماس اول عذاب البته کیلمی قالماس (وما لهم من دونه من وال) هم یوقدر اول قوم اوچون خدای تعالی‌دن باشقه هیچ برولی وآنلرنك اشلرن باشقارغوچی هم آنلرنی عذابدن قوتقارغوچی (هو الذی یریکم البرق) اول خدای تعالی شول ذاتدرکم کورساتورسزگه یاشن‌نی یعنی یاشن‌یاشناتور (خوفا وطمعا) قورقواوچون هم امید ایتو اوچون یعنی سفرداگی کشیلر هم یغموردان ضررلانا تورغان کشیلر یاشندن قورقورلر یغمورغه محتاج بولغان کشیلر آندن امید ایتارلر (وینشئ السحاب الثقال) هم چغاور خدای تعالی هواده آغریوکلی بولغان بولوطلرنی (ویسبح الرعد بحمده) وتسبیح ایتور خدای تعالی گه رعد آنك حمدی ایله یعنی سبحان الله وبحمده دیوب ایتور رعد بولوطلرنی سورگوچی فرشته‌در وبرق آنك قامچی‌سیدر دیمشلر یاکه رعد کوك کوکرامکی وبرق یاشن یاشنامکیدر (والملائکة من خیفته) دخی فرشته‌لر تسبیح ایتورلر خدای تعالی قورقوسندن (ویرسل الصواعق) هم یبارور خدای تعالی صاعقه‌لرنی (۲) یعنی بولوطلردن یاشن اوطلرن چغاورور (فیصیب بها من یشاء) بس ایرشدرور اول صاعقه‌لرنی شول کمسه گه‌کم تلار خدای تعالی آنك هلاك بولمافن (۳) (وهم یجادلون فی الله) وآنلر یعنی کافرلر جدال قیلورلر وبحثلاشورلر خدای تعالی طوغریسنده

۱) تبیانه گیلتورمشدرکم آنلر جمعسی اون فرشته لردر وبعضیلر کوندزگی عمللرنی یازو اوچون ایکی فرشته وکیچه ده اشلاگان عملنی یازوا چون ایکی فرشته‌در دیورلر حضرت کعب الاحبار دن منقولدرکه اگر خدای تعالی آدمیلرنی صافلارغه فرشته‌لرنی مؤکل قیلماسه ایدی پریلر غالب بولوب هلاك قیلورلر ایدی وبعضلر یحفظونه‌دا گی ضمیر رسول علیه السلام‌غه راجعدر دیورلر اول تقدیرده معناسی خدای تعالی‌نك فرشته‌لری باردرکم اول فرشته‌لر اولحضرت صلی الله علیه وسلمنی دشمانلرنك ضررندن صافلارلر دیماکدر مواهب

۲) صاعقه سوق سحابه مؤکل اولان فرشته‌نك قولنده اولان اوطلی قامچیدر کم آنك اوچی هرنرسه گه طوقنسه آنی احراق اهلار یاخود سمادن دوشان آتشدن عبارتدرکه یلدرم تعبیر اولنور اوقیانوس

۳) روایت ایدلمشدرکم مشرکلردن عامر بن الطفیل هم اربد بن ربیعه اسملی ایکی کشی رسول صلی الله علیه وسلم حضورینه کیلدیلر عامر ایتدی

آنك برلكينه هم علم وقدرتی نك كامل لكينه اشانماسلر (وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ) واول خدای تعالی عقوبتی قاطی بولغوچیدر اشانماینچه جدال قیلغان كمسه لرگه (لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ) اول خدای تعالی گه مخصوصدر حقلق وطوغریلقغه اوندامك یعنی لا اله الاالله كلمه سینه اوندامك یا كه معبودلك كه مستحق بولو آنكا مخصوصدر یا كه دعالرنی قبول ایتو آنكا مخصوصدر (وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ) وشول كمسه لركم اوندارلر مشركلر آنلرنی خدای تعالیدن باشقه یعنی مشركلرنك طابونا تورغان پوتلری (لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ) اجابت ایتماسلر آنلرغه هیچ بر نرسه ایله یعنی آنلرنك اوندا اولرینه قارشی هیچ بر جواب بیرماسلر ودعالرن قبول ایتوب صوراغان نرسه لرن بیرماسلر (إِلَّا كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ) مگر آچقوچی وصوزغوچی كمسه كبی اوزینك ایكی قولن (إِلَى الْمَاءِ) صوغه (لِيَبْلُغَ فَاهُ) تاكم ایرشسون اوچون اول صو آنك آغزینه (وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ) وتوگلدر اول صو ایرشكوچی آنك آغزینه یعنی مشركلرنك پوتلرندن حاجتلرن صوراب دعا قیلولری وآنلردن یاردم امید ایتولری شونك اوخشاشلیدركم بر صوصاغان كشی چیلاكسز هم آرقانسز بر قیونك آغزینه كیلوب قیودن صو اچماكچی بولوب قوللرن صوزار صونی اوزینك آغزینه چاقروز لكن اول كشی نیقدر چاقرسه ده توباندا گی صو یوقاریغه طابا منماس وآنك آغزینه ایرشماس چونكه اول صو جانسزدر آنك چاقرغانن ایشتماس وبلماس هم آنك طبیعتی خلافنچه حركت قیلوب یوقاریغه طابامنار گه كوچی یتماس شونك كبی پوتلر هم جماد وجانسز نرسه لردر مشركلر آنلرنی نیقدر اوندا سه لرده آنلر اجابت ایتماسلر ویاردم ایرشدرا آلماسلر (وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ) وتوگلدر كافرلرنك پوتلرنی اوندا اولری ودعا قیلولری مگر ضلالت وآزغونلقدركم اول انداودن هیچ نرسه حاصل بولماس وفائده ایرشماس *(وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ) وخدای تعالی گه گنه سجده قیلور كوكلرده هم یرده. بولغان كمسه لر (طَوْعًا وَكَرْهًا) فرمانغه بوی صونوب اوز اختیاری ایله هم كوچلانوب وایركسزلك ایله سجده قیلور یعنی مؤمنلر خدای تعالینك فرمانینه بوی صونوب هر وقتده آنكا سجده قیلورلر منافقلر وكافرلر باشلرینه بر محنت وبلا كیلگانده گنه ایركسز سجده قیلورلر (وَظِلَالُهُمْ بِالْغُدُوِّ) دخی سجده قیلورلر خدای تعالی گه كوكلرهم یرلر اهلینك كولا گه لری ایرته برله (وَالْآصَالِ) هم كیچه ده یعنی كوله گه لر كون نك اوّلنده مغربكه طابا وآخرنده مشرقگه طابا سجده قیلورلر مراد همیشه وهر وقتده

اگر من مسلمان بولسام اوزكدن ضوك منی خلیفه ایتوب قالدرورسنمو اولحضرت بیوردیلركم بو اش خدای تعالینك تلامكی ایله بولور منم قولمده توگلدر صكره عامر ایتدی یا محمد تورغل سكا بر یاشرن سوزم باردر اولحضرت آنك سوزن طكلار اوچون اورنلرندن توردیلر عامر اوّلده اربدكه ایتوب قویغان ایدی كم محمد منم ایله سویلاشوب تورغانده سن آنك آرطندن كیلوب قلچ ایله اوروب آنی اولتورگل دیگان ایدی بس اربد شول سوزبوینچه حمله قیلماقچی بولوب قلچینه قول صوزدی حق تعالینك قدرتی ایله قلچینی قینی سندن هیچه چغارا آلمادی

(سجده) ٢ *

شولوقته عامر آنكا اشارت قیلور ایدی اولحضرت صلی الله علیه وسلم عامرنك اشارت قیلغانن كورگاچ آرطینه ایلانوب قاراغان ایدی اربدنك اوزینه قصد ایتكانن كوردی بس اول حضرت آلهی بونلرنك شربنی مندن دفع

سجده قیلورلر دیمکدر کون‌دك اوّلی ایرته آخرن حاصلات ایتماکی شوندك اوچوندرکم اوشبو ایکی وقته کولاگه اورون بولوب صورالوری ظاهر راك بولور اوشبو سجده فرآنده بوعن تلاوت سجده‌لر بندك ایکنچی‌سیدر فتوحاته شیخ محی‌الدین قدس سره اوچبو سجده‌ی سجود اظلال دیوب تسمیه ایلامشدر (قُلْ) ایتکل سن ای محمد علیه‌السلام مشرکلرگه (مَنْ رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ) کمدر کوکلری هم برلری یوقدن بار ایتکوچی (قُلِ اللّٰهُ) ایتکل سن اوشبو سؤاله اوزك جواب بیروب کوکلرنك وبرلرنك خالقی الله تعالی‌در چونکه اول مشرکلرنك هم اوشبو جوابدن باشقه جوابری یوقدر (قُلْ) ایتکل سن آندن‌ی الزام قیلوب کم کوکلرنك وبرلرنك خالقی‌الله تعالی بولسه (اَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُوْنِهٖ اَوْلِيَآءَ) ایا سز تونداگ مو خدای تعالی‌دن باشقه دوستلرنی ومعبودلرنی یعنی بارچه عالملرنی یارامچی خدای تعالی ایکانن باساکز نی اوچون شول خدای تعالی گه گنه عبادت قیلمیسز پونلرغه تابوناسز وپونلرنی دوست توناسز وحالانکه اول پونلرکز (لَا يَمْلِكُوْنَ لِاَنْفُسِهِمْ نَفْعًا) مالك بولمیلار وکوچلری یتمی‌در اوز نفسلرینه بر فائده ایرشدروگه (وَلَا ضَرًّا) هم اوزلریدن بر ضررنی کیتاروگه‌ده کوچلری یتمی‌در بس اوزلری حقنده فائده وضررگه کوچلری یتماگاچ باشقه‌لرغه فائده ایرشدروگه هم ضررنی کیتاروگه نچوك کوچلری یتسون (قُلْ) ایتکل سن آنلرغه (هَلْ يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصِيْرُ) ایا بر تیگز بولورمو صوفر کشی ایله کوزلری کوره تورغان کشی یعنی صوفر حکمنه بولغان پونقه طابونوچی کشی‌ایله کوکل کوزی کورگوچی وخدای تعالی گه گنه عبادت ایتکوچی کشی بر تیگز بولورمو البته بولماس (اَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمٰتُ وَالنُّوْرُ) یا ایسه بر تیگز بولورمو کفر وشرك قارانغولقلری ایله ایمان وتوحید یافطیلغی البته بر تیگز بولماس (اَمْ جَعَلُوْا لِلّٰهِ شُرَكَآءَ) یا ایسه فیلدیلر وياصادیلرمو اول کافرلر خدای تعالی اوچون شریندابن شریکلرنی‌کم (خَلَقُوْا كَخَلْقِهٖ) یاراتدیلر اول شریکلر خدای تعالی‌نك یاراتمافی شکللی یعنی خدای تعالی یارفیلغان مخلوقاتلر شکللی مخلوقاتلرنی یارفیلدیلر (فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ) بس شبهه‌لی وبلمسز بولدی یاراتولغن نرسه آنلرغه یعنی خدای تعالی یارانقان نرسه‌لر قایسیلری وشریکلری یارانقان نرسه‌لر قایسیلری ایکانن آیروب بله آلمایچه شبهه‌ده قالدیلرمو البته شبهه‌ده یالغانلری یوقدر زیرا که آنلرنك خدایغه شریك ایتوب تونقان نرسه‌لری ومعبودلری هیچ بر نرسه‌نی یارانقانلری یوق بلکه اوزلری عاجز ومخلوقلردر

ایتکل دیوب دعا قیلدی شول حالده هوادن بر صاعقه کیلوب اربدی بیندروب هلاك ایلادی عامر بن طفیلی کورکاچ ایتدی یامحمدسن خدایکا دعا قیلوب اربدی هلاك ایتدرمك ایمدی من سنك اوستوکا شوانقدر کوب لشکرلر ایله کیلورمن کم منم قوایه‌دن سنی هیچکم قوتقارا آلماس دیوب کیتدی ایکنچی کون قلچینی بیلنه باغلاب وسونگوسن قولینه آلوب اگر محمدکه هم اولوم فرشته‌سینه اوچوراسام هر ایکی‌سینی اوشبو سونگو ایله اولتورورمن دیوب بولعه چقغان ایدی حق سبحانه وتعالی‌نك امری ایله بر فرشته آنی قاناتی ایله صوغوب آطندن یقولدی شول حالده تزنده بر علت پیدا بولوب شول سببلی کوب عذابلانوب هلاك بولدی اوشبو عامر ایله اربد طوغریسنده مذکور آیت کریمه نازل بولدی تیماندن

(قُلِ) اینکلسن آنلرغه (اَللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ) الله تعالی در بارچه نرسه‌نی یاراتقوچی ویوقدن بار اینکوچی آندن باشقه هیچ بر خالق یوقدر بس آندن باشقه معبود هم بولماس (وَهُوَ الْوَاحِدُ) هم اول خدای تعالی برگانه در (الْقَهَّارُ) قهر اینکوجی وبارچه نرسه گه غالب بولغوچیدر (اَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً) ایندردی خدای تعالی کوکدن صوئی یعنی کوك طرفندن یاکه بولوطدن یغمورنی یاودردی (فَسَالَتْ اَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا) بس آقدی اول یغمور صووندن بلغه‌لر اوز مقداری ایل یعنی بعضلری الوغ بلغه‌لر وبعضلری کچکنه جرمافلز بولوب آقدیلر (فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ) بس کوتاردی اول آغا تورغان صو اوزینك اوستونده (زَبَدًا رَابِيًا) فاباروب اوستکه چقغان کوبکنی یعنی صوده بولغان چوب چارلر کوبك بولوب صونك اوستونه چقدیلر صاف صو اوزی آستده قالدی (وَمِمَّا يُوقِدُونَ) دخی شول نرسه‌دنکم یاندرورلر آدمیلر (عَلَيْهِ فِي النَّارِ) آنك اوزرینه اوطه (ابْتِغَاءَ حِلْيَةٍ) زینت وبیزانا تورغان نرسه‌لرنی استاب (اَوْ مَتَاعٍ) یا ایسه صاوطلر وقوراللر کبی فائده‌لانا تورغان نرسه‌لرنی استاب یعنی یوزوك وآلقه هم بلازکلر کبی زینت اسبابی یاصاو اوچون یاکه صاوط وتورلی قورالللریاصاو اوچون اوطه صالوب اریتوله تورغان تیمور وباقرهم آلتون وکموش کبی نرسه‌لردن هم بعضلرنه بولغوچیدر (زَبَدٌ مِثْلُهُ) صو اوستونه چقغان کوبك شکللی کوبك یعنی آنلرنك هم اریگانلرندن صوك فوشلغان چوب چارلری آیرلوب کوبك بولوب اوستکه چغارلر صاف معدن اوزی آستده قالور (كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ) اوشانداق مثال کیلتورور خدای تعالی حقلق وطوغریلقغه هم باطلغه یعنی حق وطوغری سوز خلقنك فائده‌سی اوچون ایندرلگان یغمور صوی شکللیدر هم کیراکلی نرسه‌لرنی یاصار اوچون اوطده اریتولگان معدن شکللیدر باطل وبالغان سوز شول صونك هم اریگان معدن‌نك اوستلرینه چغغان چوب چاردن جیولغان کوبك شیکللیدر هیچ فائده‌سی یوق هم بیك تیز بتار سریع الزوالدر (١) (فَاَمَّا الزَّبَدُ) بس اما اول صو ایله اریکان نرسه‌نك اوستلرینه چقغان کوبك (فَيَذْهَبُ جُفَاءً) بس کیتار اول ویوقغه چغار یاراقسز وطاشلامش بولغانی حالده (وَاَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ) واما آدمیلر گه فائده بیرا تورغان نرسه صاف صوهم اریتولگان معدن شکللی (فَيَمْكُثُ فِي الْاَرْضِ) بس قالور اول وتورور یرده تاکم آدمیلر آنك ایله فائده‌لانورلر (كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ) اوشانداق ضرب قیلور وکیلتورور خدای تعالی مثاللرنی ونرسه‌لرنك اوخشاشلرن بیان قیلور تاکم شول مثاللرنی فکرلاب عبرت آلسونلر اوچون

١) یعنی حق وطوغری بولغان دین کوکدن نازل بولور بس هر کمسه اوزیبك استعدادینه کوره فیض آلور وفائده‌لانور صکره حق ایله باطل بر برسندن آیرلور چوب چارلر کوبك بولوب صونك اوستونه چغولری شکللی باطل وبالغان حقدن آیرلوب تیرلکده یوقغه چغار حق اوزیگنه قالور تفسیر جمالیدن

تفسیر عالملری اوشبو آیت کریمه‌نك تأویلنده کوب. لطیفه‌لر واشارتلر بیان ایلامشلردر تفصیلی جواهر التفسیرده مسطوردر (لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ) پروردکارلرینك فرمانینه اجابت ایتکان وبوی صونغان کمسه‌لرگه بولغوچیدر (الْحُسْنَى) ایز گوجزا یعنی جنت (وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ) وپروردکارلرینك فرمانینه اجابت ایتماگان‌هم حکمینه بوی صونماغان کمسه‌لر (لَوْ أَنَّ لَهُمْ) اگر بولسه‌ایدی آنلرنقی (مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا) یرده‌گی نرسه‌نك بارچه‌سی (وَمِثْلَهُ مَعَهُ) دخی آنك اوخشاشی یعنی بوتون یر یوزنداگی مال ودولت ایله ینه شونك قدرلی‌مال ودولتلر اول کافرلرنك‌ملکنده بولسه ایدی (لَافْتَدَوْا بِهِ) البته اوزلرن عذابدن قوتقارو اوچون‌فدا قیلورلر ایدی وبیرورلر ایدی آنلر شول مالرلرنك همه‌سینی (أُولَئِكَ) اوشبو گروه (لَهُمْ سُوءُ الْحِسَابِ) بولغوچیدر آنلرغه حسابنك قاطیسی کم ایزگولك‌لری قبول ایتولماس وباوزلقلری هیچه بارلقانماس (وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ) هم آنلرنك قایتاچق اورنلری‌تموغدر (وَبِئْسَ الْمِهَادُ) ونی یاوز اورندر اول تموغ (أَفَمَنْ يَعْلَمُ) ایا هر کمسه‌کم بلورا ول (أَنَّمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ) شونیکم سنك صاری‌ایندرلگان نرسه (مِنْ رَبِّكَ) پروردکارکدن (الْحَقُّ) حق وطوغریدر یعنی سنگا ایندرلگان قرآنغه ایمان کیلتوروب آنی حق وطوغری دیوب اشانغان کشی بولورمو (كَمَنْ هُوَ أَعْمَى) شول کمسه شکللی کم‌اول صوقردر یعنی کوکل کوزی صوقردر طوغری یولنی کورماس وقرآن‌نك حقلغن آکلاماس قرآن‌نك حق ایکانن بله تورغان کمسه‌دن مراد حضرت حمزه رضی‌الله عنه‌در وصوقردن مراد ابو جهل علیه اللعنه‌در دیمشلر (إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ) موندن باشقه توگلدرکم اوگوت آلور وعبرتلانور قرآن برله عقل ایالری یعنی عقللری عناد وجدالدن صاف بولغان کمسه‌لر (الَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ) شول کمسه‌لرکم وفا قیلورلر خدای تعالی‌نك عهدینه کم المیثاق کوننده باغلاغانلردر (وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ) هم صندرماسلر وبوزماسلر آنلر اول‌عهدنی (وَالَّذِينَ يَصِلُونَ) دخی شول کمسه‌لرلرکم توتاشورلر (مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ) شول نرسه‌گه‌کم بیوردی خدای تعالی آنك ایله توتاشلمش بولوغه یعنی صلهٔ رحم‌قیلغان وقرنداشلرینه توتاشقان کمسه‌لر یاکه هیچده آیورماینچه بارچه پیغمبرلرگه هم بارچه کتابلرغه ایمان کیلتورگان کمسه‌لر (وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ) دخی قورقورلر آنلر پروردکارلرینك عذابندن (وَيَخَافُونَ سُوءَ الْحِسَابِ) هم قورقورلر حسابنك قاطیلغندن (وَالَّذِينَ صَبَرُوا) دخی شول کمسه‌لرکم صبر قیلدیلر وچدادیلر نفسلرینه آغر وچیتن بولغان

اشلرگه (ابتغاء وجه ربهم) پروردکارلرینك راضیلقن استامك اوچون (واقاموا الصلوة) هم تورغوزدیلر نمازنی (وانفقوا مما رزقناهم) دخی نفقه بیردیلر بز آنلرغه رزقلاندرغان نرسه‌دن یعنی مالللرندن زکوت وصدقه بیردیلر (سرا وعلانیة) یاشرن هم آشکارا (ویدرءون) هم دفع قیلورکیتارور ایدیلر (بالحسنة السیئة) ایزگولك ایله یاوزلقنی یعنی بر یامانلق اشلاسه‌لر آنك آرطندن یخشیلق اشلاب اول یامانلقنی کیتاردیلر یخشیلقلری گناهلرینه کفارت بولدی یا که گناه صوکنده توبه قیلوب شول گناهنی دفع قیلدیلر (اولئك) اوشبو صفتلر ایله صفتلانغان کمسه‌لر (لهم عقبی الدار) بولغوچیدر آنلرغه آخرت یورطینك ایزگو جزاسی (جنات عدن) دائم وباقی بولغان جنت باغچه‌لری کم (یدخلونها) کرورلر آنلر اول جنت باغچه‌لرینه اوزلری (ومن صلح) دخی کرور هر بر ایزگو بولغان کمسه (من آبائهم) آنلرنك آتالرندن (وازواجهم) هم خاتونلرندن (وذریاتهم) دخی بالالرندن (والملائکة یدخلون علیهم) هم فرشته‌لر کرورلر آنلرا وزرینه (من کل باب) هر بر ایشکدن یعنی جنت قاپقالرینك هر فایوسندن فرشته‌لر کروب آنلرغه ایتورلر (سلام علیکم) همیشه سلامتلکدر سزلرگه (بما صبرتم) دنیاده وقتده صبر قیلغانکز سببلی یعنی دنیاده وقتکزده محنت وقاطیلقلرغه هم طاعت وعبادتکه چداغان ایدکز ایمدی شونك برابر نده جنتده سزلر همیشه سلامتلکده وعافیتده بولورسز (فنعم عقبی الدار) بس نی خوش بولدی آنلرا وچون آخرت یورطی (والذین ینقضون عهد الله) وشول کمسه‌لرکم بوزارلر الله تعالی نك عهدینی (من بعد میثاقه) اول عهدنی برکتکانلری صوکنده یعنی بر مرتبه شول عهدنی قبول قیلوب آنك برله اقرار ایتکانلرندن صوکه بوزارلر وعهدکه خلافلق قیلورلر (ویقطعون) هم کیسارلر آنلر (ما امر الله به ان یوصل) شول نرسه نیکم بیورغاندر خدای تعالی آنك برله توتاشلمش بولوغه یعنی صلهٔ رحم قیلماسلر وقرنداشلرندن کیسولورلر یا که پیغمبرلرنك وکتابلرنك بارچه‌لرینه ایمان کیلتورماینچه آیروب بعضلرینه غنه اشانورلر (ویفسدون فی الارض) دخی یرده فساد وبوزغلق قیلورلر (اولئك) اوشبو صفتلر ایله صفتلانغان گروه (لهم اللعنة) بولغوچیدر آنلرغه رحمتدن یراقلق (ولهم سوء الدار) هم آنلرغه در آخرت یورطینك یاوز جزاسی (الله یبسط الرزق) الله تعالی کیك قیلور رزقنی (لمن یشاء) اوزی تلاگان کمسه گه (ویقدر) هم طار قیلور خدای تعالی رزقنی اوزی تلاگان کمسه گه (وفرحوا بالحیوة الدنیا) وشادلاندیلر مکه مشرکلری دنیا ترك لکی ایله (وما الحیوة الدنیا فی الاخرة)

وتوگلدر اوشبو دنیانك ترکلکی آخرت یورطی قاشنده (الا متاع) مگر آزغنه فائده‌لانا تورغان نرسه‌درکم هیچده اعتباری وبقاسی یوقدر (ویقول الذین کفروا) وایته‌لر کافرلر (لولا انزل علیه) نی اوچون ایندرلمادی محمد علیه السلامغه (آیة من ربه) بر علامت اوزینك پروردکارندن یعنی بز استاگان معجزه‌نی نی اوچون کورساتمی دیورلر (قل) ایتکل‌سن ای محمد علیه‌السلام آنلرغه (ان الله یضل من یشاء) درستلکده الله تعالی ضلالتکه توشورور اوزی تلاگان کمسه‌نی (ویهدی الیه من اناب) هم هدایت قیلور وکوندرور اوز طرفینه اوزینه انابت ایتکان وقایتقان کمسه‌نی یعنی هدایت وضلالت خدای تعالی‌نك تلامکی ایله‌در بر کمسه‌نی خدای تعالی ضلالتده قالدرسه نیقدر علامت ومعجزه‌لر کورسه‌ده فائده بیرماس (الذین آمنوا) شول کمسه‌لرکم ایمان کیلتوردیلر واشاندیلر خدای تعالی گه (وتطمئن قلوبهم) هم قرارلانور آنلرنك کوکل‌لری (بذکر الله) الله تعالی‌نك ذکری ایله (الا بذکر الله تطمئن القلوب) آگاه بولکزکم الله تعالی‌نك ذکری ایله گنه کوکل‌لر قرار طابار (الذین آمنوا) شول کمسه‌لرکم ایمان کیلتوردیلر (وعملوا الصالحات) هم ایگو عمل‌لر اشلادیلر (طوبی لهم) نی یخشی ترکلکدر آنلرغه دنیاده (وحسن مآب) هم یخشی قایتاچق اورندر یعنی آخرتده اورنلری جنتدر یاکه طوبی‌دن مراد جنتدا گی طوبی یغاچیدر (کذلك ارسلناك) اوشانداق بز یباردك سنی ای محمد علیه السلام پیغمبر ایتوب (فی امة قد خلت) شول امتکه‌کم اوتکاندر (من قبلها امم) آنلردن الگاری باشقه امتلر (لتتلوا علیهم) تاکم سنك اوقومافك اوچون آنلر اوزرینه (الذی اوحینا الیك) بزسکا وحی ایتکان نرسه‌نی یعنی قرآننی (وهم یکفرون بالرحمن) وحالانکه آنلر کافر بولالر واشانمیلر رحمت ایتکوچی خدای تعالی گه آنلردن مراد مکه مشرکلریدرکم آنلرغه سز رحمانغه سجده قیلکز دیگاچ رحمان کمدر بز آنی بلمیمز دیوب جواب بیردیلر (قل) ایتکل‌سن ای محمد علیه السلام اول مشرکلرگه (هو ربی) اول رحمان منم پروردکارم ویاراتقوچی خدایمدر (لا اله الا هو) یوقدر هیچ برعبادتکه مستحق معبود مگر اول خدای تعالی گنه‌در (علیه توکلت) آنك اوزرینه گنه من توکل قیلدم واعتماد ایتدم کم اول اوزی منی سزلرگه غالب قیلور (والیه متاب) هم آنك ضاریدر منم قایتووم روایت ایدلمشدرکم قریشدن بعضلری رسول صلی الله علیه وسلم حضرتینه ایتدیلر ای محمد بزسکا شولوقتده ایارورمز وایمان کیلتورورمز سن اوزکنك قرآنك ایله مکه تیکراسنده بولغان طاولرنی اورنلرندن کوچرگل تاکم

بزلرگه یر ایرکن بولوب فالسون هم یرنی یاروب آغا توزغان یلغه‌لر وچشمه‌لر پیدا قیلغل بزلر ایگون ایگایك هم بزنك بابامز قصی‌بن کلابنی ترگزگل تاکم سنك پیغمبر ایدکنی بزلرگه سویلاسون اوشبو اشلرنی بولدرساك بزسکا اشانورمز دیدیلر حق تعالی‌دن آیت کیلدیکم (وَلَوْ اَنَّ قُرْاٰنًا سُیِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ) واگر بولسه ایدی شوندایین بر قرآن‌کم آنك ایله طاولر یورتولسه‌لر واورنلرندن کوچرلسه‌لر ایدی (اَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْاَرْضُ) یا ایسه اول قرآن‌ایله یر یارلوب چشمه‌لر چقسه ایدی (اَوْ کُلِّمَ بِهِ الْمَوْتٰی) یا ایسه آنك سببلی اولوکلر سویلاشدرلسه ایدی یعنی دنیاده اوشبو صفتلر ایله صفتلانغان برکتاب بولسه ایدی البته اوشبو سکا ایندرلگان قرآن بولور ایدی یا که قرآن سببلی اوشبو اشلر واقع بولسه ایدی شولوقتده‌ده اول مشرکلر ایمان کیلتورماسلر ایدی همیشه عنادلرنده ثابت بولورلر ایدی (بَلْ لِلّٰهِ الْاَمْرُ جَمِیعًا) بلکه الله تعالی‌نتیدر وآنکا مخصوصدر اشنك بارچه‌سی یعنی اول مشرکلر اینکانچه توگلدر موندایین اشلر قرآن سببلی هم سنك فرمانك ایله وجودکه کیلماسلر بلکه بارچه اشلر الله تعالی‌نك تلامکی‌ایله وآنك حکمی بوینچه‌غنه بولور (اَفَلَمْ یَایْاَسِ الَّذِینَ اٰمَنُوا) ایا امیدسز بولمادیلرمو ایمان کیلتورگان کمسه‌لر یعنی مؤمنلر بلمادیلرمو (۱) (اَنْ لَوْ یَشَاءُ اللّٰهُ) شونیکم اگر تلاسه ایدی خدای تعالی (لَهَدَی النَّاسَ جَمِیعًا) البته هدایت قیلور ایدی واسلام دینینه کوندرور ایدی آدمیلرنك بارچه‌سن یعنی هدایت الله تعالی تلامکی ایله‌گنه بولور الله تعالی تلاماسه الله نیقدر معجزه‌لر کورسه‌لرده ایمان کیلتورماسلر دیوب مؤمنلر بلورلر (وَلَا یَزَالُ الَّذِینَ کَفَرُوا) وهمیشه بولورلر کافرلرکم (تُصِیبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا) ایرشورآنلرغه آنلرنك اشلاگان اشلری سببلی یعنی کفر وتکذیبلری سببلی آنلرغه همیشه ایرشور (قَارِعَةٌ) فاطی عذاب کم آنلرنك همه‌لرن هلاك قیلور (اَوْ تَحُلُّ قَرِیبًا مِنْ دَارِهِمْ) یا ایسه ایندار اول عذاب آنلرنك یورطلرینه یاقن بولغان یرگه یعنی آنلر بلا ومحندن هیچده فورتولماسلر (حَتّٰی یَاْتِیَ وَعْدُ اللّٰهِ) تاکم کیلگانگه‌چه خدای تعالی‌نك وعده‌سی یعنی قیامت یا که مکه فتح ایتولکان کون کیلگانگه‌چه (اِنَّ اللّٰهَ لَا یُخْلِفُ الْمِیعَادَ) درستلکده خدای تعالی خلافلق ایتماس وعده‌گه حق سبحانه وتعالی اولحضرت صلی الله علیه وسلمگه تسلی اوچون بیورورکم (وَلَقَدِ اسْتُهْزِیَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ) وتحقیق استهزآ ایتولدی ومسخره‌گه توتولدی سندن الگاری بولغان پیغمبرلرنی هم مشرکلر سنی استهزآ قیلولری شکلی (فَاَمْلَیْتُ لِلَّذِینَ کَفَرُوا) بس مهلت بیردم من کافر بولغان

(۱) کشاف صاحبی دیمشدر کم بو اورنده یأس علم معناسنده‌در یعنی ایا بلمادیلرمو مؤمنلر هدایت‌نك الله تعالی تلامکی ایله‌گنه بولماقن دیمکدر حاصل معنا شولدرکه مسلمانلر بر اولوغ معجزه ظاهر بولسون‌ده شول معجزه‌نی کوروب بارچه مشرکلر ایمان کیلتورسونلر دیوب تلارلر ایدی بس حق تعالی بیوردیکم اوشبو آنلر اوزلری صوراغان معجزه‌لر ظاهر بولسه‌ده الله‌تعالی آنلرنك هدایتلرن تلاماسه آنلر ایمان کیلتورماسلر هدایت‌الله نك اراده‌سی ایله‌گنه بولور مؤمنلر اوزلری شونی بلورلر

کمسه‌لرگه یعنی دنیاده برمدت آنلرنی راحت‌لکده ودولتده توتدم (ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ) صکره توتدم من آنلرنی عذاب وعقوبت برله (فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ) بس نچوك بولدی منم آنلرنی عذاب قیلمافیم یعنی آنلر قاطی عذابقه گرفتار بولدیلر (أَفَمَنْ هُوَ قَائِمٌ) ایا شول کمسه‌کم اول تورغوچیدر صاقلاماق‌ایله یعنی صاقچی وکوزاتوب تورغوچیدر (عَلَىٰ كُلِّ نَفْسٍ) هر بر نفس اوزرینه یعنی هر برکشی‌نك اشلرن کوزاتوب جزا بیرگوچیدر (بِمَا كَسَبَتْ) آنك اشلا گان اشی ایله یخشیلق ویمانلقدن حاصل معنی بنده‌لرنك بارچه اشلرن کوزاتوب تورغوچی وقیلغان عمل‌لرینه کوره جزالرینی بیرگوچی خدای تعالی برابر بولورمو هیچ نرسه‌گه کوچلری یتمی تورغان ضعیف وعاجز پوتلر ایله البته برابر بولماس (وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ) وقیلدیلر اول مشرکلر خدای تعالی‌گه شریکلرنی یعنی پوتلرنی خدایغه شریك‌ایتوب توتدیلر (قُلْ) ایتکل‌سن ای محمد علیه‌السلام آنلرغه (سَمُّوهُمْ) آطا کزسز وصفتلاکز اول شریك ایتوب توتقان نرسه‌لرکزنی اوزلرینه لایق بولغان اسملر هم صفتلر ایله صکره کورورسز آنلر معبودلك‌که مستحقلرمو یا که یوقمو؟ مراد شولدرکم خدای تعالی‌نی عالم قادر وسمیع هم بصیر کبی کمالات اسملری ایله تسمیه ایدلور اوشبو اسملرنك هیچ برسی ایله پوتلرنی تسمیه ایدلماس بس آنلر نچوك معبود بولورلر (أَمْ تُنَبِّئُونَهُ) بلکه‌سز خبر بیرما گچی بولاسز خدای تعالی‌گه (بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ) شول نرسه برله‌کم بلماس خدای تعالی آنك یرده بارلقینی یعنی دنیاده هیچده بولماغان وبولماقی محال بولغان شریکنی سز خدای تعالی‌گه بلدرما گچی بولاسز (أَمْ بِظَاهِرٍ مِنَ الْقَوْلِ) یا که ظاهردا گی سوز ایله‌گنه اول پوتلرنی خدایلك شریك‌لریدر دیوب ایتەسزمو یعنی هیچده اصلینی وحقیقتی‌نی اویلاماینچه مجرد ظاهردنگنه خدایلك شریکلری دیوب تسمیه قیلاسزمو قارا یوزلی زنگینی آق دیوب آطاو کبی (بَلْ زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا) بلکه زینتلی ایتوب کورساتولدی کافرلرگه (مَكْرُهُمْ) آنلرنك مکرلری ویالغانلری (وَصُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ) هم طیولمش بولدیلر آنلر طوغری یولدن واسلام دیندن (وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ) وهر کمنی ضلالتده قالدرسه خدای تعالی (فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ) بس یوقدر اول کمسه اوچون هیچ بر هدایت ایتکوچی وبولغه کوندرگوچی (لَهُمْ عَذَابٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا) اول کافرلرگه بولغوچیدر عذاب دنیا ترکلکنده اولتورلمك واسیر ایتولمك هم قحطلق وباشقه بلالر کبی (وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَقُّ) والبته آخرت عذابی چیتنراك وقاطیراقدر آنلرغه دنیا عذابندن (وَمَا

لَهُمْ مِنَ اللهِ مِنْ وَاقٍ) هم یوقدر آنلر اوچون آنلرنی خدای تعالی‌نك عذابندن صاقلاوچی وقوتقاروچی (مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِی) شول جنت‌نك اوخشاشی وصفتی‌کم (وُعِدَ الْمُتَّقُونَ) وعده ایتولدیلر تقوالق قیلغوچیلر وگناهدن صاقلانوچیلر اول جنتکه کرو برله (تَجْرِی مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ) آقار آنك آغاچلری آستندن یلغه‌لر (أُكُلُهَا دَائِمٌ) اول جنت‌نك یمشلری دایمدر کم هرگیز بتماس وتوکانماس (وَظِلُّهَا) دخی آنك کولا گه‌سی همیشه بولور هیچده بتماس یعنی دنیانك یمشلری نیقدر کوب بولسه‌لرده آشاغاندن صوك بتارلر اوشانداق دنیاده قویاش توشکاندن صوك کولا گه بتار جنت‌نك یمشلری هم کولا گه‌لری آنداین توگلدر بلکه دائمی‌در هیچده زایل بولماس وبتماس (تِلْكَ) اوشبو صفتلر ایله صفتلانغان جنت (عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا) گناهدن صاقلانغان کمسه‌لرنك عاقبتی وصوگندن بارا تورغان اورنلری‌در (وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ) وکافرلرنك عاقبتلری تموغ اوطیدرکم اولگاندن صوك اورنلری شول اوط بولاچقدر (وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ) وشول کمسه‌لرکم بیردکبز آنلرغه کتابنی یعنی کتاب اهلینك مؤمنلری عبدالله بن سلام وآنك یولداشلری هم نجران نصارالرندن سکسان کمسه هم یمن وحبش نصارالرندن ایمان کیاتورگانلری کبی (يَفْرَحُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ) شادلانورلر آنلر سکا ایندرلگان نرسه‌گه یعنی قرآنغه (وَمِنَ الْأَحْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُ) هم کفر وضلالت لشکرلرندن باردر اول قرآن‌نك بعضسینی انکار ایته تورغان کمسه یعنی یهود ونصارادن حیی بن اخطب وکنانة بن الربیع هم آنلرنك یولداشلری کبی بعضلری قرآن حکملرینك اوزدینلرینه خلاف بولغانلرینه اشانماسلر انکار قیلورلر (قُلْ) اینکل سن ای محمد علیه السلام آنلرغه (إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللهَ) موندن باشقه توگلدرکم من بیورلدم خدای تعالی‌گه عبادت قیلمافیم برله (وَلَا أُشْرِكَ بِهِ) دخی بیلوردم من شونك برله کم شرك کیلتورماسمن خدای تعالی‌گه وسزلر آکا عزیرنی هم مسیحنی شریك ایتوب توتقان شکللی من آکا هیچ برنرسه‌نی شریك ایتوب توتماسمن (إِلَيْهِ أَدْعُوا) اول خدای تعالی گه‌گنه من اوندارمن خلقنی (وَإِلَيْهِ مَآبِ) هم اول خدای تعالی صاریدرمنم فایتووم (وَكَذَلِكَ) واوشانداق یعنی نتاکم اوّلگی امتلرگه کتابلرنی آنلرنك اوز تللرنچه بیاردك شونك شکللی (أَنْزَلْنَاهُ) بز ایندردك قرآننی سکا (حُكْمًا عَرَبِيًّا) حق ایله باطل آراسنده حکم ایتکوچی عرب تللنده بولغوچی کتاب ایتوب (وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ) واگرسن ایارساك ای محمد علیه السلام اول مشرکلرنك آرزولرینه کم آنلر سنی آنا

بابالرینك دینلرینه اوندارلر یاکه یهودیلرنك آرزولرینه ایارساك کم آنلر سنی اوز قبله‌لرینه قایتورغه چاقرالر (بَعْدَ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ) کیلگانی صوکندہ سکا علم یعنی حقلقنی بلگانك صوگنده آنلرنك آرزولرینه ایارساك (مَالَكَ مِنَ اللهِ مِنْ وَلِيٍّ) یوقدر سنك اوچون سنی خدای تعالی‌نك عذابندن قوتقارغوچی هیچ بر دوست (وَلَا وَاقٍ) هم یوقدر هیچ بر صاقلاغوچی سنی خدای تعالی‌نك عتابندن روایت ایدلمشدرکم یهودیلر اول حضرت صلی الله علیه وسلم‌گه طعنه قیلوب همیشه خاتون آلماق واویولانمك ایله شغللانه‌در اگر اول پیغمبر بولسه کوب خاتون آلماس ایدی دیورلر ایدی حق تعالی‌دن آیت کیلدیکم (وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا) وتحقیق یتاردکمز رسوللرنی (مِنْ قَبْلِكَ) سندن الگاری ای محمد علیه‌السلام (وَجَعَلْنَا لَهُمْ أَزْوَاجًا) هم قیلدقمز وبیردك اول پیغمبرلرگه خاتونلرنی (وَذُرِّيَّةً) دخی بالالرنی یعنی سندن اوّلگی پیغمبرلرنك هم خاتونلری وبالالری بار ایدی خاتون آلماق پیغمبرلك کم خلاف توگلدر (وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ) ودرست بولمادی هیچ بر پیغمبرگه (أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ) آنك کیلتورماکی بر علامتنی یعنی هیچ بر پیغمبر اوزلگندن بر معجزه کورساتا آلماس وکوچی یتماس (إِلَّا بِإِذْنِ اللهِ) مگر خدای تعالی‌نك اذنی وتلامکی ایله‌گنه کورسانور مشرکلرگه جوابدرکم آنلر رسول صلی‌الله علیه وسلم‌دن تورلی آیتلر ومعجزه‌لر کورساتماکن صورارلر ایدی بس حق تعالی بیوردیکم هیچ بر پیغمبر اوزلگندن معجزه کورساتا آلماس (لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ) هر بر وقتنك یازلغان حکمی باردرکم هر قایچان اولوقت ایرشسه شول حکم ظاهر بولور یاکه هرکمنك اجلی واوله تورغان وقتی خدای تعالی قاشنده یازلغاندر خدایدن باشقه هیچکم آنی بله آلماس (يَمْحُوا اللهُ مَا يَشَاءُ) یوغالتور خدای تعالی اوزی تلاگان نرسه‌نی (وَيُثْبِتُ) هم ثابت قیلور اوزی تلاگان نرسه‌نی (وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ) وخدای تعالی قاشنده‌در کتابنك اصلی یعنی لوح المحفوظ کم هر نرسه آنده یازلغاندر بعضیلر دیمشلردرکم اوزی تلاگان نرسه‌نی یوغالتوردن مراد شولدرکم بنده‌نك عمل دفترندن هیچ برجزا مترتب بولمی تورغان عملرنی یعنی اشلاگان اوچون ثوابده بولمی تورغان گناهده بولمی تورغان اشلرنی یوغالتور باشقه عملرنی یعنی اشلاگان اوچون ثواب یا که گناه بولا تورغان اشلرنی ثابت قیلور وعمل دفترنده قالدرور یا که توبه قیلغان کمسه‌نك یاوزلقلرن یوغالتور وآنك اورنینه ایذگولك‌لرنی ثابت قیلور یا که زمانه اقتضاسنچه شریعت حکملرندن بعضلرن نسخ

قیلور وبعضلرن ثابت قیلور دیمکدر بونلردن باشقه تاویللر هم کوبدر والله تعالی اعلم (وَاِنْ مَا نُرِيَنَّكَ) واگر بز کورسانسك سکا ای محمد علیه السلام (بَعْضَ الَّذِی نَعِدُهُمْ) اول کافرلرکه بز وعده قیلغان عذابنك بعضسینی (اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ) یا ایسه وفات ایتدرسك واولتورساکبز سنی آنلرغه عذاب کیلودن الگاری (فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ) بس موندن باشقه توگللرکم سنك اوزرکا لازم بولغان نرسه رسالتنی ایرشدرودر وشریعت حکملرن بیان قیلودر (وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ) وبزنك اوزرمزکه در آنلردن حساب آلو وعملرینه کوره جزالرن بیرو (اَوَلَمْ يَرَوْا) ایا کورماسلرمو مکه اهلی (اَنَّا نَاْتِی الْاَرْضَ) شونیکم بزکیلمزیرگه یعنی بزنك حکم وفرمانیمز کیلدر کافرلرنك یرلرینه (نَنْقُصُهَا مِنْ اَطْرَافِهَا) بز کیموتامز اول یرنی طرفلرندن یعنی برام برام اول یرنك طرفلرن مشرکلر ملکندن چغاروب مسلمانلر تصرفینه کرتامزیا که مراد یهودیلرنك قلعه لرن هم یرلرن وباقچه لر برام برام مسلمانلر قولینه کرگوزامز دیمکدر (وَاللّٰهُ يَحْكُمُ) وخدای تعالی حکم قیلور کفر اهلینك یرلرن کیموتو هم اهل اسلامنی غالب قیلوایله (لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ) یوقدر هیچ بر رد قیلغوچی وقایتاروچی آنك حکمینی (وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ) هم اول خدای تعالی تیز حساب ایتکوچیدر (وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ) وتحقیق مکر قیلدیلر ویاوزلقنی قصد ایتدیلر اوزلرینك پیغمبرلرینه اوشبو مشرکلردن الگاری بولغان کمسه لر (فَلِلّٰهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا) بس خدای تعالی گه مخصوصدر بارچه مکرلر اوچون جزا بیرو (يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ) بلور اول خدای تعالی هر کمسه نك اشلی تورغان اشینی یخشیلق ویمانلقدن هم شوکا کوره جزابیرور (وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ) وتیزدرکم بلورلر کافرلر شونیکم (لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ) کمگه بولور ایدگو بولغان آخرت یورطی یعنی جنت کمگه بولور شونی بلورلر (وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا) وایته لر کافرلر یعنی مکه مشرکلری ویهود اولوغلری ایته لر (لَسْتَ مُرْسَلًا) سن خدای طرفندن یبارلگان پیغمبر توگلسن ای محمد دیوب (قُلْ) ایتکل سن آنلرغه (كَفَى بِاللّٰهِ شَهِيدًا) کفایه ایتکوچیدر خدای تعالی گواه بولوب منم پیغمبرلکیمه (بَيْنِی وَبَيْنَكُمْ) منم ایله سزنك آراده (وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ) دخی آنك قاشنده کتاب علمی بولغان کمسه یعنی لوح المحفوظنی کوروب بلگوچی جبرائیل علیه السلام گواهدر یا که قرآنی بلگوچی مؤمنلر گواهلر درمنم پیغمبرلکیمه یا که مراد حضرت علی المرتضی در یا ایسه کتابدن مراد توراتدر یعنی توراتنی بلگوچی عبدالله بن سلام گواهدر.

سورة ابراهیم علیه السلام مکیة اثنتان وخمسون آیة

١٤نچی سوره ابراهیم علیه السلام سوره‌سی مکه‌ده نازلدر ایللی ایکی آیتدر

بسم الله الرحمن الرحیم

(الٓرٰ) الله اعلم بمراد شرح تاویلانده ما تریدی قدس سره‌دن منقولدرکه سوره اوّللرنده بولغان حروف مقطعه خدای تعالی طرفندن ابتلاء وامتحاندر تاکم مؤمن‌نك تصدیقی وکافرنك تکذیبی ظاهر بولور وبعضلر اوشبو حرفلر قرآن‌نك اسملریدر دیورلر (کِتٰبٌ اَنْزَلْنٰهُ اِلَیْكَ) اوشبو قرآن شول کتابدرکم ایندرکبز آنی سنك صاری ای محمد علیه السلام (لِتُخْرِجَ النّٰاسَ) تاکم سنك چغارمافك اوچون آدمیلرنی (مِنَ الظُّلُمٰاتِ اِلَی النُّورِ) قارانغولقلردن یافطیاق صاری یعنی اول قرآن بیورغان یولغه خلقنی دعوت قیلوب آنلرنی کفر ونفاق هم شك وگمان قارانغولقلرندن ایمان واخلاص هم یقین نورینه چغارمافك اوچون قرآننی سکا ایندردك (بِاِذْنِ رَبِّهِمْ) پروردکارلرینك حکمی وتوفیق بیرماکی ایله (اِلٰی صِرٰاطِ الْعَزِیزِ الْحَمِیدِ) غالب هم مافتالنمش بولغوچی خدای تعالی‌نك یولینه یعنی آدمیلرنی اسلام دینینه کوندرماکك اوچون سکا قرآننی ایندردك (اَللّٰهِ الَّذِی لَهُ مٰا فِی السَّمٰاوٰاتِ) آندابن الله تعالی‌نك یولینه‌کم آنك ملکنده‌در کوکلرده بولغان نرسه (وَمٰا فِی الْاَرْضِ) هم یرده بولغان نرسه (وَوَیْلٌ لِلْکٰافِرِینَ) ونی کویونچ هم حسرتدر اول قرآنغه اشانماغان کمسه‌لرگه (مِنْ عَذٰابٍ شَدِیدٍ) قاطی بولغوچی عذابدن کم قیامتده آنلرغه ایرشور (اَلَّذِینَ یَسْتَحِبُّونَ الْحَیٰوةَ الدُّنْیٰا) آندابن کافرلر واشانماوچیلرکم سویارلر آنلر واختیار قیلورلر اوشبو دنیا ترکلکن (عَلَی الْاٰخِرَةِ) آخرت سعادتی اوزرینه یعنی دنیاغه‌غنه کوکل قویوب آخرتنی ایسلرینه کیلتورماسلر (وَیَصُدُّونَ عَنْ سَبِیلِ اللّٰهِ) هم طیارلر آدمیلرنی خدای تعالی یولندن یعنی پیغمبرگه وقرآنغه ایمان کیلتورودن طیارلر (وَیَبْغُونَهٰا عِوَجًا) دخی استارلر آنلر خدانی تعالی یولی اوچون فکغرلقنی یعنی توغری یول توگل دیما کچی بولالر (اُولٰئِكَ) اوشبو صفتلر ایله صفتلانغان کمسه‌لر (فِی ضَلٰالٍ بَعِیدٍ) حقلقدن یراق بولغوچی ضلالتده وآزغونلقده‌لردر زاد المسیره کلتورمشدرکم قریش مشرکلری ایتورلر ایدی باشقه پیغمبرلرگه ایندرلگان کتابلر هیچ برسی عربچه توگل همه‌سی عجم تلنده نی اوچون بومحمدکه کیلگان کتابقنه عرب تلنده

بولغان حق تعالی‌دن آیت کیلدیکم (وما ارسلنا من رسول) ویبارمادکبز هیچ بر پیغمبرنی (الا بلسان قومه) مگر اوز قومینك تلی ایله یباردك یعنی هر بر پیغمبرنی شول اوزی قایسی قومدن بولسه شول قومنك تلی ایله سویلاشه تورغان ایتدك هم آکا ایندرگان کتابنی شول قومنك تلی ایله ایندردك (لیبین لهم) تاکم بیان ایتسون اوچون اول پیغمبر آنلرغه شریعت حکملرن وخدای تعالی‌نك امر ونهی‌لرن هم صوکندن بز آکلامادق دیوب ایتورگه یول قالماسون اوچون آنلرنك اوز تل‌لرنله یباردك (فیضل الله من یشاء) بس ضلالتکه توشورور وطوغری یولدن آداشدرور خدای تعالی اوزی تلاگان کمسه‌نی (ویهدی من یشاء) هم طوغری یولغه کوندرور اوزی تلاگان کمسه‌نی وآکا توفیق بیرور (وهو العزیز) واول خدای تعالی غالبدر اوزینك حکمنده (الحکیم) حکمت ایاسیدر اوزینك اشلرنده (ولقد ارسلنا موسی) وتحقیق یباردکبز موسی پیغمبرنی (بایاتنا) قدرتیمزنك دلیل‌لری ایله یاکه ظاهر وآچق بولغان معجزه‌لر ایله یباردك هم آکا بیوردق (ان اخرج قومك) شویله دیوبکم چقارغل‌سن اوزکنك قومکنی یعنی بنی اسرائیلنی (من الظلمات الی النور) کفر وضلالت قارانغولقلرندن ایمان وهدایت یافطیلغینه (وذکرهم بایام الله) هم نصیحت ایتکل واوگوتلاگل آنلرنی خدای تعالی‌نك کونلری ایله یعنی اوّلگی امتلرنك احوالینی وآنلرنك باشلرینه کفران نعمت قیلولری سببلی کیلگان بلالرنی وعذابلرنی آنلرغه بیان قیلوب آنلرنی اوگوتلاگل تاکم شونی ایشتوب عبرت آلسونلر (ان فی ذلك لآیات) درستلکده اوشبو ذکر ایتولگان نرسه‌ده البته علامتلر باردر خدای تعالی قدرتینه (لکل صبار شکور) هر بر بلالرگه صبر ایتکوچی نعمتلرگه شکرانه قیلغوچی اوچون (واذ قال موسی لقومه) ویاد ایتکل ای محمد علیه السلام شولوقتکم ایتدی موسی پیغمبر اوزینك قومینه یعنی بنی اسرائیلغه ایتدی (اذکروا نعمة الله علیکم) یاد ایتکزسز ای بنی اسرائیل الله تعالی‌نك سزلرگه بیرگان نعمتن (اذ انجیکم من ال فرعون) شولوقتده‌کم قوتقاردی سزنی الله تعالی فرعون کشیلرندن (یسومونکم سوء العذاب) طاتوتور ایدیلر آنلر سزلرگه عذابنك فاطیسن وسزنی اوزلرینه قل ایتوب قاطی اشلر اشلاتور ایدیلر (ویذبحون ابناءکم) هم بوغازلار ایدیلر آنلر سزنك اوغللرکزنی فرعون‌نك حکمی ایله (ویستحیون نسائکم) دخی تریك قالدرور ایدیلر سزنك قز بالالرکزنی اوز خاتونلرینه خدمت ایتدرو اوچون (وفی ذلکم) واوشبو محنت وقاطیلقده

(بلاء من ربكم عظيم) پروردكارگزدن اولوغ بولغوچی صاماق بولدی سزنك اوچون یعنی خدای تعالی سزنی شونك ایله امتحان قیلدی بلالرغه صبر قیلماقگز ظاهر بولسون اوچون یا كه خدای تعالینك سزنی فرعوندن قوتقارماقنه ربگزدن سزنك اوچون اولوغ نعمت بولدی (واذ تاذن ربكم) دخی یاد قیلگز ای بنی اسرائیل شونیكم آگاهلندردی سزنی پروردكارگز وسزلرگه اعلام قیلدی شویله دیوبكم (لئن شكرتم) اگر شكرانه ایتساگز سز خدایتك نعمتلرینه (لازیدنكم) البته من آرتدرورمن سزگه اول نعمتلرنی (ولئن كفرتم) واگر كفران نعمت قیلساگز ومنم بیرگان نعمتلر مگه تارشی شكرانه ایتماساگز (ان عذابی لشدید) درستلكده منم عذابم قاطیدر كفران نعمت ایتكوچیلرگه (وقال موسی) وایتدی موسی پیغمبر بنی اسرائیل قومینه (ان تكفروا انتم) اگر كافر بولساگز سزلر یا كه كفران نعمت ایتساگز سز (ومن فی الارض جمیعا) هم یرده بولغان كمسه‌نك بارچه‌سی كافر بولسه‌لر (فان الله لغنی) بس درستلكده خدای تعالی موكسزدر سزنك عبادتگزگه وشكرانه‌گزگه محتاج توگلدر (حمید) مافتالنمشدر اوزینك ذاتنده سزنك مافتاوگزغه محتاج توگلدر (الم یاتكم) ایا كیلمادیمو سزگه (نبا الذین من قبلكم) سزدن الگاری بولغان كمسه‌لرنك خبرلری (قوم نوح) نوح پیغمبر قومینك خبری (وعاد) هم عاد قومینك خبری (وثمود) دخی ثمود قومینك خبری (والذین من بعدهم) هم آنلردن صونك بولغان كمسه‌لرنك خبرلری سزگه كیلمادیمو (لا یعلمهم الا الله) بلماس آنلرنك صانلرن مگر خدای تعالی گنه بلور (جاءتهم رسلهم بالبینات) كیلدیلر اول قوملرگه آنلرنك پیغمبرلری ظاهر وروشن بولغان دلیللر ایله یعنی خدای تعالیدن ایندرلگان كتابلر ایله یا كه معجزه‌لر ایله كیلدیلر (فردوا ایدیهم) بس قایتاردیلر آنلر اوزلرینك قوللرن (فی افواههم) آغزلرینه یعنی اول قوملر پیغمبرلری آنلرنی اسلام دینینه اوندا گاچ آچولرندن بارماقلرن تشلادیلر یا كه عجبلانولرندن قوللرن آغزلرینه قویدیلر یا كه سویلاشماگز دیوب قوللری ایله پیغمبرلرنك آغزلرن قاپلادیلر (وقالوا) هم ایتدیلر آنلر پیغمبرلرگه (انا كفرنا بما ارسلتم به) درستلكده بز كافر بولدق واشانمادق سز آنك ایله یبارلگان نرسه‌گه یعنی بز سزنك سوزگزگه اشانماسمز (وانا لفی شك مما تدعوننا الیه) هم درستلكده بز شكده وگمانده‌مز شول نرسه طوغریسندن كم سز اوندیسز بزنی آنك صاری (مریب) تهمتكه توشورگوچی شكده‌مز یعنی سزنك پیغمبرمز دیگان سوزگزگه بز اشانمیمز بلكه‌الله نیندایین فاسد

غرضلر وبوزوق نیتلر ایله ایته تورغانسز دیوب شکلانامز دیدیلر (قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ) ایتدیلر اول قوملرگه آنلرنك پیغمبرلری (أَفِي اللَّهِ شَكٌّ) ایا خدای تعالی‌نك بارلقنه شك باردرمو بزسزنی خدای تعالی گه دعوت قیلامز (فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ) کوکلرنی هم یرلرنی یارانقوچی خدای تعالی (يَدْعُوكُمْ) دعوت قیلادر وچافرادر خدای تعالی سزنی ایمانغه (لِيَغْفِرَ لَكُمْ) تاکم مغفرت قیلسون اوچون سزلرگه ویارلقاسون اوچون اگر ایمان کیلتورسا ڭز (مِنْ ذُنُوبِكُمْ) گناهلرڭزدن یعنی ایمان کیلتوروذن الگاری قیلغان گناهلرڭزنی (وَيُؤَخِّرَكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى) هم کیچکدرسون اوچون سزنی وسزگه مهلت بیرسون اوچون بر بیلگولانگان مدتکه‌چه یعنی اجل‌لرڭز یتکانگه‌چه (قَالُوا) ایتدیلر اول قوملر پیغمبرلرینك اوشبو سوزلرینه جواب بیروب (إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا) سز توگلسز مگر بزنك شکللی آدمیلر سز یعنی صورتڭز وقیافتڭز نق بزنك شکللیدر آرتق یرڭز یوقدر بس بزنك آرامزدن سزگنه نچوك پیغمبر بولاسز (تُرِيدُونَ أَنْ تَصُدُّونَا) سز تلایسز شونیکم طیسا ڭز بزنی پیغمبرلکنی دعوا قیلماقڭز ایله (عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا) بزنك آتالرمز طابونغان نرسه‌دن یعنی بزنی پوتلرغه طابونودن طیماقچی بولاسز (فَأْتُونَا بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ) بس کیلتورڭزسز بزگه دعوا ڭزنك درستلکینه آچق دلالت ایته تورغان دلیلنی آنلر معجزه‌لر کورسه‌لرده همیشه اشانماس ایدیلر اوزلرینك عنادلرنده ثابت بولوب ینه دلیل ومعجزه صورادیلر (قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ) ایتدیلر اول قوملرگه آنلرنك پیغمبرلری (إِنْ نَحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ) بزتوگلمزمگر سزنك شکللی آدمیلرمز (وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَمُنُّ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ) ولکن خدای تعالی منت قویار وپیغمبرلك نعمتن بیرور اوزی تلاگان کمسه‌گه (مِنْ عِبَادِهِ) بنده‌لرندن یعنی سزنك شکللی آدمیلر بولسانده خدای تعالی بزگه پیغمبرلك نعمتن بیرگان وسزلرنی حق دینگه اوندار اوچون یبارگاندر (وَمَا كَانَ لَنَا أَنْ نَأْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ) وممکن بولمادی بزگه بزنك کیلتورماکیمز سزلرگه بر دلیلنی ومعجزه‌نی (إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ) مگر الله تعالی‌نك فرمانی وتلاماکی ایله گنه ممکن بولدی یعنی اگر خدای‌تعالی تلاسه گنه بزلر معجزه کورساته آلورمز اوزلکیمزدن بر اش قیلا آلماسمز (وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ) وخدای تعالی گه گنه کراکدرکم توکل قیلسونلر مؤمنلر وآکا اشانوچیلر (وَمَا لَنَا أَنْ لَا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ) ونی نرسه‌در بزلرگه یعنی بزنك تی عذرمز باردر شوکا کم توکل قیلماساق بز الله تعالی گه (وَقَدْ هَدَانَا سُبُلَنَا) وحالانکه تحقیق کوندردی اول بزنی

بزنك یولیمزغه یعنی بزلرنی اسلام دینینه واوزینه ایرشدراتورغان یولغه‌کوندردی بس بز نچوك آکا توکل قیلمایق (وَلَنَصْبِرَنَّ) هم‌البته بز صبر قیلورمز وچدارمز (عَلَىٰ مَا آذَيْتُمُونَا) سزنك بزنی رنجتماکنی زگه وبالغانغه توتمافکنی زغه (وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ) وخدای تعالی گه گنه کرا کدرکم توکل ایتسونلر توکل اینکوچیلر (وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا) وایتدیلر کافر بولغان کمسه‌لر (لِرُسُلِهِمْ) اوزلرینك رسوللرینه (لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَا) البته بز چغاروزمز سزنی اوزمزنك یرمزدن (أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا) یا ایسه سز قایتورسز بزنك دینمزگه یعنی دین وملتده بزگه موافق بولورسز (فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ) بس‌وحی قیلدی‌اول پیغمبرلرگه آنلرنك‌پروردکاری شوبله دیوبکم (لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ) البته بز هلاك قیلورمز ظالملرنی یعنی کافرلرنی (وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ الْأَرْضَ)هم البته ساکن قیلورمز وتورغوزورمز سزلرنی آنلرنك یرلرنده (مِنْ بَعْدِهِمْ) آنلرنی هلاك قیلغاندن صوك (ذَٰلِكَ) اوشبووعده (لِمَنْ خَافَ مَقَامِي) شول کمسه اوچوندرکم قورقور اول منم آلدمده تورودن یعنی قیامت کوننده خدای تعالی حضورنده حکم وحساب اوچون تورودن قورقور (وَخَافَ وَعِيدِ) هم قورقور اول منم عذاب قیلو ایله وعده قیلمافمدن (وَاسْتَفْتَحُوا) دخی فتح استادیلر پیغمبرلر یعنی دشمانلری‌حقنده اوزلرینه خدای تعالی‌دن باردم استادیلر یا که دشمانلری ایله اوزلری آراسنده حکم‌قیلونی ودشمانلرن‌هلاك قیلونی‌استادیلر (وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ) هم‌خور وامیدسز بولدی هربر عنادقیلغوچی باش‌طارتقوچی وایماندن یوز دوندرگوچی کمسه (مِنْ وَرَائِهِ جَهَنَّمُ) آنك آرطنده‌در تموغ یعنی محشر کونده آنك باراچق اورنی تموغدر (وَيُسْقَىٰ مِنْ مَاءٍ صَدِيدٍ) هم صوغارلور اول تموغده ارین وصاری صو ایله قاتوشقان صودن یعنی صوصاغلن وقتنده آکا تموغ اهلینك جراحتلرندن آقغان ارین وصاری صولرن اچرتورلر (يَتَجَرَّعُهُ) کوچلانوب یوطوم یوطوم ایتوب اچار اول صونی یعنی کوکلی تلامایچه بیك عذابلانوب اچار (وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ) هم اوکفایلق ایله یوطا آلماس اول صونی بیك آچی ویورا کنی باندرغوچی بولغانلقندن (وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ) دخی کیلور آکا اولوم هر بر اورندن یعنی اعضالرینك هر قایوسی ارلارلك دزجه‌ده بولوب عذابلانور (وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ) وحالانکه اولگوچی توگلدر اول اوزی یعنی عذابنك قاطیلغندن اولوم حالینه ایرشساده اوزی‌اولماس واولوم آکا کیلماس تاکم‌عذابنی سیزماس ایدی (وَمِنْ وَرَائِهِ عَذَابٌ غَلِيظٌ) هم‌آنك آرطنده بولغوچیدر قاطی‌عذاب

یعنی اوشبو قدر عذاب وچیتملك اوستینه ینه آرطنده قاطی عذابلر آنی کوتوب تورورکم منگو شول روشچه عذابده قالور (مَثَلُ الَّذِینَ کَفَرُوا بِرَبِّهِمْ) اوزلرینی یارانقان پروردکارلرینه اشانماغان کمسه‌لرنك عملرینك اوخشاشی شولدرکم (اَعمالُهُم کَرَمادٍ) آنلرنك قیلغان عملری شوندای کل شکللیدرکم (اشتدّت به الرّیحُ) قاطی ایسدی اول کلگه جیل (فی یومٍ عاصفٍ) بیك قاطی جیللی کونده یعنی کافرلرنك دنیاده ایزگولك دیوب اشلا گان عملری اویولوب تورغان کل اوخشاشلیدرکم بیك جیللی وداوللی کونده قاطی جیل ایسوب اول کلنی هواغه اوچروب طاراتوب بتورور آنلرنك عملری هم شولای ضایع بولورویوقغه چغار آخرتده هیچ فایده‌سی بولماس (لا یَقدِرونَ) کوچلری یتماس آنلرنك (ممّا کَسَبوا علی شیءٍ) دنیاده اشلا گان اشلرندن هیچ بر نرسه‌گه یعنی کافرلر قیامت کونده دنیاده اشلا گان ایزگولك لرن هیچده طابا آلماسلر وآنك ایل فائده‌لانا آلماسلر همه‌سی یوغتالوب بتکان بولور جیل اوچوروب بتورگان کلنی یاکادن جیوب بولماغان شکللی (ذٰلِكَ) اوشبو اش یعنی اول کافرلرنك بز خشیلق اشلادك دیوب گمان ایتولری (هُوَ الضَّلٰالُ البَعیدُ) اولدر حقلقدن یراق بولغان ضلالت ویولدن آداشو (اَلَم تَرَ) ایاکورمادکمو سن وبلمادکمو (اَنَّ اللّٰهَ خَلَقَ السَّمٰواتِ وَالاَرضَ) شونیکم خدای تعالی یاراتدی کوکلرنی هم یرنی (بِالحَقِّ) حقلق همّ طوغریلق ایل (اِن یَشَأ یُذهِبکُم) اگر تلاسه خدای تعالی کیتارور وبوق قیلور سزنی (وَیَأت بِخَلقٍ جَدیدٍ) هم کیلتورور سزنك اورنلرکزغه یاکا خلقنی کم آنلر سزنك شکللی بولماسلر کفر وتکذیبده (وَما ذٰلِكَ) وتوگلدر اوشبو اش یعنی سزلرنی یوق قیلوب سزنك اورنکزغه ایکنچی خلقنی کیلتورو توگلدر (عَلَی اللّٰهِ بِعَزیزٍ) الله تعالی گه چیتن ومشکل زیرا که اول خدای تعالی بارچه نرسه‌گه قادردرهیچ براش آکا چیتن بولماس (وَبَرَزوا لِلّٰهِ جَمیعًا) وحاضر بولورلر آدمیلر بارچه‌لری خدای تعالی حضورنده حساب وجزا اوچون (فَقالَ الضُّعَفٰاءُ) بس ایتورلر کفر اهلینك ضعیفلری یعنی توبان درجه‌داگیلری واولوغلرغه ایاروب یورگانلری ایتورلر (لِلَّذِینَ اسْتَکبَروا) تکبرلك قیلغان ودنیاده اوزلرن اولوغ توتقان کمسه‌لرگه یعنی کافرلرنك رئیسلرینه واولوغلرینه ایتورلر شویله دیوبکم (اِنّا کُنّا لَکُم تَبَعًا) درستلکده بز بولدق دنیاده وقتمزده سزلرگه ایارگوچیلر وسزگه ایاروب پیغمبرلرنی یالغانغه توتدق (فَهَل اَنتُم مُغنونَ عَنّا) بس سز بولورسزمو اوشبوکون کیتارگوچیلر بزدن (مِن عَذابِ اللّٰهِ مِن شَیءٍ) الله تعالی‌نك عذابندن بر نرسه‌نی

یعنی دنیاده بز سزلر گه ایاروب کافر بولغان ایدك ایمدی بو کون سز بزنی عذابدن قوتقارا آلورسزمو قوتقارگز دیورلر (قالُوا) ایتورلر کافرلرنك اولوغلری آنلرغه اعتذار قیلوب ای بزنك قومیمز (لَوْ هَدٰینَا اللّٰه) اگر بزنی طوغری یولغه کوندرگان بولسه ایدی خدای تعالی (لَهَدَیْنَاکُمْ) بز هم سزنی طوغری یولغه کوندرور ایدك وعذابدن قورتلور ایدك ایمدی بز اوزمز عذابدن قورتولا آلماغاچ سزنی نچوك قوتقارایق بزنك شفاعتیمز قبول ایتولماس (سَوَاءٌ عَلَیْنَا) برابر وتیگزدر بزلرگه اوشبو کون (اَجَزِعْنَا) ابا فریاد ایتدك وزاریلق قیلدقمو بز عذابنك قاطیلغندن (اَمْ صَبَرْنَا) یا ایسه صبر قیلدق وچداب توردقمو تموغ اهلی عذاب قاطیلغندن تمام عاجز بولوب زاریلق ایتساك ویغلاساق بر فائده بولماس میکان دیوب بشیوز یل یغلارلر هیچده فائده بولماس وعذاب یڭلایتولماس صڭره صبر قیلوب تیك توروب قارارلر آندن هم فائده بولماغاچ ایتورلر بزگه بو کونده یغلاب زاریلق ایتساکده صبر قیلوب تیك تورسافده هر ایکیسی برابر وبر تیگزدر هیچ فائده یوقدر (مَالَنَا مِنْ مَحِیص) یوقدر بزنك اوچون هیچ بر قاچا تورغان اورن وصغوناچاق یر خدای تعالی نك عذابندن (وَقَالَ الشَّیْطَانُ) دخی ایتور شیطان یعنی ابلیس (لَمَّا قُضِیَ الْاَمْرُ) اوتالگانی زمانده اش یعنی محشر یرنده بارچه خلایق حساب ایتولوب جنت اهلی جنتکه وتموغ اهلی تموغغه کرماك ایله خدای تعالی نك حکمی اجرا ایتولگاچ تموغ اهلی جیولوب ابلیسنی شلته قیلورلر بزنك بو عذابغه گرفتار بولمافیمزغه سن سبب بولدك سن وسوسه قیلوب بزلرنی یولدن چغاردك دیورلر شولوقتده ابلیس آنلرغه جواب بیروب ایتور ای شقاوت اهللری (اِنَّ اللّٰهَ وَعَدَکُمْ وَعْدَ الْحَقِّ) درستلکده خدای تعالی وعده قیلدی سزلرگه حق وطوغری بولغان وعده ایله اشلاگان عملرگزگه کوره حساب وجزا ایتولورسز دیوب (وَوَعَدْتُکُمْ) هم من ده وعده قیلدم سزلرگه یالغان وعده ایله قیامت یوق حساب هم عذاب یوق اگر بولسه ده پوتلرگز سزگه شفاعت قیلورلر وعذابدن قوتقارورلر دیوب (فَاَخْلَفْتُکُمْ) بس خلافلق ایتدم من سزلرگه وعده ده یعنی اوشبو کون وعده منك یالغان ایکانی ظاهر بولدی (وَمَا کَانَ لِیَ عَلَیْکُمْ مِنْ سُلْطَان) وبولمادی منم سزنك اوزرگزگه هیچ بر ایرکلی لکم یعنی من سزگه ایرکلی توگل ایدم سزلرنی کوچلاب کفر وضلالتکه نوشورمادم اوز اختیارلرگز ایله توشدگز هم منم سوزمنك درستلکینه هیچ بر دلیلمده یوق ایدی (اِلَّا اَنْ دَعَوْتُکُمْ) مگر شولکم من اوندادم سزنی یاوزلقغه

هم وسوسه قیلدم (فَاسْتَجَبْتُمْ لِی) بس سزلر اجابت ایتدکز مکاومنم سوزمنی طکلاب مکا ایاردکز اشنك صوکینی اویلاب فارامادکز (فَلَا تَلُومُونِی) بس شلته لاماکز سز منی اوشبو کون (وَلُومُوا أَنْفُسَكُمْ) هم شلته لاکز اوزلرکزنی زیراکه سزنك ضلالته قالمانکز طوفریسنده من هیبلی توکلمن اوزکز عیبلی لرسز خدای تعالی نك سوزن اونوطوب منم سوزمکه ایاردکز بس مکا اوپکه لاماکز اوزکزکه اوپکالاکز (مَا أَنَا بِمُصْرِخِكُمْ) من سزلرنك فریادکزغه ایرشکوچی وسزنی عذابدن قوتقارغوچی توکلمن (وَمَا أَنْتُمْ بِمُصْرِخِيَّ) هم سزلر منم فریادمغه ایرشکوچیلر توکلسز ومنی عذابدن قوتقارا آلماسسز (إِنِّي كَفَرْتُ) درستلکده من کافر بولدم اوشبو کون (بِمَا أَشْرَكْتُمُونِ مِنْ قَبْلُ) شول نرسه که کم سز شریك قیلور ایدکز منی خدای تعالی که موندن الکاری یعنی دنیاده وقتکزده سز منی خدایغه شریك ایتوب منم سوزم بوینچه بورور ایدکز ومکا اطاعت قیلور ایدکز بو کون من سزنك شول اشکزدن بیزکوچیمن راضی توکلمن (إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ) درستلکده ظلم ایتکوچیلر که یعنی مشرکلر که بولغوچیدر رنجتکوچی عذاب (وَأُدْخِلَ الَّذِينَ آمَنُوا) وکرکزولمش بولورلر ایمان کیلتورکان کمسه لر (وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ) هم ایزکو عمل لر اشلاکان کمسه لر (جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ) شول جنتلر که کم آغار آنلرنك آغاچلری آستندن بلغه لر (خَالِدِينَ فِيهَا) منکو قالغوچیلر بولورلر آنلر اول جنتلرده (بِإِذْنِ رَبِّهِمْ) پروردکارلرینك فرمانی ایله کرکزورلر اول مؤمنلرنی جنتکه فرشته لر (تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ) اول فرشته لرنك بولاکلری آنلرغه جنته سلامدر یاکه مؤمنلرنك جنته بر برسینه تحیه لری سلام بیرشودرکم بارچه آفتلردن سلامتلکدر (أَلَمْ تَرَ) ایا کورمادکمو وبلمادکموسن ای بنده (كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا) نچوك مثال کیلتوردی خدای تعالی (كَلِمَةً طَيِّبَةً) پاك بولغوچی کلمه نی یعنی توحید کلمه سی یاکه اسلام دینینه اوندامك کلمه سی (كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ) پاکیزه بولغان آغاچ شکللیدر اول کلمه آندن مراد خرما آغاچی یاکه جنتدا کی بر آغاچدر (أَصْلُهَا ثَابِتٌ) اول آغاچ نك توبی وطامری قرارلانغاندر یرده (وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ) هم اول آغاچنك بوطاغی کوکده یعنی بیك یوقاری چقغاندر (تُؤْتِي أُكُلَهَا) بیرور اول آغاچ اوزینك بمشینی (كُلَّ حِينٍ) هر بر وقتده کم خدای تعالی حکم ایتکاندر شولوقتده بمش بیرماکی ایله (بِإِذْنِ رَبِّهَا) پروردکارینك فرمانی ایله (وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ) وبیان قیلور خدای تعالی مثال لرنی (لِلنَّاسِ) آدمیلر اوچون (لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ) تاکم شاید آنلر اوکوت

آلورلر وعبرتلنورلر شول مثاللرنی ایشتوب (وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ) وپاك بولماغان ناچار . وزنك مثالی یعنی کفر کلمه‌سی‌نك یاکه پوتلرغه طابونوغه اوندامادکنك یاوخشاشی (كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ) پاکیزه بولماغان ناچار آغاچ شکللیدرکم بیك آچی‌هم اوزی بیك صاصی ایسلی بولغان خنظل آغاچی کبی (اُجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْاَرْضِ) قوبارلمش بولدی اول خبیث وناچار آغاچ برنك اوستوندن (مَالَهَا مِنْ قَرَارٍ) یوقدر اول آغاچنك هیچ بر قراری یعنی یرده برکلوب تورا تورغان طامرلری هم بولماس یوقاری چققان بوطاقلری‌هم بولماس(۱) (يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا) ثابت قیلورو برکتور الله تعالی ایمان کیلتورگان کمسه‌لرنی (بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ) طوغری ومحکم بولغوچی سوز ایله یعنی طوغریلقی دلیللر ایله ثابت وظاهر بولغان هم معناسی کوکلرنده برکتولگان حق سوزده خدای تعالی مؤمنلرنی ثابت قیلوراول سوزدن مراد لا اله الاالله محمد رسول‌الله کلمه‌سیدر دیمشلر خدای تعالی مؤمنلرنی شول کلمه‌ده ثابت قیلور (فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا) اوشبو دنیا ترکلکنده یعنی عمرلری بوینچه شول کلمه‌دن آیرلماسلر تاکم شول کلمه‌نی ایتوب جان بیرورلر (وَفِي الْاٰخِرَةِ) هم آخرتده ثابت قیلور آنلرنی خدای تعالی شول کلمه‌ده یعنی آخرت منزللرینك اوّلگیسی بولغان قبرده آنلرنی شول کلمه‌ده ثابت قیلور تاکم منکر ونکیرنك سؤالینه شونك ایله جواب بیرورلر (وَيُضِلُّ اللّٰهُ الظّٰالِمِينَ) وضلالتده قالدرور خدای تعالی کافرلرنی تاکم کلمهٔ توحیدنی ایتوگه کونولماسلر دنیاده وآخرتده (وَيَفْعَلُ اللّٰهُ مَا يَشَاءُ) هم قیلور خدای تعالی اوزی تلاگان نرسه‌نی یعنی تلاسه‌براونی هدایت‌قیلور وتلاسه‌ضلالتده قالدرور (اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ) ایاکورمادکمو وقارامادکمو سن‌شول کمسه‌لرصاری‌کم (بَدَّلُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ كُفْرًا) آلشدردیلر آنلر الله تعالی‌نك نعمتینی کفران نعمت ایله یعنی نعمتکه شکر قیلو اورنینه کفرلك ایتدیلر آنلردن مراد مکه مشرکلریدرکم خدای تعالی آنلرنی حرم شریفده ساکن ایدوب رزقلرن کیك قیلدی هم اولحضرت‌صلی الله علیه وسلم ایله آنلرنی مشرف ایلادی آنلر شول نعمتلرنك قدرینی بلماینچه کفران نعمت ایتدیلر وخدای تعالی‌نك فرمانینه قارشدیلر بس‌خدای تعالی آنلردن اول نعمتلرن کیری آلدی آنلرنی قحطلق ایله مبتلا ایتدی هم خورلقغه قالوب بعضلری بدر صوغشنده اولتورلدیلر وبعضلری مسلمانلرغه اسیر بولدیلر (وَاَحَلُّوا قَوْمَهُمْ) هم ایندردیلر واورناشدردیلر آنلر اوزلرینك قوملرن (دَارَ الْبَوَارِ) هلاکلك یورطینه یعنی اوزلرینه ایارگان کمسه‌لرنی هلاکلك یورطینه کرگزدیلر (جَهَنَّمَ)

(۱) حق سبحانه وتعالی ایمان آغاچینی یخشی وپاکیزه بولغان غرما آغاچینه اوخشاتدی کم اول ایمان آغاچینك اصلی وطامری مؤمن‌نك کوکلنده ثابتدر وآنك بوطاقلری ایدگو عملر اعلای علیین گه چققاندر هم آنك یمشلری یعنی اجر وثوابلر هر زمان ایرشوب وبولوب تورور اوشانداق کفر کلمه‌سینی وپوتلرغه طابونونی بیك آچی وصاصی ایسلی بولغان خنظل آغاچینه اوخشاتدی کم اول خنظل آغاچینك یر آستینه کیتکان طامری بولماغان شکللی کفر کلمه‌سی‌نك وپوتقه طابونونك هم اصلی وقرلری یوقدر خنظل آغاچینك بوطاقلری ویمشلری بولماغان شکللی کفر وشرکنك هم هیچ‌قانداسی وحاصلی یوقدر کاشفی

هلاکت وعذاب اورنی بولغان تموغغه کرگزدیلر (یَصْلَوْنَهَا) کرورلر اول مشرکلر تموغغه (وَبِئْسَ الْقَرَارُ) ونی یاوز قرار قیلاچق اورندر اول تموغ (وَجَعَلُوا لِلّٰهِ أَنْدَادًا) هم قیلدیلر وتوتدیلر اول مشرکلر خدای تعالی اوچون اوخشاشلرنی یعنی پوتلرنی عبادتده خدایغه شریك ایتوب توتدیلر (لِیُضِلُّوا عَنْ سَبِیلِهِ) تاکم آزدرسونلر وآداشدرسونلر اوچون آدمیلرنی خدای تعالی یولندن واسلام دیندن (قُلْ) ایتکل سن ای محمد علیه السلام اول مشرکلرگه (تَمَتَّعُوا) فائده لانوگزسز دنیا ترکلکی ایله وفانی دنیاده بر نچه کون عمرلرگزنی پوتقه طابونوب اوتکارگز (فَإِنَّ مَصِیرَکُمْ إِلَى النَّارِ) بس درستلکده سزنك قایتووگز تموغ اوطی صاریدر (قُلْ لِعِبَادِیَ الَّذِینَ آمَنُوا) ایتکل سن ای محمد علیه السلام منم ایمان کیلتورگان بنده لرمگه وآنلرغه بیورغل (یُقِیمُوا الصَّلَاةَ) تاکم اوتاسونلر آنار نمازنی (وَیُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ) هم نفقه بیرسونلر بز آنلرغه رزقلاندرغان نرسه دن یعنی مال لرندن زکوت وصدقه بیرسونلر (سِرًّا وَعَلَانِیَةً) یاشرن هم آشکارا یعنی نفل صدقه نی یاشرن بیرسونلر تاکم ریادن براق بولور وواجب صدقه نی کشیلرگه کورساتوب بیرسونلر تاکم باشقه لرنك ایار ولرینه سبب بولور وآنلر اوشبو اشلرنی اشلاسونلر (مِنْ قَبْلِ أَنْ یَأْتِیَ یَوْمٌ) شولکون نك کیلماکندن الگاری کم (لَا بَیْعٌ فِیهِ) یوقدر صاتو هم صاتوب آلو اولکونده تاکم یتشماگان ایزگولك لرن صاتوب آلوب طولتورورلر ایدی (وَلَا خِلَالٌ) هم بولماس دوستلق اولکونده تاکم دوستلرنك یاردمی ایله عذابدن قوتلورلر ایدی حاصل معنی قیامت کونی کیلودن الگاری نماز اوقسونلر هم انعام واحسان قیلسونلر دیمکدر (اللّٰهُ الَّذِی خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ) الله تعالی شول ذاتدرکم یاراتدی کوکلرنی هم یرنی (وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً) هم ایندردی کوکدن صونی یعنی یغمور یاودردی (فَأَخْرَجَ بِهِ) بس چغاردی اول یغمور صوی سببلی (مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَکُمْ) یمشلاردن سزگه رزق بولسون اوچون کم شونك ایله معیشت قیلورسز (وَسَخَّرَ لَکُمُ الْفُلْكَ) هم مسخر قیلدی خدای تعالی سزلرگه یعنی ایرکگزده قیلدی کیمه نی (لِتَجْرِیَ فِی الْبَحْرِ) تاکم یورسون اوچون اول کیمه دریاده (بِأَمْرِهِ) خدای تعالی نك فرمانی ایله سزلر تلاگان طرفقه (وَسَخَّرَ لَکُمُ الْأَنْهَارَ) دخی مسخر قیلدی سزلرگه یلغه لرنی یعنی سزنك فائده لانماگگز اوچون یلغه لرنی حاضرلادی (وَسَخَّرَ لَکُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ) دخی مسخر ومطیع قیلدی خدای تعالی سزلرگه قویاش ایله

آینی (دائبین) سیر ایتکوچیلر وهمیشه یورگوچیلر بولغانلری حالده اول قویاش هم آی یعنی قویاش هم آینی سزنك فائده لانماقكز اوچون یاراتدی تاکم آنلرنك یاقطیلغلری هم قویاشنك اسی لکی ایله فائده لانورسز وحرکتلرینك مقداری ایله وقتلرنی بلورسز (وسخر لکم اللیل والنهار) دخی مسخر ایتدی خدای تعالی سزلرگه کیچه ایله کوندزنی تاکم کوندزلرده کسبلرکزنی قیلوب هم کیچه لرده استراحت ایدوب فائده لانورسز (وآتیکم من کل ما سألتموه) هم بیردی خدای تعالی سزلرگه سز آندن صوراغان نرسه نك بارچه سندن یعنی دنیا معیشتی اوچون سزگه کراك بولا تورعان نرسه لرنك همه سینی سزلرگه بیردی (وان تعدوا نعمة الله) وا گر سز صاناماقچی بولسه کز الله تعالی نك سزلرگه احسان ایتکان نعمتینی (لا تحصوها) سز صانی آلماس سز اول نعمتلرنی وآنك حسابینه چغا آلماس سز (ان الانسان لظلوم) درستلکده آدمی ظلم لق ایتکوچیدر (کفار) کفران نعمت قیلغوچیدر ظلملق ایتکوچیدر کم نعمت نك شکرانه سندن غافلدر کفران نعمت ایتکوچیدر کم نعمت بیرگوچیدن جاهلدر آنی طانوماس یاکه ظلومدر کم بلا ومحنتلرگه صبر ایتماس وکفاردر کم نعمت که ایرشکانده صارانلق قیلور (واذ قال ابراهیم) ویاد ایتکل شولوقتده کم ایتدی ابراهیم پیغمبر خدای تعالی گه مناجات قیلوب (رب اجعل هذا البلد) ای منم پروردکارم سن قیلغل اوشبو مکه شهرن (آمنا) ایمین لك اورنی قورقولردن وبلالردن (واجنبنی وبنی) هم یراق قیلغل سن منی هم منم اوغللرمنی (ان نعبد الاصنام) بزنك پوتلرغه طابونمافیمزدن یعنی اوز فعلك ایله اوزمنی هم بالالرمنی پوتقه طابونودن صافلاغل (رب انهن اضللن) ای منم ربیم درستلکده اول پوتلر آزدردیلر (کثیرا من الناس) آدمیلردن کوبسنی یعنی کوب کشیلرنك ضلالتکه توشولرینه پوتلر سبب بولدیلر (فمن تبعنی فانه منی) بس هرکم مکا ایارسه درستلکده اول کمسه مندندر یعنی منم ملتم اهلندندر (ومن عصانی) وهرکم مکا فارشسه وفرمانیمه بوی صونماسه یعنی کفر وشرکدن باشقه گناهلرنی اشلاسه (فانك غفور رحیم) بس درستلکده سن یارلقاغوچی سن مهربان ورحمت ایتکوچی سن (ربنا انی اسکنت) ای منم پروردکارم درستلکده من ساکن قیلدم وتورغزدم (من ذریتی) اوزمنك بالالرمدن بعضلرن مراد اسماعیل علیه السلام درکم اول آنادن طوغاندن صوك ابراهیم علیه السلام خاتونی سارهنك تلاماکی هم حق تعالی نك فرمانی بوینچه حضرت هاجر ایله حضرت اسماعیلنی شام ولایتندن مکهٔ مکرمه اورنینه کیلتوروب شونده قالدردی اولوقتده

مکه شهرینك اورنی صوسز چول ایدی هیچ بر یولداش‌سز اسماعیل علیه السلام ایله آناسی هاجر شول یرده قالدیلر ابراهیم علیه السلام آنلرنك حقنده دعا قیلوب ایتدیکم ای منم پروردکارم من اوزمنك بالالرمدن بعضلرن ساکن قیلدم (بواد غیر ذی زرع) ایگونلك بر بولماغان چوقورده یعنی ایگون ایگولمی تورغان صوسز یرده آنلرنی قالدردم (عند بیتك المحرم) سنك آنده آو آولامق هم صوغش قیلماق حرام بولغان شرافتلی وقدرلی ایوکنك قاشنده یعنی کعبة الله اورنی یاننده آنلرنی تورغوزدم بیتدن مراد کعبه‌نك اورنیدر زیرا که ابراهیم علیه السلام اوشبو دعانی قیلغان وقتده کعبة الله بنا قیلنغانی یوق ایدی حضرت ابراهیم ینه دعا قیلوب ایتدی (ربنا) ای بزنك ربیمز من آنلرنی اوشبو اورنده ساکن قیلدم (لیقیموا الصلوة) تاکم تورغوزسونلر واوتاسونلر اوچون آنلر نمازنی وسکا عبادت ایتسونلر اوچون (فاجعل افئدة من الناس) بس قیلغلسن آدمیلردن بعضلرینك کوکللرن (تهوی الیهم) محبت قیلور آنلرصاری یعنی آدمیلردن بعضلری آنلرنی سویوب آنلرنك یانلرینه کیلسونلر وشفقت ایتسونلر حق تعالی حضرت ابراهیمنك اوشبو دعاسن قبول قیلدی حضرت ابراهیم اوزی آنلر یاننده کیتکاچده حضرت جبرائیلنك آیاق باصقان یرندن زمزم چشمه‌سی چغوب هم کوب وقت اوتماینچه عرب خلقندن جرهم قبیله‌سی اول اورنغه محبت ایدوب بارچه‌مالری وحیوانلری ایله شونده کوچوب کیلدیلر کون بکون خلقنك اول برگه شوقی آرتوب هر طرفدن آنده کیله تورغان بولدیلر مکهٔ مکرمه شهری پیدا بولدی ابراهیم علیه السلام آنلر حقنده دخی دعا قیلوب ایتدی (وارزقهم من الثمرات) هم رزق بیرگل‌سن اوشبو مکه شهری اهلینه یمشلردن (لعلهم یشکرون) شایدکم آنلر شکرانه قیلورلر سنك بیرگان نعمتلرکگه حضرت ابراهیمنك اوشبو دعاسی هم مستجاب بولدی مکه شهری ایگون ایگولمی تورغان صوسز یر بولسه‌ده آنده تورلی یمشلر پیدا بولدی تفسیر انواردہ مذکوردرکم یازلقده جایلکده هم کوزلکده وقش کوننده بولاتورغان یمشلرنك هر فایوسن مکهٔ مکرمه‌ده برکونده طاپماق ممکندر حضرت ابراهیم تکرار دعا قیلوب بیوردی‌کم (ربنا انك تعلم) ای بزنك ربیمز درستلکده سن بلسك (ما نخفی وما نعلن) بز یاشوره تورغان نرسه‌نی هم بز آشکارا قیلا تورغان نرسه‌نی یعنی بزنك بارچه اشلرمزنی سن بلسك (وما یخفی علی الله من شیء) ویاشرن بولماس الله تعالی گه هیچ بر نرسه (فی الارض ولا فی السماء) یرده هم کوکده یعنی خدای تعالی کوکدا گی نرسه‌لرنك بارچه‌سینی بلگوچیدر (الحمد لله الذی) حمد وثنا

آندابن خدای تعالی گه درکم (وَهَبَ لِی عَلَی الْکِبَرِ) باغشلادی اول مکا اوزینك فضلی ورحمتی ایله قارطایغان کونمده (اِسْمَاعِیلَ وَاِسْحَاقَ) ایکی اوغللر اسماعیل هم اسحاقنی حضرت اسماعیل ابراهیم علیه السلام آلتمش دورت یاشنده وقتده وحضرت اسحاق توقسان توقز یاکه یوزده اون ایکی یاشنده وقتده دنیاغه کیلدی دیمشلر (اِنَّ رَبِّی لَسَمِیعُ الدُّعَاءِ) درستلکده منم پروردکارم البته دعانی ایشتکوچیدر وقبول ایتکوچیدر ابراهیم علیه السلامنك اوشبو سوزنه بالالرن خدای تعالی گه دعا قیلوب تلاب آلغانلقینه اشارت باردر (رَبِّ اجْعَلْنِی مُقِیمَ الصَّلٰوةِ) ای منم پروردکارم قیلغلسن منی نمازنی قائم قیلغوچی واوتا گوچی (وَمِنْ ذُرِّیَّتِی) هم منم بالالرمنی ده نمازغه دایم چیلق ایتکوچیلر قیلغل ابن عباس رضی الله عنهمادن منقولدرکم اوشبو دعا برکاتنده حضرت ابراهیم اولادندن هر وقتده برجماعت حق دینده ثابت بولورلر (رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ) ای بزنك پروردکارمز قبول ایتکلسن منم دعامنی (رَبَّنَا اغْفِرْ لِی) ای بزنك ربیمزسن یارلقاغل منی (وَلِوَالِدَیَّ) هم منم آنا آنا منی یارلقاغل اگر سکا ایمان کیلتورسه‌لر حضرت ابراهیمنك آنا آناسی اوچون مغفرت استاب دعا قیلمانی خدای تعالینك آنی اول اشدن نهی قیلمانندن الگاری ایدی یاکه آنا آنا دیماکدن مرادی آدم وحوا علیهما السلامدر مشرك بولغان آنالری توگلدر (وَلِلْمُؤْمِنِینَ) دخی مؤمنلرنی یارلقاغل (یَوْمَ یَقُومُ الْحِسَابُ) حساب قائم بولغان کونده یعنی قیامت کونده ابن عباس رضی الله عنهما بیورمشدرکه مؤمنلردن مراد محمد علیه السلام امتلریدر (وَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ غَافِلًا) وحساب ایتما گلسن ای محمد علیه السلام خدای تعالینی غافل وخبرسز دیوب (عَمَّا یَعْمَلُ الظَّالِمُونَ) ظالملرنك اشلی تورغان اشلرندن یعنی خدای تعالی البته غافل توگلدر هرکمنك اشلاگان اشینی بلور وشوکا کوره جزاسینی بیرور (اِنَّمَا یُؤَخِّرُهُمْ) موندن باشقه توگلدرکم کیچکدرور خدای تعالی اول ظالملرنك عذابن (لِیَوْمٍ تَشْخَصُ فِیهِ الْاَبْصَارُ) شولکونگه کم بوقاریغه قاراب تکلاورلر اولکونده کوزلر قورقودن (مُهْطِعِینَ) آشوغوب باروچیلر بولغانلری حالده اول کوزلرنك ایالری عرصات میدانینه (مُقْنِعِی رُءُوسِهِمْ) باشلرن یوقاری کوتارگانلری حالده (لَا یَرْتَدُّ اِلَیْهِمْ طَرْفُهُمْ) کیری دونماس آنلر طرفینه آنلرنك کوزلری یعنی غایت قورقودن کوزلری یوقاری طابا قاراب تکولگان بولور اوزلرن کورا آلماسلر (وَاَفْئِدَتُهُمْ هَوَاءٌ) هم آنلرنك کوکللری بوش بولور عقل وفهمدن یعنی حیرت ودهشتدن عقللری کیتکان بولور هیچ نرسه

آکلی آلماسلر (وَأَنْذِرِ النَّاسَ) وقور قتقل سن ای محمد علیه السلام آدمیلرنی (یَوْمَ یَأْتِیهِمُ الْعَذَابُ) شولکوندن کم کیلور اولکونده آنلرغه عذاب یعنی جان بیراتورغان کونلرندن یا که قیامت کونندن آنلرنی قورقتقل (فَیَقُولُ الَّذِینَ ظَلَمُوا) بس ایتورلر ظلملق قیلغان کمسه‌لر ومشرکلر اولکونده (رَبَّنَا أَخِّرْنَا) ای بزنك پروردکارمز کیچکدرگل سن بزنی وبزگه مهلت بیرگل (إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِیبٍ) بر یاقن بولغان مدّتکه‌چه نُجِبْ دَعْوَتَكَ) تا کم اجابت قیلورمز سنك دعوتکا یعنی سن بزلرگه عذاب قیلونی بر آز کیچکدرگل وبزنی یاکادن دنیاغه قایتارغل بزسنك پیغمبرلرکنك سوزلرن قبول قیلورمز وایمان کیلتوروب ایزگو عمللر اشلارمز (وَنَتَّبِعِ الرُّسُلَ) هم ایارورمز پیغمبرلرگه اوّلکی کبی تکذیب ایتماسمز ومشرك بولماسمز دیورلر حق تعالی‌نك امری ایله آنلرغه جواب بیروب فرشته‌لر ایتورلر (أَوَلَمْ تَكُونُوا أَقْسَمْتُمْ مِنْ قَبْلُ) ایا آنط ایتکان ایدکز توگلمو سزلر موندن الگاری یعنی دنیاده وقتکزده سز آنط ایته ایدکز شویله دیوبکم (مَا لَكُمْ مِنْ زَوَالٍ) یوقدر سزلرگه هیچ بر زوال یعنی بزلر منگو دنیاده تورورمز هیچده اولماسمز وآخرت یورطینه بارماسمز دیوب آنط ایته ایدکز (وَسَكَنْتُمْ فِی مَسَاكِنِ الَّذِینَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ) هم توردکزسز اوزنفسلرینه ظلملق ایتکان کمسه‌لرنك اورنلرنده یعنی سزلردن الگاری بولغان عاد وثمود قوملرینك اورنلرنده توردکز (وَتَبَیَّنَ لَكُمْ كَیْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ) دخی ظاهر بولدی وبلوندی سزگه شولکم نچوك قیلدقبز اوّل اوّلکی قوملرگه یعنی آنلرنك پیغمبرلرن یالغانغه توتولری هم کافر بولولری سببلی آنلرغه نیندایین عذابلر کیلگانلکی هم نی روشچه هلاك بولغانلقلری سزلرگه معلوم بولدی آنلرنك اورنلرن واثرلرن کوروب همه‌سینی بلدکز (وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْأَمْثَالَ) هم مثالر کیلتوردکبز سزلرگه آنلرنك حالندن شولای بولا توروبده سز عبرتلانمادکز وانصافقه کیلمادکز دیورلر (وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ) وتحقیق مکرو حیله‌قیلدیلر کافرلر وطرشوب اشلادیلر اوزلرینك مکرلرن (وَعِنْدَ اللَّهِ مَكْرُهُمْ) وخدای تعالی قاشنده بولغوچیدر آنلرنك مکرو حیله‌لرینك جزاسی (وَإِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ) هم درستلکده بولدی آنلرنك مکرو حیله‌لری (لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ) شول روشچه قاطی وکوچلی کم اورنلرندن کیتارلر ایدی طاولر اول مکرو حیله‌لرنك قوّتندن یعنی اول کافرلرنك اسلام دینینه قارشی قیلغان مکر وحیله‌لری طاولرنی اورنلرندن قوزغاتورلق کوچلی ایدی یا که قوّتلی اکده طاولر شکللی بولغان شریعت حکملرن کیتارو هم اوزگارتو اوچون آنلر اول مکرو

جیلرلرنی قیلورلر ایدی (١) (فَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ) بس اویلامساغل سن خدای تعالی‌نی (مُخْلِفَ وَعْدِهِ رُسُلَهُ) اوزینك پیغمبرلرینه قیلغان وعده‌سینه خلافلق ایتکوچی دیوب یعنی البته خدای تعالی اوزینك وعده سینه خلافلق ایتماس پیغمبرلرینه نصرت و باردم قیلور هم آنلری دشمانلرینه غالب قیلور (اِنَّ اللّٰهَ عَزِیزٌ) درستلکده خدای تعالی غالب در (ذُو انْتِقَامٍ) أنتقام ایاسیدر یعنی دوستلرنك انتقامینی دشمانلردن آلور (یَوْمَ تُبَدَّلُ الْاَرْضُ) شولکونده‌کم آلشدرلور برنی (غَیْرَ الْاَرْضِ) باشقه یر ایله (وَالسَّمٰوٰتُ) هم کوکلرنیده باشقه کوك ایله آلشدرلور یعنی قیامت کونده یر هم کوك باشقه بولور اوشبو دنیاداغی یر ایله کوك بولماس (وَبَرَزُوا لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ) هم ظاهر بولورلر آدمیلر وقبرلرندن قوبارلوب محشر یرینه بارورلر بر بولغوچی قهر ایتکوچی خدای تعالی‌نك حسابی اوچون (وَتَرَی الْمُجْرِمِینَ یَوْمَئِذٍ) هم سن کورورسن اول قیامت کونده مشرکلرنی (مُقَرَّنِینَ فِی الْاَصْفَادِ) برگه ایتوب باغلانمشلر زنجیرلرگه یعنی همه‌لری برگه زنجیرلر وبوغاولر ایله باغلانغان بولورلر یاکه هر بر کافر بر شیطان ایله برگه باغلانغان بولور (سَرَابِیلُهُمْ مِنْ قَطِرَانٍ) آنلرنك کیمولری قطراندن بولغوچیدرکم عذاب اهلینك کیومیدر (یَغْشَی وُجُوهَهُمُ النَّارُ) قاپلار آنلرنك یوزلرینی اوط (لِیَجْزِیَ اللّٰهُ کُلَّ نَفْسٍ) تاکم جزایبرسون اوچون خدای تعالی هر بر کشیگه (مَا کَسَبَتْ) اشلاگان اشینك جزاسینی (اِنَّ اللّٰهَ سَرِیعُ الْحِسَابِ) درستلکده خدای تعالی تیزلك ایله حساب ایتکوچیدر بنده‌لرنی کم بر لحظه‌ده همه‌لرنی حساب قیلور (هٰذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ) اوشبو قرآن خبر ابرشدرگوچیدر آدمیلرگه یاکه اوشبو سوره‌ده بولغان وعظ ونصیحتلر کفایه ایتکوچیدر آدمیلر اوچون (وَلِیُنْذَرُوا) هم قورقوتولسونلر واوگوت بیرلسونلر اوچوندر اول قرآن ایله (وَلِیَعْلَمُوا أَنَّمَا هُوَ إِلٰهٌ وَاحِدٌ) دخی بلسونلر اوچوندر شونیکم اول خدای تعالی بر بولغوچی معبوددر یعنی قرآنده بولغان دلیللرنی فکرلب الله تعالی‌نك برلکینی بلسونلر اوچوندر (وَلِیَذَّکَّرَ أُولُوا الْاَلْبَابِ) هم وعظلانسونلر واوگوت آلسونلر اوچوندر عقل ایالری اول قرآنده بولغان وعظ ونصیحتلر ایله

١) علی المرتضی کرم الله تعالی وجهه حضرتلرندن منقولدرکه اوشبو آیت کریمه نمرود ظالم حقنده در نمرود حضرت ابراهیمی اوطغه صالغاچ آیاق اوط اچنده سلامت طورغانن کورگاچ ایتدی ای ابراهیم سنك خدایاك بیك اولوغ ایکان من کوکده منوب سنك خدایکنی کورماتچی بولام مملکتنك اولوغلری نمرود غه ایتدیلر بوفکردن قایتمل کوك یردن بیك یراقدر سن آنده منه آلماسسن نمرود آنلرنك سوزن طنکلامادی کوکده منوب البته ابراهیم‌نك خدایین کورورمن دیوب کرپچدن بر بیوك مناره یاصاتدی اول مناره‌نی بر بك کوب اشچیلر کیچه وکوندز اشلاب اوچ یل مدتنده تمام ایتدیلر غایت بیوك مناره ایدی تمام بولغاچ نمرود اول مناره‌غه منوب کوکده طاباماردی کوك یردن نچوك یراق کورنسه آندن هم شولای کورندی ایکنچی کین اول بیوك مناره‌جیمرلوب خراب بولدی أنك قصه‌سی انشآء الله کیله‌چکده ذکر ایدلور مذکور مناره

سورة الحجر مكية وهى تسع وتسعون آية

١٥ نچی سوره حجر سوره‌سی مکه‌ده نازلدر توقسان طوقز آیتدر

بسم الله الرحمن الرحيم

*(الٓرٰ) الله اعلم بمراده حروف مقطعه طوغریسنده علما آدن کوب سوزلر نقل ایدلمشدر وبعضیلر اوشبو حرفلرنك تأویللرینه کرشمایچه مطلقا خدای تعالی گه تفویض اولیدر دیورلر ینابیعده حضرت فاروق رضی الله تعالی عنه‌دن منقولدرکه آندن اوشبو حرفلرنك معنالری حقنده سؤال ایلادیلر حضرت فاروق بیوردیلرکم اگر من اوشبو حرفلرنك تأویلی خصوصنده‌بر سوز ایتسام متکلفلردن بولورمن مرادی نرسه ایکانن خدای‌تعالی اوزیگنه بلور رسول صلی‌الله‌علیه وسلم وما انامن المتکلفین یعنی متکلفلردن توگلمن دیوب بیوردی وبعضیلر اوشبو حرفلرنك هر برسی‌برار اسمگه اشارتدر دیمشلر مثلا آلرده الف الله اسمینه لام جبرائیل اسمینه راء رسول اسمینه اشارت بولور یعنی اوشبو قرآن جبرائیل واسطه‌سی ایله‌رسول علیه‌السلامغه ایندرلگان کلام الله‌در (تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ) اوشبو آیتلر کتاب آیتلریدر (وَقُرْاٰنٍ مُبِينٍ) هم روشن وآچق بولغوچی قرآن‌نك آیتلریدر یاکه‌حقنی باطلدن آیرغوچی وظاهر ایتکوچی قرآن‌نك آیتلریدر کتاب ایله‌قرآن ایکیسی بردر (رُبَمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا) کوب وقتلر باردرکم اول وقتلرده کافر بولغان کمسه‌لر سویارلر وآرزو قیلورلر شونیکم (لَوْ كَانُوا مسلمين) کاشکی مسلمان بولسه‌لر ایدی آنلر یعنی آخرتکه بارغاندن صوك دنیاده اوزلرینك کافر بولوب یورگانلرینه اوکونورلر کاشکی مسلمان بولغان بولساق ایدی دیوب آرزولارلر (ذَرْهُمْ يَأْكُلُوا) قویغل‌سن ای محمد علیه السلام اول کافرلرنی اوز حال‌لرنده وآنلردن کیچکل تاکم آشاسونلر دنیا نعمتلرندن (وَيَتَمَتَّعُوا) هم فایده‌لانسونلر آنلر دنیا نرسه‌لری ایله (وَيُلْهِهِمُ الْاَمَلُ) دغی شغل‌لاندرسون آنلرنی وآخرت اشندن غافل قالدرسون دنیا آرزولری یعنی دنیاده اوزاق تورونی آرزو قیلوب آخرتدن غافل قالسونلر (فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ) بس تیزدرکم بلورلر آنلر اوزلریده اشلرینك عاقبتی ناچارلغن (وَمَآ اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ) وهلاك ایتمادکبز هیچ بر قریه‌نك اهلن (اِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَعْلُومٌ) مگر شولکم اول قریه اهلی‌نك هلاك بولمافی اوچون یازلمش وبیلگولانمش بر زمان باردر یعنی نیقدر مدت آنلرغه مهلت بیرلماکی هم فایسی وقتده هلاك بولاچقلری همه‌سی لوح المحفوظ

جیمرلوب شول سببلی بیك کوب کشیلر هلاك بولغاچ نمرود لعین آحولا‌نوب ایمدی من البته ابراهیمنك خدایی ایله

*الجزء الرابع عشر ١٤

صوغش قیلورمن اول منم منارام‌نی حراب ایتدی‌نی قدر خلقمنی هلاك قیلدی دیدی‌بس نمرود بیوردی دورت اولوغ تیلگان قوشلرن تربیه‌لاب سیمرتوب صکره بر صاندق‌نك دورت پوچماغینه سونگولرلرنك اوچلرینه ایت‌لر باغلادیلر تیلگان قوشلرن برنچه کون آچ توتقاندن صوك شول صاندقنك پوچماقلرینه آیاقلرندن باغلادیلر نمرود بر وزیری ایله شول صاندقنك اچینه اولطوردی آچ قوشلر ایتنی آلماقچی بولوب یوقاریغه قارب اوچدیلر صاندقنی هم کوتاروب کیتدیلر برکیچه وکوندز اوچقاندن صوك نمرود وزیرینه صاندق‌نك یوقاری طرفنداغی قاپقاچن آچوب قراغه قوشدی وزیر قاراغاندن صوك نمرود کوکنه یندکمو

بازلفاندر (مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا) اوظماس هیچ برامت اوزینك تقدیر ایتولگان اجلندن یعنی هیچ برقوم تقدیر ایتولگان هلاك بولو وقتی یتودن الگاری هلاك بولمادی اجلندن الك هیچکم وفات بولماس (وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ) هم صوگنده قالماسلر تقدیر ایتولگان اجل وقتندن (وَقَالُوا) وایتدیلر عرب مشرکلری رسول علیه السلامغه (يَا أَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ) ای آنك اوزرینه قرآن ایندرلگان کمسه (إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ) درستلکه سن جلانگان ودیوانه سن کم نقد وحاضر بولغان دنیانی طاشلاب الله قایچان بولاچق نسیه آخرتنی استارگه دعوت ایتهسن (لَوْ مَا تَأْتِينَا بِالْمَلَائِكَةِ) نی اوچون سن پیغمبرلکنگا گواه ایتوب فرشتهلرنی کیلتورمیسك (إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ) اگر طوغری ایتکوچیلردن بولساك سن اوشبو سوزگده یعنی اگر من پیغمبر من دیگان سوزك درست بولسه کوکدن فرشتهلر توشوب گواهلق بیرسونلر دیدیلر حق سبحانه وتعالی آنلرنك جوابنده بیورور کم (مَا نُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ) بز ایندرماسمز فرشتهلرنی (إِلَّا بِالْحَقِّ) مگر حق وطوغری سوز ایله یعنی وحی ایله باکه برقومنی عذاب قیلو اوچون گنه ایندرورمز فرشتهنی اوز صورتنده کورسهلر اولوقتده آنلرغه عذاب ایندرلو بولور نتاك کم ثمود قومی حضرت جبرائیلنی اوزلرینه صیحه عذابی کیلگانده کوردیلر اوشانداق جان بیرگان وقتده فرشتهنی کورورلر (وَمَا كَانُوا إِذًا مُنْظَرِينَ) هم مهلت برلمش بولماسلر آنلر اولوقتده یعنی اگر کوکدن فرشتهلر ایندرلوب اول کافرلر فرشتهلرنی کورسهلر اولوقتده آنلرغه مهلت بیرلماس عذاب نازل بولور (إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ) درستلکده بز ایندردك قرآننی (وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ) هم درستلکده بز اوزمز آنی صافلاغو چیلرمز تحریف واوزگارتودن (وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ) وتحقیق بز بیاردك پیغمبرلرنی سندن الگاری ای محمد علیه السلام (فِي شِيَعِ الْأَوَّلِينَ) اوّلگیلرنك گروهلرنده (وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ) وکیلمادی اول اوّلگی قوملرگه هیچ بر پیغمبر (إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ) مگر استهزاء قیلور بولدیلر آنلر ومسخره گه توتدیلر اول پیغمبرنی (كَذَلِكَ) اوشانداق یعنی نتاك کم اوّلگی امتلرنك کوکللرینه پیغمبرلرنی استهزاء قیلونی صالدق شونك شکلی (نَسْلُكُهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ) بز کرگزورمز آنی سنك زمانگداغی مشرکلرنك کوکللرینه (لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ) ایمان کیلتورماسلر آنلر واشانماسلر قرآنغه (وَقَدْ خَلَتْ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ) وتحقیق اوندی اوّلگیلرنك سنتی یعنی اوّلگی امتلرنی هلاك قیلوده خدای تعالی نك سنتی اوندی کم همهاری کفر وتکذیب سببلی

دیوب صورادی وزبر ایتدی کوك بردن بزگه نچوك کورنسه موندان هم شولای کورنادر سکره صاندفنك توبانگی قاپقاچن آچوب برگه طابا فارادی بر بوتونلای کورنمید دیدی بس نمرود بوناری چغارغه قورقوب کیری برگه توشماکچی بولدی سونگولرنك ایت باغلاغان اوچلرن توبانگه طابا ایدندیردیلر قوشلر اینکه یتارگه تلاب توبانگه قاراب اوچدیلر شول روشچه آنلر برگه توشدیلر بس خدای تعالی بیوردیکم کافرلر خدای تعالی گه قارشی عناد وجهالتلری ایله تورلی مکرلر قیلدیلر قیلغان مکر وحیلهلرینك جزاسن الله تعالی آنلرغه کورساتور اگرچه طاولرنی کوچورورلك حیلهلر بولسهده معالم.

هلاك بولدیلر بس اوشبو مکه مشرکلری هم شولای بولورلر مکه کافرلرینه وعید وفورفتودرکم آنلر معجزه‌لر کوره توروب همیشه رسول صلی الله علیه وسلمنی یالغانغه توندیلر اگرسن پیغمبر بولساك کوکدان فرشته‌لر توشوب گواهلق بیرسونلر دیوب همان اوز سوزلرن تکرار ایتدیلر حق تعالی بیوردیکم (ولو فتحنا علیهم) واگر بز آچساق ایدی اول مشرکلر اوزرینه (باباً من السماء) برایشکنی کوکدن (فظلوا فیه یعرجون) بس کوکه آشار بولسه‌لر آنلر شول ایشکدن یعنی کوکنك برفاپقاسی آچولوب آنلر کوکه منوب شول قاپقادن کوکلردا گی عجایبلرنی تماشا قیلسه‌لر یاکه فرشته‌لر شول قاپقادن چقوب توشوب منوب یورسه‌لر آنلر شول فرشته‌لرنی کوزلری ایله کورسه‌لر (لقالوا) البته ایتورلر آنلر عناد وقارشیلقلرندن (انما سکرت ابصارنا) موندن باشقه توگلدرکم باغلانغاندر بزنك کوزلرمز یعنی شولوقتده هم اول مشرکلر اشانماسلر بزنك کوزلرمزنی بووب بواشلرنی بزگه کورساته‌لردیورلر (بل نحن قوم مسحورون) بلکه بزلر سحرلانگان گروهمز بزنی سحرلا گانلر شونك اوچون کوزلرمزگه فرشته‌لر کورنه دیورلر (ولقد جعلنا فی السماء) وتحقیق قیلدقبز یعنی یاراتدق کوکده (بروجاً) اون ایکی بروجنی کم بولدزلردر (وزیناها) هم زینتلی ایتدك وبیزادکبز کوکنی بولدزلرایله (للناظرین) قاراغوچیلر اوچون (وحفظناها) دخی صافلادقبز کوکنی (من کل شیطان رجیم) هر بر سورلگوچی شیطاندن کم اول شیطانلر کوکه منا آلماسلر (الا من استرق السمع) مگر شول شیطان کم اوغریلق ایله ایشتما کچی بولور یعنی کوکه منوب یاشرن گنه فرشته‌لرنك سوزلرن طکلاماقچی بولور (فاتبعه شهاب مبین) بس آرطندن کیلور آنك هم آنی یاندرور بریاقطی بولغوچی یولدز (۱) (والارض مددناها) دخی یرنی صوزدقبز وتوشادك (والقینا فیها رواسی) هم صالدق وبار قیلدقبز اول یرده بیوك طاولرنی (وانبتنا فیها) دخی اوسدردکبز یرده (من کل شیء موزون) هر بر اولچانمش نرسه‌دن یعنی هر قایو اولنلرنی وآشلقلرنی بر بیلگولی مقدار ایله اوسدردك یاکه موزون مستحسن ویخشی معناسنه‌در یعنی یرده هر بریخشی وفائده‌لی نرسه‌لرنی اوسدردك (وجعلنا لکم فیها معایش) هم قیلدقبز سزنك اوچون یرده معیشت وترك‌لك اسبابلرن آشاو نرسه‌لرندن هم کیه تورغان کیوملك‌لر وباشقه نرسه‌لر (ومن لستم له برازقین) هم قیلدقبز ویاراتدق شول کمسه‌نی کم سزلر رزق بیرگوچیلر توگلسز آنکا یعنی قللر وخدمتچیلرکزنی یاکه حیوانلرکزنی

(۱) ابن عباس رضی الله عنهمادن منقولدرکه آدم علیه السلام زمانندن عیسی علیه السلام زمانینه‌چه پری‌لر وشیطانلر کوکلرگه‌چقوب فرشته‌لرنك سوزلرن ایشتورلرایدی هم یرگه توشکاچ اوزلرینك دوستلری بولغان کاهنلرگه اول سوزلرنی سویلاب کیله‌چکدا گی اشلردن خبر بیرورلرایدی عیسی هم دنیاغه کیلگاچ آنلر اوچ قات کوکه چقودن طیولدیلر بزنك پیغمبرعز صلی الله علیه وسلم دنیاغه کیلماکی شرافتنه شیطانلر همه کوکلردن منع ایتولدیلر خدای تعالی نك امری ایله فرشته‌لر آنلرنی کوکدن سورورلر کاشفی

یزاندق کم آنلرنك رزقلرن سز بیرمیسز (وَاِنْ مِّنْ شَیْءٍ) وبوقدر هیچ بر نرسه کم کشیلر آکا محتاج بولورلر (اِلَّا عِنْدَنَا خَزَآئِنُهٗ) مگر بزنك فاشیه‌زده‌در اول نرسه‌نك خزینه‌لری یعنی همه نرسه خدای تعالی‌نك حکمی وفرمانی تحتنده‌درکم هر وقت بار قیلونی تلاسه آی بار قیلور (وَمَا نُنَزِّلُهٗ) واینمز ماسمز بز اول نرسه‌نی (اِلَّا بِقَدَرٍ مَّعْلُوْمٍ) مگر بر بلونگان و بیلگولانگان اولچاو ایله گنه ایندرورمز کم شول اولچاودن کیم‌ده بولماس آرتوقده بولماس (وَاَرْسَلْنَا الرِّیَاحَ) دخی یبارد کبز جیللرنی (لَوَاقِحَ) بولوطلرنی یغمورلر ایله یوکلی اینکوچی‌لر وطولدرغوچیلر بولغانلری حالده یا که آغاچلرنی یمشلر ایله یوکلی ایتکوچیلر بولغانلری حالده (فَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً) بس ایندردکبز کوکدن صونی یعنی یغمور یاودردق (فَاَسْقَیْنٰکُمُوْهُ) بس صوغاردقبز سزنی اول صو برله هم اول صونی سزنك تصرفکزده ایتدك (وَمَآ اَنْتُمْ لَهٗ بِخٰزِنِیْنَ) وسزلر صاقچیلر توگلسز اول صوغه یعنی سز آنی جیوب صاقلی آلماس‌سز بلکه خدای‌تعالی صاقلار یا که سزلر خدای تعالی‌نك خزینه‌چیلری توگلسز آنك خزینه‌لرینك اختیاری سزنك قولکزده توگلدر (وَاِنَّا لَنَحْنُ نُحْیٖ) ودرستلکده بز ترگوزامز ترك لکه قابل بولغان نرسه‌لرنی (وَنُمِیْتُ) هم اولتورامز ترکلرنی (وَنَحْنُ الْوٰرِثُوْنَ) هم بز وارثلرمز یعنی بارچه خلایق فانی بولغاندن صوك بز باقی قالغوچیمز (وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِیْنَ مِنْكُمْ) وتحقیق بز بلدك الگاری اونکانلرنی سزدن ای آدمیلر (وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَاْخِرِیْنَ) هم تحقیق بز بلدك صوکغه قالغوچیلرنی‌ده سزلردن یعنی آدم علیه‌السلام زماندن قیامتکه قدر کیلگان وکیلاچك بارچه آدمیلرنی بلدك یا که طاعت وعبادتنده الگاری کیتکانلرنی هم صوکغه قالغانلرنی بلدك دیمکدر (وَاِنَّ رَبَّكَ هُوَ یَحْشُرُهُمْ) ودرستلکده سنك پروردکارك اول جمع قیلور وجیار آنلرنی محشر کونده هم عملرینه کوره جزا بیرور (اِنَّهٗ حَكِیْمٌ) درستلکده اول خدای تعالی طوغری اشلی بولغوچیدر (عَلِیْمٌ) بلگوچیدر باشرن وآشکارانی (وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ) وتحقیق بز یاراتدق آدمنی (مِنْ صَلْصَالٍ) کیپکان بالچقدن (مِّنْ حَمَاٍ مَّسْنُوْنٍ) صو آستونده کوب تورو سببلی ایسلانگان فارا بالچقدن تبیان صاحبی کلتورمشدر کم حق تعالی حضرت آدمنی بالچقدن یاراتدی اول بالچق اوستینه یغمور صوون یاودردی تاکم قورو توفراق صو قاتوشو سببلی ایزلگان بالچق‌غه اورلدی صکره بر مدت شول حالنچه توروب اول بالچق حماء بولدی آندن صوك آدم گاوده‌سی شکلنده ایتدی وصورتلاندردی مسنون صورتلانمش معناسنده‌در صکره بر مدت تورغاچ اول بالچق کیبوب صلصال

بولدی (وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ) دخی یاراتدقبز پریلرنك آتاسی بولغان جان‌نی آدمنی یارانودن الگاری (مِنْ نَارِ السَّمُومِ) باندرغوچی اوطدن یعنی جیل ایله قاتوشقان توتونسز لطیف اوطدن‌کم آکا سموم دیولور (وَاِذْ قَالَ رَبُّكَ) ویاد اینکل شونیکم ایتدی سنك ربك (لِلْمَلَائِكَةِ) فرشته‌لرگه (اِنِّی خَالِقٌ بَشَرًا) درستلکده من یارانقوچیمن آدمنی (مِنْ صَلْصَالٍ) کیپکان بالچقدن کم اول حاصل بولغاندر (مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ) صورتلانمش ویاصالمش ایزلگان بالچقدن (فَاِذَا سَوَّيْتُهُ) بس هر فایچان تیگز فیلسام وطوغریلاسام من آنك صورتینی (وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِی) هم نفخ فیلسام آکا اوزم یارانقان جاندن یعنی گاوده‌سینی آدمی صورتنده فیلوب آکا جان کرکزسام وترگزسام (فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ) سس توشوکرسز ویاتوکزیرگه آکا سجده اینکوچیلر بولغانلرکز حالده یعنی همه‌لرکز آدمگه‌سجده فیلکز (فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ) بس سجده ایتدیلر فرشته‌لر آدم علیه‌السلام‌غه (كُلُّهُمْ اَجْمَعُونَ) آنلرنك بارچه‌لری هر فایوسی (اِلَّا اِبْلِيسَ) مکر ابلیس‌کنه سجده قیلمادی کم‌اول اوزینك تکبرلکندن (اَبَى اَنْ يَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ) باش طارتدی‌سجده قیلغوچیلر ایله‌برگه بولودن آدم پیغمبرگه (قَالَ) ایتدی خدای تعالی ابلیسکه (يَا اِبْلِيسُ مَا لَكَ) ای ابلیس نی‌نرسه بولدی سکاوسنك مقصودك‌نیدر (اَلَّا تَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ) سنك‌آدمگه سجده اینکوچیلر ایله برگه بولماوکده یعنی نی‌اوچون سن سجده ایتمادك‌اوزك گنه آیرلوب قالدك (قَالَ) ایتدی ابلیس خدای تعالی گه جواب‌بیروب (لَمْ اَكُنْ لِاَسْجُدَ) من سجده قیلور بولمادم (لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِنْ صَلْصَالٍ) شول آدمگه‌کم سن آنی‌یاراتدك کیپکان وقوروغان بالچقدن (مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ) ایسلانگان فارابالچقدن یعنی‌سن اول آدمنی عناصرلرنك ایك آغرهم توبانرا گی‌بولغان بالچقدن‌یاراتدك ومنی‌بالچقغه قاراغانده شرافتلیراك ویوقاریراق بولغان اوطدن یاراتدك بس اوطدن یاراتولغان لطیف نرسه توفراقدن بولغان کثیف وآغر نرسه‌گه نچوك بوی صونسون شونك اوچون من آکا سجده قیلماسمن دیدی ابلیس بوسوزنی نادانلقدن ایتدی‌آدمنك ظاهر نه قارادی باطنندن غافل بولدی صورتینه قارادی‌حقیقتن کورمادی (قَالَ) ایتدی خدای تعالی ابلیسکه غضب قیلوب (فَاخْرُجْ مِنْهَا) بس چقغل‌سن ای ابلیس کوکلردن یاکه جنتدن یاکه فرشته صورتندن چقغل‌واوشبو مرتبه‌دن توشکل (فَاِنَّكَ رَجِيمٌ) بس درستلکده‌سن سورلگوچیلردن خیر وکرامتدن (وَاِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ) هم درستلکده سنك اوزرکه‌در رحمتدن یراقلق (اِلَى يَوْمِ الدِّينِ) جزا کونینه قدر یعنی

قیامتکه‌چه‌سن ملعون‌سن صکره منگولك عذابده‌سن(قالَ) ایتدی ابلیس (رَبِّ فَأَنْظِرْنِی
إِلَىٰ یَوْمِ یُبْعَثُونَ) ای منم پروردکارم‌بس مهلت بیرگل‌سن مکاومنی سلامت‌قالدرغل
آدمیلر قبرلرندن قوبارله تورغان کونکه‌چه ابلیسنك بویله صوراماقدن مقصودی
هیچده اولماینچه منگو تریك حالنده قالو ایدی حق تعالی آنك صوراغانن بیرمادی
(قالَ) ایتدی خدای تعالی ابلیسکه (فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِینَ) بس درستلکده‌سن مهلت
بیرلمشلردن‌سن وتریك حالکده قالورسن (إِلَىٰ یَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ) معلوم وقتنك
کونینه‌چه یعنی اسرافیل علیه السلام اوّل مرتبه صورن اورگانکه‌چه‌کم شولوقتده
هیچ بر جان ایاسی تریك قالماس اولوقتنی نفخهٔ اولی دیورلر ابلیس‌هم شول‌وقتده
جان بیرور (قالَ) ایتدی ابلیس (رَبِّ بِمَا أَغْوَیْتَنِی) ای منم پروردکارم سنك منی
آزغونلقده قالدرماقنك ایله آنط ایتارمن‌کم (لَأُزَیِّنَنَّ لَهُمْ فِی الْأَرْضِ) البته من
زینتلی وکورکام ایتوب کورساتورمن آدمیلرگه گناه قیلونی یرده (وَلَأُغْوِیَنَّهُمْ
أَجْمَعِینَ) (١) هم من البته آزدرورمن آنلرنك بارچه‌لرن (إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِینَ)
مگر آنلردن سنك شرك وکفردن هم گناهدن خالص بولغان‌وپاك بولغان‌بنده‌لرکنی گنه
آزدرا آلمام‌کم آنداین کمسه‌لرگه منم حیله ومکرم هم وسوسه‌م‌اثر ایتماس(قالَ)
ایتدی خدای تعالی (هَٰذَا صِرَاطٌ عَلَیَّ مُسْتَقِیمٌ) اوشبو اخلاص یعنی شرك وکفردن‌پاك
بولو منم اوزرمه رعایه‌سی لازم بولغان طوغری یولدر (إِنَّ عِبَادِی) درستلکده
منم‌مخلص‌بنده‌لرم (لَیْسَ لَكَ عَلَیْهِمْ سُلْطَانٌ) بوندر سنك آنلر اوزرینه‌هیچ برقوّتنك
وایرکلی‌لکنك یعنی سن آنلر اوزرینه ایرکلی توگل‌سن آنلرنی کوچلاب آزدرا
آلماس‌سن (إِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِینَ) مگر اوزکه ایارگان آزغون کمسه‌لر
اوزرینه‌گنه ایرکلی بولورسن وآنلرنی‌غنه یولدن چغارورسن (وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ
أَجْمَعِینَ) ودرستلکده تموغ سکّا ایارگان کمسه‌لرنك بارچه‌لرینه وعده ایتولگان
اورندر (لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ) اول تموغنك یدی ایشگی باردر (لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ
مَقْسُومٌ) هر ایشك اوچون آنلردن بولنمش بر اولوش بولغوچیدر یعنی تموغ یدی
طبقه‌در هر طبقه اوچون شونده عذاب ایتولورگه بیلگولانگان بر گروه باردر
اوّلگی طبقه جهنم ایمان اهلندن بولغان گناهکارلرنك اورنیدر ایکنچی طبقه‌لظی
نصارالر اورنیدر اوچونچی خطمه یهودی‌لر اورنیدر دورتنچی سعیر صائبن‌لر
اوچوندر بشنچی سقر آنده مجوسیلردر آلتنچی‌جحیم آنده‌مشرك‌لر عذاب‌ایتولورلر
یدنچی هاویه‌کم ایلك توبانگی طبقه‌در آنده منافقلر کرورلر (إِنَّ الْمُتَّقِینَ فِی جَنَّاتٍ)

١) مدارکده کیلتورمشدر کم ابلیس ایکی مرتبه آنط ایتدی آدمیلرنی آزدرماق اوچون برسی فبعزتك لا غوینهم دیوب خدای تعالی‌نك عزتی‌ایله آنط ایتدی ایکنچی‌سی منی‌ضلالتکه‌توشورماکك ایله آنط ایته‌من دیوب خدای تعالی‌نك صفة فعلیه‌سی ایله آنط ایتدی بعضلر فبما اغویتنی داگی بائی سببیت اوچون دیورلر اول تقدیرده معناسی سنك منی آزدرغانك سببلی من آدمیلرنی آزدرورمن وگناهنی آنلرغه زینتلی ایتوب کورساتورمن دیمك‌بولور مدارکدن

درستلکده شرکدن هم گناهدن صافلانوچیلر جنت باقچه‌لرنده‌در (وعیون) هم آقفوچی چشمه‌لر یانده (ادخلوها) ایتورلر فرشته‌لر آنلرغه کرکزرسز جنت باقچه‌لرینه (بسلام آمنین) آفتلردن سلامتلك ایله فورقولردن ایمین بولغانلرکز حالده (ونزعنا ما فی صدورهم) هم چفاردقبز اول جنت اهلینك کوکراکلرنده بولغان نرسه‌نی (من غلّ) کینه ودشمانلقدن یعنی دنیاده وقتلرنده بولغان بر برسینه آچو وکینه توتو هم یامانلقلر قصد ایتو کبی اشلر جنت اهلنده بولماس کوکللری کینه وحسددن پاك بولور (اخوانا) کرورلر آنلر جنتکه بر برسینه قرنداشلر بولغانلری حالده یعنی همه‌لری بر آتا بالاسی شکللی بربرسینه شفقتلی ومرحمتلی بولورلر (علی سرر متقابلین) اولطرغوچیلردر آنلر تختلر واورندقلر اوزرینه بر برسینه قارا قارشی بولغانلری حالده روایت ایدلمشدرکم جنت اهلی بر برسینك آرقالرن کورماسلر هر کمگه قاراسه‌لر آنك یوزن کورورلر اولطورغان تختلری ایلانوب یورور (لایمسهم فیها) ایرشماس آنلرغه جنتده (نصب) هیچ بر مشقت وچیتنلك (وما هم منها بمخرجین) هم چفارلمش بولماسلر آنلر اول جنتدن یعنی منگو قالورلر روایت ایدلمشدرکم برکون رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلری مسجد حرامغه بنی شیبه ایشکندن کرگانلر ایدی شول اورنده صحابه‌لردن برجماعت کولوشوب سویلاشوب اولطورالرایدی اولحضرت آنلرنك کولوشولرن کورگاچ بیوردی مالی ارا کم تضحکون مکا نی نرسه بولدی من سزنك کولوشکانکزنی کورام دیدی صحابه‌لر اولحضرتنك اوشبو سوزندن عتاب وشلته ایسینی سیزوب کولوشودن توقتادیلر اول حضرت صلی الله علیه وسلم شول یردن اوتوب هنوز حجرهٔ سعادتکه ایرشکانلری یوق ایدی کیری آنلر یانینه قایتوب بیوردیکم مکا جبرائیل کیلدی واوشبو آیتنی کیلتوردی خدای تعالی بیورورکم ای محمد علیه السلام سن نی اوچون بنده‌لرنی امیدسز قیلاسك (نبیء عبادی) خبر بیرگل سن منم بنده‌لرمکه (انی انا الغفور الرحیم) شویله دیوبکم من یارلقاغوچیمن مغفرت استاگوچیلرنی باغشلاغوچی ورحمت اینکوچیمن توبه ایتوچیلرگه (وان عذابی هو العذاب الالیم) هم شویله دیوب خبر بیرگل کم منم عذابم رنجتکوچی وقاطی عذابدر گناه قیلغوچیلرغه هم توبه واستغفار ایتما گانلرگه (ونبئهم عن ضیف ابراهیم) دنی خبر بیرگل سن آنلرغه ابراهیم پیغمبرنك قوناقلرندن کم اول قوناقلر لوط پیغمبر قومینی هلاك ایتو اوچون ایندرلگان اوچ فرشته ایدیلر اسحاق اسملی اوغلی بولماقی ایله سویونچ بیرو اوچون ابراهیم علیه السلامغه

کیلگانلر ایدی (اذ دخلوا علیه) شولوقتده‌کم کردیلر اول فرشته‌لر ابراهیم پیغمبرگه (فقالوا سلاما) بس ایتدیلر آنلر سلام بیرامز بز سکا سلام بیرمك (قال) ایتدی حضرت ابراهیم آنلرغه (انا منکم وجلون) درستلکده بزسزلردن قورقوچیلرمز قورقووی‌نك سببی شول ایدیکم اول فرشته‌لر آدمیلر صورتنده بولوب وقتسز کیلگانلر ایدی هم رخصت صوراماینچه کرگانلر ایدی شول سببلی حضرت ابراهیم اوغریلر بولماسونلر دیوب قورقدی یاکه آنلر هیچ بر نرسه آشامادیلر شونك اوچون قورقدی (قالوا) ایتدیلر فرشته‌لر حضرت ابراهیمغه (لا توجل) قورقماغل‌سن ای ابراهیم بزلردن بز سکا یمانلق ایتارگه کیلمادك (انا نبشرك بغلام علیم) درستلکده بز سویونچ بیرامز سکا عالم وبلوکلی بولغوچی‌بر اوغل‌نك دنیاغه کیلماکی ایله یعنی سنك اسحاق اسملی بر اوغلك بولور اوسوب یتکاندن صوك بیك عالم وپیغمبر بولور دیدیلر (قال) ایتدی ابراهیم فرشته‌لرنك اوشبو سوزلرینه تعجب قیلوب (ابشرتمونی) ایاسز سویونچ بیرازمو مکا (علی ان مسنی الکبر) مکا اولوغلق وقارطلق ایرشکاندن صوك یعنی اوشبو قارطایغان کونمده منم بالام بولور دیوب سویونچ بیراسزمو (فبم تبشرون) بس نی‌نرسه‌ایله ونی‌روشچه سویونچ بیراسز مکا (قالوا) ایتدیلر فرشته‌لر ابراهیم پیغمبرگه (بشرناك بالحق) بز سویونچ بیردك سکاحقلق وطوغریلق‌ایله (فلاتکن من القانطین) بس بولماغل‌سن امید اوزگوچیلردن یعنی بو اشکه عجبلانما گل خدای تعالی‌نك قدرتی کوبدر قارطایغان کونکده سندن اوغل بولدرسه کوچی یتار بز سکا راستلق‌ایله سویونچ بیرامز هیچده شك وشبهه‌ده بولماغل دیدیلر (قال) ایتدی حضرت ابراهیم فرشته‌لرگه من خدای تعالی‌نك رحمتندن امیدمنی اوزماسمن (ومن یقنط من رحمة ربه) وکمدر امیدسز بولور پروردکارینك رحمتندن یعنی هیچکم امیدسز بولماس (الا الضالون) مگر ضلالتکه توشکوچیلر وطوغری بولدن آزغوچیلرغنه امیدلرن‌اوزارلر حضرت ابراهیم اول فرشته‌لرنك کوبلکن کوروب‌فکرگه قالدی‌بو فرشته‌لر همه‌سی مکا بشارت بیرو اوچونگنه کیلما گانلردر باشقه یوموشلریده‌بارر دیوب‌اویلادی (قال) ایتدی ابراهیم اول فرشته‌لرگه (فما خطبکم ایها المرسلون) بس نیدر سزنك یوموشکز واشکز ای بیاولمش ایلچیلر یعنی نی‌اوچون بیارلدکز وقایده باراسز دیوب صورادی (قالوا) ایتدیلر فرشته‌لر حضرت ابراهیمغه جواب بیروب (انا ارسلنا الی قوم مجرمین) درستلکده بز بیارلدك کافر بولغوچی گروهقه یعنی لوط پیغمبر قومینه

یبارلدك کم بز آنلرنی هلاك قیلورمز (اِلَّا آلَ لُوط) مگر هلاك ایتماسمز لوط پیغمبرنك
ایو جماعتلرن (اِنَّا لَمُنَجُّوهُم اَجمَعِین) درستلکده بز قوتقارغوچیلرمز آنلرنك
بارچه‌لرن (اِلَّا امرَأَتَه) مگر قوتقارماسمز لوطنك خاتونینی (قَدَّرنَا اِنَّها لَمِنَ الغَابِرِین)
تقدیر قیلدقبز درستلکده اول لوطنك خاتونی شهرده قالغوچیلردن وعذابقه گرفتار
بولغوچیلردندر (فَلَمَّا جَاءَ آلَ لُوطٍ المُرسَلُون) بس کیلگانلری زمانده لوط پیغمبرنك
ایو جماعتلرینه یبارلمش فرشته‌لر (قَالَ) ایتدی لوط آنلرغه (اِنَّکُم قَومٌ مُنکَرُون)
درستلکده سزلر یاط گروهلرسز یعنی من سزنی طانوماسمن دیدی (قَالُوا) ایتدیلر
فرشته‌لر بزلر یاط کشیلر توگلمز (بَل جِئنَاکَ) بلکه بز کیلگانمز سکا (بِمَا کَانُوا
فِیهِ یَمتَرُون) شول نرسه برله کم سنك قومك جهل وعنادلرندن شك قیلور بولدیلر
آنك طوغریسنده یعنی سنك قومکنی عذاب قیلو اوچون وآنلرنی هلاك ایتو اوچون
کیلگانمز کم اول عذابنك کیلماکنده آنلر شك تونارلر ایدی واشانمیلر ایدی
(وَاَتَینَاکَ بِالحَقِّ) هم کیلتوردکبز سکا حق وطوغری بولغان نرسه‌نی یعنی اوشبو
قومگه عذاب نازل بولماقی حقدر (وَاِنَّا لَصَادِقُون) ودرستلکده بز راست ایتکوچیلرمز
بزنك سوزمز هیچده یالغان بولماس (فَاَسرِ بِاَهلِكَ) بس آلوب چقفل‌سن اوشبو
شهردن اوزکنك جماعتلرکنی (بِقِطعٍ مِنَ اللَّیلِ) کیچه‌نك بر اولوشنده یعنی تون‌نك
بر آزی اوتکاچ (وَاتَّبِع اَدبَارَهُم) هم اوزکده ایارکل آنلرنك آرطلرینه یعنی جماعتلرك
ایل اوزك هم برگه اوشبو شهردن چعوب کیتکز (وَلَا یَلتَفِت مِنکُم اَحَدٌ) وکراکدرکم
آرطینه ایلانوب قاراماسون سزلردن هیچ برلو تاکم عذاب اثرلرن کورب فورقودن
یوراکی یارلماسون (وَامضُوا حَیثُ تُومَرُون) هم بارکزسز شول اورنغه‌کم بیورلمش
بولورسز یعنی خدای تعالی قایده بارورغه بیورغان بولسه شونده بارکز (وَقَضَینَا
اِلَیهِ ذَلِكَ الاَمرَ) وحکم ایتدکبز یاکه وحی قیلدق لوط پیغمبرگه اوشبو اشنی‌کم
(اَنَّ دَابِرَ هَؤُلَاءِ مَقطُوعٌ) درستلکده اوشبو قومنك طامرلری کیسولگاندر (مُصبِحِین)
طاك وقتینه کرگانلری حالده یعنی سحر وقتنده آنلرغه عذاب کیلوب طاك وقتی
یتکانده آنلردن بر کمسه‌ده سلامت قالماینچه همه‌لری هلاك بولغان بولورلر خبر ده
کلمشدرکم لوط علیه السلامنك کافره خاتونی کورکام یوزلی قونافلرنك کیلگانلرن
کورب قومنك اولوغلرینه خبر قیلدی (وَجَاءَ اَهلُ المَدِینَة) هم کیلدیلر سدوم
شهرینك اهلی لوط علیه السلامنك یورطینه (یَستَبشِرُون) سویونچ بیرورلر ایدی‌لر
آنلر بر برسینه لوطنك ایونده کورکام یوزلی یکتلر بار دیوب بس اول ظالم قوم

حضرت لوط نك قونافلر ينه ياوزلق قصد ايتديلر (قالَ) ايتدى پيغمبر لوط آنلرغه يالنوب (انَّ هٰؤُلاءِ ضَيْفي) درستلكده اوشبو يكتلر منم قونافلر مدر (فَلا تَفْضَحُونِ) بس سزلر خور فيلماكز منى قونافلرمغه ياوزلق قصد ايتوب (وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَلا تُخْزُونِ) هم قورقكز خداى تعالىدن ومنى رسوايلقغه قالدرماكز هم آدميلر آراسنده اوبانلى ايتماكز ديدى (قالُوا) ايتديلر لوط قومى حضرت لوط نك اوشبو سوزلرينه قارشى (اَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ الْعالَمِينَ) ايا بز طيمادقمو سنى عالملر خلقن حمايه ايتودن يعنى چيتدن كيلكان مسافرلرنى وغريبلرنى يافلاماغل ديوب بز سكا ايتمادكمو ديديلر اول قوم مسافر وغريبلرگه يامانلق قصد ايتارلر ايدى (قالَ) ايتدى حضرت لوط آنلرغه (هٰؤُلاءِ بَناتِي) اوشبو خاتونلر منم قزلرمدر يعنى آنلر نك اوز خاتونلرينه اشارت قيلوب ايتدى سزنك اوز خاتونلركز بار شولارغه نيك قناعت ايتمى سز ديمكدر پيغمبر امتنك آتالرى اورننده بولغاناقدن آنلرنك خاتونلرن قزلرم ديوب تعبير قيلدى ياكه لوط عليه السلام اوزينك قزلرينه اشارت قيلوب اوشبو سوزنى ايتدى يعنى من سزگه اوزمنك قزلرمنى بيرورمن (اِنْ كُنْتُمْ فاعِلِينَ) اگر قيلغوچيلر بولسا كزسز من ايتكان اشنى يعنى خداى تعالى گه ايمان كيلتورساكز ومسلمان بولساكز من سزلرگه قزلرمنى نكاحلاب بيرايم ديدى (لَعَمْرُكَ اِنَّهُمْ لَفي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ) سنك تركلكك ايله آنط ايتهمن اى محمد عليه السلام درستلكده اول لوط قومى اوزلرينك آزغونلق لرنده آپدراغوچيلر وحيران بولوب قالغانلردر ياكه غفلت ايسركلكنده بولدن آداشقانلردر (١) لوط عليه السلام حق تعالى نك امرى بوينچه اوزينك جماعتلرن شهردن آلوب چقدى طاشوقتنده حضرت جبرائيل اول قومغه صيحه قيلدى (فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ) بس توتدى آنلرنى قورقنچلى طاوش يعنى جبرائيلنك صيحه سى آنلرغه ايرشدى (مُشْرِقِينَ) اشراق وقتينه كرگانلرى حالده جبرائيل عليه السلام آنلرنك شهرلرن بارچه خلقلرى ايله كوتاروب هواغه چغاردى صكره يوز توبان قيلوب كيرى برگه طاشلادى (فَجَعَلْنا عالِيَها سافِلَها) بس اول شهرلرنك اوستلرن آستقه ايلاندردكبز وآستلرن اوستكه كيلتوردك (وَاَمْطَرْنا عَلَيْهِمْ) هم ياودردقبز اول لوط قومى اوزرينه ياكه آنلردن شهرلرندن چيتده بولغان بر جماعتكه ياودردق (حِجارَةً مِنْ سِجِّيلٍ) چولماك بالچقندن بولغان طاشلرنى ياكه هر فايوسى نك اسملرى يازلغان طاشلرنى آنلرنك اوستلرينه ياودردق (اِنَّ فى ذٰلِكَ) درستلكده اوشبو اشده يعنى لوط قومينى هلاك ايتماكيمزده باردر

(١) ما تريدى قدس سره دن منقولدركه خداى تعالى مخلوقاتدن هر نرسه ايله آنط ايتونى تلاسه شونك ايله آنط ايتار لكن بنده لرگه خداى تعالىدن باشقه نك اسمى ايله آنط ايتودرست توگلدر تبيانه حضرت ابن عباسدن نقل ايدلمشدركم خداى تعالى رسول اكرم صلى الله عليه وسلمدن قدرلى وحرمتليرا ك هيچ بر كمسه نى ياراتمادى وآندن باشقه هيچ كمنك تركلكى ايله آنط ايتمادى تفسير حسينى

(لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ) البته علامتلر وعبرتلر فراست ايالرينه‌كم آنلر عبرت نظرى ايله
فارارلر وفكرلب عبرت آلورلر (وَإِنَّهَا لَبِسَبِيلٍ مُّقِيمٍ) ودرستلكده اول لوط‌قومينك
شهرلرى هر وقت خلق يورى تورغان‌يول اوزرنده‌در كم كاروانلر آنلرنك‌يانندن
اوتارلر هم اول شهرلرنك اثرلرن كورورلر (إِنَّ فِي ذَٰلِكَ) درستلكده اوشبو ذكر
ايتولگان اشلرده باردر (لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ) البته علامت خداى تعالى‌نك قدرتينه
اشانغوچيلر اوچون (وَإِن كَانَ أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ لَظَالِمِينَ) ودرستلكده ايكه اهللرى
يعنى شعيب پيغمبر قومى ظلم‌لق اينكوچيلر بولديلر كفر وتكذيب ايله شعيب عليه
السلام مدين قومى ايله ايكه اهلينه‌يبارلگان ايدى‌مدين قومى آنى يالغانغه‌توتولرى
سببلى صيحه عذابى ايله هلاك بولديلر نتاك كم هود سوره‌سنده ذكر اينولدى ايكه
قومى هم شعيب عليه‌السلامغه اطاعت ايتماديلر وايمان كيلتورماديلر (فَانتَقَمْنَا مِنْهُمْ)
بس انتقام آلدقبز آنلردن آنلريوم‌الظله عذابى ايله هلاك بولديلر تفصيلى شعرا
سوره‌سنده كيله‌چكدر (وَإِنَّهُمَا لَبِإِمَامٍ مُّبِينٍ) ودرستلكده‌اول سدوم‌شهرى‌ايله‌اصحاب
ايكه شهرى ظاهر وروشن بولغوچى يول اوزرنده‌در كم يول يورگوچى كشيلر
اول شهرلرنك يافنندن اوتارلر هم اثرلرن كورورلر (وَلَقَدْ كَذَّبَ أَصْحَابُ الْحِجْرِ
الْمُرْسَلِينَ) وتحقيق يالغانغه‌توتديلر حجر ولايتى‌نك‌اهلى يعنى‌ثمود قومى‌اوزلرينك
پيغمبرلرن كم صالح عليه السلامدر بر پيغمبرنى يالغانغه توتو بارچه پيغمبرلرنى
يالغانغه توتونى مستلزم بولغانلقدن پيغمبرلرنى تكذيب قيلديلر ديدى (وَآتَيْنَاهُمْ
آيَاتِنَا) هم بيردكبز اول ثمود قومينه كتابيمزنك آيتلرن ياكه معجزه‌لر بيردك كم
طاشدن آنا توه‌نك پيدا بولماقيدر شونك اوزنده نچه تورلى عادتكه خلافلق بار
ايدى شول سببلى معجزه‌لر بيردك ديدى زيراكه اول توه عادتداگى توه‌لرگه
قاراغانده كوب ضور ايدى ثمود قومينك بارچه‌توه‌لرى اچوب بتورا آلمى‌تورغان
صونى بر اچكانده بتورور ايدى شونك كبى خلاف عادت اشلرى كوب ايدى
(فَكَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ) بس بوزدوندرگوچيلر بولديلر آنلر اول معجزه‌لردن‌وايمان
كيلتورماديلر (وَكَانُوا يَنْحِتُونَ) هم قازوب ياصار بولديلر ثمود قومى (مِنَ الْجِبَالِ
بُيُوتًا) طاولردن ايوارنى (آمِنِينَ) ايمين بولغانلرى حالده آنلر اول ايولرنك ويران
بولووندن هم دشمان هجوم ايتووندن زيراكه طاو باشلرنده‌قاطى طاشلرنى‌قازوب
ياصالغان بولغانغه كوره آنلرنك ايولرى هيچده جيمرلورلك هم دشمان واطارلق‌توگل
ايدى ياكه آنلر اوزلرى ايمين‌لكده‌مز اوشبو ايولرمز بزنى خدانك عذابندن

صاقلار دیوب اویلارلر ایدی (فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ) بس توتدی آنلرنی عذاب صیحه‌سی (مُصْبِحِينَ) طاڭ وقتینه کرگوچیلر بولغانلری حالده ثمود قومی یکشنبه کون طاڭ وقتنده جبرائیل علیه السلام صیحه‌سی ایله هلاك بولدیلر (فَمَا اَغْنَى عَنْهُمْ) بس دفع قیلمادی وکیتارمادی آنلردن عذابنی (مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ) شول نرسه‌کم کسب قیلور ایدیلر آنلر یعنی یاصاغان ایولری‌هم جیغان مالری واسبابلری‌هیچ فایوسی آنلرنی عذابدن قوتقارمادی (وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ) ویاراتمادقبز کوکلرنی هم یرنی (وَمَا بَيْنَهُمَا) دخی کوك ایله برنڭ آراسنده بولغان نرسه‌نی یاراتمادق (اِلَّا بِالْحَقِّ) مگر حقلق برله یاراتدق یعنی حکمت بوینچه یاکه حقلق ظاهر بولسون اوچون یاراندق (وَاِنَّ السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ) ودرستلکده قیامت البته کیلگوچیدر کیلمی قالماس (فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ) بس کیچکل‌سن ای محمد علیه السلام مشرکلرنڭ ادبسزلك ایتولرندن کورکام کیچماك ایله یعنی آنلردن اوچ آلونی قصد ایتما گل خدای‌تعالی اوزی جزالرن بیرور (اِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ) درستلکده سنڭ پروردکارڭ بارچه خلقنی یاراتقوچی وبار ایتکوچیدر (الْعَلِيمُ) اولدر بلگوچی مؤمن‌هم منافقنڭ نیتلرن روایت ایدلمشدرکم صحابه‌لردن بعضلری ایتدیلر مؤمنلر فقیرلکده وآچلقده عمر اوتکارالر مشرکلر بو قدر دولت ونعمتلرگه ایا بولالر بو اشنڭ حکمتی نرسه‌در حق تعالی‌دن آیت کیلدی‌کم (وَلَقَدْ اٰتَيْنَاكَ) وتحقیق بیردکبز سڭا ای محمد علیه السلام (سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي) تکرار اوقولا تورغان یدی آیتنی قرآندن یعنی نمازده هر رکعتده اوقولا تورغان فاتحه سوره‌سینی سڭا بیردڭ کم اول سوره یدی آیتدر مشرکلرنڭ یدی کاروان مالندن خیرلیراك ویخشیراقدر یاکه سبع مثانیدن مراد قرآن‌نڭ اوّلندا گی یدی سوره‌در بقره‌دن باشلاب انفال سوره‌سی ایله تمام بولور آنلرنی سبع طوال هم دیورلر وبعضلر سبع مثانی قرآن‌نڭ آخرندا گی یدی‌سوره‌در دیورلر والله تعالی اعلم (وَالْقُرْاٰنَ الْعَظِيمَ) دخی قدری ومرتبه‌سی اولوغ بولغوچی قرآن‌نی سڭا بیردك (لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ) البته صوزماغل‌سن ایکی کوزڭنی (اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِهِ) شول نرسه صاری‌کم فائده‌لانردقبز آنڭ برله (اَزْوَاجًا مِنْهُمْ) مشرکلردن بر نچه جفتلرنی یعنی اوشبو دنیاده کفر اهلندن بعضلرینه بیرلگان مال ودولتکه‌سن قزغماغل زیرا که آخرت سعادتینه قاراغانده اول مالرلرنڭ هیچده قدری واعتباری یوقدر (وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ) هم قایغورماغل سن صحابه‌لرڭ فقیر ومحتاج بولولرینه زیراکه بو دنیاده فقیر بولسه‌لرده آنلر آخرتده بای بولورلر (وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ

للمؤمنين) دخی توبان توشورگلسن اوزکنك فاناتکنی یعنی تواضع وتوبانچیلك ایتکل مؤمنلرگه هم آنلرغه شفقت ومرحمت ایله معامله قیلغل (وقل) هم ایتکل سن ای محمد علیه السلام (انّی انا النّذیر المبین) درستلکده من آشکارا قورقتقوچی من یعنی ایمان کیلتورماگان کمسه لرنی خدای تعالی نك عذابندن قورقتورمن کم خدای تعالی ایتهدر اگرسز ایمان کیلتورماساگز سزلرگه عذاب ایندرورمن (کما انزلنا) نتاك کم ایندردکبز عذابنی (علی المقتسمین) تقسیم ایتکوچیلر اوزرینه (الّذین جعلوا القرآن عضین) آندابن تقسیم ایتکوچیلرکم قیلدیلر آنلر قرآننی پاره پاره یعنی قرآننی نچه تورلی اسملر ایله آطادیلر وتورلی صفتلر ایله صفتلادیلر گاها آنی سحردر دیدیلر گاها افتراء ویالغاندر دیدیلر گاها اساطیر الاوّلین در دیدیلر یا که استهزآء طریقنچه قرآننی اوزآرالرنده بولشور ایدیلر برسی بقره سوره سی مکّا بولسون دیور ایدی ایکنچی سی نمل سوره سن اوچونچی سی عنکبوت سوره سن اوزلرینه خاصلارلر ایدی اوشبو قرآننی مسخره گه توتقوچی مقتسملر اون ایکی کشی ایدیلر (فوربّك لنسئلنّهم اجمعین) بس سنك پروردکارك ایله آنط بولسونکیم البته سؤال قیلورمز وصورارمز بز آنلرنك بارچه سندن (عمّا کانوا یعملون) آنلرنك اشلاگان اشلری طوغریسندن منقولدرکم رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلری پیغمبرلك کیلگاندن صوك اوّل مرتبه ده آدمیلرنی اسلام دینینه باشرن دعوت قیلور ایدی اوچ یلغه چه شول روشچه باشرن اوندادی اوچ یلدن صوك اوشبو آیت کریمه نازل بولدی (فاصدع بما تؤمر) بس آشکارا ایتکل سن وظاهر قیلغل شول نرسه نیکم سن بیورلاسك آنك ایله یعنی خدای تعالی سکّا بیورغان شریعت حکملرن خلقغه آشکارا سویلا گل وآنلارنی اسلام دینینه دعوت ایتکل (واعرض عن المشرکین) هم یوز دوندرگل سن مشرکلردن وآنلرغه التفات ایتما گل روایت ایدلمشدرکم قریش الوغلرندن بش کمسه اول حضرت صلی الله علیه وسلمگه بیك قاطی دشمانلق ایدوب هر برده اوچراسه لر استهزآء قیلوب مسخره گه توتار ایدیلر برکون اول حضرت صلی الله علیه وسلم مسجد حرامده اولطورغانلر ایدی جبرائیل علیه السلام نازل بولدی شولوقتده مذکور بش کشی حرم شریفکه کیلوب کردیلر اوزلرینك عادتلرنچه ادبسزلك قیلوب هر تورلی ناچار سوزلرسویلارگه کرشدیلر صکره کعبه نی طواف قیلورکچه توتوندیلر شول حالده حضرت جبرائیل رسول صلی الله علیه وسلمگه ایتدی اوشبو مشرکلرنك یاوزلقلرن

سندن دفع قیلورغه خدای تعالی مکّا امر ابتدی دیوب ولید بن مغیره‌نك بالطرینه اشارت قیلدی عاص بن وائل‌نك آیاغینه اشارت قیلدی حارث بن قیس‌نك کوکراگینه هم اسود بن عبد یغوث‌نك یوزینه واسود بن مطلب‌نك کوزینه اشارت ابتدی اوشبو واقعه‌دن بر آز زمان اونکاچ مذکور بش کشی همه‌لری بیك قاطی عذابلر ایله هلاك بولدیلر حق تعالی‌دن آیت کیلدیکم (انّا کفیناك) درست لکده بز کفایة قیلدق سکّا ای محمد علیه‌السلام (المستهزئین) سنی استهزآ ایتکوچیلرنك یاوزلقلری طوغریسنده یعنی آنلرنك سنی رنجتولری ومسخره‌گه توتولری اوچون جزالرن بیردك وآنلرنی هلاك ابتدك (الّذین یجعلون مع الله الهاً اخر) آندین استهزآ ایتکوچیلرکم قیلورلر آنلر خدای تعالی برله باشقه معبودنی یعنی پوتلرنی خدایغه شریك ایتوب توتالر (فسوف یعلمون) بس تیزدرکم بلورلر آنلر اشلرینك عاقبتن وعملرینك جزاسن کورورلر (ولقد نعلم) وتحیق بز بلامز (انّك یضیق صدرك) شونیکم طارلانورسنك کوکراکك ای محمد علیه‌السلام (بما یقولون) کافرلرنك ایته تورغان سوزلری سببلی یعنی آنلرنك خدایغه شرك کیلتورولرینه هم فرآنغه طعنه قیلوب سنی استهزآ ایتولرینه سنك کوڭلك طارایور وسکّا چیتن بولور (فسبح بحمد ربك) بس تسبیح ایتکل سن پروردکارك‌نك حمدی ایله یعنی سبحان الله وبحمده دیوب ایتکل (وکن من الساجدین) هم بولغل سن خدای تعالی‌گه سجده ایتکوچیلردن یعنی نماز اوقوغل (واعبد ربك) دخی عبادت قیلغل سنك اوزکنك ربکّا (حتّی یأتیك الیقین) تاکم کیلگانگه‌چه سکّا اولوم اولومنك هرکمگه کیلما کی شکسز بولغانلقدن اولومدن یقین دیوب تعبیر ایتدی حاصلی تریك بولغان مدتکده عبادتدن توقتاماغل دیمکدر اللهم وفقنا لما تحب وترضی

سورة النحل مكية وهي مائة وثمان وعشرون اية

١٦ نچی سوره نحل سوره‌سی مکه‌ده نزلدر بریوزیکرمی سکز آیتدر

بسم الله الرحمن الرحيم

(اتی امر الله) کیلدی خدای تعالی‌نك فرمانی قیامت‌نك قائم بولمافی ایله یاکه کافرلرگه عذاب نازل بولمافی ایله (فلا تستعجلوه) بس آشقدروب صوراماکز سز آنی وقتی یتودن الگاری مشرکلر اوزلرینك عنادلرندن رسول صلی‌الله علیه‌وسلم آنلرغه وعده ایتکان اشلرنی قیامت قائم بولوهم آنلرغه عذاب کیلو کیلرنی آشقدروب استارلر

ایدی سن ایتکان عذاب نی اوچون کیلمی قیامت نی اوچون حاضر قائم بولمی بزنك پوتلرمز بزنی اول عذابلردن قوتقارورلر دیوب ایتورلر ایدی بس حق تعالی بیوردیکم (سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ) پاکدر خدای تعالی هم منزهدر آنلر شریك ایتوب توتقان نرسه‌دن یعنی آنك هیچ شریکی یوقدر هیچکم سزنی آنك عذابندن قوتقارا آلماس (يُنَزِّلُ الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ) ایندرور اول خدای تعالی فرشته‌لرنی وحی ایله یاکه قرآن ایله یاکه ارواحلر ایله ایندرور (مِنْ أَمْرِهِ) اوزینك فرمانی وتلامکی ایله (عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ) بنده‌لرندن اوزی تلاگان کمسه اوزرینه یعنی پیغمبرلرگه ایندرور هم شول فرشته‌لر آرقلی پیغمبرلرگه وحی قیلور (أَنْ أَنْذِرُوا) شویله دیوبکم اعلام قیلکز وایرشدرکز سزای پیغمبرلر آدمیلرگه (أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنَا) شونیکم یوقدر هیچ برعبادتکه مستحق معبود مگر من گنه من (فَاتَّقُونِ) بس قورقکز سزمندن وباشقه‌غه عبادت قیلما کز (خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ) یاراندی خدای تعالی کوکلرنی هم یرنی طوغری حکم ایله یاکه حکمت بوینچه یاکه حقلقنی ظاهر قیلو اوچون یاراندی (تَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ) عالی ومنزه بولدی اول خدای تعالی مشرکلر شرك کیتورا تورغان نرسه‌دن (خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ) یاراندی خدای تعالی آدمینی جانسز منی صوودن صکره آ کا جان بیروب عقللی وفهملی قیلدی (فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ) بس شولوقته اول آدمی آشکارا خصومت ایتکوچی ودعوالاشقوچیدر یعنی خدای اولوکلرنی ترگزماس دیوب بحثلاشورا وزینك نچوك یاراتولغانن اویلاب فاراماس نتاکم ابی بن خلف شولای بحثلاشدی واولگاندن صوك ترلوگه اشانمادی (وَالْأَنْعَامَ خَلَقَهَا) هم دورت آیاقلی حیوانلرنی کم یاراتدی آنلرنی خدای تعالی صغر وصارق هم توه کبی حیوانلردرکم انعام سوره‌سنده ذکر ایتولدی (لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ) باردر اول حیوانلرده سزنك اوچون سزنی اورتا تورغان هم جلوتا تورغان نرسه یعنی اول حیوانلرنك یونلرندن هم تیریلرندن کیوملر کیوب تلرکزنی اورتاسز هم صالقوندن صافلاناسز (وَمَنَافِعُ) هم فائده‌لر باردر سزلرگه اول حیوانلرده آنلر بالا طوغدروب مال لرکز کوبایما کی هم سوتاری هم آنلرغه آطلانوب ویوکلر یوکلاب فائده‌لانمافکز کبی (وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ) دخی اول حیوانلردن سزلر آشیسز وورزقلاناسز یعنی سوتلرن ومایلرن هم ایتلرن آشاب فائده‌لاناسز (وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ) هم باردر سزنك اوچون اول دورت آیاقلی حیوانلرده زینت وماطورلق (حِينَ تُرِيحُونَ) آنلرنی اوطلاغان یرلرندن ایولرکزگه قایتارغان وقتکزده (وَحِينَ تَسْرَحُونَ) هم قرغه اوطلارغه یبارگان

وفتكزده يعنى اول حيوانلرنى ايرته برله فرغه چغاروب بيارگان وقتلركزده هم آخشام يتكاچ ايولركزگه قايتقان وقتلرنده آنلر سزنك يورطلركزغه زينت بيرالر (وتحمل اثقالكم) دخى بوكلارلر اول حيوانلر سزنك آغر يوكلركزنى (الى بلد لم تكونوا بالغيه) شول شهرگه كم سز ايرشكوچيلر توگلسز اول شهرگه (الا بشق الانفس) مگر نفسلرنك مشقتى ايله گنه ايرشورسز يعنى بيك محنت ومشقتلر ايله باروب يته تورغان براق شهرگه سزنك مالركزنى بوكلاب آلوب بارالر خطاب مكه اهلينه دركم آنلر توه لرگه مال يوكلاب شام وبمان ولايتلرينه سودا اوچون بارورلر ايدى (ان ربكم لرءوف) درستلكده سزنك پروردكاركز مهربان ومرحمتلى دركم سزلرگه هيچ بر خدمتكز اوتمانچه نعمتلر بيردى (رحيم) باغشلاغوچى ورحمت اينكوچيدركم دورت آياقلى حيوانلرنى سزنك خدمتلركز اوچون باراندى (والخيل) دخى باراندى خداى تعالى آطلرنى (والبغال) هم قاچرلرنى (والحمير) دخى ايشاكلرنى باراندى (لتركبوها) تاكم سزنك آطلانماكز اوچون آنلرغه (وزينة) هم معيشتلركزگه زينت وكوركاملك اوچون باراندى (ويخلق ما لا تعلمون) دخى باراتور خداى تعالى سزلر بلمى تورغان نرسه لرنى هر تورلى برتقوچى جانورلر وقوشلر هم واق تويالك حشراتلردن هم صوداغى حيوانلردن ياكه بلمى تورغانلردن مراد جنتداگى مخلوقلردر ياكه فرشته لردر والله تعالى اعلم بمراده (وعلى الله قصد السبيل) وخداى تعالى اوزرينه در طوغرى بولغوچى يول يعنى طوغرى يول خداى تعالىنك يوليدر وآكا ايرشدرگوچى يولدركم مراد اسلام دينيدر (ومنها جائر) هم اول يولاردن بار در طوغرى بولماغانلرى ومقصودغه ايرشدرمى تورغانلرى كم كفر وبدعت يوللريدر (ولو شاء لهديكم اجمعين) واگر تلاسه ايدى خداى تعالى طوغرى يولغه كوندرونى البته كوندرور ايدى طوغرى يولغه سزنك بارچه لركزنى (هو الذى انزل) اول خداى تعالى شول ذاتدركم ايندردى (من السماء ماء) كوكدن صونى يعنى يغمورنى ياودردى (لكم منه شراب) باردر سزلرگه اول صودن اچملك يعنى صونك بعضلرن اچوب فائده لانورسز (ومنه شجر) هم بولور اول صودن آغاچ يعنى اورمانلر هم اولنلر شول صو سببلى اوسارلر (فيه تسيمون) اول اولنلرده سز اوطلانورسز دورت آياقلى حيوانلركزنى (ينبت لكم) اوسدرور خداى تعالى سزنك اوچون (به الزرع والزيتون) اول يغمورصوى ايله ايگونلكنى وآشلقنى هم زيتون آغاچن اوسدرور (والنخيل) دخى خرما آغاچلرن اوسدرور (والاعناب)

هم یوزم آغاچلرن (وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ) هم دنیاده بولغان یمشلرنك هر فایوسندن اوسدرور (انَّ فی ذٰلكَ) درستلكده اوشبو ایگونلرنی هم آغاچلرنی اوسدروده باردر (لَاٰیَةً لقَوْمٍ یَتَفَكَّرُونَ) البته دلیل وعلامت خدای تعالی‌نك قدرتینه فكر قیلا تورغان واویلی تورغان گروه اوچون (وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّیْلَ وَالنَّهَارَ) دخی مسخر قیلدی خدای تعالی سزگه وسزنك فائده‌كز اوچون یاراتدی كیچه ایله كوندزنی (وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ) هم قویاشنی ایله‌آینی (وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ) دخی بولدزلر مسخرلردر وبوی صونغوچیلردر (بِاَمْرِهِ) خدای تعالی‌نك فرمانینه (انَّ فی ذٰلكَ لَاٰیَاتٍ) درستلكده اوشبو ذكر ایتولگان‌لرده البته خدای تعالی‌نك قدرتینه وبرلكینه علامتلر باردر (لقَوْمٍ یَعْقِلُونَ) شول گروه اوچونكم تعقل قیلورلر وآكلارلر (وَمَا ذَرَأَ لَكُمْ فی الْاَرْضِ) دخی سزنك فائده‌كز اوچون قیلدی خدای تعالی شول نرسه‌نیكم یاراتدی یرده سزگه كراكلی بولغان نرسه‌لردن (مُخْتَلِفًا اَلْوَانُهُ) تورلی تورلی بولغانی حالده‌اول نرسه‌نك توسلری وشكللری هم نوعلری (انَّ فی ذٰلكَ لَاٰیَةً) درستلكده اوشبو یارانلغان نرسه‌لرده البته دلیل وعلامت باردر خدانینك برلكینه (لقَوْمٍ یَتَذَكَّرُونَ) شول گروه اوچونكم یاد ایتارلر وایسلرینه توشورب عبرت آلورلر (وَهُوَ الَّذی سَخَّرَ الْبَحْرَ) واول خدای تعالی شول ذاتدركم مسخر قیلدی وسزنك فائده‌كز اوچون قیلدی دریانی كم‌سز اول دریالردن ودینگزلردن فائده‌لانورسز هم بالق‌تونارسز (لتَاْكُلُوا منْهُ) تاكم‌سزنك آشامافكز اوچون اول‌دریادن (لَحْمًا طَرِیًّا) یاكاوبوزولماغان هم ایسكرماگان ایتنی یعنی یاكا توتولغان بالقنی (وَتَسْتَخْرِجُوا منْهُ حِلْیَةً) دخی چغارماقكز اوچون اول دینگزدن زینت اسبابلرن‌كم (تَلْبَسُونَهَا) سز كیارسز آنلرنی یعنی كیوملركزنی زینتلی تورغان‌انجو مرجان كبی‌اصل طاشلرنی‌دینگزلردن چغاروب فائده‌لانورسز (وَتَرَی الْفُلْكَ) دخی سن كوراسكِ كیمه‌لرنی (مَوَاخِرَ فیه) بارغوچی وصونی یاروب یورگوچی اول دریاده (وَلتَبْتَغُوا منْ فَضْلِهِ) دخی مسخر ایتدی خدای تعالی دینگزلرنی سزگه تاكم‌سزنك استاماكگز اوچون خدای‌تعالی‌نك فضلندن یعنی سودا گرلك ایله چیت شهرلرگه باروب رزق استاماكگز اوچون (وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ) هم شایدكم سزلر شكرانه قیلورسز خدای تعالی‌گه اوشبو نعمتلرگه فارشی (وَاَلْقَی فی الْاَرْضِ) دخی قویدی خدای تعالی ویاراتدی یرده (رَوَاسِیَ) بیوك طاولرنی (اَنْ تَمِیدَ بِكُمْ) تاكم میل ایتماسون وبرطرفقه آوشماسون اوچون یر سزنك ایله یعنی یر مضطرب بولماسون وسلكونماسون برگنه اورنده

قرار قیلوب تورسون اوچون بیوك طاولرنی یرنك اوستونده قیلدی (وَأَنْهَارًا) دخی یاراتدی یرده یلغه‌لرنی (وَسُبُلًا) هم بر شهردن بر شهرگه یوری تورغان یوللرنی یاراتدی (لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ) تا کم شاید سزلر کونلورسز واپر شورسز بارا تورغان اورنلرکزغه شول یوللر سببلی (وَعَلَامَاتٍ) دخی پیدا قیلدی خدای تعالی علامتلرنی وبیلگولرنی یعنی یولبورگوچیلر آداشماسونلر اوچون یولنك بیلگولرن یاراتدی طاولر وآغاچلر هم توبه‌لك یرلر کبی (وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ) وبولدزلر ایله آنلر یولغه کونلورلر یعنی مکه اهلی وقریش قومی سفرگه چقغان وقتلرنده یولدزلرغه فاراب یولنی طابالر اگرچه بارچه آدمیلرده یولدزلر ایله یولنی طابوب یورسه‌لرده قریش قومی اوشبو اش ایله مشهور ایدیلر (أَفَمَنْ يَخْلُقُ) ایا شول کمسه‌کم یاراتور اول ویوقدن بار قیلور اوشبو ذکر ایتولگان مخلوقاتنی (كَمَنْ لَا يَخْلُقُ) بولورمو شول کمسه شکللی کم یاراتماس وبار قیلماس هیچ بر نرسه‌نی یعنی بارچه مخلوقاتنی یارانقوچی خدای تعالی هیچ بر نرسه‌نی یاراتوغه کوچی یتماگان پوتلر ایله بر تیگز بولورمو البته بولماس (أَفَلَا تَذَكَّرُونَ) ایا بس یاد ایتماس سزمو وایسکزگه توشورماس سزمو سزلر اوشبونی تاکم اعتقادکزنك باطل ایکانن بلور ایدکز ای مشرکلر (وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ) وا گر صاناماقچی بولسا کز سز الله تعالی‌نك سزگه انعام قیلغان نعمتلرن (لَا تُحْصُوهَا) سز صانی آلماس‌سز آنی وحسابینه چغا آلماس‌سز بس نعمتلرنك صانن بله آلماساکز شکرانه سن نچوك ادا قیلا آلورسز (إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ) درستلکده الله‌تعالی یارلقاغوچیدر نعمتنك شکرانه‌سن اوتاوده کیم چیلك ایتساکز (رَحِيمٌ) مهربان ورحمت ایتکوچیدر شکرانه‌ده کیم چیلکسکز سببلی سزلرنی نعمتندن محروم ایتماس (وَاللَّهُ يَعْلَمُ) وخدای تعالی بلور (مَا تُسِرُّونَ) سز یاشورا تورغان نرسه‌نی کوکلدا گی نیتلرکزدن واعتقادلرکزدن (وَمَا تُعْلِنُونَ) هم سز آشکارا قیلا تورغان نرسه‌نیده بلور عملرکزدن (وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ) وشول کمسه‌لرکم طابونورلر مکه اهلی آنلرغه خدای تعالی‌دن باشقه یعنی باطل معبودلری وپوتلری (لَا يَخْلُقُونَ شَيْئًا) یاراتماسلر هیچ بر نرسه‌نیده ویاراتورغه کوچلری یتماس آنلر نچوك یاراتسونلر (وَهُمْ يُخْلَقُونَ) وحالانکه اول پوتلر اوزلری مخلوقلردر ویاراتولمشلردر مخلوق بولغان نرسه البته خالق بولماس ویاراتوغه کوچی یتماس بس اول پوتلر خدایغه نچوك شریك بولورلر (أَمْوَاتٌ) اول پوتلر مخلوق بولولری اوستونه اولوکلر وجانسزلردر (غَيْرُ أَحْيَاءٍ) تریکلرگه باشقه یعنی تریك

توگللر در کورماسلر وایشتماسلر هم سویلاماسلر بس نچوك معبود بولسونلر (وما يشعرون ايان يبعثون) هم آنلر بلماسلر قایچان قوبارلاچقلرن یعنی اوزلرینك قایچان قوبارلاچقلر ایکانن بلماسلر بس باشقه‌لرغه جزا بیروگه آنلرنك نچوك کوچلری یتسون (١) (الهكم اله واحد) سزنك خدایگز بر بولغوچی خدای تعالی در (فالذين لا يؤمنون بالاخرة) بس آخرتکه اشانمی تورغان کمسه‌لر (قلوبهم منكرة) آنلرنك کوکللری حقلقنی انکار ایتکوچیدر قبول قیلماسلر (وهم مستكبرون) هم آنلر باش طارتقوچیلر در خدای تعالی گه ایمان کیلتورودن هم پیغمبر علیه السلامغه ایارودن (لا جرم ان الله يعلم) یوقدر هیچ شبهه شوندهکم الله تعالی بلور (ما يسرون) اول مشرکلرنك کوکللرنده باشورا تورغان یاوز نیتلرن (وما يعلنون) دخی آشکارا قیلا تورغان اشلرن بلور پیغمبر علیه السلامغه دشمانلق وصوغش قیلولرندن (انه لا يحب المستكبرين) درستلکده خدای تعالی سوینماس ایماندن باش طارتقوچیلرنی (واذا قيل لهم) وهر قایچان ایتولسه اول باش طارتقوچیلرغه (ماذا انزل ربكم) نی نرسه ایندردی پروردکارگز محمد علیه السلامغه دیوب (قالوا اساطير الاولين) ایته‌لر آنلر اول محمدکه ایندرلگان نرسه اوّلگیلرنك حکایه‌لری وافسانه‌لریدر یعنی قرآننك خدای تعالی سوزی ایکانینه اشانمیلر اونکاندا گی خلقلرنك حکایتلریدر دیوب شول سوزلری ایله اوزلرینه ایارگوچیلرنی آزدرالر (ليحملوا اوزارهم) ناکم یوکلاسونلر اوچون اوزلرینك گناه یوکلرن (كاملة) کامل وتمام ایتوب (يوم القيامة) قیامت کونده (ومن اوزار الذين يضلونهم) هم یوکلاسونلر اوچون شول کمسه‌لرنك گناهلرندن کم آنلر آزدرور ایدیلر اول کمسه‌لرنی (بغير علم) بلودن باشقه ونادانلق ایله یعنی اول مشرکلر قرآننی اوّلگیلرنك حکایتلری دیوب اشانمایندچه اوزلری ضلالتکه توشوب هم باشقه‌لرنیده آزدرولری سببلی قیامت کونده اوز گناهلرینك‌ده بارچه‌سینی یوکلارلر هم اوزلری آزدرغان کمسه‌لرنکده گناهلرندن بز اولوشی آنلرغه یوکلانور (الا ساء ما يزرون) آگاه بولگزکم نی یاوز یوکدر آنلرنك یوکلی تورغان یوکلری (قد مكر الذين من قبلهم) تحقیق مکر قیلدیلر اوشبو مکه اهلندن الگاری بولغان امتلر هم پیغمبرلرینی یالغانغه توتوب یاوزلق قصد ایتولری ایله (فاتى الله بنيانهم من القواعد) بس کیلدی خدای تعالی‌نك حکمی وفرمانی آنلرنك یاصاغان بنالرن نیگزلرندن خراب ایتو ایله (فخر عليهم السقف) بس یقولدی وتوشدی آنلر اوزرینه ایولرینك توشامی (من فوقهم) آنلرنك اوستلرندن

١) دمیاطی رحمة الله علیه بیورمشلردرکه خدای تعالی قیامت کونده مشرکلرنك طابونغان پوتلرن جانلی وعقللی ایتوب محشر یرنده حاضر قیلور تاکم اول پوتلر اوزلرینه عبادت قیلغان کمسه‌لردن بیزارلك قیلورلر وآنلردن راضی توگللکلارن معلوم قیلورلر کاشفی

یعنی شهرلری ویورطلری جیمرلوب هلاك بولدیلر (٢) (وَأَتَيٰهُمُ ٱلْعَذَابُ) هم کیلدی آنلرغه عـذاب (مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ) اوزلری بلما گان اورندن یعنی هیچـده کوتما گان واویلاماغان وقتلرنده کیلدی (ثُمَّ يَوْمَ ٱلْقِيَامَةِ يُخْزِيهِمْ) صکره قیامت کوننده خورور سوای قیلور آنلرنی خدای تعالی تموغ عذابی ایله (وَيَقُولُ) هم ایتور خدای تعالی آنلرغه قیامت کوننده (أَيْنَ شُرَكَائِيَ ٱلَّذِينَ) فایده‌در منم‌شول شریکلرم واورتاقلرم‌کم (كُنتُمْ تُشَاقُّونَ فِيهِمْ) سزلر خلافلق قیلور ایدگز دنیاده وقتگزده پیغمبرلرگه آنلر طوغریسنده یعنی پیغمبرلرگزنك فرمانلرینه فارشوب پوتلرنی خدایغه شریك ایتوب‌طابونور ایدگز بو کون شول‌پوتلرگز فایده‌در دیوب خدای تعالی آنلردن صورار (قَالَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا ٱلْعِلْمَ) ایتورلر علم بیرلگان کمسه‌لر یعنی علم ایـالری ایتورلر (إِنَّ ٱلْخِزْيَ ٱلْيَوْمَ) درستلکده خورلق اوشبو کونده (وَٱلسُّوٓءَ) دخی یاوزلق یعنی منـگولك عذاب (عَلَى ٱلْكَافِرِينَ) کافرلر اوزرینه بولغوچیدر (ٱلَّذِينَ تَتَوَفَّىٰهُمُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ) آندایین کافرلرکم وفات ایتدرورلر آنلرنی وجان‌لرن آلورلر فرشته‌لر (ظَالِمِيٓ أَنفُسِهِمْ) اوز نفسلرینه ظاملق ایتکوچیلر بولغانلری حالده اول کافرلر کفر وگناهلری سببلی (فَأَلْقَوُا ٱلسَّلَمَ) بس صالدیلر آنلر صلحنی یعنی اولومنی کوزلری ایله کورگاچ‌صلح ایتماکچی‌بولدیلر هم‌خدایغك تورلکی ایله اقرار قیلدیلر یاکه مرمانغه بوی صونـدیلر هم شولوقتده اول کافرلر ایتدیلر (مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِن سُوٓءٍ) بز اشلار بولمادق هیچ بر یاوزلقنی دیوب یعنی اوزلرینگ کفر وشرکلرینه هم قیلغان گناهلرینه انکار ایتدیلر بز کافر بولمادق‌وگناه اشلامادك دیدیلر آنلرنگ بو سوزلرینه فارشی خدای تعالی بیورورکم (بَلَىٰٓ) بلی سز کافر بولدگز ویاوزلغلر قیلدگز (إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ) درستلکده الله تعالی بلگوچیدر (بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ) سزنگ اشلاگان اشلرگزنی ودنیاده قیلغان گناهلرگزنی‌همه‌سینی بلور وجزاگزنی بیرور (فَٱدْخُلُوٓا أَبْوَٰبَ جَهَنَّمَ) بس کرگزسز ای کافرلر تموغنگ ایشیگرینه (خَٰلِدِينَ فِيهَا) منگو قالغوچیلر بولغانلرگز حالده اول تموغده (فَلَبِئْسَ مَثْوَى ٱلْمُتَكَبِّرِينَ) بس نی یاور اورندر تکبرلك ایتکوچیلرنگ‌قرار قیلاچق‌اورنلری تموغده مرویدرکم عرب قبیله‌لری حج وقتنده مکه‌گه رسول صلی‌الله علیه وسلمنگ احوالن تحقیق قیلوب تیکشرو اوچون کشیلر یبارورلر ایدی اول یبارلمش کشیلر مشرکلردن محمد علیه‌السلامغه نی‌نرسه ایندرله‌در دیوب صوراسه‌لر مشرکلر بوفاریه ایتولگانچه اولگیلرنگ افسانه‌لری وحکایتلریدر دیوب جواب‌بیرورلر ایدی (وَقِيلَ

٢) بعضلر اوشبو بنادن مراد نمرودنگ کوکـکه منو اوچون یاصاتقان بیوك مناراسیدر دیورلر اول مناراتگ بیوکلـکی بش‌مگ گزایدی دیمشلر بناسی تمام بولغاچ حق تعالی‌نگ قدرتی‌ایله بیك فاطی جیل ایسوب اول منارا تمام نیـگزندن یقولدی یوقاری باشی دینگزگه توشدی قالغانی نمرود قومینگ ایولری اوستینه توشوب شهرنی خراب ایتدی شول منارا جیمرلگانده بیك مهیب وقورقنچلی طاوش بولوب غایت قورقودن خلایق اوز تللرن اونوطوب تورلی تورلی تللرایله سویلاشدیلر بوسی بوسی نگ سوزن آگلامادی نمرود قومینه کیلگان عذاب‌چاغا طورغان‌چبن عذابی ایدی نمرودنگ لشکرینه شول چبنلر مسلط بولوب بورون تیشکلرندن کروب‌میلرن آشاب هلاك قیلدیلر

تفسیر حسینی

للّذين اتّقوا) وايتولدی شرکدن هم کفردن صاقلانغان کمسه‌لر گه یعنی هرقایچان اول کشیلر مؤمنلردن صوراسه‌لر (ماذا انزل ربّكم) نی نرسه ایندردی سزنك پروردکارکز محمد علیه‌السلامغه دیوب (قالوا خيرا) ایتدیلر مؤمنلر خیرنی وایزگولکنی ایندردی دیوب یعنی محمد علیه‌السلامغه ایندرلکان نرسه قرآندرکم بارچه خیرلرنی جیغوچیدر (للّذين احسنوا) ایزگولك قیلغان کمسه‌لرگه (فی هذه الدّنيا) اوشبو دنیاده بولغوچیدر (حسنة) ایزگو جزا یعنی لا اله الا الله محمدرسول الله کلمه‌سینی ایتکوچی مؤمنلرنك اوشبو دنیاده ماللری وجانلری صاقلانمش بولور هم خدای تعالی آنلرغه باردم قیلور (ولدار الاخرة خير) والبته آخرت یورطینك ثوابی یخشیراقدر دنیا دولتندن (ولنعم دار المتّقين) هم البته‌نی یخشی یورطدر تقوالق ایتکوچیلرنك یورطی یعنی جنت یاکه متقیلر یورطندن مراد اوشبو دنیادرکم دنیا ایزگولك ایتکوچیلر اوچون یخشی یورطدر دنیا برله آخرت سعادتن حاصل قیلورلر (جنّات عدن يدخلونها) اقامت ایته تورغان جنت باغچه‌لریدر اول متقیلرنك یورطلری کم آنلر کرورلر اول جنتلرگه (تجری من تحتها الانهار) آغار اول باغچه‌لرنك آغاچلری آستوندن یلغه‌لر (لهم فيها ما يشاءون) بولور آنلرغه اول جنتلرده تلاگان نرسه‌لری یعنی نرسه‌نی کوکللری تلاسه شول حاضر بولور (كذلك يجزى الله المتّقين) اوشانداق جزا بیرور الله تعالی تقوالق ایتکوچیلرگه (الّذين تتوفّيهم الملائكة) آندایین تقوالق ایتکوچیلرکم آنلرنك جانلرن آلورلر جان آلغوچی فرشته‌لر (طيّبين) پاك بولغانلری حالده آنلر کفردن وگناهدن هم فرشته‌لر آنلرنی اولوغلاب آنلرغه سویونچ بیرورلر (يقولون) ایتورلر اول فرشته‌لر آنلرغه (سلام عليكم) خدای تعالی‌نك سلامی بولسون سزلرگه (ادخلوا الجنّة) کرکز سز جنتکه کم اول جنت سزنك اوچون حاضرلانگاندر (بما كنتم تعملون) دنیاده قیلغان ایزگو عملرکز سببلی (هل ينظرون) ایا کوتارلرمو اول کافرلر یعنی کوتماسلر (الّا ان تاتيهم الملائكة) مگر کوتارلر اوزلرینه فرشته‌لرنك کیلما کن جانلرن آلو اوچون (او ياتى امر ربّك) یاایسه پروردکارکزنك فرمانی کیلونی کوتارلر آنلرنی هلاك قیلو برله (كذلك) اوشانداق یعنی اوشبو مشرکلرنك یالغانغه توتولری شکلی (فعل الّذين من قبلهم) قیلدیلر آنلردن الگاری بولغان کمسه‌لر هم یعنی اوّلگی امتلر هم پیغمبرلرن یالغانغه توتدیلر (وما ظلمهم الله) وظلم‌لق اینمادی الله تعالی آنلرغه آنلرنی هلاك قیلماقی ایله (ولكن كانوا انفسهم يظلمون) ولکن آنلراوز نفسلرینه ظلملق قیلور

بولدیلر کفر وشرك هم گناه قیلولری ایله (فَاَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا) بس ایرشدی آنلرغه اشلاگان یاوزلقلرینك جزاسی (وَحَاقَ بِهِمْ) هم توشدی آنارغه وآنلرنی توتدی (مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ) شول نرسه‌کم آنلر استهزاء قیلور ایدیلر آنك برله یعنی عذاب کیلماکینه اشانماینچه مسخره‌گه تونارلر ایدی شول‌عذاب آنلرغه‌کیلدی (وَقَالَ الَّذِينَ اَشْرَكُوا) وایتدیلر خدایغه‌شرك کیلتورگان کمسه‌لر (لَوْ شَاءَ اللّٰهُ) اگر تلاسه ایدی الله تعالی (مَا عَبَدْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ) بزطابونماس‌ایدك خدایدن باشقه هیچ‌بر نرسه‌گه (نَحْنُ وَلَا اٰبَاؤُنَا) بزاوزمزطابونماس ایدك هم‌آتالرمزده طابونماغان بولورلر ایدی (وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ دُونِهِ مِنْ شَيْءٍ) دخی حرام اینماس ایدك بز خدای تعالی‌نك حکمندن باشقه هیچ بر نرسه‌نی یعنی خدای اوزی شولای تلاگانگه کوره بزلر پوتقه طابونامز هم بحیره وسائبه کبی توه‌لرنی اوزمزگه حرام قیلامز خدای تلاماسه بو اشلرنی اشلاماس ایدك دیدیلر آنلر بو سوزنی استهزاء یوزندن‌مسقل ایتوب ایتدیلر (كَذٰلِكَ) اوشانداق یعنی اوشبومکه اهلینك اشلاگان اشلری‌شکلی (فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ) قیلدیلر آنلردن الگاری بولغان کمسه‌لر یعنی اوّلگی‌امتلر هم پوتلرغه طابوندیلر وحلال نرسه‌لرنی حرام قیلدیلر (فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ) بس ایا بارمودر پیغمبرلر اوزرینه یعنی پیغمبرلر اوزرینه لازم توگلدر (اِلَّا الْبَلٰغُ الْمُبِينُ) مگر آچق ایرشدرو لازمدر آدمیلرگه خدای تعالی‌نك فرمانن‌هدایت وضلالت‌آنلر اختیارنده توگلدر (وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ اُمَّةٍ رَسُولًا) وتحقیق بز یبارمدك هرگروهقه پیغمبرنی سنی اوشبو امتکه‌یبارگانمز شکللی‌هم بیوردق اول‌پیغمبرلرگه‌اوزلرینك امتلرینه ایتماك ایله (اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ) شوبله دیوبکم عبادت قیلگز سز الله تعالی‌گه (وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ) هم یراق بولگز وصاقلانوگز خدای تعالی‌دن باشقه‌غه طابونودن (فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللّٰهُ) بس اول گروهلردن بولدی خدای تعالی طوغری یولغه کوندرگان کمسه (وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ) هم بولدی آنلردن آنك‌اوزرینه‌ضلالت‌وآزغونلق واجب بولغان کمسه یعنی اوّلگی امتلردن بعضلری‌مؤمن وبعضلری کافر بولدیلر (فَسِيرُوا فِي الْاَرْضِ) بس سیر قیلگز ویورگزسز یرده ای مشرکلر (فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ) بس قاراگز وکورگز نچوك بولغاندر پیغمبرلرنی یالغانغه تونقوچیلرنك اشلرینك صوگی یعنی عاد وثمود قوملرینك برلرینه باروب کورگز شرك وتکذیبلری سببلی آنلر نچوك هلاك بولغانلردر هم شونی کوروب عبرت آلگز (اِنْ تَحْرِصْ عَلَى هُدٰيهُمْ) اگر حریص بولساگده وبیك فرقساگده سن ای

محمد علیه السلام اوشبو مشرکلرنك هدایتلرینه وایمان کیلتورولرینه (فَانَّ اللّٰهَ لَا یَهْدِی)
بس درستلکده الله تعالی طوغری یولغه کوندرماس (مَنْ یُضِلُّ) شول کمسه نیکم
ضلالتکه توشورور آنی وآنك آزغونلقده قالمافینی تلار (وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِینَ) هم
بوقدر اول ضلالتده قالغان کمسه لرگه باردم بیرگوچیلر وآنلرنی عذابدن قوتقارغوچیلر
تبیانده مسطوردرکم مسلمانلردن براونك بر کافرده آلاچاغی بار ایدی شول آلاچاغن
صورارغه بارغان ایدی سوز آراسنده اول مسلمان ایتدیکم اولگاندن صوك
همه لرمز خدای تعالی حضورینه باراچقمز کافر آکا قارشی ایتدی سن اولگاندن
صوك ترلورمن دیوب گمان قیلا. نمو من آنط ایته من هیچکم اولگاندن صوك
باکادن ترلماس دیوب اوز دیننچه بیك قاطی آنطلر ایتدی حق تعالی دن آیت
کیلدیکم (وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَیْمَانِهِمْ) وآنط اچدیلر اول مشرکلر خدای تعالی ایله
آنطلرینك قاطیراغین (لَا یَبْعَثُ اللّٰهُ مَنْ یَمُوتُ) قوبارماس خدای تعالی ویا کادن
ترگزماس اولگان کمسه نی دیوب (بَلٰی) بلی البته ترگزور خدای تعالی اولوکلرنی
(وَعْدًا عَلَیْهِ حَقًّا) آنك اوزرینه حق ولازم بولغان وعده ایله وعده قیلدی خدای
تعالی اولگاندن صوك ترگزورمن دیوب (وَلٰکِنَّ اَکْثَرَ النَّاسِ لَا یَعْلَمُونَ) ولکن
آدمیلرنك کوبراگی بلماسلر (لِیُبَیِّنَ لَهُمُ الَّذِی یَخْتَلِفُونَ فِیهِ) قوبارور خدای تعالی
آنلرنی تاکم بیان قیلسون اوحون وبلدرسون اوچون آنلرغه آنلرنك خلافلق
قیلوشقان نرسه لرن یعنی اولگاندن صوك ترلمك وحساب هم جزا طوغریسنده خلافلق
ایدوب آنلر اشانماسلر ایدی شونلرنك حق ودرست ایکانن آنلرغه بلدروا وچون
خدای تعالی آنلرنی قوبارور (وَلِیَعْلَمَ الَّذِینَ کَفَرُوا) دخی بلسون لر اوچون کافر
بولغان واشانماغان کمسه لر (اَنَّهُمْ کَانُوا کَاذِبِینَ) شونیکم آنلر یالغانچیلر بولدیلر
اوزلری فیامتنی انکار قیلولرنده (اِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَیْءٍ) موندن باشقه توگلدرکم بزنك
سوزمز بر نرسه گه (اِذَا اَرَدْنَاهُ) هر قایچان تلاسا کبز اول نرسه نی بار قیلونی (اَنْ
نَقُولَ لَهُ کُنْ) بزنك ایتما کیمز در اول نرسه گه بولغل دیوب (فَیَکُونُ) بس بار بولور
اول نرسه یعنی خدای تعالی نك مخلوقاتنی بارانمانی ماده لرگه ومدتلرگه محتاج
توگلدر بار بولغل دیوب ایتما کی ایله هر نرسه بار بولور (وَالَّذِینَ هَاجَرُوا فِی اللّٰهِ)
وشول کمسه لرکم هجرت ایتدیلر واوزلرینك وطنلرن طاشلاب کیتدیلر الله تعالی نك
راضیلقینی استاب (مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا) ظلم لق لر ایتولگانلرندن صوك مراد قریش
مشرکلرندن کوب ظلم وجفالر کوروب طاقتلری قالماینچه حبش یرینه کوچوب

کیتکان صحابه‌لردر (لنبوئنهم فی الدنیا) البته بز بیرورمز آنلرغه اوشبو دنیاده (حسنة) یخشی بولغان اورننی یعنی آنلرنی مدینه‌شهرنده اورنلاشدرورمز (ولاجر الاخرة اکبر) وآخرت ثوابی البته اولوغراقدر دنیا دولتندن (لو کانوا یعلمون) اگر بلورلر بولسه‌لر آنلر یعنی اگر مشرکلر هجرت اینکوچی مسلمانلرغه دنیا وآخرت سعادتی نصیب بولاچاغن بلسه‌لر البته ایمان کیلتوروب هجرت قیلورلر ایدی یا که مهاجرلر اوزلری بلسه‌لر طاعت وعبادتلرن آرتدرورلر ایدی (الذین صبروا) اول مهاجرلر شول کمسه‌لردرکم صبر قیلدیلر وچدادیلر وطنلرندن آیرلوغه هم کافرلرنك جفاسینه (وعلی ربهم یتوکلون) هم اوزلرینك پروردکارلرینه توکل قیلورلر آنلر واشلرن آکاغنه طاپشرورلر روایت ایدلمشدرکم قریش مشرکلری ایتدیلر خدای تعالی شوندن اولوغراقمرکم آدمینی پیغمبر ایتوب یبارسه بلکه اول اگر پیغمبر یبارسه فرشته‌لرنی یبازور ایدی بس حق تعالی‌دن آیت کیلدیکم (وما ارسلنا من قبلك) ویبار مادکبز سندن الگاری ای محمد علیه‌السلام پیغمبر ایتوب (الا رجالا نوحی الیهم) مگر شول ایرلرنی یباردك کم بز وحی قیلور ایدك آنلرغه یعنی سندن اوّل کیلگان پیغمبرلر هم همه‌لری سنك شکللی آدمیلر ایدیلر برسیده فرشته توگل ایدی (فسئلوا اهل الذکر) بس صوراگزسز ای مشرکلر کتاب اهلندن یعنی یهود ونصارانك عالملرندن صوراگز (ان کنتم لا تعلمون) اگر بولساگزسز اوزگز بلماس‌سز یعنی اوزگز بلمی تورغان بولساگز عالملردن صوراگز تاکم اوّلگی ملتلر گه کیلگان پیغمبرلرنك همه‌لری آدمیلر بولغانن بلورسز (بالبینات والزبر) روشن وآچق بولغان معجزه‌لر ایله هم یازلغان کتابلر ایله یباردکبز اول پیغمبرلرنی (وانزلنا الیك الذکر) هم ایندردکبز سنك صاری ای محمد علیه السلام قرآن‌نی کم اول قرآن خدایتك ذکرینه سببدر (لتبین للناس) تاکم سنك بیان ایتماکك وبادرماکك اوچون آدمیلر گه (ما نزل الیهم) آنلر صاری ایندرلگان نرسه‌نی خدایتك فرمانلرندن هم امر ونهی‌لرندن (ولعلهم یتفکرون) هم تاکم شاید آنلر فکر قیلورلر واویلاب بلورلر اوشبو سوز مخلوق سوزی توگل ایکانن (افامن الذین مکروا السیئات) ایا امین بولدیلرمو یاوز مکرلرنی قیلغان کمسه‌لر یعنی پیغمبر علیه‌السلامنی هلاك ایتماکچی بولوب آنك حقنده یاوزلقلر اویلاغان هم مکروحیله‌لر قیلغان مشرکلر فورقمیلرمو (ان یخسف الله بهم الارض) خدای تعالی‌نك آنلرنی برگه یوطدرماقندن یعنی قارون‌نی یریوطقان شکللی آنلرنی هم بریوطماقندن فورقمیلرمو (او یاتیهم العذاب) یاایسه ایمین

بولدیلرمو آنلر اوزلرینه عذاب کیلوندن (من حیث لا یشعرون) اوزلری بلما گان وکوتما گان اورندن (اویاخذهم فی تقلبهم) یاایسه ایمین بولدیلرمو آنلر خدای تعالی‌نك آنلرنی تونمافندن آنلرنك یورگان وقتلرنده یعنی شهردن شهرگه سودا ایلوب یورگان وقتلرنده یا ایسه یاتقان اورنلرنده بر یافندن ایکنچی یاقلرینه ایلانگان وقتلرنده خدای تعالی‌نك عذابی آنلرغه کیلما کندن قورقماسلرمو (فما هم بمعجزین) بس توگلدر آنلر عاجز ایتکو چیلر خدای تعالی‌نی اوزلرن عذاب قیلودن (او یاخذهم علی تخوف) یا ایسه ایمین بولدیلرمو آنلر خدای تعالی‌نك آنلرنی تونمافندن قورقولری اوزرینه یعنی اوّلگی قوملرگه کیلگان عذابلردن قورقوده تورغان وقتلرنده اوزلرینه عذاب کیلودن قورقماسلرمو (فان ربکم لرؤف) بس درستلکده سزنك ربکز البته مهربانلر وتحمل ایتکو چیلر (رحیم) مرحمتلیدر وقزغانو چیدرکم بنده‌لرگه عذاب یباروده آشوقماس (اولم یروا) ایا قاراماسلرمی اوشبو کافرلر (الی ما خلق الله من شیء) شول نرسه صاری کم یاراتدی خدای تعالی بر نرسه‌دن کم آنك جسمی وگاوده‌سی باردر (یتفیؤ ظلاله) یورور وایلانور آنك کوله‌گه‌لری (عن الیمین والشمائل) اوك طرفدن هم صول طرفدن یعنی هر طرفقه ایلانوب یورور (سجدا لله) سجده ایتکو چیلر بولغانلری حالده الله تعالی گه (وهم داخرون) وحالانکه آنلر خشوع ایتکو چیلر واوزلرن خور توتوو چیلاردر *(ولله یسجد) وخدای تعالی گه سجده قیلاور (ما فی السموات وما فی الارض) کوکلرده هم یرده بولغان نرسه (من دابة) قیملداغوچی جان ایاسندن (والملائکة) دخی کوکلرده هم یرلرده بولغان فرشته‌لر خدای تعالی گه سجده قیلورلر (وهم لا یستکبرون) هم اول فرشته‌لر باش طارتماسلر خدای تعالی گه عبادت قیلودن (۱) (یخافون ربهم) قورقالر اول فرشته‌لر پروردکارلرینك عذابی کیلودن (من فوقهم) آنلرنك اوستلرندن (ویفعلون ما یؤمرون) هم قیلالر آنلر خدای تعالی آنلرغه بیورغان اشنی اوز اختیارلری ورغبتلری ایله (وقال الله) وایتدی خدای تعالی یعنی بیوردی شویله دیوبکم (لا تتخذوا الهین اثنین) نوتماکزسز ایکی خداینی وایکی دیوب بلماکز (انما هو اله واحد) موندن باشقه توگلدرکم اول خدای تعالی بر بولغوچی معبوددر هیچده شریکی وتیکداشی یوقدر (فایای فارهبون) بس مندن گنه قورقکزسز ای آدمیلر (وله ما فی السموات والارض) واول خدای تعالی نقیدر کوکلرده هم یرده بولغان نرسه بارچه‌سی آنك مخلوقلری ومملوکلریدر (وله الدین واصبا) هم آنك اوچوندر طاعت

۳ نچی سجده

۱) نبیالله کلتورمشدرکم سجده ایکی نوعلیدر برسی عبادت سجده‌سیدر کم ماکلاینی برگه قوبودن عبارتدر عبادت قیلوچون اوشبو سجده عقل ایالرینك سجده‌سیدر وایکنچی‌سی تذلل وخضوع سجده‌سیدرکم اول عقل ایاسی بولماغان نرسه‌لرنك سجده‌سیدر اوشبو آیت قرآنده بولغان تلاوت سجده‌لرینك اوچونچی‌سیدر فتوحاتده شیخ محی‌الدین قدس سره اوشبو سجده‌نی سجود عالم اعلی ودانی دیوب نسمیه ایلامشدر

مواهب

وعبادت واجب بولغانی حالده یا که حق بولغوچی دین آنك دینیدر بافی وثابت بولغانی حالده یا که آنك بیرگان جزاسی هم اجر وثوابی دایمدر هیچده کیسولماس (أفغیر الله تتقون) ایا خدای تعالی‌دن باشقه کمسه‌دن سز قورقاسزمو وحالانکه آندن باشقه فائده هم ضرر ایرشدرگوچی یوقدر (وما بکم من نعمة) وسزلرگه ایرشکان هر بر نعمت (فمن الله) بس الله تعالی‌دن بولغوچیدر یعنی صحتلك وراحتلك هم بایلق کبی نعمتلرنی سزگه ایرشدرگوچی خدای تعالی‌در (ثم اذا مسکم الضر) صکره هر قایچان ایرشسه سزلرگه قاطیلق وآغرلق صرخاولق هم فقیرلك وآچلق کبی (فالیه تجارون) بس اول خدای تعالی گه‌گنه زاریلق‌فیلورسز ویالنورسز هم‌شول قاطیلقنی کیتاروبی آندن‌غنه صوریسز (ثم اذا کشف الضر عنکم) صکره هر قایچان دفع قیلسه وکیتارسه اول قاطیلقنی خدای تعالی سزلردن (اذا فریق منکم) شولوقتده بر گروه سزدن یعنی کافرلر (بربهم یشرکون) پروردکارلرینه شرك کیلتورالر ومشرك بولالر محققلر اوشبو اورنده شرك اشلرنی سببدن دیوب بلوردر دیورلر یعنی باشلرینه کیلگان‌بلامحنت‌وقاطیلق‌نك کیتوون سببدن کورورلر خدای‌تعالی‌دن دیوب بلماسلر اوزمز طرشدق شونك اوچون کیتدی‌دیورلر (لیکفروا بما اتیناهم) تاکم کفران نعمت ایتسونلر اوچون بز آنلرغه بیرگان نعمتلر برابرنده (فتمتعوا) بس فائده‌لانوگزسز ای کافرلر ایکی اوچکونك‌دنیا نعمتلری‌ایله (فسوف تعلمون) بس تیزدرکم سز بلورسز اشگزنك عاقبتن (ویجعلون) قیلالر اول کافرلر یعنی بیلگولاب قویالر (لما لایعلمون نصیبا) اوزلری بلمی تورغان نرسه‌لر اوچون اولوشنی یعنی هیچ نرسه بلمی تورغان جانسز پوتلر اوچون اولوشلر بیلگولاب قویالر (مما رزقناهم) بز آنلرغه رزقلاندرغان نرسه‌دن‌یعنی بوغازلاغان حیوانلرینك ایتلرندن پوتلری اوچون اولوشلر قویالر نتاك کم انعام سوره‌سنده ذکر ایتولدی (تالله لتسئلن) خدای تعالی ایله آنط بولسونکم سزلر صورالورسز ای مشرکلر یعنی قیامت کونده سزدن صورارلر (عما کنتم تفترون) شول نرسه طوغریسندنکم افترا قیلور ایدگزسز ویالغانلادگز پوتلرنی‌خدایکه شریکلریدر بزنك شفاعتچی‌لرمزدر دیوب (ویجعلون لله البنات) دخی قیلالر اول مشرکلر خدای تعالی اوچون قزلرنی یعنی فرشته‌لرنی خدایکه قزلریدر دیوب ایته‌لر (سبحانه) پاکدر اول خدای‌تعالی آنلر ایته تورغان سوزدن ومنزهدر بالاسی بولودن (ولهم ما یشتهون) واول مشرکلرنك اوزلرینه بولغوچیدر آرزو قیلا تورغان‌نرسه‌لری یعنی‌ایر بالالر ایله

آنلر اوزلری مافتاناار هم ارزو قیلالر بس ایر بالالر آنلرنك اوزلرینه بولسون خدای تعالی آکا محتاج توکلدر (وَاذَا بُشِّرَ اَحَدُهُمْ بِالْاُنْثٰی) وهر قایچان سویونچ بیرلسه اول مشرکلرنك برسی قز بالا ایله یعنی خاتونك قز بالا طودردی دیوب آکا سویونچ بیرسه‌لر (ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا) فارا بولوب اورلور آنك یوزی قایغودن هم خلق آراسنده یانلی بولودن وخورلقدن (وَهُوَ کَظِیمٌ) وحالانکه اول اوزی آچو ایله طولیدر یعنی قز بالا طوغانی اوچون اچدن خاتونینه بیك آچولانور وکینه تونار عرب مشرکلری خاتونلری ایر بالا طودرسه بیك شادلانوب اول خاتونی قدر وحرمت قیلورلر ایدی واگر قز بالا طودرسه بیك قایغورورلر ایدی اول خاتونی دشمان کورورلر ایدی شول اوزلری یاراتمی تورغان قز بالانی خدای تعالی گه نسبت بیروب خدایك قزلری بار دیدیلر واوزلرینه اوغل بولونی تلادیلر (یَتَوَارٰی مِنَ الْقَوْمِ) یاشرنور اول خاتونی قز بالا طودرغان کمسه قومدن یعنی اویاتندن قوم وقبیله‌سی‌نك کوزلرینه کورنماس (مِنْ سُوْٓءِ مَا بُشِّرَ بِهٖ) آکاسویونچ بیرلگان نرسه‌نك یاوزلقندن یعنی قز بالاسی بولونك یاتندن وخورلقندن کشی کوزینه کورنماس هم کوکلندن اویلار شونیکم (اَیُمْسِکُهٗ عَلٰی هُوْنٍ) ایا سلامت حالنده توتارمو وتربیه قیلورمو اول قز بالانی خورلق ورسوایلق اوزرینه (اَمْ یَدُسُّهٗ فِی التُّرَابِ) یا ایسه اورتور وکومارمو آنی توفراغه یعنی تریك کیونچه قبرگه کومارمو نتاك کم بنو مضر قبیله‌سی اوزلرینك قزلرن تربیه قیلوب اوسدرورگه عارلنوب تری کویونچه قبرگه کومارلر ایدی (اَلَا سَآءَ مَا یَحْکُمُوْنَ) آگاه بولکزنی یاوزدر شول نرسه‌کم حکم قیلورلر اول مشرکلر یعنی اوزلرینك ناشنده هیچده قدری واعتباری بولماغان قز بالانی خدای تعالی گه نسبت بیرولری نی یامان اشدر (لِلَّذِیْنَ لَا یُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ) آخرتکه اشانمی تورغان کمسه‌لرگه بولغوچیدر (مَثَلُ السَّوْءِ) یاوز صفت یعنی قز بالا طودرغان اوچون خاتونلرینه آچولانوهم قز بالانی مکروه کورو وتریك کویونچه برگه کومو آنارنك صفتلریدر (وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ الْاَعْلٰی) وخدای تعالی‌گه مخصوصدر اعلی وبخشیراق بولغان صفتلر (وَهُوَ الْعَزِیْزُ) هم اول خدای تعالی غالب وقادردر کفر اهلینی هلاك قیلوغه کوچی یتار (اَلْحَکِیْمُ) حکم ایتکوچیدر بر معلوم وقتغه‌چه آنلرغه مهلت بیرماك ایله (وَلَوْ یُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ) واگر مؤاخذه ایتسه ایدی وتوتسه ایدی الله تعالی آدمیلرنی یعنی کافرلرنی توتسه ایدی (بِظُلْمِهِمْ) آنلرنك کافرلك‌لری سببلی (مَا تَرَكَ عَلَیْهَا مِنْ دَآبَّةٍ) قالدرماس ایدی بر یوزنده هیچ

بر جان ایاسینی یعنی کفر اهلی نك کفرلری شوملغنده بارچه جان ایاسینی هلاك قیلور ایدی (وَلٰكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ) ولکن کیچکدرر خدای تعالی آنلرنی وآنلرغه مهلت بیرور (اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى) بر بیلگولانمش وقتغه قدر یعنی اجللری یتکانگه قدر یا که عذاب نازل بولغان کونگه قدر آنلرغه مهلت بیرور (فَاِذَا جَآءَ اَجَلُهُمْ) بس هر قایچان کیلسه ویتسه آنلرنك اجللری وبیلگولانمش وقتلری عذاب قیلو اوچون (لَا يَسْتَاْخِرُوْنَ سَاعَةً) صوکعه قالدرلماسلر آنلر برآزغنه وقت هم شول تقدیر ایتولگان مدتدن (وَلَا يَسْتَقْدِمُوْنَ) هم الگاریده بولماسلر شول وقتدن یعنی بیلگولانگان وقتدن الك هم اولماسلر وعذاب ایتولماسلر هم صوکغه‌ده قالماسلر بلکه شولوقت یتکاچده دنیادن کیتارلر وعذاب ایتولورلر (وَيَجْعَلُوْنَ لِلّٰهِ) وقیلالر اول مشرکلر خدای تعالی‌گه (مَا يَكْرَهُوْنَ) اوزلری مکروه کورا طورغان نرسه‌نی یعنی اوزلری یاراتمی طورغان قز بالالرنی خدای تعالی‌گه نسبت بیروب خدایاك قزلری بار دیوب ایته‌لر (وَتَصِفُ اَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ) هم صفتلار وایتور آنلرنك تللری یالغانني (اَنَّ لَهُمُ الْحُسْنٰى) شویله دیوبکم بولغوچیدر آنلرغه ایزگو جزا یعنی بز جنتکه کرامز دیوب یالغانني ایتورلر (لَا جَرَمَ اَنَّ لَهُمُ النَّارَ) یوقدر هیچ برشك وشبهه‌کم آنلرغه بولغوچیدر آخرتده تموغ اوطی (وَاَنَّهُمْ مُفْرَطُوْنَ) هم درستلکه آنلر قویولمش واعتبارسز طاشلانمشلردر تموغده مشرکلرنی خورلاغاندن صوك اولحضرت صلی الله علیه وسلمگه تسلیه اوچون بیورورکم (تَاللّٰهِ لَقَدْ اَرْسَلْنَآ) الله تعالی ایله آنط بولسونکم تحقیق بز یباردك پیغمبرلرنی (اِلٰٓى اُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ) سندن الگاری بولغان امتلرگه (فَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطٰنُ) بس زینتلی ایتوب کورساندی شیطان آنلرغه آنلرنك اشلی طورغان اشلرن تاکم شیطان وسوسه‌سینه ایاروب پیغمبرلرنی یالغانغه طوتدیلر (فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ) بس اول شیطان آنلرنك دوستلریدر اوشبو کون یعنی سنك زمانکداغی کافرلر ایله شیطان دوستدر آنلرنی وسوسه قیلور هر تورلی یامانلقلرنی آنلرغه کورکام ایتوب کورساتور شونك اوچون سنی یالغانغه توتارلر (وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ) وبولور اول کافرلرگه آخرتده رنجتکوچی عذاب (وَمَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتٰبَ) وایندرمادکبز سکا قرآنني (اِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِى اخْتَلَفُوْا فِيْهِ) مگر ایندردك تاکم سنك بیان ایتماکك اوچون آدمیلرگه شول نرسه‌نیکم آنلر اختلاف قیلدیلر آنك طوغریسنده یعنی توحید وقیامت احوالی کبی اشلرنی خلقغه بلدرماکك اوچون (وَهُدًى) هم طوغری یولنی کورساتور اوچون

ایندردك (ورحمة لقوم يؤمنون) دخی رحمت اوچون ایندردك اول قرآنه اشانا طورغان گروهقه یعنی مؤمنلرگه (والله انزل من السماء ماء) وخدای تعالی ایندردی کوکدن صونی (فاحیا به الارض) بس ترگوزدی اول صو برله یرنی (بعد موتها) اول یرنك اولگانندن صوك یعنی قوروغان یرنی یغمور صوی ایله یاشارتدی یا که کوکدن صونی ایندرما کندن مراد قرآندرکم اول قرآن ایله مؤمنلرنك کوڭللرن ترگوزدی (ان فی ذلك لاية) درستلکده اوشبو ذکر ایتولگان نرسه ده البته علامت باردر (لقوم يسمعون) اخلاص ایله ایشته طورغان گروهقه (وان لكم فی الانعام لعبرة) ودرستلکده سزلرگه عبرت باردر دورت آیاقلی حیوانلرده (نسقیکم مما فی بطونه) بز اچرتامز سزگه اول حیوانلرنك قورصاقلرنده بولغان نرسه دن یعنی صغر وقوی هم توه کبی حیوانلردن سزلرگه اچرتامز (من بین فرث ودم) نیزاك ایله قان آراسندن (لبنا خالصا) صاف وپاکیزه سوتنی کم قان ایله نجاست آراسندن کیلسه ده آنده هیچده قان نوسی هم نیزاك ایسی بولماس (سائغا للشاربین) یڭللك ایله بوغازدن اوتکوچی سوتنی اچکوچیلرگه (ومن ثمرات النخيل) دخی خرما آغاچلرینك یمشلرندن (والاعناب) هم بوزم آغاچلرینك یوزملرندن بر نوعسی باردرکم (تتخذون منه سكرا) سز توناسز آندن ویاصیسزایسرتهٔ تورغان اچملکنی اوشبو آیت خمرنك حرام بولمافندن الگاری نازل بولغاندر یا که سکردن مراد شر یعنه حرام بولماغان خرما وبوزمدن یاصالغان نبیذلردر بعضلر سکردن مراد سرکه در دیمشلر (ورزقا حسنا) هم کورکام بولغوچی رزقنی توناسز یعنی خرما هم بوزم یمشلری ایله رزقلاناسز (ان فی ذلك لاية) درستلکده اوشبو ذکر ایتولگان یمشلرده البته دلیل وعلامت باردر خدای تعالی نك کمال قدرتینه (لقوم يعقلون) آڭلی تورغان گروه اوچون (واوحی ربك) والهام قیلدی سنك پروردکارك (الی النحل) اورماطا قورتینه یعنی آنك کوڭلینه صالدی (ان اتخذی من الجبال بيوتا) شویله دیوبکم توتقل سن طاولردن اوزك اوچون ایوارنی یعنی طاولرنك یارقلرینه اویا یاصاب شونده اویالاغل (ومن الشجر) دخی آغاچلر آراسندن هم اوزڭه اویا توتقل یعنی آغاچ قووشلرینه اویالاغل (ومما يعرشون) دخی اویا توتقل اوزك اوچون آدمیلر بنا قیلا تورغان نرسه دن یعنی مخصوص اومارطا قورتلری اوچون یاصالغان اومارطالرغه اویالاغل (ثم كلی من كل الثمرات) صکره آشاغل اوزك تلاگان یمشلرنك هرقایوسندن توچی هم آچی سندن (فاسلکی سبل ربك) بس سلوك ایتکل وکرگل سن پروردکارك سکا الهام ایتکان یول لرغه یعنی اوزڭه تیوشلی اشنی اشلا گل وچچك لردن

جیوب بال یاصاغل (ذُلُلاً) مطیع وبوی صونغوچی بولغانك حالده خدانك امرینه (یخرج من بطونها) چغار اول بال قورتلرینك اچلرندن توکروك کبی تورغان یولدن (شراب مختلف الوانه) تورلی توسلرده بولغان اچملك یعنی آق وصاری هم قزل توسده بولغان بالدر چغار (فیه شفاء للناس) اول اچملکده یعنی بالده شفا باردر آدمیلرگه یعنی بال اوزی گنه یاکه باشقه نرسه‌لر ایله برگه قوشولغان حالده آورولرغه شفا بولور (۱) (انّ فی ذلك لآیة) درستلکده اوشبو بال قورتنه هم آنك بال یاصاونه البته حق تعالی‌نك کمال قدرتینه دلیل وعلامت باردر (لقوم یتفکرون) فکر قیلا تورغان واویلاب عبرتلانا تورغان گروهقه (۲) (واللّٰه خلقکم) وخدای تعالی باراندی سزلرنی هم یوقدن بارقیلدی (ثمّ یتوفیکم) صکره اول اولتورور سزنی وجانلرکزنی آلور (ومنکم من یرد الی ارذل العمر) وسزلردن باردر شول کمسه‌کم فایتارلمش بولور ترك لکنك خورراق وناچاراق بولغانینه یعنی بیك آرتق فارتایوب سکسان یاکه توقسان یاشینه ایرشوب ضعیف وفانی بولوب قالور (لکیلا یعلم بعد علم شیئاً) تا کم بلماسون اول بیك فارطایغان کمسه بر مرتبه بلگانندن صوك هیچ بر نرسه‌نی یعنی بیك فارطایوب یاکادن صبی‌لق حالینه فایتور اوّلده بلگانلرن اونوطور هیچ بر نرسه بلمی تورغان بولوب قالورکم ازدل عمر شولدر (انّ اللّٰه علیم) درستلکده الله تعالی بلگوچیدرکم آنك عملینه هیچده زوال وکیمچیلك ایرشماس (قدیر) کوچی یتکوچیدرکم آنك قدرتینه هیچده نقصان کیلماس وعاجز بولماس (واللّٰه فضّل) وخدای تعالی آرتق قیلدی (بعضکم علی بعض) سزنك بعضکزنی بعضکز اوزرینه (فی الرّزق) رزقده یعنی بعضلرکزنی بای ودولتلی ایدوب رزقینی کوب قیلدی وبعضلرکزنی فقیر ومحتاج قیلوب رزقینی طارایتدی وبعضلرنی خواجه هم بعضلرنی قل وخدمتچی قیلدی (فما الّذین فضّلوا) بس رزقده آرتق قیلنمش بای بولغان کمسه‌لر توگللردر (برادّی رزقهم) اوزلرینك رزقلرن کیری فایتارغوچیلر (علی ما ملکت ایمانهم) قوللری مالك بولغان کمسه‌لرگه یعنی بایلر وخواجه بولغان کمسه‌لر اوزلرینك مال‌لرن قول آستلرنده بولغان قللرینه‌هم خدمتچیلرینه بیرماسلر وآنلرنی بایلقده‌اوزلرینه اورطاق ایتماسلر (فهم فیه سواء) بس اول خواجه‌لر اوزلرینك قللری ایله بر تیکز بولورلر ایدی اگر قللرن مال‌لرنده اورطاق ایتسه‌لر یعنی شولای بر تیکز ایتماسلر قللری وخدمتچیلری ایله شریك بولاسیلری کیلماس بو آیت کریمه‌ده خطاب عرب

۱) مرویدرکه رسول صلی الله علیه وسلم حضورینه برکشی کیلوب یارسول الله منم بر قرنداشم آچ آغرقندن بیك طاقتسز بولوب ناله قیلادر آکا نیندااین دوا فائده بیرور دیوب صورادی اولحضرت بیوردیلرکم آکا بال شربتی اچرگل اول کشی کیتوب ایکنچی مرتبه ینه کیلدی یارسول الله سنك مصلحتك ایله قرندا شمگه بال اچردم لکن هیچده فائده‌سی بولمادی دیوب عرض قیلدی اولحضرت صلی الله علیه وسلم ینه بال شربتی اچرگل دیدیلر اوچونچی مرتبه‌ده اول کشی ینه کیلوب فائده‌سی بولمادی دنگاچ اولحضرت بیوردیلر صدق الله وکذب بطن اخیك یعنی الله تعالی طوغری ایتدی سنك قرنداشك‌نك قورصاغی یالغانلادی بارغل یینه بال آشاتغل دیدیلر اوچونچی مرتبه بال آشاغاچ اول کشی تمام صحتلاندی

تفسیر واعظی

۲) حق سبحانه وتعالی ناچار نرسه‌لردن یخشی نرسه حاصل بولمانی طوغریسنده اوچ تورلی علامت بیان قیلدی برسی حیوان‌نك قارنندن سوت کیلماکی ایکنچی‌سی خرما هم یوزمدن شراب

مشرکلرینه‌در دیمشلر آنلر حج قیلغان وقتلرنده لبیک لا شریک‌لک الا شریک‌هولک دیورلر ایدی یعنی سنسک اوز مخلوقک هم اوز ملکنده بولغان پوتلردن باشقه شریکک یوقدر دیوب خدایغه مناجات قیلورلر ایدی بس خدای تعالی آنلرغه بیورورکم سز اوزکز قول آستکزده بولغان قللرکزنی وخدمتچیلرکزنی اوزکزگه شریک ایته‌سکز کیلماس وآنلر ایله اورطاق برلونی تلاماس‌سز بس منم مخلوقلرم بولغان پوتلرنک مکا شریک بولولرن‌نچوک درست‌کورورسز (أَفَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ) ایا خدای تعالی‌نک نعمتینه انکار قیلالرمو اول مشرکلر زیراکه عبادتنی خدایغه‌غنه قیلمیلار پوتلرنی آکا شریک ایتوب توتالر (۱) (وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ) وخدای تعالی یاراندی سزنک اوچون ای آدمیلر (مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا) سزنک اوز جنسکزدن خاتونلرکزنی کم آنلر ایله‌سز برگه معیشت قیلورسز (وَجَعَلَ لَكُمْ) هم یاراندی سزنک اوچون (مِنْ أَزْوَاجِكُمْ) خاتونلرکزدن (بَنِينَ وَحَفَدَةً) اوغللرنی هم نبیره‌لرنی یعنی اوغللرکزنک بالالرن یاراندی (وَرَزَقَكُمْ) دخی رزق بیردی خدای تعالی سزلرگه (مِنَ الطَّيِّبَاتِ) پاکیزه ویخشی نعمتلردن (أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ) ایا باطلغه ویالغانغه اشانالرمو اول مشرکلر (وَبِنِعْمَتِ اللّٰهِ هُمْ يَكْفُرُونَ) وخدای تعالی‌نک نعمتینه کافر بولالر واشانمیلر باطل ویالغانغه اشانولری شولدرکم پوتلرنی خدایلک شریکلری دیوب اعتقاد قیلالر هم آنلردن شفاعت امید ایته‌لر خدای تعالی‌نک برلکینه هم آکاغنه عبادت قیلو تیوشلکینه اشانمیلر یاکه باطلگه اشانولری بحیره وسائبه کبیلرنی حرام دیوب اعتقاد قیلولری‌در ونعمتکه کافر بولولرلی خدای تعالی حلال ایتکان نرسه‌نی حرام بلولریدر یاکه باطل شیطاندر آنلر آکا اشانالر ونعمت رسول صلی الله علیه وسلمدر آنلر آکا ایمان کیلتورمیلر (وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ) وطابنالر اول مشرکلر خدای تعالی‌دن باشقه (مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا) شول نرسه‌گه‌کم مالک‌توگلدر وکوچی یتماس آنلرغه رزق بیروگه (مِنَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ) کوکلردن هم یردن یعنی کوکلردن یغمور یاودرورغه ویردن آشلقلر چغارورغه‌قادر بولماغان پوتلرغه طابونالر اول پوتلر آنلرغه رزق بیرا آلماسلر (شَيْئًا) هیچ بر نرسه‌نی‌ده (وَلَا يَسْتَطِيعُونَ) هم کوچلری یتماس اول پوتلرنک آنلرغه رزق بیرورگه هیچ بر وقتده بس اول پوتلرغه عبادت قیلو عقلغه خلافدر زیراکه‌عبادت رزق بیرگوچینک نعمت‌لرینه شکرانه قیلودر آنلر هیچده رزق بیرا آلماغاچ آنلرغه شکرانه ایتو تیوش‌سزدر (فَلَا تَضْرِبُوا لِلّٰهِ الْأَمْثَالَ) بس مثال‌لرکیلتورما کزسز خدای تعالی اوچون

ویخشی رزق بولماقی اوچونچی‌سی بال قورطلندن بال حاصل بولماقیدر یعنی اوشبونک کبی قرآن شرافتنده جاهل‌لردن عالم بالالرحاصل بولور وکافردن مؤمن دنیاغه کیلور تفسیر جمالی

۱) رسول اکرم صلی الله علیه وسلم‌دن مرویدرکه برکمسه‌نک خدمتچی‌سی زحمت چیگوب اوطاسسی سینه هم توتونگه عذاب‌لانوب خواجه‌سینه آش پشروب بیرسه اول خواجه‌غه شول خدمتچی‌نی اوزی ایله‌برگه دسترخانغه اوزی ایله‌برگه اولطرتوب آشاتو لازمدر اگر برگه آشاتو ممکن بولماسه شول آشدن برنچه لقمه بیرسون تفسیر جمالی

یعنی پوتلرنی آکا قیاس ایتمه‌کز وآکا اوخشاتماکز آنك هیچ‌بر اوخشاشی‌وشریکی یوقدر (انّ اللّٰه یعلم) درستلکده الله تعالی بلور سزنك سوزکزنك باطل ایکانن (وانتم لا تعلمون) وسزلر بلماس‌سز خدای تعالی‌نك‌هیچ بر شریکی یوقلغن‌و پوتلرغه طابونو درست توگل‌لگن حق سبحانه وتعالی اوزی اوچون هم مشرکلرنك باطل معبودلری اوچون مثال بیان قیلوب بیوردی‌کم (ضرب اللّٰه مثلاً) پیان‌قیلدی‌خدای تعالی مثالنی ومثال‌ایتوب کیلتوردی (عبداً مملوکاً) برصاتوب آلونمش‌وملك‌لانمش قلنی‌کم (لا یقدر علی شیء) کوچی یتماس اول قلنك هیچ بر نرسه اوزرینه‌زیراکه آنك بار طاپقانی خواجه‌سینه‌در اوزینك هیچ بر نرسه‌سی یوقدر هم هیچ بر اشده اختیاری یوقدر (ومن رزقناه منّا) دخی مثال ایتوب کیلتوردی خدای تعالی شول کمسه‌نیکم رزق بیردکبز آکا اوز فاشیمزدن هم اوز فضلیمزدن (رزقاً حسناً) یخشی رزقنی یعنی آکا کوب رزق بیردك وآنی بای قیلدق اوز اختیاری ایله مالینی تلاگانچه صرف قیلور (فهو ینفق منه) بس اول کمسه نفقه بیرور اوزینك مالندن (سرّاً وجهراً) یاشزن هم آشکارا یعنی نچوك تلاسه شولای نفقه بیرور وفقیرلرگه احسان قیلور هیچ کمدن قورقماس اوزینه اوزی خواجه‌در (هل یستون) ایا بر تیگز بولورلرمو اوشبولر یعنی اوزنده هیچ اختیاری بولماغان قل ایله بای ودولتلی بولغان خواجه ایکیسی بر تیگز بولورمو البته‌بر تیگز بولماسلر عاجز بولغان مملوك قادر بولغوچی مالك که هیچده برابر بولماس شولای بولسه بارچه نرسه‌دن عاجزراك بولغان جانسز مخلوق بولغان پوتلر همه نرسه‌گه کوچی یتکوچی وهمه نرسه‌نی یوقدن بار ایتکوچی خدای تعالی گه نچوك برابر بولسونلر (الحمد لله) بارچه حمد وثنا الله تعالی گه مخصوصدر (بل اکثرهم لا یعلمون) بلکه اول مشرکلرنك کوبراکی یعنی همه‌لری‌ده بلماسلر وآکلاماسلر اوشبونی (وضرب اللّٰه مثلاً) دخی مثال ایتوب کیلتوردی خدای تعالی (رجلین) ایکی ایرنی (احدهما ابکم) اول‌ایکی ایرنك برسی آنادن طوغمه تلسز وصاکغراودر هیچده سویلاشماس وایشتماس (لا یقدر علی شیء) کوچی یتماس هیچ‌بر نرسه‌اوزرینه یعنی‌تلسز وصاکغراولغندن هیچ سوزنی آکلاماس فهم وتدبیر قیلا آلماس (وهو کلّ علی مولاه) هم اول‌اوزی هیچ بر اشکه یارامغانلقندن آغر وچیتن‌در اوزینك اشارن تصرف ایتکوچی ولی بولغان کشی‌سینه یعنی آنك اشلرن باشقارغوچی ولی بولغان کشی‌سی آنك طوغریسنده عاجز قالغاندر (اینما یوجهه) قای اورنغه یونالدرسه‌ده آنی برجاجت

اوچون (لا يأت بخير) کیتورماس اول هیچ بر یخشیلقنی یعنی ولی بولغان کشی سی اول صاکفراو هم تلسز کشی نی نیندا ین اشکه قوشـه ده هیچده اول اشنی بولدرا آلماس بر یوموش ایله فایده ببارسه ده اول یوموشنی باشقارا آلماس هیچ بر اشکه ده یاراماس چونکه اول هیچ سوزنی آکلاماس واوزی جواب بیرا آلماس شول سببلی ولی بولغان کشی سینه آنی تربیه قیلو آغر وچیتن بولور (هل يستوي هو) ایا بر تیگز بولورمو شول تـلسز وصاکفراو کشی (ومن يأمر بالعدل) هـم طوغریلق وعدللك ایله بیورا تورغان کمسه (وهو على صراط مستقيم) (١) هـم اول اوزی طوغری یول اوزرنده در یعنی مذکور تلسز هیچ بر اشکه یارامی تورغان کشی ایله عقللی وفهملی طوغریلق ایله بیورغوچی هم اوزیده طوغری یولده بولغـان فضیلت وکمالات ایاسی بولغان کشی بر تیگز بولورمو البته بر تیگز بولماس شونك شکللی عاجز وجانسز بولغان هیچ بر اشکه ده یارامی تورغان پوتلر بارچه عالم لرنك خالقی ورازقی بولغان خدای تعالی ایله نچوك بر تیگز بولسونلر البته بر تیـگز بولماسلر روایت ایدلمشدر کم قریش مشرکلری استهزاءیوزندن قیامتنی آشقدروب صورارلر ایدی قیامت قایچان بولا نی اوچون قائم بولمی دیورلر ایدی حق تعالی دن آیت کیلدیکم (ولله غيب السموات والأرض) وخدای تعالی که مخصوص در کوکلرده هم یرده بولغان غیب ویاشرن اشارنی بلو یعنی غیب نی خدای تعالی دن باشقه هیچکم بلماس (وما أمر الساعة) وتوکلدر قیـامتنك اشی (الا كلمح البصر) مگر بر کوز یوموب آچو شکللی گنه در یعنی قیامتنی قائم قیلورواولوکلرنی تر گزور خدای تعالی گه بیك آسان ویکلدرا گر تلاسه حاضر بولور (أوهو أقرب) یاایسه اول قیامتنی قائم قیلور یاقنراقدر ویکلرا کدر کوز یوموب آچودنك زیرا که کوزنی یوموب آچماق ایکی اشدر قیامتنی بولدرو بر فعلدر بس آنك کوز یوموب آچودن هـم تیز راك واقع بولماقی ممکندر (ان الله على كل شيء قدير) درستلکده الله تعالی بارچه نرسه اوزرینه کوچی یتکوچیدر (والله أخرجكم) وخدای تعالی چغاردی سزلرنی (من بطون أمهاتكم) آنالرکزنك قورصاقلرندن (لا تعلمون شيئا) سز بلماس ایدکز هیچ بر نرسه نی یعنی آنادن یاکا طوغان وقتکزده سز هیچ بر نرسه نی بلمیدر ایدکز اوزکزگه بر فائده ایرشدرورگه هم ضرر نی کیتاروگه قادر توگل ایدکز (وجعل لكم السمع) دغی قیلدی وبیردی خدای تعالی سزلرگه قولاقنی کم آنك ایله ایشتمه سز (والأبصار) هم کوزلرنی بیردی کم آنك ایله کوراسز (والأفئدة) دغی سزگه

١) بعضلر اوشبو مثالنی مؤمن ایله کافر اوچون کیلتورلگاندر دیورلر مؤ ـندن مراد حضرت حمزه بـن عبد الطلب در هم حضرت عثمان ذوالنورین در وکافر ابی بن خلف واسد بن العیص درکم حضرت عثمان نـك آزاد قیلغان قلی ایدی حضرت عثمان آنی اسلامغه دلالت ایتار ایـدی واول حضرت عثمان نی الله تعالی یولنده مالینی نفقه قیلودن منع قیلور ایدی حسینی

کوکللر بیردی کم فائده‌لی نرسه‌لر نی بلورسز وحقیقتنی آکلارسز (لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ) تاکم شاید سزلر شکرانه قیلورسز خدای تعالی گه اوشبو نعمتلر برابرنده (أَلَمْ يَرَوْا) ایا قاراماسلرمو آدمیلر خدای تعالی‌نك قدرتینه دلیل کیلتورماك اوچون (إِلَى الطَّيْرِ) هواده اوچقوچی قوشلر صاری (مُسَخَّرَاتٍ) مسخر ایتولمشلردر اول قوشلر اوچوب یورماك اوچون (فِي جَوِّ السَّمَاءِ) کوکنك هواسنده یعنی کوك ایله یر آراسنداغی بوشلقده اوچوب یورورلر (مَا يُمْسِكُهُنَّ) توتماس اول قوشلرنی هواده (إِلَّا اللَّهُ) مگر الله‌تعالی اوزینك قدرتی ایله توتارکم گاوده‌لری آغر بولسه‌ده یرگه یقولوب توشماسلر (إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ) درستلکده اوشبو قوشلرنی هواده توشورماینچه توتوده علامتلر باردر (لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ) اشانا طورغان گروه اوچون یعنی مؤمنلر اوچون علامتلر وعبرتلر باردر (وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ) وخدای تعالی قیلدی سزنك اوچون (مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا) سزنك ایولرکزدن تورا تورغان اورنی کم سزلر ثول اورنلرده اقامت قیلاسز (وَجَعَلَ لَكُمْ) دخی قیلدی سزنك اوچون (مِنْ جُلُودِ الْأَنْعَامِ بُيُوتًا) دورت آیاقلی حیوانلرنك تیریلرندن ایولر یعنی حیوان تیریلرندن وبونلرندن چاطر یاصاب شونده تورورسز (تَسْتَخِفُّونَهَا) یکل طاباسز اول تیریلردن یاصالغان ایولرنی کوتارمك وکوچرمك اوچون (يَوْمَ ظَعْنِكُمْ) بر اورندن ایکنچی اورنغه کوچکان وقتکزده (وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ) هم تورور اوچون بر برگه توشکان وقتکزده (وَمِنْ أَصْوَافِهَا) دخی قیلدی خدای تعالی اول حیوانلرنك یونلرندن سزنك اوچون (وَأَوْبَارِهَا) (١) هم یومشاق بولغان یونلرندن ومامقلرندن قیلدی توه یونی شیکللی (وَأَشْعَارِهَا) دخی آنلرنك قللرندن قیلدی (أَثَاثًا) یورط اسبابلری (وَمَتَاعًا) هم فائده‌لانا تورغان نرسه‌لر قیلدی اوستکه کیه تورغان تورلی کیوملر هم آستقه صالا تورغان کییزلر وباشقه اسبابلر کبی کم سز اول اسبابلر ایله فائده‌لانورسز (إِلَى حِينٍ) بر معلوم مدتکه‌چه (وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ) وخدای تعالی قیلدی سزنك اوچون (مِمَّا خَلَقَ ظِلَالًا) اوزی یارانقان نرسه‌دن کوله گه‌لر یعنی سزگه اسسی کونلرده راحتلك بولسون اوچون آغاچلرنك وطاولرنك کوله گه‌لرن قیلدی (وَجَعَلَ لَكُمْ) دخی قیلدی سزنك اوچون (مِنَ الْجِبَالِ أَكْنَانًا) طاولردن یاشرونه تورغان اورنلر یعنی مغاره‌لر وطاو تیشوکاری قیلدی سز آنلرنك اچینه کروب یاشرنورسز (وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ) دخی قیلدی خدای تعالی سزنك اوچون اوستکه کیه تورغان کولما کلر وکیوملر (تَقِيكُمُ الْحَرَّ) صاقلار اول کیوملر سزنی اسسی‌لکدن کیوملر کشینی صووقدن هم

١) صوف قوی جونیدر وبر توه‌نك جونیدر واشعار کجه‌نك جونیدر دیمشلر

صافلاسه‌ده آنی ذکر ایتمادی ایکی ضدنك برسی ایله اکتفا قیلدی یاکه عرب برنده صووق اولقدر بولماس اسسی‌لك بیك ذوّ تلیدر شونك اوچون اسسی‌دن صافلار دیدی (وَسَرَابِيلَ تَقِيكُمْ بَأْسَكُمْ) دخی فیلدی خدای سزنك اوچون تیموردن بولغان صوغش کیوملرن کم اول کیوملر سزنی دشمانلرنك قورالندن صافلار (كَذَٰلِكَ) اوشانداق یعنی نتاك کم خدای تعالی سزلرگه اوشبو نعمتلرنی پیدا قیلدی شونك شکلی (يُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ) تمام قیلور اوزینك نعمتن سزنك اوزرکزگه (لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ) تاکم شاید سزلر اسلام دینن قبول قیلورسز یاکه آنك حکم وفرمانینه بوی صونارسز (فَإِنْ تَوَلَّوْا) بس اگر دونسه‌لر آنلر وقبول ایتماسه‌لر اسلامنی (فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ الْمُبِينُ) بس موندن باشقه توگلدر کم سنك اوزرکه‌در ای محمد علیه‌السلام آچق وظاهر بولغوچی ایرشدرماك یعنی سکا لازم بولغان نرسه خدای تعالی‌نك فرمانلرن خلقه ایرشدرودر قبول ایتماسه‌لر زیان اوزلرینه بولور (يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللَّهِ) طانیلار وبله‌لر اول مشرکلر الله تعالی‌نك نعمتینی (ثُمَّ يُنكِرُونَهَا) صوکره انکار قیلالر اول نعمتنی یعنی الله تعالی‌نك آنلرغه انعام ایتکان نعمتلری برابرنده آکا شکرانه ایتمیلر بلکه آندن باشقه‌غه عبادت قیلالر یاکه اول نعمتلرنی پوتلرمزنك شفاعتلری سببلی حاصل بولدی دیوب پوتلرغه شکرانه ایته‌لر یاکه نعمتدن مراد رسول صلی‌الله علیه وسلمنك پیغمبرلکیدر یعنی اول مشرکلر کوتُل‌لرندن آنك پیغمبرلکن بلسه‌لرده تل‌لری ایله انکار ایته‌لر (وَأَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ) وآنلرنك کوبراگی یعنی همه‌لری کافرلر وحقلقه اشانماوچیلردر مگر مجنونلری وصبی بالالرینه اول حکمده توگل (وَيَوْمَ نَبْعَثُ) وقورقتقل سن‌ای محمدعلیه‌السلام آنلرنی شول کوندن کم بز قوبارورمز اولکونده (مِن كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا) هر امت‌نك آراسندن بر گواهنی یعنی قیامت کونده هر امت‌نك پیغمبری شول امتنك اشلاگان اشلرینه گواه بولور (ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا) صوکره رخصت بیرلماس کافر بولغان کمسه‌لرگه عذر کیلتورورگه یاکه یاکادن دنیاغه قایتوغه (وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ) هم تکلیف ایتولماسلر آنلر خدای تعالی‌نك راضیلقن استامکاریُ ایله یعنی قیامت کونده آنلرغه خدای تعالی‌نك راضیلقینه سبب بولغان عمل‌لرنی اشلاکز دیوب ایتکوچی بولماس زیرا که آخرت یورطی تکلیف اورنی توگلدر (وَإِذَا رَأَى الَّذِينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ) وهر قایچان کورسه‌لر مشرك بولغان کمسه‌لر تموع عذابن نساله وزاریلق قیلوب عذابنك یکلایتولما کن استارلر (فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ) بس یکلایتولماس

اول عذاب آنلردن (وَلَاهُمْ يُنظَرُونَ) هم مهلت بیرلماسلر آنلر یعنی آزغنه زمانده هم عذاب ایتولماینچه تورماسلر (وَاِذَا رَاَى الَّذِينَ اَشْرَكُوا) وهر قایچان مشرك بولغان کمسه‌لر کورسه‌لر نیامتده (شُرَكَائَهُمْ) اوزلرینك خدایغه شریك ایتوب تونقان نرسه‌لرن یعنی پوتلرن کورسه‌لر (قَالُوا) ایتورلر اول مشرکلر (رَبَّنَا هٰؤُلَاءِ شُرَكَائُنَا الَّذِينَ) ای بزنك پروردکارمز اوشبولر بزنك شول شریکلرمز ومعبودلرمزدرکم (كُنَّا نَدْعُوا مِنْ دُونِكَ) اوندار ایدك بز آنلرنی سندن باشقه یعنی پوتلرینه اشارت قیلوب دنیاده وقتده بز اوشبو پوتلرغه طابونور ایدك وآنلرنی سکا شریك اینوب توتار ایدك هم فرمانلرینه اطاعت قیلور ایدك دیورلر (فَاَلْقَوْا اِلَيْهِمُ الْقَوْلَ) بس صالورلر اول پوتلر آنلرصاری سوزنی یعنی خدای تعالی اول پوتلرغه تل بیروب آنلر دنیاده وقتده اوزلرینه طابونغان کمسه‌لرگه ایتورلر (اِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَ) درستلکده سزلر یالغان ایتکوچیلرسز یعنی بز سزلرگه اوزمزگه عبادت قیلکز دیوب بیورمادق وسزنی کوچلامادك بلکه اوز اختیارکز ایله نفسلرکزگه ایاروب بزگه طابوندکز بلکه حقیقتده سز بزگه طابونمادکز اوز نفسکزنك هواسینه طابوندکز دیورلر (وَاَلْقَوُا اِلَى اللّٰهِ يَوْمَئِذِ السَّلَمَ) هم صالورلر اول مشرکلر شولکونده خدای تعالی صاری صلحنی یعنی گناهلریه اقرار قیلوب دنیاده اشلاگان اشلرن هیچده طانماینچه خدای تعالینك حکمینه بوی صونارلر واسلامنی قبول قیلورلر لکن اولکونده بوی صونوزنك وقبول قیلونك هیچده فائده‌سی بولماس (وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ) دخی یوغالور آنلردن دنیاده وقتلرنده افترآء اینکان نرسه‌لری یعنی پوتلری اولکونده آنلرغه شفاعت ایتماس هم آنلرغه یاردم بیرماس بلکه شفاعت قیلواورنینه پوتلری آنلرنی شلته‌لارلر (اَلَّذِينَ كَفَرُوا) شول کمسه‌لرکم کافر بولدیلر واشانمادیلر خدای تعالیگه (وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ) هم منع قیلدیلر آدمیلرنی خدای تعالی یولندن یعنی پیغمبر علیه السلامغه ایمان کیلتورودن طیدیلر (زِدْنَاهُمْ عَذَابًا) بز آرتدرورمز آنلرغه عذابنی (فَوْقَ الْعَذَابِ) عذاب اوستینه (بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ) شول نرسه سببلی کم‌فساد قیلور بولدیلر آنلر خلقنی اسلام دیننندن منع قیلولری ایله بس بر عذاب آنلرغه کافرلکلری اوچون بولورو بر عذاب باشقه‌لرنی ایمان کیلتورودن طیولری اوچون بولور (وَيَوْمَ نَبْعَثُ) ویاد ایتکل محمد علیه السلام شول کوننی کم بز قوبارورمز اولکونده (فِى كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ) هر امتنك اچنده بر گواهنی آنلرنك دنیاده اشلاگان اشلرینه (مِنْ اَنْفُسِهِمْ) آنلرنك اوزلرندن یعنی قیامت کوننده هر امتنك پیغمبری

شول امتنك قیلغان عمللرینه گواه بولور (وجئنا بك شهیدا) هم کیلتورورمز سنی ای محمد علیه السلام گواه ایتوب (علی هؤلاء) اوشبو امت اوزرینه تاکم مؤمنلرنك راستقه توتقانلرینه وکافرلرنك یالغانغه توتولرینه گواهلق بیرورسك (ونزلنا علیك الکتاب) دخی ایندردکبز سکا قرآن نی (تبیانا لکل شیء) آچق بیان ایتکوچی ایتوب هر نرسه اوچون یعنی دین اشلرندن هر برکرا کلی بولغان نرسه نی قرآن بیان قیلور (وهدی) هم طوغری یولنی کورساتکوچی ایتوب (ورحمة) دخی رحمت ایتوب ایندردك آکا اشانغوچیلرغه (وبشری للمسلمین) هم بشارت وسویونچ ایتوب اسلام اهلینه (ان الله یامر بالعدل) درستلکده الله تعالی بیورادر عدللك وطوغریلق ایله یعنی هر بر اشده افراطدن هم تفریطدن صاقلانوب اورطاچه سینی اشلامك ایله بیورور (والاحسان) دخی بیورادر خدای تعالی ایزگولك ایله یعنی طاعت وعبادتنی کامل ایتوب اوتامك ایله (وایتاء ذی القربی) هم فرندانشلرگه نفقه بیروایله وحاجتلرن اوتامك ایله بیورادر (وینهی عن الفحشاء) وطیار خدای تعالی بوزوق اشلردن زنا ولواطه کبی (والمنکر) هم انکار ایتوله تورغان ناچار اشلردن طیار کشی نك مالن طالاب آلماق هم کشی اولتورمك کبی اشلر (والبغی) دخی طیار خدای تعالی ظلم اق قیلودن وکشی نی رنجتودن (یعظکم لعلکم تذکرون) وعظ قیلور واوگوتلار خدای تعالی سزنی اوشبو امرلر ونهیلر ایله تاکم شاید سزلر اوگوت آلورسز ونصیحتنی قبول قیلورسز اوشبو آیت کریمه نی جامع الخیر والشر دیمشلر یعنی اوشبو آیتده امر ایتولگان وبیورلغان اوچ تورلی اشکه بارچه خیر وایزگولكلر داخلدر هم نهی اینولگان اوچ تورلی اش بارچه شر نی ویاوزلق لرنی اچینه آلغوچیدر اوشبو نك اوچون بو آیت کریمه نی خطیبلر خطبه لرنده اوقورلر (۱) (واوفوا بعهد الله) دخی وفا قیلکزسز ای مؤمنلر خدای تعالی نك عهدینه یعنی المیثاق کو نده قیلغان عهدلرکزده تورکز ایمان واسلامده ثابت بولکز یاکه اوز آرا کزده بر برکز ایله عهد قیلوشسا کز شول عهدلرکه وفا قیلکز خیانت ایتمه کز (ولا تنقضوا الایمان) هم بوزما کز سز آنطلرنی (بعد توکیدها) اول آنطلرنی محکم ایتکانکز وبرکتکانکز صوکنده (وقد جعلتم الله علیکم) وحالانکه تحقیق سز قیلدکز خدای تعالی نی اوزکزگه (کفیلا) گواه بولغوچی یعنی آنط ایتکان وقتکزده الله تعالی نك اسمینی ذکر ایتدکز (ان الله یعلم ما تفعلون) درستلکده الله تعالی بلورسز اشلی تورغان نرسه نی وعهدلرکزنی بوزماقکزنی (ولا تکونوا کالتی) دخی بولماکزسز شول خاتون شکللی کم (نقضت

١) عثمان بن مظعون رضی الله عنه دن منقولدرکه اول ایتدی حالمنك ابتدا سنه من پیغمبر علیه السلا مدن اویالوب طشمدن غنه مسلمان بولغان ایدم وکلمه ایمان قرار ایتکانی یوق ایدی تاکم برکون اولحضرت صلی الله علیه وسلمنك یانه ایدم اوشبو ان الله یأمر بالعدل والاحسان الی آخره آیت کریمه سی نازل بولدی اوشبو آیتنی ایشتکانمدن صوك منم کوکلمدا گی شبهه لرم تمام زائل بولوب اسلام دینینه اعتقادم کامل بولدی اولحضرت نك مجلسندن چتفاچ اوشبو آیتنی ولید بن مغیره گه اوقودم ای فرانداشم اوغلی ینه اوقوغل دیدی تکرار اوقودم صکره ایتدی والله اوشبو سوزده عجایب لذت وطاتلیلق باردر بو سوز البته آدمی سوزی توگلدر دیدی ابو جهل اوشبو آیت کریمه نی ایشتکاچ محمدنك خدایی کورکام ویخشی خلقلر ایله بیورادر دیدی اوشبو آیت کریمه ده بولغان امرلر هم نهیلر خصوصنده علما آرنك سوزلری کوبدر بعضلر دیمشلردرکه عدل کلمهٔ

غزلها) چیشدی اول وسوتدی اوزینك جرلا گان جبینی (من بعد قوة) اول جب نك قوتلی ومحکم بولغانندن صوك (انکاثا) اورلگانی وایشولگان بولغانلری حالده اول جبلر یعنی جبنی جرلاب هم ایشوب تمام نق ومحکم فیلغاندن صوك شول جبنی یاکادن سوتوب واوزوب اوّلگیچه سوس حالینه کیلتورگان واوزینك محنت ومشقتلر ایله اشلا گان اشن ضایع ایتکان خاتون شکالی بولما ڭز برمرتبه اوزڭز خدای تعالی نك اسمی ایله برکتوب فیلغان عهدڭزنی اوزڭز بوزما ڭز عربده رابطه اسملی برخاتون بارایدی حمقا دیوب لقب قوشلغان ایدی اوزینك اوغللری بار ایدی اول خاتون ایرتهدن توش وقتینهچه جب جرلار ایدی هم اول جبنی اوغللرینه ایشدرور ایدی توش وقتندن صوك اوغللرینه قوشوب اول جبنی کیری سوندروب ضایع وخراب فیلور ایدی همیشه عادتی شول ایدی بس حق تعالی بیوردیکم سز هم شول اوز اشینی اوزی یوقهچغارغان خاتون شکالی بولما ڭز اوزڭز فیلغان عهدنی اوزڭز بوزما ڭز یا که بله توروب یالغانغه آنط ایتوب فیلغان عملرڭزنی ضایع ایتما ڭز (تتخذون ایمانکم) سز توتارسز آنطلرڭزنی (دخلا بینکم) خیانت وآلداو ایتوب اوز آرا ڭزده (ان تکون امة) بر گروه نك بولماقی سببلی (هی اربی من امة) اول گروه آرتغراق ایکنچی گروهدن یعنی کافرلر مسلمانلرغه قاراغانده صانارى کوب هم دولتلری آرتق بولغانلقدن شول کافرلر طرفینه میل ایتوب مسلمانلر ایله باغلاغان عهدلرڭزنی بوزماقچی بولاسز وآنطلرڭزنی خیانت هم آلداوغه ایلاندرورگه اویلیسز شولای ایتما ڭز وعهدلرڭزنی بوزما ڭز آنطلرڭزنی خیانت وآلداو ایتوب توتما ڭز (انما یبلوکم الله به) موندن باشقه توگلدرکم الله تعالی صنار وتجربه فیلور سزنی عهدکه وفا ایتما کڭز ایله یا که کافرلرنك صانلرن ومالارن کوب فیلو ایله سزنی صنار آنلرنك کوبلك لرینه هم بایلقلرینه قزغوب پیغمبر علیه السلام ایله قیلغان عهدلرڭزنی بوزارسزمو یا که عهدڭزده ثابت بولوب پیغمبر علیه السلامدن آیرلماسسزمو (ولیبینن لکم یوم القیامة) والبته بیان فیلور وبلدرور سزگه خدای تعالی قیامت کونده (ما کنتم فیه تختلفون) شول نرسه نیکم سز اختلاف فیلشور بولدڭز آنك طوغریسنده یعنی بعث وحشرهم حساب وجزاء طوغریسنده اشانماینچه خلافلق فیلشور ایدڭز قیامت کونده شونك حق ایکانن بلورسز (ولو شاء الله) واگر تلاسه ایدی الله تعالی (لجعلکم امة واحدة) البته سزلرنی برگروه قیلغان بولور ایدی یعنی بارچه آدمیلرنی اسلام دیننده قیلور ایدی (ولکن یضل من یشاء) ولکن

شهادتدر یا که فرضنی ادا قیلودر یا که هر کمنك حقینی تیگزلك ایله اونامکدر واحسان جومارد لقدر یا که کیم چیلك لرنی عفو قیلودر یا که امر ونهی گه صبر قیلودر یا که عملنی اخلاصدر یا که نفل عبادت لرنی کوب قیلودر وایتاء ذی القربی صلهٔ رحمدر واوزندن آرتقان نی فراند شلرگه بیرودر وفحشاء زنا قیلودر یا که کشیلر کورما گانده یاوزلق یا که صارانلقدر یا که شریعتنی استخفاف ایتودر یا که گناهده افراط قیلودر یا که شریعتده حدصوقدر وتیوشلی بولغان گناهلرنی قیلودر یا که گناهغه دایم چیلق ایتودر وبغی ظلملق ایتودر یا که تکبرلکدر یا ایسه کشیلر نك عیبلرن تیکشرودر یا که غیبت قیلودر یا که مؤمنگه طعنه قیلودر ومنکر شرکدر یا که عقل مکروه کورگان گناهدر یا که خدای تعالی نك غضب وقهرینه سبب بولاتورغان اشدر یا ایسه آنی اشلا گوچیگه خدای تعالی دن وعید مقرر ایتولگان گناهدر یا که گناهغه اصرار قیلودر لطائف

ضلالتکه توشورور وآزغونلقده قالدرور خدای تعالی اوزی تلاگان کمسه‌نی (ویهدی من یشاء) هم طوغری یولغه کوندرور وتوفیق بیرور اوزی تلاگان کمسه‌گه (ولتسئلن عما کنتم تعملون) هم البته‌سز صورالورسز محشرده دنیاده اشلاگان عمللرکزدن (ولا تتخذوا ایمانکم) دخی توتماکزسز آنطلرکزنی (دخلا بینکم) خیانت وآلداو ایتوب اوز آراکزده یعنی آنطلرکزنی بوزوب ویالغانغه آنط ایتوب بربرکزنی آلداماکز (فتزل قدم بعد ثبوتها) بس طایماسون آباق اسلام دیننده ثابت بولغاندن صوك یعنی بر مرتبه اسلام دیننده وشریعتده ثابت بولغانکزدن صوك عهدلرکزنی بوزوب ویالغانغه آنط ایتوب آیافلرکزنی طایدرماکز (وتذوقوا السوء) هم سز طاتورسز محنت وچیتن‌لکنی دنیاده (بما صددتم عن سبیل الله) الله تعالی یولندن طیولمافکز سببلی عهدلرکزنی بوزوب وخیانت قیلوب (ولکم عذاب عظیم) دخی بولور سزگه اولوغ عذاب آخرنده اسلامنك اوّلنده مسلمانلرنك فقیر وضعیفلرندن برجماعت قریش مشرکلرینك آنلرغه اگر بزنك دینمزگه کیری قایتساکز سزگه کوب فائده‌لر ایرشدرورمز دیوب وعده قیلولرینه آلدانوب پیغمبر علیه السلامغه قیلغان عهدلرن بوزماقچی بولغانلر ایدی اوشبو آیت کریمه‌لر شول جماعتنی تهدید فورقتو اوچون نازل بولدی (ولا تشتروا بعهد الله) وصاتوب آلماکز یعنی آلشدرماکز خدای تعالی‌نك عهدینی هم پیغمبر علیه‌السلامنك بیعتی‌نی (ثمنا قلیلا) آزغنه بها ایل یعنی مشرکلرنك وعده‌لرینه آلدانوب دنیا مالی ایل دینکزنی آلشدرماکز (انما عند الله) درستلکده خدای تعالی قاشنده بولغان نرسه عهدلرینه وفا قیلغوچیلر اوچون اجر وثوابدن (هو خیر لکم) اول یخشیرافدر سزگه ای مؤمنلر مشرکلر وعده قیلغان مالدن (ان کنتم تعلمون) اگر بلور بولساکزسز (ما عندکم ینفد) سزنك قاشکزده بولغان نرسه بتار وفانی بولور یعنی دنیا مالینك بقاسی یوقدر نیقدر کوب بولسه‌ده بتار (وما عند الله باق) وخدای تعالی قاشنده بولغان نرسه بافیدر یعنی آنك رحمتی وقدرتینك خزینه‌لری باقی ودائمدر هیچده بتماس وکیموماس بس دنیا مالینه آلدانوب منگولك بولغان اجر وثوابلردن محروم قالماکز (ولنجزین الذین صبروا) والبته بز جزا بیرورمز صبر اینکان کمسه‌لرگه وفقیرلك که هم مشرکلرنك ظلم وجفالرینه چداغان عهدلرن بوزماغان کمسه‌لرگه (اجرهم) آنلرنك اجر وثوابلرن بیرورمز (باحسن ما کانوا یعملون) اشلاگان عمللرینك یخشیرافی ایل یعنی اشلاگان

عمل‌لرینك هر قایوسی برابرنده ایك یخشیراق بولغان عملنك اجرن بیرورمزکم جنت نعمتلری هم جنتداگی درجه‌لردر (مَنْ عَمِلَ صَالِحًا) هرکم اشلاسه ایزگو عملنی (مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى) ایرکشی‌دن یا ایسه خاتوندن یعنی اول ایزگولکنی اشلاگوچی کراك ایر وکراك خاتون بولسون (وَهُوَ مُؤْمِنٌ) وحالانکه اول اوزی مؤمندرزیراکه مؤمن بولماسه آناك اشلاگان عملینه اجر وثواب بولماس (فَلَنُحْيِيَنَّهٗ) بس البته بز ترکلك بیرورمز آکا دنیاده (حَيٰوةً طَيِّبَةً) یخشی بولغوچی ترکلکنی یعنی آکا حلال رزق بیرورمز یاکه یخشی ترکلك‌دن مراد قناعت وعافیتدر یا ایسه طاعتنك لذتینی بلودر یاکه ایزگو عمل هم‌قضاغه راضی‌بولودر (وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ) هم البته بز جزا بیرورمز آنلرغه (بِاَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُوْنَ) اشلاگان عمل‌لرینك یخشیرافینك جزاسن (فَاِذَا قَرَاْتَ الْقُرْاٰنَ) بس‌هرقایچان‌سن اوقوساك قرآننی (فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ) بس صغونغل‌سن الله‌تعالی گه‌وآندن پناه‌استا گل (مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيْمِ) سورلگوچی شیطاندن یعنی اعوذ بالله من الشیطان الرجیم دیوب ایتکل حضرت خواجه پارسا قدس سره اوزینك تفسیرنده کیلتورمشدرکه استعاذه خصوصنده اون دورت تورلی روایت کیلگاندر علمآء حنفیه کوبراگی مذکور عبارتنی اختیارایتمشلردر وبعضلر اعوذ اورنینه‌استعیذ لفظینی اختیار ایلامشلردر (اِنَّهٗ لَيْسَ لَهٗ سُلْطٰنٌ) درستلکده‌کم اول شیطان‌نك تسلطی وایرکلی‌لکی یوقدر (عَلَى الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا) ایمان کیلتورگان کمسه‌لر اوزرینه زیراکه آنلر خدای تعالی گه صغنورلر شول سببلی شیطان آنلرغه غالب بولا آلماس (وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُوْنَ) هم پروردکارلری‌اوزرینه توگل قیلورلر اول مؤمنلر شیطان وسوسه‌سن دفع قیلو طوغریسنده (اِنَّمَا سُلْطٰنُهٗ) موندن باشقه توگلدرکم اول شیطان‌نك ایرکلی‌لکی (عَلَى الَّذِيْنَ يَتَوَلَّوْنَهٗ) شول کمسه‌لر اوزرینه‌درکم آنلر دوست توتارلر شیطاننی وآنك وسوسه‌سن قبول قیلورلر (وَالَّذِيْنَ هُمْ بِهٖ مُشْرِكُوْنَ) دخی‌شول کمسه‌لرگه‌درکم آنلر شیطان‌وسوسه‌سی سببلی شرك کیلتورگوچیلردر خدای تعالی گه روایت ایدلمشدرکم مکه کافرلری شریعت حکملرندن بعضلری منسوخ بولغاچ ایتدیلرکم محمد اوزینه ایارگان کمسه‌لرنی مسخره قیلادر ومسقل ایته‌در بوکون آنلرغه براشنی بیورادر ایکنچی کون اول اشدن طیادر اگر خدای طرفندن کیلگان حکم بولسه اول هیچده اوزگارتولماس ایدی خدایغه افترآء قیلا اوز کوتلندن چغاروب ایته‌دیدیلر حق تعالیدن آیت کیلدیکم (وَاِذَا بَدَّلْنَآ اٰيَةً) وهر قایچان بز آلشدرساق بر آیتنی

(مكان آية) بر آيت اورنينه يعنى بر حكمنى نسخ ايدوب منسوخ بولغان آيت اورنينه ناسخ آيتنى كلتورساك (والله أعلم بما ينزل) وخداى تعالى بلكوچيرا كدر اوزى ايندرا تورغان نرسه‌نى يعنى بر آيتنى نسخ قيلسه البته بر حكمت ومصلت اوچون نسخ قيلور حكمتن اوزى بلور (قالوا) ايتەلر كافرلر شولوفتده (انما انت مفتر) موندن باشقه توگلدركم سن افتراء ايتكوچى‌سن خداى تعالى گه يعنى بو آيت خداى سوزى توگلدرسن اوزكدن چغاروب ايتەسن خداى‌سوزى ديوب يالغانتنى افترا قيلاسك ديورلر (بل اكثرهم لايعلمون) اول كافرلر ايتكانچه توگلدر بلكه آنلرنك كوبراگى بلماسلر نسخ‌نك واثباتنك حكمتلرن (قل) اينكل سن اى محمد عليه السلام اول كافرلر گه (نزله روح القدس) ايندردى اول قرآننى پاك بولغوچى جان يعنى جبرائيل عليه السلام ايندردى (من ربك بالحق) سنك پروردكارك فاشندن حقلق وطوغرىلق ايله (ليثبت الذين آمنوا) تاكم ثابت قيلسون وحق ديننده قرارلاندرسون اوچون ايمان كيلتورگان كمسەلرنى يعنى ناسخ بولغان آيتنى ايشتوب نسخ‌نك حكمتلرن ومصلحتلرن فكرلاب اعتقادلرى كاملانسون اوچون ايندردى (وهدى) هم هدايت وطوغرى يولغه كوندرمك اوچون ايندردى (وبشرى للمسلمين) دخى بشارت وسويونچ بيرو اوچون ايندردى مسلمانلرغه روايت ايدلمشدركم مكەده بر كمسه‌نك كتاب اهلندن بولغان بر قلى بار ايدى هميشه تورات وانجيلنى اوقور ايدى كيچەار اشدن بوشاغاچ رسول رسول صلى الله عليه وسلم حضورينه كيلوب قرآن اوگرانور ايدى قريش مشركلرى اولحضرتكه تهمت قيلوب محمداوشبو كتابى قلدن اوگرانگان سوزلرن بزگه خداى‌دن كيلدى ديوب ايتەدر ديورلر ايدى آيت كيلديكم (ولقد نعلم) وتحقيق بز بلەمز (أنهم يقولون) شونيكم اول مشركار ايتەلر (انما يعلمه بشر) موندن باشقه توگلدركم اول محمدكه بر كشى اوگراتەدر يعنى شول قلدن اوگرانەدر صكره بزگه خدايدن كيلدى ديوب ايتەدر ديورلر (لسان الذى يلحدون اليه) شول كمسه‌نك تلى كم اول مشركلر اوگراتونى آكا نسبت بيرالر (اعجمى) عجم تليدر يعنى اول قلنك تلى عربچه توگلدر باشقه تلدر عرب بولماغان‌هم عربچه‌سوبلاشمى تورغان كشى قرآن‌شكللى ايك فصاحتليراك بولغان عربچه كتابنى نچوك اوگرانسون بو اش البته ممكن توگلدر (وهذا لسان عربى مبين) واوشبو قرآن ظاهر وآچق بولغان عرب تليدر سز اوزكز قريش عربلرى عربنك ايك فصيحلرى وتلگه اوستالرى بولا توروب قرآن‌نك ايك فصحه

سوره‌سی اوخشاشلی سوزنی اوزکزدن باصاب اینه آلمیسز عاجز فالاسز شولای بولفاج عربچه یغشیلاب سویلی بلمی تورغان اعجمی فل‌اولحضرتنی نجوك او گرانسون (انَّ الَّذینَ لا یُؤمنونَ بآیاتِ اللّٰه) درستلکده الله تعالی‌نك آیتلرینه اشانمی تورغان کمسه‌لر (لا یَهْدیهِمُ اللّٰهُ) طوغری یولغه کوندرماس آنلرنی الله تعالی (ولَهُمْ عَذابٌ اَلیمٌ) هم بولور آنلرغه رنجتکوچی عذاب آخرتده (انَّما یَفْتَری الْکَذِبَ) موندن باشقه توگلدرکم افترآء قیلورلر یالغان‌نی یعنی اول مشرکلر عناد وفادانلق‌لرندن رسول صلی‌الله علیه وسلمگه تهمت قیلوب یالغاننی افترآء قیلادیوب ایته‌لر آنلرنك بو سوزلری درست توگلدر اولحضرت افترآء اینکوچی توگلدر بلکه حقیقتده یالغان‌نی افترآء اینکوچیلر (الَّذینَ لا یُؤْمنونَ بآیاتِ اللّٰه) الله تعالی‌نك آیتلرینه اشانمی تورغان کمسه‌لر در یعنی قرآن‌نك خدای تعالی سوزی ایکانینه اشانمی تورغان کافرلر یالغاننی افترآء اینکوچیلر در (وَاُولٰئِكَ هُمُ الْکاذِبُونَ) واوشبو گروه آنلردر یالغان‌اینکوچیلرکم قرآن‌نی کشیدن اوگرانوب ایته‌دیوب یالغانلارلر روایت ایدلمشدرکم قریش مشرکلری اول حضرت صلی‌الله علیه وسلمگه دشمانلق‌لرندن آکا آچو اینوب بلال وحباب هم عمار وآنك آناسی یاسر کبی فقیر ومسکین صحابه‌لرنی بیك رنجتور ایدیلر آنلرنی اسلام دینندن دوندرو اوچون بیك قاطی عذابلر ایله عذاب قیلورلر ایدی اول بیچاره‌لر مشرکلر قولنده‌فل‌لر بولغانلق‌لرندن هیچده قارشی تورا آلماینچه شوندای قاطی عذابلرغه چداب اسلام دیننده ثابت بولوب توردیلر عاقبت عمارنك آناسی هم آناسی مشرکلرنك عذابندن شهیدبولدیلر عمار اوزی قاطی عذابقه تحمل اینه آلمایچه مشرکلرنك اینورگه قوشقان‌سوزلرن یعنی کفر کلمه‌سن تلی ایله ایتدی تمام عاجز فالغانلقدن تلی ایله ایتسه‌ده کوکلندن ایمان واعتقادی محکم ایدی اولحضرت صلی‌الله علیه‌وسلمگه عمار مشرکلرنك دینلرن اختیار ایتدی دیوب خبر بیردیلر اول حضرت بیوردیلرکم عمارنك باشندن آیاغینه قدر ایمان ایله طولیدر ایمان واسلام آنك اینینه هم قانینه قاتوشقاندر ایرکسوزلك ایله کفر کلمه‌سن ایتمکی ایله آنك اعتقادینه هیچ کیم‌چیلك ایرشماس عمار اوزی رسول صلی‌الله علیه‌وسلم حضورینه یغلاب کیلدی اولحضرت مبارك قول‌لری ایله عمارنك کوز یاشن سورتار ایدی هم ایتور ایدی‌کم ای عمار سکا هیچ زیان یوقدر اگر مشرکلرینه عذاب قیلوب شول کفر کلمه‌سن ایتکل دیوب کوچلاسه‌لرسن ینه ایتکل حق تعالیدن آیت کیلدیکم (مَنْ کَفَرَ باللّٰه) هر کم کافر بولسه خدای تعالی گه (من

بعد ایمانه) ایمان کیلتورگانندن صوك یعنی بر مرتبه اسلام دینینه کرگاندن صوك کیری دونوب مرتد بولسه ابن حنظل وطعمه‌هم مقیس اسملی کمسه‌لر کبی البته اول کمسه الله تعالی‌نك غضب وقهرینه مبتلا بولور (الا من اکره) مگر شول کمسه کم اکراه ایتولور وکوچلانمش بولور اول (وقلبه مطمئن بالایمان) وحالانکه آنك کوکلی قرار لانغاندر ایمان ایله یعنی اگر براونی کوچلاب کفر سوزن ایتدرسه‌لر کوکلندن ایمان واعتقادی محکم بولسه اولوقتده آنك ایمانینه زیان کیلماس نتاك کم عمار یاسر رضی الله عنه‌نی کوچلادیلر (ولکن من شرح بالکفر صدرا) ولکن هر کم آچسه کفر ایله کوکراکنی یعنی کوکلندن کافر بولسه وکفرنی اعتقاد قیلسه نعوذ بالله تعالی منه (فعلیهم غضب من الله) بس آنلر اوزرینه درغضب وآچو الله تعالی‌دن (ولهم عذاب عظیم) هم آنلرغه در الوغ بولغوچی عذاب (ذلك) اوشبو اش یعنی مرتد بولغان کمسه‌لرگه الوغ وقاطی عذاب بولماقی (بانهم استحبوا الحیوة الدنیا) شول سببلیدرکم آنلر دوست توتدیلر واختیار قیلدیلر اوشبو دنیا ترك لکن (علی الاخرة) آخرت نعمتی اوزرینه (وان الله لا یهدی القوم الکافرین) دخی شول سببلیدرکم الله تعالی طوغری یولغه کوندرماس کافر بولغوچی گروهنی یعنی مرتد بولغان کمسه‌لرنی (اولئك الذین طبع الله) اوشبو مرتد بولغانلر شول کمسه‌لردرکم مهر قویدی خدای تعالی (علی قلوبهم) آنلرنك کوکللری اوزرینه یعنی کوکللرن پرده‌لادی وقاپلادی تاکم حقلقنی آکلامادیلر (وسمعهم) هم قولاقلرینه مهر قویدی تاکم حق سوزنی ایشتمادیلر (وابصارهم) هم کوزلرن پرده‌لادی تاکم خدای تعالی‌نك قدرتی علامتلرن کورمادیلر وعبرت نظری ایله قارامادیلر (واولئك هم الغافلون) واوشبو گروه آنلردر غافللر وحقدن خبرسزلر (لا جرم انهم فی الاخرة) یوقدر هیچ شبهه کم آنلر آخرتده (هم الخاسرون) آنلردر زیان ایتکوچیلر وعمرلرینك سرمایه‌سن ضایع قیلغوچیلر (ثم ان ربك للذین هاجروا) صنکره درستلکده سنك پروردکارك شول کمسه‌لرگه کم هجرت قیلدیلر مکه‌دن مدینه گه (من بعد ما فتنوا) عذاب طارتقانلرندن صوك یعنی مشرکلرنك ظلم وجفالرن کورگاندن صوك هجرت قیلدیلر بلال وصهیب هم حباب کبیلر رضی الله عنهم (ثم جاهدوا) صنکره صوغش قیلدیلر آنلر کفر اهلی ایله خدای تعالی یولنده (وصبروا) دخی صبر قیلدیلر وچدادیلر آنلر قاطی‌لق‌لرغه (ان ربك من بعدها) درستلکده سنك پروردکارك آنلرنك اوشبو اشلرندن صوك (لغفور رحیم) البته

یارلقاغوچیدر آنلرنك اوّلدا کی گناهلرن مهربان ومرحمتلیدر آنلرغه کم کیلاچکده طاعت وعبادتکه توفیق بیرور (یوم تاتی کُلُّ نَفْس) یاده ایتکل شولکوندهٔ کم کیلور هر برکمسه (تجادل عن نفسها) جدال قیلور اول اوزینك نفسندن یعنی قیامت کونده هرکم اوزینك نفسینی ملامت قیلور وشلتهلر مثلا عاصی وگناهلی کشی نی اوچون گناه قیلدم دیوب اوزن شلتهلار طاعت وعبادت قیلغان کشی نی اوچون کوبراك قیلمادم دیوب اوزن ملامت قیلور یاکه هرکم اوز نفسن قوتقارماق اوچون طرشوب جدال قیلورودعوالاشور (وتوفی کُلُّ نَفْس ما عَمِلَتْ) هم کامل ایتوب بیرلور اولکونده هر نفسکه اشلاگان عملینك جزاسی (وَهُمْ لایُظْلَمُونَ) وآنلر ظلم لق ایتولماسلر قیلغان عملرینك جزاسی کیموتولماك ایله (وضرب الله مثلا) وکیلتوردی خدای تعالی مثال ایتوب (قَرْیَةً کانَتْ آمِنَةً) بر قریه نیکم بولدی اول قریه ایمین یعنی مکه شهری کم آنك اهلی ظالملر کیلوب اولتوروب وطالاب کیتودن ایمین ایدیلر (مُطْمَئِنَّةً) طنچلقده قرار ایتکوچی یعنی آچلدن وباشقه قورقولردن ایمین بولوب راحتلکده عمر اوتکارور ایدیلر (تاتیها رزقها رغدا من کُلِّ مکان) کیلور اول قریه اهلینك رزقلری ارکن هم کوب بولوب هر براورندن وهر طرفدن (فکفرت بانعم الله) بس کافر بولدیلر اول قریه اهلی خدای تعالی نك نعمتلرینه یعنی کفران نعمت ایتدیلر شکرانهسن اوتامادیلر وقدرن بلمادیلر (فاذاقها الله) بس طاتوتدی اول قریه اهلینه الله تعالی (لباس الجوع) آچلق لباسینی یعنی آنلرنی آچلق ایله مبتلا قیلدی (والخوف) هم قورقو لباسینی یعنی آنلردن ایمین لکنی کیتاردی تورلی قورقولر ایله مبتلا قیلدی (بما کانوا یصنعون) آنلرنك اشلاگان یاوز عملرلری سببلی اوشبو مثال مکه اهلی اوچون ندرکم آنلر جاهایتده کعبة الله شرافتنده اولترلمك وطالانماق کبی قورقنچلردن ایمین بولوب طوقلق وراحتلك ایله عمر اوتکارورلر ایدی رسول اکرم صلی الله علیه وسلمنی یالغانغه توتوب کفران نعمت ایتدیلر وشکرانه قیلمادیلر شول سببلی خدای تعالی آنلرنك ایمین لك لرن قورقولرغه آلشدردی طوقلق وراحتلك اورنینه آنلرنی قطلق وآچلق ایله مبتلا قیلدی تاکم یدیٔ یل هیچده یغمور یاومادی بیك آچلق بولدی غایت آچلقدن اولا کسه آشادیلر اوشانداق اوزلری همیشه مسلمانلردن قورقوده توردیلر خدای تعالی آنلرنك کوکللرینه اهل اسلام قورقوسن صالدی اوّلگی ایمین لك لری بتدی (ولقد جاءهم) وتحقیق کیلدی آنلرغه (رسول منهم) پیغمبر آنلرنك اوزلرندن یعنی محمد علیه

الصلوة والسلام کیلدی (فَکَذَّبُوهُ) بس آنلر یالغانغه توندیلر آنی وایمان کیلتورمادیلر (فَاَخَذَهُمُ الْعَذَابُ) بس توتدی آنلرنی عذاب یعنی آچلق وقورقو (وَهُمْ ظَالِمُونَ) وحالانکه آنلر ظلملق ایتکوچیلردر اوز نفسلرینه شرك وتکذیبلری سببلی روایت ایدلمشدرکم مکه ده آچلق بیك کوچایگاچ قریش مشرکلری رسول صلی الله علیه وسلمگه کشی یباردیلر وایتدیلرکم بزنك قومیمز سکا دشمانلق ایتسه لرده خاتونلرمزنك وبالالرمزنك نی گناه لری باردرکم آچلقدن اولوم حالینه یاقنلاشقانلردر بس اولحضرت رخصت بیردی مسلمانلر مکه گه برمقدار آشلق یباردیلر حق تعالی دن آیت کیلدیکم (فَکُلُوا مِمَّا رَزَقَکُمُ اللّٰهُ) بس آشا کزسز ای مکه اهلی خدای تعالی سزگه رزقلاندرغان نرسه دن یعنی پیغمبر علیه السلام سزگه یارگان طعامدن آشا کز یا که خطاب مؤمنلرگه در یعنی آشا کزسز ای مؤمنلر خدای تعالی بیرگان نعمتلردن (حَلٰلًا طَیِّبًا) حلال وپا گیزه بولغان نعمتلردن آشا کز (وَاشْکُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ) هم شکرانه قیلکز الله تعالی نك سزگه بیرگان نعمتینه (اِنْ کُنْتُمْ اِیَّاهُ تَعْبُدُونَ) اگر خدای تعالی گه گنه عبادت قیلا تورغان بولسا کز (اِنَّمَا حَرَّمَ عَلَیْکُمُ الْمَیْتَةَ) موندن باشقه توگلدرکم حرام قیلدی خدای تعالی سزلرگه اولا کسه نی (وَالدَّمَ) هم بوغازقانینی (وَلَحْمَ الْخِنْزِیرِ) دخی دوکغز ایتینی هم دوکغز نك بارچه اجزاسن حرام قیلدی (وَمَا اُهِلَّ لِغَیْرِ اللّٰهِ بِهِ) دخی خدای تعالی دن باشقه نك اسمی ایله بوغازلاغان نرسه نی یعنی بوغازلاغان وقتده خدایدن باشقه نك اسمینی ایتوب بوغازلانغان حیواننی حرام قیلدی مثلا پوتلر اوچون بوغازلانغان حیوان کبی (فَمَنِ اضْطُرَّ) بس هرکم آچلقدن عاجز بولسه واولوم حالینه ایرشسه هم اوشبو ذکر ایتولگان حرام بولغان نرسه لردن باشقه آشارغه هیچ نرسه طابولماسه (غَیْرَ بَاغٍ) لذتنی استا گوچیگه باشقه بولغانی حالده (وَلَا عَادٍ) هم چیکدن چقغوچیغه باشقه بولغانی حالده یعنی مذکور حرام نرسه لرنی آشاماقی لذت وطانلیلق اوچون بولماسه هم طویغاندن آرتق آشاماسه بلکه بیك آچلقدن عاجز بولوب اوزن اولومدن صاقلاو اوچون گنه ضرورتدن گنه آشاسه (فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِیمٌ) بس درستلکده الله تعالی یارلقاغوچیدر ضرورت حالنده حرام نرسه نی آشاوچینی مهربان ومرحمتلیدرکم آچلقدن عاجز قالغان کمسه گه حرام نرسه نی آشارغه رخصت بیرور (وَلَا تَقُولُوا) دخی ایتماکزسز (لِمَا تَصِفُ اَلْسِنَتُکُمُ الْکَذِبَ) تللرکز صفتلاغان نرسه اوچون یالغانني یعنی تللرکزگه کیلگان هر بریالغان سوزنی ایتماکز (هٰذَا حَلٰلٌ) اوشبو نرسه حلالدر دیوب (وَهٰذَا حَرَامٌ) هم اوشبو نرسه حرامدر دیوب یعنی اوز

گمانکز ایل یالغاندن بر نرسه‌نی حلال وبر نرسه‌نی حرام دیماکز (لِتَفْتَرُوا عَلَى اللهِ الْكَذِبَ) ناکم افترآء قیلماقکز اوچون خدای تعالی اوزرینه یالغانی یعنی حلال نرسه‌نی حرام وحرام نرسه‌نی حلال دیوب ایتساکز خدای تعالی گه یالغانی افترآء قیلغان بولورسز (انَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللهِ الْكَذِبَ) درستلکده خدای تعالی اوزرینه یالغانی افترآء قیلغوچی کمسه‌لر (لَا يُفْلِحُونَ) فول اوستونلکی طاپماسلر وقیامت عذابندن قورتولماسلر (مَتَاعٌ قَلِيلٌ) آزغنه فائده‌لانودر آنلرغه دنیاده یعنی اول افترآء ایتکوچیلر دنیا نعمتلری ایل آزغنه وقت فائده‌لانورلر (وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ) هم بولور آنلرغه رنجتکوچی عذاب آخرتده (وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا) دخی یهودی دینده بولغان کمسه‌لر اوزرینه (حَرَّمْنَا) حرام ایتدك بز (مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ) موندن الگاری بز سکا بیان ایتکان نرسه‌نی ای محمد علیه السلام یعنی انعام سوره‌سنده ذکر ایتولگان نرسه‌لرنی یهودیلرگه حرام ایتدك (وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ) وظلملق ایتمادکبز اول یهودیلرگه مذکور نرسه‌لرنی حرام قیلماقیمز ایله (وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ) ولکن اوز نفسلرینه ظلملق قیلور بولدیلر آنلر یعنی اوزلری قیلغان یاوزلقلری وگناهلری سببلی عذابقه مستحق بولدیلر هم شول نرسه‌لرنی حرام ایتولما کینه سبب بولدیلر (ثُمَّ انَّ رَبَّكَ) اوشبونکه صوکنده درستلکده سنکه پروردکارك (لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّوءَ بِجَهَالَةٍ) شول کمسه‌لرگه کم اشلادیلر یاوزلقنی وگناهنی نادانلق سببلی (ثُمَّ تَابُوا) بس توبه قیلدیلر آنلر وقایتدیلر اول گناهدن (مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ) اوشبو یاوزلقنی اشلاگاندن صوکه (وَأَصْلَحُوا) هم توزوك قیلدیلر وبغشیغه ایلاندردیلر اوزلرینکه اشلرن (انَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا) درستلکده سنکه ربك آنلرنکه توبه قیلغانلرندن صوکه (لَغَفُورٌ رَحِيمٌ) البته یارلقاغوچیدر آنلرنکه گناهلرن مهربانلق وقزغانوچیدرکم بنده‌نکه توبه‌سینی قبول قیلور (انَّ ابْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً) درستلکده ابراهیم پیغمبر اوزی بر امت ایدی یعنی بر امت‌نکه بارچه‌لرنده بولا تورغان فضیلت وکمالاتلر همه‌سی آنکه بر اوزنده جیولغان ایدی یاکه بر امت ایدی دیماك شول جهتدندرکم نمرود آنی اوطقه صالودن الگاری بوتون‌یر یوزنده اول یالغوز اوزیگنه مؤمن ایدی (قَانِتًا لِلّٰهِ) مطیع وبوی صونغوچی ایدی اول ابراهیم خدای تعالی‌نکه فرمانینه (حَنِيفًا) میل ایتکوچی وآوشقوچی اپدی باطل دینلردن حق دین طرفینه (وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ) وبولمادی اول ابراهیم خدای تعالی گه شرك کیلتگورو چیلردن نتاکه قریش مشرکلری شولایدیب گمان قیلالر (شَاكِرًا

لانعمه) شکرانه اینکوچی بولدی ابراهیم پیغمبر خدای تعالی‌نك نعمتلرینه (اجتباه) اختیار قیلدی وصایلادی آنی خدای تعالی پیغمبرلك ایله (وهداه) هم کوندردی آنی (الی صراط مستقیم) طوغری یول صاری یعنی توحید واسلام دینینه کوندردی (واتیناه فی الدنیا) دخی بیردکبز ابراهیم پیغمبر که دنیاده (حسنة) ایزگولکنی یعنی ذکر جمیل ویخشی اسمینی قالدردق کم بارچه ملت اهللری آنا محبت قیلالر وآنی مافتاب ذکر ایتهلر یا که دنیاده یخشیلق بیردك دیمکدن مراد آنك بالالرن ایزگو ایتدك هم محمد علیه‌الصلوة والسلامنی آنك نسلندن کیلتوردك دیمکدر یا که حسنة صلواتده رسول صلی‌الله علیه وسلمگه مقارن بولماقیدر یعنی اولحضرتکه نمازده صلوات اینکانده کما صلیت علی ابراهیم دیوب ابراهیم علیه‌السلامغه هم صلوات ایتولور (وانه فی الاخرة لمن الصالحین) هم درستلکده اول ابراهیم آخرتده ایزگولر جملسندندر کم اولوغ درجهلر که مستحقدر (ثم اوحینا الیك) صکره وحی ایتدکبز سکا ای محمد علیه‌السلام (ان اتبع ملة ابراهیم) شویله دیوبکم ایارگلسن ابراهیم پیغمبر نك ملتینه توحیدده (حنیفا) میل اینکوچی بولغانی حالده حقلق وطوغریلقغه یا که ثابت بولغانی حالده اول ابراهیم اسلام دیننده یا که ابراهیم ملتینه ایارگل دیمکدن مراد خلقنی طوغری یولغه اوندادوده آکا ایارگل دیمکدر اولحضرت صلی‌الله‌علیه وسلمنك ابراهیم علیه السلامغه ایارو ایله بیورلماقی مرتبهسی آندن کم بولغانلقدن توکلدر بلکه آندن صوکغی زمانده مبعوث بولغانلقدن در مرتبه جهتندن البته اولحضرت بارچه پیغمبرلردن افضل وا کملدر (وما کان من المشرکین) وبولمادی اول ابراهیم خدایغه شرك کیلتورکوچیلردن قریش مشرکلرینه نعریضدرکم آنلر بز بابامز ابراهیم دیننده‌مز دیوب آنی هم اوزلری کبی مشرك دیوب کمان قیلورلر ایدی روایت ایدلمشدرکم حق تعالی موسی علیه السلامغه بیوردی بنی اسرائیلغه ایتکل جمعه کوننی بیرام ایتسونلر اولکونده دنیااش لرندن بوشانوب عبادت ایله شغللانسونلر حضرت موسی اوشبو فرماننی بنی اسرائیلغه ایرشدرگاچ آنلر نك کوبسی قبول ایتمادیلر آرالرینه اختلاف توشدی بر جماعت شنبه کوننی بیرام ایتونی معقول کوردیلر اولکونده خدای تعالی دنیانی یاراتودن بوشاغان بز هم دنیا اشلرندن بوشانوب بیرام ایتهیك دیدیلر وبر جماعت یکشنبه کوننی معقول کوردیلر اولکونده خدای تعالی دنیانی یاراتونی باشلاغان دیدیلر خدایتك فرمانینه فارشوب اوز آرالرنده اختلاف ایتولرینك شوملوغنده خدای تعالی آنلرغه شنبه کوننی تعظیم قیلونی فرض

ایتدی هم اول طوغریده بیك مبالغه وقاطی‌لق ایله فرمان قیلدی وبیوردیکم (انّما جُعِلَ السَّبْتُ) موندن باشقه توگلدرکم قیلوندی وحکم ایتولدی شنبه کونی اولوغلاماق ایله یعنی شنبه کونی تعظیم قیلوب اولکونده دنیااشلرندن بوشانوب طاعت وعبادت ایله اوتکارو فرض ایتولدی (عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ) اولکون طوغریسنده خلافلق قیلوشقان کمسه‌لر اوزرینه یعنی بنی اسرائیل‌قومی اوزرینه شنبه کون هیچ بر اش اشلاماینچه اولکوننی بیرام ایتوب خدایغه عبادت ایله گنه اوتکارو فرض قیلوندی (۱) (وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ) ودرستلکده سنك پروردکارك البته حکم قیلور آنلر آراسنده (يَوْمَ الْقِيَامَةِ) قیامت کونده (فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ) شول نرسه طوغریسنده‌کم آنلر اختلاف قیلور بولدیلر آنك حقنده یعنی برهفته اچنده فایسی کونني بیرام ایتارکه نیوش ایکانده خدای تعالی‌نك امرینه فارشوب اوز آرالرنده خلافلق قیلشدیلر شول‌طوغریده قیامت‌ونده الله‌تعالی آنلر آراسنده اوزی حکم قیلور (ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ) اوندا گل‌سن ای محمد علیه السلام پروردکارگنك یولینه آدمیلرنی (بِالْحِكْمَةِ) حکمت ایله یعنی‌حقلق وطوغریلقنی اثبات ایته تورغان دلیل ایله خلقنی اسلام دینیمه اوندا گل تاکم کوگللرنده شك وشبهه‌لری قالماسون دلیل‌لر ایله بیان قیلوب اسلامنك حق‌لقن آنلرغه بلدرگل (وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ) هم کورکام وعظ ونصیحت ایله اوندا گل تاکم‌وعظ ونصیحتلرنی ایشتوب کوگللری یوموشاسون ودعوتك‌اثر ایتسون (وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ) دخی آنلر ایله مجثلا شکل اسلام دینی‌نك حق ایدکینی ظاهر قیلو اوچون یخشی بولغان طریق ایله یعنی رفق وملایملك ایله هم کورکام خلق ایله هرکم آکلارلق روشنه ظاهر بولغان مقدمه‌لر ترتیب قیلوب مقصودگنی آنلرغه بلدرگل حکمت خاصلرنی دعوت قیلو اوچون وکورکام وعظ عوام اوچون‌وجدال معاندلرنی‌اونداو اوچوندر دیمشلر (إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ) درستلکده سنك ربك اولدر بلگوچیراك (بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ) آنك یولندن آداشقان کمسه‌نی یعنی اسلام‌دینن قبول‌ایتمایوب ضلالتده قالغان کمسه‌لرنی خدای تعالی یخشیراق بلور (وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ) هم اول خدای تعالی بلگوچیراکدر طوغری بولغه کونلگوچیلرنی واسلام دینینه ثابت بولغان کمسه‌لرنی مرویدرکه رسول اکرم صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری احد صوغشنده سیدالشهداء حمزه رضی‌الله عنه‌نك مبارك گاوده‌سینی مشرکلر پاره پاره قیلوب کیسکالاب بتورگانلرن کورگاچ غایتده محزون وقایغولی بولوب بیوردیلرکم

۱) اوشبو حکم یعنی شنبه کون هیچ بر دنیا اشی اشلاماینچه عبادت ایله گنه اوتکارونك فرض ایدلماکی بنی اسرائیلغه بیك آغر وچیتن بولدی زاد المسیره کلتورمشدرکه موسی علیه السلام بر شنبه کونده براونی کوردیکم آرقاسینه نرسه کوتاروب بر یرگه ایلتور بس حضرت موسی بیوردی شول اورنده اول کشی‌نك باشی کیسدیلر هم گاوده‌سن چیتکه طاشلادیلر نچه کونلرگه‌چه قوشلرکیلوب اجزالرن آشارلر ایدی مواهب

اگر خدای تعالی منی اوشبو کافرلرگه غالب ایلاسه البته اوشبونك برابرنده آنلردن یتمش کشینی مثله قیلورمن یعنی قوللرن وآیافلرن کیسوب پاره پاره ایتارمن دیوب عهد قیلدیلر بس حق تعالیدن آیت کیلدیکم (وَانْ عَاقَبْتُمْ) واگر عقوبت ایتساکز سز یعنی سزلردن براونی عذاب قیلغانلری اوچون جزا بیروب مشرکلرنی عذاب قیلماقچی بولساکز (فَعَاقِبُوا) بس عقوبت قیلکزسز وجزا بیرکز (بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ) اوزکزعقوبت ایتولگان نرسه‌نك اوخشاشی ایله یعنی آنلر سزنی نچوك عذابلاغان بولسه‌لر سزهم آنلرنی شولای عذابلاکز آنلردن آرتدرماکز آنلر سزدن بر کشینی اولتوروب پاره پاره ایتکانلر ایکان سزهم آنلردن بر کشینی شولای قیلکز بر کشی اوچون یتمش کشینی عذابلاماکز (وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ) واگر صبر ایتساکز سز وانتقام آلودن کیچوب آنلردن برکشی‌نیده عقوبت ایتماساکز (لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ) البته صبر قیلو یخشیرافدر صبر ایتکوچیلرگه وانتقام آلودن آرتوغرافدر رسول صلی الله علیه وسلم حضرتی اوشبو آیت کریمه کیلگاندن صوکك حضرت حمزه اوچون مشرکلرنی عقوبت قیلودن کیچدی هم ایتکان انطی اوچون کفارت بیردی (وَاصْبِرْ) وصبر قیلغل‌سن ای‌محمد علیه‌السلام احدصوغشنده ایرشکان مصیبتلرگه (وَمَا صَبْرُكَ الَّا بِاللّٰهِ) وتوگلدر سنك صبر قیلمافك مگرخدای تعالی‌نك توفیقی ویاردمی ایله (وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ) هم فایغورماغل سن کافرلرنك سنادن یوز دوندرولرینه یا که اسلام‌لشکرینه غالب کیلولرینه احده (وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ) دخی بولماغل سن طارلقده یعنی کوکلك طارلانماسون (مِمَّا يَمْكُرُونَ) اول مشرك‌لرنك قیلغان مکرلرندن ویاوز نیت‌لرندن سنك حقکده (انَّ اللّٰهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا) درستلکده الله تعالی شرکدن وگناهدن صاقلانغان کمسه‌لر ایله‌در آنلرغه مدد ویاردم قیلور (وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ) دخی‌خدای تعالی‌شول کمسه‌لرایله‌درکم آنلر ایزگولك ایتکوچیلر در یعنی اخلاصلی مؤمنلرایله‌در آنلرنی اوزی حفظ‌قیلور بعضلر دیمشلردرکم تقوی خدای تعالی‌نك امرینی تعظیم قیلودر واحسان خلقغه شفقت ومرحمت ایتودر والله تعالی اعلم

سورة بنی اسرائیل مکیة وهی مائة واحدی عشرة آیة

١٧ نچی سوره بنی اسرائیل سوره‌سی مکه‌ده نازلدر بر یوزده اون بر آیتدر

بسم الله الرحین الرحیم

* (سُبْحَانَ الَّذِی أَسْرَی) بارچه عیبلردن پاك ومنزه در شول خدای تعالی کم ایلتدی (بِعَبْدِهِ لَیْلًا) اوزینك بنده‌سی محمد علیه‌السلامنی برکیچه‌ده (مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ) مسجد حرامدن یعنی کعبة الله‌نی احاطه ایتکوچی مسجددن یا که امهانی‌نك ایوندن ایلتدی وسیر قیلدردی زیرا که مکه شهرینك هریری مسجد حرامدر (إِلَی الْمَسْجِدِ الْأَقْصَی) مکه‌دن براغراق بولغان مسجد صاری یعنی مکه‌دن بیت‌المقدسکه ایلتدی (الَّذِی بَارَکْنَا حَوْلَهُ) آنداین یراغراق بولغان مسجدکم مبارك ایتدك بز آنك تیکراسن یعنی بیت‌المقدس‌نك اطرافی بولغان شام ولایتی‌نی برکاتلی وخیرلی ایتدك دنیا جهتندن هم برکاتلیدر آنده آشلق کوب هم اوچسوزلق وابرکنلك‌در دین جهتندن هم مبارکدر زیرا که بیت‌المقدس کوب پیغمبرلرگه وحی کیلگان اورن هم پیغمبرلرنك عبادت قیلا تورغان اورنلریدر محمد علیه السلامنی مکه‌دن شول بیت‌المقدسکه ایلتدك (لِنُرِیَهُ مِنْ آیَاتِنَا) تاکم کورساتما کیمز اوچون آکافدرتیمزنك علامتلرندن ودلیللرندن‌کم معراج واقعه‌سی هم آزغنه زمانده‌مکه‌دن بیت‌المقدسکه باروب آنده پیغمبرلرنی کرروب آندن کوکلرگه چغوب کوکلرنك عجائب‌وغرائبلرن مشاهده ایتماکی البته حق‌تعالی‌نك کمال قدرتینه اولوغ دلیللر وعلامتلردر علماءنك کوبراکی معراج بعثتدن اون ایکنچی بلده واقع بولدی دیورلر یعنی پیغمبر علیه السلامغه پیغمبرلك کیلما کینك اون ایکنچی یلنده مکه‌ده مشهورراك سوزگه بناءا رجب آیی‌نك یکرمی یدنچی کیچه‌سنده یا که ربیع الاوّلده یا که رمضانده یا که شوالده معراج واقع بولدی اولحضرت صلی‌الله علیه وسلم‌نك مکه‌دن بیت المقدسکه بارغانلقی قرآن ایتی ایله ثابتدر آنی انکار ایتکوچی شبهه‌سز کافر بولور بیت المقدسدن کوکارگه چغووی هم مقام قربکه وصولی احادیث صحیحه‌ایله ثابتدر آنی انکار اینکوچی ضال ومبتدعدر معراج واقعه‌سی‌نك تفصیلی سیرکتابلرنده مذکوردر حق سبحانه وتعالی اولحضرتنی معراجغه چغاردی (١) تاکم قدرتینك علامتلرن کورسون هم ملکوت عالمی‌نك آیتلرن مشاهده ایدوب آدمیلرگه خبر بیرسون مؤمن‌نك تصدیقی ومنافقنك تکذیبی ظاهر بولسون اوچون (إِنَّهُ هُوَ السَّمِیعُ الْبَصِیرُ)

الجزء الخامس عشر ١٥

١) اهل السنة والجماعة‌نك اعتقادی شولدرکم اول حضرت صلی علیه‌وسلم‌نك معراجغه آشمانی اویاغلقنده جسدی وتنی ایله ایدی معراج جانغه‌غنه توکل ایدی صحیح روایتلرگه فاراغانده اول حضرت بیت المقدسده پیغمبرلرنی‌هم فرشته‌لرنی کوردی وآنلرغه امامت قیلوب نماز اوقودی بیت المقدسداگی صخرة‌الله‌دن براقغه یاکه جبرائیل‌نك فاناتینه منگانی حالده معراجغه چقدی اوّلگی کوکده آدم‌علیه‌السلام ایکنچیده عیسی ویحیی علیهم‌السلام لرنی اوچونچیده یوسف علیه‌السلام‌نی دورتنچی‌ده ادریس بشنچیده‌هارون آلتنچیده موسی ویدنچی کوکده ابراهیم‌علیهم‌السلام لرنی کوروب آنلرغه سلام قیلدی صکره‌سدرة‌المنتهی وبیت‌المعمورهم کوثرنی تماشا قیلدی جبرائیل‌علیه السلام حجاب نوردن اوتنه آلماینچه توقتاب قالدی اولحضرت آندن

درستلکده اول خدای تعالی اولدر ایشتکوچی بارچه سوزلرنی کورگوچی بارچه احوالنی کفر اهلی نك تکذیبلرن ایشتور ومؤمنلرنك تصدیق قیلوده حاللرن کورور یاکه سمیع وبصیر ایشتدرگوچی هم کورساتکوچی معناسنده در یعنی محمد علیه الصلوة والسلامغه اوزینك کلامن ایشتدردی وقدرتینك علامتلرن کورگازدی معراج احوالینك ینه بر آزی والنجم سوره سنده ذکر ایدلور (وَاٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ) وبیردکبز موسی پیغمبرگه تورات کتابن (وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِي اِسْرَائِيلَ) هم قیلدقبز اول کتابنی یاکه موسینی طوغری یولنی کورساتکوچی بنی اسرائیل قومینه هم ایتدك آنلرغه (اَلَّا تَتَّخِذُوا مِنْ دُونِي وَكِيلًا) شویله دیوبکم توتماکزسز مندن باشقه‌نی اشلرکزنی باشقارغوچی ایتوب یعنی بارچه اشلرنی خدای تعالی گه گنه طاپشرکز آندن باشقه معبود توتماکز (ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ) ای شول قومنك بالالری کم یوکلادکبز اول قومنی نوح پیغمبر ایله یعنی نوح علیه السلام ایله برگه کیمه‌ده بولغان کشیلرنك بالالری سز خدای تعالی گه شکرانه قیلکز وآکا اعتماد ایتکزکم سزنك بابالرکزنی طوفاندن قوتقاردی (اِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا) درستلکن اول نوح بولدی بیك شکرانه ایتکوچی بنده خدای تعالی‌نك نعمتلرینه (وَقَضَيْنَا اِلَى بَنِي اِسْرَائِيلَ) ووحی بیاردکبز بنی اسرائیل قومینه (فِي الْكِتَابِ) تورات کتابنده یعنی تورانده بیان ایتدك شویله دیوبکم (لَتُفْسِدُنَّ فِي الْاَرْضِ) البته سز بوزوفلق اشلارسز شام یرنده (مَرَّتَيْنِ) ایکی مرتبه اوّلکی بوزوفلق‌لری تورات حکملرینه قارشولری هم ارمیا پیغمبرنك سوزن طنلاماینچه آنی حبس ایتولری وذکریا علیه السلامنی اولتورولری در ایکنچی فسادلری یحیی علیه السلامنی اولتورولری هم عیسی علیه السلامنی اولتورورگه قصد ایتوارید حق تعالی شوندن خبر بیووب ایتدیکم سزلر ایکی مرتبه فساد اشلارسز (وَلَتَعْلُنَّ عُلُوًّا كَبِيرًا) هم بیوکلك قیلورسز اولوغ بولغوچی بیوك لك قیلماق یعنی خدای تعالی گه بوی صونودن باش طارتوب تکبرلك قیلورسز چیکدن طاش تکبرلك ایله (فَاِذَا جَاءَ وَعْدُ اُولَاهُمَا) بس هرقایچان کیلسه اوّلکی فسادکز اوچون عذاب بیارو وعده‌سی (بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ) بزبیارورمز ومسلط قیلورمز سزلرگه (عِبَادًا لَنَا) بزنك بنده‌لرمزنی (اُولِي بَاْسٍ شَدِيدٍ) قاطی صوغش ایاسی بولغان بنده‌لرمزنی سزنك اوستکزکه بیارورمزکم آندن مراد بخت النصر پادشاهدر دیمشلر خدای تعالی آنی بنی اسرائیل قومینه مسلط قیلدی بیت المقدسنی آلوب بنی اسرائیلغه چیکدن طش جفالر هم ظلم واذیتلر ایتدی نتاکم

هم یوقاری چقدیلر رفرفکه منگان حالنده عرشدن اوتدی حق تعالی دن ادن منی یعنی مکایافن کیلگل دیگان خطابنی ایشتدی تاکم قاب قوسین اوادنی مقامینه واصل بولدی روایت ایدلمشدرکم معراج کیچه‌سی نك ایرته سنده اولحضرت صلی الله علیه وسلم معراج قصه‌سن مؤمنلرگه بیان ایتدی همه‌لری تصدیق قیلدیلر واشاندیلر کافرلر ایشتوب کوب استبعاد ایتدیلر برکیچه‌ده مکه‌دن بیت المقدسکه بارو هیچده ممکن بولماغان اشدر دیدیلر اولحضرتدن بیت المقدسنك علامتلرن صورادیلر حق تعالی نك قدرتی ایله بیت المقدس مسجدی اولحضرتنك کوزلری آلدینه کیلوب توردی آنلر هر نرسه صوراسه‌لر اولحضرت تفصیل ایله جواب بیردیلر هم بولده اوچراغان کاروانلرنك احوالن تفصیل قیلوب ایتدیلر مواهب

بیورور (فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ) بس کرورلر آنلر سزنك یورطلرکزنك آراسینه یعنی یورطلرکزنك اچلرینه کروب سزنی اولتوروب وطالاب یورورلر مسجدلرنی خراب قیلوب توراتنی اوطقه یاندرورلر (وَكَانَ وَعْدًا مَفْعُولًا) وبولدی اوشبو حکم اشلانمش بر وعده یعنی البته اوشبو اش واقع بولور مذکور ظالم پادشاه سزلرگه مسلط بولوب چیکدن طش ظلملق‌لر قیلور بعضلر اول ظالمدن مراد جالوتدر یا که عمالقه قومینك رئیس‌لریدر دیورلر والله اعلم (ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ) اوشبونك صوکنده ینه قایتارورمز سزگه ای بنی اسرائیل دولتنی یعنی سزلرنی ینه اوّلکی کبی دولتلی هم غالب ایتارمز (عَلَيْهِمْ) آنلر اوزرینه تاکم اول ظالملرگه غالب بولوب آنلردن اوچلرکزنی آلورسز (وَأَمْدَدْنَاكُمْ بِأَمْوَالٍ) هم مدد بیرورمز سزلرگه مال‌لر ایله یعنی مال‌لرکزنی کوب قیلورمز (وَبَنِينَ) هم اوغل‌لر ایله یعنی اوغللرکزده کوب بولور (وَجَعَلْنَاكُمْ أَكْثَرَ نَفِيرًا) دخی بزقیلورمز سزنی کوبراك عدد یوزندن یعنی صانلرکزنی کوب ایتارمز دشمانغه قارشی تورا آلورسز اوشبو وعده حضرت داود علیه السلام زماننده ظاهر بولدی آنلر کوبایدیلر هم دولتلی وقوتلی بولدیلر (إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ) اگر ایذگولك ایتساکزسز ای آدمیلر اوز نفسلرکزگه ایذگولك ایتکان بولورسزکم اجر وثوابی اوزکزگه بولور (وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا) واگر یامانلق قیلساکزده بس آنك وبالی وزیانی اوز نفسلرکزگه بولور باشقه‌غه بولماس (فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ) بس هر قایچان کیلسه وایرشسه ایکنچی فسادکز اوچون عذاب یبارو وعده‌سی ایکی فساد آراسنده ایکی یوزده اون یل اوتدی دیمشلر حق‌تعالی بیورورکم هر قایچان ایکنچی مرتبه بوزغلق قیلغانکز اوچون سزلرگه عقوبت وعده‌سی ایرشسه ینه سزلرگه برگروه‌نی مسلط قیلورمز یعنی طوطوس رومی‌نی سزنك اوستکزگه یبارورمز (لِيَسُوءُوا وُجُوهَكُمْ) تاکم یاوز قیلسونلر اوچون آنلر سزنك یوزلرکزنی یعنی سزلرگه غالب بولوب قتل وغارت ایدوب سزنی قایغوغه صالورلر حسرت وقایغو اثرلرن سزنك یوزلرکزده پیدا قیلورلر (وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ) هم کرسونلر اوچون آنلر بیت المقدس مسجدینه (كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ) نتاکم کردیلر آکا اوّل مرتبه‌ده یعنی اوّلده بخت النصر ظالم قومی بیت المقدسنی خراب ایتکانلری شکلی اوشبو ایکنچی نوبتده طوطوس رومی‌نك لشکری هم بیت المقدسنی خراب وویران قیلورلر (وَلِيُتَبِّرُوا مَا عَلَوْا تَتْبِيرًا) دخی هلاك ایتماك هلاك ایتسونلر اوچون آنلر اوزلری غالب بولغان نرسه‌لرن

یعنی قول‌لرینه قوشکان هر کمنی اولتوروب وطالاب تمام خراب ایتارلر (١) حق سبحانه وتعالی بنی اسرائیل قومینه اوشبو ایکی مرتبه عقوبت وعده‌سی صوکنده بیورغان ایدیکم (عسی ربکم ان یرحمکم) شایدکم پروردکارکز رحمت ایتسه سزلرکه اوشبو ایکنچی عقوبت صوکنده یعنی اگر توبه قیلوب خدای تعالی‌نك فرمانینه اطاعت ایتسا کز سزکه رحمت قیلور هم اولکی کبی دولت ونعمتلر سزکه روزی قیلور (وان عدتم عدنا) واگر ینه فایتسا کزسز اوچونچی مرتبه فرمانغه خلافلق قیلوغه بز فایتورمز ینه سزلرنی عقوبت قیلو ایله یعنی اگر ینه فرمانغه قارشسا کز سزلرکه ینه جزا بیرورمز وعذاب بیارورمز (وجعلنا جهنم) وقیلدقبز تموغنی (للکافرین حصیرا) کافرلر اوچون زندان وحبس ایتوله تورغان اورن‌کم آندن هیچده چغا آلماسلر بنی اسرائیل اوچونچی مرتبه هم فرمانغه خلافلق ایتدیلر رسول صلی الله علیه وسلمنی یالغانغه توتدیلر بس حق تعالی آنلرنی اورلتورلمك هم وطنلرندن سورلمك ایله هم جزیه تولامك خورلقلری ایله عقوبت ایتدی (ان هذا القرآن یهدی) درستلکده اوشبو قرآن هدایت قیلور وکوندرور (للتی هی اقوم) طوغریراق ودرستراك بولغان یولغه (ویبشر المؤمنین الذین یعملون الصالحات) هم سویونچ بیرور قرآن ایدکو عملر اشلا کوچی مؤمنلرکه (ان لهم اجرا کبیرا) شونك برله‌کم بولغوچیدر اول مؤمنلرکه اولوغ اجر وثواب یعنی جنت برله سویونچ بیرور (وان الذین لا یؤمنون بالاخرة) دخی خبر بیرور قرآن شویله دیوبکم آخرتکه اشانمی تورغان کمسه‌لر (اعتدنا لهم عذابا الیما) بز حاضرلادك آنلر اوچون رنجتکوچی عذابنی یعنی تموغ عذابن حاضرلادك بس قرآنده مؤمنلر اوچون ایکی تورلی بشارت باردر برسی اوزلرینه جنت بولمافی ایکنچی‌سی دشمانلرغه عذاب بولمافیدر (ویدع الانسان بالشر) ودعا قیلور آدمی یاوزلق ایله یعنی آچووی چقفان وقتده کشی اوزینه یاکه مالینه واهل وعیالینه یاوز دعا قیلور (دعائه بالخیر) ایدکولك ایله دعا قیلمافی شکلی نتاك‌کم مشرکلردن نصر بن الحارث آلهی بزکه کوکدن طاش یاودرغل دیوب دعا قیلدی (وکان الانسان عجولا) وبولدی آدمی آشقغوچی‌کم اشنك آخرن اویلاماس آشغوب یاوز دعا قیلور یاکه آدمی آشغوچیدر کم هیچده صبر قیلماس اسسی‌لك‌که وصاوقلقغه هیچ قایوسینه چداماس (وجعلنا اللیل والنهار) دخی قیلدقبز کیچه ایله کوندزنی (ایتین) ایکی علامت‌کم برسی آرطندن برسی همیشه کیلوب تورولری ایله صانع حکیم‌نك بارلقینه دلالت

١) اوشبو قصه طوهر یسنده تورلی سوزلر باردر مشهور راك قول‌شولدرکم حضرت سلیماندن صوك بنی‌اسرائیل قومی دولتکه چدی آلماینچه آز دیلر توراتنك حکملرن بریافغه طاشلادیلر ارمیا علیه السلام آنلرنی نی قدر وعظ ونصیحت ایتسه‌ده طکلامادیلر اوزلرن خدای تعالی‌نك غضب وقهرینه مستحق ایتدیلر توراتده ذکر ایتولکان اوّلکی فسادلری اوشبودر بس حق تعالی آنلرغه بخت‌النصر ظالمنی مسلط قیلدی تاکم بنی اسرائیل یتمش مك کشینی عذابلاب اولتوردی بیت المقدسنی خراب قیلدی هم توراتنی اوطقه یاقدی آندن صوك بنی اسرائیل قومینه کو بایوب دولتلی وقوتلی بولدیلر ینه طغیان قیلوب یحیی علیه السلامنی اولتوردیلر بس حق تعالی طوس نصرانی‌نی آنلرغه مسلط قیلدی لشکری ایله کیلوب آنلرغه غالب بولدی هم بیت المقدسنی خراب ایتدی قتل وغارت قیلدی حسینی حق سبحانه وتعالی توراتده بنی اسرائیل ایکی مرتبه فساد ایدا چکلردرهم آنك جزاسی اوچون دشمانلر آنلرغه مسلط وغالب بولاچقلردر دیوب بیوردی اوشبو

ایتەلر (فمحونا آیة اللّیل) بس یوغالتدقلر کیچنك علامتن یعنی کیچنی قارانغو
ایتدك قوباشنك یافطی لغینه نسبت ایله یوق شکللی بولوب قالدی (وجعلنا آیة النّهار
مبصرة) هم قیلدقلر کوندزنك علامتن یافطی کم آنده هر نرسه کورنور (لتبتغوا
فضلاً من ربّکم) تاکم سزنك استاما کثر اوچون آرتقلقلی پروردکارکزدن یعنی
کوندزنك یافطی سنده کسب قیلوب رزق استاما کثر اوچون کوندزنی نورلی
ویافطی قیلدی (۱) (ولتعلموا عدد السّنین والحساب) دخی تا کم سزنك بلما کثر
اوچون قویاش ایله آی نك حرکتلرندن وکیچه ایله کوندزنك برسی آرطندن برسی
کیلووندن یللرنك صانن هم وقتلرنك حسابن (وکلّ شیء فصّلناه تفصیلاً) وسزلرکه
کرا کلی بولغان هر نرسه‌نی تفصیل قیلدق وآبروب بیان ایتدکبز فرآنده (وکلّ
انسان ألزمناه) دخی هر بر دکشیکه لازم ایتدك یعنی کراك مؤمن وکراك کافر
بولسون هرکم اوچون قیلدق (طآئره) آنك تقدیر ایتولکان عملینی (فی عنقه)
آنك موینونده یعنی هرکم اوزینه تقدیر ایتولکان عملنی اشلامابنچه جارمسی
یوقدر البته اشلار یاکه طائردن مراد عمل دفتریدر یعنی قیامت کونده هرکمنك
عمل دفتری آنك موینونه آصولغان بولور (ونخرج له یوم القیامة) هم چغاروزمز
هر کشی اوچون قیامت کونده (کتابًا یلقیه منشورًا) بریازلغان یازونی کم بولوفور
اول یازوغه وآنی کورور اول یازو آچق بولغان حالنده یعنی اوّلده توزولمش
بولغان عمل دفتری هرکمنك قولینه آچلغان حالنده بیرلور اول یازوده هرکمنك
دنیاده اشلاگان یخشیلق ویاوزلقلری همه‌سی یازلغان بولور قولینه عمل دفتری
برلگاندن صوك آکا ایتولور (اقرأ کتابك) اوقوغل سن اوزکنك عملکرك یازلغان
کتابکنی اول کونده هرکم یازو طانی تورغان بولور شونك اوچون فرشتەلر
هرکمگه ایتورلر عمل دفترکنی اوقوغل (کفی بنفسك الیوم) کفایه قیلور ویتار سنك
نفسك اوشبو کونده (علیك حسیبًا) سنك اوزرکه حساب ایتکوچی بولوب یعنی
اوشبو دفترده یازلغان یازونی اوقوب اوزکنك حالکنی ودنیاده نیندابن عملکر
اشلاگانکنی بلگل نیندابن جزاغه مستحق ابکانکنی شوندن آکلارسن واوزکنی
اوزك حساب قیلورسن دیورلر (من اهتدی) هرکم کونولسه طوغری بولغه (فانّما
یهتدی لنفسه) بس موندن باشقه توکلدرکم کونولور اول اوز نفسینه فائده اوچون
یعنی هدایتی نك فائده‌سی آنك اوزینه بولور اوزی عذابدن قورتلور (ومن
ضلّ) وهرکم ضلالتکه توشسه وطوغری بولدن آداشسه (فانّما یضلّ علیها) بس موندن

وهید ... بولدی ...
مرتبه آلماغه حالت پادشاه
غالب بولدی حق سبحانه
وتعالی حالی ... اولد
علیه السلام فرشته ملاك
ایتدی صکره بنی اسرائیل
قومینه بنه کلوب دولت
وقوت ... وزی قیلدی
ایکنجی مرتبه بنه طغیان
قیلوب فسق وفساد
اشلادیلر بس حق تعالی
آنلر اوزرینه یختنصر
ظالمنی غالب قیلدی
شوندن ... نی اسرا
ئیلنك دولت همسلطنتلری
اوّلکیدن قونلی بولمادی
بس حق تعالی آنلرغه
پیغمبرلرکم انکر آخر زمان
پیغمبر بنه ایارسا کزینه
خدای تعالی سزلرکه دولت
قیلور ... لکی دولت
وسلطنتکزنی قایتاروز
واکر بنه آزسا کز وفساد
قیلسا کز بنه خدای سزلرکه
شول جزانی بیرور

تفسیر جمالی

(۱) ابن عباس رضی
الله عنهمادن منقولدرکه
اوّلده قویاش ایله آی
ایکی سیده نورلی ویافطی
ایدیلر شول سببدن کیچه
ایله کوندزنك آبورماسی
بولماس ایدی حق تعالی
نك امری ایله جبرائیل
اوزینك قاناتی ایله آینی
مسح قیلدی صکره آینك
نوری ... توب قویاش
نورلی ... النچه ... الدی
... ادب

باشقه توگلدرکم ضلالتکه تو شار اول اوز نفسی‌نك ضررینه یعنی ضلالتی‌نك ضرری اوزینه بولور اوزی عذابقه گرفتار بولور (ولا تزر وازرة) ویوکلاماس هیچ یوکلا گوچی (وزر اخری) ایکنچی کشینك گناه یوکینی یعنی براونك فیلغان گناهی ایکنچیگه یوکلانماس هرکم اوز گناهینك جزاسن اوزی طارتور ولید بن مغیره مشرکلرگه سز مکّا ایارکز من سز نك گناهلرکزنی اوزم یوکلارمن دیور ایدی حق تعالی بیوردیکم براونك گناهن ایکنچی کشی یوکلاماس (وما کنّا معذّبین) دخی عذاب ایتکوچیلر بولمادقبز یعنی هیچ بر قومنی عذاب ایتمادك (حتّی نبعث رسولاً) تا کم یبارگانیمزگه‌چه آنلرغه بر پیغمبرنی حق دینگه دعوت قیلوب یعنی اوّل هر امتکه پیغمبر یباروب آنلرنی اسلام دینینه دعوت ایتدك وآنلرغه حقلقنی بلدردك اگر قبول ایتماسه‌لر وایمان کیلتورماسه‌لر صکره آنلرغه عذاب یباردك (واذا اردنا ان نهلك قریة) وهر قایچان تلاسا کبز بر قریه اهلینی هلاك قیلماقیمزنی (امرنا مترفیها) امر قیلورمز اول قریه‌نك بایلرینه وظالملرینه اوزمز تلاگان اشنی (ففسقوا فیها) بس فرماندن طشقه چغارلر آنلر اول قریه‌ده وپیغمبرلری سوزندن باش طارتوب ظلم وفساد قیلورلر (فحقّ علیها القول) بس تیوشلی وواجب بولور اول قریه اهلی اوزرینه عذاب کلمه‌سی یعنی عذابقه مستحق بولورلر (فدمّرناها تدمیراً) بس طامرندن قوبارورمز وتمام خراب قیلورمز اول قریه‌نی آنلرغه عذاب یباروب (وکم اهلکنا من القرون) ونیقدر کوب هلاك ایتدکبز زمانه‌لر اهلندن (من بعد نوح) نوح پیغمبردن صوك یعنی عاد وثمود هم لوط قومی کبی کوب قوملرنی ظلم وشرکلری سببلی هلاك ایتدك (وکفی بربّك) وکفایه ایتکوچیدر سنك پروردکارك ای محمد علیه‌السلام (بذنوب عباده خبیراً) بنه‌لرینك گناهلرندن خبر تونقوچی بولوب (بصیراً) بنه‌لرنك خطالرن کورگوچی بولوب یعنی خدای تعالی بنه‌لرنك یاشرن هم آشکارا قیلغان گناهلرن همه‌سینی بلور وکورور روایت ایدلمشدرکم منافقلر مؤمنلر ایله برگه صوغشقه بارورلر ایدی مقصودلری اسلام دینینه قوت بیرو بولماس ایدی بلکه غنیمت مالی حاصل قیلو اوچون گنه بارورلر ایدی بس حق تعالی بیوردیکم (من کان یرید العاجلة) هرکم تلار بولسه اوشبو دنیا دولتن یعنی اشندن مقصودی آخرت ثوابی بولمایوب اوشبو دنیا نعمتلرنگنه تلاسه (عجّلنا له فیها) بز آشقدرورمز اول کمسه اوچون دنیاده (ما نشاء) اوزمز تلاگان نرسه‌نی دنیا نعمتلرندن یعنی اول کمسه‌گه دنیاده اوزمز تقدیر ایتکان دولت ونعمتنی بیرورمز (لمن نرید) اوزمز تلاگان

کمسه که (ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ) صکره حاضر قیلدیغز اول کمسه اوچون تموغنی آخرته (يَصْلَاهَا) کرور اول تموغه (مَذْمُومًا مَدْحُورًا) خور ایتولمش هم خدایندك رحمتندن سورلمش بولغان حالده (وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ) وهرکم تلاسه آخرت یورطینی یعنی اشندن مقصودی آخرت ثوابی وجنت بولسه (وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا) هم طرشسه اول آخرت اوچون تیوشلی بولغان طرشو ایله یعنی جنتکه کرورگه مستحق ایته تورغان ایزگو عملر قیلسه (وَهُوَ مُؤْمِنٌ) وحالانکه اول کمسه اوزی مؤمندر وکوکلندن ایمان کیلتورگان در (فَأُولَٰئِكَ) بس اوشبو آخرت اوچون طرشقوچی مؤمنلر (كَانَ سَعْيُهُم مَّشْكُورًا) بولغوچیدر آنلرنك طرشولری مقبول خدای تعالی فاشنك واجتهادلری ضایع بولماس مقصودلرینه ایرشورلر (كُلًّا نُّمِدُّ) اوشبو ایکی تورلی کروهدن یعنی دنیانی استا گوچی هم آخرتنی طلب ایتکوچیلردن هرقایوسینه بزمدد قیلورمز ورزق بیرورمز دنیاده یتارلك مقداری (هَٰؤُلَاءِ) اوشبولرغه یعنی دنیانی استا گوچیلرگه امداد قیلورمز (وَهَٰؤُلَاءِ) دخی اوشبولرغه یعنی آخرت سعادتن استا گوچیلرگه ده عطا قیلورمز (مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ) پروردکارکزنك عطاسندن هم فضل ورحمتندن یعنی دنیاده هیچ قایوسینی محروم قیلماسمز همه‌لرینه ده تقدیر ایتولگان نرسه ایرشور اوشبو دنیاده (وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا) ومنع ایتوامش بولمادی پروردکارزنك عطاسی مؤمندن هم کافردن مؤمنکه دنیاده هم آخرتده عطا قیلور وکافرگه دنیاده یتارلك مقدار رزق بیرور وانعام قیلور (انْظُرْ) قاراغل سن عبرت نظری ایله (كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ) نچوك آرتق ایتدکبز آدمیلرنك بعضلرن بعضلری اوزرینه دنیاده رزق جهتندن کم بعضلرنی بای ایتدك ورزقن ایرکن قیلدق وبعضلرنی فقیر ورزقینی آز ایتدك یا که توفیق جهتندن بعضلرنی آرتق ایتدك کم آخرت سعادتن استارلر وبعضلری دنیانی استارلر (وَلَلْآخِرَةُ أَكْبَرُ دَرَجَاتٍ) والبته آخرت یورطی اولوغرافدر درجه‌لر یوزندن (وَأَكْبَرُ تَفْضِيلًا) هم اولوغرافدر تفضیل وآرتوقلق جهتندن یعنی آدمیلرنك بربرسینه تفاوتی آخرته آرتوغرافدر زیراکه آخرته جنته تفاوت درجه‌لر اعتباری ایله بولور بردرجه ایله ایکنچی درجه آراسنده مسافت بر ایله کوك آراسی قدر بولور وتموغده تفاوت درکه‌لر اعتباری ایله در بردرکه‌دن ایکنچی درکه گه‌چه یردن کوککه قدر بولغان مسافت شکللیدر (لَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ) قیلماغل سن وتوتماغل ای آدمی خدای تعالی ایله (إِلَٰهًا آخَرَ) ایکنچی خدایني یعنی الله تعالی دن باشقه‌سه عبادت قیلماغل (فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا) بس سن اولطورور

سن تدوغده خون ایتولمش و عیلی بولغان حالنکده (مخنولا) بار چه بخشیلقدن
محروم بولغان حالنکده تدوغده اولطورو سن اگر خدادین باشقه عبادت اتماگ
(وقضی ربك) و حکم قیلدی سنگ ربك ای محمد علیه السلام مکلف بولمه که الا
تعبدوا الا ایاه) شویله دیو بکم عبادت اتمه گ سن گر خدای تعالی گه عبادت
ایتگز (وبالوالدین احسانا) هم آتا آنا لرگزغه احسان قیلگز و احسان قیلگز
سبحانه و تعالی آتا آناغه بخشیلق ایتوبی امر ینه عبادت قیلو ایله برابر که ذکر ایتدی
زیرا که آتا و آنا کشی بنگ دنیاغه کیلما کنه سبب هم در بیه ایتکه چیقودر (اما یبلغن
عندك الکبر) اگر ایر شسه سنگ قاشگده اولوغلقغه یعنی قاری قالسه (احدهما)
آتا و آنا دن برکی سنگ ترسی (او کلاهما) یا ایسه ایکی سیگ حضورگده قاری قالسه لر
و سنگ خدمتگا محتاج بولوب قالسه لر (فلا تقل لهما اف) بس اینما گز سن آنلره
اف دیوب یعنی من سز دن جیرانام و طالانام دیه ب اینما گل و آنلرگ خدمتلرینه
منعنده اینما گل و طارایماغل بلکه آتا آناغه خدمت قیلونی و دعالر آلونی غنیمت
بلوب نقدر آغر خدمتکه قوشسالرده رك قیلمایوب خدمت ایتکل (ولا تنهرهما)
هم قاطی و آغر جواب ایله قایتارماغل سن آنلرنی یعنی آتا و آناگ سندین بر نرسه
صوراسه لر سن آنلرغه آچولری کیلورلك قاطی جواب قایتارماغل (وقل لهما قولا
کریما) دخی ایتکل سن آنلرغه بخشی و یومشاق سوزنی ادب و حرمت بوزنیدن
مثلا آنلرنی اسملری ایله آطاب داشما گل آنلر ایله سویلاشکانده عاجز و بیچاره
قل اوزینگ غیرتلی خواجه سی ایله سویلاشکان شکللی تورقوبقنه تعظیم و ادب ایله
سویلاشکل (واخفض لهما جناح الذل) هم توبان توتقل آنلر اوچون تواضع و کیچیلك
قاناتینی یعنی آتا و آنا گه تکبرلك ایتمه گل آنلر آلدنده اولوغلانماغل بلکه اوزگنی
بیك توبان توتوب تواضع ایل آنلرغه اش قیلغل (من الرحمة) رحمت و شفقتدن
زیرا که بوکون آنلر سنگ خدمتگا محتاج بولسه لر اولده سن آنلرنگ خدمتلرینه
و تربیه لرینه محتاج ایدگ (وقل) دخی ایتکل سن آناگ و آناگ اوچون دعا قیلوب
(رب ارحمهما) ای منم پروردکارم سن رحمت ایتکل آنام هم آنامغه (کما ربیانی
صغیرا) نتاگ کم تربیه ایتدیلر آنلر منی کچکنه وضعیف وقتمده (ربکم اعلم بما فی
نفوسکم) پروردکارگز بلگوچیرا کلر سزناگ نفسلرگزده بولغان نرسه نی یعنی
کوگل لرگزغه بخشیلق ایتو نیتی بارمو یا که آنلرنی رنجتو نیتی بارمی همه سینی
خدای تعالی بلور آندن یاشورا آلماس سز (ان تکونوا صالحین) اگر بولسا گز سز

اینی تولك اینکو چیلر و آنا آمالرکزعه یعسیلو قیلمو چیلر (فانّه کان للاوّابین غفوراً)
... سلسله سدن نعالی بولمو چیلر ... ماعلی قایمو چیلری و توبه اینکو چیلری
... (وان ... القربی حقّه) دیمی ... کلسن یاقنلق ایاسی قوندا شکا آیك حقی
... نعه ویرم اینکل و قوندا ملرکی واجب قیلمس امام اعظم رحمة الله علیه بیرمسه ویرم
قوندا ملرنك سنی اکر فقیر و محتاج بولسه ار الله وجه نفقه بیرودر (وابن السبیل)
سم مسلمیکه ار یمك حقی بیرکل دیکسن (وابن السبیل) دیمی بولده محتاج بولوب
مالدن بوه وچیسه بیرکل دیوسلی مقدار دکوب ویرمکدن (ولا تبذّر تبذیراً) سم
اسراف اینما کلسن دیوش شوکه طار انمانل ارزکنك مالکنی محاسد رضی الله تعالی
عنه بیرد یلم اکر خدای تعالی بوندن طار ... ولی آلوبن ... قیلسه
... ولمان یاملغه وسیطان بولیدیوعه مقدار ... ایمسه اسرافدن
(انّ المبذّرین ... رسلکه ... اینکو چیلر (کانوا اخوان الشیاطین) بولمو چیلردن
سیطان ... قوندا ... یمن ... که صایع اینکو چیل یاوز لغه سیطان
او حصه ... ویرمه یمن ... دیکلغه سوزلاردکرر ده اوچون ریا یوزندن مالدن
... ایارلر ایمدی آزعه ... اوچون بعد سوملری صویارلر ایمدی حق تعالی
... بیره دیدیم یارلر ... ایوده امر شیطان شکالی اردر (وکان
الشیطان ... ربّه کفورا) دیوب سیطان ... ربنك پروردکار یندن اینکو پی و بعمتنه
... قیلمو چیلردن ... دیکلمسن ام بلال وصهیب ... چیار رضی الله عنهم کبی
... صحابه ... ونشوده ... صلی الله علیه وسلم ... برار توسه آسارلر ایدی
... او ... نمك سلکده بولماغانلسن او صدر ... بیك او یالغانلسن آلدردن
... دیمکدر ... تعالی ... آیه کیلسه (وامّا تعرضنّ عنهم) را کو اعراض
... دیکدر کی دوند وسالك سیر صحابه اردن (ابتغاء رحمة من ربك) بن
... سماك اوچون پروردکار ... (ترجوها) سر امید ایلمسن اول روزی
... صحابه شمس ... روزی ... اکن وبعده اول روزی سبك فاشکده
... بولماغون سن آن خدای تعالی دن امید ایلمك و توسماك (قل لهم)
ایلمس ... اول سیرلر (قولا میسوراً) یکل ویومشاق سوزلر ... دلرکی بیر
... اکل بلده یمکن و یومشاق سوز ایله آکرن تایا ... دل الله ... کودعا
قیلمس ... کلچکه ... ویرمس دیوب وبعده اینکل اوشبو آیه کیلکانس صوکره
... بعده رضاه ... السلام ... سوزلر ... اردبده بولماغان ... سوزلمك

رزقنا الله واياكم ديوب يعنى الله تعالى بزگده سزگده بيرسون ديوب جواب بيرور ايدى (وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ) دخى فيلماغلسن اوزكك قولكنى (مَغْلُولَةً اِلَى عُنُقِكَ) باغلانمش اوزكك موينوكنه قولنى موينه باغلامق صارانلقدن كنايه در يعنى بيك صاران وممسك بولماغل (وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ) هم آچماغل قولكنى بوتونلاى يعنى بيك آرتق جومارد بولوب قولكداغى مالنى بيروب بتورمه گل واسراف ايتمه گل (۱) (فَتَقْعُدَ مَلُومًا) بس سن اولطورورسن ملامت ايتولمش بولوب (مَحْسُورًا) عاجز ومحتاج بولوب يعنى اسراف ايتكدك اوچون سنى ملامت وشلته فيلورلر هم اوزك فقير ومحتاج بولوب قالورسن ياكه بيك صاران بولسادك سنى ملامت فيلورلر وآرتق جومارد بولوب قولكداغينى بيروب بتورسادك اوزك عاجز هم محتاج بولوب قالورسن (اِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ) درستلكده سنك پروردكارك كيك فيلور رزقنى (لِمَنْ يَشَآءُ) اوزى تلاگان كمسه اوچون (وَيَقْدِرُ) هم رزقنى طار فيلور اوزى تلاگان كمسه اوچون يعنى براونى باى فيلور وبراونى فقير ومحتاج فيلور هر فايوسى اوزينك تلاماكى ايله وحكمتى بويونچه در هيچكم بحث اينه آلماس (اِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا) درستلكده اول خداى تعالى بولغوچيدر بنده لرندن خبر تونقوجى وحال لرن بلكوچى (بَصِيرًا) كورگوچى آنلرنك نى اشلاگانلرن (وَلَا تَقْتُلُوٓا اَوْلَادَكُمْ) واولتورماكز سزاوزكزنك بالالركزنى (خَشْيَةَ اِمْلَاقٍ) فقيرلكدن قورقوب يعنى بو بالالرنى نچوك طويدرورمز نى نرسه برله تربيه فيلورمز ديوب قورقوب بالالركزنى اولتورماكز نتاك عرب مشركلرى جاهليتده اوزلرينك قزلرن اولتورورلر ايدى (نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ) بز رزق بيرامز بالالركزغه (وَاِيَّاكُمْ) هم سزنك اوزكزگه رزق بيرامز بس آنلرنى نچوك طويدرورمز ديوب قايغورماكز جان بيرگوچى نان بيرور (اِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْئًا كَبِيرًا) درستلكده اول بالالرنى اولتورو اولوع خطا ويا كلشودركم نسلنك كيسولماكينه سبب بولور (وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنَا) دخى سز يافن بولماكز زناغه وزنا قيلماكز (اِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً) درستلكده اول زنا فاحش عمل وقباحت اشدر (وَسَآءَ سَبِيلًا) هم نى ياوز يولدر اول زنا يولى (وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِى) دخى سز اولتورماكز شول نفسنى كم (حَرَّمَ اللّٰهُ) حرام قيلغاندر خداى تعالى آنى اولتورونى يعنى ايمان اهلينى هم ذمى ومعاهد بولغان كافرلرنى اولتورماكز (اِلَّا بِالْحَقِّ) مگر حق وطوغرى حكم بوينچه غنه يعنى اوزى بر كشينى اولتورگان بولسه وقصاص ايله حكم ايدلسه ياكه مرتد بولسه شونك كبى صورتلرده گنه

اولتورمك درستدر (وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا) وهركم اولتورلسه ظلم‌لق ايتولگان حالنده يعنى ناحق اورنده ظلملق ايله اولتورلسه (فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهِ) بس تحقيق بيردكبز آنك وارثينه وولى بولغان كشى‌سينه (سُلْطَانًا) ابركلى‌لكنى يعنى اول اولتورلمش كشى‌نك وارثى وولى بولغان كشى‌سى اختياريلدر تلاسه‌قصاص اوچون اولتورگوچى كشى‌نك اوزن اولتورتور وتلاسه دبت آلچه‌سى آلور (فَلَا يُسْرِفْ فِي الْقَتْلِ) بس كراكدركم اسراف ايتماسون وچيكدن چقماسون اول ولى بولغان كمسه اولتورو طوغريسنده يعنى عذابلاب اولتورماسون ياكه قاتلنى اولتورماينچه آنك اورنينه ايكنچى بر كشينى اولتورماسون جاهليتده اگر برقبيله‌نك كشى‌سى براونى‌اولتورسه اولتورلمش‌نك وارثى اولتورگوچى كشى‌نى اولتورماينچه قصاص اوچون شول قبيله‌نك باشلغينى اولتورور ايدى حق تعالى اول اشدن نهى ايدوب بيوردىكم‌ولى بولغان كشى اولتوروده چيكدن چقماسون (إِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا) درستلكده اول ولى بولغان كشى بولغوچيدر ياردم ايتولمش يعنى قصاص آلو طوغريسنده حاكملر آكا ياردم ايتارلر (وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ) دخى‌يانن بولماكز سزيتيم‌نك مالينه‌يعنى يتيم مالن آشاماكز وظلم‌لق ايله آنك مالنده تصرف ايتماكز (إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ) مگر يخشيراق بولغان طريق ايله گنه يتيم مالينه ياقن بولكز وشزيعتكه موافق روشده‌گنه تصرف قيلكز يعنى يتيم مالى ايله معامله ايتماكز آندن حاصل بولغان فائده‌سينى‌گنه صرف قيلوب اصل سرمايه‌نى كيموتماينچه صاقلاكز ويتيم مالنده اوشبو روشچه اش قيلكز (حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ) تاكم ايرشكانينه‌چه اول يتيم اوزينك قوتى چيگينه يعنى يتيم بالغ بولغانغه قدر آنك مالينى شول طريقه صاقلاكز (وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ) دخى وفا قيلكزسز عهدكه يعنى خداى تعالى ايله باغلاغان عهدلرگزگه وفا قيلكزكم اول‌عهدلر شريعت حكملريدر شريعت بوينچه‌اوستكزگه بوكلانگان عملرنى اوتاكز ديمكدر نماز روزه وزكوت هم حج كبى ياكه مراد اوز آراكزده بربركز ايله‌قيلشقان عهدلركزگه وفا قيلكز وآنطكزنى بوزماكزهم خيانت‌ايتمه‌كز ديمكدر (إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا) درستلكده عهد اياسى بولغوچيدر صورالمش يعنى قيلغان عهدى طوغريسندن آخرتده آنسدن صورالور (وَأَوْفُوا الْكَيْلَ إِذَا كِلْتُمْ) هم وفا قيلكز سز كيلگه يعنى صاوت اولچاون طولتوروب اولچه‌كز هر فايچان صاوت ايله اولچاب بيرساكزسز باشقه‌لرغه (وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ) دخى اولچه‌كزسز طوغرى وتيكز بولغان اولچاو ايله تاكم اولچاولركزده خيانت وآلداو بولماسون

(ذٰلِكَ خَيْرٌ) اوشبو طوغری اولچاو ایل خیانتسز اولچامك یخشیراقدر وآرتوغرانمدر
کشینی آلداودن (وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا) هم کور کامرا کدر عاقبت جهتدن یعنی آخری
خیرلی بولور وبرکات کوبلکینه سبب بولور (وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ) وایارما گلسن
اوزکك علمك ایر شما گان نرسه گه یعنی اشمك حقیقتن بلمایچه فوری گمان ونعلید
ایله گمه اینما گل بلما گانکمی بلدم دیما گل یاکه اشنی تمام بلمایچه اول اش
طوغر یسنده گواهلق بیرما گل ویالغانه گواهلق بیرودن صاقلانعل دیمکدر (إِنَّ
السَّمْعَ وَالْبَصَرَ) درستلکده قولاق هم کوز (وَالْفُؤَادَ) دخی کوکل (كُلُّ أُولٰئِكَ
كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا) اوشبولرنك هر قایوسی طوغری سندن صورالمش بولور کشیدن
یعنی قیامتده هر کمدن کورگان وایشتکان هم بلکان نرسه لری طوغر یسندن سؤال
قیلورلر یاکه کوز وقولاق هم کوکل‌نك اورلر ندن صورالور مثلا کوردن‌کی نرسه که
فارادك دیوب وقولاقدن کی نرسه ایشتدك دیوب وکوکلدن کی نرسه بلدك دیوب صورالور
یاکه اوشبولرنك هر قایوسندن صاحبکر سزنك ایله بچوك معامله ایتدی دیوب سؤال
ایدلور (وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا) دخی یورما گل سن یرده تکبرلك ایاسیله
یورمکی ایله یعنی اولوغلانوب وهوالانوب یورما گل (إِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْأَرْضَ)
درستلکده سن یرنی یوطا آلماس‌سن یعنی نیقدر اولوغلانوب تکبرلك ایله باسسه‌ك که
یرنی تیشه آلماس‌سك کوچك یتماس (وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا) هم هرکیرسن ایرسماس‌سن
طاولرغه بوی اورونلقی یوزندن یعنی تکبرلنوب نیقدر باشکنی یوغاری کوتارورب
یورسا کده طاولر شکللی بیوك بولا آلماس‌سن بس سنك اولوغلانماقك هیچده نیمش
بولماغان کولکی اشدر (كُلُّ ذٰلِكَ) اوشبو ذکر ایتولکان امر ونهیلرنك هر قایوسی
یعنی لا تجعل مع الله آلها آخردن اوشبو اوریمه قدر مذکور بولغان حکملرنك جمله‌سی
اون بر امر واون درت نهی در اوشبولرنك هر قایوسی (كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا)
بولمعوچیدر اللهٔ یاوزی یعنی طیولمش وآلدن دخی ایتولکانلری پروردکارك قاشنده
مکروه کم عدای تعالی اول اشلری اشلاگوچیدن راضی بولماس وآل وسمس
تونماس (ذٰلِكَ) اوشبو ذکر ایتولگان حکملر (مِمَّا أَوْحَى إِلَيْكَ رَبُّكَ) پروردکارك
سکا وسی قیلغان نرسه‌دندر ای محمد علیه السلام (مِنَ الْحِكْمَةِ) حکمتدن یعنی بلورکه
بیوغلی بولغان حکملردندر (وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ إِلٰهًا آخَرَ) ونوتماغل سن الله تعالی ایله
ایکنچی بر خدایینی اوشبو حکمنی اوّلده هم آخرده تکرار ذکر اینما کی بارچه
حکملرنك اصلی وایك کراکلی‌سی توحید یعنی الله تعالی‌نی برلامك ایکانیه سنده

واشارتدر (فتلقى فى جهنم) بس صالونمش بولورسن تموغفه اگر الله تعالى‌گه شرك كيلتورساك (ملوماً مدحوراً) ملامت ايتولمش وسورلمش بولغانك حالده يعنى فرشته‌لر سنى شلته فيلورلر وخدايڭك رحمتندن سورلمش بولورسن حق سبحانه وتعالى شركدن نهى قيلغاندن صوڭ فرشته‌لرنى خدايڭك قزلريدر ديوب ايتكوچى كافرلرگه عتاب ايدوب بيورورکم (افاصفيكم ربكم بالبنين) ايا صايلاديمو سزنى پروردكارڭز اوغل‌لر ايله وسزلرگه اوغللر بيرديمو (واتخذ من الملائكة اناثا) هم اوزى اوچون فرشته‌لردن قزلر توتديمو يعنى يخشى وفائده‌لى بولغان اوغللرنى سزگه بيروب سزڭ گمانڭزچه فائده‌سز وكرا كماس بولغان قزلرنى اوزينه قالدرديمو (انكم لتقولون قولاً عظيماً) درستلكده سز ايته‌سز اولوغ سوزنى كم خداى تعالى‌گه بالانى نسبت بيراسز هم اوزڭزنى آندن آرتوق ايته‌سز چونكه خدايڭك قزلرى بار ديوب اوز اعتقادكزده كيم‌چيلك وخوراق بولغان اشنى خداى تعالى‌گه نسبت بيراسز واوزڭز قزلرڭز بولوغه خورلاناسز بس اوشبو سوزڭز نيندابن عجب وتيوش‌سز سوردر (ولقد صرفنا فى هذا القرآن) وتحقيق دوندردكبز آيتلرنى وتورلى مضمونلرده ايتوب كيلتوردك اوشبو فرآنده باكه خداى تعالى‌نڭ بالادن پاك ومنزه ايكانسن بچه تورلى عبارتلر ايله تكرار بيان ايتدك (ليذكروا) تا كم وعظلانسونلر واوگوت الوب حقيقتنى آكلاسونلر اوچون (وما يزيدهم الا نفوراً) وآرتدرماس كفر اهلينه اوشبو فرآن وتكرار بيان قيلومگر حقلقدن نفرت ايتوى ويراق بولونى‌غنه آرتدرور يعنى قرآن آيتلرن ايشتكاچ اوطورى عنادلرى وفارشيلقلرى آرتور (قل) اينكل سن اى محمد عليه‌السلام مشركلرگه (لو كان معه آلهة) اگر بولسه ايدى الله تعالى ايله برگه باشقه خدايلر (كما يقولون) نتاك كم ايته‌لر اول مشركلر شولاى ديوب (اذاً لابتغوا) شولوقنده اول باشقه خدايلر استارلر ايدى (الى ذى العرش) عرش ايالى وبارچه عالمنك مالكى بولغان خداى تعالى صارى (سبيلاً) يولنى نزاع وجدال نيلوعه يعنى اگر الله تعالى‌دن باشقه خدايلر بولسه ايدى اول خدايلر الله تعالى‌گه قارشى كيلوب نزاع وجدال فيلورلر ايدى غوغا چغارورلر ايدى عالم‌نڭ نظامى وترتيبى بوزلور ايدى (سبحانه وتعالى) پاك هم بلندبولدى خداى تعالى (عما يقولون) اول مشركلر ايته تورغان نرسه‌دن (علواً كبيراً) اولوغ بيوكلك واوستونلك ايله يعنى خداى تعالى شريكى واوخشاشى بولودن البته پاك ومنزهدر روايت ايدلمشدركم رسول صلى‌الله عليه وسلمنڭ مبارك قول‌لرنده بر طاياق تسبيح ايندى

صحابه‌لر ایشتوب تعجب ایتدیلر یا رسول الله بو قوروغان آغاچ نچوك تسبیح ایته‌در دیدیلر حق تعالیدن آیت کیلدیکم (تُسَبِّحُ لَهُ السَّمٰوٰتُ السَّبْعُ) تسبیح ایتور اول خدای تعالی‌گه یدی قات کوکلر (وَالْاَرْضُ) هم بر تسبیح ایتور (وَمَنْ فِیهِنَّ) دخی کوکلرده هم یرلرده بولغان بارچه کمسه فرشته‌لردن وآدمیلردن هم پریلردن اول خدای تعالی‌گه تسبیح ایتورلر (وَاِنْ مِنْ شَیْءٍ) ویوقدرهیچ بر نرسه مخلوقاتدن (اِلَّا یُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ) مگر تسبیح ایتور خدای تعالی‌گه آنك حمدی ایله برگه یعنی خدای تعالی‌نی تیوش‌سز بولغان صفتلردن پاکلاروتنزیه قیلور هم کمالات صفتلری ایله ماقتار وحمد ایتور (۱) (وَلٰکِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِیحَهُمْ) ولکن سزلر ای مشرکلر آکلاماس‌سز آنلرنك تسبیحلرن وسزنك عقل‌لرکز آکا ایرشماس (اِنَّهُ کَانَ حَلِیمًا) درستلکده اول خدای تعالی بولغوچیدر تحمل ایتکوچی وصبر قیلغوچی کم سزگه عذاب یبارووده آشوقماس (غَفُورًا) یارلقاغوچی اوزینك کلامینه ایمان کیلتورگان کمسه‌لرنی روایت ایدلمشدرکم ابو جهل هم آنك یولداشلری اولحضرت صلی الله علیه وسلمگه قرآن اوقوغان وقتنده ایذآء ایرشدرورگه ورنجتورگه قصد ایتدیلر حق تعالی شولوقتده اولحضرتنی آنلرنك کوزلرندن یاشوردی وآیت یباردیکم (وَاِذَا قَرَاْتَ الْقُرْاٰنَ) وهر قایچان سن اوقوساك قرآن‌نی (جَعَلْنَا بَیْنَكَ وَبَیْنَ الَّذِینَ لَا یُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ) قیلدقبز سنك ایله آخرتکه اشانمی تورغان کمسه‌لر آراسنده (حِجَابًا مَسْتُورًا) اورتولمش پرده‌نی یعنی سنی آنلردن اورتدك شول سببلی سکا زیان ایرشدرا آلمادیلر (وَجَعَلْنَا عَلٰی قُلُوبِهِمْ) دخی قیلدقبز اول مشرکلرنك کوکل‌لری اوزرینه (اَکِنَّةً) اورتولر وپرده‌لر (اَنْ یَفْقَهُوهُ) تاکم آکلاماسونلر وبلماسونلر آنلر اول قرآن‌نی (وَفِی اٰذَانِهِمْ وَقْرًا) دخی بز قیلورمز آنلرنك قولاقلرنده آغرلقنی یعنی قولاقلرن صاکفراو قیلورمز تا کم قرآن‌نی ایشتماسلر فائده‌لی ایشتو ایله (وَاِذَا ذَکَرْتَ رَبَّكَ) وهر قایچان سن یاد ایتساك پروردکارکنی ای محمد علیه السلام (فِی الْقُرْاٰنِ) قرآنده (وَحْدَهُ) یالغوزلقی وبرلکی ایله (وَلَّوْا عَلٰی اَدْبَارِهِمْ) دونارلر اول مشرکلر آرقالری اوزرینه (نُفُورًا) نفرتلانگوچیلر بولغانلری حالده یعنی خدای تعالی‌نك برلکن ایشتاسیلری کیلماینچه سنك یانکدن نوروب کیتارلر (نَحْنُ اَعْلَمُ) بز بلگوچیراکمز (بِمَا یَسْتَمِعُونَ بِهِ) آنلرنك قرآن‌نی نی اوچون ایشتولرن یعنی قرآن‌نی طکلاودن غرضلری نرسه ایکانن بلورمز آنلر قرآن‌نی استهزآء ایتو اوچون ومسخره‌گه توتو اوچون گنه طکلارلر آندن اثرانو اوچون وقبول ایتو اوچون توگلدر

۱) امام قشیری قدس سره بیورمشدرکم یرهم کوك اهلندن جان ایالزی خدای تعالی‌گه قال تللری ایله تسبیح ایتورلر وباشقه مخلوقات حال تللری ایله تسبیح ایتورلر یعنی صانع حکیم‌نك بارلغینه وبرلکینه دلالت قیلورلربس بارچه اشیاء خدای تعالی‌گه تسبیح ایتکوچیلر در کاشفی

(اذ یستمعون الیك) شولوقتده كم قولاق صالورلر آنلر سنك صاری وسنك قرآن اوقوغانكی طكلارلر (واذهم نجوی) هم شولوقتده كم آنلر اوز آرالرنده سرلاشورلر وبربرسینه آولاقده قرآن طوغریسنده سحردر یاكه شعردر دیوب سویلاشورلر یعنی هر حالده آنلرنك نیتلرن وغرضلرن بلورمز روایت ایدلمشدركم مشركلردن نضر بن الحارث ایتدی من محمدنك نی نرسه اوقوغانن بلماسمن ابوسفیان ایتدی من آنك ایته تورغان سوزلرندن بعضلرن راست وطوغری دیوب بلامن ابو جهل اول مجنوندر دیدی ابولهب اول كاهندر دیدی حویطب شاعردر دیدی حق تعالی آنلر طوغریسنده اوشبو آیتنی یباردی (اذ یقول الظالمون) یاد ایتكل شولوقتده كم ایتهلر ظالملر یعنی مشركلر صحابهلرگه ایتهلر (ان تتبعون الا رجلا مسحورا) سز اباریسز مگر بر سحرلانگان وعقلی كیتكان ایرگه اباراسز دیورلر یاكه مسحور ساحر معناسنده در یعنی سز بر سحرچی ایرگه اباراسز دیورلر (انظر) قاراغل سن ای محمد علیه السلام (كیف ضربوا لك الامثال) نچوك مثالر كیلتوردیلر اول مشركلر سنك اوچون وسنی مجنون وشاعر هم ساحر وكاهندر دیوب تورلی ناچار صفتلر ایله صفتلادیلر (فضلوا) پس ضلالتكه توشدیلر آنلر وطوغری یولدن آداشدیلر (فلا یستطیعون سبیلا) بس قادر بولماسلر وكوچلری یتماس آنلرنك طوغری یولنی طابوغه یاكه سنی نی روشچه طعنه قیلورغه ونچوك یامانلارغه یول طابا آلماینچه آپدراپ حیران بولوب قالورلر (وقالوا) دخی ایتدیلر مشركلر اولگاندن صوكك قوبارلوغه انكار قیلوب (اءذا كنا عظاما) ایا هر قایچان بولساقبز سویاكلر (ورفاتا) هم چریگان وبر برندن آیرلغان اعضالر یعنی بز اولگانیمزدن صوك كوب زمانلر اوتو سببلی یر آستونده چروب توفراق بولساق شولوقتده (اءنا لمبعوثون خلقا جدیدا) ایا درستلكده بزلر قوبارلمشلر بولورمز مویاكا خلق بولوب یعنی یاكادن ترلوب قبرلرندن قوبارلورمزمو دیدیلر اولوب توفراق بولغاندن صوك یاكادن ترلونی بیك عجب كوردیلر (قل) ایتكل سن ای محمد علیه السلام اول مشركلرگه (كونوا حجارة) بولكز سز طاشلر یعنی كراك اولگانكزدن صوك تنلركز طاشقه ایلانسون (او حدیدا) یا ایسه تیمور بولكز (او خلقا مما یكبر فی صدوركم) یا ایسه سزنك كوكرا كلركزده اولوغ بولغان نرسه دن بر مخلوق بولكز یعنی كوك یاكه طاو شكللی اوز قاشكزده بیك اولوغ بولغان نرسهلرگه اولگانكزدن صوك تنلركز ایلانسون البته خدای تعالی سزنی یاكادن ترگزور وقبرلركزدن قوبارور

درستلکده شیطان دیمانلق صالور آدملر آراسنده وآنلرنی وسوسه سی ایله بر
بر سیه دیمان قیلور بیانلقده وارشی آیلانده اولوغراق بیانلقه ایله اوچ آلورغه
قوشلر شول سبلی خلق آراسنده فتنه وفساد کوبایتور (۱) (ان الشیطان کان
للانسان) درستلکده شیطان بولدی آدملرکه عدوًا مبینًا) آشکارا دیمانرکم میچ
بر وقتده آدملرنی چون یخشیلقنی استاماس همیشه آنلرنی هلاك ایتارگه طرشور
(ربکم اعلم بکم) پروردکارکز بلگوچیدرکه سزنلرنی حالکزنی ای آدملر (ان
یشا یرحمکم) اگر تلاسه رحمت قیلور اول سزلرگه یعنی سزلرنی طاغری یولغه
کوندورور وتوفیق بیرور (او ان یشا یعذبکم) یا اتسه اگر تلاسه عذاب قیلور
سزنی یعنی ضلالتده قالدرور یا کی خطاب مؤمنلرگه در یعنی ای مؤمنلر خدای
تعالی سزنلرنی حالکزنی اوزی بلگه چیرا کیم اگر تلاسه سزنی مشرکلرنلق ظلم
وضلالتدن قوتقاروب واگر تلاسه مشرکلرنی سزگه غالب قیلور سزنی رنجتورلر
یا کی خطاب کافرلرگه در یعنی اگر خدای تعالی تلاسه سزلرگه دنیاده مهلت بیرور
وعذابی آخرتکه کیچکدیرور واگر تلاسه دنیاده سزلرگه عذاب بیارور بس
عذابنك مشتی کی تعلق دنیادهدر آخرت عذابی حقنده حکم مطلقدر (وما ارسلناك
علیهم وکیلاً) وبیارمادکدر سنی ای محمد علیه السلام کافرلر اوزرینه وکیل وصاقچی
ایتوب یعنی بزسنی اول مشرکلرنی کفردن صاقلاو اوچون بیارمادك سن آنلرنك
ایمان کیلتورولرینه ضامن توگلسن واگر خطاب مؤمنلرگه بولسه بزسنی مؤمنلرگه
کفیل وضامن ایتوب بیارمادك آنلرنك اشلری اوچون سن مؤاخذه ایتولماس سن
دیمك بولور (وربك اعلم) وسنك پروردکارك بلگوچیدرکه (بمن فی السموات
والارض) کوکلرده هم یرده ولغان کمسه نی یعنی همه لرینك احوالینی بلور ومصلحتلرنچه
اش قیلور انوارده کلتورمشدرکم قریش مشرکلری اولحضرت صلی الله علیه وسلم نك
پیغمبر بولمافینه عجبلانوب واستبعاد قیلوب ایتدیلر ابو طالبنك یتیمی نچوك پیغمبر
بولسون پیغمبرلك اوچون یاشقه کشی طابولماس ایدیمو بس حق تعالی آیت
بیاردیکم کوکلرهم یرلر اهلینك حاللرن خدای تعالی اوزی بلورکمنی تلاسه شونی
پیغمبر قیلور (ولقد فضلنا بعض النبیین) وتحقیق آرتق ایتدکبز پیغمبرلرنك بعضلرن
(علی بعض) بعضلری اوزرینه یعنی پیغمبرلرنك بعضلرن بعضلرینه فضل وکمالده
آرتق ایتدك رابلوز اعتباری ایله هم اباراگوچیلر کوب بولمافی ایله توگل (واتینا
داود زبورا) هم بیردکبز داود پیغمبرگه زبور کتابینی بس آنك شرافتی وآرتوقلغی

(۱) [illegible]

شونك ایلدر پادشاهلغی ایله نوگلدر زبور یوز ایللی سوره در همه‌سی خدای تعالی گه ثنا وتسبیح هم وعظ ونصیحت هم محمد علیه الصلوة والسلامنك صفتلرینی بیاندر حلال وحرام حکملری آنده بوقدر دیمشلر روایت ایدلمشدر کم قریش قومی قحطلق وقیمتچیلك ایله مبتلا بولدیلر حق تعالی آنلرنی الزام قیلو اوچون آیت بیاردیکم (قُلْ) ایتکل‌سن ای محمد علیه السلام اول مشرکلرگه (اُدْعُوا الَّذِینَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ) اوندا ئزسز وچافرئز خدای تعالی‌دن باشقه خدایلر دیوب گمان ایتکان معبودلرئزنی یعنی پوتلرئزنی چافرئز وآنلرغه دعا قیلئز تاکم باشئزدن اوشبو بلانی وقحطلقنی کیتارسونلر (فَلَا یَمْلِکُونَ) بس مالك بولماسلر اول معبودلرئز وکوچلری یتماس (کَشْفَ الضُّرِّ عَنْکُمْ) سزدن قاطیلقنی دفع قیلوغه وقحطلقنی کیتاروگه (وَلَا تَحْوِیلًا) هم کوچلری یتماس آنی دوندرمك گه وآلشدرمافغه یعنی اوشبو قحطلق وآچلقنی سزدن آلوب ایکنچی قبیله‌لرگه صالوغه‌ده کوچلری یتماس مرویدرکه مشرکلردن بنو ملیح قبیله‌سی فرشته‌لرگه عبادت قیلورلر ایدی وبنو خزاعه پریلرگه طابونورلر ایدی پریلر **ایمان** کیلتوردیلر آنلر اوزلری کفر وشرکلرنك فالدیلر حق تعالیدن آیت کیلدیکم (أُولَٰئِكَ الَّذِینَ یَدْعُونَ) اوشبو فرشته‌لر وپریلر شول کمسه‌لردرکم اوندارلر آنلرنی کافرلر وآنلرغه عبادت قیلالر (یَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِیلَةَ) استارلر آنلر اوزلرینك پروردکارلرلری صاری وسیله‌نی یعنی طاعت وعبادت ایله خدای تعالی گه یاقن بولونی استایلر وآنك راضی‌لقینی طلب قیلالر (أَیُّهُمْ أَقْرَبُ) آنلرنك قایوسی یاقنراقدر مرتبه جهتندن خدای تعالی گه یعنی خدای تعالی گه مرتبه یوزندن ایك یاقنراق بولغانلری هم آنکا طاعت وعبادت قیلوب آنك راضی‌لقینی استارلر یاقن بولماغانلری البته بیگراکیده آنکا تقربنی تلارلر حاصل معنی شولدرکم اول مشرکلرنك معبودلری اوزلری خدایلرنك بنده‌لریدر خدای تعالی گه عبادت قیلالر وآنکا محتاجلردر (وَیَرْجُونَ رَحْمَتَهُ) هم امید ایته‌لر آنلر خدای تعالی‌نك رحمتینی (وَیَخَافُونَ عَذَابَهُ) دخی قورقالر آنك عذابیندن (إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ کَانَ مَحْذُورًا) درستلکده پروردکارئزنك عذابی بولدی حذر ایتولمش یعنی آندن صاقلانورغه وقورقورغه تیوشلیدر (وَإِنْ مِنْ قَرْیَةٍ) ویوقدر هیچ برقریه وشهر (إِلَّا نَحْنُ مُهْلِکُوهَا) مگر بز هلاك ایتکوچیلرمز آنلرنك اهلرن (قَبْلَ یَوْمِ الْقِیَامَةِ) قیامت کونیندن الگاری (أَوْ مُعَذِّبُوهَا) یا ایسه عذاب ایتکوچیلرمز اول قریه وشهرنك اهللرن قتل ایدلمك وآچلق هم باشقه بلالر وعذابلر ایله (عَذَابًا شَدِیدًا) قاطی بولغوچی عذاب ایله یعنی

همه‌لری عذاب ایله هلاك بولورلر (كَانَ ذٰلِكَ) بولدی اوشبو حكم (فی الْكِتٰابِ مَسْطُوراً) لوح المحفوظده یازلمش روایت ایدلمشدر كم قریش مشركلری رسول صلی الله علیه وسلمدن تورلی معجزه‌لر استادیلر دعا قیلوب صفا طاویني آلتونغه ایلاندر گل هم مكه یانداغی طاولر بتوب ایگون ایگار گه یاراقلی تیگز یر بوا ب قالسون دیدیلر اوشانداق مكه شهرنده آغا تورغان بلغه‌لر وچشمه‌لر بولسون یمش باقچه‌لری یاصایق دیدیلر حق سبحانه وتعالی آنلرنك صوراغانلرن كورساتمادی وبیوردیكم (وَمَا مَنَعَنٰا اَنْ نُرْسِلَ بِالْاٰیٰاتِ) ومنع ایتمادی بزنی اول مشركلر صوراغان معجزه‌لرنی یبارماكیمزدن (اِلَّا اَنْ كَذَّبَ بِهَا الْاَوَّلُونَ) مگر شولكم یالغانغه توتدیلر اول معجزه‌لرنی اوّلگی امتلر یعنی اوّلگی امتلرهم اوزلرینك پیغمبرلرندن تورلی معجزه‌لر استادیلرده پیغمبرلری شول معجزه‌لرنی كورساتكاندن صوكٔ اشانمادیلر سحرهر دیدیلر شول سببلی آنلرغه عذاب یباروب همه‌لرنی هلاك ایتدك اوشبو قریش مشركلری هم اوزلری صوراغان معجزه‌لرنی كورسه‌لرده ایمان كیلتورماسلر واوزلرینه عذاب نازل بولوغه سبب بولورلر وحالانكه بز آنلرنی هلاك قیلونی تلاماسمز شونكٔ اوچون آنلر صوراغان معجزه‌لرنی ظاهر قیلمادق وكورساتمادك (وَاٰتَیْنَا ثَمُودَ النّٰاقَةَ) هم بیردكبز ثمود قومینه آناتوه‌نی آنلرنكٔ صوراولری بوینچه (مُبْصِرَةً) آچق وظاهر بولغانی حالده یعنی اول آنا توه آنلرنكٔ كوزلری آلدنده طاشدن چقدی معجزه ایدكی ظاهر وآشكارا ایدی (فَظَلَمُوا بِهٰا) بس ظلمله‌ق ایتدیلر ثمود قومی اول آنا توه‌گه یعنی شول معجزه‌نی كورسه‌لرده ایمان كیلتورمادیلر اول آنا توه‌نی اولتوردیلر شول سببلی همه‌لری هلاك بولدیلر (وَمَا نُرْسِلُ بِالْاٰیٰاتِ) ویبارماسمز بز معجزه‌لرنی (اِلَّا تَخْوِیفاً) مگر عذاب كیلوب هلاك ایتودن قورقتو اوچون یبارورمز یعنی اوزلری استاگان معجزه‌لرنی كورگاندن صوكٔ ایمان كیلتورماسه‌لر عذاب یباروب همه‌لرن هلاك قیلورمز (وَاِذْ قُلْنَا لَكَ) یاد ایتكل ای محمد علیه السلام شولوقتكم ایتدكبز سكا وعده قیلدق شویله دیوبكم سن قایغورماغل (اِنَّ رَبَّكَ اَحٰاطَ بِالنّٰاسِ) درستلكده سنكٔ پروردكاركٔ تك عذابی چولغاب آلدی آدمیلرنی یعنی قریش مشركلرینی البته عذاب قیلوز وهلاك ایتار (وَمَا جَعَلْنَا الرُّؤْیَا الَّتِی اَرَیْنٰاكَ) هم قیلمادقبز سكا كورساتكان نوشنی (اِلَّا فِتْنَةً لِلنّٰاسِ) مگر بر فتنه قیلدق آدمیلر اوچون آندن مراد رسول صلی الله علیه وسلم حضرتینكٔ حدیبیه صلحی واقع بولاچق یلده كورگان توشیدر دیمشلر اول توش شول ایدیكم

رسول علیه‌السلام واقعه‌سنده مکه‌گه باروب حج قیلغانینی‌هم کعبة‌الله‌نی طواف ایدوب صفا ایله مروه آراسنده سعی قیلوب صکره صاچینی آلدرغانن کورگان ایدی هم شوندن صوك اولحضرت صحابه‌لر ایله مکه‌گه عمره اوچون یونالدیلر لکن اول یلده مکه‌گه کرمك میسر بولمادی حدیبیه صلحی واقع بولدی‌مکه‌گه کرماینچه کبری مدینه‌گه قایتدیلر تفصیلی سیر کتابلرنده‌در شوندن صوك منافقلر طعنه قیلوب اولحضرتنك کورگان توشی طوغری کیلمادی دیدیلر وحالانکه خدای تعالی‌نك حکمی شویله ایدیکم اول توشنك تعبیری کیلچك یلده ظاهر بولاچق ایدی کیلچك یلنده اولحضرت صلی‌الله علیه وسلم مکه‌نی فتح ایتدیلر توشنك تعبیری کاملك‌ایله واقع بولدی لکن علمآءدن بر جماعت اوشبو رؤیادن مراد شول توش بولمافنده تردد اینمشلر زیرا که اوشبو توش قصه‌سی مدینه‌ده واقع بولدی وحالانکه بو سوره مکه‌ده نازل بولغان ایدی وبعضلر اوشبو آیتنی‌مدنیدر دیورلر بعضلر رؤیارؤیت معناسنده‌در یعنی معراج کیچه‌سنده سکا کورساتکان واقعه‌نی آدمیلر اوچون فتنه قیلدق دیمکدر دیورلر معراج واقعه‌سی‌نك فتنه بولمافی شولدرکم معراج حدیثینی ایشتکاندن صوك ایمانی ضعیف بولغان کمسه‌لر مرتد بولدیلر ومنافقلر طعنه‌قیلورغه کرشدیلر هم مشرکلرنك انکار ایتولری آرتدی ومؤمنلرنك تصدیق واعتقادلری قوّتلاندی (وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِی الْقُرْاٰنِ) دخی قیلمادقبز قرآنده لعنت ایتولمش آغاچنی مگر آدمیلر اوچون فتنه قیلدق مشرکلر تموغداغی‌زقوم آغاچی‌نی‌ایشتوب تعجب ایتدیلر ابو جهل ایتدی محمد اوزی تموغنك اوطی طاشنی یاندرادر دیوب اینه‌در آلای بولغاچ آنده آغاچ نچوك اوسسون دیدی خدای تعالی‌نك اوط اچنده آغاچ اوسدزورگه قادر ایدکینی فکر قیلمادی وحالانکه اول مشرکلر اوزلری‌یاشل آغاچدن اوط آلورلر ایدی نتاك کم جعل‌لکم من الشجر الاخضر نارا دیوب بیورمشدر بس آنلرنك بواشدن تعجب ایتولری‌اوزی عجبراکدر زقوم‌آغاچینی لعنت ایتولگان آغاچ دیمکی آنك یمشلرن آشاوچی کافرلر بولغانلقدن‌هم اول‌آغاچ کافرلرگه عذاب اوچون یاراتولغانلقندندر آنی آشاوچیلر ملعوندر دیمك بولور یاکه ملعونه مکروهه معناسنده‌در یعنی کشیلر مکروه کورا تورغان آغاچ دیمکدر (ونخوفهم) دخی بز قورقتامز کافرلرنی تورلی قورقونچلر ایله (فما یزیدهم) بس آرتدرماس آنلرغه اوشبو قورقتو (اِلَّا طُغْیَانًا کَبِیرًا) مگر اولوغ بولغوچی طغیان وآزغونلقنی‌غنه آرتدرور یعنی اشانماینچه اوطوری آزغونلق‌لری آرتور (وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلَآئِکَةِ) ویاد ایتکل شولوقتکم بز ایتدك فرشته‌لرگه (اُسْجُدُوا لِاٰدَمَ) سجده

فیلکز آدمگه تعظیم اوچون دیوب (فَسَجَدُوا اِلَّا اِبْلِیسَ) بس سجده قیلدیلر فرشته‌لر همه‌لری آدمگه مگر ابلیس‌کنه سجده قیلمادی خدای تعالی ابلیسدن نی اوچون سجده قیلمادك دیوب صورادی (قَالَ) ایتدی ابلیس خدای تعالی گه جواب بیروب (ءَاَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِینًا) ایا سجده قیلایمو من شول کمسه‌گه‌کم سن توفراقدن یاراتدك آنی یعنی توفراقدن یاراتولغان آدمگه من‌سجده قیلماس‌من‌دیدی بس خدای تعالی آکا لعنت قیلوب درگاهندن سوردی (قَالَ) ایتدی ابلیس ینه خدای تعالی گه (اَرَءَیْتَكَ هٰذَا الَّذِی كَرَّمْتَ عَلَیَّ) ایا کوردکمو خبر بیرگل مکا اوشبو سن منم اوزمگه حرمتلی وآرتق ایتکان کمسه‌نی یعنی آدم علیه‌السلامنی (لَئِنْ اَخَّرْتَنِ اِلٰی یَوْمِ الْقِیٰمَةِ) البته اگر سن کیچکدرساك منی وترك قالبرساك قیامت‌کونینه‌چه (لَاَحْتَنِكَنَّ ذُرِّیَّتَهُ) البته من طامزندن قوبارورمن وهلاك ایتارمن آنك بالالرن یعنی آنلرنی وسوسه قیلوب آزدرورمن واوزلرینه عذاب کیلوب همه‌لری هلاك بولوغه مستحق قیلورمن (اِلَّا قَلِیلًا) مگر آنلردن آزغنه کمسه‌نی آزدرا آلماس‌من سنك حفظ وحمایه ایتماکك سببلی منم وسوسه‌م آنلرغه اثر ایتماس (قَالَ) ایتدی خدای تعالی ابلیسکه (اِذْهَبْ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ) بارغل‌سن واوشبو یردن کیتکل بس هرکم سکا ایارسه آدمیلردن (فَاِنَّ جَهَنَّمَ جَزَآؤُكُمْ) بس درستلکده تموغ سزنك جزاکزدر یعنی سنك هم سکا ایارکان کمسه‌لرنك جزالری تموغدر (جَزَآءً مَوْفُورًا) کامل‌وتمام بولغوچی جزآ یعنی همیشه‌بولغوچی (وَاسْتَفْزِزْ) هم‌اورنندن قوزغانقل‌سن وآیاغن طایدرغل (مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ) اوزك‌نك کوچك یتکان کمسه‌نی آنلردن یعنی آدمیلردن هر کمنی آزدرورغه کوچك یتسه شونی آزدرغل (بِصَوْتِكَ) اوزکنك طاوشك‌ایله یعنی فساد وبوزقلق اشلارگه اونداو ایله آنلرنی یولدن چقارغل بعضلر شیطان طاوشندن مراد اسکریکه وغارمون کبی اویون آوازلر بدر دیورلر (وَاَجْلِبْ عَلَیْهِمْ بِخَیْلِكَ) هم جلب ایتکل وچافرغل‌آنلرنی ضلالتکه توشورمك اوچون اوزکنك آطلی عسکرکنی (وَرَجِلِكَ) دخی جیاولی عسکرکنی‌ده جیوب‌کیلتورگل یعنی اوزکا باردم بیرسونلر اوچون اوز قول آستوکده بولغان شیطانلرنی جمع ایتکل وآدمیلرنی آزدرورغه طرشقل (وَشَارِكْهُمْ فِی الْاَمْوَالِ) هم اورناق بولغل آدمیلرگه آنلرنك مال‌لرنده یعنی سنك وسوسه‌ك ایله حرام مالنی جمع قیلسونلر یا که گناه اورنغه مال‌لرن صرف قیلسونلر (وَالْاَوْلَادِ) دخی اورناق بولغل آنلرغه بالالرده تاکم حرامدن وزنادن بالا حاصل ایتسونلر یا که بالالرن عبدالغزی وعبدالشمس

کبی تیوش‌سز اسملر ایله آلداسونلر (وَعِدْهُمْ) دخی وعده فیلغل‌سن آدمیلرگه تورلی یالغان و باطل وعده‌لر ایله مثلا پوتلر سزگه شفاعت‌قیلورلردیمك کبی یا که اولکاندن صوك قوبارلو هم قیامت وحساب یوق دیمك کبی (وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ) ووعده ایتماس آنلرغه شیطان (اِلَّا غُرُورًا) مکر حیله وآلداو ایله وعده ایتار یعنی باطلنی ویالغاننی ظاهرده طوغری ایتوب کورساتور (اِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ) درستلکده منم بنده‌لرم یوقدر سنك ایرکلی‌لکك آنلر اوزرینه ای شیطان یعنی جنتکه کرو اوچون یاراتولغان خاص بنده‌لرگه سن ایرکلی بولا آلماس‌سن وآنلرنی آزدرا آلماس‌سن (وَكَفَى بِرَبِّكَ وَكِيلًا) وکفایه‌ایتکوچیدر سنك پروردکارك اوزینك بنده‌لرن صاقلاغوچی بولوب شیطان‌نك مکرندن یعنی خاص بنده‌لرن اوزی صاقلار (رَبُّكُمُ الَّذِي) سزنك ربکز شول ذاتدرکم (يُزْجِي لَكُمُ الْفُلْكَ) بورتور سزنك اوچون کیمه‌نی (فِي الْبَحْرِ) دینکزده ودریاده (لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ) تاکم سزنك استاماککز اوچون آنك فضلندن یعنی دریالرده کیمه ایله یوروب سودا ایتوب رزقلق استاماککز اوچون (اِنَّهُ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا) درستلده اول خدای تعالی بولغوچیدر سزلرگه مهربان ورحمت ایتکوچی‌کم مشکل اشلرنی سزگه یکل قیلور وکراکلی اسبابلرنی بیرور (وَإِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ) وهر قایچان ایرشسه سزلرگه برفاطیلق دینکزده یعنی قاطی دولقونلر بولوب صوغه غرق بولو قورقنچی بولسه (ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ) یوغالور شولوقتده‌وخاطرلرکزدن چغار سزنك عبادت قیلا تورغان کمسه‌کز یعنی پوتلرکز اول وقتده ایسکزگه کیلماس آنلرغه یالبارماس‌سز (اِلَّا إِيَّاهُ) مگر خدای تعالی‌گنه ایسکزدن چقماس آکاغنه یالبارووب تضرع وزاریلق قیلورسز هم قوتقارونی صورارسز اوّلده طابونغان پوتلرکزدن صوراماس‌سز (فَلَمَّا نَجَّاكُمْ إِلَى الْبَرِّ) بس قوتقارغانی زمانده سزنی خدای تعالی وایرشدرگانی زمانده قورو یرگه اوز رحمتی ایله سلامتلکده (أَعْرَضْتُمْ) یوز دوندردکزسز ایمان وتوحیددن هم ینه پوتلرکزغه یونالدکز خدای تعالی‌نی اونوطدکز (وَكَانَ الْإِنْسَانُ كَفُورًا) وبولدی آدمی شکرانه‌سز هم کفران نعمت‌ایتکوچی کم باشینه بلا ومحنت کیلکانده خدای تعالی‌گه یالبارسه‌ده نعمتده وراحتده وقتنده خدایینی ایسکه کیلتورماس وشکرانه ایتماس (أَفَأَمِنْتُمْ) ایا ایمین بولدکزموسز قورو یرگه چقفاچده یعنی ایمین بولماکز وقورقمکز (أَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ) یرگه یوطدرمافندن خدای تعالی سزنی (جَانِبَ الْبَرِّ) قورو یرنك برطرفینه یعنی دینکزدن سلامت چقدق

فورقنچ قالمادی دیوب طنچلاب تورماکز سزنی دینگزده هلاك قیلورغه قادر بولغان خدای تعالی فورو برگه چقغانکزدن صوك هم سزنی برگه یوطدرسه وهلاك قیلسه قادردر (أَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِباً) یا ایسه سز ایمین بولدکزمو خدای تعالی نك سزنك اوستکزگه طاش یاودراتورغان جبلنی یبارماکندن یعنی طاش یاودروب سزنی هلاك قیلسه خدای تعالی قادردر (ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ وَكِيلاً) صکره سز طاپماس سز اوزکز اوچون برصاقلاوچینی یعنی هیچکم سزنی خدانك عذابندن صاقلاماس (أَمْ أَمِنْتُمْ أَنْ يُعِيدَكُمْ فِيهِ) یا ایسه سز ایمین بولدکزمو وفورقماس سزمو شوندنکم کبری قایتارسه سزنی خدای تعالی اول دینگزگه یعنی ینه حاجتکز توشوب کیمه ایله دینگزگه سفرگه چقساکز (تَارَةً أُخْرَى) ایکنچی مرتبه (فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ) بس یبارسه خدای تعالی سزنك اوزرکزگه (قَاصِفاً مِنَ الرِّيحِ) کیمه‌نی صندرغوچی جبلنی یعنی بیك قوتلی جیل ایسدروب کیمه‌لرکزنی خراب ایتسه (فَيُغْرِقَكُمْ بِمَا كَفَرْتُمْ) بس غرق قیلسه وصوغه باطورسه سزنی کفران نعمت اینکانکز سببلی (ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِ تَبِيعاً) صکره سز طاپماکز اوزکز اوچون اوشبو غرق قیلوسببلی بزنك اوزرمزگه آرطدن کیلگوچینی یعنی سزنی صوغه غرق قیلغانیمز اوچون بزدن انتقام آلغوچینی طابا آلماس سز حاصل معنی خدای تعالی اوشبو اشلرنك همه‌سینی قیلورغه قادردر بس سزلر نچوك ایمین بولاسز (وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ) وتحقیق بزحرمتلی ایتدك آدم اوغلانلرن (وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ) هم یوکلادکبز آنلرنی فورو یرده دخی دریاده یعنی فورو یرده دورت آیاقلی حیوانلرغه وعرابه‌لرغه یوکلادك ودریاده کیمه‌لرگه یوکلادك (وَرَزَقْنَاهُمْ) دخی رزق بیردکبز آنلرغه (مِنَ الطَّيِّبَاتِ) پاکیزه ونفیس نعمتلردن (وَفَضَّلْنَاهُمْ) دخی آرتق ایتدکبز آدم بالالرن (عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا) بزیاراتقان کمسه‌لردن کوبسی اوزرینه (تَفْضِيلاً) آرتق ایتمك آرتق ایتدك یعنی آدمینی مخلوقاتنك کوبسندن افضل وآرتق ایتوب یاراندق بحر الحقایق صاحبی بیورمشدرکم آدمی‌نك فضیلت وکرامتی ایکی تورلیدر برسی جسمانیدر یعنی آدمنك تنی وگاوده‌سی اعتباری ایله آرتق بولمافیدرکم اوشبو آرتقلق مؤمن‌ده هم کافرده بارچه آدمیلرده باردر حق تعالی آدمنك تنینی اوزینك ید قدرتی ایله یاراتمافی هم کورکامراك صورتده ایتماکی ومزاجینی معتدل ایتلامکی هم قامتی‌نك طوغریلقی نرسه‌لرنی ایکی قولی ایله توتمافی قول ایله توتوب آشامافی هم ساچ وصاقال ایله زینتلانمکی عقل وتمیز ایاسی بولمافی اوز مقصودن سویلاب

آ ثلاتمافی یازو یازمافی هم تورلی کسب وهنرلرکه قادر بولمافی کبی صفتلر آدمی‌نك جسمانی آرتقلق‌لربدر ایکنچی روحانی فضیلتدرکم اول هم ایکی نوعدر برسی عامه‌در مؤمنده هم کافرده باردر جان ایاسی بولمافی هم السنت بربکم خطابی ایله مخاطب بولمافی هم آدمیلرکه پیغمبرلر کیلماکی کبی اشلر اوشبو نوعدندر ایکنچی‌سی خاصه‌در پیغمبرلرکه واولیاءلرغه هم مؤمنلرکه گنه خاص بولغان فضیلتدر مثلا ایمان واسلام همکورکام خلق وادبلر واولیاءلق درجه‌لری کبی فضیلتلردر (١) (یوم ندعوا کل اناس) یاد ایتکل شولکونده‌کم بر اوندارمز وچاقزورمز آدمیلردن هر گروهنی (بامامهم) آنلرنك امام‌لری وباشلقلری ایله یعنی قیامت کونده هر امت‌نی محشر یرینه پیغمبرلری‌نك اسملری ایله چاقرلور مثلا یا امت موسی یا امة عیسی دیوب ندا ایتولور یا که آنلرغه ایندرلگان کتابنك اسمی ایله مثلا یا تورات اهلی یا انجیل اهلی یا فرآن اهلی دیوب دعوت ایدلور یا که مذهب باشی بولغان امامی‌نك اسمی ایله چاقرورلر مثلا یا حنفی یا شافعی یا مالکی دیمك کبی یا که دین وملتی‌نك اسمی ایله یا مسلم یا یهودی یا مجوسی دیوب دعوت ایدلور وبعضلر دیمشلردر کم بو اورنده امام امنك جمعسیدر یعنی قیامت کونده خلقنی حساب یرینه آنالرینك اسمی ایله چاقرورلر حضرت عیسی‌نك حرمتی اوچون یا که زنادن بولغان بالالر شرمنده وباتلی بولوب قالماسونلر اوچون (فمن اوتی کتابه) بس هرکمگه بیرلسه آنك عمل دفتری (بیمینه) آنك اوك قولینه (فاولئك) بس اوشبو عمل دفترلری اوك قوللرینه بیرلگان کمسه‌لر (یقرءون کتابهم) اوقورلر اوزلرینك عمل دفترلرن بیك سویونچ وشادلق ایله (ولا یظلمون فتیلا) هم ظلملق ایتولماسلر آنلر اجر وثوابلرینك کیمتولمکی ایله بر فتیل قدرلیده یعنی بیك آزغنه‌ده ظلملق ایتلمسلر فتیل خرما سویاگندا گی بیك نچکه گنه جب شکللی نرسه‌در (ومن کان فی هذه اعمی) وهرکم اوشبو دنیاده صوفر بولسه یعنی کوثل کوزی صوفر بولوب طوغری یولنی کورماسه واسلامنی قبول ایتماسه (فهو فی الاخرة اعمی) بس اول کمسه آخرتده هم صوفردر یعنی نجات یولینی طابا آلماس وعذابدن قورتولماس (واضل سبیلا) هم آزغوچیرافدر یول جهتندن کم طوغری یولدن یراق کیتکاندر روایت ایدلمشدرکم بنی ثقیف‌دن کیلگان جماعت اول حضرت صلی الله علیه وسلمگه ایتدیلر ای محمد بزلر سکا شول وقتده ایمان کیلتورورمز واطاعت قیلورمز سن بزلرگه بر یل اوز دینمزده تورورغه وپوتلرغه طابونورغه ایرك بیرگل هم طائف برینی مکه شهری شکللی حرمتلی وحرم شریف ایتکل

١) محمد بن کعب رحمة الله علیه دیمشلردر کم آدمیلرنك کرامتلری محمد علیه الصلوة والسلامنك آنلردن بولماق ایله‌در آدمی‌نك فرشته‌لردن آرتق بولماقی طوغرسنده علماء اختلاف ایتمشلردر تفصیلی عقاید کتابلرنده در اهل السنة والجماعت‌نك کوبراگی قاشنده آدمیلرنك رسوللری فرشته‌لرنك رسوللرندن افضلدر وفرشته‌لرنك رسوللری اولیاآلردن افضلدر وآدمی‌لرنك اولیاءلری فرشته‌لرنك ولی‌لرندن آرتقدر وایمان اهلینك ایدگولری فرشته‌لرنك عوامندن افضلدر وفرشته‌لرنك عوامی مؤمنلرنك فاسقلرندن آرتقدر والله تعالی اعلم امام قشیری قدس سره بیورمشدرکم واقدکر منابنی آدم دیگانده بنی آدمدن مراد مؤمنلردر زیرا که کفر اهلینك اهانتی قرآن آیتی ایله ثابتدر آنلر هیچده مکرم بولماسلر مواهب

هم بزلرگه نماز اوقوغانده رکوع وسجده قیلماینچه‌غنه اوقورغه رخصت بیرگل هم بو اشلرنی نی اوچون اشلادك دیوب سندن صوراسه‌لر خدای تعالی شولای بیوردی دیوب ایتکل دیدیلر حق تعالیدن آیت کیلدیکم (وَاِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ) ودرستلکده یاقن بولدیلر ونلادیلر بنی ثقیف مشرکلری شونیکم دوندرسه‌لر آنلرسنی (عَنِ الَّذِی اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ) بز سنك صاری وحی ایتکان نرسه‌دن یعنی سنی طوغری بولدن واسلام شریعتندن دوندرمکچی بولدیلر (لِتَفْتَرِیَ عَلَيْنَا غَيْرَهُ) تاکم سنك افترآء قیلمافك اوچون بزنك اوزرمزگه سکا وحی ایتولگان نرسه‌دن باشقه‌نی یعنی خدای تعالی‌گه افترآء قیلدرماقچی بولدیلر خدای تعالی ایتما گان سوزلرنی خدای شولای ایندی دیوب ایتکل دیدیلر (وَاِذًا لَاتَّخَذُوكَ خَلِيلًا) هم شولوقتده البته توتارلر ایدی آنلر سنی دوست ایتوب یعنی آنلر ایتکان سوزلرنی قبول قیلساك سنی دوست توتماقچی وسکا ایارما کچی بولدیلر (وَلَوْلَآ اَنْ ثَبَّتْنَاكَ) واگر بز ثابت قیلغان بولماسه ایدك سنی طوغری یولده (لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ اِلَيْهِمْ) تحقیق سن یاقن بولغان ایدك آنلرغه میل ایتوگه (شَيْئًا قَلِيلًا) آزغنه میل ایتمك ایل یعنی اگر خدای تعالی سنی اوزی حمایت قیلماسه وحفلقده ثابت ایتماسه سن اول مشرکلرنك قایسی سوزلرن قبول ایتار ایدك لکن سنی خدای تعالی اول اشدن صاقلادی وطوغری یولده ثابت قیلدی (اِذًا لَاَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيٰوةِ) شولوقتده یعنی اگر سن اول مشرکلرنك سوزلرینه میل ایتکان بولساك البته بزطاتوتورایدك سکا ترکلکنك ایکی قات عذابن یعنی دنیا عذابینی (وَضِعْفَ الْمَمَاتِ) هم اولومنك ایکی قات عذابن یعنی آخرت عذابینی‌ده طاتوتور ایدك (ثُمَّ لَاتَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا) صکره سن طاپماس ایدك اوزك اوچون بزنك اوزرمزگه هیچ بر یاردم بیرگوچینی یعنی اوزکنی بزنك عذابیمزدن قوتقارغوچینی هیچده طابا آلماس ایدك تبیانده کلتورمشدرکم اولحضرت صلی‌الله علیه وسلم مشرکلر سوزینه آزغنه میل ایتودنده معصوم بولسه‌ده هیچده میل ایتواحتمالی بولماسه‌ده خدای تعالی امتنی فورقتو اوچون اوشبوطریقه خطاب قیلدی بس حقیقتده خطاب امتلرینه‌درکم مشرکلر سوزینه میل ایتساکز دنیا وآخرتده عذابقه گرفتار بولورسز روایت ایدلمشدرکم مکه اهلی اولحضرت صلی الله علیه‌وسلمنی مکه‌دن چغاروطوغریسنده کیکاش ایتدیلر عاقبت شوکا فرار بیردیلر کم اولحضرنکه بیك قاطی دشمانلق ایدوب هرتورلی ظلم وجفالر ایل رنجتما کچی بولدیلر ایرکسز مکه‌ده تورماس چغوب کیتار دیدیلر حق تعالیدن آیت کیلدیکم (وَاِنْ كَادُوا لَيَسْتَفِزُّونَكَ مِنَ الْاَرْضِ) ودرستلکده یاقن بولدیلر وتلادیلر مکه

اهلی شونیکم نوزغاتسه‌لر وطایدرسه‌لر آنلر سنی مکه یرندن (لیُخرِجُوكَ منها) تا کم چفارسونلر اوچون سنی مکه شهرندن (وَاذًا لا یلبثُونَ خلافَكَ) وشولوقتده تورماسلر آنلر سن کیتکاندن صوك مکه‌ده (الّا قلیلاً) مگر آزغنه وقت تورورلر یعنی سنی ظلم وجفالر قیلوب چفارسه‌لرده اوزلری سن کیتکاندن صوك مکه شهرنده کوب ورا آلماسلر واقعا شواطریقه بولدی رسول صلی‌الله علیه‌وسلم هجرت ایتکاندن صوك تکوب وقت اوتماینچه بدر صوغشی بولدی آنلر شول صوغشده هلاك بولدیلر (سُنّةَ من قد ارسلنا قبلك) اول مشرکلرنك هلاك بولولری شول کمسه‌لرنك سنتی شکللیدرکم بز بباردك آنلرنی سندن الگاری (من رسلنا) رسول لرمزدن یعنی اوّلدن فالغان سنت وعادت درکم پیغمبرلرنی یالغانغه تونقان قوملر هلاك بولورلر بس اوشبو مشرکلر هم سنی دشمان توتوب شهرکدن چغارولری سببلی اوزلری هلاك بولسه‌لر کراکدر (ولا تجد لسنّتنا تحویلاً) وسن طاپماس سن بزنك سنتیمز اوچون هیچ بر اوزگارونی یعنی بزنك سنتیمز هیچده اوزگارتولماس وآلشدرلماس (اقم الصّلوة) تورغوزغل سن وکامل ایتوب اونا گل نمازنی (لدلوك الشّمس) قویاشنك توشلکدن آوشقانندن صوك (الی غسق اللّیل) کیچه‌نك قارانغولقینه قدر یعنی اویله وایکندی هم آخشام ویستو نمازلرن اوقوغل (وقرآنَ الفجر) دخی ایرته نمازنی اوقوغل نمازده قرائت فرض بولغانلقدن ایرته‌گی نمازنی قرآن دیوب آطادی (انّ قرآنَ الفجر) درسنلکده طاك نمازی (کانَ مشهودًا) کورلمش بولغوچیدر یعنی فرشته‌لر آنی کورورلر وخدای تعالی حضورنده گواهلق بیرورلر زیراکه کوندزنك هم کیچه‌نك صاقچیلری بولغان فرشته‌لر ایرته‌گی نمازنی کورورلر کیچه‌نك فرشته‌لری تونده اشلاگان عمللر آراسینه یازارلر کوندزنك فرشته‌لری هم کوندزگی عمللرنی شونك اچون باشلارلر (ومن اللّیل فتهجّد به) وکیچه‌نك بعض اولوشنده اویاو بولغل سن قرآن ایله یعنی تونده اویغانوب تهجد نمازینی اوقوغل (نافلةً لك) آرتوقلق بولغانی حالده اول تهجد سنك اوچون ای محمد علیه السلام یعنی بش وقت نماز اوستینه آرتق سکّاغنه فرض بولغان نمازدن اول تهجد نمازی امتلرگه فرض توگلدر یا که سنك اوچون مخصوص کرامت وغنیمت بولغانی حالده (عسی ان یبعثك ربك) شایدکم قوبارسه وچفارسه سنی پروردکارك یعنی البته چفارور (مقامًا محمودًا) مافتالنمش اورنغه یعنی اول اورن‌نك ایاسینی همه‌ماقتاغوچیلر ماقتارلر اول مقامدن مراد شفاعت کبری مقامیدرکم رسول صلی‌الله علیه وسلمدن باشقه هیچ بر کمسه گه اول مقام میسر بولماس تهجد نمازی اولحضرتکه‌گنه فرض بولغان شکللی اوشبو مقام

محمود هم آکاغنه نصیب بولور (۱) (وَقُلْ) دخی اینکل سن ای محمد علیه السلام (رَبِّ أَدْخِلْنِی) ای منم پروردکارم سن کرگزگل منی قبرگه (مُدْخَلَ صِدْقٍ) مقبول وکورکلم بولغان کرگزمك ایله حسرت وندامتسز (وَأَخْرِجْنِی مُخْرَجَ صِدْقٍ) هم چقارغل سن منی قبردن یخشی وماقتالنمش چغارماق ایله یاکه منی مکه‌دن سلامتلکده وعافیت‌ده چقارغل هم مدینه‌گه شادلق وکرامت ایله کرگزگل دیمکدر یاکه یاکادن مکه‌گه فتح ونصرت ایله کرگزگل یاکه جنتکه کرامت ایله کرگزگل هم دنیادن سعادت ایله چقارغل (وَاجْعَلْ لِی مِنْ لَدُنْكَ) دخی قیلغل سن منم اوچون اوزکنك قاشکدن (سُلْطَانًا نَصِيرًا) باردم بیرگوچی قوتلی دلیلنی (وَقُلْ) دخی اینکل سن ای محمد علیه السلام (جَاءَ الْحَقُّ) کیلدی حق وطوغری بولغان اسلام دینی (وَزَهَقَ الْبَاطِلُ) هم یوق بولدی وکیتدی باطل یعنی کفر وشرك یاکه حقدن مراد قرآن وباطل شیطاندر (إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا) درستلکده باطل بولغان نرسه یوق بولغوچی وبتکوچیدر هیچده ثباتی وقراری بولماس (وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ) وبز ایندرامز سکا قرآندن (مَا هُوَ شِفَاءٌ) شول نرسه‌نیکم اول نرسه شفادر کوکل صرخاولقینه یاکه بارچه صرخاولقلرغه شفادر نتاکم سورة فاتحه هم شفا آیتلری کبی (وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ) هم رحمتدر وباغشلامافدر مؤمنلر اوچون کم آندن فائده‌لانورلر (وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ) دخی آرتدرماس اول قرآن ظالملرگه وکافرلرگه (إِلَّا خَسَارًا) مگرزیانني وهلاك لکنی گنه آرتدرورکم آنی یالغانغه توتولری سببلی هلاك بولورلر وعذابقه مستحق بولورلر (وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنْسَانِ) وهر قاچان بزنعمت بیرساك آدمیگه صحتلك هم ایمین لك ویاقلق کبی نعمتلرنی (أَعْرَضَ) یوزدوندرور اول مراد کافرلردرکم آنلرغه خدای تعالی نیقدر نعمتلر بیرسه‌ده خدایدن یوزلرن دوندرالر وفرماننن باش طارتالر (وَنَأَىٰ بِجَانِبِهِ) هم ایلانور اول اوزینك بر طرفی ایله یعنی حقلقنی قبول ایتماس تکبرلك قیلور وباش طارتور (وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ) وهر قاچان ایرشسه آکا بر باوزلق فقیرلك وصرخاولق هم فورقو کبی (كَانَ يَئُوسًا) امید اوزگوچی بولور ارل خدای تعالی‌نك رحمتندن (قُلْ) اینکل ای محمد علیه السلام (كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَىٰ شَاكِلَتِهِ) هرکم عمل قیلور اوز حالی اوز طریقی اوزرینه یخشیلق ویمانلقدن یعنی کافر نعمت وقتنده خدای تعالیدن یوز دوندرور وباشینه محنت کیلگانده امیدینی اوزار ومؤمن نعمت وقتنده شکرانه قیلور ومحنتکه صبر قیلور یاکه هرکم عمل قیلور اوزینك عادتنچه یاکه طبیعتنچه دیمکدر یاکه هرکم کوچی یتکان قدر عمل قیلور یاکه هرکم اوز دینچه عمل قیلور (فَرَبُّكُمْ أَعْلَمُ) بس سزنك پروردکارکز

۱) شفاعت کبری مقامی شولدرکم محشر یرنده هرکم اوز نفسی ایله مشغول بولوب پیغمبرلرنك اولوغلری هم هیچ برسوز ایتورگه قادر بولماسلر شولوقتده رسول صلی الله علیه وسلم شفاعت ایدوب خلق اول مشقتدن قورتلورلر زاد المسافر بنده مذکوردر مقام محمود شولدرکم حق تعالی اولحضرت صلی الله علیه وسلمنی قیامت کونده عرش اوزرینه اولطورتور وبر قوله مقام محمود شول اورندرکم آنده اول حضرتنك مبارك قولرینه لواء الحمد بیرلور مواکب

بلگو چیراکدر (بمن هو اهدی سبیلاً) شول کمسه نیکم اول کونلگو چیراکدر یول یوزندن یعنی کم طوغری یولده وکم ضلالتده ایکانن خدای تعالی یحشیراق بلور روایت ایدلمشدرکم عرب مشرکلری نضر بن الحارث هم ابی بن خلف هم عقبه بن ابی معیطنی رسول الله صلی الله علیه وسلم نك احوالی طوغریسنده یهودیلردن صوراشماق وتیکشورمك اوچون مدینه که یبارلدیلر آنلر مدینه ده یهود عالملرن کوروب رسول علیه السلامنك احوالینی بیان ایدوب بو طوغریده سزنی ایته سز دیوب صورادیلر یهود عالملری ایتدیلر بز بلورمزکم حاضرده آخر زمان پیغمبرینك کیلمکی وقتی ایرشکاندر سزنك سوزلرکزگه قاراغانده اول کمسه نك شول پیغمبر بولمافی آکلانادر ایمدی سزلر صناماق اوچون آندن اوچ نرسه صوراکز برسی مشرقدن مغربکه قدر سیاحت قیلغان کشی کم ایدی شونی صوراکز ایکنچی سی اصحاب کهف احوالینی صوراکز اوچونچی سی روح نی نرسه در شونی صوراکز اگرده اوشبو اوچ تورلی سؤالغه طوغری جواب بیرسه اول حق پیغمبردر دیدیلر بس اول مشرکلر مکه گه قایتوب مجلس یاصاب رسول صلی الله علیه وسلمدن شول اوچ نرسه نی صورادیلر اولحضرت اوّلگی ایکی سؤال لرینه حواب بیردی روح نی نرسه در دیوب صوراولرینه هیچده جواب بیرمادی تاکم حق تعالی دن اوشبو آیت کیلدیکم (ویسئلونك عن الروح) وصورارلر سندن ای محمد علیه السلام روحنك کیفیتندن یعنی جان نی نرسه در دیوب صورارلر (قل الروح من امر ربی) ایتکل سن آنلرغه جواب بیروب روح پرودردکارمنك امرندندر یعنی خدای تعالی نك امری ایله کن دیوب بیورمافی ایله بار بولغان نرسه لردندر ماده وصورت ایاسی توگلدر حقیقتی نی الله تعالی دن باشقه هیچکم بلماس (وما اوتیتم من العلم) وسزلرگه بیرلما گاندر علم وبلو (الا قلیلاً) مگر آزغنه بیرلگاندر خدای تعالی نك علمینه نسبت ایله بنده نك علمی یوق حکمنده در بلکه شول آزغنه علم هم بزلرده عاریتدر آنك هم کو بشینه ایرشه آلماسمز (ولئن شئنا) واگر تلاساکبز (لنذهبن بالذی اوحینا الیك) البته کیتارورمزسنك صاری بز وحی ایتکان نرسه نی یعنی قرآن نی کوکللردن آلورمز ومصحفلردن یوق قیلورمز (ثم لاتجد لك به علینا وکیلاً) صکره سن طاپماس سن اوزك اوچون اول قرآن حقنده بزنك اوزرمزده هیچبر وکیلنی یعنی اول قرآننی کیتارگاندن صوك باگادن کوکللرگه کبری قایتارغوچینی طابا آلماس سن (الا رحمة من ربك) لکن کیتارمادك وهمیشه باقی ایتدك بز قرآن نی پرورد کارکدن رحمت اوچون سزلرگه (ان فضله کان علیك کبیرا) درستلکده اول خدای تعالی نك فضلی ورحمتی سنك اوزرکه اولوغ بولغوچیدر کم سنی بارچه آدمیلرنك سیدی هم

پیغمبرلرنك افضلی هم مقام محمودنك ایاسی قیلدی هم سكا قرآن ایندروب اول قرآنی امتك اچنده قیامتكه چه قالدردی (قُلْ) ایتكل سن ای محمد علیه السلام (لَئِن اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ) اگر جیولسه‌لر آدمیلر هم پریلر و برگه لشوب اتفاق ایتسه‌لر (عَلٰی اَنْ یَاْتُوا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ) فصاحت و بلاغتده اوشبو قرآن اوخشاشلی بولغان سوزنی کیلتورماکلری اوزرینه یعنی آدمیلر و پریلر بارچه‌لری برگه جیولوب اوشبو قرآن شکللی بیك فصیح هم عبرت و حکمتلرنی مشتمل بولغان سوزنی اوزلرندن چغاروب ایتماکچی بولسه‌لر (لَا یَاْتُونَ بِمِثْلِهٖ) البته کیلتورماسلر آنلر واوزلرندن چغاروب ایته آلماسلر اول قرآن اوخشاشلی سوزنی (وَلَوْ کَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِیرًا) واگرچه آنلرنك بعضاری بعضاریغ یاردم بیرگوچی و مدد ایتکوچی بولسه‌ده اوشبو اشده اوشبو آیت کریمه نضر بن الحارث مشرکنك سوزینه جواب بولوب ایندرلگاندر اول ایته ایدی لو نشآء لقلنا مثل هذا یعنی اگر تلاساك اوشبو قرآن شکللی سوزنی بز هم ایتورمز دیورایدی حق تعالی بیوردیکم آمیلر و پریلر برگه جیولوب نیقدر طرشسه‌لرده بر برسینه مدد وباردم ایتوشسه‌لرده قرآنك مثلینی کیلتورا آلماسلر (وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ) وتحقیق پز دوندردك وتکرار بیان ایندك آدمیلر اوچون (فِی هٰذَا الْقُرْاٰنِ) اوشبو قرآنده (مِنْ کُلِّ مَثَلٍ) هر تورلی مثالدن یعنی وعظ ونصیحت هم فورقتو وسویونچ بیرو هم توحید دلیللری وخدای تعالی‌نك صفتلری هم پیغمبرلك دلیللری واوّلگی امتلرنك قصه‌لری هم آخرت احوالی جنت وتموغ صفتلری کبی تورلی حکمتلر وعبرتلی سوزلرنی فرآنده تکرار کیلتوردك (فَاَبٰٓی اَکْثَرُ النَّاسِ) بس باش طارتدیلر وفارشدیلر آدمیلرنك کوبراکی یعنی قبول ایتمادیلر (اِلَّا کُفُورًا) مگر قبول ایتدیلر آنلر شکرانه‌سزلکنی وکفران نعمت قیلدیلر حقنی انکار ایتولری ایله مرویدرکه ابوجهل وعتبه هم شیبه هم باشقه مشرکلر رسول صلی الله علیه وسلم حضرتینه ایتدیلر ای محمد سن اوزك بلاسك بزنك شهرمز شکللی معیشتّ اوچون اوکغایسز هم صوسز شهر یوقدر بس سن دعا قیلوب خدایکدن صوراغل مکه تیکراسندا گی طاولرنی آلسون تاکم تیگزلك ولوب ایگون ایگارگه یارافلی یر بولوب قالسون هم شام وعراق دریالرندن مکه‌گه یلغه‌لر آغوب کیلسون بزلر ایگون ایگایك هم اگر سن پیغمبر بولساك کوکدن فرشته‌لر توشوب سنك حقکده گواهلق بیرسونلر هم سنك آلتوندن وکموشدن کوشکلرك بولسون هم خدای کوکنی بزنك اوستومزگه توشورسن آنك عذابینی کورایك دیوب شونك کبی سوزلرنی عنادلرندن ایتورلر ایدی آرالرندن برسی

ایتدی‌کم تاکم کوکله بر باصفچ قویوب چقوب بر کتاب آلوب توشماساك من
سکا اشانماس‌من بس حق تعالیدن آیت کیلدیکم (وَقَالُوا) وایتدیلر عناد ایتکوچی
مشرکلر (لَن نُّؤْمِنَ لَكَ) بز هرگیز ایمان کیلتورماسمز واشانماسمز سکا ای‌محمد
(حَتَّىٰ تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنبُوعًا) تاکم سنك آغوزغانکاچه بزنك اوچون مکه
یرندن چشمه‌نی وآغوب تورغان صونی چغارغانکفه‌چه (أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ) یا ایسه
سنك بر باغچه‌ك بولغانفه‌چه (مِّن نَّخِيلٍ وَعِنَبٍ) خرما هم یوزم آغاچلرندن (فَتُفَجِّرَ
الْأَنْهَارَ خِلَالَهَا تَفْجِيرًا) بس سنك آغوزغانکفه‌چه یلغه‌لرنی اول‌باغچه آغاچلری آراسنه
یعنی اوشبو اشلرنی کورمی تورووب بزسکا اشانماس‌مز (أَوْ تُسْقِطَ السَّمَاءَ) یاایسه
سنك توشورگانك گه‌چه کوکنی (كَمَا زَعَمْتَ) نتاك کم گمان ایتدك سن اورك
وبزنی فورفتدك کوکنك توشماکی ایله (عَلَيْنَا) بزنك اوستومزگه (كِسَفًا) پاره
پاره بولغانی حالده (أَوْ تَأْتِيَ بِاللَّهِ) یاایسه کیلتورماکك گه‌چه خدای تعالی‌نی (وَالْمَلَائِكَةِ)
هم فرشته‌لرنی (قَبِيلًا) اوزکنك پیغمبرلکك گه گواه ایتوب (أَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ
مِّن زُخْرُفٍ) یا ایسه بولغانفه‌چه سنك بر ایوك آلتوندن (أَوْ تَرْقَىٰ فِي السَّمَاءِ) یا
ایسه سنك آشماقك‌غه‌چه کوکله یعنی سن اوشبو معجزه‌لرنی کورساتمی تورووب
بز سنك پیغمبر ایکانك گه اشانماسمز دیدیلر دخی ایتدیلر (وَلَن نُّؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ)
وهرگیز بز اشانماسمز سنك کوکله آشماقك‌غه (حَتَّىٰ تُنَزِّلَ عَلَيْنَا) تاکم سنك
ایندرگانك گه‌چه بزلرگه کوکدن (كِتَابًا نَّقْرَؤُهُ) برکتابنی‌کم بز اوقورمز آنی یعنی
کوکله منوب اوزکنك پیغمبرلکك بازلغان بر کتابنی آلوب توشوب بزلرگه
اوقوتماساك بز سکا ایمان کیلتورماسمز دیدیلر (قُلْ) ایتکل‌سن ای‌محمد علیه‌السلام
اول مشرکلرنك جوابنده (سُبْحَانَ رَبِّي) پاك ومنزهدر منم پروردکارم تیوش‌سز
اشلرنی اشلاودن سزلر مندن خدای تعالی‌دن باشقه هیچکم‌نك کوچی‌یتمی تورغان
اشلرنی صورایسز (هَلْ كُنتُ إِلَّا بَشَرًا رَّسُولًا) ایامن‌بولدم‌مو یعنی‌من توگلمن‌مگر بر
پیغمبر بولغوچی آدمی‌من باشقه پیغمبرلر شکللی باشقه‌پیغمبرلر اوز قوملرینه تیوشلی
بولغان معجزه‌لرنی‌غنه ظاهر قیلدیلر خلقنك صوراغان برنرسه‌سن کورساتمادیلر بس
من نچوك سزنك هر صوراغانکزنی کورساتایم معجزه کورساتومنم اختیارمده توگلدر
بلکه خدای تعالی‌نك قدرتنده وآنك تلاماکنده‌در خدای‌تعالی اوزی ظاهر قیلونی
تلاگان معجزه‌نی‌ظاهر قیلور (وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَن يُؤْمِنُوا) ومنع‌قیلمادی آدمیلرنی آنلرنك
ایمان کیلتورماکلرندن (إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ) آنلرغه کیلگانی زمانده حقلق وطوغری
یولنی بیان محمد علیه الصلوة والسلام آرقلی (إِلَّا أَن قَالُوا) مگر شولکم ایتدیلر

آنلر (اَبَعَثَ اللّٰهُ بَشَرًا رَسُولًا) ایا یبارگاندرمو خدای تعالی آدمینی پیغمبر ایتوب یعنی آنلرنی ایمان کیلتورودن طیغان نرسه شولدرکم آنلر آدمیدن پیغمبر کیلماس بلکه فرشته‌دن گنه پیغمبر بولوردیوب اویلادیلر شونك اوچون پیغمبر علیه السلامغه اشانمادیلر آدمی بولو پیغمبرلکنی مانع‌دردیوب بلدیلر آنلر اوشبو گمانلری ایله خطا قیلدیلر زیرا که آدمیلرگه پیغمبر البته اوز جنسلرندن گنه کیلور فرشته آدمیلرگه پیغمبر بولوب کیلماس (قُلْ) ایتکل‌سن ای محمد علیه السلام آدمی پیغمبر بولماس دیوب ایتکوچیلرگه (لَوْ كَانَ فِی الْاَرْضِ) اگر بولسه ایدی یرده آدمیلر اورنینه (مَلٰٓئِكَةٌ تَمْشُونَ مُطْمَئِنِّينَ) آدمیلر شکللی بوری تورغان هم یرده قرار ایتکوچی فرشته‌لر (لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَآءِ) البته بزایندرور ایدك آنلر اوزرینه کوکدن (مَلَكًا رَسُولًا) فرشته‌نی پیغمبر ایتوب یعنی یر یوزنده کشیلر اورنینه فرشته‌لر تورسه‌لر ایدی آنلرنك پیغمبرلری هم فرشته‌دن بولور ایدی شونك شکللی آدمیلرنك پیغمبرلری آدمیدن بولور هر گروهنك پیغمبری اوز جنسندن بولور ناکم استفاده قیلورغه وآنك سوزلرن آکلارغه آسان ویکل بولسون اوچون هم آنلر ایله برگه قابوشوب معامله قیلسون آنلرنی وعظ ونصیحت ایتسون اوچون لبابده کلتورمشدرکم مشرکلر رسول صلی الله علیه وسلمگه ایتدیلر سنك پیغمبرلکنك گه گواهك کمدر حق تعالیدن آیت کیلدیکم (قُلْ) ایتکل‌سن ای محمد علیه السلام گواه صوراوچیلرغه (كَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا) کفایه ایتکوچیدر الله تعالی گواه بولوب (بَيْنِی وَبَيْنَكُمْ) منم ایله سزنك آراده خدای تعالی‌نك گواهلقی اواحضرتنك قولنده معجزه‌لر ظاهر قیلماقیدر (اِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيرًا) درستلکده خدای تعالی بولغوچیدر بنده‌لرندن خبر توتقوچی وآنلرنك احوالن بلگوچی (بَصِيرًا) آنلرنك عمللرن کورگوچی (وَمَنْ يَهْدِ اللّٰهُ) وهرکمنی هدایت قیلسه الله تعالی وآ ثا توفیق بیرسه (فَهُوَ الْمُهْتَدِ) بس اول کمسه‌در طوغری یولغه کونلگوچی (وَمَنْ يُضْلِلْ) وهرکمنی ضلالتکه توشورسه وطوغری یولدن آداشدرسه (فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ اَوْلِيَآءَ) بس هرگیزسن طاپماس‌سن اول ضلالتکه توشکان کمسه‌لرگه دوستلرنی‌کم آنلرغه یاردم بیرورلر (مِنْ دُونِهِ) خدای تعالی‌دن باشقه یعنی هیچکم آنلرنی خدای‌تعالی‌نك عذابندن قوتقارماس (وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ) هم بز قوبارورمز آنلرنی قیامت کونده (عَلٰى وُجُوهِهِمْ) یوزلری اوزرینه یعنی یوزنوبان یولغان حالرنده یورورلر (عُمْيًا) صوقرلر ایتوب قوبارورمز آنلرنی (وَبُكْمًا) هم تلسزلر ایتوب (وَصُمًّا) دخی صاکقراولر ایتوب یعنی شادلق بیراتورغان نرسه‌لرنی کورماسلر هم قبول

اینولورلك سوزنی اینه آلماسلر هم شادلانورلق سوزنی ایشتماسلر زیرا که آنلر دنیاده وقتلرنده حق تعالی‌نك قدرتی علامتلریه عبرت نظری ایله کوز صالمادیلر هم حق سوزنی سویلامادیلر وعظ ونصیحتنی ایشتمادیلر (مَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ) آنلرنك اورنلری تموغدر (كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيرًا) هر برسورلگان زمانده تموغنك اوطی بز آرتدرورمز آنلرغه یاندرغوچی اوطنی یعنی تنلری یانوب بتوب یالقنلری سورلگان صایون یاکادن نیریلرن وایتلرن هم سویاکلرن اوسدروب شونك ایله اوطنی قوتلاندرورمز دنیا اوطینه‌اوطون استاگان شکللی (ذٰلِكَ جَزَآؤُهُمْ) اوشبو عذاب اول کافرلرنك جزالریدر (بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا) شول نرسه سببلی کم آنلر کافر بولدیلر واشانمادیلر بزنك آیتلرمزگه وپیغمبرنك معجزه‌لرینه (وَقَالُوٓا) هم ایتدیلر آنلر (أَئِذَا كُنَّا عِظَامًا) ایا هر قایچان بولساقبز اولگانمزدن صوك سویاکلر (وَرُفَاتًا) هم چروب بربرسندن آیرلغان اعضالر بولوب قالساق (أَئِنَّا لَمَبْعُوثُونَ) ایا درستلکده بز قوبارلمشلر بولورمزمو (خَلْقًا جَدِيدًا) یاکا یاراتولغان مخلوق بولوب یعنی بزلر اولگاندن صوك چروب توفراق بولغاچ یاکادن نچوك ترلورمز دیدیلر بعث وحشرگه اشانمادیلر شول سببلی آنلر تموغده ساعت صایون اولوب یاکادن ترلورلر یعنی اعضالری یانوب تمام کول بولغاندن صوك یاکادن اعضالر اوسوب اوّلگی کبی بولور (أَوَلَمْ يَرَوْا) ایاکورماسلرمو وبلماسلرمو اول حشرگه انکار ایتکوچیلر (أَنَّ اللّٰهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ) شونیکم کوکلرنی هم یرنی یاراتقان خدای تعالی (قَادِرٌ عَلٰى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ) قادر وکوچی یتکوچیدر آنلرنك اوخشاشلرن یاراتوغه یعنی آنلرنی چروب توفراق بولغانلرندن صوك یاکادن یارانوغه وترگزوگه قادردر (وَجَعَلَ لَهُمْ أَجَلًا) هم قیلغاندر خدای تعالی آنلر اوچون بر مدتنی یعنی آنلرنك اولمکلری اوچون بر بیلگولی اجل وقتینی تقدیر ایتکاندر (لَا رَيْبَ فِيهِ) یوقدر هیچ بر شبهه اول اجلده‌کم البته هر کمسگه کیلچکدر (فَأَبَى الظّٰلِمُونَ) بس باش طارتدیلر وتلامادیلر ظالملر (إِلَّا كُفُورًا) مگر انکار قیلوبنی تلادیلر یعنی مشرکلر حشرگه وقیامتکه اشانمادیلر شولقدر دلیللرنی کورسه‌لرده (قُلْ) ایتکل‌سن ای محمد علیه‌السلام مشرکلرگه (لَوْ أَنْتُمْ تَمْلِكُونَ) اگر سزلر مالك بولساکز ایدی (خَزَآئِنَ رَحْمَةِ رَبِّي) پروردکارمنك رحمت خزینه‌لرینه یعنی اگر خدای تعالی‌نك رحمت خزینه‌لری سزنك قولکزده بولسه ایدی (إِذًا لَأَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الْإِنْفَاقِ) شول وقتده البته طیولور ایدکزسز مالنی صرف قیلودن وصارانلق قیلور

ایاکز مالنك بتماکندن وفقیر بولوب قالودن قورقوب (وَكَانَ الْاِنْسَانُ قَتُوراً) وبولدی آمی صارانلق ایتکوچی هم مال جیغوچی (وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسٰى) وتحقیق بیردکبز موسی پیغمبر گه (تِسْعَ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ) توقز تورلی آشکارا علامتلرنی ومعجزه‌لرنی اول معجزه‌لر عصاوید بیضاهم سنین وطوفان وچکرتکه‌لر هم قمل وباقه‌لر دخی وارنك قانغه ایلانما کی هم فرعون قومینه قحطلق ایرشماکیدر یا که توقز آیتلردن راد شول حکملر درکم رسول صلی‌الله علیه وسلم حضرتلری یهودیلرنك سؤال‌لرینه جواب بیروب ایدبلرکم خدای تعالی گه شرك کیلتورماکز هم ناحق یرگه قان توکماکز هم زنادن واوغریلقدن وربا آشاوین هم سعایه‌دن وسحردن وگناهسز کشیگه تهمت ایتودن صاقلانکز وصوغشدن قاچماکز اوشبو حکملر هر امت‌اوچون عامدر یهودیلرنك اوزلرینه گنه خاص بولغان بر حکم شنبه کونینی تعظیم قیلودر توراتده اوشبو حکملر همه‌سی ذکر ایتولگان ایدی والله اعلم (فَاسْئَلْ بَنِيْ اِسْرَائِيْلَ) بس صوراغل‌سن ای محمد علیه‌السلام بنی اسرائیلدن یعنی یهود عالملرندن اوشبو طوغری‌دن صوراغل (اِذْ جَاءَهُمْ) شولوقتده‌کم کیلدی بنی اسرائیل قومینه موسی پیغمبر (فَقَالَ لَهٗ فِرْعَوْنُ) بس ایتدی فرعون موسی پیغمبر گه (اِنِّيْ لَاَظُنُّكَ يٰمُوْسٰى مَسْحُوراً) درستلکده من گمان قیلامن سنی ای موسی سحرلانمش دیوب یعنی سنی سحرلا گانلر شول سببلی عقلك زایل بولغان دیوب گمان ایتمن دیدی (قَالَ) ایتدی موسی علیه السلام فرعونگه (لَقَدْ عَلِمْتَ) تحقیق سن بلدك ای فرعون کوزلاکدن شونیکم (مَا اَنْزَلَ هٰؤُلَاءِ اِلَّا رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ) ایندرمانگاندر اوشبو توقز آیتلرنی وعلامتلرنی مگر کوکلرنك هم یرنك پروردکاری خدای تعالی ایندرگاندر (بَصَائِرَ) ظاهر وآچق بولغوچی دلیل‌لر ایتوب کم هر فایوسی‌منم حق پیغمبر ایکانمگه آچق دلالت‌قیلور (وَاِنِّيْ لَاَظُنُّكَ يٰا فِرْعَوْنُ مَثْبُوراً) ودرستلکده من شکسز بلمن سنی ای فرعون هلاك ایتولمش دیوب یاکه مغلوب بولمش ویکلمش دیوب یاکه‌کم عقللی دیوب بلمن (فَاَرَادَ اَنْ يَسْتَفِزَّهُمْ) بس تلادی‌فرعون قوزغاتونی ویراق قیلوئی موسی پیغمبرنی هم آنك‌قومینی (مِنَ الْاَرْضِ) مصریرندن یعنی آنلرنی مصردن قوالاب یبارمکچی بولدی (فَاَغْرَقْنَاهُ) بس غرق قیلدقبز اول فرعوننی دریاغه (وَمَنْ مَعَهٗ جَمِيْعاً) هم آنك ایله‌برگه بولغان کمسه‌لرنی بارچه‌سینی غرق ایتدك (وَقُلْنَا مِنْ بَعْدِهٖ لِبَنِيْ اِسْرَائِيْلَ) دخی ایتدکبز فرعون‌غرق بولغاندن‌صوك بنی اسرائیل قومینه (اُسْكُنُوا الْاَرْضَ) ساکن‌بولکز وتورکز سز ای‌بنی اسرائیل مصر یرنده (فَاِذَا جَاءَ وَعْدُ الْاٰخِرَةِ) بس هر قاچان کیلسه آخرت وعده‌سی یعنی قیامت

بولسه (جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفًا) بز كيلتورورمز سزلرنی هم آنلرنی محشر يرينه بربرگه قاتوشقان بولغانگز حالده صكره حكم قيلوب يخشيلرنی يمان لردن آيرورمز (وَبِالْحَقِّ أَنْزَلْنَاهُ) وحقلق هم طوغريلق ايله ايندردكبز قرآننی (وَبِالْحَقِّ نَزَلَ) هم راستلق ايله ايندی اول قرآن يا كه بالحق داغی باء على معناسنده بولوب حقدن مراد محمد عليه الصلوة والسلام دريعنی محمد عليه السلام اوزرينه ايندی ديمك بولور (وما ارسلناك) ويبارمادكبز سنی ای محمد عليه السلام (إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا) مگر مطيعلرگه اجر وثواب آبه سويونچ بيرگوچی وعاصيلرنی خدای تعالی نك عذابندن قورقتوچی ايتوب يبارديك (وقُرْآنًا فَرَقْنَاهُ) وآيردقبز قرآننی يعنی آيت آيت ايتوب آيروب ايندردك همه سينی بر يولی ايندرمادك (لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ) ناكم سنك اوقومافك اوچون اول قرآننی آدميلر اوزرينه (عَلَى مُكْثٍ) اوزافلق اوزرينه يعنی همه سی بر يولی ايندرلوب خلقعه برگنه وقتله بوتون قرآننی اوقولسه اول، تيز اونوطلور ايدی آنلرنك كوكللرنده قالماس ايدی آيت آيت بولوب اوزاق زمانلرده كيلسه هر آيت كيلكان صايون خلقعه اوقوله بارسه آنلرنك كركللرنده قالور حفظی آسان ويكل بولور شول سببلی آيت آيت ايتوب آيروب ايندردك (ونَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلًا) هم ايندردكبز اول قرآننی تدريج ايله حادثه لر ومصلحتلر اقتضاسنچه تاكم يكرمی اوچ يل مدتنده همه سی ايندرلوب تمام بولدی (قُلْ) ايتكل سن ای محمد عليه السلام آدميلرگه (آمِنُوا بِهِ أَوْ لَا تُؤْمِنُوا) كراك ايمان كيلتورگز واشانوگز سز خدای تعالی گه يا ايسه ايمان كيلتورماگز خدای تعالی اوچون هر ايكيسی بر تيگزدر سزنك ايمان كيلتورماكگزگه اول محتاج توگلدر سزنك ايمانگزدن آكا هيچ فائده ايرشماس هم كافر بولمافگزدن آكا زيان كيلماس* (إِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ) درستلكده اوزلرينه علملك بيرلكان كمسه لر (مِنْ قَبْلِهِ) قرآن كيلماكندن الكاری يعنی كتاب اهلينك عالملری عبدالله بن سلام هم آنك اصحابی هم نجاشی وآنلك اتباعی كبيلر (إِذَا يُتْلَى عَلَيْهِمْ) هر قايچان اوقولسه آنلر اوزرينه قرآن (يَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ سُجَّدًا) توشارلر آنلر ايا كلرينه اوزرينه سجده ايتكوچيلر بولغانلری حالده يعنی الله تعالی نك كلامينی ايشتكاچ اخلاصلری ايله خدای تعالی گه سجده قيلالر ويوزلرن توفراقغه سورتالر (وَيَقُولُونَ) هم ايته لر آنلر شولوقته (سُبْحَانَ رَبِّنَا) پاك ومنزهدر بزنك پروردكارمز وعده گه خلافلق ايتودن (إِنْ كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولًا) درستلكده بولغوچيدر پروردكارمزنك قيلغان وعده سی اشلانمش واوتالنمش يعنی خدای تعالی البته قيلغان وعده سينه وفا ايتار آنك وعده سنده هيچه خلافلق بولماس اوّلكی پيغمبرلرگه ايندرگان كتابلرنده آخر زمان پيغمبرينه قرآن ايندرماك ايله

وعده اینکان ایدی شول وعده‌سی واقع بولدی دیوب شکرانه قیلوب سجده قیلورلر هم اوشبو سوزنی ایتورلر (وَيَخِرُّونَ لِلْأَذْقَانِ) دخی توشارلر آنلر ایاکلری اوزرینه یعنی ینه سجده قیلورلر اوّلگی سجده‌لری قرآن‌نك ایندرلما کینه شکرانه اوچون ایدی اوشبو ایکنچی سجده قرآن‌نك وعظلری ایله اثرلانگانلك لرندندر شونك اوچون یمردیکم (يَبْكُونَ) یغلارلر آنلر خدای تعالی‌دن قورقوب (وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعًا) هم آرتدرور آنلرغه قرآننی ایشتولری تضرع وزاریلقنی هم توبانچیلکنی اوشبو سجده فرآنده بولغان تلاوت سجده‌لرینك دوزتنچی سیدر شیخ اکبر قدس سره حضرتلری بو سجده‌نی سجود العلمآء دیوب آطامشدر روایت ایدلمشدرکم رسول صلی‌الله علیه‌وسلم حضرتلری یا الله یا رحمن دیوب خدای تعالی‌گه مناجات قیلورلر ایدی مشرکلر آنی ایشتوب بربرسینه ایتدیلر محمد بزنی ایکی خدایغه طابو نودن طیادر اوزی یا الله یا رحمن دیوب ایکی خدایغه دعا قیلادر حق تعالیدن آیت کیلدیکم (قُلْ) ایتکل سن ای محمد علیه السلام (اُدْعُوا اللّٰهَ) اوندا ئزسز الله‌نی یعنی کراك یا الله دیوب دعا قیلئز (أَوِ ادْعُوا الرَّحْمٰنَ) یا ایسه رحمن‌نی اوندا ئز یا رحمن دیوب مناجات ایتئز هر ایکیسی تیگزدر ایکی‌سیده برذاتنك اسملریدر (أَيًّا مَا تَدْعُوا) هر قایوسی ایله دعا قیلسا ئزده بخشیدرکم هر قایوسی الله تعالی‌نك اسملریدر (فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ) بس اول خدای تعالی‌غه مخصوصدر یخشیراق بولغان اسملر اول اسملرنك بعضسی خدای تعالی‌نك صفات جلالیه‌سینه دلالت قیلور وبعضسی صفات کمالیه‌نی بلدرور رسول صلی‌الله علیه‌وسلم حضرتلری نمازده قرآئتنی قچقروب اوقوغانلرنده مسجد حرامده مشرکلر اویون کولکو هم قول چابوشماق ایله مشغول بولوب اولحضرتنی یا ئکلشدرماقچی بولورلر ایدی قرآن اوقودن توقتاسون دیوب اول حضرتکه تشویش بیرورلر ایدی بس حق تعالی بیوردی کم (وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ) وآشکارا ایتما گل سن ای محمد علیه‌السلام نمازده قرآئتنی یعنی قاطی قچقروب اوقوماغل تاکم مشرکلر استهزآء قیلماسونلر (وَلَا تُخَافِتْ بِهَا) هم بیك یاشرنده ایتما گل قرآئتنی تاکم آرطکده اویوغان کمسه‌لر ایشتماسلك بولماسون (وَابْتَغِ بَيْنَ ذٰلِكَ سَبِيلًا) دخی استا گل سن اوشبو بیك قچقروب اوقو ایله بیك یاشرن اوقو آراسنده اورتاده بولغان بولنی یعنی اورتاچه اوقوغل آرطکداغیلر ایشتورلك بولسون ومشرکلر مسخره‌گه توتارلق بولماسون روایت ایدلمشدرکم حضرت ابوالفضل رضی‌الله‌عنه قرآن‌نی بیك شپرط وآقرن اوقور ایدی من خدای تعالی‌گه مناجات قیلامن اول اوزی قچقرماسامده منم حاجتلرمنی بلور

دیور ایدی فاروق رضی‌الله‌عنه قچقروب اوقور ایدی من فاطی قچقروب شیطاننی سورورمن هم یوقلاغانلرنی اویغاتورمن دیور ایدی اوشبو آیت کریمه کیلگاندن صوڭ اولحضرت صلی‌الله علیه‌وسلم ابو الفضل‌غه طاوشڭنی بر آز ارتدردیوب بیوردی وحضرت فاروقغه طاوشڭنی بر آز کیمونکل وآقرنراق اوقوغل دیوب امر فیلدی وبعضلر دیمشلردرکم آیت‌نڭ معناسی نمازلرنڭ یارچه‌سنده جهر ایتما گل هم یارچه‌سنده یاشرنده اوقوماغل دیمکدر یعنی کوندزگی نمازلرده یاشرن اوقوغل وتونگی نمازلرده قچقروب اوقوغل والله‌تعالی اعلم (وَقُلِ) دخی ایتکل سن (اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِی) حمد وثنا شول خدای تعالی‌گه مخصوصدرکم (لَمْ یَتَّخِذْ وَلَدًا) توتمادی اول بالانی وبالاسی بولوندن پاك ومنزهدر (وَلَمْ یَكُنْ لَهُ شَرِیكٌ فِی الْمُلْكِ) هم بولمادی ویوقدر اول خدای تعالی‌نڭ پادشاهلقده هیچ بر شریکی وتیڭداشی بلکه بارچه عالملرنڭ خالقی ومالکی اول اوزیگنه‌در (وَلَمْ یَكُنْ لَهُ وَلِیٌّ مِنَ الذُّلِّ) دخی بولمادی اول خدای تعالی‌نڭ هیچ بر دوستی خورلق وعاجزلکدن یعنی آنی عزیز ایتکوچی هیچ بر دوستقه محتاج توگلدر وهیچکم‌نڭ یاردمینه‌ده محتاج توگلدر بلکه اول اوزی بارچه نرسه اوزرینه غالب وعزیز هم قادردر خورلقدن وعاجزلکدن منزهدر (وَكَبِّرْهُ تَكْبِیرًا) هم اولوغلاماق اولوغلاغل وتعظیم ایتکل سن خدای تعالی‌نی یعنی آنی صفتلاغوچیلرنڭ صفتلرندن وعارفلرنڭ معرفتلرندن اولوغراق دیوب بلگل ثعلبی فاروق رضی‌الله عنه‌دن نقل فیلمشدرکم بنده اوچون الله اکبر دیوب ایتماك دنیادن هم دنیاداغی بارچه نرسه‌دن آرتوغراقدر اوشبو سوره‌نڭ اوشبو آخرغی آیتینی آیة‌العزیز دیورلر عبد المطلب نسلندن هر قایسی بالا تل چغوب سویلاشه باشلاسه رسول صلی‌الله علیه وسلم حضرتی آڭا اوشبو آیتنی اوگرانور ایدی والحمد لله رب العالمین

قد وقع الفراغ من تسوید الجزء الاوّل من تفسیر کلام الله القدیم المسمی بتسهیل البیان علی ید مؤلفه فی شهر جمادی الثانیة ١٣٢٨ سنه من الهجرة بمدینة قزان ویلیه الجزء الثانی انشآء الله تعالی

اوشبو اورنده تسهیل البیان فی تفسیر القرآن‌نڭ اوّلگی جزئی‌نڭ طبعسی تمام بولدی اوشبو تفسیرده قرآن کلمه‌لرینه کسره‌دن (آستدن) باشقه حرکات وسکون علامتلری قویولماندر فقط کسره گنه قویولماغاندر شول سببلی هیچ بر علامتی بولماغان حرفلرنی مکسور (آستلی) اوقو تیش بولور.

٢ نچی جزء کهف سوره‌سندن آخر قرانغه قدردر